This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Tämä on kauan vain kirjaston hyllyssä olleen kirjan digitaalinen kappale, jonka Google on huolellisesti skannannut, osana tavoitettaan tehdä maailman kirjatsaataville Internetissä.

Kirjan tekijänoikeussuoja on jo rauennut ja kirjasta on tullut vapaasti jaeltava. Vapaasti jaeltavalla teoksella ei joko koskaan ole ollut tekijänoikeussuojaa tai suoja on rauennut. Se, onko teos vapaasti jaeltava, riippuu kunkin maan lainsäädännöstä. Vapaasti jaeltavat teokset avaavat meille paluun menneisyyteen, menneisiin kulttuureihin sekä tietoon, joka muuten olisi vaikeasti löydettävissä.

Reunahuomautukset sekä muut lukijoitten lisäämät merkinnät on jätetty näkyviin kertomaan teoksen matkasta kustantajalta kirjaston kautta Internetiin.

Käyttöohjeet

Google on ylpeä saadessaan digitoida materiaalia yhteistyössä kirjastojen kanssa, ja tuodessaan vapaasti jaeltavaa materiaalia yleiseen tietoon. Vapaasti jaeltavat teokset kuuluvat yleisölle, ja Google toimii ainoastaan asianhoitajana. Koska työ tulee kalliiksi, Google on kuitenkin ryhtynyt toimenpiteisiin kaupallisen väärinkäytön estämiseksi, esimerkiksi rajoittamalla automaattisten kyselyjen suorittamista.

Käyttäjältä odotetaan:

- Rajoittumista vain yksityiskäyttöön
  Googlen teoshaku on tarkoitettu yksityishenkilöille, ja teosten kaupallinen hyödyntäminen on kiellettyä.
- Pidättäytymistä hakujen automatisoinnista
  Googlen hakujärjestelmien automatisoitu käyttö on kiellettyä. Jos hakujen tarkoituksena on saada materiaalia koneellisen kielenkääntämisen, optisen tekstintunnistuksen tai muun suuria määriä tekstiä vaativan sovelluksen kehittämiseen, ota yhteyttä Googleen. Google on edelläkävijä julkisesti jaeltavan materiaalin hyödyntämisessä ja voi ehkä auttaa.
- Lähdetietojen säilyttämistä
  Jokaiseen tiedostoon sisällytetty Googlen leima toimii muistutuksena projektista, ja auttaa etsimään lisämateriaalia Googlen teoshaun kautta. Älä poista merkintää.
- Varmistavan käytön laillisuuden
  Käytitpä teosta mihin tahansa, on muistettava, että käyttäjän on itse varmistettava käytön esteettömyys voimassa olevien säädösten kannalta. Ei pidä olettaa, että kirja on vapaasti jaeltavissa kaikkialla, jos se on sitä Yhdysvalloissa. Se, onko teos tekijänoikeussuojan alainen, riippuu maittain, eikä ole olemassa kattavaa ohjetta siitä, miten yksittäistä teosta voi missäkin tapauksessa käyttää. Ei pidä olettaa, että teoksen oleminen Googlen teoshaussa tarkoittaisi, että sitä voi käsitellä miten tahansa missä tahansa. Tekijänoikeussuojan rikkomukset voivat käydä kalliiksi.

Tietoja Googlen teoshausta

Googlen pyrkimyksenä on maailman tietojen järjestäminen ja niiden tuominen avoimesti kaikkien saataville. Googlen teoshaku tuo maailman kirjat lukijoitten ulottuville samalla kun se auttaa kirjailijoita ja kustantajia löytämään uutta yleisöä. Hakuja tämän teoksen täydestä tekstistä voi tehdä osoitteessa `http://books.google.com/`

BALT 10 1. 2(11)

Harvard College
Library

VE RI TAS

FROM THE BEQUEST OF

SUSAN GREENE DEXTER

VALVOJA.

YHDESTOISTA VUOSIKERTA.

1891.

TOIMITUS:

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Kust. Grotenfelt.
Th. Rein. O. Relander. E. N. Setälä.
O. E. Tudeer. D. A. Wikström.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1891.

BALT 1021.3 (11)

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
July 1957
Dexter

Ainehisto.

Valtiollisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia.

Kirjeitä valtiopäiviltä I—III . . . . . *E. G. Palmén.* 59, 124, 309
Kansannaisen elämästä maalla . . . . . *Lucina Hagman.* 65
Keisari Aleksanteri II, Suomen Suuriruhtinas . . . . . *Kustavi Grotenfelt.* 129
Kansakoululaitoksesta Ranskassa I—IV . . . . . *J. R. Danielson.* 193
Suomen matkailijayhdistys . . . . . *Hannes Gebhard.* 315
Muutamia piirteitä panslavismin historiasta . . . . . *J. J. Mikkola.* 330
Taistelu väkijuomia vastaan . . . . . *Mikael Johnsson.* 414
Kansanopetus Ranskassa ja Suomessa . . . . . *J. R. Danielson.* 433
Suomenkielen professorinviran jako (K. H.) . . . . . *G—t.* 599
Yhteiskoulujen pyytämän valtioavun kieltäminen. — Kansanopistot ja yhteiskasvatus (K. H.) . . . . . *M. J.* 675

Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.

Suomenkielen kansanjohdannaisista I, II . . . . . *A. W. Forsman.* 1, 77
Edes- vaiko taaksepäin . . . . . *D. A. Wikström.* 13
Björnstjerne Björnson ja hänen uusin romaaninsa . . . . . *Kasimir Leino.* 20
Isänmaa ja yhteiskunta runoilijaimme silmillä katsottuna 1—5. *Valfrid Vasenius.* 89
Siveellisyystilasto ja ihmistahdon vapaus . . . . . *Hannes Gebhard.* 148
Valvojan toiminnasta vv. 1881—1890 175
Muutama sana Kalevalan kuvittamisesta . . . . . *Th. Rein.* 222
Jaakko Juteini . . . . . *Julius Krohn.* 259
Purjehdusoloista Laatokalla . . . . . *O. Relander.* 277
Kalojen äänestä . . . . . *D. A. Wikström.* 338
Käynti Hissarlikissa Schliemannin luona . . . . . *O. E. Tudeer.* 349
Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen III. *Kustavi Grotenfelt.* 387
Virolaisen kansanrunouden keräyksestä . . . . . *Vihtori Forsberg.* 405
Vilh. Thomsenin tutkimukset suomalaisen kielihistorian alalla . *E. N. Setälä.* 459
Kulttuurin uusimmasta voittomaasta I—IV . . . . . *E. G. Palmén.* 473, 559
Silmäys syksyn kuluessa ilmestyneisiin oppikirjoihin kieliopetusta varten. *Hanna Andersin.* 484

Eräs Aasian ja Egyptin välinen kirjeenvaihto viidenneltätoista vuosisadalta e. Kr. *K. L. Tallqvist.* 527
Kirjailijain muotokuvia. XXII. Pontus Wikner I, II . . . . *Th. Rein.* 540, 623
Suomen taiteilijain näyttely (K. H.) . . . . . *O. E. Tudeer.* 595
Kansantaloudellista kritiikkiä . . . . . *J. V. Tallqvist.* 603
Julius Krohnin jälkeenjääneistä muistoonpanoista. II. Erään katolisen loitsun leviäminen Suomessa . . . . . *Kaarle Krohn.* 612
Selitys hra J. V. Tallqvistin kansantaloudellisen kritiikin johdosta. *Tekla Hultin.* 672

Suomalainen Teaatteri . . . . . *O. E. Tudeer. Kasimir Leino.* 162, 573
Kirjallinen katsaus. *Hanna Andersin, Cis, G—t, A. Grotenfelt, H. H., K. M. Levander, K. Melander, E. N. Setälä, O. E. Tudeer, K. K., Hannes Gebhard* 53, 187, 247, 307, 449, 664

Kaunokirjallisuutta.

Vanha laulaja . . . . . *Juhani Aho.* 35
Vähä-Heikkilä (runo) . . . . . *Valter Juva.* 115
Parasten rinnalla (runo) . . . . . „ 161
Attalea princeps (suomennos) . . . . . *Vsevolod Garshin.* 228
Muukalaista verta . . . . . *Otto Tuomi.* 288
Vallankumouksellinen pedagoogi . . . . . *Aarne.* 427
Epäluulo . . . . . *Minna Canth.* 501
Savonlinna (runo) . . . . . *E. H.* 571
Viimeinen neuvo (runo) . . . . . *Severi.* 572

Arvosteltuja teoksia.

Aho, Juhani, Lastuja . . . . . O. Relander. 521
Ahrenberg, Jac., Österut . . . . . Valfrid Vasenius. 89
„ Idästä . . . . . „ „
„ Anor och Ungdom. Två berättelser . . . . Kasimir Leino. 659
A—i—a, Två finskors lustvandringar (1), 2 . . . . . G. E. 653
Alcott, Louisa M., Tytöistä parahin . . . . . H. A—n. 298
Alkio, Aikamme kuvia II . . . . . O. Relander. 181
Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen, herausg. von Wilhelm Oncken. G—t. 251
Almqvist, S., Kasvitieteen oppikirja . . . . . D. A. W. 376
A. L. O. E., Makkabeiläisten vapautussota . . . . . I. G. 592
„ Paratiisi . . . . . „ „
Appelgren, Hjalmar, Suomen muinaislinnat . . . . . Kustavi Grotenfelt. 387
Aristoteles, Ἀθηναίων πολιτεία. On the constitution of Athens, ed. by F. G. Kenyon . . . . . O. E. Tudeer. 247

Balassa, Josef, A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése. E. N. Setälä. 451
Berg, C. O., Kalle Sarkkisen lapsuuden muistelmia . . . . . Alli N. 298
Berlitz, Havaintometoodi. Käytännöllinen oppikirja Ranskan kielessä.
Hanna Andersin. 484
„ „ „ „ Saksan kielessä „ „
„ „ „ „ Englannin kielessä „ „
Biografiskt album. Utgifvet af Finsk Qvinnoförening . . . Hannes Gebhard. 46
Björnson, B., Jumalan teillä . . . . . Kasimir Leino. 20
„ „ „ . . . . . „ 48
Bonsdorff, E., Kansakoulun mittausoppi . . . . . Onni Hallstén. 184
Brehm, A. E., Pohjoisnavalta päinväntasaajalle . . . . . D. A. W. 655
Brekke, K., Englanninkielen oppikirja vasta-alkaville . . . . . W. S. 447
„ „ „ „ . . . . Hanna Andersin. 484
Brunchorst, J., Tärkeimmät kasvitaudit . . . . . D. A. W. 376
Busemann, L., Kansantajuinen fysiikka. I—III. . . . . K. M—r. 441
(Cajander. P.), Tervehdyssanoja 30 p. Toukok. 1890 seppelöidyille filosfian maistereille . . . . . Valfrid Vasenius. 89
Canth, Minna, Papin perhe . . . . . „ 90
„ „ „ . . . . . O. E. Tudeer. 162
Classical texts from papyri in the British museum, including the
. . . poems of Herodas . . . . . „ 667
Comparetti, Domenico, Il Kalevala o la poesia tradizionale dei Finni . . K. K. 671
Daudet, A., Seinevirran laivuri . . . . . H. An. 47
Dostojewski, F. M., Rikos ja rangaistus . . . . . Heikki Hyvärinen. 235
Eesti rahvalaulud, segakoorile, kogunud K. A. Herman, 1 vihko . . . Cis. 258
Eimer, G. H. Th., Die Entstehung der Arten . . . . . K. M. L. 187
Eliot, C. N. E., A finnish grammar . . . . . E. N. Setälä. 190
Erdman, E., Kansantajuinen geologiia (ynnä mineralogiia) . . . Edv. Hjelt. 374
Erkko, J. H., Kuplia . . . . . Valfrid Vasenius. 90
„ Uskovainen . . . . . O. Relander. 294
Ervast, K., Suomalais-saksalainen sanakirja. — Finnisch-Deutsches Wörterbuch.
B. F. G. 38
Miten ovat suomalaiset sanat „kuusi" ja „mänty" l. „petäjä" käännettävät saksaksi? . . . . . K. Ervast. 120
Vastaus . . . . . B. F. G. 122
Vielä vähäsen „Fichte" ja „Tanne" sanoista . . . . . K. Ervast. 245
Lopullinen vastaus . . . . . B. F. G. 246
Ethnographia . . . . . E. N. Setälä. 55
Favorin, Edvard, Uppsatser i sedlighetsfrågan . . . . . Ar. Gr. 448
Forsman, A. W., Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalla. I.
Pakanuuden-aikainen nimistö . . . . . Kustavi Grotenfelt. 387
Forsström, O. A., Kuvaus Inkerinmaan oloista Ruotsinvallan aikoina I. . . . . „ „
Fulda, L., Työlakko . . . . . Kasimir Leino. 573
Fädrens röst . . . . . O. E. Tudeer. 440
Gebhard, Hannes, Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571. Kustavi Grotenfelt. 387
Gestrin, E. T., Die Rechtfertigungslehre der Proff. J. T. Beck, O. F. Myrberg
und A. W. Ingman . . . . . H. H. 385
Gripenberg, Alexandra, Naiskysymyksessä. I . . . . . M. J. 117
Grundriss der germanischen Philologie . . . . . E. N. Setälä. 53
Hausen, R., katso Registrum.

Hedberg, Juuso, Uuden Testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja. O. E. Tudeer. 648
Heeroodas, katso Classical texts.
Hellman, V., katso *Synnerberg, C.*
Hermann, K. A., katso Eesti rahvalaulud.
Hertzberg, Rafael, Vidskepelsen i Finland på 1600 talet . Kustavi Grotenfelt. 387
Holmgren, Aug. Emil, Tavallisimmat pellon tuhohyönteiset . . . D. A. W. 376
Hommel, Fritz, Geschichte Babyloniens und Assyriens . . . . . G—t. 253
Honka, Jakke, Perukkalaiset. Katso Syvistä riveistä.
Ibsen, H., Hedda Gabler . . . . . O. E. Tudeer. 162
Ignatius, K. E. F., Suomen maantiede kansalaisille. I Yleinen katsaus maahan ja kansaan. 3 vihko . . . . . Hannes Gebhard. 379
Valvojan toimitukselle . . . . . K. F. Ignatius. 456
Vähän vastausta . . . . . Hannes Gebhard. 457
Ihle, A., Sokea viulunsoittaja . . . . . I G. 592
Im Kampf um die Weltanschauung. Bekenntnisse eines Theologen. Arvi Grotenfelt. 55
Ingman, Santeri, Tutkimuksia Pohjoissuomen historiassa vuosilta 1595—1655. Kustavi Grotenfelt. 387
„ Iltapuhteeksi. Kokoelma pieniä kertomuksia . O. Relander. 658
Isien ääni . . . . . O. E. Tudeer. 440
Joulukuusi. 5 vuosikerta . . . . . G—t. 300
K., Pekka, Kotiliedeltä . . . . . O. Relander. 181
Kaikuja Hämeestä. V. . . . . G—t. 238
Kallén, J. V., Kasvatus- ja Opetusoppi kodille ja koululle . . . . . M. J. 119
Kaukomieli. Viipurilaisen osakunnan albumi II. . . . . G—t. 238
Klencke, H., Neitsyt . . . . . Lucina Hagman. 50
(Krohn, K.), Kantaatti tohtorin- ja maisterinvihkiäisissä 30 p. Toukok. 1890. Valfrid Vasenius. 89
Kuvauksia kansannaisen elämästä maalla . . . . . Lucina Hagman. 65
La France moderne . . . . . W. Söderhjelm. 652
Lasten opiksi ja huviksi 1, 2 . . . . . I. G. 299
Lavisse, E., Vue générale de l'histoire politique de l'Europe . . . . . G—t. 255
Lechler, K., Kasteenliiton uudistus . . . . . H. H. 52
Leino, Kasimir, Ristiaallokossa . . . . . Valfrid Vasenius. 90
Leroy-Beaulieu, P., Yleisen kansantalouden pääpiirteet . . . J. V. Tallqvist. 603
Les grands écrivains de la France . . . . . Hanna Andersin. 307
Les grands écrivains français . . . . . „ 308
Lindeqvist, K. O., Pikku vihan aika Suomessa . . . . . Kustavi Grotenfelt. 387
Lindfors, C. M., katso *Plœtz.*
Lundell, J. A., Études sur la prononciation russe. 1 vihko . . E. N. Setälä. 257
„ Stå kristendom ock kultur i strid med hvarandra? Hannes Gebhard. 664
Lönnbohm, K., katso *Leino, Kasimir.*
Magazin, Das, für die Litteratur des In- und Auslandes . . . . . O. E. T. 57
„ „ für Litteratur . . . . . „ „
Matkailijakarttoja matkustuksia varten Suomessa . . . . . Hannes Gebhard. 315
Matkasuuntia Suomessa. I—IV . . . . . „ „
Maupassant, Guy de, Veljekset . . . . . H. A—n. 383
Mechelin, L., Står Finlands rätt i strid med Rysslands fördel? . E. G. Palmén. 45
„ Ovatko Suomen oikeudet ristiriidassa Venäjän etujen kanssa? „ „
Mela, A. J., Zoologia kansalaisille . . . . . D. A. W. 655
Meurman, A., Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten . . G—t. 116

Mill, John Stuart, Vapaudesta . . . . . Ar. Gr. 640
Molière, Luulosairas . . . . . Kasimir Leino. 573
Muistolehtiä rippilapsille . . . . . H. H. 52
Murén, Emil, Mitä on filosofia ja mitä hyötyä siitä on? . . . . . Ar. Gr. 300
Neovius, L., Oppikirja suomalaisessa pikakirjoituksessa . . . . . F. O. R. 303
N(ervander), E., Helsingfors med omgifningar . . . . . Hannes Gebhard. 315
„ Helsinki ympäristöineen . . . . . „ „
Nielsen, Anton, Hannu kansanopistossa . . . . . O. Relander. 187
Nippon Teïkoku tôkeï nenkan . . . . . E. G. Palmén. 473
Nordmann, Petrus, Finnarne i mellersta Sverige . . . . Kustavi Grotenfelt. 387
„ Historisk skolbok. Gamla tiden . . . . Hannes Gebhard. 448
Numers, G. v, Elinan surma . . . . . Kasimir Leino. 573
Ojala, Herman, Lukemisen alku-oppi eli aapinen . . . . . I. G. 242.
Oncken, W., katso Allgemeine Geschichte.
Pajula, J. S., Suomen kirkon tilasta liturgisen riidan aikoina. Kustavi Grotenfelt. 387
Palander, E. W., Saksankielen harjoitus Suomalaisille . . . . . B. F. G. 41
Pallin, J. R., Keskiajan historian oppikirja . . . . . G—t. 594
Palmberg, A., Allmän helsovårdslära . . . . . Theodor Löfström. 526
Phonetische Studien . . . . . E. N. Setälä. 54
Pira, G., Yleinen historia. Kansakouluille . . . . . G—t. 594
Plœtz, C., Ny elementarkurs i Franska språket. II Systematisk språklära, på svenska utgifven af C. M. Lindfors 1. . . . . Hanna Andersin. 484
Pressensé, E. de, Totinen vapaus kristillisyyden kannalta . . . . . H. H. 302
Päivärinta, P., Oukkari . . . . . O. Relander. 181
Quensel, Bidrag till svenska liturgiens historia . . . . . H. H. 667
Ramsay, August, Algebran oppikirja . . . . . Onni Hallstén. 185
„ På sommarfärd i kanot . . . . . —dv—. 301
„ Kesämatkoilla kanootissa . . . . . „ „
„ La Finlande. Manuel du voyageur de S:t Pétersbourg à Stockholm . . . . . Hannes Gebhard. 315
Registrum Ecclesiæ Aboensis . . . . . G—t. 42
Vastaus . . . . . R. Hausen. 192
Rembrandt als Erzieher . . . . . H. B. 453
Renan, E., L'avenir de la science. Pensées de 1848 . . . . . O. E. T. 58
Reseruter i Finland. I—IV . . . . . Hannes Gebhard. 315
Résumé statistique de l'empire du Japon . . . . . E. G. Palmén. 273
Rippilasten kirja muistoksi ensi käynnistä Herran P. Ehtoolliselle . . . H. H. 52
Rodhe, B. C., Onnellisen avioliiton ehdoista . . . . . M. J. 118
Sand, George, Pikku Marie . . . . . H. An. 47
Sardou, V., Voimakkaita naisia . . . . . Kasimir Leino. 573
Schalin, Z., Kristillisestä lastenkasvatuksesta . . . . . M. J. 118
Shakespeare, Dramoja. IX. Kesäyön unelma . . . . . B. F. G. 525
„ „ . . . . . Kasimir Leino. 573
Simonyi, Zs., Magyar nyelv . . . . . E. N. Setälä. 189
Stenij, Edv., Genesis-kirjan heprealais-suomalainen sanasto . . . . . K. L. T. 305
Stokes, G. G., Das licht . . . . . K. Melander. 56
Suomen matkailijayhdistyksen vuosikirja 1887—1890 . . . . Hannes Gebhard. 315
Swan, C. G., Englannin kielioppi ja harjoituskirja. I vihko . Hanna Andersin. 484
Synnerberg, C. ja *Hellman, V.*, Latinsk läsebok för nybörjare. Latinan lukukirja alotteleville . . . . . E. N. Setälä. 650
Syvistä riveistä. 6 vihko . . . . . O. Relander. 181

Söderhjelm, W. ja *Tötterman, N.*, Ranskankielen alkeiskirja. I. Lukukirja. Hanna Andersin. 484
Tavaststjerna, Karl A., Dikter i väntan . . . . . Valfrid Vasenius. 89
„ Marin och genre . . . . . „ „
Tea, Kehitysaikana . . . . . Lucina Hagman. 49
Thomsen, Vilh., Berøringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) sprog. E. N. Setälä. 459
„ Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske. „ „
„ Über den einfluss der germanischen sprachen auf die finnisch-lappischen . . . . . „ „
Topelius, Z., Sånger. III. Ljung . . . . . Valfrid Vasenius. 89
„ Helsning till de den 30 Maj 1890 promoverade filosofiemagistrarna från 1840 års magistrar . „ „
Toppelius, G.. Är en kungsväg till vetande möjlig? . . . . . Ar. Gr. 384
Tukkanen, J. H., Aapinen ja lukukirja . . . . . I. G. 242
Turgeniew, Ivan, Senilia . . . . . Heikki Hyvärinen. 238
Turisten. Tidtabeller och turlistor Juni—Sept. 1891 . . . Hannes Gebhard. 315
Turisti. Aikatauluja ja kulkuvuoroja Kesäk.—Syysk. 1891 . „ „
Turistföreningens i Finland årsbok 1887—1890 . . . . . „ „
Törnebohm, A. E., Lyhyt oppikirja mineralogiian ja petrografiian ensimmäisissä alkeissa . . . . . Edv. Hjelt. 374
Tötterman, N., katso *Söderhjelm.*
Vainio, Emil, Selman hääpäivänä. Katso Syvistä riveistä.
(Varonen, Matti), Suomen kansan muinaisia taikoja. I. Metsästystaikoja. K. Krohn. 589
Vasenius, Valfrid, Ruotsinkielen Alkeiskurssi. I. . . . . M. J. 444
„ „ „ . . . . . Hanna Andersin. 484
Wellewill, M., Praktische Grammatik der Finnischen Sprache für den Selbstunterricht . . . . . E. N. Setälä. 191
Verga, Giovanni, Talonpojan ritarillisuus . . . . . O. E. Tudeer. 167
Wiklund, K. B., Laut- und Formenlehre der Lule-lappischen Dialekte. E. N. Setälä. 449
Wildenbruch, E. v., Leivonen . . . . . Kasimir Leino. 573
Viron kielen vanhimmat muistomerkit . . . . . E. N. Setälä. 255
Virtala, Esko, Kovalle ottaa . . . . . O. Relander. 181
Vuori, M., Ihmisten tähden . . . . . Kasimir Leino 573
Yrjö-Koskinen, Y. K., Suomalaisten heimojen yhteiskunta-järjestyksestä pakanuuden loppu-aikoina . . . . . Kustavi Grotenfelt. 387
Zacharias, Otto, Die Tier- und Pflanzenwelt des Süsswassers . . . . K. M. L. 670
1640—1890. Suomen yliopiston 250 vuoden muistoksi . . . . . G—t. 238

Suomenkielen kansanjohdannaisista *).

Sivistymättömän kansan jokapäiväisessä puheessa kuulemme sangen usein sanoja, jotka hyvinkin hyvästi tiedämme vääristellyiksi, väärää mielikuvaa herättäviksi, mutta kuitenkin niitä itsekkin käytämme — niin mukavilta, niin aito suomalaisilta ne toisinaan meistä tuntuvat. Kuka meikäläinen ei tietäne, että esim. *puumerkki* on ruotsin «bomärke», siis oikeastaan «talousmerkki», talon puisiin irtaimistokapineisiin pantu omistusmerkki? Kuinka moni kuitenkin on valmis sovittamaan sitä kotoiseen «puu» sanaansa, jonka kanssa se tuntuu olevan niin sanoakseni «yhtä puuta».

Luontevalta kajahtaa korvaamme semmoinenkin sanan käytäntö, kun talonpoikainen mies joskus sanoo *vetävänsä* asian senaattiin, vaikka itse sanoisimme sinne «vetoovamme». Kuka ei hymähtäisi, jospa ei hyväksyisikään, kun kuulisi maalaisjunnun kutsuvan jotakuta uljasta kalvankalskuttelijaa De la Chapellea *Tinasapeliksi* tai suurta runoilijaamme Runebergiä *Runoperiksi*. Tämmöistä rahvaan kielielämässä rehevästi versovaa, jopa joskus omaankin kielenparteemme tunkeutuvaa äpärikköä alinomaa kohdatessamme, samalla huomaamme olevan edessämme sattuman, joka näyttää ajatukselta, ilmiön, sielutieteellisen omituisuuden, joka kaipaa selitystänsä.

Näiden rivien tarkoituksena on vaatimattomasti kertoa muutamia suomenkieleen rajoitettuja huomioita tämän ilmiön alalta.

* * *

---

*) Esitelmä, alkujaan pidetty Pohjalaisen osakunnan vuosijuhlassa 18 $^{9}/_{11}$ 88. — Kirjallisina lähteinä etupäässä käytetty: Lönnrotin sanakirjaa, Reinholmin kirjoitusta „Suomalaisia kasvunimejä“ (Suomi 1850) y. m. tekstissä erittäin mainituita teoksia.

I.

Kaikissa kielissä ilmestyy toisissa valtavampana, toisissa heikompana taipumusta tehdä kielitunteelle selvemmiksi sanoja ja lauselmia, jotka syystä tai toisesta muuten tuntuvat hämäriltä. Mielellään ei puhelija ota käyttääkseen sanoja, joiden oikeaa ymmärrettä hän ei tajua. Jos hän kuitenkin kuulee sanaa käytettävän asiaan, jonka hän puolittain edes käsittää, niin hän omistaa itselleen tuon käsitteen kielellisen ilmaisumuodonkin, tuon asiaa tarkoittavan sanan, mutta voi sen silloin monin tavoin muunnella, sovelluttaaksensa sen entisiin käsite- tai sanavaroihinsa.

Täten syntyy niin kutsuttu *kansanetymologiia*, se kansan käsittely- t. käsitystapa, joka välittää alkujaan sille vieraiden tai vähitellen vieraantuneiden sanojen ja lauseparsien käytäntömuodon.

Tietääkseni on saksalainen kielentutkimus ensimmäiseksi ottanut varteen tämän ilmiön, ja *Ernst Förstemann* *), kuuluisan Altdeutsches Namenbuchin toimittaja, sen ristinyt yllämainitun nimiseksi. Tutkiessaan muinaissaksalaisia paikannimiä hän huomasi, että kansan käsitystapa usein sovittaa semmoisiin paikannimiin, joiden oikea ymmärtäminen sille vähitellen on käynyt mahdottomaksi, jonkun uuden, sanan alkuperäistä äänteistöä tavottelevan merkityksen, ja nimitti silloin tämän menettelyn kansanetymologiiaksi. Siellä täällä Saksalaisten kielitieteellisissä aikakauskirjoissa ja ohimennen muissakin kieliteoksissa on tuo pari kolmekymmentä vuotta takaperin keksitty tutkimusesine ollut tieteellisen huomion alaisena, — mainitsen ainoastaan paitsi Förstemannia tutkijanimet *Max Müller* ja *Wackernagel* — mutta vasta toistakymmentä vuotta takaperin on sitä laveammassa teoksessa varsinaisesti käsitelty.

*) Koska asia kenties on tuntematon, mainittakoon tässä, että F. oli hyvin likeisessä ystävyydessä meidän Kellgrenin kanssa. Nimiteoksensa I:sen osan esipuheessa (v. 1855) muistelee hän heidän yhteisiä sanskriittiopintojaan, joita Boppin johdolla harjoittelivat Berliinissä (v. 1843?). Sanat kuuluvat: „Mit freude denke ich noch zurück an unsern damaligen kleinen sprachforscherverein und an die halb ernsten halb heiteren zusammenkünfte desselben; mein freund Hermann Kellgren aus Helsingfors, der damals meinem herzen so nahe stand wie kein anderer, wird auch noch unseres gemeinsamen eifers gerne gedacht haben".

*K. G. Andresen*in kirja «*Über deutsche Volksetymologie*» (1876, toinen painos 1883) sisältää, mikäli tiedän, ensimmäisen seikkaperäisen tutkimuksen tästä aineesta. Vasta hänen kauttansa tämä tutkimusala saatettiin yleisemmin tunnetuksi. Sittemmin on Pohjoismaissakin kielimiesten huomio siihen teroittunut. Tanskassa *Nyrop*, Ruotsissa *E. Tegnér*, *Noreen*, *Geete*, meillä *Vendell* ovat tätä ainetta käsitelleet. Unkarista voimme myöskin mainita eräitä tähän kuuluvia tutkimuksia: *Kúnos Ignácz*, Népetimologia a természet országában (Magyar Nyelvőr 1883); — A helynevekben levő népetimologiáról (M. N. 1884, 1885); — Fordított népetimologiák (Nyelvtud. Közlemények XVII).

Andresen määrittelee kansan etymologiian «*voimaksi, jonka avulla kaksi alkuperältään tavallisesti ventovierasta sanaa liittäytyvät toisiinsa*».

Edelleen lausuu hän: «Mutta jos tämän etymologiian mukaista on, että se pyrkii selittämään sitä, mikä muuten on käsittämätöntä, tavatonta tai vierasta, eikä selittäessään kysykkään tosiperustusta, vaan pintapuolisesti tyytyy enemmän tai vähemmän pettävään ulkonäköön, niin on sen ala myöskin laajennettava, niin kuuluu siihen myöskin semmoiset sanat, jotka ovat joutuneet tuontapaisen selittelyn alaiseksi, vaikkei niiden muoto perustukkaan mihinkään vääristelyyn tai yhtäläistymiseen».

Jos jo edellisessä mainitsemani esimerkit ehkä toistaiseksi riittävät valaisemaan Andresenin määrittelemää säännöllistä eli ahtaampi-alaista kansanjohdantoa, niin pyydän seuraavassa saada esiintuoda muutamia esimerkkejä avarampi-alaisen selitykseksi.

Jahka Juslenius ja Renvall olisivat oikeassa, kun arvelevat sanan *ärmätti* alkujaan olevan yhtä kuin eremiitti (erakkolainen), jota se miltei äänne äänteeltä vastaa, niin tämä sana on kansanjohdannainen, sillä, jos sen perijuuri ehkä lieneekin tuo vastamainitsemamme, on se kuitenkin yhtynyt kotoisiin sanavaroihin, jopa niistä uuden merkityksenkin ottanut. Nykyjään näet ärmätti on = äreä ihminen, kurillinen poikanulikka. Toinen esimerkki. Kun Suomalainen on ottanut kieleensä bajonett sanan, niin hän *painetiksi* panemalla on siitä tekaissut kotoisen sanan, jota käyttäessään hän varmaankin ajattelee semmoista asetta, mikä kelpaa vihollisen rintaan «painaa». Taikka kun hän *Kertuksi* nimittää tyttönsä, jonka pappi alkujaan risti Gertrudiksi, niin hän tuosta ottotyttärestä on saanut oikein oman lintusensa, jonka voi kuvailla suloiseksi kuin kesäisen kertun, joka kukkalatva-kuusikossa helliä säveleitään helkyttää. Taikka valinnenko

esimerkiksi sanan, joka kaikille Pohjalaisille on varsin tuttu, nimittäin sanan *Hurri.* Hyvin harva niistä, jotka sitä nimitystä useinkin käyttävät, tietää, että se alkujaan on yhtä kuin «tulokas»; sen sijaan joka Pohjalainen — tarkoitan talonpoikaa —, jolta tiedustelet tuon nimen alkuperää, heti on valmis kertomaan sinulle tarinan noista ruotsalaisista tulokkaista, jotka saadessansa Suomalaisista voiton, ylimielisesti hurrasivat, ja siitä sitten ovat soimausnimensäkin perineet.

Vaan sattuu se virhe viisaallekkin; niinpä oppineellekkin sananselittäjälle. Se näkyy seuraavasta. Vanhemmassa suomalaisessa kirjallisuudessa tapaa sanan *kutsevi* (eli «gutzeui», Agr.). Lauseyhteydestä huomaa nyt tuo oppinut, että kutsevi tarkoittaa kummia, mutta yhtä hyvin liittää hän sen umpiarviolta sanaan kutsua, arvellen sen alkujaan merkitsevän kutsuvierasta tai muuta sentapaista; vaan tarkemmin asiaa tutkiessaan on hän huomaava, että tuo kumma sana, joka vei hänen arvostelunsa väärään, olikin tykkänään toista alkuperää, kuin se näytti olevan, nim. skandinaavilainen, yhtä merkitsevä kuin muinaisruots. gudsif, engl. gossip = kummi. Sanakirjoissamme, parhaimmissakin, missä tämä sana esiintyy, ilmoitetaan sen merkityksiksi empimättä nuo molemmat: 1) kutsuvieras; 2) kummi.

Tämmöinen on yleensä kansanjohdannon luonne. Mutta lähtekäämme sitä yksityiskohdissa tarkastelemaan.

Silloin täytyy meidän erottaa siitä semmoiset heimo-ilmiöt, jotka helposti saattavat meidät harhaan. Kansanjohdanto menettelee aina luontevasti, aprikoimatta. Sen vuoksi ei voi sen tuotteiksi lukea semmoisia sanayhtäläisyyteen perustuvia sanansutkauksia, joita sivistyneiden puheessa alinomaa syntyy ja sitten hoennaisina voivat kulkea miehestä mieheen, jopa perinnäisinä polvesta polveen. Vasta niiden suussa, jotka eivät tajua tuota sanaleikkiä tahalliseksi, on se luontosyntyisten kansanjohdannaisten arvoinen. Semmoisina kansassa luontosyntyisiksi muuntuneina pilasanoina pitäisin esim. *lipilaari* = liberaali, *sampankalja* = samppanja, *susila* = sositeetti, seurahuone, *papuryssä* = paperossi (ruots. «papersryss», Pohjanmaalla); sitä vastoin on nimi *Punaparta* Buonaparte syntynyt bona fide kansan keskuudessa (vrt. Kanteletarta).

Helposti jo ensi kuulemalta huomaa noiden herrastekoisten kansanjohdannaisten ja muiden senlaatuisten pilasanojen tahallisuuden. Mainittakoonpa ilman vaan huvin vuoksi vielä muutamia lisäksi, semmoisia, jotka ovat omaan piiriinsä jääneet, tunkeumatta kansaan. Tunnettu on, mitenkä

viikingit entisinä vihan aikoina selittivät erään pontevan vastustajansa nimimerkin E. G. P. *Äkäpääksi;* mitenkä erästä kaupunkiamme, ilkeästi kyllä, kutsutaan *Hameenlinnaksi*, kyyppäriä (ylioppilaskielellä) *kipparikst* j. n. e.

Kansakin tietysti voi muodostella tahallisia pilasanoja, jotka voivat saavuttaa melkoisen käytäntöalankin, mutta kansanjohdannaisina niitä ei voi pitää, paitsi jos tahallisuuden tarkoitus ei ole tunnettu. Semmoisena kansan sukkeluutena voisi mainita esim. seuraavan lauseen eräästä Andelinnimisestä pitäjän kappamiehestä: «*Anteliini* anottaissa, *Otteliini* ottaessa». Edelleen on semmoinen Itä-Suomessa käytetty *herastuomari*, s. o. piimäkokkare juotavana käytetyssä hapanmaitoherassa. Sitä vastoin *herrastuomari* on todellinen kansanjohdannainen.

Tässä sopii myöskin muutamalla sanalla mainita eräs johtolaji, jonka tuotteita voisi sanoa oppineiksi eli pikemmin oppitekoisiksi kansanjohdannaisiksi. Tieteitten historia saattaisi kaikista kansoista tuoda esiin semmoisia tekokukkasia paksut kiehkurat. Viittaamalla vaan noihin tunnettuihin rudbeckiläisselityksiin, joita vanhemmassa historian- ja kielentutkimuksessa niin ololta tavataan ja niihin aikoihin uskottiin kuin evankeliumia, sivuutan koko lajin. Varsinaisten tiedemiesten asialliset erhetykset eivät tietysti nekään voi tässä puheeksi tulla oppitekoisten kansanjohdannaisten nimellä. Jos esim. Ahlqvist on selittänyt *Kuopio* nimen johdetuksi sanasta kuoppa, jota johtoa täydestä syystä sopii epäillä, niin kulkee tämä arvelma vaan hänen nimissään eikä liene yleisen käsitystavan omaksi koskaan kohonnut, joskin Mustalaiset näyttävät samaan suuntaan ajatelleen kääntäessään omaan sekakieleensä tämän nimen: *Gruopako-foros* = «kuoppakaupunki». Vaan löytyy kyllä meidän aikoina todellisiakin kansanjohdannaisia tätä lajia. Mainitsen vaan pari ensikatsannolta hyvinkin viehättävää sananparannusta, joista toinen jo on hylätty, toinen tarvitseisi heti päästä seuraan. Ne ovat *uutelias*, joka nyt jo taaskin kulkee oikeassa asussaan utelias, ja *otso*, joksi tietääkseni Lönnrot muunsi ohto sanan, luullen sen johtuvan otsasta ja niinmuodoin olevan = leveäotsainen eläin; mutta tämä sana onkin heimokielissä ilman ts-ääntä, esim. vir. *ott*, mordv. *oftat* = karhu *). Mitä *kutsevi* sanaan tulee, olen jo siitä edellisessä puhunut.

*) Hiljan on tri *Setälä* laveamman ja tarkemman perustelun nojalla tullut samaan päätökseen otso-sanasta. (Kts. hänen teostaan *Suomenkielen klusiileista.*)

Äskeisestä ärmätti sanasta huomautan edellisen lisäksi, että sekin on pidettävä oppitekoisena kansanjohdannaisena, jos se todella ei olisikaan vierasta alkuperää. Tämmöiset sanateelmät ja toisinselitelmät tietysti myöskin jäävät ulkopuolelle kansanjohdannaisten piiriä.

Varsinaisiksi suomalaisiksi kansanjohdannaisiksi ei voi lukea sanoja, jotka jo siinä kielessä, mistä ovat lainatut, ovat tulleet kansan johtoopin käsiteltäviksi, jos kohta ne Suomalaisenkin kielessä ovat saaneet kotoisen asun. Semmoisia sanoja on esim. *tuomiokirkko* ja *tuomiokapituli* = domkyrka, domkapitel, jotka ruotsissa äännetään umpinaisella *o*-äänteellä, mutta ranskassa ja saksassa avonaisella (dôme, dôm = hiippakirkko). Ruotsalaisen käsitystavan välittäminä on ne meidän kieleen käännöksinä suorastaan omistettu. — Vrt. edelleen *salpietari*, ruots. salpeter. — *Kiinakuori* johtaa kummassakin kielessä mieleen Kiinan, joka valtakunta ei suinkaan ole puheena olevan rohdon kotimaa. Saksankin kielessä ajatellaan samaa alkuperää, jotenka sana kirjoitetaan *Ch*:lla. Nimen perusteena on muinaispeerulainen sana quinaquina, jota vielä ranskassakin käytetään (quinquina). Niin on myös suomalaisten kansanjohdannaisten piiristä poissulkeminen suoranaiset käännökset toisen kansan tämänlaatuisista sanoista, esim. semmoinen sana kuin *lusikkavesi* = kuninkaanvesi, ruots. skedvatten, vrt. saksalaista «Scheidewasser».

Täten viitattuamme kansanjohdannaisten oikean alan sopii meidän ryhtyä tarkastelemaan siinä versovaa viljaa.

Varsin hupainen ilmiö kansanjohdannaisten hyötyisällä vainiolla on mielestäni se toisinselittely, jonka avulla kielitunteille hämäriksi käyneitä alkuperäisiä sanoja koetetaan käsityksen saavutettaviin uudestaan saattaa sen kautta, että ne asetetaan yhteyteen muiden tunnetumpien sanojen kanssa. Edellisessä olemme jo jonkun kerran siitä nähneet osotuksia, nyt valaisemme asian runsaammin, tuomalla esiin useampia esimerkkejä.

Muudan sananlasku lausuu: «Kaikkia kauon pussissa». Siinä on Kalevalasta tunnettu ominaisnimi *Kauko* tehty appellatiiviksi, joka tarkoittaa kaukaista matkamiestä. Kansanjohdanto on niin muodoin määrännyt tälle nimelle sen merkityksen, mikä niin itsestään näyttäisi sille tuvan oletettuun kantasanaan nähden. Siltä ei ole sanottu, että ominaisnimi Kauko todellla on tämmöisestä nimiaiheesta lähtenyt. Todellisen ja näennäisen merkityksen suhde on yhä vielä hämäränä. Tunnettu on, että *J. Krohn* piti puheena olevan nimen alkuperänä liettualaista Kaukas (gen.

Kauko), joka on tässä kansassa kodinhaltian nimenä. Jos tässä arvelussa olisi perää, olisi Kauko ominaisnimenäkin kansanjohdannainen. — *Tevana* merkitsee hirvieläintä (naarasta?), vaan myöskin vallatonta lasta. Vaan tuossa toisessa merkityksessä sanotaan yleisemmin *tenava*, joka takaheittoinen sivumuoto näyttää liittäytyvän puheenparsiin semmoisiin kuin «tehdä tenää» l. «teniä», «tenimys» (= vikuri hevonen). — Perin hauska on sana *peninkulma (peninkuulema* l. *peninkuuluma)* toisintoineen *peninkuorma*, *perikuorma*, *perinkuulema*. Niinkuin jo aikaa sitten on osotettu, on *peninkulma* yhtä kuin peninkuulema l. peninkuuluma, s. o. se taival, jonka päähän penin (= koiran) äänen kuulee (l. ääni kuuluu). Vaan kun nuo ikivanhat sanat alkoivat käydä kielitunteelle himmeäksi, vaihtuivat ne yllämainituiksi ohimuodoiksi, jotka ovat antaneet aihetta siihenkin selitykseen, että «peninkuorma», «perikuorma» tarkoittaa sitä matkaa, jonka peni jaksaa levähtämättä vetää kuormaa. Silloin tietysti otaksutaan Muinais-Suomalaistenkin käyttäneen koiraa vetoeläimenä. — Tässä sopinee myöskin mainita yleinen koiran nimi *Penni*, joka nähtävästi sekin nojautuu *peni* sanaan. — Erään perhoiskoteron nimi on *tuomenkoira* eli *tuonenkoira;* eräs sudenkorento on myös «tuonen koira». Toinen tai toinen on näistä nimenmuodoista uussyntyinen, kansanjohdannainen. — Helsingissä olen erään toriakan kerran kullut käyttävän osviitan sijaan omaa sanaansa *osviisi*, ikäänkuin tuo sekasyntyinen uudissana olisi vanhaa selvempi. Vrt. viisata (visa).

Omituisella tavalla kansa toisinaan käyttää kirjakielestä keksimiään uusia sivistyssanoja, joko muodoltaan tai merkitykseltään muuntuneina.

Sana sivistys muunnellaan paikoin «siivistykseksi»! Jopahan se sivistys tosiaan siivet kasvattaakin saajansa kylkeen, antaa korkeamman lennon ajatuksille! Näin nuo sanan muuntajat tuskin kuitenkaan lienevät todellisuudessa ajatelleet. Se on vaan tuo siipi sanan taivutusmuodoista korvaan jäänyt tuttu äänneyhtymä, joka mukaansa lienee vetänyt tuon toisen vaillinaisesti tajutun sanan. Sopii kuitenkin mainita, että Agricolakin sanoo *siiviä* («sijvie») siviän asemasta (vrt. myös *siivo*). — *Yhtiö* ja *lukio* käsitetään Savossa joskus olijannimityksiksi (vrt. sikiö, ilkiö); edellinen yhdyskumppaniksi, jälkimmäinen lukiolaiseksi, koululaiseksi. — Eräs puolisivistynyt kauppias muutamassa pikkukaupungissamme puhuu mielellään *periaarteista*, mikä sana hänen kielessään on suunnille sama kuin meillä muilla periaate. Yksin Päivärintakin joskus käyttää *nuorikko* sanaa merkityksessä «nuori ihminen», kenties kotimurteensa mukaisesti.

Kielemme sisällinen muuntuminen, sen äänteellinen kehitys historiallisena aikana on ollut verraten vähäinen. Siinä syy, miksi jotensakin vähän löytyy alkuperäisiä sanoja, jotka perijuurestaan poiketen olisivat kehinneet niin pitkälle tai perijuuressaan pysyen yleisestä kehityksestä jääneet niin vanhoilleen, että sen kautta ovat joutuneet ymmärtämättömiksi ja siten kansanjohdolle alttiiksi; ainakin on tutkimus tähän saakka niin vähän liikkunut tällä alalla, että on vaikea päättää, mikä muoto milloinkin on pidettävä oikeana ja alkuperäisenä. Selvä on siis, että etusijassa vierasperäiset sanat rahvaan käsiin jouduttuaan ovat saaneet taipua sen ajatus- ja äännelakiin ja niinmuodoin useinkin ovat merkitykseltään tai muodoltaan mukautuneet kotoisten sanojen kaltaisiksi. Selvä on myöskin, että nämä vierasperäiset sanat uudessa asussaan liikkuvat etenkin juuri rahvaassa, sillä n. k. sivistyneet ovat joko paremmin käsittäneet niiden alkuperän taikka vähemmin suomenkieltä viljelleet, jotenka he eivät ole voineet niitä suuresti muunnella. Päinvastoin on asia niin ymmärrettävä, että rahvas on nuo sanat juuri heiltä alkujaan saanut ja sitten niitä sulatellut, käytellyt oman kielensä valimessa. Aina ei ole silloin tapahtunut, paremmin harvoin, että lainattu sana on sattunut liittäytymään semmoiseen omaan sanaan, joka samalla tukeisi tuon lainatun alkuperäistä merkitystä. Semmoisia esimerkkejä voisi Ruotsin puolisesta ruotsinkielestä löytää useampia, esim. «ansjofisk» (ansjovis), «stirreskåp» (stereoskop), «badsäng» (bassäng), «undervisitet», «åkepasch» j. m. m. Meikäläisiä esimerkkejä mainittakoon muutamia. «Kilstupa», ruotsiksi alkujaan «gillestuga», josta sitten kansanjohdannainen «gäldstuga», kuuluu myöskin *kiristupa.* Katolilaisten purgatorium on meillä *kiristuli* (ruots. skärseld). Kummassa hyvänsä ollessaan kyllä tunteneekin tuo minä-vaivainen olevansa tavallista kovemmassa kiristyksessä *). Vaan kiristuli on myös *kiirastuli*, joka vielä paremmin soveltuu purgatorium-käsitteeseen. Vrt. Lnrt: kiiras l. kiira = bråd, häftig; ren, blank; kiirka l. kiira glöd, flamma. (Myös mainitaan «kiris-», «kihla-» l. «kirsitorstaita» (ruots. skärstorsdag), jotka muastumat aineksiltaan eivät enää näytä soveltuvan merkittäväänsä.). — Luettelen vielä pari selvemmäksi suomistunutta lainasanaa: *konehtyöri*, joka ristimuodostelma, syntynyt sanoista kone ja konduktööri, sopisi vaikka

*) Johto- ja liitäntöopin kannalta voipi näitä sanoja verrata puheentapoihin: „hevonen makaa ränget kaulassa kiriskurkuissa", „kirissolmu" = kireä solmu (Lönnrot).

kirjakieleenkin umpimuukalaisen konduktöörin sijaan, sekä *kappalainen*, joka on varsin mukava nimi tällä virkamiehellä, koska hänkin on muudan seurakunnan «kappamiehiä».

Tässä yhteydessä sopii myöskin mainita muutamia venäläisperäisiä sanoja, jotka lainattaessa ovat kotoisista sanavaroistamme saaneet apuväritystä ja siten tulleet selvempiä. *Viikko*, joka itämurteessa merkitsee pitkää aikaa, on saatu sanasta вѣкъ, vuosisata ja suomistuisi siis äänteellisesti viekko, vaan yhtyykin lännestäpäin lainattuun tavalliseen «viikko» sanaan, jota Itäsuomalainen sanoo «viikkokaudeksi». *Pohmelo* (похмѣлье) kuuluu usein *kohmelo* ja on siten saanut täydellisen suomalaisen leiman (vrt. «sormet ovat kohmelossa l. kohmeessa»; «kohmelo» l. «kohmo» = kömpelö, tyhmänsekainen, unelias ihminen); *rospuute* (распутіе) panee meidät ajattelemaan «puutetta», nimenomaan kelin puutetta, *viesti* (вѣсть) «viemistä» (vrt. «viedä sana», «viedä viesti»). — Vielä muudan venäjänkielestä saatu, vaikkei selvennetty sana. Pohjalaiset, joiden joukosta paha kyllä Siperia on saanut enimmät suomalaiset asukkaansa, puhuvat usein jostakin *Poslinia*-nimisestä maanpaikasta, joka selityksistä päättäen näyttää olevan perimmäinen Siperia. Jostakin venäläisestä puheentavasta se varmaan on lähtenyt, vaikka en voi sanoa mistä. Vrt. kuitenkin sanaan послѣдній, viimeinen, äärimmäinen, huonoin. Nimen äänneasuun näyttää tuttu poslini sana väkisinkin vaikuttancen. Luontevampi muastuama on Erkon «Uskovaisessa» *Posinlinnalaiset*, joten siinä Siperiaan tuomituita nimitetään.

Sen verran venäläisperäisistä kansanjohdannaisista. —

Verrattomasti laajin ryhmä suomalaisia kansanjohdannaisia on semmoisia, joissa kansanomaisesti muuntunut sana, tavallisesti lainaperäinen, merkitykseltään tuskin ollenkaan sopii sukulaiseksi sille sanalle, jota se äänteellisesti tavottelee. Korkeimmalla asteella ovat tässä semmoiset sanat, jotka uuteen muotoon siirryttyään ovat saaneet uuden merkityksen, taikka jotka jo ennestään niin läheisesti äänteistöllään muistuttavat sitä sanaa, johon uudessa käytännössä liittäytyvät, että ovat oman merkityksensä menettäen omistaneet itselleen oletetun sukulaissanansa merkityksen. Edellisen laatuisia on esim. *elomentti*, jonka olen Savossa kuullut tämmöisessä lauseessa: «siin' on koko elomentti!» s. o. kaikki elantoneuvot; semmoinen on myöskin *mahomätti*. «Sin' oot oikia mahomätti!» kuulee toisinaan Kyröläisen tokaisevan. Selvittäköot orienttalistimme mättikö todella tuo

suuri Mekkalainen mahaansa enemmän, kuin hänen profeetallisuutensa olisi sallinut.

Otanpa vielä toisenkin esimerkin aamuruskon mailta, esimerkin, joka valaisee tuota jälkimmäistä lajia. *Holofernes* on Kyröläisen suussa isoääninen ihminen, joka «puhua holottaa» enemmin ja kovemmin, kuin toinen oikein sietäisi. — Pian kautta koko maan sanotaan miltei samanlaisesta ihmisestä, jonka kuitenkaan ei tarvitse olla kovin äänevä, kunhan vaan on kielevä: «sillä on hyvä *suppliikki*», jossa epäilemättä ajatellaan suu sanaa. — Paikoin Uudellamaalla tarkoittaa *puulaaki* yksinomaisesti puu- l. tukkiyhtiötä (vrt. puumerkki).

Erityisiin alaluokkiin karsinoimatta lueteltakoon tässä muutamia ylläseliteltyyn pääryhmään kuuluvia kansanjohdannaisia:

aapelus = aapiskirja; vrt. Aapeli, joka on vaan äänneyhtymänä johdannaiseensa vaikuttanut. (H.)

alunakka = almanakka; vrt. aluna tai alku. (E.-P.)

aussyyni = avisjooni; vrt. syyni. (E.-P.)

Elämäntarha = Eläintarha; vrt. elämä. (Hls.)

ilmatsuuni = ilotulitus (illumination); vrt. ilma, joka vaan on totuttuna äänneyhtymänä vaikuttanut. (Hls.)

jupisteeri (= «pojista tulee oikein jupisteerit» = jubelmagistrar); vrt. äänneyhtymää jupi. («Seitsemän veljestä».)

kaartano = kartano; vrt. kaartaa. (Ylistaro.)

keripukki, lähtenyt latinalaisesta scorbutus, on nähtävästi saksalaisten välimuotojen «Scharbûk» (bûk = Bauch), «Scharbock» vaikutuksesta ruotsissa muodostunut kansanjohdannaiseksi «skörbjugg», ja siitä semmoiseksi, jona se meidän kielessä tavataan.

komero = kauppaneuvos (kommerserråd); vrt. komero. (Oulu, Raahe.)

kontrapankki = r. kontraband l. salatavara; vrt. pankki. (Säkkijärvi.)

korttikaali, *korttikaari* (-in) = corps de garde s. o. kaupungin kurra l. putka; vrt. äänneyhtymiä kortti + kaali l. kaari.

krinaassi = courage; vrt. grimace. (Jalasjärvi.)

kuliikki («pitää kuliikkia») = ilve; vrt. kolik + komik l. komisk.

laatrokki = yönuttu (schlafrock); vrt. ruots. lat. (Hls.)

napakoira = napakaira; vrt. koira. (Sakkula.)

normanninkoulu = normaalikoulu; vrt. «Norrman». (Hls.

patavala = pattovala; vrt. pata. (Lnrt.)

pekkatouru, *pekka* (peccatorium t. in loco peccatorum sc. sedere) = kirkon mustapenkki; vrt. Pekka + touru (= tousu).

perintie, *-tien*, *-tietä* j. n. e. (yksikössä) = perintö Lappajärvellä ja Raahen seuduilla, jossa sanansisäinen ē ei muuten muunnu diftongiksi. Oikea muoto olisi *perinne* (*-teen*), jota ei käytetä. Vrt. myös *Suontienselkä* = Suonteenselkä. Sana tie on pahennuksen syynä.

prosessi («lainata 6:n prosessin jälkeen») = prosentti; vrt. prosess.

prosähti = resehti; prosäntti + resehti, joista sekajohdannainen. (Kemin murre.)

punssisuoni (puls) = valtasuoni; vrt. punssi. (E.-P.)

rinki (grind) = veräjä; vrt. rinki. (Kemin m.)

runsu = ruusu; vrt. runsas. (Laihia.)

sakaristo; vrt. sakara, sakari + sto-päätteiset sanat.

travantti = lennättelevä tenava; vrt. travata + drabant.

tärpäntikkeli, *tärpentikkeli*, *tärppätikku*, *tärpästikku* = tikkeli (perpendikel); vrt. tärppä + tikku.

vesimaalivouvi (decimalvåg) = kymmennysvaaka; vrt. vesimaali. (I.-Kyrö.)

Virolainen = karhun, suden tai poron haamuun heittäytynyt noita; «ihmissusi», «susivappu», viroksi «sõend». Tämä on nähtävästi hyvin vanha kansanjohdannainen ja muutenkin tietääksemme harvinainen. Castrén sen mainitsee Lapista, jossa se on syntyasukkaiden kieleen tunkeutunut muodossa *virolaʒ*. Alkuperänä on muinaisruotsalainen verulf (nyk. varulf), jossa «ver» = latinan «vir» ja merkitykseltään siis: mies eli ihminen. (Saksankielessä sana kuuluu Werwolf (Währwolf), jossa myöskin kätkeytyy vanha «wër» mies. Siitä muodostui keskiajan latinassa gerulphus, ranskassa loup-garou. Kreikaksi on ihmissusi λυκάνθρωπος = susi-ihminen). «Verulf» sanassa oleva äänne *e* vaihtui ääntimelliseksi vieruskumppanikseen *i*:ksi, ja niin oli «Virolainen» valmis. Vaan ei sillä hyvä. Syntyipä tuolle pohjalle kokonainen tarinakin, joka kertoo, kuinka muinoin Virossa koko hääjoukko muuttui susiksi. (Kts. *Suomalaisia kansansatuja*, I osa, s. 268 seur.; vrt. myös Olaus Magnuksen teoksessa *Historia gentium septentrionalium* löytyvää kertomusta Liivinmaan ihmissusista, saksaksi E. Pabstin kääntämänä Bungen toimittamassa Archiv für die Gesch. Liv-, Esth- u. Curlands, IV, s. 101—102. Tartto 1845). — Vielä lopuksi pari sanaa tähän luetteloon.

urvut (-rpujen) = urut; vrt. urpu = urpa, urpi. (E.-P.)

urpunisti = urkunisti, urkuri; vrt. edell. (E.-P.)

ymmärkki Kantelettaressa = taivaanvaltakunta. Klaus Kurjen ja Elina rouvan virressä Jesus vaeltajan haamussa näillä mailla kulkiessaan vakuuttaa viattoman vaimonsa surmaajalle Klaus herralle:

«Tuollapa on Elina rouva
Ylisessä ymmärkissä,
Tuolla taivahan talossa
Jalan juuressa Jumalan!»

Tämän sanan asussa kenties pakanalliset esi-isämme itselleen omistivat ensimmäisen hämärän tietonsa kristittyjen taivaasta, ehkä varsin aineellisesti verraten sitä näkyvään ympyräiseen l. ymmyrkäiseen taivaan kupuun. Puheena olevan sanan alkuperänä on kuitenkin ruots. himmelrike. — Loitsuissa tapaamme myös «Ukko *himmerkin* kuningas», taikka «itse ilman Herra Jesus, itse *Immerkin* kuningas» — jonka jälkimmäisen sijaan myös sanotaan: «itse *Immerten* kuningas». Immer-muotoon vihdoin näyttävät Arvoitusten *hinner*, *janner*, *unner* (= ylä-ilmat) perustuvan; vrt. esim. Arv. 131, 1882. Tämä vaan ohimennen.

* * *

Niinkuin luonnollista onkin, joutuvat etupäässä nimisanat, sangen harvoin muut puheenosat, kansanjohdannon muokattaviksi. Tähän vivahtava on kuitenkin laatusana *yyssyrjäinen* (E.-P.) = ynseä, ynsyrjäinen (Lnrt) [vrt. samea: sameriainen], jossa «syrjä» johtuu mieleen. — Teonnimistä ansaitsee huomauttamista jo ennen mainittu (Et.-Pohjm.) *vetää* = vedota, r. vädja (vrt. myös *veto* = vad); *orneerata* = määrätä; vrt. ordna + ordinera (Hls.); *pärmäntätä* (Et.-Pohjm.) torua, jonka alkuperä on vanha ruotsalainen perlement (s. o. parlament) jupakka, muistuttaa äänneaineksiltaan noita luonnonäänisiä «pärpättää», «pörpöttää» y. m. s. — Apusanoista ainoat tähän kuuluvat, mitkä tunnen, ovat *sen koveminin* = sen koommin (Et.-Pohjm.) ja *paki-parrastaan* = paki-paraastaan (Lnrt).

(Jatket.)

A. V. Forsman.

Edes- vaiko taaksepäin.

Tuskin tarvitsee olla luonnontutkimiseen liioinkaan perehtynyt huomataksensa sitä monimuotoisuutta, joka vallitsee kaikkialla elimellisessä luontomailmassa. Sillä yksinkertaisimmista alkueläimistä alkaen aina ihmisiin saakka, tahi pienimmistä bakteereista aina suuriin mammut-petäjiin kohtaa meitä sekä eläin- että kasvikunnassa ääretön joukko olentoja, jotka heimoina, lajeina, sukuina ja yksilöinä eroavat toisistansa. Ja tyystin katsoen ulottuu monimuotoisuus vielä edemmäskin. Sillä tuskin löytynee edes kahta indiviidiäkään, jotka olisivat kaikin puolin toistensa kaltaiset.

Vaan sama erimuotoisuus, joka huomataan olennoissa kokonaisuuksina, käy myöskin esiin tutkistellessa yhtä ja samaa elintä eri eläin- tahi kasviryhmissä. — Siten ovat esim. ihmisen käsi, yölepakon siipi, valaskalan evä ja hevosen kavio ainoastaan eri kehitysmuotoja rakennukseltaan ja synnyltään samanlaisesta elimestä.

Vihdoin ei myöskään ole unhotettava, että yksilönkin ruumiissa elimet, jotka sikiötilassa johtuvat samasta solukosta, sittemmin voivat kehittyä tykkänään eri suuntaan. Onhan siten esim. ihmisen iho ja hermosto ainoastaan eri kehitysmuotoja samasta alkuperäisestä kudoksesta.

Miten tällainen monimuotoisuus on elävässä luonnossa syntynyt, sitä ei meidän nyt tarvinne laveammin selittää. Onhan uudenaikainen kehitysoppi, joka perustuu *Darwin*in todisteeseen lajien (ja ylipäänsä muotojen) synnystä luonnon valikoimisen vaikuttaessa, siksi yleisesti tunnettu. Samoin ovat myöskin yleisölle tuttuja *Weismann*in tutkimusten tulokset, jotka asettavat perinnöllisyyden pääalaksi, missä luonto toimittaa alituista luomistyötään.

Luonnon valikoimisen vaikutus perinnöllisyyteen on siis tieteen nykyiseltä kannalta katsoen se voima, joka vähitellen on muunnellut ja vieläkin yhäti muuntelee kasvi- ja eläinkuntaa.

Yhdellä sanalla kutsutaan tätä voimaa myöskin kehitykseksi. Sillä joka kasvi- ja eläinryhmä, joka yksilö, joka elinkin on ainoastaan ihankuin erityinen oksa tuossa monihaaraisen puun muotoon ijäti ylöspäin pyrkivässä kehityksessä.

Mutta älköön kuitenkaan luultako, että kaikki olento- ja elinmuodot luonnossa ovat syntyneet vaillinaisten muuttumisella täydellisemmiksi, että siis kehitys näyttäytyisi alituisessa täydellistymisessä. — Päin vastoin näkyy monesta seikasta käyvän todeksi, että sen askeleet miltei yhtä usein kulkevat taaksepäin. Sillä miten voisi muuten selittää muodot semmoiset kuin esim. loiskasvit ja loiseläimet, jotka nuorena ovat paljon täydellisemmät kuin täysikasvaneena, miten myöskin nuo jokaisessa korkeassa eläimessä löytyvät n. s. «surkastuneet» elimet eli aistit. — Eiköhän luonto näissä kaikissa ole luopunut ennen saavutetuista eduista?

Ottakaamme vaan muuan esimerkki luonnon korkeimmasta olennosta, ihmisestä. — Varmaan olisi vieläkin hyvä etenkin talvipakkasessa ja kylmissä maissa, jos nuo hienot karvat, jotka peittävät ruumistamme, muodostaisivat lämpimän, luonnollisen turkin, niinkuin ne alkujaan lienevät tehneet. Eikä olisi myöskään haitaksi, jos metsässä eksyksiin käytyään omilla haistimillaan löytäisi jälleen kadonneet jälkensä — jota ei edes villit luonnonkansatkaan kehittyneemmillä hajuaistimillaan enää voi, mutta johon useimmat eläimistä, esim. koirat, kykenevät. Täten olisi epäilemättä moni aarniometsiin hukkunut voinut pelastaa henkensä, puhumatta siitä että tämän aistin kehitys olisi monessa muussakin tapauksessa vielä hyödyksi. — Samoin on myöskin selvä, että kulttuuri-ihmisen likinäköisyys olisi ennemmin haitaksi kuin hyödyksi, jos hänen täytyisi indiaanien tapaan elättää itseänsä metsästämisellä. Vaan ovatko indiaanien silmät edes puoliväliinkään niin kehittyneet kuin tarkkanäköisimmällä eläimellä eli kondoorikotkalla!

Miten onkaan, kysynemme siis, ihmisen täydellisyyden laita, koska hänen koiransakin voi olla häntä täydellisempi? Ja mikä on syynä siihen, että elimet sekä aistit, jotka varmaankin kerran ovat olleet ja vieläkin joskus voisivat olla hyödyksi, surkastuvat ja katoovat? Hyödyksikö vai haitaksi luonto täten purkaa kerran tehdyn työnsä? Käypikö kehitys tällä tavoin edes vaiko taaksepäin?

Mutta selitykset saanemme paraiten luonnosta itsestänsä. Luokaamme sentähden ainakin koetteeksi lyhykäinen silmäys muutamaan surkastumistapaukseen eläinkunnassa.

Niinkuin tiedetään ovat lintujen ryhmässä siipien täydellisyys sekä siitä riippuva lentokyky hyvin vaihtelevaiset. Siten ovat ne esim. nuolihaukalla, tervapääskysellä ja tiiralla kieltämättä korkeammalla kehitysasteella kuin variksella ja kanalinnuilla. Mutta löytyyhän lintuja semmoisiakin kuin ka-

melikurki, pinguini ja Uudessa Seelannissa elävä, sikäläisten asukasten kutsuma nimellä «kiwi-kiwi», joilla ei ole siivistä jäljellä muuta kuin pienet tyngät, tykkänään kelvottomat edes kohottamaan eläintä maasta.

Näillä viimeksi mainituilla näyttävät siis lentoneuvot epäilemättä huonontuneen, sillä luultavaa on, että niiden esiisillä, kuten linnuilla ainakin, oli täydellisemmät ja käytölliset siivet. Mutta mikä lienee ollut syynä tähän surkastumiseen ja mikä on sen seurauksena — sen näyttäköön meille silmäys heidän elämäänsä ja olosuhteisiinsa.

Mitä ensin kamelikurkeen tulee, on se ruumiinsa koolta suurin kaikista linnuista ja tarvitsisi sentähden mahdottoman kehittyneet siivet voidakseen lennellä ilmassa. Mutta olisikohan lentäminen sille niin välttämättömästi tärkeätä, sillä kaiken ruokansa hakee se maasta, ja asuinpaikoillaan, Afrikan äärettömillä, aukeilla hiekkatasangoilla, huomaa se vihollisensa jo pitkien matkain päästä sekä voi päästä sitä pakoon yhtä hyvin nopeilla jaloilla kuin keskinkertaisilla siivillä. Luultavaa on sentähden, että viimeksi mainitut eivät olekkaan tälle linnulle sen olosuhteissa niin tärkeät kuin voimakkaat ja nopeat juoksujalat. Ne kamelikurjet, joilla on täydellisemmät koivet, kestänevät siis paremmin taistelua olemisesta kuin heikkojalkaiset toverinsa, huolimatta siitä, olisivatko siivet jälkimmäisillä vaikka paremmatkin. Ja tästä seuraa loppupäätöksenä, että taistelussa olemisesta kameelikurjella jalat lienevät kehittyneet, koska niistä on ollut hyötyä, siivet sitä vastoin saaneet surkastua hyödyttöminä, mutta ainoastaan niin pitkälle kuin niitä ei ole tarvittu, eli vaan pieniksi levyiksi, jotka räpistelemisellään ovat juoksulle avuksi.

Niin ikään näyttää «kiwi-kiwi»lläkin siipien surkastuminen tapahtuneen, jotta lintu tulisi olosuhteillensa soveliaammaksi. Asuinpaikkana on sillä näet Uuden Seelannin tiheät metsävarvikot, ruokana madot, jotka se kaivaa pehmeästä maasta. Yhtä vähän kuin kamelikurki tarvitsee siis tämäkään lintu siipiä ravintonsa hakemiseen, eikä sen maanpinnalla juostessaan ole edes vihollisiakaan pelkääminen, koska Uudessa Seelannissa, paitsi kahta yölepakkolajia, ei löydy ollenkaan nisäkkäitä. Sitä vastoin ovat sille lyhyet mutta voimakkaat jalat suureksi hyödyksi matoja mullasta tonkiessaan tahi nopeasti pensaistoon piiloon puikahtaessaan, jos nimittäin joku vaara petolinnun muodossa sattuisi uhkaamaan. Ja luultavaa on, että tällaisissa olosuhteissa tavalliset siivet olisivat linnulle haitaksikin, sillä tietysti ne estäisivät sitä hiiren tapaan risukossa hiipimästä, ainakin suuremmassa

määrin kuin nuot pienet surkastuneet jäännökset, jotka ovat tykkänään höyhenien peitossa.

Etelä-Amerikassa elävä pinguini on meille vihdoin esimerkkinä siitä, että siivetön kehitysmuoto voi syntyä vesilintujenkin ryhmässä. Oleskellen kaiken aikansa rantakallioiden loivilla penkereillä voi se ilman siipiensä avutta sekä syöstä mereen kalastelemaan että myöskin jälleen kömpiä maalle lepäämään. Näyttää siis tämänkin linnun toimeentulolle olevan yhdentekevää, onko lentokykyä olemassa tahi ei. Ja luultavasti siitä syystä ovat siivet surkastuneet lentoneuvoina, kadottaneet sulkansa sekä muodostuneet suomumaisilla höyhenillä peitetyiksi levyiksi, jotka melkein kuin kalojen evät auttavat liikunnoita meren pinnalla. Pinguinin siivet ovat siis yhtä vähän kuin kamelikurjenkaan tykkänään supistuneet vaan ainoastaan siinä määrin kuin niiden käytöllisyys on sen sallinut.

Jos nyt yhdistämme kaikki, mitä näistä kolmesta esimerkistä olemme huomanneet, nähdään ensinnäkin, että elimen surkastuminen alkaa vasta silloin kun eläin taistelussa olemisesta kääntyy uralle, jossa puheena oleva osa tulee tarpeettomaksi tahi haitalliseksi. Toiseksi näkyy myöskin surkastuminen tarkalleen riippuvan hyödystä, minkä tämä taaksepäin käyminen tuottaa elimen omistajalle, jotta esim. kamelikurjen ja pinguinin siivet supistuvat ainoastaan osittain, «kiwi-kiwin» sitä vastoin tykkänänsä.

Niin pitkälle havaintomme lintumailmasta. Mutta nämät eivät vielä valaise asiaa kaikin puolin. Sillä huomataanhan usein, että elin, joka ei millään mahdollisuudella voi olla haitallinen, vaan päin vastoin voisi joskus olla hyödyksikin, kuitenkin surkastuu. Sellainen tapaus on esimerkiksi silmien katoaminen eläimiltä, jotka aina asuvat pimeässä.

Viimeksi mainittu on nimittäin niin tavallinen ilmiö koko eläinkunnassa, että surkastuminen tällaisissa oloissa näkyy olevan aivan yleisenä sääntönä. Sen osottavat meille etenkin maanalaisten luolien sokeat asukkaat. Sillä esim. Krainin vuotokiviluolissa Itävallan Alppimaissa löytyy paitsi olmia, tuota tunnettua kidussammakkoa, myöskin äyriäisiä, simpukoita ja hyönteisiä, jotka kaikki ovat sokeita. Samoin tavataan Mammutluolassa Amerikassa rapuja ja kalojakin, ilman minkäänlaisia näkimiä. — Mutta luolaeläimet eivät ole ainoat, jotka elävät alituisessa pimeydessä. Viime aikojen tutkimukset ovat näyttäneet, että suurissa vesissäkin 170—400 metrin syvyydeltä ikuinen pimeys alkaa vallita. Vaan samoilta paikoin saadut eläimetkin, äyriäiset, simpukat, madot ja kalat ovat olleet

sokeita. — Eikä meidän tarvitse mennä alituiseen pimeyteenkään löytääksemme huonosilmäisiä jopa sokeitakin olentoja. Onhan meidän kotimaisella myyrälläkin niin surkastuneet silmät, että ne ovat näkimiksi jotenkin kelvottomat. Ja Afrikassa elää eräs myyrälaji, joka on tykkänään sokea. Mutta tarkemmin ajatellessa tämä ei kuitenkaan ole mitään niin erittäin kummallista. Sillä tuskin eroavat myyrätkään olosuhteidensa puolesta suuressa määrin luolaeläimistä, koska ne viettävät enimmän aikansa maan sisään kaivetuissa käytävissä. Joka tapauksessa voimme eri myyrälajien silmissä askel askeleelta seurata mainittujen elinten surkastumista näkevistä pelkkään sokeuteen saakka. Mutta myöskin muissa sokeissa eläimissä tavataan todisteita muinaisista näkimistä. Siten löytyy sekä olmilla että Mammutluolan sokealla kalalla nahan alla pienet silmät vaikka tosin hyvin surkastuneessa ja näkemiseen kelvottomassa muodossa. Samoin ovat myöskin sokeiden rapujen silmävarret jäännöksiä näkimistä, joitten verkkokalvo on tykkänään hävinnyt.

Kaikista pimeässä elävien olentojen säännöllisestä sokeudesta päättäen näyttää siis jotenkin varmalta, että näköaistin katoaminen lienee jonkunlaisessa yhteydessä pimeässä olon kanssa. Mutta vaikeampi on päättää, mistä syystä silmien surkastuminen on tullut niin tuiki tärkeäksi, etenkin koska näitten pimeässä vaeltavien olentojen elämääkään ei voida tarkemmin seurata. Tuskin näyttää kuitenkaan missään tapauksessa edellytettävältä, että silmät olisivat olleet jonkunlaiseksi haitaksi eläimen toimeen tulolle yhtä vähän kuin hyödyksikään.

Ainoaksi tavaksi, millä seikan voipi selittää, jääpi sentähden otaksuma elinten katoamisesta, jotta eläimen ei tarvitsisi ylläpitää ruumiin osia, jotka ovat sille hyödyttömät, jotta se päin vastoin voisi säästää niihin kulkevat ravintomenot olosuhteillensa tärkeämpiin tarpeisiin.

Sillä onhan selvää, jos oletetaan kaksi pimeässä asuvaa eläintä, joista toisella olisi täydelliset mutta toisella sitä vastoin vaillinaiset silmät, että viimeksi mainittu mahtaisi voittaa edellisen taistelussa olemisesta, jos se voisi käyttää kaiken sen ravinnon, minkä edellinen tarvitsee ylläpitääksensä turhia näkimiänsä, jonkun toimeen tulolle tarpeellisemman elimen, esim. haistimien, kehitykseen. — Ja sivumennen voimme tähän lisätä, että useimmilla sokeista eläimistä haistimet ovatkin erittäin kehittyneet, luultavasti syystä, että eläin juuri niiden avulla voi paraiten löytää saaliinsa pimeästä.

Mutta ihan samanlaisen yhden elimen surkastumisen, jotta toinen voisi tulla täydellisemmäksi, osottaa meille ennen mainituistakin esimerkeistä muiden muassa kamelikurjen sekä «kiwi-kiwi»n jalkain ja siipien keskinäiset kehityssuhteet. — Ja samoin lienee myös ihmisenkin «sielullinen» etevyys voitettu monen alkuperäisemmän, «elukkamaisen», aistin surkastumisella. Sen todistaa meille esim. tuo tunnettu seikka, että näkö, haisti ja kuulo ovat täydellisemmät villeillä kansoilla kuin sivistyneillä. Sillä luonnontilassa ovat nämät aistit ihmisten toimeen tulolle ihan välttämättömät. Kulttuurin kehittyessä sitä vastoin tekevät muuttuneet olosuhteet sekä keksityt apukeinot niiden tärkeyden vähemmäksi. Ja heti alkavatkin aistit surkastua, sillä niiden ravintomäärä, tarvitaan nyt uusissa olosuhteissa toisien, tärkeämpien voimien kehittämiseen ja ylläpitämiseen.

Likinäköisyyden eneneminen käsi kädessä kulttuurin kanssa on valaiseva esimerkki aistien surkastumisesta ihmiskunnassa. Vanhan ajan villille erämiehelle, jopa keskiajan soturillekin olisi näet likinäköisyys ollut yhtä haitallinen taistelussa olemisesta kuin mikä ruumiinvamma tahansa, josta syystä tätä vaillinaisuutta niihin aikoihin tuskin lienee löytynytkään. Vaan silmälasien keksiminen sekä sivistyneemmät olosuhteet tekivät sittemmin likinäköisenkin yhtä kelvolliseksi kuin tarkemmilla silmillä varustetun. Näkimien luonnollinen täydellisyys ei siis enää ollut taistelussa olemisesta tuiki välttämätön ja luonnon valikoiminen ryhtyikin pian kääntämään kehitystä suuntaan, jonka usein valitettu, nopeasti kasvava likinäköisyysprosentti kyllin osottaa.

Näytteeksi mihin määrään tarpeeton elimistö todellakin voi surkastua mainittakoon vihdoin loiseläimet. Näissä ei nimittäin taaksepäin käyminen rajoitu yhden tai toisen elimen vaillinaistumiseen, vaan kohtaa usein eläintä kaikin puolin. Esimerkiksi otettakoon tässä suhteessa ainoastaan muutamat rapueläimet siirojen ryhmästä, jotka nuorena hakevat itse ruokansa, vaan vanhemmiksi tultuaan tunkeuvat toisten rapueläinten ruumiiseen, kiinnittyvät maksaan ja imevät sieltä toisen ruumiinnesteitä ravinnoksensa. Mutta yhteydessä näiden vaihtelevien olosuhteiden kanssa muuttuu samalla siirojen ruumiskin suuressa määrin. Vapaasti liikkuessansa vedessä ovat eläimet näet muodoltaan sellaisia kuin äyriäiset ainakin, mutta ruvettuaan elämään toisen kustannuksella, muuttuu ruumis madonmuotoiseksi pahkaksi, jota olisi mahdoton enää tuntea äyriäiseksi, tuskin eläimeksikään, vaan jota pitäisi ennemmin jonkunmoisena kasvannaisena. Kaikki elimet paitsi

äärettömästi kehittynyt munasarja ovat nim. tältä loiselta kadonneet tarpeettomina, sillä suvun ylläpitäminen lieneekin moisissa olosuhteissa eläimen ainoana välttämättömänä tehtävänä.

Mutta ehkä tässä mainitut esimerkit riittävät, sillä käyhän niistä jo selväksi surkastumisen merkitys luonnossa. Yhdistääksemme nyt lopuksi vaan tulokset kaikesta, mitä yllä on nähty, voimme siis sanoa, että luonnon valikoiminen lakkaamatta, vaikka sangen vähitellen, pakottaa elävää luontoa kulkemaan uusilla teillä, muodostumaan uusiin suuntiin tullaksensa vallitseville olosuhteille sopivimmaksi, kestääksensä siten taistelua olemisesta. Vaan samalla myöskin valikoiminen toimittaa niin, että kaikki, mikä ei ole toimeen tulolle välttämätöntä, katoaa, säästääksensä siten uusien muotojen valmistamiseksi, mitä säästää voidaan. — Ensiksi mainittua ilmiötä kutsutaan, kuten jo tiedämme, *kehitykseksi*, jälkimmäistä *surkastumiseksi.*

Toisin sanoen kehitys siis alituisesti hankkii luontoon uusia muotoja, surkastuminen sitä vastoin pitää huolta vanhojen katoamisesta. Mutta molemmat ovat yhtä tärkeitä aseita luonnon valikoimisen käsissä, ovat juuri kuin kaksi puolta samasta seikasta, sillä kaikki kehittyminen edellyttää myös surkastumista, kaikki edespäin kulku yhteen suuntaan, on sama kuin taaksepäin toisiin suuntiin.

Molempain näiden voimain yhdessä toimiessa syntyy vihdoin *täydellisyys*, s. o. sopivin muoto kestämään taistelua olemisesta. Sillä paremmaksi kuin olosuhteissa toimeen tullakseen ei elävä olento voi kehittyä, siihen puuttuu siltä edellytyksiä luonnossa — huonommaksi sen sitä vastoin ei tarvitse tulla, muuten se tykkänään häviää.

Pessimistit ovat siis tavallansa oikeassa väittäessään tämän mailman olevan niin huonon, että olisi se vaan hiukkasenkin huonompi, niin sen täytyisi hävitä. Mutta älköät optimistitkaan olko pahoillansa, sillä onhan yllämainitusta nähty, että yhtä suurella oikeudella voi myöskin sanoa tämän mailman olevan niin täydellisen kuin luonnossa vallitsevien voimien avulla ylipäänsä on mahdollista, niin ettei se enää olosuhteiden muuttumatta voi tulla hiukkastakaan paremmaksi.

Meidän tulee siis lopuksi itsekunkin puolestamme päättää, kummanko katsantotavan me aina valitsemme «olosuhteillemme edullisimpana»: epätoivoisan pessimismin, joka johtaa surkastumiseen ja häviöön, vaiko elävän, sitkeän ja voimakkaan optimismin.

D. A. Wikström.

Björnstjerne Björnson

ja hänen uusin romaaninsa.

Ibsen ja Björnson, kas siinä Norjan kunniakas kaksoistähti nykyisen, uudenaikaisen kaunokirjallisuuden alalla. Mäansa ylpeyden esineinä he molemmat ovat, ihmishengen vapaata kehittymistä he molemmat tahtovat ja totuuden täydellistä voittoa heistä kumpikin toivoo, vaikka Ibsen katsookin sen saavuttamista äärettömän vaikeaksi, melkein mahdottomaksi. Mutta Björnson, hän ei ole epäilyksen mies. Hän voi tosin hetkelliseen haparoimiseen joskus vaipua, mutta kauvan ei sitä kestä, se on vain edellytys uuteen kehitysaskeleeseen, uuteen vakaumukseen ja näkökantaan, jota hän sitten sitä suuremmalla voimalla ja luonteensa lujuudella ajaa. Eikä tyydy hän tätä vakaumuksensa asiaa ajaessaan yksistään siihen, mitä hän kaunokirjallisilla tuotteillaan voi ympäristöönsä ja kansaansa vaikuttaa, hänen toimekas, sotahaluinen luonteensa pakottaa hänet suoranaisempiakin keinoja käyttämään, pakottaa hänet nousemaan puhujalavalle taajan kansajoukon keskelle.

Björnson onkin avuiltaan ja luonteeltaan ihan kuin aiottu kansanpuhujaksi. Hänen miehekäs muotonsa, kookas vartalonsa, uljas ryhtinsä ja varma, päättäväinen olentonsa herättävät jo semmoisenaan luottamusta kansassa. Ja kun hän sitten korottaa mahtavan, laajan äänensä ja alkaa esityksensä, jonka jok'ikinen sana kuuluu etäimpänäkin seisovalle, niin on koko tuo lukematon joukko pelkkänä korvana. Björnson tietää, *kenelle* hän puhuu ja *miten* rahvaalle on asiat esitettävät. Hän ei käytä minkäänlaisia mutkikkaita, vieraita lausetapoja, hän ei pue ajatuksiaan kuivaan, tieteelliseen pukuun eikä väisty askeltakaan jokapäiväisen elämän kovaperäiseltä pohjalta. Koko esitys on yksinkertaista, selvää ja innokasta, ja jos hän joskus vertauksellisia kuvia käyttää, ovat ne aina valaisevia ja mutkattomia, ja elämästä suoraan temmattuja, joita ei kenenkään tarvitse kauvan aikaa miettiä. Mutta kun hän asiaa esittäessään yhä innostumistaan innostuu, kun hän harmaata, pystytukkaista jalopeuranpäätänsä rohkean uljaasti taaksepäin heittää, voimakkailla käsillään ilmaa huitoo ja samalla ääntänsä pai-

suttamistaan paisuttaa, silloin on hän kuin mikäkin ylenluonnollinen ilmiö, johon rahvas silmiänsä räpäyttämättä tuijottaa ahmien jok'ikisen sanan hänen huuliltaan. Tällä tavoin on hän ympäri Norjaa matkustellen ja naapurimaihinkin käyntinsä ulottaen ajanut milloin siveyden, milloin Norjan itsenäisyyden, milloin yleisen maailmanrauhan asioita.

Valtiomiehet pitävät häntä vintiön riivaamana hutiluksena politiikan alalla, jonka periaatteissa ehkä voi olla hitunen järkeä, vaan jolta puuttuu täydelleen olojen vaatimuksia ja otollista hetkeä käsittävä valtiollinen äly. Hänen oppejansa eivät he juuri niinkään pelkäisi, ne ovat heistä siksi silmiinpistäviä hullutuksia, mutta hänen mahtavaa puhelahjaansa, populariteettiansa ja vaikutustansa rahvaaseen eivät he itseltänsä salaa, ja niiden kauttapa juuri voi hän aikaansaada vahingollisia ja arveluttavia mullistuksia yltiöpäisyydessään ja ajattelemattomuudessaan. Niinpä on hän suuressa määrin vaikuttanut siihen, että Ruotsin ja Norjan väli on häiriytynyt, ja jos hän, Norjan itsenäistyttämistä ajaessaan monessa suhteessa onkin ansiokkaita tuloksia saavuttanut, on hän sentään usein tarpeettoman uhkarohkeasti ja ärsyttävästi esiytynyt. Ja Björnson on tosiaankin poliitikkona aivan «oberäknelig». Joku aika sitten kävi hän täällä Suomessa esitelmiänsä pitämässä, ihastui suuresti maahamme ja laitoksiimme ja sai julkisia runsaita mielenosotuksia etenkin nuorisomme puolelta. Nyt on hän hiljattain kuitenkin Norjassa esiytynyt julkisuudessa tavalla, joka ei ainoastaan ole omiansa lisäämään vanhaa katkeruutta Ruotsissa, vaan joka myöskin antaa meille suomalaisillekin oikeutettuja syitä pitämään häntä tuiki kypsymättömänä politikkona ja aivanpa vaarallisenakin ystävänä. Lukijamme tuntevat sanomalehtien kertomuksista hänen lausumansa mielipiteet prof. Tegnérin tunnetun puheen johdosta ja sen tavan, millä hän kohtelee meitä suomalaisia nykyisissä ahtaissa oloissamme, samoin kuin ne mielistelyt, joita hän itäiselle naapurimaallemme tuhlaa.

Näin loukkaa hän meitä ajattelemattomalla valtiollisella esiytymisellään yhtä paljo kuin hän runoilijana saavuttaa suosiotamme. — Mutta semmoisillakin aloilla, joilla eivät valtiolliset intohimot kiihota, hän on hankkinut itselleen vastustajia. Uudenaikaisimmat «vapaan rakkauden» puolustajat tahi ainakin harjottajat eivät häntä voi sietää, sillä hän vihaa haureellista «monivaimoisuutta» (mangkonesystem) niinkuin hän voi vihata, ja vaatii mieheltäkin ehdotonta puhtautta ennen avioliittoon menoa. Vanhoilliset taas ovat hänelle peräti suutuksissaan, sillä onhan hän nyt viime

aikoinaan alkanut kaivaa juurtuneen kirkon perusteita omaksumalla yhä vapaampia uskonnollisia aatteita ja hylkäämällä toisen sovinnaisen uskonkappaleen toisensa jälkeen, niin että hän nyt jo seisookin sillä kannalla, joka nykyaikaisen sivistyksen perustuksella on ainoa pysyvä ja vahva ihanteelliselle ihmisluonteelle. Mikä tämä kanta on, siitä tulemme myöhemmin selon tekemään. Luokaamme nyt sitä ennen lyhyt silmäys tämän miehen elämänvaiheisiin.

Björnstjerne Björnson syntyi 8 p:nä joulukuuta 1832 Dovretunturin laaksossa ja on hän siis nykyään 58 vuoden vanha. Hänen isänsä oli pappi, ensin Dovren laaksossa, sittemmin tuossa luonnonihanassa Romsdalenissa, josta hän ensimmäiset runolliset vaikutuksetkin lie saanut. Jo koulupoikana huomattiin hänessä johtajahalua, hän muodosti näet yhdistyksiä nuorison kesken. Historia ja kirjallisuus, etenkin Wergeland, olivat hänen lempilukujansa opistossa, ja kun hän 17-vuotiaana tuli ylioppilaaksi, teki hän pysyvän ystävyydenliiton tunnetun norjalaisen historioitsijan Sarsin kanssa. Jonkun aikaa ylimiclistä nuoruudenelämää elettyään antautui hän alkuperäisen henkensä koko voimalla arvostelijaksi ja hoiteli lahjakkaan nuorukaisen säälimättömällä ankaruudella ja loukkaavalla yksipuolisuudella teaatterikritiikkiä. Sen ohessa tutki hän tanskalaisia filosoofeja, etupäässä Kierkegaardia ja Grundtvigia. Tässä jälkimmäisessä hänen janoinen henkensä silloin luuli löytäneensä elämän korkeimman ihanteen: inhimillisyyden (humaniteetin) kärkeensä kehittyneessä vapaudessaan ja ihanuudessaan.

Kirjallisuuden alalla ei hän, paitsi arvosteluja, ollut vielä tuottanut muuta kuin joukon kansanlaulun mukaisiksi kyhättyjä runoja, joita hänen kotipitäjässään kylällä laulettiin. Vaan vuodesta 1856 (hän oleskeli silloin Kööpenhaminassa) kasvoi hänen halunsa kaunokirjalliseen tuotantoon vastustamattomaksi. Hän kirjoitti tuon pienen, tunnetun näytelmän «Taistelujen väliajoilla», joka keskittyneen, lyhyen esitystapansa kautta oli suoranainen vastakohta silloiselle sovinnaiselle stiilille, johon etenkin Oehlenschläger oli leimansa lyönyt. Meistä nykyajan draamaan tottuneista on tämä kappale kovin romantillinen ja idyllimäinen; silloin pidettiin sitä kovin jokapäiväisenä ja törkeänä.

Mutta tämä ei Björnsonia tyydyttänyt; lapsuuden muistot ja elämä rahvaan keskuudessa olivat hänellä vielä niin hyvässä muistossa, että ne vastustamatta pyrkivät esille. Ja niin syntyivät hänen herttaiset kansankuvauk-

sensa (Synnöve, Faderen, Arne y. m.), joissa hän on osannut kansan kannalta pukea kertomuksensa taiteelliseen muotoon. Näitäkin pidettiin alussa kovin kuivina ja runoutta kaipaavina, mutta pian tottui niihin yleisö ja silloin oli Björnsonin maine taattu. Kansankertomusten kyhääjänä ei Björnson, niinkuin useimmat muut, m. m. saksalainen Auerbach, katsele kansaa sivistyneen miehen silmälaseilla, vaan asettuu kerrassaan rahvaan miehen kannalle, jolta asiat näyttäytyvät yksinkertaisimmassa ja mutkattomimmassa muodossaan. Auerbach on teoksissaan ajattelijakin eikä ainoastaan taiteilija; jota vastoin Björnson kansaa kuvatessaan on yksinomattain taiteilija, naiivi luonne etuineen, puutteineen. Hän oli idyllimäinen realisti, niinkuin kansanrunoilijat ovat.

Mutta hänen kehityskykyinen henkensä ei tyytynyt tähänkään. Björnsonia tuskin voi sanoa neroksi, sillä mitään uusia aatteita hän ei ole keksinyt. Ne aatteet, joita hän ajaa, on hän ulkoapäin muilta saanut, mutta tultuansa vakuutetuksi niiden totuudesta on hän luonteensa intohimolla antautunut niiden levittämiseen. Nuorena voi hänen näköpiiriänsä sanoa kerrassaan ahtaaksi, seikka, joka kuitenkin antoi esityksen kokonaisuudelle eheyttä ja taiteellisuutta; vanhempana on hän kohonnut yhä rikkaampaan ja korkeampaan sielunelämään, säilyttäen aina tuon taiteellisen esitystapansa. Hänen kehityksensä on kehitystä naiivisuudesta itsetietoon. Kansankuvausten kertojasta on tullut nykyaikaisen sivistyneen ja rikastunteisen ihmisen sielunelämän kuvaaja; Synnöve ja Thorbjörn ovat kehittyneet *Det flager*in ja *På Guds vej*en monipuolisiksi, nykyaikaisiksi henkilöiksi.

Mutta kauvan sai Norjan yleisö tätä kehitystä odottaa. Björnson on näet peräti myöhään tuolta alkuperäiseltä naiivisuutensa kannalta irtautunut, jos hän edes vieläkään on kovin kaukana siitä. Hän on turmeltumattoman, hermostumattoman luonnon kyvykäs ja intohimoinen lapsi ja juuri tällaisen ovat hänen ansionsa ja puutteensa olleet. Hänessä on herpoutumatonta intohimoa, alkuperäistä voimaa, lamautumatonta sitkeyttä ja kykyä todellakin tulla vakuutetuksi jostakin, mutta häneltä puuttuu samalla epäilijän monipuolisuus ja käytännöllisen miehen tarkoin punnitseva ja oloihin perustuva arvostelukyky.

Brandes jakaa Björnsonin kehityksen ottamalla rajapyykiksi hänen *Konkurssi* teoksensa ilmestymisen. Mikä sitä ennen syntyi oli tavallansa naiivin ihmishengen tuotetta, jota vastoin tämän jälkeen alkoi laajempi, itsetietoinen ja arvosteleva tuotanto. Teoksissaan ennen «Konkurssia» kä-

sittelee hän melkein yksinomattain muinaiskansallisia aiheita, sillä tuo yksinkertainen, voimakas ja hillitsemätöntä intohimoa uhkuva muinaisaika tarjosi kosolta kuvattavia luonteita, jotka hänelle ovat ihan kuin sukulaisia. Niinpä Sigurd Slembekin ja Arnljot Gelline. Molemmat ovat olevinaan mailmanparantajia, jotka lannistumattoman tahtonsa voimalla ajavat tuumansa perille, vaikka heidän maaliin tullakseen täytyykin kolhia oikeaan ja vasempaan. Hänen näytelmänsäkin siltä ajalta ovat vielä oikeastaan sankarirunoutta, vaikka esitys tapahtuukin nykyaikaisessa muodossa. Niinpä juuri nuo mainitsemamme kappaleetkin, Taistelujen väliajoilla ja Sigurd Slembe. Samaan suuntaan käy vielä Maria Stuartkin. Se on tarkka ja historiallisiin oloihin tunnollisesti perustuva teos, jossa tekijällä ainakin yhteen henkilöön, John Knoxiin, on ollut kotimainen perikuva, nimittäin Norjan uskonnollisen elämän virkistäjä 19:lla vuosisadalla Hans Nielsen Hauge. Kappaleen muidenkin luonteiden sielutieteellistä perustelua ja kehittämistä pidetään ylipäänsä onnistuneena ja onkinhan sitä Skandinaavian näyttämöillä esitetty lukuisat kerrat aina sen syntymävuodesta (1864) lähtein nykyaikaan saakka. Sama menestys näyttämöllä on myöskin ollut hänen tunnetulla näytelmällänsä «Vastanaineet», joka sisällykseltään ei juuri erittäin merkillinen ole.

Koko ajan pysyi Björnson tuolla tavallansa lapsellisella kannalla. Mutta juuri tämä naiivisuus yhteydessä tosikansallisen käsityksen, tuoreen mielikuvituksen ja luonnon herttaudelle avonaisen mielen kanssa, juuri tämä se on tehnyt hänelle mahdolliseksi luoda sellaisia oikean norjalaisen sydämestä puhjenneita ihania kukkasia, kuin useat hänen lyyrillisistä tuotteistansa ovat. Kukapa meillä ei tuntisi Norjan reipasta kansallislaulua «Ja vi elsker dette Landet»; kukapa ballaadin Nils Finnistä luettuaan voi väittää sen unohtuneen jälkeä jättämättä ja kehenpä lienee Einar Tambarskelven lesken runollisen realistinen valitus ollut vaikuttamatta, muita mainitsemattakaan.

Vaan, niinkuin sanottu, mitään kehitystä Björnsonin mailmankatsannossa ei ollut huomattavissa. Hänen näköpiirinsä pysyi yhtä ahtaana, hänen uskontonsa ihan tavallisen rahvaankirkon pohjalla ja siltä kannalta hän sitten lauloi «lapsuuden uskosta», «viattomuudesta», kuninkaan isällisen hellästä huomasta ja kaikkia erikseen ohjaavasta armollisesta luojasta. Vielä silloinkin kun Ibsen jo oli alkanut omatakeisen, kritiseeraavan ja mietiskelevän kirjailijatoimensa, joka alussa kyllä jäi jokseenkin huomaa-

matta, vielä silloin oli Björnson ihan vanhoillaan. Kehitysopin tuores tuulahdus ei ollut vielä häneen koskenut ja Norjassa useimmat istuivatkin vielä komeroissaan vatvoen entisiä aatteitansa ja vartioiden lapsuutensa pyhiä aarteita: isiltään perittyä uskoa ja — tiedottomuutta. Jos ulkoapäin joku vapaampi henkäys jaksoi päästä yli laineiden Norjan rannikoille Millin, Darwinin ja Spencerin isänmaasta, niin oli sillä jo vastassaan, paitsi itsekylläisyyden ja ahtaan kansallisylpeyden tukevaa kiertomuuria, joukko tullimiehiä, jotka kansansa omavaltaisina edusmiehinä määräsivät, mikä sai maahan tulla, mikä ei. Ja ihmiset tunsivat itsensä niin varmoiksi tuossa kotoisan lämpimän lieden rauhallisilla liepeillä ja uneksivat käyvänsä «jumalan teitä» pysyessään erillään ja kaukana tuosta pahasta, suuresta maailmasta.

Mutta tämmöistä ei toki kehittymistä ja elämää, ikuista eteenpäin pyrkimistä varten luotu ihmishenki *voi* sallia muuta kuin levätäkseen. Eikä ole mikään muuri mailmassa, eikä mikään mahti taivaan alla kyllin vahva ja voimakas ikuisiksi ajoiksi kahlehtimaan kokonaisen kansan kehityskelpoista henkeä. Ennemmin tai myöhemmin täytyy sen avata ovensa edistyksen virralle ja astua piilostaan yhteiselle taistelukentälle. Ja viimein alkoivatkin vapaammat tuulet puhallella tuoden Ranskasta ja Englannista edistyneiden tieteiden nuorentavia aatteita, jotka ikäänkuin taikahöyrynä maahan leviten ja ihmisrintoihin tunkien loihtivat esille tuossa kuihtuneessa kukkaistarhassa mitä kauniimpia, kansallisimpia ja tuoreimpia ruusuja. Björnson oli silloin jo 40 vuotias. Mutta hänen henkensä oli nuorekas ja altis ulkoapäin tuleville vaikutuksille. Runollisen luonteen hennoimmilla tunnusteluelimillä oli hän vainunnut aikansa jaloimmat ja suurimmat aatteet ja väsymättömällä innolla ammensi hän noista uusista, nuorentavista lähteistä tutkien Stuart Millin ylevää, laajanäköistä oppia, tutustuen Darwinin suurenmoisiin arveluihin, saksalaisten kansapsykoloogein uskontoa uudistaviin tutkimuksiin ja ranskalaisen Hippolyte Tainen avarampaan, käsityshaluiseen kirjallisuuden arvosteluun. En malta tässä olla käyttämättä hyväkseni paria Brandesin painattamaa lausuntoa Björnsonilta itseltään, sillä ne kuvaavat niin erittäin hyvin hänen luonnettansa. Toinen on pieni runonpätkä ja kuuluu se suomennettuna näin:

Kas huhtikuuta lemmin ma:
Saa silloin vanha murtua

Ja juurtuu uusihin;
On silloin elo vilkkainta —
Ei rauha ookkaan parhainta,
Vaan tahto johonkin.

Tämä on suoraan sanoen hänen sydämestään puhjennut. Juuri tuo *tahto* se se on hänestä tärkein ja tällainen valpas ja vakaa tahto hyvään, vapaaseen ja oikeaan hänessä kieltämättä on. Toisessa lausunnossaan, eräässä yksityisessä kirjeessä Georg Brandesille sanoo hän:

«Innostamalla houkuttaa voi minua kuka hyvänsä, mutta ei mikään mailmassa voi minua lahjoa. Sen vuoksi olinkin tähystämässä, kun vain sain silmäni auki. Pahimmilla vihamiehilläni voi olla käsissään totuus; minä olen tuhma ja voimakas, mutta niin pian kuin käsitän jossakin totuuden piilevän olen minä siellä, olkoonpa se missä tahansa. Eikös sellainen luonne ole helppo ymmärtää? — — — Norjalainen minä olen. Ihminen minä olen — — — ja tämä jälkimmäinen sana se tunnustaa meissä ikäänkuin synnyttävän uusia käsitteitä».

Ja näitä «uusia käsitteitä» hän nyt alkoi syntyperäisellä runollisella taiteellisuudellaan käsitellä. Hän oli taas saanut uutta, jonka puolesta taistella ja tämä uusi oli jo ehtinyt hänessä vakaumukseksi kypsyä, semmoiseksi epämääräiseksi vakaumukseksi kuin se hänen luonteisellansa miehellä voi kypsyä. Hän ymmärsi ja oli vakuutettu itse aatteen, itse käsitteen oikeudesta, mutta miten ja minkälaisilla muodostuksilla se oli oleviin oloihin sovitettava, sitä oivaltamaan ei hän ollut kyllin käytännöllinen ja maltillinen. Niin kauvan kun hän siis pysyy kaunokirjallisuuden alalla ajaen «uusia käsitteitänsä» periaatteen kannalta, niin kauvan on hän oikealla alallaan ja onnistuu. Tuo lukuisa liuta yhteiskunnallisia periaatedraamoja, joka alkaa *Konkurssi* nimisellä näytelmällä ja loppuu *Hansikkaalla*, osottaa kyllin selvään, että vaikka Björnsonilta puuttuu suuren kilpailijansa Ibsenin syvämietteisyys, ja tämän heti silmiin pistävä individualisuus ja vaikka hänen draamallinen tekniikkinsäkään ei ole saavuttanut sitä sommittelun jännittäväisyyttä, suorituksen johdonmukaisuutta ja vuoropuhelun kärkevyyttä, joka Henrik Ibsenin teoksissa on huomattavissa, niin on hän kaikissa tapauksissa suuri ja huomattava kirjailija.

On väitetty Björnsonin useimmiten saaneen impulsseja eli vaikutuksia Ibsenistä tahi joltakin muulta, siis ulkoapäin. Hyvin mahdollista voi

tuo ollakin. Olemme jo ennen huomauttaneet, ettei Björnson ole mikään syvämietteinen, uusia käsitteitä tai periaatteita keksivä nero. Hän lie alkuperäisen siemenen ulkoapäin saanut, mutta sen on hän taitavalla tarhurin älyllä ja aistilla kauniiksi kasviksi kasvattanut. Ei ole minulla aikaa eikä aikomuskaan ruveta vertaamaan näiden kilpailevain, vaikka ihan eri luonteisten ja eri teitä käyvien miesten kirjallisia tuotteita toisiinsa ja ruveta tutkimaan kumpi milloinkin on toisestaan vaikutusta saanut. Ibsen on kuin erakko, itseensä sulkeunut ja mailman pauhusta yksinäisyyteen vetäynyt erakko, joka entisten kokemustensa ja muistojensa perustukselle ja uuden ajan välillisten vaikutusten hengessä on luonut itselleen oman realistisen mailmansa, jossa hän on säilyttänyt todellisen elämän oleelliset ulkopiirteet, mutta huokunut luomiinsa henkilöihin omaa individuaalista ja erikoista, mutta sentään yleisinhimillistä henkeä. Björnsonin täytyy elää mailman pauhussa, keskellä päälle tunkevia kuohuja, jotta hänen taisteluhaluinen, voimakas luonteensa vertyisi ja nuorena pysyisi, ja hänen luomillansa kuvilla ja ihmisluonteilla on aina Norjan maaperän tuttu tuoksu ja norjalaisten ominaispiirteet. Ibsen on kosmopoliitti, ihmiskunnan kuvaaja ja kirjailija. Björnson on mitä puhtain patriootti, ja etupäässä, ellei juuri yksinomattain, Norjan kansan kuvaaja ja kansalliskirjailija. Siksi kai onkin Ibsen niin pian saavuttanut yleiseurooppalaisen maineen, jota vastoin Björnsonin kuuluisuus on pohjoismaihin ja Pohjois-Saksaan rajoittunut. Sanoin *siksi*, sillä tietysti ovat tärkeinä vaikuttimina olleet ne Ibsenin erikoislahjat ja ominaisuudet, joista äsken juuri huomautin.

Björnson taisi olla noin 40:n vaiheilla julkaistessaan «Konkurssin», johon alkuvaikutus nähtävästi oli saatu Ibsenin aikaisemmin ilmestyneestä «Nuorten liitosta». Björnson, joka tätä ennen kahteen toviin oli ollut teaatterinjohtajanakin, nim. Bergenissä 1857—59 ja Kristiaaniassa 1865—67, on «Konkurssissaan» lahjoittanut kansallensa todellakin etevän taideteoksen sekä sisällyksen että tekniikin suhteen. Ja samalla on se ihan nykyaikainen tapauksiltaan. Ja jo siinä esiytyy tuo totuuden vaatimus, joka sittemmin on käynyt ajan tunnussanaksi ja joka tavallansa muodostaa takaalan kaikissa Ibsenin ja Björnsonin myöhemmissä teoksissa. Ole tosi itseäsi ja muita kohtaan! se on ajanhuuto. Konkurssissa vaaditaan kauppamieheltä rehellisyyttä, joka sentään ei lienekään niin yksinkertaisen selvä käsite kuin luullaan. Varsinkin kauppamiehelle, joka ei saisi antautua muiden rahoilla uhkarohkeisiin yrityksiin. Mutta voiko kauppias edeltäpäin

tietää, mikä on uhkarohkeaa? Nuoli ei siis kohtaa ainoastaan henkilöä, vaan koko yhteiskuntaa ja nykyaikaisia oloja. Tämän näytelmän kautta, joka selvään osotti Björnsonin harpanneen arvaamattoman askeleen kehityksen tiellä nykyaikaiseen suuntaan, menetti hän paljo entisiä ystäviänsä, mutta voitti myös joukon uusiakin. Ne, jotka olivat tottuneet hänen viattomiin ja kaikkea pahennusta karttaviin naiivisiin tuotteisiinsa, eivät häntä tässä uudessa teoksessa ensinkään tunteneet. *Heidän* taiteellinen Björnsoninsa tämä muka ei ollut, vaan taiteen kukkuloilta alas pudonnut räyhääjä, mailmanparantaja. Mutta tendenssimäisyys ja taiteellisuus voivat hyvinkin hyvin sopia saman teoksen kehyksiin, sen on Björnson ja monet muut osottaneet piilottamalla ajatuksensa luonteisiin ja ylipäätään toimintaan. Tosin on myöntäminen, ettei Björnson kaikissa myöhäisemmissä teoksissaan ole voinut säilyttää samaa taiteellisuutta kuin edellisissä, naiivisemmissa. Syynä siihen on ollut hänen riehahtava, intohimoinen luonteensa, joka valveuduttuaan ja uusia ihanteita saatuaan kovin suoranaisesti ja pappimaisesti (onkinhan hän papin poika) pyrki esille. Mutta tästäkin huolimatta ovat näytelmät sellaiset kuin «Redaktören», «Kongen», «Det ny system», «Leonarda» ja «En Hanske» arvokkaita lisiä ei ainoastaan norjalaiseen, vaan myöskin mailmankirjallisuuteen. «Redaktören» käsittelee, kuten jo nimestä voi päättää, sanomalehtimiehen kirjavaa elämää, tuota monessa suhteessa moitittavaa, mutta oloissamme sentään ihan välttämätöntä uudenaikaista ilmiötä yhteiskunnallisella taivaallamme. Gustav Freytag on huvinäytelmässään «Die Journalisten» jotenkin realistisesti, vaikka hiukan irvikuvan tapaan esittänyt nämä kummalliset kameleontit («Es muss auch solche Käuze geben). Björnson on pohjoismaisen luonteensa mukaisesti näytelmästään tehnyt vakavan manauksen totuuteen sanomakirjallisuudenkin alalla. Sanomalehti *ei saa* kieltää tahi vaitiolollaan salata totuutta; juuri olemalla vaiti silloin kun puhua pitäisi, rikkoo se yhtä ankarasti totuutta kohtaan kuin suoranaisesti valehtelemalla. Se on näytelmän päätarkoitus. *Kuninkaassa* on Björnson ottanut ratkaistakseen erään syvän sielutieteellisen tehtävän. Päähenkilönä on hallitsija, joka käsittää kuninkuuden olevan vain väliasteen tasavaltaiseen valtiomuotoon ja koettaa sen vuoksi sovittaa asemansa vaatimuksia, mutta kohtalon pyörän alle sittenkin sortuu. «Leonardassa» taas on tekijä, kuitenkin mitä hellävaroisimmin, käsitellyt uskonnollisia ja siveellisiä kysymyksiä viskaten riitakentälle tuon kysymyksen siveettömäin avioliittojen purkamisesta, jota hän

sittemmin on «Hansikas» nimisessä näytelmässään käsitellyt ja jonka Ibsen Noorassaan on niin mestarillisesti esittänyt. Ibsen on ankara tuomari, eikä hän tunnusta oikeutetuksi minkäänlaista tinkimistä omantuntonsa kanssa. Häneen on syvälle juurtunut tuo Brandin vaatimus: kaikki tai ei mitään. Björnson sitä vastoin on sovinnollisempi, leppeämpi ja suvaitsevaisempi, vaikka hän onkin tämän yleisinhimillisen, elämää käsittävän kantansa vasta viime vuosikymmenenä saavuttanut. Hän on ollut syvästi juurtuneena isänsä uskontoon, kirkon oppiin ylenluonnollisista ihmeistä ja uskon kautta Jumalalta saatavasta voimasta. Björnson on optimisti, etenkin tulevaisuuteen nähden. Ibseninkään pessimismi ei ole tuota sairaalloista Schopenhauerin pessimismiä, vaan enemmän harmin, siveellisen harmin synnyttämää mielipahaa siitä, etteivät ihmiset seuraa siveyden vaatimuksia. Hän ei epäile sitä, löytyykö absoluuttista siveysnormia, vaan ihmisten heikkoja voimia ja niiden riittäväisyyttä siveyden määräyksiä täyttämään. Björnson ei epäile edes sitäkään, ei ainakaan toivottomasti. Jos ihmisten nyt vielä onkin mahdoton seurata niitä, niin löytyy mahti, joka voi heidät siihen kykeneviksi tehdä, ja se on siveellinen, järkiperäinen *kasvatus*.

Ja nyt tulemmekin viimeiseen kehityskauteen Björnsonin tähänastisessa kirjallisessa tuotannossa. Ajan hengen herätyshuudosta valveuduttuaan oli hän näihin saakka käsitellyt nykyaikaisia yhteiskunnallisia ja uskonnollisia riitakysymyksiä ainoastaan draaman muodossa. Niinpä esim. näytelmässään «Over aevne», jossa uskonto, taikausko sekä viime aikoina yhä enemmän keskustelun alaiseksi käynyt suggestiooni ja sen vaikutus oli sulaunut vaikuttavaksi, vaikka ainakin meistä kovin liioitelluksi probleeminäytelmäksi.

Mutta nyt hylkäsi Björnson toistaiseksi tämän taidelajin valiten tuotantonsa muodoksi romaanin, tuon laajaperäisille, mutkikkaille sommitteluille ja realistiselle pienoiskuvailulle niin sopivan esitysmuodon. Tosin hän täten menetti sen välittömästi vaikuttavan tenhovoiman, jonka taidolla sommiteltu ja keskittyneesti suoritettu näytelmä esitettynä aina katsojiin tekee, mutta sitenpä sai hän myös suuremman vapauden käsitelläkseen yhteiskunnallisia kysymyksiä tarkemmin ja juurtajaksaisemmin, ja sitenpä hänen luonnonherttaudelle altis mielensäkin voi puhjeta noihin ihanoihin luonnonkuvauksiin, joita olemme tavanneet hänen ensimmäisissä teoksissaan ja joita iloksemme löydämme hänen viimeisessäkin romaanissaan «Jumalan teillä».

Tämän edellimäisessä, sangen laajaperäisessä ja sisältörikkaassa romaanissa on Björnson vielä täydellinen agitaattori, mutta semmoisena mestarillinen. Ja vaikka voidaan väittääkin, että henkilöiden todellisuus *Det flager i byen og på havnen* nimisessä teoksessa on saanut hiukan kärsiä liian selvästi esiinpistävän tendenssin vuoksi, niin täytyy mielestämme kuitenkin jokaisen myöntää, että kaikki teoksessa on mitä tarkimmin perusteltu ja mitä johdonmukaisimpaan todennäköisyyteen johdettu. Tekijä on tässä ottanut käsitelläkseen kahta erittäin tärkeää nykyaikaista kysymystä, nimittäin perinnöllisyyttä ja sen vastavoimaa, kasvatusta. Hän uskoo taipumusten ja luonteenominaisuuksien siirtyvän perintönä vanhemmista lapsiin, mutta hän uskoo myöskin noita taipumuksia voitavan hillitä järkiperäisellä ja luontonsa herruuteen tähtäävällä kasvatuksella. Ellei sitä ensi polvessa, eikä vielä toisessakaan voida täydelleen saavuttaa, voidaan luonnon mahti kuitenkin rajoittamistaan rajoittaa, niin etteivät raivoisatkaan perintövietit käy yhteiselämälle ja yhteiskunnalle kovin vaarallisiksi. Raa'an, eläimellisesti hillitsemättömän, intohimoisen ja nautinnonhaluisen Kurtsuvun ottaa hän kuvattavakseen ja seuraa sitä polvi polvelta, kunnes se vihdoin lujaluontoisen ja terveen sekautumisen kautta suuntaupi oikealle tolalle. Jo John Kurtissa huomataan oireita parempaan päin ja hän käsittää, että ainoa ehkäisykeino on ottaa lujaluontoinen, järkeva ja hermoheikkoudesta vapaa vaimo. Mutta alkuperäinen raaka intohimo hänet vielä voittaa ärtymisen hetkenä. Hänen pojassaan, Tuomas Rendalenissa näemme kuitenkin kasvatuksen käyvän perinnöllisyyden voittajaksi, ja Kurtsuvun voimakkaasta, sairaalloisen intohimoisesta alkuperästä kehittyy luonteen lujuus ynnä luontoperäinen rohkeus ja vapaus ajatuksissa, yrityksissä. Sen saa toimeen sekä äidin huolellinen ja järkevä ohjaus, että varsinkin Rendalenin valpas ja sitkeä itsensä kasvatus. Ja kun hän ensin on itsensä kasvattanut ja kasvatuksen oikean tarkoituksen keksinyt, ryhtyy hän Kurtsuvun lannistumattomalla innolla elämäntyöhönsä, jona hän pitää kasvatuksen täydellistä uudistamista Spencerin antamain ohjeiden mukaan. Tuomas Rendalenin avauspuheessa on Björnson mitä suoranaisimmin julkaissut ohjelmansa koulukysymyksessä ja *Det flager*issa kokonaisuudessaan on hän jo jokseenkin hyvin todistanut valheeksi sen väitteen, ettei muka kaunokirjallinen teos voisi sisältää tendenssiäkin.

Mutta vielä paremmin on hän sen tehnyt kirjoittamalla teoksensa *Jumalan teillä*, joka on viimeinen hänen lukuisista tuotteistansa ja jota

nyt käymme hiukan perusteellisemmin tarkastamaan. Tässä on Björnson osannut piiloutua niin hyvin kuvaamiinsa henkilöihin ja niin puolueettoman realistisesti kuvata mitä erilaisimpia luonteita, että on perin vaikea sanoa, minkä henkilön takana tekijä itse on kätköksissä. Ja kuitenkin on hän tässä käsitellyt niin peräti arkaluontoista ja niin suurta hienotuntoisuutta ja malttia vaativaa kysymystä, kuin uskonnon käsittely epäilemättä on. Olemme ennen jo maininneet siitä säännöllisestä kehityksestä vapaampiin näköaloihin, joka Björnsonissa uskonnonkin alalla on huomattavissa. Tässä teoksessaan on hän luonut elämää ja todellisuutta huokuvan kuvan tuollaisesta kehityksestä sovinnaisen uskonnon ahtaista kehyksistä luonnontieteiden, historian ja elämän avaamaan vapaaseen, yleisinhimilliseen näkökantaan. Tämän kehityksen näemme personoittuna eräässä teoksen päähenkilöitä, nimittäin pastori Ole Tuftissa. Mutta tehkäämme lyhyesti selko niistä puitteista, joihin tekijä on sanottavansa sovitellut, ja niistä tapahtumista, joita kuvattujen henkilöjen elämän tiellä risteytyvä toiminta synnyttää.

Romaani on jaettu kolmeen osaan, joiden pelkät nimet «Koulunkäynnin aikana», «Nuoruuden päivinä» ja »Miehunden ijässä», jo kyllin selvään osottavat, mitä kussakin osassa esitetään. — Ensimmäinen osa, koulunkäynnin aikana, on mitä herttaisin, todenmukaisin ja reippain kuvaus koulupoikain elämästä eräässä Norjan pikkukaupungissa, jossa teoksen miehiset päähenkilöt, Ole Tuft ja Edvard Kallem, nauttivat alustavan opetuksensa. Edvard on leskeksi jääneen, ankaraluontoisen apteekkari Kallemin poika, hyväpäinen, vilkasjärkinen ja äidinrakkauden puutteessa vallattomaksi veitikaksi kehittynyt ihmisvesa. On hänellä yksi sisarkin, Josefine, mutta tämän on koulun rehtori ottanut luoksensa hoitotyttärekseen, jotenka sisarukset jo varhain tottuvat käymään omia teitään, jotka ajan vierressä yhä enemmän loittonevat toisistaan. Oikeastaan on heissä molemmissa — sukupuolten tuottamilla muutoksilla tietysti — sama luonnonomainen tuoreus ja elämän pyörteeseen pyrkivä voimakas halu, vaikka he olojen vaikutuksesta niin tuntuvasti toisilleen vierautuvat. Miehekkään aktiivinen Josefine etsii vastakohtaansa lapsuutensa ystävässä ja veljensä koulutoverissa Olessa, joka on uskonnollisessa talonpojan kodissa kehittynyt, haaveksiva ja hiljainen poika. Jo nuorena on Olen silmissä Josefine hänen vaimonsa, niin pian kun hän vaan ehtisi papiksi taikkapa myös lähetyssaarnaajaksi. Edvardilla on ura myöskin selvillä: hän aikoo lääkäriksi.

Nuoruuden päiviin siirrymme sitten ja tapaamme äskeiset tuttavamme

eräällä huviretkellä; Edvard on «medisiinari», Ole «teoloogi» ja Josefine — terve ja raitisluontoinen, pulska tyttö, johon Ole yhä pysyvämmin on kiintynyt. Kovin käypi sentähden Olen sydämelle ja kunnialle, kun hän eräässä uskontoa koskevassa kiistassa Edvardin kanssa ja Josefinen läsnäollessa auttamattomasti joutuu alakynteen. Edvard on nykyaikainen luonnontieteeseen nojautuva lääketieteilijä, Ole tavallinen ahdasmielinen vanhoillinen. Lorun loppu on kuitenkin se, että Josefine Olen surkeudesta vain heltyy ja tavallansa kesiikin.

Vuosi tämän jälkeen tapaamme Edvard Kallemin pääkaupungissa suorittamassa lääketieteellistä tutkintoansa. Hänen paras ystävänsä täällä on *Det flager*ista meille ennestään tuttu Tuomas Rendalen, joka täällä muka on valmistautumassa vastaiseen elämäntehtäväänsä, kasvatuksen parantamiseen. Hän asuu erään perheen luona, jonka nimi on Kule; isäntä Sören on ilkeäluontoisesta taudista halvauksen saanut, työhön kykenemätön, tylsynyt koroistaan-eläjä ja on toisissa naimisissa entisen vaimonsa 18-vuotiaan sisaren, Ragnin kanssa. Edellisistä naimisista on Kulella kaksi lasta ja näiden hoitajattarena tuo erinomaisen hienoluonteinen ja lahjoiltaan soitannollinen Ragni parka oikeastaan onkin. Tämä Ragni hän on niin sanomattomalla hienoudella ja niin hellällä hentoudella kuvattu, että kovin järkevä ja jokapäiväinen lukija ehkä saattaa väittää häntä runoilijan luomaksi utukuvaksi eikä elämästä otetuksi henkilöksi. Saattaapa ollakin, että tekijä tässä on yhteen henkilöön ja ikäänkuin tarpeellisen vastakohdan Kulelle saadakseen kaikki tuollaisten luonteiden ihanteelliset, henkisesti ihan läpikuultavat hienoudet koonnut ja tällä keskittävällä luomisvoimallaan tuottanut hiukan liioitellun ihmisluonteen; mutta tuo kuva on kuitenkin niin todennäköinen ja selvin, vaikka hienoin piirtein tehty, että se meitä vastustamattomasti viehättää ja myötätuntoisuutemme voittaa. Me inhoomme hänen yhteiselämäänsä tuon kurjan miehen kupeella ja tunnemme siveellisen tunteemme tyydytetyksi, kun Edvard Kallem taloon muutettuaan ja Ragniin tutustuttuaan päättää pelastaa hänet surkean kohtalonsa painosta. Ragnin, joka hänelle omituisella, hienolla tavallaan ilmoittaa Edvardille aina odottavansa uneksimaansa «valkeaa pashaa» pelastajakseen, saa hän taivutetuksi jättämään entisen kotinsa ja pakenemaan Amerikkaan, jossa hänelle hankitaan tilaisuutta kehittää hengenlahjojaan, kunnes Kallem voipi hänet puolisonaan tuoda takaisin.

Nyt siirrymme «miehuuden ikään». Hyvä ystävämme Ole Tuft on

suorittanut papin tutkinnon, nainut Josefinen ja saanut hyvän paikan eräässä pienessä maaseutukaupungissa, jossa kaikki tämän tärkeimmän ajan tapahtumat kuvataan tapahtuviksi. Kallem on ulkomailla tutkinut lääketiedettä, erittäin tuberkuloosin parannusta ja on määrätty lääkäriksi samaan kaupunkiin. Ole on kuullut Edvardin suhteesta Ragniin ja tämän hänen mielestänsä epäsiveellisen naimisen estämiseksi on hän sanomalehdissäkin aviokysymystä käsitellyt ja omalta kannaltaan tuollaisen yhtymisen huoruudeksi selittänyt. Kovin hämille hän sitte joutuu, kun Kallem hennon rouvansa kanssa kaupunkiin saapuu. Hän tosin tuntee hiukan myötätuntoisuutta Ragnia kohtaan, mutta hänen uskontoon perustuva siveellisyydentuntonsa tuomitsee tuon avioliiton epäsiveelliseksi. Ja samaa mieltä on Josefine ja pappilan väen kanssa melkein koko seurakunta. Ja kun Kallem sitten ottaa luoksensa asumaan erään musikaalisen nuorukaisen (Karl Meekin), joka usein nähdään nuoren lapsettoman rouvan seurassa, saa ihmisten panetteluhalu vettä myllyynsä. Mitäpäs tuollaiselta, miehestään eronneelta, vapaauskoiselta naikkoselta muuta voi odottaakaan, tietysti elää hän irstasta elämää nuorukaisen kanssa ja vielä ihan miehensä silmäin edessä. Se on hävytöntä! Näin ajattelee mailma ja puhuu kaikkialla, eikä pappilankaan isäntäväki puheita perättömäksi julista, vaikka asian oikean laidan hyvin tuntevat. Josefine on Ragnille vihassa siitä, että tämä on veljen häneltä kerrassaan vieroittanut ja Ole taas on aina kantanut hiukan kaunaa Edvardia kohtaan. Kun sitten nuo ilkeät juorut vihdoin Ragnin korviin saapuvat, tuon hennon ja mailman pahuutta tuntemattoman lapsen, niin jäytävät ne vähitellen hänen hienon elämänlankansa poikki ja hän kuolee keuhkotautiin. Mutta vieläkin pysyy Ole Tuft kannallaan, Josefine tosin jo alkaa horjua. Käänteen kuitenkin aikaan saa se, että Tuftin ainoa lapsi pahasti sairastuu, onpa kuolemaisillaankin, mutta pelastuu vihdoin Edvard Kallemin huolellisen hoidon alaisena. Vanhemmat saavat tämän tapauksen kautta ihan toisellaiset käsitykset kristillisyydestä ja siveellisyydestä ja Olen uskontoa kuvaa parhaiten seuraava ote hänen saarnastansa:

«Mikä on tärkein meille kaikille? Onko se *usko?* Eipä, rakkaus opettaa meille, että *elämä* on tärkein. Enkä minä koskaan tämän päivän jälkeen etsi jumalaa tai jumalan tahtoa missään määrittelyssä, missään sakramentissa enkä myöskään missään kirjassa ikäänkuin hän muka etupäässä olisi siellä; ei, etupäässä etsikäämme häntä elämästä, elämästä semmoi-

sena kuin se kuolemanahdistuksen kuilusta eteemme kuvastuu, valon ja innostuksen ihastuksessa ja ihmisten yhteiselämässä. — — — Enkä enää koskaan ole kangistuva mihinkään oppiin, vaan annan elonlämmön muodostella tahtoani. En koskaan tahdo tuomita ihmisiä entisistä ajoista säilyneiden vanhurskauden vaatimusten mukaan, elleivät meidän aikamme rakkauden tarkoitusperän kanssa yhtäpitäväisiä ole, En koskaan! Sillä minä uskon häneen, elämän jumalaan ja hänen ijankaikkiseen ilmestykseensä elämässä».

Näin on Ole Tuft vapautunut kaikesta dogmiopista ja kristinuskossa vihdoinkin ytimen löytänyt, joka on rakkaus, rakkaus elämään ja sen ehtoihin. Ja tältä yleisinhimilliseltä suvaitsevaisuuden kannalta asioita katsoessaan voi tietysti kuka hyvänsä yhtyä Tuftin lauseeseen: «missä hyvät ihmiset kulkevat, siellä ovat jumalan tiet».

Yksinkertaisen selvästi on Björnson tässä osottanut, mitä pahennuksia tavallinen uskonoppimme tuottaa. Se ei määrää ihmisarvoa yksilön luonteen puhtauden, vilpittömyyden ja siveellisyyden mukaan, vaan «uskon». «Ellette usko, ette autuaiksi tule». Ja kuitenkin todistaa elämä meille joka hetki, että toisen ihmisen on ihan mahdotonta uskoa kirkon oppia, joka toisesta on niin ihana. Olipa edellinen muuten mimmoinen tahansa, uskotta on hän «synnintekijä pyhää henkeä vastaan» ja semmoisena paholaisen oma. Ellei tämä oppi ole ihmisyyttä ja oikeutta vailla, niin sitten ei mikään. Mutta joka näin uskaltaa väittää, se on ahdasmielisten uskovaisten mielestä jumalan valtakunnan vastustaja. Mutta eikö vilpittömyys ajatuksissa, totuus tunteissa ja rakkaus teoissa sitten olisikaan «jumalan teillä» kulkemista? Jos määriteltyjen uskontunnustusten hyväksymistä pidetään välttämättömänä, kylvetään siten ihmissydämiin suvaitsemattomuuden ja ahdasmielisyyden siementä, joka kasvattaa eripuraisuutta ihmisten kesken. Kaikeksi onneksi ovat ihmiset sentään siksi epäjohdonmukaisia, että he käytännössä voivat olla paljo suvaitsevaisempia kuin heidän uskonnolliset periaatteensa ovatkaan.

Yleisinhimilliselle, laajentuneelle ja jalomieliselle kannalle on Björnson nyt kehittynyt. Sen innon ja luonteenlujuuden, jonka hän masentumattomana on isältään perinyt ja aina säilyttänyt, käyttää hän nyt suvaitsevaisuuden ja vapaamielisyyden periaatteita mailmaan levittääkseen. Jospa hän rajoittaisikin toimintansa tällä alalla pelkästään kaunokirjallisten teosten julkaisemiseen, silloin olisi hän varmaankin kaikkien vapaamielistä ke-

hitystä harrastavain mieleen. Sillä kirjailijana hän yhä enemmän on ruvennut teostensa taiteellisuutta silmällä pitämään ja esitystapa on tarkkaa ja viimeisteltyä.

Todellisia nautinnonhetkiä ovat lukijalle ne mestarilliset luonnonkuvaukset, joita hänen viimeisessä teoksesaan tapaamme, semmoisia kuin myrskynkuvaus alussa, pyryilman esitys kirjan keskipaikoilla ja Ragnin idyllimäisen herttainen kukkasten poiminta lehdossa. — Ehkä olisi joku noista tieteellisistä taudinselityksistä voinut jäädä pois tai tulla supistetuksi. Toivottavaa olisi myöskin ollut, että Josefinen luonne olisi selvemmin esiytynyt.

Tässä viimeisessä teoksessaan Björnson on osottanut omaavansa ehkä tuoreemmat ja voimakkaammat kirjailijalahjat kuin kukaan muu pohjoismainen kaunokirjailija. Emmekä voi muuta kuin toivoa hänen saavan vielä kauvan aikaa jatkaa tuotantoansa, johon tutustuminen varmaan on jokaiseen vaikuttava innostavasti, jalostuttavasti ja kehittävästi.

Kasimir Leino.

Vanha laulaja.

Usein tapaa jossain kaukaisessa maanpaikassa jonkun noita koko kansan suosimia laulajia, jotka aikoinaan muodostivat tuon kuuluisan miesköörin. Hän on nyt tavallisesti joku hiljainen, vaatimaton virkamies, kiinnitettynä kuiviin soinnuttomiin toimiinsa; useimmittain ovat hänen velkansa suuret, palkka pieni ja tulot vähäiset, jotka tuskin riittävät korkojen maksamiseen ja välttämättömimpien elantotarpeiden suorittamiseen. Seurapiiri on rajoitettu, ympäristö ikävä. Työnteko on vaan velvollisuuden täyttämistä eikä tuota mitään huvia. Tuomari hän voi olla hyväkin, toinen voi olla säntillinen kamreeri, asemapäällikkö tai kolleega pikkukaupungin koulussa. Hän suorittaa tehtävänsä ajallaan ja tekee tilit määräpäivälleen. Mutta elämässä on kuitenkin jotain puolinaista ja usein pyrkii mieli hai-

keaksi. Hän kaipaa laulua ja noita vanhoja hauskoja tovereita, joita tämä laulu yhdisti toisiinsa.

Yksinäisinä hetkinään, kun talvinen iltahämärä tupsuttaa pimeää huoneeseen, hän alakuloisena ja kaukomielenä hyräilee omaa ääntään, sitä, jota hän köörissä ollessaan niin suurella menestyksellä lauloi.

Ne herättävät monenlaisia muistoja nuo hyräily-otteet tutuista sävelistä. Hän muistaa niin kirkkaasti, kuinka hän ensiksi tuli ylioppilaslaulajana huomatuksi ja sen jälkeen tuohon valiojoukkoon otetuksi; — kuinka hän joutui pääkaupungin parhaimpiin seuroihin ja oli kaikkialla tervetullut vieras; — kuinka hän suurissa, isänmaallista innostusta kajahtelevissa konserteissa lauloi sooloaan toisten säestäessä ja sai omistaa itselleen parhaan osan hurmautuneen ja seisoalleen kohahtavan yleisön suosionosotuksista; — kuinka hän oli mukana Pietarissa ja Moskovassa, lauloi lempeän ja viehättävän keisarinnan balkongin alla ja ajeli hovin vaunuissa leveää Nevskiä; — ja kuinka sitten tulivat matkat länteen päin, laulajaiset Tukholmassa ja Kööpenhaminassa . . . päiväpaistetta tyvenillä saaristoulapoilla, huviretkiä liputetuissa laivoissa, kukkaissadetta, kauniita naisia, helliä silmäyksiä ja lopuksi haikea ero rakkailta rannoilta, väririkkaiden päivänvarjojen hyvästiä viuhtoessa ja sormisuukkosten vallattomina kaarina lennellessä yli isonevan juovan laivasillalta poistuvan laivan kannelle!

Ja mikä kansallinen sankari kotiin tultaessa noilta riemuretkiltä, joista oli kirjoitettu, että pienen maan maine oli heidän kauttansa levinnyt sinne, missä meitä tuskin tiedettiin oleviksikaan! Olla yksi tuon pienen valiojoukon muutamista harvoista, jotka olivat tehneet isänmaallisen urotyön ja joita kotona olevat ihaellen kadehtivat! Ja tietää, että oli tenoorillaan aivan tuntemattomia sydämmiä hellyttänyt. Ne eivät siellä hänen oudon kielensä sanoja ymmärtäneet, mutta niiden paljas sointu sai jo niiden sisältöä aavistamaan, se hurmasi muukalaiset ja herutti silmän kulmasta monen salaisen kyyneleen.

Mutta kentiesi kaikista unhoittumattomimpia olivat sittenkin *ne* hetket, kun pienissä kööreissä eri pöytien ääreen istuutuneina laivan kannella valoisina, lämpiminä kesäöinä toverien kanssa sulettiin hienoihin, ihanteellisiin mielialoihin. Haaveksiva silmä noudatteli jälleen jäävien saarien rantapuita, äänet otettiin puhtaammin kuin koskaan ennen ja ajatus oli kiinnitettynä rakkaaseen olentoon, jonka kotona omisti — tai jos ei omistanut-

kaan, niin ainakin sen kuvaili. Silloin he eivät ajatelleet yleisöään, ei menestystään, he olivat jokainen taiteilijoita ja nauttivat ainoastaan taiteestaan. Sellaisten hetkien tunneelämän vivahduksia, niitä ei ymmärrä kukaan, joka ei kerran itse ole laulanut mukana.

Se oli huoletonta, ihanaa aikaa . . . Mutta nyt se on mennyttä kaikki, haihtunut unelmaksi, ja koko laulukuntakin hajonnut. Paitse noita muutamia iloisia muistoja, jotka nekin yksinäisyydessä muuttuvat surullisiksi, ei siitä ole muuta tähdennä kuin valkoinen, kellastunut lakki, valokuvataulu seinällä ja sen päällä kuivunut kukan lehti, jonka aikoinaan rintaan kiinnitti yksi niistä monista, joiden nimetkin jäivät tietämättä. Hän on kuin vanha arpinen sotavanhus, jota eivät enää olevaksikaan muista muut kuin ne, jotka ovat ajautuneet yhtä kauaksi entisestä elämästä kuin hän itsekin.

Välistä heitä sentään sattuu yhteen kesäisissä juhlissa niin monta, että saavat kvartetin kokoon. Kuinka he silloin laulavat kuin pakahtuneen sydämmen kyllyydestä! He kertovat vanhimmat laulunsa ja läpikäyvät kauneimmat muistonsa. Heidän pikku köörinsä kasvaa siinä suureksi ja mahtavaksi, heidän omat korvansa kuvailevat sen yhtä moninkertaiseksi kuin se oli entisinäkin aikoina. He kuulevat Olav Tryggvasonin ukkosena jymähtelevän sadasta rinnasta ja näkevät aavain ulappain eteensä aukeavan.

Tieto on levinnyt siitä, että on vanhoja laulajia koolla. Ja ikkunain alle tai puutarhan pensaiden taaksi hiipii varpaillaan harras kuulijajoukko, joka yhtäkkiä täydentää vanhat muistot remahtaen lämpimiin käsientaputuksiin ja innokkaisiin hyvähuutoihin. Vanhat laulajat juovat maljansa pohjaan ja laulavat totisen tyytyväisinä edelleen.

Juhani Aho.

Kotimaan kirjallisuutta.

Karl Ervast, Suomalais-Saksalainen Sanakirja. — Finnisch-Deutsches Wörterbuch. — (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia. 69 osa.) Hämeenlinnassa 1888. 805 siv. isoa 8:o. Hinta sid. 15: —.

Normaalilyseon yliopettajan K. Ervastin suomalais-saksalainen sanakirja, joka ilmestyi toissa vuonna, on koulukirjallisuudestamme poistanut sangen tuntuvan puutteen, samalla kun se on tehnyt Suomen kieleen perehtymisen monelle ulkomaalaiselle mahdolliseksi tai kumminkin helpommaksi. Tällaisen teoksen toimittaminen, jolla, niinkuin sanotusta huomaa, on kahdenlainen tarkoitus, vaatii tietysti paljon työtä, ja moni vastus siinä on voitettava. Ensiksikin sanain selitykset ovat sovitettavat niin, että niistä hyötyy suomalainen yhtä hyvin kuin saksalainenkin. Kaikki, mikä saattaa sanojen oikeaan tuntemiseen, on siis huomioon otettava: sekä suomalaisten että saksalaisten sanojen taivutus, saksalaisten substantiivien suku j. n. e. Tähän koskevat seikat onkin yleensä — sen verran kuin me olemme havainneet — selvästi ja johdonmukaisesti tuotu esiin. — Toinen vaikeus syntyy siitä, ettei ole ennestään mitään suomalaisten sanojen luetteloa, jota tämänlaatuisesaa työssä ehdottomasti sopisi noudattaa. Lönnrotin sanakirjan runsaista varoista täytyy tietysti karsia pois suuri joukko harvoin käytettyjä sanoja, ja toiseksi siitä puuttuu paljon niitä uusia sivistyssanoja, joita viime aikoina melkein päivä päivältä on kieleemme karttunut, ja nämähän juuri tämmöisessä sanakirjassa ovat varsin tarpeellisia; sillä sanakirjan käyttäjä, olkoonpa saksaa kirjoittava suomalainen tai suomea lukeva saksalainen, enimmissä tapauksissa liikkuu sellaisessa ajatuspiirissä, jossa kirjakielen uudet sanat tulevat kysymykseen. Tekijä on ottanut sanavarat Ahlmanin suomalais-ruotsalaisesta sanakirjasta, ja siinä noita uusia sanoja tosin on enemmän kuin Lönnrotilla, muttei kuitenkaan riittävästi. Sen huomaa siitä, että puuttuu sellaisia kirjakielessä tavallisia sanoja kuin *havainnollinen*, *johtooppi*, *leveys-aste* l. *-pykälä*, *maantieteellinen*, *muinaistiede*, *sivistyshistoria* (= Kulturgeschichte, — «Kultur» ei ole pantu «sivistys» sanan selitykseksi, muutoin sanakirjan käyttäjä itse sen helposti voisi muodostaa), *valtionhoitaja*, *valtiosääntö* y. m. Eipä siitäkään olisi haittaa, jos olisi otettu enemmän noita yleismailmallisia lainasanoja, joita suomessakin on, että sanakirjasta nähtäisiin, miten ne saksaksi muodostuvat, esim. *filosofia*, *fysiikka*, *fyysillinen*, joita kirjoitetaan *ph*:lla, *kemia* (saksaksi «*Chemie*») j. n. e. Mutta uusien sivistyssanojen keräileminen ja sanakirjaan

sovittaminen olisi vaatinut vaivaloista alustustyötä, eikä tekijää sovi moittia, ettei hän siihen ole ryhtynyt, kun hänen tehtävänsä muutenkin on kysynyt paljon työtä ja aikaa. Itse hän viittaakin alkulauseessa tähän puutteeseen.

Yhteydessä tämän kanssa on eräs toinen seikka. Kirjakieli, varsinkin semmoisena, kuin sitä tieteellisissä kirjoituksissa käytetään, on jo merkityksen puolesta vakauttanut monta sanaa, joiden käsitteet ovat lähellä toisiansa. Sitä ei ole aina silmällä pidetty. Niin on esim. *kuvaustaide* (tosin Lönnrotin mukaan) käännetty *Bildhauerkunst*; nykyaikana sitä on käytetty kuvaavaisista taiteista yleensä (siis = «bildende Kunst»). Samoin ei *mielikuvaa* olisi pitänyt kääntää sanalla *Ideal; Vorstellung* vastaa sitä säntilleen ja riittää siis yksinään («Ideal» on ihanne). *Valtio* ja *valtakunta* sanojen erotus on nykyaikana saanut poliitillisen merkityksen; ne olisi pitänyt erottaa niin, että valtio on *Staat*, valtakunta *Reich*. Nykyisessä kielessä ei *näytelmä* enää merkitse «Ausstellung, Exposition»; sen draamallinen merkitys on jo vakaantunut. *Yleisö* on niinikään vakaantunut merkitsemään «das Publikum», muut sanat ovat siis tarpeettomia. Kun kirjantekijä erottaa *maantiede* ja *maantieto* sanat siten, että edellinen on «Geognosie» ja jälkimäinen «Geographie», niin se ei perustu näiden sanojen käytäntöön, jotka nykyisessä kielessä molemmat osottavat geografiiaa.

Kolmas vaikeus tulee sellaisten suomalaisten sanojen kääntämisestä, jotka merkitsevät Saksassa tuntemattomia käsitteitä. Semmoisia ovat ne sanat, jotka tarkoittavat kaskenviljelystä, sekä useat muut maanviljelystä ja maakansan elämää koskevat, niinkuin *aho*, *huhta*, *kaski*, *riihi*, *ruuhi* y. m. Näiden selittämisen on tekijä mielestämme tyydyttävästi suorittanut, ottaen toisinaan avuksi semmoisia sanoja, joita vanhastaan on käytetty Itämeren maakuntain ja Viipurin läänin saksassa ja jotka osittain johtuvat Suomen tai Viron kielestä. Senkaltaisia ovat *Riege* (= riihi), *Pergel* (= päre, — tässä tarpeeton, koska löytyy perin saksalainen sana «Kienspan»), *Krummholz* (luokka l. luokki) y. m. Näitä ei oikea Saksalainen ymmärrä, ja ne ovat siis kyllä arveluttavia; mutta meidän mielestämme niihin turvautuminen tässä tapauksessa kuitenkin on oikeutettu. Niitä olisi vaan pitänyt jollakin tavalla merkitä epäsaksalaisiksi sanoiksi, joita ei saa käyttää muutoin kuin hätävarana.

Sanat on ylimalkain sopivalla tavalla käännetty saksaksi; kuitenkin tahtoisimme tuoda esiin muutamia pieniä muistutuksia. *Maanpako* on selitetty: «die Flucht aus dem Lande; die Landesverweisung». Edellinen on jokseenkin tarpeeton; mutta jälkimäisen viereen olisi lisättävä paras ja tavallisin sana: *die Verbannung*. *Runoella* sanan selitykseksi olisi niinikään pitänyt panna tavallisin sana: *dichten* (ei ainoastaan «Runen dichten»), ja *Runous* sanan selityksestä olisi saanut jäädä pois *das Reimen*, joka vaan osoittaa riimien yhteen sovittamista. *Käsivarsi* — olkoonpa niinkin, että sen varsinainen merkitys on «Unterarm», niinkuin Lönnrot mainitsee, —

olisi kuitenkin ollut selitettävä myöskin *Arm* sanalla, jolla se useimmin tulee käännettäväksi. Minkätähden «käsivarsi» toisessa paikassa (katso «Nojata») on käännetty «Ellbogen» sanalla, emme ymmärrä; «Arm» siinäkin olisi sopiva. *Mänty* ja *kuusi* sanojen saksantamisessa kohtaa se vaikeus, että havupuiden nimitykset suuresti vaihtelevat Saksan murteissa, ja varsinkin «Tanne» ja «Fichte» sanojen merkitykset ovat hyvin epämääräiset. Tieteellisessä terminologiiassa nämä nimitykset kuitenkin ovat vakaantuneet siten, että *Fichte* osottaa kuusta (Pinus Abies, Abies excelsa) ja *Kiefer*, jolla sanalla ei olekkaan mitään muuta merkitystä, mäntyä (Pinus silvestris), mutta *Tanne* erästä puuta, jota ei ole meidän maassa (Pinus picea, Abies pectinata). Etelä-Saksassa on männyn nimi *Föhre;* Pohjois-Saksassa, Virossa ja Liivinmaalla «Tanne» merkitsee mäntyä, mutta toisissa paikoin (etenkin Koillis-Saksassa) päinvastoin kuusta. Paras olisi kääntää näin: kuusi = Fichte, (harvoin) Tanne; mänty l. petäjä = Kiefer, Föhre, (harvoin) Tanne. «Tanne» sopisi lisätä edelliseen paikkaan, koska sillä yleisesti osoitetaan joulukuusta, jälkimäiseen, koska sitä lähellä meidän maata, toisella puolella Suomen lahtea, käytetään männyn merkityksessä. Mutta kuusen yksinomaiseksi nimeksi ei sovi panna «Tanne», niinkuin herra Ervast on tehnyt, ja «Kiefer» on pantava pääsanaksi «mänty» sanan selitysten joukkoon, josta «Fichte» olisi poistettava. *Suomi*, *Saksa*, *Ruotsi* on käännetty «*das* Finnland», «*das* Deutschland», «*das* Schweden»; koska on väärin tällä lailla käyttää artikkelia maiden nimien edessä, olisi *das* kumminkin pitänyt panna sulkumerkkien väliin. *Tekstata* on saksaksi selitetty: «mit Frakturbuchstaben schreiben»; eikö voi tekstata muilla kuin fraktuurikirjaimilla? — «Mene takani» (k. *Taka*) ei voi merkitä «geh hinter *mir*», vaan: «g. h. *mich*». — *Zierrath* (k. «Kirja» ja «Koristus») olisi oikeammin kirjoitettava *Zierath*.

Sanojen, varsinkin verbien, konstruktsiooneja olisi muutamissa paikoin kenties tarvinnut tarkemmin selittää. Kun esim. *Riistää* muun muassa käännetään «an sich reissen l. rauben, berauben, plündern», pitäisi selittää, mihin sijoihin personaa ja asiaa osoittavat määräykset niiden ohessa ovat pantavat, varsinkin kun näitä verbejä siinä suhteessa käytetään ihan eri lailla. Sivumennen mainittakoon, että myöskin «rauben» yksinään olisi ollut pantava selitysten joukkoon.

Muutamia painovirheitä olemme huomanneet; mutta emme katso tarpeelliseksi niitä luetella. Semmoinen lienee muun muassa «*das* Kötherei» pro: die K. (k. Torppa).

Edellämainittuja muistutuksia olemme tahtoneet tuoda esiin, jotta niistä olisi apua, kun joskus ruvetaan uutta painosta ajattelemaan. Niin laajassa sanakirjatyössä, kuin puheena olevassa, ei voi tällaisia pieniä erehdyksiä välttää; mutta ne eivät vähennä teoksen arvoa ja käytettäväisyyttä.

Yleensä sopii sanoa, että nyt arvosteltava teos on taidolla suoritettu ja siis vastaa tarkoitustansa.

B. F. G.

E. W. Palander, Saksankielen harjoitus Suomalaisille. Suomalais-saksalaisia käännöskappaleita. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 98 + 48 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

Kielenopetuksen uudistajain puolelta on nykyaikana usein väitetty, ettei vierasten kielten opetuksessa pitäisi aivan paljon käyttää käännösharjoituksia äidinkielestä, ja totta onkin, että niihin tähän asti on pantu liian paljon aikaa ja että niiden asemesta, etenkin alemmilla luokilla, sopii käyttää monta muuta varsin hyödyllistä harjoitusta; mutta ei liene kuitenkaan epäilemistä, että paraita keinoja, joilla oppilaat korkeammilla asteilla voivat saada varmuutta vieraan kielen käyttämisessä, ovat kirjalliset ja suulliset käännökset äidinkielestä vieraalle kielelle ja että nämä harjoitukset siis ovat välttämättömät, erittäinkin tyttökouluissa ja reaalilyseoissa. Saksan kielen opetusta on tähän asti vaikeuttanut se seikka, ettei ole ollut mitään sopivaa suomenkielistä tekstiä, jota olisi käännetty saksaksi ylemmillä luokilla, kun oppilaat jo tuntevat kieliopin pääsäännöt ja tarvitsevat semmoisia harjoituksia, jotka eivät enää tarkoita vaan yksityisten sääntöjen sovittamista erityistapauksiin. Opettajan on siis täytynyt valita sopivia kappaleita milloin mistäkin kirjasta, pääasiallisesti niistä lukemistoista, jotka muutenkin ovat oppilaiden käytettävinä; muutamissa kouluissa on esim. käännetty Jahnssonin Lukemisista ja Maamme kirjasta. Mutta tällaiset tekstit eivät kaikin puolin vastaa tarkoitusta; niissä saattaa ilmaantua semmoisia kohtia, joita voi kääntää ainoastaan kiertämällä ja jotka siis tuottavat vaikeutta, vaikkeivät kuitenkaan anna oppilaille aihetta harjoittaa kielitaitoansa. Tämän puutteen poistamista tarkoittaa Lehtori Palanderin puheena oleva kirja.

Kirjan toimittaja on monelta eri taholta valinnut käännettäviä kappaleita, joten sisällys on varsin monipuolinen ja antaa tilaisuutta hyvin erilaisten sanojen ja lauseparsien käyttämiseen. Tämä on tietysti ansioksi luettava. Toiseksi hän on sovittanut tekstin kirjan tarkoituksen mukaan; missä on ollut monimutkaisia lausetapoja, jotka tuottaisivat tarpeetonta vaikeutta, on hän ne muuttanut semmoisiksi, että niistä kääntämällä helposti saa sujuvaa saksaa. Tämä sovittaminenkin on yleensä taidolla suoritettu. Että kirjaan on liitetty sanakirja, lisää tietysti sekin sen käytettäväisyyttä. Yksityiskohdissa sopii kyllä tehdä muistutuksia; mutta ne vaillinaisuudet, joita tavataan, eivät käytöllisessä suhteessa ole aivan haitallisia. Osotteeksi, mitä laatua ne ovat, mainittakoon niitä muutamia.

Käännettävistä kappaleista on «Yhdeksästoista ilta» melkein liian vaikea; etenkin eräs mutkallinen lausejakso («Tarkemmin tutkien — — — viserrellä» siv. 29) tekee kääntämisen kovin hankalaksi ja olisi kaiken mokomin vaatinut muodostelemista. — Siv. 7 sanotaan Paikkarin torpan olevan Valkjärven pitäjässä; se on nähtävästi painovirhe ja on luultavasti luettava: V:n rannalla. Siv. 34 on lause: «Jos voisitte luoda silmäyksen kauvas siniseen taivaasen», ja tekstin alla selitetään, että «taivaasen» on käännettävä «zu» sanan avulla, siis: weit zum blauen Himmel; se ei kuitenkaan sovi, vaan tässä on välttämättömästi käytettävä «in» akkusatiivin kanssa. Samalla sivulla sanotaan, että «alla» lauseessa: «Samassa rupesi lintunen laulamaan niin korkealla sinisen taivaan alla», on käännettävä «am»; mutta «am Himmel» merkitsisi, että lintu olisi kiinni taivaassa, niinkuin esim. tähtien ajatellaan olevan, kun sanotaan: die Sterne am Himmel. Mahdollista on kuitenkin, että «alla» sanan jälkeen pantu numero on painovirhe. — Sanakirjassa on «Kardinal» kirjoitettu K:lla, niinkuin nykyaikana on tavallista, mutta «Cardinalshut» C:llä. «Rouva» on käännetty: die Frau, die Dame. Jälkimäinen sana ei merkitse rouvaa, vaan rouvasihmistä (myöskin naimatonta). «Monimutkainen» ei ole «verschiedenartig»; toinen sana, «künstlich» sitä vastoin sopii hyvin, kun esim. mainitaan «monimutkaisia liverryksiä». — «Seinävieri» ei ole tarkasti käännetty sanalla «Seitengang»; «oli edes pyrkinyt seinävieressä seisomaan» olisi: hatte doch wenigstens an der Wand stehen wollen.

Nämä muistutukset ovat verrattain vähäpätöisiä, ja loppupäätöksemme on, että «Saksankielen harjoitus Suomalaisille» on varsin tarpeellinen lisäys meidän maan koulukirjallisuuteen ja että se hyvin soveltuu opetuksen vaatimuksiin. Paitsi kouluissa, saattaa tästä kirjasta vielä olla paljon hyötyä saksan opetukselle jatkoopistoissa, niinkuin myöskin saksalaisille kirjoitusharjoituksille yliopistossa.

B. F. G.

Registrum Ecclesiæ Aboensis eller Åbo Domkyrkas Svartbok med tillägg ur Skoklosters Codex Aboensis i tryck utgifven af Finlands Statsarkiv genom Reinh. Hausen. Helsingissä 1890. XXXIII + 668 siv. 4:o. Hinta 15: —.

Meidän keskiaikamme tärkein kirjallinen muistomerkki, Turun tuomiokirkon «Mustakirja», on nyt painettuna isänmaan vaiheita tutkivain käsissä. Se ei ole mikään niinkään vähäinen teos. Siinä löytyvät asiakirjat täyttävät painettuina 588 sivua isoa kvartoa, lukematta sisällyslyetteloa, jota lisäksi on kolmattakymmentä sivua. Tämä asiakirjakokoelma tosin ei ennenkään ole jäänyt käyttämättä maamme historiankirjoitusta varten; sen tunnetuksi tekeminen on myöskin yksi Henrik Gabriel Porthanin ansioita.

Vaan sittenkin on sen julkaisemista, joka nyt on tapahtuuut valtioarkivaarin R. Hausenin kautta, ilolla tervehdittävä, sillä vasta sen kautta on tullut mahdolliseksi historiantutkijoille käyttää kaikkea sitä yksityistietojen runsautta, mikä siinä tavataan. Kaikki Suomen kirkkoa katolisella ajalla koskevat tärkeämmät asiakirjat ovat tässä koottuina — jossain määrin on kuitenkin poikkeuksena vanhin aika ennen vuotta 1318, jonka muistomerkit suureksi osaksi jo hävisivät mainittuna vuonna, kun venäläiset hävittivät ja polttivat Kuusiston linnan. Kun muistaa mikä mahtava asema kirkolla tuohon aikaan oli, ja että useimmat hallituksen pitäjät ja merkillisimmät yksityishenkilöt joutuivat tekemisiin kirkon kanssa, niin huomaa mikä tärkeä tietoaitta tässä on Suomen koko keskiaikaiselle historialle. Erinomaiseksi onneksi on se siis luettava, että tämmöinen Suomen kirkkoa koskevain asiakirjain kopiokirja, kuin «Mustakirja» on, ajoissa tehtiin — se tapahtui pispa Konrad Bitzin aikoina 1470-luvulla ja sitä jatkettiin sittemmin — sillä kaikkien kirjeitten originaalit ovat kadonneet.

Itse Mustakirja löytyy nykyjään Ruotsissa, valtioarkistossa. Se on niitä monia kalliita muinaisjätteitä, joita Ruotsin vallan aikana Turusta kuljetettiin Ruotsiin ja jotka sitten ovat sinne jääneet, huolimatta siitä, että kaikki yksinomaan Suomea koskevat asiakirjakokoelmat oli Haminan rauhanteossa määrätty Suomeen siirrettäviksi. Jonkunlainen toisinto Mustastakirjasta on Skoklosterin Codex Aboensis, jota säilytetään Brahein kirjastossa Skoklosterin linnassa. Siitä on saatu muutamia kirjeitä lisäksi, jotka yksinomaan siinä tavataan. Painetussa laitoksessa ovat asiakirjat painetut kronoloogisessa järjestyksessä, joten tapaukset ja toimet eri piispojen aikoina sekä eri henkilöitten vaikutus astuu silmiin, ja samanaikuiset henkilöt ryhmittyvät yhteen. Itse Mustassakirjassa on järjestys asianmukainen, s. o. kaikki eri seikkoja, esim. veroja, aneita, tuomiokirkon eri alttareita j. n. e. koskevat todistuskappaleet ovat peräkkäin kirjoitetut, mutta kun tämä järjestys nytkin käy esiin alkuun painetusta alkuperäisestä (ja täydennetystä) sisällysluettelosta, niin en luule tämän muutoksen olleen miksikään vahingoksi.

Mustankirjan lehtiä selaillessa nähdään toisen aikakauden siirtyvän toisen edeltä, uusien olomuotojen tunkeutuvan entisten sijalle Suomen kansan kehityksessä. Vanhimmat asiakirjat (v:lta 1229) ovat paavin kirjeitä: ne ovat siltä ajalta, jolloin, sitten kun järkevä Tuomas piispa 1220 v:n paikoilla jälleen on juurruttanut kristinuskon Suomenmaahan, Gregorius IX, Innocentius IV y. m. mahtavat paavit pitivät huolta meidänkin syrjäisen maamme, niinkuin koko Euroopan, kohtaloista. Ei voi kieltää, että tässä näyssä on jotain suurenlaista: koko mailma tuntee itsensä yhdeksi, yhteisten pyrintöjen yhdistämäksi, jotka poistavat eri maiden, eri kansain, eri valtakuntain rajat. Ainoastaan joku kardinaalin- tai piispankirje löytyy paavinkirjeitten joukossa. Vasta seuraavan vuosisadan alussa, sittenkun

Torkel Knuutinpoika oli vahvistanut Ruotsin vallan tällä puolen Pohjanlahtea, rupeaa Ruotsin kuninkaitten tai heidän Suomen maahan asetettujen käskynhaltiainsa, Harald Torsteninpojan, Matti Kettilmundinpojan y. m., kirjeitä ilmestymään Mustassakirjassa. Ja melkein samaan aikaan tulee myöskin jo esiin jonkun yksityisen kirje, esim. kun v. 1319 Paavali Vesuntalainen ja hänen vaimonsa Melutha (Mielitty?) myyvät tilansa Gunno Kuumolaiselle, jolta se sittemmin (1357) joutuu Turun tuomiokirkolle. Vähän sen jälkeen (1324) mainitaan ensi kerran keräjiä (maakuntakeräjät), niinkuin muualta tiedämme laamannia ensin siihen aikaan Suomessa mainittavan. Maallinen oikeuslaitos saapi Suomessa perustuksensa.

Vaan Mustankirjan asiakirjat kultakin vuodelta rupeavat taajenemaan ja kasvamaan, niin pituuden kuin luvun puolesta. Ei enää voi pitää kutakin eri asiakirjaa, eikä kutakin niissä esiintyvää henkilöä silmällä: elämä käy yhä monipuolisemmaksi. Vaan läpi koko keskiajan on kirkko se keskus, jonka ympärille kaikki kokoutuu, niinkuin koko Mustakirja onkin sen tarpeeksi syntynyt. Yhä uusia pappisvirkoja, yhä uusia alttareita ja kuoreja perustetaan Turun tuomiokirkkoon, jumalanpalveluksen loiston ja komeuden enentämiseksi. Kaikkein syvimmän kuvan painavat mielikuvitukseemme ne tapaukset, jolloin on puhetta jostain katolisen kirkon tavasta tai laitoksesta, jonka sittemmin uskonpuhdistus on hävittänyt. Kun esim. paavi Nikolaus IV v. 1292 myöntää yhden vuoden ja 40 päivän aneen jokaiselle, joka määrättyinä pyhinä käy Turun valmistumaisillaan olevassa tuomiokirkossa neitsyt Maariaa rukoilemassa — ja tietysti jotain lahjaakin antamassa — ja kun Bonifacius VIII neljän vuoden päästä korottaa aneet kolmenkertaisiksi, kolmen vuoden ja 120 päivän synninpäästöksi, silloin tuntee itsensä ikäänkuin siirretyksi takaisin tuohon aikakauteen, seisovaksi tuomiokirkon kaariholvien alla kaniikkien ja munkkien messua kuulemassa. En tiedä onko se sattumusta, että keskiajan viime vuosikymmeniltä on niin peräti harvoja kirjeitä Mustaankirjaan kopioittu; ehkä on vaan kopioitsijan laiskuus ollut siihen syynä — mutta kun sen huomaa, niin ei voi olla ajattelematta, että se on näytteenä siitä, miten entinen aika ja katolinen kirkko on kadottamaisillaan valtansa ja vaikutuksensa mielten yli. Uusi aika on tulossa.

Mustankirjan julkaisee painosta Suomen valtioarkiston puolesta valtioarkivaari R. Hausen, jolla on ollut käytettävänä edelläkävijänsä hra K. A. Bomanssonin valmistustöitä. Hra Hausen on ennenkin tunnettu tarkaksi julkaisijaksi, ja niinpä tämäkin teos, mikäli voipi sitä lukiessa huomata, on toimitettu tarkkuudella ja taidolla, jota kyllä kysytäänkin keskiajan lyhennyksiä ja «kommervenkkeja» selvitettäessä. Ainoastaan nimiluettelon lopussa huomaa mitä kummallisimpia ja ilmeisimpiä virheitä suomalaisissa nimissä. Esim. Av*im*en (sic! tietysti = Av*uin*en), Hö*n*alemp*a* (= Hyvälempi, asiakirjassa *-e*-päätteinen), H*ir*i (asiakirjassa Hijri), Hei*kk*in-

poika (asiakirjassa yhdellä *k*:lla), Kur*k*enpoika (asiakirjassa oikein Kurgenpoyca), Y*k*alemp*a* (pro: Ihalempi) y. m., y. m. Jos tahtookin olettaa, että semmoiset virheet kuin Hö*n*alempe, Y*k*alempe on itse Mustankirjan kopioitsijan tekemiä, niin olisi sittenkin sopinut odottaa, että julkaisija, joka luettelossa on ollut nimiä oikaisevinaan, ei tekisi niin ilmeisiä erehdyksiä.

Nimilehdellä pistävät silmään sanat «Finlands Statsarkiv», vaikka «Finska Statsarkivet» tähän asti on pidetty mainitun laitoksen virallisena ruotsinkielisenä nimityksenä. Kuinka lieneekään? Suotavaa olisi, että saataisiin tietää kumpiko on oikea ja että sitä yhtä käytettäisiin.

G—t.

L. Mechelin, Står Finlands rätt i strid med Rysslands fördel? Helsingissä 1890, G. W. Edlund. IV + 54 siv. 8:o. Hinta 1: —.

— — Ovatko Suomen oikeudet ristiriidassa Venäjän etujen kanssa? Helsingissä 1890, G. W. Edlund. IV + 55 siv. 8:o. Hinta 1: —.

Suomalaisille lukijoille yllämainittu kirjanen ei oikeastaan ole aiottu, niinkuin sen tekijä esilauseessakin huomauttaa. Se on tehty niitä venäläisiä varten, jotka Suomen oloja lähemmin tuntematta tahtovat saada selkoa «suomalaisesta kysymyksestä», ja siinä tarkoituksessa esitys lyhyytensä sekä tasaisen ja selvän esityksensä kautta on erittäin sopiva. Vaikkemme voikkaan noudattaa Vjestnik Jevropin neuvoa, ettemme enää puhuisi historiallisista oikeuksistamme vaan tyytyisimme todistamaan, että nykyiset olot ovat valtakunnalle edulliset, niin jälkimmäinenkin keino on ylen tärkeä, ja arvattavasti tätä nykyä Venäjän yleisöön vaikuttavampi kuin edellinen. Se varotus, jonka Novoje Vremja äsken antoi herrojen Neoviuksen ja Mechelinin kirjasia vastaan, muun muassa siitä syystä, että ovat hyvästi kirjoitetut Venäjän kielellä, todistaa sekin, että mainitut herrat asiallisilla, ytimekkäillä esityksillään ovat tehneet isänmaalle hyvän palveluksen.

Sanomalehdet ovat jo puhuneet herra Mechelinin kirjasesta, vieläpä tehneet siitä otteitakin, joten meidän ei ole syytä mitään lisätä. Kirjasen tekijä on jo ennen tehnyt niin paljon kansamme oikeutten ja tilan valaisemiseksi, ettei vähäset lisät suuresti tunnu, mutta vähyydessäänkin tämä kirjanen on luettava mainittavien, muistettavien toimitusten joukkoon.

E. G. Palmén.

Biografiskt Album. Med 13 porträtter i ljustryck. Utgifvet af Finsk Qvinnoförening. Helsingissä 1890, G. W. Edlund. 194 siv. 8:o Hinta 4: 50.

Toimelias naisyhdistyksemme, joka tätä ennen useita vuosia on jouluksi toimittanut oman kalenterinsa, lienee nyt nähnyt sen tarpeettomaksi, sittenkun sen mielipiteitä ajamaan on astunut kaksi aikakauskirjaa, koska viime vuodeksi ei enää ilmestynyt mitään kalenteria, vaan sen sijaan biograafinen albumi, jossa annetaan lyhyitä elämänkuvauksia vaikuttavimmista nykyajan naisista eri maissa. Samaten kuin useimmilla tämänkaltaisilla teoksilla on tälläkin se vika, että se on kovin epätasainen. Niin on mielestämme norjalaisen yhteiskoulun johtajattaren Ragna Nielsenin biografia kovin lavea sen pienen kuvauksen rinnalla, minkä saamme suurenmoisen unkarilaisen naisopiston jalosta johtajatarvanhuksesta Janka Zirzemista ja hänen elämäntyöstään. Vielä suurempi on ero erään vähäpätöisen (ainakin häntä *miehenä* olisi semmoisena pidetty, biografiasta päättäen) tanskalaisen kirjailijan, Mathilda Fibigerin, ja etevän venäläisen kirjailijan, Nadeshda Hvostschinskajan elämäkerran välillä, joka viimeksi mainittu on erittäin hauskasti esitetty, puhumattakaan niistä niukoista tiedoista, joita saamme Euroopan ehkä enin vaikuttaneesta naisesta, saksalaisesta Lina Morgensternista.

Samaten haluaisi, luettuaan neiti Aleksandra Gripenbergin taitavan esityksen, tietää paljo enemmän miellyttävistä amerikkalaisista naisista, Susan B. Anthonysta ja Elizabeth Cady Stantonista, jotka ovat maassaan saaneet niin suuria aikaan orjien vapauttamisessa, raittius- ja naisasiassa; jälkimmäinen näistä on tehnyt sen, vaikka hän kodissaan on hellänä äitinä hoitanut 7 lasta.

Suomesta on tähän albumiin otettu Aurore Karamsin, josta Z. T. on antanut kauniin, vaikka tosiasioista niukan kuvan, sekä Emma Åström, joka ruotsalaisessa kirjailijassa, Ellen Keyssä on saanut lämpimän elämänkertojan. Tuntuupa siltä kuin tämä välistä liioittelisikin kuvatessaan sitä vastusta, joka Emma Åströmin osalle on tullut. Ellen Keyn, tuon meilläkin hyvin tunnetun ruotsalaisen reformiystävän, toimintaa ja persoonaa kuvaa hänen maalaisensa Elna Tenow suurella innolla, jopa niinkin suurella, että hänen kirjoitustapansa välistä käypi melkein kerskailevaksi.

Noista pienistä epätasaisuuksista huolimatta on albumi kokonaisuudessaan erittäin miellyttävä kirja (jo ulkoasunsakin puolesta) ja sangen terveellinen oppikirja niille, jotka naisen julkista toimintaa ovat tottuneet halveksimaan.

Hannes Gebhard.

George Sand, Pikku Marie. Suomensi Aattto S. Porvoossa 1890, Werner Söderström. Hinta —: 65.

Alfonse Daudet, Seinevirran laivuri. Suomennos. Porvoossa 1889, Werner Söderström. Hinta 1: —.

«Nuorisolle kirjoitti» Daudet kertomuksensa, nuorisolle sopinee niinikään parahimmin George Sandin yllämainittu kyläkertomus. Mutta ei kaikelle nuorisolle; sille vaan, jota vielä yksinkertainen, viaton juttu saattaa huvittaa ja joka ei liian aikaiseen kehittyneenä pyri kirjallisuudessa hakemaan tyydytystä uteliaisuudelleen. Voimme hyvällä omallatunnolla kehottaa vanhempia lahjoittamaan lapsilleen nämä kaksi ranskalaisen kirjallisuuden tuotetta, sillä olemme vakuutetut siitä, että Daudet omistaa salaisuuden miten huvittaa nuorisoa, sekä poikia että tyttöjä. Taitaapa George Sandkin vielä puhtaita tunteita ja reipasta maalaiselämää kuvatessaan innostuttaa moniaitakin nuoria tyttöjä, vaikkei hänen ehkä samassa määrässä onnistu huvittaa poikia.

Yhteistä on kirjoittajillemme yksinkertainen juoni. Toinen kertoo miten nuori leskimies matkustaa erääseen naapurikylään siellä kosiaksensa leskeä, jota hän ei omin silmin ole nähnyt. Matkalla hän rakastuu aivan nuoreen Marie nimiseen käytännölliseen tyttöön omasta kylästään ja naikin hänet jonkun ajan kuluttua. Toinen taas juttelee pojasta, joka kasvattina eräässä köyhässä laivuriperheessä kulkee vanhassa jaalassa pitkin Seinevirtaa. Äkkiä saadaan tieto hänen omasta isästään; nyt hänen pitää erota kaikesta, jota on oppinut pitämään rakkaana. Isä panee hänen kouluun; mutta poika parka ikävöi niin entistä elämäänsä ja rakasta laivuriperhettä, että hän sairastuu ja on kuolemaisillaan. Pelastuupa kuitenkin, saa jatkaa lempityötänsä entisten kumppaniensa seurassa ja nai vihdoin kasvattisisarensa. — Kirjailijamme liikkuvat niin ikään samalla alalla, kuvaten maakansan elämää yhtä sattuvasti ja miellyttävästi, jos kohta eri tavalla. Daudet näet luo muutamilla sanoilla eteemme täydellisen, elävän kuvan henkilöistä, seuduista ja esineistä. George Sand taas saa hitaammin kuvansa valmiiksi ja tarvitsee sivuja, missä toinen tulee toimeen muutamilla riveillä. Vaikka siis kuvaustapa onkin erilainen, niin on kuva samankaltainen ja vaikuttaa lukijassa samaa, nim. kunnioitusta noihin kelpo ihmisiin, jotka rikkauden tuottamaa ylellisyyttä tuntematta, raskasta työtä tehden väliin iloitsevat, väliin surevat ja aina vastaan ottavat lapsellisella, puhtaalla tavallaan, minkä Luoja heille soi, oli se kovaa tai lempeätä.

Näitä kirjoja lukiessaan nuorisomme on siis tilaisuudessa tutustumaan Ranskan maalaiskansan elämään; mutta se oppii myöskin tuntemaan kahta kirjoitustavan puolesta etevimpää kirjailijaa ja tottuu siten panemaan arvoa ei ainoastaan hyvään sisällykseen, vaan myöskin kauniiseen ulkomuotoon.

Tämä tietysti paljon riippuu siitä, millä tavoin suomennos on toimitettu. Ja se onkin mielestämme yleensä kelpo työtä, sillä luontevilta ja sujuvilta tuntuvat kertomukset suomalaisessa puvussaan. Vaikeata on kääntää hyvin erittäinkin Daudeta, joka niin usein sepittää uusia, erinomaisen kuvaavia sanoja ja lausetapoja. Eikä suomenkieli aina näy riittäneen niitä kaikkia kääntämään; sillä joskus on jätetty jopa kokonaisia lauseita kääntämättä, joskus taas on, luultavasti epähuomiosta, käännetty liian vapaasti, siten että esim. «pöydän» asemesta käännetään «tuoli», «olkilyhteen» asemasta «matonrepale» j. n. e. Mutta kun ei näitä pikkuseikkoja ota lukuun, niin täytynee myöntää, että suomennos tuntuu hyvältä. Mitä «Pikku Marie»hin tulee, on kääntäjän nimi takauksena siitä, että suomennoksessa kieli on hyvää. Meillä ei ole ollut tilaisuutta verrata sitä alkuteokseen, emme siis voi tietää, onko se suorastaan alkukielestä käännetty. Miten lieneekin niin tuntuu hiukan omituiselta ranskalaisten nimien suomentaminen. Parhaasta päästä käytetään ranskalaisia nimiä; mutta niiden joukossa joku suomalainen esim. Jaakko ja sitten vielä — Petter, joka tietääksemme ei ole suomalainen eikä ranskalainen. Tietystihän on mahdoton suomentaa kaikkia ranskalaisia nimiä; mutta miksi sanoa Jaakko ja heti sen jälkeen Marie, Katerine j. n. e. —

«Seinevirran laivuri» on varsin sievä ja siisti ulkomuodoltaan; paino on hyvin selvää ja virheetöntä. «Pikku Marie» ollen helppohintaisempi on kaikin puolin yksinkertaisempi, mutta pitää sekin paikkansa, koska paino on jotensakin selvää.

H. An.

Björnstjerne Björnson, Jumalan teillä. Suomennos. Porvoossa 1890, W. Söderström. 422 siv. 12:o. Hinta 2: 75.

Toisessa paikassa olemme tehneet selkoa tämän teoksen sisällyksestä. Tässä pari sanaa suomennoksesta.

On tosiaankin ilahuttavaa, että Björnsonin teoksia saadaan suomenkieleenkin käännetyksi suunnilleenkin samaan aikaan kuin alkuteos ilmestyy. Mutta surullista on kuitenkin, jos vastakin suomennetaan mestarein kirjoja sillä tavoin kuin «Jumalan teillä» (Porvoossa 1890, Werner Söderström). Suomentaja — tai ehkä suomentajat — on nähtävästi kyllä ollut kieleemme perehtynyt, mutta sitä vähemmän teoksen alkukieleen, johon hän ei näy ottaneen vaivakseen sanakirjankaan avulla tutustua. Missä oudompi sana on tullut eteen, on hän sen suomentamisen sievästi välttänyt jättämällä koko seikan pois. Ja missä olisi ollut suomennettavana hieno ja tunteellinen runo, siinä pelastautuu hän ilmoittamalla, että «sitten lauloi

hän erään laulun». Muutenkin on asu korrehtuurista alkaen huoletonta ja tekijän nimelle arvotonta. — Tämä suomennos on ollut novelliosastossa eräässä sanomalehdessä ja siten on sen huolettomuus kai selitettäväkin. Mutta puolustukseksi ei se meistä ensinkään kelpaa.

Kasimir Leino.

Tea, Kehitysaikana. Tytöistä. Suomensi E. S. Helsingissä 1890, Kustannusosakeyhtiö Otava. 235 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Tämä kirjanen on tuntematon ainoastaan suomalaiselle yleisölle, jolle se nyt tarjotaan käännöksenä 1889 vuoden jouluksi ilmestyneestä ruotsalaisesta mutta kotimaisesta alkuteoksesta. Niinkuin otsakirjoituksessa olevasta kirjan nimestä näkyy, tavataan tässä kertomus tytöistä kehitysaikana ja ensi silmäys siihen näyttää sen olevan aiotun nuorisoa varten. Jo siihen nähden, että meillä nuorisolle sopivaa lukemista on aivan vähän, mutta muistakin syistä, otettiin nimimerkki *Tean* alkuperäinen kertomus vastaan huomattavalla suosiolla, jos kohta julkisessa arvostelussa sai lukea viittauksia kirjasen puutteisiinkin.

Samoista syistä — kirjan vilkkaasta ja rohkeasta stiilistä, sen reippaasti juoksevasta toiminnasta, sen hyvästä tarkoituksesta — ja koska vielä käännös on suurella huolella ja hyvällä menestyksellä suoritettu, uskomme kirjasen saavuttavan suomalaisen puolen nuorisossa, varsinkin tyttömailmassa, ei ainoastaan paljo vaan myös ihastuneita lukijoita. — Jonkun rahtusen siihen päin vaikuttanee myöskin kirjan miellyttävä ulkoasu, sen hyvä valkoinen paperi ja harva, isotyyppinen painos.

Sen sisällyksestä riittänee lyhyt viittaus: se käsittelee muutamien, erityiseksi tuttavapiiriksi sulkeutuneiden, Helsingin tyttökoululaisten elämää ja toimintaa koulussa, kotona ja sen ulkopuolella. Heidän tuumiaan nykyisyydestään samoin kuin tulevaisuudestaankin tuodaan esiin, lukija saa seurata heitä huviretkille, tanssiaisiin, kävelymatkoille j. n. e. samalla kuullen heidän iloisia, toisinaan viisastelevia keskustelujaan.

Kirjan vaikuttavin puoli on epäilemättä sen kauttaaltaan läpinäkyvä tendenssi. Asettamalla vanhaa ja uutta, semmoisena kuin se tavataan nousevassa nuorisossa, vastatuksin, ottaa tekijä tarkastellaksensa ja löylyttääksensä kasvatuksen ja katsantotapojen nurinnarisuuksia ja puutteita. Niinpä kurittaa hän kaikkia naisten vikoja: turhamaisuutta, valhettelevaisuutta, lörpötteleväisyyttä, pintapuolisuutta y. m., osottaen samassa uudempiin käsityksiin naisesta, mimmoisia ominaisuuksia hän tarvitsisi j. n. e.

Suurin osa lukijoista varmaan tunnustaa kirjan tendenssin kiitettäväksi, ja se into ja lämpimyys, joka osottaikse sen esityksessä, kyllä innostuttaa

nuoria lukijoitakin. Mutta tendenssin joutumista ristiriitaan luonnollisuuden kanssa ei tekijän ole onnistunut välttää — ja se on vahinko. Georg Brandes on sanonut jossain, että tendenssitöntä kirjaa hän ei saata kärsiä, ja siihen yhtyy luullaksemme moni nykyajan lukija; mutta jos tendenssi, niinkuin nyt «Tean» kertomuksessa, koettaa tehdä luonnon palvelijakseen, niin se pilaa taideteoksen ja heikontaa omaa vaikutustaan. Ikävä kyllä, ei kirjan sankaria, jota tekijä käyttää mielipiteittensä ilmaisijana, voi tuntea luonnonmukaiseksi. 15 vuotinen Hanna Rappe — se on sankarimme nimi — puhuu ja toimii aina niinkuin vanha, kauvan elämää kokenut ihminen. Ei niin suuri ja niin johdonmukainen viisaus kuin se, mikä hänen suustaan puhutaan, mahdu niin nuoren tytön päähän — saatikka sitten, että se siitä lähtisi niin muovaellussa, viimeistellyssä muodossa kuin sen Hanna Rappe lausuu. Esimerkkinä viitattakoon hänen mietteisiinsä rakkaudesta ja ystävyydestä (siv. 80—82): «Meidän pitää varoa tuommoisia luuletteluja (että olemme tyttösinä rakastuneet). Me siten estämme todellisten, syvien tunteiden tulemista ja ikäänkuin hajoitamme niiden voiman. Minä arvelen sen olevan saman kuin jos lapset syövät kypsymättömiä hedelmiä. He luulottelevat, että ne maistuvat hyvältä, mutta saavat pian niiden vahingollisuutta kokea». Yhtä toivottomia sanoja lausuu hän ystävyydestä. Tekijä antaa hänen tosin vakuuttaa, ettei hän «tahtonut mielellään moraalia saarnata» — mutta kyllä lukijasta vaan siltä tuntuu, että hän sitä «mielellään» tekee. Ollaksensa luonnonmukainen on Hanna Rappe liian viisas, ollaksensa todenmukainen on hän liian erehtymätön — ja erehtymättömät ihmiset ovat niin ikäviä.

Mutta tästä «heikosta puolesta» huolimatta, ansaitsee kirjanen hyvin sen lukuisan lukijakunnan, jonka uskomme sen pian itselleen hankkivan.

Lucina Hagman.

Herman Klencke, Neitsyt. Ruumiin ja sielun terveysoppi täysikasvuisen tytön itsehoidossa sekä itsekasvatuksessa. Suomentanut F. F. Brummer. Tampereella 1890, Hj. Hagelberg. 252 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Että maassa, jossa kirjoitetaan «3000 sivua kirpusta» laitetaan 252:n sivuisia kirjoja «neitsyen ruumiin ja sielun terveysoppia», se ei ketään kummastuta, mutta että sellainen spesialiteetti suomennetaan, sitä moni pitää vaivan maksamattomana työnä. Ikäänkuin ei mikä «neitsyt» hyvänsä voisi tavallisista, ihmistä varten yleensä aiotuista, terveysopeista saada niitä neuvoja terveytensä hoidosta mitä hän tarvitsee ja kaipaa, ikäänkuin eivät sielutieteet ja siveysopit olisi kylliksi niille «neitsyille», joiden tekee mieli kirjoista oppia sielun ja sydämen, luonnon ja luonteen ominaisuuksia.

Kirja sisältää viisi lukua, joissa pidetään pitkänveteisiä ja väsyttäviä puheita tunnettuun saksalaiseen malliin naisen ruumiillisista, henkisistä ja siveellisistä ominaisuuksista, mimmoisia ne ovat, mimmoisia niiden pitäisi olla ja mimmoisiksi ne olisi laitettavat. Lukija arvannee, että tekijä on niitä. jotka naisten yksityisominaisuuksina, semmoisina, joita miehen ei ole tarvis itsellensä hankkia, vaatii «neitsyeltä» kaikki yleisinhimilliset ja kristilliset avut. Myötätuntoisuus, sääliväisyys, ilo, hellyys, armeliaisuus, kärsivällisyys, sävyisyys, vaatimattomuus, nöyryys, alamaisuus, totuus, vilpittömyys, uskollisuus, sielunpuhtaus ja monta muuta kirjassa lueteltua ominaisuutta täytyy «neitsyellä» olla – sillä tavallahan mies pääsee semmoisen raskaan taakan kantamisesta. Ja minkä vuoksi tarvitsee nainen nuo ominaisuudet? Senkin arvannette. Sen vuoksi että «hän voisi miellyttää». Sen vuoksi hänen myös pitää pukea itsensä aistikkaasti, kauniisti, soveliaasti — toisessa sijassa tosin myös terveellisesti, käytännöllisesti. Sen vuoksi on hänen kehittäminen kauneudentunnettaan, sen vuoksi on hän oleva esteettinen, sillä «naisen, jolta puuttuu esteettistä aistia, on mahdoton miellyttää», sanoo tekijä. Hän ei siinä tapauksessa kelpaa koristukseksi.

Koska kaikellainen sekaantuminen ammatteihin ja julkiseen työhön ylipäänsä, opiskeleminen kaikkia ansioita tuottavia tarkoituksia varten tekijän mielestä ei ainoastaan heikontaisi naisen siveyttä ja tekisi häntä vähemmän soveliaaksi luonnollisen tarkoituksensa, avioliiton, täyttämiseen, vaan myöskin tekisi hänet vähemmän miellyttäväksi, niin tekijä vakavasti kieltää naiselta kaikellaiset itsenäisyyden houreet ja varottaa «neitsyttä» antautumasta millekään varmalle työuralle. Kokonaisen sivun käyttää hän selvittääksensä kuinka sopimatonta, naisen luontoa ja esteettistä tunnetta turmelevaa on lääkäriksi oppiminen ja lääkärinä toimiminen. Sanotusta näkyy jo tekijän periaatteellinen kanta.

Me suljemme kirjan kaikkien niiden suosioon, jotka rakastavat eri moraalia eri sukupuolille, jotka tahtovat sivistykselle ja siveydelle säilyttää «todellisen naisen» ja jotka vastustavat hänen kohotustaan perheessä ja yhteiskunnassa.

Lucina Hagman.

Karl Lechler, Kasteenliiton Uudistus ja ensi käynti Herran P. Ehtoollisella. Suomensi Eero Hyvärinen. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 64 siv. 16:o. Hinta —: 40, paremmin sid. —: 65, koruk. —: 85.

Muistolehtiä rippilapsille heidän ensi käynnistään Herran P. Ehtoollisella. Suomennos. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 28 siv. 16:o. Hinta —: 25, sid. koruk. —: 55.

Rippilasten kirja muistoksi ensi käynnistä Herran P. Ehtoolliselle. Vapaa suomennos. Porvoossa, Werner Söderström. 63 siv. 16:o. Hinta sid. —: 40, paremmin sid. —: 65, koruk. —: 85.

Valitettava tosiasia on, että rippikoululle usein annetaan — ainakin käytännössä — hyvin pintapuolinen merkitys, että sitä pidetään vain jonkinlaisen täysiikäisyyden tuottajana. Ne, jotka sen päätyttyä eivät pääse Herran Ehtoolliselle, itkevät ja parkuvat, mutta eivät suinkaan siitä syystä, että sydämessään tuntisivat kipeää tarvetta päästä osallisiksi tuosta pyhästä sakramentista. Ne taas, jotka koulunsa ovat «kunnialla» suorittaneet, astuvat ulos elämään papin hyvät neuvot ja varoitukset mukanaan, mutta — hieno neiti on jo kauvan ikävöinnyt «päästä mukaan» ja köyhän työmiehen pojan täytyy nyt ruveta itse leipäänsä ansaitsemaan, useinkin työmailla, joissa ainoana sielun ravintona ovat renttulaulut ja juoppojen toverien kertomukset «urotöistään»; ainoastaan vähäinen on varmaan se osa, jossa rippikoulun aikana kylvetyt siemenet välittömästi rupeavat itämään. Tässäkin olisi papistollamme paljon työtä. Luullaksemme olisi sangen hyödyllistä, jos seurakunnan opettaja jollakin tavoin vastaisiksikin vuosiksi ikäänkuin kiinnittäisi seurakuntalaisia heidän rippikouluaikaansa. Siihen taas olisi monta keinoa. Sopisi esim. jonkun kerran vuodessa, niinkuin tiedämme muutamien pappien tehneenkin, kutsua joitakuita entisiä rippikoulujoukkioita erityisiin Jumalan sanan tutkistelemuksiin j. n. e. Yhdeksi keinoksi, joskin vähäiseksi, luulisimme myös pienten kirjasien lahjoittamisen niille, jotka ensi kerran pääsevät Herran Ehtoolliselle.

Sellaisiksi ovatkin aiotut ne kirjat, jotka tässä ovat ilmoitettavanamme. Lyhyesti ja kauniisti on niissä opettajan kannalta rippilapselle esitetty, mitkä vaarat häntä elämän tiellä uhkaavat ja miten hänen niitä on välttäminen. Paraiten on tämä mielestämme onnistunut Rippilasten Kirjassa, jossa yksinkertaisella mutta selvällä, sattuvalla tavalla esitetään, miten jokainen ihminen kerran joutuu tienhaaraan, miten hänen silloin tulee ajatella matkansa määrää ja valita joko kaita taikka lavea tie; ja jos hän on valinnut kaidan tien, miten hänen silloin on tarvis Raamattua tutkimalla, Herran Ehtoollista nauttimalla, rukoillen ja lepopäivänsä pyhittäen sekä seurustelemalla hurskasten kristittyjen kanssa myöskin pysytellä tällä tiellä.

Muistolehdissä on «tekstiksi» otettu Joh. 6: 67—69, jossa Jesus kysyy opetuslapsiltaan «ettekö te myös tahdo mennä pois» ja Pietari sen

johdosta tunnustaa, ettei heillä ole, mihin menisivät, sillä hän on Kristus, elävän Jumalan Poika.

Lechlerin kirjassa esitetään sen ohessa, mitä edellä mainitsimme näistä kirjoista yhteisesti, ripin ja Herran Ehtoollisen perusteita ja merkitystä, ja on siinä siten myös jonkun verran katkismuksen selitystä.

Kunkin kirjan alussa on lehti, johon on painettu kaava konfirmatsioonitodistusta varten; kieli kirjoissa on yleensä moitteetonta. Suljemme ne papiston ja rippilasten vanhempain huomioon.

H. H.

Kirjallinen katsaus.

Germaanilaisen kielentutkimuksen ensyklopedia. Erinomaisia apuneuvoja kielentutkimuksen ja tieteellisen oppimisen harrastajille ovat ne ensyklopediat, joita viime aikoina on alkanut ilmestyä. Romaanilaisten kielien ensyklopedioja on jo julkaistu kaksikin, toisen on G. Körting yksin kirjoittanut (v. 1884), toinen oli G. Gröberin toimittama (v. 1886), mutta kirjoituksia siihen oli antanut enemmän kuin 25 fakkimiestä. Samantapainen on viime vuodesta alkain ilmestyvä «Grundriss der germanischen Philologie», jonka toimittaja on Hermann Paul, Freiburgin yliopiston professori, ja johon paitsi häntä 26 oppinutta on antanut artikkeleja. Teos sisältää aluksi kirjoituksen germaanilaisen filologian käsitteestä ja tehtävästä, sen historian sekä metoodiopin, kaikki Paulin kirjoittamia. Sen jälkeen seuraa kielihistoriallinen osa; sen alottaa Sieversin lyhyt oivallinen fonetiikka, jota seuraa muinaisgermaanilaisten murteiden esihistoria (F. Klugen kirjoittama) sekä kaikkien germaanilaisten kielten historiat lyhyesti, mutta etevällä tavalla tieteen uusimman kannan mukaan esitettyinä. Eri kielten historioista on erittäin mainittava Noreenin erinomainen esitys skandinaavilaisten kielten historiasta, joka on laatuaan ensimmäinen ja sisältää suuren joukon uusia tuloksia uutten ainesten perustalla. Mutta tämä «filologian» ensyklopedia ei rajoitu vain kielelliseen puoleen, vaan on siinä käsitelty myös sankaritarut, sekä eri kielten kirjallisuus pääpiirteissään; sitä paitsi esitetään eri

luvuissa germaanilaisten talous-, oikeus- ja sotaoloja sekä tapoja. Koska kaikki kirjoittajat ovat eteviä tiedemiehiä, kukin erityisalansa ensimmäisiä on tämmöisestä teoksesta saatavana parasta, mitä nykyinen tutkimus voipi tarjota. Opiskelevalle siinä on tarjona viehättävä katsaus germaanilaisen filologian eri haaroihin, tiedemiehelle siinä on uusia tuloksia, joita melkein jok'ainoa eri artikkeli sisältää. Teos on kauniina todisteena germaanilaisen filologian suuresta kukoistuksesta sekä niistä suurista metoodillisista edistyksistä, jotka ovat huomattavat tutkimuksen kaikilla aloilla ja jotka ovat kielitieteessä vaikuttaneet milt'ei täydellisen uudistuksen.

Aikakauskirja fonetiikkaa ja kielenopetuksen parannusta varten. V. 1887 alkoi tunnettu fonetiikan tutkija ja parannetun kielenopetuksen harrastaja *W. Vietor* Marburgissa julkaista vapaita vihkoja nimellä «Phonetische Studien, Zeitschrift für wissenschaftliche und praktische Phonetik mit besonderer Rücksicht auf den Unterricht der Aussprache»; kun kolme vihkoa, jotka yhteensä muodostavat 1:sen nidoksen, oli ilmestynyt, muutettiin nimen loppupuoli «auf die Reform des Sprachunterrichts», ja samalla otettiin aikakauskirjan ohjelmaan kielenopetuksen metodiikkaa koskevat kysymykset ylimalkaan. Nykyään on jo ilmestynyt 4:nnen nidoksen 1:nen vihko. Toimittajan on onnistunut saada apulaisikseen paraimmat fonetiikan ja kielenopetuksen harjoittajat eri maista. Kirjoituksia ovat antaneet esim. semmoiset kuin ruotsalainen Lundell, norjalaiset Storm ja Western, saksalainen Trautmann, ranskalainen P. Passy, apuansa luvanneiden joukossa on esim. nimiä semmoisia kuin Bell, Brücke, Ellis, Hoffory, Noreen, Sweet, Techmer, Winteler y. m. *) Saksalaisten kirjoitusten ohessa tavataan myös joitakuita ranskan- ja englanninkielisiä. Emme saata tässä ruveta edes luettelemaan aikakauskirjan monia kirjoituksia; saatamme vain sanoa, että ne käsittelevät eri kielten (etupäässä suurten elävien sivistyskielten) ja eri äännetten fonetiikkaa, foneettisen tutkimuksen apuneuvoja, sekä kielenopetuksen moninaisia kysymyksiä. Epäilemättä on jokaisella uutten kielten opettajalla ja kielenopetuksen parannusta harrastavalla tästä aikakauskirjasta paljo oppimista, puhumattakaan fonetiikan tieteellisistä harjoittajista.

---

*) Yksi kirjoitus „Zur lateinischen Prosodik“ (II n., 3 v.) on suomalaisen miehen, prof. F. Gustafssonin kirjoittama.

Unkarin kansatieteellinen seura ja aikakauskirja. Viime vuoden alusta on Budapestissä ilmestynyt aikakauskirja «*Ethnographia*», jota «Unkarin kansantieteellisen seuran» puolesta toimittaa toht. L. Réthy. Mainittu seura perustettiin v. 1889; sen suojelijana on mustalaisten kielen ja olojen tutkijana työskennellyt arkkiherttua Josef, esimiehenä meilläkin tunnettu iäkäs kieli- ja kansatieteen sekä historian tutkija P. Hunfalvy, ja sihteerinä toht. A. Herrmann, joka on asian varsinainen alkuun panija. Seura jakautuu useihin eri osastoihin, jotka edustavat Unkarin moninaisten kansojen tutkimusta. Sitä paitsi on myös erityinen suomalais-ugrilainen osasto, jonka esimiehenä on prof. J. Budenz ja referentteinä prof. J. Szinnyei ja Béla Vikár. Seura on vilkkaasti toiminut: pitänyt kokouksia, joissa on pidetty kansatieteellisiä esitelmiä, hankkinut kansatieteellisiä esineitä — eräs seuran jäsen, hra Vikár, on opetusasiain ministerin myöntämillä varoilla toimittanut esineitä Suomestakin — sekä julkaissut aikakauskirjaa. «Ethnographia» sisältää paljon arvokkaita ja hauskoja kirjoituksia, joiden joukosta mainittakoon *K. Pápay*'n kirjoitus «Voguulien ja ostjakkien luona» (maaliskuun vihossa) ja *B. Vikár*'in hupaisesti esitetty «Opintomatkani Suomeen» (toukokuun vihossa).

E. N. Setälä.

Kirjanen nimeltä *Im Kampf um die Weltanschauung, Bekenntnisse eines Theologen* (Taistelussa mailmankatsannon saavuttamiseksi, erään teoloogin tunnustuksia) ilmestyi Saksassa v. 1888. Sitä mielenkiintymystä, minkä se on herättänyt, todistaa puolestansa se, että v. 1889 ilmestyi jo 9:s painos.

Kirjoittaja alkaa: «Minulle oli opetettu, että uskonnottomat ihmiset aina ovat pahoja . . . Mutta todellisuus opetti minulle toista». Hän tulee tähän päätökseen: on olemassa todellinen siveellisyys myöskin ilman uskontoa. — Tuo saattaa epäilemään: onko uskonto yleensä tarpeen? Onko se tosi? Mutta uskonto on hänen henkensä sisin tarve ja vaatimus; oli muiden ihmisten laita miten olikaan, hän puolestansa ei voi elää ilman sitä. Se sisällinen todistus on hänen johdattajansa siinä tutkimuksessa opitun uskon totuudesta, johon katsoo velvollisuudekseen ryhtyä. — Kirj. kysyy edelleen itseltään: miksi puhumme mailman tapahtumista niin eri tavoin? Sanomme esim. toisinaan: «lääke on auttanut sairasta»; toisinaan:

«Jumala on tehnyt sairaan terveeksi». Eikö tämä puhetapojen erilaisuus ole eksyttävä? Eikö siinä ole epätotuutta? Hän tulee puolestansa siihen päätökseen, että Jumalan tahto ja luonnon lainmukaisuus ovat jollakin tavoin, me emme voi täysin käsittää kuinka, sama asia. — Mailmassa ja ihmisten kohtaloissa hän näkee kovin paljon semmoista, johon katsoen hän ei ymmärrä miten se sopii yhteen tuon sanan kanssa: «Jumala on rakkaus». Mutta hän on kuitenkin sydämmessään varma siitä sanasta, ja rauhoittuu siihen luottamukseen, että saa jättää selvittämättömät arvoitukset sillensä, saa «nostaa silmänsä ylös ja huutaa: minun Isäni!» uskoen Jumalaan rakastavaisena ja inhimillisesti puhuen persoonallisena olentona.

Samassa hengessä hän käsittelee muutamia muita uskonnon ja uskonnonfilosofian peruskysymyksiä. Kysymyksissä Kristuksen persoonasta, raamatun erehtymättömyydestä ja synnin sovituksen saavuttamisesta hän päättyy mielipiteisiin, jotka poikkeevat kristillisen kirkon opista. — Mitä kukin lukija ajatelleekin kirjan kannasta, saanee joka tapauksessa kenties pitää sen suurta leviämistä ilahuttavana osotteena siitä, että uskonnollinen mieliharrastus on Saksan kirjallisessa yleisössä kasvamassa. Hinta on huokeammasta painoksesta (95 s., sid.) 1 Saksan mk., korupainoksesta 2: 80 ja 3 Saks. mk. (Freiburg i. B., Mohr.)

Arvi Grotenfelt.

Das Licht, zwölf Vorlesungen gehalten in Aberdeen 1883—1885 nebst zwei Vorlesungen über Absorption und Fluorescenz des Lichtes von George Gabriel Stokes. Autorisirte deutsche Uebersetzung von dr Otto Dziobek. Leipzig 1888, Johan Ambrosius Barth.

Harvat ovat tätä nykyä ne luonnontutkijat, joitten on onnistunut helppotajuisesti ja samassa tieteellisesti esittää tieteensä tuloksia. Sitä suuremmalla mielihyvällä täytyy jokaisen tervehtiä yllä mainittua kirjaa, jossa tekijä ilman matematiikan apua selvästi ja opettavaisella tavalla esittää valoopin nykyistä kantaa. Omituisinta on että kuvien puute ei millään tavoin vähennä esityksen selvyyttä. Me saamme käsityksen valoopin kehityksestä ja niistä vaikeuksista, joita tieteen on täytynyt voittaa päästäksensä nykyiselle kannalleen. Valon vaikutukset, ja etenkin sen hyvänteke-

väiset vaikutukset, ovat tässä kirjassa saaneet etevän sijan ja tekijä on suurella taidolla näyttänyt kuinka tärkeä valo on luonnon taloudessa. Se osa teoksesta, joka käsittelee valon merkitystä tieteen apukeinona, ansaitsee myöskin huomiota. Lopussa esittää tekijä myöskin omia tutkimuksiaan. Kirjan arvoon katsoen täytyy meidän sulkea se suomalaisenkin yleisön suosioon.

K. Melander.

J. Lehmannin v. 1832 perustama *Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes*, vanhastaan meillä hyvin tunnettu saksalainen aikakauskirja, joka kauvan aikaa on viettänyt kituvaa elämää, on viime vuosina taas suuressa määrin toipunut. Päästäksensä uuteen virkeämpään eloon näkyy lehdellä olleen monia vaikeuksia ja selkkauksia voitettavina; sen on voinut huomata alituisista toimittajain ja kannankin muutoksista. Niinpä 1889:stä alkaen lehdellä on ollut ainakin 5 eri päätoimittajaa. Mitä kantaan tulee, niin on Magazin yhä vakavammin pyrkinyt niiden virtausten kannattajaksi, jotka yhtyen toiselta puolen Ibseniin ja yleensä Skandinaavian kansojen kirjallisuuteen, toiselta puolen Ranskan naturalisteihin, ovat ruvenneet Saksassakin avaamaan uusia uria, uusia näköaloja ja näyttävät lupaavan Saksan kauan kesantona olleelle kirjallisuudelle uutta kukoistusta (jonka enteitä m. m. Sudermannin «Kunnia» on). — Lokakuussa 1890 aikakauskirja sai päätoimittajakseen Otto Neumann-Hoferin; samalla se muutettiin takasin Saksan nykyisen kirjallisen elämän keskipisteeseen, valtakunnan pääkaupunkiin Berliiniin, joka olikin sen alkuperäinen toimituspaikka. Nimikin muutettiin; tätä nykyä se on *Das Magazin für Litteratur*. Ja niinä 3 kuukautena, jotka siitä ovat kuluneet, lehden tilaajamäärä on kasvanut n e l i k e r t a i s e k s i. — Tämän vuoden alusta on toimitukseen liittynyt Fr. Mauthner, jonka toimittama viikkolehti «Deutschland» sulautuu yhteen Magazinin kanssa.

Tätä nykyä Das Magazin für Litteratur epäilemättä ansaitsee kaikkien niiden huomiota, jotka tahtovat seurata Saksan nykyistä henkistä elämää ja etenkin sen nuoren kirjallisuuden kehittymistä, joka nyt näkyy nousevan taimelle. — Paraikaa Magazinissä julkaistaan Sudermannin synkkää draamaa «Sodoms Ende».

Ernest Renan, tunnettu uskonnonhistorian ja seemiläisten kielten tutkija, Ranskan ehkä loistavin nykyään elävä stilisti, on v. 1890 julkaissut laajan kirjan: *L'avenir de la science. Pensées de 1848.* — Vuoden 1848 herätykset ja pettymykset olivat näet saattaneet 25-vuotiaan uutteran tieteenharjoittajan jättämään vähäksi aikaa tutkimuksensa ja koettamaan itsellensä ja muillekin selvittää kantaansa ihmishengen ja yhteiskunnan korkeimpiin probleemeihin katsoen. Siten syntyi laaja teos, jossa tekijä mietteittensä tuloksena esitti sen vakaumuksen, että inhimillisen edistymisen pääkeinona ja päämääränä on *tiede*. Tarkastellen tältä kannalta ihmiskunnan henkisen kehittymisen pääpiirteitä hän määritteli eri tieteiden, etenkin humanististen tieteiden luonnetta ja niiden osuutta tuossa suuressa yhteisessä tehtävässä. Esitys hehkui nuorekasta innostusta ja osotti samalla laveita näköaloja ja hämmästyttävää perehtymistä ihmishenkeä koskevien tieteiden kaikkiin haaroihin. — Mutta siitä huolimatta tekijän ystävät ja opettajat neuvoivat häntä jättämään teoksensa julkaisematta, koska se käsitteli liian paljoa ja koska ei siinä ollut sitä sommittelun tasasuhtaisuutta ja selvyyttä ja yleensä sitä muodon siroutta, jota Ranskan yleisö vaati. Ja vasta neljänkymmenenkahden vuoden kuluttua nuo 1848 vuoden mietteet pääsivät julkisuuteen! Nyt yleisö onkin 67-vuotiaan kuuluisan tiedemiehen ja kirjailijan käsistä vastaanottanut kirjan aivan toisin kuin se olisi sen ottanut 25-vuotiaalta haaveksijalta. Kirja on herättänyt suurta huomiota; yhden vuoden kuluessa sitä ilmestyi ainakin 6 painosta. — Renan on julkaissut kirjansa muuttamatta siinä mitään. Yksi ja toinen seikka tietysti saattaa tuntua vanhentuneelta, kaikki ennustukset eivät ole toteutuneet, mutta yleensä nuo 1848 vuoden aatteet antavat nykyisellekin lukijalle paljon miettimisen aihetta, samalla kuin ne nuorekkaan tuoreutensa kautta tuntuvat virkistäviltä, innostuttavilta. Siinä esipuheessa, jonka Renan on kirjaansa liittänyt, hän osottaa olevansa yhä vielä samalla innokkaan intellektualismin kannalla kuin 40 vuotta sitten; vieläpä hänen kantansa on tullut jyrkemmäksikin, hänen intellektualisminsa yksipuolisemmaksi, aristokraattisemmaksi, samalla kun hänen nuorukais-optimismiinsa on sekoittunut pettymysten katkeruutta. — Omituisen vaikutuksen tekee nykyiseen lukijaan se seikka, että tekijä läpi kirjansa asettaa saksalaiset tosiihanteellisten rientojen harrastajina esikuviksi omille kansalaisillensa, jotka hänestä ovat piintyneet pintapuoliseen ulkomuodon ihailuun. Toisin esipuheessa: «olen säilyttänyt, sanoo hän, kaikki ne lauseet, joissa esitin saksalaisen sivistyk-

sen samaamerkitsevänä ihanteeseen pyrkimisen kanssa. Ne olivat tosia silloin kuin ne kirjoitin. Enkä minä ole muuttunut. Herra Treitschke ei ollut vielä meille opettanut, että ne ovat vaan muodista joutuneita unelmia».

O. E. T.

Kirjeitä valtiopäiviltä.

I.

Ei ole helppoa kirjoittaa perustuslakia, ja valtiopäiväjärjestyksemme, vaikka se onkin tärkein kaikista viime vuosikymmenien aikana syntyneistä laeistamme, osottaa kyllä olevansa puutteellinen muutamissa kohdin, — seikka, joka varsinkin valtiosäätyjen kokoontuessa tulee näkyviin.

Tärkein aukko on vaan näennäinen ja sitä laatua, ettei 1867 vuoden lainsäätäjiä voi katsoa siihen syypääksi. Uusi hallitusmuoto ja uusi valtiopäiväjärjestys tehtiin yhtaikaa; tarkoitus oli että ne täydentäisivät toinen toistansa, eikä aavistettu, että edellinen ehdotus ainaiseksi jäisi ehdotukseksi. Vielä vähemmin saatettiin aavistaa sellaista mielettömyyttä, joka sittemmin on keksitty, — ettei vanhoja ruotsinaikaisia perustuslakejamme muka olisi ensinkään vahvistettu. Ei ole aukkoa olemassa muuta kuin asianomaisen tarkastajan omissa tiedoissa ja valtiollisissa alkukäsitteissä, kun Moskovskia Vjädomostin tavoin riemuitaan siitä, ettei lainsäätämisestä ole täydellisiä sääntöjä annettu Suomen valtiopäiväjärjestyksessä. Monarkian periaatteisiin kuuluu, ettei hallitsijaa koskaan puutu: samassa silmänräpäyksessä kuin entinen kuolee on ruununperillinen laillinen seuraaja. Mutta ihan samalla lailla vanha ja hyväksytty laki pysyy voimassa kunnes sen sijaan lain määräämällä tavalla tulee uusi. Valtiopäiväjärjestyksemme määräykset ovatkin kyllin selvät, kun ottaa huomioon myöskin mitä 1772 vuoden Hallitusmuoto sekä Yhdistys- ja Vakuuskirja määräävät valtiomahtien keskinäisestä asemasta. Ei silmänkääntäjän taitokaan voi sitä päivän selvää määräystä poistaa, jonka Aleksanteri II on tässä kohden liittänyt valtiopäiväjärjestykseen.

Mutta muissa kohdin huomaa kyllä valtiopäiväjärjestyksessä kieltämättömiä puutteita. Heikko puoli on esim. juhlamenojen paljous. Päiväkausia menee valtiopäiväin alussa valmistuksiin, jotka eivät asiaan vaikuta. Joka kerta kuuluu valituksia, että aikaa kulutetaan turhiin, mutta vastedes niinkuin tähänkin asti saanemme nähdä, että runsaasti viikon päivät menee, ennenkun valiokuntia saadaan asetetuksi. Valtiopäivämiesten keskinäinen tutustuminen ja ensikertalaisten helpompi opastuminen tärkeään toimeensa ovat tämän odotusajan ainoa mainittava etu.

Hämmästyttävän lyhyt on valtiopäiväjärjestyksemme sitä vastoin, kun on puhe pöytäkirjasta, joka nykyiselle ja vastaisille polville antaa luotettavat tiedot kansanedustajain vaikutuksesta. Käytäntö on tässä kohden saanut korjata ja täydentää, mitä lailta on jäänyt sanomatta.

Valtiopäiväjärjestys määrää, että kussakin säädyssä pitää oleman sihteeri, joka siinä kirjoittaa pöytäkirjan; sitä paitsi talonpoikaissäädyn sihteerillä on erinäiset tehtävät. Päätökset säädyn sihteeri paneekin paperille ja allekirjoituksellaan hän vahvistaa pöytäkirjan, mutta keskustelut kirjoittavat pikakirjoittajat. Alussa pantiin vielä kanslistejakin valvomaan pikakirjureja, joka oli yhtä viisasta kuin lähettää pilven ottamaan myrskyä kiinni, mutta pian siitä tuhlauksesta luovuttiin. Kaikki valmistukset tekee nykyänsä pikakirjoittajain yhdistys jo ennen säätyjen kokoontumista; säädyt ovat aina hyväksyneet yhdistyksen toimet, joita tehdessä myös on koetettu parastansa tehdä.

Valtiopäiväasiakirjain julkisuuteen saattaminen on ollut mutkikkaampi asia, jota ei vieläkään ole saatu täydelleen tyydyttävälle kannalle. Puhukaamme erikseen itse asiakirjoista ja pöytäkirjoista.

Valtiopäivillä 1863, 1867 ja 1872 painettiin kaikki esitykset ja mietinnöt nelitaitteisessa koossa säätyjä varten, ja säätyjen erottua painettiin ne sitten uudestaan kahdeksantaitteisessa koossa yhdessä säätyjen alamaisten vastausten kanssa. Tuota tuhlausta vastaan tämän kirjoittaja v. 1876 teki huomautuksia Dagbladissa, ja v. 1877 ruvettiinkin painattamaan esityksiä ja mietintöjä heti alussa tavallisen kirjan koossa ja riittävä määrä. Kirjavuus, joka siitä syntyy, että esityksiä ja mietintöjä painetaan eri kirjapainoissa sekä johonkin määrin erilaisilla kirjaimilla, ei tietysti ole läheskään niin haitallinen, kuin ennen tavallinen vuosikautinen viivytys ja kustannusten kahdenkertaisuus.

Keskustelupöytäkirjain painatus on saanut vielä enemmän vastuksia kestää. Aateli on ainoa sääty, jonka toimintaa me arkistoon menemättä voimme tarkasti seurata aina Porvoon valtiopäiviltä asti; mutta aluksi se suorittikin omasta kassasta painatuskustannukset. Muitten säätyjen pöytäkirjoja ainoastaan osaksi on painettu ennen vuotta 1885. Ja aatelinkin pöytäkirjat ilmestyivät ennen hyvin myöhään: vielä v. 1882 tehtiin päätös siinä asiassa vasta valtiopäiväin lopussa. Kolmatta vuotta myöhemmin yleisö vihdoin oli tilaisuudessa pöytäkirjoista lukemaan mitä sanomalehdet milloin lyhykäisesti, milloin laajasti olivat seuravana päivänä kertoneet tapahtuneista keskusteluista.

Tämä ei tietysti ollut tyydyttävä järjestys, ja 1885 ruvettiin erityisen siitä tehdyn ehdotuksen mukaan painattamaan pöytäkirjoja valtiopäiväin kestäessä. Aateli teki päätöksensä asiassa kaksi viikkoa sen jälkeen kun valtiopäivät olivat avatut, ja puolet pöytäkirjoista olivatkin painetut ennen valtiopäiväin loppua. Muut säädyt seurasivat esimerkkiä, ja vuodesta 1885 asti menot painatusta varten tunnustettiin yhteisiksi valtiopäiväkustannuksiksi. Yksityisten säätyjen asiaksi jäi vaan sopimus kirjapainojen kanssa. Mutta kysymys nostettiin esim. v. 1888 vasta valtiovaliokunnassa, joten painatus ei voinut alkaa ennenkun jo toista sataa painoarkkia kussakin säädyssä löytyi käsikirjoituksena. Niinpä painettu pöytäkirja aina oli viikkokausia suullisten keskustelujen jälessä; talonpoikaissäädyn pöytäkirjaa ei saatu julkisuuteen vähäksikään osaksi ennen säätyjen eroamista.

Selvää on mihin täytyy tässä kohden pyrkiä. Ensimmäisessä tahi toisessa istunnossaan voipi joka sääty tehdä päätöksensä pöytäkirjan painattamisesta samassa kuin käsitellä muutkin kanslian järjestämistä koskevat asiat; valtiovaliokunta kyllä aikoinaan voipi rahallisesta puolesta huolen pitää. Siinä tapauksessa liikenevä aika alussa käytetään painatuksen hyväksi ja niin vähän kuin mahdollista jätetään valtiopäiväin viimeiseen kiireiseen jaksoon. Mikä etu siitä on sekä puhujille että säädyille yhteisesti, että on jokaisella selvillä mitä on tehty ja keskusteltu, sen sanomattakin käsittää jokainen, joka vaan on julkisissa kokouksissa ollut. Viime viikkojen keskustelut ja rekisteri jäisivät kyllä painettaviksi ja jaettaviksi valtiopäiväin loputtua, mutta sitä ei voine auttaa.

Mainitsimme puhujain etua, tullen tässä kysymykseen, jota kyllä on käsitetty ja osaksi vieläkin käsitetään eri lailla.

Entisten aikojen pöytäkirjuri-ideaalina oli semmoinen sihteeri, joka laittoi muodon puolesta huonotkin lausunnot retorillisesti tyydyttäviksi. Pappissäädyllä oli 1863 ja 1867 semmoinen auttaja, joka taidostaan oli kuulu, ja pöytäkirjaa lukiessa tuntuukin usein siltä, kuin yksi ja sama mies pitkin matkaa olisi kysymystä esittämässä eri näkökohdilta. Sellaisella pöytäkirjalla ei tietysti ole suurta historiallista todistusvoimaa. Siihen tulee vielä lisätä, ettei hyviä puhujia koskaan sillä lailla kasvateta.

Pikakirjoituksella tehdyn pöytäkirjan tarkoitus on aivan toinen: valokuvan tarkkuudella kuvataan keskustelua ja puhujia, paitsi että puolinaisiksi jääneet lauseet ja ilmeiset lausumavirheet korjataan. Nähdessään itsensä ikään kuin peilissä tottuu puhujakin välttämään virheitä, tavottelemaan yhä parempaa esitysmuotoa. Tuskin tarvitsee nyt enää selittää, kuinka paljon parempi tämä tapa on kuin edellinen.

Mutta kun jätetään asianomaisten omaksi asiaksi tarkastaa ja korjata lausuntojaan, tapahtuu toisinaan, että puhuja tekee liiaksi parannuksia niin kuin ennen muinoin Cicero, jonka puheet eivät suinkaan jälkimailmalle säilyneet siinä muodossa kuin ne pidettiin. Itsessään se tietysti olisi varsin viatonta huvitusta asianomaiselle, jos suurella vaivalla koettaa jälkimailman edessä esiintyä juhlapuvussa eikä jokapäiväisessä nutussa. Jos tapahtuukin, että joku puhe, niinkuin esim. herra Montgomeryn 1885 vuoden plenum plenorumissa keskellä yötä pitämä, täytyy pöytäkirjaa varten kirjoittaa ihan uudestaan, niin se ei tietysti tee mitään, jos väitteet ja puheen tarkoitus pysyvät samoina.

Mutta korjaukset ovat välistä vaarallisempaa laatua.

Ruotsin toisessa kamarissa «justeerasi» kuuluisa kreivi Posse kerran erään huonosti aprikoidun lausunnon sillä lailla, ettei koko puheesta jäänyt painettuun pöytäkirjaan muuta kuin — puhujan nimi ja koolonimerkki, ja jollemme erehdy on jotakin samallaista v. 1867 tapahtunut meidän aatelissa; nimikin taisi silloin kadota. Puhuja oli näet keskellä istuntoa tullut sisälle, ei tietänyt mistä oli puhetta, lateli puuta heinää ja otti sitten kaikki pois pöytäkirjasta. Somilta seuraavain puhujain muistutukset näyttävät, jos niin suuri vapaus myönnetään puhujille. Ja kyllä sitä vähemmilläkin korjauksilla voi hämminkiä tehdä. Kokonaisen sivun, toisinaan ainoan lauseen poispyyhkimisellä, kovien sanojen heikontamisella, uusien lisäämisellä voipi jälestäpäin lyödä aseet vastustajan kädestä — ainakin pöytäkirjassa. Ja tämmöistä vallattomuutta voipi joskus nähdä luullaksem-

me kaikissa säädyissä. Kahdessa tämän kirjoittaja itse on saanut semmoista kokea, ja talonpoikaissäädyn pöytäkirjat antanevat vielä parempia esimerkkejä. Verrattakoon vaan toisiinsa edusmies J. Castrénin lausuntoja semmoisina kuin olivat alkujaan sekä painettuina. Plenum plenorumissa v. 1885 teimme ensi kerran sen havainnon, mutta kun sama puhuja viime valtiopäivillä kovasti soimasi sanomalehtireferaattien puolueellisuutta, saimme erityisen syyn ottaa asiasta selkoa sekä tutustua niihin korjauksiin, jotka mainittu edusmies säätynsä puolesta tarkastusmieheksi valittuna teki omiin lausuntoihinsa.

Parissa säädyssä on nimenomaan päätetty, ettei asiallisia muutoksia saa tehdä, ja ennemmin tahi myöhemmin täytynee jokaisen säädyn antaa samallainen määräys. Paras turva on kuitenkin pöytäkirjain pikaisessa painattamisessa olemassa, sillä säädyn koossa ollen väärinkäytökset tulevat helpommin näkyviin.

* * *

Tätä kirjoittaessa ei voi vielä puhua muuta kuin valtiopäiväin valmistuksista. Onhan tosin jo pieni rettelökin ehtinyt tapahtua, kun porvarissäädyn viikingit eivät aikoneet suoda säädyn varapuhemiehelle sijaa puhemiesten konferensissa, mutta koska asianomaiset sitten korjasivat erehdyksensä niin se «jääköön kostamatta».

Lähimmät viikot tulevat anomus- ja esitysehdotusten ajaksi. Silloin saapi kyllä monenmoisia ehdotuksia odottaa. Säätylaitoksen aikana näyttivät muutamat Ruotsissa katsovan velvollisuudekseen tuoda esiin niin paljon keskusteluaineita kuin mahdollista. Tapahtuipa kerran, että eräs yksinkertainen edusmies saatiin anomaan, «että silloiseen heinänpuutteeseen nähden aika pääsiäisen ja helluntain välillä armossa tulisi lyhennetyksi». Sellaisia ei meillä ole nähty, mutta kyllä toisinaan on siltä näyttänyt, kuin kysymysten esittäminen itsessään pidettäisiin ansiona. Ettei sillä ole edistetty säätyjen tointa on sanomattakin selvä.

Miten puolueet aikovat esiintyä niissä suurissa ja tärkeissä asioissa, jotka ovat jokaisen mielessä, vaikkei niistä aina saa julkisuudessa puhua, tulee ensimmäiseksi tärkeäksi kysymykseksi. Että yksi ja sama käsitys val-

litsee pääasiassa nähtiin kyllä puhemiesten puheista, mutta keinoista voidaan olla ja ollaankin tiettävästi jokseenkin eri mieliä. Toivottavasti uuden säätyhuoneen olemassa olo on omansa saattamaan eri ryhmien miehiä lähempään keskinäiseen käsitykseen.

Valiokuntain kokoonpano on vielä tätä kirjoittaessamme epätietoinen, mutta varmana voi pitää, etteivät suuresti tule ennen tavallisesta eroamaan. Tämä on kyllä ikävä, sillä olisihan siinäkin korjaamisen varaa.

Kuinka paljon ruotsinmieliset meillä puhuvatkin kieltemme tasa-arvosta, — itse he ani harvoin tietävät tätä sääntöä noudattaa. Valiokuntiin, semmoisiinkiin, joissa suomenkielen tunteminen on tuiki tärkeä ehto, lähetetään huoleti sellaisia, jotka eivät sitä osaa. Sitä paitsi rettelöjä ja tyytymättömyyttä kyllä useassakin valiokunnassa on syntynyt syystä että suomennos vaan pidetään syrjäasiana, joko se sitten on suullinen tahi kirjallinen. Korkeasukuiset ja hyvinarvoisat herrat ovat usein pitäneet joutohetkinä suomenkieliselle laitokselle omistettua aikaa; he silloin tupakoivat, juttelevat, kävelevät, vaikkapa samassakin huoneessa ollen, ja häiritsevät sillä tuntuvasti muitten kylläkin huomiota ja tarkkuutta kysyvää työtä. Eipähän läheskään aina ole sitäkään muistettu, että sihteerin, joka on koko valiokunnan eikä vaan sen toisen puoliskon palvelija, tulee hyvin osata suomea.

Tämmöisestä tahallisesta suomenkielen halveksimisesta pitää tehdä loppu; sen tulokset, muista näkökohdista ensinkään puhumatta, ovat liian haitalliset lainsäädännölle ja säätyjen yhteistyölle. Arvostelumme ei ole tuulesta temmattu; katsottakoon vaan siihen viime valtiopäiväin valiokuntain suorittaman työn arvosteluun, jonka me kolme vuotta sitten annoimme tässä lehdessä (Valvoja 1888, siv. 499—507), ja jokainen tunnustanee, että asialla on ylen suuri käytännöllinen merkitys. Jos tätä nykyä vielä on mahdotonta saada valiokunnille sihteerejä ja suomentajia, jotka huolellisesti tekevät suomalaisetkin tekstit ja lausunnot, niin määrättäköön niiden palkkakin sen mukaan; siinä on keino, joka voi asianomaisille opettaa yhtä ja toista.

E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

Kansannaisen elämästä maalla.

Kuvauksia kansannaisen elämästä maalla. Suomen Naisyhdistyksen ulosantama. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 86 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Sen rinnalla kuin säätynaisen tila ja elämä on uudempina aikoina saatettu erityisen tarkastuksen alaiseksi, on kansannaisen elämä ylipäätänsä jäänyt tarkempaa huomiota vaille. Muutamat kaunokirjailijoistamme, niinkuin kansankirjailijat Päivärinta, Kauppis-Heikki ja osaksi myös Alkio sekä Minna Canth ovat kyllä teoksissaan antaneet kansannaisen kuvailemiselle etevän sijan, mutta varsinaisessa naisasian työssä ja siinä kirjallisuudessa, joka sitä on edistänyt, ei tämä laaja ala naisen asemasta ole tullut käsitellyksi. Vaikka eivät tämän puutteen syyt ole vaikeat löytää, ne kun tavataan siinä luonnollisessa seikassa, että enimmät asiata harrastavat itse sivistyneistä kansanluokista lähtenenä pääasiallisesti ovat tunteneet ja ajatelleet oloja niissä, niin tämänkaltainen yksipuolisuus kuitenkin estää naisen aseman selvitystä kokonaisuudessaan ja tekee sen kautta uudistuspyrinnöt usein vaillinaisiksi. Tähän asiaan onkin jo joskus viitattu. On sanottu, että kourallinen tyytymättömiä rouvia ja neitiä pääkaupungissa innostelee kaikellaisia uudistuksia, joihin ei löydy yleisiä perusteita ja jotka eivät tuota merkitystä naisen tilaan yleisesti, vaan ainoastaan muutamiin vähäpätöisiin poikkeuskohtiin. Vaikka useat harrastukset ja toimenpiteet, niinkuin esimerkiksi ne, jotka on saatu aikaan naisen sekä tiedollisen että käytännöllisen sivistyksen kohottamiseksi, kyllin ovat näyttäneet edellisen väitteen vääryyden, myönnämme mielellämme, että naisasian kehittäjäin esiintymisessä on saattanut näyttäytyä jonkinmoinen aristokraattinen suunta, ei siten, että he olisivat alempiin kansankerroksiin kuuluvan naisen tilasta olleet väliäpitämättömät, vaan mahdollisesti siten, että ovat tahtoneet aat-

teitansa sovittaa semmoisilla aloilla ja semmoisiin oloihin, joiden sisällistä luonnetta eivät ole tunteneet. Syynä ei ole ollut minkäänlainen ylenkatsova mielensuunta, vaan tarpeellisen laajalle ulottumaton kokemus, niinkuin tässä edellä jo sanoimme.

Täytyy sen vuoksi pitää nyt ilmestyneitä «Kuvauksia kansannaisen elämästä maalla» tarpeellisena ja tervetulleena lisänä naisen aseman selvittämiseksi yleensä; sitä enemmän koska useammat niistä, sikäli kuin me olemme voineet huomata, enimmäkseen kuvaavat oloja todellisuuden mukaan. Pari sanaa näiden «kuvauksien» synnystä.

Ensimmäisen aiheen niiden ilmestymiseen antoi nimimerkki li— li— (Lilli Lilius), jolta oli kirjoitus «Kansannaisen elämästä maalla» 1889 vuoden «Excelsior»issa. Tästä syntyi «Kodissa ja Yhteiskunnassa» väittely, johon otti osaa useampikin lähettäjä. «Excelsior»issa olevan kirjoituksen antama kuvaus kansannaisen tavoista ja sivistyskannasta toi ilmi koko joukon varjopuolia, joita toiset lähettäjät väittivät vääriksi, toiset tunnustivat oikeiksi. Siitä käyvän ajatustenvaihdon «K:ssa ja Y:ssa» oli juuri onnistunut tehdä hyvä alku, ja tulla huvittavaksi, kun mainitun lehden toimitus odottamatta katkaisi keskustelun asiasta, selittäen ettei lehden palstoilla ollut tilaa tämän keskustelun jatkamiseen. Seuraavassa numerossa luvattiin kuitenkin muulla tavoin pitää huolta asiasta tulleiden kirjoitusten saattamisesta julkisuuteen, ja tämän huolenpidon seurauksena on nyt yleisölle tarjottu, otsakirjoituksessamme mainittu kirja, Suomen naisyhdistyksen julkaisemana.

Kirja sisältää kokonaista yksitoista eri kirjoitusta, eri henkilöiden tekemiä. Kun tekijät eivät ole tietäneet toisistaan, on tapahtunut, että on saatu aikaan kaksi kuvausta jotenkin samoista osista maatamme, jota vastoin niitä toisista osista kokonaan puuttuu. Samaten tapaamme joskus toisessa kuvauksessa laveasti esiteltynä samoja asioita, joista toisessa jo luimme yhtä laveita ja yhtäpitäviä esityksiä. Tämä luonnollisesti ei ole tekijäin syy, vaan seuraus kirjan julkaisemistavasta. Jos aineen olisi onnistunut päästä käsittelyn alaiseksi aikakauskirjassa, olisimme saaneet ilmoille enemmän vaihtelua, enemmän vilkkautta, ajatuksia ajatuksia vastaan, toinen olisi ottanut huomioon mitä toisen esityksessä kaipasi j. n. e., joten nyt ilmaantunut yksitoikkoisuus olisi vältetty. Mutta siitä huolimatta asiaa rakastava lukija löytää niissä paljon huomiota ansaitsevaa, paljon valaistusta siihen aineeseen, jota ne koskevat.

Naisen elämä ja asema kansassa on jo aikaisemmasta lapsuudesta monessa suhteessa toisellainen kuin miehen. Pienestä pahasesta täytyy tytön istua pienempäin siskojensa kätkyen ääressä, tuntikausia yhtä mittaa kuumassa kamarissa heiluttamassa tuutia ja sillä välin kanniskella lasta heikoilla käsivarsillaan. Sillä aikaa samanikäiset pojat tavallisesti saavat juosta joutavina teillä ja kujilla, heiltä ei kodissa toimia kysytä. Samaten pääsevät he aikaiseen ehtoolla maata ja saavat aamulla nukkua ne ajat, jolloin sisaren pitää pysyä pystyssä pienempiään vaalimassa. Tämä näkyy olevan totuttuna tapana kaikissa niissä osissa maata, joita nämä «kuvaukset» koskevat, Pohjois- ja Itä-Pohjanmaalla, Eurassa, Orimattilassa, Uudellakirkolla ja Karjalassa. Samaten asian laita on monin paikoin muuallakin Suomessa. Että tämänkaltainen raskas ja vaikea työ useissa tapauksissa pilaa tytön terveyttä ja ehkäisee hänen kasvuaan, on itsestään selvä. Vanhempien lapsien osa on aina vaikeampi kuin nuorempien, köyhempien vaikeampi kuin rikkaampien. Heikki Meriläinen kertoo kuvauksessaan Itä-Pohjanmaalta, että siellä usein nähdään lapsiparvia, joiden ikää alla kahdenkymmenen on vaikea erottaa, niin yhtäläiset he ovat kasvultaan, syystä siitä kun nuorimpain lasten varalle on tullut parempi hoito ja helpommat päivät kuin vanhemmille, joiden on täytynyt retustaa siskojansa koko lapsuutensa aika. Niinpä nuorimmat seitsentoista vuotisina jo ovat täysikasvuisia, kun vanhimmat sitä vastoin vasta neljän- tai viidenkolmatta vanhoina saavuttavat täysikasvuisen varren.

Paitsi lapsien hoitamista, johon emäntä ei muista töistään kerkiä, pidetään pientä tyttöä, milloin vaan joutuu, opettelemassa neulomista, karstaamista ja talon askareitten tekemistä, köyhissä kireemmällä kuin rikkaissa. Nimimerkki «Kerttu», joka antaa meille pitkän ja erittäin rikassisältöisen kuvauksen talonpoikaisnaisen elämästä Karjalassa, huomauttaa, että varsinkin jos tyttö ei lupaa kauniiksi tulla, äidillä köyhemmässä kodissa on kova kiire totuttamaan häntä aikaisesta lapsesta talonaskareita tekemään. Äiti pelkää ettei tyttärensä kelpaa kosijoille, ja tulee siis hänelle kovaksi vastukseksi, jollei edes osaa työllään korvata matkaansaattamaansa vahinkoa ja häpeää. Venäjän-Karjalassa, jossa metsästykseen, kalastukseen ja kaupantekoon mielistyneet miehet panevat talon hoidon miltei kokonaan naisten niskoille, tulee alaikäisille tyttölöille sitäkin raskaampi työ osaksi. He saavat käydä sellaisissa miesten töissä, joita suinkin tekemään kykenevät: valmistavat hevosten appeet, sahaavat halkoja, hakkaavat havuja ja

turpeita eläinten parsiin, ajavatpa hevostakin vähimmissä ajoissa. Monissa paikoin maatamme käytetään pieniä tyttöjä karjan paimenessa taikka karjan saatossa laitumelle ja sen haussa sieltä. Muistamme vielä syntymäseuduiltamme läntisellä Pohjanmaalla, mitenkä pienet tytöt aikaisina kesäaamuina kutsuivat tanhualla karjaansa: «Hiluu — — huu, hiluu, tulkaa pois piikani, tulkaa!» — samaan aikaan kun pienet poikaset vielä vuoteillansa venyen hieroivat unta silmistään ja paapottivat: «äiti, äiti, voitaleipää».

Henkisen opetuksen kodissa tytöt enimmäkseen saavat jakaa poikien kanssa. Askartensa ohessa neuvoo äiti niin toiselle kuin toisellekin kirjaimet — usein ulkolukuna — ja vähitellen lukemista. Apuneuvona tähän sekä muuhun oppiin käytetään vieläkin monin paikoin runsaasti kovia sanoja, uhkauksia ja ruumiin kuritusta, niin ettei ole muuta kuin asianmukainen puhetapa kun sanotaan, että äidit «takovat» lukemista lastensa päähän. «Koe» Etelä-Pohjanmaalta tosin panee kummakseen, että niin vielä jossain tapahtuu, mutta luulemme varmaan, ettei hänen tarvitsisi kauas astua voidakseen sitä omin silmin todistaa. Missä kierto- ja kansakouluja on, siellä lukemisen opetus osittaisin on siirtynyt pois kodista, mutta luultavasti tulee kauvankin viipymään ennenkun kansanlasten ensimmäinen koulupulpetti tulee kokonaan siirretyksi rukin ja karstapallin äärestä kouluhuoneen lattialle. Mutta sitä sopii toivoa, että kansakoulut aikoja voittaen tuovat kotiopetukselle taitavampia opettajia ja parempia metoodeja, jotka eivät enää apulaisikseen tarvitsisi karstaa ja kuontalokeppiä. — Niin pian kun tyttö on saatu rippikoulun läpi käyneeksi, loppuu kaikellainen kirjallisuuden viljeleminen sekä puuttuvan halun tähden, jota kodin antama opetus ei juuri ollut omiansa virittämään, että ankaran työn ja uusien harrastuksien vuoksi, jotka tästä alkaen rupeevat tytärtä äitineen huolestuttamaan. Tarkoitamme valmistuksia tyttären naimista varten. Siellä täällä eri osissa maatamme löytyy kylläkin talon tyttäriä, jotka lukevat kirjallisuutta ja muutenkin hakevat osallisuutta sivistyksen siemenistä, mutta tätä tavataan ainoastaan poikkeuksena, ei sääntönä.

Mitä työntekoon tulee, niin näkyy kuvauksista sekin, mikä jokaiselle talonpojalle on ennestäänkin tuttu ja luonnollinen asia, mutta monelle sivistyneelle outoa kuulla, nimittäin että nainen maalla varsinaisten naisten toimien ja omien ulkotöittensä rinnalla käypi miesten töissä. Pohjanmaalla, etenkin pohjoisissa ja itäisissä osissa, talontyttäret yleisesti rinnan palvelijain kanssa ottavat osaa työntekoon sisällä ja ulkona. Kun varallisuus täällä on ta-

saisemmassa jaossa kuin kenties missään muualla Suomessa, niin ei raja kasva korkeaksi köyhien ja rikkaittenkaan välillä tässä kohden. Yhdessä ruokitaan ja lypsetään karja, kannetaan heinät ja haudevedet jopa siivotaan lehmäin parretkin ja navetat. Tupaan jouduttua autetaan emäntää sisätöissä, pestään astiat ja pöydät, laastaan lattiat ja kannetaan vedet. Ulkotöiden aikana, jolloin isäntä vaatii kaiken vaimoväen ulkotyöhön, ei emäntä vaadikkaan «piikoja» — niin sanoo pohjalainen — tai päiväläisiä tupatoimiin, jolleivät itsestään auttamaan rupea. Muutoinkin on emäntä hidas palvelijoita käskemään ja «harvoin hän palvelusväelle pauhaa — senlaista emäntää pidetään hyvin pahana — mutta hän mököttää, s. o. näyttää nurjalta ja on harvasanainen. Siitä saa palvelija huomata, ettei asiat ole hyvin», sanoo —a —s kuvauksessaan Kalajoelta.

Pohjolan naisen kätevyys ja kykeneväisyys käsitöihin on vanhastaan tunnettu. Nytkin vielä kun tehtaan työ on laajalle levinnyt muissa osissa maata ja toimittaa sen, mitä ennen käsin tehtiin, karstaavat ja kehräävät pohjan tyttäret itse villansa, kutovat kankaansa sekä itselleen että talontarpeiksi ja neulovat vaatteensa. Ostokankaissakin käydään, mutta omatekoinen vielä voittaa. Itä-Suomessa sitävastoin käsitöiden teko supistuu välttämättömimpään; mitä suinkin voidaan, se ostetaan.

Ulkotöiden aikana naisella useimmissa paikoin on ankarampi työ kuin miehellä. Pohjanmaalla useat naiset kyntävät peltoa, niittävät ja kantavat heiniä latoon miesten kanssa rinnan. Muissa maamme osissa taas, niinkuin kerrotaan esimerkiksi Orimattilasta, käyvät naiset kuokkimassa, ojaa lykkäämässä, viljan korjuussa. Monin paikoin Pohjanmaalla ja samaten Karjalassa heitetään miltei kaikki riihityökin naisten tehtäväksi, samaten hampun loukutus, joka, jos mahdollista, on terveydelle vielä pahempaa kuin riihittäminen. Näiden ulkotöiden ohessa saavat naispalvelijat, monin paikoin talontyttäret ja kaikkialla varattomat talontyttäret ottaa osaa kotitöihinkin. Kun ruokaaikoina miehet loikovat savuja vedellen, auttavat naiset emäntää sisätöissä, aamulla ennen työhön menoa lypsävät karjan ja laittavat laitumelle, illoin työstä tultua sen taas yösijoilleen valmistavat. Yökunnissa oltaissa Pohjanmaalla he keittävät ruoan aamuin ja illoin, tai neulovat ja kutovat sukkaa. Pohjalaisille omituinen on se tapa, että vaimoväki työhön mennessä ja siitä tullessa kutoo sukkaa, jolloin miehet kantavat naisten työaseita ja eväitä. Muutoinkin Pohjanmaan naiset kesäaikana useimmiten kutovat sukkaa kävellessään, kutovat sukkaa — ja

polttavat tupakkaa, voimme lisätä. Aivan tavallista on näetten muutamissa pohjanpuolen rantapitäjissä nähdä vanhempia ja nuorempia vaimoihmisiä pieni puinen piippunysä hampaissa. Ettei tämä viime aikoina tosin kasvamassa oleva tapa ole luettava uudenaikaisen naisemansipatsioonin seurauksekseksi, voimme kunniasanallamme vakuuttaa.

Itäosissa maata käytetään nuoria naisia, paitsi jo mainittuihin töihin, myöskin aidanpanoon, heinien ja puiden ajoon. Jälkimmäisestä on Meriläinen kertonut kertomuksessaan Venäjän-Karjalasta; otamme hänen oivallisesta kuvauksestaan kappaleen:

«Kun talot ovat yksissä ryhmissä — löytyypä kyliä, joissa on kolmesataa tai enemmänkin taloja vieri vieressään — ja kaikissa taloissa poltetaan puina kuivia honkia, niin niitä kun aina otetaan likimmäisiä, niin ne vuosi vuodelta urkenevat etemmä ja etemmä. Niinpä onkin useassa kylässä nuo hongat jo peninkuorman päässä ja vieläpä enemmänkin. Ei olekaan leikintekoa sieltä puiden saaminen. Mutta kun talvisena poutaaamuna päivän koittaissa sattuu kulkemaan sen kankaan ohi, jossa on senvuotinen honkametsä, niin mielellään seisattuu kuulemaan, kun korvan kantamalla metsän helmasta kuuluu satain kirveiden tuimat iskut, ja tuolla täällä ryskyen roiskahtaa lattiaan aikainen patvi, ja ankara kaiku lakkaamatta kiirii vuorien huuteisilla liepeillä ja pakkastaivaan tyynellä kannella. Honka kun on saatu kumoon, niin leikataan noin viiden tai kuuden sylen korkuiselta, joskus pitemmältäkin tyvipuolta. Se pannaan kahdelle reelle, joista toinen on tyven, toinen latvan alla. Tätä kun ei voi yksin tehdä, niin liittyvät useat naapurukset yhteen tuumaan, ja niin pannaan yksi kuorma ensin, sitte toinen. Kun kaikki kuormat ovat saatu valmiiksi, niin kohta nähdään joukottain hevosia ponnistelevin askelin kulkevan kyläänpäin jumiseva kuorma perässään ja hongan tyvellä istuu iloinen vaimo tai tyttö hehkuvin poskin ja laulelee joko Kantelettaren lauluja tai jotakin uudenaikaista kisavirttä. Niin kuletaan matkaa ja saavutaan kotiin vasta illankuhjossa. Heinät ja jäkälät ovat useimmilla peninkuormien päässä tiettömän kiveliön sisässä. Heinien hakeminen on vieläkin pahempaa kuin honkien, sillä tuo pieni niittykappale kun on yksinään tuolla äärettömän erämaan helmassa, niin sinne ei seuraa mukana toisia heinän vetäjiä, vaan saa yksinään ajaa aivan vastaratkoumpea monet monituiset virstat. Kun sitte viimein on perille tultu, niin nyt täytyy lumessa ryömiten panna

kuorma yksinään. Ja hun kuorma on pantu niin hameen helmat ovat jäässä ja lumen kalkkareissa polvia myöten. — — Tämä heinämatka kestää melkein vuorokauden. — — Seisovalla ilmalla se jonakin menee, mutta kun sattuu tuisku nousemaan, niin siellä on henki kahden isännän».

Kun nainen kansassa viettää näin työn ahdistamaa elämää ja sitä vielä usein niukassa ja tarkoitustaan vastaamattomassa pukimessa, kärsii kylmää ja kuumaa ja nauttii etenkin kesäaikoina vähän unta, voisi luulla hänen menettävän terveytensä, tulevan aikaisin kivulloiseksi ja kuolevan aikaisin. Niin ei ole kuitenkaan asian laita. Jos hän pääsee onnellisesti lapsuuden ajan luonnottomista rasituksista lapsenhoitajana ja emännän käskyläisenä, jona hänen usein täytyy tehdä raskaampia askareita kuin voimat sallivat, niin hän ylipäätään on terve, reipas ja iloinen — ainakin ennen naimistaan. Varsi vahvistuu ankarassa työssä, jäsenet voimistuvat, mutta notkistuvat samassa, ja vaikka ulkomuotoon ja luonteeseenkin painuu jotain karkeaa, lujaa, jäntevää, niin se ei hänen naisellisuuttaan haittaa, ei oman eikä toisen sukupuolen silmissä. Yhtä hyvin hän kelpaa vaimoksi vertaisellensa miehelle ja emännäksi taloon kuin hienommissa oloissa kasvanut hienompi sisarensa ylemmistä kansanluokista kelpaa vertaiselleen.

Yhtä paljon erehtyisi jos luulisi ahkeran ja karkean työnteon vähentävän nuoren naisen omaa naimahalua. Ei suinkaan. Se on päin vastoin usein liiankin suuri, jos saamme uskoa puheena olevien kuvauksien tekijöitä. Väkistenkin on tytön naimisiin mentävä, kuta pikemmin sitä parempi. Se kuuluu hyvään tapaan. Pidetään häpeänä, jos talossa on 20 täyttänyt tytär, jolla ei ole kosijaa. Rippikoulun tiedetään antavan julkisen kelpoisuuden todistuksen miehelää varten, ja sen vuoksi «työnnetään» tytär kiireimmän kautta rippikouluun, tavallisesti 15 vanhana. Sieltä päästyä alkaa tyttärelle ja vielä enemmän äidille ahkerat ja kestäväiset hommat sulhasen valinnassa, jos semmoisia viljalta liikkuu, niinkuin kyllä on laita rikkaissa ja komeissa taloissa, taikka sulhasen hankinnassa, jos tytär on varattomammasta talosta tai pidetään rumana ja kosijoista on puutetta. Herrasluokissa kuulee monasti kummastelemisia siitä, että semmoisetkin äidit, jotka itse ovat saaneet avioliitossaan kovinta kokea, yhtä hyvin näkevät suurta vaivaa saadakseen oman tyttärensä aviosäätyyn. Samaten voisi kummastella sitä, että kansannaisen äiti, varsinkin se joka on raskaan raskaaksi kuvattua miniän iestä kantanut, niinkuin tuhannet kansan-

naisista ovat tehneet, että hänkin hyvällä tai pahalla tyttärensä naimisiin laittaa. Mutta emme saa olla kovin nopeita kummastelemaan, pikemmin muistakaamme, että niin toisessa kuin toisessakin säädyssä vaikuttavat vuosisatoja vanhat katsantotavat, joiden mukaan avioliitto ei ole niinkään paljon siveellinen rakkaudenliitto kahden sydämen kesken, vaan enemmän kauppasopimus, jonka solmiamista seuraa vissit edut sekä sukuelämän suhteen että aineellisesti ja ulkonaiseen arvoon nähden.

Yhtä aikaisin kuin sulhasien katsominen, alkavat muut valmistukset naimisiin — ainoastaan Venäjän-Karjalassa niistä ei välitetä. Nämä valmistukset tarkoittavat yksinomaan myötäjäisten hankkimista. Sillä myötäjäiset täytyy jokaisella tytöllä olla, ja kuta enemmän sitä parempi. Rikkaus on tässä arvokkaampi kuin rakkaus, eikä ensinmainitulle kauneuskaan vertoja vedä. Poikkeustapauksia on kuitenkin niitäkin. Rakkaus joskus oikeuteensa pyrkii; ulkonaisista vastuksista huolimatta talon poika ottaa köyhän palvelustytön ja rikas talontytär menee vaimoksi köyhälle miehelle, vasten vanhempainsa tahtoa. Pohjanmaan vapautta rakastavammassa kansassa sydän useammin valitsee kuin Itä-Suomessa, jossa morsian usein ei näekkään sulhastansa ennenkun vasta sitte kun kaupat jo on kosiomiesten kanssa tehty.

Jos suinkin on mahdollista pitää varattomankin talon tyttärellä olla oma kamarinsa ja siihen hän kokoo mitä irti saapi, «rikkaammat julki ja köyhemmät sekä julki että salaa vanhemmiltaan, erittäinkin isältä, jota vastoin äiti usein avustaa tytärtään», kerrotaan Ilmajoelta ja Lapualta. Paitsi pitovaatteita ja liinaisia vaatteita, joita pitää olla monet kerrat seinillä ja aittain orsilla rippumassa, on toimitettava sänkyvaatteita useamman laatuisia, yksinkertaisempia omaa tarvetta varten ja arvokkaampia vieraiden varaksi, monenlaisia raanuja, vällyjä, rekivaatteita ja lisäksi huonekaluja ainakin oman kamarin täydeltä ja jos talo on varakas, enemmänkin. Hevonen rekineen ja rattaineen kuuluu myös asiaan, lampaista puhumattakaan. Kätevät Pohjanmaan naiset, ja tietääksemme myös osa Savon ja Hämeen tyttäristä — niistä maamme osista puuttuu kuvauksia nyt ilmestyneessä kirjassa — kutovat ja neulovat myötäjäisvaatteensa itse, viimemainituissa maamme osissa teetetään kuitenkin verrattain paljon palkatuilla tekijöillä. Palvelustytöt varsinkin Pohjanmaalla säästävät palvelusaikanansa paljon vaatteita ja kangasta ja asettavat ne järjestään orsille luhdissaan ja aitoissaan, joissa, niinkuin torpan tytötkin, makaavat kesät ja talvellakin sunnuntaiöisin. Luhdissa on tytöillä myös maalattu pöytäkaappi laatikkoineen,

joskus iso peilikin. Ulosvedettävää sänkyä hyvine vaatteineen ei milloinkaan puutu. Lisäksi vielä «etehittejä», «nukkaroiteja», «täkänöitä», «taulapeittoja», joskus pienet vällytkin — syntymätöntä esikoista varten. Naimisiin jouduttuaan, melkein aina tyhjälle renki- tai työmiehelle, on naisella ansaittuna mitä pieneen talouteen tarvitaan, kun sen sijaan miehellä, joka aina nauttii kahden-, kolmenkertaista palkkaa naiseen verraten, harvoin on muuta säästössä kuin pyhä- ja arkivaatteensa, arvelee «Riika», päättäen, ettei palvelustytön asuntopahanen «kaikkein typerämpi säästöpankki olekkaan».

Tässä myötäisten kokoomisessa, niinkuin muutenkin pitopuvun suhteen, ilmestyy kansannaisessa suuri kilpailemisen halu ja turhamielisyys. Karjalan naisten kerrotaan somistelevan hameensa ja liivinsä silkillä ja sametilla ja ahkerasti jäljittelevän herrasnaisten värejä ja kuoseja; «Ääni Karjalasta» väittää, että turnyyritkin, vaikka kotitekoisessa muodossa, pääsivät karjalattarien suosioon, kuitenkin ainoastaan hyvin lyhyeksi ajaksi. Pohjanmaalla yleensä kuosi on yksinkertainen ja koristelematon, sametit ja «rimsut» hyljätään kokonaan. Tästä sanoo —a—s: «Naisten moitittu turhamaisuus ei meillä (Kalajoella) ilmesty vaatteiden koreudessa ja muotien tavoittelemisessa, vaan niiden paljoudessa. — — Hyvin tarkka on kansannainen siitä, ettei pukunsa vaan ‚herraselta' näyttäisi». Etelä-Pohjanmaalla ja muutamin paikoin muuallakin on kuitenkin jo melkoisessa määrässä sielläkin ruvettu vaatteusta likentämään säätyläisten malliin, ja turhamielisyys on samassa myöskin muuttanut muotoa. Löytyy niitä, varsinkin sivistyneissä, jotka ylenkatseellisesti nauravat ja pilkkaavat kansannaisen turhamielisyyttä ja koristelemisen halua. Hyvän vastauksen antaa heille «Ääni Karjalasta»: «Ei kannata kansan lasten tyhmyyksille nauraa, kernaammin niiden hulluudelle, joiden kasvatuksesta on nähty paljon vaivaa».

Kansannaisen päähuvitus on tanssi. Milloin vaan aikaa on, arkitai sunnuntai-illoin, ja milloin vaan huone jostain saadaan, niin kylän nuoriso kokoontuu tanssimaan. Useat kuvausten tekijät valittavat nuorison tansseista leviävän paljon epäsivcellisyyttä. Ruokottomat puheet, rivolaulut, juominen ja ylenmääräinen tupakin poltto tekee tanssituvan ilkeäksi paikaksi. «Paljon on pahaa, paljon sellaista, jonka yli on huntu heitettävä». Monin paikoin ovat isännät ruvenneet huonetta kieltämään ja kunnallishallituksètkin panemaan esteitä nuorison tansseille, mutta kun nuoruuden ilo ja luonnollinen huvituksen halu etsii tanssista tyydytystä, niin sitä on

ollut vaikea ehkäistä. Parempi olisi jos isännät huomaisivat, että sivistyksen ja siveellisten käsitysten kohottaminen yleensä mukanansa toisi toisen hengen ja tavan myöskin tanssitupaan.

Tansseissa, markkinoilla ja muissa kokouspaikoissa tytöt ja pojat katselevat toisiaan, tutustuvat, ja ruvetaan usein hakemaan toistensa seuraa muuallakin ja useimmin. Miltei yli koko Pohjanmaan, monissa paikoin Länsi-Suomea ja siellä täällä Etelä-Suomessakin kulkevat nuoret miehet sunnuntai- ja maanantaiöisin tyttöjen luona. Tämä on niin yleinen tapa, ettei sitä kukaan kummeksi. Yhdessä vuodessa voi tytön luona käydä kymmeniä nuoria miehiä, siksi kun mielehinen sattuu, jolloin toiset lakkaavat käymästä ja etuoikeutettu ainoastaan jääpi. Luulisi että tämmöinen tapa matkaansaa suurinta siveettömyyttä. Mutta sitä tuskin voipi sanoa, jos vertaa siveydentilaan niissä paikkakunnissa, joissa kosimistapa on toisellainen. Se kyllä tapahtuu, että nuorelle vaimolle esikoinen syntyy muutama kuukausi häiden jälkeen, mutta sitä vastoin harvoin, että talontyttärellä on aviottomia lapsia, ei useilla palvelijain joukossakaan. Että siveyden tunne kansassa on verrattain puhdas ja pilaantumaton nähdään siitäkin, että miestä, jonka varmaan tiedetään elävän siveettömästi ja jolla on lapsia, ei kunniallinen tyttö miehekseen ota, eikä hän nauti kyläläistensä kunnioitusta.

Itä-Suomessa kosiminen tapahtuu paraasta päästä puhemiesten kautta. Nämä ajavat komeilla hevosilla toisesta rikkaasta talosta toiseen, kertoen päämiehensä hyviä ominaisuuksia ja mahtavaa kotia, kysyen vanhemmilta talontytärtä. Jos näiden kanssa kauppa saadaan aikaan kutsutaan tytär tupaan ja ruvetaan hänelle asiaa esittelemään; muussa tapauksessa lähtevät kosijat toiseen taloon tyttöä näkemättä. Otetaanko vai ei kysymyksessä oleva naimatarjous vastaan riippuu ensi sijasta siitä, mitä aineellisia etuja se tarjoo. Enemmän katsotaan taloa kuin miestä. «Kerttu» on kosimisista ja mieheläänmenosta Karjalassa tehnyt tarkan ja runollisen kuvauksen, jossa kerrotaan kaikki ne monenmonituiset temput ja vehkeet, joista jokaisen naimiseen menijän on vaari ottaminen. Uskomaton on se vaatteiden paljous, lahjat ja antimet, joilla morsiamen pitää vastaisia sukulaisiansa hyvitellä, niinkuin hänen omat tavaran-keräämismatkansakin tutuissa ja tuntemattomissa. Tupakaisissa, naittajaisissa, läksiäisissä, häissä — kaikki eri tilaisuuksia, joita vietetään vuoroin morsiamen vuoroin sulhasen kodissa — syödään ja juodaan, iloitaan, annetaan ja saadaan tavaraa, suu

reksi osaksi morsiamen kustannuksella. Morsian itse elää tämän aikaa alituisessa huumauksessa, joka tuskin jättää tilaa ainoallekaan ajatukselle tai tunteelle sulhastansa kohtaan.

Suurin osa tyttäristä tulee miniöiksi miehensä kototaloon. Nyt vasta, astuttuansa uuden katon alle, alkaa elämä näyttää nuorelle naiselle totisimpia, tukalimpia puoliaan. Niin pian kun oman kotitalon väestä ja sukulaisista viimeinen kuorma on lähtenyt häätalosta, uuden kodin kartanolta, saa nuori vaimo kokea mille sijalle hän on tullut. Jos talossa on miniöitä ennestään, saa hän oltavakseen äärimmäisen sijan ovensuun vieressä. Ei monta päivää kulu ennenkun hän ymmärtää miksi vanhempi miniä surulliselta näytti, kun hän oli «kaivon sijaa katsomassa». Hän tulee nyt kaiken muun väen käskyläiseksi. Karjan hoitajana, palvelijain apuna, emännän apulaisena, vettä kantamassa pitää hänen olla aikaisesta aamusta myöhäiseen iltaan. Ja kun hänelle esikoinen syntyy, niin se on kaikkien tiellä, hän ei jouda sille antamaan hoitoa, se saa väliin tuntikaudet itkeä tuutissaan. Vaikka vaimo olisi kuinkakin suuren omaisuuden tuonut taloon, siitä hän tuskin jälkiä näkee. Hän on köyhä kuin taivaan lintu, miehen ja appivaarin takana on kaikki mikä hänen omaansa kerran oli. Kun muassaan tuomat vaatteensa loppuun kuluvat, niin vaikea on uusia saada. Samassa kohtalossa näkee hän toistenkin miniäin elävän. Raskas, vaivaloinen työ, suru ja rakkauden puute — miehensäkin usein kohtelussaan vaimoansa vastaan noudattaa muun talonväen esimerkkiä — painaa ennen pitkää leimansa hänen kasvoihinsa ja koko hänen olentoonsa. «Kansannaisista enimmät heti naimisiin tultuaan kadottavat hilpeytensä, surkastuvat, kuihtuvat ja ennen aikaansa vanhentuvat sekä terveytensä puolesta sortuvat», sanoo yksikin kuvauksien tekijöistä.

Ne naiset, jotka talonemänniksi pääsevät, saavat verrattain paremmat oltavat, mutta emäntänäkin kansanvaimo vielä useasti saapi luonnottomien olojen alaisena kärsiä. Työtä täytyy tehdä usein enemmän kuin yhdelle ihmiselle on mahdollista, olla aisoissa hiljan ja varhain ja ilman työtänsä ja asemaansa vastaavia oikeuksia. Kaikki puheena olevien kuvauksien tekijät yksimielisesti osottavat kansannaisen vielä ylehensä olevan miesten orjuudessa. Mies yksin määrää kaikki asiat, sekä ulko- että sisäpuolella tuvan seiniä. Tämä sekä naimattoman että naidun vaimon holhonalainen asema ei ainoastaan ole hänelle itselleen raskas ja hänen kehitystään ehkäisevä, vaan se sen ohessa vaikuttaa suorastaan pahaa, ei yksistään hä-

neen itseensä, vaan koko sukuun. Yksi näistä paheista on yleisesti tunnettu ja viimeaikoina syyllä moitittu «kotivarkaus», tuo emännän, tyttärien ja poikain tapa salaa isännältä koota ja myödä talon tuotteita ja niistä saaduilla rahoilla hankkia itselleen vaatetta ja muita tarpeita. Tämä epärehellinen, kansan siveellistä oikeudentunnetta turmeleva tapa on suoranainen seuraus siitä, että laki ja katsantotapa kieltää aviovaimolta oikeuden ottaa osaa aviopuolisojen «*yhteisen*» omaisuuden hallitsemiseen. Katsantotapa on kuitenkin tässä kaksipäinen: toiselta puolen se heti vihkimisen jälkeen siirtää kaiken vaimon omaisuuden miehen käteen, toiselta puolen se tuota salaista tavaran kauppaa ei pahana pidäkkään. «Omastaanhan ottaa» on nimittäin kansan tapana sanoa, kun kerrotaan toisen taikka toisen emännän puhuttua pahetta harjoittavan.

Ainoastaan Venäjän-Karjalassa sanoo Meriläinen naisella olevan helpomman aseman. Siellä mies hoitaa metsästystä, kalastusta ja kauppaa, ja vaimo on talon haltija. Kun paikottain Pohjanmaalla miehen edustusvalta niin pitkälle ulottuu, että isäntä itse pöydässä vieraille kahvikuppiinkin kaataa, emännän takan pielessä nöyränä vartoessa, niin Venäjän-Karjalassa isäntä itse teet vieraillensa keittäköön ja vaivan nähköön, jos niille mitä tarjota mielii. Onpa kuitenkin paikkoja semmoisiakin, — esimerkkiä mainitaan Itä-Pohjanmaalta — joissa miehet ja naiset ovat yksituumaisia, joissa miehellä ja vaimolla on totinen, rakkauden jalostama vapaus molemmin puolin, «ja ainoastaan niitä perheitä hyvyys ympäri piirittää», saatamme Heikki Meriläisen kanssa sanoa.

Luonnollista on, etteivät puheena olevat kuvaukset kansannaisen elämästä anna siitä tyhjentäviä tietoja. Saattaahan yksi ja toinen kohta niissä olla erehdyttävä, löytyyhän tietysti paikkakuntia ja seutuja, joissa kansannaisen elämä enemmän tai vähemmän poikkeaa siitä, mitä näissä on esitetty. Mutta sen verta on selvää, että sivistyksen työllä vielä on paljon tehtävää kansannaisen elämässä, että hänen tilanne perheessä ja yhteiskunnassa vielä on siksi alhainen, että se tarvitsee tuntuvaa kohotusta. Eikä suinkaan hänen itsensä vuoksi ainoastaan, vaan koko sen sukukunnan tähden, jonka kasvattajana hän on. Kansannaisen tilan selvittäminen ja hänen asemansa parantaminen ei siis suinkaan yksinomaan ole naisasia, se on kansanasia ja semmoisena käsiteltävä.

Että monta kansannaista maassamme on hereillä, sitä muun muassa osottavat nyt puheena olleet kuvaukset, ja että vielä useampia on herää-

mäisillään, ei ole tuntematonta niille, jotka kansan parissa ovat olleet. Selviä valon enteitä näemme esimerkiksi siinä hartaassa halussa, millä kansan tyttäret kiirehtivät osallistumaan heille tarjotusta opetuksesta meidän yhä kasvavissa kangas- ja käsityökouluissamme. Ei ole myöskään harvinaista, että talonpoikaistytöiltä tulee yksityisiä kirjeitä, joissa kysellään tietoja ja neuvoja miten päästäisiin suuremman sivistyksen osallisuuteen. Missä vaan antajia on, ei siellä ottajia puutu.

Lucina Hagman.

Suomenkielen kansanjohdannaisista.

II.

Edellisessä lueteltuja kansanjohdannaisia ei ole mukavasti käynyt sovittaminen mihinkään eri merkitysryhmiin. Sen sijaan tästä eteenpäin seuraa esitettäväksi kansanjohtoisia sanoja, jotka voi ryhmitellä eri käsiteryhmiksi, mitkä useinkin kuvaavat kansan sivistysasteen lainan vastaan ottaessaan, sillä useinhan nuo kansanjohdon muodostettavina olleet sanat ovat lainattuja sivistyssanoja.

Koska nykyiset ristimänimemme ovat vierasta alkuperää, niinkuin ne enimmäksi osaksi jo monet vuosisadat ovat olleet, on luonnollista, että ne miltei etusijassa ovat joutuneet rahvaan johto-opin alaisiksi. Tämän seikan jo *Reinholm* vainaja huomautti teoksessaan *Om Finska Folkets fordna hedniska dop och dopnamn.* Hls. 1853. Niin arvelee hän, että nimet *Manu* (Emanuel), *Manni* (Maunu) ovat liittäytyneet pakanallisiin haltiain nimityksiin. Olihan sangen mukavaa omiin käsitevaroihinsa yhdistellä tämmöisiä kristinuskon tuomia uusia nimiä, kun ennestään tunnettiin «*Manulan* neiti, *maan* tyttö, Pohjan tyttö, viljaneiti» (Ktr. II: 350), kun kalman sanoissa loittiin: «Jos oot *Manni* maasta noussut, *Manni* maasta, peikko pellosta, Manni maahan painukohon» j. n. e. Kalevalassa esiintyvää, Neitsyt Maariata tarkoittavaa nimeä *Marjatta* näyttää hän myöskin pitävän alkuperäisenä *marja* sanasta johdettuna nimenä, jota runotarinassa

on käytetty tuon ihmeellisen marja-sikeytymisen vuoksi Maaria emosen nimenä. (Luultavampaa kuitenkin on, että *Marjatta* on sekamuoto, syntynyt ruotsalaisesta *Mariet* (Margit) ja suomalaisesta *marja*. Yhtyminen marja-sanaan on sittemmin vaikuttanut mainitun sikeämistarinan). — *Helka*, jota muistellaan Ritvalan Helkavirsissä ja Kantelettaren «Helka vaimo hempiätär» säkeissä, on hänestä niin ikään alkuansa suomalainen, jonka rahvas myöhemmin on yhdistänyt itäroomalaiseen Helena-nimeen. Yleistä selitystä, että Helka on syntynyt ruotsalaisesta *Helga*, pitää hän vääränä. Suomalaiset ovat, arvelee hän, helpommin muistiinsa teroittaakseen vieras-peräisiä sanoja muunnelleet niitä omien äänneyhtäläisyyttä tarjoovien sanojensa kaltaisiksi. Siten, sanoo hän, on Anna nimestä saatu *Ansa* (paula), Danielista *Tanu* (tanu = valkoinen naispäähine), Gregoriuksesta *Korjus* (kasan alimmainen kivi t. pinon alimmainen puu), Nataliasta *Talja* (parkitsematon nahka), Urbanuksesta *Urpu* (joka niinkuin tunnetaan merkitsee koivun t. lepän hedelmäterttua). Seuraavia Georg-nimen suomalaisia muodostelmia *Yrkä*, *Yrjä*, *Yrjö*, *Yrjänä* pitää hän niinikään alkusuomalaisina, syystä että ne ilmaantuvat kansan puheessa ja runossa mikä minäkin appellatiivinä (mies, sulho, karhu, mörkö). Tässä ei kuitenkaan tilaisuus salli minun esittää missä määrin omat mielipiteeni yksityiskohdissa poikkeevat Reinholmin mielipiteistä. Olkoon vaan sanottu, että yleensä hyväksyn hänen ajatustapansa. Esitän ainoastaan muutamia rahvaanomaisia nimenmuodostelmia lisäksi.

Niinkuin tiedämme, vastaa muutamissa murteissa ruotsalaista Sigfrid nimeä muoto *Sipi;* se yhtyy yleisesti tunnetun linnun nimeen *sipi* (Totanus hypoleucus), jonka nimen toisintomuoto on *sipitillus*. Se sopii sitä paremmin ihmisnimeksi, kun alkuperäisistäkin nimistämme monet olivat «lintuperäisiä», esim. *Kokko* (= kotka), *Joukahainen* (= joutsen).

Edelleen puhuaksemme ristimänimistämme, mainitsen vielä muutamia. Panun, tulenhaltian, nimeen yhtyy Länsi-Suomen *Panu* (= Basilius), joka esiintyy esim. sananlaskussa: «Vielä Urpukin urajaa, vielä Erkkikin inuu, ei Panunkaan pahaa tekisi». (Karjan rehu näet toukokuun lopussa näiden nimipäivien tienoissa olisi kyllä vieläkin hyvä olemassa, — ei tosin noiden autuaiden tarpeeseen, vaikka siltä näyttäisi). — *Teppo* on yhtä kuin Stefanus. Mutta sillä on myytillinenkin merkityksensä *Matka-Teppo*, «tiejumala», ja sen välittämänä muastumana lienee ihmisnimi Teppo pidettävä. Mainittakoon myös *Ilmarinta* = Ilmari (Karj. run.); vrt. rinta.

Valpuri l. Vappu on Karjalassa *Varpu*, joka sana myöskin merkitsee meidän pensasmaisten kangas- ja suokasvien varsia ja lehtipuiden hienoja oksia ja versoja. Varpu on myös yhtä kuin varpunen. Niinmuodoin tuo karjalainen tytön nimi on kaksinkertainen kansanjohdannainen ja kumpaiseenkin sivumerkitykseensä nähden sangen luonteva kansanjohdannainen, sillä niin eläin- kuin kasvikuntakin ·ovat monissa kansoissa tarjonneet miltei mieluisimmat nimiaiheet. — Liisa, varsinkin nuori Liisa, on Etelä-Pohjanmaalla *Littu;* mutta littu l. litukka on myöskin nimenä muutamien kasvien litteällä siemenkodalla eli palolla. — Lopuksi saakoon tässä sijansa naisnimi *Oleksranta*, joksi Aleksandra muutetaan Sortavalan seutujen kreikanuskoisessa väestössä. Vrt. ranta.

Eräs Lappajärven mies kertoi minulle kerran pilasadun, jonka kujeellisena sankarina esiintyi muudan *Haans Pinnari.* Oudolta tuntui tuo ruotsalainen etunimi ilmestyessään siksi hyvän kielipaikan kertomuksessa, jonka vuoksi epäilin sen alkuperäisyyttä. Pian selvenikin, että Haans Pinnari, tuo vanha vekkuli, oli niin kertojalle kuin minullenkin tehnyt soman kepposen jo nimelläänkin. Haans Pinnari näet olikin vaan hampspinnare (köydenpunoja), muukalainen kulkuri, joka meidät suomalaiset oli silmänkääntäjätempullaan pettänyt.

Yhteydessä ristimänimien kanssa otettakoon puheeksi sukunimetkin, joihin tietysti kansanjohdanto yhtä kernaasti käy käsiksi kuin edellisiin, jos ne syystä tai toisesta ovat vaikeat oppimattoman tajuta tai lausua. Niinpä muukalaiset herrassukunimemme usein saavat muukalaisuutensa kostoksi hullunkurisia jopa ilkeitäkin muotoja suomalaisen suussa. Muutamia esimerkkejä jo ennen mainittujen lisäksi. Arvoisan Alopæussuvun jäseniä sanotaan paikkapaikoin Itä-Suomessa *Alapöksyksi.* Kettusparka, jos tämän tietäisit, kai haudastas haamuna nousisit kostamaan herjaajoille! Mutta kuolleet ovat sopuisat. — Grotenfelt on Savon murteessa *Ruotinvältti*, ikäänkuin joku ruotsalaisuuden peltoa viljavaksi muokkaava aura -- honny soit qui mal y pense! — Pohjanmaalla on Alajärven pitäjässä muudan talo *Nelimarkka.* Nimen sanotaan lähteneen saksalaisesta Neumark. Jos siinä on perää, on edellinen muoto kansanjohdannainen eikä huonoimpia. — Savossa oli ennen Putiloffin teollisuuslaitoksissa muudan kirjanpitäjä Bogomoloff. Hänen nimensä kuului kansan suussa *Pohmelo*, kentiesi vallan syyttömästi. — Viipurin seuduilla löytyy talonpoikainen suku *Potinkara*, joka ei ole muuta kuin vanha Botne-

karl = Pohjalainen. Lienee ennen muinoin Viipurin linnuecsta kansaan joutunut. Savossa kansaan kulkeutunut suku Schadewitz kuuluu nykyisin *Kalvitsa*, siksi muodostunut kielen *tsa*-päätteisten sanojen mukaisesti. — Vaan uurteessa siemyt: Berghäll on suomeksi — tokko pilkoillaan vai bona fide en ota ratkaistakseni — *Perkele!*

Kansan johto-opin harjottaessa näin kiusallisia kepposia tosiaan teki simme viisaasti, jos kielentaitamatonta eksyttävät vieraat sukunimemme muuttaisimme suomalaisiksi. Eräs tunnettu tutkija onkin hyvän sään aikana sukunimestään muodostanut kirjailijanimensä *Jännes*, ettei vaan kukaan tekisi hänestä *jänestä*. Kelpaisihan tuo muillekin osviitaksi!

Ei olisi vaikea jatkaa tämmöistä vertailua lainattujen nimien, varsinkaan ristimänimien, alkuperäisten ja jälkisyntyisten, todellisten ja teennäisten muotojen välillä miltei loppumattomiin saakka; jonka vuoksi siirryn paikannimiin, osottaakseni mitenkä niissäkin vierasperäiset taikka omat joko vanhentuneet tai hämäräperäiset sanat ovat yhtyneet omiin sanoihin.

Marstrand esiintyy joskus (esim. Lönnrotin Mehiläisessä), en tällä kertaa voi sanoa tokko jonkun oppineen vai kansan itsensä muuntelemana, muodossa *Mastoranta;* Hernösand muodossa *Hernessanta* (Etelä-Pohjanmaalla); Upsala muodossa *Upsalo* (esim. 1674 v:n virsikirjassa).

Kaukaisempien ulkomaan paikkojen nimiä on niinikään joitakuita suomalaisia kansanjohdannaisia.

Semmoisena mainitsen ensiksi *Jerusalmi* (vrt. salmi), joka kreikkalais-roomalaistakin muotoaan varten *Hierosolyma* oli kansanjohdon valimessa käynyt; vrt. ἱερός pyhä.

Varmaankin on itsekutakin asiaa tarkemmin miettimätöntä kummastuttanut lukiessaan Pispa Henrikin ja Lallin virressä:

«Kaks oli pyhä'ä miestä,
kaksi kansan ruhtinasta,
ristiveljea jaloa,
yksi kasvoi *Kaalimaassa*,
varttui maalla vierahalla,
toinen Ruotsissa yleni:
joka kasvoi *Kaalimaassa*
se kasvoi kananmunilla,
joka Ruotsissa yleni,
se Ruotsin sianliboilla».

Että Eirikki ritari, Ruotsin kuuluisa kuningas, yleni omassa kotimaassaan se tietysti ei ole mitenkään omituista; mutta «herra Heinrikki» Kaalimaassa — miten se on ymmärrettävä? Kaalimaa on Gaelinmaa (l. Wales), Suomen ensimmäisen apostolin syntymämaa. Jos kohta Kaalimaa on äänteellisesti muodostunut gael sanasta, niin ei se kuitenkaan näytä olevan vapaa kansan toisin-selityksestä, sillä ilman tämmöistä taipumusta se varmaankin kuuluisi *Kaalinmaa.*

Saman tien maininnen toisenkin suomalaisen muodostelman, joka on samaa alkuvartaloa kuin gael. Agricola nimittää U. Testamentissaan (kts. Kielettärestä Ahlqvistin kirjoitusta Agricolan kielestä) Italiaa nimellä *Vallinmaa* l. *Vaalinmaa.* Kumpaisenkin perijuuri on saksalainen Wale (= Gâle) Gallialainen, josta nykyissaksalainen wälsch, ruots. välsk = romaanilaisperäinen, sekä Wälschland, Välskland = Italia. Edellinen Agricolan käyttämistä muodoista *Vallinmaa* on tavallaan sekin kansanjohdannainen, joka nojautuu suomenkielen lainasanaan valli. —

Kantelettaressa (III: 59) esiintyy Tanskan nimenä omituinen sana *Tanumartti.* Alkuperäisestä muodostaan äännelakien mukaan muunneltuna olisi mainitun maan nimi Tammarkki. Tanumartti on siis rahvaanjohdannainen. Ties minkämoista tanupää Marttia lienee ajateltu! —

Eräässä kohden Suomen historiaansa (s. 36, muist. 5) mainitsee Kajaani Venäjän Karjalassa Kiiovaa kutsuttavan *Kiijoeksi*, joka nimi hänestä näyttää olevan lyhennetty *Kivijoesta.* Tätä Kiiovan suomalaista nimeä pitää hän jonkinmoisena todistuksena «suomalaisten muinaisesta elannosta etelässä; ja mahdollisesti Kiiovan kaupungin, niinkuin nimenkin, Suomalaisilta kaikkian ensimmäisen alkunsa saaneen». Niin pitkälle ei ollut tarvis mennä. Venäläisvallan kuuluisa emokaupunki, pyhä Kiiova, väikkyy Karjalaisenkin mielikuvituksessa hyvin elävänä. Helpostihan semmoinen usein puheena pidetty nimi saattaa kotoisiin sanavaroihin liittäytyä, varsinkin kun muistamme, että Karjalan kielessä «joki» taipuu: jogi joven; jovessa jovesta j. n. e. — Lopuksi mainittakoon tässä kansannimi *Turkki* ja siitä saatu maannimi *Turkinmaa*, jotka myös tuntuvat kansanjohdannaisilta.

Kotoisista vierasperäisistä nimistämme mainittakoon esim. *Herttonainen* (= Härtonäs, Helsingin p:ssä), *Pirkkinäinen* (= Birknäs, Kokemäellä), *Nämppinäinen* (= Nämpnäs, Närpiössä), jotka seuraavalla tavalla ovat suomalaistuneet. Alkuperäisinä nämä nimet sisäisissä paikallissijoissa kuuluvat

Härtonäsissä, Birknäsissä, Nämpnäsissä. jotka muodot likipitäin ovat yhtä kuin Herttonäisissä, Pirkkinäisissä j. n. e. Siis oli vaan lyhyt askel tämmöisten sanojen sovittamiseen *-se*-vartaloisiin paikannimiimme, semmoisiin kuin *Karinainen*, *Männäinen*, *Ikalinen*, *Jokioinen*, *Joroinen*, *Kuhmoinen* j. n. e., jotka kielessämme ovat niin yleisiä.

Lohjalla oleva vanha historiallinen kartano Gerknäs, ennen Gerickenäs, Girckenäs (Jesp. Matinp. Krus), joka on nimensä saanut keskiaikana meilläkin käytetystä miehennimestä *Gericke*, on suomeksi muodostunut *Kirkniemi*, liittyen siis kirkko sanaan.

Alkuperäiset suomalaisetkin nimet ovat kielitunteelle himmettyään vaihtuneet toisiksi.

Niin oli Ulvilassa oleva *Karanluoto* ennen Karmaluoto; *Taivassalo* kentiesi alkujaan Toivonsalo, päättäen semmoisista vanhoista kirjoitusmuodoista kun Toifvesalo, Töfvensalo y. m.; *Tottijärvi*, niinkuin toisinaan vielä nytkin, Totkijärvi j. n. e.

Ohimennen voimme myöskin huomauttaa muutamia ruotsalaisen kieliaistin muuntamia kotimaisia paikkain nimiämme.

Siestarjoki, nykyjään nimitetty Rajajoeksi, joka erottaa eteläosan Viipurin lääniä Inkeristä, kuuluu ruotsinkielisen suussa *Systerbäck*, (ven. myös Сестра = sisar), vaikka nimen alkuosana on *siestar* (musta viinimarja), joka pensas, miten muudan sen nimiä «ojukka» osottaakin, etupäässä viihtyy jokien ja ojien höysteisissä rantatörmissä. — *Haga*, vapaaherraisen Boije suvun kartano Janakkalassa, on nimensä saanut likellä kartanoa olevasta vuoresta, nimeltä Hakoisten linna, jossa ennen sanotaan linnan olleenkin; ruotsalaisen *hage* sanan kanssa se siis kyllä ei ole yhteydessä, vaikka tästä sanasta onkin syntynyt useita Haga-nimiä. — Omituinen kylän, rautatieaseman ja joen nimi on *Hindhår* eli ennen *Hindehår* (Porvoon pitäjässä), jota seudun suomalaiset sanovat Hinthaaraksi. Varmaankin on jälkimmäinen alkuperäinen, sillä kovin outo olisi «Naarashirvenkarva» paikannimeksi. Mutta mitä Hinthaara voisi olla sitä on vaikea sanoa. Ehkä Hintun (s. o. Heikin) jokihaara? Hinthaara-joki on näet muudan Mäntsälän joen olkajokia. — Pitäjännimi Suonnejoki on hyvin yleisen vääristyksen alaisena. Siitä näet on tehty *Suonenjoki*, johon muunnokseen on syynä sikäläisen väestön veltto ääntämistapa «Suonejoki».

Herrasmiesten tahallisesta kaunistelun harrastuksesta ovat semmoiset

uudismuodostelmat syntyneet kuin *Lempisaari*, kansankielessä *Lemunsaari* (= Lemsjöholm), tunnettu herraskartano Lounais-Suomessa, ja *Perheniemi*, oikeastaan *Pärhäniemi*, Iitissä.

Tässä voinee puheeksi ottaa nuo kansanoppineiden jopa kirjallisestikin sivistyneiden päässä niin usein kummittelevat outojen paikkain nimien selitykset, joita joka pitäjässä saapi kuulla. Pitäjänkertomuksissa ja Muinaismuistoseuran kihlakuntaesityksissä niitä tapaa viljalta.

Mainitkaammepa joitakuita.

Karkun pitäjän nimestä käypi kansassa seuraava tarina: «Kerran kovana sodanaikana karkasi tänne väkeä vihollista pakoon. He rakensivat kylän, jonka kutsuivat *Karkurien kyläksi* eli *Karkun kyläksi*. Kylästä sai ajan kuluessa koko pitäjä nimensä». (Suomi II, 2, s. 129). Sanalla karkku on kuitenkin suomenkielessä useita merkityksiä, esim. tulusrauta, puu- eli lautalatomus, jotka tavalla tai toisella ovat voineet antaa paikkakunnalle nimen. – *Ruoveden* nimestä kerrotaan: «Kun Lappalainen poikinensa kerran söi näillä vesillä pyydettyjä kalojansa, istui ruoto pojan kurkkuun. Lappalainen, kiskoessaan ruotoa pojan kurkusta, sanoi: ruotoisiapa kalat näissä vesissä ovatkin; kutsuttakoon järvet täällä tästä lähin *ruotovesiksi!* — josta sitten on tullut *Ruovesi*». (Suomi II, 2, s. 147). — Kihniön kylä Peräseinäjoella sanotaan olevan Ilmajoen emäasutus, josta sitten viljelys on levinnyt Ilmajoen varsille. Kerran kun seitsemän Kihniön poikaa tuli Ilmajoelle asuntoa etsimään, niin tapasivat Kyröläisiä, jotka myös yrittivät aluettansa tännepäin levittämään. Kyröläiset kysyivät tulokkailta, millä asialla he olivat kulkemassa, johon vastattiin: «tulimme ilman jokia katsomahan», josta sitten seutukin sai nimensä. (Suomi II, 9, s. 164). Ilmeistä on, että koko tarina on tuulesta temmattu mitä nimen alkuperään tulee, ja lisäksi verraten uusikin. Sillä Ilmajoki pitäjän nimenä tuskin lienee kuinkaan vanha. Alkujaan se lienee vaan jokea tarkoittanut, jota vastoin asutuksen nimenä oli *Ilmola* (Ilmoila), niinkuin pitäjän nimi vielä nytkin ruotsinkielessä kuuluu. Näiden nimien todellisena alkuperänä pitäisin omasta puolestani muinaista miehennimeä *Ilma* l. *Ilmo*, jonka niminen henkilö ensiksi lienee seudulle sijoittunut. — Ylistarossa on siitä läpijuoksevan Kyrönjoen sivuhaarana pieni ojelma nimeltä *Kitinoja* ja sen luona samanniminen kyläryhmä. Paikasta on seuraava tarina: «Kun Ilmajokelaiset, jotka suurilla veneillä kulkivat Kyrön kirkolla, kun ennen pitivät yhteistä kirkkoa Kyröläisten kanssa, paluumatkalla kirkolta olivat

tulleet välillä olevien koskien sivuitse, niin he lepäsivät mainitun ojan kohdalla ja pitivät siinä jonkinlaisen jumalanpalveluksen kiitokseksi onnellisesta matkasta. Siitä sai paikka nimekseen *Kiitosoja* eli *Kiitinoja*». (Suomi II, 9, s. 173 seur.). Nykyjään kutsutaan sitä Kitinojaksi, entisestä muka väärennetyllä nimellä. — Asian laita lienee kuitenkin semmoinen, että paikka jostakin syystä on nimitetty jonkun Kitti-niminen henkilön mukaan. Tämä Kitti saattaa silloin olla joko alkuperäinen suomalainen taikka lainattu muukalainen nimi. Onkin vielä paikkapaikoin käytännössä vanhanaikainen naisnimi *Kitti* (= Kirsti l. Kirstina), joka sekin sisältää kansanjohdannaisen, sillä «kitti» merkitsee myös keltavästäräkkiä. — Iin pitäjän alueella on *Oijärvi*-niminen paikka. Sinne kuuluvat ensimmäiset asukkaat tulleen Savosta. Kauvan olivat siirtolaiset maita mantereita haihatelleet itselleen «asunmaata arvaellen». Vihdoin viimein oli heidän eteensä auennut vihriäinen seutu ja järvi sen keskellä. Ihastuksissaan olivat vaeltajat huudahtaneet nuo nimeksi tulleet sanat: «oi, järvi!», aivan samoin kuin muinen Xenofonin soturit: «*θάλαττα, θάλαττα!*» kun heille, monet vastukset kestettyään, vihdoin siinsi Pontos-meren aukeat ulapat. — Vaan proosaan! Nimen alkuosa *oi* ei liene muuta kuin *ojo*, joka esiintyy esim. *Ojoisten* kartanon nimessä (ruots. *Ois*), taikka sitten tavallinen *oja* sana. — Pappien keksimä juttu on, että Kemissä oleva *Valmarin* niemi on saanut nimensä latinan sanoista: *vale mare!* hyvästi meri! Munkit muka, kun muinoin Kemiin olivat purjehtineet ja kovan myrskyn käsissä merellä oltuaan vihdoin päässeet maalle mainittuun niemeen, olivat nuo sanat huudahtaneet, ja siitä syystä sitten paikallekin nimi oli tullut *Valmari*. Kuitenkin on tuon nimen alkuperänä *Valdemar* l. *Valmar*, jota meidän maassakin muinoin käytettiin rahvaan, varsinkin ruotsalaisen keskuudessa. Mutta tämmöisiä nimen johdatuksia voisi esittää jos kuinka monta. Mainitsen vielä pari kolme ruotsinkieleen perustuvaa selitystä.

Lapualla olevaa vuorta *Simsiötä* kirjoitettiin ennen, niinkuin vielä nytkin kuulee lausuttavan, *Simsjö*, vaikkei siinä ole vettä nimeksikään, saatikka sitten uimajärveksi. Samanlaatuinen kansanjohdannainen on *Jämsjö*, kuten Ruotsin aikana yleisesti Jämssä kirjoitettiin. — *Jepuan* kappelin nimen sanotaan siitä johtuneen kun muinoin jossakin tappelussa, joka oli syntynyt Lapualla asuvien suomalaisten ja Jepualle eli miten sitä ennen nimitettiin Kainuuseen tunkeuneiden ruotsalaisten välillä, jälkimmäiset olivat kehotelleet toisiaan: «ge på! ge på!» (Suomi II, 9, s. 184).

Siuntion pitäjän ruotsinkielinen nimi *Sjundeå*, jonka seudun ruotsalaiset selittävät *seitsemänneksi joeksi*, nimittäin Aurajoesta itäänpäin (Suomi II, 6, s. 301), niinkuin Siuntion joki sattuukin olemaan, on arvatenkin aivan toista alkuperää; jos ruotsalaista, niin muinaisesta miehen nimestä *Siunde*, vaan jos suomalaista, niin alkuperäinen nimi pitäjän vanhojen nimimuotojen mukaan *Sivende*, *Sivunda*, olisi *Sivenne* tai *Sivunta*. Gyldén kutsuukin teoksessaan *Suomenmaan joista ja järvistä* jokea *Siventeen*-joeksi.

Olen kertonut nuo nimijutut Karkusta, Ruovedestä, Ilmajoelta y. m., osottaakseni esimerkeillä, mitenkä nimien selityshalu usein synnyttää kokonaisia tarinoita, joissa kyllä saattaa olla osaksi perää, nimittäin asutustarinoina, mutta jotka kielitieteen kannalta katsoen ovat hyvinkin epäilyttävät, jopa auttamattomasti perättömät. — Tahtoisin nimittää tätä kansanjohdannaisen lajia tarustelevaksi eli myytejä synnyttäväksi kansanjohto-opin suunnaksi.

Kasvien nimet ovat hyvinkin usein kansanjohdannaisia. Syynä tähän ilmiöön pidän, mitä kotoisiin sanoihin tulee, alkuperän hämärtymisen, mitä jälleen lainattuihin, joita juuri tässä asialuokassa niin runsaasti tavataan, on vieras äännemuoto tähän seikkaan vikapäänä. Erityistä järjestystä noudattamatta panen tähän muutamia esimerkkejä.

Sortavalan seuduilla on jalava *jalallinen*; ikäänkuin sen vartalosana olisi jalka; saarni (fraxinus excelsior) on paikoin Itä-Suomessa *sarapuu*, muastuen sanaan sara (=carex), tai *saanipuu*, muastuen saaniin (= reki), jopa *saarenpuu*, josta myöskin *saarenterva*, eräs keite, joka saadaan kuivatusta saarnipuusta ja joku aika takaperin oli Itä-Suomen apteekeissa hyvin mielitekoisena lääkkeenä säilöstykseen ja muihinkin kipuihin. *Tyrni* (Hippophaë rhamnoides) johtuu ruotsalaisesta nimestä hafstörne, vaikka äänneyhtäläisyys tavottelee suomalaista sanaa tyrneä s. o. tyrmeä, tönkeä, jommoinen puheena oleva pensas kyllä onkin. — Viburum opulus on suomeksi hyvin moniniminen. Alkuperäinen nimi *heisipuu* l. *koiranhöysipuu*, viroksi myös *koera õiźpuu*, s. o. (koiran) kukkapuu [viron õiź = kukka, vrt. suom. hetiä, heitiä = kukkia, hedelmöidä]. Tämä kaunis pensas onkin kukintaaikanaan kuin yhtenä valkoisena kukkana. Saksalaiset nimittävätkin sitä sopivasti *Schneeball*. — Kielituntoelle himmentyneestä *heisipuu*-nimestä on muodostunut kansanjohdannainen *koiran höystöpuu*. (Eurassa). Sama pensas on ruotsiksi hålstry, Helin s. o. Tuonen puu, josta nähtävästi ovat syntyneet nimitoisinnot *helspuu*, *helispuu*, *herspuu* (Heinjoella), nähtävästi kuitenkin vanhaan kotoi-

seen nimeen nojautumalla. — *Kirsimarja*, *kirsikka* pyöräyttää ajatuksemme käsitteeseen kirsi, vaikka kyllä mainittua kasvinnimeä ei ole lainattaessa väkisin siihen suunnattu, sillä vanhemmassa ruotsissakin, josta laina tapahtui, löytyi vastaavassa kohdassa *i* (vrt. esim. «kirsedrank»). Muudan ulkomaan ohralaji on ruotsiksi Himalajakorn; vaan sitä Savitaipaloinen sanoo *Himalaiseksi*, muistaen savolaista paikannimeä Himalaa. Samaa kasvia sanotaan ruotsiksi kansanjohtoisesti *himlakorn*, ja siitä sitten suomeksi toisinaan *taivaan-* l. *otavan-ohraksi*. Flaamilaiset herneet («flamiska ärter») tunnetaan paikoin nimellä *lammiska*, *lammisko*, jossa lammi l. lammisko (= lampi, lammikko) sanain äännemuoto näyttää lainasanaan vaikuttaneen. Convallaria majalis on Ganandcrilla *vilkunvalkku*, sopiva nimitys tuolle iloisesti vilkkuvalle valkokukkaiselle lehdon lemmikille; vaan tämän nimensä se näyttää saaneen ruotsalaiselta siskoltaan liljekonvaljelta, jos kohta sitä suomeksi lyhemmällä nimellä sanotaankin paljaaksi *vilkaksi*. — *Hepoherrankukka* on uudismuodostelma nimestä hepohiera (*rumex domestica*). Kansanluulo kuitenkaan ei liene otaksunut tämän kasvin olevan hevospyhimyksen erinäisessä suojeluksessa, vaikka «Tahvanus hevosten herra» kyllä näyttää olleen suomalaisille tuttu. —

Libsticka, ruotsissakin kansanjohdannainen, latinalaisesta *ligusticum*, on suomeksi *liperi* (= lipisevä esine, esim. papinkaulus); *lavendelia*, jota Etelä-Pohjanmaan talonpojat panevat lievikkeeksi huonoon kartuusitupakkaan, sanovat he *laverinkukaksi*, vaikka tuo kasvi tiettävästi ei ketään laverinkäyttäjää tupakkamiestä tee akkamaiseksi laveriksi l. lavertelijaksi. *Leijona* on akleija (Rautalammilla); *kananjalat* = kanervat (Pirkkalassa), vrt. kana + sananjalat. *Juolukoita* (Vacc. ulig.) kutsutaan Jämssässä *huolukoiksi*, ehkä siitä syystä että niistä hampaat huoltuvat.. Matricaria chamomilla on paikoin (Lohtajalla) *kamelikukka*, paikoin (Rautalammilla) *kanelikukka*.

Yhteen liittoon sopisi eläinten nimistäkin puhua. Niitäkin näet löytyy muutamia lainaperäisiä, jotka ovat joutuneet kansanjohdannon käsiin. Luettelen seuraavat: *elofantti* = elefantti; vrt. elo (E.-P.); *havukka* l. *havulintu* = haukka; vrt. havu (I.-S.); *papukaija*, vrt. papu + kaija = muudan lintu (kalakaija) t. Kaija = Kaisa. Lisäksi: *louhikärme* = lohikäärme (Agr.) ja *sikaliisko* = sisälisko (Pirkkala); vrt. louhi, sika.

Vahvistussanat, jotka kristityissä kansoissa enimmät ovat kahta alkuperää, toiset jumalan, toiset paholaisen nimen muodostuksia, ovat saa-

neet perijuurestaan kutakuinkin poikkeavia lievennysmuotoja. Mainittakoon vaan ranskalaiset «mortbleu», «parbleu», «corbleu», «sambleu», joissa laatusana «bleu», sininen, näyttää olevan jälkiosana, vaan jotka alkujaan ovat kuuluneet «mort de dieu», «par dieu», «corps de dieu», «sang de dieu», taikka saksalaiset «Potz Tausend» = Gotts Tausend s. o. Gotts Teufel, ynnä monta muuta, jotka usein vaan ovat verhoina, kun oikeita nimiä ei hirvitä suoraan lausua, esim. «O Jemine», O Jerum» = O Jesus. Ruotsissa niitä myös on koko joukko varsin tunnetuita. Semmoisia suomenkielikin oikein viljavalta sisältää. *Jukoliste* on yhtä kuin Jumaliste; *Jukol-auta* = Jumal auta; *Herra Jetuna* = Herra Jesus; *voi Jutinan tähden*, *voi Juhana* y. m. = voi Jumalan tähden, voi Jumala. *Perhana*, *pirhana*, *persatti*, *persana*, *pirkule*, *pernales*, *pirnales*, *saamari*, *saakeli*, *saaperi*, *saateri*, *saakuri*, *helsinki*, *hemmetti*, *heikkari* j. n. e. ovat kaikki lähteneet sanoista piru, perkele, saatana, helvetti vaikka niille kyllä, ainakin useille, voisi olettaa suomenkielestäkin vartalosanoja. *Pentele*, *peijakas* ovat hämäräperäisiä, mutta arvattavasti nekin perkele-sanan toisinneltuja verhomuotoja. Aleksis Kiven käyttämä *peijooni* näyttää olevan sekamuodostuma, joka on syntynyt sanoista spion ja peijakas. *Peeveli* on lainattu ruotsalaisesta böfveln, joka siinäkin on pimeyden ruhtinaan verhonimiä.

Vigfússon (Cleasby-Vigfússon: Icelandic-english dictionary, s. 253[2]) arvelee tanskalaisen sadatuslauselman *gå till Hæckenfjäld*, pohjoissaksalaisen *geh zum Hackelberg* ja skotlantilaisen *go to John Hacklebirnies house* viittaavan Islannissa olevaan Heklaan. Siinä tapauksessa voisi myöskin suomalaiset *helkkari* ja *helkatti* johtaa samasta nimestä. Mutta kaiketikkin ovat niin edelliset kuin jälkimmäisetkin pidettävät helvetin lievennys- ja verhonimityksinä.

Kirkollisten juhlien ja merkkipäivien nimiä on toisia kansanjohtoisesti suomeksi muodostuneita. Semmoisina mainitsen ensiksi: *mettomaaria*, *mettumaaria*, *mittomaaria*, *mettomaari*, *mittomaari*, *mittumaari* = juhannusjuhla (ruots. midsommar). Tämä nimi on ilmeisesti – kenties jo katolisaikana — muastunut Neitsyt Maaria Emosen nimeen, vaikka puheena oleva juhla ei ole välittömässä yhteydessä raamatullisen Maarian kanssa, ainoastaan kansantajunnossa siihen yhtynyt. Edelleen kuuluvat tähän tunnettu *kiristuorstai* sekä *lankaperjantai* = pitkäperjantai («långfredag»), jonka sanan olen tavannut jo Eerikki Sorolaisen katkismuksessa

(*Catechismus eli Christilisen opin pääcappalet*, Sthm 1614, s. 253—254), siinä kirjoitettuna «Langaperiandai». Nimi on antanut aihetta siihen luuloon, että tänä päivänä olisi kangas luotava. (Kts. Lnrt, «Lankaperjantai»). Siten kai toivottiin lankain hyvin kestävän. — Agricolalla on *himmurtai*, jos oikein muistan hänen *Rucouskirja bibliasta* nimiseen teokseensa liitetyssä kalenterissa, ja merkityksessä: helatuorstai («Kristi himmelsfärdsdag»). Tietysti tämäkin sovitettu suomalaisiin sanavaroihin.

Jouduttuaan yhteyteen vierasten kansojen kanssa, kävivät meidän kansan alkujaan hyvin yksitoikkoiset huvitukset monipuolisemmiksi. Niinpä vasta silloin tanssiinkin tutustuttiin. Tosin löytyi joku alkuperäinen laji tanssiakin — *kisa*, *tanhu* — mutta täten nimitetyt huvitukset olivat varsin yksinkertaisia. Varsinainen tanssi eurooppalaisessa merkityksessä on iloisemmilta naapurikansoilta saatu.

«Tanssi on tuotu tuolta puolen,
kisa taampata taluttu:
Vienan päälliltä vesiltä,
Saksan salmilta syviltä.»

Tämän vieraan alkuperän takia ovatkin useat meillä tavallisien tanssien nimitykset lainaperäisiä, jotkut sen ohessa kansanjohdannaisia, esim. lännestäpäin saadut *purppuritanssi* (potpourri), vrt. purppuri, *Hampurin polkka*, oikeastaan nimensä saanut Hambo-nimisestä seurakunnasta Uplannissa, vaan sitten sekaantunut tuttuun Hampuri nimeen, ikäänkuin se sieltä olisikin kotoisin.

Kortinlyönnissä käytetyistä termeistä, jotka enimmäkseen ovat lainaperäiset, joko lännestä tai idästä päin tulleet, olisi myös joitakuita kansanjohdannaisia. Mainitsemme vaan *pata* sanan, ruotsalaisesta spader, joka on yhtynyt ennestään tunnettuun tavalliseen pata sanaan.

Hyväksi lopuksi tälle jo liian pitkälle esitelmälle osotan vaan yhdellä ainoalla esimerkillä, jonka valitsematta joukosta otan, kuinka kokonaiset lauseetkin voivat kulkea kansanjohdannaisina.

Laululintujen ääniä matkitaan kansassamme hyvin yleisesti. On koetettu sanoiksi pukea niiden vaihettelevia säveleitä. Varsinkin on laulurastaan laulua siten tulkittu. Joku Aatami niminen mies keskustelee rastaan kanssa esim. näin:

«Aatami, Aatami!» — «No mitä?» — «Paitas on rikki!» — «Niinhän se on, vaan minkäs minä sille teen?» — «Ota akka, ota akka!» — «En minä saa!» — «Oo juu, oo juu; tiijän vissiin, tiijän vissiin: kyllä

saat, kyllä saat!» — «Mistäpä minä sen saan?» — «Nai Kirppu-Liisa, nai Kirppu-Liisa!» — «Ei se tule mulle.» — «Oo juu, oo juu, tiijän vissiin, tiijän vissiin! kyllä saat, kyllä saat!» — Tämä on tosiaan linnun kielen taitoa, joka sattuvasti kuvaa kansamme elävää luonnontajua ja lisäksi kansamme halua ominpäin selittää sitä mikä muuten ei ole sille selkeätä.

Tähän lopetan sanottavani suomenkielen kansanjohdannaisista, rohjeten toivoa, että moni lukijoistani asian itsensä takia viehättyisi jatkamaan huomioita samalla alalla. Siten varmaan selkiäisi moni äänne- ja muotoopin ongelma, joka outoudellaan nyt hämmästyttää säännöllisyyttä ja eheyttä rakastavan kielemme tarkastelijaa. *)

A. V. Forsman.

Isänmaa ja yhteiskunta runoilijaimme silmillä katsottuna.

Zach. Topelius, Sånger. III Ljung. Helsingissä 1889, G. W. Edlund. 282 siv. 8:o Hinta 5: 25; kans. 6: 75.

— — Helsning till de den 30 Maj 1890 promoverade filosofie magistrarne från 1840 års magistrar. Helsingissä 1890. 10 siv. 4:o.

[Paavo Cajander], Tervehdyssanoja 30 p. Toukokuuta 189) seppelöidyille filosofian maistereille. Helsingissä 1890. 21 siv. 4:o.

[Kaarle Krohn], Kantaatti tohtorin- ja maisterinvihkijäisissä 30 päivänä Toukokuuta 1890. Helsingissä 1890. 8 siv. 4:o.

Karl A. Tavaststjerna, Dikter i väntan. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 175 siv. 8:o. Hinta 3: 75; kans. 5: —.

— — Marin och genre. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 192 siv. 8:o. Hinta 3: 25.

Jac. Ahrenberg, Österut. Berättelser. Med teckningar af A. Edelfelt, G. Berndtson, E. Järnefelt, H. Schjerfbeck, J. A. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 176 siv. 8:o. Hinta 2: 75

— — Idästä. Kertomuksia. Kuvia piirtäneet A. Edelfelt, G. Berndtson, E Järnefelt, H. Schjerfbeck, J. A. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 189 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

---

*) *Poslinia* nimestä, josta tämän esitelmän edellisessä osassa puhuttiin, kirjoittaa minulle lehtori E. W. Palander Hämeenlinnasta: „Poslinia ei voi olla muuta kuin venäläisestä sanasta поселéние (die Ansiedelung, Colonie) muodostunut sana. Сослать на п. Einen nach Sibirien verbannen. Сосланный на поселение der Verbannte (nach Sibirien) zum Anbau".

Tässä kirjoituksessa käytetyt lyhennykset ovat: E.-P. = Etelä-Pohjanmaa, H. = Häme, Hls. = Helsinki, Lnrt = Lönnrotin Sanakirja. A. V. F.

Kasimir Leino, Ristiaallokossa. Kokoelma runoelmia. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 219 siv. 8:o. Hinta 2: 75; koruk. 4: —.
J. H. Erkko, Kuplia. Wiipurissa 1890, Matti Kurikka. 100 siv. 8:o. Hinta 1: 50.
Minna Canth, Papin perhe. Näytelmä neljässä näytöksessä Helsingissä 1891, Kustannusosakeyhtiö Otava. 227 siv. 12:o. Hinta 3: —.

Tuo vanha kysymys runoilijan ja ajan «polttavain kysymysten» keskinäisestä välistä, se on nyt itse meillä tullut «polttavaksi». Voisi kysyä: jos kansalle koittaa aika, joka on vaaroja täynnä, onko suotavaa, että runoilijat vanhan estetiikan vaatimusten mukaan kaikessa rauhassa laulavat vaan semmoisista aineista, joilla ei ole mitään yhteyttä yleisen aseman kanssa? Eikö heilläkin, ja heillä ennen kaikkia muita, ole henkinen asevelvollisuus, joka velvoittaa heitä vaikeissa oloissa olemaan kansansa ohjaajina, lohduttajina, tahi vaikkapa varoittajinakin?

Kohtuutonta olisi tähän kysymykseen vastata ehdottomasti myöntämällä. Runoilijalle ei voi kirjoittaa sääntöjä aineen valitsemisesta. Mitä hänen mielikuvituksensa luopi, sillä voi olla juuria hänen entisyydessänsä, ja hänellä voi olla sisällinen pakko muodostamaan se taideteokseksi, huolimatta ajan luonteesta.

Mutta jos hän kerran itse siirtyy ajan kysymysten alalle, niin silloin on myös luonnollista, että hänen teoksiansa arvostellaan noitten kysymysten kannalta. Ei toki niin, että teosten arvo olisi määrättävä yksinomaisesti sen mukaan, miten niissä on vastattu mainittuihin kysymyksiin. Vielä vähemmin niin, että jos yhden runoilijan teoksissa ilmestyy optimismia ja idealismia, toisia moitittaisiin siitä, että he ovat epäileviä. Vaan niin, että niistä eri tavoista, joilla ajan kysymyksiä käsitellään, tehdään johtopäätöksiä niistä oloista, jotka ovat vaikuttaneet nämä eri suunnat, ja siten samassa saadaan tietää, mihin yhteiskunnallisiin voimiin kansa vaaran hetkenä voi luottaa, tahi toiselta puolen, mitä yhteiskunnassa on parannettavaa, jotta saataisiin epäilijätkin tyydytetyiksi ja innostetuiksi.

1.

Silloin kun *Ljung* ilmestyi, taivaamme ei vielä ollut niin synkkä kuin nyt. Ja ovathan muuten useimmat tähän kootut runoelmat paljoa vanhempia kuin kokoelma. Mutta se, joka nyt lukee tuon kokoelman, hän löytää siitä paljon, joka on kirjoitettu ikäänkuin ennustukseksi nykyisistä oloistamme. *Poetae sunt prophetae!*

Niinkuin tunnettu, usea Topeliuksen kauniimpia runoja on tilapäärunoelma. Tämä seikka oli ensin luonnollinen seuraus siitä, että runoilija sanomalehtimiehenä tarkkaan seurasi päivän tapauksia. Ja sittemmin Topelius on ollut yleisön tunteitten ikäänkuin itsemäärätty tulkki monessa tilaisuudessa, erittäin kun on ollut voitto voitettu tahi muisto vietettävä sivistyksen ja taiteen alalla. Semmoisia tilapää-runoelmia on tässä kolmannessa kokoelmassa verrattavasti miltei enemmän kuin edellisissä. Sitä vastoin on esim. pelkkien luonnonkuvaelmain luku supistunut kovin vähäksi: missä motiiveja valitaan luonnosta on melkein aina niistä johdettu joku yleinen tarkoitusperä: isänmaallinen tahi uskonnollinen. Yksityiselämästä otetuita aineita on samaten kovin vähän: niistä, jotka löytyvät, ovat enimmät runoilijan omasta elämästä otetuita (esim. *Lapsuudenmuistoja*). Mutta niitä puoleksi lyyrillisiä, puoleksi eepillisiä kappaleita, joita oli edellisissä kokoelmissa niin eteviä (esim. *Esplanaadeissa*, *Matkustava ylioppilas*, usea *Sylvian lauluista* ja *Metsä ja järvi* nimisestä sarjasta) — niitä ei tässä ole ensinkään.

Onhan tämmöinen muutos luonnollinen vanhenevalle runoilijalle, sitä enemmän koska jo aikaisemmin Topelius oli ehtinyt kannalle, jolla korkeimmat aatteet luonnon- ja elämänkuvaelmissakin usein tulivat esille. Onpa esim. tässä kokoelmassa löytyvä kaunis *Neva* niminen runoelma selvä vastine tunnettuun *Jäänlähtöön*. — Ja tuo tilapäärunoileminen on kai yhä enemmän vahvistanut samaa kantaa, kiinnittämällä tekijän huomiota etupäässä suuriin tarkoituksiin ja jaloihin tekoihin.

Niin löydämme tässä kokoelmassa sarjan mahtavia nimiä, joita tekijä on ylistänyt: Kustaa II Adolf, Aleksanteri II, Pehr Brahe, Porthan, Calonius, Franzén, Runeberg,-Nordström, Cygnæus, Lönnrot. Samoin Pacius, Ekman, Karl Collan, K. E. Jansson, M. v. Wright, Ida Aalberg, vieläpä Nordenskiöld, Beethoven, Thorvaldsen, Jenny Lind. On luonnollista, että seurustellessaan semmoisten henkilöin kanssa, Topeliuksen runotar nostaa katseensa korkealle, aatteiden avaraan mailmaan. Mutta kaikissa näissä henkilöissä Topelius etupäässä näkee voimia, jotka ovat yksityisiä henkilöitä korkeampia.

Allt hvad högst och bäst och renast
talar ur ett menskohjärta
är en andesuck allenast.

Och den oförtjenta gåfvan
är det bleka återskenet
af oändligt ljus därofvan. (*Nya blad*).

Missä hyvänsä siis suuri teko, jalo luonne herättää hänen intonsa, siinä hän melkein aina muistuttaa, että kunnia on Luojan eikä ihmisen. Ihmisen kunnia on vaan, että hän ymmärtää tehtävänsä ja nöyränä astuu sen palvelukseen.

Luonnollista on siis, ettei ulkonainen valta ja loisto häikäise runoilijan silmää. Niin hän jo Aleksanteri II:sta lopettaa laulunsa näin:

Statsklokhet sviker, maktens kronor falla,
nutids idoler dö i tacklös glömska.
Rista i marmorn ett, som ej förvittrar,
skrif: folkens kärlek.

Ja lausuessaan Suomen myötätuntoisuutta keisarinsa surussa suuriruhtinas Nikolain kuoleman johdosta hän kansansa puolesta näyttää tämän kauniin valtakirjan:

Vi känna sorgen. Var hon ej den amma,
som närde vid sin barm vårt finska folk,
som bröt dess hårda bröd, som sjöng dess sång,
som lärde detta folk att älska, lida,
försaka, hoppas, tro! Och därför nu,
ehuru främlingar på maktens höjder,
förstå vi jordens mäktige, som lida;
ja, då förstå vi dem törhända bäst;
ty också vi ha lidit . . .

Sitä vastoin Topelius terävillä sanoilla nuhtelee itsekkäisyyttä ja ylpeyttä varsinkin missä ne sotivat näitä ylevämpiä aatteita vastaan. Hän ottaa puolustaaksensa Ekmania sydämetöntä kritiikkiä vastaan, syystä että Ekman oli uhrannut elämänsä isänmaallisen tehtävän palvelukseen. Ja hän vastustaa ylöllisyyttä ja rahanhimoa sentähden, että se saa Suomen kansan unhottamaan sen köyhyyden nöyryyden, joka on ollut sen kunniana.

Lopuksi hän vastustaa veljesriitaa syystä, että siinäkin ihminen tahtoo, joko vastustamalla tahi liiaksi jouduttamalla historian menoa, asettaa itsensä historiaa korkeammaksi.

Ylipäänsä sopisi sanoa, että moni Topeliuksen myöhemmistä runoista on niitten varoitussanojen toistamista, jotka Saarijärven Paavo lausuu vaimollensa: onnen päivänä elä unhota mitä koetuksen aikana opit, elä unhota että ihmisen tosielämä on samaa kuin itsekkäisyyden alituinen voittaminen.

Merkillistä kyllä nämä muistutukset nöyryydestä ja alttiiksi antaumisesta tulevat yhä pontevammiksi mitä enemmän aika kuluu. Ja kuitenkin olisi sopinut odottaa, että olisi käynyt päin vastoin. Noina «synkkinä aikoina» 1840- ja 1850-luvuilla, silloin nöyryys painui luonnollisesti jokaisen isänmaanystävän mieleen. Mutta seurasihan sitten suotuisempia aikoja, ja monasti Topeliuskin on niiden voitoista lausunut ilonsa. Miksi siis yhäti noita varoituksia?

Vastaus ei ole vaikea löytää. Synkkinä aikoina Topelius oli löytänyt lohdutusta katsellessaan Suomen kansan entisyyttä. Historia oli opettanut häntä luottamaan kansan tulevaisuuteen, kun vaan kansa sitkeästi pitäisi kiinni niistä voimista, jotka sillä ennestään oli ja jotka olivat kestäneet niin monta kovaa koetusta. Sen tähden hän sittemminkin, valoisempina aikoina, on pitänyt sitkeästi kiinni siitä historiallisesta yhteydestä, joka sitoo menneitä aikoja nykyisyyteen. Hän ei sentään ole vanhoillaan olija. Jos hän hartaasti uskookin esiisiemme Jumalaan, niin hän samassa muistuttaa:

Hvad tvistar du om mått och färg
uppå den staf dig stöder?
Vill du med tron förflytta berg
och dömer dina bröder?
Läs om Guds bud! I Kristi tro
är kärleken dess a och o. (*Uskontunnustus*).

Löytyypä samoin tässä kokoelmassa runoja, joissa hän innokkaasti puolustaa naisen edistymistä tiedoissa ja työssä. Ja tunnettu on että hän kielikysymyksessäkin on ollut vapaamielinen. Mutta mainitun historiallisen kantansa on hän selvästi määrännyt runoelmassa *Lohikäärmeen hampaita:*

I män af Finlands folk med skilda språk, — —
Hvi sliten I den ärorika fanan,
som genom sekler skuggat samma leder,
i tvenne trasor till ett hån för vinden
och skrifven på den ena: forntids minne
och på den andra nutids, framtids rätt?
Liksom man kunde rycka tidens lemmar
ifrån hvarandra, stympare! — —

Hvi susar där en annan vind i björkens,
en annan där i granens krona nu?
Är han ej en, den sekelgamla skog? — —
Hvi säger då den ena: jag är skogen,
och jag är skogen svarar stolt den andra,
när öfver båda hänger på ett hår
den yxa, som till marken båda slår.

Tämä kirjoitettiin 1874. Jos silloin ehkä ei ollut otollinen aika tämmöisille varoituksille, niin niitä varmaan nyt sitä hartaammin kuunnellaan.

Ja täytyyhän jokaisen nyt kunnioittaa tätä runoilijavanhuksen historiallista kantaa, kun näkee mitä hedelmiä se taas tuopi kohta kun «synkkiä aikoja» uudestaan koittaa Oltuaan kansansa varoittajana hän taas nyt muuttuu lohduttajaksi.

Tarkoitan tietysti hänen ihmeellisen kaunista tervehdystään 1840 vuoden maistereilta 1890 vuoden maistereille. Ikään kuin uudestaan elpyneellä nuoruuden innolla runoilija tässä ensin kertoo mitkä tunteet elivät hänen aikalaistensa sydämissä; ja sitten hän kääntyy meidän aikamme nuorisoon, ensin tällä vapaamielisellä lauseella:

Edert slägte dömer
vårt verk. Ett annat dömer edert.
Men son skall varda mer än fader var.
Tid stannar aldrig. Ve det folk, den man,
som ej går framåt: han skall gå tillbaka.

Lyhyissä, nerokkaissa piirteissä hän sitten kertoo kuinka maamme on edistynyt 1840:sta saakka ja mitä kaikkea runoilijan aikalaiset — «Jumalan, ei omalla voimallaan» — voivat jättää uudelle ajalle perinnöksi, ja hän kehottaa tämän uuden ajan nuorisoa jatkamaan tätä työtä vaikka aika onkin taas muuttunut. Yhä edelleen samaa nuoruuden intoa, mutta sen vankkana pohjana on pitkän elämän kokemuksissa saavutettu luja usko kansamme tulevaisuuteen:

Vi seglat med vår tid för morgonbris:
I läggen ut från land i disig luft,
och barometern sjunker. Ref i seglen!
Utkik i fören! Alle man på däck!
Rätt framför makt, men framom rätten pligt,
och mer än pligt den kärlek, som försakar,
den starka tro, som öfvervinner världen,
den, som har mod att dö och mod att lefva,
när intet synes värdt att lefva för!
Än klarna moln, som fruktan fegt förstorar.
Förlorad är blott den sig själf förlorar.
Det folk, som bar hvad detta folket bar,
står oförstörbart på vår aska qvar.

Me puolestamme voimme lisätä: kansa, joka on synnyttänyt runoilijoita semmoisia kuin Runeberg ja Topelius, ja niiden kautta asettanut ideaalikseen itsekkäisyyden kuolettamisen, hartaan työn isänmaansa hyväksi, se kansa ansaitsee elää, ja se on elävä.

2.

Mutta mimmoinen on nuorempien sukupolvien suhde tähän mailmankatsomukseen? Miten nuoret aikovat jatkaa mitä vanhukset ovat alkaneet?

Selvä on siinä kohden hra *Cajanderin* kanta, semmoisena kuin se esiintyy hänen promotsiooni-tervehdyksessään. Yhtä innokkaasti kuin Topelius hän laulaa valon voittoja Suomessa, ja etupäässä hän muistuttaa nuo-

rille maistereille mitä menneet ajat ovat siinä kohden toimittaneet: ensin Pehr Brahen aika, sittemmin riemumaisterien aikakausi, ja etenkin runoilija,

mi rakkaaks teki sullenkin tään maan,
työn sille kehoittain sua uhraamaan.

Työ ja rakkaus olkoon siis nuortenkin tunnussana, sillä paljon työtä, paljon rakkautta tarvitsee maa yhä vielä, varsinkin nyt kun äitimme otsa taas on huolen pilviin peittynyt. Mutta tässä kohden tekijä taas viittaa entisyyteen, huudahtaen isänmaalle: vielä onnen päivä sulle paistaa, sillä

Ennenkään ei vastoinkäynti ole sua runnellut,
kovan onnen kouluss' olet vanha tuttu, kokenut.

Mutta tänä päivänä Suomi iloitkoon, kun sen palvelukseen astuu «uusi nuori sankka parvi, vannotettu valohon». Ja kaikki muutkin Suomen lapset rientävät yhtymään ikiliittohon

varjellakseen äitiänsä viime hengenvetohon.

Ja sun vaunuun istuttavat, itse käyden valjaihin,
ja sun, kansan riemutessa, vievät valon templihin,
kunnes määrän päässä hiljaa uuvahtavat kuolemaan,
jättäin muiston maailmalle lapsenrakkaudestaan.

Aivan samaan suuntaan käy myös hra *K. Krohnin* kantaatti. «Sepät nuoret nuoren Suomen» kehotetaan takomaan onnensampoa kansallensa. Ahjosta ajaikse ensin kultauuhi, varallisuuden kuva, sitten kultaimpi, taiteen, tieteen ja sivistyksen kuva. Mutta kultauuhi on valmis karkaamaan, löytäessään lihavampia laitumia, ja

Sivistyksestä yksin ei onnea saa!
Jos kultaneitonen viekoittaa
kotimaata ja kieltänsä halveksimaan,
edistystä kansan se estää vaan.

Ensi kerralla on pantu orjat (= luonnon voimat) lietsomaan, toisella kertaa tuulet (= uuden ajan virtaukset) mutta lopuksi runoilija kehottaa:

Käykää itse lietsomahan,
omin voimin vääntämähän!

Vasta silloin syntyy onnensampo, joka on *kansan yhteys.*

Yks' on Jumalanne,
yks' on isäinmaanne,
yksi kansa tää,
jolle elämänne,
työnne, pyrintönne
saatte pyhittää.

Ei ole sattumuksesta tapahtunut, että nuo kolme promotsioonirunoelmaa niin ihmeellisesti käyvät yhteen, vaikka niiden tekijät ovat syntyneet 1818, 1846, 1863, siis edustavat kolmea eri sukupolvea. Epäilemättä se on yliopisto, joka on näin säilyttänyt traditsioonin sukupolvesta sukupolveen, yliopisto, johon miltei kaikki suuret runoilijamme ovat olleet läheisesti liitettyinä. Eikä siis Topelius suotta sano ylioppilasten «nuoresta vahdista» että se on:

I dag densamma som i går,
densamma efter tusen år.

Ne aatteet, joille yliopiston mies pyhittää elämänsä, ne ne ovat ikuisia, jos kohta yhäti uusissa muodoissa esiintyviä, niitten palvelukseen voi toinen sukupolvi toisen jäljestä astua.

Mutta yliopisto ei enää ole ainoa henkisen elämämme keskuspaikka. Ja ikäänkuin todistukseksi siitä on ilmautunut runoilija semmoinen kuin Tavaststjerna. Hän puolestansa laulaa polyteknikkojen nimessä:

Vi äro en slägt, som af anor ej vet,
af forntida bragder och ära;
vi ega ej minnen, men i våra fjät
skall framtiden skördarna skära.

Med nygjorda vapen af menniskorätt,
i oöfverskådliga leder,
vi stånda vår kamp för den ofödda ätt,
för ljus och för ädlare seder.

Paremmin hän ei olisi voinut määrätä kantaansa. Entisyyttä ei ole olemassa hänen silmissään; mailma alkaa hänen omasta sukupolvestaan, kaikki mikä on sen takana, se on «satuaikakausi ennen Kyrosta», niinkuin ukko Eklund aikanansa sanoi.

Mutta ei siinä kyllä. Hän asettaa oman sukupolvensa ja sen riennot jyrkäksi vastakohdaksi vanhempien ihanteisiin. Olen ennen (Valvoja 1889, s. 417) kertonut Tavaststjernan sanat: «Tuota vanhaa suurta ja ihanteellista suuntaa, joka auttoi Paavo talonpoikaa katovuodesta katovuoteen, kohtaa toinen, joka ei tahdo tietää mistään katovuosista ensinkään». Ja sama ajatus kohtaa meitä runoelmassa *Suomen aamulaulajalle.* Jo runon suunnitelma osottaa selvästi, kuinka kaukana Tavaststjerna on siitä oman itsensä unhottamisesta, joka juuri on Topeliuksen parhaimpia tunnusmerkkejä. Tervehtiessään Topeliusta, kun tämä täyttää 70 vuotta, hän ei tarvitse kuin kaksi stroofia kuvaellakseen sitä aikaa, jolloin Sylvian suloinen laulu kaikui, kun hän sitä vastaan käyttää muut kahdeksan kertoaksensa omasta ajastansa ja tullaksensa tähän päätökseen: me nuoret ehkä näytämme poikkeavan siitä, mihin vanhat ovat luottaneet, mutta vanhojen kunnia on mitä nuoret ovat saaneet perinnöksi. Ja

Vi veta att icke mången
fått arf likt det, vi ha delt:
ett land, som dikten och sången
och kärleken murat helt.
Oroa ej grånad hjässa
i grubbel på barnens fel;
än kunna vi svärden hvässa
för denna vår arfvedel.

Ja rakkautensa Sylvian suloiseen lauluun nuoret voivat osottaa siten, että koettavat poistaa kaikkea, mikä häiritsee luomisen sopusointua.

Sylvian aika, se on siis runoilijan mielestä köyhyyden, viattomuuden

ja sopusoinnun aikakausi, jolloin vaan lauleltiin ja rakastettiin. Mutta Tavaststjernan oma aikakausi se on «kulttuurin», työn — ja epäilyksen aika. Kulttuuri ja työ taas, ne ovat hänestä etupäässä aineellista laatua, niiden tarkoitus on köyhyyden poistaminen. Niin ikään polyteknikotkin

sjunga en nyare lära,
att ädlare frukter på jorden ej fanns,
än välstånd och arbete bära.

Samaten jos katselemme mitä tekoja Tavaststjerna enemmiten ihailee, niin ne ovat semmoisia kuin Suomen osanotto Pariisin mailmannäyttelyyn tahi Murtajan työ. Viimemainittua katsellessaan tekijä lausuu (Marin och genre, s. 55—58):

«Tämä uudenaikaisen mekaniikin taistelu jäätä vastaan on ehkä maallemme enemmän merkillinen kuin mikään muu taistelu, joka on taisteltu sen valkoisilla hangilla. Se oli vapautus köyhyyden ja kylmän kahleista. Me vietimme neron voittoa ennakkoluulojen ja sitkeän, jäisen suomalaisen luonnon yli».

Sentähden myös tekijä, nähdessään suomalaisia emigrantteja Ruotsissa, kehottaa isänmaatansa, joka lapsilleen «leipoo kivenkovaksi vaivan leipää» uhraamaan nuot lapset ihmiskunnalle kahta tyynemmin kuin se ennen on uhrannut niitä kansallisuudelle (*Transitokulku*).

Ja saatuansa *Ruotsalaisella alueella* tiedon Suomen nykyisestä asemasta, hän etupäässä surkuttelee maata siitä, että se muuten juuri nyt olisi ollut antamaisillaan viljaa, kun se tähän asti on antanut vaan pettua. Hän kuitenkin kunnioittaa petun aikaakin, vieläpä hän kansastansa sanoo:

med dess öde, sådant det har varit,
man fostras manbar, stolt och allvarsam,
och ledes icke som ett offerlam
till färdigredda slaktarbänken fram,
— man vill ha resultat af det som farit!

Niinkuin nähdään esiintyy tässä mitä jyrkin vastakohta siihen köyhyyden nöyryyteen, jota Topelius edustaa. Ylpeä on suomalainen, ja hän

tahtoo tuloksia siitä mikä on ollut. Mutta semmoisia tuloksia hän voi toivoa vasta kun se aika koittaa, jolloin kiistamme on ohitse,

då nationaliteters kamp och fall
ej mer som världshistorie rör mig;
då samarbetets stora frälsarkall
en värld i spillror nytörena skall!
— Det är den enda tro som lyckliggör mig.

Mutta tätä nykyä me vielä olemme kaukana siitä. Runoelmassa *Kotiin* tekijä kertoo kuinka hän tulee ulkomailta rohkeine ajatuksineen, hän on saanut itseensä «etelämaista verta». Hän rakastaa kuitenkin isänmaatansa, ei siitä kysymystä. Mutta:

Märkvärdigt! Jag är en styf patriot,
så snart jag är utom gränsen.
Jag vet så godt hvar jag har min rot,
men hemma slocknar jag, blir idiot,
pegasen går långsamt fot för fot,
och jag behöfver ej tränsen.

Ja syy siihen on, ettei kukaan kotona häntä ymmärrä, siellä kun on vaan «fenno- ja svekomaaneja», ja sen ohessa myös, että hänen täytyy

med ögon som tappat sina fjäll
bli vittne till godtycke morgon och qväll,
men uppträda hygglig och from och snäll,
som ett slags andlig beväring.

Sanalla sanoen: kotiin tultuaan hän on

En hemkommen hemlös diktaresven,
som sökte i tankarna efter en vän,
men hamnade ensam på källaren
och sväljde sitt hopp med pirågen.

Eikä runoilija ole ainoastaan ilman ystävätä, vaan hänellä on vihamiehiäkin: arvostelijat. On luonnollista, että nuo arvostelijat ovat typeriä, sillä nekin ovat samassa politikkoja. Sitä paitsi yhdessä heistä vallitsee kateus: hän on onnistumaton tekijä, häntä voi verrata lehmään, joka on synnyttänyt kuolleen vasikan eikä sentähden siedä muitten vasikoita:

Din första litterära kalf
nedkom du med som dödfödd,
— sen dess ditt modershjärta skalf,
om någon anns blir brödfödd.

En tiedä onko se vaan «kohtalon ironiaa», että runoilija juuri kriitikkoa vastaan on kirjoittanut stroofin, joka antaa tarkastajalle mainioita aseita käteen. Kuka on koskaan kuullut, että kuolleena syntynyt lehmä on synnyttänyt vasikan, taikka että vasikkaa syötetään leivällä?

Voisi melkein luulla, että tekijä on tahallaan kirjoittanut tämän mahdottoman stroofin näyttääksensä kuinka vähän hän välittää kritiikistä. Mutta löytyyhän muitakin paikkoja, joissa hän rohkeasti poikkeaa siitä, mitä tähän asti on katsottu kielellisesti oikeaksi. Hän esim. sanoo «då tog han sig för att *smila*», kun tarkottaa *le*, ja «han *gjorde* beqvämt i soffan och log» pro *gjorde sig*. Näyttää melkein siltä kuin hän halveksisi ruotsinkieltäkin ja tahtoisi eurooppalaistuttaa sitä sekoittamalla siihen muitten kielien sanoja ja lausetapoja.

Vielä yksi esimerkki tekijän kannasta.

Vaikkapa aineellisen kulttuurin ihailija, hän kuitenkin ihailee yhtä aatteen miestäkin, *Hjalmar Neiglickiä*. Ei ole muuta kuin hyvää sanottavaa tässä runoelmassa vallitsevasta lämpimästä ystävyyden tunteesta, johon minä puolestani täydellisesti yhdyn. Mutta mikä on hyvin kuvaavaa Tavaststjernalle on se paikka runoelmassa, jossa hän lausuu kuinka Neiglick taistellessaan kolmea professoria vastaan

glömde framtid, protektorat
och farliga, lärda busar,

jotka istuivat «areopaagissa». Ja hän ihmettelee, että huolimatta siitä Neiglick kohta sen jälkeen itse pääsi «areopaagiin» s. o. että hän pääsi

filosofian dosentiksi ja v. t. professoriksi, vaikka hän oli taistellut luonnontieteen professoreja vastaan. On siis Tavaststjernan mielestä miltei itsestään sanottu, että areopaagin miehet ovat ahdasmielisiä. Ovathan he vanhoja ja sitä paitsi — suomalaisia. Neiglickillä taas oli «etelämaiden hehkua ja kolmekymmentä vuotta» ja tekijä soisi, että

han skulle ha lagts på sin vackra bår
draperad i *Frankrikes* trikolor
med Finlands tårar begjuten.

Tämä ajatus on runollisesti niin kaunis, etten oikein hennoisi siitä johtaa tätä kylmäkiskoista päätöstä: eivätkö siis Suomen värit olisi olleet kylläksi hyviä Neiglickille?

Mutta semmoiseen kysymykseen runoilija varmaan empimättä vastaisi: ei. Sillä kaikesta päättäen hän ankarasti sairastaa tuota tunnettua Eurooppakuumetta. Tämän taudin näkyvimmät symptoomit ovat muitten maitten ihaileminen ja oman maan olojen halveksiminen; mutta sen ohessa on vielä hyvin tavallista, että potilas luulee itsensä olevan ainoan, joka potee. Ja kuitenkin on tauti jotensakin yleinen. Hommattiinpa Helsingissä noin vuosikymmen sitten seuraa, jonka nimi olisi *Eurooppa*, ja jossa muun muassa olisi sakon uhalla kielletty lausumasta sanoja *fennomaani* ja *svekomaani*. Mutta ei siinä kyllä. Semmoinen mies kuin Snellman, eikö hän sairastanut juuri samaa tautia, silloin kun hän Tukholmasta kirjoitti Cygnæukselle tuon kuuluisan kirjeen, jossa väitti että Suomen kansallisuus oli kuollut?

Älkäämme siis suuttuko Tavaststjernaan, jos hän onkin epäkohtelias isänmaatansa kohtaan. Tahi älköön ainakaan lukijani kummeksiko sitä, ettei se, joka kerran on tuntenut saman kuumeen polttavan suonissaan, voi runoilijaan suuttua. Kaikissa tapauksissa on hyödyllisempää vähän tarkemmin tutkia itse tuota tautia.

Katsottuna asteena nuoren miehen kehityksessä Euroopan ihaileminen on yhtä hyödyllinen kuin se on luonnollinen. Se on luonnollinen, koska ulkomaan olot tietysti näyttävät suuremmoisemmilta kuin oman maan. Ja se on hyödyllinen, koska me yhä edelleen tarvitsemme uusia aatevirtauksia ulkoapäin pysyäksemme pystyssä. Sillä jos meillä ylipää tään on oikeus elämään kansana, niin tämä oikeus ei yksistään perustu

siihen, että olemme omituinen yksilö kansakuntien joukossa, vaan etupäässä siihen, että tämä yksilö on eurooppalaisen sivistyksen etuvartija jäätä ja hallaa vastaan. Sitä esim. Topelius ei ole unohtanut, ja hra Krohnkin kantaatissaan laulaa kuinka

Ulkomailman tuulahdukset tulevat
ilmaa puhdistavan myrskyn lailla,
uuden ajan virtaukset tuntuvat
Suomen syrjäisillä salomailla.

Hyvin lyhytnäköisesti siis ne menettelevät, jotka niin ahkerasti solvaavat «kosmopolitismia» ja «poikanulikoita». Ja etupäässä täytyy surkutella sitä tapaa, jolla uudenaikaista kirjallisuutta usein meillä arvostellaan. Ei oteta ensinkään lukuun mitä tekijä on tarkoittanut, vaan ainoastaan se, että hänen teoksensa ei ole valettu siihen kaavaan, jota on totuttu pitämään ainoana autuaaksi tekevänä. Tämmöinen typerä kritiikki tietysti suututtaa tekijöitä ja sitten Suomi parka usein saa kantaa syyn, se muka kun on ahdasmielisyyden luvattu maa. Ja mikä on vielä pahempi: kritiikki menettää kaiken mahdollisuuden vaikuttaa kirjailijaan.

Sen sijaan runoilija ehkä on enemmän taipuvainen kuuntelemaan ääniä, jotka kuiskaavat, jopa huutavat hänelle: älä huoli mistään «kannasta», anna itsesi vaan lukijalle semmoisena kuin olet. Vähät siitä jos toisessa runoelmassa lupaat mitä toisessa kiellät, vähät jos toisessa ylistät isänmaatasi, toisessa soimaat sitä. Juuri tämä vaihtelevaisuus voi kuvailla sinun sielunelämääsi, ja juuri siihen lukija etupäässä tahtoo tutustua, koska hän katsellessaan yhden ihmisen sielunelämää voi oppia tuntemaan ihmisen sielunelämää yleensä. Ja sehän on kirjallisuuden tarkoitus.

Näyttää siltä kuin Tavaststjerna olisi kuunnellut semmoisia neuvoja. Sillä onhan hänen oma itsensä aina se keskus, jonka ympäri kaikki liikkuu, ja hänen tilapäisen mielentilansa vaatimuksien alaiseksi täytyy sekä Suomen että Euroopan alistua. Eikä voi kieltää, ettei hän rehellisesti antaisi lukijan tunkeutua hänen sielunsa joka sopukkaan. Ja kaikkien noitten valtiollisten laulujen jälkeen hän tunnustaa:

Tungt blef i vismansrunden
tjudras af tankens tråk.

Sen tähden hän tahtoo jättää politiikin ja palajaa siihen mailmaan, jossa hän vanhastaan on kotona: yksityiselämään, varsinkin rakkauden elämään. Mutta tälläkään alalla hän ei esiinny eheämpänä kuin valtiollisella alalla. Hän ei löydä siinäkään oikeata tyydytystä, ei ainakaan muilla ehdoilla, kuin että eräs neiti uhraa hänelle oman itsensä *ja kunniansa* (*Nocturne*). Vasta silloin epäilys on poistettu runoilijan sielusta, vasta silloin elämä hänelle alkaa uudestaan.

Viimeksi mainittu kappale näyttää selvästi, kuinka vaaralliseksi tuo kannaton kanta voi tulla, se kun voi viedä mitä äärettömimpään itsekkäisyyteen. En nyt tarkoita tämän seikan moraalista puolta, vaan sen runollista. Jos myöntääkin, että lukija runoilijan teoksissa etupäässä tahtoo nähdä ihmissielun vapaata elämää kaikkine vivahduksineen, niin nautinto siitä katoaa, jos samassa täytyy nähdä toinen sielu, joka on vaan välikappaleena ensimmäisen kehitykseksi. Ja sekin, joka vahvistuaksensa tarvitsee toisen uhraumista, se kadottaa auttamattomasti paljon lukijan myötätuntoisuudesta.

Näyttää siltä kuin Tavaststjerna olisi aavistanut, ettei tuo itsekkäisyyden kanta voi ajan pitkään tyydyttää ketään. Runoelmassa *Vapautta* hän ensin iloitsee siitä, ettei hänellä ole velvollisuuksia ensinkään, hän voi hymyillä sidotuille veljilleen, hän saa itse muodostaa kohtalonsa; mutta lopussa hän valittaa olevansa — ilman tarkoitusperää. Ja vielä merkillisempi tunnustus on pieni luonnos *Kevään suudelma*. Vaikea on muutamissa riveissä tehdä selkoa tästä tuntehikkaasta sydämen purkauksesta: mutta päätarkoitus on siinä kuitenkin se, että kevät sanoo runoilijan alkavan liian aikaisin vanhettua ja lupaa pelastaa hänet «ellet koskaan ole sisimmässä tunnossasi ilkkunut minulle, jos kaikista kokemuksistasi huolimatta olet uskaltanut pidättää itsellesi yhden toiveen, toivon sukusi keväästä ja tulevaisuudesta». Ja hän kysyy, tahtooko runoilija tulla hänen ja Suomen liittolaiseksi. Ja runoilija vakuuttaa, että hän aina on sitä ollut, «minä joka aina olen työskennellyt Suomen edistykseksi, vaikka aivojen rasittavassa toiminnassa olin luopunut katselemasta noita laajoja näkyaloja kootakseni kaikki voimani lähinnä olevaan, saavutettavaan!»

Tämä tunnustus osottaa ainakin hyvää tahtoa tulla yhteyteen Suomen kanssa. Ja koska Tavaststjerna on ensikertalainen valtiollisella alalla,

ja koska hänen viimeisen runokokoelmansa nimi on *Dikter i väntan*, niin meidän kai on odottaminen muuttuuko hyvä tahto vastedes teoiksi ja työksi.

3.

Mutta myös jos tarkastaa sitä tapaa, jolla Tavaststjerna ylipäätään katselee ihmisiä, niin täytyy tulla siihen päätökseen, ettei hän vielä ole valmis runoilijana. Sen näyttää etenkin *Marin och genre* kokoelman ensimmäinen luonnos, *Meri*.

Vaihteleva meri on, sanoo tekijä, suuri näyttelijä, siihen ei saa luottaa. Tekijä on tarkasti seurannut sen vivahduksia, samaten kuin parterrilta seuraa näyttelijän taitoa. «Minua huvitti tutkia sitä, viippuella (balansera) sen kanssa ja hallita sitä. Minä sain siitä voiton, sillä en antanut itseäni kokonaan sen valtaan» niinkuin antautuu esim. rakkauteen. Ja samoin hän menettelee ihmisten kanssa. Sillä jokaisessa ihmisessä, ainakin jokaisessa mielenkiinnittävässä, on vähän meren luonnetta, jolle katselija älköön antako itseänsä kokonaan. «Se on näyttelijä, meri, ihmisessä joka tekee hänet mielenkiinnittäväksi. Huvi tutkia häntä, viippuella hänen kanssaan ja hallita häntä, siinä on elämä».

Ei koskaan antaa itseänsä kokonaan! Onpa tämä tavallansa kanta, mutta runoilijan kantana se on hyvin kummallinen. Vaaditaan jo arvostelijaltakin, että hän niin paljon kuin mahdollista antautuu sille luonteelle, jota hän tutkii. Eikö siis runoilijan olisi sitä enemmän tekeminen samoin?

Näyttääksensä että arvostelija puolestansa ainakin rehellisesti koettaa täyttää tämän vaatimuksen, olkoon hänen suotu kertoa, että omasta kokemuksestaan varsin hyvin tuntee sen kehitysasteen, jolla Tavaststjerna nyt on. Mutta sen voi hän myös kertoa, että aika, jolloin oli sillä kannalla, oli kovin ikävä. Kummako siis jos runoilijakin «oudostelee aikojansa, tuskastuu elämätänsä»?

Ja senkin arvostelija muistaa, että tuota «viippuelemista» toisten ihmisten kanssa harjoitettiin enimmiten tanssijaisissa ja pidoissa. Aivan samoin myös Tavaststjerna enimmiten liikkuu seurusteluelämässä, ylipäänsä mailmassa, jossa ihmiset, puhuakseni Aronin kanssa, esiintyvät

niin kuni kukkien päiss' asuloissaan kiiltelevissä
perhot nyökkyelee, kun lämpösä käy suvituuli.

Kummako siis, jos hän ei niille antaudu kokonaan? Ja kummako, että halveksii suomalaisia, ne kun ylipäänsä eivät edes ole sopivia viippuelemisen esineitäkään — tekijä nimenomaan sitä valittaakin. Ja kaikkein vähimmin sopii kai viippuella Paavon kanssa; kummako siis, että hän tekijän mielessä edustaa voitettua kantaa?

Mutta miksi «Paavon kanta» on niin pontevasti edustettuna vanhemmassa kirjallisuudessamme? Sen tähden, että silloin ei vaan lauleltu ja rakasteltu, silloin tehtiin ahkerasti työtäkin, raskasta työtä. Ja joka semmoinen työntekijä tunsi siis itsensä Paavon vertaiseksi, toveriksi yhteisessä taistelussa Suomen hyväksi. Sen tähden voitiinkin antautua semmoisen suomalaisen luonteen ymmärtämiseen ja kuvaelemiseen, ja sen kautta tultiin yhteyteen isänmaankin kanssa.

Itse asiassa siis oli vanhemmilla, idealisteilla, todellisuuden vankka pohja jalkojensa alla, jota vastoin aineellisen työn ihailija, se, joka luulee aina «koonneensa kaikki voimansa lähinnä olevaan, saavutettavaan» — hän hapuilee pilventakaista ideaalia.

Eikä siinä kyllä. Jos runoilija pitää muitten ihmisten tutkimisen «huvina» vaan, niin on vaara tarjona, että lukija samoin «viippuelee» hänen kanssaan. Antautukoon hän sitten vaikka kuinka rehellisesti yleisölle: se ei auta, hän esiintyy helposti yleisön silmissä — näyttelijänä.

Herra *Ahrenbergin* kuvaukset Itä-Suomesta näyttävät meille taas ihmisiä, joiden kanssa ei käy viippuella. Eikähän juuri «näyttelijä» noissa ihmisissä tule paljon ensinkään esille. Päin vastoin. Risto, joka ampuu Jegor naapurinsa hevosen, jonka hän itse ennen on omistanut, ja jota Jegor rääkkää, hän haastetaan siitä käräjiin. Ei ole todistajia, mutta «käyköön kuinka tahansa, minä kuitenkin kerron koko jutun». Pastori Hultila, joka on antanut viekoitella itsensä viinaan, hän tekee samoin omantuntonsa käräjissä. Ja hra Fritz Nikolaievitsh von Dravershausen, tuo onneton herra *Ilman äidinkieltä*, hän yhtä avosydämisesti paljastaa kaikki puutteensa.

Ovatko siis nuo ihmiset ikäviä, kun eivät osaa näytellä? Ovatko he edes vanhanaikaisia?

Ei ensinkään. Noissa kuvauksissa on uudenaikaista «kulttuuria» kyl-

läksi: kilpa-ajoa, tukkien lauttaamista jopa dynamiittiakin. Ja elävästi kuvailtuina esiintyvät nuo henkilöt ja suurella mielenkiinnolla me sentään heitä seuraamme, kun sitä vastoin välisti, luettuaan jonkun Tavaststjernan vaikkapa kuinka hienosti tehdyn psykoloogisen luonnoksen, on sittenkin taipuvainen kysymään: mitä kaikki tämä meitä koskee?

Mikä on syynä tähän? Epäilemättä se, että Ahrenberg on itse innostunut kuvailemiinsa ihmisiin, antautunut heille. Ja tämä seikka taas on likeisessä yhteydessä sen seikan kanssa, että nuo ihmiset kaikessa mutkattomuudessansakin edustavat jotakin yleisempää: kansallisuuden taistelua olemassa olonsa puolesta. Ei ensinkään niin, että he esiintyisivät virheettöminä ideaaleina, vaan heidän puutteensakin asettavat samassa vastakohtansa silmiemme eteen. Kansallisuuden halveksijalle on hra Fritz Nikolaievitshilla monta kultaista sanaa sanottavana, ja samoin ne, jotka yhä edelleen pitävät juoppopappia Suomen kansan lohdutuksena ja tukena, lukekoot ja pankoot talteen mitä venäläinen virrenveisaaja ennustaa puhellessaan pastori Hultilan kanssa. Lopuksi mainittakoon, että pieni anekdootti *Leirielämää* sisältää sekin kuvan kansallisuuden taistelusta, joka kuva on ikäänkuin kirjoitettu niitä varten, jotka katselevat nykyistä asemaamme liian pessimistisillä silmillä.

4.

Sille, joka runoilijan teoksissa ennen kaikkea etsii monipuolista, vaihtelevaa sielunelämää, sille ei *Kasimir Leino* tarjoa niin paljo viehätystä kuin Tavaststjerna. Se taas, joka mieluisemmin näkee ihmisen puettuna eheään, jos kohta koruttomaankin takkiin, kuin aistikkaasti poimuttelevan päällensä ryysyjä ja repaleita, hän varmaan suuremmalla mielihyvällä lukee Leinoa.

Eheämpi on Leino ensiksi siinä kohden, ettei itsellensä vaadi niin paljoa. Ihaellessaan *Nukkuvaa tyttöä vuoristossa* hän sievästi antaa tytön nukkua, saatikka että olisi kysymyskään kunnian uhraamisesta. Ja *Lempi* sarjansa ensimmäiseksi kappaleeksi on hän pannut runoelman *Lemmittyni muistoksi.* Lieneekö tarkoitus, että kaikki mitä sarjassa kerrotaan nyt on muistona vaan? Näyttää melkein siltä, ja jos niin on, niin emme tietysti tästä sarjasta saa päättää mitään tekijän nykyisestä kannasta. Sitä vastoin siitä jo selvenee tekijän kanta isänmaan suhteen.

Että lemmen iloja tulisilla väreillä kuvaellaan, se on, tahi ainakin pidetään olevan, nuoren runoilijan runovihkossa yhtä välttämätöntä kuin tuhkarokko lapsissa. Mutta huomattava on, että Leinon ehkä tulisin rakkaudenruno *Tuommoinen tyttö on mieleeni mun* nimenomaan on laulettu etelättärestä ja

etelättäret kaikki ne lemmessään
ovat pelkkää tunnetta, tulta.

Mutta heti sen jälkeen seuraa toinen runo *Vieraalla maalla*, jossa tekijä, kerrottuaan kuinka etelässä sekä luonto että naiset ovat hehkuvampia kuin Suomessa, lopettaa

Vaan miksikä nyt juur' Suomea muistan,
muistan sen neitoa, taivasta,
ja miksikä nyt niin selvähän tunnen:
tää kaikki on sentähän vierasta?

Ja Pohjolan neitosesta hän taas laulaa:

Puhdas on Pohjolan vilpeä ilma,
puhdas on juokseva laaksosen virta,
puhdas ja kaino on kielosen kukka.
Puhtaampi näitä on armahan immen
tuntehin puhtain aaltoova rinta.

Näkyy siis selvästi, ettei tekijä ainakaan tässä kohden sairasta Euroopakuumetta. Vaan ei paljo muissakaan kohdin. Hän on kyllä käynyt Lontoot, Pariisit ja Berliinit; hän laulaa välistä ulkomaisista aineista, vieläpä yhdessä runoelmassa on useita ranskalaisia värssyjäkin; mutta Suomen halveksimiseen hän ei ole ehtinyt. Onko hän siis niin piintynyt kielikiistaan? Ei sitäkään. Tietysti ei ole epäilemistäkään, ettei hän olisi hyvä fennus, onpa hän sitä paitse laulanut Suonion ja Castrénin muistoksi. Mutta kieliriita semmoisenaan ei esiinny hänen runoelmissaan. Se on «voitettu kanta», ja tämäkin seikka näyttää kuinka väärässä Tavaststjerna on, kun luulee, ettei Suomessa ajatella muuta kuin fenno- ja svekomaniiaa.

Sama on laita mitä tulee kansan köyhyyteen. Sen Leino kyllä näkee, ja runoelmassa *Kansan lapsi* hän sitä kuvaileekin elävillä väreillä. Vaan ei hän sentään tahdo uhrata kansalaisiansa ihmiskunnalle, sillä

Koti on koti sentään aina, jos köyhäkin kuinka lie,
ja armas on synnyinpaikka ja pystyä orvon tie.

Jos taikuri tenhova oisin, joka kummia tehdä vois,
pian niemet ja lahdenpohjat ne peltona, puistona ois,
vaan tuota en taitoa saanut, vähävoimainen olen myös,
sen ymmärrän minä sentään: sun onnesi, kansa, on — työs!

Siis sama kanta kuin vanhemmilla runoilijoilla. Mutta eikö Leinolla ole mitään uutta, joka edustaa hänen sukupolvensa aikaa, paitsi tuo negatiivinen kohta, että kieliriita on loppunut?

On kyllä, ja tämä uusi kohta on vapaamielisyys. Tosin voi sanoa, ettei vapaamielisyyskään meillä ole mitään uutta: olivathan Runeberg, Snellman ja heidän aikalaisensa vapaamielisiä. Ja että suomalaisuuden asia selvästi on vapaamielisyyden asia, sen ymmärtänevät vähitellen kaikki muut kuin ne, jotka yhäti märehtimällä samoja tyhjiä sanomalehdenpuheenparsia ovat tylsistäneet oman ajatuskykynsä niin, että päivä näyttää heistä yöltä.

Mutta tunnettu on, että kielikiista on muihin vapaamielisyyden kysymyksiin katsoen synnyttänyt luonnottoman puoluejaon. Oli siis välttämätöntä, että kohta kun kielikiista ei enää ollut polttava, huomio kääntyisi tämän epäkohdan poistamiseen. Ja yhtä luonnollista oli, että kapina konservatismia vastaan nostettaisiin nuorison puolelta.

Vaan se tapa, jolla Kasimir Leino ajaa vapaamielisyyden asiaa, on sekin kuvaava.

Välisti tekijä suoraan hyökkää vanhan katsantotavan edustajien kimppuun, esim. runoelmassa *Mahtava mies*, joka kuvailee yhtä noita tunnettuja arvostelijoita, joista äsken oli puhetta. Myös *Kallihin kansan vuoksi* käy samaan suuntaan. Mutta paljoa useammin tekijä kääntää ivansa ja kehotuksensa nuoriin, jotka ovat veltostuneita, eivätkä huoli taistella vapauden puolesta. Hän muistuttaa heille, että *Innotta nuoruus päiv' on auringotta.* Ja hän antaa niistä kuvauksen, jossa epäilemättä on paljon totta. Se

sukupolvi, jota ei kielikiista enää innostuta, se on usein olevinansa niin käytännöllinen, että se jää innostusta vaille.

Tekijä siis enimmiten esiintyy yksinäisenä aatteittensa puolustajana. Tämä on kahdessa kohden vaikuttanut hänen runoelmiinsa.

Kun ei ole muita, jotka taistelevat saman ideaalin puolesta, niin tekijä sulkeutuu omaan sieluelämäänsä. Samassa hän ei näe ideaalin toteuttamista ulkomailmassa. Ja kun sen lisäksi ne ideaalit, joiden puolesta taistellaan, ovat sitä laatua kuin ajatuksenvapaus j. m. s., niin seuraa kaikesta tästä, ettei ideaaleja niin helposti saa puetuiksi havainnolliseen muotoon. Ei siis kumma, jos Leinon «mietelmissä» ja herätysrunoelmissa välistä on hyvin abstraktisia paikkoja, niinkuin esim. tämä:

Kehityksessä paljo ei merkitse kansa,
siis pieni on, yksilö, merkitys sunkin;
vaan erikoisuutensa hedelmät siihen
on kypsinä tuotava sentään kunkin.

Mutta toiselta puolen tuo yksinäisyys tekee, että suuremmalla mielenkiinnolla seuraamme runoilijan omaa sielunelämää. Alkulaulusta *Ristiaallokossa* alkaen ja monen muun runoelman läpi näemme kuinka tekijä rehellisesti taistelee oman vapautensa edestä. Totuuden harrastus ajaa häntä eteenpäin, vaikka totuuden etsiminen monesti tuntuukin raskaalta ja vaatii monen siteen katkaisemista. Siis vapautuminen vanhoista mielipiteistä ei esiinny itsekkäisyyden vaikuttamana, vaan antautumisena yleisten aatteiden palvelukseen. *Ylinnä kaiken vapaus!* hän kerran huudahtaa, *Hengen tasavaltaa* hän taistelee. Ja taistelun lopputarkoituksen näemme seuraavassa runoelmassa.

Mieleiseni mies.

Into työhön, kunto siihen,
luja tahto, sydän suora,
avo silmä, vapa aate,
lempi kansaan, isänmaahan —
semmoiseksi soisin miehen mielen,
kieleksensä vielä suomenkielen.

Epäilemättä jokainen vapaamielinen lukija toivottaa runoilijalle menestystä hänen vastaisessa työssään tämän ideaalin saavuttamiseksi.

Semmoinen mies, kuin Leino tässä on kuvaillut, on jo *Erkko*. Hänkin on taistellut saavuttaaksensa oman vakaumuksen, mutta taistelu on päättynyt voitolla. Ja nyt, jos häntä syytetään «väärän uskon mieheksi», niin hän vastaa:

Terve, syytöksien keihäät,
teitä syleilen!
Ystävinä rintahani
painan jokaisen.

Ja tämä vakaumus se esiintyykin havainnollisessa muodossa, sillä runoilija tietää että hän on osallinen mahtavassa liikkeessä. *Käynti kotikylässä* osottaa hänelle kuinka

Kaikk' uudistuu ja nuortuu.
Siis miksi huudellaan,
ett' uusi polvi kaataa
kumohon kaikki vaan?

Jos ränstyneet se kaataa
niin uutta rakentaa.
Myös sen työt aikanansa
uus suku uudistaa.

Siis sama ajatus katkaisemattomasta edistymisestä, jonka jo Topelius on lausunut. Ja samaten kuin tämä, Erkkokin laulaa valon ja vapauden voittoja Suomessa. Erkon *Kevätruno* Viipurin laulujuhlaan 1889 on merkillinen ja kaunis todistus siitä, miten vanhempain runoilijain mailmankatsomus on juurtunut kansaan ja siten tavallansa on saanut «korkeemman kaiun».

Vihdoin tiedon teljet särkyi,
valo vyöryi virtanaan,
pyrki päästä joka laaksoon —
siellä täällä torjutaan!

Valo nosti puoltajoikseen
pojat päivärintaiset;
alkoi Suomen kevätkesä,
kuohui kaikki sydämmet,

Naiset nousivat kuin miehet,
valo, valo huulillaan.
Sydänmaankin syvät joukot
läksi valon noudantaan. — —

Aika huutaa: Päästäkäätte
valo kaiken kansan luo!
Valtava kuin kevätvalo,
joka uudistusta tuo.

Luonnollista on, että mies, joka on ehtinyt niin pitkälle kuin Erkko, ei enää tarvitse herätyksiä ulkoapäin. Sen tähden runoilija *Matkan jälkeen* kertookin kyllä saaneensa housut Pariisista, takin Englannista, hatun Belgiasta, vaan alusvaatteet ovat Suomen villaa, kotikutoiset. Samoin

mielenikin, juro karttavainen,
muuttumaton on ja suomalainen. —
Missä ovat uudet aattehet?

Niin, missä? Se on helposti sanottu: lihassa ja veressä.

5.

«Naiset nousevat kuin miehet!»

Papin perhe vahvistaa ja täydentää sen kuvan yhteiskunnastamme, jonka äsken mainitut runoilijat ovat antaneet. Se esittää vanhojen ja uusien aatteiden taistelua tyynesti ja puolueettomasti, mutta samassa niin elävillä piirteillä, ettei kukaan enää voi sanoa tuota taistelua poikanulikoiden keksimäksi vaan. Kuulinhan minä, kun kappaletta ensi kerta näyteltiin, toisen näytöksen jälkeen kahdelta eri haaralta aivan saman lauseen: tämä näytös on meidän maassa näytelty monessa kodissa.

Kielikiista on tässäkin «voitettu kanta». Mutta selvästi näkee että tuo kiista on ollut mainio kasvattaja vapaamielisyyteen. Onhan monesti suomenmielisen pojan täytynyt astua toista tietä kuin ruotsinmielinen isä; miksei siis poika seuraisi vakaumustansa muissakin kysymyksissä? Sen tähden kun Jussi pelkää, että isä kaiken kesää kiusaisi häntä kirjoittamaan Aamuruskoon, niin äitikin vastaa: «tuskinpa hän kiusaa, jos kerran varmasti päätät». Hänestäkin on siis luonnollinen asia, että poika käy omaa tietänsä.

Suoruus on siis kaikkien näytelmän henkilöin tunnusmerkki, «viippuelemisesta» ei ole kysymystäkään. Ainoastaan Maiju parka pakoitetaan asianhaarain kautta teeskentelemään, ja isä joutuukin siitä kovempaan vimmaan kuin Jussin vastustelemisesta.

Tämä suoruus tulee siitä, etteivät isä ja lapset lausuessaan mielipiteitänsä puhu ainoastaan omasta puolestaan, he kun kaikki ovat antautu-

neet yhteiskunnan palvelukseen. Kun Jussi eroaa isästänsä, niin Hannan ensimmäinen ajatus on: «Sinulle aukeaa lavea työala, Jussi, sanomalehden toimittajana». Ja kantansa tahtoo Jussi selvittää työssä eikä sanoissa. Maijukin on lupaamaisillaan serenaadinlaulajille tahtovansa «koko elämänikänsä rakastaa ja palvella isänmaata». Mutta silloin Hanna taas vastaa: «Ei, Maiju, parempi kun teet sen ilman ennenaikaisia lupauksia».

Ainakin lapsissa siis itsekkäisyyden kärki jo on katkaistu ja tämä seikka tekee sovinnon heidän puolestaan mahdolliseksi. Isä taas on itsekkäisempi varsinkin Maijua kohtaan. Hän myöntää, että taiteellakin voi olla merkityksensä. «Mutta minun lapseni ei saa näyttelijäksi ruveta. Minä sen kiellän ja minulla on siihen oikeus». Sentähden onkin aivan oikein, että hänen kovuutensa murtuu juuri Maijua uhkaavan vaaran kautta.

Mutta siinä tietysti toinenkin seikka on vaikuttamassa: isällinen hellyys, josta jo ennen olemme nähneet näytteitä juuri Maijua kohtaan. Ja se sitten ulottuu Jussiinkin: «kuinka hyvänsä olemme kaikessa tapauksessa isä ja poika».

Tämän perheellisen hellyyden varsinaisena edustajana on kuitenkin Hanna, hän, jolla ei koskaan ole kovaa sanaa sanottavaa. Äitikin on samanluontoinen; mutta miksi juuri Hanna on se, joka löytää vapauttavan sanan: «Jumala ei pakota ketään»? Hanna, jota päälle päätteeksi isä pitää tyhmänä, veli epäkäytöllisenä, ja joka itse kerran huoahtaa: «minä olen tarpeeton ihminen mailmassa». Kuinka hän voi vaikuttaa isään ja veljeen enemmän kuin kokenut äiti?

Syy siihen on selvä. Hän ei ole ainoastaan lempeä ja helläsydäminen, vaan hän sen ohessa ajatteleekin. Sill'aikaa kun isä ja veli «ottavat akoilta viran» ja riitelevät sanomalehdissä, sill'aikaa tuo jatkolainen ajattelee Suomen kansan tulevaisuutta, ajattelee tämän rohkean ajatuksen:

«Jos Suomen kansa uskaltaisi kuolla marttyyrikuoleman rauhan aatteen tähden, niin eipä se silloin olisi suotta elänytkään».

Jussin mielestä on tämä «suoraa hulluutta», Teuvon mielestä ainakin «turhaa haaveilua». Mutta jos «rauhan aatteen» sijaan pannaan yleisempi käsite, esim. «oikeuden», eikö silloin ajatus nykyisissä oloissamme sietäisi miettimistä?

Oli sen asian laita miten oli, varmaa on, että Hanna juuri siten, että hänen ajatuksensa ulottuu niin korkealle, tulee aatteiden miesten vertaiseksi ja voi vaikuttaa heihin. Kyllä kai hänen lempeytensä on vaikutta-

vin ase epäsointua vastaan, mutta lempeys ei ole vaan tuota vanhanaikaista kärsivän naisen lempeyttä, se on käynyt ajatuksen koulua ja se on siten yhdistänyt hänet kaikkiin niihin, jotka huokaavat: maassa rauha!

Ja varmaa on myös, että maassa, jossa jatkolaisilla on semmoisia ajatuksia kuin Hannalla, siinä ei kenenkään miehen tarvitse «idiootistua», jollei hän itse tahdo.

Hyvin mielelläni seuraisin tätä merkillistä draamaa yksityiskohtiin, mutta minun täytyy tässä, niinkuin edellisten teosten suhteen, rajoittaa katsaukseni valitsemaani alaan. Siis vaan vielä muutamia yleisiä muistutuksia.

Olemme nähneet, että nuoremmat runoilijat kukin kohdastansa yhtyvät muutamiin vanhempien runoilijain lausumiin suuriin periaatteisiin. (Ainoa, joka ei sitä tee, näyttää itse kärsivän siitä). Nuo periaatteet tarkoittavat katkaisematonta edistymistä valossa ja vapaudessa, mutta niin että yksilö käyttää vapauttansa ja voimaansa jalojen aatteiden ja etenkin isänmaan palveluksessa. Idealistinen katsantotapa on siis niin vahvasti juurtunut runouteemme, ettei voi ajatellakaan sen poistamista siitä. Eikä kumminkaan tarvitse pelljätä, että tuo idealismi kangistuu kuolleisiin kaavoihin, sitä takaa jo tämän katsantotavan vapaamielinen luonne.

Mutta sitä paitsi on tuo idealismi jo Runebergin teoksissa saanut realistisen muodon. Ensiksi sen kautta että isänmaanrakkaus ilmautuu teoissa ja töissä, toiseksi sen kautta että käsi kädessä isänmaallisen yhteydentunteen kanssa käy perheellinen yhteydentunne. Ylevimpien aatteiden mailmaan liittyy siis kaikkien yksinkertaisten tunteitten ahdas piiri. Ajatelkaa esim. *Hautaa Perhossa* ja *Jouluiltaa*. Ja missä ristiriitaisuutta noitten mailmain välillä syntyy, siinä esiintyy usein välittäjänä yleväaatteinen mutta samassa lempeäluontoinen nainen, semmoinen kuin Augusta tahi Tekmessa.

Tähän katsantopiiriin on nyt etevin realistinen kirjailijammekin astunut. Hän ei sentään ole uhrannut omaa itseään; se näkyy siitä suuresta erotuksesta joka on Augustan ja Hannan välillä. «Aika ei koskaan pysähdy», ja puolessa vuosisadassa ennätetään pitkälle. Mutta samassa on olemassa yhtäläisyyskin, joka osottaa että tuo mailmankatsomus pääpiirteissään vielä nytkin vastaa kansamme syvimpiä tarpeita, että meillä siinä on lähde, josta uusi elämänvoima yhäti pulppuaa. Ja koska ei mikään mailmassa voi meiltä ryöstää tätä kallista aarretta, niin voimme tyy-

nesti katsoa tulevaisuuteen, yhtyen Erkon ihanan *Syyslaulun* loppulauseeseen:

Viel' armas päivä nousee,
valaisten Suomea,
kun säilyy valo ja lämmin
sydämmen pohjassa.

Valfrid Vasenius.

Vähä-Heikkilä.

Maat viime kerran tarkastaa
Jo silmä isännän,
Ja työtä sai ja hoidon maa,
Mut nään sen menevän.

Viel' ennen eli aikojaan,
Nyt koskee köyhempään;
Vain kartano on kannoillaan,
Ja torppariks sen jään.

Kenties on muilla yksi tie,
— Niin käi jo naapurin —
Kenties viel' ajat verkkaan vie
Maan harvain käsihin.

En tohdi luulla käyvän noin
Ja pelkään sentään kai.
Mut mitä näin ja mitä koin,
Ja kuink' on käynyt — vai?

Pien' luku noinko heitä jää,
Joiss' Suomen turva on?
Oi onko silloin maamme tää
Niin vapaa, huoleton?

Ja kansa, sorron torjunnt,
Mi maastas voimas toit,
Mihinkä silloin nojaudut,
Mit' irtolaisna voit?

Susikin kestää kankaillaan,
Jos vainottukin lie —
Sä häädä kansa turpeeltaan,
Sa hautahan se vie!

Sua Jumala jo rukoilen
Ja huudan hädissäin,
Suo ollakseni viimeinen,
Mi maaltaan sortui näin.

Valter Juva.

Kotimaan kirjallisuutta.

A. Meurman, Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten. Helsingissä 1883—90, G. W. Edlund. 945 siv. 8:o. Hinta 9: —.

Viimein v. 1890, odotettuani kahdeksatta vuotta, vaikka se luvattiin minulle valmiiksi jo v. 1884, on minulla pöydälläni täydellisenä tämä kirja! Mutta ei voi mitään hyvää odottaa liian kauvan, ja niinpä minäkin vilpittömästi ja sydämestäni nyt iloitsen siitä, että «sivistyssanakirja» on valmiina. Jospa se sitten lienee hyvä? Noh, ainakin saan minä iloita siitä, että nyt voin kirjasta antaa lopullisen arvostelun. Ja välttääkseni alusta asti kaikkea väärinkäsitystä, niin sanottakoon kohta mielipiteeni: täydennys- ja painovirheluetteloineen voipi se huolelliselle lukijalle — joka edeltäpäin korjaa nuo kaikki virheet — olla joksikin hyödyksi. Tosin ei senkään jälkeen suinkaan saa luulla, että teos olisi virheettömäksi tullut — päin vastoin erehdyksiä tavataan vielä runsaasti: *Petri*, Olavi *Pietarinpoika;* Petter*k*ofer (pro: Pette*n*kofer); *Schässburg* (paikan yleisesti tunnettu nimi on Segesvár); Partenon ja Akropolis; Philadelphiassa on *100* t. asukasta, nämä virheet ovat kaikki kahdella sivulla — mutta kuitenkin ovat nyt pahimmat ja erehdyttävimmät poistettuina.

Sivistyssanakirjan toimittaminen ei ole, ei lyhytlännänkään, mikään helppo tehtävä. Jopa itse lyhyyskin muutamissa suhteissa tekee vaikeuksia. Niinpä on yksi puute, johon helposti joudutaan ja joka tässäkin teoksessa usein tulee esiin, että outojen sanojen ja käsitteitten selitykset lyhyytensä kautta usein käyvät epätäydellisiksi, jopa virheellisiksikin. Sanojen valikoiminen ei ole tapahtunut niin huolellisesti, kuin olisi pitänyt, ja usein on tekijä määrännyt ne tiedot, jotka annetaan, esim. historiallisista henkilöistä ja erittäinkin maantieteellisistä paikoista, hyvin omituisella tavalla, niin että suuresti voipi epäillä, saapiko halullinen lukija mitään valaisevaa ajatusta asiasta (ks. esim. Tukholma). Yhteydessä tämän kanssa on se muistutus tehtävä, että kaupungeista puhuttaessa useimmiten jätetään mainitsematta niiden asukasluku, seikka, jonka kuitenkin ensi sijassa odottaisi tämmöisestä kirjasta löytävänsä; onko esim. Riiassa tuhat vaiko miljoona asukasta jääpi lukijalta tietämättä. Vierasten sanain ja nimien kirjoitustapa, josta tein muistutuksia edellisissä arvosteluissani, on teoksen loppuosassa tullut säännöllisemmäksi — valitettavasti usein toiseen suuntaan kuin olisin suonut (esim. schakali, schamani, tschekit, Tschernaja, Tschernajew j. n. e., jommoisissa sanoissa *sh*-ääntä merkitsemään aivan suotta käytetään *sch*).

Että teoksen myöhemmät vihkot, viidennen jälkeen, sitte kun useita epätarkkuutta moittivia sanomalehtiarvosteluita oli ollut näkyvissä, jossakin määrässä ovat edellisiä huolellisemmin toimitetut, on myönnettävä. Mielelläni olisin vain nähnyt, että tähän toimeen olisi ryhdytty jo ensimmäisen vihon jälkeen, jota arvostellessani (Valvoja 1883, N:o 20) esitin useimmat ne muistutukset, joita myöhemminkin on esiintuotu. Toistaiseksi on kaikissa tapauksissa hra Meurmanin sivistyssanakirja ainoa laatuansa Suomen kielellä ja siis ainoa tämmöinen apuneuvo, joka on umpisuomalaisen käytettävänä. Täyttäköön semmoisena paikkansa, siksi kun täydellisempi ja parempi saadaan!

G—t.

Alexandra Gripenberg, Naiskysymyksessä. I. Suomennos. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 32 siv. 8:o. Hinta —: 60.

Esipuheessa ilmoittaa kirjoittaja, että tämä vihkonen sisältää sen esitelmän, jonka hän Suomen Naisyhdistyksen toimesta piti maaseutukaupungeissa syksyllä 1889.

Ollen lyhyt yleiskatsaus naiskysymyksen eri puoliin muodostuu esitelmä edellisessä osassaan harvoilla piirteillä tehdyksi kuvaukseksi naisen tilasta historiallisen kehityksen eri aikoina. Kuta enemmän ihmiskunta on edistynyt sivistyksessä, sitä enemmän on naisen tila parantunut, sitä vapaammaksi ja omatakeiseksi on hän tullut — se on tässä ajatuksen pääjuoksu, joka selvänä ja valaisevana tulee näkyviin.

Esitelmän loppupuoli on omistettu niiden mielipiteiden tarkastamiseen, jotka vielä meidän aikanamme naisen itsenäisyyspyrintöä vastustavat. Ne ovat, sanoo kirjoittaja, pääasiallisesti kahta eri laatua: toinen uudenaikaisten pessimistein, toinen kirkollisten vanhoillaolijoiden käsitys naiskysymyksestä. Nämä suunnat ovat tosin ylipäätään aivan vastakkaiset, mutta yhtyvät, omituista kyllä, naisliikkeen vastustamisessa. Edellinen vastustaa sitä sillä perustuksella, että nainen muka on luonnoltaan vaillinaisempi olento kuin mies, jälkimmäinen taas sen vuoksi, että heidän käsityksensä mukaan raamattu määrää naiselle mieheen nähden alamaisen aseman. Molempia näitä väitteitä vastaan kääntää kirjoittaja lyhyen, mutta asiallisen ja sattuvan kritiikin.

Lopullisesti viittaa kirjoittaja niihin kohtiin, joissa nainen vielä kaipaa yhteiskunnallisessa asemassaan täyttä oikeutta ja yhdenarvoisuutta. Kirjanen on kaikessa lyhyydessään arvokas lisä naiskysymystä koskevaan kirjallisuuteemme.

M. J.

B. C. Rodhe, Onnellisen avioliiton ehdoista. Suomensi Aatto S. Porvoossa 1890 Werner Söderström. 100 siv. 8:o. Hinta kovissa kansissa 1: —, korukansissa 1: 60.

Kirjan tekijä pitää avioliittoa siveellisen kehittymisen eikä yksinomaan itsekohtaisen tyydytyksen ja onnen välikappaleena. Sentähden tahtoo hän laskea itsensä kieltävän rakkauden, jonka tukena hän pitää totisen ja hartaan uskonnollisuuden, kaiken avio-onnen perustukseksi. Kuinka tällä perustuksella seisten voi välttää erehdyksiä avioliiton rakentamisessa, säilyttää sen onnea, kun se kerran on solmittu, ja karttaa niitä vaaroja, jotka uhkaavat sen rauhaa — tämä esitetään edessämme olevassa kirjassa lämpimästi ja elävällä vakaumuksella. Tosin ei kirja sisällä pääasiassa muuta, kuin mitä jo usein ennenkin on sanottu, mutta nämä totuudet kuuluvat epäilemättä niiden joukkoon, jotka ansaitsevat tulla yhä uudelleen mieleen johdetuiksi.

Niistä virtauksista, jotka nykyajan vilkkaassa keskustelussa miehen ja naisen keskinäisistä suhteista ovat joutuneet vastatusten, ei tässä kirjassa näy paljon jälkiä. Emme tahdo ylipäänsä moittia sitä periaatetta, ettei laajimpiin piireihin levitettäviksi aiotuissa kirjoissa oteta kaikenlaisia vielä keskustelun alaisia kysymyksiä esille. Olisi mielestämme kuitenkin tässä huoleti voinut viitata muutamiin tämän keskustelun kautta jo jotenkin vakaantuneisiin totuuksiin, jotka koskevat myöskin avioliittoa. Mainitsemme esimerkin vuoksi siitä syntyvän vaaran, että nuoret miehet ja naiset tavallisesti eivät ennen tuon ikuisesti sitovan liiton solmimista riittävästi tunne toisiansa eivätkä edes helposti saa tilaisuutta toisiinsa arkielämässä tutustua. Myöskin olisi mielestämme voinut ja pitänyt selvemmin huomauttaa siitä, että toistensa ymmärtäminen, s. o. sivistyskannan, ajatuspiirin ja taipumusten vastaavaisuus on tärkeä avio-onnen ehto. Ei tosin sovi sanoa, ettei avio-onnea saata olla ilman tämmöisiä ehtoja, ei myöskään että ne ehdottomasti sen tuottavat; mutta varmaa kuitenkin on, että moni hyvin tavallinen loukkauskivi, johon itsensä kieltävä rakkaus usein kompastuu, poistettaisiin avioliitosta, jos nämäkin kohdat ja ne yhteiskunnalliset olot, joista ne riippuvat, otettaisiin paremmin huomioon.

M. J.

Z. Schalin, Kristillisestä lastenkasvatuksesta. Tekijän johdannolla suomennettu. (Kyläkirjasto 1890, N:o 1). Jyväskylässä 1890, K. J. Gummerus. 77 siv. 8:o.

Tämä kirja, joka muodostaa 1:sen vihkon «Kyläkirjastoa» vuodelta 1890, on syntynyt, kuten tekijä alkulauseessa ilmoittaa, muutamista hänen pitämistänsä esitelmistä. Esitys koskee kasvatuksen uskonnollista puolta; se ei siis ole aiottukaan yleiseksi kasvatusopiksi. Uskonnollisen kasvatuk-

sen tahtoo kirjoittaja perustaa tarkasti raamatulliselle pohjalle. Siitä on hän ottanut esimerkkinsä, siitä tukeensa kaikille ohjeille ja neuvoille. Esityksessä on sentähden runsaasti raamatunlauseita ja viittauksia muihin samanlaisiin, joita ei tilan ahtaus ole sallinut ottaa kirjaan.

Tekijä näyttää käsittelevän ainettaan suurella asiantuntemisella ja rakkaudella. Pelkäämme ainoastaan, että tuo melkein saarnan tapainen, liki 80 pienikirjaimista sivua pitkä esitys on tuntuva monesta raskaalta lukea. Mutta jos vain lukijalla on halua tutustumaan itse aineeseen, jonka tärkeys on jokaiselle selvä, ei tämä haitta liene erin tuntuva, saati kun esitystapa itsessään on elävä ja lämmin.

M. J.

J. V. Kallén, Kasvatus- ja Opetusoppi kodille ja koululle. Neljäs lavennettu ja paranneltu painos. I osa: Kasvatusoppi. II osa: Opetusoppi. Haaparannalla 1890, tekijän kustantama. 111 + 115 siv. 12:o. Hinta 2: —.

Jo nimilehdestä näkyy, mitä lukijakuntaa varten tekijä on kirjansa kirjoittanut. Se on aiottu kodille ja koululle. Esipuheessa selitetään tarkemmin, minkälaisia kouluja on tarkoitettu. Tekijän mielestä on jokainen ihminen välillisesti tai välittömästi kasvattaja ja sen tähden soisi hän kasvatus- ja opetusoppia luettavaksi myöskin yleistä sivistystä tarkoittavissa oppilaitoksissa; ei siis ainoastaan seminaareissa, vaan myöskin lyseissä, kansanopistoissa y. m.

Tekijä ei ole mielestämme väärässä, kun hän arvelee jokaiselle ihmiselle tarpeelliseksi perehtymisen kasvatusoppiin. Kuitenkin lienee nykyisissä oloissa vaikea ajatella sitä opetettavaksi näin laajoissa piireissä. Luulemme sentähden, että tässä tarjottu kirja enimmäkseen jääpi kodin ja koti- sekä mahdollisesti kiertokoulunopettajien luettavaksi. Seminaareihin on se aivan riittämätön ja minkälaisiksi olot kansanopistoissa muodostuvat on vielä vaikea tietää.

Jos nyt tältä kannalta arvostelemme kirjaa, luulemme sen täyttävän mainitun tarkoituksen monessa suhteessa, jota sen esiintyminen neljäntenä painoksena jo todistaa. Opetusopissa huomautamme varsinkin niistä käytännöllisistä neuvoista, jotka koskevat eri oppiaineiden käsittelyä (siv. 55 loppuun). Vaikka muistutuksia yksityiskohdista voisi tehdä, ovat nämä epäilemättä hyödyksi alottelevalle opettajalle. Enemmän muistutuksen aihetta antaa meistä vieläkin sama seikka, josta jo edelliseen painokseen nähden huomautimme: kirjassa on yhtä ja toista, joka on liian oppinutta sen lukijakunnalle ja myöskin jotenkin tarpeetonta. Tekijän ei myöskään mielestämme ole itse onnistunut näitä kohtia selvästi esittää. Semmoinen kohta on yritys temperamenttien selittämiseen (kasvatusoppi, siv. 30).

Se kuitenkin on tehty muistutuksen muodossa. Vielä hämärämmäksi käy opetustien analyysin ja syntecsin selittäminen, jolle tekijä omistaa muutamia sivuja (opetusoppi siv. 35—40). — Kieli on monin paikoin murteellista.

M. J.

Väittelyä.

On pyydetty tilaa Valvojassa alla olevalle vastaväitteelle erästä aikakauskirjan tammikuun numerossa ollutta arvostelua vastaan. Siihen ärtyneen mielen purkaukseen, joka vastaväitteen alkukappaleessa tulee sekä yleensä aikakauskirjassamme olevien arvostelujen että erittäin puheena olevan arvostelun tekijän osaksi, tuskin maksanee vaivaa vastata. Sitä vastoin olemme itse kysymyksenalaisen asian valaisemisen vuoksi katsoneet suotavaksi, että arvostelija saisi tilaisuutta vastata vastaväitteeseen.

Valvojan toimitus.

Miten ovat suomalaiset sanat „*kuusi*“ ja „*mänty*“ l. „*petäjä*“ käännettävät saksaksi?

Valvojan viime numerossa on herra B. F. G. ylipäänsä ystävällisesti tarkastanut minun tekemääni suomalais-saksalaista sanakirjaa. Tällaisista hätätilassa tehdyistä ilmoituksista tietysti ei saa odottaa mitään täydellisyyttä. Niissä saapi myöskin usein lukea turhamaisia saivartelemisia, jopa rikkiviisaita mahtavuuksiakin. Mutta tämmöistä ei ole totuttu B. F. G:n kynästä lähteneeksi näkemään. Sitä enemmän olen hämmästynyt siitä, ettei hän kysymyksessä olevassa ilmoituksessaan ole aivan sama kuin ennen, vaan antaa siellä täällä pujahtaa esiin semmoistakin, joka ei pitäne paikkaansa.

Tämmöinen seikka on muitten muassa hänen käännöksensä suomalaisista sanoista «*kuusi*» ja «*mänty*». Valvojan lukijat, joilla ei ole aikaa eikä luultavasti haluakaan asiata tarkemmin tutkia, saattavat B. F. G:n ilmoituksesta saada sen käsityksen, että nämät sanat ovat minun sanakirjassani *väärin* käännetyt, ja että tämä käännös on tapahtunut tietämättömyydestä eikä mistäkään muusta syystä. Hra B. F. G. ainakin väittää, «ettei sovi, niinkuin herra E. on tehnyt». Kun nämät sanat (*kuusi* ja *mänty*) kirjoitin sanakirjaani, menettelin samalla tapaa kuin muutenkin. Siis ensin

kysyin mitä itse olin kuullut. Kokemukseni oli, että sanoja «Tanne» ja «Fichte» käytetään aivan sekaisin Saksanmaalla *niillä seuduin, missä havupuita ylipäänsä ei kasva*, mutta että niitä tarkemmin, jopa muutamissa paikoin jotenkin tarkkaan erotetaan toisistaan, *missä tällaisia puita löytyy*. Ja tämä erotus on ehkä parahiten tuotu ilmi eräässä Stuttgartin gymnasiumin opettajan väitteessä opetustunnilla, kun oppilas hänen mielestään käänsi latinan kielen *abies* sanan väärin. «Man irrt sich nie», sanoi hän, »wenn man *abies* immer mit *Tanne* und *pinus* mit *Fichte* übersetzt». «*Föhre*» en ole kuullut *puheessa*, «*Kiefer*» harvoin, vaikka olen kauemman aikaa esim. Württenbergissä oleskellut. Mutta koska en nyt tohtinut niin ehdottomasti luottaa korvaani ja muistiini, rupesin tietysti sanakirjoja katsomaan. Tartuin siis ensiksi *Helms*in sanakirjaan. Siinä löysin: «*Gran* = die *Tanne*, Weisstanne, Edeltanne» ja kaikissa yhdistyksissä *gran* sanan kanssa aina vaan *Tannen*. Samoin «*Fur*, *Fura* = das Fichtenholz, Föhrenholz». Ja lopuksi: «*Tall* = *die Fichte*, *Föhre*, *Kiefer*, der Fichtenbaum» ja kaikissa yhdistyksissä *tall* sanan kanssa aina *Fichten*, paitse *tallkotte* sanassa, jossa on sekä *Fichten-* että *Tann* (pitäisi olla *Tannen*) *zapfen*. Siis tukea siihen mitä korvani sanoi. Mutta koska Helms ei aina ole aivan luotettava, otin *Sanders*in ison sanakirjan esille ja hain *Tanne* sanan. Tässä sanotaan: «*Tanne* = 1) eine Zunft hoher Nadelbäume (s. Fichte); 2) zuw. = Tannenholz etc.». Sitten löysin: «*Fichte* = Gattungsname mehrerer hohen Bäume mit quirlförmigen Ästen und dunkeln Nadelblättern, Pinus, insonderheit die Rothtanne, P. abies. Die Unterscheidung zw. F., Tanne, Föhre, Kiefer ist selbst bei Botanikern, also begreiflicherweise noch mehr im gew. Leben schwankend». Ja sitten: «*Föhre* = ein Nadelbaum, Pinus silvestris (s. Fichte, Kiefer).» Lopuksi taas: «*Kiefer* = ein Nadelholzbaum, vgl. Fichte, Pinus, bei genauern botan. Schriftstellern nur von den Arten, die 2 Nadeln in einer Scheide haben, ohne Zusatz meist P. silvestris». Tästä siis en voinut perille päästä. Ryhdyin siis sanakirjaan, jota hra B. F. G. itse on minulle kiittänyt luotettavana auktoriteettina, nim. *Weigand*in synonyymiseen sanakirjaan. Tässä sanotaan: «*Tanne. Fichte. Föhre. Kiefer. Kienbaum* . . . Die Tanne ist der bekannte Nadelholzbaum *mit einzeln und abgesondert stehenden Nadeln* . . . . — bei den Römern abies. Die *Fichte* ist die s. g. Rothtanne, d. i. die Tanne mit braunrother Rinde, um die Zweige zerstreuten, vierseitigen Nadeln, walzigen hängenden Zapfen . . . bei den Römern pinus. Manche wollen *die Tanne* von der Fichte schärfer unterscheiden und nennen nur die Tanne mit einzeln und ausdauernden, aber *zweireihig*, d. h. in doppelter Reihe zur beiden Seiten des Zweiges wie die Zähne eines doppelten Kammes in einer Fläche stehenden Nadeln, *Tanne*, wohin z. B. unsere gemeine oder Weisstanne (pinus picea) gehört. Die *Kiefer* ist der Nadelholzbaum mit zwei, drei und fünf Nadeln in einer Scheide . . . Der

diesen Namen schlechthin tragende Baum heisst bei Linné *pinus silvestris* . . . Die *Föhre* ist nur alter und oberd. Name der *Kiefer*». Kun sitten rupesin kasvioppia katsomaan, tapasin täydellisen sekasotkun. Katsoin kuitenkin vielä muutamia sanakirjoja, koska kaikesta edellisestä ainakin *yksi* tosiasia on vastustamattoman selvä, nim. että *Tanne* on sama kuin roomalaisten *abies* ja *Fichte* sama kuin roomalaisten *pinus*. *Krafti*n sanakirja myöskin niin väittää ja kääntää myöskin *Kiefer* = *pinus*. Jos nyt katson *Rothstenin* sanakirjaan, niin hän sanoo: «*Abies* = kuusi» ja «*Pinus* = mänty, petäjä, honka».

Onko herra B. F. G. vielä valmis aivan *ehdottomasti* sanomaan, «ettei *sovi* panna kuusen yksinomaiseksi merkitykseksi *Tanne*» ja että «*Kiefer* on pantava pääsanaksi *mänty* sanan selitysten joukkoon». Molemmat väitteet ovat liian rohkeita. Tosi on kyllä, että herra B. F. G:n saksalais-suomalaisessa sanakirjassa on käännetty hänen mielipiteensä mukaan sanat *Fichte* ja *Tanne;* mutta se onkin ainoa teos, missä minä olen nähnyt, että *Fichte* ei merkitsisi mitään muka kuin *kuusi*, *Tanne* taas ei muuta kuin *valkopetäjä*. Olkoon tämä B. F. G:n omasta mielestä hyvä käännös; minä ainakin pidän sen *vääränä* ja luulen toistaiseksi oman käännökseni paremmaksi.

Karl Ervast.

Vastaus.

Herra Ervast on paheksinut arvosteluani, ja etenkin havupuiden nimitykset näyttävät häiritsevän hänen mielensä rauhaa. Koettakaamme siis niitä selvittää. Otetaan ensin tarkastettavaksi, mitä herra E. itse tuopi esiin. Helmsin sanakirjaan hän ei luota, enkä minäkään; se jääköön siis syrjälle. Sitten herra E. mainitsee Sandersin isoa, kelvolliseksi tunnustettua sanakirjaa. Siinä sanotaan sekä *Fichte* että *Tanne* sanaa käytettävän *Pinus*-suvun yleisenä nimityksenä, mutta edellisen muutoin olevan = Rothtanne, Pinus abies. «Tanne», «Föhre» ja «Kiefer» ovat merkitykseltään epävakaiset; mutta tarkemmin määrättynä on *Föhre* «Pinus silvestris», ja samaa merkitsee *Kiefer* «bei genauern botanischen Schriftstellern». Herra Ervast tosin sanoo: «tästä en voinut perille päästä»; mutta minun mielestäni hän itse on näyttänyt, että, ainakin Sandersin mukaan, *Fichte* on «Pinus abies» eli suomeksi *kuusi* ja *Kiefer* «Pinus silvestris», suomeksi *mänty*, *petäjä*. Weigand, johon sitten viitataan, mainitsee *Fichte*stä muutamia kasviopissa tavallisia *Abies excelsa*n eli *Pinus abies*in tunnusmerkkejä, «vierseitige Nadeln, walzige hängende Zapfen» y. m. (vertaa esim. Johannes Leunis, Schul-Naturgeschichte. II, siv. 241), ja lausuu viimein, että *Tanne*, kun se on tarkemmin erotettava «Fichte» käsitteestä, osottaa

erityistä puunlajia, johon etupäässä on luettava «Weisstanne» eli «Pinus picea». *Kiefer* ja *Föhre* ovat Weigandinkin mukaan «Pinus silvestris». Herra Ervastin todistukset vahvistavat niinmuodoin minun mielipidettäni, että *kuusi* (Pinus abies L., Abies excelsa DC., Lam.) on saksaksi *Fichte*, ja *mänty* (Pinus silvestris L.) on *Kiefer* (murteellisesti «Föhre» y. m.), jota vastoin Pinus picea L. (Pinus pectinata DC.), «valkopetäjä», on *Tanne* (myöskin: Weisstanne, Edeltanne y. m.).

Samoihin päätöksiin viepi myös vanha Adelungin sanakirja, ja Hoppe kääntää saksalais-ruotsalaisessa sanakirjassaan: «*Fichte*, gran, * tall»; «*Kiefer*, tall, * gran;» ja «*Tanne*, silfvergran (Pinus Picea)». Se merkki, jota tässä vastaa * on selitetty osottavan: «mindre brukligt». — Mitä puita Roomalaiset ennen muinoin tarkoittivat «abies» ja «pinus» sanoilla, ei koske tähän kysymykseen.

Mutta katsokaamme vielä, mitä varsinaisilla kasveintutkijoilla on sanomista. Herra E. heitä tykkänään halveksii; mutta minun mielestäni heidän selityksensä tässä asiassa ovat tärkeimmät. Mainittakoon siis lyhyesti, miten havupuita nimitetään muutamissa kasviopillisissa teoksissa. P. F. Cürie («Anleitung die im mittleren und nördlichen Deutschland wildwachsenden Pflanzen — — — zu bestimmen») käyttää «Fichte» Pinus-suvun yhteisenä nimityksenä; «Pinus silvestris» on «gemeine Kiefer oder Föhre», «Pinus picea» = Weisstanne, «Pinus abies» = Fichte, Rothtanne. J. Leunisin yllämainitussa teoksessa on seuraava terminologiia: Pinus L. (suvun nimenä): Tanne; P. sylvestris L. = Kiefer; Abies excelsa Lam., Pinus abies L. = Fichte (Rothtanne); Abies pectinata DC., Pinus picea L. = Edeltanne. Paitsi näitä päänimityksiä mainitaan koko joukko toisintonimiä, joista näkyy, kuinka suuresti näiden puiden nimitykset vaihtelevat puhekielessä. Yleensä kaikki nämä selitykset käyvät samaan suuntaan. Lisätodistuksia saadaan Brockhausin tunnetusta konversatsiooni-sanakirjasta, jonka luonnontieteelliset selitykset ovat hyvin tarkat ja täydelliset. Ne yhtyvät kaikin puolin siihen, mitä tässä on esitetty; mainittakoon vaan, että *Tanne* sanalle erittäin annetaan «Pinus picean» merkitys (= Edeltanne, Weisstanne). Sen lisäksi luetellaan eri tutkijain antamat latinaiset nimet ja koko joukko murteellisia nimityksiä. Muutoin yksi ainoa silmäys Brockhausin sanakirjaan liitettyihin kuviin riittää todistamaan, mitä puita puheena olevat sanat merkitsevät.

Toivon tästä kaikesta selviävän, ettei arvosteluni ole niinkään «hätätilassa» eikä hätäisesti tehty, kuin herra Ervast luulee.

B. F. G.

Kirjeitä valtiopäiviltä.

II.

Säätykokouksen avatuksi saatua on oikeastaan vaan kaksi asiaa, jotka antavat alkuviikoille niiden näkyvän merkityksen: valiokuntien asettaminen sekä esitys- ja anomusehdotukset.

Valiokuntain kokoonpanosta oli jo viimen puhetta, siltä kannalta näet, miten on ollut tapana pitää silmällä tahi jättää sikseen asianomaisten suomen kielen taitoa. Nyt vaan lisättäköön, että tässä kohden saatiin mitä voitiin odottaa. Edistys on kieltämätön, jos kohta hidas. Tuntuva se on valiokuntien sihteereihin nähden: mikäli niiksi on valittu uusia voimia, sikäli on paremmin voitu tätä kompetenssiehtoa pitää silmällä, eikä tietääksemme ole koskaan niin suuressa määrin kuin nyt otettu nuoria siihen toimeen.

Hedelmät siitä tulevat arvattavasti valtiopäiväin loppupuolella näkyviin. Toimitus- ja tarkastusvaliokunnat ovat ennen saaneet työskennellä kuukausia valtiosäätyjen erottua, muun muassa karsiakseen pois virheitä lakiehdotusten motiiveista ja tekstistäkin, (katso esim. niitä mietintöjä, jotka 1888 vuoden lakivaliokunta ensimmäisellä sihteerillään tahi talousvaliokunta oli valmistellut). Siitä puhumatta, että nämä pitkälliset jälkityöt tulevat suunnattoman kalliiksi — yksinään ne v. 1888 maksoivat koko 40,350 markkaa — on itse ajanhukkakin hankala. Tietääksemme onkin tällä kertaa ollut tarkoituksena mahdollisuuden mukaan saada säätyjen vastaukset jo säätyjen koossa ollessa toimitetuiksi ja tarkastetuiksi, joten alamaisia kirjeitä ei tarvitse niinkuin viimen lähettää allekirjoitettaviksi Helsingistä Alaveteliin, Alavetelistä Vaasaan, Vaasasta Turkuun ja Turusta — Nizzaan.

Sellaisista asioista yleisö ei tavallisesti kuule puhuttavankaan, mutta sitä paremmin se voipi huomata, miten puolueet ovat jakautuneet valiokunnissa. Niistähän muutamat ovat tulleet siitä kuuluksi, että kaksi yhtä lukuisaa ryhmää on seisonut vastakkain, joten varmaankin olisi aikaa voitettu jos alusta asti eikä vasta pitkien keskustelujen perästä olisi puoluekysymyksissä lyöty arpaa, kumpiko mielipide on vastalauseihin, kumpi mietintöön pantava. Mutta tällaista valtiosäätyjen arvoa alentavaa peliä —

jota kyllä nähdään muuallakin, missä vaan vastakkaisia mielipiteitä on edustajakamareissa vallalla — ei nykyään ole suuremmassa määrässä odotettavissa. Jos puoluemiehiä onkin, niin puoluekysymyksiä on sitä vähemmin.

Niin, — jollei yleisessä valitusvaliokunnassa Nya Pressin päätoimittaja ja Porvoon raatimiesrunoilija kaikkia maamme kansakouluja kohtaan yritä toteuttamaan sitä ruotsalaistuttamisohjelmaa, joka — eräästä tunnetusta lentokirjasta päättäen — yksin voisi jälkimmäisen mielestä pelastaa suomalaiset raakuuteen joutumasta. Mutta vaikkapa siihen rupeaisivatkin, niin eivät siihen kykene. Pitkä pino, halkoja vähäväkinen. Eivätpä tässä kohden saa edes kaikilta omankaan puolueen miehiltä apua.

Emmekä myöskään luule, että pankkivaliokunta tulisi mainittavassa määrässä puolueitten tepastelutantereeksi. Kuuluu kyllä olevan niitä, jotka aikovat tehdä hyökkäyksiä Suomen pankkia vastaan, jotta saisi jonkun pilkun takertumaan — Kansallisosakepankkiin. Mutta edellisen voitot nousevat miljooniin ja puhuvat kyllä selvää kieltä, miten maamme ensimmäistä rahalaitosta on hoidettu, ja todennäköisesti pillit pistetään pussiin ennenkun «prikkaukseen» ruvetaan. Pahempi on tietysti kysymys Längmanin varojen jaosta. Svenska folkskolans vänner ja Folkvännen ovat ennen olleet vastuksena, ja kysymys on polttavamman muodon saanut sen kautta, että Suomen kansakoulun ystävät ovat eri seuraksi muodostuneet suojellaksensa ja edistääksensä suomenkieltä missä se vähemmistön kielenä kituu tahi syrjäytetään. Mutta ehkä tästäkin pulmasta päästään, kun asioita maltilla ajetaan. Eiväthän isänmaalliset seuramme ole kaikki yhteisessä edesvastauksessa toinen toistensa synneistä, vaan jokainen toimii erikseen. Jollemme voi jonkun seuran tarpeellisuudesta sopia, niin se yksinänsä jääköön kannattamatta, pikemmin kuin että tämän eripuraisuuden tähden kaikki jäisivät ilman ja varat kasaantuisivat pankin holviin.

Tulee vihdoin huomioon lakivaliokunta, sillä uskokaa pois, senkin kokoonpanon puoluenäkökohdat tällä kertaa ovat saaneet määrätä — joten siihen ei voitukaan porvarissäädystä päästää esim. lainvalmistelukunnan esimiestä!

Nya Pressen antoi selitystä arvoitukseen. Porvarissäädyn vaalioikeuksien laajentamista kammoksuen asianomaiset eivät uskaltaneet laskea muuta kuin luotettavia miehiä lakivaliokuntaan. Jotta vähemmistö eikä enemmistö edelleenkin saisi Helsingissä, Turussa, Viipurissa y. m. mää-

rätä valtiopäivämiehet, jätettiin siis kaikki muu sillensä! Suuresta plenum plenorumista 11—12 p. Huhtikuuta 1885 asti on jo tunnettu, millä tavoin viikingit tässä kohden harrastavat vapaamielisyyden asiaa. Uutta ei myöskään ole, etteivät he tavallisesti ymmärrä vastustajainsa kantaa arvostella. Ruotsinmielinen puolueemme, joka muuten rakastaa puhua pelkäämättömyydestään, pelkäsi tällä kertaa pöppöjä. Välttääksensä tulista sisällistä riitaa sekä nykyhetkellä arkaluontoisen asian virittämistä suomenmieliset lykkäsivät toistaiseksi tämän ja jonkun muunkin tärkeän asian — maltti ja hienotunteisuus, jommoista emme ole tottuneet odottamaan viikinkien puolelta. Varmaankaan puolueemme ei ole ajattelevain ihmisten silmissä kadottanut mitään sillä, että on välttänyt tyhjää suun soittamista.

Jos vastakkaisten puolueitten keskinäinen väli on entistä eheämmäksi tullut, niin se on vielä ilahuttavampi ilmiö, että suomenmielisten leirissä yhteen aikaan vallinnut erimielisyys on kadonnut.

Ikävimpiä muistoja edellisiltä valtiopäiviltä oli se eripuraisuus vanhain ja nuorten välillä, jota neljännessä säädyssämme nähtiin. Näyttipä yhteen aikaan siltä, kuin pankinvaltuusmiehen vaali olisi tärkeimpiä kysymyksiä valtiopäivillä, ja sanomalehtiä löytyi — lieneeköhän niitä vieläkin? — joilla ei ollut oikeastaan mitään muuta valtiopäiviltä kerrottavaa, kuin mitä herra Jonas Castrén oli siinä ja siinä kysymyksessä lausunut. Kun ei kauvan valmisteltu vaali sittekään käynyt mielenmukaisesti, pantiin yleinen rahankeräys aikaan, jotta mainittu johtaja siten saisi taloudellisen asemansa turvatuksi. Keräyksen tulosta emme tunne, mutta keräyskehotuksen allekirjoittajista kaksi kolmatta osaa jäi näille valtiopäiville tulematta. Muutkin seikat ovat vaikuttaneet tasottavasti. Haitaksi on kummallekin puolelle vanhain ja nuorten ero, jos muusta kuin persoonallisista eduista puhutaan. Emme huoli mennä syvemmälle tähän asiaan; löytyy seikkoja ja seikkailuja, jotka on paras jättää unhotuksen valtaan.

* * *

Anomus- ja esitysehdotukset ovat toisena «évènementinä» valtiopäiväin alussa. Joukossa on jos jotakin, eivätkä läheskään kaikki ehdotukset edusta yleistä mielipidettä. Mutta asiaa tarkemmin punnitessa näkee helposti, että anomukset sittenkin ovat hyvin huomattava yleisen mielipiteen kuvastin.

1863 ja 1867 vuosien valtiopäivillä oltiin vielä vasta-alkajoita, eikä moni tärkeä asia silloin tullut kansanedustajain initsiatiivista esille. Esityksistä kaikki riippui; vakaasti keskusteltiin siitäkin, oliko kansanedustajilla edes oikeutta tehdä anomuksia. Valiokunnat olivat niin kokemattomat, että sihteeri joskus merkitsi enemmän kuin muut yhteensä. Vanhoja, kokeneita tiedemiehiä tahi virkamiehiä olikin otettu sihteereiksi; moni mietintö on sitä laatua, että sillä yhä vielä on pysyvä arvo. Katsottakoon esim. pankkivaliokunnan ensimmäistä mietintöä v:lta 1863, joka on ollut lähteenä kaikille rahaoloistamme 1809—63 kirjoittaneille.

V. 1872 oli asema jo muuttunut. Vapaamielisyyden sijaan oli hallituksessa tullut kansallisuusaatteelle vastahakoinen kanta; tunnettu kenraali oli päässyt vastaperustetun kouluylihallituksen esimiehenä sekaantumaan sivistystöihin. Hallituksen erehdykset, silloin niinkuin aina, pakottivat kansanedustajia pontevampaan esiintymiseen. Kuinka katkerasti kansa paheksui paroni von Kothenin mullistuksia, sitä eivät mahtavat aavistaneetkaan, ennenkun anomusten aika tuli, mutta silloin syntyi todellinen myrsky, jota ei piintyneinkään virkavaltaisuus voinut ajan pitkään vastustaa. Ensi kerta oli näytetty, mikä voima on kansanedustajain yksimielisessä paheksumisessa olemassa ja mitä anomusoikeus, hyvin käytettynä, saattoi vaikuttaa.

V. 1877 tuli tärkeäksi toisella lailla. Anomusehdotuksista tärkeimmät koskivat kieli- ja koulukysymystä, mutta ne tulivat näkyviin paljon kehittyneemmässä muodossa kuin viisi vuotta ennen. Suomalaisuus ei voinut siihen tyytyä, mitä v. 1872 oli ajateltu. Suurta hämmästystä se herätti, kun suomenmieliset kahdessa säädyssä astuivat esiin valtaavana enemmistönä. Dagbladilaisten ryhmä, johon kuului sekä liberaaleja että viikinkejä, horjui myönnytysten ja vastustuksen välillä, mutta suostui lopulta päätöksiin, jotka aikaa voittaen tulivat uusien olojen perustukseksi.

V. 1882 suomenmieliset täydellä itsetietoisuudella rupesivat toimeen, saadakseen vihdoin viimeinkin nähdä edellisten valtiopäiväin päätösten toteuttamista. Suomalaisia lyseitä ja naiskouluja lähimmiten ajateltiin ja anomusten joukko oli tavattoman suuri. Mutta vähempiä saatiin aikaan kuin oli odotettu. Dagbladilaiset eivät enää voineet hallita varsinaisia ruotsinmielisiä, ja viime mainitut tarmonsa takaa ajoivat karille jokaista muutosehdotusta. Kaksi säätyä kahta vastaan näytti tulevan pysyväiseksi epäkohdaksi valtiolaitoksessamme.

1885 vuoden valtiopäivät alkoivat huonoilla enteillä; vähäisillä toi-

veilla tuotiinkin kieliasiassa anomuksia esiin. Mutta nähtiin myös, että oikea asia voi suuretkin vastukset syrjäyttää. Niinpä Helsingin, Porin ja Joensuun suomalaiset lyseet saivatkin enemmistön kannatuksen, ja vaikka kielto kyllä olikin kahden säädyn pysyväinen vastaus kun suomenkielelle vaadittiin sijaa niissäkin opistoissa, jotka valmistavat käytännöllisiä uria varten, niin monesta merkistä saattoi päättää, että vastustus ajan pitkään olisi tehoton.

V. 1888 varsinaiset kielianomukset eivät olleet läheskään niin tärkeitä kuin ennen: pahimmat epäkohdat olivat poistetut tahi poistumaisillaan; uusia kysymyksiä nostettiin. Kulttuuriasioita tuotiin esiin ja ennen kaikkea rautatieanomuksia. Oli jo v. 1882 tapahtunut, että säädyt olivat poikenneet hallituksen ehdottamasta rautatiepolitiikista: Pohjanmaan rata tuli silloin rakennettavaksi ennen Savon rataa, uusia ratoja oli anottu v. 1885. Nyt Porin rautatie anomuksen kautta viivytyksettä tuli päätetyksi yhtaikaa Karjalan radan kanssa rakennettavaksi.

Nykyisillä valtiopäivillä kehitys on vielä pitemmälle päässyt: kielikysymyksellä ei ole enää ylen huomattua sijaa anomuksissa. Rautatieanomukset säilyttäisivät kyllä entisen merkityksensä, jollei varojen puute tekisi mahdottomaksi ruveta suuriin uusiin toimiin, ennenkun tekeillä olevat radat ovat valmistuneet. Mutta kansanvalistusta tarkoittavat ehdotukset ovat sitä tärkeämmät: ei ole koskaan yhtaikaa tuotu esiin niin monta ehdotusta siinä kohden, ja vaikka sellaisia ehdotuksia on peruutettu tahi tapettu ja muitten kohtalo vielä on epätietoinen, voipi sittenkin katsoa varmaksi, että juuri nämä kysymykset tulevat olemaan nykyisen säätykokouksen kuvaavimpia piirteitä. Hyvä, että niin on, sillä yhä karttuva sivistys on kuitenkin paras turva olemiselleen minkä pieni kansa voipi löytää.

E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

Keisari Aleksanteri II, Suomen Suuriruhtinas.

Oli 13 p. maaliskuuta 1881. Päivä oli sunnuntai ja sitä vietettiin sen mukaan; mikä kävi Herran huoneessa, mikä lepäsi kotona viikon vaivoista. Ilma oli tavallinen; tavallista oli niin ikään kaikki muu. Mitään erinomaista ei kukaan odottanut. Tietäähän sen,

Koittaapi päivä, loppuun käy,
Monesta jälkeä ei näy,
Kun kulunut on suotta.

Mutta puolipäivästä vähän aikaa huomattiin Helsingin kaduilla jotakin outoa. Kulkija pysäytti toista, ja kysyi tahi kertoi. Hämmästys, epäilys kuvautuivat kasvoissa. Tuon tuostakin muodostui pieniä keskustelevia ryhmiä, ja kaikkialla nähtiin levottomuutta, jopa kauhistustakin. Jokainen säpsähti, vaaleaksi kävi monen kasvot kuullessaan sanomaa, jota ei tahdottu uskoa ja josta kukaan ei varmaan tiennyt mistä se oli tullut.

Joku tunti myöhemmin ei ollut enää epäilyksellä sijaa: murhatyön uhrina oli Aleksanteri II, vapauttajakeisari, kaatunut oman pääkaupunkinsa kadulla. Kaikkien mielet olivat kuin huumattuina. Rikkaissa ja köyhissä, miehissä ja vaimoissa, jopa lapsissakin nähtiin sama sanomaton kauhu. Myöhäiseen illalla seisoivat ihmiset katujen kulmissa lukien kuun valossa sanomalehtien ensimmäisiä lyhykäisiä sähkösanomia hirmutapauksesta, ja odotellen uusia tietoja.

Ja kaikissa Suomen kaupungeissa, yli koko laajan Suomen maan, uudistui seuraavina päivinä sama näky. Sähköteitse tieto levisi kaupunkeihin, ja matkustaja, joka oli sen kaupungissa kuullut, levitti hirmusanoman

edemmäs. Hän ei voinut olla matkallaan seisahtumatta niin kartanon kuin mökin ovelle, eikä asukasväelle, joka hämmästyen katseli hänen kalpeita poskiansa, kuiskaamatta: keisari on murhattu. Ja niin hän jatkoi matkaansa, jättäen hämmästystä ja kauhistusta jälkeensä. Tuskinpa on koskaan mikään tieto semmoisella nopeudella tunkeutunut Suomen salomaiden joka sopukkaan.

Syvä suru vallitsi joka mökissä. Se ei ollut ainoastaan kauhua ilkityöstä, se oli lisäksi valitusta jalon, rakastetun hallitsijan kuolemasta. Jos olisit rahvaan mieheltä kysynyt, minkätähden Aleksanteri II oli ollut hänelle erittäin rakas, niin ehkä hän ei aina olisi osannut sitä niin tarkkaan selittää. Mutta näin paljon olisi jokainen sinulle vastannut: hän piti huolta meistäkin, siitäkin syrjäisestä valtakuntansa osasta, joka sanotaan Suomenmaaksi. Taikka: hän on rakastanut meitä, ja sentähden me rakastimme häntä. Eikä kansan tietämätön tunne ollut siinä suhteessa erehtynyt, niinkuin se harvoin erehtyy. Aleksanteri II:n työt Suomen hyväksi ovat siksi monet ja muistettavat.

Aikomukseni ei ole tässä antaa mitään kuvausta keisari Aleksanteri II:n elämäntyöstä, siihen tarvittaisiin laajempi esitys ja parempi kynä, tahdon vain nyt, kun kymmenen vuotta on kulunut hänen kuolinhetkestään, aivan lyhyesti ottaa puheeksi pääkohdat jalon hallitsijan elämästä. Tahdon huomauttaa siitä, mitenkä hän on tehnyt itsensä rakastetuksi ja siunatuksi Suomen kansan keskuudessa, ja muistoon johdattaa kuinka jokainen hänen käyntinsä meillä on jättänyt jälkeensä tuntuvat jäljet Suomen maan kehitykseen.

Kun Aleksanteri II syntyi 29 p. huhtik. 1818 Moskovassa, ei vielä tiedetty pitää hänen isäänsä suuriruhtinasta, sittemmin keisaria Nikolai Paulovitshia Venäjän tulevana hallitsijana. Nikolain vanhempi veli Konstantin, jonka jo tapahtunut luopumus kruunusta oli salassa pidetty, oli vielä Nikolain omissa, saati sitten Venäjän kansan suuren joukon silmissä oikea kruununperillinen keisari Aleksanteri I:n kuoltua, ja niin ollen voi Aleksanteri II:n kätkyen vieressä näyttää epäiltävältä tokko hän milloinkaan nousisi Venäjän laajaa valtakuntaa hallitsemaan. Aleksanterin äiti oli Aleksandra Feodorovna, Preussin kuninkaan Fredrik Vilhelm III:n tytär.

Suuriruhtinas Nikolai piti kohta huolta etevän opettajan hankkimisesta ensisyntyneelle pojalleen ja siksi määrättiin tuo lempeä, jalomielinen venäläinen runoilija Shukovski, jonka varsinaiset virkatoimet tietysti voivat alkaa vasta muutamien vuosien kuluttua. Joulukuussa 1825 nousi Nikolai, kukistettuansa dekabristein kapinan, Venäjän keisariksi ja Suomen suuriruhtinaaksi, ja silloin oli siis Aleksanteri tullut tuon suuren valtakunnan perilliseksi.

Isänsä hallitusaikana ei Aleksanteri, ei sen lopullakaan, vaikka jo aika mieheksi kasvaneena, paljon ottanut valtioasioihin osaa, paitsi että pari kertaa isän matkoilla ollessa oli määrättynä hallitusta hoitamaan. Vaan kuitenkin oli hän jo perintöruhtinaana niitten lukuisain kansain rakkauden esineenä, jotka kuuluvat Venäjän mahtavan valtikan alle. Tiedettiin että hän oli rikaslahjainen, rauhaa rakastava ja ylevämielinen ruhtinas. Hänen mielensä lempeydestä olivat todistuksena muutamat Siperiasta palanneet, hänen pyynnöstänsä vapautetut entiset valtiovangit — hän oli näet perintöruhtinaana tehnyt vaivalloisen matkan Siperian halki ja silloin tullut näkemään vankien kärsimykset siellä.

Yksi julkinen vaikutusala oli kuitenkin, jolla Aleksanteri jo perintöruhtinaana pitkät ajat vaikutti, Suomen yliopiston kanslerina. Jo kohta hallitsijaksi noustuansa oli näet keisari Nikolai määrännyt pojallensa tämän toimen, joka oli hänellä itsellään sitä ennen ollut. Ensi alussa oli nimitys tietysti nimellinen. Mutta v. 1841, samaan aikaan kun Robert Henrik Rehbinder rikkaan elämäntyönsä jälkeen meni Tuonelan tuville, ryhtyi perintöruhtinas itse virkaa hoitamaan. Ja tätä tointa hän innolla ja mielihyvällä jatkoi siksi kun kohtalo hänet kutsui valtaistuimelle.

Venäjälle mitä ankarimmalla hetkellä 3 p. maalisk. 1855 Aleksanteri II sai tarttua hallituksen ohjiin. Sota raivosi maalla ja merellä, Krimissä Mustanmeren rannoilla ja Itämeren lahdilla. Venäjän kunnia velvoitti hänet sotaa jatkamaan isän kuolemankin jälkeen, mutta niin pian kun kunnialla voi, seuraavana vuonna, hän teki rauhan vastustajainsa «länsivaltojen», Ranskan ja Englannin, kanssa.

Sitten ryhtyi keisari Aleksanteri kohta siihen toimeen, joka on nostanut hänet ihmiskunnan suurimpien hyväntekijäin joukkoon, maaorjuuden poistamiseen Venäjältä. Valmistavien toimien perästä ja voitettuansa kaikki ne vastukset, jotka koettivat vapautustyötä ehkäistä, julisti Aleksanteri orjuuden lakkauttamisen Venäjällä valtaistuimellenousu-päivänänsä 1861.

Enemmän kuin 20 miljoonaa orjaa oli tämän kautta tehty vapaiksi kansalaisiksi. Mutta jos tämä onkin Aleksanterin hallituksen suurin työ, jonka rinnalla toiset helposti himmenevät, niin se ei suinkaan ole ainoa, joka osottaa hänen jaloa mieltänsä ja hänen haluansa edistää Venäjän kehitystä. Hän on parantanut oikeuslaitosta, poistanut ruumiinrangaistuksen, piireille ja kunnille antanut itsehallinnon alun, poistanut pappissäädyn perinnöllisyyden, lyhentänyt sotapalvelusajan ja tehnyt sotakurin ihmisellisemmäksi, vapauttanut Puolan ja Liettuan maakansan aateliston ylivallasta. Todellakin: ei ole helppoa löytää hallitsijaa jonka hallitus voi näyttää yhtä monta ja suurta työtä kansansa hyväksi.

Keisari Aleksanteri II:n hallitus ei kuitenkaan saanut Krimin sodan jälkeen yksistään rauhassa kulua. Paitse taisteluita Aasian rajoilla, jossa hän levitti Venäjän valtaa ja vaikutusta laajojen alojen yli, oli hänellä omassa valtakunnassaan tukahutettavana Puolan verinen kapina v. 1863. Huolimatta niistä suurista myönnytyksistä, joita keisari heille teki, nousivat Puolalaiset kapinaan, joka teki lopun Puolan erikoisasemasta. Hallituksensa loppuvuosina ryhtyi Aleksanteri II auttamaan slaavilaisia veljeskansoja Balkanin niemimaalla Turkkilaisten sortovaltaa vastaan. Miekkaan tarttumaan oli häntä kehottanut Venäjän kansan yksimielinen tahto ja tuo sota onkin aikaansaanut noitten slaavilaisten kansain melkein täydellisen itsenäisyyden.

Vaan kaikesta huolimatta Venäjän vapauttaja-tsaari kaatuu murhaajan kädestä 13 p. maalisk. 1881 omassa pääkaupungissaan. Sittenkun monet murhayritykset ihmeellisellä tavalla ovat käyneet tyhjiksi, onnistuu vihdoinkin rikoksentekijän kamala hanke. Tuskin voipi mailmanhistoriassa löytää toista yhtä synkän traagillista tapausta. Henrik IV Ranskassa ja Abraham Lincoln Amerikan Yhdysvalloissa muistuvat ensin vertauskohtina mieleen; hekin molemmat samalla lailla kansansa hyväntekijät ja murhaajan kädestä surmansa saaneet. Mutta heidän kohtalonsa ja Aleksanteri II:n kohtalon välillä on olemassa suuri ero: nuo molemmat olivat töillään, kukistamalla oikeudetonta sortoa, herättäneet vastustajia vihaan ja näiden käsi ohjasi kuoleman iskua: Aleksanteri II:n kaatoi murhaajan heittämä pommi, ei sentähden, että hän oli vapautustyössään ketään loukannut, vaan sentähden, ettei hän ollut vielä enempää tehnyt! Ja kuitenkin hänen elämänsä työ oli ollut — niinkuin ylempänä sanottiin — ehkä suurempi kuin minkään hallitsi-

jan milloinkaan. Sentähden Aleksanteri II:n kohtalo on niin syvästi mieleen painuva.

Kääntykäämme nyt katsomaan miten Aleksanteri II erittäinkin on Suomen kansan rakkauden voittanut.

Kovin monta kertaa ei keisari Aleksanteri itse käynyt Suomessa omin silmin meidän olojamme näkemässä, mutta nekin käynnit riittivät hänelle ymmärtämään meidän kansaamme ja mieltymään meidän oloihimme. Jokainen niistä on todistus siitä huolesta ja rakkaudesta, jolla hän seurasi maamme asioita ja ohjasi sen hallitustoimia. Katsokaamme sentähden vähän likemmältä näitä käyntejä, sillä ne liittyvät läheisesti Aleksanterin töihin Suomen hyväksi. Ne tarjoovat meille pari hauskaa kohtausta Suomen uusimmasta historiasta ja monen muisto on syvästi ja lähtemättömästi piirrettynä Suomen kansan sydämeen.

Yhteensä seitsemän kertaa kävi Aleksanteri meidän maassa, kolme kertaa perintöruhtinaana, vv. 1842, 1851 ja 1854, ja neljä kertaa Keisarina ja Suuriruhtinaana, vv. 1856, 1863 kahdesti ja 1876.

Kevätkesällä v. 1842 tuli Aleksanteri ensikerran Suomeen. Kun muistamme, että hän juuri edellisenä vuonna itse oli ryhtynyt hoitamaan Suomen yliopiston kanslerin tointa, niin voimme hairahtumatta päättää, että se oli tämä seikka, joka teki että hän tahtoi omin silmin nähdä sitä yliopistoa ja sitä kansaa, jonka korkeimmaksi opetuksen valvojaksi hän nyt oli tullut. Perjantaina 27 p. toukokuuta kello 4 i. p. kanuunain jyryävät laukaukset ilmoittivat Helsingin asukkaille perintöruhtinaan saapuvan, ja Ulriikaporin vuorilta nähtiin kolmen mahtavan höyrylaivan, Kamtshatkan, Ishoran ja Herkuleen, tulla tuhuttelevan Helsingin satamaan päin. Aleksanteri itse astui ensin maalle Viaporin linnassa, mutta jonkun tunnin päästä hän saapui kaupunkiin ja kulki illalla vaunuissa ympäri kaupunkia katsomassa illuminatsioonia ja niitä tiheitä ihmisjoukkoja, jotka kaduilla riemuhuudoilla häntä tervehtivät. Seuraavana päivänä oli juhlallinen virkakuntien vastaanotto ja kaupungissa olevien sotajoukkojen katselmus. Vaan erittäin on mainittava perintöruhtinaan käynti Keisarillisessa Senaatissa ja yliopistossa. Jälkimmäisessä paikassa sai konsistoori korkean kanslerin läsnäollessa pitää istunnon, jolloin m. m. ilmoitettiin, että oli perustettu Aleksanterinstipendin nimellä tunnettu matkaraha tie-

teellisiä tutkimuksia varten ulkomailla. Sen jälkeen esitettiin hänelle erittäin ylioppilaat osakunnittain, inspehtorit ja kuraatorit etunenässä. Illalla pidettiin seurahuoneella «maan puolesta», niinkuin sanottiin, loistavat tanssiaiset. Perintöruhtinas suvaitsi itse vilkkaasti ottaa osaa tanssiin ja armollisesti puhella useain naisten ynnä muitten kanssa. Seuraava päivä kului samalla lailla. Illalla oli tanssiaiset kenraali Thesleffin luona; mutta keskellä näitä, muutama minuutti yli yhdeksän, otti perintöruhtinas jäähyväiset lähteäksensä paluumatkalle. Ulriikaporin kylpyhuoneen sillalle, josta lähtö tapahtui, oli ylioppilaskunta asettunut ja lauloi perintöruhtinaan lähtiessä tilaisuutta varten suomeksi ja ruotsiksi sepitetyn ja painetun laulun, jonka ensimmäinen värssy kuuluu:

«Ruhtinas nuori! rinnoissa nuorten
Toivon tuottaja riemuisen!
Suo toki *Suomen* poiilta
Ylistystä *Sinulle* annettaa!»

Samoin kuin ylioppilaat häntä ylistivät «toivon tuottajaksi riemuisen», niin jätti hän lähtiessänsä kaikki muutkin viehättyneinä ja ihastuneina itseensä. Helsingin senaikuiset sanomalehdet arvelevat, että hänen esiintymisensä, hänen lempeät kasvonpiirteensä, kaikki muistutti «unhottumatonta Aleksanteria», sitä Venäjän hallitsijaa, joka ensimmäisenä oli suomalaisten sydämet voittanut. «Se muisto, jonka Hän jätti», sanotaan perintöruhtinaasta, «on häviämätön ja kaunis; Suomen kansa ei ole unhottanut että se ennen on rakastanut yhtä Aleksanteria, ja se on onnellinen saadessaan nyt siirtää tämän rakkauden Hänen nimensä, Hänen valtakuntansa ja Hänen sydämmensä perilliselle».

Mikä oli se vaikutus, jonka Suomen yksinkertaiset olot tekivät Aleksanteriin hänen ensi kerran täällä ollessaan? Sitä emme tiedä, jollemme sitä saa päättää siitä ystävällisestä ja suosiollisesta mielialasta, joka hänessä aina meidän maatamme kohtaan vallitsi. —

Kun Aleksanteri perintöruhtinas toisen kerran kävi meillä, niin totiset syyt kutsuivat hänet yliopiston kanslerina tänne. 1848 vuoden vallankumoukselliset liikkeet olivat saattaneet keisari Nikolain vetämään hallituksen ohjakset vieläkin kireemmälle kuin ennen, ja kammoamaan kaikkia vapauden pyrinnöitä, joiden pesäpaikkana muka etupäässä olivat yliopistot.

Suomen yliopiston varakansleriksi oli joulukuussa 1847 nimitetty juur'ikään Venäjältä palannut soturi J. M. Nordenstam, joka hellittämättömällä kädellä ryhtyi ankariin toimenpiteisiin meidän yliopistoa vastaan. Se herätti yleistä tyytymättömyyttä, niin ylioppilaissa, kuin muissakin. Nordenstamia — jota sittemmin kyllä opittiin paremmiltakin puolilta tuntemaan — pidettiin häpeänä koko maalle ja nimitettiin yleisesti «Nordenskam»iksi. Silloin tapahtui, että varakansleri 11 p. tammik. 1851 piti suuret tanssiaiset, joihin kutsuttiin muitten muassa 40 ylioppilasta — mutta ei kukaan niistä tullut sinne. Se oli selvä mielenosotus, sitä valitettavampi, koska tanssiaiset pidettiin kanslerin, perintöruhtinas Aleksanterin, 25-vuotisen virassaolon johdosta. Keisari Nikolain suuttumus tästä tapauksesta oli suuri, ja varmana kerrotaan, että hän ensin jo oli päättänyt sulkea koko yliopiston. Mutta lopuksi lähti itse kansleri Helsinkiin asiata selvittämään. Pietarista lähdettiin aamulla 12 p. maalisk. reessä; Viipurissa syötiin päivällinen. Seuraavana yönä klo $^1/_2$ 2 tultiin Haminaan, missä oli juhlavalaistus; aamulla tarkastettiin kadettikoulua. Loviisan ja Porvoon kautta tuli perintöruhtinas yöllä 14 päivää vasten Helsinkiin. Aamulla vastaanotti hän Senaatin jäsenet, sen jälkeen hän klo 11 lähti yliopistoon, jossa professorit hänelle esitettiin. Vaan tämä hetki oli jättävä pysyvän jäljen. Aleksanteri suvaitsi kutsua esiin Mattias Aleksanteri Castrénin, jonka tieteellinen nimi jo oli tunnettu koko Euroopassa, ja omin käsin antaa hänelle valtakirjan, millä hän määrättiin Suomenkielen ja kirjallisuuden ensimmäiseksi professoriksi yliopistoon. Yliopiston juhlasalissa yliopiston nuoriso syyllisenä odotti kansleriansa. Siellä piti Aleksanteri puheen, jossa moitti tehtyä mielenosotusta, vaan lopuksi julisti syyllisille armon «koska varakanslerikin on heidän puolestaan puhunut». Nyt oli riemu yleinen. Kansajoukkojen seuraamana kävi perintöruhtinas kaupungin eri laitoksia katsomassa, m. m. juuri valmistuneessa Nikolainkirkossa, nousten suuria portaita Senaatintorilta. Päivällisille oli kutsuttu useat korkeat virkamiehet. Ylioppilaat olivat saapuneet laulamaan ja lauloivat «Maamme», jolloin Aleksanteri ruotsiksi lausui: «Minä kiitän teitä» ja viimeksi «Jumala teitä siunatkoon». Jo ennen klo 5 vielä samana päivänä tapahtui lähtö. Porvoossa vastaanotettiin perintöruhtinas laululla ja juhlavalaistuksella. Kun hän lähti, ei voitu estää kansajoukkoa syöksemästä huoneisiin, missä rakastettu vieras oli ollut, katsomaan voisiko niissä löytää jotain muistoa hänestä. Jos Porvoossa ei paljon nukuttu sinä yönä, niin Loviisassa vielä vähemmin. Vaikka pe-

rintöruhtinas kulki sen läpi keskellä yötä, niin oli joka akkuna valaistu ja kaikki väki liikkeellä. Viipuriin tultiin klo 10 a. p. ja viivyttiin kaksi tuntia, ja illalla oli Aleksanteri taas Pietarissa.

Aleksanterin toinen matka Suomeen ei ollut kuin pikainen läpikulku, vaan kuitenkin oli hän sillä lopullisesti tullut suomalaisten alamaistensa lemmen esineeksi. Hän oli tullut hairahdusta rankaisemaan, vaan oli tuonut anteeksiannon, vieläpä lahjankin, joka oli tehnyt tämän käynnin aina muistettavaksi Suomen kansallisen tieteen ja sivistyksen historiassa. Nämät molemmat Aleksanterin ensimmäiset käynnit Suomessa ikäänkuin perustivat sen mielialan, sen luottamuksen, jolla suomalaiset aina katsoivat häneen. — Olen näillä Aleksanterin kahdella ensimmäisellä käynnillä meidän maassa seurannut hänen kaikkia askeleitansa, näyttääkseni miten kä hän täällä esiintyi ja kuinka häntä otettiin vastaan; voin tämän jälkeen olla vähän lyhyempi esittäissäni seuraavia.

Seuraavalla kertaa kun Aleksanteri perintöruhtinaana täällä kävi, niin hän oli isänsä keisari Nikolain seurassa; Aleksanteri siis tällä kertaa joutui vasta toisessa sijassa huomion esineeksi. Varhain aamulla 14 p. maaliskuuta 1854, siis päivällä tasan kolme vuotta perintöruhtinaan edellisestä käynnistä, keisari Nikolai kaikkein poikainsa kanssa saapui Helsinkiin ja meni asumaan keisarilliseen linnaan. Aika ei nyt ollut sopiva riemulle ja juhlille. Englanti ja Ranska olivat juuri ruvenneet Turkin liittolaisiksi sodassa Venäjää vastaan. Pari päivää ennen oli julistettu keisarin kirje Suomen v. t. kenraalikuvernöörille kreivi Bergille hänelle silloisten valtiollisten seikkojen tähden annetusta erinomaisesta vallasta, jonka ohessa hänelle annettiin toimeksi «vihollisen hyökkäyksiä vastaan puolustaa Meidän Suomen Suuriruhtinaskuntaamme». Jos siis tällä kertaa kaikki suuremmat juhlallisuudet jäivätkin pitämättä, niin pidettiin kuitenkin tavallinen vastaanotto, päivälliset y. m. Sen ohessa keisari, perintöruhtinas ja suuriruhtinaat kävivät yliopistoa, kirjastoa, tähtitornia, Nikolainkirkkoa y. m. laitoksia katsomassa. Seuraavana päivänä iltapuolella tapahtui lähtö.

Kun Suomenmaa jälleen sai nähdä Aleksanteri II:n rajojensa sisäpuolella, oli suuri muutos tapahtunut: hän tuli silloin hallitsijana. Krimin sodan vastoinkäymiset olivat murtaneet keisari Nikolain rautaiset voimat.

Isän kuoltua oli Aleksanteri II noussut Venäjän keisarikunnan ja siihen eriämättömästi yhdistettyjen Puolan kuningaskunnan ja Suomen suuriruhtinaskunnan valtaistuimille. Kun tahdomme itsellemme luoda kuvan Aleksanterin hallituksen merkityksestä Suomelle, niin tulee meidän muistaa millaiset olot sitä ennen olivat olleet.

Tunnettua on kuinka kuollutta kaikki oli Suomessa meidän vuosisatamme alussa. Tuo suuri muutos, Suomen erottaminen entisestä yhteydestänsä Ruotsin kanssa ja yhdistäminen Venäjän valtakuntaan, oli ikäänkuin saattanut henkisen elämän maassamme tainnoksiin. Virkamiehistö teki tehtävänsä, mutta mitään yhteistä harrastusta muuten ei siinä, yhtä vähän kuin kansassakaan, ollut. Vaan maamme tointui tainnoksista. Ensin nousivat suuret miehet uutta harrastusta ja rohkeutta luomaan, ja 1840-luvulla, sittenkun Snellman oli ilmi lausunut kansallisen elämän syntysanat, rupesi harrastus ja into leviämään yhä laajempiin piireihin. Lönnrotin, Runebergin ja Snellmanin kautta oli koko kansalle ennen tuntemattomalla tavalla selvinnyt se seikka, joka vielä v. 1809 oli ainoastaan muutamien silmiin kangastanut, että

«vaikk' onni mikä tulkohon,
maa, isänmaa se meillä on».

Tämän isänmaan tulevaisuutta muodostamaan tahtoi kansa itse osaa ottaa. Nämä ajatukset liikkuivat Suomen kansan povessa silloin kun Aleksanteri II tuli Venäjän keisariksi ja Suomen suuriruhtinaaksi. Mutta oliko hän ymmärtävä nuo tunteet? Niissä tosin ei ollut uhkaa, ei vaaraa valtakunnan yhteydelle. Ne tarkoittivat vain Suomen sisällistä, kansallista vapautta. Mutta niitä voitiin väärin selittää, ja oli väärin selitetty. Niinhän Menshikov, Suomen kenraalikuvernööri, v. 1851 yliopiston rehtorin, Gabriel Reinin käydessä hänen puheillansa Pietarissa oli arvellut suomalaisten tahtovan perustaa eri Suur-Suomen valtakunnan. Ja kun Rein huomautti semmoisen tuuman mahdottomuutta, sai hän vastaukseksi: «onhan mailmassa niin paljon hulluja». Oliko nuori keisari huomaava totuuden?

Suuret olivat ne toiveet, jotka nuoreen ruhtinaaseen pantiin. Olihan opittu hänen jaloa mieltänsä tuntemaan, olihan hän pelastanut yliopistomme, silloin kun ankara isä jo oli päättänyt sen sulkemisen. Sentähden luotettiin häneen, että hän täyttäisi kaikki kansan palavat toiveet. Kylmä

järki voi ehkä täydellä syyllä väittää, että tuolla luottamuksella ei ollut kylliksi selviä perustuksia entisyydessä; mutta Suomen kansa luotti — eikä pettynyt.

Tunnettua on kuinka Suomen kansan silloinen mieliala yhtä suoralla kuin arvokkaalla tavalla Gabriel Reinin ja Frans Ludvig Schaumanin kautta lausuttiin julki siinä juhlassa, jonka Suomen yliopisto vietti keisarin juhlallisen kruunauksen johdosta 20 p. syysk. 1856. Edellinen siinä kutsumuskirjassa, jonka yliopiston rehtorina juhlaa varten julkaisi, jälkimmäinen juhlapuhujana, toi esiin kansan hartaat toiveet valitsemainsa edusmiesten kautta jälleen saada itse ottaa osaa isänmaan yhteisiin toimiin. He huomauttivat mitenkä niinä pian 50 vuotena jolloin Suomen säätyjä ei oltu kutsuttu kokoon — tämä saattoi tapahtua, koska vanha hallitusmuoto jätti kokoonkutsumisen hallitsijan mielivaltaan — kansan ajatukset ja toiveet hyvin vähässä määrin olivat valtaistuimen luo ehtineet, kuinka monta tärkeätä parannusta, jotka ainoastaan säätyjen avulla olivat aikaan saatavat, oli täytynyt jättää sikseen. «Vaikka Suomen valtiomuodon mukaan», sanoo Rein, «valtiopäiväin kokoonkutsumus kokonaan riippuu hallituksesta . . . täytyy kuitenkin jokaisen rehellisen suomalaisen mitä hartaimmin toivoa ja pitää ainoastansa yhteiskunnan laillisten laitosten kehitystä sekä vaurastuksen ja sivistyksen varmempaa leviämistä edistävänä, jos tilaisuus Suomen kansalle voitaisiin valmistaa useammin edusmiestensä kautta, tärkeissä, maan yhteistä hyvää, lainsäädäntöä ja verotusta, koskevissa kysymyksissä, keskenään neuvoteltuansa ja kaikista maaseuduista hankittuansa tietoja oloista ja tarpeista, saada lähestyä Keisarillista Herraansa ja Suuriruhtinastansa alamaisilla toivomuksilla ja lausunnoilla». Ja Schauman lausui: «Hallitsijan katse, jos kuinkakin terävä, ei voi kaikkea nähdä eikä arvostella kaikkea, hänen tahtonsa, jos kuinkakin hyvä ja jalo, voi yhtä vähän yksin kaikkea hyvää aikaan saada, kuin kaikkea pahaa ehkäistä». «Yksi tärkeimmistä määräyksistä maan laissa on se, että kansalla neljästä säädystä valittujen edustajainsa kautta on oikeus hallitsijan kutsumuksesta kokoontua yleisille valtio- eli maapäiville keskustelemaan yleisistä maalle tärkeistä asioista; että erityinen osallisuus lainsäädännössä sekä verotusoikeudessa on näille säädyille suotuna, niin että ilman säätyjen tiedotta ja suostumuksetta «elköön yhtään uutta lakia tehtäkö eikä vanhaa poistettako» (1772 v:n Hallitusmuoto § 40), elköönkä myöskään mitään muutosta tehtäkö säätyjen privilegiumeissa (1772 v:n Hallitusmuoto § 52), että «kan-

salla on kieltämätön oikeus hallitsijan kanssa keskustella, sovitella, kieltää ja suostua siitä, mikä maan voimissa pitämiseksi on tarpeen» (1789 v:n Yhd. ja Vakuutuskirja § 5); että «valtiorahaston tila näytetään valtakunnan säätyjen valiokunnille, että näkevät rahain olevan käytettyinä valtakunnan hyväksi ja hyödyksi» (1772 v:n Hall.-muoto § 50); sekä että yleensä kansan edusmiehillä on oikeus esittää hallitsijalle alamaisia toivomuksiansa maan yleisten tarpeitten suhteen». Olkoon näissä lauseissa kylläksi osottamaan miten silloin ajateltiin.

Vaan jo ennenkun Rein ja Schauman pitivät pontevat puheensa oli keisari Aleksanteri keväällä 1856 käynyt Suomessa. Hän lähti kaikkien veljiensä seurassa maantietä Pietarista 21 p. maalisk. ja saapui Viipurin ja Haminan kautta Helsinkiin 23 p. varhain aamulla, pääsiäisyönä. Aamulla hän kävi yliopistossa, missä ylioppilaille suvaitsi lausua sanat: «minä luotan teihin täydellisesti». Sittemmin kävi keisari sekä Nikolainkirkossa että venäläisessä kirkossa. Illalla panivat ylioppilaat toimeen suuren soihtukulun ja tervehtivät keisaria tilaisuutta varten «Savolaisen laulun» säveliin sepitetyllä toivorikkaalla runolla, jossa sanottiin:

«Kring Finlands snöbetäckta strand
Står våren ung på nytt.
Det dagas öfver folk och land.
Och natten flyr för ljusets brand,
Och morgonen har grytt.

Du som oss unnat ljusets lott
Och hägnat Finlands vår,
Som älskat oss, som oss förstått,
Som mildrat och försonat blott,
Nu här bland oss Du står. —

För Finlands Furste och hans hus
Ett högt, ett gladt hurra! —»

Toisena päivänä piti keisari tuon ikimuistettavan istunnon Suomen Senaatissa, jolloin hän Senaatille ranskankielisessä kirjelmässä esitti ne parannustoimet maan hyväksi, joihin hän tahtoi ryhdyttävän. Ne olivat: 1) kaupankäynnin vaurastuttaminen sen sodassa kärsittyjen vaurioitten jälkeen; 2) teollisuuden auttaminen; 3) ehdotuksen tekeminen koulujen perustami-

seksi kansanopetusta varten; 4) kulkuneuvojen parantaminen uusilla kanavoilla ja rautateillä, jotta yhdistys rantakaupunkien ja maan sisäosien välillä sekä keisarikunnan pääkaupungin kanssa tulisi helpommaksi; 5) palkankorotus alemmille virkamiehille. Se oli ohjelma hallituksellensa, jonka keisari Aleksanteri näin oli julkisesti Suomen kansalle esittänyt, ja siitä kasvoi Suomelle mitä rikkaimmat hedelmät. Tarvitsee vain viitata kansakoululaitokseemme ja rautatieverkkoomme, joiden perustamiseen varmaankaan ei olisi ryhdytty niin suurella voimalla, jollei olisi tiedetty itse keisarin niitä harrastavan.

Vielä viipyi keisari Helsingissä yhden päivän, jonka iltana kaupungin porvaristolla oli kunnia pitää seurahuoneessa tanssiaiset, joihin myöskin keisari saapui ja otti osaa tanssiin. Se ystävällisyys, jolla keisari nytkin kaikkia kohteli, herätti yleistä ihastusta. Muun muassa kerrotaan seuraava tapaus. Eräs nuori suomalainen upseeri, sittemmin kuvernööri, oli kihloissa erään Suomen ylhäisimpiin sukuihin kuuluvan ja myöskin keisarille tutun neiden kanssa, ja keisari suvaitsi kysyä milloinka aiottiin viettää häät. «Sodan päätyttyä» vastattiin. Silloin, lausui keisari, voin ilahuttaa teitä sillä sanomalla, ettei teidän tarvitse kauvan odottaa. Viikkoa myöhemmin solmittiinkin Pariisin rauha. Vaan kello 12 yöllä lähti keisari suuriruhtinaitten, ministerivaltiosihteerin ja kenraalikuvernöörin seurassa Turkuun, nähdäksensä myöskin Suomen vanhan pääkaupungin. Sinne tultiin vähää ennen 2 päivällä 26 p. maalisk. Iltapäivällä kävi keisari Tuomiokirkossa ja katseli sen muistomerkkejä. Illalla oli loistava juhlavalaistus koko kaupungissa; ylialkeiskoulun pihassa luettiin kuultokuvassa:

Collectasque fugat nubes, solemque reducit.
(Hän karkoittaa kokoutuneet pilvet ja saattaa päivän paistamaan).

Vielä seuraavan päivän keisari viipyi Turussa, ja kunnioitti läsnäolollaan tanssiaisia, jotka porvaristo illalla piti. Vaan kello $^1/_2$ 12 lähdettiin. Kello 1 i. p. 28 p. tultiin Tampereelle. Sinne oli kokoontunut suuri joukko kansaa lähiseuduilta keisaria näkemään, ja useat olivat olleet valveilla ja odottaneet koko yön. Keisari meni asumaan tehtaanisäntä v. Nottbeckin luo, jonka kauniissa, nyt tosin talven vallassa olevassa puistossa kävi koskea katsomassa. Kaksi tuntia Tampereella viivyttyä, jatkettiin matkaa. Seurauksena tästä käynnistä oli, että keisari, myöhemmin samana vuonna,

edelleen 50 vuodeksi vahvisti keisari Aleksanteri I:n Tampereelle antamat oikeudet, joihin kuului vapaus tullista niin tuotavain tehtaan-työaineitten, kuin ulos vietäväin valmistusten puolesta. Hämeenlinnan ja Viipurin kautta kävi sitten paluumatka Pietariin, johon keisari saapui aamulla 29 p. maalisk.

Jälleen oli Aleksanteri II keisarina Suomessa käyden kaikki ihastuttanut samoin kuin ennen perintöruhtinaana. Jälleen oli hän näyttänyt lempeätä mieltänsä. Mutta oliko sentähden varma, että hän kuulisi nuo toiveet, jotka lausuttiin valtiopäiväin kokoonkutsumuksesta? Ehkä valtioseikat ja yleiset näkökannat, jotka meidän maatamme mahdollisesti eivät suorastaan koskeneetkaan, voisivat saada keisarin jättämään sen toimen sillensä, vaikkapa hän monessa suhteessa olisikin ollut siihen taipuvainen? Tämä oli se suuri kysymys, jonka edessä Suomen kansa seisoi. Useat seikat, muiden muassa nuo laajat valmistustyöt orjuuden poistamista varten Vejällä, jotka kiinnittävät Aleksanterin huomion, lykkäsivätkin Suomen valtiosäätyjen kokoonkutsumisen muutaman vuoden eteenpäin. Mutta turhaan ei tarvinnut toivoa. Valistunut hallitsija oli hänkin huomannut säätyjen kokoontulon välttämättömäksi maan edistymiselle. Se ei ollut tyhjää korupuhetta eikä erehdystä, kun hänelle ensi kerran keisarina täällä käydessään oli laulettu: «Sinä joka olet meitä rakastanut, joka olet meitä ymmärtänyt». 10 p. huhtik. 1861 kutsuttiin seuraavan vuoden tammikuuksi kokoon valiokunta, 12 miestä kustakin säädystä, joiden tuli valmistella asioita valtiopäiväin käsiteltäväksi. 18 p. kesäk. 1863 annettiin Tsarskoje-Sjeloosta käsky Suomen suuriruhtinaskunnan säädyille kokoontua syksyllä valtiopäiville Helsingin kaupunkiin.

Että keisari itse täydellisesti käsitti minkä tärkeän askeleen hän teki ja mitenkä Suomenmaa täten oli astuva uusille kehityksen urille, siitä voimme pitää todistuksena sitäkin seikkaa, että keisari sinä vuonna kahdesti kävi Suomessa.

Jo kesällä 28 p. heinäkuuta tuli keisari ensin tänne, käyden Helsingissä, Hämeenlinnassa sekä Luolaisten malmilla, Suomen ruotujakopataljoonia tarkastamassa. Vastaanotto oli tietysti nyt, ikävöidyn valtiopäiväkutsumuksen annettua, kansan puolelta jos mahdollista vielä innostuneempi kuin milloinkaan ennen. Helsinki, jonne keisari Aleksanteri tuli meritse, oli pukeutunut juhlapukuun tervehtiäksensä Keisaria ja Suuriruhtinasta koko maan puolesta. Rannalla oli iso kunniaportti, jossa nähtiin ylempänä

Suomen vaakuna, alempana sanat: «Terve tultua» sekä maakunta-vaakunat. Esplanaadein päässä oli toinen kunniaportti, jossa luettiin sana: «Välkommen»; äsken palaneen Uuden Teaterihuoneen eteen oli rakennettu seinä, koristettu kukilla ja köynnöksillä, jotka muodostivat *A*-kirjaimen sekä päivämäärän: 15 p. syysk. 1863. Valtiopäiväin kokoonkutsujalle Suomen kansa näin lausui kiitoksensa ja tervehdyksensä. Pari tuntia Helsingissä oltuansa, jatkoi keisari matkaansa uudella rautatiellä Hämeenlinnaan, josta palasi 30 p. Viivyttyänsä seuraavan päivän Helsingissä tapahtui keisarin lähtö yöllä. Niin Hämeenlinnassa kuin Helsingissäkin oli keisaria tervehtimässä ja kiittämässä käynyt lähetyskuntia maalta, Hämeen ja Itä-Uudenmaan maanomistajain puolesta, joita johti edellistä talonpoika Idänpää-Heikkilä, jälkimmäistä kreivi Creutz.

Mutta tämäkin käynti on erityisen hallitustoimen kautta syvästi piirrettynä Suomen kansan historiaan. Hämeenlinnassa ollessaan pani keisari lain hengen mukaan käytäntöön Oikeudenkäymiskaaren määräyksen: «älköön vierasta kieltä käytettäkö maan tuomioistuimissa», vahvistaen asetuksen suomenkielen yhdenvertaisuudesta ruotsinkielen kanssa; ja jos siinä kyllä vielä toistaiseksi toimeenpanossa määrättiin muutamia rajoituksia, niin oli kuitenkin tässä jo yhdenvertaisuuden ja oikeuden perusaate tullut niin selvään lausutuksi, että vastustajain ajan pitkään tuli vaikeaksi tutkainta vastaan potkia. Hyvin voipi siitä ja sen seurauksista sanoa, niinkuin Juhana Vilhelmi Snellman, se mies, jonka toimesta etupäässä tämä asetus aikaan saatiin, kirjoittaa muistoonpanoissaan (ks. Valvoja 1883 siv. 479): «Sellainen kuin se olikin on ja pysyy se Suomen kansan tulevaisuuden kulmakivenä. Mitä asianomaisten on toimeenpanossa onnistunut siitä tinkiä, otetaan kyllä kerta korkoineen takaisin».

Syyskuussa tuli Aleksanteri, perintöruhtinas Nikolai, suuriruhtinas Aleksanteri (nykyinen keisarimme) y. m. seurassaan, uudestaan Helsinkiin valtiopäiviä avaamaan. Syyskuun 18 p. piti Keisari ja Suuriruhtinas ranskankielellä valtaistuimelta Suomen säädyille puheen, joka epäilemättä on jaloimpia, mitä milloinkaan mikään hallitsija on kansansa edusmiehille pitänyt. «Suomen Suuriruhtinaanmaan edusmiehet», niin alkoi tämä merkillinen puhe, «nähdessäni Teidät tässä kokountuneina tunnen Minä Itseni onnelliseksi, että olen voinut täyttää teidän toivomuksenne ja oman mielihaluni. Minun huomioni on kauvan ollut kääntyneenä useampiin maan parasta syvälti koskeviin kysymyksiin, jotka aika-ajoin ovat ilmautu-

neet, vaan joita ei ole voitu päättää, koska Valtiosäätyjen osallisuus on tarpeellinen niiden ratkaisemiseen. Tärkeät valtiolliset syyt, joiden arvosteleminen kuuluu Minulle yksinäni, ovat estäneet Minun ensimmäisinä hallitusvuosinani kutsumasta Suuriruhtinaanmaan säätyjä kokoon». Sittenkuin sen jälkeen on puhuttu niistä toimenpiteistä ja ehdotuksista, jotka hallitus on katsonut tarpeelliseksi tehdä maan edistymiseksi, mainitaan että muutamat säädökset Suuriruhtinaanmaan perustuslaissa eivät enää ole sopivia, jonka tähden seuraaville valtiopäiville aiotaan tehdä selitysten ja lisäysten ehdotuksia siinä suhteessa. «*Pysyen sen perustuslaillisesti rajoitetun ruhtinasvallan pohjalla, jota Suomen kansan mieliala suosii ja josta kaikki sen lait ja laitokset ovat todistuksena*, tahdon Minä mainituilla ehdotuksilla laajentaa sen itseveroitusoikeuden, joka säädyillä perustuslain mukaan nyt on, sekä antaa säädyille takaisin sen ehdotusoikeuden valtiopäivillä, joka heillä vanhastaan on ollut, kuitenkin pidättäen ainoastaan Itselleni oikeuden nostaa kysymystä perustuslakien muuttamisesta». Puheensa lopussa lausui keisari Aleksanteri nuo jalot sanat: «*Minun puolellani ei yksikään teko ole voinut hämmentää sitä luottamusta, joka on välttämätön Hallitsijan ja kansan kesken*».

Semmoinen oli se puhe, jonka kautta Aleksanteri II osotti, etteivät suurimmatkaan toiveet, joita Suomen kansa oli häneen pannut, pettäneet vaan täydessä määrin toteutuivat. Sillä nämä sanat eivät olleet korupuhetta vaan, ne osotettiin todeksi myöskin teoissa: v:n 1867 säädyille esitettiin uusi valtiopäiväjärjestys, joka teki valtiopäivät määräaikaisiksi, ja 15 p. huhtik. 1869 sai se Keisarin ja Suuriruhtinaan vahvistuksen säätyjen hyväksymässä muodossa. Aleksanteri II:n oli onnistunut ymmärtää Suomen kansansa, ja yhdistää se itseensä ja valtakuntaansa katkeamattomilla siteillä.

Kuusi päivää viipyi keisari Aleksanteri tällä kertaa Suomessa, syyskuun 14—19 pp. Mainittakoon tässä lyhyesti miten nämä merkilliset päivät kuluivat. 14 p. päivällä hän saapui höyrylaivalla «Standard», ja kävi sinä päivänä yliopistossa, jossa opettajat esitettiin ja ylioppilaita tervehdittiin. Seuraavana päivänä tapahtui keisarin Helsingissä ollessa valtiopäiväin juhlallinen «ulospuhallus». Se oli juhlallinen hetki tuo, jolloin Suomen kansa näki vuosikymmenten toiveitten toteutuvan. Kansajoukko täytti Senaatintorin ja siihen päättyvät kadut ja monen «silmä, harvoin vettynyt, nyt valui kyynelin». 16 p. käytiin everstinna Karamsinin luona Järvenpään kartanossa, missä oli loistavat pidot metsästysjuhlineen y. m.,

joista palattiin vasta myöhään yöllä. Lepoon käytettiin sentähden seuraava päivä, vaan kuitenkin oli keisari sinä päivänä tarkastamassa Lapinlahden sairashuonetta ja teki kävelyretken Töölön lahden ympäri. Valtiopäiväin avajaisten päivänä pidettiin illalla 1,500 kutsutulle vieraalle tanssiaiset rautatien asemahuoneella, jonka iso perronki-huone tilaisuutta varten oli muutettu komeaksi tanssiaissaliksi. 19 p. pidettiin Keisarin ja Suuriruhtinaan puolesta valtiopäivämiehille päivälliset, joissa keisari suvaitsi esittää maljan toivottaen Suomelle onnellisuutta (pour la prospérité de la Finlande). Illalla tapahtui keisarin lähtö.

Hallituksensa loppupuolella kävi Aleksanteri II ainoastaan kerran Suomessa. Hän tuli katsomaan mikä oli ollut tuloksena hänen hallitsijatyöstänsä Suomessa. Erityisellä tavalla osottaa tämäkin käynti, kuinka keisari yhä piti silmällä ja myötätunnolla katseli Suomenmaan edistystä. Kesällä 1876 pidettiin Suomen ensimmäinen yleinen taide- ja teollisuusnäyttely. Pian ruvettiin kertomaan, että myöskin ylhäinen hallitsijamme perheineen kunnioittaisi näyttelyä käynnillään, ja huhu muuttui tiedoksi. Oli heinäk. 14 p:n ilta kun keisari puolisoineen, perintöruhtinas, nykyinen keisarimme, puolisoineen, ja useimmat muutkin keisarillisen perheen jäsenet junalla saapuivat Helsinkiin. Seuraavana päivänä aamulla oli vastaanotto Senaatin jäsenille, joille Keisari suvaitsi esittää H. K. K. Perintöruhtinaan, lausuen sen toivon, että sama luottamus, joka aina oli vallinnut hänen itsensä ja Suomen kansan välillä, säilyisi myöskin Perintöruhtinaan aikana, tämä kun on kahdenkertaisilla siteillä Suomeen liitettynä. Kello 1 saapuivat keisarilliset näyttelyrakennukseen Kaivopuistossa, ja viipyivät siellä pari tuntia. Keisari lausui ilonsa Suomen teollisuuden suuresta varttumisesta — ja kyllä tämä näyttely kaikessa yksinkertaisuudessaan voikin keisarille todistaa köyhän maamme ääretöntä edistystä siitä ajasta, jolloin hän hallituksensa alussa oli täällä käynyt.

Sen jälkeen pidettiin keisarillisessa linnassa suuret päivälliset, jolloin suomalaisilla laulajattarillamme, neiti Basilierilla, neiti Fohströmillä ja rouva Engdahlilla oli kunnia saada esiintyä. Päivällisen loputtua saapuivat ylioppilaat keisarillisen linnan edustalle, jossa lauloivat Venäjän kansallislaulun suomalaisilla sanoilla, «Kong Christian stod ved höien mast», jolloin keisari toi balkongille esiin suuriruhtinattaren Dagmar Marian, ja sitten keisarin pyynnöstä «Maamme», johon keisari itse yhtyi. Laulun loppuessa suvaitsi keisari lausua ruotsiksi: minä kiitän. Illalla kävivät keisari, pe-

rintöruhtinas puolisoineen ja Edinburgin herttuatar ruotsalaisessa teaatterissa. Vielä kaksi päivää viipyi keisari Helsingissä, käyden muun muassa tarkastamassa Viaporin linnaa ja katsomassa suurta kansanjuhlaa, jonka Helsingin kaupunki pani toimeen Töölössä. 17 p. illalla tapahtui lähtö. Perintöruhtinas puolisoineen jäi kuitenkin vielä yhdeksi päiväksi jälkeen, ja kävi silloin yliopistossa, ylioppilastalossa, toisen kerran näyttelyssä ja illalla Suomalaisessa Ooperassa, jossa esitettiin kohtauksia «Sevillan Parturista» ja «Luciasta».

Se oli keisari Aleksanteri II:n viimeinen käynti Suomessa. Hän oli nähnyt, että hänen jalo työnsä oli tuottanut hedelmiä, että hän oli ansainnut suomalaisten alamaistensa rakkauden ja että hän oli sen saanut. Ehkä tuo tieto voi jonkun kerran muistua hänelle mieleen ja olla hänelle iloksi hänen hallituksensa parina viimeisenä synkkänä vuotena.

Jälleen henkiin herättämällä yhdysvaikutuksen hallituksen ja kansan välillä on Keisari ja Suuriruhtinas Aleksanteri II tehnyt työn, joka ainiaaksi asettaa hänet Suomen kansan rakkaimpien hallitsijain joukkoon. Kuinka kansan edusmiesten näin jälleen alkanut osanotto yhteisiin asioihin on elvyttänyt maatamme kaikilla aloilla, sitä ei tarvitse suomalaiselle muistuttaa. Vaan tämän rinnalla on muistettava pitkä sarja muita tärkeitä toimia, joihin keisari suoranaisemmin on vaikuttanut ja joista osaksi ylempänä on huomautettu. 1863 v:n asetus suomenkielen asettamisesta yhdenarvoiseksi ruotsinkielen kanssa; suomenkieliset korkeammat poika- ja tyttökoulut; kansakoululaitos, jonka kehitykseen Aleksanteri otti niin hartaasti osaa; 1865 v:n painolaki, joka valitettavasti oli voimassa vain puolentoista vuotta; varmalle ja vakavalle kannalle perustettu rahakantamme; 1859 v:n uusi tullitaksa (jos kohta ei kaikin puolin moitteeton); asevelvollisuus; rautatieverkkomme; 1865 v:n asetus kunnallishallituksesta maalla: kaikki ovat todistuksena Aleksanteri II:n Suomelle onnellisesta hallituksesta ja ovat hänelle hankkineet Suomen kansan kiitollisuuden.

Olkoon ainoastaan parilla mutta paljon ilmoittavalla numerolla osotettu maamme edistys Aleksanteri II:n hallitessa. V. 1860 oli Suomen väkiluku 1,745,000, v. 1889 2,340,000 henkeä. V. 1860 ei ollut Suomessa vielä järjestettyä kansakoululaitosta, v. 1889 oli olemassa 1,010

kansakoulua, joissa 65,000 poikaa ja tyttöä sai kasvatuksensa. V. 1860 ei ollut Suomessa yhtään rautatietä käytännössä, v. 1890 on rautateitä 1,901 kilometriä. V. 1860 olivat Suomen tullitulot 5,720,000 markkaa ja valtion vuotuinen tulo- ja menoarvio noin 15 milj., v. 1890 olivat tullitulot 23,100,000 ja kulunkiarvio noin 45 milj. markkaa.

Nämä edistystoimet tunkivat niin syvälle, ettei köyhinkään rahvaan mies voinut olla niitä huomaamatta. Kun hän virkakunnissa sai käyttää omaa kieltänsä ja sai sillä vastauksen; kun hän näki lastensa kouluissa saavan paljoa paremman kasvatuksen kuin hänelle itselle aikoinaan oli tullut osaksi; kun hän vapaasti lausui mielensä ja antoi äänensä omia asioitansa järjestettäessä: niin hänen sydämmensä täyttyi syvällä kiitollisuudella hyväntekijäänsä kohtaan. Sentähden kiilsi kyynel jokaisen suomalaisen silmässä, kun tieto Aleksanteri II:n murhasta levisi maahamme.

Vaan olkoon, nykyhetkellä, vielä erittäin yksi vaikutus Aleksanteri II:n hallituksesta huomautettuna: hän liitti Suomenmaan Venäjään likemmin kuin se ennen oli ollut. Ei ainoastansa sen kautta että Suomen kansan rakkaus kiintyi häneen itseensä, Venäjän hallitsijaan, vaan senkin kautta että hän näytti kuinka Venäjän ja Suomen edut eivät sodi toisiansa vastaan, vaan kuinka voitiin molemmista yht'aikaa huolta pitää. Hänen aikanansa katosi Suomessa se vanha viha venäläisiä vastaan, josta valitettavasti useampi esimerkki voitaisiin esiintuoda vielä tämän vuosisadan alkupuoliskolta. Hän sai suureksi osaksi hälvenemään ne epäluulot Venäjän tarkoituksista Suomen suhteen, jotka estivät täydellisen sopusoinnun syntymistä meidän maamme ja keisarikunnan välillä.

Mutta, sanovat meidän vihamiehemme Venäjällä, keisari Aleksanteri II:nkin täytyi moittia Suomalaisia heidän vastahakoisuudestaan Venäjän suhteen 1864 v:n valtiopäiväin lopettajaispuheessa, josta suomalaiset eivät hiiskukkaan. Olkoon koko tämä moite tähän otettuna. Keisari lausui: «Minä kiitän Teitä niistä uskollisuuden ja rakkauden tunteista Minua kohtaan, joita Suomen kansan puolesta olette erinäisissä tiloissa lausuneet, mutta samalla en voi olla siitä valittamatta, että muutamat keskustelut valtiopäivillä ovat saattaneet väärään käsitykseen siitä suhteesta, jossa Suuriruhtinaanmaa on Venäjän Keisarikuntaan. Eriämättömässä yhdistyksessään Venäjän kanssa on Suomi saanut sortamattomina pitää sille vakuutetut oikeutensa ja nautitsee yhtenään, lakiensa turvassa, kaikki ne henkiset ja varalliset edut, joihin Keisarikunnan voimallisuus antaa mahdollisuuden.

Venäjä avaa Suomen asukkaille avaran ja vapaan kaupankäynti- ja teollisuusalan, ja hyväntahtoinen Venäjän kansa on jo useammasti silloin, kun kovat koettelemukset ovat Teidän isänmaatanne kohdanneet, osottanut veljellistä tunnollisuutta ja toimellista apua. Selvä käsitys Suomen totisesta hyvästä pitää siis vaatiman Teitä lujemmaksi tekemään, eikä suinkaan heikontamaan, sitä läheistä yhteyttä Venäjän kanssa, joka on varmana takauksena Teidän isänmaanne menestykselle». Kuinka toisenlaisilta kaikuvat nämä sanat, kuin ne, joilla nykyiset vihan kylväjät koettavat meidän kansaamme soimata! Että erotusta mielipiteissä voi syntyä niidenkin välillä, jotka saman asian menestystä harrastavat, on meillä katsottu luonnonmukaiseksi. Ja siitä, että keisari Aleksanteri lausui suoraan ajatuksensa, siitäkin Suomen kansa häntä kunnioittaa. Hän lausui sen perustuslaillisena hallitsijana vapaalle kansalle, ei pakolla, vaan vapaasti koettaen saada kansan mielipidettänsä muuttamaan. Vaan koska tämä asia on tullut puheeksi, niin mainittakoon vielä että, niinkuin meillä tunnettu on, tässä tarkoitettiin erästä erityistä tapausta. Ritaristossa ja aatelistossa oli näet noussut kysymystä, tokko Venäjän palveluksessa oleva suomalainen voi istua säädyssä, ja sääty oli siihen myöntävästi vastannut, vaikka toistakin mieltä oli useilta tahoilta puolustettu. Keisarin lausuma ei siis koskenut mitään valtiopäiväin päätöstä, eikä säätyä, vaan säädyn vähemmistöä. Vaan keisari katsoi tärkeäksi, että tämmöistä mielipidettä ei ainoastaan saataisi tukahutetuksi, vaan mielistä poistetuksikin. Niin oli tämäkin tapaus todistuksena hänen ylevästä mielenlaadustansa.

Niin pysyi Aleksanteri II Suomen kansansa rakkauden esineenä. Kuinka tuo rakkaus oli tunkeunut syvälti sydämmiin kansan laajoissakin piireissä, siitä muistuu mieleeni eräs tapaus keisarin viimeisiltä vuosilta. Se oli siihen aikaan, jolloin jo rikokselliset kädet olivat monta kertaa uudistaneet murhayrityksiänsä jaloa keisaria vastaan. Silloin talonpoikainen mies, jos en muista väärin Itä-Suomesta, täydellä todella esitti tuuman, että keisarin tulisi siihen paikkakuntaan kansan keskelle muuttaa: kyllä me häntä suojelemme ja hukka perii jokaisen, joka pahassa aikomuksessa lähestyy. Jos kansan rakkaus olisi voinut keisari Aleksanteria suojella, ei hänen olisi tarvinnut peljätä murhaajan pommia. — Joku aika myöhemmin tuli sanoma keisarin murhasta.

Keisari ja Suuriruhtinas Aleksanteri II:n muistopatsaassa Suomen historian lehdillä luetaan vielä tänään hänen kuoltuansa yhtä kirkkaina kuin

milloin ne lausuttiin nuo sanat, jotka hän valtaistuimelta lausui Suomen kansan edusmiehille: *Aucun de Mes actes n'a pu troubler l'entente qui doit régner entre le Souverain et la nation.* (Minun puoleltani ei yksikään teko ole voinut hämmentää sitä luottamusta, joka on välttämätön Hallitsijan ja kansan kesken).

Kustavi Grotenfelt.

Siveellisyystilasto ja ihmistahdon vapaus.

Säännöllisyyttä luonnon ilmiöissä, luonnon lakeja, on ihmiskunta jo kauvan sitten oppinut tuntemaan, ainakin suuressa määrässä pysyväisinä pitämään ja niitten alle useimmiten nurkumatta mukaantumaan. Mutta ihmiselämän ilmiöitä oli totuttu pitämään aivan satunnaisina, niissä ei olti huomattu mitään sääntöjä. Se on vasta tilastotiede, joka viime vuosisadan loppupuolella ja tämän vuosisadan aikana on vähitellen vetänyt ilmi toisen hämmästyttävän säännön toisensa perästä, jotka vallitsevat yhteiskunnallisessakin elämässä. Nyt jo pidetään aivan selvänä lakina, että aina syntyneitten poikalapsien luku on syntyneitten tyttölasten lukuun kuin 1005 : 1000, niin ikään että vuosittain suunnille yhtä monta henkeä tuomitaan rikoksista, että vuosittain suunnille sama määrä kirjeitä lähetetään postissa väärällä osotteella, että suunnille yhtä monta henkeä kuolee siitä tai tästä taudista. Mutta näitten lakien keksiminen ei ole ainoastaan *hämmästyttänyt* ihmiskuntaa ja etenkin oppineita, se on myöskin *tuskastuttanut* meitä. Se näet on saanut meitä ajattelemaan, että tuo säännöllisyys yhteiskuntaelämässä ehkä on yhtä pysyväinen, yhtä välttämätön, yhtä ankarasti käskevä ja lannistava, kun säännöllisyys luonnossa. On tultu ajatelleeksi, että me, yhtä vähän kuin voimme estää talven tuloa syksyllä, emme myöskään voi sille mitään, että vuosittain niin ja niin monta rikosta tehdään, eli että, koska säännöllisesti joka vuosi miljoonasta

henkilöstä 136,6 ihmistä tuomitaan rikokseen syyllisiksi (Ranskassa vv. 1826—1844), mitä takeita on siitä, etten juuri minä ensi vuonna satu noitten tuomittujen joukkoon.

Lyhyesti sanottuna, tuo säännöllisyys semmoisissakin tapahtumissa, joita oli totuttu pitämään ihmisen *omasta tahdosta* riippuvina, sai monen epäilemään ihmisen vastuunalaisuutta teoistaan. Tutkimustenkin kautta luultiin tultavan tuohon tunnettuun luonnonihmisten kannalta selvään filosoofiseen päätelmään: «se oli sallittu».

Kysymys ihmisen vapaasta tahdosta ja siitä johtuvasta tekojensa vastuunalaisuudesta on kaikkina aikoina viisaustieteen alalla ollut tärkeimpiä tutkimusten ja riitojen esineitä; äärimmäiset ovat toiselta puolen tulleet siihen päätökseen, että ihmisellä ei ole ollenkaan omaa tahtoa, vaan toimii hän ainoastaan joko muuttumattomien luonnonlakien tahi Jumalan edeltäpäin määräävän tahdon mukaan; toiselta puolelta on väitetty, että ihmisellä aina on täydellisesti vapaa tahto ja että hän siis joka eri tilaisuudessa voi toimia minkäänlaisista edellytyksistä tahi sivuvaikutuksista häiriintymättä.

Kun alettiin tilastollisten laskujen kautta keksiä säännöllisyyksiä ihmistahdosta riippuvien tekojenkin alalla, niin luonnollisesti tuo jälkimmäimäinen väite tahdon rajattomasta vapaudesta ei ole saanut enää yhtään etevämpää puolustajaa, ainakaan niitten joukossa, jotka ovat ottaneet tutustuakseen noihin tilastotieteen uusiin keksintöihin. Päinvastoin ovat useammat ja varsinkin kaikki ensimmäiset tilastotieteen tutkijat empimättä kallistuneet niitten puolelle, jotka ovat kieltäneet ihmistahdolta kaiken vapauden.

Luokaammepa siis ensiksi silmäys, jospa aivan lyhytkin, niihin vaiheisiin, joiden alaisena kysymys ihmistahdon vapaudesta on ollut sitten kunse joutui tilastotieteen tutkijain käsiin.

Süssmilch, alkujaan saksalainen jumaluusoppinut, luterilainen uskontunnustukseltaan, on ensimmäinen etevämpi, joka on mainittava tällä alalla. Hän ei tosin ole suorastaan lausunut mielipidettään siitä, miten tahdon vapaus on yhdistettävä siitä riippuvien tekojen säännöllisyyteen, mutta kautta koko hänen tieteellisyytensä käypi ankara uskonnollisuudesta johtuva edellyttäminen, että meitä korkeampi jumalallinen tahto on edeltäpäin kaikkiviisaudessaan määrännyt kohtalomme, josta siis johdonmukaisesti seuraa, ettei tahdollamme ole mitään vapautta.

Häneen liittyy hyvin läheisesti eräs toinen suurmies tilastotieteen alalla, Tarttolainen jumaluusoppinut Aleksander *von Oettingen.* Hän tulee laajojen ja seikkaperäisten tutkimuksiensa kautta siihen päätökseen, että ihmistä ei voi oikein arvostella muuten, kuin katsomalla häntä jäseneksi suuressa, elimellisesti järjestetyssä yhteiskunnassa, niin että hänen hyveensä ja paheensa, hänen suurtyönsä ja konnantyönsä ovat laskettavat yhtä paljon elimistön kokonaisuuden, yhteiskunnan, ansioksi tahi viaksi, kuin yksilön. Hän huomauttaa kumminkin, että se säännöllisyys, joka tulee ilmi ihmistahdosta riippuvissa teoissa (willkürliche Erscheinungen) ei ole samanlainen, yhtä absoluuttinen, kuin säännöllisyys luonnon ilmiöissä; ne ovat historiallisia, sosiaalisia lakeja, jotka vähitellen *voivat* muuttua, myöskin ihmistahdon mukaan. Oettingen pysyy siis tosiluterilaisena ja myöntää ihmistahdolle vapauden, vaan ainoastaan *relatiivisen* vapauden, vapauden, joka on riippuva ajasta ja oloista, ja joka siis eri yksilöillä voi olla hyvin erilainen.

Se, joka ehkä enin kaikista on aikanaan vetänyt oppineitten huomion tilastotieteen puoleen, on ranskalainen *Quételet.* Tämä oli ollut matemaatikko, suuren tähtitieteentutkijan Laplacen vaikutuksen alainen. Tältä alalta astuessaan yhteiskuntatieteen mailmaan, toi Q. mukanaan matemaatikoille omituisen selvyyden ja johdonmukaisuuden, joista hänen teoksilleen on ollut tavaton hyöty, mutta myös saman tieteen harjoittajille tavallisen yksipuolisuuden, joka juuri sosiaalisia oloja tutkivalle on epäilemättä haitaksi ja viepi usein vääriin johtopäätöksiin. Sillä tuskin mikään tiede vaatii niin monipuolista sivistystä, kuin tämä. Nämä ominaisuudet, selvä johdonmukaisuus ja yksipuolinen sivistys, veivätkin Q:n niin pitkälle, että hän esim. luuli vuosittain melkein yhtä suureksi kasvavissa rikosten luvuissa näkevänsä yhtä säännöllisen arviolaskun, kuin valtion tulo- ja menoarviot; tämä oli hänen mielestään välttämättömänä seurauksena taipumuksesta rikoksiin (penchant au crime), joka muka on olemassa kaikissa ihmisissä. Rikos — niin väitti Quételet — ei tapahdu ihmisen tahdosta, vaan on tuloksena kaikenlaisista, osaksi luonnollisista osaksi yhteiskunnallisista asianhaaroista. Lyhyesti: yhteiskunta valmistaa eli alustaa rikoksen, yksilö ainoastaan suorittaa sen. Quételet väitti suoraan, että ihmisen teot ovat yhtä riippuvat yhteiskunnallisista laeista, kuin vapaasti ilmassa liikkuva kappale painonvoimasta.

Quételetin osottamilla laeilla sosiaalisella alalla on ollut suurempi vaikutus, kuin tavallisesti tunnetaankaan. Ensiksikin on eräs meidän ai-

kamme nerokkaimpia historiankirjoittajia, *Thomas Buckle* käyttänyt hänen keksintöjään historian alalla teoksessaan «Englannin sivistyshistoria», joka aikanaan hurmasi sivistyneen mailman ja epäilemättä vaikutti mahtavasti sen katsantokantaan, vaikka emme, hurmauksen ohi mentyä, enää voikaan uskoa kaikkia tekijän väitteitä.

Toinen englantilainen, *Herbert Spencer*, on niin ikään suuressa määrässä ollut Quételetin vaikutuksen alaisena. Varmaankin ovat ne melkein yhtä paljon kuin Darwinin oppi vaikuttaneet hänen kehittymisteoriaansa, joka, jos ei aina suoranaisesti, niin ainakin välillisesti on vaikuttanut useamman nykyajan sivistyneen ihmisen mailmankatsantokantaan. Ja näitten kautta on varmaankin usko ihmistahdon rajattomaan vapauteen useammissa ajattelevissa ainakin jonkun verran päässyt horjahtamaan.

Sekä Buckle että Spencer eivät siis myöskään voi pitää historian suurmiehiä kovin suuressa arvossa. He puhuvat vaan tilastotieteen läpileikkaus- eli keski-ihmisestä, jonka itsekunkin ajan ihmiset yhteisesti muodostavat ja tälle abstraktiselle käsitteelle he antavat elävän ihmisen lihan ja veren, aikansa hyveet ja paheet, tietysti keskiarvon kaikesta. Mutta tämä keski-ihminen on ainoastaan tulos entisyydestään ja hänen oman aikansa ympärillään olevista olosuhteista; tämmösellä tuloksella ei voi siis olla omaa tahtoa.

Tämänkaltainen historian selittäminen oli luonnollinen reaktsiooni sitä historiatiedettä vastaan, joka siihen asti oli pääasiallisesti vallinnut, ja joka etupäässä oli käsitellyt yksilöjen elämäkertoja, osotellut hallitsijain, yksinvaltijain tahdosta riippuvaa vaikutusta ihmiselämään. Mutta sama yksipuolinen, vanhanaikuinen historiankirjoitus on epäämättömästi kumminkin näyttänyt, että esim. Napoleonin, Lutherin, Richelieun y. m. muun yksilön persoonallinen vaikutus yleiseen kehittymiseen on ollut suuri, ja se opetus pitää paikkansa vielä sittenkin, kun olemme oppineet tuntemaan yhteiskunnallisen elämän säännöllisyydenkin.

Mutta monella muulla alalla huomaamme Quételetin uusien keksintöjen vaikutuksia.

Italiassa kasvoi pian kokonainen oppisuunta, jota on kutsuttu antropologiallis-tilastolliseksi. Sen etevimmät edustajat olivat myös alkujaan luonnontieteen oppineita ja sen vuoksi heitä lumosi Q:n teosten suuremmoinen johdonmukaisuus ja säännöllisyys. *Lombroso*, eteväksi tunnettu sielutieteen tuntijana, otti rikostilaston laajaperäisen ja tarkan tutkimuksen alaiseksi, ja

toi selvästi esille, miten sekä fyysilliset että yhteiskunnalliset välisuhteet vaikuttavat rikoksentekijään ja hänen rikokselliseen aikeeseensa, miten sairas ruumis, miten korkea viljanhinta y. m. s. vaikuttavat rikosten tekemiseen. Mutta kaikesta tästä Lombroso tuli siihen johtopäätökseen, että rikoksentekijää on kohdeltava sairasmielisenä, ettei häntä siis ole vietävä tuomioistuimen eteen ja sieltä rangaistuspaikalle, vaan lääkärin luokse ja sairaalaan.

Tällä Lombroson y. m. selityksellä on epäilemättä nyt jo ollut suuri käytännöllinenkin merkitys sivistyneessä mailmassa. Se ei ollut tosin uutta, mitä he toivat esille, samaa olivat jo filosoofit kaikkina aikoina saarnanneet, mutta tilastotutkijain eksaktiset todistukset saivat silmät aukenemaan ja mielet kääntymään siihen suuntaan, että rikoksentekijöitä koetetaan meidän päivinämme parantaa samalla kun heitä rangaistaan, eikä, niinkuin ennen, enään rangaistusta pidetä ainoastaan yhteiskunnan kostona rikoksentekijälle.

Mutta tämä ei ole kumminkaan samaa, kuin L:n ja hänen seuraajiensa väite, että rikos kerrassaan on pidettävä mielen vikana, väite joka ihmiseltä kieltää tahdon vapauden kerrassaan ja sen mukana vastuunalaisuuden.

Vasta myöhempinä aikoina on reaktsiooni noussut näitä tahdon vapauden kieltäjiä vastaan tilastotieteenkin alalla. Edellä mainittu Oettingen oli jo puhunut ihmistahdon relatiivisesta vapaudesta. Selvemmin ovat *Rümelin* ja *Drobisch* osottaneet tahdon vapauden suhteen säännöllisyyteen ja seuraavassa tahdomme näitten ja etenkin Drobischin mielipiteitten mukaan katsella siveellisyystilaston tärkeimpiä kohtia.

Mitä on siis siveellisyystilasto paljastanut, minkälaisia ovat ne lait, jotka se on tuonut ilmi yhteiskunnallisessa elämässä, ihmistahdosta riippuvissa teoissa?

Drobisch sanoo täydellä syyllä, että kuolevaisuustilastoa voi pitää ikäänkuin etehisenä siveellisyystilastolle.

Kuolevaisuudessa vallitsee m. m. se laki, että vissistä määrästä yhdenikäisiä henkilöitä säännöllisesti seuraavana vuonna kuolee vissi määrä. Eräitten laskujen mukaan, joita on tehty Preussissa v. 1776—1852 on tultu siihen päätökseen, että 10,000:sta aviomiehestä, jotka ovat eläneet 40:nteen ikävuoteensa, 115 kuolee ennenkun ovat täyttäneet 41 v. Tämä säännöllisyys ei kumminkaan merkitse sitä, että jos esim. nuo 10,000

miestä jaettaisiin 115 yhtä suureen joukkoon, jokaisesta näistä tuon vuoden kuluessa varmaan kuolisi yksi henkilö; useasta ei tarvitsisi kuolla yhtään, toisista voisi kuolla montakin. Säännöllisyys ilmoittaa vaan, että kuolema on välttämätön seuraus luonnollisista syistä, jotka voivat olla joko pysyväisiä tahi satunnaisia. Edellisistä on yleisin se, että elimistön luonto vaatii, että se ei elä yli jonkun vissin ajan. Mutta ihmisen elimistön ikää lyhentävät vielä kaikenlaiset yleiset taudit; sillä ikäloppuun harva kuolee, enimmät joko keuhkotauteihin, halvaukseen, sydänvikaan tahi johonkin muuhun tautiin. Näihin pysyväisiin kuoleman syihin liittyy useita, monenlaisia satunnaisia, niinkuin kulkutaudit, suuret surut; sitä paitsi elämäntavat ja työ, ruoka ja asumus, ilmanala y. m. voivat paljo vaikuttaa ihmisen liian aikaiseen kuolemaan, jos ne eivät ole sopivia. Näitäkin täytyy pitää pysyväisinä kuoleman syinä, kun tarkoitamme yleisöä, yhteiskuntaa, kaikkia, mutta yksilön suhteen täytyy niitä kutsua satunnaisiksi. Yksilölle ei kuolema ole ainoastaan luonnon voima, ei puhdas välttämättömyys, sillä joka päivä näemme, miten hänen oma tahtonsa voi elämää pitentää tai lyhentää. Vähävaraiselta kuolee heikko lapsi paljoa helpommin, kuin varakkaalta, joka voi lapselleen antaa parempaa hoitoa ja lääkärin apua. Jos tuberkuloosi tarttuu varakkaaseen, voi hän matkustamalla toiseen maahan, jossa on sopiva ilmanala, pitentää ikäänsä monta vuotta, jopa parantuakin, jota vastoin köyhä voi muutamissa kuukausissa joutua Tuonen uhriksi. Sitä paitsi on tilastollisten lukujen kautta toteen näytetty, että yleiset säädännöt ja toimenpiteet, niinkuin esim. rokotuksen pakollisuus, puhtaan juomaveden hankkiminen suuriin kaupunkeihin, pienten lasten hoidon ja kouluhygienian parantaminen, ovat silminnähtävästi vähentäneet kuolevaisuutta. Mutta kaikki nämä asiat, jotka vaikuttavat muuttuvaisuutta kuolevaisuuteen, riippuvat ihmisen tahdosta, joko yksilön tahi lainsäädännön tahdosta. Tästäkin jo näemme, ettei kuolevaisuudenkaan säännöllisyys ole niin aivan absoluuttinen ja muuttumaton, vaan että siihen vaikuttavat verrattain paljon yhteiskunnalliset olot, joitten parantamiseen sekä yksilön että yhteiskunnan kokonaistahto (lainsäädäntö) voi tehdä paljo. Ja toiseksi näimme, että tuo laki ei koske yksityiseen ihmiseen, vaan n. s. keskimääräihmiseen, joka ainoastaan on tilastotieteen laatima abstraktinen käsite.

Jos nyt käännymme siveellisyystilaston alalle, joka käsittelee ihmistahdosta riippuvia tekoja, niin tapaamme niiden joukosta ensi sijassa *avioliitot*,

Tällä alalla teemme ensiksikin sen huomion, että vuosittain solmittujen avioliittojen luvut eivät hetikään eri maissa vaihtele niin paljon kuin kuolemantapauksien luvut; samaten näkyy pysyvän jokseenkin tasaisena, että kymmenestä avioliitosta 8—9 solmitaan ennen 40:ttä ikävuotta. Mutta alla olevista numeroista näemme kumminkin, että avioliitot ovat hyvin eri tavoin jaetut eri ikäluokkien välillä eri maissa. Numerot merkitsevät ennen 40:ttä ikävuotta solmittujen avioliittojen prosenttilukuja erittäin miehiä (M) ja vaimoja (V) varten.

	Alle 20 v.	20—25 v.	25—30 v.	30—35 v.	35—40 v.	Summa.
Norja M.	1	23	39	20	8	91
V.	5	35	33	14	6	93
Englanti M. . . .	2	46	26	11	5	90
V. . . .	12	50	20	8	4	94
Baieri M.	0	12	32	38		82
V.	4	25	32	29		92
Sardinia M. . . .	4	34	30	13	7	88
V. . . .	25	41	18	7	4	95

Tästä näemme, että ylimalkaan Etelä-Euroopassa mennään paljoa varemmin naimisiin, kuin pohjoismaissa. Siihen ovat luonnollisia syitä varhaisempi ruumiillinen kypsyminen, kevyempi mieli, ynnä ilmanalasta, luonnosta riippuva helpompi toimeentulo Etelämaissa.

Kun rupeamme yhden maan eroavaisuuksia tarkastelemaan, niin huomaamme esim. että Englannissa noin puolet kaikista avioliitoista solmitaan 20—25 ikävuosien välillä. Tästä on Quételet tehnyt sen naturalistisen johtopäätöksen, että Englannissa n. k. avioliittovietti (tendence au mariage, Heirathstrieb) olisi silloin vahvin, jota vastoin se esim. Norjassa vasta 25—30 ikävuosien välillä nousisi kovimmilleen. Mutta tätä väitettä Drobisch täydellä syyllä vastustaa ja sanoo, että täytyy tehdä erotus sukupuolivietin ja avioliiton perustamisen välillä. Ensiksikin näkee kyllä nuoria miehiä, joilla sukuvietti on suuri ja jotka mielellään tyydyttävätkin sen, mutta jotka silti eivät suinkaan tahtoisi vielä solmita iäksi kestävää avioliittoa. Tärkein on kuitenkin se tosiasia, ettei avioliiton perustamisen pääehtona ole sukuvietti, vaan taloudellinen toimeentulo, joka toisessa maassa on helpompi, toisessa vaikeampi, ja sese tietysti itsekunkin pakottaa siir-

tämään unelmansa oman kodin perustamisesta vuosi vuodelta etemmäksi. Tämän tärkeimmän syyn pätevyyttä todistaa sekin asia, mikä tilastollisten laskujen kautta on huomattu, että nälkävuosien perästä solmittujen avioliittojen luku äkkiä vähenee, ja hyvien vuosien jälkeen yhtä äkkiä nousee. Leivänhinnan laskeuminen *ei* siis kohota sukuviettiä, vaan rohkeutta perustamaan omaa taloutta.

Otamme toisen esimerkin tältä alalta, todistaaksemme miten lyhytnäköistä on puhua «Luonnon taloudenpidosta» ja yleisestä laista, joka aina samalla lailla pakottaisi yksityisiä tottelemaan.

Keskimäärin vietetään 10,000 henkeä kohti vuosittain häitä seuraava määrä eri maissa:

Preussissä	87	Norjassa	77
Englannissa	85	Ruotsissa	72
Tanskassa	83	Belgiassa	69
Hannoverissa	80	Bayerissa	66.
Ranskassa	79		

Preussi tämän luettelon etupäässä ja sen naapurimaa, saksalainen Bayeri alapäässä. Ja eroavaisuus on niin suuri, että edellisen luku jälkimmäiseen on kuin 4 : 3. Tämäkin jo osottaa, miten paljo sukuviettiä kulttuuriolot, valtiolliset laitokset y. m. s. polkevat samankin kansallisuuden sisäpuolella.

Rikollisuustilastonkin alalla on Quételet tehnyt hyvin tarkkoja laskuja ja huomioita. Muun muassa on hän saanut selville, että Ranskassa vv. 1826—1844 keskimäärin 4,644 henkeä on tuomittu rikoksesta. Tästä hän sitten on laskenut, että joka miehellä on ollut todennäköisyyttä tulla tuomituksi rikoksesta vuosittain 0,0002293 ja joka naisella 0,0000449. Ja tätä joka henkilön osalle laskujen kautta saatua todennäköisyyden määrää Q. nimittää joka ihmisessä olevaksi rikollisuuden haluksi eli vietiksi (penchant au crime). Mutta ensiksikin tämä laskettu todennäköisyys on niin tavattoman pieni, että sitä yhtä hyvin voisi kutsua uskomattomuudeksi. Ranskassa on 60-vuotiaalla miehellä todennäköisyys kuolla seuraavana vuonna ainoastaan 0,0357. Mutta tämä todennäköisyys on kumminkin 156 kertaa niin suuri, kuin se, että hän samana vuonna tuomittaisiin jostakin rikoksesta. Ja toiseksi on taas tässäkin muistuttaminen, että tuo laskettu todennäköisyyden

määrä koskee ainoastaan matemaatisesti (abstraktisesti) ajateltua keski-ihmistä (mittlere Mensch), jota todellisuudessa ei ole olemassa, ja että siis on aivan väärin päätellä, että se mitä tuosta voi sanoa, sopisi jokaiseen yksilöön. Se todistaa vaan, että ihmisiä voi vietellä rikokseen, mutta ei suinkaan, että heillä jokaisella on jonkunlainen kaipuu tahi mielenhalu rikoksen tekoon.

Enimpiin rikoksiin viettävät kurjuus, työnpelko ynnä inhimilliset intohimot. Huomattava on tässä suhteessa suhde rikosten välillä, joita tehdään omaisuutta ja persoonaa vastaan. Ranskassa esim. tuli 1000 syytettyä kohti

	rikoksesta omaisuutta vastaan.	persoonaa vastaan.
vv. 1826—30	744	256
1836—40	727	273
1846—50	672	328
1856—60	621	379

Näemme siis, että rikokset omaisuutta vastaan ovat aivan säännöllisesti paljoa useammat, kuin rikokset persoonaa vastaan, josta voimme tehdä sen päätelmän, että kurjuus ja työnpelko ovat mahtavimmat viettelykset rikollisuuteen.

Tilasto näyttää meille sitä paitse, että rikokset omaisuutta vastaan tehdään enimmiten 16—30:n ikävuosien välillä, ja rikokset persoonaa vastaan enimmät 21—35:n ikävuosien välillä. Näitten vuosien välillä siis intohimot ovat ihmisten vaikeimmat voittaa, jota vastoin tämän jälkeen aivan säännöllisesti laskeuvat rikosten luvut todistavat, että täysikasvuista jo järki ja ajattelevaisuus ovat päässeet vallitsemaan. Merkillinen on myös se tosiasia, että julmimmat rikokset tehdään tavallisesti ihmisen voimallisimmalla iällä, jota vastoin ne rikokset, joihin kysytään oikein ilkeätä kavaluutta, useinkin ovat ikäihmisten tekemiä.

Ylimalkaan ovat useimmat rikollisista miehiä. Ainoastaan 15—20 % kaikista rikoksista on naisten tekemiä. Tällä ei ole kumminkaan sanottu, että miehillä on 5—6 kertaa niin suuri halu rikollisuuteen kuin naisella, vaan ainoastaan että naista on vaikeampi viekotella ja hänellä on vähemmän «syytä» rikoksen tekoon, kuin miehellä. Sillä kun muistamme, että kurjuus saa enimmät rikokset aikaan ja että miehen tavalli-

sesti on vastattava perheen toimeentulosta ja ainakin ulkonaisesti taisteltava kurjuutta vastaan, niin on luonnollista, että hän tekee rikoksenkin.

Mutta tähän tulee seuraava merkillinen tosiasia lisäksi, joka todistaa, että vaimon läheisyys, eli avioliitto, ainakin suuressa määrässä kohottaa miehen siveellisyyttä. Bayerin rikollisuustilaston laskujen mukaan oli 100:sta rikoksentekijästä

	naimattomia.	naimisissa.
v. 1862—63	78	22
v. 1863—64	79	21
v. 1864—65	80	20
v. 1865—66	78	22.

Näitä jokseenkin selvää kieltä puhuvia numeroita katsellessamme emme saa kumminkaan unhottaa, että, niinkuin edellisestä jo sanoimme, useimmat rikokset tehdään niin varhaisella iällä, ettei naimisiin meneminen vielä ole tullut kysymykseen. Tämä tietysti vähentää sitä kunnioitusta avioelämää kohtaan, jonka nuo viimeksi mainitut numerot meissä herättävät, mutta ei se voi sitä kerrassaan poistaa.

Tämä rikollisuustilasto on yhtä laajaperäinen kuin viehättävä tarkastella, mutta tilan puutteessa sen tällä kertaa täytyy jäädä näihin viittauksiin. Tahdomme vielä vaan tuoda esille muutamia tosiasioita, jotka puhuvat aivan päin vastoin niitä, jotka vihaavat sivistystä ja pelkäävät, että tietojen leviäminen kansaan turmelee sitä.

Ranskan rikollisuustilasto vuosilta 1855—1864 näyttää, että 100:sta syytetystä oli semmoisia,

jotka eivät voineet lukea eivätkä kirjoittaa . . .	43—48 %
jotka huonosti osasivat lukea ja kirjoittaa . . .	38—44 %
jotka hyvin osasivat lukea ja kirjoittaa	9—14 %
jotka olivat korkeammin sivistyneitä	3— 6 %.

Samaa todistaa eräs vertailu Ranskan ja Preussin välillä. Preussissa näet tehdään verrattain vähän rikoksia ennen 24:ttä ikävuotta, ja enimmät rikokset tulevat ikävuosille 24—40, jota vastoin Ranskassa rikosten luku tällä iällä jo on pienempi, kuin vuosien 16—25 välillä. Tämä on täydellä syyllä selitetty siten, että Preussissa koulunkäynti ja koti vaikuttavat

pitemmän aikaa varjelevasti lapsiin, — koulunkäynti, joka Ranskassa vielä siihen aikaan, jolta nämä tiedot ovat, oli hyvin takapajulla.

Rikollisuustilastonkin alalla huomaamme säännöllisyyden vallitsevan. Mutta emme missään voi merkitä yleisen luonnonlain leimaa, tahi paljasta «luonnon taloudenpitoa». Tuo säännöllisyys johtuu vaan seurauksena luonnollisista ja yhteiskunnallisista syistä, jotka, jos ne pysyvät yhtäläisinä, antavat yhtäläisiä lukuja, mutta niin pian kuin ne muuttuvat, muuttuvat myöskin luvut.

Tulemme sitten kysymykseen *itsemurhasta*, kysymykseen, joka välttämättömästi vetää ajattelevien huomion puoleensa sen vuoksi, että kaikkien maitten tilasto kertoo meille sen yhtäpitävän kauhean tosiasian, että itsemurhain luku vuosi vuodelta kasvaa, ja kasvaa suuressakin määrässä. Esim. Ranskassa se kasvaa siinä määrässä, että joka

100 itsemurhaa vastaan	vv. 1835—39 oli
113,4	vv. 1840—44
135,7	vv. 1845—49 ja
143,8	vv. 1850—1854.

Mutta eri maissa on itsemurhain luku väkilukuun nähden hyvin erilainen. Seuraavat numerot, jotka ovat ajanjaksolta 1840 – 1860, hiukan eri ajoilta eri maista, osottavat sen selvästi. Yhtä miljoonaa ihmistä kohti tapahtui:

Suomessa	44 itsemurhaa.	Ranskassa	79 itsem.
Belgiassa	56 »	Sachsenissa	202 »
Englannissa	62—65 »	Tanskassa	256 »
Ruotsissa	67 »		

Sekä siitä, että itsemurhien luku niin suuressa määrässä karttuu, että siitä, että se on niin suuresti erilainen semmoisissakin maissa, joissa olot ovat jokseenkin yhdenkaltaiset (vertaa Ruotsia ja Tanskaa!) täytyy selvästi nähdä, ettei tässä ole puhumistakaan säännöllisestä, välttämättömästä luonnonlaista, joka vuosittain määräisi vissin luvun itsemurhia.

Lähtekäämmepä vähän tarkemmin katselemaan, mitä itsemurhatilasto on saanut selville.

Jos ensiksikin kysymme, missä suhteessa eri sukupuolten osanotto

itsemurhain lukuun on toisiinsa, niin vastaa tilastotiede, että melkein säännöllisesti miespuolisten itsemurhaajain luku naispuolisten lukuun on kuin 3 : 1. Eri ikävuosina se vaihtelee niin että (vv. 1835—44 Ranskassa) sadasta itsemurhaajasta oli:

	miesp.	naisp.
alle 16 v. vanhoja	65	35
16—21 v. »	64	36
30—40 v. »	78	22
50—60 v. »	74	26
70—80 v. »	78	22

Näistä numeroista opimme m. m. sen, että naiset nuorella iällä eli alle 21 vuoden ovat suhteellisesti herkimmät lopettamaan ikänsä. Se on onneton rakkaus, ilmaantukoonpa se toisessa tai toisessa muodossa, joka saapi luvut tällä iällä nousemaan.

Miten itsemurhat hämmästyttävässä määrässä kasvavat ikävuosien kanssa, näemme seuraavista numeroista, jotka osottavat Ranskan oloja vv. 1835—1857. Tuhannesta miespuolisesta ja yhtä monesta naispuolisesta itsemurhaajasta oli:

	miesp.	naisp.
alle 16 vuoden	2	3
16—21 »	30	60
21—30 »	74	85
40—50 »	122	118
50—60 »	145	139
70—80 »	105	177
80 v. ja yli	185	172.

Kaikkia näitä lukiessa pysyy levottomuutta herättävänä meissä kysymys, voiko tilastotiede selvittää, miksi itsemurhia tehdään ja varsinkin, miksi niitten luku kasvaa meidän aikanamme niin suuressa määrässä. Tähän saamme siitä, mitä tilastotiede nykyään tietää, vastaukseksi, että hyvinkin kolmas osa kaikista itsemurhaajista on ollut mielisairaita. Muina syinä mainitaan enin epäsiveellisyyttä, taloudellista ahdinkoa, riitoja omaistensa kanssa y. m. s. Verrattain harvoja ovat ne itsemurhat, jotka tehdään jaloimmista syistä, niinkuin haaveksivista intohimoista, rakastetun kuole-

man johdosta, katumisesta, häpeän pelosta y. m. s. Drobisch on lausunut, että itsemurhain luvun yleinen eneneminen on pidettävä kasvavan siveellisen turmeluksen (demoralisation) merkkinä.

Mutta siihen emme tahtoisi yhtyä muussa tapauksessa, kuin että ensiksi on todistettu, että hulluinhuoneetkin meidän aikanamme täyttyvät enenevän siveellisen turmeluksen johdosta. Sillä hyvin luultavaa on, että nuo muut syyt, jotka mainitaan tavallisimpina (esim. ylpeys, taloudellinen ahdinko ja epäsiveellisyys) ovat saaneet itsemurhaajan mielen sairaaksi, vaikka se ei ole tullut näkyviin ennenkun juuri itsemurhassa. Ja sen vuoksi voipi ehkä tarkempi tilastollinen tutkimus saada kolumnin, joka osottaa itsemurhain syyksi hulluutta, kasvamaan vielä $^1/_3$ osaa suuremmaksikin.

Itsemurhatilastosta käypi selville, että useimmat itsemurhat tapahtuvat varattomissa kansanluokissa, yhteiskunnan kurjimmissa kerroksissa. Edellisessä nähtiin samaten, että kurjuus saapi useimmat rikoksetkin aikaan. Eiköhän tästä luonnollisesti meissä herää se ajatus, että meidän aikamme epätasainen omaisuudenjako se on, joka viepi onnettomat lopettamaan tämän elämänsä, samaten kuin kurjuuteenkin. Siinä voi epäsiveellisyys olla välissä, mutta todenmukaiselta näyttää mielestämme seuraava järjestys: taloudellinen ahdinko eli kurjuus, epäsiveellisyys, mielisairaus, itsemurha. Tietysti näiden väliasteiden ei tarvitse olla kaikkien näkyvissä jokaisen itsemurhaajan historiassa.

Mutta mieletöntä on joka tapauksessa puhua yleisestä ihmisissä asuvasta mielihalusta itsemurhaan. Ei edes voi puhua ihmisessä alkujaan liikkuvasta taipumuksesta siihen — niinkuin esim. pahantekoon — sillä jokainen *terve* ihminen todistaa jokapäiväisessä elämässään, että rakkauden elämään on luonto meihin painanut syvälle ja että itseylläpidon vaisto on meissä tärkeimpiä vaikuttimia, joten siis itsemurha aina tulee meistä olemaan luonnotonta.

Tässä olemme tutustuneet siveellisyystilaston pääkohtiin ja oppineet monta hämmästystä herättävää tosiasiaa sekä avioliittotilaston, rikollisuustilaston että itsemurhatilaston alalta. Yhteistä näissä ja alussa levottomuuttakin herättävää on tuo verrattain suuri säännöllisyys, joka astuu silmiimme joka taholta. Mutta lähemmin tätä säännöllisyyttä tarkastellessamme voimme rauhoittua, sillä me huomaamme, että joskin nämä lait

osaksi sitovat ihmisen tahtoa, voivat ne itse päin vastoin suuressa määrässä muuttua juuri ihmistahdon kautta, ja siinä ne suuresti eroavat luonnonlaeista. Siveellisyystilastokin siis todistaa puolestaan, että ihmishenki voi saada voiton aineesta.

Hannes Gebhard.

Parasten rinnalla.

Tule, eukko, kirjettä kuulemaan
Ja heitä jo arkihuolet,
Juhon koulut kaikki on suorillaan
Ja opinnoistansa puolet.
Rivit taajat jo nousevat toimintaan,
Mökinpoikakin lisäksi sa'alle.
Tule, eukko, kirjettä kuulemaan,
Oma poika on kunniaks maalle!

Tuot' itseeni nähden jo tuumasin,
— Jäin mieron kulkijaksi —
Jos oisin heittynyt varkaakskin,
Tai miksi kirjattomaksi!
Mut mies olin aina ja lisänä sa'an:
Mökin sain, kävi koulua lapsi —
Tule, ystävä, kuistille vilppaampaan
Oma eukkoni harmaahapsi!

Valter Juva.

Suomalainen Teaatteri.

Papin perhe. — Hedda Gabler y. m.

Iloksensa isänmaanystävä niin synkkinä kuin valoisinakin päivinä luopi katseensa suomalaisen teaatterin uutteraan työhön. Ilmaantuuhan siinäkin sitä uhkuavaa elinvoimaa ja sitä lujaa tarmoa, jotka todistavat että Suomen kansa ansaitsee elää ja kykenee elämään. Onhan sekin työ kokonaan pyhitetty henkisten voimain palvelukseen, voimain, joiden varttumisessa ja edistymisessä on turva Suomen maan. Monia ja monenlaisia on jo Suomessa henkisen työn pajoja; on kyllä niitäkin, joiden työ suoranaisemmin ja helpommasti huomattavalla tavalla tulee koko kansan hyväksi. Mutta ei ole yhtään, jossa tuota yhteistä tarkoitusperää varten työskenneltäisiin ripeämmin, innokkaammin kuin suomalaisessa teaatterissa.

Tämän vuoden alussa suomalaisen teaatterin toiminta on tarjonnut kotimaisen taiteen ystäville kaksi erityistäkin iloitsemisen syytä. Toinen on siinä, että on esiintynyt niin merkillinen kotimainen näytelmä kuin rouva Minna Canthin *Papin perhe*. Toinen taas on siinä, että olemme saaneet nähdä, että meillä on *Ida Aalberg*issa vielä nerokkaampi taiteilija kuin mitä ennältään olemme tietäneet, niin suuresti kuin olemmekin hänen kykyänsä ihaelleet.

Papin perheen jalon periaatteen ja sen isänmaallisen merkityksen on hra V. Vasenius jo Valvojan lukijoille selvittänyt (kirjoituksessa «Isänmaa ja yhteiskunta runoilijaimme silmillä katsottuna»). Tekijää on totisesti onnitteleminen siitä, että hänen innokas, ihannetta tavotteleva mielensä on riitaisten tunteiden rajuista myrskyistä päässyt sille katsomuskannalle, jolta hän Papin perheessä sopusointuisesti, lempeästi arvostelee ja selvittää elämän ristiriitaisuuksia. Hänen runoilijamahtinsa on kyllä tässäkin näytelmässä entisellään, vaikkei se katselijan mieltä järkytäkkään samalla tavoin kuin ne näytelmät, joissa hän niin sanoakseni kuvasi yhteiskunnan synnit veripunaisiksi omalla sydänverellään.

Samoin kuin näytelmän perusaate sen sommittelukin osottaa edistystä. Papin perheessä juoni on eheämpi, toiminnan liitokset ovat tar-

kemmat, sen eri osat paremmin suunnatut loppupäätöstä kohti, kuin tekijän edellisissä draamoissa, etenkin kuin Kovan onnen lapsissa. Taiteellista täydellisyyttä ei tosin Papin perheenkään sommittelu vielä ole saavuttanut. Näytelmässä näet on useita piirteitä, jopa kohtauksiakin, jotka parhaasta päästä kuvaavat oloja ja luonteita, viemättä ollenkaan toimintaa eteenpäin (niin esim. Hannan ja sanomalehtimiesten keskustelu viimeisessä näytöksessä). Mutta vasta kun draaman kaikki ainekset on taiteellisesti muokattu, niin että ne kaikki alistuvat toiminnan palvelukseen, vasta silloin teos on tullut siksi voimaperäiseksi hengen aseeksi, joksi näytelmärunouden suurimmat mestarit ovat tätä taidelajia laatineet.

Luonteiden kuvaamisessa on niin ikään edistys selvästi havaittavana. Kaikki Papin perheessä esiintyvät luonteet on ihka elävinä otettu tosielämästä. Näytelmässä ei ole mitään konnaa, jonka sisuksissa asuisi kaikki halpamaisuus mitä vaan ajatella voi (vrt. Risto Työmiehen vaimossa), eikä yleensä ketään henkilöä, jonka puhe ja toiminta ei tuntuisi täysin soveltuvan yhteen kuvattujen olojen kanssa ja siis katselijoissa herättäisi häiritsevää epäilystä (vrt. Topra-Heikki Kovan onnen lapsissa). Papin perheen henkilöt ovat todenmukaisia, siksi että tekijä on ne elämästä havainnut rakkauden silmällä. Merkillisiä ovat etenkin ne kaksi luonnetta, jotka näytelmässä ovat varsinaisina vastakohtina, pastori ja hänen tyttärensä Hanna. Vaikka pastori edustaa kovin jyrkkää kantaa, pakon kantaa, jota Minna Canth aina on tulisella innolla vastustanut, niin hän on kuitenkin hienoilla piirteillä kuvattu niin perin inhimilliseksi, että katselija häntä täydellisesti ymmärtää eikä voi häneltä kieltää myötätuntoisuuttansa. Hannaa kuvattaessa sitä vastoin oli tarjona se vaara, että hänestä tulisi abstraktinen ihanneolento, joka jättäisi katselijain (ja lukijain) sydämet kylmiksi. Mutta niin ei ole käynyt. Keveällä siveltimellä, harvoilla piirteillä hän on kuvattu, mutta kuitenkin hänestä on tullut konkreettinen ihminen, ihanteellinen, mutta samalla täynnä tosielämän lämpöä. Heikompi kuin muiden henkilöiden kuvaus on Jussin. Tosin hänkin on täydelleen todenmukaisesti kuvattu luonne. Mutta hän ei oikein riitä täyttämään sitä asemaa, johon tekijä on hänet asettanut. Hänen isällänsä ei ole hänessä vertaistansa vastustajaa; siksi hän on liian kehkeymätön, liiaksi vailla omatakeista sisällystä. Hän on kuvattu nuorukaiseksi, jonka epämääräinen intoileminen on enemmän nuoruuden veren, temperamentin, kuin kokemukseen, aatteeseen ja syvempiin tunteisiin perustuvan vakaumuksen asia. Näin ollen on

vaikea luottaa siihen, että se kaunis sovinto, johon näytelmä päättyy, tulee pysyväiseksi mitä Jussiin koskee. Sillä kuinkahan Jussi vastedeskään voi rakkaudessa vaihtaa mielipiteitä isänsä kanssa, kun hänellä ei (mikäli katselija tietää) *ole* muita mielipiteitä, kuin että isän mielipiteet ovat hulluutta? Toisin olisi ollut, jos Jussi olisi kuvattu vähä kypsyneemmäksi. Jos hän olisi ryhtynyt positiiviseen työhön jonkun uuden aatteen toteuttamista varten — oli se aate sitten kuinka radikaalinen tahansa — niin meidän olisi ollut helpompi uskoa, että hän todella voi antaa arvoa isänsä rehelliselle tahdolle, ja samalla olisi käynyt helpommaksi uskoa, että isänkin silmät aukenisivat näkemään jotakin oikeutettua pojan pyrinnöissä. Mutta senlaatuisten sanomalehtikirjoitusten sepittäminen, kuin se jota viimeisessä näytöksessä luetaan, — menkööt ne sitten vapaamieliseen tai konservatiiviseen suuntaan — ei ole positiivista työtä. — Näytelmän ja sen loppusuorituksen vaikutus ei kuitenkaan välttämättömästi riipu Jussin kuvauksesta. Sillä, niinkuin jo olen huomauttanut, syvin juopa ei ole isän ja pojan periaatteiden välillä, vaan näiden molempain ja Hannan katsantotavan välillä. Ankara on taistelu, kovasti yltyvät isä ja poika, kovaa saapi isä kokea, ennenkun taipuu tunnustamaan, että rakkaus on kaikista mahtavin. Ja yhtä jännittävä kuin taistelu on, yhtä vapauttava on sen loppu.

Näytteleminen oli hyvää. Vallan oivallisesti näyteltiin etenkin kappaleen varsinainen, päärooli, pastori Valtari. Herra Leino olikin tykkänään antautunut rooliinsa ja siitä luonut tuoreen tyypin, jossa ei ollut mitään istaantunutta maneeria. Erittäin taiteellisesti hän osasi pitää koossa tuon tulisen luonteen näennäisesti ristiriitaiset puolet; rakkauden tarve ja itsekylläisyys, hellyys ja tylyys yhtyivät yhdeksi voimakkaaksi, täysin luonnonmukaiseksi, osanottoa herättäväksi ihmisolennoksi.

Maijun rooli tarjosi neiti Finnelle erittäin kiitollisen tehtävän. Maiju tulee isäänsä: kumpaisellakin on sama tulinen luonne, vaikka se tosin 17-vuotiaassa neitosessa ilmaantuu toisin kuin harmaapäisessä isässä. Neiti Finne sai varsin hyvin näkyviin sekä lapsen hilpeän veitikkamaisuuden, että sen levottoman, herkkähermoisen huimapäisyyden, jota nerokkaassa nuoressa naisessa vaikuttaa tuo omaan luontoperäiseen toimintaan pyrkivä sisäinen voima, jota hänen omaisensa eivät ymmärrä vaan jota äiti turhaan koettaa hillitä, isä tukehduttaa tai johtaa omien tarkoitusperäinsä mukaan. Yhteen muistutukseen neiti Finnen näytteleminen kuitenkin antoi aihetta. Ensimmäisissä näytöksissä se näet oli liiankin rajua, hillitsemä-

töntä. Äänessä, liikunnoissa ja kasvojen ilmeissä oli välistä jotakin kovaa, jyrkkää, jota rooli ei vaatinut ja joka vähensi sitä myötätuntoisuutta, jota Maiju muuten herättää. Jos näyttelijä sillä tavoin tahtoi saattaa näkyviin sitä tarmoa, joka tuossa 17-vuotiaassa tytössä on, niin hän siinä varmaan erehtyi. Se toiminnan rohkeus, jota Maiju osottaa, ei perustu erityiseen luonteen lujuuteen vaan sisäisen kutsumuksen vastustamattomaan pakkoon. Siinä (samoin kuin esim. Ibsenin Tea Elvstadin toiminnan rohkeudessa) on enemmän tunteen kuin tahdon voimaa. — Viimeisessä näytöksessä neiti Finnen näytteleminen oli kaikin puolin taiteellista; se oli hillittyä ja samalla täynnä luontevaa tunnetta. Siinä tuli heti näkyviin, että tosielämän vakavat riennot jo olivat ennättäneet painaa Maijuun leimansa. Elävästi kuvattiin tuo kimmoavainen taiteilijaluonne, hermostuttavine jännityksineen ja hurmaavine menestyksen iloineen. Erittäinkin ansaitsee yksi piirre kiitosta: tuon perin suomalaisen tunteen, joka aina elämämme parhaimpina hetkinä saattaa meidät ensiksi kääntämään ajatuksemme isänmaan puoleen, sen neiti Finne kuvasi ilman vähintäkään väärää pathosta; se tunne tuli hänen näyttelemisessään ilmi yhtä teeskentelemättömänä, yhtä luonnollisena, kuin se elääkin Suomen poikien ja tyttärien povissa.

Jussin rooli ei juuri soveltunut herra Salalle. Tekijän kuvauksen mukaan Jussi on jotenkin tavallinen ylioppilas, täynnä nuoruuden naiivista itsetietoisuutta; hänen katsantotapansa on tykkänään järkiperäistä, eikä hän tunteista paljo välitä; niihin katsoen hän näet vielä on koulupojan kannalla. Herra Salan Jussilta sitä vastoin kokonaan puuttui ylioppilaan reippaus. Hän oli liian hento ja haaveksivainen, jopa hänessä ilmaantui jotakin fanatikerin alkua, joka ei soveltunut yhteen luonteenkuvauksen kanssa.

Hannan roolin näytti sympaattisesti neiti Kunnas. Mielihyvällä yleisö on pannut muistiinsa ne hyvät lupaukset, jotka tämä nuori näyttelijä on antanut. Hänen näyttelemisessään ilmaantuu sekä selvää ymmärrystä, että varmaa luontoperäistä tunnetta. Hänen liikkeensä tosin vielä ovat jäykät, mutta niissä ei ole mitään vaikeasti poistettavaa maneeria. Hänen äänensä on soinnukas, hänen lausumisensa selvää ja sielun liikkeitä kuvaavaa. Ja yleensä hänen näyttelemisessään on jonkunmoista hiljaista malttia, joka vaikuttaa miellyttävästi. Häntä katsellessaan yleisö selvästi ym-

märsi, että Hanna oli isänsä mielestä näyttänyt vähäpätöiseltä, vaan että hänessä kuitenkin asui se voima, joka kaikki voittaa.

* * *

Viimeisinä kuukausina Suomen taiteen ystävillä taas on ollut ilo nähdä Ida Aalbergin esiintyvän suomalaisen teaatterin näyttämöllä, — ja esiintyvän suurempana taiteilijana kuin koskaan ennen. Hänen näyttelemisessään on tällä näytäntökaudella ollut erityistä tuoreutta ja intoa, ja samalla hän on kaikki ihmeteltävät avunsa hallinnut taiteellisella maltilla, joka todistaa että hän on kun onkin noussut taiteen korkeimmille kukkuloille. Romeota ja Juliaa, jonka näyttelemistä vuoden alussa vielä jatkettiin, en tosin sattunut näkemään. Mutta *Regina von Emmeritz*issä, joka näytettiin Topeliuksen syntymäpäivänä sekä pari kertaa sen jälkeen, Ida Aalberg osasi antaa päähenkilölle enemmän todenmukaista inhimillisyyttä, enemmän elonlämpöä, kuin mitä ennen olen nähnyt hänen — saatikka sitten muiden näyttelijäin — siinä roolissa saavan aikaan. «Reginan rooli on aina oleva vaikeimpia draamallisia tehtäviä» sanoo runoilija itse näytelmänsä esipuheessa. Regina onkin rohkea runoilijanaate. Niitä mahtavia voimia, jotka hänen tulisessa sielussaan taistelevat masentavaa taisteluansa, hänen uskonvimmaansa ja sitä rakkautta, joka hänen aavistamattansa juurtuu hänen sydämeensä, hänen lapsellista luottamustansa ja tulista tarmoansa, ja ennen kaikkea sitä puhtauden loistetta, joka häntä ympäröi, kaikkea tätä on vaikea ymmärtää todenmukaiseksi, jollei muista että Regina on kuusitoistavuotias. Mutta sitä saattaa olla vaikea pitää muistissa, siksi että ne syvämieliset mietteet ja suurenmoiset haaveilut, joita Regina lausuu, välistä enemmän johtavat mieleen kypsyneen runoilijain lyyrillistä innostusta, kuin lapsuuden rajalla olevan neitosen sielunelämää. Hänen roolinsa tulee helposti deklamatooriseksi, ja komeat aleksandriinit soinnullaan estävät tuon nuoren sydämen tykytyksen kuulumasta. Mutta Ida Aalbergin näytellessä oli katselijalla koko ajan silmiensä edessä ihminen, hento 16-vuotias ihmislapsi, jonka tunne-elämä on tuoreudessaan äärettömän herkkä ulkoapäin tuleville vaikutuksille, mutta jonka sielun pohjassa on jalon ihmisluonteen puhtain kulta. Siten Reginan persoona ja hänen kanssaan runoilijan ylevä aate painui entistä syvemmin katselijan sydämeen.

Hauskaa oli nähdä Ida Aalbergin eräässä toisessakin kappaleessa ja

aivan erilaisessa roolissa esiintyvän yhtä 16-vuotiaana kuin Reginassa. Tarkoitan Moserin iloista *Sotaa rauhan aikana.* Rouva Aalbergin Ilka säteili nuoruuden hilpeyttä, jota oli mahdoton vastustaa.

Giovanni Vergan kamala *Talonpojan ritarillisuus* ei saavuttanut suomalaisen teaatterin yleisön suosiota. On totuttu ihailemaan kevyttä etelämaista elämäniloa ja romantisia etelämaisia intohimoja kun ne esiintyvät ooperoiden ja laulunäytelmien ruusunhohteessa. Mutta kun niitä esitetään alkuperäisessä realistisessa raakuudessaan, niin ne ovat meistä vastenmielisiä. Ja syystäkin. Sitä paitsi puheena oleva kappale on niin lyhyt, ettei ehditty riittävästi tutustua kuvattuihin oloihin ja henkilöihin, ennen kuin kaikki jo oli päättynyt. — Rouva Aalbergilla oli siinä näytelmässä päähenkilön, onnettoman Santuzzan rooli. Hän kuvasi hienosti ja liikuttavasti tuon hyljätyn tytön turvattomuutta. Ja hänen hillitsemättömiä tunteitansa, hänen toivotonta rakkauttansa, hänen mustasukkaisuuttansa ja hänen katumuksen masennustansa hän näytteli yhtä vaikuttavasti kuin intohimojen rajuja myrskyjä ainakin.

Entäs *Hedda Gabler!* Tuo kummallinen Hedda Gabler, joka ei ole missään muualla onnistunut kuin meidän luonamme, suomalaisessa teaatterissa!

Niin, onhan Ibsenin uusin teos tosiaankin omituinen kappale. Kun tämän arvostelun kirjoittaja oli lukenut sen ensi kerran, niin hän äreämielisenä laski sen kädestään: onhan kirja hyvin kirjoitettu, oikea taideteos teknilliseltä kannalta katsoen; mutta miksihän Ibsen on ottanut kuvataksensa semmoisen kylmän hirviön, jonka elämällä ei ole mitään tarkoitusperää ja joka huvittelee vaan itseänsä levittämällä tuhoa ympärillensä? Kuinka hän on saattanut tehdä semmoisen henkilön draamansa päähenkilöksi, jopa kuvata häntä jonkunmoisella myötätuntoisuudella? Mitä ideaa tuo henkilö kannattaa? — Luin kirjan sitten toisen kerran, sillä kertaa ääneen. Silloin siitä jo pilkahti esiin toinen inhimillinen piirre toisensa perästä. Eihän Hedda ollut ainoastansa paha, hän oli itsekin onneton. Rupesin huomaamaan, että näytelmässä oli muitakin ansioita kuin teknillinen etevyys. Ja mieleeni muistui vanha kokemukseni, että näet turhaan koettaa saada selville niitä aatteita, joita Ibsen draamoissaan esittää, jollei etupäässä pidä silmällä hänen kuvaamiansa ihmisiä ihmisinä. — Mutta pianpa sain nähdä Hedda Gablerin suomalaisessa teaatterissa. Ja mitä näin? En mitään hirviötä enkä demoonia, vaan ihmisen. Näin ihmis-

sielun, suurilahjaisen ihmissielun, joka on kasvanut ja kehittynyt ja elänyt koko elinaikansa korkeiden muurien sisäpuolella. Muurit ovat kimaltelevia jäämuureja, aristokraattisen konventsionalismin jäämuureja. Se elämä, jota siinä jäälinnassa eletään, näyttää hyvinkin komealta. Ja hyvinpä sen asukkaat näyttävät siellä viihtyvän. Tunkeehan kylmyys sydämeen asti, ja kylmyyshän on mainio anaestheticum, mainio kipujen ja muiden häiritsevien tunteiden turruttaja. Moni, joka vaan ulkoa tuntee jäälinnan, jopa monikin, joka itse tietämättänsä elää toisessa samanlaatuisessa mutta toisennäköisessä jäälinnassa, arvelee että tuon kylmyyden pitäisi ilmaantua elämän ulkomuodoissakin, että noiden konventsionaalisuuden orjien täytyisi ulkomuodoltaan olla kangistuneita jääpatsaiksi. Mutta siinäpä suuri erehdys. Ne jotka ovat lapsuudestaan siihen harjaantuneet, ne liikkuvat liukkaalla jäällä hyvinkin notkeasti ja luontevasti. Ja kuinka mukavasti voidaan huvitella, kuinka älykkäästi laskea leikkiä kun ei liiallinen lämpö sydäntä vaivaa, sitä ulkopuolella olevat eivät aavistakkaan. — — Semmoinen on Hedda Gablerin elämä ollut. Ja kun hän, Ida Aalbergin toteuttamana astui esiin, aristokraattina kiireestä kantapäähän, intelligenttinä, eloisana, päätä korkeampana ympäristöänsä, niin tosin ensin hämmästyin; mutta ei kestänyt kauvaa ennenkun häntä katsellessani havaitsin mitenkä kaikki runoilijan piirtämät piirteet, moni hieno piirrekin, jota kirjaa lukiessani en ollut tullut huomanneeksi, liittyivät yhteen ja yhtyivät todenmukaiseksi ja tosi-inhimilliseksi kokonaisuudeksi.

Hedda Gablerin elämä kimaltelevien jäämuurien sisällä on ollut surutonta, työtöntä, tavallansa hilpeätä huvittelemista. Että ihmiselämällä voisi olla toinen, syvempi tarkoitus, sitä hän ei ole tullut ajatelleeksikaan; onhan kasvatuksen ja tottumuksen voima siksi suuri. Mutta sittenkin ja niin hyvin kuin hän jäälinnassa viihtyykin, niin hänen sielunsa ei ole vielä aivan umpijäässä. Hänessä on joku hämärä aavistus siitä, että jäämuurien ulkopuolella on elämää, toisenlaista, voimaperäisempää elämää kuin niiden sisäpuolella, ja jossakin hänen sydämensä sopessa vielä hehkuujaru, polttava kaipuu, elämän, rakkauden, onnen kaipuu. Ja kun jäälinnan muureihin avautuu aukko, josta näkyy kappale tosielämää myrskyineen, auringonlämpöineen, niin tuo näkö häntä hurmaisee. Eilert Lövborg on hänelle avannut semmoisen tähystysreijän. Kummako jos Eilert hänen silmissänsä ikäänkuin olennoitsee kaiken tuon ihmeellisen, joka on jäämuurien ulkopuolella? Ja etenkin hän Eilertissä ihmettelee sitä, mitä hänessä

itsessään on vähimmin: tuota rajatonta persoonallista vapautta, tuota rohkeutta elää elämätä oman mielensä mukaan. Heistä tulee tovereja, oikein avomielisiä ystäviä. Mutta sittenkin se tosielämän kuva, joka Eilertin kautta kuvautuu Heddalle, ei ole niinkään todenmukainen. Hurmaantuneena Hedda Gabler kuulee Eilertin kertovan tuosta elinvoimaa uhkuvasta nuoruuden elämästä, jota hän elää; hän näkee mitenkä intohimot panevat kaikki sielun voimat kuohuksiin; ja hän kuvaelee itsellensä mitenkä Eilert innostuksen hetkenä, «viinilehvät hiuksissa», säihkyy neroa ja elämän rohkeutta. Mutta tuon kauniin kuvauksen synkkää varjopuolta hän ei opi tuntemaan. — — Ja Eilertin työstä ei heidän keskensä ole puhetta. Onhan se puoli ihmiselämää Heddalle vallan vieras, eikä sitä jäälinnassa istuja niin helposti opi oivaltamaan. Ja koskei Hedda tutustu Eilertin työhön, niin hän ei myöskään voi päästä hänen suurien aatteittensa osallisuuteen. Heidän toveruutensa on siis toveruus *elämän halussa.* Mutta kun siihen uhkaa tulla todellisuutta, niin silloin käy näkyviin, että Heddassa on jäätä. Hän on pelkuri, hän ei rohkene noudattaa sydämensä ääntä, vaan sysää Lövborgin luotansa, huolimatta siitä, että tämä siten suinpäin syöksyy turmioon.

Menee sitten vuosia. Hedda Gabler rupeaa huomaamaan, ettei hänen elämänsä jäälinnan tanssiaiskuningattarena voi iäksi kestää; hän menee naimisiin, väliäpitämättömästi, samoin kuin hän tanssiaisissakin on tottunut siirtymään toisen kavalierin luota toiselle. Mutta kauhuksensa hän huomaa tulleensa elämän todellisuutta koko joukon lähemmäs kuin ennen. Ei sitä hurmaavaa todellisuutta, jota Eilert oli hänelle kuvannut, vaan tuota jokapäiväistä, poroporvarillista todellisuutta, jota jäälinnan komeat muurit ennen aikaan olivat häneltä torjuneet. Niitä tehtäviä, joita tuo halveksittu todellisuus hänelle tarjoaa, hän ei ymmärrä. Ja kun hänelle koittaa uusi elämän jakso, jolloin hänellä on oleva todenperäinen tehtävä, jaloin luonnon tarjoama tehtävä, äidin, niin sekin vaan tuntuu alhaiselta, alentavalta. Elämä käy tuskalliseksi. Välistäpä hänestä näyttää kuin ei hänellä olisi taipumusta mihinkään muuhun kuin — ikävystymään kuoliaaksi. Ja kuitenkin: kun hän kerran «ymmärtäväiselle ystävälleen» asessori Brackille on sattunut lausumaan, että hänen aikansa oli mennyt, niin hän heti värähtäen peruuttaa sen sanan ja koettaa torjua sitä ajatustakin. Sillä yhä hänen sydämensä pohjassa kytee jonkunmoinen epämääräinen *elämän* toivo. Näennäisesti hän tyytyy kohtaloonsa; onhan hän

jäälinnassa siksi hyvin kasvatettu, ettei aivan usein salli sydämensä katkeruuden purkautua näkyviin. Kovin ikävä on tosin elämän matka, kun toverina on tuo sävyisä aviomies, joka on häneen rakastunut, mutta ei ole koettanutkaan rakentaa henkistä yhteyttä vaimonsa kanssa eikä tiedä sitä edes kaivata. Mutta voihan hän silloin tällöin virkistää mieltänsä hauskalla pakinalla tuon ymmärtäväisen ystävän kanssa. Ja todellisuutta hän yhä toivoo voivansa pitää parahultisen matkan päässä itsestään.

Mutta todellisuus ei enään laske Heddaa kouristansa. Miehensä taloudellisista huolista hän tosin ei pidä paljo väliä. Niin tuiki vähän hän tietää todellisuudesta, että tuo pelätty kilpailu professorinvirasta — josta kuitenkin riippuu saako hän itse edes johonkin määrin elää sitä komeata elämää, joka hänestä on ainoa mahdollinen — on hänestä vaan hauskaa, jännittävää urheilua. Mutta kuitenkin Eilert Lövborgin uudestaanesiintymiminen tuottaa hänelle aivan uusia kokemuksia. Kuinka onkaan tuo pikku Tea, jota hän aina on pitänyt niin tuiki vähäpätöisenä, kuinka on h ä n voinut saada valtaa Eilertin yli, tulla hänen toverikseen? Kuinka hän, tuo pikku hupsu, on voinut muuttaa Eilert Lövborgin elämän suunnan? Pelastaa Eilertin, niin, mutta turmella hänen, Heddan, ideaalia, tuota huimaa vapautta, tuota rohkeutta elää elämätä oman mielensä mukaan? Tästäpä Heddalle syntyy uusi urheilu, koko hänen olentoansa jännittävä. Mutta kuta syvemmältä Hedda oppi Eilertin ja Tean väliä tuntemaan, sitä rajummaksi yltyy myrsky hänen sydämessään. Eihän Teaa ja Eilertiä yhdistämässä ole tuota luontoperäistä yhdyssidettä, joka vastustamattomalla voimalla on vetänyt ja yhä vetää Heddaa ja Eilertiä toistensa luo. Mitä tuo pikku hupsu voipi tietää Eilertin sydämen hehkusta, tuosta tulisesta elämänvaatimuksesta, jossa Hedda Gabler tuntee oman sydämensä sisintä kaipuuta? Onhan hän siksi liian tyhmä . . . . Ja kuitenkin, tuota pikku hupsua täytyy hänen, Hedda Gablerin, niin katkerasti, niin tuskallisesti kadehtia. Kuinka rikas hän on, ja kuinka köyhä on Hedda. Ovathan Lövborgin ja Tean sielut yhdessä luoneet henkisen työn, jossa on tulevaisuuden aatteet. Ei Hedda niitä ymmärrä eikä koeta ottaa niistä selkoa, mutta jotakin suurta niissä mahtaa olla, ne mahtavat avata silmät näkemään paljoa kaukaisempia, laajempia, ihanampia näkyaloja kuin ne, joita Lövborg ennen aikaan hänelle aukaisi. Ja tuo suuri, tuo merkillinen teos on Lövborgin ja *Tean* lapsi. Ja hän, Hedda? Oi, hän on synnyttävä tavallisen ihmislapsen, siitetyn ilman rakkautta, kannetun ilman iloa;

hän on synnyttävä sen Jörgen Tesmanille! — Niin, nyt hän tuntee kuinka tyhjä hänen elämänsä on. Mutta onko kaikki ihan auttamattomissa? Eikö hän, Hedda Gabler, voi saada aikaan mitään tässä mailmassa, eikö hän voi hallita yhtään ihmissielua, jota maksaa vaivaa hallita? Tea on kukistettava, Lövborg on takasin valloitettava, ja on vapautettava tuosta poroporvarillisesta vapaan luontonsa hillitsemisestä, joka turmelee hänen oikeata olemustansa.

Ja Hedda ryhtyy toimeen. Mutta eipä käy hänen toivonsa mukaan. Kaikkeen mihin hän kajoaa sekaantuu irvistellen tuo halveksittu, kammottu todellisuus . . . Hän kyllä on saanut Lövborgin palaamaan kerraksi entiseen «hilpeään» elämään. Mutta ei ole Lövborgilla ollut viinilehviä hiuksissa! Hän on juovuksissaan kadottanut kallisarvoisen käsikirjoituksensa, saanut aikaan raakaa skandaalia, ja joutunut selkkauksiin, jotka, ainakin Heddan kannalta katsoen, ovat häväisseet hänen elämäänsä. Mutta eipä Hedda vielä tunnusta tulleensa tappiolle. Kun Eilert Lövborg murtuneena miehenä sanoo Tealle jäähyväiset ja ilmoittaa ettei hän enää voi kestää sitä elämää, jonka hän tietää olevan edessänsä, nyt kun taas on joutunut törkeiden viettien valtaan, vaan että siitä tulee pian loppu, niin ei Hedda koeta häntä pidättää. Onhan jäälinnan asukkaissa vanhoista ajoista pysynyt se romanttinen käsitys, että sovinnaisen kunnian saastutuksen voi pestä pois verellä, omalla tai muiden. Lövborg on rohjennut elää elämänsä oman mielensä mukaan, nyt hän on rohkeneva vapaasta tahdosta, ylpeästi heittää luotansa elämän lahjan. Se on ihana teko, hän on sen tekevä ihanasti. Niin sen Hedda näkee sielussansa. Ja hän antaa Lövborgille pistoolin. —

Nyt Lövborg on vapaa, nyt ei ole Tea enään hänen ja Heddan välillä, nyt on Hedda kuitenkin johtanut ihmissielun ja saanut aikaan rohkean, vapauttavan teon. Ja lapsen, Lövborgin ja Tean lapsen hän polttaa.

Ensi kerran elämässään Hedda Gabler on kokenut jotakin herättävää, jotakin jonka vuoksi on maksanut vaivan elää. Nyt hän voipi hengittää, nyt hän ehkä voi elää, voi tehdä sovinnon tuon jokapäiväisen, poroporvarillisen tosielämän kanssa. Hän voipi osottaa myötätuntoisuutta Julle tädille, jota hän ennen on kohdellut niin ynseästi. Ja hän koettaa lähetä miestänsä, vaikka hänen täytyy ottaa siihen valhe avuksi. Mutta kun hän koettaa hänelle ilmoittaa sitä uutta, luonnollista yhdyssidettä, joka vastedes on heidät yhdistävä, niin sanat eivät pääse hänen

huuliltansa. «Oi minä menehdyn, minä menehdyn kaikesta tästä — naurettavasta!»

Ja sitten tulee loppu. Leppymättömänä todellisuus syöksee kumoon kaiken, minkä Hedda luulee saavuttaneensa. Lövborgin kuolemassa ei olekkaan ollut tuota ihanuutta, jota Hedda on haaveksinut. Lieneekö itse tehnyt tuon «vapauttavan» teonkaan. Hän *ei* ole viimeiseen asti ollut henkisessä yhteydessä Heddan kanssa; hän on vielä kerran epätoivoisena mennyt taistelemaan *Tean* lapsen puolesta, ja siinä taistelussa hän on kaatunut, ei tiedetä oikein millä tavalla. Eikä siinä kyllin. Eilert Lövborgin ja Tean lapsi *ei ole* kuollut. Tean rakkaus on säilyttänyt noiden suurten aatteiden syntysanat; hän ryhtyy niitä virittämään uuteen eloon. Ja Tesman, tuo poroporvarillinen Tesman, joka ei itse kykene luomaan suuria aatteita, hän innostuu, hän unohtaa oman itsensä ja astuu Tean auttajana tuon ylevän työn palvelukseen.

Toveruus työssä on ollut mahtavampi, elinvoimaisempi kuin toveruus elämänvaatimuksessa. — Ja pahin on vielä jälellä. Heddan käytöksellä Lövborgia kohtaan on ollut seurauksia, joita hän, joka toimessaan ei pitänyt silmällä mitään muuta kuin itseänsä ja Lövborgia, ei ole voinut aavistaakaan. Nyt todellisuus astuu hänen eteensä kauheimmassa muodossaan. Heddan on valitseminen kolmen ehdon välillä: joko nähdä Eilert Lövborgin muiston valheellisesti tahrattuna alhaisen, ilettävän rikoksen tahralla, tai itse joutua julkisen skandaalin uhriksi, tai — tulla «ymmärtäväisen ystävänsä» mielivallan alaiseksi. Sillä konventsionaalisuuden liukkaat säännöt eivät ollenkaan estä tuota ymmärtäväistä ystävää ajamasta omia somia aikeitansa. Ensimmäiseen ehtoon Hedda heti päättäväisesti vastaa: ennemmin kuolla. Toinen, sehän on hänelle tuiki mahdoton, hänelle, joka lapsuudesta saakka on tottunut kammoamaan skandaalia enemmän kuin kuolemaa. Mutta Hedda orjana? Hän, joka aina on osannut pitää itsensä vapaana kaikista todellisuuden siteistä? Hedda Gablerko ei enää voisi käydä pää pystyssä, ei enää vapaana, ylpeänä katsoa ihmisiä silmiin? Ei, ei ole kuin yksi tie edessä, kuolema. Ja vasta nyt kun hänen on jättäminen tuo elämä, joka on ollut niin tyhjän tyhjä, vasta nyt näkyy hänessä heräävän aate, jota hän pitkin elämäänsä ei ole tullut ajatelleeksikaan. Eikö hänkin voisi tehdä *työtä!* Mutta liian myöhään. Tesman ja Tea eivät työinnossaan huoli hänen avustaan, he eivät voi häntä

käyttää, eivät niin mihinkään. Pysyköön vaan jäälinnassa, asessorin kanssa. — Heti sen jälkeen Hedda ampuu itseänsä ohimoon.

Olen koettanut esittää Ibsenin uusimman draaman pääpiirteet, semmoisina kuin ne Ida Aalbergin näyttelemisestä kävivät selviksi. Sillä Hedda Gablerin roolissa on koko draaman ydin; sen käsitys määrää koko draaman käsityksen. Ja että Ida Aalberg on draaman ja roolin oikein käsittänyt sitä todistaa se tosiasia, että hänen — ja, niinkuin näyttää, ainoastaan hänen — näyttelemisessään joka ainoa runoilijan piirtämä piirre tuli esiin ja selveni, ja että ne kaikki yhtyivät konkreettiseksi ja samalla aaterikkaaksi kokonaiskuvaksi, joka kauttaaltaan on Ibsenin käsitys- ja kuvaamistavan mukainen. Tällä tietysti ei ole sanottu, että Ida Aalbergin luoma Heddan kuva kaikkiin ulkonaisiin yksityisseikkoihinkin katsoen olisi kongruentti Ibsenin mielikuvituksessa elävän Heddan kanssa. On kyllä mahdollista, että Ibsen ei ole ajatellut Heddaansa aivan niin eloisaksi, kuin minä hän suomalaisessa teaatterissa esiintyi. Mutta tokkopahan jääpatsaaksi tai demooniksi? «Hvad . . . vil det sige at være dæmonisk? Det er jo bare noget sludder, som jeg fandt på . . .» sanoo Relling *Vildanden*issa. Ei, Ibsen kuvaa *ihmistä*. Ja Ida Aalbergin selvittämänä Ibsenin Hedda Gabler on alusta loppuun inhimillinen, syvästi järkyttävä, vapauttava draama.

Hedda Gablerissa Ibsenin teknillinen taito on noussut korkeimmilleen. Tuskin hän on missään muussa draamassa niin täydellisesti piiloittanut aatteitansa konkreettisen elämänkuvauksen sisään. Hän ei kertaakaan pane omia ajatuksiansa jonkun esiintyvän henkilön suuhun. Jokainen henkilö elää omaa omatakeista elämätänsä. Eikä heillä ole aikaa selittääksensä katselijoille periaatteitansa pitkissä perustelmissa. Pysähtymättä toiminta, sisäinen ja ulkonainen toiminta rientää loppua kohti. — Tällä teknillisellä etevyydellä on varjopuolensakin. Tuo aatteiden piiloittaminen on vaikuttanut sen, että vaan harva heti ymmärtää runoilijan teoksen. Ja sitä tietysti ei ole katsottava ansioksi. Mutta onhan ihmiskunnan suurten runoilijoiden joukossa ennenkin ollut niitä, joiden selittäminen on antanut vuosisadoille työtä. — Vaan se sikseen. Että Ida Aalberg niin selvästi on ymmärtänyt Ibsenin hengen viimeisen tuotteen, että hän Heddassa on havainnut ihmisen, että hän siten on voinut katselijoille selvittää tuon syvämielisen teoksen, se on todellinen nerontyö. Häntä katsellessa katselijalla oli se intensiivinen henkinen nautinto, jota tuntee, kun hengen voimat jännittyvät ja kun hetki hetkeltä huomaa näkönsä selviävän, näköpiirinsä

laajenevan, sydämensä lämpiävän, aatteensa kohoavan. Joka semmoista voipi saada aikaan on suuri taiteilija.

Olen koettanut, kertomalla mitenkä Ida Aalberg kuvasi päähenkilöä, selvittää näytelmän toiminnan ja sen pohjana olevan perusaatteen. Sillä tietysti en suinkaan luule läheskään tyhjentäneeni Ibsenin draaman syvää, monipuolista sisällystä. Ibsenin aatteet eivät salli itseänsä asettaa yhden kaavalauseen muotoon. Onhan usein huomautettu, että hänen lauseensakin ovat monitahkoisia jalokiviä, jotka lennättävät säteitä monelle haaralle. Sallittakoon minun kääntää lukijan huomiota vaan yhteen seikkaan. Ibsenin draamoissa löytää siellä täällä kohtia, joissa hänen aatteensa eivät ole kokonaan mahtuneet todellisuuden kuvaukseen, vaan jossa hänen on täytynyt ottaa symboliikki avuksi. Ja missä jonkun luonteenkuvauksen piirteet eivät tunnu niin varmoilta, niin todenmukaisilta kuin ne Ibsenissä tavallisesti ovat, missä joka toiminnan käänne ei tunnu perustuvan selvään kausaliteettiin, siellä on enimmäkseen juuri symbooli astunut ihmisen sijaan. — Varmaan on moni lukija ja katselija Hedda Gablerissa huomannut yhden sillä tavoin epäilyttävän kohdan. Tuntuu näet luonnottomalta että Tea Elvstad, tuo hellä Tea, kun on saanut tuon masentavan tiedon Eilertin kuolemasta, siis hetkenä, jolloin luulisi koko hänen sielunsa olevan polttavan surun vallassa, heti kykenee ryhtymään työhön, tosin Eilertin aatteiden puolesta, mutta kuitenkin työhön, joka vaatii ennen kaikkea mielenmalttia ja selvää, tyynesti arvostelevaa järkeä. Mutta entäs jos tässäkin kohden syy olisi siinä, että symboliikki on tunkeutunut etusijaan? Sen aatteen, jonka Ibsen siinä on tahtonut saada ilmi, selitti minulle äskettäin eräs nerokas naiskirjailija. Hän näki siinä aatteessa koko draaman perusaatteen. Siksi sitä tosin en voi myöntää. Mutta että se on ollut Ibsenin mielessä, ja että se on puheena olevaan kohtaan vaikuttanut, se minusta näyttää varmalta. Se aate on: Itsekäs, sydämetön, toimeton nainen turmelee ja menee hukkaan, mutta itsensä uhraavalla, rakastavalla, toimekkaalla on taskussansa tulevaisuuden kulttuurinkehitys!

Paljo olisi Ibsenin draamassa vielä puhumisen aihetta. Mutta aika ja tila jo alkavat ehtyä.

Lopuksi vaan muutama sana sen näyttelemisestä suomalaisessa teaatterissa. Näyttämöllepano oli erittäin onnistunut. Ida Aalbergin loistavasta taiteilijatyöstä olen jo ylempänä kyllin selvästi ilmoittanut mielipiteeni. Muut näyttelijät eivät läheskään kohonneet hänen tasalleen; mutta

varsin tyydyttävällä tavalla hekin yleensä suorittivat tehtävänsä. Yhteisnäytteleminen oli yleensä tasaista ja hyvää. Herra Sala teki Tesmanin hyvin eläväksi ja todenmukaiseksi. Häntä on kuultu moitittavan siitä, että olisi liioitellut roolin koomillisia puolia; sitä syytöstä en voi katsoa oikeutetuksi. Neiti Stenberg oli herttainen poroporvarillinen Julle täti. Herra Leinon asessori Brack todisti ilahuttavalla tavalla kuinka uutterasti tämä tunnokas taiteilija yhä pyrkii eteenpäin. Hän oli luonut uuden, merkillisen tyypin, joka kokonansa erosi hänen tavallisesta esiintymisestään. Ettei se ollut mikään helppo tehtävä, sen saattoi päättää siitä, ettei hra Leino (ei ainakaan kaikissa näytännöissä) jaksanut laatimansa tyypin vaatimuksia aivan johdonmukaisesti noudattaa. Herra Ahlbergilla oli Lövborgina useita hyviä kohtia (esim. keskustelussa Hedda Gablerin kanssa, 2 näytöksessä), mutta toisinaan tuli esille liioittelua ja maneeria. Neiti Kunnas ei tosin pystynyt Tean hienon roolin näyttelemiseen yhtä hyvin kuin Papin perheen Hannan kuvaamiseen; mutta varsin hyviä lupauksia hän Teanakin antoi. Hänen näyttelemisessään oli lämpöä, eikä siinä ollut mitään väärää nuottia.

Muut näytelmät, joita vuoden ensi kuukausina tähän asti on näytetty, täytyy minun täksi kertaa jättää sikseen.

O. E. Tudeer.

Valvojan toiminnasta vv. 1881—1890.

Lukijoitamme ehkä huvittanee katsella numeroissa sitä työtä, minkä Valvoja kymmenvuotisena vaikutuskautenaan on suorittanut. Se ei suinkaan ole ollut tasaista, sen on toimitus itsekin aina tuntenut, mutta siihen ei ole ollut syy ainoastaan sepissä eli toimittajissa.

Jos ensiksikin katselemme artikkeleita, niin näemme, että eri vuosina on kirjoitettu

	Valtiollisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia.	Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.	Kaunokirjallisuutta.	Yhteensä.	Vuosikerran sivuluku.
V. 1881 . . .	14	29	8	51	536
» 1882 . . .	24	23	10	57	522
» 1883 . . .	14	29	9	52	706
» 1884 . . .	9	25	10	44	644
» 1885 . . .	7	24	13	44	620
» 1886 . . .	7	21	13	41	546
» 1887 . . .	8	19	14	41	540
» 1888 . . .	13	22	6	41	594
» 1889 . . .	13	20	10	43	622
» 1890 . . .	16	15	10	41	638
Yhteen	125	227	103	455	5,968
Eli keskimäärin .	12,5	22,7	10,3	45,5	596,8

Näemme yllä olevista numeroista, että artikkelien lukumäärä on, paitse kolmea ensimmäistä vuosikertaa, pysynyt jokseenkin tasaisena, vaihdellen ainoastaan 41 ja 44 välillä. Vuosina 1881—1882, jolloin sivuluku oli pienin, on artikkelien lukumäärä kumminkin paljoa suurempi, kuin viimeisinä vuosina. Se kuvaa selvästi Valvojan kehittymistä oikeaksi aikakauskirjaksi. Ensi vuosina otettiin pienissä, sanomalehtikirjoitusten tapaisissa kyhäyksissä osaa päivän useimpiin kysymyksiin, viime aikoina on tahdottu sanoa perusteellisemmissa kirjoituksissa sanansa niin monessa kysymyksessä, kuin ahdas tila, jota kumminkin viime vuosina on koetettu laajentaa, sen on sallinut.

Erilaatuisista artikkeleista astuu enin silmiin valtiollisten kirjoitusten suuresti vaihteleva luku, jonka kanssa kaunokirjallisten kirjoitusten luku näkyy olevan merkillisessä vuorovaikutuksessa.

Toisen ryhmän kirjoituksista on ensiksikin merkittävänä, että taidetta on ensi vuosina paljo suuremmalla innolla seurattu, kuin viime vuosina. Sitä vastoin on kotimaan kirjallisuutta viime vuosina seurattu paljo suuremmalla tarkkuudella, kuin alussa, mutta sen sijaan ovat ilmiöt ulkomailla jääneet syrjäytetyiksi. Yleinen on myöskin se huomio, että tieteen eri aloilla on ensi vuosikerroissa otettu prinsiippikysymyksiä selviteltäviksi, jota vastoin viime aikoina noitten prinsiippien ja uudistusten toteuttaminen meidän maassamme on astunut etusijalle.

Ja aivan samanlainen on ilmiö Valvojan kaunokirjallisenkin osan alalla. Kun esim. v. 1882 kaikki kymmenen artikkelia olivat suomennettuja ulkomaan kirjallisuudesta, näemme v. 1890 ainoastaan kaksi otetun ulkomaan kirjallisuudesta, muut kahdeksan ovat kotimaisia.

Niin tarpeellista kuin tuo yleinen kääntyminen kotimaisten olojen seuraamiseen onkin ollut, täytyy sitä kumminkin pitää yksipuolisena, ja ilahuttavaa olisi, jos tilaajamäärä olisi sallinut suuremmassa määrässä laajentaa aikakauskirjaa, niin että siihen olisi saatu tilaa monipuolisemmalle sisällykselle.

Yritys tähän suuntaan on tänä vuonna tehty, kun on laitettu erityinen osasto nimeltä «Kirjallinen katsaus», jossa lyhyissä tiedonannoissa esitetään aikamme ilmiöitä ulkomaan kirjallisuuden ja tieteen alalta.

Kun taasen käännymme kirjallisuusarvosteluja katsomaan, niin näemme ensiksikin, että eri vuosina on Valvojassa arvosteltu seuraava määrä teoksia:

v. 1881	noin	80.	v. 1886	noin	80.
v. 1882	»	150.	v. 1887	»	100.
v. 1883	»	90.	v. 1888	»	120.
v. 1884	»	110.	v. 1889	»	150.
v. 1885	»	70.	v. 1890	»	160.

Eli yhteen noin 1,110 teosta.

Arvostelluista teoksista on yli *400* ollut alkuperäisiä *suomenkielisiä* ja yli 180 Suomessa painettuja *ruotsinkielisiä*. Sitä paitse oli suomennoksia

Suomessa painetusta ruotsinkiel. kirj.		33			
Ruotsissa	»	»	»	35	
Saksan kielestä		70	Espanjan kielestä		4
Englannin	»	45	Tanskan	»	3
Norjan	»	29	Kreikan	»	3
Ranskan	»	28	Latinan	»	2
Venäjän	»	17	Italian	»	1
Unkarin	»	6	Puolan	»	1
Viron	»	6			

Sitä paitse käännöksiä suomenkielestä

Ruotsin kieleen		6
Venäjän	»	5
Saksan	»	2
Ranskan	»	1, ynnä
Venäjästä ruotsiksi		2.

Alkuperäisiä teoksia ulkomaan kielillä on arvosteltu

Ruotsalaisia	59	Englantilaisia	10
Saksalaisia	35	Virolaisia	3
Ranskalaisia	35	Tanskalaisia	1
Norjalaisia	22	Unkarilaisia	1
Venäläisiä	13	Kreikkalaisia	1

Näistä numeroista näemme, miten saksalainen kulttuuri meihin on viime aikoina ollut suuressa määrässä vaikuttamassa, samalla kuin olemme itäiseltä naapuriltamme lainanneet hämmästyttävän vähän. Sitä vastoin on meillä ollut paljon opittavaa, eli ehkä paljon henkistä yhteyttä pienen Norjan kansan kanssa.

Jos tahdomme tietoja siitä, minkä verran kirjailijamme ovat ottaneet osaa Valvojan toimittamiseen, niin näemme että kahdestakymmenestä enin kirjoittaneesta tulee alla nimitetyille seuraava osuus: *)

	Artikkeleita.	Sivumäärä.	Vuosikerrassa.
E. G. Palmén . . .	62	650	10
Th. Rein	29	300	10
Eliel Aspelin . . .	18	250	10
V. Vasenius	22	250	8
J. R. Danielson . . .	23	200	4
O. E. Tudeer . . .	12	170	8
Kustavi Grotenfelt . .	10	160	10
Arvi Grotenfelt . . .	9	150	9

*) Näissä samaten kuin muissakin tässä esitetyissä numeroissa voi olla pienempiä virheitä, sillä niitä ei ole kontrolleerattu.

	Artikkeleita.	Sivumäärä.	Vuosikerrassa.
Julius Krohn . . .	15	120	6
Werner Söderhjelm .	10	120	8
Hanna Andersin . .	8	120	6
Hannes Gebhard . .	7	90	4
O. Hannikainen . . .	4	90	5
K. Forsman	4	80	7
Edv. Hjelt	13	70	7
O. Relander . . .	2	70	3
J. A. Palmén . . .	8	60	3
B. F. Godenhjelm . .	7	60	10
E. N. Setälä . . .	6	60	7
Aleksandra Gripenberg	6	60	4
Juhani Aho	6	60	3
Mikael Johnsson . .	5	60	4

Toimitus on eri vuosina kirjoittanut seuraavat määrät:

V. 1881	— 233	siv.,	eli	noin	$^4/_9$	koko	vuosikerrasta.
» 1882	— 133	»	»	»	$^1/_4$	»	»
» 1883	— 185	»	»	»	$^1/_4$	»	»
» 1884	— 121	»	»	»	$^1/_5$	»	»
» 1885	— 184	»	»	»	$^2/_7$	»	»
» 1886	— 95	»	»	»	$^1/_6$	»	»
» 1887	— 136	»	»	»	$^1/_4$	»	»
» 1888	— 195	»	»	»	$^1/_3$	»	»
» 1889	— 160	»	»	»	$^1/_4$	»	»
» 1890	— 210	»	»	»	$^1/_3$	»	»
Yhteen	1,652	»	»	»	$^1/_3$	»	»

Vielä tahdomme lukijoillemme esittää numeroita, jotka eivät ole aivan hauskoja. Ne koskevat Valvojan taloudellista puolta. Tilaajia Valvojalla oli

v. 1881	noin 900.	v. 1886	noin 450.
v. 1882	» 700.	v. 1887	— 436.
v. 1883	» 700.	v. 1888	— 452.
v. 1884	» 650.	v. 1889	— 526.
v. 1885	» 550.	v. 1890	— 665.

Näemme tässä siis merkillisen tasaisen aaltoilemisen. Tilaajamäärä laskeupi 900:stä 436:een ja siitä se on noussut 665:een. Tilaajamäärän suureen laskeumiseen on ollut monta syytä. Ensiksikin v. 1881 moni ensin luuli lehteä helppotajuiseksi kansanlehdeksi. Sitten, v. 1883, kohotettiin tilaushinta, joka ensi vuosina oli ollut 12 markkaa, 15:ksi markaksi, kun Valvoja laajennettiin. Sitä ei jaksettu pitkittää, koska yritys tuotti suurta tappiota. Vuonna 1884 hinta vielä pysyi 15 markassa, vaikka lehti ei tullut kuin kerran kuukaudessa. V. 1885 annettiin lehti herra Werner Söderströmin kustannettavaksi Porvooseen. Herra Söderström laski hinnan heti 10:een markkaan, mutta tilaajamäärä väheni sittenkin ja vuosi vuodelta yhä suuremmassa määrässä. Siihen vaikutti tietysti silloin se, että toimittamista vaikeutti lehden ilmestyminen eri paikkakunnassa, kuin toimittajat asuivat, sekä myöskin se, ettei huono aineellinen toimeentulo sallinut lehdelle tarpeellista tilaa. Vuonna 1888 otti toimitus taas itse kustantaakseen Valvojaa, sitten kun lähes parikymmentä isänmaanystävää oli lupautunut ottamaan osaa sen kustannuksiin. Sen jälkeen on lehti vuosi vuodelta saanut yhä enemmän tilaajia, mutta tilaajamäärä on sittenkin ollut siksi alhainen, etteivät tulot hetkään ole vastanneet menoja. Valvojan menot ovat nimittäin olleet

v. 1888 — 8,227: 70
v. 1889 — 8,791: 17
v. 1890 noin 9,500: —;

ja vaikka näitä suorittaakseen Valvojan on, paitse vakinaisia tulojaan, täytynyt käyttää takausrahoja sekä toimituksen ja lehden ystävien lahjottamaa työtä

v. 1888 — 2,764: —
v. 1889 — 2,931: 75
v. 1890 noin 3,340: —,

niin lienee viime vuoden tilinpäätöksen mukaan lehden vaillinki kolmelta viime vuodelta yhteensä noin 1,000 markkaa.

Edellisiä tosiasioita verratessamme tulemme huomaamaan, että Valvojan olemassa oleminen ja vireillä pysyminen on ollut yhteisvaikutusta toimituksen ja yleisön eli lukijakunnan välillä. Kun toinen on veltto, lannistaa se toistakin ja päin vastoin vaikuttaa toisen virkeys toiseen.

Kotimaan kirjallisuutta.

Alkio, Aikamme kuvia. II. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 73 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

Esko Virtala. Kovalle ottaa. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 180 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

P. Päivärinta. Oukkari. Kertomus kansanelämästä. Lapualla 1889, J. W. Hissa. 183 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Syvistä riveistä. Kansankirjailijaimme novellikokoelma. Kuudes vihko. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 355—410 siv. 8:o. Hinta —: 85.

Pekka K. Kotiliedeltä. Käkisalmessa 1890, N. Lankinen. 86 siv. 8:o. Hinta 1: —.

Ensimmäisessä vihossa «Aikamme kuvia» nimistä sarjaa *Alkio* melkein yksistään kuvasi viinan tuhoja. Tässä toisessa vihossa on hän monipuolisempi; vaikka epäkohtia hän tässäkin esittelee viidessä vihkon kuudesta pikku kertoelmasta. Näistä ovat paraimpia mielestäni kolme ensimmäistä. Vauhkosen emännän ylpeys ja tyhmyys saattavat naurettavaan pulaan. — Kahdenkymmenen pennin arvonen «rinni» kierreltyään lainassa vuosikausia synnyttää käräjäjutun ja tuottaa turhia kulunkia kummallekin riitaveljelle, vaikka molemmille jää sama lohdutus: «jos en voittanut minä niin et sinäkään.» — Mattiparka on elättiläspoika, kaiken mailman ilveet hän oppii, ja kun antaa narrata itsensä hankkimaan väärän passin Amerikkaan asevelvollisuutta pakenevalle, joutuu hän linnaan oikein pahantekijäin kouluun. — «Maineen uhreja» nimisessä on tekijä käsitellyt aihetta, jota jo tuhannesti ennen on käytetty aiheena kirjallisuudessa. Pappilan maisteri viekoittelee piikatytön ja hylkää hänet sitten. Tyttö toimitetaan Amerikkaan, jossa hän ja hänen vastasyntynyt lapsensa kuolevat kurjuudessa, maisterista tulee pappi ja aviomies. — «Rutakkalan hyvät isännät» elävät vanhoillaan ja ovat kaikessa aikaansa jälellä, pankolla istuvat ja arvelevat, että mikähän tästä viimeinkin neuvoksi tulee. Ja kun viimeinkin uudistushommaan ryhtyvät, ei heissä ole sen toimeenpanijoita. — Viimeisessä kertoelmassa, «Pyhä valo», lastenlaulu uutta kansakoulurakennusta vihittäessä tunkee vanhoilla olijan ukonkin sydämeen ja jää sinne ainaiseksi lämmittämään.

Alkio on tarkka havaintojen tekijä, ja hänen esittämistapansa on vilkas ja sattuva. Ala on hänellä kumminkin hyvin ahdas: ympäristönsä epäkohtia hän näkee, mutta harvoin syvemmälle tunkee.

Niinkuin aikaisemmissa teoksissaan, niin yllä mainitussakin kertomuksessa *Esko Virtala* kuvaa kansanelämää Pohjanmaalla. Päähenkilö on huonolahjainen talonpoikainen mies. Hänen yksinkertaista elämänjuoksuaan tekijä on ottanut kuvatakseen. Ja kaikkein jokapäiväisimpiä onkin Jaakon

elämä, ei siinä mitään erinomaista tapahdu, ei ulkonaisesti eikä sisällisesti. — Lapsuutensa hän elää vanhempiensa luona kotitalossaan, kovassa kurissa häntä pidetään, mutta ei sentään liian kovassa; mieluisimmat muistot hänellä ovat leikit naapurin Annin kanssa. Huono hän oli lukemaan, kovin huono, mutta eihän hän ollut lukumieheksi luotukaan. Varttui sitten Jaakosta voimakas, harteikas; varma hän oli syömään, mutta hidas ja kömpelö kaikkeen muuhun, rippikoulu oli hänelle kova vastus, mutta pääsi hän siitäkin viimein. Sitten alkoi oma koti käydä ahtaaksi ja Jaakon piti lähteä mailmalle työtä ja leipää etsimään. «Alapuolessa» sanottiin parempaa työansiota olevan ja sinne Jaakkokin lähti. Rengiksi pääsi muutamaan taloon. Hän oli huononlainen työmies, hidas ja kömpelö, ja usein hänelle vahinkoja tapahtui kaikenlaisia, toruttiin häntä niistä mutta ei kovin paljon. Sai hän hyviä ystäviäkin. Talon piian ja hänen välinsä alkoi käydä helläksi ja kotikylän Anni alkoi mielestä unohtua. Lähetettiin hänet sitten kerran kaupunkiin, siellä sattui hän yhteen kotipuolen miehen kanssa, yhdessä kaupunkia katselivat ja iltaa viettivät ja seurauksena oli, että Jaakko sai viettää yönsä «korttikaaressa». Kun tämä tuli isännän tiedoksi kadotti hän paikkansa. Hän palasi omaan kotiinsa, alkoi siellä tehdä työtä niinkuin ennenkin. Vanha rakkaus Anniin heräsi uuteen voimaan, mutta aluksi ei Anni hänestä huolinut, kun oli kuullut hänen muita armastelleen, mutta taipui kuitenkin.

Tämmöinen mutkaton on Jaakon elämänjuoksu, se on kaikkein jokapäiväisimpiä, ehkä jokapäiväistä tyhjempikin. Vastuksia hänellä jonkun verran on, mutta helposti hän ne aina saa voitetuksi tai ne väistyvät hänen edestään. «Kovalle ottaa» sanoo Jaakko ja hänen isänsä, mutta todellisuudessa ei ota kovalle, sen verran ja enemmänkin joka ihmisellä vastuksia on. Olisi tekijä pannut kirjan nimen lainausmerkkien väliin, niin olisi se vielä ollut oikeutettu. — Kertomistapa on Esko Virtalalla kovin pitkänveteinen. Pienimpiä yksityisseikkoja myöten kuljetaan eteenpäin vähimpiäkään hyppäyksiä tekemättä. Siellä täällä on kuitenkin joitakuita vilkkaampia paikkoja, jotka yhdessä sujuvan kielen kanssa auttavat lukijan kirjan loppuun.

Useimmissa teoksissa, jotka *Päivärinta* viime aikoina on julaissut on vallinnut hyvinkin katkera mieliala, häijyyttä ja epäkohtia on hän kuvannut niin suuriksi, ettei niitä ole jaksanut uskoa, eivätkä hänen kuvaamansa sen vuoksi ole lukijan myötätuntoisuutta voineet herättää. Tendenssi on viekoitellut tekijän luonnottomiin. Oukkari on teos, jolla Päivärinta taas suuremmassa määrässä saavuttaa lukijan osanottoa ja mielenkiintoa.

Oukkarilla on hyvät rehelliset vanhemmat, mutta ne kuolevat aikaseen jättäen poikansa armottomaksi. Hän joutuu rikkaille, mutta kitsaille ihmisille ruotuun. Ja koko lapsuutensa ajan hän saa kärsiä paljon kurjuutta ja sortoa ja hänen kasvatuksensa kaikin puolin laiminlyödään, hän

ei saa mitään oppia tekemään. Hänen luonteensa kehittyy araksi, jäykäksi. Mieheksi hän varttuu kuitenkin ja pääsee palvelemaan hyvään taloon. Pitkät ajat siinä palveltuaan rakastuu hän itsensä kaltaiseen naiseen. Yksissä tuumin perustavat he torpan ja ahkeralla työllään he alkavat edistyä, mutta maan omistaja koventaa yhä ehtojaan, kunnes Oukkarin joukkoineen täytyy luopua torpasta. Sitten on heillä taas kurjat päivät edessä, puutetta kaikenlaista ja sortoa he saavat kärsiä, kunnes Oukkari viimein epätoivoissaan korven sydämeen tekee itselleen ja joukolleen pienen mökin pahasen. Siellä he sitten elostavat kaikin puolin puutteellista ja niukkaa elämää — pettu on heidän ainaisena ravintonaan — mutta he ovat tyytyväisiä oloonsa, heitä ei kukaan sorra. Tulee sitten hyvä täti Pietarista ja toimittaa Oukkarilaisille suurta iloa, lahjoittaa heille ruokavaroja, vaatteita ja vähän rahoja, ja kun sitten vielä muut hyvät ihmiset tulevat apuun, koittaa ihmisparoille paremmat päivät, he saavat lisätyksi lehmäkarjansa kolmeksi, saavat oman hevosen, ja tuvan, jossa on oikea lattia, ikkunat ja uunit, ja pääsevätpä vielä puhdasta leipääkin syömään. Se onni, jonka he viimeinkin saavuttavat ei ole kovin suuri, mutta heistä se on hyvinkin suuri, he ovat paljon kurjemmissakin oloissa eläneet tyytyväisinä ja onnellisina, kunhan vaan ovat saaneet olla itsenäisinä ja vapaina.

Tämmöisiä Oukkarin tapaisia yksinkertaisia, kurjissa oloissa eläviä, mutta kuitenkin tyytyväisiä, perinrehellisiä ihmisiä on meidän kansassamme useita, ja tämmöisen yleisemmän tyypin kuvaaminen antaa tälle Päivärinnan teokselle taas suuremman arvon, sillä se opettaa meitä ymmärtämään kuinka paljon kovaa meidän kansamme on saanut kokea ja kuinka se on saattanut sen kestää.

Syvistä riveistä nimistä kokoelmaa on vihdoinkin viimeinen, kuudes vihko ilmestynyt. Siinä on jatko ja loppu viidennessä vihkossa alkaneeseen Jakke Hongan kertomukseen Perukkalaiset ja Emil Vainion kirjoittama Selman hääpäivänä. — *Jakke Honka* kertomuksessaan kuvaa syrjäisen kylän, Perukan elämää, nuorison tanssia, kuinka nuoret miehet ilvehtivät itaran kulkukauppiaan kanssa, saman kauppiaan onnistumatonta kosioretkeä, lukukinkeriä y. m. Lujempaa yhteyttä eri kuvauksien välillä tekijä ei ole saanut aikaan; luonteen kehityksestä ei ole puhettakaan. Kuitenkin täytyy myöntää että tekijällä on jonkin verran kuvaamiskykyä; monet yksityiset kohtaukset ovat elävästi ja hauskasti kerrotut. Tekijä luullakseni osaa kertoa kun hänellä vaan on jotain kerrottavaa.

Emil Vainio ei suorastaan kuvaa kansanelämää vaikka hänenkin kertomuksensa on puheena olevaan kokoelmaan otettu. — Nuori mies, joka sivistyksensä suureksi osaksi on saanut romaaneista, rakastuu pintapuoliseen ja hyvin jokapäiväseen tyttöön. Ensi aikansa he ainoastaan haaveilevat ja puhuvat kukkakieltä huonojen romaanien esikuvien mukaan. Mutta opittuaan tuntemaan toisen, järkevämmän ja todellisemmalle pohjalle perustu-

van parin, herää nuoressa miehessä käsitys heidän suhteensa höllyydestä. Samassa määrässä kuin hänessä herää paremman tarve huomaa hän morsiamessaan yhä enemmän pintapuolisuutta ja huonojakin puolia. He vieraantuvat toisistaan; sulhanen lähtee Kuopioon jäähyväisiä sanomatta. — Tekijä tavottelee leikillisenivallista kertomistapaa, jota käytetään mennyttä, voitettua kantaa kuvatessa. Kumminkaan tämä kanta päähenkilössä ei näy olevan voitettu. Kertomistavasta on oikeutettu otaksumaan, että muutos hänessä on tapahtunut, mutta sitä ei ole kuvattu; hän on tuskin huomannutkaan omaa puutteellisuuttansa.

Jo ennenkin on kirjallisuusarvosteluissa ollut puhetta siitä, että nykyinen suunta viekottelee kirjailijatoimeen sellaisiakin, joilla siihen ei ole taipumusta. *Pekka K.* on tämmöinen. Hän tuntee kansanelämää, on nähnyt siinä monta mielenkiintoa herättävää puolta, hän on oppinut ihailemaan Suomen luontoa ja niinkuin muutkin on hän huomannut monta elämän naurettavaa puolta, sekä myöskin sen epäkohtia, mutta ei hänestä sentään ole kirjailijaksi. Kirjallista luomiskykyä en hänen kirjasestaan päättäen ole hänessä huomannut, eikä hänellä juuri ole kertomiskykyäkään. Välistä tavotellaan toista kertomistapaa, välistä toista.

O. Relander.

E. Bonsdorff, Kansakoulun mittausoppi. Jyväskylässä 1890, K. J. Gummerus. 38 siv. 8:o. Hinta —: 50.

Alkulauseessaan tekijä sanoo, että oppikurssin päämäärä on yksinkertaisimpien kuvioiden ja kappalten pinta-alan ja tilavuuden laskeminen, mutta että hän samalla on koettanut niin paljon kuin mahdollista saattaa oppilaita havaintokeinoja käyttämällä käsittämään, miten on sääntöihin tultu, sekä myös ymmärtämään muutamien tärkeimpäin mittausopillisten väittämäin syyt. Tuskin lienee tarpeellista mainita, että tekijä on täydellisesti saavuttanut sen, mitä hän on tarkoittanut, ja on luonut kansakoulujen tarpeita erinomaisen hyvin vastaavan teoksen. Esimerkkinä tahdon vaan mainita, että tekijä määrittelee kuvion *neliösisällyksen* minun mielestäni hyvin käytännöllisellä tavalla. Määritys kuuluu: «luku, joka osottaa, montako kertaa kuvion alaan sisältyy neliömitta, sanotaan kuvion neliösisällöksi.» Tämän kautta hän saa kuvioiden neliösisällyksen määräämiseen tarvittavat säännöt hyvin yksinkertaisiksi ja kuitenkin täydelleen oikeiksi.

Mutta ei ole mitään niin hyvää, ettei voisi löytää syytä muistutuksien tekemiseen, jos vaan etsijällä on hyvä tahto. Koetan minäkin. *Viiva* määritellään *pinnan rajaksi*. Silloin lienee tuskin sopivaa viivan *ainoana* esimerkkinä mainita: «auringon säteen kulkema tie ja päiväntasaaja»; sillä arvattavasti lasten on hyvinkin vaikeata ymmärtää, minkä pintojen rajana

mainitut viivat ovat, varsinkin auringon säteet. Tokko lapsilla ensinkään on niin selvää käsitystä auringon säteestä, että tätä sopisi käyttää havainnolliselta kannalta selittämään toista käsitettä. Tästä johtuu, ettei pisteen esimerkkikään ole vallan hyvin valittu. Kielellistä epätasaisuutta osottavat seuraavat lauseet rinnakkain pantuina: «Jos kaksi semmoista väliä *ovat yhtä suurta*, . . .» (12 s.); «Jos kaksi sivua *on yhtä suurta*, . . .» (16 s.); «Jos kaksi viereistä sivua *ovat yhtä suuret*, . . .» (17 s.).

Onni Hallstén.

August Ramsay, Algebran oppikirja. Suomentanut Ivar Wilskman Porvoossa 1899, Werner Söderström. 207 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Tämä teos on tohtori Ramsayn tekemän, vuonna 1889 painetun «Lärobok i algebra»-nimisen oppikirjan suomennos. Esipuheessaan ilmoittaa tekijä, että hänen oppikirjansa tarkoitus on tehdä oppilaille täydellisesti tutuksi se lukuala, joka on välttämättömän tarpeellinen ja myöskin riittävä analyysin käyttämiseen. Sen vuoksi käykin lukukäsitteen asteittain tapahtuva laajentaminen punaisena lankana koko teoksen läpi. Kun lisätään, että tekijä on täydellisesti sitovalla tavalla todistanut esittämänsä väittämät sekä että määritykset, väittämät ja laskusäännöt ovat oikeat ja selvät, ovat kirjan pääasialliset ansiopuolet esitetyt.

Jonkun pienemmän muistutuksen voisi toki tehdä. Niin esimerkiksi lausekkeiden suurimman yhteisen tekijän määritelmä ei ole täysin oikea. Tuskin on selvyyttä lisännyt se seikka, että murtolukujen laventaminen ja supistaminen esitetään keskellä jakolaskua. 31:ssä kappaleessa olevat lukujen yhtäsuuruuden ja erisuuruuden määritelmät esitetään ilman mitään selvitystä. Niin ikään olisi laskusääntö polynoomin jaolle polynoomilla ehkä tarvinnut täydellisemmän selityksen, jos tahdotaan, että oppilaat tulisivat käsittämään ei ainoastaan että tullaan oikeaan tulokseen käyttämällä yllämainittua laskusääntöä, vaan myöskin minkä vuoksi juuri senkaltainen menettely on luonnollinen ja asianmukainen. Irratsionaalilukujen opin esittää tekijä *Cantor*'in järjestelmän mukaan, mutta tuntuu tämä itsessään vallan oikea ja selvä esitys kuitenkin olevan liian vaikea oppilaille. He voivat ehkä, jos kyllin aikaa siihen käytetään, hyvinkin oppia kunkin yksityisen todistuksen sekä oivaltaa aineen kehityksen eri asteita, mutta on pelättävä, että heidän on mahdoton käsittää kokonaisuutta ja yleistä kehitystä. Näistä muistutuksista huolimatta on alkuteos aina pidettävä arvokkaana lisänä meidän koulukirjallisuuteemme.

Viimeistä lausetta tuskin voidaan sovittaa teoksen suomalaiseen käännökseen. Siinä on näet suuri joukko hyvinkin pahoja käännösvirheitä, joista näkee, että suomentaja ei ole täydelleen ymmärtänyt sitä, minkä hän

on kääntänyt. Tahdon tämän väitteeni todistamiseksi tuoda esiin joitakuita sieltä täältä kirjasta poimittuja esimerkkejä. Kirjan ensi lause kuuluu: «Laskuopissa ensiksi esiintyvät luvut ovat ne luonnolliset luvut, jotka osottavat lukumäärää — —». Onko olemassa muitakin luonnollisia lukuja? Alkuteoksessa sanotaankin: De första tal, med hvilka bekantskap göres i räkneläran, äro de naturliga talen, hvilka . . . 5:nnellä sivulla sanotaan että *yksi* lukua ei käytetä koeffisienttina. Sitä kyllä *käytetään* semmoisena, vaan sitä ei *koeffisienttina kirjoiteta.* 35:s sivu: Murtolukujen supistaminen ei tapahdu siten, että osottajan ja nimittäjän yhteiset tekijät *pyhitään pois*, vaan ne *häviävät jaon kautta.* Äskenmainitulla sivulla olevassa muistutuksessa huomautetaan alkuteoksessa, että eräässä juuri ennen esitetyssä laskutoimituksessa käytetyt luvut ovat konstanttilukuja, mutta tästä suomentaja saapi jonkinmoisen konstanttilukujen *määritelmän.* 69:s sivu: Ei verrannolla ole mitään *arvoa*, eikä siis tämä olematon arvo voi muuttua eikä pysyä muuttumattomana. 74:s sivu: Yhtälö ei ole kahden lausekkeen merkitty *yhtäläisyys*, vaan *yhtäsuuruus.* 128:s siv: Tuskin kukaan voi ymmärtää lausetta: «— —, niin verranto-opin väittämiä voidaan käyttää realilukujen alaan kuuluviin olosuhteihin nähden, olkoot käytettävät luvut muuten mitä lukuja tahansa.» Vertaamalla alkuteokseen huomaa, että tällä tarkoitetaan: «niin verranto-opin väittämiä voidaan yleisesti sovittaa sellaisiin suhteisiin, joiden jäsenet ovat mitkä realiluvut tahansa.» 143:lla sivulla sanotaan, että eräs kaava «huomataan oikeaksi, kun kummastakin membrumista neliöjuuri lasketaan.» Tehtävä ei ole helppo, mutta alkuteoksessa sanotaankin vallan oikein, että tämä asia saadaan selville «genom kvadrering», s. o. korottamalla neliöön. 156:s sivu: Funktsioonin maksimi- ja minimiarvon määritelmä on vallan väärin ja erehdyttävällä tavalla käännetty.

«Omgifningen af x_0» kuuluva ruotsinkielinen matemaatinen termi merkitsee niiden lukujen yhteyttä, joiden arvo on lähes niin suuri kuin x_0, ja olisi siis suomennettava «x_0:n läheistö;» ei ainakaan suomentajan käyttämä: «suureen x_0:n rajoittama ala» millään lailla ole tarkoituksenmukainen. *Lausekkeiden* maksimi- ja minimiarvo voidaan määrätä, vaan ei *yhtälöiden.* Monasti kun on puhetta jonkun yhtälön realijuuresta tai luvun realiarvosta, suomentaja nimittää sen *todelliseksi juureksi*, *todelliseksi arvoksi*, vaikka hän määritellessään realilukuja vallan oikein välttää tätä sopimatonta ja erehdyttävää nimitystä. Luulen jo tuoneeni esille riittävän määrän käännösvirheitä, jotka todistavat lausumani arvostelun oikeaksi.

Ikävää on myöskin, että suomentaja paikottain on poikennut nykyään suomenkielisissä matemaatisissa oppikirjoissa käytetystä terminologiasta. Puhutaan esimerkiksi tavallisesti luvun *merkistä*, eikä sen *etumerkistä.* *Täysilukuinen lauseke* ei osota sitä, mitä sen pitäisi, nimittäin että lausekkeen koeffisientit ovat kokonaisia lukuja, vaan olisi tässä käytettävä «kokonaisluvullinen lauseke», joka täysin vastaa ruotsalaista «heltalig» ja saksalaista

«ganzzahlig.» *Yhtäläisyyden merkkiä* ei sovi paikottain sanoa *yhdysmerkiksi.* Logaritmijärjestelmällä on *kantalukunsa* (= bas) ja *perusluku* on suomenkielisessä terminologiassa saanut vallan toisen merkityksen. *Otetaan* jonkun luvun neliöjuuri, vaan ei sitä luvusta *vedetä.*

Ennenkun tätä kirjaa sopii oppikirjana kouluissa käyttää, olisivat pahimmat viat jollakin lailla korjattavat ja olenkin kuullut, että kirjan kustantaja jo on tänkaltaisiin toimenpiteisiin ryhtynyt.

Onni Hallsten.

Anton Nielsen, Hannu kansanopistossa. Kuvaelma Tanskasta. Suomensi Aatto S. Porvoossa 1890. Eero E. Jääskö. 56 siv. 8:o. Hinta —: 65.

Meidänkin maassamme on kansanopistokysymys tullut päivänkysymykseksi, hyvinkin erilaisissa piireissä on se herättänyt lämmintä harrastusta. Kansanopistokirjallisuutta, semmoista, jossa jossain muodossa tätä kysymystä käsitellään, on tämän harrastuksen seurauksena alkanut meillä ilmestyä. Yllä mainitun pikku kuvaelman tarkoituksena on näyttää, mitä suuria ja hyviä muutoksia kansanopistossaolo saa aikaan. Hannu, nuori hyväntahtoinen, hiljainen, hidas tanskalainen talonpoika oli ensinnä kaiketta yleisemmättä harrastuksetta, hänen elämänsä oli sisällyksetön ja tyhjä. Mutta kansanopistossa hän suuresti muuttui, hän sai siellä oppia paljon hyvää ja hyödyllistä ja hänestä kehittyi innokas sivistyksen, kaiken hyvän ja jalon harrastaja. — Kirjanen on kaikin puolin tendenssikirja. Kansanopisto on kuvattu paraimpia ihanteitaan toteuttavaksi, sen opettajat jaloimmiksi, kansan parasta harrastaviksi miehiksi, oppilaat hyviksi, isänmaallisiksi nuorukaisiksi ja se muutos, joka Hannussa tapahtuu, on suuren suuri. Kuitenkin tekee kirja todellisuuden vaikutuksen, mielellään sen saattaa lukea ja vielä mieluummin sen neuvoo luettavaksi kansanmiehille ja naisille, joissa kansanopistoasia juuri alkaa herättää huomiota ja harrastusta.

O. Relander.

Kirjallinen katsaus.

Die Entstehung der Arten auf Grund von Vererben erworbener Eigenschaften nach den Gesetzen organischen Wachsens. Von Dr *G. H. Theodor Eimer.* I Theil. Jena. Gustav Fischer, 1888. 9 Rmk. Oppi eläin- ja kasvilajien polveutumisesta eli *descendenssistä* on tämän vuosi-

sadan loppupuoliskolla kehittynyt hypoteesista varmuudeksi, johon nykyaikaiset selitykset elimellisen luonnon ilmiöistä yleensä perustuvat. Mutta *syitä* lajien syntyyn on selitetty eri tavoin. *Darwin* koetti selittää tätä kuuluisalla teoriallaan «olemisen taistelua» seuraavasta «luonnon valikoimisesta». Darwinin selityksen koe on tähän saakka ollut kaikista todennäköisin. Kuitenkaan ei ole unohdettava, että on toisienkin perusteiden avulla koetettu ratkaista kysymys lajien muuttumisen syistä. Minkä suuren painon esim. saksalainen luonnontutkija M. Wagner vainaja asetti elimistöjen vaelluksille luonnossa (migratsiooniteoria) sekä niiden isoleerauksille, niiden jouduttua uusiin paikallisoloihin! Samoin prof. *Eimer* arvelee, että luonnollisen valikoimisen vaikutusta on johonkin määrään liioiteltu. Valikoimista ei voi olla ennenkun on jotakin valittavaa. Enemmän kuin yleensä on totuttu tekemään kiinnittää Eimer huomion siihen vaikutukseen, joka ulkonaisilla muuttuneilla luonnonsuhteilla on elimistöön. Tässä suhteessa hän kääntyy toista tunnettua saksalaista luonnontutkijaa Weismannia vastaan, joka arvelee olevan hyviä syitä siihen olettamiseen, ettei yksilön elämässä saavutetut ominaisuudet periydy jälkeisiin, vaan että kaikki n. s. uudet ominaisuudet ovat seurauksia perinnöllisyysaineesta, ja joka sen vuoksi on tullut siihen johtopäätökseen, ettei luonnollisen valikoimisen vaikutusta ylipäänsä ole arvosteltu liian isoksi, vaan ennemmin päin vastoin. Runsailla, eläinten sekä ruumiillisista että henkisistä ominaisuuksista otetuilla esimerkeillä ja havainnoilla koettaa Eimer kumota Weismannin johtopäätöksiä sekä toteen näyttää, että saavutetut ominaisuudet käyvät kun käyvätkin perintönä. Eimer puolustaa useita vanhempia, lajimuuttumisopin ensimmäisen perustajan *Lamarckin* mielipiteitä. Tämä nerokas ranskalainen luonnontutkija samoin kuin muutkin kehitysoppi-filosoofit ennen Darwinia arveli, että uusien lajien muodostuminen riippui yksinkertaisesti muuttuneiden ulkonaisten olosuhteiden *suoranaisesta* transformeeraavaisesta vaikutuksesta *) siihen elimistöön, joka niiden alaiseksi joutui, sekä elinten käyttämisestä ja käyttämättömyydestä ynnä niiden keskinäisestä vuorosuhteesta (korrelatsioonista). Täten asettuu Eimer jonkinlaiselle *uus-lamarckismin* kannalle, huomauttaen, että valikoimisoppi voi ainoastaan selittää jonkun määrätyn ominaisuuden

*) On mainittava, ettei Darwin ole ollut huomaamatta näitä vaikuttimia, vaikka hän piti niitä vähempiarvoisina verrattuina siihen mahtavaan valtaan, joka luonnon valikoimisella hänen mielestään oli.

kasvamisen ja varttumisen sukupolvien kuluessa, vaan ei niiden aiheiden ensimmäistä syntyä.

Pääajatuksen puheenaolevassa teoksessa, joka jo on käännetty Englanninkin kielelle, kuvaa ehkä paraiten seuraava kohta kirjassa: «ne kemialliset ja fysikaaliset muutokset, joiden alaisiksi elimistöt elämänsä ajalla joutuvat ympäristön, valon, pimeän, ilman, lämmön, veden, kosteuden, ravinnon j. n. e. vaikutuksesta ja jotka käyvät perintönä, ovat ensimmäisiä aiheita elimistömailman moninaisuuteen ja uusien lajien syntyyn. Täten syntyneissä aineksissa harjoittaa taistelu olemisesta karsimistyötänsä. Nuo muutokset esiintyvät yksinkertaisesti *kasvamisena*».

Tälle viimeiselle käsitteelle Eimer rakentaa paljon. Yksilö kasvaa s. o. muuttuu. Lajien muodostus noudattaa samoja lakeja kuin yksinkertainen kasvaminenkin. Muunnokset ja lajit eivät varsinaisesti ole muuta kuin eri kehitys- eli kasvamisasteita. Lajien erilaistuminen seuraa siitä, että eräät yksilöt *pysähtyvät* kehityksessään, jäävät alemmille portaille, samalla kun toiset muuttuvat edelleen (*Genepistase*).

Yleensä käsitellään tässä luonnonfilosoofillisessa teoksessa lukuisia tärkeimpiä bioloogisia oppeja nykyaikana, niinkuin eläinten henkisistä kyvyistä, vaistojen synnystä, perinnöllisyydestä, valon, lämmön ja muiden fysikaalisten olosuhteiden vaikutuksesta elimistöihin, alempien eläinten hermoston toiminnasta j. n. e.

Toinen osa teosta on vielä odotettavissa.

K. M. L.

Esitys unkarinkielestä sivistyneelle yleisölle. Unkarin kielen professori Budapestin yliopistossa *Zs. Simonyi* on julkaissut teoksen «Magyar Nyelv. A művelt közönségnek . . .» (Unkarin kieli. Sivistyneelle yleisölle . . .), jonka tarkoituksena on antaa sivistyneelle yleisölle käsitys kielen elämässä vallitsevista prinsiipeistä yleensä sekä erittäin unkarinkielen kehityksestä. Teos on ilmestynyt kahdessa osassa, joista edellisen nimenä on «unkarinkielen elämä» ja jälkimmäisen «unkarinkielen rakennus». Edellisen osan eri luvuissa kerrotaan unkarinkielen alkuperästä ja sukulaisista, vieraista vaikutuksista, kielihistoriasta ja kielenmuistoista, kansankielestä ja murteista, kirjakielestä ja oikeakielisyydestä. Jälkimmäisessä osassa esitetään äänteet, äänteenmuutokset ja oikeinkirjoitus, sanojen liitto ja johto, merkitysten vaihtelut, etymologia, taivutus- ja lauseoppi. Tekijä on tätä

teosta varten käyttänyt niitä runsaita ainekokoelmia, joita hän vuosikausien kuluessa on kerännyt vanhasta kirjallisuudesta ja puhekielestä. Vaikka teos onkin oikeastaan aiottu suurelle yleisölle, niin se ei suinkaan ole vain kompendiumi muiden tutkimusten tuloksista, vaan sisältää myös varsin paljon uutta, vieläpä semmoista, joka ei ole ainoastaan unkarinkielen tutkimukselle tärkeätä, vaan myöskin yleistieteellisessä suhteessa viehättävää. Tosin kyllä minun käsitykseni mukaan teos osittain esittää varmoina asioina semmoisia seikkoja, jotka ovat hyvinkin epäiltäviä, mutta joka tapauksessa se antaa sivistyneelle yleisölle pääasiassa oikean kuvan unkarinkielen elämästä ja rakennuksesta sekä sen suhteesta muihin kieliin. Teoksen esitystapa on selvä ja helppotajuinen, sisällys runsas, ja tekijä viljelee suurella menestyksellä niitä apukeinoja, joita meidän aikamme tiede tarjoaa; etenkin on analogiaselitystä mallinmukaisella tavalla käytetty. Olisi erittäin suotava, että teos ilmestyisi myöskin jollakin tutummalla kielellä, sillä se sisältää hyvin paljo varteenotettavaa indoeurooppalaisillekin tutkijoille. Tätä teosta lukiessaan tulee ajatelleeksi, kuinka erittäin suotava meillä olisi samanlaisen teoksen aikaansaaminen, joka suuremmalle yleisölle esittäisi suomenkielen elämää ja rakennusta nykyaikaisen tieteen kannalta.

Suomen kielioppeja ulkomaalaisille. Ulkomaalaiselle, joka syystä tai toisesta on tahtonut tutustua suomenkieleen, ei ole ollut mitään sopivaa apukeinoa tarjona. Jonkinmoisia muoto-oppeja on ollut tarjona ranskaksi sekä lyhyt saksaksikin, mutta lauseoppia ei minkäännäköistä. Erittäin ilahuttavaa on, että tämä puute on nyt tullut poistetuksi sen englanninkielisen suomen kieliopin kautta, jonka *C. N. E. Eliot* on julkaissut nimellä: «*A finnish grammar*» (Oxford, Clarendon Press 1890). Teoksen alussa oleva johdatus (47 sivua) käsittelee lyhyesti muutamia kielihistoriallisia seikkoja, joissa tekijä mainitsee saaneensa erityistä johtoa prof. Donnerin ja minun teoksistani (tarkoittaen etupäässä minun «Tempus- und Modusstammbildung» teostani, jota hän laveanlaisesti refereeraa) sekä Müllerin «Grundriss der Sprachwissenschaft» kirjassa olevasta uraalilaisten kielten osasta. Luonnollista on, ettei hra Eliotilla ole ollut käytettävänä semmoisia aineksia, joiden avulla hän olisi saattanut sanottavasti oikaista edellisten tutkijain mielipiteitä, joita hän enimmäkseen vain esittelee. Hänen johdatuksensa sisältää kuitenkin muutamia hauskoja näkökohtia, joissa hän mainitsee saaneensa johtoa hra J. Marshallilta; varsin huvittavia ovat siinä

lausutut ajatukset suomalaisista alkuperäisistä aksenttioloista sekä «konsonantin pehmennyksen» yhteydestä aksenttiolojen kanssa, s. o., että «konsonantin pehmennys» on jotakin samantapaista kuin n. s. Wernerin laki germaanilaisissa kielissä *). Itse kielioppiansa varten tekijä ilmoituksensa mukaan on käyttänyt Genetzin ja Hämäläisen muoto-oppeja sekä Jahnssonin ja minun lauseoppiani, sekä sitä paitsi suomalaista kirjallisuutta. Kielioppiosa on varsin lavea, 229 sivua, sekä siinä määrässä tieteen vaatimuksia vastaava, kuin hänelle käytetyillä apuneuvoilla suinkin on ollut mahdollinen aikaan saada. Erityisellä kiitoksella on mainittava, että säännöt ja tiedonannot ovat oikeat, sekä suomalaiset muodot virheettömästi kirjoitettuja (semmoiset erehdykset kuin *pojat olevat* s. 121 ovat perin harvinaisia). Lopuksi on vielä muutamia näytteitä suomalaisesta kirjallisuudesta: luku raamatusta, otteita Kalevalasta ja yksi kansanlaulu englanninkielisen käännöksen ja muistutusten kanssa. Meidän on syytä olla erittäin kiitolliset hra Eliotille siitä, että hän sillä mahtavalla kulttuurikielellä, joka on hänen äidinkielensä, on toimittanut näin lavean ja oivallisen apuneuvon suomenkielen oppimiseksi. Teoksessa on *suomen*kielinen omistus: «Hänen Kuninkaallisen Majestetinsa lähettiläälle Pietarissa Hänen Ylhäisyydellensä Sir R. Morierille kunnioituksella omistaa tekijä».

Paljoa vaatimattomampi on äsken ilmestynyt saksankielinen suomen kielioppi «*Praktische Grammatik der Finnischen Sprache für den Selbstunterricht.* Mit Lesestücken, Gesprächen und Wörterbuch. Von *M. Wellewill.*» Kirja ilmestyy 30:na osana «Bibliothek der Sprachenkunde» elikkä «Die Kunst der Polyglottie» nimistä sarjaa. Tekijä lausuu esipuheessaan, että hänen kirjasensa, koska käytännöllisiä suomenkielen oppikirjoja kokonaan puuttuu, «on oleva tervetullut kaikille niille, jotka tieteellisiä, kirjallisia tai matkailijatarkoituksia varten tahtovat oppia tätä hyväsointuista kieltä». Tarkoituksena on ollut antaa «selvä, helppotajuinen johdatus, joka tekee suomalaisen kirja- ja puhekielen nopean oppimisen ilman opettajaakin mahdolliseksi». Suomenkielen rakennuksen pääseikat on esitetty 60:ssä «oppitunnissa», jotka sisältävät sääntöjä, taivutuskaavoja, sanoja ja sen lisäksi harjoituskappaleina sekä suomalaisia että saksalaisia hajanaisia lauseita; ainoastaan harvoja yhdenjaksoisia lukukappaleita ja keskusteluja

*) Samaa olen minäkin tähdännyt „Yhteissuomalaisten klusiilien historiassa" (s. 125), ja aikomukseni on puhua näistä seikoista vasta laveammalta.

tavataan. Lopussa on aakkosellinen suomalaissaksalainen ja saksalaissuomalainen «hätäsanakirja matkaa ja keskustelua varten». Lähteinään tekijä mainitsee käyttäneensä «paraita teoksia suomesta ja suomenkielestä», nk. Eurénin, Jahnssonin, Kockströmin ja Saloniuksen oppikirjoja, Renvallin ja Dupontin kielioppeja, Ahlmanin, Lönnrotin ja Rothstenin sanakirjoja, Ahlqvistin sananlaskuja ja Kieletärtä sekä Castrénin «Nordiska resor och forskningar» teosta ja Suomi-kirjaa. Päälähteenä on kuitenkin silminnähtävästi ollut Kockströmin oppikirja, josta hän on saanut hyvin suuren osan lukukappaleissa esiintyviä esimerkkejä sekä sääntöjä, ja on siis sillä käytännöllisenä oppikirjana enimmäkseen lähteensä ansiot ja puutteet. Mitään tieteellisempään käsitykseen perustuvaa esitystä ei ole kirjassa tarkoitettukaan. Johdannossa tekijä sanoo, että suomenkieli on «uraali-altailaisen kieliheimon baltilaisen haaran kehittynein jäsen», «kuuluu agglutineeraaviin kieliin», on «miehekäs ja sointuisa, samalla rikas ja erittäin taipuisa, välttää konsonanttien kasautumista ja soveltuu erittäin lauluun». Hän sanoo kielessä olevan paljon «allegorioja, pleonasmeja ja hyperbelejä», jotka antavat kielelle runollisen värityksen; kirjallisuudesta hän mainitsee erittäin «ihanan kansanrunouden runsaat aarteet». Suomen nykyisen kirjakielen perustana hän sanoo olevan «eteläsuomalaisen murteen (Turun ja Helsingin ympärillä)». Koska kirja on käytännöllisesti järjestetty ja jotenkin vapaa suoranaisista virheellisyyksistä, niin se varmaankin vastaa sitä tarkoitusta, jota sillä on tahdottu täyttää.

E. N. Setälä.

Vastaus.

Valvojan Toimitukselle.

Teidän aikakauskirjanne Tammikuun vihossa on nimimerkki G—t:n allekirjoittama suopea Turun tuomiokirkon Mustankirjan arvostelu. Mainitun arvostelun lopussa kysytään kumpiko nimitys, „Finlands Statsarkiv“ vai „Finska Statsarkivet“, on virallisesti oikea. Tämän johdosta minulla on kunnia ilmoittaa, että puheenaolevalla virastolla vuodesta 1869 alkaen, jolloin se lakkasi olemasta yksinomaan „Keisarillisen Senaatin arkisto“, vuoteen 1884 asti ei ollut mitään erityisesti määrättyä nimeä, mutta että viimemainitusta vuodesta alkaen nimitys „*Finlands Statsarkiv*“ (yhdenmukaisesti semmoisten nimien kanssa kuin „Finlands Bank“, „Finlands Statskontor“ y. m.) on ollut *virallinen*. „Archivum Finlandiae publicum“ muuten on luettavana uuden arkistohuoneuksen etuseinällä. Helsingissä 24 p. Helmik. 1891.

R. Hausen.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

Kansakoululaitoksesta Ranskassa.

I.

Tavallansa on suuri vallankumous kansanopetuksenkin alalla Ranskan nykyisyyden ja entisyyden erottaja. Ei niin, että se muka on luonut kansanopetuksen Ranskassa tahi käytännössä saanut edes jonkun suuremman edistyksen aikaan. Sen oma positiivinen työ hävisi ilman pienintäkään tulosta ja ainoastaan niistä aatteista, jotka se perintönään jätti jälkimailmalle, on sen vaikutus nykyajan opetusharrastuksiin haettava. Näistä aatteista tärkein ja niiden varsinainen ydinkohta, sen verran kuin ne koskevat nyt käsittelemäämme ainetta, oli vaatimus, että opetus on ulotettava koko kansan, jokaisen kansalaisen osaksi. Kansalliskonventti sääti sen nojalla yleisen oppipakon ja määräsi johdonmukaisesti, että koulu oli perustettava jokaista 1,000 henkeä kohti. Jo sitä ennen oli kansalliskokous vuoden 1791 perustuslaissa julistuttanut, että alkeis- s. o. kansanopetus oli oleva maksuton. Nämä päätökset jäivät kyllä toimeenpanoa vaille ja osaksi ne pian kumottiinkin, mutta ne viittasivat maaliin, jota kohti meidän ajan Ranska voimiaan säästämättä pyrkii, ja osottivat myöskin tietä, jonka nykyinen sukupolvi on kulkeaksensa valinnut.

Takatalvi oli kova. Vallankumouksen parannusvaatimuksista on Napoleon toteuttanut useamman, mutta kansansa sivistämisestä kansojen orjuuttaja ei ohjelmassaan mitään tietänyt. Ilkkuen on huomautettu, että käyttihän valtio kuitenkin Napoleonin hallitusaikana kerran kokonaista 4,250 markkaa kansanopetuksen hyväksi. Restauratsiooni, joka sitten seurasi, haki ihanteensa menneistä ajoista eikä ymmärtänyt uuden sukupolven tarpeita. Mutta pian lakasi myrsky toisen kerran Ludvig XIV:nen jälkeläiset Ranskan valtaistuimelta; «porvarikuninkaan» valtikan alla joutui päävaikutus sivistyneelle keskisäädylle, ja nyt oli vihdoin aika tullut, jolloin halli-

tus ja eduskunta kävivät toden teolla toimiin kansan suuren enemmistönkin henkisen tilan kohottamiseksi. Saksassa, nimenomaan Preussissa, oli silloin jo paljo samaan suuntaan aikaan saatu ja saavutetut tulokset herättivät huomiota länsipuolella Rheiniä. Filosoofina tunnettu Cousin ja historioitsijana mainio Guizot astuivat liikkeen johtajiksi. Opetusasiain ministerinä sai jälkimmäinen säädetyksi vuoden 1833 kansakoululain, joka merkitykseltään Ranskassa on ehkä yhtä tärkeä kuin kansakouluasetus vuodelta 1866 on Suomessa. Sen kautta velvoitettiin jokainen kunta perustamaan vähintäin yhden kansakoulun; pienemmät kunnat saattoivat kuitenkin yhtyä. Kunnat ovatkin Ranskassa ylipäänsä paljoa pienemmät kuin Suomessa; niitä on päälle 36,000 ja useimmissa ei asukasluku vielä tätä nykyäkään nouse 1,000 henkeen. Lain määräys tunki siis syvälle: 15,000 kuntaa, jotka eivät siihen saakka olleet mitään tehneet kansanopetuksen hyväksi, pakotettiin koulun hankkimiseen joko erikseen tahi yhdessä toisen kunnan kanssa. Älkäämme kuitenkaan erehtykö. Tämä koulu ei mitenkään pystynyt antamaan kaikkia niitä tietoja, jotka nykyaika katsoo kansakoulun annettaviksi. Todellisuudessa se harvoin lienee ollut muuta kuin laitos, jolla sisäluvun opetuksessa oli sama tehtävä kuin kodeilla pohjoismaissa ja joka sen lisäksi totutti oppilaansa kirjoituksen ja luvunlaskun alkeisiin. Mutta tässäpä onkin huomattava, että Guizotin ehdottama laki teki muidenkin kuin vaan näiden alempien koulujen perustamisen pakolliseksi. Jokaisen departementin — tämä piiri vastaa lähimmin Suomen läänejä — pääpaikkaan oli korkeampi kansakoulu sijoitettava ja sitä paitsi jokaiseen kuntaan, jonka asukasluku nousi 6,000.

Meistä suomalaisista, jotka olemme tottuneet Cygnæuksen ajatukseen, että naispuolisen nuorison sivistäminen on kaiken sivistystyön välttämätön pohja, tuntuu omituiselta, että Guizotin ehdottama laki tarkoitti yksinomaan poikakoulujen perustamista. Tyttökoulujen asettaminen jäi yhä edelleenkin kokonaan vapaaehtoiseksi.

Mutta opettajien valmistus? Jo vallankumouksen aikana oli tätä tarkoitusta varten ajateltu suurta oppilaitosta Pariisiin, mutta toimeenpano oli ollut epäkäytännöllinen ja yritys raukesi tyhjiin. Ensimmäinen todellinen kansakouluopettaja-seminaari — eli käyttääksemme ranskalaista nimitystä école normale — perustettiin v. 1810 saksalaista esikuvaa noudattaen Strassburgiin. Se sai alkunsa paikkakunnallisena laitoksena, ilman hallituksen suoranaista osanottoa, ja sama oli myöskin niiden seminaarien

laita, joita 1820 luvulla siellä täällä syntyi. Ranskassa oli jo silloin valittu edustuskunta departementeissa, vastaava meilläkin ehdotettuja lääninkeräjiä. Ymmärtäen seminaarien tarpeellisuuden ryhtyi se paikoittain omilla varoillaan ja odottamatta hallituksen toimenpidettä niiden perustamiseen. Yleisiksi kävivät seminaarit kuitenkin vasta Guizotin koululain kautta. Se velvoitti departementit, kunkin yksinään tahi yhdessä toisen kanssa, perustamaan seminaarin. Tulos oli kylläkin tyydyttävä, sillä jo 1836 Guizotin erotessa ministeristöstä oli opettajaseminaarien lukumäärä 74 eli vaan 12 pienempi kuin departementtein. Älköön kuitenkaan niitäkään millään tavoin asetettako Suomen seminaarien tasalle. Opettajia oli useimmissa ainoastaan pari kolme, heidän palkkansa enimmiten aivan mitättömät, ja opetusaika tavallisesti vain kaksivuotinen. Ja nämäkin laitokset olivat yksinomaan miehistä sukupuolta varten; niinkuin laki jätti tyttöjen opetuksen riippumaan vapaaehtoisesta harrastuksesta, niin jätti se myöskin naisopettajien valmistuksen kokonaan vapaaehtoisuuden huostaan. Katolisessa kirkossa on kuten tunnettu hengellisiä veljes- ja sisaryhdistyksiä, jotka ovat asettaneet opetuksen päätehtäväkseen. Näiden viimemainittujen keskuudesta saatiin useimmat opettajat tyttökouluihin, joko suorastaan siten, että niiden jäsenet itse antautuivat siihen toimeen tahi siten, että luostareihin ja myöskin muuanne nunnien johdettaviksi perustettiin opetuskursseja opettajiksi aikoville. «Sisarien» omat tiedot ja heidän pedagooginen kykynsä eivät suinkaan aina olleet taattuja ja niin oli heidän antamansa opetuskin usein kaikkea muuta kuin tyydyttävä.

Kuinka olikaan: kaikkine puutteineen, joita Guizotin kansakoulujärjestelmässä helposti huomataan, oli se toki edellisiin oloihin verraten suuri edistysaskel. Se lupasi kansan sivistykselle Ranskassa valoisaa tulevaisuutta, sillä ehdolla kuitenkin, että kehitys kerran lasketulla pohjalla ymmärrettiin välttämättömäksi. Vaan näin ei käynyt; syntyi pysähdys ja osittainen taantuminenkin. Guizotin väistyttyä jäi määräys korkeammasta kansakoulusta kuolleeksi kirjaimeksi; monessakin paikoin missä niitä oli perustettu muodostettiin ne oppineen koulun tapaan, joten ne siis kadottivat alkuperäisen tarkoituksensa. Ja mikä ehkä oli vielä arveluttavampi: seminaarilaitos, joka oli kykenevän opettajakunnan välttämätön edellytys, joutui vaaraan. Katoliset kiihkoilijat näkivät mielipahalla, ettei kansanopetus enää kokonaisuudessaan ollut kirkon hallussa, ja toivoen voivansa uudelleen siirtää poikakoulutkin hengellisten yhdistysten hoitoon suuntasi-

vat he ryntäyksensä ensi sijassa niitä laitoksia vastaan, joissa heidän vihaamiansa maallikko-opettajia valmistettiin. Eivätkä heidän tätä varten viskaamansa syytökset olleetkaan pieniä. Milloin julistettiin suoraan, että kirkosta erillään oleva opetus vei perikatoon, että se jäyti valtion ja yhteiskunnan perusteita levittämällä vaarallisia kumousoppeja alhaisimpiin kansankerroksiin. Milloin taas, kun ei menty noin pitkälle, väitettiin kuitenkin, että se opetus, joka maallikkoseminaareissa tarjottiin, oli tarpeettoman laaja ja sen kautta omansa vieroittamaan kansan vastaiset opettajat heidän varsinaisesta tehtävästään ja siitä piiristä, jonka keskellä heidän oli vaikuttaminen. Ranskassa, samoin kuin asian laita on ollut meitä lähempänäkin, saavutti tämä viimemainittu syytös kannatusta toisinaan sellaisiltakin tahoilta, joissa tosin ei oltu kiihkokirkollisia ollenkaan, mutta joissa ei luultu kansan muuta tietomäärää tarvitsevan kuin kaikkein alhaisimman.

Tuli sitten äkkiä 1848 vuoden vallankumous, ja ulotti kerrassaan koko kansalle valtiollisen vaalioikeuden, josta sitä ennen suhteellisesti harvat olivat olleet osallisia. Tasavaltaisessa puolueessa oli miehiä, jotka ymmärsivät, että kansanvalta edellyttää kansan sivistämisen ja että yleinen valtiollinen vaalioikeus ilman yleistä oppipakkoa uhkaa yhteiskuntaa arvaamattomilla vaaroilla. Opetusasiain ministeri Carnot, Ranskan nykyisen presidentin isä, esitti kansalliskokoukselle lain, jonka oli tarkoitus, osittain pakkomääräyksillä, osittain valtioavun myönnytyksillä, tehdä alkeisopetus yleiseksi. Mutta aika oli metelinen, ja pian oli reaktsiooni jälleen vallalla. Kirkollinen puolue sai opetusasioissa ohjakset käsiinsä, sitä enemmän kuin muutamat vapaamielisetkin, joista ennen muita Thiers on mainittava, säikähtyneinä sosialistisista liikkeistä, alkoivat peljätä, että kirkko yksinänsä pystyi vaikutuksellansa kansaan pelastamaan yhteiskunnan. Näin syntyi 1850 vuoden koululaki, joka laajalta, vaikkei suinkaan täydellisesti, toteutti kirkollisten toiveet. Se rajoitti ja vaikeutti maallikko-opetuksen, edistäen sitä vastoin monella tavoin hengellisten veljeskuntain opetustoimintaa. Niin esim. lainsäätäjä tosin ei itse rohjennut suorastaan hävittää seminaareja, mutta jättämällä departementtein yleisneuvostojen ratkaistavaksi, tokko tahtoivat säilyttää nämä laitokset, hän ikäänkuin kehotti niiden lakkauttamiseen. Mutta kehotusta seurattiin kuitenkin ani harvassa, ja seminaarit jäivät siis eloon. Niiden oli kuitenkin astuminen askel alemmaksi: oppimäärä supistettiin. Pakollisia olivat vaan samat oppiaineet, joita oppilasten itse vastedes oli koulussa opettaminen!

Tietysti ne koulut, joihin opettajia täten valmistettiin, eivät suuria aikaan saaneet. Mutta vielä tuntuvasti huonompia — jos saatamme kuuluisien ammattimiesten lausuntoihin luottaa — olivat hengellisten veljeskuntien perustamat ja johtamat koulut, erittäinkin maaseudulla, sillä kaupungeissa ne toisinaan olivat tyydyttävämpiä. Michel Bréal, institutin jäsen ja collége de Francen professori, lausuu veljeskuntien opetuksesta maalaiskunnissa: «jos se valaiseekin lastemme ymmärrystä, tekee se sen niin heikolla ja pian sammuvalla valolla, että vähä siitä väliä, vaikka yötä yhä jatkuisi. — — Minkä arvoinen on opetus, joka ei kehitä ajatusvoimaa eikä arvostelukykyä, joka ei laske ihmishenkeen mitään positiivista tietoa eikä jätä jälkeensä opin halua?» Sellaisia olivat ne koulut, joita joukottain perustettiin jälkeen v. 1850 ja joissa kolmas osa Ranskan nuorisoa halki Napoleon III:n hallituksen ja vielä myöhemminkin saavutti opetuksensa.

Aivan ansioitta ei 1850 vuoden koululaki kuitenkaan ollut. Valopuolia oli m. m., että v. 1833 jäänyt aukko nyt tukittiin säännöksellä, että kunnat, joissa oli 800 henkeä tahi enemmän ja jotka eivät olleet peräti köyhiä, olivat velvollisia perustamaan kansakoulun tyttöjäkin varten. Paha vaan, että mitä valtio täten sääti naissivistyksen edistämiseksi, kadotti suurimman osan merkitystään sen kautta, että tyttökoulut olivat poikakouluja vielä huonommat. Suhteellisesti harvoilla poikkeuksilla oli opetus niissä yhä edelleen hengellisten sisarkuntien hallussa, ja niin lainsäätäjä asian tahtoikin, sillä opinnäytteistä, joita maallikkonaisen, opettajaksi päästäkseen, tuli suorittaa, oli hänen hengellinen sisarensa täydelleen vapaa.

Nämä tosiasiat mielessä, ja yhä muistaen, että kotiopetusta on katolisissa maissa tuskin nimeksikään, voimme hyvin ymmärtää, että Bréal vielä toisen keisarikunnan kukistuttua arvasi $^3/_4$ Ranskan lapsista luvun taitamattomiksi. Virallinen tilasto luki niihin vaan $^2/_5$, mutta silloin laski se opin saaneiksi kaikki nekin, jotka osasivat vähän kirjaa lukea, sisällystä ollenkaan ymmärtämättä.

Näin olivat asiat, vaikka keisarikunnan viime vuosina monta tuntuvaa parannusta olikin tapahtunut. V. 1863—1869 oli Victor Duruy opetusasiain ministerinä, — mies, joka historiankirjoittajana on eduksensa tunnettu kaukana Ranskan ulkopuolellakin, mutta jonka maine kotimaassa ehkä vielä enemmän perustuu hänen toimintaansa Ranskan opetuslaitoksen uudistajana. Yliopisto-opetuksen, oppineen koulun ja myöskin kansakoulun

alalla, kaikilla näillä eri asteilla, on hänen lämmin ja valistunut harrastuksensa jättänyt syvät jäljet ja ollut niiden vielä paljoa suurempien muutosten edelläkävijänä, joita Ranskan kolmas tasavalta osaksi jo on toimeenpannut, osaksi paraikaa valmistaa.

Ymmärtäen kunnollisten opettajaseminaarien välttämättömyyden, käänsi Duruy uudelleen hallituksen suosion niiden puoleen ja ryhtyi tehokkaisiin toimiin niiden kohottamiseksi äskeisestä rappiotilasta. Opettajistoa parannettiin ja oppiohjelmaa laajennettiin. Kuitenkin ainoastaan miesseminaareissa, sillä kansakoulujen naisopettajien valmistus oli yhä edelleen hengellisten hallussa. Tosin olivat muutamat departementit omin neuvoin perustaneet naisseminaareja, mutta niissäkin oli johto useimmiten kirkon käsissä ja laitokset supistuivat taloudellisistakin syistä vähäpätöisiksi. Duruyllä oli kyllä aikomus kehittää täydellisiksi seminaareiksi niitä n. s. normaalikursseja naisopettajiksi aikoville, joita hallitus jo aikaisemmin paikoittain oli perustanut, mutta ennenkun tuumasta ehti mitään syntyä, saattoivat valtiolliset sekaannukset v. 1869 hänet luopumaan ministerisijalta.

Aivan osattomiksi Duruyn toimesta kansanopetuksen hyväksi eivät toki tyttökoulutkaan jääneet. V. 1867 sai tämä ministeri aikaan lain, joka ulotti tyttökoulujen perustamisvelvollisuuden kaikille kunnille, joiden väkiluku nousi viiteen sataan. Oikeus poikkeustiloissa vapauttaa tämän säännön noudattamisesta annettiin departementin kouluneuvostolle (conseil départemental), joka laitos oli asetettu valvomaan opetusta, erittäinkin yhteisen kansan opetusta, departementin alueella. Prefekti, kuvernööri, esimiehenä, oli siinä jäseninä hallinnollisia virkamiehiä ja eri kirkkokuntain edustajia, mutta myöskin opetusasioihin perehtyneitä ammattimiehiä, nimittäin kouluntarkastajia. Vasta mainitsemamme 1867 vuoden laki jätti näille neuvostoille muutenkin kansakoulujen perustamisessa laajan päätäntövallan. Edelliset asetukset velvoittivat suurempiakin kuntia ainoastaan yhden poika- ja yhden tyttökoulun perustamiseen; nyt sai departementtineuvosto oikeuden määrätä montako koulua molempaa lajia kunnan oli ylläpitäminen, ja oliko niiden lisäksi vielä n. s. kyläkoulujakin asettaminen, joissa pojat ja tytöt tavallisesti kävivät yhdessä ja joissa opetusta kesti lyhyemmän ajan kuin täysin järjestetyissä, säännön mukaisissa kansakouluissa. Muuan virallinen kirjailija on äskettäin sanonut näitä määräyksiä todelliseksi käänteeksi Ranskan opetusjärjestelmässä. Sitäkin ennen oli kyllä lainsäätäjän tarkoitus ollut, että alkeisopetuksen piti olla kaikkien saatavissa, mutta todenteolla

oli sitä ollut vaan kaupungeissa ja suurissa kyläkunnissa. «Kaikki lapset, jotka asuivat 4 à 5 kilometria kunnan koulusta, ja niitä oli paljo, olivat sitä vailla. Heidän vanhempansa suorittivat kuitenkin osan koulun kustannuksista; siinä oli ilmeinen kohtuuttomuus. Mutta kuinka olisikaan heidän ollut mahdollinen menestyksellä valvoa etujaan kunnallisneuvostossa, jossa heidän edustajansa useinkin olivat turhan pienenä vähemmistönä, ja lain vallitessa, joka jätti alkeisopetuksen järjestämisen kuntien omaan mielivaltaan? Laki 10 p:ltä huhtik. 1867 art. 2 muutti asian tässä kohden tuntuvasti. Vastedeskin, se on kyllä totta, piti kunnallisneuvoston antaa lausuntonsa kunnassa ylläpidettävien koulujen lukumäärästä, mutta se ei enää yksinään kysymystä ratkaissut. Sen jälkeen vielä toinen neuvosto, departementtineuvosto, seisoen vähäpätöisten paikkakunnallisten riitojen ja kateuden ulkopuolella ja harrastaen yksinomaan opetuksen levittämistä kaikkien osaksi, tutki prefektin tekemiä esityksiä ja määräsi, montako koulua kussakin kunnassa oli tarpeen». *)

Syysk. 2 p. 1870 täytyi Napoleonin antautua sotajoukkoineen ja kaksi päivää myöhemmin julistettiin tasavalta Pariisissa. Ranskan kansa jännitti Gambettan johtamana voimansa viimeiseen asti vihollisen karkoittamiseksi isänmaan alueelta, mutta loppupäätökseksi jäi kuitenkin, että Pariisin oli avaaminen porttinsa piirittäjille ja kansalliskokouksen luovuttaminen Saksalle Elsass ja Lothringi. Eikä ainoastaan sotalaitoksen rappeutumista, vaan myöskin yhteiskunnan sisällisempiä vammoja oli sota pelottavassa määrin saattanut ilmi. Se oli niinikään osottanut, kuinka yleisen koulupakon alaiset saksalaiset juuri suuremman sivistyksensä kautta olivat suorastaan sotaisessakin suhteessa vastustajiaan ylemmällä. Lentävänä sanana kulki halki mailman lauselma: preussilainen koulumestari, se se on ranskalaisten todellinen voittaja. Juuri Ranskassa tämä käsitys levisi laajalle ja sen ohessa vakaumus, että jos mieli turvata onnettomalle isänmaalle parempi tulevaisuus ja säilyttää Ranskan kansa Euroopan etevimpien keskuudessa, oli täytymys alottaa uudistustyö kansan sivistämisellä.

Jo v. 1871 tapaamme Versaillesin kansalliskokouksessa sekä hallituksen että yksityisten edusmiesten puolelta ehdotuksia, jotka tarkoittivat yleisen oppivelvollisuuden säätämistä. Toistaiseksi jäivät ne kuitenkin tuloksetta, sillä katolinen papisto, joka pelkäsi valtansa menettämistä, aset-

*) M. F. Poitrineau, Les écoles de hameau, s. 48.

tui vastustavalle kannalle ja olikin kyllin vahvasti edustettu ehkäisemään muutoksen. Niin kauvan kun puolueitten taistelu ensi sijassa oli taistelua tasavallan ja monarkian kesken, ja kaikki voimat siis olivat tarpeen suorastaan valtiollisella alalla, täytyi vaikeitten, syvälle tunkevien yhteiskunnallisten parannuskysymysten itsestään jäädä syrjään. Mutta 1870 luvun lopulla olivat olot muuttuneet. V. 1875 hyväksytty valtiomuoto tunnusti tasavallan Ranskassa ei vain väliaikaiseksi, jona sitä siihen saakka oli pidetty, vaan pysyväiseksi, ja kun monarkiset puolueet vielä kaksi vuotta myöhemmin koettivat kuningasvallan palauttamista, päättyi taistelu heidän perinpohjaiseen tappioonsa. V. 1879 luopui marsalkka Mac Mahon presidentin virasta ja silloin joutui hallituskin kokonaan tasavaltaisille, niinkuin jo sitä ennen lainsäädäntö ja valtiokulunkiarvion määrääminen. Heidän oli siis mahdollinen ja heidän oli velvollisuus kansanopetuksessakin toteuttaa aatteensa.

II.

Ranskan kansakoulujärjestelmässä vallitsee tätä nykyä kolme tärkeätä periaatetta, jotka kokonaan määräävät sen luonteen. On säädetty yleinen oppipakko, opetus on tehty maksuttomaksi ja uskonto on siirretty koulusta yksinomaan kirkon opetettavaksi (Obligation, gratuité, laïcité). Niitä lakeja, joissa nämä periaatteet säädettiin, on kuvaavasti nimitetty Ranskan kansanopetuksen perustuslaiksi. Ne ovat kaikki ankaran taistelun tuloksia. Kirkollinen, s. o. kiihkokatolinen, puolue on vastustanut niitä sanomattomalla raivolla ja on väistynyt ainoastaan askel askeleelta.

V. 1881 16 p. kesäk. tähtäsi vallalle päässyt tasavaltainen puolue ankaran iskun kirkollisten veljes- ja sisarkuntien ylivallalle opetuksen alalla. Silloin poistettiin määräys, että hengelliset kelpasivat opettajiksi, suorittamatta maallikoilta vaadittuja tutkintoja. Samalla kertaa määrättiin opetus kaikissa julkisissa, s. o. valtion tahi kuntain ylläpitämissä, kansakouluissa maksuttomaksi. Tapahtui sitten seuraavana vuonna vielä tärkeämpiä muutoksia. Laki 28 p:ltä maalisk. 1882 toi mukanaan oppipakon, samalla rajoittaen opetuksen julkisissa kouluissa maallikkoaineisiin.

Oppipakon säätäminen on ikäänkuin se keskus, jonka ympärille muut muutokset ovat ryhmittyneet. Tästä pakosta käytetään usein myöskin

koulupakon nimeä, mutta se on erehdyttävää, sillä ei oppipakko Ranskassa, enemmän kuin muuallakaan, velvoita vanhempia lähettämään lapsiaan kouluun, ei julkiseen eikä yksityiseen. Vanhempain, tarkemmin sanoen isän, päätöksestä riippuu, onko lapsi nauttiva opetusta koulussa vai kotona. Lainsäätäjä on määrännyt vaan sen, että lasta ei saa jättää opetusta vaille, ja isä tahi hänen sijaisensa on velvoitettu hankkimaan lapselle ne tiedot, jotka valtio katsoo olevan jokaiselle kansalaiselle aivan ehdottomasti tarpeen. «Perheenisän vapautta ei ole rajoitettu laajemmalta kuin missä se voi tuottaa auttamatonta vahinkoa lapsen kalliimmille eduille. Valtio ei muuta tarkoitusta varten sekaannu asiaan kuin muistuttaakseen ymmärtämättömiä ja huolimattomia vanhempia heidän pyhimmän velvollisuutensa täyttämisestä».

Oli aika, jolloin oppipakkoa vastustettiin vapaamieliseltäkin taholta, ja Ranskassa ehkä kiivaammin kuin muualla, sillä siellähän individualistinen katsantotapa, erittäinkin ekonomisteissa, kauvan on ollut vallalla. Oppipakon säätäminen näytti loukkaavalta sekaantumiselta isän pyhimpiin ja luonnollisimpiin oikeuksiin. Unohdettiin, ettei lapsi ole isän omaisuus, ei tavara, jonka suhteen laki muka ei voi häntä mihinkään velvoittaa. Unohdettiin, että lapsella on oikeus vaatia, ettei sitä ilman tarpeellisitta tiedoitta viskata ulos mailman taisteluihin, ja että valtio, joka on heikkojen suoja, tässäkin kohden on heikon luonnollinen auttaja. Valvoessaan lapsen oikeutta edistää valtio omaa menestymistään, sillä onhan valistuksen levittäminen alhaisimpiinkin kansankerroksiin nykyajan valtion elinehto. Ja niinkuin valtio on yksityisiä ylempänä, niin on se oikeutettu pakon säätämiseen, missä sen oma oleminen tahi edistyminen sitä vaatii. Näiden kieltämättömien tosiasiain edessä hälveni vihdoin Ranskassakin vastustus. Maan jaloimmat ajattelijat — ensi sijassa on Jules Simon heistä mainittava — puolustivat innolla yleistä oppivelvollisuutta, ja ne satatuhat määrät oivallisia lentokirjasia, joita La Ligue de l'enseignement (Opetusliitto) levitti kansaan, taivuttivat monessa paikoin alemmankin väestön pakkoa suosimaan.

Vuoden 1882 laki määräsi pakollisen oppiajan seitsenvuotiseksi. Kuusi ikävuotta täytettyänsä ovat niin hyvin tytöt kuin pojat velvollisia alottamaan lukunsa joko koulussa tahi kotonaan, ja sääntönä on, että lukuja tulee jatkaa siksi kun lapsi on kolmentoista vuoden ijässä. Opintoaikaa käy kuitenkin sen nojalla lyhentäminen, että lapsella, jos hän tie-

doiltaan siihen pystyy, on oikeus suorittaa kansakoulun päästötutkinto jo yhdenkintoista vuotisena.

«Ei riittänyt», sanotaan eräässä virallisessa kertomuksessa, jota tässä käytämme lähteenämme, «että laissa säädettiin pakon periaate, täytyi myöskin luoda ne välikappaleet, joilla se saatiin toteutetuksi. Siinä oli asian arkaluontoinen ja vaikea kohta. Jokainen, joka vähänkin pystyi arvaamaan tulevaisuutta, käsitti, että niin tärkeä ja monen etuja koskeva muutos kohtaisi useammalla taholla vastarintaa, jonka voittamiseksi vaadittiin lujia toimenpiteitä». Kysymys oli miten valvoa, että lasten koulunkäynti on säännöllinen, ja millä tavoin pakottaa vastahakoiset ja huolimattomat vanhemmat noudattamaan lain määräyksiä.

Mairelle, kunnan esimiehelle, jätettiin asiaksi valmistaa joka vuosi luetteloita kouluijässä olevista lapsista. Vanhemmat ja lasten holhoojat velvoitettiin ilmoittamaan hänelle, millä tavalla, kotonako vai julkisessa tahi yksityisessä koulussa, he aikovat pitää huolta lastensa tahi holhottiensa opetuksesta. Elleivät sitä tee, tulee mairen virkansa vallalla määrätä lapsi julkiseen oppilaitokseen. Ja säännöllisen koulunkäynnin aikaansaamiseksi tulee opettajien antaa kunkin kuukauden lopussa hänelle ja myöskin koulun tarkastajalle ilmoitus poissa olleista lapsista.

Velvollisuutensa laiminlyöneitten vanhempain rankaiseminen ei kuitenkaan ole uskottu suorastaan mairelle, vaan erityiselle kunnan kouluneuvostolle, jossa maire tosin on esimiehenä, mutta jonka muista jäsenistä kunnallislautakunta (conseil municipal) valitsee useimmat. Ne rangaistukset, joita kouluneuvosto voi käyttää, ovat ensi kerralla syyllisen muistuttaminen ja toisella hänen nimensä naulaaminen viideksitoista päiväksi kunnallistalon ovelle. Jos laiminlyönti sittenkin uudistuu, on kouluneuvoston tahi, ellei se sitä tee, kansakouluntarkastajan ilmoittaminen asia rauhantuomarille, joka tuomitsee sakkoihin tahi vankeuteenkin, korkeintaan viiden päivän ajaksi. Toisaalta taas on kouluneuvostolla valta sallia koulunkäynnin keskeyttämistä joksikin aikaa, huomatessaan siihen olevan riittävästi syytä.

Jos mieli tehdä yleisestä oppivelvollisuudesta täyttä totta, on tietysti valvominen, että nekin lapset, joita on ilmoitettu opetettavan heidän kotonaan, tosiaan tulevat riittävän opetuksen osallisuuteen. Tätä varten on jokaiseen kuntaan asetettu tutkijaneuvosto, jonka edessä näiden lasten vuosittain tulee osottaa omaavansa samat tiedot kuin ne heidän ikäisistään,

jotka käyvät kouluissa. Milloin tutkinnon tulokset eivät ole tyydyttäviä, velvoitetaan vanhemmat määrätyn ajan kuluessa sijoittamaan lapsensa julkiseen tahi yksityiseen kouluun.

Yleisen oppivelvollisuuden säätäminen on mahdollinen alnoastaan sillä ehdolla, että perustetaan riittävä määrä kouluja ja että niihin niinikään on riittävästi opettajia saatavissa. Me olemme nähneet, miten etenkin naisopettajien valmistus oli puutteellinen ennen vuotta 1870. Jo tasavallan ensi aikoina perustettiin sitten useita uusia seminaareja, ja laki 9 p:ltä elok. 1879 teki vihdoin seminaarien ylläpidon uudelleen pakolliseksi. Eikä siinä kohden vaan palattu oloihin ennen v. 1850. Laki määräsi departementtien asiaksi panna toimeen ja ylläpitää miesseminaarien ohessa myöskin naisseminaareja, joista departementiin kuuluvat kunnat saisivat kouluihinsa tiedollisesti ja käytännöllisesti kykeneviä opettajia. Mitä Guizot tällä alalla oli tehnyt miehisen nuorison hyväksi jo v. 1833, sen sai puolen vuosisataa myöhemmin Jules Ferry opetusasiain ministerinä aikaan tyttöjenkin sivistyksen kohottamiseksi. Hänen ehdottamansa laki pantiin viipymättä käytäntöön, ja tätä nykyä on miltei kaikissa Ranskan departementeissa sekä mies- että naisseminaari. V. 1889 mailmannäyttelyn aikana oli näitä oppilaitoksia kaikkiaan 171.

Siitä, mitä ylempänä olemme kertoneet, tietää lukija kansakoulujen perustamisen olleen kuntien velvollisuutena jo kauvan ennen kolmannen tasavallan asettamista. Vuodesta 1867 departementin yhteinen kouluneuvosto tutki ja määräsi, montako koulua kussakin kunnassa oli tarpeen. Niin on asian laita vieläkin. Mutta oppipakon tultua yleiseksi näytti · välttämättömältä antaa tarkempia lainsääntöjä koulujen perustamisesta. Jo keväällä 1881 pidettiin Pariisissa, opetusasiain ministerin Jules Ferryn esimiehenä ollen, suuri kasvatusopillinen kongressi, johon kaikki Ranskan kansakouluopettajat olivat lähettäneet edustajia. Siinä oli m. m. keskusteluaineena, miten yleinen, säännöllinen koulunkäynti oli aikaan saatava. Kongressi katsoi pahimmaksi, usein ainoaksi esteeksi sen, että koulu oli kodista liian kaukana. Sen ehdotuksesta on sittemmin asetuksessa 20 p:ltä maalisk. 1882 säädetty, että jokaisen kunnan on perustaminen koulu paitsi pääkylään (au chef lieu) kaikkiin niihinkin kyliin, jotka ovat siitä ja toisistaan 3 kilometrin matkan päässä ja joissa on vähintäin 20 lasta kouluiässä. Luotettavaa ilmoitusta siitä, miten kansakoulujen lukumäärä tämän lain nojalla nykyhetkeen asti on enentynyt ei ole meillä

tiedossa, mutta jo 1887 luettiin varsinaisia kunnallisia kansakouluja Ranskassa 67,000 paikoille, eli toisin sanoen koulu noin kutakin 570 henkeä kohti.

Jo silloin kun oppipakon aate ensin alkoi voittaa laajemmissa piireissä kannatusta, huomautettiin, että kuntien olisi mahdoton lyhyessä ajassa perustaa tarvittava koulumäärä, ellei valtio ottaisi niitä runsaasti auttaakseen. Mitä Ranskan valtio tässä kohden on tehnyt, siitä esitämme tuonnempana muutamia numeroita. Valtion ja kuntain menoja lisäsi sekin, että opetus, niinkuin jo ylempänä näimme, oli tehty maksuttomaksi. Tämä maksuttomuus katsottiin oppipakon välttämättömäksi edellytykseksi. Sillä miten pakottaa köyhiä vanhempia kouluttamaan lapsiaan, jos koulutusta ei edes tarjota maksutta? Tosin varoitti monikin vapauttamasta varakkaampia köyhien ohessa, ja siten luopumasta tulolähteestä, josta esim. 1875 oli lähtenyt vähä vaille 18 $^1/_2$ miljoonaa markkaa. Mutta loppupäätös oli kuitenkin, että maksuttomuus säädettiin yleiseksi. Selitys on haettava vallitsevasta demokraattisesta katsantotavasta. Väitettiin opettajien useinkin kohtelevan eri tavalla maksavia ja maksamattomia oppilaita, ja siinä vääryys, jonka poistamista rahalliset näkökohdat eivät saaneet estää. Mutta sitä paitsi vaadittiin maksuttomuutta periaatteellisistakin syistä. Uhkaahan raakuus ja tietämättömyys vauriolla koko yhteiskuntaa, onhan siis oikeuden mukaista, että kaikki yhteiskunnan jäsenet, naineet ja naimattomat, rikkaat ja köyhät, varallisuutensa mukaan kantavat osansa yleisen, kaikille välttämättömän kansanopetuksen tuottamista kustannuksista — sitä ollenkaan lukuun ottamatta, kenellä on lapsi, jonka osaksi tämä opetus saattaa joutua.

Mutta olkoon vaan opetus maksuton, säännöllinen koulunkäynti on sittenkin köyhälle, ellei häntä erikseen auteta, monesti tuiki mahdoton. Sentähden kehotti Duruy jo v. 1867 *koulurahastojen* perustamiseen ja lupasi tätäkin varten kunnille valtion apua. Niihin kokoontuvilla varoilla piti hankittaman köyhille koululapsille kirjoja, vaatteita, jalkineita ja talvisaikaan keittoruokaakin. Kun oppipakko säädettiin, tehtiin nämä koulurahastot pakollisiksi, ja uudelleen sitoutui valtio niitä kannattamaan määrätyllä osuudella. Tämä laki on niitä, joiden säätämisessä ei ole kyllin otettu huomioon voitettavia esteitä. Itäisissä ja pohjoisissa osissa maata, joissa varallisuus ja kansan sivistys on suhteellisesti hyvä, pääsi puheena oleva laitos kyllä yleisesti käytäntöön, mutta juuri niillä alueilla, joissa koulurahastot olisivat kipeimmin tarpeen, ovat ne jääneet perustamatta. Syynä on kuntien köy-

hyys, niissä kun väestö useinkin on alle 500 hengen, mutta ennen kaikkea se seikka, että hallituksella ei aina ole ollut varoja auttaa rahastoja luvatulla valtion osuudella. Näyttää kuitenkin luultavalta, että koulurahastot eivät suinkaan tule häviämään, vaan että niiden merkitys päin vastoin jo läheisessä tulevaisuudessa on oleva hyvinkin suuri. Niiden vaikutusta kehutaan jo nytkin monessa paikoin erittäin siunausta tuottavaksi, ja asiantuntijat näkevät niissä välikappaleen, jolla koulunkäynti voidaan saada yleiseksi ja tyydyttäväksi siellä, missä ankarinkin lainkäsky yksinänsä jäisi köyhyyttä vastaan kokonaan voimattomaksi.

Tulemme nyt siihen kohtaan Ranskan kansakoululaitoksen uudistustyössä, joka ranskalaisten itsensä kesken on herättänyt kiivaimmat riidat ja muuallakin kansansivistyksen ystävissä synnyttänyt paljon epäilystä. Tarkoitamme uskonnonopetuksen sulkemista pois valtion ja kunnan koulujen oppiohjelmasta. Lainsäätäjä ei suinkaan ole tällä määräyksellä tahtonut estää uskonnon opettamista nousevalle sukupolvelle, sillä laki 21 p:ltä maalisk. 1882 säilyttää päin vastoin siihen tilaa ja aikaa määrätessään, että kaikissa julkisissa kansakouluissa pitää sunnuntain lisäksi vielä yksi päivä viikossa olla luvusta vapaa, jonka vanhemmat saattavat käyttää uskonnonopetuksen hankkimiseksi lapsilleen *). Mutta lainsäädännön kärki oli kuitenkin kieltämättä suunnattu papistoa sekä hengellisiä veljes- ja sisarkuntia vastaan. Niin oli vielä selvemmin sen määräyksen laita, joka säädettiin v. 1886 ja sisältää, että kaikissa julkisissa kouluissa on opetus uskottava yksinomaan maallikoille. Viiden vuoden sisässä, s. o. ennen kulumassa olevan 1891 vuoden loppua, piti opettajavirat poikakouluissa olla maallikko-opettajien käsissä; tyttökoulujen suhteen näin pikainen muutos ei ollut mahdollinen, opettajavoimain puutteeseen nähden, mutta pitkiä aikoja ei kulune ennenkun «sisaret» ja «veljet» ovat niistäkin tykkänään poistuneet.

Mitä tämä koulun erottaminen kirkosta — sen «laïcisatsioni», maallistuttaminen, niinkuin ranskalaiset sanovat — todella tietää, sen ymmärtää lukija muistaessaan, että suurin osa tyttö- ja melkoinen osa poikakoulujakin oli ennen ollut hengellisten hoidettavina, siitä puhumatta, että papistolla oli maallikkokouluissakin epämääräinen, käytännössä hyvinkin laaja,

*) Tämän määräyksen täyttämiseksi pidetään tätä nykyä kaikki Ranskan koulut torstaisin suljettuina.

tarkastajavalta. Ennen oli kansakoulunopettaja enemmän tahi vähemmän papiston käskyläinen; nyt suljettiin hengellisiltä koulun ovet, niin etteivät saaneet käyttää edes koulun huoneita heille uskottuun uskonnon opetukseen.

Ranska ei ole ollut ainoastaan valtiollisen kiihkon, vaan uskonnollisenkin vihan kultainen kotimaa. Bartholomeuksen yö ja Ludvig XIV:n dragonnadit ovat jättäneet syvät jäljet kansan katsantotapaan. Se sorto, josta nämä tapaukset ovat esimerkkejä, herätti katolista kirkkoa vastaan laajoissa piireissä sanomattoman vihan, jonka seurauksia tämä kirkko jo Ranskan vallankumouksen aikana sai tuntuvasti kokea. Mitä se silloin tasavallan miehiltä kärsi, liitti kirkon ja monarkian niin läheisesti toisiinsa, että Ranskan toinen ja vielä kolmaskin tasavalta on katsonut katolista kirkkoa, tahi ainakin kiihkokatolista puoluetta, pahimmaksi viholliseksen. Eikä suinkaan ilman syyttä. Sillä se suunta, joka jesuiittien johdolla on päässyt katolilaisuudessa valtaan, on kieltämättä niin etäällä niistä aatteista, joihin Ranskan nykyinen kansanvalta rakentaa olemuksensa, että molempia puolueita tyydyttävä rauha yhä vielä näyttää mahdottomalta. Muistettakoon, että jesuiitit ovat vanhastaan voittaneet suurimmat voittonsa nuorison opettajina. Vuosisatamme alussa näyttivät he voimattomilta, Ranskan kansan enemmistö kun oli heistä kokonaan vieraantunut. Mutta kasvavan sukupolven opetus joutui uudelleen suuressa määrin heidän ja heidän hengenheimolaistensa käsiin, uudelleen istuttivat he aatteensa matalien majojen niinkuin muhkeitten linnojenkin nuorisoon. Seuraus on tunnettu. Kun tasavallan ihailijat jo virittivät riemulauluaan heinäkuun kuninkuuden raunioilla, odottaen tasavallan lopullista voittoa yleisen äänivallan säätämisestä, silloin marssitti kirkollinen puolue hiljaisuudessa järjestetyt joukkonsa vaaliuurnain ääreen, ja pian istui Kolmas Napoleon kiihkokatolisuuden suojelijana ja suojaamana setänsä valtaistuimella.

Oliko tämä näytelmä vielä kolmannenkin tasavallan turmioksi uudistuva? Oliko valtio salliva, että sen kannattamissa oppilaitoksissa istutettiin vihaa tasavaltaista valtiomuotoa ja kaikkia niitä tarkoitusperiä vastaan, joiden toteuttamisen suuri vallankumous oli jättänyt perintönään seuraavain sukupolvien tehtäväksi? Näin kysyttiin, ja näistä kysymyksistä selviää pääsyy, minkätähden koulu on kokonaan erotettu kirkon välillisestäkin vaikutuksesta. Koulun ja kirkon erottaminen on tasavallan puolelta ollut oman olemisen suojelemista. Mutta paha kyllä on itsensä puolustus vuoroonsa

muuttunut vainoksi. Täysin oikeutettuihin toimenpiteisiin on liittynyt toisia, jotka väkisinkin herättävät vastenmielisyyttä ja surkuttelua. Kiihkokatolisuus on tehnyt monet vastustajistaan ei yksin roomalaisen opin, vaan kaiken uskonnon silmittömiksi vihaajiksi. Tämä viha ei ole ollut aivan painamatta leimaansa jo puheena oleviin lakeihin vuosilta 1882 ja ja 1886, mutta vielä paljoa enemmän se ilmaantui siinä tavassa, jolla näitä lakeja paikoittain pantiin toimeen. Niin esim. Pariisin kunnallisneuvoston menettely koulujen maallistuttamisessa, ja ehkä vielä enemmän siellä pidetyt puheet uskontoa vastaan, ovat törkeän materialismin ja kaiken ihanteellisuuden kammon ilmauksia, joita nykyajan historia ei paljo tiedä pahempia.

Moni tasavallan ystävä Ranskassa tunnustaa sen haikealla surulla, itse puolestaan tehtyään mikä oli mahdollista uskonnollisen vainon estämiseksi. Niinpä Edouard Laboulaye, jonka nerokkailla teoksilla aikoinaan oli meidänkin maassamme huomattava vaikutus liberaalisen katsantotavan vakaantumiseen, niin myöskin, ja jälleen ensi rivissä, Jules Simon, jolle joku ihailija on antanut kunnianimen «Ranskan kansan omatunto», ja jonka kirja «Dieu, Patrie, Liberté» (Jumala, isänmaa, vapaus) tosiaankin näkyy oikeuttavan tähän nimitykseen. Se ankaruus, jolla Jules Simon siinä ruoskii vallalla olevan puolueen menettelyä kirkkoa kohtaan, on ollut sitä huomattavampi kuin tekijän oma vapaamielisyys on kestänyt kaikki koetukset ja juuri hän enemmän ehkä kuin kukaan muu on osottanut harrastustaan yleisen oppipakonkin aikaansaamiseksi.

Jules Simon on, tahi oli ainakin vielä 1880 luvun alulla, sitä mieltä, että valtion oikeutettu itsensäpuolustus ei vaatinut koulun ja kirkon ehdotonta eroa. Mutta siinäpä kohden on kirkolliseltakin taholta, nimittäin protestanttisen vähemmistön keskuudesta, lausuttu vastakkainen ajatus. Edessäni on tätä asiaa koskeva, monessa kohden huomiota ansaitseva kirja, jonka tekijä hra Lichtenberger on dekaanina Pariisin protestanttisessa jumaluusopillisessa tiedekunnassa. Siinä kehutaan tapahtuneen muutoksen seurauksia. «Konfessionaalisten koulujen katoaminen on onneksi oppilaille, opettajille ja papistollekin». «Kouluissamme vallitsee suvaitsevaisuuden ja yksimielisyyden henki: niissä asetetaan etusijaan se, mikä ihmiset yhdistää, eikä sitä, mikä heidät erottaa. Sijoitettuina sekaisin samoilla penkeillä, samojen metoodien mukaan opetettuina, saman ihanteen elähyttäminä, saattavat eri uskontoa olevat lapset perheetkin unohtamaan vanhat riitansa. Kah-

den tahi kolmen koulun sijasta, jotka olivat sovitetut kukin eri uskonlahkoa varten, on samalla paikkakunnalla nyt vaan yksi koulu, mutta kahdella, kolmella luokalla, jotka vastaavat eri-ikäisten lasten tarpeisiin ja taipumuksiin. Opettaja, vapautettuna uskonnon opetuksen antamisesta, johon hän ei ollut riittävästi valmistunut, ei ole enää pakotettu luettamaan koneellisesti uskonkappaleita, joita hän ei ymmärrä. Pappi, jolle yksinään tämä opetus on uskottu ja joka tästä lähin yksinään kantaa siitä edesvastauksen, panee siihen enemmän intoa, enemmän aikaa, enemmän huolta».

Lichtenberger ehdottaa vaan siinä kohden muutosta, että uskonnonkin opetus tapahtuisi koulun huoneissa osotteeksi, ettei koulun ja kirkon väli ole vihamielinen. Mutta hän pelkää esteitä juuri papiston puolelta. «Papiston pitäisi suostua palajamaan kouluun, ei käskijänä, vaan työtoverina, sen pitäisi tottua tähän asemaan ja kunnioittamaan entisestä käskynalaisuudesta vapautetun opettajan itsenäisyyttä ja arvoa».

Loppupäätöksenään lausuu Lichtenberger sen ajatuksen, että koulujen laïcisatsiooni on omantunnon vapauden ainoa tehokas turva maassa, joka siihen määrään kuin Ranska on uskonnollisten riitojen rikkirepimä. Ja hän vakuuttaa tämän käsityksen voittavan yhä enemmän alaa ja Ranskan kansan suuren enemmistön jo nykyään olevan muutokseen tyytyväisen. Se suunnaton kiihko, jolla koulun vapauttamista papiston yliherruudesta alkuaan vastustettiin, sen lukee tämä protestanttinen pappi paljoa enemmän valtiollisten kuin uskonnollisten asianhaarain vaikuttamaksi.

«Mutta siitä, ettei koulu enää opeta uskontoa, seuraako siitä, ettei se anna oppilailleen mitään siveellistä ravintoa?» Tämän kysymyksen luemme pedagogikan professorin Henri Marionin kirjasessa: «Le mouvement des idées pédagogiques en France depuis 1870» (Kasvatusopillisten aatteiden vaiheet Ranskassa jälkeen vuoden 1870). Saman kysymyksen teki lainsäätäjäkin jo erottaessaan uskonnon koulun oppiaineista, ja hänen vastauksensa oli jyrkästi kieltävä. Kiertokirjeessä Ranskan kansakoulunopettajille lausuu Jules Ferry: «Vapauttamalla Teidät uskonnon opetuksesta ei olla suinkaan ajateltu päästää Teitä moraalinkin opettamisesta: tämä olisi ollut samaa kuin riistää Teiltä se, mikä juuri on ammattinne kunnia. Päin vastoin on katsottu aivan luonnolliseksi, että opettaja, joka ohjaa lapset luku- ja kirjoitustaitoon, myöskin saattaa heidät tuntemaan ne siveellisen elämän alkeissäännöt, jotka ovat yhtä yleisesti hyväksyttyjä kuin koskaan kieli- tahi laskuopin sisältämät». Tavan, jolla ministeri tahtoo tä-

män opetuksen annettavaksi, selittää hän m. m. näin: «vähän sääntöjä, vähän abstraktsiooneja, paljon esimerkkejä ja nimenomaan esimerkkejä todellisesta elämästä. Nämä tunnit vaativat toista säveltä, toista menettelyä kuin koko muu opetus, jotakin enemmän persoonallista, enemmän sydämellistä, enemmän vakavaa. Se ei ole kirja, joka siinä puhuu, ei virkamies, se on niin sanoaksemme perheenisä vakaumuksensa ja tunteensa koko voimalla».

Moni Ranskan etevimmistä ajattelijoista riensi valmistamaan käsikirjasia kansakouluille avuksi ja ohjeeksi siveysopin opetuksessa. Täysin ymmärtääksemme heidän tarkoituksensa ja toiveensa kerromme tässä vielä kohdan Marionin yllämainitsemastamme kuvauksesta: Siunattu se päivä, jolloin koulusta, missä se jo itää, on levinnyt koko kansaan käsitys, että yläpuolella puolueita on isänmaa ja riippumattomana uskonnollisesta käsityksestämme kaikkein meidän ensimmäinen ja yhteinen velvollisuutemme olla rehellisiä ihmisiä ja kunnon kansalaisia.

Ranskan kansakouluissa opetetaan siis nykyään velvollisuuksien täyttämistä kanssaihmisiä ja isänmaata kohtaan aivan erityisenä oppiaineena. Se on yritys, joka ainakin näin laajalta toimeenpantuna on kansain sivistämisen historiassa jotakin tuiki uutta. Kuinka se päättyneekin, aina on se toki oleva todistuksena siitä innostuksesta, jolla Ranskan kolmannen tasavallan johtavat miehet koettavat siveellisen tunnon vahvistamisesta ja jalostuttamisesta saada apua valtiollisesti ja uskonnollisesti hajaanrevitylle isänmaalleen.

III.

Ranskan kansakoulu eroaa siinä kohden suomalaisesta, ettei se edellytä pohjaksensa kotiopetusta. Se ottaa vastaan oppilaansa niiltä mitään alkeistietoja vaatimatta. Mutta sittenkin kuuluu valtion ja kuntain ylläpitämään kansanopetusjärjestelmään Ranskassa erityisiä laitoksia pienten lasten opetusta ja kasvatusta varten. Niinikään on yhteiskunta siellä katsonut velvollisuudekseen järjestää tyydyttävän jatko-opetuksen kansakoulun läpikäyneille ja tässä tarkoituksessa perustanut kouluja, joissa on runsas tilaisuus niiden tietojen ja osittain käytöllisen taidonkin hankkimiseen, joita elämän eri urilla on tarvis.

N. s. *lastentarhojen* ja *pienten lasten luokkien* tarkoituksena on luonnollisesti paljoa vähemmin jonkun tietomäärän antaminen kuin lapsen totuttaminen järjestykseen, siisteyteen, tarkkuuteen, tottelevaisuuteen. Opetuksen välikappaleena on ensi sijassa leikki ja laulu, ja ainoastaan täytteenä liittyvät siihen luku- ja kirjoitustaidon sekä luvunlaskun alkeet. Opetus ja kaikki muu ohjaus on uskottu yksinomaan naisille. Laitokset eivät ole pakollisia, vaan riippuu niiden perustaminen, jota koetetaan valtioavulla edistää, kokonaan kuntain vapaasta päätöksestä. Ne ovat hyödyksi erittäinkin niillä paikkakunnilla, joissa äidit työskentelevät tehtaissa eivätkä siis jouda riittävästi hoitamaan pienempäinkään lastensa kasvatusta.

Kodista tahi lastentarhasta tahi muista sen tapaisista valmistuskouluista, joutuu lapsi 5 à 7 vuoden ijällä *varsinaiseen kansakouluun* (école primaire élémentaire), jonka oppimäärän suorittaminen, niinkuin edellisestä tiedämme, on kaikille pakollinen. Oppiaineet ovat seuraavat: siveelliset ja kansalaisvelvollisuudet; luku ja kirjoitus; ranskankieli; luvunlasku ja metrinen järjestelmä; historia ja maantiede, erittäinkin Ranskan; havaintooppi (les leçons de choses, Anschauungsunterricht) ja luonnonopin alkeet; piirustus, laulu ja käsityöt; voimistelu- ynnä sotaiset harjoitukset.

Tätä ohjelmaa on moitittu liian moniaineiseksi, mutta niinkuin muualla, niin on Ranskassakin se käsitys päässyt voitolle, että todellinen kansalaissivistys sellaisena kuin nykyaika sen vaatii ei ole vähemmällä aikaan saatava. Niinkuin kansakoulu Ranskassa nyt on suunniteltu, pitäisi lapsen, joka ei sitä edemmäksi jatka lukujaan, saada siinä ne tiedot, joita ilman hän ei voi elämässään toimeen tulla, ja sillä taas, jolle tämä opetus on vaan pohjana jatketuille luvuille, pitäisi siinä olla tilaisuus panna työnsä paraimpaan mahdolliseen alkuun. Kaikille tulee tämän opetuksen olla vielä enemmän kasvatusta, ajatuskyvyn ja tahdonvoiman kehittämistä, kuin suoranaista tietojen lisäämistä. «Ei mitään ahdasta, ei mitään ammattimaista: koulu ei ole verstas, kansakouluopetus ei ole oppipojan ohjaamista. Käsitöitäkään ei opeteta suoranaisena valmistuksena ammatteihin, vaan sen opettavan arvon tähden, joka niillä on, ne kun tuottamalla yleistä kätevyyttä totuttavat oppilaat ruumiillista työtä rakastamaan ja kunnioittamaan». Käsitys on siis sama kuin meilläkin. Lukiessamme näitä Marionin sanoja, on ikäänkuin lukisimme Uno Cygnæuksen kirjoituksia tahi kuulisimme hänen ystävällisessä keskustelussa teroittavan läsnäolijoihin lempiaatteitaan. Ja iloksensa suomalainen huomaa, että Cygnæus ei olekkaan vaikutukseltaan

aivan tuntematon Ranskassa. Hänen nimensä tapaa joskus sikäläisessä kirjallisuudessa, ja asiantuntijat myöntävät, että se ajatus käsitöitten merkityksestä kansakoulun oppiohjelmassa, joka alkaa Ranskassakin voittaa alaa, polveutuu, ainakin osaksi, Suomen kansakoulun isästä.

«Yhteiskoulun» aate on Ranskassa vaan vähän suosittu, se on liian jyrkässä ristiriidassa entisiltä sukupolvilta perittyä käsitystä vastaan. Kansakoulutkin ovat enimmiten erityisiä kumpaakin sukupuolta varten; ainoastaan niissä kunnissa, joissa väkiluku ei nouse 500 henkeen, on koulu tavallisesti yhteinen niin pojille kuin tytöillekin.

Kolmas ja korkein aste Ranskan kansakoululaitoksessa, se nimittäin, joka tarjoaa jatko-opetusta yli kansakoulun oppimäärän, on uusimman ajan tuote. Tosin oli Guizot selvään käsittänyt sen tarpeellisuuden, ja koululaki vuodelta 1833 sääti, niinkuin olemme nähneet, korkeamman kansakoulun perustettavaksi kunkin departementin pääpaikkaan ja jokaiseen kuntaan, jonka väkiluku nousee vähintään 6,000 asukkaaseen. Mutta edellisestä jo tiedämme, että tämä istutus hävisi ja että korkeamman kansanopetuksen vielä kauvan täytyi odottaa aikaansa. Se voitti jalansijaa vasta sitten, kun oli käynyt jokaisen nähtäväksi, että Ranskan onni ja onnettomuus riippuu siitä, millä järkevyydellä kansan suuri enemmistö pystyy käyttämään sen käsiin joutunutta lopullista päätäntövaltaa yhteiskunnan ja valtion asioissa. Ennenkun se pääsi menestymään, täytyi senkin käsityksen juurtua, ettei Ranska taloudellisilla eikä muilla aloilla voi enää ylläpitää asemaansa naapurimaitten rinnalla, ellei kansan kaikille jäsenille helpoteta kehittymisen tilaisuutta ja nimenomaan ellei yhteisestä kansasta itsestä kohoa elinvoimaisia aineksia yhdistysniveleksi sen ja korkeampain kansaluokkain välille. Oppinut koulu antaa yhteiskunnalliseen työhön johtajat, upseerit; varsinainen kansakoulu antaa harjaantuneet sotamiehet; alaupseerien valmistukseen tarvitaan kansakoulua seuraava jatko-opetus. Lainaamme tämän vertauksen Th. Ferneuilin kirjasta «La réforme de l'enseignement public en France», jossa tekijä v. 1880 suunnitteli useimpia niistä muutoksista, joita sittemmin koulun alalla on toimeen pantu.

Niinkuin koko kansakoululaitoksen, niin vaikutti jatko-opetuksenkin järjestämiseen ulkomaan esimerkki. Tässä kohden ehkä erittäinkin Pohjois-Amerikan. Sama mies, joka nykyään opetusasiain ministeristössä korkeimpana ammattimiehenä johtaa Ranskan kansakoululaitosta, M. Buisson, julkaisi Filadelfian näyttelyn johdosta 1876 kertomuksen kouluoloista Liitto-

valloissa, kuvaten siinä maanmiehilleen m. m. kuinka valtavasti n. s. high schools (korkeat koulut) kansakoulun jatkona vaikuttavat yleisen kansalaissivistyksen varttumiseen Franklinin ja Washingtonin kotimaassa. Paitsi itse asian tärkeyttä oppivat ranskalaiset amerikkalaisilta, että jatko-opetus menestyäksensä tarvitsee vapautta muodostumaan paikallisten olojen mukaan, ja ettei sitä siis käy kaavaileminen kaikkialla aivan muuttumattoman mallin mukaan, niinkuin keskikaikkisuuden luvatussa maassa koulunkin alalla ylipäänsä on ollut tavallista.

Vuonna 1878 määräsi eduskunta Ranskassa ensi kerran valtioapua puheena olevan korkeamman kansanopetuksen hyväksi. Sitä on sittemmin jatkunut ja vuodesta 1880 on tämä opetus antanut aihetta useampiin lainmääräyksiin. Näiden mukaan on se, niinkuin sanottu, järjestynyt paikoittain enemmän paikoittain vähemmän laajaksi ja monipuoliseksi.

Väliaskeleena kansakoulusta erityiseen jatko-opistoon ovat n. s. *täytekurssit* (cours complémentaires), jotka, siellä missä niitä on perustettu, on liitetty kansakoulun yhteyteen saman johdon alaisiksi. Oppiaika on vähintäin yksi, korkeintaan kaksi vuotta.

Varsinaisessa, täydellisessä muodossaan esiintyy jatko-opetus *korkeimmissa kansakouluissa* (écoles primaires supérieures). Nämä koulut ovat tavallisesta kansakoulusta kokonaan riippumattomia ja useimmiten myöskin erinäisen johtokunnan hoidettavina. Kurssi on vähintäin kaksivuotinen, mutta koulua ei tunnusteta täydelliseksi (de plein exercise), ellei oppiaikaa kestä ainakin kolme vuotta. Oppilaaksi ei kelpaa muu kuin se, joka on vähintäin kaksitoista ikävuotta täyttänyt ja on saanut kansakoulusta päästötodistuksen, eikä taas kukaan saa jäädä opistoon kauemmaksi kuin kahdeksanteentoista vuoteensa.

Opetus käsittää ensiksikin kansakoulun oppimäärän kertaamisen. Lisäksi tulee melkoinen määrä muita aineita. Niin luetellaan asetuksissa matematiikka, kirjanpito, luonnontieteet (nimittäin se, mitä niistä on tarpeen tuntea maanviljelyksessä, teollisuudessa ja terveydenhoidossa), käytännölliseen tarkoitukseen sovitettu piirustus, kansallistalousopin perusteet, kotimaan historia ja kirjallisuus, yleisen historian, erittäinkin uudemman ajan tärkeimmät ajanjaksot, teollisuus- ja kauppamaantiede sekä vielä joku vieras kielikin. Tämän tietopuolisen opetuksen lisäksi tulee veisto- ja rautatyöt pojille, neulomatyöt tytöille.

Näin järjestetyt jatko-opistot ovat kuitenkin vaan yksi laji toisen,

käytännölliseen elämään suoranaisemmin valmistavan, ryhmän rinnalla. Näissä jälkimmäisissä on taas eri vivahduksia aina sen mukaan missä määrin suoranainen ammattiopetus, koski se sitten maanviljelystä, kauppaa tahi teollisuutta, on saanut niissä sijaa yleistä sivistystä tarkoittavien aineitten rinnalla. Näyttää siltä kuin yleinen mielipide alkaisi suosia korkeampien kansakoulujen muodostamista enemmän tahi vähemmän ammattikouluiksi, joka onkin luonnollista niiden pitkään opetusaikaan ja siihen seikkaan nähden, että oppilaat useinkin ovat siksi varattomia, että heidän vastedes on työmiehinä hankkiminen toimeentulonsa. Mutta sittenkin tarvinnee tuskin epäillä, että monet näistä opistoista pysyvät uskollisina alkuperäisessä, enemmän ihanteellisessa harrastuksessaan.

Korkeammat kansakoulut eivät suinkaan, sen lukija huomaa, ole aiotut yksinään varakkaille. Saattaakseen köyhemmätkin niiden opetuksesta osallisiksi, on valtio aina vuodesta 1880 melkoisilla summilla kustantanut vapaaoppilaita näihin laitoksiin, jotka monessa paikoin ovat internaatteja, ja auttanut toisia oppilaita suurilla stipendeillä. Tätä apua saavat ainoastaan ne, jotka erityisissä kokeissa ovat osottaneet etevyyttään.

Lisäämme vielä, ettei laki velvoita kuntia eikä departementtejä minkäänlaisten jatko-opistojen perustamiseen. Mutta sittenkin oli näitä laitoksia jo v. 1887 256, joiden lisäksi vielä on huomioon otettava 431, kansakoulujen yhteyteen asetettua, täytekurssia. Jotakin puhuvat nämäkin numerot.

Tähän kuvaukseen niistä oppilaitoksista, jotka tekevät työtä yhteisen kansan sivistyksen kohottamiseksi, liittyisi luonnollisesti esitys niidenkin järjestämisestä, jotka valmistavat opettajia joko tavallisiin tahi korkeampiin kansakouluihin. Departementtien *opettajaseminaareista* emme kuitenkaan siihen, mitä jo ylempänä olemme niistä maininneet, saata juuri suuria lisätä, joutumatta kysymyksiin, joiden arvostelemiseen meillä ei ole riittävästi ammattitietoja. Ylipäänsä on järjestelmä sama kuin meidänkin maassamme. Niin on jokaiseen seminaariin oppilaitten käytännöllistä harjaantumista varten yhdistetty mallikoulu (tavallinen kansakoulu) ja sitä paitsi naisseminaareihin lastentarha. Sen yhtäläisyyden rinnalla, joka muutenkin vallitsee opetustapoihin ja oppiaineisiin nähden, astuu kuitenkin eteemme tuntuva erilaisuus. Seminaarin opettajalta ei Ranskassa välttämättömästi vaadita yliopistossa suoritettuja tutkintoja. Heitä varten on säädetty erityinen tutkinto, jossa kokelaan on osottaminen sekä riittäviä tietoja ope-

tettavissa aineissa että myöskin käytännöllistä harjaantumista. Jatkamalla lukujansa muutaman vuoden saattaa tavallisen opettajaseminaarin tahi korkeamman kansakoulun läpikäynyt valmistautua seminaarinopettajaksi. Toimittaakseen tilaisuutta tähän lukujen jatkamiseen ja sillä tavoin pitääkseen huolta kunnollisten opettajavoimain saamisesta on valtio perustanut kaksi n. s. *korkeampaa opettajaseminaaria* (*écoles normales supérieures*), toisen miehiä, toisen naisia varten. Molemmat on sijoitettu Pariisin läheisyyteen, edellinen Saint-Cloudiin, jälkimmäinen Fontenay-aux-Rosesiin. Niissä suoritettu päästötutkinto oikeuttaa hakemaan opettajavirkoja tavallisissa seminaareissa ja niinikään korkeammissa kansakouluissa. Jos saamme uskoa mitä meille suullisesti on vakuutettu, ilmaantuu näissä laitoksissa ikäänkuin keskipisteessä se innostus ja se ylevä, suuria tavoitteleva katsantotapa, josta Ranskan kansanopetuksen uudistus on lähtenyt.

Esityksessämme on meidän tyytyminen pääpiirteisiin. Mutta jo näihinkin kuuluu tiedonanto, kenen vallassa on nimittää opettajat ja kenen on asia johtaa ja tarkastaa heidän toimintaansa. Me tulemme tässä puhumaan oloista, jotka melkoisesti eroavat Suomessa vallitsevista.

Ranskassa on kyllä tapahtunut vallankumouksia, mutta ei niin syvälle tunkevaa, että l'ancien régimen ja Napoleonin hallintotapa olisi perinpohjin hävinnyt. Kolmannenkin tasavallan aikana ratkaisee hallitus virkamiestensä kautta monta asiaa, joka monarkillisesti hallituissa maissa on jätetty kuntien tahi muitten itsehallintopiirien valtaan. Opettajien nimittäminenkin on todistus tästä keskikaikkisuudesta. Kunnan kansakouluihin ei kunta itse luottamusmiestensä kautta aseta opettajaa, vaan hänet nimittää departementin prefekti, s. o. kuvernööri. Kuinka vähän kunnallisen itsehallinnon aate tässä kohden on vallannut alaa, osottanee parhaiten se seikka, että vaikka kyllä opettajisto ja monet muutkin uudemman suunnan miehet ovat vaatineet nimittämisoikeuden ottamista prefekteiltä, ei kuitenkaan monikaan ole ehdottanut sen uskomista kuntien kouluneuvostoille. On vaan vaadittu, että opettajat nimittäisi sellainen valtion virkamies, jonka koko toiminta liikkuu koulun alalla ja josta siis enemmän kuin prefektistä käy toivominen, että hän käsittää ja on ottava huomioon koulun tarpeet ja edut. Mutta tämäkin toivomus, vaikka periaatteessa tunnustettu oikeaksi, on yhä vielä jäänyt toteuttamatta. Ranskan kansakoulunopettajat olivat edellisinä aikoina useinkin välikappaleita hallituksen käsissä valtiollisten tarkoitusten saavuttamiseksi, valtiollisten mielipiteitten levittämiseksi kansaan.

On kieltämätöntä, ettei tasavaltainenkaan puolue valtaan päästyänsä ole tässä kohden täysin vapautunut edelläkävijäinsä menettelystä. Se on ainakin tahtonut estää sellaisten henkilöiden joutumista opettajiksi kansakouluihin, joista on pelkääminen heidän käyttävän asemaansa tasavaltaa vastaan vihollisten aatteitten istuttamiseksi nuorisoon. Ja siksi on sekin toistaiseksi valtiovallan korkeimmalle edustajalle departementissa, s. o. prefektille, säilyttänyt oikeuden nimittää opettajat kansakouluihin. Parannuksena on kuitenkin mainittava, että prefektin entistä valtaa siirtää opettaja vastoin hänen tahtoaan koulusta toiseen — mikä valta oli teräväna aseena niitä opettajia vastaan, jotka eivät tyydyttäneet prefektin valtiollisiakin vaatimuksia — on melkoisesti rajoitettu, niin että sellainen siirto nykyään on mahdollinen ainoastaan koulun tarkastajan nimenomaisesta ehdotuksesta.

Johtajat ja vakinaiset opettajat korkeampiin kansakouluihin ja opettajaseminaareihin nimittää opetusasiain ministeri, joka on koko opetus- ja siis myöskin kansakoululaitoksen ylin johtaja. Ministerihallinto on, niinkuin tunnettu, monessa kohden toista laatua kuin se kollegiaalinen ratkaisutapa, jota noudatetaan esim. meidän senaatissamme. Siitä, mitä senaattorit päättävät yhteisesti, ratkaisevat ministerit Ranskassa suurimman osan erikseen, kukin yksin omassa piirissänsä. Sitä enemmän on tietysti siellä tarpeen, että ministerillä on apunaan maan etevimmät ammattimiehet. Näitä sijoitetaan sentähden hänen kansliaansa, ja mitä kansakouluasioihin tulee, niin juuri se mies, joka jo kauvan on ollut tämän osaston päällikkönä (directeur de l'enseignement primaire) lienee se, jonka ansioksi ensi sijassa on luettava, että näiden asiain johdossa on säilynyt yhteyttä ja on noudatettu samoja aatteita, vaikka ministerit ovatkin alinomaa vaihdelleet. Mutta Ranskassa on ymmärretty, että laajempienkin piirien myötävaikutus on tarpeen, ja se tapa, jolla sitä on koetettu aikaan saada, ansaitsee suuressa määrin huomiota.

Ensiksikin on asetettu *neuvoa antava komitea* (comité consultatif), jossa on erityinen osasto kansakouluasioita varten. Tässä on jäseninä enimmäkseen kouluntarkastajia, ja se kokoontuu, milloin ministeri niin hyväksi näkee, antamaan lausuntoa sen tutkintoon alistetuista kysymyksistä.

Tätä komiteaa paljoa tärkeämpi on *opetusasiain ylineuvosto* (conseil supérieur de l'instruction publique), jonka alku ulottuu aina vuoteen 1808, mutta joka järjestettiin nykyiselle kannalleen — vähänlaisia myöhempiä muutoksia lukuunottamatta — v. 1880. Puheenjoh-

tajana on siinä ministeri itse, jäseniä on 57, niistä 13 hallituksen neljäksi vuodeksi määräämää, muut samaksi ajaksi valittuja. Ranskan korkein tieteellinen ja kirjallinen akatemia, l'institut de France, sekä ne oppilaitokset, joissa opetus vastaa muitten maitten yliopisto- tahi polyteknikumiopetusta, valitsevat kukin säädetyn määrän edustajia, samoin tekee opettajisto lyseoissa ja muissa oppikouluissa, ja kolmannen, kansakoululaitosta edustavan, ryhmän valitsevat kansakouluntarkastajat, seminaarien ja jatko-opistojen johtajat ja johtajattaret sekä ne kansakoulunopettajat ja opettajattaret, jotka ovat departementtinsä kouluneuvoston jäseniä. Ainakin kahdesti vuodessa on ylineuvosto kokoon kutsuttava, mutta väliaikoinakin on pienempi osasto siitä koossa valmistelemassa asioita yleiseen kokoukseen ja sitä paitsi antamassa lausuntoaan uusien opistojen ja opettajavirkojen asettamisesta, käytettävistä oppikirjoista j. n. e. Ne asiat, joissa laki vaatii koko ylineuvoston kuulemista, ovat määräykset koulukursseista, opetusmetoodeista, tutkintotavoista ja ylipäänsä koulujen sisällistä ja ulkonaista järjestystä koskevat ohjesäännöt. On kyllä totta, että ratkaisuvaltaa ei ole ylineuvostolla yhdessäkään näistä kysymyksistä, mutta mikä hyöty jo on siitäkin, että ammattimiehiä opetuksen eri asteilta täten säännöllisesti kokoontuu yhdessä käsittelemään kaikkia suurempia muutosehdotuksia ja lausumaan niistä mielipiteensä hallitukselle, sen ymmärtää ainakin se, joka on nähnyt vastakkaisen järjestelmän huonoja seurauksia. Ja vielä on ylineuvostolla toinenkin tehtävä, jossa sen valta ei rajoitu paljaaseen lausunnon antamiseen. Se toimii korkeimpana tuomioistuimena useissa kouluja koskevissa riita-asioissa ja niinikään opettajien virkavirheitä koskevissa kysymyksissä.

Ne asianomaiset, joille ministerin ja hänen kansliansa ylimmän silmälläpidon alla kansakoululaitoksen hoito Ranskassa, suuremmissa tahi pienemmissä piireissä, on uskottu, ovat monilukuiset ja monenlaiset. Tarkastajia, ylempiä ja alempia, on kokonainen legioona. Mutta erittäinkin tahdomme tässä mainita *departementin kouluneuvoston*, josta jo ennenkin on ollut puhe. Sen asema ja tehtävä on pienemmällä alueella jossakin määrin sama kuin ylineuvoston koko Ranskaan nähden. Sen nykyisessä kokoonpanossa noudatetaan niinikään samoja periaatteita. Puheenjohtajana on prefekti, jäseninä muutamia departementin eduskunnan (lääninkäräjäin) keskuudestaan valitsemia, muutamia kansakouluntarkastajia, miesseminaarin johtaja ja naisseminaarin johtajatar, ja lopuksi kaksi mies- ja kaksi nais-

opettajaa, jotka departementin vakinaiset kansakoulunopettajat keskuudestaan siihen määräävät. Tämä neuvosto antaa lausuntonsa kaikista tärkeämmistä departementin kansakouluja koskevista kysymyksistä, olivat ne sitten pedagoogista tahi hallinnollista laatua. Muutamia se itse ratkaiseekin, niinkuin esim. missä uusi koulu on tarpeen ja mihin kouluun vakinaisen opettajan lisäksi on asetettava apuopettaja. Ja samallaisia asioita kuin ylineuvosto tuomitsee departementinkin kouluneuvosto, vaikka tietysti vain alioikeutena.

Luomme vielä silmäyksen kansakoululaitoksen rahalliseen puoleen. Jo edellisessä on käynyt selville, että kustannukset ovat jaettuina kuntien, departementtien ja valtion kannettaviksi. Jaon perusteet olivat ennen hyvinkin mutkikkaat, mutta sitte kun laki 19 p:ltä heinäk. 1889 ne järjesti, on kullakin kolmesta maksajasta tarkasti määrätty osuutensa. Valtio palkkaa opettajat lastentarhoihin, kansakouluihin — korkeampiin ja tavallisiin — seminaareihin, sanalla sanoen kaikkiin yhteisen kansan opetusta tarkoittaviin julkisiin kouluihin. Sen lisäksi suorittaa se koulujen tarkastuksesta syntyvät kustannukset. Departementit hankkivat ja ylläpitävät seminaarien ja muitten departementin perustamien koululaitosten huoneukset ja opetustarpeet, ja vastaavat muutamista pienemmistä menoista. Kunnilla taas on varsinaisten kansakoulujen suhteen sama velvollisuus ja sen lisäksi tulee heidän hankkia asuntohuoneet tahi maksaa vastaavat hyyryrahat näitten koulujen opettajille.

Vastamainittu laki 19 p:ltä heinäk. 1889 paransi tuntuvasti opettajien palkkaussuhteet. Vakinaisen kansakoulunopettajan palkka on tätä nykyä Ranskassa alkuaan 1,000 markkaa, mutta nousee siitä vähitellen miesopettajalle 2,000 ja naisopettajalle 1,600 markkaan. Siihen tulee väkirikkaammissa paikkakunnissa, etupäässä kaupungeissa, lisämaksuja, joiden määrä riippuu väkiluvun suuruudesta, s. o. paikan oletetusta kalleudesta. Jatkokoulujen, toisin sanoen korkeampien kansakoulujen, johtajalle ja johtajattarelle kasvaa palkka 1,800:sta 2,800 markkaan, ja näiden laitosten opettajille ja opettajattarille 1,100:sta 2,100 markkaan. Nämäkin summat ovat kalliimmilla paikkakunnilla korotettavat eri lisämaksulla, joka Pariisissa on kokonaista 2,000 markkaa.

Se työ, joka tasavallan aikana, on Ranskassa tapahtunut kansan sivistyksen kohottamiseksi, kuvautuu selvästi sen vaatimissa rahallisissa uhrauksissa. Miten kansakoulumenot ovat kasvaneet, näyttää vaikkei aivan täydellisesti *) seuraava taulu:

Vuosi.	Kuntien osuus **)	Departementtien osuus.	Valtion osuus.	Summa.
1870	41,823,077: 46	10,013,931: 79	11,858,661: 92	63,695,671: 17
1875	48,237,986: 07	13,384,336: 01	17,967,943: 52	79,590,265: 60
1880	57,315,278: 55	19,573,515: 28	31,296,620: 49	108,185,414: 32
1885	65,994,771: 90	18,045,512: 78	86,564,586: 68	170,604,871: 36
1887	70,561,085: 51	17,595,620: 62	84,743,646: 78	172,900,352: 91

Niissä laitoksissa, joita näillä varoilla kannatetaan, vaikutti v. 1887 104,765 mies- ja naisopettajaa. Oppilaitten lukumäärä oli 4,963,392.

Eivätkä kuitenkaan nämä numerot, niin suuria kun ovatkin, anna yksinänsä täydellistä kuvaa kansanopetuksen nykyisestä tilasta Ranskassa. Lukuun on lisäksi otettava ne kansakoulut (lastentarhoista puhumatta), joita yksityiset henkilöt tahi yhdistykset tahi kirkko ylläpitävät. Vieläkään niiden merkitys ei suinkaan ole pieni. Niitä ilmoitetaan olleen v. 1887 13,613, ja opettajien lukumäärä nousi niissä 39,886:een. Lopuksi huomattakoon ne lapset, jotka nauttivat kotiopetusta ja sentähden vuosittain kutsutaan julkisen tutkijakunnan eteen näyttämään, ettei tämä opetus ole vaan nimeksi. Niitä ei kuitenkaan ole ollut enemmän kuin muutamia tuhansia.

---

*) Puutteellisuus on siinä, ettei menoja koulukartanoitten rakentamisesta ole kaikilta vuosilta otettu lukuun.

**) Siihen luettuina oppilaitten koulumaksut silloin kuin ei koulunkäynti vielä ollut maksuton.

IV.

Gambettan ystävä Eugène Spuller käytti opetusasiain ministerinä tunnuslauseenaan Proudhonin sanoja «la démocratie est la démopédie» (kansanvalta merkitsee kansan sivistämistä). Koettaessaan toteuttaa tätä ajatusta on Ranskan tasavalta suorittanut työn, joka, en epäile lausua sitä, kerran on luettava Euroopan kulttuurihistorian merkillisimpiin ilmiöihin 19:nen vuosisadan toisella puoliskolla.

Meillä Suomessa, ja ylipäänsä pohjoismaissa, tunnetaan Ranskan oloja miltei vaan pinnalta. Seuraamme päivän kirjavia tapauksia ja arvostelemme niiden mukaan Ranskan kansan valtiollista älyä; luemme kuvauksia Pariisin boulevardielämästä ja muodostamme niiden perustuksella ajatuksemme ranskalaisten siveellisestä katsantotavasta. Mitä aineksia on syvemmällä, mikä työ siellä tapahtuu, siitä ei useinkaan tunge tietoa sanomalehtiimme ja enimmiten jäänee se niiltäkin huomaamatta, jotka kerran tahi useammin ovat ihailleet Seine-kaupungin ihmeitä. Saksaan ja uudelleen Saksaan lähdemme kukin alallamme oppia hakemaan, Ranska jää syrjään. Ja kuitenkin on epätietoista, kummallako taholla meillä nykyään olisi enemmän opittavaa, erittäinkin niillä aloilla, joilla — niinkuin kansakoululaitoksessa — jo aikoja sitten olemme tutustuneet saksalaisen järjestelmän yksityiskohtiinkin. Berliinin kansallistaloudellinen seura julkaisi viime vuonna kirjasen, jossa Ranskan nykyisiä kansakouluja, niihin kuuluvine monenlaisine jatko-opistoineen, kuvataan useammassa kohden mallikelpoiseksi. «Ranskan kansakoululaitoksen tunteminen», huomauttaa tekijä, «ei ole ainoastaan teoreettiselta kannalta tärkeä, vaan siinä on paljo näkökohtia, periaatteita ja laitoksia, joiden huomioon ottamisesta saattaa olla hyötyä meidänkin kansallemme. — — Ne periaatteet, jotka 1882 vuoden lainsäädäntö asetti Ranskan kansakoululaitoksen perusteeksi, ovat ylevämpiä ja suuremmasta käytännöllisestä arvosta kuin meillä noudatetut; jos ei tarkoitus vielä olekkaan kaikkialla toteutettu, niin sehän tunnustettanee luonnolliseksi ajan lyhyyteen ja tehtävän laajuuteen nähden. Mutta meidän aksalaisten on tunnustaminen, että oma kansakoulumme, josta syystäkin

luulemme voivamme ylpeillä, ei enää ole ajan vaatimusten tasalla, että tällä alalla emme enää ole opettajia, vaan opetettavia» *).

Ranskan koulupolitiikin suuri kulttuurihistoriallinen merkitys, se se oli, joka antoi ensimmäisen ja pääasiallisimman aiheen tähän kirjoitukseemme. Mutta jos yksin saksalaisillakin on Ranskan kansakouluoloista käytännössä opittavaa, niin varmaan meillä suomalaisilla vieläkin enemmän. On kyllä totta, että tuskin mikään kelpaa sieltä meidän maahamme suorastaan lainattavaksi, mutta monet ovat ne kohdat, jotka herättävät ajattelemaan, ollen välillisesti todisteena, että oma kansanopetuksemme on vielä heikolla oraalla ja kansakoululaitoksemmekin vasta keskeneräinen. Monet ovat niinikään ne kohdat, joista saatamme ammentaa voimaa ja kestävyyttä, niistä nähdessämme, että mitä täällä tavoitamme ei ole tuulentupia, vaan on täysin saavutettavissa, on muualla jo toteutettua.

Monipuolisempana kuin koskaan ennen on kysymys kansan opetuksesta näillä valtiopäivillä Suomen säätyjen käsiteltävänä. Tämän opetuksen kaikki eri asteet, pienten lasten koulu, kansakoulu ja jatko-opisto, ovat kukin antaneet aihetta yhteen tahi useampaan anomusehdotukseen. Mutta vielä ei suinkaan näytä yleisemmin käsitetyltä, miten läheisesti nämä eri asteet liittyvät toisiinsa, edellyttäen toinen toistaan. Meidän maassamme on vielä kovinkin tavallista, että kirkollisia pikkulasten kouluja harrastava henkilö on kylmäkiskoinen — tämä sana on muutamissa tapauksissa liian lievä — kunnallisia kansakouluja vastaan, tahi päin vastoin. Eikö sitten näillä kouluilla ole kummallakin omaa erityistä tehtäväänsä, ja onko täälläkin — protestanttisessa maassa, jossa kansan opetus vanhastaan on ollut kirkon päätehtäviä — se käsitys väkisin juurrutettava kansaan, että yhteistyö kirkon ja koulun välillä on mahdoton?

Jo 1686 vuoden kirkkolaki asetti maahamme yleisen oppivelvollisuuden. Että se tietomäärä, joka 17:llä vuosisadalla tehtiin pakolliseksi, ei enää kaksi vuosisataa myöhemmin ole riittävä, se myönnetään, mutta sittenkin ajatus laajempain tietojen vaatimisesta on useimmille kauhistus. Eikä edes sallita kuntain velvoittamisesta perustaa kansakouluja. Mikä Ranskassa säädettiin jo v. 1833, mikä Ruotsissa päätettiin jo 1840—41 vuosien valtiopäivillä, sitä vastustetaan vielä v. 1891 Suomessa perusteilla, joista toisinaan liioittelematta voimme sanoa, että vapaus ja vallattomuus

*) Max Weigert, Die Volksschule und der gewerbliche Unterricht in Frankreich.

sekaantuu niissä samaksi käsitteeksi ja että niistä puuttuu ymmärrys, mihin valtio kansanopetuksen suhteen on oikeutettu ja velvollinen. Mutta olkoon, etteivät säädyt näilläkään valtiopäivillä tahdo suorastaan velvoittaa kuntia. Lopputarkoitusta ei meidän maassamme, niinkuin ei tähän saakka missään muuallakaan, täysin saavuteta pakkoa säätämättä, mutta tätäkin ilman voivat hallitus ja säädyt epäilemättä kansanopetuksen edistämiseksi tehdä paljon enemmän kuin tähän saakka on tapahtunut. Tutkittakoon, montako kansakoulua ja miten sijoitettua eri paikkakunnilla on tarvis, vähitellen saattaaksemme koulunkäynnin mahdolliseksi kaikkialla, missä ei ole aivan voittamattomia esteitä, ja myönnettäköön sitte niille kunnille ja koulupiireille, jotka ovat valmiit asettamaan määräajan kuluessa riittävän määrän kouluja, niin runsas apu, etteivät kuntien kannettavat kustannukset enää ole pelottavia.

Varsinaisen kansakoulun pohjalle perustuvan jatko-opetuksen aate on vasta ihan viime aikoina alkanut voittaa alaa maassamme ja kysymys sen toteuttamisesta onkin näillä valtiopäivillä ensimmäisen kerran säätyjen käsiteltävänä. Mitä siinä kohden voimme Ranskan esimerkistä oppia on ehkä ennen kaikkea se, että yksityisten toimesta syntyvät, etupäässä ihanteellista tarkoitusta tavoittelevat «kansanopistot» eivät meilläkään ajan pitkään voi yksinänsä tarvetta tyydyttää. Käytännölliseen malliin luotu jatkoopetus on luultavasti ennemmin tahi myöhemmin täälläkin joutuva pysyväksi renkaaksi valtion ja kuntain ylläpitämään kansakoululaitokseen. Mutta sen rinnalla tullee toivottavasti «kansanopistoilla» aina olemaan katoamaton merkityksensä opetuksen elähyttäjinä, kaiken koneellisuuden vihollisina.

Kuinka useita ne yksityiskohdat Ranskan kansanopetusjärjestelmässä ovatkin, jotka tavalla tahi toisella saattavat olla meille ohjeeksi, niitä kaikkia monin verroin tärkeämpi noudatettavana esimerkkinä on se aulius ja tavaton voimain ponnistus, jolla Ranskan tasavalta koettaa kohottaa yhteisen kansan sivistystä. Me suomalaiset puhumme mielellämme kansakoululaitoksemme erinomaisesta edistymisestä ja kuvittelemme työmme ja uhrauksemme tällä alalla olleen viime vuosikymmeninä jotakin aivan suuremmoista. Edistys entisiin oloihin nähden on kieltämätön, mutta tosiasia on sittenkin, että varsinaiset sivistyskansat uhraavat saman asian eteen verrattomasti enemmän. Sen ne tekevät, vaikka sotavarustusten taakka on niillä raskaampi ja vaikka yleinen sivistys ei ole niille samassa määrin kuin Suomen kansalle eloon jäämisen ehtona.

Lausun nämä vertailevat huomautukset haikealla mielellä, sillä valtiopäivillä näkyy suomenmielisen puolueen enemmistö ja melkoinen osa vastapuoluettakin päättäneen vastustaa kaikkia tehokkaampia toimenpiteitä kansanopetuksen hyväksi, ja etenkin juuri niitä, joiden välttämättömyydestä muut kansat jo ovat yksimielisiä.

J. R. Danielson.

Muutama sana Kalevalan kuvittamisesta.

Huhtik. 8 p.

Näinä päivinä on Ateneeumissa ollut näytteillä kokoelma Kalevalan luonnoksia, jotka varsin suuressa määrässä ovat ansainneet yleisön huomiota. Nämä luonnokset olivat lähetetyt Savo-karjalaiselle ylioppilasosakunnalle siihen kilpailuun, minkä osakunta äskettäin oli julistanut tapahtuvaksi ja johon 5 taiteilijaa oli jättänyt teoksensa. Kahdelle näistä annettiin palkintoja, suurempi 800 markan ja pienempi 500 markan suuruinen, osakunnan vuosijuhlassa Helmikuun 28 p:nä tänä vuonna.

Tämä tosin ei ole ensimmäinen yritys saada aikaan kuvia Kalevalaan. Tämä kansalliseepoksemme on kuvaamataiteelle avannut runsaan uusien aiheiden lähteen, jonka käyttämistä vasta voi pitää alkaneena, vaikka jo sangen moni kuvanveistäjistämme ja maalareistamme on siitä ammentanut. Erittäin tärkeä tehtävä on Kalevalan «illustreeraaminen» eli sen varustaminen sellaisilla kuvilla, jotka eivät ole erityisiä tauluja, vaan liittyvät itse tekstiin, selvittäen sitä. Ensimmäinen, joka koetti saada aikaan sarjan sellaisia kuvia, oli *R. V. Ekman*, joka vuosina 1863—64 julkaisi kaksi vihkoa Kalevala-piirustuksia. Niissä tuli näkyviin mieltymys aineeseen, ja Ekmanin tavallinen keksimisvoimakin, mutta suurien, esityksessä löytyvien puutteiden tähden niiden kuitenkaan ei onnistunut saavuttaa kritiikin eikä yleisön suosiota. Kuitenkin ovat Ekmanin omat piirustukset, jotka tätä nykyä lienevät taideyhdistyksen huostassa, paremmat kuin painetut kuvat. Sittemminkin on ajatus sellaisten kuvain toimittamisesta aika ajoittain uudestaan esiintynyt. Mies, jonka ansioita tässä suhteessa ei sovi unohtaa, on

t:ri *M. Äyräpää*, jonka esityksestä Savo-karjalainen osakunta Suomalaisen kirjallisuuden Seuralle jätti 4,000 markan suuruisen summan perustukseksi rahastoon Kalevalan kuvittamiseksi. Tästä rahastosta on määrätty, että sen täytyy kasvaa 10,000 markan suuruiseksi, ennenkun sitä saa käyttää tarkoitukseensa. Mutta valmistukseksi siihen ja kääntääkseen taiteilijaimme huomion tähän suuntaan päätti osakunta, niinikään t:ri Äyräpään esityksestä, julistaa kilpailun tapahtuvaksi ja määrätä palkintoja sellaisten piirustusten luonnoksista. Tässä tilaisuudessa v. 1885 kilpailevista taiteilijoista sai 1:sen palkinnon hra *S. A. Keinänen* ja toisen hra *R. Åkerblom*. Nyt on osakunta toistamiseen pannut toimeen palkintokilpailun, ja tuloksena tästä ovat ne teokset, jotka, niinkuin jo yllä mainittiin, näinä päivinä ovat olleet Ateneeumissa näytteillä. Ensimmäisen palkinnon oli osakunta tällä kertaa määrännyt hra *A. Gallén*ille, toisen hra *Keinäselle*. Sanomalehtien moitittavan kielevyyden kautta ovat toistenkin kilpailijain nimet tulleet julki mainituiksi. Kun niin on tapahtunut olisi tarpeetonta käsitellä sitä salaisuutena, mikä jo on tuttua yleisölle, nimittäin että nämät ovat hrat *E. Järnefelt*, *L. Sparre* ja *J. Kortman*.

Mielihyvällä huomaa, että joka uudessa kilpailussa sisäänjätetyt teokset yhä ovat lähestyneet lopullista päämäärää, aikaansaada täysin arvokas kuvallinen esitys kansalliseepoksestamme. Myös äsken näytteille pannut piirustukset todistavat, että nuori maalaustaiteemme on melkoisesti edistynyt, mitä teknilliseen kätevyyteen ja taiteen ilmauskeinojen herruuteen tulee. Siinäkin suhteessa huomataan tällä kertaa ilahuttavaa edistystä, että taiteilijamme ovat alkaneet tarkemmin kuin ennen tutkia elintapoja, pukuja, työaseita y. m. niillä seuduilla, joista laulut ovat kotoisin.

Etenkin ovat hra Gallénin kuvat vetäneet puoleensa hyvin ansaitun huomion. Ne ovat, 11 luvultaan, eri suuruisia ja muotoisia, osaksi värillisiä, kaikki reippaasti ja rohkeasti suunnitellut sekä todistaen nuoren taiteilijan tavatonta lahjakkaisuutta. Mitä tulee sijaan lähinnä hra Gallénia, riippuu kokonaan näkökannasta mille asettuu, tahdotaanko myöntää sitä toiselle tai toiselle muista kilpailijoista. Mielenkiintoa herättäviä ovat erittäin hra Louis Sparren 6 värillistä kuvaa Kullervo sadusta. Ne ovat kaikki taitavasti suoritetut ja todistavat, että hra S. on tutkinut kansanelämää itäisissä rajamaissamme sekä suomalaista muinaistiedettä, mikä sitä enemmän ansaitsee kiitosta, kuin hra S. on ulkomaalainen (ruotsalainen). Herra Järnefeltinkin luonnokset todistavat niistä perinpohjaisista opinnoista,

joita hän Pariisissa oleskellessaan on harjoittanut. Jos sitävastoin pidetään aineen käsitystä silmällä, niin vienee hra Keinänen voiton näistä molemmista.

Mutta meidän on puolestamme suoraan tunnustaminen, että vaikka näyttely epäilemättä todistaakin edistymistä taiteilijoittemme taiteellisessa kyvyssä, se ei kuitenkaan ole meitä täysin tyydyttänyt. Päin vastoin on se meissä herättänyt jonkinlaista epäilystä siitä, onko nykyaika aivan sopiva sellaisen yrityksen toteuttamiseksi, kuin Kalevalan kuvittaminen. Lahjakkaimmat nuoremmista maalareistamme ovat täydesti liittyneet «realistiseen» suuntaan nykyaikaisessa ranskalaisessa maalaustaiteessa. Paperille tai kankaalle kuvata mitä näkee ja niinkuin sen näkee tai luulee näkevänsä — siinäpä ainoa tehtävä, jonka äärimmäinen realismi tunnustaa taiteelle tärkeäksi. Kaikki muu: aine, kokoonpano, käsitys, tyyli, kauneus pidetään tältä näkökannalta vähäpätöisenä tai oikeudettomana taiteessa. Tehkäämme nyt itsellemme selkoa sen tehtävän laadusta, joka tässä on edessämme. On kysymys runoteoksen kuvittamisesta. Piirustimella, sen verran kuin on mahdollista, on ilmi tuotava Kalevalan henkilöt ja olot, sellaisina kuin ne elivät kansanrunoilijain mielikuvituksessa. Taiteilijan velvollisuus on tässä liittyä heidän tapaansa, käsittää ainetta, ja esittää sitä sen mukaan. Mutta Kalevalan käsitykselle on ennen kaikkea omituista rohkea, usein määrättömään ja muodottomaan liitelevä mielikuvitus. Tosin osotaksen useinkin terävä ja sattuva ulkoilmiöiden havainto, mutta yleensä ei luontoa käsitetä yleisten lakien alaisena; päin vastoin luullaan, että sisälliset, henkiset voimat välittömästi voivat sen järjestystä muutella ja hallita. Tuon haaveellisen, loihdullisen, schamanilaisen piirteen täytyy päästä näkyviin kuvissakin. Kun tahdotaan Kalevalan kuvissa esittää ainoastaan mitä taiteilija itse on luonnossa nähnyt tai ainakin voinut nähdä, on se yhtä mieletöntä, kuin jos joku olisi asettanut saman vaatimuksen Gustave Doréelle, kun hän teki piirustuksensa Danten Divina Commediaan, tai niille taiteilijoille, jotka ovat kuvilla varustaneet muinaisskandinaavilaista jumalaistarustoa, tai Goethen Faustia tai Rabelaisia. Kalevalan kuvittaja tosin ei saa laiminlyödä luonnollisuuden vaatimusta yksityisissä esineissä, mutta hänen on täyttäminen tämä vaatimus niin, että haaveellisuus kuitenkin pääsee ilmaantumaan. Että hän voi päästä tämän pyrinnön perille, sitä osottaa tarpeeksi moni esimerkki. Hän voi sen paljoa täydellisemmin kuin kuvanveistäjä, jolle haaveellisen ja verrattain muodottoman aina

täytyy jäädä enemmän vieraaksi. Ellei tahdota siirtyä haaveellisuuden alalle, niin on paras kokonaan luopua tuumasta varustaa kansalliseepostamme kuvilla. Kuka on koskaan luonnossa nähnyt sellaista kuin kotkan lentävän Väinämöinen selässään tai Tuonelan synkän asunnon tahi Vipusen, jonka suolissa Väinämöinen kulkee veneellä, tai Ilmarisen, jonka myrsky vie ilman halki Pohjolaan, tai tuhannen samanlaista asiata? Ei ole tarkoituksemme, että taiteilija orjallisesti noudattaisi tekstiä — päin vastoin hänellä täytyy olla se vapaus poiketa yksityisasioissa tekstistä, minkä hänen taiteensa omituinen luonne vaatii. Mutta hän ei saa poiketa Kalevalan hengestä, johon muun muassa mielikuvituksen rohkeus kuuluu. Jos hän rajoittuu ainoastaan siihen ainepiiriin, joka mahdollisesti voisi jäädä jälelle, kun tämä ominaisuus poistuu, niin tulee piiri siksi ahtaaksi, ettei voi antaa käsitystä Kalevalasta kokonaisuudessaan ja sen varsinaisesta luonteesta.

Viimeksi näytteillä olleet luonnokset ovat yleensä huolellisesti karttaneet kaikkia aineita, jotka käyvät jokapäiväisen todellisuuden ulkopuolelle. Ainoastaan hra Gallén tekee parissa kuvassa tästä poikkeuksen. «Sammon taonnassa» tulee Kalevalan kertomuksessa oleva haaveellisuus ja jättiläisenmuotoisuus hyvästi ilmi, ja tämä luonnos onkin ehkä paras kaikista. Saman taiteilijan «Pohjolan häissä» on niinikään jotain suurenmoista, huomataan ainakin, että tässä on kysymys jostakin ylhäisemmästä kuin tavallisesta Matin ja Liisan vihkimysjuhlasta. Kuvassa, joka esittää Ainon luikahtamista Väinämöisen veneestä, täytyy tietysti Ainon itsensä esiytyä yliluonnollisena olentona.

Runoilijan mielikuvitus saa tosin aina sisällyksensä siitä, mitä hän itse näkee ja kokee. Ja Kalevalankin runoilijain mielikuvitukselle näyttäytyivät, niinkuin runo kylläkin todistaa, heidän laulamansa tapaukset ja henkilöt saman luontoisina kuin ne, jotka heitä ympäröivät. Kalevala on sentähden kuvastus Suomen kansan muinaisesta elämästä. Tästä seuraa, että kuvaavan taiteilijan on antaminen teokselleen kansallinen leima niin hyvin henkilöiden kuin heidän asuntoinsa, pukujen, aseiden y. m. esittämisessä.

Niinkuin jo myönsimme ovat taiteilijamme, vaikkeivät olekkaan tyydyttäneet kaikkia vaatimuksia, kuitenkin yhä enemmän alkaneet kääntää huomiotansa tähän suuntaan, vartavasten tutkimalla kansanelämää ja vanhojen tapojen jäännöksiä runojen synnyinseuduilla. Mutta he ovat mielestämme

jättäneet huomaamatta toisen, niinikään oikeutetun vaatimuksen. Kalevalan laulamat henkilöt, Väinämöisen, Ilmarisen, Lemminkäisen, Kullervon, Louhen, Pohjolan tyttären y. m., kuvailee runoilija tosin samanlaatuisiksi, mutta ei samanlaisiksi, kuin tavalliset ihmiset, jotka runoilija näki. Nämät henkilöt ovat alkuperäisesti luonnon tai hengen voimia, jotka kansan mielikuvitus vähitellen on personoinnut, mutta vielä on niillä jäljellä liian paljon alkuperäisestä merkityksestään, voidakseen olla *tavallisia* ihmisiä. Runo esittää heitä puolijumalina, jotka ovat varustetut voimilla paljon yli jokapäiväisen inhimillisen määrän. Sanalla sanoen runossa heidät käsitetään suuressa määrin «idealiseeratuiksi» ihmisiksi, ja taiteilijan velvollisuus on esittää heidät sellaisina, huolimatta kaikista nykyaikaisista makusuunnista. Sama on laita myös sen ympäristön, jossa nämä henkilöt elävät. Heidän hevosiansa, venheitään y. m. ylistetään ihmeellisistä ominaisuuksistaan. Kullasta, hopeasta, helmistä ja silkistä ei ole puutetta runoissa. Kun sentähden Väinämöistä, Ilmarista y. m. kuvataan kokonaan tavallisten karjalaisten talonpoikain muodossa, heidän asuntojaan, vaatteitaan ja työkalujaan aivan sellaisiksi kuin näiden, niin on tämä mielestämme täydellistä väärinkäsitystä. Taiteen tulee tosin näissä sankareissa esittää suomalaisia tai vaikkapa karjalaisia tyyppejä, mutta se ei saa laiminlyödä esittää heitä siinä jalostuneessa muodossa jota runot tarkoittavat. Muuten se ei täytä velvollisuuttaan asettaa ulkonaisten silmäimme eteen sitä samaa jonka runous on asettanut meidän sisällisen silmämme eteen. Muistamme vuoden 1885 kilpailusta piirustuksen, joka oli tehty kokonaan muodinmukaisella pariisilaisella luonnostavalla, ja siltä näkökannalta kylläkin ansiollinen, jossa Väinämöisen ja Joukahaisen kohtaamista esitettiin samoin kuin kahden renttumaisen markkinaukon yhtymistä maantiellä, jotka — kenties markkinahumalan vaikutuksesta — ovat ajaneet yhteen kurjilla reillään, joita yhtä kurjat hevoskonit vetävät. Katsojalle oli tietysti mahdotonta, muusta kuin allekirjoituksesta, aavistaa että toinen näistä markkinaukoista muka esitti puolijumalaa, joka oli ollut osallinen mailman luomisessa ja jonka mahtava laulu lumosi koko luonnon. Meidän vakaumuksemme on, että kaikista niistä, jotka tähän asti ovat kilpailleet Savo-karjalaisen osakunnan määräämistä palkinnoista, hra R. Åkerblom v. 1885 sisäänannetuissa luonnoksissaan parhaiten on tuonut ilmi Kalevalan henkeä, vaikka tosin hänen piirustuksiansa vastaan pelkältä taiteilijakannalta voi tehdä paljon muistutuksia.

1891 vuoden kilpailussa ovat juuri ne taiteilijat, joiden teokset tek-

nillisessä katsannossa lienevät etevimmät, enimmin tehneet itsensä syypäiksi yllämainittuihin väärinkäsityksiin. Mitä on esim. sanominen niistä kahdesta hra Gallénin tekemästä kuvasta, jotka esittävät Väinämöistä Ainoa kosivana? Toinen niistä on värillinen, toinen väritön; jälkimmäisessä näemme Ainon pienen nenäkkään tyttöheitukan muodossa — muuten oivallisesti tehty — joka rohkealla katseella irvistää ukko Väinämöiselle vasten silmiä, niin että valkoiset hampaat kiiltävät. Ja Väinämöinen itse esiintyy mitä surkeimpana vanhana karjalaisena ruotiukkona. Toinen kosintakuva tekee Ainon perkirumaksi. Ei kummassakaan huomata jälkeäkään runon herttaisesta, eeterisestä olennosta. Kolmannessa luonnoksessa «Aino itkee äidin kehottaessa häntä suostumaan kosintaan» on hra Gallén varustanut Ainon äidin kasvoilla, jotka näyttävät siltä, kuin olisivat poltetut nocksi. Sanalla sanoen, hra Gallén on huvittanut itseään esittämällä Aino-tarun puhtaiden karikatyyrikuvain sarjassa. Hra Sparre esittää Kullervoa, joka katselee leivässä olevaan kiveen katkennutta veistänsä, mitä vastenmielisimmässä muodossa. Katsojalle tulee sen vuoksi mahdottomaksi tuntea Kullervoa kohtaan sitä myötätuntoisuutta, jota itse runo herättää, ja tässä on siis poikkeus runon hengestä ja tarkoituksesta, jota ei auta se seikka, että kuva itsessään on taitavasti tehty. Hra Järnefeltin luonnos, joka kuvaa Kullervon kostavan Untamolle, on pelkästään inhottava poikkihakattuine päineen, kuristuksineen y. m., eikä tätä vaikutusta lievennä mikään suuruuden piirre siinä kostotyössä, jonka Kullervo suorittaa sukunsa murhaajaa ja omaa sortajaansa vastaan. Kullervon kuolossa antaa hra Järnefelt miekkaansa langenneen uroon maata *kasvot poiskäännettyinä* paljaine verisine selkineen muistuttaen raatoa leikkuuhuoneen pöydällä. Villisian näköinen koira juoksee kuolleen läheisyydessä. Mutta missä näemme traagillisen sankarin, tuon rikoksen painaman, mutta joka vielä kukistuessaankin on suuri ja ihmeteltävä?

Me emme kiellä realismin oikeutta taiteessa. Luonnonmukaisuus on siinä tarpeellinen, koska taideteos muutoin kaipaisi sitä todellisuuden illusioonia, mikä sillä täytyy olla tehdäkseen syvemmän vaikutuksen. Mutta luonnollisuuteen täytyy olla yhdistettynä kaunoaisti, kyky käsittää jaloa muotoa; muutoin ei tämä vaikutus tule sen laatuiseksi, jonkalainen *taideteoksen* tulee aikaansaada. Luonnollisuus ilman jaloa muotoa on paikoillaan piirustuksissa, jotka valaisevat jotain tieteellistä teosta, esim. jotain anatoomista atlasta, mutta taidenautintoa etsivällä yleisöllä on oikeus pyy-

tää päästä siitä vapaaksi. Että voimakas realismi kyllä voi olla yhdistettynä kaunoaistiin, siitä on muun muassa Johannes Takasemme todistuksena, jolla tämä aisti näkyy olleen syntyperäisenä luonnonlahjana. Missä taas kauneudenaisti ei ole synnynnäinen, voidaan sitä kuitenkin taiteilijassa suuressa määrässä kehittää. Toinenkin vanha totuus, joka meidän päivinämme muutamalla taholla näyttää jäävän huomaamatta ja joka siitä syystä ansaitsee nimenomaista huomauttamista, on, että taiteilija tarvitsee perinpohjaista ja monipuolista sivistystä, eikä ainoastaan valmistusta varsinaiseen ammattiinsa. Sellainen sivistys suojelee sitäkin, jolta puuttuu synnynnäinen kauneudenaisti, joutumasta liian suuriin mauttomuuksiin. Ja etenkin meidän päivinämme on se tarpeellinen, varokeinona sitä raakuuden viettelystä vastaan, jonka realistinen taidesuunta niin helposti tuottaa vähemmin viljellylle taiteilijasielulle. Omaan mietintään yhtynyttä sivistystä vaaditaan, että taiteilija joka eri tapauksessa löytäisi oikean käsittelytavan eli «tyylin» määrätylle tehtävälle. Muuten tapahtuu, että hän ottaa käsitelläkseen entisajan jumalaistaruston jättiläisen kokoisia pilvihaamuja tavalla, joka soveltuu jonkun katukohtauksen kuvaamiseen nykyajan Pariisissa tahi Helsingissä — mikä on yhtä nurinpäistä, kuin olisi maalata järven rannalla vaatteita sotkevia piikoja Miilolaisen Venuksen tai kilpeä kantavan Pallas Ateenen muodoissa.

Th. Rein.

Attalea princeps.

Kirjoittanut Vsevolod Garshin.

Venäjän kielestä suomentanut M. Vuori.

Eräässä isossa kaupungissa oli kasvitarha ja tässä kasvitarhassa suunnattoman suuri ansari, raudasta ja lasista rakennettu. Se oli hyvin kaunis: soleat, kierteiset pylväät kannattivat koko rakennusta; niihin nojautuivat köykäiset, kuvikkaat kaaret, toisiinsa kudotut ikäänkuin hämähäkin verkon muotoisista rautakehyksistä, joihin lasit olivat sovitetut. Erittäin kaunis

oli ansari, kun aurinko meni mailleen ja valaisi sitä punaisella loisteellaan. Silloin se oli kuin ilmitulessa, heijastavat sätehet kimaltelivat ja välkkyelivät, kuin äärettömän suuressa, hienosti hiotussa hohtokivessä.

Paksujen, kuultavaisten lasien läpi näkyivät sisään suljetut kasvit. Vaikka ansari iso olikin, oli niiden siellä kuitenkin ahdas. Juuret kietoutuivat toisiinsa ja riistivät toinen toiseltaan kosteutta ja ravintoa. Puiden oksat sekaantuivat palmujen isoihin lehtiin, taivuttivat ja taittoivat niitä ja itsekin, painuen rautaisia kehyksiä vastaan, taipuivat ja taittuivat. Tarhurit lakkaamatta leikkelivät oksia, sidoskelivat rautalangoilla lehtiä, etteivät saisi kasvaa, miten tahtoivat, mutta huonosti se auttoi. Kasvit kaipasivat avaraa alaa, omaa kotimaataan ja vapautta. Ne olivat kotoisin kuumista maista, hentoja, upeita olentoja; ne muistelivat synnyinmaataan ja ikävöivät sitä. Lasikatto, vaikka läpikuultava olikin, ei se ollut kirkas taivas sittenkään. Toisinaan, talvisaikaan, lasit jäätyivät; silloin tuli ansarissa aivan pimeä. Tuuli vonkui, pieksi ruutuja ja tärisytteli niitä. Katto peittyi paksuun lumeen. Kasvit seisoivat ja kuuntelivat tuulen ulvontaa ja muistelivat toisellaista tuulta, lämpöistä, lauhkeaa, joka antoi heille elämää ja terveyttä. Ja heidän teki mieli saada jälleen tuntea sen huountaa, tuntea sen liekuttelevan heidän oksiansa, heidän lehtiensä kanssa leikittelevän. Mutta ansarissa oli ilma muuttumaton; toisinaan vain ehkä sattui, että talven tuisku rikkoi lasin ja tuima, viluinen viima, härmää huokuen, tunki sisään katon alle. Ja minne se viima sattui, siellä lehdet kellastuivat, kutistuivat ja lakastuivat.

Mutta toiset lasit pantiin kohta sijaan. Kasvitarhan johtajana oli oivallinen, oppinut mies, joka ei suvainnut mitäkään epäjärjestystä, huolimatta siitä, että hän isoimman osan aikaansa viettikin mikroskoopillisissa askareissa erinäisessä lasikojussa, joka oli rakennettu ansarin päärakennukseen.

Olipa kasvien joukossa muudan palmu, muita korkeampi ja kauniimpi. Kojussaan istuva johtaja nimitteli sitä sen latinalaisella nimellä Attaleaksi. Mutta tämä nimi ei ollut sen oikea nimi: sen olivat vain kasvientutkijat keksineet. Sen oikeata nimeä eivät tutkijat tunteneet eikä se ollut kirjoitettu noella valkoiseen lautaan, joka oli palmun runkoon naulattu. Kerran tuli kasvitarhaan matkustaja siitä kuumasta maasta, missä palmu oli kasvanut; kun hän sen näki, niin hän hymähti, sillä se muistutti hänelle hänen kotimaastaan.

— Ai! sanoi hän: — minä tunnen tämän puun. Ja hän nimitti sitä sen oikealla nimellä.

— Suokaa anteeksi, huudahti hänelle silloin kojustansa johtaja, joka sillä kertaa tarkkaavasti leikkeli veitsellä jotakin kasvin vartta: — te erehdytte. Sellaista puuta, kuin te suvaitsitte mainita, ei ole ollenkaan. Tämä on Attalea princeps ja kotoisin Brasiliasta.

— No, kyllä, sanoi Brasilialainen: — minä uskon täydellisesti, että kasvien tutkijat sitä Attaleaksi nimittävät, mutta on sillä omakin, oikea nimensä.

— Oikea nimi on se, jonka tiede antaa, sanoi kasvientutkija kuivasti ja sulki kojunsa oven, etteivät häntä häiritsisi ihmiset, jotka eivät ymmärrä edes sitä, että jos kerran tiedemies jotakin on sanonut, niin pitää olla vaiti ja totella.

Brasilialainenpa vain seisoi kauvan ja katseli puuta ja hänen kävi mielensä yhä alakuloisemmaksi. Hän muisteli kotimaataan, sen aurinkoa ja taivasta, sen muhkeita metsiä ihmeellisine eläimineen ja lintuineen, sen aavikoita, sen hurmaavia etelän öitä. Ja hän muisti vielä, ettei hän missään muualla ole ollut onnellinen, kuin kotimaassaan; ja hän oli maan ympäri matkustellut. Hän kosketti kädellään palmua, ikäänkuin hyvästiksi, ja meni pois kasvitarhasta; ja toisena päivänä jo lähti hän laivalla kotia.

Vaan palmu jäi. Sen tuli nyt vieläkin raskaampi olla, vaikka siihen saakka jo oli ollut hyvinkin raskasta. Se oli aivan yksin. Viisi syltä kohosi se yli kaikkien muiden kasvien latvoja ja nuo muut kasvit eivät sitä rakastaneet, kadehtivat vain ja pitivät ylpeänä. Tämä sen kasvu tuotti sille vain surua; paitse sitä, että kaikki olivat yhdessä, vaan se yksin, muisti se, paremmin kuin muut, kotitaivasta ja ikävöi sitä, enemmän kuin muut, senkin tähden, että se oli muita likempänä sitä, joka heillä taivaan verosta oli: inhottavaa lasikattoa. Sen läpi näkyi sille toisinaan jotakin sinistä: se oli taivas, vaikka vieras ja vaalea, niin sittenkin oikea, sininen taivas. Ja kun kasvit keskenään juttelivat, niin Attalea oli aina vaiti, ikävöi ja ajatteli vain sitä, että olisipa hyvä seisoa vaikkapa tämänkin vaalean taivaan alla.

— Sanokaapa, olkaa niin hyvä, kohtako meitä kastellaan? kysyi saakupalmu, joka kovin rakasti kosteutta. — Minä tässä taidan todenperään kuivaa tänään.

— Minua kummastuttaa teidän sananne, hyvä naapuri, sanoi möhömahainen kaktus. — Onko teistä todellakin liika vähän se ääretön veden paljous, jolla teitä joka päivä valellaan? Katsokaapas minua: minulle annetaan hyvin vähän vettä, vaan sittenkin olen tuore ja mehevä.

— Me emme ole tottuneet olemaan liian säästäväisiä, vastasi saakupalmu. — Me emme voi kasvaa sellaisessa kuivassa ja kelvottomassa maaperässä, kuin te mokomat kaktukset. Me emme ole tottuneet elämään kuinka tahansa. Ja sitä paitsi sanon teille vielä, ettei teitä pyydetä muistutuksia tekemään.

Sen sanottuaan saakupalmu suuttui ja vaikeni.

— Mitä minuun koskee, puuttui kaneeli puheeseen: — niin olen minä melkein tyytyväinen tilaani. Tosin täällä on vähän ikävä, mutta ainakin olen minä vakuutettu, ettei minua kukaan reviskele.

— Mutta eihän meitä kaikkia ole revittykään, sanoi puuntapainen sananjalka. — Tietysti saattaa monesta näyttää paratiisilta tämäkin tyrmä kurjan elämän jälkeen, jota he vapaudessa ovat viettäneet.

Silloin kaneeli, joka oli unhottanut, että sitäkin oli reviskelty, pahastui ja alkoi riidellä. Toiset kasvit puolustivat sitä, toiset sanajalkaa ja kiivas kiista syntyi. Jospa he olisivat voineet liikkua, olisivat varmaankin ruvenneet tappelemaan.

— Mitä te riitelette? sanoi Attalea. — Tokko teille siitä mitään apua lähtee? Te vain suurentelette onnettomuuttanne vihalla ja kiukustumisella. Jättäkää ennemmin kiistanne ja ajatelkaa tosiasiaa. Kuulkaa minua! kasvakaa korkeammiksi ja tuuheammiksi, levitelkää oksianne, ponnistakaa ruutuja ja puitteita vastaan; ansarimme hajoaa pirstaleiksi ja me pääsemme vapahiksi. Jos joku oksa vain yksinään painaa lasia, niin sen tietysti leikkaavat poikki, mutta mitäs voipi tehdä sadalle väkevälle ja rohkealle rungolle? Enemmän yksistä mielin pitää vain työtä tehdä ja voitto on meidän.

Ensin ei kukaan palmua vastustanut: kaikki olivat vaiti eivätkä tietäneet, mitä sanoa. Vihdoin saakupalmu rohkaisi mielensä.

— Mitä loruja, lausui se.

— Loruja, loruja! puhuivat puut ja kaikki alkoivat yhdellä kertaa todistaa Attalealle, että se esitteli hirveätä tuhmuutta. — Toteutumaton haave! huusivat he: — joutavaa! mahdotonta! Kehykset ovat lujat, emmekä me niitä saa koskaan rikki, ja jospa rikkosimmekin, niin mitäs siitä?

Ihmiset tulevat veitsin ja kirvein, hakkaavat oksat poikki, korjaavat kehykset ja kaikki käy jälleen entiseen tapaansa. Leikkaavat meistä vain isoja kappaleita, eikä muuta . . .

— No, kuinka tahdotte! vastasi Attalea. — Nyt minä tiedän, mitä teen. Minä jätän teidät rauhaan: eläkää, miten tahdotte, nuriskaa toinen toisellenne, riidelkää veden annosta ja olkaa iät päivät lasiholvin alla. Löydän minä yksinkin itselleni tien. Minä tahdon nähdä taivasta ja aurinkoa muutoinkin kuin näiden ristikkojen ja lasien läpi, — ja saankin nähdä!

Ja kopeasti katseli palmun vehreä latva hänen allansa leviävää toverien metsää. Ei kukaan heistä uskaltanut hänelle mitään sanoa; saakupalmu vain kuiskasi hiljaa naapurilleen, cycas kasville:

— No, katsotaanpa, katsotaanpa, kuinka sinulta vielä iso kallosi taitetaan, ettet liiaksi rehentelisi, pöyhkeä!

Toiset, vaikka olivatkin vaiti, olivat kuitenkin suutuksissaan Attalealle hänen ylpeistä puheistaan. Muudan pieni ruoho vain ei suuttunut palmuun eikä loukkaantunut sen sanoista. Se oli kaikkein viheliäisin ja halveksittavin ruoho ansarin kasveista: hauras, kalvakka, ryömivä, veltto- ja paksulehtinen. Siinä ei ollut mitäkään merkillistä ja se käytettiinkin ansarissa vain paljaan mullan peitoksi. Se kierteli suuren palmun juurta ja siitä näytti, että Attalea oli oikeassa. Se ei tuntenut etelän luontoa, mutta rakasti myöskin ilmaa ja vapautta. Ansari tuntui siitäkin vankeudelta. «Jos minä olenkin mitätön rento ruoho, niin kärsin, ilman harmaata taivasta, ilman kelmeätä aurinkoa ja kylmää sadetta, samaa, jota tuo kaunis ja mahtava puu varmaan vankeudessaan kärsii!» Niin ajatteli se ja kiertäytyi hellästi palmun ympäri ja hyväili sitä. «Miksi en ole iso puu? Minäpä neuvoa noudattaisin. Me kasvaisimme yhdessä ja yhdessä vapauteen pääsisimme. Silloinpa muut näkisivät, että Attalea on oikeassa».

Mutta se ei ollut suuri puu, vaan pieni, rento ruoho ainoastaan. Se saattoi vain hellemmin kietoutua Attalean rungon ympäri ja kuiskata sille rakkauttaan ja onnentoivotusta yritykseen.

— Tietysti ei meidän maassa ole lainkaan niin lämmin, taivas ei ole niin selkeä, sateet eivät ole niin suloiset, kuin teidän maassa, mutta yhtä kaikki on meilläkin taivas ja aurinko ja tuulta. Meillä ei ole niin uhkeita kasveja, kuin te ja toverinne, joilla on noin suuret lehdet ja kauniit kukat, mutta meilläkin kasvaa hyvin kauniita puita: petäjiä, kuusia ja

koivuja. Minä olen vähäinen ruoho enkä pääse koskaan vapauteen, mutta tehän olette niin suuri ja mahtava! Teidän vartenne on luja ja teillä ei ole enää kauvan aikaa lasikattoon kasvamista. Te sen puhkaisette ja pääsette vapaaseen ilmaan. Silloin te kerrotte minulle, onko siellä vieläkin yhtä kaunista, kuin ennen. Minä kyllä tyydyn siihenkin.

— Miksikäs et sinä, pikku ruoho, tahdo lähteä ulos minun kanssani? Minun varteni on vahva ja kestävä: nojaudu minuun, ryömi pitkin minua. Minulle ei merkitse mitään sinun kantaminen.

— Vielä minä minne! Katsokaahan minkälainen minä olen, veltto ja heikko: enhän voi edes ainoata oksaanikaan nostaa. Ei, en minä ole teille toveriksi. Kasvakaa ja olkaa onnellinen. Sitä pyydän vain: kun vapauteen joudutte, niin muistakaa toisinaan pientä ystävätännekin!

Silloin alkoi palmu kasvaa. Ennenkin ansarissa kävijät olivat sen ääretöntä kasvua ihmetelleet, ja nyt se kasvoi joka kuukausi yhä korkeammaksi. Kasvitarhan johtaja piti sellaista nopeaa kasvamista hyvän hoidon seurauksena ja ylpeili taidostaan, jolla oli ansarin rakentanut ja tointaan hoitanut.

— Niin, katsokaapas Attalea princepsiä, sanoi hän. — Tuollaisia suuria palmuja harvoin tapaa Brasiliassakin. Me olemme käyttäneet kaiken tietomme, jotta kasvit ansarissa voisivat kehittyä aivan yhtä vapaasti, kuin ulkonakin ja näköjään olemme jotakuinkin menestystä saavuttaneet.

Tämän ohessa koputteli hän tyytyväisen näköisenä vankkaa puuta kepillänsä ja lyönnit kajahtivat kovasti ansarissa. Palmun lehdet niistä värähtelivät. Oi, jospa se olisi voinut huoata, minkä vihan valituksen olisi silloin johtaja kuullut!

— Hän luulee, että minä kasvan hänen huviksensa, ajatteli Attalea. — Mutta luulkoon vain!

Ja se kasvoi, tuhlaten kaikki nesteensä siihen yksistään, että pitkäksi ylenisi, ja riistäen niitä juuriltaan ja lehdiltään. Välistä siitä näytti, ettei matka kattoon lyhennytkään. Silloin se ponnisti kaikki voimansa. Kehykset tulivat yhä lähemmä ja vihdoin koski muuan nuori lehti jo kylmään lasiin ja rautaan.

— Katsokaa, katsokaa, puhelivat kasvit: — minne se on kavunnut! Oikeinko se todella uskaltaa?

— Kuinka kauheasti se on kasvanut, sanoi puuntapainen sanajalka.

— Mitäs siitä, että on kasvanut! Etteikö mokomaa ole nähty Jospa se osaisi lihoa niinkuin minä, sanoi paksu cycas kasvi, jonka runko oli kuin tynnyri ikään. — Ja mitä se venyttelekse? Ei se kuitenkaan saa mitään toimeen. Ristikot ovat lujat ja lasit paksut.

Kului vielä kuukausi. Attalea yleni yhä. Vihdoin se jo oli aivan kiinni kehyksissä. Ei ollut enää minne kasvaa. Silloin alkoi sen runko taipua. Sen lehtilatva rutistui, kylmät rautapuitteet viilsivät sen hentoja nuoria lehtiä, katkoivat ja rumensivat niitä, mutta puu oli itsepäinen, ei säälinyt lehväänsä, painoi sittenkin ristikkoja, ja ristikot alkoivatkin jo taipua, vaikka olivatkin vahvasta raudasta tehdyt.

Pikku ruoho seurasi taistelua ja oli oikein hengetön mielenliikutuksesta.

— Sanokaahan, eikö teidän tee kipeää? Koska kehykset ovat noin lujat, niin eikö olisi parempi jättää kesken? kysyi se palmulta.

— Kipeääkö? Mitä merkitsee kipu, kun minä kerran *tahdon* päästä vapauteen. Etkös sinä itse minua kehotellutkin? vastasi palmu.

— Kyllä, kehottelinhan minä, mutta en minä tietänyt, että se on niin vaikeata. Minun on sääli teitä. Te kärsitte niin kovin.

— Vaiti, kehno kasvi! Älä sääli minua! Minä kuolen tahi vapaudun!

Ja samassa kuului kova rytinä. Paksu rautakaari taittui. Lasisirpaleet lensivät helisten maahan. Yksi niistä sattui johtajan päähän, joka juuri astui ulos ansarista.

— Mitä se on? huudahti hän, säpsähtäen, nähtyään ilmassa lentävät lasipalaset. Hän juoksi etemmäksi ansarista ja katseli kattoa. Lasiholvin yli kohosi ylpeästi palmun suoristunut vehreä latva.

— Eikö muuta? ajatteli se. — Ja onko tämä kaikki, jonka tähden olen niin kauvan vaivautunut ja kärsinyt? Tämänkö saavuttaminen oli minun ylimpänä päämääränäni.

Oli myöhä syksy, kun Attalea oikasi latvansa särjetystä aukosta. Tihrueli hieno lumensekainen sade; tuuli ajeli matalalta harmaita pilvensiekaleita. Palmusta näytti, että ne koskivat häneen. Puut olivat jo paljaat ja seisoivat siinä kuin mitkä kuolleet. Petäjissä ja kuusissa vain oli tummanvehreitä havuneuloja. Karsaasti katselivat puut palmua. «Jäädyt!» ne ikäänkuin puhuivat sille. «Sinä et tiedä, mikä pakkanen on. Sinä et osaa kärsiä. Minkätähden sinä ansaristasi ulos tulit?»

Ja Attalea ymmärsi, että kaikki oli häneltä lopussa. Sen oli vilu. Palatako jälleen katon alle? Mutta se ei voinut enää palata. Sen täytyi seisoa kylmässä tuulessa, tuntea sen tuimuutta ja lumihiutaleiden kipeätä kosketusta, katsella likaista taivasta, köyhää luontoa, kasvitarhan likaista takapihaa, ikävää isoa kaupunkia, joka sumun läpi häämöitti, ja odottaa kunnes ihmiset siellä alahalla ansarissa päättäisivät mitä hänen kanssaan tehdä.

Johtaja käski sahata puun poikki. «Voisihan kyllä rakentaa sen päälle eri holvin, sanoi hän, mutta olisiko sekään pitkäksi aikaa? Puu kasvaisi vieläkin ja särkisi kaikki. Ja sitä paitse se tulee liian kalliiksi. Poikki se on sahattava».

Palmu sidottiin köysillä, ettei se kaatuessaan särkisi ansarin seiniä, ja sahattiin juurta myöten poikki. Pikku ruoho, joka kiersi sen runkoa, ei tahtonut erota ystävästään ja joutui myöskin sahan hampaisiin. Kun palmu laahattiin ulos ansarista, vetelehti jäljelle jääneen kannon päällä sahan repimät kasvinvarret ja lehdet.

— Pois tuo roska ja heittäkää se pihalle, sanoi johtaja. — Se on jo kellastunutkin ja sitä paitsi sahankin pilaama. Jotakin uutta tähän on istutettava.

Muudan tarhuri tempasi mukavasti yhdellä lapion iskulla sylillisen ruohoa. Heitti sen vasuun, kantoi ulos ja heitti takapihalle, suoraan kuolleen palmun päälle, joka makasi loassa ja jo melkein lumen peitossa.

Kotimaan kirjallisuutta.

F. M. Dostojewski, Rikos ja Rangaistus. Romaani kuudessa osassa jälkipuheineen. I, II. Venäjän kielestä suomensi M. Vuori. Jyväskylässä 1889. K. J. Gummerus. Hinta 6: —.

Herra M. Vuoren toimesta on suomalainen kirjallisuus yllämainitun suomennoksen kautta tullut omistamaan yhden meidän aikamme merkillisimmistä kaunokirjallisista tuotteista. Sillä onhan tunnettu, että tämä ro-

maani, joka alkukielellä ilmestyi jo v. 1866, on käännettynä useihin eurooppalaisiin sivistyskieliin kaikkialla nostanut mitä suurinta huomiota ja vaikuttanut, että sen tekijä, v. 1881 kuollut Feodor Mihailovitsh Dostojewski, on ihmiskunnan nerojen joukossa saanut arvokkaan sijan maanmiestensä Ivan Turgeniew'in ja Leo Tolstoin rinnalla.

«Rikos ja Rangaistus» on tosin realistinen romaani, vaan ei suinkaan samassa merkityksessä, kuin esimerkiksi Ranskan nykyisimmän naturalistisen koulun tuotteet. Se ei laisinkaan ole mikään jokapäiväisen elämän tyhjänperäisten ilmeitten kuvaus, vaan siinä on paljon enemmän sisällistä pontta, joka tekee teoksen arvon pysyväiseksi tulevinakin aikoina. Se sisältää mitä hienoimman psykoloogillisen analyysin sairaan ihmissielun olemuksesta ja johdonperäisestä kehityksestä sellaiseen toimintaan, joka saattaa ihmisen rikkomaan yhteiskunnalliset lait, muka korkeamman päämaalin voittamiseksi. Se mestarillinen, psykoloogine tarkkuus, jolla tekijä kuvaa köyhän ylioppilaan Raskolnikow'in sieluntilaa siitä hetkestä saakka, jolloin hänessä satunnaisesta syystä herää ajatus murhaamalla vanhan, ilkeän koronkiskurieukon poistaa yksi yhteiskunnan mätähaava ja murhatun, toisten hiellä ansaituilla rahoilla parantaa monen kurjan tila, sekä kertomus murhamiehen tunteista ja menettelystä rikoksen tehtyä, pitävät lukijan mielen tuiki kovassa jännityksessä koko romaanin läpi. Tätä synkkää maalausta ihmiselämän syvimmästä kurjuudesta eivät mitkään valokohdat virkistä, eikäpä tämä romaani olekaan mikään helppo luettava heikkohermoisille ihmisille.

Muuten tässäkin Dostojewskin etevimmässä teoksessa ilmestyvät samat puutteet ja varjopuolet, jotka yleensä ovat hänen kirjailijaluonteellensa omituiset. Sitä nimittäin vaivaa usein liikanainen pitkänveteisyys ja väliin rasittava tarkkuus pienimpienkin mielenliikutusten kuvaamisessa, jota paitse teknillistä kokoonpanoa haittaa sen melkoinen hajanaisuus. Kielenkin suhteen huomataan tässäkin Dostojewskin romaanissa sama katkonaisuus, joka myöskin tekee hänen teostensa kääntämisen vieraaseen kieleen erittäin vaikeaksi. Sellainen tehtävä vaatii siltä, joka siihen ryhtyy, ei ainoasti tarkkaa venäjänkielen taitoa, vaan myöskin tavallista suurempaa kääntäjäkykyä.

Mitä nyt edessämme olevaan suomennokseen tulee, niin vertailun kautta alkuteokseen tulee kohta huomaamaan, että se on tehty varsin tarkasti viimemainitun mukaan. Herra Vuori onkin siksi tarkka venäjänkielen tuntija, ettei hänen suomennoksissaan ylipäätään tarvitse etsiä sellaisia kohtia, jotka eivät säntilleen vastaisi alkuteoksen sanoja ja lauseita. Päinvastoin häntä ehkä voisi moittia siitä, että hän paikottain kovin orjallisesti seuraa alkuteokson lauserakennustakin, jonka kautta useat kohdat suomennoksessa käyvät kovin kankeiksi, eikä niitä ole helppo ymmärtääkään, ellei lukija osaa arvata mitenkä ne kuuluvat venäläisessä muodossaan. Varsinki Dostojewskia kääntäessä tulee noudattaa suurempaa vapautta, jotta vieras-

kielinen lukija voisi helpommin seurata ja käsittää kertomuksen juonta ja venäjänkielen mukaisia käänteitä.

Todistaakseni tämän arveluni, sallittakoon minun tässä esiintuoda moniaita esimerkkiä. Niinpä esimerkiksi kohta I osan 5 sivulla tapaamme seuraavan lauseen, joka ei ainakaan ole suomalainen konstruktiooninsa puolesta:

«Sennajatorin läheisyys, pahamaineisten paikkain paljous ja varsinki se ammattilais- ja käsityöläisväestö, jota löytyy kosolta noilla Pietarin keskellä olevilla poikkikaduilla, *kirjavoivat välistä yleistä panoraamaa sellaisilla yksilöillä, että olisi omituista kummastellakin toisellaisen henkilön vastaantuloa.*»

Sivulla 242: «Miespuoliset *maalataan* enimmäkseen vaan *nuttuihin*, mutta jo niitä on naisten osastossa *sellaisia suflööriä, että vaikka muille kaikki antaisit, niin on vähä sittenkin!*»

Sivulla 288: «Sitte nousi hän ylös, kumarsi vakaasti ja kohteliaasti ja siunausten, innokasten kiitosten, rukousten ja Avdotja Romanovnan *hänelle, ilman hänen pyyntöänsä, puristettavaksi ojentaman käden seuraamana (!)* lähti hän ulos» . . .

Sivulla 379: «Mutta samalla näytti hänestä kummalliselta hänen oma innostuksensa ja halunsa, jolla hän viimeisen selityksen lausui, sillä välin kuin hän oli ylläpitänyt koko edellisen puhelun, *mielessä tyly inho, nähtävästi vississä tarkoituksessa, välttämättömyydestä.*»

II osa sivulla 423: «Lushin teki *katkeran ilmeen* ja *vaikeni mahdikkaasti.*»

Tällaisia esimerkkiä suomennoksesta, ikävä kyllä, voisi poimia hyvinkin monta. Ovathan sanat näissä lauseissa suomalaiset, mutta kumminkin lauseet kokonaisuudessaan ovat vieraskieliset eikä niitä suomalaisen lukijan ole helppo käsittää, eikähän suinkaan olisi ollut mahdoton sommitella niitä suomenkielen mukaisiksi. Tarkkuus käännöksessä on tietysti suurena ansiona pidettävä, varsinkin suurten kirjailijain nerontuotteita kääntäessä, vaan kun se ulettuu aina pisteisiin, sekä väli-, huuto- ja viittausmerkkeihin saakka, kuten tässä suomennoksessa on tapahtunut, niin sellainen pieteetti tekijää kohtaan ei suinkaan edistä hänen tuotteitensa tajuamista, vaan päinvastoin tekee niiden sulattamisen kovin hankalaksi. Dostojewskin kieli on muuten jo itsessäänkin kovin katkonaista ja paikottain himmeätä, niin että sen tajuaminen vaatii venäläiseltäkin suurta ajatuksen ponnistusta.

Huolimatta näistä muistutuksista, tulee meidän olla kiitolliset hra Vuorelle siitä, että suomalainen kirjallisuus hänen kauttansa on saanut niin arvokkaan lisäkkeen, jommoisena Dostojewskin paras romaani epäilemättä on pidettävä.

Heikki Hyvärinen.

Ivan Turngeniew, Senilia. Suorasanaisia runoelmia. Suomentanut Alho. Helsingissä 1889, G. W. Edlund. 116 siv. 8:o. Hinta —: 75

Nämät viehättävät saduntapaiset, runsasaineiset runoelmat olivat Turgeniewin kynän viimeisiä tuotteita. Moniaat niistä ovat ennen olleet suomennettuina Valvojan 1884 vuosikerrassa. Niissä löydämme paljonkin syvämielistä filosofiaa ja tarkkoja havaintoja ihmiselämästä hienon runollisuuden verhoamina. Runoelmat säilyttävät tuoksunsa suomalaisessakin muodossaan, sillä Alhon suomennos on kaikin puolin vallan tyydyttävästi suoritettu.

Vihkosen ulkonainen asu on varsin siisti ja hinta kohtuullinen.

Heikki Hyvärinen.

Kaikuja Hämeestä. Hämäläis-osakunnan albumi. V. Helsingissä 1890. 293 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

1640—1890. Suomen Yliopiston 250 vuoden muistoksi. Till Universitetets 250 års minne. Juhlakirjanen, julkaissut Länsisuomalainen osakunta. Helsingissä 1890 85 siv. isoa 8:o. Hinta 2: —.

Kaukomieli. Viipurilaisen osakunnan albumi. Viborgska afdelningens album. II. Helsingissä 1890. 127 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Yliopiston 250-vuotisen olon viettämiseksi ovat myöskin kolme ylläniimitettyä osakunnan albumia, hämäläisten, länsisuomalaisten ja viipurilaisten, ilmaantuneet. «Ylioppilas-albumit ovat jo eläneet aikansa», on tosin ennustettu jo kymmenkunnan vuoden ajat, mutta aina on tuontuostakin siitä huolimatta ilmestynyt joku albumi, syyttäen ennustajia valheesta. Niin nytkin; ja luullakseni suuri osa yleisöstä ottaa ne käteensä yhtä suurella halulla, kuin muunkin kirjallisuuden, huolimatta siitä että muka jo «ovat eläneet aikansa.» Tosin ylioppilas-albumien sisällys on sekalaista, parempaa ja huonompaa, runoa ja proosaa, tieteellistä ja ei-tieteellistä, mutta sehän on niiden tarkoituskin. Muutamain tottuneempain kirjoittajain rinnalla esiintyvät vasta-alkajat sepustuksineen, joiden suhteen lukiain tulevaisuuden toiveet usein saavat korjata esityksen heikkoutta. Tahdon lyhyesti ilmoittaa mitä kukin yllämainituista vihoista sisältää, ja hankkikoon sitten jokainen «varojensa ja taipumuksensa» mukaan minkä tahtoo ja voi.

Viides vihko «Kaikuja Hämeestä» sisältää kolme tutkimusta. Albumissa on ensiksi *K. O. Lindeqvistin* esitys hämäläisen ylioppilas-maakunnan vaiheista, jonka jo ennen olen Valvojassa ilmoittanut. Tunnettu nimimerkki *J. R. D.* julkaisee kirjoituksen «Uutena vuonna 1808», joka esiintuo valaisevia tietoja tästä isänmaallemme tärkeästä ajanvaiheesta. Varsinkin on merkillistä nähdä mitenkä se oli Yrjö Maunu Sprengtporten, joka oli valmistanut sen venäläisten sotasuunnitelman, jota sitten 1808—9 vuosien sodassa noudatettiin ja joka johti Suomen valloitukseen. Tulee yhä

silmään pistävämmäksi kuinka paljon Sprengtporten pani alttiiksi omasta ja Suomen puolesta ja kuinka suureksi hänen ansionsa taikka syynsä käy Suomen uuden aseman suhteen. — Liian aikaisin poismenneeltä *Eljas Erkolta* on lyhyt kaunotieteellinen esitys «A. Oksasen Säkenistä». — *A. A. Granfeltilta* on albumissa puhe «Suomen nuorisolle», jossa kehotetaan innokkaaseen työhön raittiusliikkeen hyväksi.

Muu albumin sisällys on kaunokirjallista. Novellintapaisia ovat «Sumussa» ja «Siimeksessä», edellinen tunnetun nimimerkin *Samuli S:n*, jälkimäinen *J. Kanervan* kirjoittama. Tässä kuvataan kesäpäivää maalla: on kovin kuuma; laitetaan boolia ja poltetaan sikaria ja paperossia; lähdetään huviretkellekin; neiti Stendal ja maisteri Saarnio kulkevat rattailla yhdessä ja käyvät punaposkisiksi ja nauraviksi; perille tultua pitää maisteri meille monoloogin, josta saamme tietää, että hän oikeastaan on ihastunut erääseen toiseen, jonka ohessa taas kilistetään laseja ja sytytetään paperosseja — ja kertomus on loppunut. Minusta on tämä kertomus sattuva, onneton esimerkki siitä, mihin nykyajan realistinen kirjallisuuden suunta voipi viedä, kun ulko- ja pikkukohtien kuvauksen tähden kokonaan unhotetaan, että jotain tapausta, jotain kehitystä välttämättömästi kaunokirjalliselta esitykseltä vaaditaan. Saadaan kyllä tarkkaan tietää, kuinka monta lasia majuri joi sekä ennen huviretkelle lähtöänsä että jälkeen, kuinka monta paperossia maisteri Saarnio sytytti päivän kuluessa — mutta liian paljon on vaatia, että tämä voisi huvittaa yleisöä 26 sivua läpeensä. Sitä vastoin on kiitoksella mainittava *J. Kinoksen* pikku kertomus «Kuinka uusi lukkari kirkonkylästä taikauskon karsi», varsinkin kun meillä yleensä on puute kaikesta taipumuksesta humoristiseen kirjoittamiseen. Epäilen että kukaan voi lukea mainittua kirjoitusta ilman hyvää naurun hohotusta. — Runoilijoista ovat jo ennen hyvin tunnetut nimimerkit *P. C.* («August Ahlqvistille« ja «Hämeenlinnan lyseekartanon vihkijäisissä») ja *O. Uotila* («Suomen yliopistolle», «Lemmen lehtiä» ja ballaadi «Kaarinan veri») antaneet nytkin hyviä lisiä. Jälkimmäinen, joka ennen taidolla on Heineä kääntänyt, jäljittelee «Lemmen lehdissään» tämän runoilemistapaa, ja taitavasti. Kukapa ei voisi pitää esim. seuraavaa palasta todellakin Heinen tekemänä:

Se, joka jakoi tunteihin
Ja minuuteihin ajan,
Ne määräs ohjeeks työtyrin,
Vaan eipä rakastajan.

Minuutit menköot menoaan
Ja tunnit perätyksin,
Mä elän öin ja päivin vaan
Ja silmänräpäyksin.

Kun poistut, kulta, synkkä yö
Mun maailmani voittaa;
Kun palaat, aamun hetki lyö
Ja päivä mulle koittaa.

Paisteessa päivän unhottuu
Kaikk' öiset kärsimykset,
Ja aikaani ei mittaa muu
Kuin silmäis räpäykset.

Nuoremmista runon edustajista mainittakoon *K. H.* («Volmari Porkan muistoksi»), *Keiniä*, *V. Juva*, *Severi*, *Lieto*, *Kyösti —n*, *B. J.* (jonka parodia «Horatius vainajan» Integer vitæ'stä ei ole vailla sukkeluutta) y. m. Olkoon näistäkin runoista esimerkiksi esiintuotuna yksi, seuraava V. Juvan *) kaunis karakteristiikki Suomen eri maakunnista:

Pohjanmaa, Häme, Karjala.

Näin laajan, vihreän tasankomaan,
Jota virrat kasteli aalloillaan;
Meren valtavan näin — mut sen ääriä en,
Kesän tenhosan yön, valonvoittoisen!
Oi siellä, siellä
Ma ihanoin suuria, lassa vielä.

Savipalteet viettävät, viljavat näin
Välin männikköharjuin synkeäin,
Selät tummat, veet, salot jylhäkköin
Mäkipihlajat, käen, mi kukkui öin,
Oi siellä, siellä
Ilot lemmen ja tuskat koin salon tiellä.

Maan kunnaisen nä'in, kasketun,
Maat raastetut, käymässä koivuhun,
Maat köyhät näin, näin sorretun väen,
Mut sen nousevan näin — ajan uuden ma nään:
Oi siellä, siellä
Tekemään opin työtä hartaalla miellä.

Länsisuomalaisten juhlajulkaisu sisältää, vastakohtana edelliseen, enimmin lisiä vanhemmilta kirjailioilta. Toinen erotus on, että vihko on kaksikielinen, vieläpä ruotsi voiton puolella. Ensi sija vihkossa on annettu *Z. Topeliuksen* korkea-aatteiselle kirjoitukselle «Det providentiela i verldshistorien,» jossa kirjoittaja lopuksi myöskin viittailee saavuttamainsa tulosten sovittamiseen Suomen kansan historiaan. Historiallisia sisällykseltään ovat useat kirjoitelmat, joista mainitsen ainoastaan kaksi. *Otto E. A. Hjelt* antaa kirjoituksessaan «Kupittaan lähteestä» muutamia hauskoja tietoja terveyshoidon kannasta maassamme 1700-luvun loppupuolella. *Edv. Hjelt* painattaa otteen eräästä prof. P. A. v. Bonsdorffin kirjeestä Turun palon jälkeen, joka sattuvalla tavalla näyttää, mitä silloin ajateltiin yliopiston siirtämisestä Helsinkiin. Minkätähden tämä tapahtuu? hän kysyy ja vastaa

*) Sitä vastoin V. Juvan käännös Burnsin mukaan „Tullut läpi viljan" on vähemmin onnistunut; ei ole mikä klingklang-sepustus tahansa, jossa riimit sointuvat, runoa — runon täytyy myöskin olla niin tehty, että voi ymmärtää mitä sanotaan.

itse: «Niin, vastaus on tietty — sentähden että meillä oli vapautta rakastava maa likeisenä naapurina, sentähden että meidän opiskelevat nuorukaisemme joskus, ei sisällyksen eikä ajatuksen takia, vaan ainoastansa sävellyksen sulon tähden ovat laulaneet jonkun ruotsalaisen kansallislaulun, esim. Kring Sveas fana samloms vi. Ja tätä on kanneltu korkeimpaan paikkaan!!!» Erityistä arvoa saapi tämä vihko sen kautta että siihen on otettu merkillisimpien aikoinaan länsisuomalaiseen osakuntaan kuuluneitten Suomen miesten kuvat, enimmäkseen varsin onnistuneita. Niin ovat tässä ministeri-valtiosihteerien R. H. Rehbinderin ja Aleks. Armfeltin, valtaneuvos J. P. Lillienstedtin, piispa D. Jusleniuksen, prof. J. J. Nordströmin, prof. Y. A. Vallinin ja runoilia J. J. Vecksellin muotokuvat.

Muutamia runokappaleita tavataan myöskin, joista ensiksi on mainittava *F. Gustafssonin* juhlaruno latinan kielellä «Post qvinqvaginta Academiæ lustra». Suomeksi on m. m. pari *J—on* kääntämää Vecksellin runoelmaa. Ruotsiksi on *George Granfelt* painattanut muutamia runoja, jotka osoittavat enemmän pontta ja sisällystä kuin usein vasta-alkavissa runoilijoissa. Esimerkiksi mainitsen runot «En vän» ja «Gamla gården.» Eikö jokainen, joka on ollut tuommoisessa vanhassa herraskartanossa maalla, saa sitä silminnähtävästi eteensä, kun lukee jälkimmäisen loppurivejä:

Förmaksmöbel än från mormors dagar,
Flydda tiders rest,
Fog i spegeln mot moderna lagar
Hugger hals af gäst.

Fönstret bjuder bild af holm och haga,
Fridsäll, blid och vän;
— Öfver gamla gården spårlöst draga
Tidens stormar hän.

Kommer någon som vill där befalla,
Nya seder rå,
Gamla knutar säga trygt till alla:
„Här skall skåpet stå!“

«Kaukomieli II» esiintyy eteemme sievässä ja muhkeassa ulkomuodossa, niinkuin sennimiseltä voipi odottaakin. Mutta sievyys ja muhkeus ei ole ainoastaan ulkonainen: se sisältää myöskin useamman huvittavan ja arvokkaan kirjoituksen. Tosin sekin, nimestä huolimatta, parhaiten näyttää viihtyvän kotijärven rantasilla, vaan se sisältää kuitenkin yhtä ja toista kauvempaakin «suuresta maailmasta.» *O. E. T.* kuvaa hauskassa esityksessä «Cambridge ja Oxford, hajanaisia muistelmia» oloja Englannin vanhanaikuisissa yliopistoissa. *J. V. R.* esittää (ruotsiksi) «Maria Stuartia uudemman tutkimuksen valossa,» mutta voinee syystä lausua epäilyksensä

siitä, ovatko uuden tutkimuksen tulokset niin varmasti Marian syyttömyyttä todistavia kuin kirjoittaja näyttää päättävän. *V. S*:n kirjoitus «Flygande Holländaren» esittää tuota tunnettua eri kansoissa liikkuvaa tarua merillä kuljeksivasta, ijäksi kirotusta «lentävästä Hollantilaisesta», jonka toisintoja ei kuitenkaan, huomattavaa kyllä, näy tulleen meidän muuten saturikkaalle kansallemme.

Kotimaata koskevista kirjoituksista albumissa on ensiksi mainittava Karjalan jalointa muinaismuistoa, Viipurin linnaa, koskeva *A. H:n* tekemä «Några meddelanden om Viborgs slott under Vasakonungarne.» Useat kuvat linnasta ja linnan osista kaunistavat tätä kirjoitusta. *E. C.* esittää muutamia hauskoja «Muistoja kansatieteellisiltä matkoiltani Karjalassa.» Niiden esitysten lisäksi, jotka viime aikoina ovat ilmestyneet eri ylioppilasosakunnista, tulee tähän albumiin painettuja *A. R. B*:n kokoomia «Tietoja Viipurilaisesta maakunnasta vv. 1800—1833,» jotka näyttävät olevan huolella valikoittuja. *J. V. R.* esittää Venäjällä olleen Hannoverin lähettilään Fr. Chr. Weberin kiittävän lausunnon Suomesta ja Suomalaisista, (kirjasta «Das veränderte Russland» 1721).

Myöskin runoutta on tässäkin albumissa. Nimimerkki *J. S—n* julkaisee pari runoa («Äiti», «Jouluyönä»), jotka osottavat jonkunlaista kykyä kertovaan kuvaukseen. *Arso* julkaisee pitemmän ballaadin «Pääsiäishäät,» joka kertoo erästä tapausta Laatokan rantamaitten entisajoista, vaan voimat eivät näy oikein riittäneen aineen hallitsemiseen; varsinkin loppu tuntuu «öisen utuiselta.» Arson runossa «Rukous» taas on käytetty nykyajan tavoin yksinomaan korkoon perustettua nelijalkaista, trokeista runomittaa — pidän nimittäin varmana, ettei ole tahdottu jäljitellä Suomen vanhaa runoa, sillä se olisi silloin tapahtunut peräti virheellisesti — mutta tuommoinen värsyrakennus mielestäni ei voi olla loukkaamatta Suomalaisen korvaa, joka on tottunut Kalevalan runomittaan; sitä olisi siis vältettävä.

G—t.

J. H. Tuhkanen, Aapinen ja lukukirja sekä Kertomuksia Biblian historiasta. Kotia ja kiertokouluja varten. Tampereella 1890, Hj. Hagelberg. Hinta —: 50.

Herman Ojala, Lukemisen alku-oppi eli Aapinen. Kotia ja kiertokouluja varten. Raamatun kertomuksilla varustettu painos. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 48 siv. 8:o. Hinta —: 35. Ilman Raamatun kertomuksia —: 25.

Se aika on jo meidänkin maassamme ollut ja mennyt, jolloin pikkulasten ensimmäistä opetusta pidettiin niin halpana, että se uskottiin miltei kelle tahansa. Kansakoululaitostamme saamme kiittää siitä, että tässä kohden muutos on tapahtunut. Jo siitä ajasta saakka, jolloin Jyväskylän seminaari päästi ensimmäisen oppilasparvensa ulos työskentelemään Suomen kansakoulun työvainiolle, on se käsitys selvenemistään selvennyt, että al-

keisopetuskin sekä metoodin että opetusvälikappaleitten puolesta vaatii tarkkaa huomiota, asiantuntemista ja huolenpitoa. Yhä yleisemmin on ruvettu vaatimaan, että opetuksen alusta alkaen tulee pitää päämääränään kehittää lapsen havaintokykyä, terottaa sen tarkkaavaisuutta, ohjata ja järjestää ajatusjuoksua sekä laajentaa lapsen käsityspiiriä. Sentähden onkin tuo vanhanaikuinen aakkos- ja tavausopetus, joka koneentapaisuutensa tähden niin väsyttää ja ikävystyttää lasta, saanut siirtyä yhä syrjemmälle, ja havainto-opetukseen perustuva kirjoitusluku-opetus on astunut sen sijaan. Tätä todistavat likinnä nuo monet viime aikoina ilmestyneet lukukirjat, jotka kaikki pyytävät tavalla tai toisella noudattaa uudenaikaisempia vaatimuksia opetustavan suhteen.

Ne molemmat kirjat, joita nyt ilmoitamme, ovat toimitetut erittäin kotoa ja kiertokouluja varten. *J. H. Tuhkanen* noudattaa lukukirjansa ensimmäisessä osassa kirjoitusluku-metoodia ja liittää sen havainto-opetuksen kanssa yhteen. Havaintoesineet opetusta varten ovat otettavat lapsille tunnetusta piiristä, niinkuin hän itse alkulauseessaan sanoo, ja kuitenkin on kuvien joukkoon sivuilla 7, 11 ja 12 pujahtanut esim. riikinkukko, dromedaari ja gorilla, kuvia, jotka eivät suinkaan ole otetut ainakaan maalaislastemme tunnetusta piiristä. Suotavaa olisi myöskin ollut, ettei lasten eteen olisi asetettu monta kuvaa yht'aikaa, niinkuin on asianlaita sivuilla 6, 7 ja 8. Se hämmentää vaan pienen lapsen huomiokykyä eikä kehitä sitä, niinkuin on tarkoitus. Jos tekijä olisi asettanut kuvat yhteyteen mallisanojen eikä äänien kanssa, niin kuvista olisi ollut enemmän suoranaista johtoa, erittäin koska tekijä neuvoo kirjan käyttäjiä lähtemään kokonaisesta sanasta eikä äänestä.

Kirjan toinen osa vastaa paremmin tarkoitustansa. Lukukappaleet ovat joko tuttuja kuvia lasten omasta elämästä, kertoelmia eläinkunnasta tai yksinkertaisia luonnonkuvauksia. Esitystapa on hyvä, lauseet lyhyet ja kieli sujuvaa. Kuvat liittyvät tässä osassa luonnollisesti tekstiin.

Yhtä mieltä emme kuitenkaan ole tekijän kanssa siinä, että varsinainen lukukirja olisi alotettava kaikkein korkeimmasta, Jumalasta. Jumalan luo me kaikki tahdomme johtaa lapsemme; mutta kun lapset ottavat ensimmäiset horjuvat askelensa lukutaidon vielä kankealla polulla, silloin olisi parempi käyttää jotain helppotajuisempaa, jotain konkreettisempaa ainetta pohjana.

Kolmas osa sisältää «Kertomuksia Pyhän Raamatun historiasta». Ilolla voimme sanoa, että tämä osa on hyvin toimitettu. Kertomusten valitseminen osottaa sekä asian tuntemista että järjestämistaitoa. Vanhasta Testamentista on otettu ne kertomukset, joita sopii pitää välttämättömänä perustuksena Uuden Testamentin käsittämiseen, ja Uudesta Testamentista ne, jotka ovat uskontomme perustuksena. Ansioksi on sekin luettava, että

kirjaan on sopivalla tavalla liitetty uskonkappaleet, käskyt, Herran siunaus ja Isä-meidän.

Ikävä kyllä on kirjaan pujahtanut muutamia painovirheitä, joista tekijä itse luettelee pahimmat; niiden lisäksi tahdomme vielä mainita seuraavia: Yhdistetyt sanat ilmaantuvat toisinaan kahdeksi sanaksi erotettuina, esim. siv. 34: *leipä kannikan* (= leipäkannikan), jonka jäljestä myöskin kysymysmerkki on jäänyt pois; siv. 39: *Suojelus enkeli;* siv. 41: Elon *korjuu aika.* Runossa «Lapsi ja koira» lienee säe: «Vou, vou suustaan kaikui» painovirheen kautta tullut näin kuulumaan; ajatus ja runomitta vaatisivat: Vou, vou *hänen* suustaan kaikui. Samoin «Rukous» nimisessä runossa säe: «Sun ota pienil*täs*» on luettava: — — pienil*täsi*, niinkuin seuraava loppusointu «käsi» osottaa.

Herman Ojala noudattaa lukemisen alkuopetuksessa vanhaa tapaa, jota hän ainoastaan siinä kohden on muuttanut, ettei hän alota aakkosista, vaan neljästä ääntiöstä, ja että hän sitten ryhtyy tavaamiseen. Kun ääntiöt ovat suoritetut, seuraavat kerakkeet, jotka myöskin tavausharjoitusten rinnalla vähittäin opitaan. Niin kauan kun kansan kodeissa ja kiertokouluissa ne henkilöt, jotka johtavat sisäluvun opetusta, suureksi osaksi eivät ole saaneet minkäänlaista ohjausta metoodin suhteen, niin kirja semmoinen, kuin tämä on, pitää paikkansa. Toivottavaa kuitenkin on, että se aika pian on koittava, jolloin ainakin kaikki kiertokoulun opettajat osaavat menestyksellä käyttää uudenaikaisempaa opetustapaa. Lukukappaleet kirjan toisessa osassa käsittelevät ylimalkaan lapsen havainto- ja käsityspiiriin kuuluvia asioita, joista lapset aivan hyvin omalla ajatuskyvyllään voivat päästä selville. «Kirkkomatkaa» vastaan tahtoisimme kuitenkin muistuttaa, että se osa kertomuksesta, jossa kuvataan papin saarnaa, on pikkulapsille liika vaikeata. Kertomus olisi ollut onnistuneempi, jos lyhyesti olisi kerrottu, että pappi saarnasi Jumalan armosta ja rakkaudesta ihmisiä kohtaan; sen pienikin lapsi olisi ymmärtänyt. Tämänkin kirjan kolmas osa sisältää «Pyhän Raamatun kertomuksia.» Ettei Raamatun historiaa voi aivan laajasti esittää kiertokoulussa, on itsestään selvää; suotava olisi kuitenkin, että tärkeimmät asiat tulisivat esiin. Niin on meidän mielestämme pidettävä puutteena, ettei mitään ole otettu Israelilaisten historiasta; esim. patriarkat, lain antaminen ja profeettain tärkeimmät ennustukset olisi pitänyt tähän sovittaa. Uuden Testamentin kertomukset ovat paremmin valitut.

Kirjan ulkomuoto on muuten moitteeton, paino on selvää ja paperi hyvää. Kirjoitusharjoituksia varten käytetyt kirjaimet ovat kuitenkin liian pienet. Ne olisivat saaneet olla ainakin kahta vertaa suuremmat.

I. G.

Väittelyä.

Vielä vähäsen „*Fichte*“ ja „*Tanne*“ sanoista.

«Valvojan» viime helmikuun vihossa oli luettavana minun kirjoitukseni ja hra B. F. G:n vastaus siihen, miten yllä olevat sanat ovat suomeksi käännettävät. Monet virkatoimeni ovat estäneet minua ennen vastaamasta, enkä sitä nytkään tekisi, jollen olisi vakuutettu, että jatketusta keskustelusta olisi asialle hyötyä.

Olisin odottanut, että hra B. F. G. olisi lausunut edes jotakin tämmöistä: «vaikka hra E:n väitteissä ei ole totuutta, niin myönnän kuitenkin, että *sopii* tulla samoihin tuloksiin, kun käyttää samoja lähteitä kuin hän». Mutta eipä niin sanotakkaan. Tuodaan päätukena esille «Juttelusanakirja», jolla en olisi luullut olevan mitään ratkaisevaa merkitystä *kielitieteellisissä* kysymyksissä. Rupesin siis laajemmalta tarkastamaan sanakirjakirjallisuutta, koska hra G:n väitteet aivan sotivat sitä vastaan, mitä itse luulen omin korvin kuulleeni Saksanmaalla ja muutenkin kirjoista oppineeni. Tässä tulokset lyhyestä tarkastuksestani.

Sain käteeni ensiksi *Tetraglott Lexicon* af *Öhrlander* och *Leffler*. Siinä löysin: *Gran* = Weisstanne, Edeltanne, weisse Fichte; sapin; pine, pine trea, spruce; *Fur*, *fura* = Fichte, Föhre; pin; fire; *Tall* = gemeine Fichte, Föhre, Kiefer, Fichtenbaum etc. Sitten katsoin ranskalais-saksalaista sanakirjaa (*O. L. B. Wolff*, Franz.-Deutsches und Deutsch-Franz. Wörterbuch). Tässä sanotaan: *Pin* = Fichte; *Sapin* = Tanne, Tannenbaum; samoin *Mozin et Bibier*in sanakirjassa: *Pin* = Fichte; *Sapin* = Tanne. Uudempaa englantilais-saksalaista sanakirjaa en ole käsiini saanut kuin *Joh. Ebers*in aikoinaan klassillisena teoksena pidetyn sanakirjan. Siinä on: *Fire* = Tanne; *Pine* = Fichte, Fichtenbaum; *Spruce* = eine Art nordamericanische Tanne. Vihdoin katselin *Michaelis*in kolme vuotta sitten (1888) ilmestynyttä italialais-saksalaista sanakirjaa. Lopulta löysin sieltä: *Abete* = Tanne, Tannenbaum; *Pino* = Fichte. Luultavaa on, että uudemmatkin sanakirjat ovat samaa mieltä kuin Michaelis, vaikka en ole niitä saanut käsiini.

Minä siis kaikessa nöyryydessä kysyn hra B. F. G:ltä: *sopiiko* kääntää *kuusi* ja *mänty* sanat niinkuin minä olen ne sanakirjassani kääntänyt, kun seuraa koko sivistyneessä Euroopassa käytettyjä sanakirjoja? Luuleeko hän todellakin, että niitä voi jättää syrjään, lausuen: «se ei koske tähän kysymykseen?» Eikö saattaisi olla mahdollista, että hänen «Juttelusanakirjansa» tarvitsisi vähäsen korjausta? Eiköhän ainakin täytyne myöntää: «sub judice lis est?».

«Valvojan» toimitukselle myöskin pari sanaa. Teidän muistutustanne en käsitä, koska en ole mitään pahaa Teille tahtonut sanoa, enkä huomaa sanoissani mitään semmoista olevankaan.

Karl Ervast.

Lopullinen vastaus.

Herra Ervast tahtoisi minua myöntämään, että, vaikka hänen väitteissään «ei ole totuutta», hra E:n lähteistä kuitenkin sopii tulla hänen tekemiinsä päätöksiin. Mutta — paha kyllä — näistä lähteistähän juuri olen saanut vahvistusta omalle ajatukselleni. Sitä en voi auttaa. Jos männyn ja kuusen nimitykset suuresti vaihtelevatkin saksalaisissa murteissa ja huolimattomassa puhekielessä, niin eihän sinne tänne horjuva jokapäiväinen puhe kelpaa perustukseksi sanakirjassa selitettäville luonnontieteellisille nimityksille, vaan tarkka tieteellinen kieli. — Mitä «Juttelusanakirjaan» tulee, on tunnettu, että Brockhausin teos on suurella huolella suoritettu ja että eri tieteitä koskevat artikkelit ovat etevien tiedemiesten kirjoittamia. Mistä paremmin saisi selkoa tieteellisten sanojen merkityksestä saksankielessä, kuin semmoisesta kirjasta, jonka tarkoituksia on niiden selittäminen itse Saksalaisille? Paitsi sitä olen ainoastaan sivumennen maininnut Brockhausin Konversatsioonisanakirjaa; «päätukena» minulle olivat hra E:n omat lähteet, Sandersin ja Weigandin sanakirjat, sekä muutamat kasviopilliset teokset. — Herra E. asettaa vihdoin sotariviin koko joukon eri sanakirjoista poimittuja ranskalaisia ja saksalaisia havupuiden nimiä, joiden todistusvoimaa en voi käsittää; sillä jo ensi silmäyksellä huomaa niiden olevan keskenänsä ristiriitaisia. Niin esim. *Tetraglott Lexicon*in mukaan englantilainen *fire* on saksaksi *Fichte;* mutta *Ebers*in sanakirjassa se vastaa saksalaista *Tanne.*

Mahdollista on, että hra Ervast vielä jatkaa tätä hyödytöntä kiistaa; mutta minulla ei ole enää halua siihen tuhlata aikaani. *Sat sapienti!*

B. F. G.

Kirjallinen katsaus.

Aristoteleen teos Atheenan valtiolaitoksesta. Viime vuoden loppupuolella levisi sanomalehtien kautta ympäri mailman tieteellinen uutinen, joka mitä suurimmassa määrässä jännitti etenkin historian ja klassillisen filologian harrastajain mieliä. Kerrottiin näet, että Aristoteleen kadonnut teos Atheenan valtiolaitoksesta oli löydetty eräästä British Museumin huostaan joutuneesta papyrus-käsikirjoituksesta. Ensin ei tahdottu oikein luottaa tuohon hämmästyttävään uutiseen; sillä onhan totuttu siihen, että sanomalehdistö useinkin tietää kertoa suurista löydöistä ja keksinnöistä, jotka sitten, kun tarkempia tietoja on hankittu, kutistuvat jotenkin mitättömiksi. Mutta niin ei ollut tällä kertaa asian laita. On kun onkin löydetty Aristoteleen verrattoman tärkeä teos. Jopa se on painon kautta saatettu yleisön arvosteltavaksi: edessäni on komea LI + 190 sivun suuruinen kirja: *Ἀθηναίων πολιτεία. Aristotle on the constitution of Athens, ed. by F. G. Kenyon. Second edition. London & Oxford 1891.* Sitä paitsi on myöskin julkaistu koko käsin kirjoitetun tekstin *facsimile*-painos.

Käsikirjoitus on kotosin Egyptistä. Siellä näet oli helleeniläisellä ja roomalaisellakin aikakaudella tapa panna kuolleitten hautoihin muun muassa kirjoja, asiakirjoja, runoteoksia j. n. e. Sitä tapaa meidän on kiittäminen siitä, että viime aikoina on saatu ilmoille suuri joukko kirjallisia muinaisuuden todistuskappaleita (enimmäkseen tosin pieniä katkelmia). Aristoteleen teos on kirjoitettu neljälle 10—11 tuuman korkuiselle papyruslehdelle, joista yksi on noin 7:n, toinen 5:n, kolmas ja neljäs kumpainenkin 3:n jalan levyinen. Teksti on niihin kirjoitettu 37:ään vierekkäin olevaan palstaan. Kukin lehti on luultavasti muodostanut kääryn (volumen). Yleensä papyrus oli tarkoitettu vaan toiselle puolelle kirjoitettavaksi. Mutta puheena olevaa teosta varten on käytetty jo ennen kirjoitettuja papyruslehtiä. Niiden etupuolelle oli näet kirjoitettu eräitä tilejä, joiden päivänmäärä on keisari Vespasianuksen 11 hallitusvuodelta, siis v. 78—79 j. Kr. Lehtien takapuolelle on sittemmin kirjoitettu Aristoteleen teksti, luultavasti 1:n vuosisadan lopulla tai 2:n alkuvuosina. Tekstin alku puuttuu, ja se nähtävästi puuttui jo siitä kappaleesta, josta käsikirjoitus on kopioittu. Loppuosa käsikirjoitusta on pahasti turmeltunut; viimeiset 7 palstaa (4:s

lehti) eivät ole kuin katkelmia. Suurin osa käsikirjoitusta on sitä vastoin säilynyt jotensakin hyvässä kunnossa.

Aristoteleen teos Atheenan valtiolaitoksesta oli ensimmäinen ja tärkein osa hänen suurta *Πολιτεῖαι* nimistä kokoelmaansa, jossa hän oli esittänyt 158:n eri yhteiskunnan valtiolaitokset. Lukuisista citaateista näkyy, kuinka halukkaasti sekä historioitsijat ja muut kirjailijat, että etenkin reetorillisten ja antikvaaristen sanakirjain sepittäjät ovat siitä ammentaneet. Citaatit osottavatkin, että teos oli todellinen aarreaitta, täynnä tärkeitä, seikkaperäisiä ja luotettavia tietoja. Noin 6—9 vuosisatojen välillä j. Kr. se näkyy joutuneen unohdukseen. Tuskin on yhtäkään muuta kadonnutta muinaishelleeniläistä teosta niin haikeasti kaivattu, kuin tätä Aristoteleen teosta Atheenan valtiolaitoksesta. Ja nyt, tuhannen vuoden kuluttua, se jälleen nousee haudasta ja astuu päivän valoon! — Että näet British Museumin papyruskokoelmista löydetty kreikkalainen teksti todella on Aristoteleen mainio teos, on voitu todistaa vertaamalla sitä noiden ennältään tunnettujen lukuisten citaattien kanssa.

Teos jakaantuu 2 osaan. Edellinen, 20 palstan pituinen, on sisällykseltään historiallinen; siinä kerrotaan Atheenan valtiolaitoksen kehittymisen historia vanhimmista ajoista 5:nnen vuosisadan loppuun asti. Toinen osa taas on deskriptiivinen; siinä kuvataan Atheenan valtiolaitos semmoisena kuin se oli Aristoteleen aikoina. Näistä kahdesta osasta edellinen on meille tärkein. Jälkimmäisestä näet on ammennettu hyvin runsaita tietoja etenkin Harpokratioonin ja Polluxin sanakirjoihin, ja sitä paitsi sen kuvaamat olot ovat tutkijoille jotensakin tutut 4:nnen vuosisadan suurten puhujain teoksista. Historiallinen osa sitä vastoin on täynnä aivan uusia tärkeitä tietoja; se ratkaisee monta vaikeata kysymystä, joita tutkijat tähän asti ovat koettaneet selvittää riitaisten hypoteesien avulla; sanalla sanoen se asettaa Attikan yhteiskunnan kehityshistorian uudelle, vankalle pohjalle. Näytteeksi kerrottakoon tässä lyhyesti muutamia teoksen laatua valaisevia kohtia.

Aristoteleen mukaan Atheenan valtiomuoto oli hänen aikoihinsa asti ollut 11 muutoksen alaisena. Ne ovat: 1) Theeseuksen aikoina tapahtunut, joka jo vähän vähensi kuninkaanvaltaa, 2) Drakoonin ja 3) Soloonin laatima yhteiskuntajärjestys, 4) Peisistratoksen yksinvalta, 5) Kleistheneen laatima järjestys, joka oli kansanvaltaisempi kuin Soloonin, 6) Areiopagin ylivalta ensi aikoina persialaissotien jälkeen, 7) Ari-

steideen perustama, Ephialteen kehittämä kansanvalta. 8) n. s. 400:n hallitus, 9) palautettu kansanvalta, 10) 30:n ja 10 tyrannin valta, 11) uudistettu kansanvalta, joka kesti vielä Aristoteleen aikoina. Teoksen alku tosin puuttuu; käsikirjoitus alkaa kuvaamalla mimmoiset olot olivat ennen Drakoonin lainlaadintaa. Mutta historiallisen osan lopussa Aristoteles on itse esittänyt yllä olevan luettelon. Kummastusta herättää ensiksikin se seikka, ettei noiden valtiomuodon muutosten joukossa ole mainittu kuninkaanvallan poistamista. Tämä todistaa oikeaksi sen arvelun, ettei kuninkaanvaltaa koskaan nimenomaan kumottu, vaan että Atheenan valtiomuoto aivan vähitellen kehittyi kuninkaanvallasta tasavallaksi. Onhan ennestään tunnettu, ettei kuninkaanviran nimeä (basileus) koskaan poistettu. — Arkhontien viraston synnystä saadaan aivan uusia tietoja, jotka jossakin määrin valaisevat tuota mainittua valtiomuodon kehitystä. Hyvin aikaseen (jo varsinaisen kuninkaanvallan aikoina) asetettiin kuninkaan lisäksi erityinen sotapäällikkö, polemarkhos. Sittemmin, nähtävästi niihin aikoihin, jolloin kuninkaanvirka vielä oli elinaikainen ja pysyi vanhan kuningassuvun erityisoikeutena, lisättiin arkhontin virka. Ja vasta paljoa myöhemmin, niihin aikoihin, jolloin esivaltavirat olivat tulleet vuotuisiksi, asetettiin Thesmotheetain virkakunta, jonka alkuperäisenä tehtävänä näkyy olleen jonkunmoisten oikeussäännösten muistiin kirjoittaminen.

Jo antiikkisista ajoista alkaen on Areiopagin neuvoston iästä ja alkuperäisestä asemasta ollut olemassa eriäviä mielipiteitä. Aristoteleen teos todistaa, että se oli olemassa jo ennen Drakoonin aikoja ja että se silloin oli Atheenan varsinaisena valtioneuvoskuntana. Aivan uusia tietoja saamme Drakoonin toimesta. Tähän asti Drakoon on ollut tunnettu yksinomaan rikoslakien laatijana. Tiedettiin tosin, että hänen lainlaadinnallansa oli melkoinen valtiollinen merkitys; sen kautta näet koetettiin tyydyttää sorrettua rahvasta, joka vaati kirjoitettuja lakeja, jotteivät ylimykset voisi sitä tuomita ja rangaista mielivaltansa mukaan. Mutta sen ohessa Drakoon nyt esiintyy koko valtiolaitoksen uudistajana. Syy, miksei siitä ole säilynyt tietoja muualla, lienee siinä, että Soloon sittemmin, kun hänelle annettiin valta järjestää yhteiskuntaa, uuteen yhteiskuntajärjestykseensä otti Drakoonin aikaansaamat parannukset. Jo Drakoon näkyy luopuneen vanhasta aristokraattisesta sukujärjestelmästä; Aristoteles näet kertoo, että hän antoi kansalaisoikeudet (ainakin aktiivisen vaalioikeuden) kaikille, jotka kykenivät varustamaan itseänsä hopliitin aseilla. Hämmästyttävimpiä tietoja on,

että jo Drakoon perusti 401-miehisen valtioneuvoston, joka oli valittava arvalla; tähän asti 400-miehisen neuvoston asettaminen on katsottu olevan Soloonin tärkeimpiä uudistustoimia. Myöskin kansan luokittaminen varallisuuden mukaan esiintyy jo Drakoonin laeissa. Yleensä käypi selväksi, että Soloon valtiollisten perustuslakien laatijana vahvisti ja kehitti Drakoonin laatimia laitoksia ja yleensä rakensi Drakoonin laskemalle perustukselle.

Siihen mitä tähän asti olemme tietäneet Soloonin toimesta on tullut lisäksi moni tärkeä tieto. Uutta on esim. että jo Soloon sääsi arvanheittoa käytettäväksi virkamiehiä asetettaessa, tosin siten, että ensin valittiin joukko ehdokkaita ja sitten niiden kesken heitettiin arpaa. Niinpä 9 arkhonttia otettiin arvalla 40:stä phyleiden valitsemasta ehdokkaasta. — Ratkaistuksi voitaneen nyt katsoa vanha riitakysymys Soloonin aikaansaaman seisakhtheian (ahdingon poistamisen) luonnosta. Aristoteleen auktoriteetti yhtyy niiden lähteiden puolelle, joidenka mukaan seisakhtheia oli täydellinen velkasitoumusten poistaminen. Sillä puolella ovat jo ennenkin parhaimmat antiikkiset auktoriteetit olleet, mutta tuon toimenpidon vallankumouksellinen luonne on tähän asti epäilyttänyt monta etevää tutkijaa.

Jo ennen on ollut tunnettu, että Areiopagin neuvoston viisaat ja tarmokkaat toimenpiteet toisen persialaissodan aikana suuresti enensivät sen arvoa. Mutta vallan uutta on, että Areiopagi, tuo ylimysvallan vankka tukiturva, persialaisen hyökkäyksen torjumisen jälkeen 17 vuotta oli Atheenan valtion varsinaisena johtajana. — Sen valtiollisen vaikutusvallan kukistamisesta (v. 462) saamme niinikään ensi kerran tarkempia tietoja. Ja hämmästykseksemme näemme siinä toimenpidossa johtavana henkilönä, Ephialteen ohessa, — vanhan Themistokleen, jonka tähän asti on luultu olleen niinä aikoina jo 3—4 vuotta maanpakolaisuudessa Aasiassa! Themistokleen maineelle hänen osallisuutensa Areiopagin neuvoston kukistamisessa ei juuri ole eduksi; hän näet siinä esiintyy mitä petollisimpana vehkeilijänä.

Myöskin Aristeideen valtiolliseen toimeen luopi Aristoteleen teos uutta valoa. Tunnettu on, että Aristeidestä tavallisesti kuvataan Themistokleen täydellisenä vastakohtana: Themistokles oli petollinen, Aristeides oikeutta harrastava, Themistokles harrasti kansanvaltaa, Aristeides oli ylimysvallan pylväs, j. n. e. Tosin tutkijat eivät ole voineet olla huomioon

ottamatta, että Aristeideen tärkein valtiollinen toimi Atheenan sisällisten olojen alalla, valtiollisten oikeuksien ulotuttaminen kaikkiin kansalaisluokkiin, oli itse asiassa merkillisimpiä edistysaskeleita kansanvaltaiseen suuntaan. Mutta ei ole yleensä rohjettu siitä tosiasiasta johtaa täydellisiä johtopäätöksiä (lähimmin kuitenkin A. Holm, teoksessaan Griechische Geschichte, Berl. 1886—1891). Nyt on asian todellinen laita tullut ilmi. Aristoteleen teoksessa Aristeides esiintyy rahvaan puoltajana ja kausanvallan varsinaisena perustajana. Merkillistä tosiaan on nähdä, mitenkä myöhempien aikojen puoluekiihko sekä halu sovitella historiallisia tosiasioita reetorillisten näkökohtien mukaan, on saattanut väärentää mainion Aristeideen kuvan. Eihän niinä aikoina, jolloin filosofien ja hienon mailman mielestä ylimysvaltainen ja hyvä, sekä kansanvaltainen ja paha olivat synonyymejä, mitenkään käynyt laatuun myöntää, että Aristeides, jalo, hurskaudestaan mainio Aristeides oli ollut kansanvallan puolella! — Aristoteles ei suinkaan ollut mikään kansanvallan ihailija. Että hän kuitenkin on esittänyt Aristeideen valtiollista kantaa sillä tavoin kuin hän sen on tehnyt, se osottaa puolueettomuutta ja totuuden harrastusta, joilta emme voi kieltää kunnioitustamme.

Niin hajanaiset kuin yllä olevat näytteet ovatkin, niin ne kuitenkin riittänevät antamaan aavistuksen siitä, kuinka paljon uutta valoa Aristoteleen äsken löydetty teos on omiaan luomaan Atheenan yhteiskunnan kehityshistoriaan. Tietysti tarvitaan paljon työtä ja paljon aikaa ennenkun kaikki sen antamat tiedot on selitetty ja punnittu sekä sovitettu yhteen ennen tunnettujen lähteiden kanssa; onhan aluksi tekstikritiikallakin melkoista työtä ennenkun Aristoteleen tekstikään on kaikin puolin saatu selvitetyksi ja puhdistetuksi. Mutta sen voipi kuitenkin jo nyt varmuudella väittää, että Aristoteleen *Ἀθηναίων πολιτεία*:n löytäminen tekee käännekohdan Hellaan historian tutkimuksessa.

O. E. Tudeer.

Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen, herausgegeben von Wilhelm Oncken on epäilemättä merkillisimpiä ja laajimpia yrityksiä historiankirjoituksen alalla viime aikoina. Tämä sarja, jonka julkaiseminen alkoi v. 1879 ja josta nyt (1891) puuttuu ainoastaan pari osaa, on sisältävä yhteensä 32 laajaa «yksityisesitystä», joista useat käsittävät useampia osia, eri aikakausien ja eri kansojen historiasta, ja on siten esittävä kaikki mail-

manhistorian pääkohdat. Kaikkien osien tekijöiksi on hankittu alallaan tunnettuja tutkijoita ja yleensä tarjoaa koko teos siis lukijoille tutkimuksen viimeiset tulokset. Monet osat esiintuovat vielä aivan uusia näkökantoja. Koko sarjan arvo ja erittäinkin huvittavaisuus on vielä suuresti enennyt sen kautta, että se on runsaasti varustettu hienoilla ja valaisevilla kuvilla kunkin ajan säilyneistä muistomerkeistä, taikkapa tapauksista samanaikuisten kuvien mukaan.

Tähän saakka ilmestyneistä osista mainittakoon tässä seuraavat: Tärkeä ja paljon uutta sisältävä on J. Dümichenin ja E. Meyerin «Geschichte des alten Aegyptens». Fr. Hommelin teoksesta «Geschichte Babyloniens und Assyriens» katso alempana erikseen. B. Stade ja O. Holtzmann koettavat kirjoittamassaan Juutalaisten historiassa («Geschichte des Volkes Israel») yhteensovittaa niitä eri tietoja, joita saadaan Raamatusta ja profanisista lähteistä ja muinaisjäännöksistä. Breslaun Professori F. Dahn, tunnettu romaaninkirjoittajanakin, esittää neljäosaisessa teoksessa «Germaanilaisten ja romaanilaisten kansain muinaishistoriaa», jolla alalla jo hänen entiset teoksensa ovat hankkineet hänelle kuuluisan nimen. Keskiajan hajanaisia piirteitä on usein vaikea koota yhteen tarkoiksi ja selviksi kuviksi, sentähden on jo ansionsa niillä huolellisilla keskiajan elämän eri puolista tehdyillä esityksillä, jotka kuuluvat Onckenin kirjasarjaan: A. Müllerin «Der Islam im Morgen- und Abendland», B. v. Kuglerin «Geschichte der Kreuzzüge», H. Prutzin «Staatengeschichte des Abendlandes im Mittelalter», G. F. Hertzbergin «Geschichte der Byzantiner und des Osmanischen Reiches», L. Geigerin «Renaissance und Humanismus», S. Rugen «Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen» ja Th. Schiemannin «Russland, Polen und Livland bis ins 17 Jahrhundert». Prof. M. Philippson Brüsselistä kuvailee kahdessa vilkkaasti kirjoitetussa teoksessa «Länsi-Eurooppaa Filip II:n aikana» ja «Ludvig XIV:n aikakautta». Varsin ansiokkaita ja monta uutta tietoa sisältäviä ovat Tarton professorin A. Brücknerin kaksi esitystä Venäjän historiasta «Peter der Grosse» ja «Katharina II». Kiitetty on samoin A. Sternin esitys «Englannin vallankumous», ainoa tämän sarjan teoksista, joka on suomalaisessakin, hyvässä J. Sjörosin tekemässä käännöksessä ilmestynyt. W. Onckenin, itse toimittajan, tekemiä on kolme osaa: «Das Zeitalter Friedrichs des Grossen», «Das Zeitalter der Revolution, des Kaiserreiches und der Befreiungskriege 1789—1815» sekä «Das Zeitalter des Kaisers Wilhelm». Erinomaisella tarkkuudella ja tiedolla

ovat nämäkin kirjoitetut; ne näyttävät meille sitä nykyjään Saksassa vallalla olevaa historiallista suuntaa, «Bismarckin suuntaa», jolle Saksan valtakunnan muodostus on uudemman ajan historian päämäärä, jonka mukaan kaikki muut tapaukset mailmassa arvostellaan. Tämän vuosisadan historiaa 1815—51 esittää Th. Flathe kirjassa «Das Zeitalter der Restauration und Revolution»; O. Hopp kuvaa Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain kohoamista vuosisadan kuluessa mailman mahtavimpien valtakuntain joukkoon («Bundesstaat und Bundeskrieg in Nordamerika»). Vielä valmistumattomista osista mainittakoon «Kolmikymmenvuotisen sodan aikakausi» (jonka kirjoittaa G. Droysen) ja «Itämaisen kysymyksen historia 1856—76» (F. Bamberg). — Historian ystäville ei siis Onckenin suuri kokoelma voi jäädä vieraaksi; useimmista historian pääkysymyksistä tavataan siinä ansiokkaita ja tutkimuksen viimeiset tulokset antavia esityksiä. Teosta kokonaisuudessaan ostamaan ei jokaisen kukkaro riitä, sen hinnaksi on näet tuleva ainakin noin 620 Saksan, siis 800 Suomen markkaa.

* * *

Geschichte Babyloniens und Assyriens. Von Dr. *Fritz Hommel.* Berliini 1885—88. Aivan uutta valoa ihmissuvun vanhimpaan kehitykseen ovat parina viime vuosikymmenenä luoneet Kaksoisvirran maasta ilmi saadut muinaisjäännökset, joiden «nuolenpääkirjoituksen» lopuksi on täytynyt ilmaista salaisuutensa tutkimukselle. Nykyajan tiede on siinä saavuttanut mahdollisesti suurimman voittonsa. Hävinneet kansat ja kielet ovat saaneet astua esiin haudastansa meille kertomaan sivistyksen ensimmäisestä alusta. Vuosituhansien kuningassarjat, sotinensa ja rauhallisine töinensä, palatsi- ja temppelirakennuksinensa, todistavat niistä ajoista, jolloin ensimmäiset valtiolaitokset maan päällä syntyivät. Hyvän yleiskatsauksen tutkimuksen viime tuloksista tällä alalla saapi F. Hommelin runsailla kuvilla varustetusta teoksesta Geschichte Babyloniens und Assyriens, joka on julkaistu osana W. Onckenin yllämainitussa sarjassa. Babylonian ja Assyrian historia alkaa ainakin seitsemättä vuosituhatta sitten, sillä jo muutamia vuosisatoja ennen v. 4000 ennen Kristuksen syntymää arvellaan kuningas Ur-Ghannan ja hänen jälkeläistensä hallinneen Sirgullassa, Kaakkois-Babyloniassa. Maa on jaettuna moniin pieniin osiin; kuninkaita ja pappisruhtinaita mainitaan seuraavilla vuosisadoilla monessa paikassa: Sirgullassa, Erekissä, Agadissa, Urissa y. m. Näitten ikivanhojen kaupunkien rinnalla on kuuluisa Baby-

lon verrannollisesti puhuen ainoastaan lapsi, sillä vasta vähää ennen v. 2000 se ensi kerran astuu esiin, vaan se tulee pian, varsinkin kuningas Kammuragaan kautta noin v. 1900 koko Babylonian etunenään. Assyria on alkuansa katsottava vain Babyloniasta lähteneeksi siirtokunnaksi, joka kuitenkin aikojen vieriessä nousee kilpailemaan emämaansa kanssa, jopa Tiglatpilesar I:n ajoista asti (1115—1100) tulee päävallaksi Länsi-Aasiassa. Useista Assyrian hallitsijoista meillä nyt, kiitos Assurbanipalin «savitaulukirjastolle», on täydellisempiä tietoja kuin monesta Euroopan keskiaikaisesta kuninkaasta. Tuosta 3000-vuotisesta kehityksestä (vuoteen 1000 e. Kr.) oli vielä äsken tuskin hämärä muistokaan tunnettuna. Nyt näemme muinaisen Babylonian ihmisten elävän ja toimivan silmiemme edessä; luemme heidän rukouksiansa ja loitsujansa, heidän tarujansa suuresta vedenpaisumuksesta, josta ainoastaan hurskas Shamashnapishti jumalien avulla pelastuu, Nimrodin käynnistä esi-isänsä haudalla neuvoja kysymässä, Istarjumalattaren käynnistä Manalassa y. m. Sen, mikä vielä on jäänyt hämäräksi, voi toivoa uusien löytöjen selvittävän.

Vielä pari sanaa n. s. sumerilaisesta kysymyksestä, jonka yhteen aikaan melkein luultiin voivan tulla *suomalaiseksikin* kysymykseksi. Sumiriksi sanottiin vanhimpina aikoina osa Babyloniasta; sen asukkaitten, Sumerilaisten, on arveltu olleen eri kansansukua, kuin muut Babylonialaiset, sekä keksineen vanhimman n. s. sumerilaisen nuolenpääkirjoitus-laadun. Useat tutkijat, Oppert, Lenormant y. m. ovat pitäneet Sumerilaisia ja heidän kieltänsä ural-altailaisena kansana ja kielenä, mutta kysymyksen lopullista ratkaisua on pidättänyt se seikka, että tuo vanhin nuolenpääkirjoitus aina tähän saakka selvittämisyrityksille on tehnyt suuria vaikeuksia, senkin jälkeen kuin muita nuolenpääkirjoituksia jo yleensä varmuudella luetaan. Muutamat tutkijat, niinkuin Delitsch ja Zimmern, ovat viime aikoina esittäneet senkin mielipiteen, että sumeriläinen nuolenpääkirjoitus ei ole mitään eri kieltä, vaan ainoastaan ideogrammaattinen (kuvallinen) kirjoituslaatu, jota vanhuutensa takia pidettiin suuremmassa arvossa ja käytettiin papillisissa y. m. kirjoituksissa. Yllänimitetyn teoksen tekijä Hommel ei kuitenkaan enää arvele mitään epäilystä voivan olla siitä, että kirjoituksen oikea avain jo on löydetty ja että kieli on erästä turkkilaista murretta. Sen osottaa hänen mielestään sekä kielen yleinen luonne että sanavertailut, joita hän esiintuo, esim. adda, isä, turkiksi ata, anna, äiti, turkiksi ana; ugul, poika, turk. oghul; dingir, Jumala, turk. tengri; gig, yö, turk. gidsche; gul, tähti, turk.

jol(duz); gud, lehmä, turk. üd; gaz, vuohi, turk. keči; anshu, aasi, turk. eshek, j. n. e. Tämän ural-altailaisen kansanaineksen Hommel myöskin näkee selvästi erikseen kuvattuna vanhimmissa muistomerkeissä Sirgullassa, missä kuninkaat, niinkuin Ur-Ghanna, mahtava Gudîa (noin v. 3100 e. Kr. s.) y. m., olivat tätä turkkilaista rotua. — Aivan erityistä viehätystä saapi, niinkuin Hommel huomauttaakin — jos hänen päätelmänsä pitävät paikkansa — Kaksoisvirran maan vanhin historia siitä, että siellä jo historian ensi koitteessa tavataan vuorovaikutusta kolmen suuren kansansuvun, Seemiläisten, Iranilaisten ja Turkkilaisten, välillä. Ihmiskunnan historia osottautuu yhä selvemmin siksi, mitä se oikeasti on, kaikkien kansojen yhteiseksi pyrinnöksi tietoa ja valoa kohti.

* * *

Vue générale de l'histoire politique de l'Europe par *E. Lavisse.* Pariisi 1890. Tässä teoksessa löytää halullinen lukija lyhyesti vaan selvästi esitettyinä pääpiirteet valtiollisesta historiasta aina vanhasta Kreikasta alkaen meidän päiviimme asti. Tekijän lausumat ajatukset ovat usein varsin sattuvia ja antavat aihetta uusiin mietteisiin. Tasapuolisuutta — ominaisuus, jota usein kaipaa suurten sivistyskansain historioitsijain esittelyissä ja mietteissä mailman historiasta, kun tulee puheeksi jakaa valoa ja varjoa eri kansojen välille — koettaa tekijä tunnollisesti noudattaa ja onnistuukin siinä jossakin määrin. Nähtävästi on hän tuntenutkin, etteivät hänen omat kansalaisensa, Ranskalaiset, tule täysin tyytyväisiksi esitykseen, vaan vaativat vielä suurempaa kunniata Ranskalle yhteisestä kehitystyöstä. Hra Lavisse lausuu sentähden esipuheessa puolustukseksensa seuraavat kuvaavat sanat: «Minä olen parhaimman voimani mukaan koettanut vastustaa patriotismin ennakkoluuloja, ja luulen, etten ole liioitellut Ranskan asemaa mailmassa. Mutta minun esitykseni antaa aavistaa, viimeisillä sivuilla, että jos ne ristiriidat, jotka pitävät Eurooppaa aseissa ja uhkaavat sitä hävittää, voidaan saattaa rauhaan, niin se on tapahtuva Ranskan hengen kautta».

G—t.

Viron kielen vanhimmat muistomerkit. Ne vironkielen vanhimmat kirjalliset muistomerkit, jotka ovat tähän asti olleet käytettävinämme, ovat 1630-luvulta. Tosin on kyllä ollut tunnettu, että eräs *Franz Witte*, joka vv. 1525—1552 oli apupappina Tartossa, oli julkaissut vironkielellä Lutherin katkismuksen, mutta tämä kirja, joka oli painettu Lübeckissä v.

1533 ja jota vielä v. 1715 kuuluu olleen yksi ainoa kappale jäljellä, on nykyjään tiettävästi kokonaan hävinnyt. Vielä aikaisemmin, 1500-luvun alkupuolella, on mahdollisesti painettu viroksi katolinen katkismus, mutta tämän kirjan olemassaolosta ja kohtaloista ei ole mitään varmoja tietoja. Ensimmäiset meille säilyneet vironkielen kirjalliset muistomerkit ovat tallinnalaisen *Heinr. Stahl*in julkaisemat, ja on siis luonnollista, että häntä on pidetty viron kirjakielen varsinaisena perustajana, varsinkin koska edellisen virolaisen kirjallisen tuotannon tiedettiin olleen niin perin vähäisen. Selville on kuitenkin käynyt, että Stahlillakin on ollut edeltäjiä, jotka vironkielen käytännössä ovat ehkä olleet häntä etevämmät. Tallinnan kaupunginarkistosta on nimittäin löydetty virclaisia saarnoja vuosilta 1600—1607, jotka osottavat, että jo ennen Stahlia on ollut olemassa jommoinenkin määrä käsinkirjoitettua vironkielistä hengellistä kirjallisuutta, johon Stahl on voinut nojautua. Se, jonka ansiona on näiden saarnojen löytäminen, on toht. *Th. Schiemann*, joka oli vv. 1883—87 Tallinnan kaupunginarkiston hoitajana. V. 1885 mainitsi provasti *Malm* «Baltische Monatschrift» nimisessä lehdessä tästä löydöstä, mutta lausui samalla sen arvelun, että koko löytö oli jotenkin vähäarvoinen. Pääansio siitä, että näiden saarnojen arvoa ruvettiin huomaamaan, tulee pastori *Reiman*ille, joka niistä on huomauttanut sekä kirjallisesti, että «Gelehrte estnische Gesellschaft»in kokouksessa. Mainitun seuran esimies prof. *Leo Meyer* ryhtyi innokkaasti toimiin käsikirjoitusten julkaisemiseksi, ja häntä tulee kiittää siitä, että painatus jo on loppuun saatettu, vaikkei kirja tietääkseni vielä ole kirjakauppaan ilmestynyt. Niistä arkeista, jotka prof. Leo Meyer, erinomaista hyväntahtoisuutta osottaen, minulle on edeltäpäin lähettänyt, näkyy, että kokoelma sisältää 39 saarnaa, yhteensä 341 8-taitteisen painoarkin sivua. Julkaisua seuraa facsimile näytteenä alkukirjoituksesta. Omituista on, että keskellä virolaista tekstiä tuon tuostakin tavataan saksalaisia lauseita; varmaankin ne ovat siten selitettävät, niinkuin prof. Meyer on huomauttanut, että papit ovat saksaksi kirjoittaneet konsepteihinsa semmoiset kohdat, joita ovat varmaan tienneet ilman muuta saarnatessaan voivansa viroksi sanoa, koska saksalainen kirjoitus heiltä on käynyt nopeammin. En saata tietysti tässä ruveta laveammalti esittämään näiden saarnojen merkitystä vironkielen historialle. Niissä esiintyy paljo sangen huvittavia muotoja, jotka luovat valoa vironkielen kehkeymiseen. Epäilemättä on näidenkin saarnojen kirjoittajaa, samoin kuin Stahlia haitannut puuttuva

vironkielen taito, mutta joka tapauksessa meillä nyt on paljoa lujempia tukikohtia Stahlin kielen arvostelemiseen, kuin tätä ennen.

Puheenalaisten saarnojen tekijästä on Tallinnan kaupunginarkiston hoitaja G. v. Hansen tullut päätökseen, joka näyttää kaikin puolin todennäköiseltä. V. 1715 ilmestyneen virolaisen Uudentestamentin esipuhcessa kerrotaan, että eräs *Georg Müller* oli ensimmäinen oman maan mies, joka oli alkanut vironkieltä viljellä. Tästä Mülleristä tiedetään, että hän v. 1601 tuli vakinaiseksi papiksi Tallinnaan ja kuoli 1608; nämät ajanmääräykset soveltuvat varsin hyvin näihin saarnoihin, joista viimeinen pidettiin joulukuussa 1607.

Tarton «Gelehrte estnische Gesellschaft» ansaitsee kaikkea kiitosta ja kunniaa suomalaisten tutkijain puolelta tämän arvokkaan lähdekirjan julkisuuteen toimittamisesta.

* * *

Ruotsalaisen miehen tutkimuksia venäjän ääntämisestä. Dosentti *J. A. Lundell*, joka meilläkin on tunnettu ruotsin murteiden ja folkloren tutkijana ja joka piakkoin nimitettäneen slaavilaisten kielten professoriksi Upsalan yliopistoon, on julkaissut ensimmäisen vihon teostansa «*Études sur la prononciation russe*». Tämä ensimmäinen osa tekee selkoa kirjallisuudessa esiintuoduista venäläisen ääntämisen esityksistä tämän vuosisadan alkupuolelta ruveten, ja tätä osaa on nyt ensimmäinen vihko ilmestynyt. Tämänlaatuinen esitys on epäilemättä varsin tervetullut kaikille niille kielimiehille ja foneetikoille, joilla ei ole tilaisuutta eikä aikaa tutkia usein vaikeasti saatavia alkuteoksia; se on sitä paitsi erittäin hauska ja arvokas, koska se valaisee mielipiteiden kehittymistä tällä alalla ja siten tuottaa varmuutta ja selvyyttä itse ilmiöihinkin. Tekijän esitys näistä asioista on hyvin asiallinen ja laaja; pikemmin häntä voipi moittia liiasta tarkkuudesta kuin lyhyydestä, mutta samalla tulee oikeaksi myöntää se, mitä hän itse jo edeltä päin sanoo: «jos kerran tämmöinen työ oli tehtävä niin se oli tehtävä sillä tavoin, ettei kenenkään tarvitse sitä tehdä uudestaan». Teoksen 2:sessa osassa tekijä aikoo antaa oman esityksensä nykyisen venäjän ääntämisestä sekä 3:nnessa tutkimuksen Pietari Suuren ja Katariina II:sen aikuisesta venäläisestä ääntämisestä kielioppien, kirjoitustapojen ja muiden todisteiden perustalla.

E. N. Setälä.

Eesti rahvalaulud Segakoorile, kogunud ja trükki andnud Dr. *K. A. Hermann.* Esimene wihk. Tartus 1890 (Eesti Kirjameeste Seltsi toimetused N:o 89). 40 virolaista kansanlaulua sisältää esillä oleva vihko; mainitkaamme heti alussa, että ne ovat yleensä erittäin taitavasti sovitetut; varsinkin viehättää yksinlaulun ja köörin vaihtelu niissä lauluissa, joiden melodia näkyy olevan vanha runonuotti. Ne muistuttavat suuresti suomalaisia Kalevalan nuotteja, vaan sillä eroituksella että $^5/_4$ tahdin asemesta on 2 kertaa $^2/_4$ (suom.: ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑, vir.: ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ ⏑ ⏑). Olisikohan tuo eroavaisuus keräilijän erehdystä? Ken kansanlauluja on koonnut, tietää, kuinka ääretöntä tarkkuutta vaaditaan niiden oikeaan merkitsemiseen, varsinkin jos sattuu olemaan nykyisessä taidemusiikissa harvinaisia rytmiä.

Suomalaisiin vivahtavia lauluja ovat sitäpaitsi numerot: 6 (erinomaisen kaunis), 8, 15, 17, 19, 24, 25, 27, 37; useat muut ovat tanssilaulujen kaltaisia, joita Suomessakin lauletaan, vaan joiden alkuperä mahdollisesti on germaanilainen; niiden melodiakin kaipaa originaalisuutta, jonka tähden ne vaikuttavat vaan hilpeytensä ja taitavan humoristisen sovituksen kautta. Parissa laulussa voi selvään huomata venäläistä tai saksalaista vaikutusta.

Laulujen erityinen virolainen luonne ilmenee kahdessa kohden: 1) doorisessa sävellajissa, jossa varsinkin vanhemmat laulut käyvät ja josta päättäen niiden kokooja esipuheessaan arvelee niiden olevan syntyisin siltä ajalta, jolloin muka mediläiset esi-isämme olivat yhteydessä Egyptiläisten ja Kreikkalaisten kanssa; 2) rytmin tasaisuudessa, joka enimmille tavuille antaa saman nuottiarvon. — Edellinen seikka ilmestyy usein suomalaisissakin lauluissa; jälkimmäinen osottaa kansanlaulun alkuperäistä kehitysastetta, joka Suomessa jo on ruvennut väistymään paljon rikasrytmisemmän tieltä. Erittäin huvittavaa siis olisi lähemmin ja laajemmin tutustua Viron kansanhengen soitannollisiin tuotteisiin, joista olisi vertaavalle tutkimukselle suuri hyöty.

Enimmät vihossa löytyvistä lauluista ansaitsisivat tulla suomalaisten köörien ohjelmiin; useat voisivat tulla yleisön mielikappaleiksi. Kiitämme siis sydämestämme tohtori Hermannia ja hänen edustamaansa veljeskansaamme tästä kokoelmasta, jonka huokea hinta (50 kop.) varmaan on sille hankkiva laajaa leviämistä meidänkin maassamme.

Cis.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

Jaakko Juteini.

Kirjoittanut Julius Krohn.

Kysytty on joskus: tokko suomenkielinen kirjallisuus olisi päässyt alkuun, jos ei Suomi olisi tullut erotetuksi Ruotsista? Tämmöiset kysymykset mitä olisi voinut tapahtua, jos se tai se olisi ollut, ovat enimmiten vaikeat, miltei mahdottomat vastata, siitä luonnollisesta syystä, että tavallisesti ei löydy todellisia, luonnollisia perusteita, joille vastausta rakentaa. Yllämainitussa asiassa on kuitenkin jonakin vastauksena, että ensimmäinen varsinainen kirjailija suomenkielellä, ensimmäinen joka ei vaan satunnaisesti silloin tällöin viskannut ulos jotain runoa, vaan oli oikein ottanut runoilemisen ja ylimalkaan kirjallisuuden elämäntyöksensä, jo alkoi tointansa ennen vuotta 1809. Tämä hänen kirjailijatoimensa on samassa myös vastaus toiseen, joskus esiintuotuun kysymykseen, nimittäin: oliko Porthanin työllä suomalaisen runouden suhteen ainoasti muinaistieteellinen tarkoitus vai harrastiko, toivoiko hän myös uudenaikaisen suomalaisen runouden syntymistä? Tässä tarkoitettu runoilija oli näet saanut ensimmäisiin kokeisinsa harrasta suosiota sekä isällistä kehoitusta ja arvokkaita neuvoja Porthanilta niinkuin myös Franzénilta. Hänen ensimmäinen painettu runonsa todistaakin vielä tätä suhdetta, sillä se on oppilaan syvää surua ilmoittava runo Porthanin kuolosta.

Tuo nuori kirjailija, joka täten ensikerran astui suuremman yleisön eteen, oli *Jaakko Juteini*. Hän oli lähtenyt kansan «tiheistä riveistä», niinkuin moni muukin Suomen parhaista miehistä. Hän oli syntynyt Heinäk. 15 p. 1781 isänsä omistamassa Jutilan talossa, Rahkoisen kylässä, Hattulan pitäjässä, Hämeessä. Pienenä poikana oli hän muitten kylän lasten lailla viettänyt kesänsä:

Metisillä mättähillä,
Kultaisilla kunnahilla,
Mustan Muurikin jälessä,
Kimmon kirjavan keralla.

Mutta isän, Heikki Jutilan, kuoltua ei Jaakko suonut äidillensä rauhaa, ennenkun pääsi hartaimman toivonsa perille — kouluhun. V. 1793 vietiin hän siis Hämeenlinnan pedagogiaan. Tässä tietysti oli rehtorin ensimmäinen toimi nuoren tulokkaan saattamiseksi tielle, että tuo sivistymätön nimi Jutila muutettiin *Judéni*ksi, jonka kirjailijamme sitten pitikin, mutta suomalaisissa kirjoituksissaan kuitenkin aina suomalaistutti *Juteini*ksi. Koulussa oli pojan, niinkuin muitten kansan lasten, taisteltava kaikkein vaikeutten kanssa, jotka tulivat oudosta opetuskielestä. Mutta terävällä älyllään voitti hän ne kaikki, niin että hänen, sen perästä kuin vielä oli ollut yhden lukukauden Turunkin koulussa, onnistui syksyllä 1800 päästä yliopistoon. Kymmenen vuotta oli hän nyt «Musain vikkeläin vesain» kirjoissa, mutta niistä vuosista sai hän yhtä hyvin ainoasti vähäisen osan käyttää hyväkseen «Helikonin kukkulalla» tarjona olevaa oppia. Sillä varattomuuden tähden täytyi hänen kuluttaa enin osa sitä aikaa kaukana Turusta kotiopettajana. Hän oli muutaman vuoden Navon pitäjässä Varsinais-Suomessa, loma-aikoina siellä myös tehden vaarinottoja ilman vaiheista, josta sai Suomen talousseuralta hopeametaljin. Samoissa opettajan toimissa hän sitten oleskeli ajoittain Juvalla Savossa, Ruokolahdella Viipurin läänissä ja Elimäellä Uudellamaalla. Hyödyttömät eivät kuitenkaan nämät väliajatkaan olleet hänelle ihmisenä niin hyvin kuin kirjailijana. Sivistyneissä perheissä oppi hän sen opin, jota ei kirjoista voi saada, sivistyneen käytöstavan, jossa suhteessa niinkuin myös hänelle osotetetusta ystävällisyydestä hän oli kaiken ikänsä erittäin kiitollinen vapaaherra Wreden perheelle viimeksimainitussa opetuspaikassa. Paitsi sitä oli Juteinilla näin tilaisuus maamme eri äärillä tutustua kansan eri puhetapoihin. Tämä oli hänelle sanomattomaksi hyödyksi, sillä se vapautti hänet suuresti yksipuolisesta murteellisuudesta kirjoitustavassa, jota hän muuten tuskin olisi voinut välttää, koska silloinen kirjakieli ei suinkaan voinut olla minään esikuvana, vaan juuri oli tuoreen kansanpuheen lähteestä saaduilla varoilla virutettava puhtaaksi.

Alusta aikoi Juteini papiksi, niinkuin meillä rahvaan lapset tavalli-

sesti tekevät. Mutta kietouduttuansa epäilyksiin muutamien uskomme pääperusteitten suhteen, luopui hän rehellisesti tuumastansa. Hän ei tahtonut tulla paljaaksi palkkapapiksi, joka rahan edestä saarnaa toista kuin mitä itse todeksi käsittää. Kun ei hän voinut täydellä uskolla ja sydämellä antautua tärkeään sielunpaimenen virkaan, päätti hän poiketa toiselle elämän tielle, vaikka kyllä jo oli kuluttanut paljon aikaa pappisviran valmistuksiin ja vaikka hänen varattomuutensa oikeastaan olisi vaatinut häntä mitä joutuisimmin leipään pyrkimään.

Totutulla ahkeruudellansa ryhtyi nyt Juteini siviilivirkamiehille tarpeellisiin opintoihin. V. 1810, ennen kun hän vielä oli tutkintonsa suorittanut, välähti kuitenkin hänen eteensä yhtäkkiä jo aikaisemman vakinaisen toimeentulon toivo. Äsken asetetussa Suomen hallituskonseljissa oli myös suomalaisen translaattorin virka. Juteini sitä haki ja kaikki ystävät pitivät aivan varmana, että hän sen oli saava. Hän oli jonkun aikaa jo ollut tuttu suomalaisista kirjallisista kokeistansa ja nyt juuri toimittanut painosta ensimmäisen runovihkonsa. Asianomaisetkin olivat jo puoleksi luvanneet sen viran hänelle — silloin tuli yhtäkkiä arvaamaton este väliin. Juteini oli runovihkossansa hiukan poikennut entisestä epäsuomalaisesta oikeinkirjoituksesta ja kirjoittanut *x*:n sijasta *ks*:n, *z*:n sijasta *ts*:n. Häntä tahdottiin lupaamaan, ettei hän virassa tätä uutta tapaa käytä; mutta hänen omatuntonsa ei sallinut hänen suostua semmoiseen, jota hän vääräksi katsoi. Mahdottomaksi taas toiselta puolen katsottiin virallisissa kirjoituksissa sallia tuommoista uutta hullutusta, joka kaikkea säädyllisyyttä, kaikkea vanhaa, pyhää tapaa vastaan soti. Olisihan sillä annettu itse hallituksen keskustassa sijaa tuolle levottomalle vallankumoushengelle, joka edellisinä vuosikymmeninä oli koko mailman mullinmallin pannut, koko Euroopan edestakaisin kääntänyt. Virka siis annettiin toiselle.

Epätoivoisena nyt jätti Juteini yliopiston, oli taas kaksi vuotta kotiopettajana, juuri Wreden luona Elimäellä, ja otti sitten ensimmäisen hänelle tarjouvan, matalan viran. Hän otettiin näet v. 1812 virkaatekeväksi majistraatin sihteeriksi sekä notariukseksi Haminan kaupunkiin. Seuraavana vuonna pääsi hän vakinaisesti samallaiseen paikkaan Viipurissa, johon tämän kaupungin porvaristo, hänen kirjallisten ansioittensa tähden, oli hänet yksimielisesti kutsunut. Tässä matalassa, mutta kuitenkin kohtuullisen leivän antavassa virassa pysyi hän sitten 27 vuotta kunnes v. 1840 vanhuutensa tähden siitä erosi. Hänen kuntoansa viran toimituksessa todistaa,

että hän erotessaan sai porvaristolta hopeamaljan muistolahjaksi [1]). Edelleenkin piti hän vielä eronsa perästä kuitenkin laivamittarin viran, jonka v. 1814 oli saanut, siksi kun kuolema Kesäk. 20 p. 1855 lopetti kaikki hänen työnsä ja toimensa.

Olen tässä kertonut Juteinin yksinkertaisen ulkonaisen elämänradan yhteen jaksoon loppuun asti, josta meidän nyt kuitenkin tulee palata takaisin melkein sen alkuun hänen varsinaista elämäntyötänsä katselemaan. Me olemme nähneet kuinka suomalainen kirjallisuus jo oli pienellä oraalla ennen Suomen eroamista Ruotsista. Mutta luonnollista oli, että tämä ero kansallistuntoa uuteen voimaan herättämällä myös antoi suomenkielen viljelykselle ennen aavistamattoman uuden vauhdin.

Sallittakoon minun tässä vähän laveammalta kuvata tuota Suomen kansallistunnon ensimmäistä heräystä, osaksi koska se on likeisessä yhteydessä aineeni kanssa, ja osaksi sen vuoksi koska se on niin paljon vähemmin tunnettu kuin toinen heräys Snellmanin aikana.

V. 1818 kevättalvella oli mainio tanskalainen kielentutkija Rask matkallansa Pietariin viipynyt useammat kuukaudet Turussa suomea oppimassa ja suuresti mieltynyt meidän kieleemme. Rask oli niitä miehiä, jotka itse voivat innostua ja sen kautta myös innostuttaa toisia. Kun hän tulisimmalla ihastuksella puhui suomenkielen ihmeteltävän säännöllisestä rakennuksesta ynnä sen suloisesta soinnusta ja kehoitti Suomen miehiä sen tutkimiseen, eivät voineet nämät sanat olla kaikua herättämättä sydämissä, joissa samat tunteet jo olivat ennestään olleet alulla. Ja hänen sanansa vaikuttivat pian suurempaakin, kuin mitä hän niillä oikeastaan tarkoitti. Hän puhui tietysti ainoasti tieteellisestä tutkimuksesta, mutta suomalaisten sydämissä sai tämä harrastus kohta kansallisen muodon. Ihmeellinen, voimallinen, riemullinen suomalaisuuden kevättuulahdus kävi Turun yliopiston läpi joka paikassa herättäen rakkautta, toivoa ja intoa. Seuraavat otteet senaikuisista kirjoituksista todistavat sitä tarkemmin.

Yliopiston apulaisprofessorit *Juhana Gabriel Linsén* ja *Fredrik Bergbom* rupesivat v. 1819 toimittamaan kirjallista lehteä, nimeltä *Mnemosyne*, jolla etupäässä, niinkuin esipuheessa sanoivat, tahtoivat herättää halun ihanan, rikkaan ja säännöllisen suomenkielen tutkimiseen. Tämän lehden

---

*) Samana vuonna seppelöittiin hän yliopiston riemujuhlassa kunniatohtoriksi filosofisessa tiedekunnassa.

60:ssä numerossa tapaamme sangen merkillisen kirjoituksen *Suomen kirjallisuudesta*, joka pääjuonteeltaan on seuraava: Ihmisen arvo on sitä suurempi, mitä omituisempi, itsenäisempi hänen luonteensa, ja samaten on kansojenkin arvo sitä suurempi, mitä omituisempana, vierailla aineilla sekaantumattomampana ne ovat säilyttäneet kansallisuutensa. Sentähden pitää suomalaistenkin ruveta pitämään enemmän kiinni kansallisuudestansa. Kiittämättömyyttä se olisi sitä jaloa hallitsijaakin vastaan, joka on niin paljon tehnyt kansallisuutemme säilyttämiseksi, jos tässä asiassa olisimme penseät. Ja ne, jotka sanovat kansallisuutemme jo niin heikontuneen, ettei sen uudestaan herättämistä voi ajatellakaan, puhuvat näin vasten todellista vakaumustansa taikka rakkaudesta ulkomaalaiseen. Varsinkin on kansallisuuden suhteen kieli tärkeä, sillä se on kansalaisten yhdistyssiteenä, siinä ilmautuu kansan omituinen luonne kaikkein selvimmin. Suomenkielen viljelys on kyllä myöhästynyt, mutta ei ole vielä mahdoton. Tällä viljelyksellä on vaan kaksi estettä, *molemmat niin helpot poistaa, ettei siihen tarvitse muuta kuin hiukan hyvää tahtoa.* Toinen näistä esteistä on se, että suomi on hylätty sivistyneitten säätyjen seuroista ja että sen viljelys kirjakielenä on laiminlyöty. Tästä on ollut suuri vahinko niin hyvin alhaiselle kansalle kuin myös itse sivistyneillekin, edelliselle siten, ettei kukaan voi kansaan vaikuttaa, joka ei tunne sen kieltä perinpohjin; ja sivistyneillekin on tullut ansaittu kosto ylenkatseestansa kansan kieltä vastaan, sillä kaikella todellisella sivistyksellä pitää olla juurensa kansassa, muuten sen kukoistus lakastuu hedelmiä tuottamatta. Toinen este on ruotsin valta virkakielenä, joka seikka on vielä turmiollisempi, sillä kansan asioista päätetään sille käsittämättömällä kielellä. Tästä on vaan yksi askel siihen, että vaaditaan Suomen kansaa kokonaan luopumaan kielestänsä.

Sivistyneitten säätyin yleinen kylmäkiskoisuus suomalaisuuden asialle oli syynä, että tuo ensimmäinen, niin hyvillä toiveilla alkanut herätys ei todellisuudessa tuottanut suuria käytännöllisiä hedelmiä yhteiskunnassa. Ainoat semmoiset olivat suomenkielen lehtorin viran asettaminen yliopistoon v. 1828 sekä suomenkielen ottaminen opetusaineeksi Gripenbergin yksityiseen kouluun Haminassa, joka sitten yhdistettiin kadettikoulun kanssa. Edellisen suhteen olen muuten tilaisuudessa tuoda esiin pienen seikan, joka niille ajoille on hyvin kuvaava. Ylioppilaat, joihin tuo muutamiin professoreihin syttynyt suomikiihko myös oli tarttunut, kävivät v. 1820

Turkuun tulleen kanslerinsa, suuriruhtinas Nikolain, puheilla ja pyysivät, että saataisiin joku suomenkielen opettaja yliopistoon. Vaan heille vastattiin, että hallitus kyllä, poikien muistuttamattakin, pitää maan asioista ja tarpeista huolen. Muistettava on näet, että juuri silloin pelättiin ja vainottiin Saksan ylioppilaitten «demagogische Umtriebe». Luultavasti katsottiin meidänkin rauhallisten ylioppilaitten anomusta saman vaarallisen hengen lapseksi. Mutta mahdotonta ei kuitenkaan ole, että heidän demonstratsiooninsa yhtä hyvin jotain vaikutti asian päätökseen, vaikka tietysti annettiin ensin muutamien vuosien kulua, siksi ettei näyttäisi, kuin olisi pidetty lukua heidän neuvoistansa.

Luonnollinen seuraus siitä, ettei uusi harrastus suomenkielen hyväksi ollut voinut käytännöllisellä alalla mitään suurempaa toimeen saada, oli tietysti itse innon ja toivon laimistus, 1820 luvun loppupuolella niinkuin myös koko 1830 luvulla ei näy sanomalehdessä enää paljon mitään kirjoituksia Suomen kielen koroittamisesta.

Kuinka vaikutti yllä kuvattu kansallinen herätys Juteiniin ja oliko hän siinä osallinen? Me olemme jo nähneet, että hänen työnsä kuuluu uudenaikaisen suomenkielisen kirjallisuuden esikoihin; samoin myös oli hänen äänensä ihan ensimmäinen, joka rupesi vieraan kielen valtaa vastustamaan. Vuosina 1815 ja 1816 valittaa hän useammissa runoissa Suomen herrassäädyn ylenkatsetta suomen kieltä vastaan. Ja v. 1817 sepitti hän siitä aineesta oikein eri runon, nimeltä:

Kivipiirros

häpypatsaassa Suomen oppineille:

Suomen kansa aivan kauan
Ravinnut on rakkahasti
Omiakin oppineita
Pohjaisessa povessansa;
Mutta miehet muukalaiset,
Lihavina levossansa
Oman onnen kalvehessa
Hylkäsivät kotokielen
Valistuksen vahingoksi,
Häpiäksi kansakunnan,
Jok' on tyhmästi jätetty
Epäluulon erämaahan;
Ehkä ombi oppineilla,
Menon tähden mielettömän,
Itse häijymbi häväistys
Tämän patsahan tasainen.

Häpeä suomalaisen kansallistunnon heikkoudesta, sanoo hän sitten v. 1818 kielioppinsa esipuheessa, estää minua mainitsemasta syitä, mitkä ovat pitäneet voimassa ja enentäneet tuota anteeksiantamatonta ylenkatsetta, jota oman maan miehet kilpaa muukalaisten kanssa, parantamattomaksi vahingoksi maamme valistukselle sekä todelliselle hyödylle, ovat vuosisatoja pitkin osottaneet äidinkielelleen, vaikka tällä tuskin on vertaa muissa kielissä. — Siksi että suomalaisen sivistyksen ratas tulisi saatetuksi enemmän hyvää vaikuttavaan liikuntoon, olisi välttämätön, että maan kieli autettaisiin ylös unohduksistansa. Vaikkei uskoisikaan suomenkielen koskaan enää voivan tieteelliseen sivistykseen ja hienouteen päästä, ansaitsisi tämä kieli kuitenkin, harvinaisen yksinkertaisuutensa ja sulosointunsa tähden, takaisin saattamista alkuperäiseen puhtauteensa ja viljelemistä sekä rikastuttamista, niin että sen kautta voitaisiin myös korkeampia, puhdistettuja käsitteitä levittää kansaamme.

Tällä tavoin ensi alussa vaan ilmoitettuansa surunsa suomenkielen tilasta sekä nöyrän toivonsa sen viljelemisestä rahvaan kirjallisuudessa tulee Juteini yliopiston myötätuntoisuuden kautta sitten rohkeammaksi. *Huilun huminassa* v. 1820 moittii hän ankarasti, että:

Akatemia avara,
Ombi meillä muukalainen,
Koulut vierahat kotona
Laki luja umbinainen.

Tällä lailla tohtis olla
Vihollinen vartijamme,
Kuuro tehty tuomariksi,
Mykkä panduna papiksi.

Ja ruotsinkielisessä tähän liitetyssä muistutuksessa vaatii hän, että sentähden kun suomi vielä on köyhä tieteellisiä aineita toimittamaan sitä pitäisi enemmän harrastaman maamme opistoissa, ja siksi että se lakiasioihin taipuisi, ensi aluksi pitäisi suoda suomalaisille oikeus tuoda paperinsa omalla kielellä virastoihin.

Mutta v. 1826 näemme hänen jälleen vaipuneen syvään epätoivoon. Katkerasti laulaa hän:

Koska kuulet kouluissamme,
Taikka lain tulkinnoissa
Oudon kielen kitisevän — —
Naura nationaliteelle,
Virsku vieraille sanoille!

Käytännöllisestä, yhteiskunnallisesta alasta poissuljettu suomalainen kieliharrastus oli sillä välin pannut kaiken voimansa kielen tutkimiseen ja viljelemiseen. Noina parina vuosikymmenenä suomalaisuuden ensimmäisen ja toisen heräyksen välillä ilmautui kaksi sanakirjaa, Renvallin 1826 ja Heleniuksen 1838, ynnä 4 kielioppia, Strahlmannin 1816, Juteinin 1818, Beckerin 1824 ja Renvallin 1840. Tähänkin työhön otti siis Juteini osaa ensimmäisinä, vaikkei aivan esimmäisinä miehinä. Hänen kielioppinsa näet ei millään muotoa ansaitse sijaa Beckerin ja Renvallin teosten rinnalla, sillä se on suureksi osaksi vaan järjestämätön kieliopillisten vaarinottojen ja ainesten kokoelma. Mutta yhtähyvin on sillä se ansio, että se melkein sadan vuoden päästä oli ensimmäisiä uusia yrityksiä ja että se Vhaelin kieliopin perästä oli askel eteenpäin.

Kielen viljelemisessä oli tälle ajanjaksolle omituista pyrkimys siihenastisesta kovin turmeltuneesta, ruotsinvoittoisesta kirjakielestä kansankieleen. «Pitää kirjoittaa niinkuin kansa puhuu» tuli kirjallisen työn peruslauseeksi, ja «pitää kirjoittaa, niinkuin kansa puhuu maamme sydänpaikoissa, mihin ei vieraan kielen turmeleva vaikutus ole ulottunut». Tämä pyrkimys ei rajoittunut yksistään siihen, että otettiin puhtaita, alkuperäisiä sanoja lainattujen sijaan, että ruvettiin käyttämään perisuomalaisia lausetapoja ruotsinvoittoisten asemesta, vaan se vaati myös alussa, että ääntämisessä piti kaikin puolin mukailtaman «syvän Suomalaisen» puhetapaa. Ei ole yhtään senaikuista kirjailijaa tai kielentutkijaa, joka ei tässäkin suhteessa olisi yhteen aikaan koettanut, niinkuin sanottiin, palata vanhaan perustuskieleen. Ei kyllä siinä, että kaksinkertaiset konsonantit sanain alusta hylättiin ja että *f* ja *b* saivat lopullisen maanpakolaispassinsa, vaan myös *d* ja *g* joutuivat mustiin kirjoihin sangen epäluulon alaisina. Myöhemmin mielet tässä asiassa erisivät toisistaan. Muutamat, tarkemmin mietittyään, katsoivat kuitenkin viisaaksi ääntämisen suhteen pysyttää kirjakielen «puhtaan Länsi-Suomen» perustuksella; toiset taas tahtoivat ottaa siihen kaikki murteelliset puolimuodostuneetkin luonnonäänet. Becker Turun Viikkosanomissa heitti pois *d*:n ja kirjoitti Savon tapaan *mehtä*, *tarvihtee;* Gottlund lisäsi siihen vielä *moat* ja *piät*, *kuitennik*it ja *sanomatak*it y. m. m.; Lagervallin kautta viimein tuli pränttiin itäisten karjalaistenkin *paklat* ja *kakrat*, *putrot* ja *tetrit*. Suomen kirjallisuudessa vallitsi perinjuurinen vallattomuus. Entinen kirjakieli oli huonoutensa ja muukalaisuutensa tähden menettänyt valtikkansa, mutta vallankumoojista ei ollut moneen aikaan kukaan

tarpeeksi voimallinen sitä valtikkaa yksinomaisekseen anastamaan. Aikakausi 1809:stä toiseen suureen suomalaisuuden herätykseen asti 1840 luvun keskipaikoilla on täydestä syystä nimitettävä *Murteitten taistelun aikakaudeksi.* Pääasiallisesti riehui sota kahden pääpuolueen, Länsi- ja Itä-Suomen välillä. Mutta kumpaisellakin puolella oli vielä paljon pieniä taisteluita pienempäin nurkkamurteitten välillä. Tätä sotaa sodittiin samalla lujuudella ja itsepintaisuudella, samalla kiivaudella, samalla uhraavaisuudella, jolla nyt ruotsikiihkoiset ja suomikiihkoiset keskenään kiistelevät. Ne, jotka sanomalehtiin kirjoituksia lähettivät, panivat hyvin usein ehdoksi, ettei heidän kirjoitustavassaan saisi muuttaa yhtään puustaviakaan. Kuinka Juteinin hakemus suomentajan virkaan hylättiin z:n ja x:n tähden, olemme me jo nähneet.

Tässä taistelussa oli Juteini alussa, niinkuin hänen kirjasestaan Kritik öfver lånebokstäfverna i finska språket näkyy, myös niiden puolella, jotka kaikki vieraat puustavit, niissä *d*:nkin ja *g*:nkin tahtovat poistaa. Hän painattikin siihen aikaan yhden vihkosen runoelmiansa tällä «peruskielellä». Mutta pian palasi hän enimmäkseen vanhaan tapaan, niinkin pitkälle, että kirjoitti *randa*, *parembi*, *kuitengin*, loppuunsa asti, pysyen näin itsepintaisesti vanhentuneen kirjoitustavan ainoana viimeisenä Mohikaanina. Tämä hänen omituisuutensa koski kuitenkin ainoastaan ulkomuotoa. Muuten hänen periajatuksensa, tuotu esiin kieliopin esipuheessa, oli se, että murteet tulee sulattaa yhteiseksi, rikkaaksi kirjakieleksi, sillä tavoin että joka murteesta otetaan ne kohdat, joissa se on enimmin kielen periluonnetta lähellä. Hän itse olikin todella myös käytännössä murteellisuudesta vapaan, puhtaan kirjakielen ensimmäisiä edusmiehiä maassamme.

Juteini oli, niinkuin sanottu, tämän sanan oikeassa merkityksessä kirjailija. Hän oli ottanut kirjallisen työn elämänsä päätarkoitukseksi; viralliset toimensa, vaikka hän niissäkin oli ahkera ja uskollinen, olivat hänelle vaan se vihriä oksa istuinsijaksi, jonka Runebergkin on sanonut välttämättömän tarpeelliseksi jokaiselle runolinnulle. Juteinin sydän oli kokonaan kiintynyt suomenkielisiin kirjallisiin harrastuksiin. Kaikkein hänen mietteittensä sekä tekoinsa voimallisinna vaikuttimena oli se periajatus, että kukin ihminen on velvollinen harrastamaan yhteistä etua enemmän kuin omaansa. Ja kaiken yhteisen onnen ainoaksi perustukseksi katsoi hän valistuksen, tietoin levittämisen. Mutta niinkuin hän itse lauloi:

Vieraan kielen kylmä valo
Hallainen on omaisille;
Oman kielen lämmin loiste
Vaikuttaapi valistusta.

Sentähden alkoi hän jo hyvin aikaiseen kirjoitella suomalaisia runoja ja jatkoi tätä tointa ahkerasti myöhäiseen vanhuuteensa saakka väsymättä ja monista hänelle siitä sattuneista vastuksista suuttumatta.

Kohta sen perästä kun maamme oli Ruotsista erotettu, v. 1810, tuli jo painosta ensimmäinen kokoelma hänen runojansa nimellä *Kirjoituksia*, ensimmäinen osa: Runokirjoituksia. Tämä vihko sisältää 21 runoa, joista useimmat pilallisia. Nähtävästi aikoi Juteini yhteen menoon toimittaa useampia osia, mutta vastoinkäyminen virkaa hakiessa ja siitä seuraava leivättömyys katkaisi joksikuksi aikaa kaiken toivon siitä. Katkerasti valittaakin hän itse runossansa *Runolaisille Suomessa*, joka nähtävästi on tähän aikaan kirjoitettu, vaikka se on myöhemmin painettu. Hän sanoo: Nälkä sotii Suomen maassa vasten lahjaa Väinämöisen. Oman voiton pyytäjät ne nousevat kunniaan ja rikkauteen, mutta levein tie leivättömyyteen on sillä edessä, joka koettaa jotain tehdä yhteiseksi hyödyksi. Minäkin olen köyhyydessäni jo kolme kertaa kuroitellut leipää kohden, mutta kolmasti on minut pudotettu tikapuilta.

Rakastetut runolaiset!
Ruunu teille runon tähden
Taitetahan tappuroista,
Vielä väännetään okainen,
Panda päähän paistavaangin.
Särkekäi siis suruisina
Hyvät, pauhaavat pasuunat,
Kumisevat kandeleenne,
Runot hyljätkäi hyvätkin!

Mutta ei! Älkää kuitenkaan lakatko valistuksella kansanne onnea edistämästä!

Runoile siis runolainen, — —
Soita, laula, Suomalainen,
Ehkäs itse nälkään näännyt,

Kaadut kandelees sivulle;
Palkattomat päivätyösi,
Huvitukses hyödyllinen,
Ovat onneks' ihmisille.

Eikä Juteini itsekään laannut laulamasta. Kohta kun oli päässyt vakinaiseen virkaan, missä ei enää ollut murhetta jokapäiväisestä leivästä, vaan jäi joku muru ylikin, rupesi hän ihmeteltävällä ahkeruudella taas kirjoja toimittelemaan. V. 1815 ilmestyi kokoelma Juteinin sepittämiä *Uusia Sananlaskuja*, jotka 1817 lisättynä painettiin uudestaan. Vielä tuli v. 1815 *Muistopatsas Suomessa Aleksanterille I* ja v. 1816 *Suomalainen elli runo ahkeruudesta Suomessa* sekä *Venäläinen elli runo Pohjan sodasta.* Näistä kolmesta pitkästä runosta on ensimmäinen ylistysruno Euroopan rauhan rakentajalle ja kansain vapauttajalle Napoleonin «Ilmarisen pojan» ikeestä. Sen kanssa yhteen painettuna oli muiden muassa tuttu laulu: *Eläköön armias.* Toinen kertoelee kuinka kansain alkuaikoina hajotessa ja levitessä ei kukaan tohtinut mennä kolkoille Pohjan perille. Mutta Suomalainen ei pelännyt; hän meni ja raivasi peltonsa kylmään korpeen. Turhaan koetteli sitten Pohjoinen kaikkia keinojansa sortaakseen tätä urhokasta valloittajaa. Se lähetti hallan hänen työtänsä hukkaamaan, mutta Suomalainen kylvi uutterasti yhä uudestaan; se laittoi talven nälän kanssa häntä näännyttämään, mutta leivän puutteessa kokosi Suomalainen itsellensä ravintoa puiden kuorista; se uhitti metsän pedot hänen karjaansa raatelemaan, mutta Suomalainen viihdytti pedot laulullansa taikka jos ei se auttanut, ryösti heiltä turkit keihäällään; se nosti sodan sekä maalla että merellä hänen päänsä menoksi, mutta Suomalainen piti urheasti puoltansa; se tuotti vihdoinkin kaikellaiset pahat tavat häntä turmellakseen, mutta Suomalaisen raikas, rehellinen mieli ei taipunutkaan niihin. Näin turhaan kaikki koeteltuansa täytyi Pohjoisen viimein tunnustaa itsensä voitetuksi. Tämän runon kanssa yhdessä ilmestyi myöskin ensikerran yleiseen tunnettu laulu: *Arvon mekin ansaitsemme.* Kolmas runo, Venäläinen, on kirjoitettu Napoleonin retkestä Venäjälle. Kaikki kolme ovat nämät runot, totta tunnustaakseni, hyvin ikävät, johon on osaksi syynä itse aineen mahdottomuus, osaksi runojen pitkäpiimäisyys. Kuitenkin ilahuttaa meitä jolloinkulloin kaunis kuvaus, esim. kesän voitosta ja meritappelu Suomalaisessa, Venäläisessä alkupuoli.

Vielä tuli v. 1816 runokokoelma nimeltä *Vaikutuksia Suomalaisen sydämessä*, joka sisältää viisi runoa (niissä runo Runolaisillekin) ja tutun, soman *Laulun elämän nautinnosta.* Kohta sen perästä ilmestyi taas suurempi runokokoelma nimeltä *Pilakirjoituksia*, joka sisältää 29 pilkkarunoa (niissä kuitenkin useampia jo ennen painetuita) ja kaksi laulua; esim. Kieldo panettelemisesta, Perukista, Maailman turmeluksesta, ja Almusta, myöskin Juomalaulu.

Samana vuonna toimitti hän vielä aapiskirjan nimeltä *Lasten kirja*, jossa poikkesi vanhasta tavasta, että aapiskirjoissa ainoasti piti olla hengellistä lukemista. Tämän täytteenä oli toinen kirjanen, *Lyhyt neuvo lapsen opettajalle.* Viimeinkin tuotti v. 1816 kaksi ruotsinkielistäkin kirjaa, ennen jo mainitun *Kritik öfver lånebokstäfverna uti finska språket* ja *Anmärkningar uti finska skaldekonsten.*

Seuraava vuosi 1817 oli yhtä runsastuloinen kirjallisista tuotteista. Se toi *Lausumisia* ja *Vilpittömiä kirjoituksia*, joista edellinen sisälti vakaisia runoja, jälkimmäinen virsiä, ei kuitenkaan kirkollisia, vaan deismin perustukselle sovitettuja kehotuksia hyviin tapoihin ja Luojan voiman ylistyksiä. *Ajanviete* sitä vastaan oli taas enimmäkseen vihko pilkkarunoja ja iloisia lauluja. Esimerkkeinä mainittakoon: Kaipaus ja lohdutus, Omenasta, Kielletystä puusta. Tämä sama vuosi toi myöskin vielä kolme suorasanaistakin kirjoitusta: *Puhe lapsen kasvatuksesta*, *Tutkinnon aineita* ja *Tutkindo kuolevaisuudesta*, joissa kahdessa viimeksi mainitussa on ensimmäiset filosofiallisen kirjoituksen kokeet suomeksi. Vielä tulivat v. 1817 *Perhekunda* ja *Pila pahoista hengistä*, joissa kumpaisissakin Juteini pilkkaa ja koettaa tehdä tyhjäksi taikauskoa ja epäluuloja. Nämät kirjoitukset ovat siitä merkilliset, että ne ovat puetut näytelmälliseen muotoon, ja siis ensimmäiset sitä lajia meidän kielellä. Edellinen on huonosti kokoonpantu, mutta jälkimmäinen on useinkin sukkela.

V. 1818 ei Juteini toimittanut muuta kuin vihkon *Valittuja Suomalaisten sananlaskuja* ja Suomen kielioppinsa: *Försök till utredande af finska språkets grammatik.*

V. 1819 ilmestyi taas *Huvitussanomia*, vihko suomennettuja lystillisiä juttuja, ja *Kummituksia*, kertomuksia nähdyistä aaveista luonnollisen selityksen kanssa. Myöskin painatti hän nyt, niinkuin olen ennen maininnut, vihkosen laulujansa ilman *b*:tä, *d*:tä ja *g*:tä, nimellä *Uusia lauluja perustuskielellä.* Mutta vielä samana vuonna lauloi hän *Lähtölaulunsa elli*

Hyvästijättönsä Väinämöiselle, jossa ilmoittaa päättäneensä kokonaan lakata runotoimestaan.

Syynä tähän Juteinin päätökseen oli seuraava. Niinkuin hänen teostensa luettelosta ja parista esimerkistä on näkynyt, oli Juteinin runotar pääasiallisesti opettavainen. Se enimmiten saarnasi hyviä tapoja ja taisteli turhia epäluuloja vastaan. Yhtähyvin ei se ollut mikään yksvakainen itkusuu, vaan salli leikkiäkin toden vaiheella, salli viatonta iloa, vaikkapa oluthaarikan ja viinalasinkin ääressä, hyväin ystäväin seurassa. Ja opetuksissansa, saarnoissansakin se kaikkein mieluimmin aina käytti aseinaan pilkan teräviä nuolia. Näissä pilkkarunoissaan ei Juteini säästänyt ketään; milloin tuomaria tokaisi, milloin pisti pappiakin. Tohtipa hän laulaa siitä, kuinka

Sielun laskeepi sisälle
Iänkaikkiseen ilohon,
Kosk' on hinda hyppysissä.

Toisessa runossa oli hän piloillaan valitellut mailman muka turmelusta, koska pappi

Kandoi muinen pitkän kaavun,
Ett'ei ensingän näkynyt
Suden händä häilyväinen;
Mutta nyt on lieve lyhyt,
Lyhyt saarnakin suloinen *).

Kolmantena mainittakoon vielä *Paha lammas.*

Kummako siis jos koira älähti, kun kalikka niin kipeästi koski. Eräs pappi, kappalainen Fredrik Juhana Ahlqvist Virolahdella, viimeinkin tuskissaan tarttui kynään ja kyhäsi pitkän runon, nimeltä *Jälkipuhe muutamista sihteeri Juteinin pilkkakirjoituksista.* Tämä runo levitettiin käsinkirjoitettuna postin kautta ympäri koko maata ja tietysti ei jäänyt Juteini itsekään yhtä kappaletta saamatta. Se alkoi:

Voi, Juteini, juttujasi!
Villitsijä, veisujasi!

*) 1856 vuoden painoksessa: Saarna sitäkin lyhembi!

Mitäs konna kirjoittelet?
Mitäs lasket leu'oistasi
Aivan ilman ajatusta?

Sitten moittii hän Juteinia katkerasti siitä, että hän oli pilkannut pappeja, uhkaapa rangaistusta esivallan puolelta, joka on luvannut suojella kaikkia säätyjä. Sen lisäksi vielä haukkuu hän häntä juomalauluin tekemisestä ja väärän opin levittämisestä.

Kauan ei Juteini kuitenkaan malttanut pysyä päätöksessään. Jo seuraavana vuonna ilmoitti hän pitkällä runolla *Huilun humina elli takaisintulo Väinämöisen hyvästijätöstä* kyllä jättäneensä kanteleen Väinämöisen huostaan, mutta kuitenkin vielä mielivänsä

Pajupillin pirinällä — —
Hyminällä hiljaisella
Tässä tulkita totuutta.

Yhtähyvin oli hän seuraavina vuosina melkein aivan vaiti. Ainoasti v. 1824 tuli painosta kertomus *Nimipäivä*. Mutta 1826 kiihtyi Juteini taas uuteen runointoon. Silloin toimitti hän suuren runovihkon *Runontähteitä*, joka ei kuitenkaan enää sisältänyt yhtään pilkkarunoa eikä leikkilaulua. Kaikki olivat yksivakaisia mietteitä. Samana vuonna ilmestyi myöskin runo *Kissanpoika*, jossa hän moitti pienten kissanpoikain hukuttamista veteen. Niinikään vielä hengellinen runo *Sangari Sionissa*, joka on samanaineinen kuin Salamniuksen Ilolaulu Jesuksesta, vaan ei millään muotoa sen vertainen elävässä kuvaamistaidossa. Neljäntenä tämän vuoden tuotteena oli suorasanainen vertaus *Viisauden vaellus maan päällä*. Vuonna 1827 tuli myöskin suorasanainen kirjanen *Erhetyksen vaikutus*, jonka aineena on lapsenmurha. Samana vuonna toimitti Juteini taas ruotsinkielisenkin kirjan *Anteckningar af tankar i varianta ämnen*, joka tuotti hänelle vielä enemmän harmia kuin pilkkarunotkin. Juteinia vastaan nostettiin nimittäin oikeudessa kanne kristinuskon vastaisten oppien levittämisestä, ja seuraavana vuonna hovioikeuden päätöksestä poltettiin hänen kirjansa julkisesti Turun torilla pyövelin käden kautta.

Mitä itse tuohon tuleen tuomittuun kirjaan tulee, joka enimmäkseen sisälti mietteitä ja tutkimuksia uskon ja autuuden asioissa, niin on sille

tullut kova kohtalo hyvin kuvaavainen sen ajan ahdasmieliselle luonteelle. Sitä ei kyllä voi kieltää, että Juteinin ajatukset monessa suhteessa jyrkästi erisivät vallitsevasta uskonopistamme, esim. siinä, ettei hän tahtonut tunnustaa Kristuksen itsekuolemaa ristinpuussa armon perustukseksi, arvellen kirkon oppia tästä asiasta jäännökseksi vanhoista uhreista. Mutta ei Juteinin mietteet kuitenkaan olleet millään muotoa pilkkaavaiset, vaan ilmaisevat totuutta etsivää henkeä, jota olisi ollut kunnioittaminen, vaikka arvelisikin hänen olevan muutamissa kohdin eksyksissä.

Juteiniin tämä asian päätös kovin kipeästi koski. Ensi tuskassansa poltti hän kaikki mitä hänellä oli painamattomia runoelmia ja lausui taas julkisesti päätöksensä lakata iäksi päiväksi kirjallisista toimista.

Mutta tätä lupausta ei hän kuitenkaan pitänyt tälläkään kertaa paremmin kuin edellisellä. Kun senaatti, johon hän vetosi, oli v. 1831 kumonnut hovioikeuden tuomiopäätöksen, ja kun aika vähän oli lievittänyt sydämen kipua, rupesi Juteini kuitenkin jälleen mielitoimeensa. V. 1833 näet ruvettiin Viipurissa toimittamaan suomenkielistä sanomalehteä, nimellä *Sanansaattaja Viipurista*, ja siihen antoi hän yhtenään sekä runoelmia että muita pieniä kirjoituksia, sekä vanhoja että uusia. Alussa ei hän tohtinut panna muuta kuin virsiä ja niiden tapaisia vakaisia runoja, mutta vähitellen näkyy synkeys hänen mielessänsä valkenevan, niin että hän alkoi taas kirjoittaa leikillisiäkin kappaleita. Useammat hänen rakkaus- ja muista lauluistansa ovat tällä ajalla syntyneet. Sanansaattajan ensimmäisissä vuosikerroissa ovat Juteinin antamat runoelmat aina nimetönnä, mutta vv. 1840 ja 1841 on niiden alla nimimerkki W— s— (Vanha suomalainen).

V. 1844, kun suomalaisen kansallishengen toinen herätys tapahtui, rohkeni Juteinikin taas ruveta painattamaan runoelmainsa omalla nimellään eri kirjasiksi. Ensimmäisen vihkosen alkuun katsoi hän kuitenkin tarpeelliseksi panna puolustuksen siitä kun hän, vastoin 1828 lausuttua luopumustansa, kuitenkin nyt jälleen oli ruvennut kirjailijatoimiin. Mainittuansa syyksi sen, että tuomionsa oli tullut kumotuksi, sanoo hän pitävänsä vähemmänkin leiviskän maahan kaivamisen luvattomana, varsinkin kun hänellä nyt, virasta erottua, oli paremmin aikaa, ja muutenkin rakkauden äidinkieleen poistavan kaiken epäilyksen. Loppuvuotensa vietti Juteini suomenkielisten teostensa parantelemisella ja järjestämisellä, aikoen ne toimittaa kaikki yhteen kerättynä uudestaan painosta. Siitä hänet esti kuolema, mutta lapsellisella kunnioituksella on hänen poikansa, kielenopettaja Judén,

täyttänyt isä vainajansa aikomuksen. Juteinin suomalaiset Opera omnia tulivat painosta yhdeksänä vihkona 1856—58.

Itse tuon uuden kansallisen herätyksen vaikutuksesta häneen ei ole meillä paljon tietoa. Kirjoituksessa *Pari sanaa suomeksi 1844* hyväksyy hän sen vaatimuksen, että suomi tulisi virkakieleksi ja lohduttaa maan ruotsalaisia sillä, että ruotsalaisissa paikkakunnissa virkamiesten tulisi osata myös ruotsia. Mutta toiselta puolen ilmoittaa hän suurta toivottomuutta suomenkielen valtaanpääsöstä, siitä syystä muka että kaikki kirjamiehet sitä eri tavalla, kukin oman puheenpartensa mukaan, kirjoittavat ilman tutkimatta, ilman yhteistä kirjoitustapaa. «Ei kuorma kulje matkan päähän, jos ei vetäjät yhtä pidä». Kuuluupa vastahakoisuus tuota kirjallisuudessa ilmautuvaa kirjavuutta vastaan viimein tehneen koko suomalaisuuden harrastuksen ukolle vastenmieliseksi. Suupuheen mukaan, jonka luotettavaisuutta en kuitenkaan voi taata, oli Juteini viime vuosinansa muuttunut melkein suomalaisuuden viholliseksi.

Sallittakoon minun nyt vielä puhua pari sanaa Juteinin luonteesta ja vaikutuksesta kirjailijana. Todellista runoniekkaa hänessä ei ollut; pikemmin oli hän luotu filosoofiksi ja puhetaituriksi. Suorasanaiset kirjoituksensa, esim. useammat tutkimukset kirjassa *Tankar i varianta ämnen* ovat kirjoitustapansa puolesta miellyttävät lukea. Ajatus ilmautuu niissä hyvin omituisessa, välähdyksen tavoin valaisevilla vertauksilla kaunistetussa muodossa. Mutta runoelmissa sitä vastaan on äly liiaksi yksinvaltiaana. Juteini itse on eräässä kirjoituksessaan kokenut selittää runouden luonnetta tavalla, joka hyvin valaisee hänen oman runolahjansa luonnetta. Hän sanoo: Runouden tarkoituksena pitää olla varsinkin ihmiskunnan hyödyttäminen ja parantaminen. Järjen ja tunteen tulee johtaa totuus ikäänkuin poltinkohtaan, jossa sen vaikutus on voimallisimpana. Paljas mielikuvituksen runous on kaleidoskopin kaltainen, jonka vaihtelevaiset kuvat ja hohtavat värit eivät voi antaa pysyväistä ihastusta, sentähden että niillä ei ole (hyödyllistä) tarkoitusta.

Tämän Juteinin käsityksen runoudesta tuntien, me emme enää kummeksi, että hänen runoelmansa enimmäkseen ovat runomittaan puettua proosaa, vaikka kyllä innokasta, kuvilla ja vertauksilla koristettua proosaa. Aine niissä on enemmiten aivan ajatteellinen, filosofiallinen, ja opettavainen tarkoitus silminnähtävä. Niinkuin olemme nähneet ilmautui tämä opettavainen tarkoitus alussa enimmiten pilkan muodossa. Se oli

usein kehottavinansa pahaan tapaan, tehdäksensä sitä oikein naurettavaksi ja inhottavaksi. Muutamat näistä pilkkarunoista ovat, niinkuin olemme nähneet, jokseenkin onnistuneita. Mutta ylimalkaan ei Juteinin pilkka kuitenkaan ollut oikein terävä; sen kärki oli useimmiten tylsänlainen. Myöhempinä aikoina ei hän enää kirjoittanutkaan mitään pilkkarunoja, vaan antoi opetuksensa aivan yksivakaisessa muodossa. Seurauksena Juteinin runottaren filosofiallisesta, opettavaisesta luonteesta oli myöskin sen taipumus lyhyisin aphorismeihin ja epigrammeihin. Juteini toimitti vihkosen omatekemiä sananlaskuja ja jätti muutoinkin jäljellensä summattoman joukon pieniä «runon aineita» ja «runon päitä», joiden synnystä tiedetään kertoa, että hän niin pian kuin hänelle joku ajatus juohtui päähän, kohta pani sen muutamilla värsyillä paperille, vaikka hän olisi ollut tulisimmassa työn puuhassa taikka vaikka olisi siksi täytynyt sydänyöllä nousta sängystä. Joutessaan venytteli hän noita pätkiä sitten runoiksi, mutta hyvin moni jäi tietysti alkuperäiseen muotoonsa ja painettiin hänen kuoltuaan semmoisenaan.

Runoissansa on Juteini sotinut kaikkia paheita ja pahoja tapoja vastaan, mutta useimmin ja innokkaimmin moitti hän aina näitä kolmea: omanvoiton pyyntöä, taikauskoa ja eläinten rääkkäystä. Omanvoiton pyynnön syyksi hän luki senkin, että ylhäiset säädyt Suomessa olivat hylänneet kansan kielen. Uskoa taikoihin ja kummituksiin pilkkasi ja moitti hän yhtenään ja ylimalkaan ei uskonnonkaan suhteen sallinut sokeaa, ajattelematonta uskoa. Niinkuin sanoin, seisoi hän deismin kannalla ja oli 18 vuosisadan hyvää tarkoittavan, mutta pintapuolisen valistusfilosofian edustaja Suomessa. Eläimet hän sanoi ihmisen mykiksi velipuoliksi, arvellen sitä ajatusta, ettei eläimillä ole kuolematonta sielua, yhtä vääräksi kuin sitä, että ainoasti aatelismiehet saavat omistaa rälssitaloja. Tämän vuoksi saarnasi hän yhtenään ja kiivaasti että heitä piti kohdella lempeästi, arvellen syntiseksi esim. metsästystä, jopa melkein eläväin teurastamista ruoaksi. Tämä mielialansa ei näyttäynytkään ainoasti kirjoituksissa, vaan teoissakin; sillä usein tapahtui, että Juteini, nähdessään jonkun talonpojan armottomasti lyövän hevostansa tai muuta elukkaa, antoi pahantekijälle kohta paikalla kelpo selkäsaunan sauvastansa.

Toinen puoli Juteinin runoilijaluonteessa on lapsellinen, viaton iloisuus. Yksi hänen periajatuksiansa oli, että tässä mailmassa hyvää ja pa-

haa on tasan ja jos jälkimmäistä toisinaan tahtoo ollakin enemmän, niin pitää tyytyväisyydellä ja toivolla jälleen saattaa vaaka tasapainoon.

Juteinin runoelmia ylimalkaan, niinkuin hän usein valittaa, ei ostettu paljo. Mutta muutamat niistä ovat kuitenkin levinneet ympäri koko maan ja tulleet kansan yhteiseksi omaisuudeksi enemmän kuin tuskin minkään muun runoilijamme teokset tähän asti. Semmoisia ovat varsinkin *Suomalaisten laulu Suurelle Ruhtinaalle*, *Arvon mekin ansaitsemme* ja *Laulu elämän nautinnosta*, jotka aikanaan olivat tunnetut ja rakastetut niin avaralta kuin Suomenkieltä puhuttiin.

Vaikka siis hänen kirjansa ylimalkaan eivät ole voineet suuresti vaikuttaa kansaan, on kuitenkin yhdessä kohdin hänen kirjallinen vaikutuksensa ollut silminnähtävä ja suuri, nimittäin siinä, että hän herätti talonpojissamme kansallistunteen, näyttäen monessa runoelmassansa, ettei Suomen kansa olekkaan se halpa, mitätön kansa, jona sitä on pidetty, vaan että «Arvon mekin ansaitsemme». Myöskin oli hän ainoa, joka ennen vuotta 1844 suomenkielellä katkerasti moitti maassamme vallitsevaa muukalaisuutta kielen suhteen ja innokkaasti vaati suomenkielen koroittamista valtakieleksi. Sen ajan suomalaisissa sanomalehdissä näkyy tosin joskus joku ainoa kirjoitus tästä aineesta, mutta ne harvatkin ovat erinomaisen miedot ja varovaiset. Sentähden sopinee pääasiallisesti Juteinin ansioksi päättää, että jo kolmansilla kymmenillä kieliliikkeen ensimmäinen alku ilmausi talonpojissakin niinkuin näkyy tunnetusta Korhosen runosta.

Vielä varmemmin todistettu on Juteinin vaikutus pariin sen ajan ensimmäisistä suomalaisuuden puolustajista ja suomenkielisen kirjallisuuden harjoittajista.

Niinpä Juteinin into suomalaisuuden puolesta välittömästi sytytti toisen suomalaisessa kirjallisuudessa merkillisen miehen innon. Vv. 1808—9 ollessaan kotiopettajana Juvan pitäjässä sai Juteini kuulla eräästä sen pitäjän herraspojasta, jolla näytti olevan halua ja taipumusta runoiluun, koska hän jo niin nuorena, 13:lla vuodella ollen, sepitteli laulunsipaleita sekä ruotsiksi että suomeksi. Juteini kohta meni sinne tätä poikaa katsomaan, luetti itsellen hänen kokeitansa, tarttui sitten nuoren runoniekan käteen ja sanoi hänelle: «Älä sinä veikkonen huoli noista ruotsalaisista runoista! Heillä on kyllä niitä, jotka runoilevat heidän kielellään ja harjoittavat heidän puhettansa; mutta meidän suomalaisesta puheestamme ei huoli yksikään. Sitä alennetaan ja poljetaan, vaikka se on suloisempi kuin

mikään muu. Harjoita, kultanen, sinä ainoasti tätä omaa kieltä, sitten sinusta tulee aikaa myöten aika mies ja sinua maamiehesi siunaavat!»

Poika, jolle Juteini nämät sanat lausui ja jolta hän oikein kädenannolla otti juhlallisen lupauksen että tämä oli noudattava hänen kehoitustansa, oli *Kaarle Aksel Gottlund.*

Juteinin kirjat yhdessä Beckerin Turun Viikko-Sanomain kanssa ne myös olivat, jotka ensin herättivät nuoren apteekkioppilaan *Elias Lönnrotin* hartauden Suomenkielen viljelykseen. Näin voimme ensi alussa silmin seurata suomalaisuuden menemistä perintöön miehestä mieheen. Uutten ajatusten herääminen on siinä aivan kulkutautien leviämisen kaltainen. Kun ne ovat täydessä voimassa, on ikäänkuin koko ilma olisi täynnä tarttumusainetta, ja harva voi välttää niiden vaikutusta. Mutta alussa voipi selvään nähdä kuinka tauti yhdestä sairaasta toiseen tarttuu. Juteinin ansio tässä suhteessa on luultavasti hänen suurin, varmaankin hänen pysyväisin ansionsa. Hänen kirjoituksensa tuskin ylimalkaan nytkään enää tullee toisten kuin tutkijain silmäin eteen; hänen enimmin levinneet laulunsa alkavat jäädä unohduksiin runsahampain runoin tähden. Mutta se ansio, että hän on ensiksi herättänyt itsetunnon Suomen talonpojan sydämessä, että hän on viitannut Lönnrotille sen tien, jota tämä Suomen kansan onneksi on astunut, se ansio on Juteinilla ijäti katoamaton.

Purjehdusoloista Laatokalla.

Laatokka on *meri.* Vaikka siinä vesi on suolatonta, kutsumme me laatokkalaiset sitä mereksi, eroitukseksi niistä lukemattomista järvistä, jotka laskevat vetensä siihen. Ja suuri ja aava ja syvä se onkin, ja jos sinut, naapuri, joka meitä laatokkalaisia pilkkaat meri-nimestä, sattuu sen ulapalla yllättämään myrsky, niin — siitä olen vakuutettu — olet sinäkin valmis nöyränä tunnustamaan, että meri se on.

Laatokan pituus on 17 $^1/_2$ peninkulmaa ja leveys 10 $^1/_2$, sen pinta-ala on 292 neliöpeninkulmaa. Mutta suuruudestaan huolimatta on Laatokka kaikin puolin muista eroitettu. Pitkä, mutkikas joki, Neva, sen yhdistää muihin meriin. Tämä seikka ja vielä suuremmassa määrässä se, että tämä yhdistävä side on kulkenut toisen, tullirajan ja eri kansallisuuden kautta eroitetun maan läpi, on vaikuttanut, että olot ja elämä Laatokalla ovat muodostuneet niin omituisiksi, monessa suhteessa erilaisiksi kuin muualla. Ja nämä omituiset olot ovat semmoisinaan pysyneet, ja minkä ne ovat kehittyneet, ovat ne kehittyneet ilman tuntuvia ulkoapäin tulevia vaikuttimia. Laatokka täten muodostaa aivan omituisen rajoitetun piirin, mutta se on samalla kahden kokonaan erilaisen mailman yhdistäjänä ja eroittajana.

Jos ensinnäkin katsomme luontoa ja vertaamme Etelä- ja Pohjoislaatokkaa toisiinsa, niin tuskin saattaa löytyä erilaisempia ja vastakkaisempia seutuja. Pohjoispuoli on ensinnäkin syvää, hyvinkin syvää, keskimäärin noin 70—100 syltä. — Vertauksen vuoksi mainittakoon, että Suomenlahti on keskimäärin noin 40 syltä; Itämeressä on vasta Bornholmin tienoilla yhtä syviä onkaloita kuin Pohjoislaatokalla. — Laatokalla on kaksi suurta bassiinia, toinen Valamon ja Kurkijoen välillä, toinen Valamon ja Sortavalan, kummassakin on syvyyttä 150 syleen, syvimmät onkalot ovat 200 syltä (uusimpien venäläisten merikorttien mukaan). Etelälaatokka taas on matalaa, saa kulkea peninkulmia rannasta merelle ennenkuin päästään yli 10 sylen. Jos vedetään viiva Konevitsasta Variskiveen itärannalle niin tällä linjalla vaihtelee syvyys 34—40 välillä. (Variskivi on Stolbovan rauhan jälkeen vähän matkan päähän rannasta pystytetty suunnattoman suuri rajakivi). Tästä linjasta pohjoiseen alkaa Laatokka suuresti syvetä. Ranta on etelässä hiekkaista, loivaa, lahdetonta ja saaretonta. Pohjoistuulen puhaltaessa syöksyy vesi kauvaksi ylös särkälle ja pakenee sitten taas takasin, ja tämä tämmöinen hyökylaine on monta syltä rannasta syönyt kaiken kasvullisuuden, niin että jos tyynellä kulkee Etelälaatokalla, näyttää keltaisen punainen leveä nauha luikertelevan pitkin veden rajaa.

Pohjoisessa, enimmässä osassa Laatokan suomenpuoleista rannikkoa, ovat rannat aivan toisenlaisia. Käkisalmesta alkaen aina Salmiin asti ovat ne uurretut, vuorotellen on syviä lahtia ja pitkiä niemiä. Jäät ovat aikoinaan virranneet sisämaasta Laatokkaan, ne ovat syöneet maan aaltoilevaksi, myöhemmin on vesi huuhtonut laaksoista maan, siten ovat lahdet

syntyneet. Monin paikoin ovat niemet niin sanoakseni menneet poikki ja siten on syntynyt saaria. Saaret ovat aina näin peräkkäin muodostaen jonoja sisästä ulospäin. Vuorenharjutkin jatkuvat samaan suuntaan saaresta saareen. Lahtiensa, niemiensä ja saariensa kautta onkin Laatokan pohjoisrannikko jylhän kaunista. Rannat ovat äkkijyrkkiä, vuoren rinteillä kasvaa milloin milläkin penkereellä usein pienissä kallion onkaloissakin sekametsää, kuusia, mäntyjä, koivuja, pihlajoita, haapoja, vaahteroita ja lehmuksia. Puitten välistä pistää alituisesti näkyviin harmaa sammaltunut kallio. Monin paikoin aukeaa ikäänkuin kallion halkeamasta lahtia ja salmia, ja useinkin melkein paljaitten synkkien kallioitten välitse kuljettua aukeaa eteen lahti, jonka rannat ovat vihantia ja lehtometsäisiä kuin sisämaassa. Kalliot syöksyvät usein äkkijyrkkinä mereen. Sortavalan kulkuväylän varrella on äkkijyrkkä vuori Haukkariutta nimeltä, aivan sen kupeessa on 21 syltä syvyyttä ja vähän etempänä salmen keskikohdalla 43. Äärimmäisillä saarilla on kasvullisuus hyvin niukka, siellä täällä kallioitten koloissa joku petäjä. Ja nekin ovat alituisten merituulten pieksäminä kasvaneet hitaasti, runko on usein spiraalin muotoisesti kiertynyt myötäpäivään. Välistä on kuitenkin joku puu ikäänkuin mikäkin sankari voittanut luonnon kovuuden ja tuulista ja myrskyistä ja kallioisesta maaperästä huolimatta kasvanut suureksi ja komeaksi. Nämä tämmöiset puut ovat tuttuja kaikille merenkulkijoille, ne ovat paraimpia merimerkkiä. Tunnetuimpia ovat Pellotsalon ja Jalajan merkkipuut. Omituinen on etenkin viimeinen Jalajan saari keskellä Laatokan aavaa selkää Valamosta lounaaseen: koko saarella ei ole mitään muuta puuta kuin yksi ainoa komea petäjä.

Lintumaailma on Laatokalla verraten köyhää. Sisämaan linnut eivät sen aavoilla, jyrkkärantaisilla kallioisilla vesillä oikein viihdy, merenlinnut eivät saa suolaista vettä. Tavallisimmin saa nähdä kalalokkia, koskeloita, sotkia ja meritetriä. Etelälaatokalla alkaa lintumailma samoin kuin luontokin olla aivan toinen.

Mutta vaikka lintumailma on näin köyhä ja saaret ja meren niemet verraten paljaita, ei Laatokka näytä sentään kolkolta, kulkijoita on paljon, tiheään erikokoiset alukset sen pintaa uurtelevat. Höyrylaivoja, purjelaivoja, suuria ja pieniä, ja kalastajien ja hylkeenpyytäjien pikkuveneitä risteilee joka suuntaan aikaisesta keväästä myöhään syksyyn. Jo ajojäitten välitse ohjaa salmilainen «saimansa» ja hylkeenpyytäjä veneensä.

Muistan keväisen päivän, läksimme kuvilla ampumaan allia ja kos-

keloita Markatsimen kallioisiin ulkosaariin. Monin paikoin täytyi tunkeutua ajojäävyöhykkeitten läpi. Toisin paikoin oli lahtia aivan täynnä jäitä, niitten keskellä oli sulaa, ikäänkuin lammikko. Siinäkös lintuja vilisi, muuttolintuja monenlaisia. Saarellamme olimme sitten pari päivää. Korvissamme soi yhtämittainen soitto, jäitten helinä ja kilinä. Alituisesti muodostui suuria jääröykkiöitä, jotka taas helisten kokoon rymähtivät. Aamulla etenkin olivat nämä luonnon soittajaiset vilkkaita. Jäitten helinään liittyi mereltä kuuluva allien laulu, salmessa kuorsaili norppa ja pohjoisesta päin suuremmalta Tamhangan saarelta kuului teeren kuherrus. Syvemmällä niemen takana oli «galjotta» lautalastissa, ankkurissa odottaen sopivaa tuulta, salmilainen saima tunkeutui jäävyöhykkeen läpi ja sortavalalainen hylkeenpyytäjä vaani norppia. Keväisen aamun hauskuutta lisäsivät vielä kauniit kangastukset eli *kuvastukset* niinkuin niitä Laatokalla kutsutaan. Valamon saaret milloin riippuivat alassuin, milloin oli niitä useampia päällekkäin, toinen oikeinpäin ja toinen alassuin. Välistä ne muodostivat suunnikkaan, mutta kohta alkoi syntyä sininen juova keskelle ja kaksi saarta muodostui päällekkäin. Sitten meni kaikki taas ikäänkuin repaleiksi. Kuva muuttui alituisesti, sen mukaan kun päivä ilmakerroksia lämmitti. Toisella taholla näkyy laiva mastoineen ja sen yläpuolella toinen samanlainen alaspäin mastot yhteensulautuneena allaolevan mastoihin.

Laatokka on tunnettu myrskyiseksi. Sen nimi arvellaankin johtuvan vanhemmasta Aallokas-nimestä. Vesi kun siinä on suolatonta on se keveätä, ja kun se vielä on syvää ja rannat jyrkät joutuu se helposti liikkeelle ja aalto, *kare* on korkea ja jyrkkä. Vaaralliset ovat ristiaallot; ne ehkä syntyvät vastalaincina jyrkistä kalliorannoista. Välistä tämmöinen ristiaalto kohoaa korkeaksi huipuksi; semmoista ei ole hauska saada pieneen alukseen, se kastelee, jos hyvin sattuu, sekä kokassa olijan että perämiehen. Myrskyn jälkeen käy vielä pitkälti *maininki*. Ikävämpi melkein kun myrsky on kuollut aaltoileminen, vesi on silloin rauhatonta, kohoaa ja laskee, ja aalto saattaa olla suurikin, mutta tuulen henkeä ei tunnu, purjeet riippuvat höllinä sijoillaan. Semmoisessa säässä saattaa olla tukalakin olla, vene heiluu ja hyppii paikoillaan, niin että luulee joka sauman heltiävän. Silloin täytyy koitella päästä jonkun saaren suojaan tai *kosteeseen* eli *kosterannalle*, se on semmoiseen paikkaan, jossa tuuli käy maalta päin; myös täytyy pysytellä *juumalla*, se on syvällä.

Tuulilla tai oikeammin sanoen ilman suunnilla on Laatokalla aivan

omat nimensä. Jos lähdemme pohjoisesta ja käymme kompassin myötäpäivään, niin on: pohjoinen (N) *pohjoinen;* koillinen (NO) *päivän nousu* eli täydellisemmin *kesäpäivän nousu* sekä myös *itä* ja vielä *maallinen; itä* (O) on *koilinen;* kaakko (SO) *rantasuvi;* etelä (S) *suvi;* lounanen (SW) *lintutuuli;* länsi (W) *luuve;* luode (NW) *päivänlasku* eli *kesäpäivänlasku* sekä *kalttanen.* Auringosta puhuen sanotaan vielä, että *päivä on murkinassa* ja päivä on *lounaassa,* se on siellä missä päivä on kun on murkinan, aamiaisen aika ja lounaan, päivällisen aika. Sitten on vielä yksi tuuli, josta usein kuulee puhuttavan, vaikka kyllä hiukan leikillisesti, ja se on *jauhotuuli.* Se on «kaksi linjaa rantasuvesta koiliseen», sen avulla jauholastissa olevat veneet pääsevät Sermaksesta, Svirin suulla olevasta jauhosatamasta Laatokan pohjoisrannikolle. Myös päinvastaista tuulta, joka vetää Sermakseen kutsutaan jauhotuuleksi.

Laatokka on myrskyinen ja tuulet ovat ylimalkaan säännöttömiä. Säännöllisimmät ne ovat loppupuolella Heinäkuuta ja alkupuolella Elokuuta. Silloin puhaltaa ensinnä auringon noustessa hieno rantatuuli, sitten tyyntyy, kunnes yhdeksän aikaan alkaan puhaltaa tasainen merituuli kahteen asti, jolloin tyyntyy iltaan asti. Illalla puhaltaa hieno ranta- eli maatuuli ja yö on tyyni. Usein sattuu niin, että saaristossa puhaltaa päinvastainen tuuli kuin ulapalla. Syksypuoleen on usein *sumu, ume, usma* eli *tumana,* mutta saattaa se sattua keskikesän aikaankin.

Ylempänä jo oli puhetta siitä, että elämä on Laatokalla vilkasta. Höyrylaivoja lukuun ottamatta liikkuu siellä purjehtijoita, suuremmilla aluksilla kulkijoita ja kalastajia ja hylkeenpyytäjiä. Molemmista viimeksi mainituista en tällä kertaa huoli sen enempää puhua, ehkä joskus toiste saan tilaisuutta heistä puhumaan. Tällä kertaa tahdon puhua suuremmista aluksista.

Suurempien alusten tehtävänä tietysti on kaupan välittäminen. Vientitavaraa on: laudat, halot, parkki eli pajunkuori, kivi, sekä graniitti että felspaatti ja kvartsi, kala ja tehtaantuotteita Värtsilän rauta ja Pitkänrannan vaski ja muut tuotteet. Tuodaan taas etusijassa jauhoja ja kaikenlaista rihkamaa. Suolan tuonnilla on omat vaikeutensa. Tullitta näet saadaan tuoda Laatokalle Pietarin läpi vain rajoitettu määrä. Eri paikkakunnat jakavat tämän määrän keskenään ja taas paikkakunnan kauppiaat keskenään. Suola lastataan Uuraassa Laatokan laivaan ja muassa seuraa satamaan asti venäläinen tullisotamies. Jos tämmöisen sotamiehen näkee

Sortavalassa esimerkiksi, niin jokainen tietää, että on suoloja tullut. Ennen aikaan kun ei omaa sotaväkeä Suomessa ollut ja syrjäisissä seuduissa oltiin tottumattomia uniformuja näkemään, oli tapana sanoa, kun näki minkä sotamiehen tahansa: «kah, kellehän lie suoloja tuotu».

Yleisesti on tunnettu, että purjehdusolot Laatokalla ovat hyvin alkuperäisellä kannalla. Laivat ovat vanhanaikaista mallia ja kipparit tutkinnon suorittamattomia. Huonoja nämä laivat ovat purjehtimaan eikä niitä mikään vakuutusyhtiö ota vakuutettavaksi. Pietari Suuri on aikoinaan tuonut Hollannista laivan mallia Venäjälle ja nämä mallit ovat Laatokalla säilyneet. Kerrotaan Hollannin kanavilla vielä tavattavan samanlaisia. Syy miksi täällä vanhat mallit ovat säilyneet on, historiallisia vaikuttimia lukuun ottamatta, etusijassa Laatokan eroitettu asema. Kronstadtia ja Uurasta etemmäksi eivät laivat täältä koskaan kulje. Muilta vesiltä taas ei vielä ole monta purjelaivaa Laatokalle eksynyt. Viime aikoina on hallituksen välityksellä parannusta ja uudistusta ruvettu harrastamaan, mutta sitkeästi pidetään vanhasta kiinni. Ne vetävät niin paljon lastia ja siksi ei niistä hevillä raahdita luopua.

Kaikki Laatokan laivat ovat muodoltaan jotensakin rumia ja kömpelöitä; ainoastaan pienin muoto *saima* on sievempi ja keveämpi. Kokasta ovat kaikki suuremmat hyvin leveitä, leikkausviiva laivan rungon läpi pitkittäin muodostaa melkein neliön. Köliä niillä ei ylimalkaan ole kuin nimeksi ja ne ovatkin sen vuoksi huonoja purjehtijoita, myötäseen pääsevät, laitaseen ainoastaan hätätilassa, mutta *rejuimaan*, kryssäämään eivät kykene. Tämä tietysti vaikeuttaa purjehtimista suuresti. Myötästä usein täytyy odottaa viikkokausia. Ja monasti sattuu niin, että kun jo on päästy myötäsellä melkein toiseen reunaan, ylä- tai alareunaan, sillä sehän on Laatokan laivojen tavallinen kulkureitti, niin sattuu tuuli kääntymään, silloin alkavat purjeet lyödä taapäin, syntyy paljon hommaa ja vaivaa, ja paljon rimpuilemisen jälkeen saadaan vene käännetyksi, eikä auta muu kuin laskea myötäseen takaisin päin yli Laatokan ulapan. Ankkuria, *juakkeria*, ei voi laskea, sillä ei laivan kettinki, *tsieppi*, riitä pohjan syvyyksiä mittaamaan. Välisatamiakin on vähän, joihin saattaisi poiketa tuulta pitämään. Ainoa on Valamon saariryhmä, siinä on muutamia sopivia satamapaikkoja; paras lienee Bajonnoin ja Lempoisten saarien välinen salmi, joka on noin kymmenen virstaa luostarista.

Kun välistä sattuu pitkällisiä samoja tuulia, voi sattua, ettei laiva saa

kesässä monta reissua tehdyksi. Hyvänä pidetään jo 8, ainoastaan reippaimmat ja valppaimmat *kipparit* pääsevät 10, välistä 12:kin, kun sattuu olemaan oikein sopivia tuulia.

Veden korkeus vaihtelee Laatokassa suuresti. Yleensä sanotaan Laatokan veden nousevan seitsemän vuotta ja laskevan seitsemän vuotta. Aina eivät nämä aikakaudet ole kuitenkaan säännöllisiä, mutta useampia vuosia kumminkin aina kestää nousua ja laskua. Tämän kirjoittajan muistaman korkeimman ja matalimman vesirajan välillä on noin 4 kyynärää. Tietysti on tästä purjehtimiselle paljon haittaa. Hyväksi onneksi ei Laatokka ylimalkaan ole karinen. Salmet pohjoissaaristossa ovat savipohjia ja moni kippari on laivansa niin syvään lastannut, että satamasta ulos mennessä on laivan jäljestä «jauhovesi noussut», laivan pohja näet on pohjasaven saanut liikkeeseen.

Pahempi kun pohjoissaariston savisalmet, jotka pääsatamiin vähän vedenkin aikaan ovat joltisen syviä, ovat Etelälaatokan hiekkasärkät. Noin kymmenen virstaa Nevan alkupäästä, jossa on «Lyyssinän» (Schlüsselburg) pieni kaupunki, merelle päin ulottuu tämmöisiä särkkiä rannasta rantaan. Ne ovat siitäkin pahoja, että ne alituisesti hiukan muuttelevat. Näitä särkkiä kutsutaan «Koskinan särkiksi» rannalla olevan kylän mukaan. Vähävetisinä kesinä eivät suuremmat laivat pääse ollenkaan niitten yli vaan niitten täytyy heittää ankkurinsa niitten yläpuolelle. Mutta helposti sattuu laiva hairahtumaan liian kauvaksi tai myös hiukan sivulle ja silloin on pohja hiekassa. Jos sattuu tyyni ilma, voi ehtiä lastin purkaa, ja saada laiva irti. Mutta kun myrsky sattuu mereltä riehumaan, on laiva mennyttä kalua suojattomalla, avonaisella selällä. Ja toinenkin laiva onkin Koskinan hiekoille sortunut. — Mutta taitava kippari pitää varansa, pienentää ajoissa purjeitaan ja laskee juakkerinsa. Lasti puretaan proomuihin ja kuljetetaan niissä Pietariin, jos se on sinne jääpää, tai Kronstadtiin, jos se on kauvemmaksi menevää.

Hauska on tämmöisenä kesänä tulla laivalla pohjoisesta päin Koskinaan. Monia kymmeniä laivoja on ankkurissa ja toista joka hetki tulee, kaikki ovat ne samaan malliin, Venäjän puoleiset, jos mahdollista vieläkin kömpelömpiä ja useinkin aivan mustiksi maalatuita. Kohta kun on saatu «vene» — niinkuin Laatokan merimies mieluimmin omaa alustaan nimittää — asemilleen, soutaa useinkin rinnalle kömpelössä lyyssinäläisessä soutoveneessä pitkä- ja valkopartainen mies. Hän kiipeää kannelle ja kutsutaan kajuuttaan. Tehtyään ristinmerkin kajuutan nurkassa olevan pyhän Miikku-

lan, *Merimiikkulan*, merimiesten suojeluspyhimyksen kuvan edessä hän sanoo: «Terve perttiin». Hän on mistä lie Salmista kotoisin, vuosikymmeniä on hän kuljetellut *venemiehiä* laivasta maalle ja takaisin. Kaikki hänet tuntevat ja hän tuntee kaikki sikäläiset kulkijat, tuntee laivat ja niitten vaiheet, tietää niitten isännät. Paraiksi on hän ehtinyt ensimmäiset kuulumiset kysellä ja kertoa, niin jo kuuluu koputus laivan kylkeen. Ensimmäinen proomu on jo tullut lastinkuljetuksesta tinkimään, ja kohta tulee toinen ja kolmas, ja ken huokeammasta suostuu, se saa. Mutta ensinnä täytyy kipparin käydä Lyyssinän tullikammarissa papereineen. Ja sitten alkaa lastin, *gruushun* purkaminen, mutta usein sitä keskeyttää tuuli, joka kohottaa aallon niin korkeaksi, ettei proomu saata laivan sivussa pysyä, ja silloin voi sattua että päivämääriä saadaan tyhjin toimin odottaa sopivaa säätä. — Vilkasta, omituista on tämä elämä Koskinan ulkosatamassa. Huvikseen siinä jonkun päivän saattaa viettää jos niin sattuu, ja katsella siinä kiehuvaa elämää. Se on meidän kansallisuutemme rajamaita; joka toinen sana, jonka kuulet on venäjää, mutta joka toinen — suomea.

Vesikesinä pääsevät laivat Koskinan särkkien yli. Silloin ne kulkevat suoraan Pietariin ja Kronstadtiin ja Uuraansaareenkin suolan hakuun. Nevaa alas päästään kyllä purjeessakin, mutta silloin täytyy olla erittäin edullinen ja navakanlainen tuuli, sillä tämä matka on erittäin vaikea ja vaarallinen. Neva on näet mutkikas, virta on kova ja laivoja ja veneitä siinä vilisee paljon sekä suuria että pieniä. Ylöskin tullaan joskus purjehtimalla, mutta usein annetaan hinauslaivan hinata, *buksierata*, se alas että ylös.

Kipparit Laatokalla ovat ylimalkaan tutkinnon suorittamattomia, tavallisesti ovat he oppivuotensa palvelleet ainoastaan Laatokalla. Useat heistä samoin kuin merimiehistäkin ovat Salmista; etenkin Mantsin saarelaiset ovat tunnettuja. Mutta on paljon muistakin rannikkopitäjistä. Vaikka nämä merimiehet ovatkin oppimattomia eivätkä tunne kehittyneempää merenkulkutaitoa, täytyy kuitenkin jokaisen myöntää, että he ovat reipasta väkeä, ketteriä ja rohkeita. Ja rohkeutta ja neuvokkuutta vaaditaankin, kun niin alkuperäisillä kojeilla täytyy selvitä usein hyvinkin kovasta myrskystä. Mutta joskus sattuu myrsky saamaan ylivoiman ja silloin on monen laivan hukka perinyt. Myrskyjen sanotaan, kun ne milloin oikein yltyvät, riehuvan yhtämittaa «viiet sutkat», viisi vuorokautta.

Kauheimpia myrskyjä, mitä viime aikoina on ollut, oli 15:nä ja 16:na

päivänä Syyskuuta v. 1882. Sitä yleisesti vielä muistellaan «suuren tuhon» nimellä; 30 laivaa silloin joutui haaksirikkoon. «Etelätuulella olimme jo päässeet melkein Valamoon asti», kertoi minulle muuan kippari, «kun pohjoisesta tuli lumimyrsky vastaan ja päivä kävi niin pimeäksi kuin yö». Ja hurjinta vauhtia sitten laskettiin myötäseen alas etelään päin. Harva laiva vain ehyenä pääsi satamaan niistä, jotka silloin ulapalle sattuivat. Moni laski melkein kuperikeikan Etelälaatokan hiekkarantoja vastaan, ja monta ihmishenkeäkin hukkautui.

Vaikkei Laatokka ole sen suurempi kuin se on, sattuu kuitenkin, että joskus laiva miehineen katoaa jälkiä jättämättä. Niin kävi muutamia vuosia sitten, iso galjotta ei tullut perille, eikä siitä ole mitään kuultu eikä nähty. Yksi hattu löydettiin aalloilta ajelemasta, ja se arveltiin jonkun laivanmiehen olleen, mutta eihän sitäkään voi varmaan tietää. Vaarallisin tässä suhteessa on Etelälaatokka, jossa ei ole mitään satamia ja joka on matala. Etelälaatokalla useimmat haaksirikot tapahtuvatkin.

Kolme peninkulmaa Koskinasta on Laatokan rannalla Marjan kylä, sen kohdalla on pieni lahden pahanen. Kerran kovassa myrskyssä tämän kirjoittaja toverineen haki siitä satamaa. Kamalalta näytti se suojan hakijasta: lahden suulla oli neljä vanhaa laivan hylkyä ja yksi särkälle tarttunut halkolastissa kulkeva saima. Me, jotka pienellä jahdilla kuljimme, pääsimme paljon vaivan perästä lahteen laskevaan jokeen, mutta halkovene meni yön kuluessa aivan pirstaleiksi. Seuraavana yönä tarttui lahden ulkopuolella karille kivilastia kuljettava galjotta. Silloin me käsitimme oikeaksi sen vanhan kipparin sanat, joka oli sanonut, että «Marjaan elkää mänkö, sitä karttakaa viimeiseen asti».

Ryhdyn nyt tarkemmin tarkastamaan eri laivamuotoja ja niitten osia. Laatokalla käytettäviä laivoja ovat: *riika* eli *briiga*, *hukkari*, *galjotta*, *kaljotte* eli *galjaassi*, *kaljaassi*, *saima* eli *soima*.

Näistä on riika harvinainen, se on kolmimastoinen ja taklingiltaan saman mallinen kuin seuraavat. — *Hukkari* ja *galjotta* ovat tavalliset suuremmat Laatokan laivat. Köliä niillä ei ole kuin nimeksi, keulasta eli *nenästä* ne ovat hyvin leveitä ja pohja on myös hyvin leveä, ne näyttävät melkein laatikoilta. Sen vuoksi ne juuri niin huonosti purjehtivatkin, mutta lastia, *gruushia* ne vetävät paljon, kun *ruumat* ovat niin tilavia. Alin osa laivan runkoa on tervattu ja sitä osaa kutsutaan *opsufkaksi*, ylempi osa on mustaksi maalattu, se on *parfattu*. Kannen, *boaboban* ylä-

puolella oleva osa on *puortti*, se on ulkopuolelta useimmiten kauniiksi maalattu, viheriätä on siinä aina joku osa, myös keltaista, joskus sinistä ja punastakin, valkeat ja mustat juovat eroittavat eri värit toisistaan.

Perässä on ensinnäkin *kajuutta*, jota joskus myös sanotaan *puuriksi*. Suuremmissa se on jaettu kahteen osaan, joista perimmäinen on kipparin varalta. Useimmissa on karjalaiseen malliin tehty suuri leivinuuni. Karjalaiset näet aina syövät pehmeätä leipää, eivätkä he siitä tavastaan luovu merillä ollessaankaan. Leivän leivonta niinkuin muukin ruuan valmistus on nuorimman laivamiehen, kokkipojan tehtävänä. Muuna sisustuksena kajuutassa on kiintonaisia sänkyjä, penkkiä ja kaappia, pöytä ja joku irtonainen jakkara. Kaappien seinät ja välistä koko kajuuttakin sisältä on valkeaksi maalattu. Kajuutan sisustukseen kuuluu tavallisesti vielä samovaara, jota ahkeraan käytetään, etenkin tyynen sattuessa. Vielä on kajuutassa *tavottilauta*, shakkilauta, jota ahkeraan käytetään, kun tyyni tai pitkä vastanen pakottavat joutilaina odottamaan myötäistä tuulta. — Useimmat merimiehet ovat kreikanuskoisia, ja sen vuoksi on melkein aina kajuutassa myös pyhimyksen kuva. Myrskyn tullen sen eteen sytytetään vahatuohuksia. Kerran kerrotaan tämmöisen tuohuksen sytyttäneen laivan tuleen. Se oli laivan heilunnasta pudonnut alas, eikä kukaan sitä huomannut kun kaikki olivat kannella työssä.

Kannella kajuutan yläpuolella on perämiehen paikka. Peräsintä, *prulaa* hallitaan nykyisin melkein aina jo pyörällä *). Peränpidossa vuorottelevat laivanmiehet, paitse kokkipoika. Jos perämies tarvitsee mitä apua, polkasee hän muutaman kerran kanteen ja samassa syöksyy kajuutasta väki ulos. Useimmissa on jo *kompassi* eli *kumpassi* peränpitäjällä apuna. Tietysti on niitä paljon muitakin merkkiä ja sääntöjä, joita käytetään matkan suunnan noudattamiseksi. Eräästäkin linjaa kulkiessa oli ennen ja ehkä joskus nytkin vielä määrä tavallisen, tasaisen tuulen vallitessa yhteen suuntaan kulkea niin kauvan kuin tavallinen kynttilä palaa, sitten on matkan suuntaa muutettava. Maamerkit ja majakat ovat täällä niinkuin muillakin vesillä tarkasti silmällä pidettävät.

Kokkapuolessa on *raspeli*, johon *jakkerin* eli *juakkerin tsieppi* kierretään. Raspelia väännetään *anspukalla* eli *spaakilla*. — Köysiä on lai-

*) Kerran kuulin kipparin komentavan merimiestä pyörää kääntelemään, siihen käytti hän sanoja „ota itsees“ ja „myöstä“.

vassa tietysti monenlaisia, paksumpia sanotaan *rossiksi*, hienompia *nuoriksi*, *kiimuska* on hienoa tervanuoraa, *veäski* vieläkin hienompaa. — Merimiehet ovat tietysti taitavia solmujen tekijöitä ja niitä on monenlaisia; vaikeimpia ja paraimpia on *nemeskoisolmu*.

Mastoja on niinkuin jo sanottiin sekä hukkarissa että galjotassa kaksi. *Roka* on maston jatko, takamaston hienompi jatko on *tanko*. Poikkipuut, raa'at ovat *reit*. Niitä on useampia: *pekirei* ja *mareret*. Hukkarissa on kolmet reit etumastossa ja kahdet takamastossa, galjotassa on reit ainoastaan etumastossa, takamastossa on niissä *kahveli* eli *kiikka*. Mastokori on *reki* nimeltä, hukkarissa niitä on kaksi, galjotassa yksi. Boksprötti on *ruspukka*, se on hyvin pitkä ja paksu, jatkolla varustettu. Hukkarissa on purjeita 12. Niitä on: neljä *kliivaria*, nimittäin *suuri vokka*, *takseli*, *pieni vokka* ja *kliiveri*, näitten lisäksi on sitten etumastossa vielä *rotta-* eli *grottapurje*, *suuri martseli*, *toinen martseli*, *ramseli* eli *brammi;* takamastossa on martselit ja ramseli ja *mesani*. — Galjotassa on etumasto muuten samanlainen, paitse että usein on vain yksi martseli; takamastossa on niissä *pisain* ja *mesani*. Purjeista on rotta omituisen näköinen, siitä näet ulottuu pitkät suikaleet kahden puolen, joten se näyttää suurilta housuilta; tämä muoto tulee luullakseni siitä, että köydet ovat epäkäytännöllisesti asetetut. — Köysiä on tietysti paljon ja monen nimisiä. *Vantat* menevät portista rekiin, *vartanat* martselpuuhun ja niitä ylemmä *joablokkavartanat*, joka nimi tulee siitä, että ne ulottuvat lähelle maston huipussa olevaa omenaa, *joablokkaa*. *Takat* menevät ruspukasta mastoon, niitä on useampia ja nimitetään aina kutakin purjeensa mukaan. Kussakin purjeessa on vielä *vallinuorat*. Ne nuoraportaat, joilla rekiin päästään, ovat *vuibilkat*. Nämä nyt ovat pääköydet, takkoja tietysti on monta ja monen nimistä, samoin vartanoita. Ettei kävisi liian sekavaksi, en huoli tämän enempää mennä yksityisseikkoihin. — *Lokki* antaa voimaa hallita purjeita. — Ja maston nenässä on *flugarka* eli *oluukari*. Se nostetaan huippuun, jos isäntä sattuu laivalla käymään, ja silloin on hänen annettava miehille juomarahaa. Se on tavallisesti punainen, pitkä ja kapea.

Saima on paljoa pienempi, muodoltaan on se suippeampi, ja alla on vähän köliä, jonka vuoksi se on paljoa parempi purjehtia. Mastoja on kaksi, raakapuita ei ole, vaan purjeet nostetaan tavallisesti spriitangolla, jota kutsutaan *rainaksi*.

Olen muutamalla sanalla koittanut kuvata Laatokan laivoja ja elämää niillä. Asiantuntijalla olisi vielä paljon tiedusteltavaa, mutta tarkempi selonteko ehkä kävisi enimmille muille ikäväksi. Nimityksistä ovat muutamat puhtaasti suomalaisia, muutamat ovat venäläistä alkujuurta, mutta useat ovat yleistä merikieltä, jotka venäläisen käänteen jälkeen ovat saaneet vielä suomalaisen lisäksi.

Niinkuin jo on sanottu, on Laatokan aivan erityinen asema tehnyt sen, että nämä omituiset muodot ovat niin kauvan säilyneet vanhoillaan. Viime aikoina on kuitenkin valtion avulla rakennettu Laatokalle uudemmanaikaisia laivoja. Monet ovat niitten mukaan ruvenneet rakentamaan, ja joka vuosi lisääntyy uudenaikaisten luku. Monet kuitenkin yhä pitävät vanhoista malleista kiinni. «Ne vetävät niin paljon lastia ja onhan niillä ennenkin toimeentultu». Korinojan veistämössä Impilahdella saa nähdä rinnakkain rakennettavan Pietari Suuren tuoman mallin mukaista ja uusimman eurooppalaisen. Mutta yhä enemmän uusiin aletaan mieltyä, eikä kauvan kestäne ennenkuin vanhat kokonaan katoavat.

Pari vuotta sitten «Vellamo» ja «Ahti» nimiset, uuden mallin mukaiset laivat, ensimmäisinä Laatokan laivoista lähtivät suurten valtamerten ulapoita kyntämään. Ne jäätyivät Kronstadtiin kiinni, mutta sitten tuli raitis länsituuli, särki jäät ja avasi väylän ulos aavalle merelle.

O. Relander.

Muukalaista verta.

Kirj. Otto Tuomi.

Korventauksen kylän mustat pystykorvaiset koirat katselivat eperöivin silmin suurta väen liikettä heidän ennen niin hiljaisessa ja rauhallisessa kylässä. Outoja, muukalaisia ihmisiä tuli joka taloon. Ne eivät olleet saman näköisiä eivätkä muutenkaan samanlaisia, kuin oman kylän asukkaat. Niissä oli aivan vierasta hajua. Miehillä ei ollut tutun hajuisia lammas-

nahkaturkkia ja sarkatakkia, pikkuisissa, ahtaissa ja tiukkakutoisissa vaatteissa ne olivat ja sekä miesten että naisten kengissä ei ollut entistä niin tuttua pieksukengän tervan hajua.

Ensin he luulivat heitä suureksi mustalaismatkueeksi ja haukkuivat heitä kuten mustalaisia. Vaan ne eivät olleet mustatukkaisia eivätkä pitäneet niin suurta ääntä, kuin mustalaiset, eikä heillä muutenkaan näyttänyt olevan mustalaisten tapoja. Ja vaikkei niillä ollut noita rakashajuisia lammasnahkaturkkia eikä tervapieksuja, niin olipa niillä sen sijaan hyvät ruuat ja lie olleet hyvät juomatkin. Lihaa ne söivät vahvasti, sillä hyviä luita ilmaantui kosolta roskasäiliöön, jossa piskit kävivät niitä tappelun väellä jakamassa. Etenkin tämän viimemainitun seikan tähden Korventauksen koirat tavastuivat noihin vieraihin ihmisiin jotenkin pian.

Nuo ihmiset ryhtyivät kummalliseen toimeen. He menivät synkimpään korpeen, hakkasivat suuret, uhkeat petäjät ja kuuset maahan ja särkivät kallioita lohkareiksi, joita vedättivät sinne korpeen. Korpeen muodostui vähitellen pitkän pitkä, kahden puolen kaukaisuuteen hienoksi viivaksi katoava tie. Se varmaan ei ollut maantie, sillä sitä myöten ei ajettu kirkkoon, eikä vedetty kylän lumirekeä.

Nämä näkemät, niin outoja kuin olivatkin, eivät Korventauksen koirissa kuitenkaan herättäneet semmoista ihmetystä ja huomiota kuin näkemys, jonka Alatalon Sapakki näki eräänä kipakkana pakkaspäivänä tullessaan metsästä oravia puista haukkumasta. Sapakki oli innokas oravakoira ja kävi huvikseen haukkumassa niitä yksinäänkin. Juostessaan kauppiaan kartanon ohi poikkesi hän pikimältään pihaan, haisteli portin pielet ja nuuski nurkkajuuret. Silloin tunsi hän äkkiä jonkun nuuskivan häntä itseään. Sapakki kääntyi päin — ja oli lentää uurin niskoin takaperin. Edessä seisoi outo elävä kuin kummitus. Se oli suuri eläin, vähän vasikan näköön, samalla tavalla valkeakarvainen, ruumis miltei läpikuultava, onnettoman laiha, hoikkamahainen ja hontelojäseninen. Se värisi koko ruumiissaan. Vaan sillä oli niinkuin koiran pää, samanlaiset vilkkuvat silmät, koiran asento, ja sen häntä liehui ystävällisesti.

Pienenläntä Sapakki oli niin tyrmistynyt ja hetken ajan ikäänkuin tainnuksissa, ettei voinut paikaltaan liikahtaa, takaperin kaatumassa vaan kivotti tuon suuren eläimen edessä. Vaan sitte kun Sapakki sai tahtonsa takaisin lähti hän juosta pinkasemaan minkä töppösistä lähti ja vähän matkan päässä päästi surkean hätähuudon kuin hengiltä otettava. Yhtä lauk-

kaa kiiti hän kotiinsa. Oven edessä hän hätäisesti ulvahteli, pyrkien sisään. Sisään päästyään työntäytyi hän penkin alle nurkkaan, josta pelokkaasti kilmuili.

Ihmiset ihmettelivät mikä Sapakki raiskaa oli kohdannut, oliko tapellut ja saanut selkäänsä.

Samanlainen pelästys tapahtui Ylätalon Pilkalle.

Mutta muutamia päiviä näiden tapahtumain jälkeen tulivat melkein kaikki kylän urhoolliset koirat kauppiaan kartanon edustalle ja varovaisesti, kiertäen ja kaartaen kuin piirittävä sotajoukko, lähestyivät pihaa.

Pihaan tultuaan tuli eräästä lautakommakosta, jonka moista Korventauksen koirat eivät olleet ennen nähneet, se suuri valkea vasikka ja sen jälestä vielä suuri, pikimusta rutale, niinkuin karhun pentu, joita kylän koirat olivat nähneet.

Kylän pystykorvat koirat vavahtivat joka jäsenessään. Eivät olleet moisia elukoita ikipäivinään nähneet. Kumpaisellakin oli suuret lerppakorvat ja molemmat olivat niin hentojäseniset, että hoippuen liikkuivat.

Nuo oudot eläimetkin seisahtuivat, ja oltiin nyt rintamassa vastatusten. Kylän koirat murisivat oudostuksissaan, vaan ne kaksi rupesivat rauhallisesti istumaan, kun oli heidän vaikea kannattaa itseään seisaallaan. He värisivät vilusta.

Muukalaisten levollisuus rauhoitti kylän koiria ja antoi rohkeutta. Penttilän Nuoli, tavattoman teräväkuonoinen, vanhin ja rohkein kylän koirista, jolta karhun sanottiin hännän puraisseen ja jolla oli arvettuneita haavoja muistoina karhu- ja susijahdeista, lähestyi muukalaisia verkalleen, kuono maassa juurottaen, veti vainua ja murisi vihaisesti. Hänelle antoi vielä vihaisemman muodon tuo töpöhäntä, sentähden ettei hänellä ollut tätä hänen suvulleen tärkeätä välikappaletta, jolla ystävyyttä osottaa, silloin kun sitä joskus sattui olemaan. Lähestyessään pitivät toverit takanaan vihaista, rohkaisevaa murinaa.

Muukalaiset ottivat hupaisesti vastaan tämän kummallisen tervehdyksen. He rupesivat lyyhälleen maahan, taputtivat etukäpälillään maata ja haukahtelivat leikkisästi päätään viskoen, niin että suuret lerppakorvat heiluivat.

Tämmöinen käytöstapa oudostutti Nuolta. Hän seisahtui ja arveli, yhä kuono maassa juurottaen. Tekivätkö ne nuo pilkkaa heistä? Sitte hän näytti päättävän ja lähestyi varmasti.

Muukalaiset nousivat ja hyppien, keikkuen tulivat Nuolen luo. He olivat erinomaisen ystävällisiä ja heti panivat suuret käpälänsä Nuolen päälle.

Mutta Nuoli näytti heille terävät, kirkkaan valkoiset hampaansa suipussa suussaan, kuononsa kipristyi ja hän veti ilmaa että korisi vanhassa rinnassaan. Hän ei ollut suvainnut leikkiä pitkiin aikoihin, saatikka tämmöisessä tilaisuudessa, kun hän oli niin totisella asialla.

Muukalaiset hämmästyneinä vetäytyivät vähän takaisin, vaan sitten aikoivat nuuskia Nuolta, tunnustellakseen, mitä lajia koiria Nuoli oikeastaan oli. Vaan kun he yht'aikaa lähestyivät, näytti Nuoli taas hampaansa ja silmänsä näyttivät iskevän tulta.

Muukalaiset yhä enemmän hämmästyneinä peräytyivät vähän matkaa takaisin.

Sitten meni Nuoli nuuskimaan heitä, hyvin varovasti ja varmasti. Ensin hän lähestyi mustaa karhunpojan näköistä. Se antautui kernaasti tunnusteltavaksi, katsellen hyväntahtoisella hymyllä kolmatta vertaa pienempää Nuolta.

Samalla aikaa lähestyi vasikan näköinen Nuolta ja aikoi haistella. Vaan Nuoli karkoitti hänet äkäisellä murahduksella, näytellen veripunaisia ikeniään.

Tarkasteltuaan karhunpentua ja huomattuaan sen sukuunsa kuuluvaksi, antoi Nuoli itsensä sen haisteltavaksi.

Tuttavuuden tehtyä karhunpennun kanssa, lähestyi Nuoli valkeata vasikkaa. Vasikka innostuneena lierutti häntäänsä tuon totisen tuikean Nuolen häntä kaikilta puolin nuuskiessa.

Vasikalle oli Nuoli kylmempi, huolimatta sen kiihkeästä ystävyydestä. Vastatervehdykseksi Nuoli ei antanutkaan sen haistella itseään, vaikka vasikka olisi niin suurella halulla tahtonut ja Nuolenkin täytyi tunnossaan tunnustaa se omaan sukuunsa kuuluvaksi. Mutta Nuolella oli antipatia hänelläkin.

Kenties oli Nuoli vähän kohteliaampi karhunpennulle sen tähden, kun se oli «heikompaa sukupuolta». Vasikka taas oli tuota «vahvempaa sukupuolta», samaa mitä Nuolikin.

Virallisen tervehdyksen kylän vanhimpana tehtyään, kääntyi Nuoli takaisin koirajoukkoon, joka haukuskellen oli seurannut tervehdystä ja vähitellen lähestynyt muukalaisia.

Nyt seurasikin heidän vuoronsa. He jokainen tekivät tuttavuuden, arasti ja arvellen, vaan suurella uteliaisuudella. Vanhemmat tekivät samalla arvokkaalla tavalla kuin heidän päämiehensä, nuoremmat vähän vapaammin.

Penttilän Nuoli istui etempänä, katseli ja odotteli.

Kylän koirat lähtivät yhdessä joukossa pois, haukkuen ja muristen, ikäänkuin neuvotellen näiden uusien, outojen ilmiöiden johdosta.

Ne kaksi muukalaista jäivät portille katsomaan koiralauman jälkeen ja vaihtoivat keskenään silmäyksen, joka osotti kummastelua, ihmettelyä, hymyä ja pään pudistusta.

Rautatieinsinööri tuli työmaalta päivälliselle asuntoonsa kauppiaan taloon ja keskeytti koirainsa mietteet. Hän käski ne kommakkoonsa pakkasesta värisemästä.

Ne olivat vielä pentukoiria, suurikasvuisia, honteloita ja raukeajäsenisiä, että hoippuen kävelivät. Mustan nimi oli «Rabbe», valkean «Caro».

* * *

Korventauksen koirat näyttivät tehneen yksituumaisen päätöksen asettua viholliselle kannalle kahta kylään ilmestynyttä muukalaista vastaan. Milloin muukalaiset tulivat heidän seuraansa, antoivat he niille säälimättömästi selkään. Etenkin kahden naapuritalon koirat hammastivat yhtenään näitä pentukoiria, jotka suuruudestaan huolimatta olivat vielä hentoja ja heikkoja. Penttilän vanha vihainen Nuoli kerran puri Caroa niin pahasti, että rautatieinsinööri uhkasi ampua Nuolen.

Mutta ikä antoi muukalaisillekin voimia ja karskiutta luontoon ja ennen pitkää olivat he valtiaita kylässä. Noita kahden naapurinsa koiraa pitivät he nyt vuorostaan kovassa kurissa. Milloin ne sattuivat varsinkin Caron maille, täytyi niiden jo Caron lähestyessä heittäytyä selälleen ja olla nöyrästi altisna miltei jaloin tallattavaksi.

Nyt saivat kylän koirat tuntea vieraan, muukalaisen valtikan valtaa.

Yksi ainoa oli, joka ei masentunut ikipäivinään. Penttilän Nuoli, töppöhäntineen ja suurine arpineen, oli kukistumaton. Selkäänsä hänkin tosin sai noilta vierailta, mutta mielensä ei lannistunut.

Nuo muukalaiset hallitsivat raa'alla itsevallalla. He tekivät rauhattomuuksia, söivät ihmisten lampaita ja pienempiä kylän koiria purivat vaivaisiksi. Nekin päättivät olla leppymättömiä.

Mutta luonnossa on suhteita, jotka tekevät tyhjiksi itsepintaiset päätökset ja saattavat unhottamaan muukalaisen rodun ja vieraan veren, kansallisuuden, lait ja uskonnon.

Yhtäkkiä alkoi Caro mielistellä erään naapurin koiraa, Siljua nimeltään, jota ennen oli vihannut. Mutta samaan aikaan ilmestyi Siljulle paljon muitakin rakastajoita, jotka yksissä neuvoin pitivät Caroa kaukana tuosta hempukasta. Nyt sai Caro selkäänsä vuorostaan. Vaan hän tuli sitä kiihkeämmäksi tunteissaan, jotka hänellä näyttivät olevan paljoa syvemmät kuin kylän koirilla, ja kärsi sanomattomasti mustasukkaisuudesta.

Mutta hempukka vastasi Caron tunteisiin ja he rakastivat nyt toisiaan yhtä hellästi kuin ennen olivat vihanneet. Hempukka tuli itsestään Caron luo kauppiaan pihaan, jonne kylän koirat eivät uskaltaneet mennä, kun siellä oli Caron apuna vahva musta Rabbe.

Kuka tiesi minkätähden tuo Silju rakastui Caroon. Caro oli kylän koirien mielestä hirvittävän ruma koira. Vaan Silju viihtyi Caron seurassa, sillä Caro oli ylhäissukuinen, jaloverinen rakastaja, jolle seikalle hempeä sukupuoli aina antaa niin suuren arvon. Caro osasi mielistelläkin Siljua paremmin kuin kylän pystykorvat. Hän heittäytyi Siljun eteen selälleen ja liehakoi. Hän antoi Siljun leikillään pureksia hänen käpäliänsä. Erittäinkin miellytti Siljua, kun Caro aina otti suureen leveään suuhunsa hänen pienen suipon päänsä ja pureksi sitä hellävaraa. Caro voitti Siljun kokonaan omakseen.

Mutta sitte kohta rakastuivat kaikki kylän pystykorvat pienimmästä suurimpaan tuohon suureen, vahvaan ja mustaan Rabbeen.

Caro tahtoi ensin asettua Rabben lailliseksi naittajaksi, vaan eipä Rabbe näyttänyt hänen holhouksessaan viihtyvän. Rabbe rakastui Ylätalon Pilkkaan ja piti hän vähän muutamista muistakin. Häntä huvittivat nuo kovajänteiset teräväkuonoiset piskit, jotka olivat niin mielissään hänen ystävyydestään.

Molemminpuolinen ystävyys ja sukulaisuus oli perustettu. Kylään kasvoi uljaita sekarotuisia koiria, jotka olivat nerokkaampia, vapaampia ja uudenaikaisempia kuin entiset pystykorvat. Muukalainen veri imeytyi sydänmaan synkkään sukuun ja jalosti sitä. Pohjimmaisena kuitenkin aina huomasi tuon lujan pystykorvan suvun, sen terävä kuono se aina pisti esiin, ja sen mukana näytti säilyvän sekoittuneessa rodussa entisten pystykorvain luonnonomainen terävyys ja jäntevyys.

Penttilän Nuoli kuoli ainoana uskollisena mustalle pystykorvasuvulleen. Hän, joka korvissa taistellessaan metsän petoja vastaan oli arpia saanut ja jolta karhu oli hännän puraissut, hänen uskollinen sydämensä ja terästahtonsa voittamattomina vastustivat kaikki uuden ajan ryntäykset. Hän kulki elinikänsä töpöhäntänä, kuono maassa juurottaen ja vihaisen näköisenä. Hän murisi joka ihmiselle. Kävi vanhoillaan kivuloiseksi ja äreäksi. Hänellä ei enää ollut niitä tunteita, himoja ja haluja, jotka nuoremmat oli saattanut pettämään totisen sukunsa.

Viime vuosinaan hänen arvettuneet haavansa vaivasivat häntä kovasti varsinkin säiden edellä. Silloin hän ulvoi pahaa ennustavasti.

Kun rautatieveturi alkoi korvessa vihellellä, ulvoi Nuoli onnettomuutta merkitsevästi. Hän ei tahtonut rautatietä käsittää, vaikka isäntänsä kerran käytti häntä viheltävää junaa katsomassa, ettei hän peloittelisi ihmisiä ulvonnallaan. Mutta joka kerran kun juna keskiyöllä vihelsi korvessa, heräsi Nuoli ja ulvoi kamalasti. Vanhat ruotilaiset uskoivat ulvontaa ja ennustivat rautatiestä sotavuosia, ruttoa ja kalliita aikoja.

Kerran yöllä heräsivät kaikki talon asukkaat Nuolen ulvontaan. Nuoli ulvoa ullitti niin kamalasti ja valittavasti, että pani jokaisen kauhistumaan. Rautatiejuna korvessa vihelti samalla. Isäntä meni pihalle asettamaan entistä urhoollista metsästystoveriaan, vaan Nuoli juoksi metsään, ulvoen kuin surmaansa pakeneva.

Aamulla tavattiin Nuoli metsässä suuren tuuhean kuusen juurella kuolleena makaamassa.

Kotimaan kirjallisuutta.

J. H. Erkko, Uskovainen. Eletty kertomus. Viipurissa 1890, Matti Kurikka. 191 siv. 12:o. Hinta 2: 75.

Tekijä nimittää teostaan «eletyksi kertomukseksi». Ei hän itse ole kertomiaan elänyt, vaan on hänelle kertonut elämänsä vaiheet mies, joka ei itse ole kyennyt niitä paperille panemaan. Ja että niin on, ei voi epäilläkään kun kirjan kerran on lukenut. Sillä ei vilkkain mielikuvitus-

kaan voisi keksiä niitä sielunelämän käänteitä ja ilmauksia jos ei niitä itse olisi elänyt. Ainoastaan kirjan loppuun luulen tekijän enemmän panneen itseään, mutta siitä myöhemmin.

On niinkuin tekijä esipuheessaan sanoo, että «merikin homehtuu pitkän tyynen jälkeen». — — Ja samoin «kaikki elämä, koko luonto, koko mailma tarvitsee liikuttamista; se on kaiken kehittymisen ja edistymisen ehto, henkisenkin». Tämmöisinä henkisen kehittymisen ehtoina ovat läpi aikojen olleet hengelliset liikkeet. Näitä liikkeitä on ollut meidänkin maassamme runsaasti, mutta vähän niitä on kirjallisuudessa kuvattu. Tämä hra Erkon kirja «Uskovainen» on ensimmäisiä, jossa tämmöiseen liikkeeseen osaa ottaneen elämää jossain määrässä suoranaisesti kuvataan, jossa kuvastuu se sielunelämä ja ne sisälliset taistelut, jotka riehuvat tuommoisen useinkin raa'an, uskonnollista tyydytystä etsivän rinnassa. Senvuoksi on tällä kirjalla suurikin arvo, kulttuurihistoriallinen arvo, se antaa meidän luoda silmäyksen elämään, jonka ulkopuolta me usein olemme milloin myötätuntoisesti, milloin kammoksuen katselleet.

Päähenkilö, Holpan Paavo on köyhistä vanhemmista syntysin, hänen isänsä oli taitava loitsija ja oli tahtonut pojalleenkin jättää taitonsa perinnöksi, mutta poika ei siitä huolinut. Jo aikaisin hän sai kovaa kokea, kerjätä ja nälkää nähdä. Luonteeltaan oli hän tunteikas, pitkin ikäänsä hänessä tunne-elämä oli määräävä; ja eivätkö ne semmoisista aineksista meidän lahkomme etupäässä liekin kootut? — Hän oli herkkä iloon ja suruun, mihin seuraan joutui tarttui helposti seuran mieliala häneen, ja kaikki tunteet hänessä kehittyivät äärimmäiseen kärkeensä. Ensimmäinen suru häntä kohtasi kun hän kadotti nuoruutensa rakastetun. — Kohta sen jälkeen joutui hän palvelemaan taloon, jossa vallitsi ankara uskonnollinen henki. Siinä hän sai ensimmäisen uskonnollisen herätyksensä. «Kova alakuloisuus ja pelvon henki kävi — — hänen kimppuunsa». Samassa talossa palveli tummaverinen tyttö Karuliina, jolla oli isot haaveksivat rusosilmät ja pitkä palmikko niskassa. Hän hymyili harvoin, haasteli vaan vakavia asioita, luki ahkerasti «Huutavan ääntä» sekä veisasi virsiä. Ja kun Paavo kuunteli, luki ja veisasi hän yhä hartaammin. Hän rupesi Paavoa vähittäin miellyttämään. Heidän välillään syntyi hieno suhde. Karuliina ei sallinut Paavon kättäänkään panna hänen olalleen. «Vasta kolme vuorokautta vihkimisen jälkeen olen omasi». Mutta usein he kuitenkin vinnikammarissa veisasivat yhdessä, ja Karuliina luki «Huutavan ääntä» ja keskustelivat siitä.

Talon väki luotti Paavoon yhä enemmän ja kun kerran oli naapuriin häihin kutsuttu, lähetti emäntä Paavon sinne talon puolesta lasten kanssa ja pyysi häntä aikaiseen tulemaan takaisin. Mutta ilo, nuoruus ja muuan nuori leskiemäntä valtasivat Paavon ja hän jäi sinne aamuun saakka. Kun hän sitten seuraavana päivänä taisteli ristiriitaisissa tunteissaan hul-

mahti hänen korviinsa voimakas laulunsävel: «Tämän maailman ilo on kaikki katoovainen», ja hän vaipui taintuneena porstuvan lattialle. Sen jälkeen lupasi hän alkaa uutta elämää, mutta surumielisyys ei hänestä poistunut. Kun he kerran muuanna kevätsunnuntaina veisasivat yhdessä valtasi «jalo riemu» Karuliinan ja hän suuteli ja syleili ja muokkasi Paavoa ja vaipui lopulta horroksiin. Semmoisia hourauksia sanoi Karuliina kiihkeämmissä kristityissä useinkin tapahtuvan, vaikka se silloin heille sattui ensi kerran.

Mutta sen jälkeen kun heidän puhtaaseen henkiseen yhdyselämäänsä oli tullut muutakin alkoi heidän välinsä kylmetä. Paavoa alkoi yhä enemmän mairitella miehekseen se leskiemäntä, jonka kanssa hän hääyönä oli tanssinut. Ja viimein tuli tosi ja pakko eteen ja Paavo hänet naikin, itseään koko joukon vanhemman, puoleksi väkinäisesti. Mutta suru alkoi seurata toistaan. Talo oli velallinen ja lapsipuolten holhoja sen korjasi, heidän esikoisensa kuoli kiduttuaan, ja viimein he itse läksivät muille maille työansiolle.

Viina oli yhä enemmän alkanut saada Paavoa valtaansa ja saattoi hänet moneen kommellukseen. Kerran siihen taloon, missä Paavo työskenteli, kokoontui joukko heränneitä, siinä laulettiin, luettiin ja pidettiin puheita. Enin Paavoon vaikutti sokean ukon laulu, hänen veisatessaan hän itki sulaakseen ja kun hän oli rukoillut, nousi Paavo kuin pesusta, keveänä ja virkistyneenä. «Sen jälkeen alkoi kiivas ja intoileva kilpajuoksu pyhyyden tiellä». Tupakankin polton hän heitti pois. Rukouksista hän vaipui monesti horrostilaan, jossa hän näki kummallisia näkyjä, valoa ja kirkkautta ja kuuli ihanaa soittoa. Omituisen kiihkeä oli hänen luonteensa, hän saattoi hurmautua lukemisesta, että hän «ihastuksissaan huudahteli kuin mielipuoli». Niin kauvan kuin hän ei tupakoinut saattoi hän «jokapäivä hengessään edeltäkäsin aavistaa, ketä veljiä ja sisaria minäkin päivänä tuli kohtaamaan».

«Niinkuin heränneitä yleensä yhdisti lämpimämpi side toisiinsa kuin muihin ihmisiin, niin yhdisti vielä suurempi lämpimyys heidän keskuudessaan miehet ja naiset toisiinsa. He elivät jonkunlaista sielujen avioliittoa, joka taivaaseen ylettyy». Semmoinen hengenavio syntyi Paavonkin ja Sohvin, sepän naisen välillä. Mutta ei se häntä loukannut, «sillä se on ainoa oikea», ei sekään, että siitä oli muodostumaisillaan ruumiinavio, mutta se vaan, että oli ainiaaksi vihitty ainoastaan ruumiilliseen avioliittoon, sillä hänen vaimonsa oli pysynyt paljon vieraampana hengelliselle elämälle.

Heille oli aikojen kuluessa syntynyt tytär, josta alkoi varttua sorja impi, hän oli Paavolle hyvin rakas, ja hänen tähtensä Paavo päätti Sohvista luopua, sillä vaikka hän ei pitänyt suhdettaan häneen vääränä, ei se hänelle rauhaa antanut, vaan painoi hänen mielensä syttäkin synkemmäksi.

Näkyjä hän yhä näki, useimmiten synkkiä ja kauheita. Paikkakunnalla liikkui useita saarnaajia. Muutaman Kalajoen vaimon kanssa hän ensin joutui kovaan kiistaan ja uhkasi suutuksissaan panettaa nuorat hänen käsikynkkiinsä. Mutta silloin vaimo hypähti istualtaan ylös kuin ammuttu, että ruskeat silmät mustien kulmien alta säkenöivät, levitti kätensä ja huudahti: «Jumala sinut vielä nuorittaa kuin apostoli Paavalin!» Siitä hän säikähtyi ja vaipui mietteisiin. Sen jälkeen hän asettui heidän kannalleen, luki raamattua ja sovitti sen selitykset nuteen oppiinsa. Ja hän alkoi käydä heidän, hihhulien kokouksissa. Ja liike levisi laajalti, saarnattiin, tunnustettiin synnit ja annettiin anteeksi ja tehtiin parannusta. Mutta alkoi jonkun ajan perästä syntyä riitaa uskovaisten keskuudessa usein kummallisista syistä.

Siihen aikaan tapahtui Paavolle suuri suru, hänen rakas lapsensa lankesi kiusaukseen, — hänet viekoteltiin ja hyljättiin. Se rikkoi kaiken rauhan Paavon rinnasta, ja hän lähti taas mailmalle. Palan mailmaa kierrettyään hän sai pysyväisen työpaikan. Uskonnollisiin liikkeisiin hän liittyi sielläkin, mutta sai niistä kärsiä vainoa. Viinaa hän pitkin matkaa viljeli ahkeraan ja se sai hänet usein viettämään hyvinkin huonoa elämää. Ja sisällistä taistelua ja ristiriitaisuutta yhä kesti, rauhaa hän ei saanut. Eräässä työpaikassa hän eli likeisessä yhteydessä erään räätälin ja hänen vaimonsa kanssa. Yhdessä he tämän mailman ja omaa kurjuuttaan miettivät ja sitten yhdessä joivat. Ja raaistumistaan yhä raaistui Paavon elämä.

Silloin hän kerran sai kirjeen tyttäreltään, joka oli muualla palveluksessa ja josta hän ei ollut mitään kuullut pitkiin aikoihin. Tyttö oli joutunut kihloihin kunnon miehen kanssa ja pyysi isänsä lupausta naimisiin. Siitä hetkestä sarasti uusi päivä Paavolle. Hän halusi taas pelastua törkeyden vallasta, mutta elämänmuutos ei tapahtunut yhtä helposti kuin mielenmuutos.

Kevätpuoleen lähti Paavo tyttärensä luo. Siellä hän sai kokea suurta iloa, hänen tyttärensä oli onnellinen ja hänellä oli pieni poika. Odottamatonta oli Paavolle, että hänen vävynsä äiti oli Karuliina, hänen entinen kihlattunsa. Hän oli sairaana, kuoloa tehden poikansa luona kun Paavo tuli. Hän oli viettänyt hurskasta elämää, ja oli kuin kirkastettu erotessaan. Hän teki syvän vaikutukseen Paavoon, mutta vastapainona oli hänen poikansa. Hän ei ollut uskonnollinen mieleltään, järki oli hänellä määrääjänä ja usein ryypiskellen ja totia juoden Paavo ja hän väittelivät keskenään uskonnollisista asioista.

Jonkun aikaa tyttärensä luona viivyttyään lähti Paavo kotiseutuunsa. Siellä olivat olot hänen poissa ollessaan paljon muuttuneet. Uusia rientoja ja pyrinnöitä oli kansassa herännyt. Loppupuolen ikäänsä sitten Paavo vietti rauhaisaa elämää hiljaisuudessa ja yksinäisyydessä. Vanhoi-

hin seuroihin ei hänen mielensä tehnyt liittäytyä ja uusiin tunsi hän itsensä liian vanhaksi, vaikka mielellään näki, kuinka nuoret rientävät.

Tämä loppu ei ole luonnollinen mielestäni. On näet vaikea uskoa, että mies, joka oli niin vaipunut himojensa pauloihin, olisi lapsensa tuottaman ilon kautta voinut niin suuressa määrin jalostua ja kohota. Ainoastaan uusi kiihkeä hengellinen herätys olisi mielestäni yksin voinut semmoisen vapautumisen aikaan saada. Ja vielä enemmän uskomattomalta tuntuu, että hän, joka koko elämänsä oli elänyt niin kiihkeätä sielunelämää voisi vanhoilla päivillä kohota semmoiseen filosoofiseen mailmankatsomukseen, kuin hänen viimeiset mietelmänsä osottavat. Mutta ehkä ne ovatkin luettavat tekijän omiksi ajatuksiksi. — Samoin Karuliinan viimeisissä puheissa on muutamia lauseita, jotka tuntuvat olevan ristiriitaisia hänen ajatusjuoksunsa ja katsantokantansa kanssa. — Muuten on tekijä johdonmukainen. Hän on pysynyt kertojansa kannalla ja sen kautta suonut meille syvän silmäyksen omituiseen ilmiöön kansamme henkisessä elämässä. Ja siinä hänen kirjansa ansio.

O. Relander.

C. O. Berg, Kalle Sarkkisen Lapsuuden Muistelmia. Suomentanut Juho Reijonen. Porvoossa 1890. Werner Söderström. 15 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Useinkin on sangen vaikea valita huvittavaa kirjallisuutta, jota voisi antaa kasvavien lapsien käsiin. Senpä vuoksi onkin hauska, että sellainen lapsille sopiva kirja kuin «Kalle Sarkkisen Lapsuuden Muistelmia», on tullut suomalaisen kirjallisuuden joukkoon.

Kalle Sarkkinen kertoo muistelmansa tyynesti ja vaatimattomasti. Voi kuinka tuttuja hänen retkensä ovat lukijalle! Marjassa ja ongella, nurminiityllä ja lumihangella, mummon luona ja koulussa — kaikkialla häntä mielellään seuraa. Ja opiksi varmaankin ovat pienille lukijoille Kallen onnettomuudet, joista selvään tulee ilmi, että «ylpeys käy lankeemuksen edellä» ja kerskaus on onnettomuuden sanansaattaja.

Kieli on hyvää ja paino siistiä. Mutta ikävätä on, että kirjaan on päässyt pujahtamaan muutamia painovirheitä, jotka ovat harmillisia varsinkin lasten kirjoissa.

Alli N.

Louisa M. Alcott, Tytöistä parahin. Suom. Aatto S. (Kodin Kirjasto IV). Porvoossa 1890, Werner Söderström. 298 siv. 8:o. Hinta 3: 25.

W. Söderströmin kustantamaa «Kodin Kirjastoa» on nykyään ilmestynyt neljä osaa, joista kuuluisan amerikkalaisen Alcottin tekemä yllämai-

nittu kirjanen on viimeinen. Ilahuttavaa on, että kustantaja pyrkii saattamaan suomalaista nuorisoa tutustumaan teoksiin, jotka ovat eri kansain tuottamia, ja joihin siis kunkin kansan ja ajan luonne on painanut leimansa. Saatettuaan nuoren yleisönsä silmien eteen tapauksia vanhan Kreikan ja Rooman (II ja III osa) ajoilta, tekee hän aika hyppäyksen tarjoomalla samalle yleisölle palasen nykyaikaista elämää, jommoista sitä eletään toisella puolella valtamerta. Mutta ei tämä elämä niinkään omituiselta tunnu; sillä se rikkauden tuottama ylellisyys, ylpeys ja turhamaisuus, jotka rumentavat useampia kirjailijan kuvaamia henkilöitä, ei liene tuntematon edes meidänkään seuraelämällemme. Tämänkaltaisen piirin kuvaaminen on nähtävästi ollut tarpeena, jotta päähenkilö, nuori reipas, turmeltumaton luonnonlapsi, Polly, mitä selvimmin esiintyisi kelpo luonteineen ja lukuisine hyveineen. Puhtaana, raikkaana tuulenpuuskana tunkee hän salonkien raskaaseen ilmaan kaikkialla hämmästystä herättäen. Mutta kaikki eivät käännä hänelle ylenkatseella selkäänsä; löytyy niitäkin, joihin hän pääsee vaikuttamaan, ja jotka siten hylkäävät entisen joutilaana olonsa ja muuttuvat toimeilijaiksi, työtä rakastavaisiksi ja siis myöskin olemassa oloonsa tyytyväisiksi ihmisiksi.

Alcottin kirja siis on opettavaista laatua. Mutta opetus siinä annetaan jotensakin hauskassa muodossa, ei niin paljon henkilöitten sanojen vaan enemmän heidän elämänsä ja tekojensa kautta. Toimintaa on siis melkoisesti, kertomustapa on jotensakin vilkasta ja kuvaavaa. Jos voimmekin epäillä henkilöitten, erittäinkin päähenkilön täydellistä todenmukaisuutta, niin täytynee kuitenkin tunnustaa, että Alcottin kirjat ylipäänsä ovat paljoa enemmän omansa huvittamaan nuoria tyttöjämme, kuin lukuisat Englannissa ilmestyneet nuorisoa varten toimitetut kertomukset.

H. A—n.

Lasten opiksi ja huviksi. 1:nen ja 2:nen vihko. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 64 siv. pientä 8:oa. Vihon hinta —: 15.

Lentokirjojen avulla voi kansan keskuuteen levittää paljon hyödyllisiä tietoja, voi kylvää monta jaloa siementä. Sentähden olisikin suotava, että senkaltaisia kirjoja aina toimitettaisiin hyvällä aistilla ja suuremmalla huolella ja tarkkuudella, kuin mitä tähän saakka meillä on ollut tavallista. Olisi pidettävä huolta siitä, että sisällys on opettavaa ja siveellistä, ja toiselta puolen myöskin, että esitystapa on helppotajuinen ja miellyttäväinen. Yllämainitut molemmat vihkoset, joita nyt ilmoitamme, tuottavat hyvän lisäyksen tähän kirjallisuuteen; ne voi huoletta laskea lasten käteen. Niiden tarkoitus on johtaa uskontoon ja siveellisyyteen. Epäiltävää kuitenkin on, vaikuttavatko nuo kehotukset ja neuvot kertomusten lopussa aina sitä,

mitä kirjoittaja on tarkoittanut. Kertomukset semmoiset kuin «Kalliin kaikesta» ja «Liian kallishintainen» painuisivat aivan varmaan ilman lisäkettäkin lasten mieleen ja synnyttäisivät inhoa pahetta vastaan ja rakkautta hyvään ja oikeaan. Pitkät saarnantapaiset neuvot eivät koskaan tee toivottua vaikutusta lasten mieleen. Muuten kertomukset ovat kaikin puolin tarkoituksenmukaisia.

I. G.

Joulukuusi. Vaihtelevaa lukemista joulunaikana. Viides vuosikerta. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 96 siv. 8:o. Hinta —: 85.

«Joulukuusen» viides vuosikerta sisältää, niinkuin yleensä entiset ja niinkuin nimilehdellä luvataankin, vaihtelevaa lukemista, runoa ja proosaa. Tunnetun nimimerkin K. F:n kääntämiä ovat Z. Topeliuksen ylevä runoelma «Aleksander II» ja J. L. Runebergin tervehdys «Franzénille». Proosakirjoitusten joukossa on kertomuksia —ijo—lta ja Eero L—ltä, «Suomalaisten loitsutaidosta» M. A. Castrénin mukaan, Vironkielestä käännetty palanen eräästä virolaisesta kansantavasta «Martit» j. n. e. Kun siihen tulee lisäksi, että kirja on runsaasti kuvilla varustettu, joista etenkin mainittakoon keisarien ja eteväin miestemme (Yrjö-Koskisen, Mechelinin, v. Weissenbergin) muotokuvat, joita epäilemättä joka suomalainen mielellään omistaa, niin kehotamme lukioita ostamaan tämän huokeahintaisen kirjan itselleen. Yhtä tapaa «Joulukuusessa» emme kuitenkaan voi olla moittimatta, sitä nimittäin, että keskelle kirjaa pistetään ilmoituksia kustantajan muista toimituksista.

G—t.

Emil Murén, Mitä on filosofia, ja mitä hyötyä siitä on? Helsingissä 1890. 14 siv. 8:o. Hinta —: 20.

Yllämainittu vihkonen puolustaa esityksessä, joka muodon puolesta on varsin selvä ja helppotajuinen, sitä väitettä, että filosofian pitää täydelleen ja ehdottomasti perustua kristillisyyteen, perustua tuohon yhteen ja ainoaan oikeaan perustukseen Jeesukseen Kristukseen (s. 11, 12). Kristillinen filosofia on ainoa oikea filosofia. Sen vuoksi filosofian ydin on «Kristuksen tuntemisen kautta . . . saavutettu selvä ja oikea käsitys Jumalasta ja Hänen valtakunnastansa» (13). Tekijä on siis sitä mieltä, ettei ole tehtävä mitään tarkkaa rajaa filosoofisen tietämisen alan ja uskon alan välillä, vaan ne ovat likimmästi yhdistettävät toisiinsa. Minun mielestäni voidaan tätä kantaa vastaan tuoda esiin painavia epäilyksiä. Mutta jos nyt tässä kohdin asettuu tekijän kannalle, niin sopii mielestäni kuitenkin muistuttaa hänen esitystänsä vastaan seuraavaa: aineeseensa ryhtyessään

hän määrittelee filosofian käsitteen ylen laajaksi, kun siksi nimittää kaikkea tieteellistä pyrintöä «oikeaan ja selvään käsitykseen Jumalasta, ihmisestä ja luomakunnasta»; filosofia olisi «tieteellinen pyrintö selvästi käsittämään kaikkea sitä, mitä ihminen tietokyvyllään voi käsittää» (6; — huomaa myös siv. 14, loppusanat: «ihmisen ajatustoiminta eli filosofia»). Oikea filosofia käsittäisi siis kaiken todenperäisen tietämisen (vrt. kuitenkin s. 6, loppupuol., missä ohimennen viitataan jonkunmoiseen erotukseen filosofian ja muiden tieteiden välillä). Tekijän mietelmät koskevatkin sen vuoksi kirjoituksen suurimmassa osassa suorastaan sitä kysymystä: mitä hyötyä on, kristilliseltä kannalta katsoen, ihmisen ajatuskyvystä ja sen käyttämisestä. Filosofia on kumminkin erotettava yhdeksi erityiseksi tietämisemme haaraksi; sen voi määritellä: se on tieteellinen tutkimus noista omituisista viimeisistä kysymyksistä ja viimeisistä perusteista.

Ar. Gr.

August Ramsay. På sommarfärd i kanot. Borgå 1890, Werner Söderström. 109 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

August Ramsay. Kesämatkoilla kanootissa. Suomensi Aatto S. Porvoossa 1890. Werner Söderström. 111 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

T:ri Ramsay ei ole kirjassaan ruvennut puollustelemaan *kanoottiurheilua.* Hän on kirjoittanut *kanoottimatkailijoita*, niin hyvin mies- kuin naismatkailijoita varten. Ollen itse maamme etevämpiä kanootilla kulkijoita, on hän tässä kirjassaan tarjonnut suuren kokemuksensa avuksi jokaiselle, joka tahtoo käyttää hyväkseen kanootin tarjoamaa tilaisuutta oivalliseen ruumiinliikkeesen ja levossa nauttia luonnon vapautta.

Varsinkin Suomessa on kanootti matkailijalle mitä sovelijain ja tarkoituksenmukaisin kulkuneuvo. Kanootti on aivan kuin tehty meidän toisiinsa palmikoittuihin vesistöihimme. Sillä ei pääse ainoastaan naapurissa käymään, se houkuttelee myöskin pitemmille matkoille, järveltä järvelle, järveltä joelle, läpi koskien ja kapeitten, ruovokkoisten salmien, maan sydämestä kauvas meren ulapalle.

Tämmöisiä pitempiä matkoja, raittiita, nautintorikkaita, kertoo tekijä kirjansa ensi osassa *Matkalla.* Siinä kerrotaan näet kanoottimatkoista mitä erilaisimmissa vesistöissä, Saimaalla; Saimaalta Päijänteelle; Kymin uittoväylä; Ätsärjstä ja Virroilta Poriin; Vuoksella; Nevalla. — Kaikkialla voimme käyttää hyväksemme tekijän omaa kokemusta, jonka hän esittää asianmukaisissa ja huvittavissa kertomuksissaan. Siellä täällä ilmaantuvat maisema- ja kansanelämäkuvaukset antavat huvitusta vielä sillekin lukijalle, joka ei huoli kanoottimatkustuksista. Tuommoinen reippaasti ja moninpaikoin leikillisestikin kirjoitettu palanen on «Saimaalla». Muutoin on kuitenkin kirjoitustapa kuivahkoa ja yksitoikkoista.

Toisen luvun tekijä alkaa muutamilla innokkailla, mielestämme liiankin innokkailla ylistyslauseilla kanootilla kulkijan erinomaisista eduista muitten matkailijain rinnalla (— «paremmin kuin mikään muu matkailija voi hän nauttia kaikkia järviluonnon yksityiskohtia ja oppia tuntemaan elämää syrjäisissä seuduissa»).

Muuten on tässä erittäin hyvin kokoonpannussa osassa *Ohjeita ja neuvoja*, joukko sopivia kanoottimatkoja maamme sisäosissa. Näihin liittyy tietoja matkoihin tarvittavasta ajasta, usein myöskin kulkuväylien laadusta, laivojen kulusta y. m. s.

Kirjan arvoa lisää vielä se seikkaperäinen ohjaus kanootin rakentamisessa, minkä tekijä antaa meille erityisessä osassa, ja joka ohjaus lienee erittäin tervetullut sille, joka on huvitettu tahi pakoitettu rupeamaan oman purtensa sepäksi.

Lopuksi antaa tekijä *yleisissä ohjeissaan* neuvoja vaatteuksesta, varustuksista y. m. sekä tietoja matkakulungeista, kanootin korjauksista ja maalla kuljettamisesta y. m. s.

Kustantaja sanoo teosta «täydelliseksi käsikirjaksi kanoottimatkailijoille», ja siihen ei voi muuta kuin yhtyä.

Vahinko vaan, että vaikka suomentajana mainitaan niin taitava suomenkielen käyttäjä kuin Aatto S., antaa kirjan suomenkielinen osa aihetta monenlaisiin muistutuksiin. Esimerkkejä mainitsemme vaan muutamia sivulta 53: «Yksi meistä oli — — — teettänyt — erinäisen yöpuvun, samankaltaisen kuin pohjoisnavalla matkustajain makuusäkki, voidakseen siinä, *suu kurenauhalla kiini vedettynä*, olla rauhassa kaikilta («sänkyeläimistön») rynnäköiltä». «Matkailija — — purjehtii höyrylaivalla.» Samalla sivulla on vielä seuraava käännöskukkanen; «har gjort resan, men försummar själfva målet» suomennettu: «on tehnyt matkan, mutta jättää näkemättä matkan pään». Luetteloa emme tarvinne jatkaa.

—dv—.

E. de Pressensé, Totinen vapaus kristillisyyden kannalta. Neljä luentoa. Ranskan kielestä suomensi Kyösti —n. Jyväskylässä 1888, K. J. Gummerus. 67 siv. isoa 12:oa. Hinta —: 50.

Ranskalainen protestanttinen professori Pressensé on saavuttanut suuren maineen niiden monien laajojen ja etevien teosten kautta, jotka hänen kädestään ovat lähteneet. Tässä ilmoitettavanamme oleva kirja on tosin vain pieni vihkonen eikä se suomalaisessakaan kirjallisuudessa ole aivan uusimpia tuotteita, mutta emme kuitenkaan soisi sen joutuvan unohduksiin. Meidän aikoinamme jolloin niin paljon puhutaan vapaudesta, ja sitä niin monella tavalla käsitetään, ei varmaankaan olisi haitaksi, jos joskus tutkittaisiin sellaistakin kirjaa kuin tässä mainittu.

Aineen on tekijä jakanut, kuten nimilehdelläkin mainitaan, neljään luentoon. Ensimmäisessä, «Vapauttaja», hän koettaa osottaa, miten ihminen sillä vielä ei ole totisesti vapaa, että hänellä on tilaisuus valita hyvän ja pahan välillä, vaan vasta kun hän valitsee hyvän, on hän oikein vapaa. «Vapaus käsittää kaksi ehtoa: *vapaan vaalin ja hyvän vaalin*» (siv. 7). «Jos siis poika teidät vapaiksi tekee, niin te totisesti olette vapaat» (Joh. 8: 36). — Toisessa luennossa, jonka nimenä on «Totinen ajatuksen vapaus», tekijä tahtoo todistaa «että ajatuksen totinen vapaus on evankeliumin kautta toteutettu ja että usko, kaukana siitä että se olisi orjistumista, päinvastoin on kunniakasta vapautumista» (siv. 18). «Kristus kartti kaikkea mikä olisi näyttänyt sorrolta, pakolta. Hän kehottaa mitä innokkaimmasti tutkimiseen» (siv. 23). Vapahtajassa ihminen siis tulee vapaaksi ajatuksen, mutta ei yksin ajatuksen, vaan, kuten kolmannessa luennossa osotetaan, myöskin sydämen ja tahdon puolesta. «Kristillisyys, vaikkapa se ei ryhdykään jokapäiväisiin riitoihimme, tahtoo vapautta kaikkialla» (siv. 52). — Neljäs luento lopuksi puhuu «kirkon totisesta vapaudesta». Pressensé on kotimaassaan innokkaasti taistellut niiden riveissä, joiden mielestä valtio ja kirkko ovat toisistaan tykkänään erotettavat. Tämä hänen kantansa tulee tässäkin ilmi. «Jesus ei tyydy siihen, että hän murtaa kaikki yhdyssiteet maailman valtojen kanssa. Hän puhuu omasta valtakunnastansa. Mitä on tämä muuta, kuin että kirkon tulee olla kaikesta vieraasta vallasta riippumaton» (siv. 57). Ei tekijä kuitenkaan hyväksy sitäkään, että aukaistaan portit kaikille aatteille ja kaikille opeille. Silloin «te aukaisette uudelleen vanhan Pantheonin, kaikki päivän epäjumalat saavat siinä paikkansa, ja koska te sen huipulle asetatte ristin, niin te sanotte: tämä on kirkko» (siv. 58).

Siinä lyhyesti vihkosen sisällys. Minään helppotajuisena kansankirjana emme saata «Totista vapautta» pitää, eikä sitä siksi liene aiottukaan. Sellaiseksi siinä on liiaksi paljon tieteellisiä lauseparsiakin, esim. positiivinen totuus, auktoriteetti, fyysillinen järjestelmä y. m. Suomennoksessa on moni paikka kankeata, useita omituisuuksia vieläpä kielivirheitäkin tavataan.

H. H.

L. Neovius, Oppikirja Suomalaisessa Pikakirjoituksessa. Helsingissä 1891. 36 siv. 4:o. Hinta 3: —.

Pikakirjoitustaidon hyödyllisyydestä ei enää liene maamme sivistyneessä yleisössä muuta kuin yksi mieli. Puhumattakaan siitä, että valtiopäiviä enää tuskin voidaan ajatella ilman pikakirjoitusta, on sen hyötyä ja tarpeellisuutta jo alettu tunnustaa monella alalla. Kaikissa tärkeissä kohdissa pidetään jo pikakirjoittajaa välttämättömänä jäsenenä, painavissa oi-

keus-asioissa on jo ruvettu käyttämään pikakirjoittajan apua, monen liikemiehen konttoorissa nähdään pikakirjoittajia. Puhumattakaan monesta muusta. Minun ei tarvitse kuin viitata siiten, mikä verraton apu mainitusta taikakeinosta olisi esim. kirjailijalle ja sanomalehtimiehille, jahka vaan latojat saataisiin pikakirjoitusta oppimaan.

Gabelsbergerin järjestelmä sellaisena kuin herra L. Neovius on sen Suomen kieleen sovittanut, on jo kestänyt kiirastulensa ja osoittautunut kaikin puolin tarkotukseen sopivaksi, jopa niinkin sopivaksi, että — liekö sitte vokaalirikkaan kielemme ansio — suomalaiset pikakirjoittajat nopeudessa ovat jättäneet ruotsalaiset pikakirjoittajat taakseen. On jo 15 vuotta kulunut siitä, kun herra Neovius ensi kerran esitti järjestelmänsä yleisölle «Opastus Suomalaiseen Pikakirjoitukseen» nimisessä vihossa. V. 1883 ilmaantui herra Neoviukselta «Oppikirja Suomalaisessa Pikakirjoituksessa» ja siinä esiintyi itse järjestelmä mielestäni jo hyvinkin lähellä kehityksensä kukkulaa. Mainittu teos on jo kauan ollut kirjakaupoista loppuneena, ja kipeän tarpeen vaatima oli siis se uusi pikakirjoituksen oppikirja, jonka nimi on tämän kirjoituksen johdantona.

Tässä tavallaan kolmannessa painoksessa Neoviuksen oppikirjaa nähdään taaskia muutoksia entisestä. Kun Valvoja ei ole varsinaista pikakirjoitus-yleisöä varten, niin en tahdo väsyttää lukijoita tuomalla esiin paljon yksityismuistutuksia, pidänkin tämän kirjoituksen tarkoituksena enemmän mainitun teoksen ilmoittamisen kuin sen arvosteleminen. Yhtä ja toista pyydän kuitenkin saada lausua vastaisen painoksen varalle, etenkin kun tekijä pitää tätä nyt ilmestynyttä kirjaansa vaan «uuden, varsinaisen oppikirjan luonnoksena». Mitä tulee itse oppikirjan järjestykseen, niin se mielestäni on parempi kuin entinen, sillä oppilas tottuu tässä vähitellen lyhennys-opin tärkeimpiin kohtiin jo ennenkuin varsinaiseen lyhennys-oppiin tullaankaan. Samoin on kirjalle eduksi se, että pikakirjoitus- ja kurrenttiosat ovat toistensa rinnalla eivätkä, niinkuin ennen, eri osina. Itse säännöt olisivat mielestäni saaneet olla paljon lyhempiä ja yksinkertaisempia, sillä monet niistä nykyisinään sopisivat paremmin teokseen, joka esittää niin sanoakseni «tieteellisesti» pikakirjoituksen syntyä kuin käytännölliseen oppikirjaan. Tarpeettomia ovat säännöissä selitykset sellaiset kuin; «*ä* ääni on *a*:n ja *e*:n välinen ääni», «*i* on korkea terävä ääni,» «*o* äänellä on ontto sointu», «y syntyy *e*:n sulaessa *u*:hun» y. m. Jota yksinkertaisempi ja lyhyempi sääntö, sitä helpommin opittu ja päin vastoin. Sentähden pidänkin mallisääntönä esim. tällaista; «*Vii* osoitetaan $1^1/_2$ asteisella *vi*-merkillä» (siv. 12). Väärin on sanoa, että *oja*, *öjä* j. n. e. ovat partitiivin päätteitä, koska näissä ei ole muuta kuin *a* mainittua päätettä, samoin ei myöskään *jen* ole genetiivin pääte, vaan ainoastaan *en*. «Pehmeistä yhdysäänikkeistä» puhuu tekijä (siv. 22); tuo nimitys lienee harvi-

nainen. «Konsonantti» ja «vokaali» ovat tavallisempia kuin «kerake» ja «äänike».

Uudet *ou* ja *öy*-merkit ovat mielestäni kokonaan onnistumattomat, paljon paremmat ovat entiset; viittaan siinä kohden vaan siihen, mitä eräs toinen arvostelija lausuu pikakirjoituslehden 5:ssä numerossa. Uudet *tu*-merkit ovat hyvät, mutta epäjohdonmukaista on kirjoittaa silloin vanhalla tavalla *tuu*. Vanhaa *ju*-merkkiä ei tämän uuden merkin tarvitsisi pois sysätä. Uudesta *ä*:n merkitsemisestä ei tämän kirjoittajalla vielä ole mitään kokemusta. *ie*-tä ei ole hyvä kirjoittaa samoin kuin *ee*, jos se ei ole diftongi, hankalaa se on etenkin monikon genetiivissä. Vanha *kin*-pääte on tarpeeksi selvä, mutta lyhempi kuin uusi. En ymmärrä miksei *man*-päätteen merkistä johdeta *-massa*, *-masta* j. n. e. päätteitä samoin kuin *minen*-merkistä *-misessä* j. n. e. *Tain*-pääte olisi parempi kirjoittaa niin kuin Enqvistin oppikirjassa on esitetty. Samassa oppikirjassa löytyvä *tos*-pääte olisi myöskin huomioon otettava. *Jos* ja *niin* sanojen entinen määrääminen on parempi, koska se on selvempi kuin uusi, jossa ne helposti sekaantuvat *jota* ja *eteen* sanoihin. Siigeleistäkin olisi yhtä ja toista sanottavaa. Etenkin on valtiopäiväkirjoittajalle outoa, että vanha tuttu *valtio*-siigeli on toiseen vaihdettu. *Tuo*, *tietää* y. m. vanhat siigelit joutaisivat kyllä olla olemassa, sillä yksikin varma merkki epäselvässä kirjoituksessa selvittää kokonaisia lauseita.

Näistä muistutuksistani huolimatta, toivon tälle ilmoitettavalleni kirjalle nopeata menekkiä. Levittäköön se pikakirjoituksen erittäin hyödyllistä taitoa yhä laajempiin piireihin. Jos uudessa, odotettavassa oppikirjassa muutamissa kohdissa tästä poikettaisiin, niin varmaa on, että itse systeemi tulee sellaisena pysymään, se kun on jo, kuten alussa sanoin, kiirastulensa kestänyt ja kunnolla kestänyt.

F. O. R.

Edv. Stenij, Genesis kirjan heprealais-suomalainen sanasto. Helsingissä 1891. 164 siv. 8:o. Myytävänä C. F. Vickströmin kirjakaupassa. Hinta 3: 50.

Hyvin ansiokkaan työn on yliopiston apulainen Pyhän raamatun alkukielissä tri Edv. Stenij suorittanut tekemällänsä «Genesis kirjan heprealais-suomalainen sanasto» nimisellä kirjalla. Sillä tähän saakka on suomenkielinen nuorisomme ryhtyessään hepreankielen oppimiseen kokonaan kaivannut omakielistä sekä sanakirjaa että kielioppia. Sen on tähän saakka ollut turvaaminen saksalaisiin taikka ruotsalaisiin oppikirjoihin, jotka monessa suhteessa ovat opintoa hidastuttaneet. Tosin on nyt lähes viisikymmentä vuotta ollut käytettävissä ja ahkerasti käytettykin kotimainen oppikirja ja sanasto. Tarkoitan Gabriel Geitlinin eteviä kirjoja. Mutta nä-

mätkin ovat jo kauan olleen loppuun myydyt ja hepreata oppiva nuoriso, joka viime vuosina yhä lisääntyy suomenkielisten joukosta, on enemmän kun ennen kaivannut omaa kieltänsä oppikirjoissa.

Nyt on siis ainakin osa puutteesta korjattu. Tosin riittää Genesis kirjan sanasto ainoastaan pieneksi aluksi alottaville. Mutta voimme toivoa, että pienestä kasvaa suuri. Ehkä tekijä piankin jatkaa työnsä valmistamalla kieliopin ja kerran koko vanhan testamentin sanaston.

Parhaimpana apuna sanaston seassa on tekijä tietysti käyttänyt Geitlinin ruotsalaista sanakirjaa. Tätä hän yleensä hyvin tarkkaan on silmällä pitänyt, jopa niin tarkkaan että, kuten alla oleva luettelo näyttää, muutamat puutteet ovat uudessa teoksessa jääneet poistamatta. Geitlin, niinkuin vielä hänen aikanaan tapa oli, mielellään vertaeli heprealaisia sanoja latinalaisiin, kreikkalaisiin, saksalaisiin ja erittäin venäläisiin y. m. umpivieraskielisiin sanoihin. Tämä tapa loukkaa uuden sanaston käyttäjää. Sillä eihän semmoisilla vertailuilla enään ole paljon muuta kuin sattuman tai kummituksen arvoa. Olisimme mielusammin nähneet, että tekijä laajemmin ja osaksi tarkemmin olisi tuottanut vertailun ainekset ainoastaan semiläisistä sukulaiskielistä. Tämä olisi ehkä parhaiten ja kustannusten vähentämällä tapahtunut sukulaissanojen transkribeeraamalla. Suurin osa lukijoista ei kumminkaan tunne Arabian ja Syrian kielten kirjaimia. Transkribeerattuina olisivat sukulaissanojen muodot tulleet oppilaille tutuiksi ja auttaneet nimien muistamista. Erittäin on valittaminen, ettei tekijä kuin ani harvoin ole välittänyt Assyrian kielestä, jonka tutkinto kumminkin viime aikana mahtavasti on vaikuttanut heprealaiseen leksikografiaan. Assyriologian ja nuolenpääkirjoitusten antamia selityksiä turhaan etsimme monessa artikkelissa, katso esim. Akkad, Eden, Gichon, Kûsh, Kerubi y. m.

Usein olisi pitänyt tarkemmin luetella mitkä muodot kustakin sanasta esiintyvät esim. *bájin*-sanan monikkomuodot *bênîm* ja *bênôth* (Gen. 26,28). Tarpeellista olisi myös ollut luetella semmoiset säännöllisestä taivutuksesta poikkeavat muodot kuin impot. *mikhrā* (25,31), *hirbêthî* y. m.

Huomatuista virheistä lueteltakoot tässä tärkeimmät, jotta ne mahdollisesti toimitettavassa uudessa painoksessa tulisivat korjatuiksi. Kokonaan pois jääneet ovat seuraavat sanat ja merkitykset: *êphô* «missä» (37,16), *gall* «kiviläjä» (31,46,48; puuttuu Geitliniltäkin!), *Hoph'al*-muoto *jûmāth* (26,11; puuttuu Geitliniltäkin!), *Niphcal*-muoto *niggaš* (33,7), *jiphgaš* (32,18), *maṣlîᵃch* sanan intransit. merkitys «onnistuva, onnellinen» (39,2) *rā'ā* verbin merkitys «käydä tapaamassa» = «besöka» (34,1), *šānē* «vihata» (27,27. 29,33. 37,4).

Painovirheitä löytyy hyvinkin runsaasti. Niitten syynä on vaan osaksi epätarkka korrehtuurin lukeminen, useimmiten ne riippuvat kirjapainon huonoiksi kuluneista kirjasimista. Seuraavat parannuksen ovat m. m. tehtävät: s. 6 r. 21 *achath*, s. 23 r. 22 *niq.* (pro *hiq.*), s. 42 r. 6 alhaalta *hul-*

lédhĕth, s. 49 r. 22 *jizra'*, s. 50 r. 2 *nechbêthā*, s. 52 r. 4 *jech'zaq*, s. 64 r. 12 *îdha'* (prs *îra'*), s. 67 r, τûβ, s. 80 r. 1 *kallā*, pl. *kallôth*, s. 81 r. 15 *jikhsōph*, s. 92 alhaalla *m'jallédhĕth*, s. 104 r. 11 alh. *ša'*, s. 112 r. 5 *jiššaq*, s. 149 r. 5 alh. *śè*. Monasti on *šîn*-kirjaimeen pujahtanut liikanainen *dāghēš*-piste, esim. s. 155 rr. 8, 13, 19. Sama on *t*:n laita s. 58 r. 4, *l*:n s. 50 r. 3 alh., *n*:n s. 110 r. 8 j. n. e. Konstruktusmuoto *maqqēl* ei esiinny Genesis-kirjassa.

K. L. T.

Kirjallinen katsaus.

Les grands écrivains de la France. Ranskalaisten klassikoitten tutkiminen on nykyaikana jo käynyt helpoksi. Ranskassa on näet viime aikoina pidetty huolta siitä, että tutkija työssään voi turvautua täydellisesti luotettavaan ja monipuolisesti valaistuun alkutekstiin. Tästä huolenpidosta on yleisön kiittäminen kuuluisaa kustantajaa *Hachette*a Parisissa, joka jo useampia vuosia sitten ryhtyi suuremmoiseen kirjalliseen toimeen, jota hän yhä jatkaa. Nimellä «*Les grands écrivains de la France*» on vuosi vuodelta Hachetten kustannuksella ilmestynyt jonkun kuuluisan ranskalaisen klassikon teoksia. Tätä laajaa sarjaa, jonka toimittamista varten kustantaja kääntyi Ranskan etevimpäin kielimiesten ja kirjallisuuden tuntijain puoleen, valvoo *Ad. Régnier*, akatemian jäsen. Mitä suurimmalla huolella on työ toimitettu. Tekstiä on huolellisesti tutkittu, käsikirjoituksia ja eri painoksia toisiinsa verrattu. Sentähden onkin sarjassa painettu teksti pidettävä parahimpana ja luotettavimpana lähteenä kunkin kirjailijan tunteemiseen. Alkutekstiin on sitä paitsi liitetty toisintoja, selittäviä muistutuksia ja muitakin tärkeitä tietoja. Niinikään on yritetty tutkia eri kirjailijain kieltä. Viimeinen osa kunkin kirjailijan teoksia muodostaa nim. sanakirjan, joka sisältää kaikki kirjailijalle ja hänen aikakaudelleen omituiset sanat ja lausetavat, sekä myöskin selityksiä, jotka ovat tarpeellisia tavallisimpain lausetapain ymmärtämiseen. Tekijän elämäkerta ja kunkin teoksen historia, sekä joku kuva siellä ja täällä tekevät työn sekä täydellisemmäksi että hauskemmaksi. Ne kirjailijat, joiden teokset tähän saakka ovat ilmestyneet kokonaisuudessaan, ovat *Corneille* (12 nidosta), *Racine* (8 nidosta),

Malherbe, *La Bruyère*, *La Rochefoucauld* ja *M:me de Sévigné*. Paraikaa valmistetaan *La Fontaine*n, *Molière*n, *Saint-Simon*in ja *Pascal*in teokset. Tämän vuoden alkupuolella ilmestyi *La Fontaine*n teoksia VII osa, joka sisältää hänen murhe- ja huvinäytelmänsä ja muita vähemmänarvoisia teoksiansa. — Sarja, joka on oktaavikokoinen, on erittäin hieno ulkomuodoltaan; joka nidos maksaa puoli kahdeksatta francia.

Les grands écrivains français. Meidän on kiittäminen *Hachette*a eräästä toisestakin kirjallisesta yrityksestä, joka sekin on herättänyt mitä suurimman huomion sivistyneessä maailmassa. Tarkoitan hänen noin neljä vuotta sitten alkamaansa suurta sarjaa nimeltä «*Les grands écrivains français*». Tämä sarja on aiottu ikäänkuin täydentämään edellistä siten, että siinä tutkitaan kuuluisia ranskalaisia kirjailijoita sekä ihmisinä että kirjailijoina. Näitä kirjailijain muotokuvia, joita tähän saakka on ilmestynyt kymmenkunta, ovat kirjoittaneet Ranskan etevimmät kirjallisuuden tuntijat ja arvostelijat. Siten on esim. tunnettu ranskalainen Jules Simon piirtänyt hienon ja sattuvan kuvan filosoofista *Victor Cousin*'ista. Boissier'in hauska ja nerokas esitys M:me *de Sévigné*n luonteesta ja kirjevaihdosta, Sorelin kirjoittamat *Montesquieu*n ja M:me *de Staël*in muotokuvat ovat kritiikin puolelta saaneet kokea miltei paljasta kiitosta. *George Sand*in kuva on tunnetun filosoofin Caron viimeisiä tuotteita; de Remusat muistuttaa mieleemme erään miehen luonteen- ja kasvojenpiirteet, jonka nimi meidän aikanamme on ollut mitä kuuluisimpia, valtiomiehen ja historioitsijan *A. Thiers*in. — Useita osia tätä sarjaa on vielä tekeillä. Yleisö odottaa uteliaisuudella, että miehet semmoiset kuin Bourget, Brunetière, Lemaître, Voguë, sanalla sanoen nykyajan etevimmät ranskalaiset arvostelijat, toimittaisivat painosta ne kirjailijain muotokuvat, jotka ovat heille uskotut. Kun kaikki osat kerta ovat ilmestyneet, niin kokonaisuus on oleva jonkunmoinen Ranskan kirjallisuuden historia, jossa nykyajan mestarit arvostelevat menneitten aikojen mestareja.

Hanna Andersin.

Kirjeitä valtiopäiviltä.

III.

Niistä suurista kysymyksistä, jotka näillä valtiopäivillä vetivät erityistä huomiota puoleensa, sopii syystä mainita *viinakysymys* ensimmäisten joukossa.

Muutamia vuosia sitten — ellemme erehdy, kesällä 1886 — oli «Finlandissa» luettavana kirjoitus, jossa lehden silloinen päätoimittaja, kunnallisneuvos A. Meurman, tunnetulla taidollaan osotti, miten perustuslaillinen itsehallinto on ollut viime aikojen nopean kehityksen välttämättömiä alkuehtoja. Ilman säätyjen myötävaikutusta, huomautti syystä kirjoittaja, ei olisi millään muotoa voitu saada aikaan sitä tärkeätä muutosta, joka on ollut raittiusrientojen perustuksena, että näet kotitarvepoltto lakkautettiin, ja tämä muutos jo riitti saamaan tukkeeseen reikiä, joista vuosisatojen kuluessa oli vuotamistaan yhä vuotanut hukkaan runsas osa kansamme säästöistä. Jos varsinkin 1860-luvusta asti kerrassaan uudet olot ja tavat ovat saaneet jalansijaa maaseuduilla; jos taloudellinen edistyminen siten on käynyt mahdolliseksi, jommoista eivät kokonaiset vuosisadat sitä ennen voineet synnyttää, niin kenties kaikkein vaikuttavimpana syynä siihen on ollut se siunattu muutos, jonka kautta viinatulva saatiin supistumaan.

Tämä muistutus on epäilemättä aivan oikea; yksityiskohtiin menevä tarkastus voisi lukemattomilla todistuksilla osottaa, miten raittiusasian mainittu ensimmäinen suuri voitto on ollut miltei kaiken muun edistymisen alkuna. Mistäpä olisikaan muuten tullut tuo nopeasti kohoava varallisuus, joka osoitaksen talonpojan pelloissa, niityissä ja asuinhuoneissa niin hyvin kuin valtion kulunkiarviossa, mistä kansakoulujen ja muitten opistojen, rautateitten, yleisten rakennusten ja sotajoukkojemme kustantamiseen riittävät verot, jos yhä edelleenkin joka talossa, joka torpassa olisi käytetty osa vuotta viinan valmistelemiseen ja siitä seuraaviin kaikellaisiin kestityksiin, joten sekä välillisesti että välittömästikin olisi vähennetty sekä siveellisen että taloudellisen edistymisen mahdollisuutta?

Mutta sillä ei ole sanottu, että jo olisimme perille päässeet; päinvastoin voipi ja täytyykin juuri tässä kohden odottaa ja vaatia nykyajalta

paljon lisää. Luullaksemme jälkimaailma onkin kiittävä 1891 vuoden säätyjä siitä askeleesta, jonka ne ovat viinalainsäädännön alalla ottaneet. Kiitos olisi vieläkin suuremmaksi tullut, elleivät porvarissääty ja osaksi aatelikin olisi vetäneet vastahankaa raittiusriennoille. Kysymys anniskeluyhtiöitten voittovaroista ei ole läheskään tullut lopulliseen päätökseen; ainaiseksi ei voi oikeaksi myöntää, että $^3/_5$ näistä varoista, jotka parhaasta päästä maaseutu suorittaa, käytetään kaupunkikuntien yksinomaiseksi hyödyksi ja huviksikin. Luultavalta kyllä näyttää, että asianomaiset viimeiseen asti potkivat tutkainta vastaan ennenkuin näistä aarteista luopuvat, mutta siihen edistymiseen nähden, joka tällä alalla viime vuosikymmeninä on ollut sääntönä, ei sittenkään voi olla toivomatta, että nyt voitettu ehdotus ennemmin tahi myöhemmin pääsee voitolle.

Tämän yhteydessä on muistettava, että pappis- ja talonpoikaissäätyjen lopulta täytyi luopua siitä ajanmääräyksestä, jolla tahtoivat viinalain voimassaolon rajoittaa. Tätä päätöstä emme puolestamme voi lukea vaarallisten myönnytysten joukkoon; päinvastoin lienee kylläkin hyvä, että tässä kuten muissakin asioissa on pysyväinen laki olemassa. Moni kyllä arveli, että lain ajottain tapahtuva uudistaminen olisi mahtava ase raittiuden palveluksessa, ja puolusti sentähden talousvaliokunnan määräämää rajoitusta. Mutta täytyy muistaa, että tämä miekka on kaksiteräinen: voisi aikanaan tapahtua, että viinatehtailijat puolestaan mieluummin jättäisivät maata aivan ilman lakia kuin suostua uusiin rajoituksiin, ja silloin joutuisimme ojasta allikkoon. Nykyinen laki on joka tapauksessa parempi kuin ne säädökset, jotka hätätapauksessa olisivat odotettavissa hallinnon puolelta; sitä paitsi voipi esitysoikeuden perustuksella milloin hyvänsä ottaa voimassa olevaa lakia parannettavaksi, varsinkin sen johdosta, että veron suuruus oikeastaan on jokaisilla valtiopäivillä päätettävä.

Suuri on harppaus viinasta *kansanvalistukseen*, mutta vastakohdat varsinkin muistuttavat toinen toisestaan, yhden vähenevä valta on toisen voitto. Kansanvalistus ei ole koskaan siinä määrässä kuin tänä vuonna ollut pääkysymyksenä valtiopäivillä. Valitettavasti ei kuitenkaan siinä kohden saatu aivan suuria aikaan. Ehdotettua maalaiskuntiin ulotettavaa koulupakkoa ei leppeästi kohdeltu pappis- ja talonpoikaissäädyissä, vaikka tehty suunnitelma yleensä näkyy saavuttaneen asiantuntijain kannatusta niinkuin se olikin asiantuntijain avulla laadittu, ja kiertokouluille pyydetty vähäpätöinen kannatussumma jäi kumma kyllä antamatta. Sitä vastoin kansan-

opistoaate saavutti sitä helpomman voiton, vaikka se toistaiseksi on siksi epämääräinen sisällyksensä puolesta, että mitä erilaisimpia odotuksia tässä kohden liittyy yhteen. Tiedämme antaa ansaittua kunnioitusta uusille aatteille ja sille tuliselle innolle, jolla varsinkin nuoriso on ottanut tätä asiaa kannattaaksensa, mutta emme voi olla lausumatta pelkoamme, että toivorikasta optimismia on seuraava aika, jolloin monikin kansanopiston innokas harrastaja kääntyy pois nykyisestä lempilapsestaan. Niinhän käy aina, kun liian paljon kannatusta saapi alussa, ja laitosta arvostellaan enemmän toiveitten kuin tosiasiain avulla.

Tulokseksi siitä innosta, jolla kansanvalistuksen asiaa ajettiin ja ajateltiin, jääpi joka tapauksessa ne runsaammat varat, jotka myönnettiin kansakoululaitokselle, sekä rahanmääräys kansanopistoille, siitä puhumatta että sekä kiertokoulu että koulupakko ovat tulleet tarkemman huomion esineeksi kuin koskaan ennen. Hyötyä on siitäkin ollut kansanvalistuksen asialle; on opittu entistä paremmin tuntemaan, ettei nykyinen asemamme siinä kohden ole kovin kehuttava. Menihän eräs puhuja niinkin pitkälle, että väitti epäsuhdan koulutettujen ja koulua käymättömien lasten välillä yhä olevan kasvamassa, koska väestön lisääntymisen kautta koko lukumäärä kouluijässä olevia lapsia muka nousisi nopeammin kuin koulujen oppilasten luku. Tuo on luultavasti liioiteltu, mutta täytyy olla varoillaan, ettemme siihen määrään ihastu saavutettuihin voittoihin, että unohdamme uusien ponnistusten tarpeellisuutta. Varmaa on, että useimmissa paikoin ei saa kuntia tehokkaisiin toimiin ryhtymään, ellei lainsäätäjä niitä siihen velvota. Samoin on päivän selvästi osotettu, että ennen ajateltu keino päästä eteenpäin säätämällä yhden koulun pakollista perustamista joka kuntaan ei mihinkään riitä, eikä edes ole otollinenkaan. Koulupakon ystävät varmaan katsovat velvollisuudekseen yhä eteenpäin toimia aatteensa hyväksi, varmat kun ovat että lainsäätäjän ennemmin tahi myöhemmin täytyy siihen keinoon turvautua. Jos vilkkaampi liike syntyy tällä alalla jo ensi vuosien kuluessa, niin siihen kyllä on syynä etupäässä vastapäättyneiden valtiopäiväin keskustelut tästä asiasta.

Rautatieasia ansaitsee sekin sijaa tärkeimpien asiain joukossa, vaikkei suuria uusia päätöksiä tällä kertaa voitu tehdä. Vuonna 1888 oli hyväksytty uutisrakennuksia enemmän kuin kuudeksi vuodeksi eteenpäin, joten lukuisista rautatieanomuksista hyvin moni tällä kertaa ei voinut antaa aihetta minkäänlaiseen toimeen; muutkin saivat korkeintaan aikaan tutkimusten

toimittamista eikä sen enempää. Ainoastaan Helsingin satamarata tuli päätetyksi, vieläpä niinkin yksimielisesti, ettei valiokunnassa tahi säädyissä yhtään sanaa tuhlattu ehdotuksen vastustamiseksi. Pääkaupungin edustajat sitä vastoin luulivat saavansa tätä asiaa varten kestää tulista kiistaa, ja olivat suurenmoisesti varustaineet taisteluun, aivan turhaan tietysti. Asia ei ole koomillista puoltansa vailla, ja osottaa minkä verran ruotsinmieliset Helsingin herramme yleensä tietävät maaseudun mielialasta.

Muissakin kohden 1891 vuoden vaitiopäivät kuitenkin jättävät jälkiä. Sen verran selvisi asema, että sisämaanrata, joka liittäisi Vaasan ja Savon radat yhteen, voipi ensi valtiopäivillä odottaa kannatusta, varsinkin kahdessa säädyssä. Tämän linjan suuntakin näyttää olevan jokseenkin selvä, Keuruulta Jyväskylän kautta Suonenjoelle, jolloin aiottuja kallisarvoisia kanavoimistöitä Keiteleen seutujen hyväksi voisi melkoisesti supistaa. Toiselta puolen on enenevällä kiihkolla joko kannatettu tahi vastustettu Turkuun menevää rannikkorataa, ja mahdolliselta näyttää, että porvarissääty, ehkäpä myöskin aatelissääty, taipuu pistämään tätä yritystä väliin sisämaan hyväksi tuumittujen ratojen vahingoksi.

Toivottavasti tämäkin asia rauhassa selviää, niinkuin olemme vaikeammistakin riitakysymyksistä voineet päästä. Jollei syystä olisi peljätty, että mainittu rannikkorata tulisi aikoja ennen tuumittujen linjain tielle, olisi sitä varmaankin leppeämmin kohdeltu kuin nyt tapahtui. Tutkimiskustannukset ovat siksi vähäpätöiset Helsingin ja Turun kaupunkien muihin menoihin verrattuina, että nämä kaupungit syystä voivat sen maksun suorittaa omasta kukkarosta. Soisimme vaan, että mainittu rata aikoinaan tulisi valtion välityksellä rakennetuksi; ulkomaan raharuhtinaitten sekaantuminen ei olisi suotava; yksityisestä radasta tulisi luultavasti liikennettäkin järjestettäessä vaikeutta, koska Karjan ja Lohjan välinen pätkä valtion rataa arvattavasti erottaisi toisistaan tuon yksityisradan puoliskot.

Valtion *tulo- ja menoarviota* vuosiksi 1892—94 oli tällä kertaa entistä vaikeampi saada tyydyttäväksi, kun ei varmuudella voitu niin tärkeätä veroa kuin tupakkasuostuntaa ottaa lukuun, samassa kuin aksiisiesitykset hyljättiin. Luottamalla pankin vastaiseen voittoon ja ottamalla tarkasti lukuun muita tuloja voitiin kuitenkin saada tulot ja menot parempaan tasapainoon kuin alkujaan oli syytä olettaa.

Muistuu vihdoin mieleen ne kysymykset, jotka ovat olleet arkaluontoisimmat kaikista näiden valtiopäiväin keskusteluaineista, — *rikoslaki*, sekä

tulli- ja postiasiat. Ensinmainitusta kysymyksestä antoi lakivaliokunta mietinnön, jommoista ei ennen koskaan ole laadittu Suomenmaassa, ja sama valiokunta sai vähän myöhemmin antaa lausuntonsa postiasiasta, josta jo valtiovaliokunnan mietintö oli olemassa. Valtiovaliokunta yksin antoi lausunnon tulliasiasta.

Ett'ei näitten kysymysten suhteen itse asiassa ollut Suomen kansan edustajissa erimielisyyttä olemassa, on kyllin tunnettu, mutta yhtä silminnähtävää on että muotoa, jossa niitä piti käsiteltämän, käsiteltiin osaksi hyvinkin eri kannalta. Valtiovaliokunta ja säätyjen enemmistö ovat taipuneet varovaisuuteen; lakivaliokunta ja erityiset puhujat varsinkin porvaris- ja aatelissäädyissä näkyvät katsoneen velvollisuudekseen lausua mielensä jyrkemmässä, osaksi hyvinkin jyrkässä muodossa.

Nykyajan asia ei ole arvostella, kumpiko kanta oli paremmin oikeutettu; siitä jokaisen tulee tehdä selkoa oman omantuntonsa kanssa; jälkimaailma voipi aikoinaan arvostella niin hallituksen kuin valtiosäätyjenkin jäsenten työn tuloksia. Siitä ei siis sen enempätä.

Mutta tämä ei velvoita meitä olemaan ääneti niitä puhujoita kohtaan, jotka itse ollen milt'ei kaikkea vastuunalaisuutta vailla katsoivat oikeudekseen viskailla ankaria soimauksia niitä vastaan, jotka mitä vaikeimmissa oloissa ovat saaneet puolustaa Suomen kansan asemaa. Siten teki esim. vapaaherra von Born aatelissa, samassa kuin kiitteli eronsa saaneita tai pyytäneitä senaattoreita, ja kumma kyllä, — eipä ylistetyistä kukaan noussut poissa olevien virkaveljiensä puolesta torjumaan hyökkäyksiä ja todistamaan, millainen uhraus itse asiassa on pysyä rintamassa ja taistella epätoivoista taistelua. Tällaisessa asiassa luulemme olevamme täydellisesti oikeutetut moittimaan yhden suurisuisuutta, toisen vaitioloa; suuresti asia ei parannut sillä että protestejä tehtiin, kuin vastaväitteen oikeusaika jo oli ohitse. Samoin ei myöskään voi olla huomaamatta, miten arveluttavia yhteentörmäyksiä oli odotettavissa, kun säätyjen tahi yhden säädyn kannatuksella tahdottiin vetää julkisuuteen mitä viranomaiset käskystä eivät sallineet sanomalehtien painattaa. Itse raskaasti tuntien sitä painoa, jonka alaisena jokainen valtiollinen kirjailija nykyään Suomessa työskentelee, emme voi vähintäkään sanaa lausua sensuurin puolustukseksi, mutta siihen nähden mitä todennäköisesti olisi seurannut, jos säätyjen pöytäkirjan suojassa ruvettaisiin kiertämään mitä asetukset muuten määräävät, emme voi olla tunnustamatta suureksi ansioksi, että maamarsalkka teki lopun ret-

telöstä, joka uhkasi tulla mitä vaarallisimmaksi. Hetki ja tehtävä olivat varmaankin maamarsalkan vaikeimpia näillä valtiopäivillä, mutta sitä suoraa ja selvää tapaa, jolla hän noudatti vakaumustaan, täytyy senkin kiittää, joka kenties ei muuten hyväksyisi hänen kantaansa asiassa.

Tiedetään että tulliasiassa tehty anomus jo on hyvät hedelmät kantanut. Toivottava olisi vaan että lähin aika toisi yhtä suloisia sanomia muista arkaluontoisista kysymyksistä, jotka 1891 vuoden valtiosäätyjen tuli käsitellä. Silloinpa päättynyt säätykokous tosiaankin vetäisi vertoja mille hyvänsä edellisistäkin valtiopäivistämme.

E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomal. Kirjallis. Seuran kirjapainossa, 1891.

Suomen matkailijayhdistys.

Suomen Matkailijayhdistys, Matkasuuntia Suomessa. I—IV. Helsingissä 1888—1890. 335 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

— — Reseruter i Finland. I—IV. Helsingissä 1888—1890. 338 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

— — Helsinki ympäristöineen. Käsikirja matkustajille. Kahdella kartalla. Kirj. E. N. Helsingissä 1889. 104 siv. 8:o. Hinta 2: 50. Kartoneerattuna 1: 50.

— — Helsingfors med omgifningar. En handbok för resande. Med 2 kartor. Kirj. E. N. Helsingissä 1889. 100 siv. 8:o. Hinta 2: 50. Kartoneerattuna 1: 50.

— — Matkailijakarttoja matkustuksia varten Suomessa. Helsingissä 1890. Hinta 3: 50.

— — La Finlande. Manuel du voyageur de St Pétersbourg à Stockholm. Par August Ramsay. Helsingissä 1890. 54 siv. 8:o. Hinta 2: —.

— — Turisti. Aikatauluja ja kulkuvuoroja Kesäk.—Syysk. 1891. Helsingissä 1891. 95 siv. 8:o. Hinta —: 75

— — Turisten. Tidtabeller och turlistor Juni—September 1891. Helsingissä 1891. 108 siv. 8:o. Hinta —: 75.

— — Suomen matkailijayhdistyksen vuosikirja. Helsingissä 1887, 1888, 1889, 1890. 58, 91, 123 ja 95 siv. 8:o. Hinta 1889 2: — ja 1890 1: 50. Edelliset jaettiin ainoastaan ilmaiseksi jäsenille.

— — Turistföreningens i Finland årsbok. Helsingissä 1887, 1888, 1889, 1890. 58, 91, 122 ja 95 siv. 8:o. Hinta 1889 2: — ja 1890 1: 50. Edelliset jaettiin ainoastaan ilmaiseksi jäsenille.

Viime kahtena vuonna on Suomi enemmän kuin koskaan ennen astunut syrjäisestä, unhotetusta asemastaan ulkomailman näkyviin. On ruvettu kääntämään kaunokirjailijaimme teoksia vieraille kielille, on erityisesti kiinnitetty huomiota meidän osanottoomme mailman näyttelyihin, on kirjoitettu eri teoksia, jotka mikä miltäkin kannalta ovat olleet omiaan tutustuttamaan ulkomaalaisia Suomeen ja sen asukkaihin. Mutta ennen kaikkea ovat ikävät valtiolliset olomme viime aikoina olleet omiaan herättämään huomiota puoleemme etempänäkin. Näitten johdosta ovat melkein kaikkien maitten etevimmät valtiolliset lehdet viime vuosien kuluessa sisältäneet kirjoituksia Suomesta, sen asemasta, sen kulttuurikannasta, sen

edistyksestä ja tulevaisuudesta. Onpa vielä pidetty ulkomailla esitelmiäkin samoista asioista. Ja viime aikoina on useassa etevässä aikakauskirjassakin ollut erittäin merkillisiä kirjoituksia, jotka varmaankin ovat herättäneet uteliaisuutta monessa, joka tätä ennen tuskin on tiennyt mitään meistä ja meidän maastamme. Mainitsen ainoastaan laajalti levinneen amerikkalaisen kuvallisen aikakauskirjan, *Harpers Monthly Magazine*, jonka maaliskuun numerossa on verrattain lavea, sympaatinen esitys maastamme ja kansastamme ja jossa sitä paitse näemme useita erittäin onnistuneita ja hauskoja kuvia maastamme ja kansastamme. Artikkeli onkin etevän taiteilijamme Edelfeltin avulla saatu kokoon.

Kaikilla tässä viittaamillani tosiasioilla on arvatenkin oleva seurauksena, että meille tästä lähtien saapuu yhä enempi ulkomaalaisia matkustajia, jotka, kuljettuaan läpi mailman, täällä löytävät uuden alan matkailijainnolleen. Mutta miten olemme täällä valmiit ottamaan vastaan näitä vieraitamme? Olemmeko tarpeeksi asti heille valmistaneet teitä, jotta eivät aivan vastenmielisiä muistoja veisi mukanaan täältä palatessaan?

Ikäänkuin vaistomaisesti oli *Suomen Matkailijayhdistys* perustettu vuotta, paria ennemin, kuin tuo tavallista yleisempi huomio oli kääntynyt puoleemme, ja siitä tulee meidän olla kiitollisia niille, jotka silloin ottivat initsiatiivin sen perustamiseen.

Helsingistä lähti aate, sanomalehdissä valmisteltiin sille alaa ja pian alkoi maaseuduiltakin kuulua kehoituksia siihen suuntaan. Ja kun vihdoin, keväällä 1887, yhdistys perustettiin, yhtyi siihen lähes 1,900 jäsentä kaikista osista maatamme, rupesi sen asiamieheksi 60 henkilöä maaseudulta ja muodostettiin siihen erityiset haaraosastot työskentelemään paikallisharrastuksien puolesta Turussa, Viipurissa, Kuopiossa, Lappeenrannassa ja Kajaanissa. Ja heti ryhdyttiinkin toimiin. Helsingissä saatiin vielä samana keväänä aikaan ensimmäinen laitos *Matkailuohjeita*, ja maaseuduilla puuhattiin suurella innolla näkötorneja, kaunistuksia ja istuinpenkkejä huomattavimmille paikoille, mukavuuksia kestikievareihin y. m. Uusi matkailijayhdistys oli siis saanut tavattoman menestyksen ja yleisen innostuksen osalleen alottaessaan toimensa, ja arvata voi, että Keskustoimikunnalle tuli muitten vaikeuksien lisäksi myöskin tämän suuren pääomansa hoitaminen, tämän yleisen innostuksen vireillä pitäminen, ohjaaminen ja yhdistäminen.

Pian kumminkin kävi selville, että ensi voitot, helpot ja suuria toi-

veita herättävät, eivät olleet pysyväisiä. Jo seuraavana vuonna (1888) oli jäsenluku vähentynyt 1600:aan. Ja haaraosastojen vuosikertomuksista näemme, miten mielialat ovat synkistyneet ja toiveet supistuneet. Kuopion haaraosasto, joka edellisenä vuonna uhkui nuoruuden innostusta, valittaa vuosikertomuksessaan itsekin, ettei se enää toimi «yhtä iloisilla tulevaisuuden tunteilla kuin vuosi sitten pitämässä vuosikokouksessa» sekä sanoo, että «Helsingin keskustoimikunnan ja eri osastojen yhteistyö ei liene ollut semmoinen kuin olisi tullut olla», jonka epäkohdan syyksi arvellaan sitä, että sen «varsinaisilla jäsenillä on liian paljon muita toimia, jotka silloin tällöin matkaan saattavat häiriöitä». Samaten näkyy Kajaaninkin haaraosaston suhde tulleen jonkunlaiseen epäsointuun keskustoimikuunnan kanssa, joka kerrassaan lamautti kajaanilaisten toiminnan. Turun haaraosasto ei enää kirjoita sanaakaan vuosikertomukseksi. Samassa 1888 vuoden vuosikertomuksessa ei itse keskustoimikunnallakaan ole kerrottavana paljo. Saamme enimmäkseen tietää siinä, mitä *aiotaan tehdä*, ja mitä on jätetty tykkänään muitten tehtäväksi (osanotto Pariisin näyttelyyn).

Melkeinpä samanlaisen vaikutuksen tekee vielä kertomus seuraavankin vuoden toimista. Turun haaraosasto selittää itsensä liian aikaiseksi ja tarpeettomaksi, Kuopiossa uhotellaan hajoittaa koko haaraosasto, koska vieläkin ollaan tyytymättömiä keskustoimikunnan työhön, ja niinikään on Kajaanissakin tyytymättömyys vallalla. Jäsenluku vähenee yhä, eikä keskustoimikunta voi sitä enää säntilleen määrätäkkään, asiamiesten huolimattomuuden vuoksi. Keskustoimikunta koettaa tänä vuonna selittää syyt nurkumisiin melkein mitättömiksi, mutta lienee sitä kumminkin ollut jotakin syytä sepissä tähän aikaan, koska tyytymättömyys oli yleinen.

Ikävä, usein tunnettu ja tunnustettu tosiasia on meillä se, että ne, jotka harrastavat yhteisiä asioita, ovat niin harvat, että niitä tarvitaan melkein joka taholla. Niinpä esim. valtiopäivien aikana toiminta useilla muilla aloilla pysähtyy tykkänään. Tämä on tietysti osaksi ehkäissyt keskustoimikunnan työtä. Toiseksi näkyy työala olleen niin suuri ja kerrassaan valmistamatonta, etteivät siinä ole vähät työvoimat riittäneet. Mutta kuitenkin on säännöttömyys juoksevissa asioissa ollut syystä moitittu ja olisi se voinut tulla jo varemminkin korjatuksi.

Viime vuonna ei näet enää ole kuulunut siinä suhteessa moitteita, sen jälkeen kuin yhdistys hankki itselleen palkatun sihteerin. Ja onneksi yhdistykselle oli sekin, että tämä nykyinen sihteeri samalla on asias-

taan niin innostunut, ettei hän suinkaan ole asettunut «palkkapaimeneksi», vaan vaivojaan ja aikaansa säästämättä näkyy ottaneen huolekseen korjata, mitä edellisinä vuosina on laiminlyöty.

Jäsenluku näkyy tosin vieläkin vähenneen, niin ettei niitä enää liene paljon päälle 1,200, mutta hyvä olisi jos se voisi tässäkin pysyä. Luonnollista oli, että se alussa tulisi vähenemään, mutta ikävä olisi toisaalta, jos yleisö alkaisi kerrassaan laiminlyödä tätä hyvää yritystä.

Matkailijayhdistys ei näet tämän neljävuotiskautensa aikana olekaan ollut niin vähäjälkinen, kuin edellisestä ja varsinkin muutamien haaraosastojen valituksista voisi päättää. Kun käännymme katselemaan, mitä se on saanut positiivista työtä aikaan, niin rehellinen tuomari ei voine muuta kuin tyytyväisyydellä tunnustaa, että yhdistys ainakin kirjallisella alalla on toiminut suurella ahkeruudella ja saanut suureksi osaksi kunnollista työtä aikaan.

Heti alottaessaan toimensa katsoi keskustoimikunta velvollisuudekseen ensiksi työskennellä kotimaisen matkailijan hyväksi, ja vasta sittemmin, kuin kansamme on tottunut matkailijaliikkeeseen, kuin tiet ovat raivatut, ainakin pahimmat kivet ja kannot väännetyt, ruveta suuremmalla toimella houkuttelemaan ulkolaisia tänne. Tästä matkailijayhdistyksen työsuunnitelmasta on oltu, niinkuin tunnemme, eri mieliä, mutta kuitenkin täytynee myöntää, että se pääasiassa on oikea, vaikka sitä ei ehkä olisi tarvinnut aivan johdonmukaisesti seurata. Tärkeämpää tietysti on, että me itse opimme tuntemaan maamme ja kansamme, kuin että ansaitsemme ulkomaalaisten matkustuksista muutamia tuhansia markkoja.

Näin alkoi Matkailijayhdistys työskennellä ja kokosi aluksi kaikki voimansa saadakseen aikaan mahdollisimman täydellisen matkailijakäsikirjan Suomea varten molemmilla kotimaisilla kielillä. Tästä toimesta on nyt tuloksena

Matkasuuntia Suomessa I—IV, joka on yhdistyksen pääteos ja ansaitsee meidän oloihimme nähden paljon kiitosta. Tulee näet muistaa, ettei meillä tätä ennen ollut paljon mitään tällä alalla, ei edes täydellistä maantiedettä, sekä että Matkailijayhdistyksen johtokunta aivan lyhyessä ajassa on luonut jokseenkin täydellisen ja selvästi kokoonpannun matkailijakäsikirjan koko maatamme varten, — ja vieläpä tehnyt tämän niinkuin muutkin toimensa pelkästä harrastuksesta, pyytämättä, saamatta mitään palkkaa työstään.

Vaikeata tietysti on tämmöisessä esikoisteoksessa noudattaa mitään suunnitelmaa, koska useammat eri osat ovat eri miesten tekemät ja koska eri vihot ovat eri aikoina julaistut, nim. I ja II v. 1888, III v. 1889 ja IV v. 1890. Sen vuoksi onkin tullut esim. sellaisia epätasaisunksia, että Pietarsaaresta on kirjoitettu kokonaista 4 sivua, Kajaanista linnoineen, muistoineen ainoastaan 1 sivu, ja Raumasta yhtä paljon kuin Viipurista j. n. e. Yleensä ovat useimmat Pohjanlahden rannalla matkailijalle vähäisestä arvosta olevat pikkukaupungit saaneet osakseen mielestämme aivan liiaksi laveat ja tarkat kertomukset, joita harva, jos kukaan lienee käyttänyt hyväkseen. Suuri on myöskin erotus matkasuuntien välillä Länsi-Uudellamaalla ja Karjalassa. On esim. kerrottu laveammin erään paroonin tilasta (Svartåsta), kuin koko Valamon saariryhmästä, monta muuta mainitsematta.

Että siitäkin, *mitä* tänkaltaisessa kirjassa on esitettävä, voi olla yhtä monta mieltä kuin päätä, ovat nämä matkasuunnat todisteena. Luullaksemme matkailija ei tahdo kirjaa, joka muun kerrottavan puutteessa olisi täytetty useimmille aivan yhdentekevillä historiallisilla vuosiluvuilla (esim. Pietarsaaren maaseurakunnan kirkosta, siv. 302). Tietysti on hauska nähdä vähän historiaakin, varsinkin jos se jotenkin selittää tahi liittyy nykyisiin silminnähtäviin oloihin. Mutta enemmän luullakseni halutaan maa- ja kansatieteellisiä esityksiä, jotka selvittävät semmoista, mikä todellakin sattuu matkailijan eteen. Nämä saavat venyä hyvinkin erityisasioita esittäviksi: matkailijaa tulee pitää outona paikkakunnalla, mutta ei tuhmana. Samaten on muistaminen vanhaa lausetta, miten «kaikki on relatiivista». Matkasuunnat voivat sanoa, että rautatie kahden aseman välillä kulkee isojen kauniitten herrastalojen ohitse, vaikka nuo talot usean matkustajan silmissä näyttävät hyvin tavallisilta talonpoikaistiloilta. Toisessa kohti voidaan kirjassa puhua jonkun paikan «etelämaisesta kasvullisuudesta», vaikka tuo kasvullisuus itse asiassa ainoastaan ympäristöönsä nähden on vähän rehottavampi ja viljavampi.

Lyhyys on matkailijakirjan parhaimpia ominaisuuksia. Mutta ei siitä saa puuttua mitään merkillisempää, jonka ohi reitti kulkee. Kun esim. tahtoo laittaa ohjeita kululle Kuusamosta Kiannan kautta Oulunjärvelle, eikä puhu mitään Ämmänruukista Kiannassa, niin silloin on jättänyt mainitsematta kaikkein hauskimman katseltavan, matkustajalle parhaimman olo-

paikan ja yhden luonnonihanimpia seutuja koko reitiltä. Muutenkin on tämä reitti liian summaarisesti esitetty.

Miten tarkat nämä Matkasuunnat yleensä ovat, on tietysti yhden miehen mahdoton tuomita. Koska kumminkin korrehtuurin luku suomalaisessa laitoksessa on siellä täällä puutteellinen, niin että samaa nimeä mainitaan eri paikoissa eri lailla (esim. Ryhälänmäki muuttuu Pyhämäeksi), niin teosta kohtaan näin kammarista katsoen herää epäilyksiä. Ja epäilystä lisää ainakin suomenkielisen laitoksen nimiluettelo, sillä se on erittäin huolimattomasti tehty. (Ruotsalainen sitä vastoin tuntuu huolella tehdyn). Kun rupeaa näet etsimään, minkä periaatteen mukaan tuo luettelo on tehty, koska siinä ei kaikkia nimiä löydy, niin näkee, että lopulta kirjaa ei ole otettu kuin muutamia nimiä, toisin paikoin joka toinen ja toisesta kohti joka nimi. Näin ovat — pysyäksemme yksin kaupunkien nimissä — luettelosta kerrassaan jääneet pois Kaskinen, Naantali, Oulu ja Uusikaupunki. Juuttaan patsas on tähän luetteloon otettu «Juustilan patsaan»(!) nimellä y. m. m. virhettä. Useinkin ovat tärkeämmät sivuluvut luettelosta poissa, niin että monen nimen jälkeen on asetettu ainoastaan sivuluku, joka viittaa johonkin aivan vähäpätöiseen kohtaan. — Kuitenkin ovat ne, jotka näitä kirjoja ovat matkoilla käyttäneet, enemmän kiitelleet niitä tarkoiksi, kuin moittineet niitä.

Erittäin käytännöllisiä ovat mielestämme IV vihon alussa ja 1888 vuoden vuosikertomuksessa olevat «Matkasuuntaehdotukset». Toivottavaa olisi vaan, että niitä tehtäisiin useampia.

Useimpiin niihin puutteellisuuksiin, joihin tässä on viitattu, ei luonnollisista syistä Matkailijayhdistyksen johtokunta ole voinut paljoa. Yleisön asia on niitä korjata. Tulevaa painosta varten tulisi itsekunkin paikkakunnaltaan lähettää yhdistykselle ei ainoastaan parannuksia ja oikaisuja näihin matkasuuntiin, vaan myöskin lisiä niiltä tienoilta, joilta vielä kokonaan puuttuu ohjeita. Uusiin laitoksiin saisi mielestämme hankkia uusia reittiä melkeinpä jos kuinka paljo. Hauskaa on näet ollut nykyisestäkin katsella, miten kahden paikkakunnan väliä voi kulkea maantietä, rautatietä, höyrylaivalla, kanootissa, kaikki eri maisemien läpi. Meidän tulee ikäänkuin lähteä löytömatkoille ja niiltä kiiruhtaa neuvomaan toisia samoille teille, jos ne mielestämme ovat sen veroisia, että niiltä matkailija saa vaivansa palkituiksi.

Ja kun täten yksissä miehin koetamme auttaa yhdistystä, teemme sa-

malla työtä yhteiseksi hyväksi, jonka arvoa ei ole aina kyllin huomattu. Sillä ainoastaan se, jolla on olemassa nämä *Matkasuunnat*, joitten puutteellisuuksia tässä on täytynyt luetella, tietää mikä hyöty niistä on kodissakin, eikä ainoastaan matkalla. Useinkin, kun tahtoo tietoja eri osista maatamme, niitä ei löydä mistään muualta, kuin tästä kirjasta.

Vuonna 1889 ilmestyi, paitse Matkasuuntien II:ta vihkoa, E. N[ervander]in kirjoittama *Helsinki ympäristöineen*, *Käsikirja matkustajille*. Tämmöisiä on tietysti jo ennenkin ollut olemassa. Mutta koska pääkaupunkimme kasvaa tavattoman nopeasti ja etenkin viime vuosina on melkein tuntemattomiin saakka muuttanut ulkomuotoaan, oli varsin tärkeää, että saatiin uusi käsikirja ja samalla niin täydellinen ja tarkka kuin suinkin. Tämä onkin tehty niin suurella huolella ja saatu niin runsastietoiseksi, että varsinaisen Helsinkiläisenkin täytyy hämmästyä, huomatessaan miten paljon näytettävää tässä kaupungissa todellakin on.

Ja opastettuaan matkustajan Helsingin kaikkiin merkillisiin rakennuksiin, kirkkoihin, museoihin, teaattereihin, kävely- ja huvituspaikoille, sekä selvitettyään hänelle tärkeimmät laitokset ja seurat tiedettä, taidetta ja hyväntekeväisyyttä varten, viepi tekijä meidät ulapoillekin, Helsingin ympäristöihin, sekä itää että länttä kohti.

Ikävä vaan on, että tämmöiseen kirjaan sattuu joku eksyttävä virhekin. Kun opas esim. kertoo (siv. 60), että muka «teollisuuskaupunkina ei Helsinki edes Suomessakaan ole mainittavimpia», niin hän silloin veisi meidät pimeään korpeen, ellei jo ainakin parikymmentä vuotta olisi ollut yleisesti tunnettu, että Helsinki päinvastoin on «maan etevin teollisuuden ja kaupan keskuspaikka». Lainatut sanat ovat luettavat eräässä Matkailijayhdistyksen toisessa julkaisussa. Oikea käsi siis ei ole tietänyt mitä vasen on tehnyt. Ja se ei näy aina olevan niin hyväkään.

Siv. 67 sanotaan, että Helsingin *luistinklubi* ylläpitää «suurinta (!?) luistinrataa, mikä Euroopassa löytyy».

Kun siv. 64 tehdään selkoa oppineista seuroistamme, jätetään siinä kerrassaan mainitsematta kaikkein tärkeimmät, koska niistä puhutaan toisissa kohdin. Tämä on lukijalle hankalaa, sillä saadakseen kaikista selkoa saapi selaella melkein läpi koko kirjan.

Muista muistutuksista alempana.

Mitä tämän kirjan käyttämiseen tulee, niin luulemme että matkailija, joka lyhyessä ajassa tahtoo tutustua Helsinkiin, mieluummin tyytyy ly-

hyempään esitykseen ja selvään kaupungin karttaan, kuin tähän laajaan ja perinpohjaiseen.

Edellämainitut käsikirjat ovat Keskustoimikunnan alussa mainitun suunnitelman mukaan ainoastaan kotimaisilla kielillä. Tämän ohella on kuitenkin jo täytynyt luopua ohjelmasta ja koettaa vähän katsoa ulkolaisten matkailijainkin etuja, jotka tänne jo yhä tiheämmin alkavat löytää.

Yksityisestä initsiatiivistä oli jo Matkailijayhdistyksen ulkopuolella saatu aikaan ennemmin Valvojassa mainittu (1889, s. 486) O. M. Reuterin «La Finlande et les Finlandais». Tämän lisäksi Matkailijayhdistys seuraavana vuonna toimitti toisen, nimeltä «La Finlande, manuel du Voyageur de S:t Pétersbourg à Stockholm», kirj. Aug. Ramsay. Tämä tuntuu kaikessa lyhyydessään erittäin käytännölliseltä ja asialliselta. Suunnitelma on hyvin selvä, esitys lyhyt, mutta tarkka ja luotettava. Alussa on pieni maantieteellinen esitys koko maastamme, niin parhaiksi pitkä, että luulisi laiskimmankin ja väliäpitämättömimmän matkailijan lukevan sen höyrylaivan peräkannella istuessaan päivällisen jälkeen, tahi rautatievaunussa loikoessaan. Nimestäkin jo näemme, että kirja on aiottu niitä varten, jotka kulkevat maamme läpi matkalla Pietarista Tukholmaan. Sitä varten on tarkkaan kerrottu kulku sekä meritse että maitse ja lyhyesti esitetty kaupungit Viipuri, Helsinki ja Turku. Sen lisäksi on vielä viitattu tietä Viipurista Imatran kautta Lappeenrantaan ja Lappeenrannasta Savonlinnan kautta Punkaharjulle. Mutta miks'ei yhtä suurella syyllä ole lyhyesti kerrottu matka Helsingistä Tampereelle, jota ulkolaiset kulkenevat hyvinkin usein?

Toinen vuonna 1890 ilmestynyt teos

Matkailijakarttoja matkustuksia varten Suomessa, ei ole mielestämme niin onnistunut, kuin Matkailijayhdistyksen muut teokset. Melkein mahdoton käyttää on se senkin vuoksi, että esim. Lappeenrannasta tahi Saimaankanavalta lähtiessä matkalle pohjoiseen päin ei ole tarjona yhdessä jonossa parempaa karttaa koko reitistä Ouluun saakka, niinkuin esim. Ruotsissa on Götan kanavan matkasta Tukholmasta Göteporiin. Ainoastaan näemme katkonaisia kartanpalasia erityisistä paikoista, ja nekin puuttuvat kokonaan laivojen kulkuväyliä osottavia viivoja, jotka matkailijalle ovat erittäin tärkeät ja huvittavat. Ja Keski-Suomen vesistöstä ei ole yhtään karttaa. Karttojen yksityiskohtiin ei tässä ole tilaisuutta kajota, mutta olisi niissäkin muistuttamisen aihetta.

Hauska on nähdä useitten kaupunkiemme pohjapiirrokset saman mitan mukaan piirrettyinä, mutta syystä voi kysyä, miksi ei esim. Turun ja Helsingin pohjapiirroksia ole otettu yhtä hyvin kuin monen muun kaupungin? Ja miksikä Oulun kaupungin pohjapiirroksessa Åströmien nahkatehdas on merkitty ainoastaan pienellä mustalla pisteellä, vaikka sillä on melkein yhtä suuri ala rakennuksia, kuin puolella Oulun kaupungilla?

Vihdoin on äskettäin ilmestynyt

Turisti, aikatauluja ja kulkuvuoroja. Samoin kuin useimmat muutkin Matkailijayhdistyksen teokset, on tämäkin ilmestynyt vasta keskellä kesää, mikä erittäinkin näin efemäriselle julkaisulle on suuri virhe ja rahallinen tappio.

Muuten tuntuu kirja hyvin kokoonpannulta. Kummastuksella näkee siitä, miten höyrylaivaliike on levinnyt vesistöjemme kaukaisimpiin solukoihin, miten useimmilla suuremmilla paikkakunnilla jo on suuri paikallisliike lähiseutujen välillä y. m. Ikävä vaan, että yhdistyksellä tätäkin niinkuin monta muuta työtä suoritettaessa on ollut muitten vastusten ohella kovia ja voittamattomia esteitä niitten puolelta, joilla itse asiassa on suurin persoonallinen hyöty koko matkailijaliikkeestä, nim. höyrylaivojen kuljettajien, omistajien y. m. s. puolelta. Useat näistä eivät näet ole suvainneet antaa tietoja omasta laivastaan.

Matkailijayhdistyksen julkaisuista puhuessa ei saane unhottaa sen vuosikirjoja, jotka vuodesta 1888 alkaen sisältävät, paitse vuosikertomuksia ja tilejä, myöskin pienempiä kirjoituksia matkailija-alalta. Näitten kirjoitusten tarkoituksena on tietysti elähyttää matkustusintoa, houkutella lukijaa itse näkemään, mitä toiset ovat kertoneet. Tältä näkökannalta arvosteltuina ovat A. Ramsayn *Kanootissa* (v. 1888) J. Reuterin *Eräs matkailijatien ehdotus* (v. 1889), O. R:n *Hääpäivä Suojärvellä* (1890) ja J. R. A:n *Kuninkaiden matkoilta Suomessa* (1890) mielestämme hyvin onnistuneet. Ansiokkain kaikista on Karl Resen «*Lapissa*» (1889), vaikka tänkaltaisissa julkaisuissa lyhyemmät kirjoitukset olisivat enemmän paikallaan.

Toiset voivat myöskin olla ansiokkaita itsekukin, mutta ei ne mielestämme tätä tarkoitusta täytä. Kuka esim. haluaisi lähteä herra R. H—n'in jälkiä kelirikon aikana Ahvenanmaalle? Houkutellakseen toisia samoille teille, tulee näitten kirjoittajain osata viehättävällä tavalla esittää hauskoja oloja, ihania nähtäviä.

Valitettavasti vaan on suomalaisen lukijan sangen ikävä lukea näitä

ja useampia muitakin Matkailijayhdistyksen julkaisuja, sillä useinkin kieli on huolimatonta, ja sen lisäksi korrehtuuri paikka paikoin myöskin huonoa.

Toinen ikävä asia, joka jo alkaa väsyttää, kun sitä täytyy alituisesti uudestaan tyrkyttää, vaan jota tulee pitää velvollisuutenaan muistutella, kunnes asia paranee, on kieliriidan tuottama puolueellisuus, jonka mielellämme olisimme nähneet kaukana matkailijayhdistyksestä.

Naurettava «lapsus» on jäänyt Matkasuuntien *suomalaista* laitosta toimittaessa, kun Lohjasta kerrottaessa usein toistetaan, että siinä ja siinä talossa puhutaan *ruotsia!* Enemmän merkitsee se, että Aug. Ramsay ranskankielisessä matkailijakirjassaan Helsingistä puhuessaan luettelee yleisistä rakennuksista m. m. ruotsalaisen tyttökoulun ja ruotsalaisen lyseon, mutta ei ole suomalaisista tietävinänsäkään. Ja kun hän antaa tietoja tieteellisistä ja yleishyödyllisistä seuroistamme, niin Duodecim ja Suomalaisen Kansakoulun Ystävät ovat poissa. Ei suinkaan Matkailijayhdistyksen tahto ole ollut, että ulkomaalaiset matkailijat näkisivät Suomen pääkaupungin niin *vähän suomalaisena* kuin mahdollista?

Huomaapa vielä toisessakin julkaisussa sitä erityisempää huolta, millä ruotsalaista puoluetta on hoidettu. Kummastusta herättää, kun kirjassa *Helsinki ympäristöineen* näkee Uusmaalaisen osakunnan taloa kerrottavan melkein koko sivulla, mutta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talolle ja itse Seuralle riittävät muutamat rivit. Ja vaikka muuten kaikki oppineet seurat ovat kirjassa mainitut, jää tästäkin *Duodecim* pois. Siv. 64 nuo seurat luetellaan useimmat ainoastaan nimeltä, mutta kun päästään puhumaan Ruotsalaisen kirjallisuuden seurasta ja Ruotsalaisen kansakoulun ystävistä, niin annetaan tietoja jäsenluvusta, rahastoista, tarkoituksista y. m. Voisimme jatkaa, mutta lienee tässä jo kyllin huomautusta.

Kaikesta tästä huolimatta täytyy kuitenkin tunnustaa, että Matkailijayhdistys on saanut aikaan vähässä ajassa koko joukon kirjallisuutta ja suureksi osaksi hyvääkin. Toinen asia on, paljoko tämä kirjallisuus on päässyt leviämään, onko siitä käytännössä ollut paljon hyötyä matkustajille ja maallemme. Että tällä alalla ei ole tehty kaikkea, mitä olisi ollut toivottava, voipi tämän kirjoittajakin todistaa. Äskettäin tulin näet Köpenhaminasta Hankoon laivalla, joka säännöllisesti kulkee tätä väliä joka viikko ja tuopi matkustajia Suomeen. Paitsi meitä suomalaisia, oli laivalla koko joukko ulkolaisia matkailijoita, jotka samoin

kuin mekin, olisivat halunneet tietää edes sen, milloin pääsee Hangosta eteenpäin matkalle, mutta mahdotonta. Laivalla ei ollut yhtään Matkailijayhdistyksen julkaisua, ei Suomen karttaa, ei edes rautateitten aikatauluja. Ja erityisten kyselyjen kautta olen saanut selville, että harvoilla muillakaan ulkomailta tulevilla laivoilla näkee Matkailijayhdistyksen teoksia. Tässä siis tärkeä levittämisala, joka on jäänyt huomaamatta.

Näin olemme tulleet Matkailijayhdistyksen *käytännöllisen toimen* alalle. Edellämainittu ahkera ja runsashedelmällinen kirjallinen työ näkyy niin suuressa määrässä kysyneen keskustoimikunnan työvoimia ja rahavaroja, että käytännöllinen puoli on jäänyt siltä syrjään, s. o. etupäässä *haaraosastojen* huoleksi.

Haaraosastoista ovat Kuopiossa ja Lappeenrannassa olevat toimineet uutterasti paikkakuntiensa hyväksi, jota vastoin Viipurin ja Kajaanin haaraosastoissa parina viime vuonna on levätty ja koottu säästöjä. Mutta omituisin on Turun haaraosasto, joka ensi vuonna asetti itselleen uhkean, useita §§ käsittävän «Työjärjestyksen», mutta sen jälkeen ei ole mitään työtä tehnyt. Hauska olisi tietää, mitä varten se kokoo kassaansa varoja, eikä voi antaa niitä esim. keskustoimikunnan käytettäviksi.

Yleensä haaraosastojen tointa tarkastaessamme huomaamme sen omituisen yhteispiirteen, että ne ovat etupäässä puuhanneet omien kaupunkiensa tahi niiden kaikkein lähimpien ympäristöjen kaunistamiseksi ja mukavuuksien hankkimiseksi niihin matkailijoita varten. Tämäkin näyttää meille, miten peräti alkuperäisellä kannalla olot olivat yhdistyksen perustamisen aikana. Sen sijaan, että esim. Norjassa ja Ruotsissa matkailijayhdistykset ovat hankkineet tienviittoja ja suojia autioille tunturelle, on täällä nähty samanlaisia tarvittavan kaupunkien läheisyyteen. Näin on matkailijayhdistys Viipurin, Lappeenrannan, Kuopion ja Kajaanin läheisyyteen rakennuttamut yhteensä 3 näkötornia ja 6 huvimajaa, hankkinut istutuksia ja muita kaunistuksia, viitannut teitä j. n. e. Mutta tähän on lisääminen, että nämä työt ovat suurimmaksi osaksi saatu aikaan kaupunkien ja yksityistenkin lahjoittamilla varoilla.

Toivottavaa kumminkin on, että nyt kun asianomaiset kaupungit ovat saaneet tarpeeksi istuimia ja istutuksia puistoihinsa, huvimajoja (paviljongeja) kävelypaikoilleen y. m., matkailijayhdistyksen haaraosastot jatkavat tointansa ulommaksi, viittaavat teitä, rakentavat «paviljongeja» (= majataloja) etäämmällekin.

Muutamin paikoin on kyllä nyt jo hankittu mukavuuksia matkustajille, saatu yksityisiä pitämään huoneita, kärryjä, veneitä y. m. matkustajain varalla. Mutta tämä toimi on vielä aivan alulla; jokainen joka vähänkään on liikkunut maassamme, tietää että tässä on työalaa laajalti, työntekijöitä tuiki vähän.

Olisi hyvin suotavaa, että maaseudulla järjestyisi useampia haaraosastoja, jotka eivät tyytyisi jäsenmaksujen kantamiseen ja tallettamiseen, vaan Lappeenrannan haaraosaston tavoin saisivat vähillä varoilla paljon aikaan, innostamalla jäseniään ja kuntaansa työhön yhteisen hyvän eteen.

Erittäin tärkeätä on se, että Matkailijayhdistys on koettanut ruveta aukaisemaan niitten silmiä, joilla matkailijaliikkeestä on suurin persoonallinen etu, niinkuin hotellit, laivojen omistajat y. m. s. Kun nämä saavat selvän käsityksen siitä, että matkailijat enenevät sen mukaan kuin eri tiet tulevat tunnetuiksi ja varsinkin *hyvin* tunnetuiksi, niin silloin vasta on toivoa siitä, että yhdistyksen pyrinnöt pääsevät toteutumaan. Tällä alalla on jo hyvä alku mainittavana. Matkailijayhdistys on näet tänä vuonna hankkinut 10—25 % alennuksen jäsenilleen 21 laivalla, 16 hotellissa, 2 kirjakaupassa, 2 valokuvaajalla ja 1 sporttimakasiinissa.

Ennenkuin lopetamme tämän katsauksen Matkailijayhdistyksen toimiin, tahdomme tähän liittää tietoja sen raha-asioista erään keskustoimikunnan laatiman taulun mukaan. (Vuosikirja 1890, s. 59).

Matkailijayhdistyksen tulot v. 1887—1890.

Jäsenmaksuja	28,200: —.
Apurahoja ja lahjoja	7,700: —.
Kirjojen myymisestä	3,300: —.
Muita tuloja	600: —.
	39,800: —.

Menot.

Julkaistuihin teoksiin	19,900: —.
Näkötorneihin, teihin, istutuksiin . .	7,400: —.
Pariisin näyttelyä varten annettu . .	2,000: —.
Perustuskustannukset, irtaimisto, hoito y. m.	5,100: —.

Säästöjä Keskusyhdistyksellä		870: —	
Turun haaraosastolla		480: — *)	
Viipurin	»	1,270: —	
Kuopion	»	2,550: —	
Kajaanin	»	230: —	5,400: —.
			39,800: —.

Olemme siis edellisestä nähneet, että viime neljän vuoden kuluessa on uhrattu sekä työtä että rahoja saadaksemme matkailijaliikkeen maassamme virkistymään. Mutta miten on tämä onnistunut? kysynee joku. Viime vuosikertomuksessaan sanoo keskustoimikunta, että halu matkustuksiin omassa maassa epäilemättä on suuresti enentynyt ja että se mielipide alkaa päästä voitolle, että jokaisen kansalaisen velvollisuus on oman kokemuksen kautta tutustua kansaansa ja maahansa. Mekin luulemme että näin on asian laita. Suotavaa kuitenkin olisi ollut, että Matkailijayhdistys olisi koettanut todistaa väitteensä numeroilla. Hauskaa olisi tietää, montako nimeä viime vuosina on kirjoitettu esim. Punkaharjun, Kangasalan ja Aavasaksan nimikirjoihin. Ainoastaan Puijon tornista tiedämme, että sinne on piirtänyt nimensä

v. 1888	1,300	henkilöä,
v. 1889	2,100	»
v. 1890	2,700	»

josta näemme, että matkailijain lukumäärä todellakin on ollut kasvamassa. Sitä vastoin ei matkailijain luku Kajaanissa näy näinä vuosina, jolloin yhdistys on ollut toimessa, kasvaneen ollenkaan. Noin 200 oli niitä jo v. 1887 eikä niitä sen enempää mainita vielä viime vuodeltakaan.

* * *

Matkailijayhdistys on tähän saakka etupäässä työskennellyt avatakseen ja viitatakseen teitä matkailijoille Suomessa ja se on mielestämme

*) Turun haaraosaston tilin osottama säästö on tästä matkailijayhdistyksen laatimasta taulusta — kumma kyllä — jäänyt kerrassaan pois, jonka vuoksi allekirjoittanut on uskaltanut muutella laskuja.

jo näyttänyt että maassamme *voi* matkustella. Samalla kuin tätä tointa vielä jatketaan, tulee suunnitelma tietysti muuttumaan siten, että tästä lähtien Matkailijayhdistyksen voimat ovat suurimmaksi osaksi käytettävät *houkutellakseen* väkeä noille viitotuille teille. Sillä eiväthän kuivat matkakäsikirjat voine innostaa kovin monta liikkeelle; toisia keinoja on keksittävä.

Ja tällä alalla on mielestämme paljo opittavaa *Matkailijayhdistyksen osanotosta Pariisin näyttelyyn.* Omituista on nähdä, että yhdistyksen keskustoimikunta alussa oli kerrassaan tätä osanottoa vastaan, pysyen jyrkästi päättämässään suunnitelmassa: en siksi työtä kotimaisen matkailijaliikkeen hyväksi, ja puhuen hyvinkin selvällä nurjamielisyydellä sitä käsitystä vastaan, joka «näyttää erittäinkin kuluneena vuonna (1888) päässeen pujahtamaan esiin» muutamissa yhdistyksen jäsenissä, mitkä tahtoivat «käyttää kaikki voimansa ohjatakseen ulkomaista matkailijatulvaa tänne». (Vuosikirja 1888, siv. 9).

Mutta seuraavana vuonna, kuin kaikki oli käynyt hyvin, kuin ulkomaiset sanomalehdet olivat kiitelleet näyttelyä, ja se oli saanut useita palkintojakin, puhuu Matkailijayhdistyksen keskustoimikunta eri äänellä: «Menneestä toimintavuodesta on vielä mainittava mitä kunniarikkain muisto — — —» (!) sanoo se vuosikertomuksessaan. Kaikki kunnia kyllä tulikin matkailijayhdistykselle (m. m. «le grand prix») vaikka meidän etupäässä siitä on kiittäminen niitä alttiiksiantavia ja toimelijaita yksityisiä helsinkiläisiä, jotka panivat asian alkuun ja johtivat sitä erinomaisella menestyksellä, sekä niitä innokkaita maaseutulaisia, jotka ojensivat näille auttavan kätensä.

Tärkeämpää kuitenkin, kuin ne muutamat ulkomaalaiset, jotka tämä näyttely mahdollisesti houkutteli maahamme, oli mielestämme se, että se koetusnäyttely, joka pidettiin yleisön nähtävänä täällä Helsingissä, ennenkuin esineet lähetettiin Pariisiin, herätti niin yleistä mieltymystä ja osaksi hämmästystäkin.

Se avasi näet usean helsinkiläisen ja eteläsuomalaisen silmät niille lukemattomille ja ennen tuntemattomille kauneuksille, jotka maahamme ovat kätketyt ja sai varmaankin sinä vuonna matkailijatulvan kasvamaan maassamme.

Sen vuoksi pitäisi mielestämme, jos suinkin mahdollista, jatkaa kotimaisia näyttelyjä. Pitäisi saada toimeen pysyviä Matkailijayhdistyksen näyttelyjä sopiville paikkakunnille. Nämä tietysti vaatisivat suuria va-

roja, mutta yhteisin voimin ja vähistä alkaen pitäisi kumminkin jotakin saada aikaan. Täällä Helsingissä esim. voisi näyttelyn ehkä yhdistää Suomen Teollisuuskauppaan, jossa erityisessä huoneessa eli osastossa olisi nähtävänä sama valokuvakokoelma, kuin Pariisin näyttelyssä, sitä paitsi sporttikaluja, Matkailijayhdistyksen julkaisuja y. m. s. Kesänaikaan, jolloin Helsingissä käypi yleisissä kokouksissa paljo maaseutulaisia, tulisi tuonkaltaisessa näyttelyssä arvatenkin käymään paljon väkeä. Samaten ei pitäisi olla mahdotonta yhdistää Matkailijayhdistyksen näyttelyä laulujuhliin ja suurempiin maanviljelysnäyttelyihin, joita joka kesä pidetään maassamme. Erittäin tärkeätä olisi myös, että Teollisuuskaupasta saataisiin Imatralle haaraosasto, jossa samalla olisi Suomen Käsityönystävien tavaroita, valokuvia, Matkailijayhdistyksen julkaisuja y. m. s. Ja tämmöisiä pieniä myymälöitä, joissa olisi ainoastaan suomalaista tavaraa (paitsi sporttikaluja) ja etenkin eri paikkakunnalle omituisia esineitä, sopivia muistoiksi, olisi hankittava niinkin pieniin paikkakuntiin kuin esim. Sortavalaan ja Kajaaniin. Ne voisivat vähitellen muodostua paikkakuntaansa kuvaaviksi kansatieteellisiksi museoiksi, sillä eroituksella vaan, että ne olisivat samalla myymälöitä.

Eivät kumminkaan näyttelytkään voi tulla kaikkien nähtäviksi. Sen vuoksi on myöskin julaistava teoksia, jotka houkuttelevat matkoja tekemään. Ja yhdeksi semmoiseksi julkaisuksi ehdottaisin valokuvakokoelmia. Valokuvat, uudet ja kauniit, jommoisia ei ennen oltu nähty, ne ne enin vetivät väkeä puoleensa mainitussa Pariisin näyttelyssäkin. Ne voivat paremmin kuin mitkään matkakertomukset ja käsikirjat todistaa maamme kauneutta, laulaa sen ylistystä. Keskustoimikunta on tosin viime vuosikertomuksessaan maininnut, ettei se aio lähimpinä vuosina julkaista suurempia teoksia, vaan koota aineksia matkakäsikirjain uutta painosta varten, jota aiotaan kehittää siihen suuntaan, että se tulee antamaan kultakin seudulta maassamme niin luotettavia tietoja kuin mahdollista sekä seudun luonnosta että myös sivistysseikoista (väkiluvusta, elinkeinoista ja tuotteista, teollisuudesta, kansansivistyksestä, kansan tavoista y. m.); tämän uuden painoksen varustaminen kuvilla ja luotettavilla detaljikartoilla on myös keskustoimikunnan toiveita. Uskallamme kuitenkin ehdottaa harkittavaksi, eikö jo piankin voisi samalla kuin kootaan aineksia noihin uusiin painoksiin, julaista jonkunlaisia helppohintaisia kuvakokoelmia, joihin käytettäisiin samoja kuvia, mitkä aiotaan vastaisiin matkakäsikirjoihin. Tämä julkaisu

tietysti tulisi kalliiksi, mutta jos se tehtäisiin sarjaksi pieniä vihkosia eli albumeja, jotka kukin käsittäisivät erityisen paikkakunnan ja sen ympäristön, niin luultavasti voitaisiin saada itse paikkakunnat hankkimaan yritykselle kannatusta. Näin voisi tehdä esim. yksi vihko Sortavalan tienoilta, toinen Saimaan vesiltä, kolmas Kuopion seuduilta, neljäs Kajaanin, Sotkamon ja Oulunjoen seuduilta j. n. e.

Jos nämä kuvateokset tahdottaisin hienoiksi ja niihin liitettäisiin vähä tekstiä ulkomaalaisia varten, niin että niistä saataisiin vähitellen uusi laajennettu «Matkustus Suomessa», niin voisi ehkä saada apua yleisistäkin varoista.

Hannes Gebhard.

Muutamia piirteitä panslavismin historiasta. *)

Nukkuvana Endyymionina oli slaavilainen mailma elänyt vuosisatoja. Etelä-slaaveja painoi turkkilainen ies, tshekkiläinen oli saksalaisuuden avarassa kidassa ja runneltuna ja paloteltuna kolmelta taholta väänteli Jagellojen ja Sobieskien isänmaa tuskissaan käsiänsä. Vapaana ja mahtavana oli vain Venäjä. Mutta vuosisadan alkupuolella, kun kansallisuuspyrintö rupesi innostuttamaan koko Eurooppaa, alkoivat slaavilaisetkin kansat nostaa päätänsä. Kukin heistä pyrki vapauteen ja kansalliseen ehjyyteen. Se herätti Euroopan huomiota slaavilaisiin. Silloin, kolmekymmenluvulla, ruvettiin puhumaan «panslavismista». Euroopan publisistit näkivät kokonaisen rivin erinomaisia ilmiöitä slaavilaisessa mailmassa: Serbia vapautui osaksi, Puola nousi kapinaan, slaavilaisuus elpyi saksalais-slaavilaisissa maissa, joukko slaavilaisia kirjallisuuksia sukesi näkyviin ja puhuttiinpa slaavilaisten keskenäisestä solidaarisuudestakin. Tätä kaikkea nimitettiin panslavismiksi. Se oli läntiselle Euroopalle yhtä vähän kuin slaaveille

*) Seuraava kirjoitus on enimmäkseen kompilatsioonia tunnetun venäläisen kirjallisuushistorioitsijan Pypinin artikkeleista aikakauskirjassa Вѣстникъ Европы.

vilaisille selvä systeemiin pantu aate. Eurooppalaisista publisisteista luulivat useimmat, että se on slaavilaisen mailman pyrintö yhdistyä Venäjän johdon alle. Toisten mielestä taas oli parempi panslavismin muoto se, jossa keskipisteenä oli Puola, joka yhdessä läntisten slaavien kanssa olisi Euroopalle sulkuna venäläistä tulvaa vastaan. Kolmansista taas olisi paras vapaa slaavilainen liittovalta. Tähän aikaan oli näet ikäänkuin ilmassa tuollainen yhtymisaate. Samantapaista oli saksalaisten riennot, samantapaista skandinavismin aate, joka niin monessa suhteessa muistuttaa aikaisempaa panslavismia. Aate ei tosin ollut kokonaan aivan uusi. Jotakin sentapaista tapaamme jo paljoa aikaisemmin, puolitoista vuosisataa aikaisemmin, ja koska luultavasti lukijaa huvittanee saada tietoa slaavilaisuusaatteen vanhimmista vaiheista, luokaamme silmäys sen ensimmäiseen edustajaan.

Jurko Križanić (synt. 1617) oli kroaatilaista aatelissukua. Opillisen sivistyksensä hän sai Aagramissa, Wienissä, Bolognassa ja lopulta Roomassa kreikkalaisessa kolleegiumissa, joka oli erittäin perustettu unioonin levittämistä varten kreikkalais-ortodoksien joukossa. Teoloogiseen ja poliittiseen kirjallisuuteen perehtyi hän tarkalleen ja osasi paitsi slaavilaisia kieliä latinan, saksan ja italian kielet. Oltuaan vielä muutaman vuoden Roomassa, sen jälkeen kuin oli lopettanut opintonsa, matkusti hän Konstanttinopoliin, missä hän tutustui likemmin kreikankieleen ja kirjallisuuteen. Itse kreikkalaisia hän ei voinut kärsiä; ne olivat hänestä kavalia, kopeita ja tietämättömiä. Vuonna 1658 Križanić oli Wienissä ja tutustui siellä Venäjän lähettilääseen Lichareviin, joka kutsui ulkomaalaisia Venäjän palvelukseen. Moskovalaiset lähettilät raakoine tapoineen eivät tehneet juuri miellyttävää vaikutusta, mutta halu omin silmin nähdä mahtavinta slaavilaista valtakuntaa veti hänet Venäjälle, josta maasta hän toivoi kituvalle slaavikunnalle pelastajan koituvan. Vuonna 1659 lähti hän siis Moskovaa kohden, mutta asianhaarat pakottivatkin hänet viipymään noin vuoden Vähällä-Venäjällä. Siellä hän oppi tuntemaan sikäläisiä oloja tänä aikana, jolloin Vähän-Venäjän yhdistys Moskovaan valtakuntaan juuri paraillaan tapahtui. Tutkintojen tuloksena oli kaksi kirjoitusta, joissa hän esitti mielipiteensä Vähän-Venäjän suhteesta Isoon-Venäjään ja Puolaan. Viime mainitun tuomitsi hän ankarasti siinä vallitsevan valtiollisen vallattomuuden tähden ja Pikku-Venäläisiä kehotti hän pysymään uskollisina Moskovalle. Saavuttuaan vihdoin Moskovaan ei hän saanut kauvaa siellä viipyä, sillä jo seuraavan vuoden alussa, — minkätähden, sitä ei tiedetä —

lähetettiin hän Siperiaan. Tosin hän lähetettiin sinne «valtakunnan asioissa» ja palkaksi määrättiin puolikahdeksatta ruplaa kuussa, mutta maanpakolaisuudelta se kuitenkin tuntui. Kokonaista kuusitoista vuotta oli hän Tobolskissa ja vapautettiin vasta tsaari Aleksei Michailovitshin kuoleman jälkeen v. 1676.

Raskas maanpako ei kuitenkaan estänyt Križanićia innokkaasti työskentelemästä. Siperiassa ollessaan kirjoitti hän nimittäin kaksi laveata teosta. Toisessa niistä koittaa hän muodostaa yhteistä slaavilaista kirjakieltä. Sen perusteeksi hän pani venäjän kielen, koska se muka oli puhtaimmin kaikista sukulaiskielistään säilyttänyt alkuperäisen slaavilaisen luonteen. Muut slaavilaiset kielet olivat sen sijaan aivan turmeltuneet: «ljaachien (puolalaisten) puheessa oli melkein toinen puoli vieraita aineksia, melkein samanlainen oli tshekin kielikin, mutta serbialaiset ja kroaatit, hänen maanmiehensä olivat muka aivan siihen määrään turmelleet kielensä, etteivät osaa kunnollisesti keskustella muusta kuin taloudellisista asioista. «He puhuvat melkein kaikilla kielillä, mutta ei kuitenkaan millään, sen tähden että ensimmäinen sana heillä on venäläinen (s. o. kirkollis-slaavilainen), toinen vuugerilainen (unkarilainen), kolmas saksalainen, neljäs turkkilainen ja viides kreikkalainen, italialainen tai albaanilainen. Paitsi venäläistä pääelementtiä otti hän kaikista slaavilaisista kielistä ne päätteet, jotka olivat kaikille yhteisiä. Muuten hän piti venäläisiä alkuperäisinä varsinaisina slaaveina, joista sitten muut sukukansat olivat enemmän tai vähemmän eroavia muunnoksia. «Venäjän kieli ja nimi on kaikkien muiden huippu ja juuri», samoin kuin Moskovan tsaarikunta mitä parain valtio maan päällä.

Viimemainittua hän innokkaasti puolusti vihaamiensa kreikkalaisten juonia ja saksalaisten haukkumisia vastaan. Saksalaiset muka tahtovat valloittaa venäläisten valtakunnan ja tehdä heidät orjikseen sekä haukkuvat heitä «koiranraadoiksi, varkaiksi, petollisiksi, irstaiksi» kaikissa kirjoissaan, niin että puolalaisetkin ovat ruvenneet sitä uskomaan ja laulavat samaa virttä. Se tietysti taas kylvää eripuraisuutta venäläisten ja puolalaisten välille, joilla kuitenkin «on sama kieli ja ovat saman isän lapsia». «Jos meidän välillämme olisi sopu, niin eivät niin äkkiä saisi valtaansa sitä, mitä jo ryöstivät puolalaisilta, sen kyllä tietävät saksalaiset ja etenkin ruotsalaiset». Tosin on syytä itse slaaveissakin, kun heissä ei ole kansallista, slaavilaista itsetajuntaa, jota hän varsinkin venäläisissä koittaa

herättää, sillä se yksin saattaa tuottaa heille todellisen arvon, riippumattomuuden ja onnen.

Vaikka Križanić olikin katoolilainen pappi, ei hän kuitenkaan ollut «mikään ankara latinalainen». Hän oli ystävällinen ortodoksiialle ja kielsi slaavilaisia ottamasta osaa latinalaisen ja kreikkalaisen kirkon riitoihin. «Repiköot patriakka ja paavi toisensa partaa», eriuskoiset slaavilaiset kansat saattavat siltä elää veljellisessä sovussa.» Todellakin vapaamielisiä ja humaanisia aatteita niin kaukaiseen aikaan.

Hänen aikalaisensa eivät näykkään ymmärtäneen häntä, ja unhotuksiin joutuu koko ensimmäinen panslavisti, kunnes tämän vuosisadan keskipaikoilla eräs venäläinen oppinut hänet «keksi» Moskovan kirjastoista. Mahdollista on kuitenkin että Pietari Suuri lukemalla juuri Križanićin kirjoituksia, koska ne jonkun aikaa olivat «ylhäällä» s. o. Kremlin linnassa, sai halun tutustua slaavilaisiin kansoihin ja vieläpä tuumaili eteläslaavein vapauttamistakin, jotka olivat «samaa kansaa, joilla oli sama kieli ja usko». Mutta vaikkei hänen aikeensa menneet toteen, piti hän yllä vilkasta yhteyttä etenkin montenegrolaisten ja serbialaisten kanssa. Näiden joukossa oli hän kansallisena suosikkina, hänen nimeänsä ylistivät Dalmatian runoilijat ja serbialaiset kansanlaulut. Pidettiinpä Fruska Goran luostarissa Pietari Suuren kuvaa ihmeitätekevänäkin. Puolassa hän isännöitsi melkein oman mielensä mukaan. Tshekkiläisten joukosta hän otti kanslisteja, oppineita ja «komedianttejakin» ja puhutteli Wienissä böömiläisiä paneja tshekiksi. Yksin serbialais-lausitsilaisten eli vendien pienen kansan kanssa hän tuli persoonalliseen tuttavuuteen. Hänen käydessään Saksenissa tervehti vendiläisessä kirjallisuudessa kuuluisa Frencel häntä mahtavimpana slaavilaisena hallitsijana ja ilmoitti hänelle vendien olevan suuren Venäjän kansan sukua. Samalla antoi hän tsaarille tekemänsä raamatun käännökset. Kun Pietari 1712 taas oli Saksenissa, näyttelivät Wittenbergin vendiläiset ylioppilaat hänelle kaupungin merkillisyyksiä ja selittelivät serbiaksi.

Tahtoipa hän tietää, missä se «slavenilainen eli slovatskilainen eli shklavonilainen maa» oikeastaan on ja lähetti erään Ostrovskin tutkimaan sen maan oloja ja puhuuko siellä kansa slavenilaista kieltä, jota venäläinenkin ymmärtäisi. Nähtävästi tarkoitti Pietari Dalmatian slaaveja, koska käski lähettiläänsä ottamaan selkoa purjehdusasioistakin. Ostrovski ei kuitenkaan täyttänyt tehtäväänsä. Mutta mielenkiinto slaavilaisiin ilmaantuu kirjoissakin. Venäjän kansaa ja kieltä nimitetään slaavilais-venäläiseksi.

Niinpä sanotaan erään Pietarin aikuisen historian esipuheessa: Tiedä, oikeauskoinen lukija, että minä en ole kirjoittanut millekään barbarilaiselle kansalle; mutta slaavilais-venäläinen kansa tuli kuuluisaksi yli muiden kansojen ymmärtäväisyydestään. Muut kansat tuskin ymmärtävät rajanaapurinsa kieltä. Mutta slaavilais-venäläisellä kansalla on se Jumalan lahja, että heidän kielensä käy läpi melkein koko Euroopan: en mainitse tässä puolalaisia maita, Preussiä, tshekkejä, moraaveja, unkarilaisia(!), italialaisia(!), slovakkeja, koshubeja, illyrialaisia, aina Aasiaan asti on venäläiselle kieli auki». Tähän tapaan piti muun muassa resoneerata kaikissa Tessingillä Amsterdamissa painetuissa kirjoissa; Pietari oli näet antanut privileegiumin hänelle, sillä ehdolla että kaikissa hänen kirjoissaan ylistettäisiin Venäjän tsaaria ja kansaa. Melkein samaan tapaan puhuu eräs toinen oppinut, joka kirjoitti kolmikielisen sanakirjan. Esipuheessa hän sanoo, että Vapahtajan kärsimyksistä ilmoitettiin kolmella kielellä: hepreaksi, kreikaksi ja latinaksi. Mutta sanakirjaansa hän pani heprean sijasta «meidän slaavilaisen kielemme, ikäänkuin todella monen kielen hedelmällisen isän, koska siitä ikäänkuin alati vuotavasta lähteestä saa alkunsa monet muut kielet, s. o. puolan, tshekin, serbian, bulgarian, liettuan ja vähän venäjän ynnä monet muut. Eikä vähäinen kunnia ole siitä meidän slaavilaisella kielellä, että se saa alkunsa itse kunniasta (kunnia: venäjäksi slava), «slavasta» (kunniasta) on slaavilainen suku ja kieli saanut kunniakkaan alkuperänsä». Semmoinen oli muka slaavilaisten nimen alkuperä. Koittipa suuri filosoofi Leibnitzkin, joka oli ahkerassa kirjevaihdossa Pietarin kanssa, selvittää asian kirjoituksessa: «slaavilaisten alkuperästä», tulematta kuitenkaan juuri mihinkään päätökseen tarpeellisten lähteiden puutteessa. Aivan kritiikitön on dalmaattilaisen Maurourbinon «Historiografian kirja», joka Pietarin käskystä käännettiin venäjäksi ja jossa tulisella slaavilaisella patriotismilla selvitellään slaavilaisten historiaa.

Koska Pietarin aikana intressi toisiin slaavilaisiin kansoihin oli niin suuri, niin olen sentähden laajemmalta kosketellut sitä, ennenkuin menen tarkastamaan varsinaista meidän vuosisatamme panslavismia.

Luokaamme kuitenkin ensin lyhyt katsaus slaavilaisten kansojen kehityshistoriaan.

Bulgariassa oli turkkilaisen valloituksen aikana kaikki henkinen elämä masennettu. Kansa oli pelkkänä työtätekevänä voimana, alituisesti muhamettilaisen mielivallan alaisena. Sillä ei ollut kouluja eikä kirjallisuutta, syystä

että viimemainitun ylläpitäjät ja edustajat, bulgarilainen ylimystö ja sivistynyt sääty oli turkkilaisen maahan tullessa juuriaan myöden hävitetty. Ainoa itsetajunnan säilyttäjä oli enää kirkko. Sen alalta ilmaantuikin ensimmäiset kansallisen uudestasyntymisen yritykset. Itse kirkko oli fanarioottien (niin nimitetään Konstantinopolin kreikkalaisia) käsissä, jotka sekä sortivat että halveksivat bulgaareja ikäänkuin alempaa rotua, jonka oli luopuminen muka barbaarisesta kansallisuudestaan ja rupeaminen kreikkalaisiksi. Keskimmäinen ja alin papisto pysyi kuitenkin bulgarilaisena, ja sen keskuudesta nousi 18-sataluvun toisella puoliskolla ensimmäinen sana bulgarilaisen kansan puolustukseksi. Se oli hieromonakin Paision kirjoittama «Historia», jossa hän tulisesti kehottaa maanmiehiänsä kansallisuuttansa pelastamaan, muistuttaen heille heidän kuuluisia kirjallisia traditsioonejaan ja muinaista kunniaansa. Näihin herätyksiin liittyi pian uusia. Muutamat rikkaat bulgarialaiset kauppiaat Moldaviassa ja Valakiassa alkoivat eurooppalaisen sivistyksen vaikuttaman isänmaanrakkauden johtamina perustaa kouluja kansallensa. Vihdoin vuosisatamme kaksikymmenluvulla ryhtyi kuuluisa kaarpaattilainen rusiini (rusiinit eli ruteenit ovat vähävenäläinen kansa Galitsiassa) Venelin intoilemaan slaavilaisuuden asiassa. Ollen puoleksi historioitsija, puoleksi runoilija antautui hän tutkimaan slaavikunnan vanhimpia aikoja. Erittäin viehätti häntä bulgarein historia muinaisuudellaan, ja täynnänsä sääliä ja myötätuntoisuutta tuota kituvaa kansaa kohden, otti hän elämäntehtäväkseen bulgarilaisen kansallistunteen herättämisen. Venelin kirjoitti, toimi ja kärsi kurjuutta Venäjällä, ja bulgarilaiset eivät pitkään aikaan edes tietäneet mitään hänestä, mutta kun heidän korviinsa lopulta tuli tieto Venelinistä, silloin oli bulgarilaisen kansallisuuden herääminen varma. Niin mahdottomissa oloissa kuin elivätkin, osottivat bulgarilaiset tavatonta pontevuutta. Kansakouluja perustettiin suuret määrät, joukko Bulgarian nuorukaisia opiskeli Venäjän ja Länsi-Euroopan yliopistoissa, ja alkoipa kansallisen kirjallisuuden alkukin versomaan. Kreikkalaisten kirkollista ylivaltaa vastaan nousi ankara taistelu, jonka voitoksi tuli kansalliskirkollinen itsenäisyys. Poliitillisen vapauden kiihkeä odotus synnytti kapinoita, jotka turkkilaiset kukistivat, kunnes vihdoin vapautus tapahtui tunnetun venäläisturkkilaisen sodan kautta.

Bulgarilaisten heräymykseen vaikutti yhtä aikaa sekä muutamat kansallisen itsetajunnan ilmiöt, että uuden ajan sivistyksen vaikuttama filantroopinen huoli kansan sivistämisestä ynnä lopuksi kaiku koko slaavikun-

nan nousemisesta. Kohdatessaan Venäjän sodissa Turkkia vastaan sukulais- ja samanuskoisen kansan, syntyi bulgarilaisissa himmeä toivo, että siltä apu ja vapautus tulee. Sitä paitsi on yleis-slaavilainen tiede vaikuttanut paljon Bulgarian kansan uudestasyntymiseen. Sen muinaisuutta ovat näet etupäässä valaisseet länsislaavilaiset, niinkuin Šafarik, Kopitar ja Jireček, jonka viimemainitun Bulgarian historia on tunnettu, ynnä venäläiset oppineet.

Toisin ja paremmalla onnella tapahtui serbialaisten herääminen. Heidän tilansa ei koskaan ollut niin tukala, kuin bulgarilaisten. Kauempana turkkilaisuuden keskipisteestä, säilyivät he puoleksi itsenäisinä pitemmän aikaa. He asuivat myöskin laajalla alalla ja muutamat serbialaiset seudut, niin kuin esim. Dalmatia, olivat vain jonkun ajan Turkin vallassa. Pienen serbialaisen keskustan muodosti sen lisäksi seitsemännellätoista sataluvalla Itävallan alueelle siirtyneet serbialaiset, joiden joukossa myöhemmin serbialaisuuden uudestasyntyminen sai alkunsa. Sielläkin se tapahtui historiallisten traditsioonien ja siteiden uudistumisella. Vanhasta-Serbiasta tulleet siirtolaiset rakensivat itselleen uuden kansallishistoriallisen pallaadiumin Fruška Gorassa. Sinne he perustivat luostareita, joille antoivat vanhojen serbialaisten luostarein nimet, sinne he siirsivät kansallisen ruhtinaansa Lazarin jäännökset. Heidän ensimmäinen kirjallisuutensa viime vuosisadalla ammennettiin vanhasta ortodoksisesta lähteestä. Serbian kirjallisuuden menehdyttyä turkkilaisen ikeen alle, tuli serbialaisille kirjoja Venäjältä, uutten serbialaisten koulujen opettajat kutsuttiin Kievistä, ensimmäiset serbialaiset kirjat olivat osaksi suorastaan jäljennöksiä slaavilais-venäläisistä kirjoista, osaksi tehtyjä puoleksi kirkollisella «slaavilais-serbialaisella» kielellä. Se oli vain suoraa jatkoa keskiajan kirjakielelle, jolloin kirkko-slaavi oli yhteisenä hengellisenä kielenä Venäjällä, Serbiassa ja Bulgariassa.

Sillä välin alkoi turkkilaisessa Serbiassa kiehua ja sitä seurasi kapina. Rauhattomuutta kesti useampia vuosia ja se kiihotti suuressa määrin kansallistunnetta. Taistelu kestettiin ja Serbiasta tuli ruhtinaskunta. Samalla kääntyi Serbian kirjallisuuskin toiselle tolalle. Se ei enää matki entisyyttä, vaan vapautuu keinotekoisesta arkaismista. Se puhuu kansan alkuperäistä kieltä ja koittaa muodostua itsenäiseksi sisällykseltään uuden sivistyksen pohjalla.

Tämän tehtävän suoritti kaksi miestä, Obradović ja Vuk Karadžić.

Molemmat olivat he lähteneet kansan «syvistä riveistä», mutta olivat kuitenkin nousseet aikansa ja sivistyksensä tasapinnalle. Obradović oli alkujaan puoleksi munkki ja pappi, kulki sittemmin opettajana Serbiasta ja Triestistä Vähään Aasiaan ja sieltä Leipzigiin ja Halleen, jonka yliopistossa kuunteli luentoja. Myöskin oli hän Länsi-Venäjällä, jossa eli köyhyydessä antaen yksityisiä tunteja. Miesikään tultuaan rupesi hän kirjailijaksi ollen käytännöllinen filosoofi ja idealisti 18-vuosisadan maun mukaan. Hänen kirjansa olivat kansantajuisia ja opettivat humanistista siveysoppia, ihmisen omaa arvoa, uskonnollista suvaitsevaisuutta ja kansanvalistuksen edistämistä. Mutta hänen kielensä oli uutta kansan puhumaa serbian kieltä. Vukia taasen sopii mielestäni nimittää Serbian Lönnrotiksi. Samoin kuin viime mainittu kaivoi esiin Suomen kansan henkiset aarteet, lahjoitti edellinenkin melkein samaan aikaan, ehkä hiukan aikaisemmin, aivan aavistamattoman löydön Euroopalle, serbialaisen kansanlaulukokoelman, jossa homeerolaisella alkuperäisyydellä ja tuoreudella esitetään Serbian vapautussodan vaiheita, Milošin ja Mustan Yrjön urotöitä ja montenegrolaisten sankaritaisteluita. Näissä lauluissa esiintyvä runous, joka antoi niin kauniin värityksen ja viehätyksen Serbian kansan urotöille, herätti slaavikunnassa ja Euroopan kirjallisuudessa tavatonta huomiota ja arvonantoa kansaa kohtaan, joka nelisatavuotisesta unheesta oli astunut historian näyttämölle. Ja itse serbialaisetkin oppivat noista lauluista tuntemaan oman itsensä. Ollen ensimmäisiä, jotka ottivat tehtäväkseen tutkia kansanelämää ja sen hengen ilmiöitä, vaati Karadžić, että kirjallisuuden pitää olla kansaa varten ja sentähden pitää kirjoittaa kansan puhtaalla kielellä. Vanha «slaavilais-serbialainen» puolue hyökkäsi ankarasti hänen kimppuunsa, nimittäen hänen kansallista kieltänsä sikopaimenien kieleksi ja syyttäen häntä muinaisuuden kirjallisten traditsioonien halveksimisesta. Myöskin venäläiset slavofiilit tuomitsivat hänet niiden kirjallisten siteiden ratkomisesta, jotka siihen asti ovat yhdistäneet serbialaiset venäläisiin, väittäen että Vuk toimi Itävallan aseena. Ja «slaavilais-serbialainen» puolue saikin aikaan, että Vukin kirjat ja oikeinkirjoitus kiellettiin Serbian ruhtinaskunnassa (itse hän eli Wienissä), eikä tätä kieltoa lakkautettu ennenkuin Vukin elämän loppupuolella, kuusikymmenluvulla. (Jatk.)

Joos. J. Mikkola.

Kalojen äänestä.

Kuten tiedetään ovat kalat kansan käsitteessä yleensä tulleet äänettömyyden esikuviksi. Ja luonnolliseltahan näyttääkin otaksuminen, että äänen kyky puuttuu siltä elävältä olennolta, joka mitään hiiskumatta antaa riistellä sisuksiansa terävillä rautakoukuilla, joka mykkänä kituu tuntikausia tukehtuessaan kuoliaaksi sekä kärsii hiljaisena kaikki ne tuhannet muut rääkkäykset, jotka niin runsaalla mitalla ovat tulleet kalojen osaksi. Eipä siis ihmekään, jos esim. ruotsin kielessä on kehittynyt erityinen sananparsikin, joka sanoilla «mykkä kuin kala» ilmaisee tuon vastamainitun yleisen mielipiteen. Mutta kuitenkin on tällekin sananparrelle käynyt kuten monelle muullekin kansan tarulle, että se näet tarkemmin tutkittuna ja varsinkin tieteen valaisemana rupeaa horjumaan eikä pidäkään ryhtiänsä. Siten on esim. tästäkin seikasta aina muinaisajoilta saakka tieteessä ollut selvillä, että kalojenkin joukossa löytyy ainakin muutamia «puhuvia» olennoita. Sillä jo luonnontieteen esiisä *Aristoteles* antoi sellaisista kaloista selvän selityksen, joka omituisuutensa vuoksi liitettäköön tähän käännöksenä: «Mutta kaloilla ei ole ääntä *); sillä niillä ei löydy keuhkoja, ei henkitorvea, eikä kurkunpäätä; vaan kuitenkin synnyttävät ne, joita kutsutaan puhuviksi (kaloiksi), tolkuttomia ja vinkuvia ääniä, siten Lyra **) ja Chromis; sillä nämä ihan kuin röhkivät; myöskin Kapros Acheloos' virrasta ja sitäpaitsi Seppäkala sekä Käkikala; sillä edellisen ääni on ihan kuin joku hyrräys, mutta jälkimmäisen ääni muistuttaa käkeä, josta se on nimensäkin saanut. Mutta kaikki nämät (kalat) aikaansaavat sen, joka kuuluu ääneltä, toiset hieromalla kiduskaariansa, sillä nämät osat ovat piikilliset, toiset ontelon ympärillä olevilla sisälmyksillä ***). Sillä jokainen

*) Tässä tarkoittaa A. ääntä samassa merkityksessä kuin esim. lintujen ja ihmisen ääni.

**) Nykyaikojen tiedemiehet ovat määränneet mitä nykyisiä kaloja nuot Aristoteleen nimitykset osoittivat. Ainoastaan yhdelle niistä, nim. Kapros-kalalle, joka A:n aikoina eli Acheloosjoessa, ei ole saatu vastakohtaa nykyjään elävissä kaloissa.

***) Viimeksimainituilla sanoilla tarkoittaa A. uimarakkoa.

näistä (kaloista) sisältää ilmaa, jota hieromalla ja liikuttamalla se synnyttää äänet. Samoin tuntuvat muutamat rustokaloistakin vinkuvan; mutta näillä ei voi oikeastaan sanoa olevan ääntä *), vaan ne aikaansaavat ääniä . . . Samoin meripääskyt (= lentokalat); sillä nämätkin lentävät ilmassa koskematta veteen; sillä niillä on leveät ja pitkät evät. Kuten nyt se ääni, joka syntyy lentävän linnun siivistä, ei ole mikään (varsinainen) ääni *), samoin sitä ei myöskään ole yhdelläkään näistä (lentokaloista y. m.)». —

Täten Aristoteles; mutta hänen jälkeensä joutui koko seikka unohduksiin yli kahdeksi tuhanneksi vuodeksi, kunnes nykyaikojen tiedemiehet ottivat sen uudestaan tutkimisen alaiseksi. Niistä viimeksi mainituista, jotka enin ovat työskennelleet kalojen ääniilmiöitten selittämiseksi, mainittakoot tässä ainoastaan ranskalainen *Dufossé* ja tanskalainen *William Sörensen.* Etenkin lienee viimemainitun jotenkin lavea teos: «Om Lydorganer hos Fiske», joka on ollut pääasiallisimpana lähteenä tällekin kirjoitukselle, aineessansa perinpohjaisin.

Mutta ennenkuin menemme selittämään näitten tutkijain sangen hauskoja havainnoita, sallittakoon meidän vielä lausua sananen itse käsitteestä, jota seuraavassa tarkoitetaan nimityksellä: kalojen ääni. — Kuten äsken mainitusta näkyy, selitti Aristoteles «puhuvat» kalansakin äänettömiksi, koska niillä ei ollut samoja elimiä, jotka korkeammilla eläimillä löytyvät ääntämistä varten. Hänen aikuisella luonnontieteellä ei näet vielä liene ollut selvillä, että eläinkunnassa sama toiminta voi tapahtua siellä yhdellä, täällä tykkänään toisella elimellä, että siis itse toimintaa voi kutsua samaksi, vaikka elimet, jotka sen synnyttävät olisivatkin erilaiset. Jos siis, kuten seuraavasta nähdään, kaloilla löytyy erityisiä elimiä tahi mitä ruumiin osia tahansa, jotka ovat muodostuneet äänen aikaansaamista varten, voimme kutsua niitä äänielimiksi samalla oikeudella kuin nisäkästen ja lintujen kurkunpäätäkin. Tästä tietysti seuraa, että voimme puhua kalojen äänestäkin samassa merkityksessä kuin esim. lintujen laulusta. — Mutta samalla on tarkoin muistettava, että kaloilla paitsi äskenmainituita tahallisia ääniä huomataan usein myöskin aikeettomia ääniilmiöitä, joita tietysti yhtävähän voi verrata kalojen varsinaiseen ääneen kuin siipien räpytystä

*) Tässä tarkoittaa A. ääntä samassa merkityksessä kuin esim. lintujen ja ihmisen ääni.

lintujen lauluun. Sellainen aikeeton ääni on esim. se napsutus, jonka säynäät, särjet y. m. synnyttävät suulla, kuin ne jouduttuansa mantereelle hätäisinä aukovat leukojansa.

Ne elimet, joilla kalat saavat aikaan tahalliset äänensä — siis kalojen äänielimet — ovat pääasiallisesti kahta eri laatua. Muutamilla on näet ääniilmiö liittynyt piikillisten eväruotojen liikuntoon, toisilla ja suurimmalla osalla kaloista näkyy taas uimarakko olevan äänen tuottajana. Kalojen äänielimet ovat siis tykkänään toista luontoa kuin muitten korkeampien eläinten. Koska ne sitäpaitsi toiminnassansakin tarjoovat yhtä ja toista merkillistä, tahdomme seuraavassa luoda niihin lyhykäisen katsauksen.

Mitä ensin piikillisiin eväruotoihin tulee, tavataan tällaisia sangen yleisesti kalojen ryhmässä. Siten on koko suuri lahkokin saanut nimensä näistä, nim. piikkieväiset (*Acanthopteri*). Useimmat kalojen evistä niinkuin selkäevä, rinta- ja vatsaevät sekä kusetinevä voivat olla tankeilla piikeillä varustetut. Niitten yleisyydestä päättäen lienevät siis tällaiset eväruodot kaloille varsin hyödylliset. Vaan älköön luultako, että tämä hyöty seuraa niitten merkityksestä äänieliminä, sillä tällainen ominaisuus tulee niille vasta toisessa sijassa ja onkin huomattu ainoastaan sangen harvoilla kaloilla. Sitä vastoin täyttänevät eväpiikit varsinaisimman toimensa kalojen suojelus- ja puolustusaseina, sillä näillä kala luultavasti torjuu vihollisensa. — Ja voivatkinhan nuo terävät eväpiikit vaikka pienemmilläkin kaloilla tehdä hätyyttäjälle jotenkin tuntuvia haavoja — sen myöntää jokainen, ken on sattunut haavoittumaan esim. ahvenen selkäevästä. Mutta vieläkin vaarallisemmaksi käy ase, jos, kuten Pohjanmeressäkin elävällä *Trachinus*-suvulla, piikit sitä paitse ovat varustetut myrkyllisellä nesteellä, joka valuu haavaan.

Tavallisimmasti vahvistuu kuitenkin puheena olevien puolustusaseitten voima siten, että piikit ovat suuria ja tukevia sekä kiinnitetyt ruumiin sisässä löytyvään luurankoon. Sitäpaitsi ovat ne varustetut lujilla lihaksilla, jotka nostavat ne pystyyn uhkaaviksi aseiksi. — Tämän seikan lienee jokainen käytännöllisestikin huomannut katsellessaan vasta vedestä nostettua elävää ahventa — eli vielä paremmin pientä rautakalaa (*Gasterosteus*) —,

kuinka se vaaran uhatessa jännittää piikilliset selkä- ja vatsaevänsä. — Kaikkein täydellisimmiksi tulevat nämät lujapiikkiset puolustusaseet, jos ainoastaan yksi, tavallisesti ensimmäinen, piikeistä kussakin evässä kehittyy muita suuremmaksi. Täten kokoontuu näet evän koko voima tähän yhteen aseeseen, joka taistelussa mahtavan keihään tavalla syöksee päälle hyökkäävän vihollisen ruumiiseen. Mainitussa muodossa huomattanee piikkievät paraiten meidän maamme kaloista pienellä rautakalalla, vaan erittäin selvät ja säännölliset ovat ne säkekalojen heimossa (*Siluroidei*). Tämä sangen suuri ja muotorikas heimo luetaan n. k. rakkosuisten (*Physostomi*) lahkoon, johon useimmat meidän pehmeäeväisistä kaloista kuuluvat ja joitten päätunnusmerkkinä on, kuten tiedetään, että uimarakko on yhteydessä suuontelon kanssa. Mutta päinvastoin muita rakkosuisia, joitten eväruodot ovat pehmeitä, tavataan säkekaloilla piikilliset evät usein täydellisimmässä muodossaan. Varsinkin on juuri näillä kaloilla ensimmäinen eväruoto toisia paljon suurempi sekä sangen voimakas ja kehittynyt. — Muutoin mainittakoon, että säkekaloja ei löydy Euroopassa kuin yksi ainoa laji, nim. meidänkin maassa joskus tavattu monni (*Silurus glanis*), joka on isoimpia Euroopan sisävesien kaloista. Mutta lämpimien maitten suurissa vesistöissä, esim. Amasoonivirrassa ovat säkekalat varsin lukuisat ja siellä löytyy niitten seassa semmoisiakin, joilla eväruodot ovat saavuttaneet tuon tärkeän sivutoimen olla äänenkin tuottajina. — Näitä kaloja on siis lähemmin tarkastaminen, jos tahdotaan saada selville, millaiset tämänlaatuiset äänielimet ovat rakennukseltaan ja miten ääni niissä syntyy.

Niinkuin jo ennen on mainittu, löytyy eväruotojen tukena myöskin ruumiin sisässä olevia luita, nim. selkäeville n. k. kannatinluut taikka rintaeville hartian ja vatsaeville lantion luut. Tämä tue tulee sitä vakavammaksi, koska viimeksi mainitut luut vielä ovat kiinni joko selkärangassa tahi pääkallon luissa. Säkekaloilla on sitä paitsi vielä suuria luulevyjä ruumiin pinnallakin, joihin selkäevän kannattimet kiinnittyvät. Muutoin on tietysti myöskin sääntönä, että kuta suuremmat eväruodot eli piikit ovat kooltaan, sitä vahvempi on niiden tuekin. Jos siis ensimmäinen eväpiikki, kuten säkekaloilla, on sangen mahtava, ovat sen tueluutkin kehittyneet yhtäläisessä suhteessa. Saman voi sanoa myöskin nivelliitteestä, jolla eväruoto on alustaansa kiinittynyt. Säkekalojen suuren eväpiikin alaosassa on siis mahtava nivelnasta ja sen tueluussa siihen vastaava nivelkuoppa, jossa edellinen pääsee vääntymään edes ja takaisin. Mutta tässä

nivelliitteessä huomataan säkekaloilla vielä muitakin sangen omituisia laitoksia, nim. nystermän tahi harjunmuotoisia kuhmuja sekä nivelnastan vieressä että nivelkuopan seinissä, ynnä niihin vastaavat syvennykset evärnodossa ja tuoluussa. Näitten kuhmujen tehtävänä lienee oikeastaan kiinnittää piikki ja pitää se pystyssä yhteen törmättäissä, mutta sekä kuhmut että syvennykset ovat kuitenkin, vastoin tavallista nivelliitettä, pinnaltaan aivan erillaista rakennusta kuin nivelnasta ja nivelkuoppa. Ne ovat näet ihan paljaat ja rustottomat, sileät ja toisiansa hankaavaiset. Tämä kuhmujen ja syvennyksien pintarakennus näyttää tosin vähäpätöiseltä, mutta sen merkitys selviää heti evän liikkuessa. Joka kerta näet kuin eväpiikki lihaksien avulla nousee tahi laskee nivelliitteessään, kihnuttavat nuot paljaat ja sileät pinnat toisiansa ja kihnutuksen seurauksena on sama ilmiö, jonka huomaa, jos vetää kosteata korkinpalasta sileätä lasia pitkin — siitä syntyy kimeä ääni. Yksin kosteuskin on nimittäin saapuvilla nivelnesteen muodossa. Ääni, joka täten saadaan aikaan, on lyhyt ja pian katoova rämähdys, jos nimittäin eväpiikki ainoastaan kerran nousee ja laskee. Vaan erityisten lihasten avulla voi kala pitää viimeksi mainittua vilkkaassa, tärisevässä liikkeessä, jotta kihnuttaminen tulee jatkuvaksi ja erityiset rämäykset sulavat yhteen pitkäveteiseksi äänekksi. — Muutoin voi tässä huomauttaa, että äänen syntyminen tapahtuu etenkin rintaevissä, vaikka tosin selkä- ja vatsaevissäkin joskus tapaa saman ilmiön. Lujuudeltaan on säkekalojen ääni hyvin vaihtelevainen, toisilla niinkin kova että se kuuluu aina 10—15 metrin päähän, toisilla taas niin matala, että sen tuskin erottaa.

Tähän saakka mainitut tapaukset koskevat kaikki, niinkuin jo ennen sanottiin, säkekaloja. Mutta samanlaisia ääniilmiöitä on huomattu muittenkin kalojen (heimoista: piikkieväiset ja jäykkäleukaiset) evissä, varsinkin selkäevissä. Ja vieläpä nekin piikit, jotka lentosimpuilla ja meidänkin simppulajeillamme varustavat etukiduskannen, ovat luettavat äänielimiksi. Kaikkien näitten aikaansaamat äänet ovat kuitenkin lyhyttä ja epäselvää napsutusta säkekalojen selvän ja pitkäveteisen kitinän rinnalla. Siten sanotaan meillä jotenkin harvinaisen n. k. härkäsimpun (*Cottus Bubalis*) saavan kiduskansiensa piikeillä ääniä, jotka kuuluvat noin 6 jalan päähän.

Yllä kerrotusta käynee jo selväksi, että äänet, joita kalat aikaansaavat piikeillänsä, eivät ylimalkaan ole lujia. Mutta ääntämisen toimi onkin, kuten jo ennen huomautettiin, ainoastaan sivuseikkana näille kalojen puolustusaseille. Luultavasti on tämä ominaisuus kehittynyt piikeissä vasta

myöhemmin, kuin kalat taistelussa olemisestaan niin sanoaksemme ovat huomanneet, että «pyssy tosin etupäässä on ase, mutta voidaan sitä myöskin käyttää ilmoitusmerkkien antamiseen», kuten Sörensen lausuu. Ja luultavaahan onkin että ääni, joka syntyy ihan sitä varten kehittyneissä laitoksissa ei ole ilman merkitystä, että tämä päinvastoin lienee tuottajallensa hyödyksikin, jos sitten on kysymys vihollisen säikyttämisestä tai läsnäolonsa ilmaisemisesta tovereille.

Varsinaisempi ja paljon yleisempi kalojen äänineuvo on kuitenkin uimarakko. Tämä useimmilla kaloilla löytyvä elin lienee kaikille siksi tuttu, jotta tässä tuskin tarvitsee mainitakaan, että sen paikka on vatsaontelossa heti selkärangan alla. Muutoin tiedetään myöskin yleisesti, että se muodoltaan vaihtelee eri kalaryhmissä, että sen seinät ovat kiinteätä, kimmoavaa sidekudosta ja sen sisällys tavallisesti hapinsekaista ilmaa. Mitä taas uimarakon merkitykseen tulee, on siitä aikojen kuluessa ollut monta erilaista mielipidettä. Siten otaksutaan nytkin yleisesti, että kala tätä elintä laajentamalla ja supistamalla voi antaa ruumiillensa eri painon veden suhteen sekä kohota taikka painua syvemmälle. Se olisi siis hyödyksi tasapainon saavuttamista varten sekä helpottaisi eläimen liikkeitä vedessä. Toiseksi on luultu uimarakon sitä paitsi olevan jonkunmoisena hengityselimenä varsinkin niillä kaloilla, joilla se on erityisen tiehyeen kautta yhteydessä nielun kanssa. Mutta tätä mielipidettä ovat muutamat tutkijat, etenkin ennen mainittu Sörensen, ankarasti vastustaneet. Lopuksi jää sitten kolmas ja ainakin tieteellisten tutkimusten kautta vahvistettu väitös, että uimarakko on äänielin — kumminkin muutamilla kaloilla. Ja tästä uimarakon viimeksi mainitusta toimesta tulee meidän nyt seuraavassa antaa tarkempaa selkoa.

Mutta ennenkuin ryhdytään yksityiskohtiin, lienee ehkä parasta mainita, että niin sanoaksemme yleinen periaate uimarakon ääntämisessä on saattaa sen seinät sekä niitten sisällä oleva ilma tärisemään. Koko laitosta voisi siis tavallansa verrata rumpuun, jonka kalvo tärinällänsä saattaa sen ympärillä olevat aineet värähtelemään sekä synnyttää siten äänen. Mutta kuten rummussa tarvitaan ulkoapäin tuleva voima, joka ensin panee kalvon liikkeeseen, siten on asianlaita uimarakossakin. Sen muodostamassa äänielimessä huomataan siis kaksi pääosaa, nim. itse kimmoava, pingoitettu rakko sekä erityiset elimet, jotka liikkeellänsä saattavat tämän tärisemään. Viimeksi mainitut ovat tietysti etäpäässä lihaksia — sillä niistähän

kaikki eläinten liikkeet saavat alkunsa — mutta lihakset voivat myöskin saada auttajikseen lujia jänteitä, jopa luitakin. Tästä seuraa tietysti, että uimarakon kehittyminen äänielimeksi esiintyy kaloissa toisissa korkeammalla toisissa alhaisemmalla asteella, joka ehkä käynee paraiten selville muutamasta esimerkistä.

Mitä ensinkin tulee sidekaloihin, sillä näillä huomataan uimarakonkin äänineuvo täydellisimmässä kehitysmuodossaan, voimme tarkastella puheena olevan elimen rakennusta ja toiminnoita esim. tähän heimoon kuuluvalla *Doras maculatus* nimisellä kalalla. Sen uimarakko on sitkeä- ja paksuseinänen sekä kiinnittynyt selkärankaan ynnä erityisiin pieniin lisäluihin, jotka ovat yhteydessä ensimmäisten selkänikamien kanssa. Näistä lisäluista ansaitsee erittäinkin yksi pari huomiota, sillä se on muodostunut kahdeksi jäykäksi pontimeksi, jotka toisella päällään ovat kiinni selkänikamassa ja toisella uimarakon etuseinässä, missä ne näyttäytyvät kahtena litteänä luulevynä. Sitä paitsi johtaa kummastakin pontimesta tahi oikeammin sen vasta mainitusta luulevystä, luja lihas pääkallon luihin sekä vahva ligamentti ruumiin sivuilla löytyviin peitinluihin. Itse uimarakosta taas lähtee kummallekin sivulle kymmenkunta haaranmuotoista onttoa lisäkettä, joista muutamat vieläkin ovat monihaaraisia. Uimarakon sisäpuolella huomataan väliseinä, vaikka se tällä suvulla on jotenkin vaillinainen. Vihdoin tarvinnee tuskin mainitakaan, että rakko vielä ilmaputkilolla on yhteydessä suuontelon kanssa.

Näin esiintyy äänielin rakennukseltaan mainitulla *Doras*-lajilla. — Jos avaa elävän tällaisen kalan vatsan ja riistää siltä pikaisesti pois suolet lisäkkeineen, jotta uimarakko tulee näkyviin, huomaa helposti, että se on värisevässä liikkeessä ja samalla siitä kuuluu äänikin. Uimarakosta lähtevän äänen voi helposti eroittaa eväpiikkien samanaikaisesta kitinästä, sillä se on järeä ja muriseva eikä niin vastenmielinen kuulla kuin edellinen. Kovuudeltaan se näkyy vaihtelevan kalan tahdon mukaan, mutta voi kasvaa niinkin korkeaksi, jotta sen selvästi eroittaa aina 100 jalan päähän. Jos sormillansa koettelee ääntävää uimarakkoa, huomaa sen etuosan luulevyjen läheisyydessä olevan kovimmassa liikkeessä. Niinikään näkyvät myöskin luupontimiin menevät lihakset supistuvan joka kerta, kuin ääni syntyy, vaan jos ne katkaistaan, lakkaa ääntäminen tykkänänsä. Sitävastoin näkyy ääni olevan vähemmin riippuvainen uimarakosta, sillä tämän voi irroittaa asemastansakin, eikä ääni herkeä sittenkään, kun vaan luu-

pontimet lihaksinensa pysyvät vahingoittumatta. Kuitenkin heikkonee äänen voima viimeisessä tapauksessa suuressa määrin. Vihdoin on vielä huomattava, että myöskin luulevyt ruumiin pinnalla tärisevät äänen syntyessä.

Jos nyt yhdistämme havaintojemme tulokset, käypi niistä selväksi, kuinka kokeemme esineenä oleva kala aikaan saa äänensä siten, että luiset pontimet erityisten lihasten avulla pannaan niin nopeasti heiluvaan liikkeeseen, että ne alkavat ääntää. Uimarakko on sitten vaan kumupohjana, joka lisäkkein ja väliseinien kautta monimutkaisilla seinillään vahvistaa äänen voiman sekä johtaa sen väreilyn ympäri kalan ruumista ja sieltä veteen. Tietysti tämä äänen siirtäminen tulee vieläkin täydellisemmäksi, jos niinkuin vasta nähtiin erityiset jänteet eli ligamentit johtavat liikkeen suorastaan tärisevistä pontimista luulevyihin ruumiin sivuilla.

Tällaisina esiintyvät meille uimarakon äänielimet puheenaolevassa *Doras*-suvussa. Mutta älköön luultako, että edes kaikilla säkekaloilla tavatataan tätä laitosta näin korkeassa kehitysmuodossa. Päinvastoin löytyy koko *Siluroidei*-heimossa ainoastaan kolme sukua, joitten äänielimet ovat jotakuinkin *Doras*-suvun kaltaiset. Tosin on ääntämisen kyky huomattu joissakuissa muissakin säkekalojen suvuissa, vaan äänen aikaansaamista varten aiotut elimet ovat näillä yksinkertaisempaa rakennusta. Siten esim. nikamiin kiinnitetyt lisäluut tosin ulottuvat näilläkin selkärangasta uimarakon seinään, vaan ne eivät ole muodostuneet notkeiksi, ääntäviksi pontimiksi ja niiltä puuttuu erityiset lihakset, jotka niitä liikuttaisi. Äänen täytyy siis tällaisessa tapauksessa saada alkunsa uimarakosta itsestään, joka erityisten, pääkallosta tämän elimen seiniin ulottuvien lihasten kautta saadaan tärisemään. Uimarakon värähteleminen panee sitten lisäluutkin liikkumaan ja näitten hyöty on nyt siinä, että ne antavat äänelle suurempaa voimaa ja kestäväisyyttä. Esimerkkinä säkekalojen äänien voimasta vapaassa luonnossa liitämme tähän sivumennen lyhykäisen kertomuksen havainnoista, joita Sörensen teki matkallaan Brasiliassa Paraguay virralla. Hän sanoo: «Mitä aikaan tulee, jolloin kalat (vapaehtoisesti) ääntävät, kuulee niitä useinkin, jos kurkoittaa yli rantaäyrään, missä tämä on jyrkkä, tahi vielä paremmin, jos soutelee ulkona veneessä. Tyyninä iltoina ja öinä tai tyvenina päivinä, kuin taivas on pilvessä, voi silloin kuulla murinan ylt'ympärinsä joka taholta — sillä Rio Paraguay on hyvin kalarikas. Paraiten kuulee äänen, jos oleskelee purjelaivan ruumassa, kuin alus sel-

laisena iltana hiljaisen tuulen ajamana kiitää vedessä tai on ankkurissa. Ja ääni on aivan hämmästyttävän kova: olen usein — ennenkuin vielä tiesin, miten asian laita oli — noussut ylös keskellä yötä ja mennyt kannelle kuuntelemaan näitä kummallisia ääniä, mutta silloin tuntui, niinkuin en olisi kuullut mitään; niin suuri oli eroitus. — —». (Ääni heikkonee näet vedestä ilmaan johtuessa).

Lähinnä viimeksimainituita säkekalojen sukuja ovat äänielimiensä rakennuksen puolesta muutamat ulkomaiset kalat heimosta *Characinidae*, jotka ovat meidän lohiemme sukulaisia. Näillä tavataan myöskin lisäluut yhteydessä uimarakon kanssa, vaikka ilman erityisiä liikuntolihaksia. Toisinaan puuttuu tällaiset lihakset itse uimarakoltakin. Sen sijaan ovat uimarakon seinät silloin kiinnitetyt vatsaontelon sivu- eli selkälihaksiin, jotka liikkeellänsä saavat sen tärisemään yhtä hyvin, kuin jos sillä olisi erityisetkin liikuntolihaksensa.

Kun uimarakko itse on äänen synnyttäjänä, värähtelee se siis joko ruumiin seinien tai erityisten lihaksien avulla. Viimemainitussa tapauksessa voivat nämät äänilihakset kiinnittyä toisella päällään luurankoon, kuten säkekaloista huomattiin, mutta voivat myöskin olla tykkänänsä kiinni uimarakon seinissä, peittäen näitä paksumpana tahi ohuempana kerroksena, joka aaltoilevilla supistuksillaan saattaa kalvon tärisemään. Sellainen on asian laita Pohjanmeressä yleisillä, *Trigla*-sukuun kuuluvilla kaloilla. Näitten ääni ei tosin ole kova, sillä se kuuluu ilmassa ainoastaan noin 3 jalan päähän, vaan kuitenkin on se luonut aikaansaajillensa yleisen maineen, jota niitten ruotsalainen nimikin «knorrhane» kyllin osottaa.

Paitsi *Trigla*-sukua muistettakoon uimarakolla ääntävistä, piikkieväisistä kaloista vielä heimo *Sciaenoidae* eli merikuhat. Tähän heimoon kuuluu näet muitten muassa kaksi sukua *Pogonias* ja *Sciaena*, jotka ovat yleisesti tunnetut sangen kovista äänistänsä. Edellisiä kutsutaankin rumpukaloiksi, ja niitten melusta löytyy monen luonnontutkijan matkakertomuksissa hauskoja tarinoita. Niin kertoo Humboldt, että «20 p. helmikuuta 1803 noin kello 7 illalla koko laivanväki säikähtyi kovasta metelistä, joka muistutti rummunpärrytyksestä. Luultiin ensin, että tämä tuli tuulenpuuskista, mutta kohta kuului se selvästi laivan vierestä varsinkin keulaan päin. Nyt pelättiin että alus oli ruvennut vuotamaan jostakin paikasta, mutta pian kuului ääni joka puolelta laivaa ja jatkui kello 9:ään, jolloin se lakkasi». Luutnantti John White, joka matkalla Kiinaan kuuli samanlaisia

ääniä, sanoo, että ne muistuttavat välistä urkujen eli jonkunlaisen mahtavan harpun soinnusta, välistä taas sammakoitten kurinasta. Rumpukalat ovat siis korkeaäänisimpiä kaloja, mutta monella niistä vetää ruumiin suuruuskin äänelle vertoja. Siten tulee esim. Pohjoisamerikan rumpukala *Pogonias Chromis* 5—8 jalan pituiseksi ja painaa 80—100 naulaan ja enemmänkin. — Rumpukalan vertainen sekä kooltaan että ääneltään on on merikuha *Sciaena Aquila*, joka on jotenkin yleinen Välimeren ja Lounais-Euroopan rantavesissä. Tämän kalan soitannolliset huvitukset luullaan antaneen aihetta Homeronkin sadulle vedenneitosten, sireenein laulusta. Tavallisesti — sanoo Dufossé — ääntävät merikuhat harvoin, mutta kulkiessaan kutemisaikana laumoissa, aikaansaavat ne milt'ei lakkaamatta ääniä, jotka kuuluvat 18 metrin syvyydestä vielä 2 metriä yli veden pinnankin. — Sama Dufossé on myöskin tarkoin selittänyt tämän kalan sekä uimarakon että sen toiminnat. Hänen mukaan ei merikuhallakaan löydy mitään lisäluita, vielä vähemmin soivia pontimia. Uimarakko on kiinnitetty vatsaontelon seinien lihaksiin. Mutta ne, jotka kuitenkin tekee merikuhan äänet niin voimakkaiksi, lienevät uimarakon jäntevät seinät sekä lukuisat ja suuret lisäkkeet. Viimeksi mainituita löytyy näet 35—42 paria, niistä muutamat monihaaraisiakin, ja — mikä on aivan omituista tälle kalalle — näillä lisäkkeillä on erityiset rengasmaiset äänilihaksensa. Uimarakko voi siis joutua tärinään sekä ruumiin seinien että lisäkkeitten lihasten avulla, josta käy selville, miksi äänet tällä kalalla ovat niin vaihtelevaiset ja soitannon kaltaiset.

Niinkuin jo näkyy, ovat merikuhat äänielimiensä puolesta sangen korkealla kehityskannalla, voisipa sanoa: yhtä korkealla kuin säkekalatkin. Näissä molemmissa heimoissa tavataankin useimmat ja paraiten ääntävät kalat. Mutta paitsi näitä sekä edellisessä mainituita kaloja *Characinidae* y. m. heimoista löytyy vielä sangen paljon muitakin kaloja, joista tiedetään, että ne ääntävät, ja vielä enemmän sellaisia, joitten uimarakko, rakennuksesta päättäen, luultavasti on äänielin. Mutta näitten luetteleminen kävisi tässä liian pitkälliseksi.

Mainittakoon sen sijaan muutamia suuria heimoja, jotka ainakin tieteen nykyisillä tutkimiskeinoilla tarkastettuina ovat osottautuneet mykiksi. Sellaisia ovat esim. ahvenet, turskakalat sekä särkikalojen suuri heimo. Kuten tietty, löytyy tosin kaikilla näillä uimarakko, ja särkikaloilla ennenmainitut lisäluutkin, vaan niiltä puuttuu kumpaiseltakin ääntämisen kyky

lieneekö tähän sitten syynä sen surkastuminen ja taantuminen tahi äänen heikkous, jotta sitä ei voi huomata. Tässä on näet muistettava, että meidän käsitteemme mataloista äänistä, varsinkin jos ne tapahtuvat veden alla, ovat sangen vaillinaiset.

Uimarakko on siis todistettu äänielimeksi ainoastaan varsin harvoilla jäsenillä kalojen äärettömässä ryhmässä. Mutta kuitenkin lienee — sanoo Sörensen — ainakin mahdollista, että se ylt'yleensä kaloissa tekee äänielimen tehtävän. Jos siis ylipäänsä voi puhua kalojeu äänielimistä ja äänestä verrattuina muitten eläinten ääneen, täytyy sillä tarkoittaa uimarakkoa ja sen ääniä. Tämä johtopäätös kalojen varsinaisesta äänielimestä tulee vielä varmemmaksi, jos otetaan huomioon, milloin ja mihin tarpeisiin kalat käyttävät uimarakkonsa ääniä. Siinä suhteessa on jo ennen sanottu, että kovasti ääntävät kalat, joita tietysti paraiten on voitu tutkia, käyttävät «soitannollisia harjoituksiansa» varsin ahkeraan kutemisaikana, muutamat melkein ainoastaan silloin. Mutta munimisaikanahan lintukin paraiten laulaa ja nisäkkäitten kiima-ajasta tarvitsemme vaan esimerkiksi ottaa kissain «soitannolliset harjoitukset»! Ilmiö on siis jotakuinkin yhtäläinen. Mitä taas äänen merkitykseen tulee, tarkoittanee se etupäässä läsnäolonsa ilmaisemista toisille, varsinkin jos kalat elävät yksinänsä eivätkä parvissa. Tämä otaksuminen näyttää vielä uskottavammalta, kuin tiedetään, että esim. säkekalat ja merikuhat enimmiten oleskelevat pohjalla, liikkuen sen sakeassa mudassa, jossa niillä tietysti on vaikea löytää toisiansa. Tämä löytäminen, joka tietysti eri sukupuolten kesken on ihan välttämätön, tapahtuu luultavasti pääasiallisesti kuulon avulla, sillä vaikeata lienee niille sakeassa pohjavedessä eroittaa toisiansa silmillä, varsinkin kuin näitten kalojen väri useimmiten on pohjan mudan karvainen.

Mutta ääntämisen kyky yhdellä edellyttää tietysti äänen käsittämisen toisella. Ja löytyyhän kaloillakin kuuloelimet eli kuulohermot pääkallon sisässä, vaikka niiltä puuttuu ulkokorvat. Äänen käsittämisessä lienee myöskin uimarakko osallisena, sillä useilla ennen mainituista ääntävistä kaloista on tämä elin joko yksistänsä tahi pienien lisäluiden kautta yhteydessä pääkallon takaosan kanssa, jossa sisäkorva sijaitsee. Varsin luultavaa on sentähden, että pingoitettu uimarakko, kuten kumupohja ainakin, voi joutua värähdyksiin ulkoapäinkin tulevista äänistä, sekä siten johtaa veden kautta kulkevat äänet kalan sisäkorvaan. Luultavaa on myöskin, että uimarakko paraiten kykenee johtamaan samankorkuisia ja samansoin-

tuisia ääniä kuin ne, jotka se itse aikaansaa — että siis uimarakko paraiten soveltuu niin sanoaksemme äänenvaihtoon saman lajin eri yksilöitten välillä. —

Edellisestä on siis nähty, että kalat — kuten luonnontutkija Klein sanoo — «eivät ole kuuroja eivätkä mykkiä». Mutta tässä suhteessa on vieläkin kerran muistettava, että väitös tarkoittaa vaan aniharvoja kaloja. Kaikistä muista voi ainoastaan sanoa mahdolliseksi, että ne eivät ole mykkiä. Tämän mahdollisuuden muuttaminen tosiasiaksi jää kuitenkin tulevien aikojen tehtäväksi, ja vasta, jos se on onnistunut, vasta silloin voimme puhua kalojen äänestä kaikille näille eläimille kuuluvana ominaisuutena.

D. A. Wikström.

Käynti Hissarlikissa Schliemannin luona.

Matkamuistelma.

Tämän vuoden ensi päivinä levisi Napolista kuolemansanoma, joka koko sivistyneessä mailmassa herätti mitä suurinta huomiota: *Heinrich Schliemann*, nerokas tutkija, joka muinaistieteelle oli avannut niin suuria, ennen aavistamattomia näkö- ja työaloja, oli äkkiä temmattu pois uutterasta, voittoisasta tutkimistyöstään.

Schliemann oli tutkimistyönsä alkuaikoina saanut kokea sitkeätä epäluuloa tiedemiesten puolelta. Hän oli kehittynyt aivan ulkopuolella näiden ammattipiiriä, ja hänen ensimmäisissä teoksissaan ilmautuivatkin varsin silmäänpistävästi itseoppineen harrastelijan tavalliset heikot puolet: horjuva tieteellinen kanta, kritiikin ja metodin puute. Mutta hänen löytöjensä erinomaista tärkeyttä oli sittenkin mahdoton kieltää. Ne muodostivat käännekohdan muinaistieteessä, siitä ei päästy. Jokaisen muinaistieteen, Kreikan historian ja klassillisen filologian tutkijan oli pakko tutustua Schliemannin tutkimusten tuloksiin, verrata niihin entiset tietonsa, entinen käsityksensä niistä aikakausista, jotka ne valasivat uudella hämmästyttävällä valolla; sanalla sanoen, tutkijain oli uudestaan selvittäminen tieteellinen kantansa pu-

heena oleviin aikakausiin katsoen. Ja aikaa voittaen täytyi kuin täytyikin myöntää, että Schliemannin, tuon muka oppimattoman harrastelijan, löydöt eivät olleet pelkkiä satunnaisia onnenkohtauksia. Se innostus, joka pakotti 44-vuotiaan kauppamiehen antautumaan tykkönään työhön aatteellisten tarkoitusperien saavuttamiseksi, oli niin todenperäinen, niin valtaava, ettei sen vertaista ole monessa tutkijassa nähty. Rautaisella johdonmukaisuudella hän suuntasi kaikki pyrintönsä valitsemaansa päämäärää kohti; hänen tahtonsa tarmo voitti kaikki esteet. Hänen sitkeä kestäväisyytensä, hänen uupumaton uutteruutensa olivat yhtä ihmeteltävät kuin hänen omituinen älynsä — tuo hämmästyttävä, melkein vaistomainen kyky osata juuri niihin kohtiin, jossa mitä tärkeimmät löydöt odottivat tutkijaa, ja jossa uusien näkyalojen piti avautuman tieteelle. Ja näihin ominaisuuksiin tuli vielä lisäksi erinomainen hengen nuorteus; vielä vanhana miehenä hän otti varteen opetusta joka taholta, tutkimistyönsä hyödyksi. Hän oli epäilemättä kunnianhimoinen, jopa hänen kunnianhimonsa näytti vivahtavan turhamaisuuteenkin. Mutta tämä ei estänyt häntä luopumasta alkuperäisen tutkimistapansa heikoista puolista, kun ne hänelle selvisivät. Siten hänen tutkimustensa tulokset tulivat yhä varmemmiksi ja luotettavammiksi, etenkin sen jälkeen kun hän rupesi oman alkuunpanija- ja johtajaneronsa palvelukseen ottamaan tieteellisesti ja teknillisesti koulutettujen apumiesten metodia. Kun hänen elämänsä 69 vuoden iällä päättyi, tulikin näkyviin, että epäluulot olivat haihtuneet ja että hänen ansionsa yleisesti tunnustettiin.

Vuonna 1882 näiden rivien kirjoittajalla oli tilaisuus tutustua Schliemanniin ja nähdä hänet hänen tutkimistyössään Hissarlikin kummulla. Ne jotka tuntevat Schliemannin tutkimuksia, tietävät että sen vuoden kaivannot olivat erittäin tärkeät, jopa ovat katsottavat käännekohdaksi Schliemannin tutkijauralle. Nerokkaan tutkijan kuolema on minussa herättänyt eleille käyntini muistelmat; mahdollisesti ne saattavat huvittaa Valvojan lukijoitakin.

* * *

Olin oleskellut Kreikassa 1881 vuoden Joulukuusta asti. Ristin rastin olin matkustanut Hellaan mannermaalla ja saaristossa, ja väliaikoina tutkinut Ateenan muinaisjäännöksiä. Niin oli kevät kulunut, kesäkuu oli

tullut; jo oli aika lähteä pois Kreikasta, jos mieli vielä, niinkuin aikomukseni oli, käydä Siciliassa ja Ala-Italiassa, ennenkuin kesän helle tekisi matkustamisen ja tutkimukset siellä liian hankaliksi. Mutta juuri niinä aikoina oli yksityisten kirjeiden ja sanomalehtien kautta ruvennut leviämään merkillisiä uutisia Trooadin Hissarlikista, jossa Schliemann paraikaa oli jatkamassa kaivoksiansa. Kun hän vuonna 1881 julkaisi suuren *Ilios*-nimisen teoksensa, joka perustui viiden eri kaivantokauden töihin (vv. 1871, 1872, 1873, 1878, 1879), niin hän oli luullut jotensakin lopullisesti suorittaneensa muinaista Troiaa koskevat tutkimuksensa; hän luuli todistaneensa, että muinaisen sankarirunouden kuvaama Troia oli löydetty Hissarlikin rauniokummusta, ja että tämä Homeeroksen Troia oli *kolmas* niistä 7:stä asumuksesta, jotka vuosisatojen kuluessa olivat toinen toisensa perästä syntyneet ja kävinneet Hissarlikin kummulla. Mutta pian hän oli kuitenkin huomannut tarpeelliseksi vielä kerran tarkastaa ja täydentää kaivoksiansa. Hän oli siis Maaliskuulla 1882 lähtenyt uudestaan Hissarlikiin. Hänellä oli muassaan tieteellisesti oppineita ja teknillisesti harjaantuneita apumiehiä. Hyviä toiveita herätti yleisössä erittäinkin se seikka että Schliemannin oli onnistunut saada työnjohtajaksi arkkitehti Wilhelm Dörpfeldin, joka oli ollut osallisena Olympian kuuluisissa kaivannoissa ja siellä kehittynyt erinomaisen tarkaksi ja älykkääksi tutkijaksi. Eivätkä toiveet näyttäneet pettyvän. Hissarlikista rupesi, kuten jo mainittiin, kuulumaan merkillisiä huhuja. Ne tiesivät kertoa, että oli tehty löytöjä, jotka toiselta puolen osaksi kumosivat Schliemannin entisiä päätöksiä ja arveluita, vaan toiselta puolen tekivät entistä paljoa todennäköisemmäksi, että Hissarlikin rauniokummusta oli todellakin löydetty Troian jäännökset, s. o. sen kaupungin jäännökset, jonka sankarirunous oli tarkoittanut Troian nimellä ja kuvaellut Troialaistarun keskukseksi.

Uutiset olivat siksi merkilliset, että saattoivat minut muuttamaan matkasuunnitelmaani. Ennen lähtöänsä Schliemann oli kehottanut Atheenassa olevia filologeja ja arkeologeja käymään katsomassa hänen kaivantojaan, kunhan ne pääsisivät hyvään vauhtiin. Hän yleensä mielellään soi vieraiden käyvän hänen luonaan hänen työpaikoillaan, — seikka, joka osaksi mahtoi perustua hänen kunnianhimoonsa, mutta jossa myös ilmautui varsin kiitettävä halu asettaa löytönsä ja selityksensä yleisön tarkastelun alaisiksi. Dörpfeldiltä tuli kirjeellisesti kehotuksia samaan suuntaan. Hyvä matkatoveri oli tarjona: nuori hollantilainen filologi Boissevain (tätä nykyä

vanhan ajan historian professori Groningenin yliopistossa), jonka jo parilla muulla matkalla olin oppinut tuntemaan oivalliseksi kumppaliksi, oli valmis lähtemään minun kanssani.

Kauniina kesäiltana — oli kesäkuun 7 päivä — astuimme Peiraieuksessa suureen, komeaan Lloyd-yhtiön höyrylaivaan, jonka oli määrä lähteä Konstantinopoliin; kulkiessaan Hellespontin lävitse sen piti poiketa Tshanak-kalessiin eli «Dardanellein» kaupunkiin. Samassa laivassa matkusti myöskin rouva Schliemann pojan ja tyttären sekä kotiopettajattaren kanssa; hekin aikoivat Troiaan. Tiesimme että Schliemann oli tuleva Tshanak-kalessiin heitä vastaan, ja saatoimme toivoa, että hän oli oleva meillekin avulias kun meidän piti astua ensi askeleemme vieraassa maassa, jonka valtakieltä emme osanneet ja jonka olot olivat meille outoja.

Aurinko ennätti jo laskea ennenkuin kuljimme Suunionin ohitse; sen ihania marmoripylväitä emme tällä kertaa saaneet nähdä. Kun seuraavana aamuna nousimme kannelle olimme aavalla merellä.

Oli ihana matka. Taivas oli selkeä; vieno tuuli pani meren tummansinisen pinnan kimaltelemaan auringon valossa *ἀνήριθμον γέλασμα*, «epälukuista hymyilyään»; raitis ilma oli suloinen hengittää. Koko päivän istuin kannella, Homeeros kädessä. Eikä ole tuo ikivanha ja iäti nuori runous minua koskaan niin hurmannut kuin sillä matkalla. Kuvautuivathan siinä runoudessa himmenemättöminä sama meri, sama taivas, sama aurinko, huokuihan siitä sama raitis ilma. Tuntui ikäänkuin ne, meri, taivas, aurinko, ilma, sulattaisivat nykyisyyden ja muinaisuuden yhteen. Ja olinhan itse matkalla Troiaan!

Päivän kuluessa tulee idässä näkyviin kalliosaari; sen nimi on Psara eli Ipsara, — nimi jota ympäröi verisen sädekehän hohde: kreikkalaisten vapautussodassa sen asukkaat taistelivat sankareina turkkilaisia vastaan, mutta sortuivat vihdoin ylivoiman alle ja surmattiin melkein sukupuuttoon; tämä tapahtui v. 1824. Heidän oma saarensa on yhä vielä turkkilaisten vallassa, mutta heidän veljensä Euroopan puolella ovat vapaat; heidän verensä ei vuotanut turhaan. Psaran takaa siintää ihana Khios. Pari tuntia myöhemmin tulee, niinikään idässä, mainehikas Lesbossaari näkyviin. Pian sen jälkeen kuljemme jo pitkin Vähän Aasian rantaa. Viheriäin rantakumpujen takaa näkyvät kaukana Idan jylhät vuoret. Kaukana lännessä aurinko jo näyttää lähenevän Leemnossaaren siintävää vuorihuippua. Kuljetaan Tenedossaaren ja mannermaan välitse. Luoteessa siintää Im-

brossaari ja sen takaa Samothraaken korkeat kukkulat. Oikealla puolellamme mannermaan ranta muodostaa avonaisen lahdelman, joka ohi matkustaessamme näyttää hyvin vähäpätöiseltä; muutamia vuosia sitä ennen sen nimen kuitenkin oli saatu lukea joka sanomalehtinumerossa. Se on Besikalahti, jossa viime venäläis-turkkilaisen sodan aikoina englantilainen laivasto väijyi uhkaavan ukkospilven kaltaisena.

Jo tulee Troian tasanko korkeine hautakumpuineen näkyviin. Kiihkeästi tähystellään, koetetaan erottaa Hissarlikin kumpua tasangosta. Mutta jo hämärtää, ja pian rannan kalliot ja hietasärkät taas estävät tasankoa näkymästä. Laiva kulkee Jeni-schehrin (muinaisen Sigeionin) ja Kumkalehin nienten ohitse ja laskee Hellespontin salmeen. On jo jotensakin pimeä kun pysähdytään Tschanak-kalessin edustalle.

Ja täällä nyt syntyy samanlainen mellakka kuin Kreikankin satamissa matkustajalaivan saapuessa. Laivaa ympäröi silmänräpäyksessä joukko venheitä, joiden miehistöt teuhaten ja huudellen tarmonsa takaa tungeskelevat laskuportaitten luo. He ovat tulisessa riidassa keskenänsä, ja riitakapulana ovat matkustajaraukat. On kun olisi jouduttu merirosvojen valtaan. No, matkatoverini ja minä olimme jo harjaantuneita matkustajia, ja tiesimme ettei asia ollut aivan niin vaarallinen kuin miltä näytti. Mutta tällä kertaa meidän ei tarvinnutkaan turvautua omaan kokemalla saavutettuun taitavuuteemme, sillä eräässä venheessä näkyy eurooppalaisiin vaatteisiin puettu mies, joka viittaa Schliemannin perheelle; se on Schliemann itse. Hän tulee omaisiansa noutamaan; teräväsilmäinen pikku mies, jonka liikkeet ovat vilkkaat kuin linnun, tuntee meidätkin ja tervehtii meitä ystävällisesti; me pääsemme maalle hänen venheessään. Seuraamalla hänen neuvojansa, s. o. antamalla kohtuulliset juomarahat oikealla hetkellä ja oikealla paikalla, pääsimme heti kampsuinemme tullin läpi, sanaakaan vaihtamatta ankarannäköisten turkkilaisten virkamiesten kanssa. Ja sitten mentiin, yhä Schliemannin ja hänen perheensä seurassa paikkakunnan suurimpaan hotelliin. Se oli nimeltä Hellespontos ja laadultaan samanlainen kuin paremmat hotellit Kreikan satamakaupungeissa: välttävän isot suojat, joissa ei ollut kuin välttämättömimmät huonekalut, ilma hirveän ummehtunutta, kaikki ränstyneen näköistä, siisteys niin ja näin. Kuten nimikin osotti oli talo kreikkalaisten hallussa.

Kun seuraavana aamuna, vietettyämme ensimmäisen yön Aasian manterella, katsahdimme ulos ikkunasta, levisi edessämme hurmaava näköala:

lähimmäisellä etualalla turkkilainen kaupunki heleävärisine punaisine ja keltaisine taloineen, laakeine kattoineen, solakkoine minareteineen; sitten hohtavan sininen Hellespontti, joka $1^1/_2$ à 2 kilometrin levyisenä virtana erottaa toisistaan kaksi mannerta. Sen välkkyvällä pinnalla soluu joka hetki valkosiipisiä purjelaivoja ja savua tupruavia höyrylaivoja. Ja taulun taustana kohoaa Euroopan ranta; sen viheriäisiltä kummuilta välkkyy aamuauringon loisteessa valkoisia linnoja, kaupunkeja, kyliä. Aivan vastapäätä Tshanak-kalessia näkyy Kilid Bahrin linna; tämä ja Tshanak-kalessin vieressä oleva Boghaz-hissar nimitetään yhteisellä nimellä Dardanellein linnoiksi ja katsotaan Hellespontin avaimiksi. Vähä pohjoisemmalta silmä etsii sitä kohtaa jossa muinoin Euroopan puolella oli Seestos, Aasian puolella Abydos. Siltä kohden Xerxes laski ikeen mahtavan virran niskoille, viedäksensä Eurooppaan ne suunnattomat ihmislaumat, joiden oli määrä tallata maahan Hellaan vapaus, vaan jotka sen sijaan itse melkein kaikki tuossa vieraassa maassa vaipuivat ennenaikaiseen hautaan. Samaan kohtaan on yhdistynyt toinenkin muisto, aivan toista laatua; se on Heeroon ja Leandroksen lemmen muisto. —

Mutta täytyy kuin täytyykin temmata itsensä irti katselemisesta ja haaveiluista; pitää ryhtyä päivän toimiin. Schliemann läksi perheineen jo varhain aamulla omalla aluksella Kum-kalehiin, jossa oli hevosia heitä odottamassa; sieltä piti oleman noin tunnin matka Hissarlikiin. Oli ollut puhetta siitä, että me pääsisimme heidän kanssaan. Mutta aluksessa olikin kuljetettavana niin paljo muonavaroja ja muita tavaroita Hissarlikin työväenjoukkoa varten, ettemme me siihen mahtuneetkaan. Meidän oli siis vuokraaminen hevoset ja tekeminen koko matka hevosen selässä; siihen piti mennä noin 7 tuntia. Pian tehtiin — Schliemannin suosituksen avulla — sopimus luotettavan hevosajajan, agojaatin, kanssa. Sillaikaa kuin hevoset valmistettiin meillä oli aikaa käydä kaupungissa hankkiaksemme vähä evästä. Tshanak-kalessin asukkaista sanotaan puolet olevan turkkilaisia, muut kreikkalaisia ja Espanjan juutalaisia. Vaan vilkkaita kreikkalaisia vilisi kaikkialla; kreikan kieltä kuuli enimmin puhuttavan. Helposti erotti heistä turkkilaiset: näitä tunsi yhtä selvästi juromaisesta käytöksestä, hitaisista liikkeistä, vähäpuheisuudesta, kuin lyhytkalloisesta päästä ja leveästä niskasta. Että oltiin turkkilaisessa kaupungissa, sen näki m. m. siitä, että useissa taloissa ylikerran harvat ikkunat olivat suljetut vähän ulkonevilla tiheillä sälyristikoilla, jotka sallivat asukkaiden hengittää raitista

ilmaa ja katsoa ulos kadulle, vaan estivät vieraan silmän ulkoa tunkeutumasta heidän koticlämäänsä. Välistä tulee kadulla vastaan kummallisia olentoja, jotka näyttävät väljiltä kahdella jalalla liikkuvilta säkeiltä. Ne ovat turkkilaisia naisia. Säkkimäinen päällysvaate, joka peittää koko ruumiin, päästä nilkkoihin asti, on helcänväristä kankeata kangasta; samaa kangasta on huntukin, joka peittää kasvot. Kapeasta raosta kiiluu uniset silmät; jos raosta pilkottaa vähäsen ihoa, niin se on kellertävän kalpeata, kivulloisen näköistä. Oudostusta ja sääliä nuo kömpelöt ilmiöt kyllä eurooppalaisessa matkustajassa herättävät, mutta romantillisia haaveiluja niiden näkö melkoisessa määrin hajoittelee.

Kun tultiin takasin hotelliin, niin meitä jo odottivat ratsumme, kaksi laihaa konia, selässä mahdottoman isot puusatulat. Olimme jo Kreikassa tottuneet ratsastamaan senlaatuisissa satuloissa. Ne ovat isoja puutelineitä, jotka väljänä kuorena peittävät ratsun selän ja kupeet. Kun ratsastaja heiluu semmoisessa telineessä, niin hän ja ratsu ovat jotensakin riippumattomat toinen toisestansa. Laitokset ovat oikeastaan kuormasatuloita, ja niihin sälytetäänkin ratsastajan taakse hänen matkalippaansa ja muut kapineet. — Olimme, kuten jo mainittiin, tottuneet senlaatuisiin satuloihin, mutta niin korkeita puutorneja, kuin meidän agojaattimme Tshanak-kalessissa oli meille hankkinut, emme olleet ennen nähneet. Minä pääsin toki jotenkuten ylös ja asetuin ratsumiehen tavalliseen asentoon — hyväksyvä «aa, pallikakaari» (reipas poika!) kuului ympäri olevien tyhjäntoimittajien joukosta —, mutta matkakumppalini, tanakka pikku mies, pääsi vaivoin ylös satulaan, joka oli niin korkea ja niin leveä, että hänen oli mukavinta istua kuin tuolissa, jalat eteenpäin hevosen lapojen kohdalla. Tietysti ei sillä tavoin juuri ratsasteta tuulen nopeudella, eikä se ole tarkoituskaan, sillä agojaatti kulkee jalkapatikkaa ratsastajien perässä koko matkan.

Ratsastetaan etelään päin Hellespontin rantaa myöten; meri ei pysy kuitenkaan koko aikaa näkyvissä. Luonto tuntuu toisenlaiselta kuin Kreikassa, vuoret ovat kauvempana, näköala siis laajempi. Maanpinta muodostaa leveitä matalia aaltoja. Puita ei juuri ollenkaan näe lähitienoilla, pensaita vaan jokien partailla. Ruohon on aurinko jo polttanut ruskeaksi. Maisema tuntuu autiolta. Kun hevosemme kahlaavat jonkun joen yli näemme rotevia puhveleita rypevän kaulaa myöten liejussa; ne näyttävät siinä viihtyvän äärettömän hyvin; tuskin viitsivät nostaa päätänsä katsellaksensa ohikulkevia. Silloin tällöin näkyy kaukana jollakin toisella tiellä

jono kamelia kulkevan kuormineen. Pari kertaa hevosemme säikkyvät isoja käärmeitä, jotka venyvät keskellä tietä auringon herttaisessa helteessä. — Vähitellen maanpinnan aallot tulevat korkeammiksi, tie menee polvitellen ylöspäin, tullaan vuorimaisemaan, josta on ihana näköala merelle päin. Pysähdytään *Renkiöi*-nimiseen kylään. Pienessä bakaalissa (kauppapuodissa ja samalla krouvissa) virkistämme voimiamme eväillämme; lisäksi saadaan Trooadin hyvää mietoa viiniä ja pikku kupillinen voimakasta sakeata kahvia. Hauskaa on sillaikaa kuunnella vilkassilmäisen puotipojan ja passarin jutteleman maan oloista. Vaikka kylän nimi on turkkilainen niin sen asukkaat ovat kreikkalaisia. Turkkilaisia he, samoin kuin heidän kansalaisensa yleensä, vihaavat ja halveksivat sydämen pohjasta. Eivätkä luovu siitä hartaasta toivosta että vapauden päivä kerran on koittava kaikille kreikkalaisille. Joku turkkilainen sotamies kulkee ohitse juuri kun nuori kreikkalainen, silmät säihkyvinä, purkaa sydämensä palavaa kiihkoa. Mutta nuorukainen ei hänestä välitä: «eiväthän ne kreikkaa ymmärrä; ne ovat liian tyhmät ja laiskat sitä oppiaksensa, vaikka elävätkin koko elämänsä kreikkalaisten keskuudessa». — —

Renkiöistä tie vetäytyy vähäsen lounaaseen päin. Ratsastamme alasmäkeä, ja Troian tasanko on edessämme. Parin tunnin päästä tullaan alas Dumbrek-su nimisen joen laaksoon; tämän länteen päin juoksevan joen luullaan olevan saman kuin muinainen Simoeis. Ratsastaessamme sen yli se tuskin kastaa muuta kuin hevosten kavioita. Kosteikkoa rajoittaa etelässä matalanpuolinen harju. Lännessä tämä päättyy vähä korkeampaan, jotensakin jyrkkään kumpuun. Se on Hissarlik. Kaukaa jo huomaa niitä korkeita penkereitä, jotka ovat syntyneet sen partaille siitä hiekasta ja sorasta, jonka Schliemann on kaivattanut pois sen pinnalta. Vähä ennen kuin sinne saavumme huomaamme harjun kyljessä suuren puolipyöreän syvennyksen: siinä on roomalaisaikana ollut Ilium-kaupungin teaatterin katsomo; sen edustalla näkee näyttämönkin perustuksia. Nämät jäännökset oli Schliemann keväällä paljastanut.

Ratsastettuamme rauniokummun luoteispään ohitse saavumme sievännäköiseen, säännöllisesti rakennettuun pikku kylään; siinä on koko joukko eri huoneriviä; pari niistä on kivistä rakennettu, enimmät puusta. Se on Schliemannin työsiirtokunta. Herttaisesti meitä siellä otetaan vastaan. Schliemann ei tahdo kuulla puhuttavankaan muusta, kuin että olemme hä-

nen vierainaan. Hän onkin hyvin varustautunut osottamaan vieraanvaraisuutta. Muun muassa on erityinen huonerivi sisustettu vieraita varten. —

Kaikki minkä näemme todistaa että täällä toimitetaan työtä suurenlaisen mittakaavan mukaisesti Onhan täällä joka päivä varsinaisessa kaivostyössä keskimäärin 150 miestä. Ja siihen tulee vielä lisäksi koko joukko muuta väkeä: apumiehiä, työnjohtajia, kaikellaista palvelusväkeä, jopa kaksi turkkilaista tarkastajaa ja 11 sotamiestä. Ei ole kummaa että näyttää siltä kuin täällä olisi kaivantokaudeksi syntynyt kokonainen pikku yhteiskunta.

Oli jo jotensakin myöhäistä iltapuolella kuin tulimme perille; täytyi kiirehtiä, jos teki mieli jo sinä päivänä käydä kaivantoja katsomassa. Mentiin siis heti ylös rauniokummulle. En voi kieltää, että ensi hetkellä tunsin vähäistä pettymystä. Kaikkialla näki vaan keltaista hiekkaa; tuskin siitä ensin erotti niitä niinikään hiekankarvaisia muureja, muinaisten rakennusten jäännöksiä, jotka ristin rastin kohosivat maanpinnasta, enimmäkseen vaan jonkun jalan korkeuteen. Romanttisia linnanraunioita muistuttivat enimmin ne korkeat tornimaiset savipatsaat, jotka siellä täällä on jätetty seisoa törröttämään paljastettujen paikkojen väliin. No niin, kyllä noita savipatsaita kannattaakin katsella; nehän selvimmin osottavat, kuinka suunnattomia maakerroksia on täytynyt kaivaa pois, ennenkuin on saatu paljastetuiksi sen muinaisen asumuksen jäännöksiä, jota sankarirunouden laulajat ovat saattaneet tarkoittaa, kun lauloivat Troiasta. Ne kohoavat näet, nuo patsaat, noin 25 jalkaa yli sitä pintaa, joka nyt on paljastettu.

Pian toki totumme havaitsemaan ja oivaltamaan tuon kaukaisen muinaisuuden jäännöksiä. Huomaamme jykeviä muureja, jotka tukevat linnakumpua, näemme porttikäytävien jäännöksiä, ja jotensakin keskellä linnaa, erään syvän, kallioperään asti ulottuvan kaivannon partaalla, havaitsemme kahden muita paljoa suuremman ja komeamman rakennuksen perustuksia, jopa niiden seinienkin alimpia kerroksia; pohjakaavaltaan nämä jäännökset muistuttavat kreikkalaista parastaditemppeliä («templum in antis»).

Rouva Schliemann on jo meitä ennen ennättänyt ylös kaivantoja katselemaan. Dörpfeld paraikaa selittää hänelle niitä tuloksia, jotka kevään kuluessa on saavutettu. Rouva Schliemann on solakka nainen, jonka kimmoinen ryhti osottaa sekä tarmoa että notkeutta. Asiantuntijan silmillä hän tyynesti, tarkkaavaisesti katselee ympärillensä. Hänen mielevissä kasvoissaan luemme selvästi jonkunmoista epäilyn ja kaipauksen sekaista häm-

mästystä. Emmekä sitä saata kummeksia. Onhan hän vuodesta 1871 alkaen ollut puolisonsa innokkaana auttajana hänen tutkimistöissään; hän oli läsnä kun hänen miehensä 1873 «Priamoksen palatsin» läheisyydestä löysi «Priamoksen aarteen»; hänhän salaa matkavaipassaan korjasi tuon hämmästyttävän, tuon kallisarvoisen löydön, jottei sitä tarvittaisi jakaa turkkilaisten kanssa. Yhtä vakavasti kuin hänen miehensäkin hän on uskonut, että heidän paljastamansa *kolmas* rauniokerros on Homeeroksen Troia. Ja nyt suurin osa tuon «kolmannen kaupungin» jäännöksiä on kuorittu pois, ja sen alla oleva «toinen kaupunki» on alkanut tulla näkyviin. «Priamoksen palatsi» on tosin vielä säilytettynä, mutta kuinka pieneksi ja vähäpätöiseksi tuo «palatsi» (jonka Schliemann v. 1881 ilmestyneessä Ilioskirjassansa nimittikin varovaisemmin «kaupungin päällikön taloksi») on nyt supistunut, kun sitä voipi verrata niihin suurten rakennusten muureihin, jotka on paljastettu tuon «toisen kaupungin» tasalla, Dörpfeldin johtaessa kaivantotyötä tarkan Olympiassa saavutetun metodinsa mukaan. Noista suurista, ja kuten jo ensi silmäyksellä huomaa, ylen tärkeistä rakennuksista oli Schliemann v. 1872 tietämättänsä kaivattanut pois suuren osan! — Dörpfeld selittää mitenkä vasta tämän kaivantokauden löydöt ovat toteuttaneet Schliemannin suuren elämänaatteen; ennen ei voitu väittää Hissarlikin raunioita sankarirunouden Troian jäännöksiksi, otaksumatta että laulajien mielikuvitus on aivan suunnattomasti suurentanut todellisuuden kuvan, jopa muuttanut sen vallan tuntemattomaksi; vasta uusimmat löydöt todistavat Hissarlikissa olleen kaukaisessa muinaisuudessa asumuksen, johon käy mielivaltaisuudetta sovittaa sankarirunouden kuvaus. Rouva Schliemann kuuntelee tarkkaavaisesti, mutta näyttää siltä kuin tuntuisi raskaalta luopua mielenkuvitelmista, johon ovat yhtyneinä innokkaan työn ja suurten löytöjen riemun muistot, ja jotka vastustajien hyökkäykset ovat vaan syvemmälle juurruttaneet. Onhan se varsin luonnollista. Mutta me muut taas, kuta enemmän näemme ja kuuntelemme, sitä enemmän me innostumme. —

Sinä päivänä emme ehtineet kauvan tutkia noita merkillisiä raunioita, sillä iltahämärä pian ennätti ja katkaisi sekä työnteon että katselemisen. Mutta oltiin sitten vielä puolineljättä päivää Schliemannin vieraina. Enimmän ajan tietysti oltiin rauniokummulla. Itse Schliemannia tapasimme parhaasta päästä aterioiden aikoina, jolloin hän oli hyvin puhelias. Lepohetket aterioiden jälkeen vietettiin pienissä mutta vilvakoissa huoneissamme juttelemalla havainnoistamme ja vertaamalla niitä Homeeroksen kanssa.

Meihin yhtyi silloin Dörpfeld, ja hänen kokemuksensa, hänen terävä silmänsä, hänen älykkäät selityksensä tekivät nuo keskusteluhetket erittäin hauskoiksi ja opettavaisiksi. Schliemann itse ei vielä tahtonut selvästi lausua mielipiteitään uusiin löytöihinsä katsoen; hänen oli nähtävästi, samoin kuin hänen vaimonsakin, vaikea luopua asemasta, jota niin innokkaasti ja itsepintaisesti oli puolustanut, — vaikka olikin nyt tarjona uusi asema, joka lupasi paljoa tehokkaammin, vastustamattomammin tukevansa hänen suurta pääatettansa.

Lukija varmaan kysyy: voipiko siis tuota aatetta nyt pitää todistettuna? Voipiko pitää ratkaistuna asiana, että todella muinaisen Troian, Homeeroksen Troian jäännökset ovat nousseet historiantakaisen muinaisuuden yöstä meidän nähtäviimme? Vastauksen täytyy tietysti muodostua erilaiseksi sen käsityksen mukaan, mikä kullakin on Homeeroksen runouden syntyyn ja ikään katsoen. Mutta koetan kuitenkin lyhyesti esittää asian nykyistä kantaa, siinä määrin kuin sitä voi tehdä, ryhtymättä n. s. Homeerolaiseen kysymykseen.

Niiltä ajoilta alkaen, jolloin kreikkalainen historiankirjoitus astui ensi askeleensa, on historiallisia tietoja siitä, että Trooadissa oli olemassa Ilion niminen kaupunki. Makedonilaisella ja vielä enemmän roomalaisella aikakaudella tämä historiallinen Ilion hallitsijain suosion kautta suuresti vaurastui, jopa siitä tuli Trooadin pääkaupunki. Tämän kaupungin linnavuorena eli akropoliina oli se kumpu, jonka nimenä tätä nykyä on Hissarlik. Että niin oli asian laita, sen ovat jo aikoja sitten siltä kummulta löydetyt kreikkalaisten ja roomalaisten rakennusten jäännökset sekä kivikirjoitukset osottaneet, eikä siitä ole olemassa vähintäkään epäilystä. — Oliko nyt sillä Ilionilla mitään yhteyttä sankariepoksen Ilios-kaupungin kanssa? Siihen emme voi vastata muuta kuin että sen asukasten vakaumus ja yleensä antiikkisen ajan mielipide oli, että se oli sama kaupunki ja samalla paikalla kuin Homeeroksen Ilios eli Troia. Niin uskottiin persialaissotien aikoina yhtä hyvin kuin Aleksanteri suuren ja hänen jälkeläistensä aikakautena, niin uskottiin roomalaisvallan aikana antiikkisen ajan loppuun saakka. Paikan luonto: jyrkkä, ei liian korkea kumpu, joka kohoaa tasangolta, jonka läpi juoksee kaksi jokea, soveltuu pääpiirteiltään varsin hyvin yhteen sankariepoksen kuvauksen kanssa; samoin myös sen asema, meren, vuorten ja yleensä ympäröivien paikallisuuksien suhteen. Saattaa sanoa, että historiallisen ajan Ilion oli sillä paikalla, mistä sankarirunouden Ilios, paikallis-

tarua lukuun ottamattakin, olisi ollut etsittävä. Ja se paikka on, kuten sanottu, nykyinen Hissarlik.

Yllä esitetyistä seikoista huolimatta ovat kuitenkin uudemman ajan tutkijat viimeisiin vuosiin asti melkein yksimielisesti hylänneet antiikkisen traditsioonin ja etsineet Troiaa muualta. He näet ovat — harvat poikkeukset poisluettuina — empimättä luottaneet yhden antiikkisen kirjailijan eriävään mielipiteeseen. Tunnettu maantieteen kirjoittaja Straboon, Augustuksen aikalainen, on näet tuonut esille sen väitteen, ettei silloinen Ilion ollutkaan muinaisen Troian paikalla, vaan että tämä oli ollut erään Ilieoon koome nimisen paikkakunnan kohdalla, jossa tosin ei ollut muinaisraunioita ollenkaan. Esittäessään tätä mielipidettä hän nojautuu parhaasta päästä niihin perustelmiin, jotka eräs Troaadin Skeepsis kaupungista kotosin oleva kirjailija Deemeetrios (2 vuosis. e. Kr.) oli esiintuonut; Deemeetrios taas nojautui erääseen Hestiaia nimiseen kirjailijattareen. Deemeetrioksen perustelmat ovat kovin löyhää laatua, eivätkä siedä tarkempaa tarkastusta; ne perustuvat väärään teoriaan suurista muutoksista, joiden alaisena Troian tasanko muka oli ollut, sekä aivan epäkriitillisesti käsitettyihin yksityisseikkoihin. Näyttää varsin todennäköiseltä että Deemetrioksen väitteiden varsinaisena perustuksena oli Skeepsiläisten kateus mainehikasta naapurikaupunkia kohtaan. (Vrt. Megaralaisten kirjailijain parjauksia Ateenaa vastaan). Oli miten oli, Straboonin auktoriteetti saattoi useimmat tutkijat jyrkästi kieltämään sitä mahdollisuutta, että Homeeroksen Troia oli saattanut olla historiallisen Ilionin paikalla. Mutta, omituista kyllä, sama auktoriteetti ei estänyt heitä hyväksymästä varsin yleisesti erästä arvelua, joka yhtä vähän soveltui yhteen Straboonin puolustaman paikanmääräyksen, kuin epoksen ja traditsioonin kanssa. Viime vuosisadan loppupuolella eräs ranskalainen matkustaja Lechevalier oli luullut löytävänsä muinaisen Troian paikan eräältä Balidagh vuoren kukkulalta, joka on noin peninkulman päässä etelään (eli eteläkaakkoon) päin Hissarlikista; tavallisesti paikkaa nimitetään vuoren juurella olevan Bunarbaschi kylän nimellä. Puheena oleva kukkula muistuttaa suuresti semmoisia paikkoja, jommoisiin Euroopan sotaiset ylimykset keskiajalla mielellään rakensivat vuorilinnansa: se on korkea, jyrkkä kallio, jonka juuria Skamandrosjoki vuolaana huuhtoo kolmella puolella. Se ei kohoa tasangolta, niinkuin Troia sankarieposten kuvauksen mukaan, vaan on keskellä jylhää, rotkoista vuoriseutua; se on kovin kaukana mereltä; sanalla sanoen, sen asemaa voi

ainoastaan aivan mielivaltaisen kuvausvoiman avulla saada soveltumaan yhteen Homeeroksen kuvausten yleisten pääpiirteidenkään kanssa. Balidaghin kukkulalla olevat rauniot ovat kovin vähäpätöiset, eikä sieltä ole tietääkseni löydetty mitään, jota voisi todistaa historiantakaisen aikojen jäännökseksi. N. s. «Bunarbaschi-teorian» parhaana puolustuksena näkyykin olleen paikan romantillisesti jylhä luonto. Mutta siitä huolimatta mainittu teoria saavutti hyvin yleistä hyväksymistä oppineiden kesken, se otettiin oppikirjoihin, olipa jo muuttumaisillaan dogmiksi.

Sillä kannalla asia oli, kun Schliemann esiintyi toteuttaaksensa nuoruutensa rohkeat unelmat. Hänen lähtökohtanaan oli Homeeros, jonka kuvauksia hän piti pääpiirteiltään todenmukaisina; ne olivat hänestä varsinaisia historiallisia lähteitä. Ne viittaukset, jotka sankariepos antoi hänelle, johtivat hänet samaan paikkaan, johon antiikkisen ajan yleinen traditsioonikin viittasi, Hissarlikin kummulle.

Hänen ensimmäiset kaivantonsa eivät juuri näyttäneet lupaavilta. Mutta hän pysyi järkähtämättömästi kiinni vakaumuksessaan ja jatkoi tutkimistyötään. Ja vähitellen hänen uskonsa ja kestäväisyytensä saavuttivat ansaitun palkkansa. Kaivaessaan niitten suunnattomien sorakerrosten läpi, joihin makedonialaisen ja roomalaisen ajan Ilion oli ollut rakennettu, hän löysi useiden eri asumusten jäännöksiä, asumusten, jotka olivat syntyneet toinen toisensa perästä, kukin edelläkävijänsä murenneille raunioille. Hän laski 7 semmoista asumusta, makedonilais-roomalainen siihen luettuna. Vanhin oli itse kallioperällä, paikoittain lähes 16 metrin syvyydessä roomalaisen Iliumin maanpinnan alla! Se näkyy olleen jotensakin vähäpätöinen asumus. Kaikin puolin suurenlaisempi oli useista merkeistä päättäen eräs toinen asumus, jota melkoinen maakerros erotti edellämainitusta. Sen ympäri oli jykevä, vaikka tosin jotensakin pienistä kivistä rakennettu linnamuuri portteineen, torneineen. Näiden rakennustapa samoin kuin niiden tasalta ja lähinnä ylemmistäkin kerroksista löydetyt esineet, koristukset, vaskiset aseet, saviastiat y. m. todistivat että se asumus jota ne olivat suojelleet oli vanhempi kuin mitkään muut helleeniläiseltä kulttuurialueelta siihen asti löydetyt muinaisjäännökset ja siis ulottui kauvas historiantakaisiin aikakausiin, jopa sankariepoksenkin syntymäaikojen taakse. Vuonna 1873 löydetty suunnaton kokoelma kultaisia (ja osaksi hopeaisia) koristuksia, pöytäastioita y. m. («Priamoksen aarre») sekä sittemminkin alinomaa löydetyt jalometalliset esineet todistivat että paikkakunnassa oli

niinä aikoina vallinnut mahtava, rikkaudessa ja ylellisyydessä elävä hallitsijasuku. — Useista merkeistä saattoi varmasti päättää, että puhcenaoleva asumus oli saanut aivan äkillisen lopun; tuhka, hiilet, savuttuneet kivet, osaksi lasistuneet tiilet sekä yleensä raunioiden koko laatu osottivat selvästi että se oli hävinnyt hirveän tulipalon liekkeihin.

Asia oli Schliemannin mielestä ratkaistu; riemuiten ilmoitti hän mailmalle suuren uutisensa: Troia on löydetty, Homeeroksen Troia!

Schliemannin kaivantojen tulokset hämmästyttivät kaikkia, oppimattomia ja oppineita. Kaikkien täytyy myöntää, että ne olivat erinomaisen tärkeät muinaistieteelle. Mutta Schliemannin riemuun Troian löytämisestä oppineet eivät ottaneet yhtyäksensä. Schliemannin työtapa oli ollut kovin epämetodillinen, ja hänen kertomuksensakaan eivät herättäneet luottamusta hänen päätöksiinsä. Enimmin arvelutti se seikka että ne asuntojen perustukset jotka oli paljastettu noiden mainittujen linnamuurien sisäpuolelta, olivat varsin pienten, vähäpätöisien hökkelien jäännöksiä; kun Schliemann isoimmalle antoi nimen «Priamoksen palatsi», niin se vaan herätti pilkkaa. Pidettiin kiinni siitä että nuo hökkelit eivät ollenkaan soveltuneet yhteen Homeeroksen kuvauksien kanssa, ja katsottiin aivan epätodennäköiseksi että troialaistaru oli ollut missäkään yhteydessä niiden olemassa olon ja häviön kanssa.

Tällä kannalla asia oli «Trojanische alterthümer» nimisen teoksen ilmestymisen jälkeen (1873), ja pääasiallisesti samalla kannalla se pysyi 1882 vuoden kaivantoihin asti. Tosin Hissarlikin kummulla jatketut kaivannot yhä tuottivat muinaistieteelle runsaita uusia aineksia; Schliemannin rautainen kestävyys ja hänen rajaton uhraavaisuutensa tieteen hyväksi sekä ne loistavat tulokset, jotka hän Mykeenassa saavutti, vähensivät sitä epäluuloa, joka häntä ensin oli kohdannut. Muutamat tutkijatkin, etenkin Virchow, joka v. 1879 oli muassa hänen kaivostöissään Trooadissa, olivat antaneet hänen aatteillensa arvokasta tuetta. Schliemannin suuri v. 1881 ilmestynyt «Ilios» niminen teos todisti että hänen työtapansa oli suuresti edistynyt ja hänen tieteellinen kantansa kohonnut. — Mutta, kuten sanottu, Troialainen kysymys pysyi pääasiallisesti yhä vielä entisellä kannallaan.

Ei kuitenkaan enää kauvan. 1882 vuoden tutkimukset kerrassaan muuttivat asianlaidan. Niiden vähäpätöisten asuinrakennusten jäännösten alta, jotka oli pidetty samanaikuisina linnamuurien ja kulta-aarteiden kanssa,

kaivettiin näkyviin toiset, vanhemmat jäännökset, jotka selvästi nähtiin olevankin sen asumuksen jätteitä, jonka suojelukseksi linnamuurit olivat rakennetut. Ja nämä jäännökset, n. s. «toisen kaupungin» jäännökset olivat aivan toisenlaisia, paljon suuremmanlaisia kuin ennen paljastetut «kolmannen kaupungin» rauniot. Se asumus, jota linnamuurit olivat suojelleet ja jonka tuli oli hävittänyt, ei ollutkaan ollut mikään vähäpätöinen kylä; siinä oli ollut vaan muutamia rakennuksia, mutta ne olivat suuria, monumentaalisia; se oli ollut muinaisen kaupungin linnavuori, sen akropolis; itse kaupunki oli etsittävä kaakkosesta, linnamuurien ulkopuolelta. Kun asianlaita oli todistettu semmoiseksi, niin se epäsuhde, joka oli sitä ennen ollut olemassa sankarirunouden kuvausten ja Hissarlikin raunioiden välillä, oli samalla hävinnyt.

Mikä nyt tiedetään Hissarlikin historiantakaisista asumuksista, on pääpiirteiltään seuraava. Hissarlikin kummulla on ikivanhoista ajoista asti ollut ihmisasunnoita. Pitkiä aikoja ensimmäisen, itse kallion pinnalla olevan asumuksen jälkeen, vaan yhä vielä kaukaisina historiantakaisina aikoina, rakennettiin kummulle komea linna. Sen muurit olivat alipuoleltaan laaditut hyvin alkuperäisellä tavalla pienenlaisista (ulkopinnalta 25 × 45 centim.) kivistä, ylipuolelta polttamattomista tiileistä. Kivialusta, joka oli hyvin kalteva, kohosi paikoittain lähes 8 metrin korkeuteen ja oli ylipinnaltaan noin 4 metriä paksu. Sen päällä oleva tiilimuuri taas oli pystysuora; se oli lähes 4 metriä paksu; sen korkeus on laskettu ainakin 4 metriksi (1890 Schliemann laski sen 8:ksi metriksi); tätä nykyä sitä on korkeimmalla paikalla säilynyt 2 $^1/_2$ metriä; enimmäkseen se on kuitenkin tykkönään hävinnyt tai murennut soraksi. Portit olivat käytävineen rakennetut jykeviin torneihin; toisia pienempiä torneja oli niiden välillä. Että linna on ollut olemassa pitkiä aikakausia voipi päättää siitä että linnoituksia on aikojen kuluessa laajennettu ja muutettu toisen linnoitusjärjestelmän mukaisiksi; 1890 vuoden tutkimukset (josta Schliemannin kuoleman jälkeen on julaistu kertomus: «Bericht über die Ausgrabungen in Troja im Jahre 1890») ovat osottaneet, että on olemassa kolmen eri muurilinjan jäännöksiä!

Muurikehän sisällä olevat rakennukset ovat rakennetut sille paksulle sora- ja multakerrokselle, joka silloin jo peitti «ensimmäisen kaupungin» rauniot; uutta asumusta varten sitä jossakin määrin tasoitettiin. Linnanporteista tultiin etumaiseen linnanpihaan; jotensakin vastapäätä linnan kaak-

koisporttia oli pienempi porttirakennus, josta päästiin sisäpihaan. Siinä oli 1882 nähtävänä kaksi isoa aivan vierekkäin olevaa rakennusta; toisen, isomman päätypuoli oli jotensakin (ei aivan) tarkkaan vastapäätä mainittua sisäpihan porttia. Isompi rakennus oli noin 33 metriä pitkä ja noin 13 m. leveä, ja jakaantui kahteen osaan: neliönmuotoiseen, pihan puolelle aivan avonaiseen etusuojamaan, ja suureen pitkulaiseen pääsuojamaan; viimeksimainitun keskikohdalla oli iso matala liesi. Toinen rakennus oli melkoisesti pienempi ja suhteiltaan kapeampi; silläkin oli avonainen etusuojama, mutta sen peräosa jakaantui kahteen peräkkäin olevaan huoneeseen. Seinien jäännökset (missä ei niitä ole edellisinä kaivantokausina hävitetty) seisovat vielä pystyssä noin 1 $^1/_2$ metrin korkeuteen. Ne ovat lähes puolitoista metriä paksut (pienemmässä rakennuksessa vähä kapeammat), rakennetut polttamattomista tiileistä matalalle kivijalalle. Niiden rakennustavassa on useita omituisuuksia. Tiiliseinissä on säännöllisten välien päässä avonaisia lomia, toisia pitkittäin pitkin koko seinien pituutta, toisia poikittain seinän lävitse. Kuinka ne ovat selitettävät? Schliemann ja hänen arkkitehtinsä keksivät ensin hyvin omituisen selityksen. Arvelivat näet että polttamattomista tiileistä saviruukilla rakennettuja muuria oli, sitten kun ne jo seisoivat valmiina, koetettu koventaa tulella. Siksi oli muka niiden kummallekin puolelle sytytetty suunnattomia puurovioita. Ja jotta kuumuus tunkisi muurin sisäänkin oli muka jätetty nuo lomat. Itse asiassa olikin helppo nähdä että muurit olivat pinnaltaan ja noiden lomien kohdilta punaisiksi poltetut. Niin asiaa selitettiin Hissarlikissa ollessani ja vielä Schliemannin 1884 ilmestyneessä «Troja» nimisessä teoksessa. Sittemmin on kuitenkin saatu selville että noissa muurein aukoissa olikin ollut puuhirsiä, jotka muodostivat tukevan kehyksen; semmoinen saattoi olla tarpeen kun korkeita muuria rakennettiin hauraista polttamattomista tiileistä ja saviruukista. Muureja oli sitten osittain punaiseksi polttanut se tuli, joka hävitti koko linnan. — Samalla tavoin näyttää muuten myös linnamuurien yläosa olleen rakennettu.

Kuten jo olen maininnut, linnan päärakennuksien etusuoja oli edeltä, pihaa vasten, aivan avoinna; sivuseinät muodostivat siis ulkonevia anteja, parastadeja. Näiden kapean etupinnan päällyksenä ja tukena oli ollut pystysuorat puupalkit, joiden hiiltyneet alipäät ovat vielä säilyneet; ne oli sovitettu erityisiin sitä varten hakattuihin aluskiviin. Yleensä saattaa sanoa että ulkonevat parastadi-seinät aluskivineen ovat olleet Hissarlikin «toi-

sen kaupungin» rakennustavan huomattavimpia omituisuuksia; niin runsaasti on niitä löydetty. Katot ovat nähtävästi olleet hirsistä; näyttää siltä kuin ne olisivat olleet litteät ja peitetyt paksulla savikerroksella. Kun tuli hävitti kaupungin, niin katto ja tiiliseinien koko ylipuoli romahti alas ja peitti seinien alimmat kerrokset, joten nämät säilyivät. Vuosisatojen ja vuosituhansien kuluessa kaikki tyyni, sekä säilyneet tiilikerrokset että ne hiiltensekaiset savi- ja tiilikasat, jotka niitä ympäröivät ja peittävät, on murennut ja pusertunut jotensakin yhdennäköiseksi, yhdenkovuiseksi aineeksi. Siten on helposti ymmärrettävää että kaivantojen ensi aikoina, jolloin vaan pyrittiin nopeasti pääsemään kallioperään asti, pahoja erehdyksiä saattoi tapahtua, ja että m. m. suurimman ja tärkeimmän rakennuksen takaseinä kokonaan ja sen lounainen sivuseinä suurimmaksi osaksi hävitettiin «isoa pohjoiskaivosta» kaivettaessa. Tapahtuipa vielä niinä päivinä, jolloin minä olin kaivantoja katselemassa, että joku työmies piikkikuokallaan hakkasi suuren loven erääseen tärkeään muuriin, ennenkuin arkkitehdit huomasivat erehdyksen. —

Mikä nyt oli linnan suurten päärakennusten tarkoitus? Olen jo huomauttanut että ne — varsinkin suurin — pohjakaavaltaan suuresti muistuttavat klassillisen ajan kreikkalaisia parastadi-temppelejä («*templa in antis*»). Alussa niitä pidettiinkin temppeleinä; semmoisiksi niitä selitetään vielä «Troja» kirjassa (1884). Mutta vuosina 1884 ja 1885 Schliemann paljasti Tirynsin kuuluisalla kalliolla muinaislinnan rauniot, jotka aivan hämmästyttävässä määrin enensivät tietomme Helleeniläisen sivistyspiirin historiantakaisista oloista. Kaivannot siellä johti Dörpfeld, ja ne toimitettiin heti alusta sen tarkan, varovaisen järjestelmän mukaan, joka vasta 1882 oli tullut käytäntöön Hissarlikissa. Seuraus siitä oli ettei mitään hävitetty, ja että historiantakaisen linnan pohjapiirros ja sen rakennustapa nyt on aivan selvänä asetettu silmiemme eteen. Ja ne ovat pääpiirteiltään samat kuin ne, jotka esiintyvät Hissarlikin 2:n kaupungin jäännöksissä, vaikkei niitä, näiden jäännösten hajanaisen tilan vuoksi, ennen oltu voitu saada selville. Ne kaivannot, jotka Schliemann v. 1890 pani toimeen Hissarlikissa, paljastivat useita rakennuksia samaa laatua kuin 1882 löydetyt ja ovat siten vielä suuresti selvittäneet sekä rakennustapaa että pohjapiirrosta. Saatamme sanoa että nyt tunnemme sen suunnitelman, jonka mukaan Hissarlikin 2:n kaupungin rakennukset ovat laaditut; me voimme selittää sen, mikä on hämärää, täydentää sen, mikä on hävinnyt. Ja nyt tiedämme

että Hissarlikin 2:n kaupungin suuret, monumentaaliset rakennukset eivät olleet temppelejä, vaan olivat hallitsijain palatsin osia. Tiedämme kuinka tämä palatsi oli pääpiirteiltään laadittu käytävineen, propylaioineen, pihoineen, suurine pääsalineen («megaronineen») ja sivurakennuksineen. Mutta kävisi pitkäksi, jos ryhtyisin sitä tarkemmin kuvaamaan. Siinä kyllin, että siinä palatsissa muinoin asui se mahtava ruhtinassuku, joka hallitsi linnavuoren alla olevaa kaupunkia ja luultavasti koko seutua, ja jonka äveriäisyyttä Schliemannin löytämät kulta-aarteet vielä vuosituhansien kuluttua ovat todistaneet.

Sillä paikalla, jolla antiikkisella aikakaudella oli nimi Ilion, ja jota antiikkisen ajan traditsiooni katsoi sankariepoksen Troian paikaksi, ja jonka asema on kaikin puolin yhtäpitävä sankariepoksen kuvausten kanssa, oli siis historian ja sankariepoksenkin takaisina aikoina mahtava linna. Se ei ollut suuri pinta-alaltaan, vaan se oli rakennettu kalliolle, joka kohosi jyrkästi tasangolta noin 18 metrin (lähes 60 jalan) korkeuteen; kaakkoispuolelta se oli yhteydessä alempana olevan kaupungin kanssa; muilta puolin sitä ympäröi aukea tasanko. Siinä asui isoissa, komean suunnitelman mukaan laadituissa rakennuksissa erinomaisen rikas ruhtinassuku, eikä voi epäilläkään että tämän valta ulottui ympäröiviin seutuihin, merelle saakka. Jo kaukaisina historiantakaisina aikoina linna äkkiä hukkui suuren tulipalon liekkeihin. Vallan autioksi paikka ei kuitenkaan jäänyt; jotensakin pian linnan häviön jälkeen oli sen raunioilla ja sen jykevien muurien suojassa pienenlainen asumus, Schliemannin «kolmas kaupunki». Vuosisatojen kuluessa sitten toinen vähäpätöinen asumus seuraa toista; niiden raunioista muinaisen mahtavan linnan sorapeite kasvoi yhä paksummaksi, kunnes sen pinnalla antiikkisen ajan loppupuolella taas oli melkoisen kaupungin akropolis. Sitten sekin muuttui soraksi, ja Hissarlikin kumpu oli autiona. Mutta nyt, kun rauniokummun salaisuus on tullut ilmi, ei ole enään liian rohkeata päättää että tuon mahtavan, historiantakaisina aikoina hävinneen linnan ryske jälkikaikuna on kuuluvana, sen liekkien hohde jälkiloisteena nähtävänä Homeeroksen iäti vanhenemattomassa epoksessa.

Olisi hauskaa ulotuttaa sankariepoksen kuvaamien olojen ja Hissarlikin jäännösten vertailua erityisiin yksityiskohtiin ja siten koettaa tarkemmin määrätä niiden keskenäistä suhdetta, mutta silloin täytyisi ottaa lukuun

Tirynsin jäännökset yhtä paljon kuin Hissarlikin ja siten poikettaisiin liian kauvaksi niistä matkamuistelmista, jotka olen ottanut kertoakseni.

Edellä lausutun lisäksi tahdon vaan huomauttaa että lukuun ottamattakin sitä yhteyttä, joka näkyy olevan olemassa Homeeroksen Troian ja Hissarlikin raunioiden välillä, Schliemannin tutkimukset Hissarlikin kummulla ovat luoneet aivan uutta valoa Välimerenkansojen aikaisimpaan sivistyshistoriaan jopa saaneet aikaan käännekohdan sen tutkimisessa.

Ei ole kummaa että meistä, matkatoveristani ja minusta, päivät kuluivat nopeasti ollessamme paikassa, jossa meillä oli niin paljo uutta opittavana ja jossa saimme nähdä suuren tieteellisen työn, aikamme voittorikkaimpia mainetöitä; pontevasti edistyvän silmiemme edessä. Ja hauskaa oli tietysti myös jokapäiväisen seurustelun kautta tutustua miehcen, jonka into ja äly, tarmo ja uhraavaisuus panivat koko työn liikkeelle.

Hänen uutteruutensa oli erinomainen. Joka aamu hän oli ennen päivän nousua työpaikalla; sitä ennen hän oli jo pimeässä, parin santarmin seurassa, ratsastanut tunnin matkan Hellespontin rannalle, virkistääksensä voimansa merenkylvyllä. Ja sitten hän oli koko päivän työssä.

Se rakkaus Hellaan suuria muistoja ja etenkin sen sankarirunoutta kohtaan, joka hänen nuoruudestaan asti oli palanut hänen sydämessään ja joka sitten, kun köyhästä puotipojasta oli tullut miljoonia omistava asiamies, pakotti häntä antautumaan tykkönään tuon muinaisuuden tutkimiseen ja yhä hänen elämänsä loppuun asti innostutti häntä tieteellisiin mainetöihin, — se rakkaus ilmaantui jokapäiväisessä elämässä monina omituisina, naiivisina piirteinä.

Niinpä hän hyvin mielellään puhui kreikkaa, mutta ei nykyajan elävää kieltä; muinaiskreikkaa piti oleman. Hyvin sujuvasti se kävi. Kovin omituista oli kuitenkin kuulla sankariepoksen komeita sanoja ja käänteitä, kun oli puhetta nykyajan jokapäiväisistä asioista ja askareista. Mutta pahin kaikesta oli että Schliemann äänsi tuota muinaiskieltä uuskreikan ääntämistavan mukaan; hän ei näet tunnustanut mitään varsinaista eroitusta nykyisen ja vanhan kreikan välillä. Tottumaton kun olin semmoiseen sekakieleen, jouduin usein hämilleni. Joskus turvauduin nykyiseen kreikankieleen — sen verran kuin sitä osasin. Silloin Schliemannin ja hänen rouvansa kasvoista ilmaantui jonkunmoinen ystävällinen alentuvaisuus: kuinka tieteellisesti sivistynyt ihminen saattoikaan puhua tuota halpaa, turmeltunutta rahvaan murretta?!

Toinenkin oikku osotti kuinka Schliemann halusi itselleen elähyttää tuota rakastettua muinaisuutta. Hän näet nimitti talonväkeänsä muinaisten tarusankarien ja -sankarittarien nimillä. Hänen uskottu palvelijansa, oikea factotum, oli «Oidipus» (äännelty Idhiipus); keittäjä — ja oivaa ruokaa hän keittikin — oli «Iokaste»; yksi alapäällysmies oli «Iilos», toinen «Laaomedoon». Lasten opettajatar, kultakutrinen saksalainen neiti, «Fräulein Danae». Portinvartijana siinä komeassa palatsissa («Ilionin megaronissa»), jonka Schliemann on rakennuttanut itselleen Ateenassa, oli «Bellerophoon». — Nämät nimet olivat tavallaan tilapäistä laatua (vaikkei Schliemann itse muita käyttänyt). Mutta pysyväisempiä hän saattoi antaa lapsillensa: hänen tyttärensä ristimänimi on Andromakhe, pojan Agamemnoon.

Ne hetket, jotka Schliemann uhrasi seurustelulle, olivat lyhyitä lepohetkiä; varsin luonnollista on etteivät hänen suuret lahjansa saattaneet hänen puheissaan ilmaantua niin, kuin hänen töissään. Kuitenkin yksin hänen kielentaitonsakin ilmaisi että hänessä oli omituista henkistä kykyä. Hän puhui ja kirjoitti sujuvasti kaikki suuret kulttuurikielet ja lisäksi kaikkia niitä kieliä jotka Levantissa saattavat olla tarpeen, niinkuin Italian, Turkin, Arapian kielet; kreikasta on jo ollut puhetta; Tschanak-kalessin espanjalaisten juutalaisten kanssa hän puhui Espanjan kieltä. Minua hän puhutteli Suomeksi; kun hän näet oli kauppiaana Pietarissa, niin hänen omaisensa (hän oli nainut venakon, jonka sittemmin hylkäsi) olivat asuneet jonkun kesän Viipurissa tai sen läheisyydessä, ja hän oli itse käynyt heitä katsomassa; silloin hän oli oppinut muutamia suomalaisia sananparsia. Ruotsiksi taas hän tuli toimeen aivan välttävästi. Venättä hän oli oppinut ollessaan köyhänä kauppapalvelijana Amsterdamissa. Hän opiskeli sitä aivan omin päin, ilman opettajaa. Koska hänestä puheluharjoitukset sujuivat paremmin jos joku kuulija oli läsnä, niin hän palkkasi köyhän juutalaisen tulemaan iltasin hänen luoksensa; sanaakaan ymmärtämättä tämä sai kuunnella kun hän laski venättä minkä vaan ennätti. Oppimetodi oli omituinen, mutta sen avulla hän pääsi niin pitkälle, että häntä voitiin pian lähettää asiamiehenä Venäjälle, jossa hän sitten lyhyessä ajassa tuli rikkaaksi mieheksi. — Nähtävästi Schliemann oli ylpeä kieltentaidostaan; hän osotti sitä mielellään, ja hän käänsi usein puheen kielenopetuksen puoleen. Nojautuen omiin kokemuksiinsa hänellä oli siitä asiasta hyvin varmat mielipiteet, jotka menivät samaan suuntaan kuin nykyisten «uudistajain» vaatimukset.

Olen jo maininnut ettei Schliemann juuri lausunut mielipiteitään paraikaa tekeillä olevien kaivantojen tuloksista. Kun hän joskus aamiais- tai päivällispöydän ääressä otti kaivantonsa puheeksi, niin siihen tavallisesti antoivat aihetta turkkilaiset tarkastusmiehet. Olipa niistä herroista vastusta! Niiden luulevaisuudella ei ollut rajoja, ja ne olivat saaneet puoleensa ne 11 sotamiestä, jotka Schliemann oli hankkinut työsiirtolan suojelukseksi rosvoja vastaan. Ankara vakoomisjärjestelmä pantiin toimeen. Kun arkkitehdit rupesivat maanmittauskaluilla mittaamaan rauniokumpua, niin toinen tarkastusmies sai päähänsä että tarkoituksena olikin mittaella Kum-kalehin linnanvaruksia. Huomautettiin hänelle että Kum-kaleh on peninkulman päässä Hissarlikista, ja ettei sen valleja voi Hissarlikista edes nähdä. Mutta ei auttanut. Tarkastusmies ilmoitti asian korkeille viranomaisille, ja saikin aikaan sen, että ankarasti kiellettiin tekemästä minkäänlaisia mittauksia. Mutta ei siinä kyllin. Tarkustusmies ja sotamiehet eivät muka voineet erottaa kirjoittamista ja piirustusta mittaamisesta. Siksi edellämainittu omin päin kielsi muistoonpanojenkin kirjoittamista kaivantoalueella! Koko kaivantokauden kuluessa, heinäkuun loppuun asti, koetettiin turhaan diplomaattista tietä hankkia Konstantinopolista lupaa mittauksen tekemiseen; se onnistui vasta myöhään syksyllä, jolloin Dörpfeld matkusti uudestaan Hissarlikiin ja laati sen pohjapiirroksen, joka on painettuna «Troja» kirjassa. Ei siis ollut kummaa, jos Schliemannin mieli joutui kuohuksiin, kun hän vaan ajattelikaan turkkilaisia kaitsijoitansa. Mutta, se täytyy myöntää, asialla oli kyllä toinenkin puoli. Turkkilaisten virkamiesten luulevaisuus meni järjettömyyteen asti, mutta kyllä Schliemann olikin antanut ja yhä antoi epäluuloon aihetta. Olen jo kertonut siitä mitenkä hän v. 1873 rouvansa avulla korjasi salaa pois suuren kulta-aarteen, «Priomoksen aarteen», vaikka Turkkilainen hallitus oli oikeutettu saamaan puolet kaikista löydöistä. Sen vuoden kaivantoja seurasi oikeudenkäynti, ja Schliemann tuomittiin maksamaan korkealle Portille 10,000 Frcs. Schliemann lähetti 10,000 asemesta 50,000 Frcs käytettäviksi Konstantinopolin museen hyväksi, ja toivoi sillä lepyttäneensä Turkkilaiset. Mutta epäluulo ei vaan haihtunut. 1882 vuoden kaivantokautena löydöt olivat jaettavat niin että Turkin hallitus, maan omistajana, saisi $^2/_3$, Schliemann, joka yksinään kantoi kaikki kustannukset, vaan $^1/_3$; siksi kunnes lopullinen jako voitaisiin tehdä, olivat kaikki löydetyt esineet säilytettävät varastohuoneessa, jonka ovea pidettiin suljettuna turkkilaisen tarkastusmiehen virallisella sinetillä.

Nähtävästi Schliemann teki kaikki mitä vaan voi, estääksensä tärkeämpiä muinaiskaluja joutumasta siihen makasiiniin sekä yleensä pettääksensä tarkastusmiehiä. Seuraavat esimerkit kuvaavat varsin selvästi hänen menetystapaansa. Hissarlikin suurimman rakennuksen hiiltyneistä hirsistä oli löydetty vaskinen naula, joka suunnattoman suuruutensa (pituus noin 8 tuumaa, pään leveys $3^1/_2$ tuumaa) ja omituisen valmistustapansa takia herätti erityistä huomiota ja jonka katsottiin voivan suuresti valaista muinaista rakennustapaa (sittemmin niitä on löydetty useampia; yksi on kuvattu «Troja» kirjassa, siv. 98). Kun tarkastusmies vaati sen makasiiniinsa, niin tehtiin verukkeita; se oli muka ensin kuvattava. Sillaikaa kuin muka piirustus tehtiin, hankittiin jostakin iso ruostunut rautanaula; jonkun särkyneen saviastian pyöreään pohjaan tehtiin reikä, johon naula pujottiin; tuon saviastian palasen piti näet oleman löydetyn naulan komea pää. Sillä tavoin kyhätty kalu sitten annettiin tarkastusmiehen tallettavaksi erinomaisen tärkeänä muinaisuuden jäännöksenä. Virkamies huomasi petoksen ja oli raivoissaan; mutta ei auttanut; oikea naula pysyi kuin pysyikin Schliemannin hallussa. Ja erinomaisen tyytyväinen tämä oli, kun hänen kepposensa oli onnistunut niin mainiosti. — Vähä eriävää laatua on toinen esimerkki. Tietysti tulokkaiden, rouva Schliemannin, kotiopettajattaren, matkatoverini ja minun piti saada nähdä niitä esineitä jotka olivat makasiinissa. Ennen käyntiämme Schliemann varoitti meitä olemaan lausumatta mitään niistä esineistä, joilla näkyi olevan suurta tieteellistä arvoa; sitä vastoin olisi suotavaa että olisimme suuresti ihailevinamme semmoisia esineitä, joita kaipauksetta voisi jättää turkkilaisille; etenkin sopisi ylistää erästä roomalaista marmorikuvapatsasta, jotta sen arvoa sittemmin saalista jaettaessa laskettaisiin niin suureksi kuin mahdollista. No niin, seurue menee museeseen arkkitehdit oppaina. Juron ja luulevaisen näköisenä Beder Eddin Effendi murtaa sinetin ovesta, ja pääsemme sisään. On tietysti paljo katsottavaa, suuriarvoista ja vähempiarvoista; tarkempiin tutkimuksiin ei ole aikaa eikä tilaisuutta. Eräällä hyllyllä komeilee ruosteinen rautanaula saviruukun pohjineen . . . . Saksaa enimmäkseen puhumme keskenämme, mutta se mikä on aiottu vaikuttamaan tarkastusmieheen, lausutaan ranskaksi; sitä kieltä hän näet ymmärtää. Tulemme selällään olevan marmoripatsaan luo. Silloinpa ihaelulla ei ole rajoja. Makasiini kaikuu ihastushuudoista: «Oh, que c'est charmant! Quel ouvrage magnifique! Quel art!» j. n. e. — kuvapatsas oli Rooman keisarin-ajan ponnettomia tusina-

töitä, tieteelle arvoton! — Oli kyllä hupaista nähdä kuinka mainiosti etenkin naiset näyttelivät rooliansa. Mutta meitä, matkakumppaliani ja minua, hävetti, emmekä saaneet sanaakaan suustamme. Epäilevin silmin turkkilainen virkamies katseli seuruetta, toista toisen jälkeen; lieneekö asian laitaa älynnyt, sitä en tiedä. Enkä myöskään tiedä kertoa kuinka monta arvokasta esinettä tuo marmorikuva lopullisessa jaossa sai vastata. — Pian olimme käyneet makasinin läpi; sinetti painettiin jälleen oveen, ja kukin piti ajatuksensa itsekseen.

Niin, Schliemannin luonteessa oli omituisia vastakohtia; jalojen ominaisuuksien rinnalla siinä oli toisia, jotka tuntuvat vastenmielisiltä, epäilyttäviltä. Vaan vaikka hänen heikkoja puolia arvosteltaisiinkin kuinka ankarasti tahansa, niin emme voi kuitenkaan olla kunnioittamatta sitä vilpitöntä ja tehokasta rakkautta, joka saattoi hänet uhraamaan kaikki voimansa ihanteellisen päämäärän, tieteellisen totuuden, saavuttamiseksi. Tämä rakkaushan ilmaantui koko hänen väsymättömässä työssään; se osottihe myöskin niissä suunnattomissa rahasummissa, jotka hän arvelematta uhrasi tutkimuksiinsa. Viiden kuukauden kaivantokauden kuluessa, semmoisen kuin esim. 1882 vuoden työkausi Troiassa oli, meni yksin varsinaisten työmiesten päiväpalkkoihin yhteensä 35,000 à 40,000 Suomen markkaa; siihen tuli vielä lisäksi kaikki muut kustannukset: rakennuksista, työkaluista, apumiehistä ja työnjohtajista, kaivamisluvan hankkimisesta j. n. e., ja nämät kustannukset tuskin olivat ensinmainittuja pienemmät. Ja kaikki meni yhden yksityisen miehen taskusta. Henkistä arvoa ei tietysti käy mittaaminen rahasummien mitalla, mutta kyllä ne summat, jotka Schliemann 20 vuoden kuluessa uhrasi tieteen hyväksi, puhuvat, nekin puolestansa, selvää kieltä hänen harrastuksensa vakavuudesta.

Pian ne päivät, jotka olivat käytettävinämme Troian matkaamme varten, lähenivät loppuaan. Mutta emmehän voineet lähteä Trooadista käymättä katsomassa sitäkin paikkaa, joka viime vuosisadan loppupuolella anasti Troian muistojen kunnian ja sai pitää sen jotensakin hätyyttämättömänä lähes sata vuotta; tarkoitan Bunarbaschia (eli oikeastaan sen läheisyydessä olevaa Balidaghin kukkulaa). Eräänä aamuna siis kiipesimme ylös korkeihin satuloihimme ja ratsastimme ulos Trooadiin; jalkapatikassa seurasi meitä agojaattimme sekä yksi kovin sotaisan näköinen zaptié eli santarmi, pistolit vyöllä ja hirveän pitkä pyssy olalla. Niin oli isäntämme määrännyt; en varmaan tiedä oliko siihen aikaan todella rosvoja pelättä-

vänä, vai vaatiko eurooppalaisten arvo etteivät retkeilisi maaseuduilla aivan ilman sotaista seuruetta. Matkamme mence eteläkaakkoon päin pitkin erästä Skamandros-joen entistä uomaa. Parin tunnin päässä hevosemme kahlaavat joen nykyisen, jotensakin vuolaan, päähaaran poikki. Seutu muuttuu vuoriseksi. Bunarbaschin turkkilaiskylän, sen puutarhojen ja sen kuuluisain 40 lähteensilmän ohitse ratsastamme ylös Balidaghin rinnettä. Loppuosa matkaa täytyy kulkea jalkasin. Pian ollaan kukkulalla siinä paikassa jossa Lechevalier arveli muinaisen Troian olleen. Kalliohuipun jylhä luonto kyllä valtaa meidänkin mielemme. Kolmella puolella sen rinteet kohoavat kovin jyrkkinä syvästä solasta, jonka pohjassa Skamandros (nyk. Mendere) kohisee kapeassa uomassa; solan toisella puolen kohoo samanlaisia jyrkänneitä. Kaikki tämä on kaunista, mutta siinä ei ole mielestäni mitään, joka muistuttaisi sankariepoksen kuvaamaa Troian asemaa. Ja muinaisjäännökset ovat vähäpätöisiä. Käyntiäni en suinkaan sentähden katunut; sillä juuri vertailun kautta kävi minulle entistä selvemmäksi kuinka suuressa määrin Homeeroksen kuvauksen pääpiirteet todella soveltuvat Hissarlikiin.

Tultuamme takasin tasangolle emme vielä palanneet Hissarlikiin, vaan ratsastimme ensin parin tunnin matkan länteen päin, suuren, kaukaa näkyvän Ydshek-tepe *) nimisen hautakummun luo. Tämä on suurin kaikista niistä suurista kartiomaisista kummuista, joita Hellespontin tienoilla on niin monta, ja jotka ikivanhoista ajoista asti ovat vetäneet ohitse purjehtivien huomion puoleensa. Ydshek-tepe on 433 jalkaa leveä kannaltaan ja 83 jalkaa korkea. Koska se on korkealla paikallakin, niin se näkyy kauvas merelle, ja sen huipulta on laaja näköala. Schliemann on erittäin huolellisesti tutkinut tämän kummun; hänen kaivamansa suuren tunnelin kautta pääsee sen sisäosiin; siksi kävimmekin sitä katsomassa. Sen keskuksena eli ytimenä on kivinen torni; tämän rakennustavasta sekä eräistä muista seikoista on Schliemann päättänyt ettei kumpu olekaan mikään historiantakaisten aikojen muistomerkki, niinkuin muut Hellespontin tienojen hautakummut, vaan paljoa nuorempi. Eräs historioitsija Heeroodianos kertoo näet että kun roomalainen keisari Caracalla kävi Trooadissa ja siellä katseli m. m. «Akhilleun hautaa», niin hänen juolahti mieleen panna toimeen

*) Näitä muistelmia kirjoittaessani minulla ei ole tilaisuutta ottaa tarkempaa selkoa turkkilaisten nimien oikokirjoituksesta; on siis mahdollista että ne esiintyvät hyvinkin kirjavina.

hautajaiset, jotka olivat järjestettävät kaikin puolin samalla tavoin, kuin Akhilleus muinoin oli haudattanut ystävänsä Patrokloksen. Päähän pistänyt ajatus pantiinkin heti toimeen, tarkkaan noudattamalla Iliadin 23 kirjassa kuvattua ohjelmaa. Patrokloksekseen keisari valitsi erään Festuksen, jota hän suuresti rakasti. Toisten kertomusten mukaan tämä Festus oli kuollut johonkin sairauteen; toiset taas tiesivät kertoa että tuo uusi Patroklos, joka oli niin komeasti haudattava, olikin elossa; mutta helposti oli siitä pulasta päästy: Caracalla myrkytti ystävänsä, voidaksensa kunnioittaa häntä noilla epoksen kuvaamilla suurenlaisilla hautajaismenoilla! Näin Heeroodianos. Ja koska Iliadissa, puheena olevassa paikassa, mainitaan myös hautakummun luominen, niin Schliemann arvelee että Caracalla oli rakkaan Festuksensa muistoksi rakennuttanut Ydshek-tepen kummun, niiden hautakumpujen mallin mukaan, jotka ammoisista ajoista pidettiin Akhilleun ja Patrokloksen hautoina. — Tuli sitten se päivä jolloin täytyi jättää Hissarlikin rauniokumpu ja sen innokkaat tutkijat hyvästi ja lähteä takasin Tshanak-kalessiin. Matkaa ei suunnitettu suoraan Renkiöitä kohti, vaan tehtiin pitkä mutka meren rannalle, Sigeionin niemen luo. Tahdoimme näet vielä nähdä läheltä niitä suuria, kuuluisia hautakumpuja, jotka ovat siellä, aivan lähellä Hellespontin suuta. Niitä on siellä kolme; Straboon sanoo ne Akhilleun, Patrokloksen ja Antilokhoksen haudoiksi. Suurin ja merkillisin niistä on pohjoisin, joka on korkeassa, kauvas näkyvässä paikassa aivan lähellä jyrkkää merenrantaa. Mahdotonta on uskoa ettei epillinen laulaja sitä tarkoittanut, laulaessaan Odysseian 24 kirjassa suuresta hautakummusta, jonka Arginein sotajoukko loi Akhilleun ja Patrokloksen tuhkan yli, «ulkonevalle niemelle, leveän Hellespontin partaalle, jotta se olisi kaukaa mereltä näkyvä miehille, sekä nyt eläville että niille jotka tulevina aikoina ovat olemassa». — Onko kumpu koskaan peittänyt Akhilleun tuhkaa, sitä emme tiedä; emmekä tiedä, onko Akhilleusta edes ollut olemassakaan; päinvastoin näyttää siltä kuin hän olisi alkuaan kotosin jumalaistaruston valoisasta mailmasta. Mutta ovathan kansan usko, sen mielikuvitelmat, sen runous historiallisia tosiasioita, suurempiarvoisia, kuin monet, monituiset asiakirjojen varmimmista tiedonannoista. — Kauvan seisoimme tuon korkean kummun huipulla; ei kumpainenkaan virkkanut sanaa. Sinisinä hohtivat edessämme Hellespontin ja Aigaion meren aallot; purppuranvärinä nousivat luoteisessa Imbroksen kalliot merestä; kaukana niiden takaa kohosivat Samothraaken vuorihuiput tumman-

sinertävinä näkyviin . . . Ja sielun silmien ohitse kulki kuva toisensa perästä, valoisia kuvia Hellaan kansan elämästä ja runoudesta.

— Mutta täytyy temmata itsensä irti haaveiluista. Matkaa jatketaan. Seuraavan päivän aamupuolella matkatoverukset eroavat, tosin vaan muutamaksi viikoksi. Toinen ystävä lähtee koilliseen päin, Marmara-merta myöten Konstantinopoliin, toinen, näiden muistelmien kirjoittaja, lounaaseen päin, Atheenaan.

Pian Akhilleun ja Patrokloksen hautakummut haihtuvat silmistäni, Ydshek-tepe niinikään. Vihdoin Idan lumihuiputkin ovat vaipuneet taivaanrannan alle.

O. E. Tudeer.

Kotimaan kirjallisuutta.

A. E. Törnebohm Lyhyt oppikirja mineralogiian ja petrografiian ensimmäisissä alkeissa. Suomentanut G. W. Levander. Suom. kirjall. seuran toimituksia. 73 osa. Helsingissä 1890. 121 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

E. Erdmann, Kansantajuinen geologiia (ynnä mineralogiia). Mukailemalla suomentanut A. J. Warén ja G. W. Levander. Suom. kirjall. seuran toimituksia. 74 osa. Helsingissä 1890. 121 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Kun kysymys opetuskielestä Mustialan maanviljelysopiston yläosastolla vihdoinkin ratkaistiin päättämällä, että järjestettäisiin vuorotellen suomalaisia ja ruotsalaisia vuosikursseja, niin asianomaiset opettajat laativat pitkän luettelon oppikirjoista, joiden suomentamista pidettiin välttämättömänä ennenkuin voisi alkaa opetusta suomenkielellä. Oliko noiden kaikkien teoksien suomentaminen todellakin niin välttämätöntä, se jääköön tässä sanomatta. Yleisistä varoista myönnettiin kuitenkin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle melkoinen summa tähän tarkoitukseen ja Seura rupesi kiitettävällä kiireellä toimiin tehtävän toteuttamiseksi. Kun ensimmäinen suomalainen vuosikurssi alkoi viime syksynä, oli osa mainituista oppikirjoista jo suomalaisessa asussa painettuna. Näihin kuuluvat nuo kaksi edellämainittua teosta. Toinen on pääasiallisesti mineralogiian oppikirja, toinen taaskin sisältää etenkin geologiiaa, mutta koska edellinen myöskin

käsittelee petrografiiaa ja siinä sitten selitetään tärkeimpiä mineraaleja, niin puhutaan molemmissa kirjoissa osittain samoista asioista. Törnebohmin oppikirja on aivan tieteellisesti systemaattinen, Erdmannin kirja taaskin on kansantajuisempi. Viimeksimainitussa ei esim. mainita mitään kemiallisia kaavoja, vaan mineraalin yhdistys selitetään prosenttimäärissä. Molemmat kirjat ovat muutoin oivallisia lajiaan, ja niiden liittäminen kylläkin köyhään suomenkieliseen luonnontieteelliseen kirjallisuuteen on tietysti omiaan herättämään tyytyväisyyttä.

Maanviljelysopistojen opintoja varten nämä kirjat eivät ole erittäin sovitettuja. Niitä suomennettaessa olisi kuitenkin voinut ottaa huomioon, että meillä ne etupäässä ovat aiotut tulevien maanviljelijäin käytettäviksi. Niissä ei esim. ole mainittu Stassfurthin suoloja ja chilisalpeteria ja muita luonnossa ilmaantuvia mineraalisia aineita, joita käytetään maanviljelyksessä. Geologiiassa on tosin muutamia viittauksia ja sovituksia maanviljelysoloihin, mutta niitä olisi voinut olla vielä useampia. Rapaantumisilmiöitä ja pehmeiden maakerrosten kemiallista yhdistystä olisi ansainnut enemmän tarkata.

Samoin kuin useissa muissa, myöskin uusissa, mineralogiian oppikirjoissa, käytetään Törnebohminkin teoksessa dualistisia kaavoja osottamassa mineraalin yhdistystä. On suuresti epäiltävää, ovatko nämä selvempiä ja helpompia pitää muistissa kuin unitaariset, kuten tekijä väittää. Että esim. kipsin kaava H_2O, $2CaO$, $2SO_3$ olisi tarkoituksenmukaisempi kuin $2Ca\ SO_4\ H_2O$ ei arv. voi huomata. Ja vaikkapa dualistiset kaavat olisivatkin jossakin määrin mukavampia, monimutkaisempia silikaatteja merkittäessä, niin on niiden perustuksena kuitenkin katsantokanta, joka on näyttäytynyt vääräksi ja niiden käyttäminen oppikirjoissa voi helposti pettää taikka viedä harhaan kehittymättömiä oppilaita.

Se seikka, että suomentajat ovat sovittaneet edellä mainitut teokset oman maan mineraloogisiin ja geoloogisiin oloihin, lisää suuressa määrässä niiden käytännöllisyyttä ja arvoa suomalaisille lukijoille. Suomentajat ovat sitä tehdessään saaneet neuvoja ja apua taitavilta kotimaisilta asiantuntijoilta (prof. J. J. Wiikiltä ja valtiogeoloogi J. Sederholmilta). Mineralogiiassa ja petrografiiassa mainitaan tärkeimmät löytöpaikat Suomessa; graniitin ja gneissin selitys liittyy niihin tietoihin, joita omassa maassa on koottu näistä vuorilajeista; järvi- ja suomalmin esiintymisestä meidän maassa huomautetaan; kullan löydöistä Suomen Lapissa kerrotaan; malmi- ja metallituote Suomessa määrätään numeroilla, y. m. Geologiian oppikirjassa, viidennessä luvussa, sivulla 28 kerrotaan Suomen geoloogisista oloista.

Suomennos on huolellisesti tehty. Tieteellisiä termejä on suomentajain täytynyt osittain itse luoda. Arv. ei voi tässä varmuudella päättää, kuinka hyvin he ovat tässä onnistuneet, mutta ainakaan en ole huo-

mannut syytä tärkeämpiin muistutuksiin. Se seikka, etteivät he ole käyttäneet sellaisten termien suomennosmuotoja kuin: mineraali (kivennäinen), kristallografiia, goniomeetteri (kulmamittari), asymmetrinen, amorfinen j. n. e. on heille luettava ansioksi. Uusimmissa kemian oppikirjoissa käytettyä terminologiiaa ovat suomentajatkin ylipäänsä käyttäneet. Eriäväisyyksistä mainittakoon nimitykset *hohde* merkitsemässä ruotsalaista sanaa «glans» ja *välke* merkitsemässä «blende» sanaa, sen sijaan kuin ennen on käytetty edellisessä tapauksessa *kiille*, jälkimmäisessä *hohde*. «Järnglans» on siten käännetty *rautahohde* ja «Zinkblende» *sinkkivälke*. Kumpaankin teokseen on liitetty luettelo niissä käytetyistä tieteellisistä ja teknillisistä termeistä suomeksi ja ruotsiksi.

Edv. Hjelt.

S. Almqvist, Kasvitieteen oppikirja. Julkisten oppilaitosten ylempiä luokkia varten. Suomennos toisesta painoksesta. Suom. kirjall. seuran toimituksia. 75 osa. Helsingissä 1890. 160 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

J. Brunchorst, Tärkeimmät kasvitaudit. Maamiehiä, metsänhoitajia ja puutarhureita varten. Tekstissä 47 puupiirrosta. Suomennos tekijän tarkastamasta ja lisäämästä laitoksesta. Suom. kirjall. seuran toimituksia. 77 osa. Helsingissä 1891. 244 siv. 8:o. Hinta 4: —.

Aug. Emil Holmgren, Tavallisimmat pellon tuhohyönteiset. 61:llä värikuvalla varustettu. (Alkuteos Ruotsin Kunink. Patriot. Seuralta palkinnon saanut). Suomennos. Suom. kirjall. seuran toimituksia. 72 osa. Helsingissä 1890. 76 siv. 8:o. Hinta 1: 40.

Yllämainitut kolme teosta kuuluvat samaan sarjaan kuin Törnebohmin mineralogiia ja Erdmannin geologiia, eli toisin sanoen, nämätkin ovat ilmestyneet käännöksinä Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimesta sekä aiotut suomalaisia oppikursseja varten Mustialan maanviljelysopistossa.

Mutta samalla kuin Suom. kirjall. seura näitten käännättämisellä niin sanoaksemme maksoi veronsa isänmaalliselle kehitystyölle maanviljelysopin alalla, antoi se myöskin ensimmäisessä näistä teoksista meille arvokkaan oppikirjan muitakin opetusaloja varten. Sillä voisipa melkein luulla, että Almqvistin oppikirja milt'ei paremminkin soveltuisi, kuten nimityksessä sanotaan, «julkisten oppilaitosten ylempiä luokkia varten» kuin maanviljelysopetukselle. Tämän ilmaisee näet heti esitystapakin, sillä kirjassa selitetään esim. kasviheimoista sekä maanviljelykselle tärkeät että tarpeettomatkin samalla tarkkuudella ja esitellessä tarkataan etupäässä kasvien «tieteellisiä» tunnusmerkkejä, niinkuin kehä- ja siitoslehtien lukua ja rakennusta y. m. s. Sitävastoin on kasvikunnan tarkastaminen maamiehen silmillä, niinkuin kasvien suurempi tahi vähempi merkitys rehuina ja puutarhakasveina, niitten riippuvaisuus maanalasta sekä kasvupaikoista j. n. e. milt'ei

tykkänänsä laiminlyöty. Vaan luultavasti saavat maanviljelysopistojemme oppilaat viimemainituita tietoja muista lähteistä, joko kirjallisista tahi käytännöllisistä. Ja luultavasti on jo ennen käytetty tämän kirjan ruotsalaista alkuteosta Mustialan ruotsinkielisissä oppikursseissa sekä huomattu niissä soveliaaksi antamaan oppilaille selkoa kasviopin tieteellisestä puolesta.

Puheena oleva oppikirja on jaettu neljään osaan, jotka käsittelevät fanerogamisten kasvien systeemin, morfologiian, fysiologiian ja biologiian sekä lyhykäisen katsauksen kryptogamisten kasvien systeemiin.

Mitä ensimmäiseen osaan eli korkeampien kasvien systematiikaan tulee, on tekijä koettanut, niinkuin hän esipuheessa sanoo, «tehdä systeemin yksinkertaisemmaksi; joka tapahtuu siten, että sekä heimoja että suurempia ryhmiä käsitellään niin kollektiivisesti kuin mahdollista». Sentähden jaetaankin fanerogamiset kasvit ainoastaan neljään pääryhmään: yhdisteräiset dikotyledoonit, eriteräiset dikotyledoonit, monokotyledoonit ja paljassiemeniset. Kullakin kolmesta ensimmäisestä ryhmästä on sitten lopussa pieni yleiskatsahdus, jossa käsitellään sen jakautumista alaryhmiin sekä tehdään lyhyt luettelo tärkeimmistä kehitysmuodoista, joissa kasvin pääosat esiintyvät puheena olevan ryhmän heimoissa. Täten sulaa lopussa joka ryhmä erityisine heimoineen kokonaisuudeksi. Muutoin ovat heimot esitetyt systemaatisesti riippumattomina toisistansa. Kunkin heimon lopussa on pieni katsaus siihen kokonaisuutena, sen levenemissuhteisiin j. n. e. Jokaisen tärkeämmän heimon alussa on sulkumerkkien sisässä mainittu, mitkä suomalaiset kasvit etenkin sopivat sen tutkimisaineeksiksi — seikka, joka suuressa määrin enentää kirjan soveliaisuutta varsinkin opettajalle.

Toinen eli morfoloogineu osa on lyhyt ja selvä sekä varustettu niinkuin edellinenkin osa, varsin kelvollisilla ja valaisevilla kuvilla. Kasviosien eri muodoista puhuessa viitataan aina sulkumerkkien sisällä edellisestä luvusta tuttuihin heimoihin, sukuihin j. n. e., jossa tämä muoto tavattiin. Täten tulee morfoloogisessa osassa systemaattinen aineisto uudestaan kerrotuksi.

Viimeksi mainitut sanat voi sanoa teoksen kolmannestakin luvusta, joka käsittelee fanerogamisten kasvien fysiologiiaa ja biologiiaa. Siten saadaan tässä osassa selville esim. mitkä muodot eli elin-ilmiöt ovat kehittyneet kasveissa suojeluskeinoina, mitkä siemenen leviämistä varten j. n. e. Tietysti luo tällainen esitystapa systematiikalle ja morfologiialle aivan uuden ja hauskemman valon. Sentähden onkin näitten seikkojen laveampi ja perinpohjaisempi selitys luettava tämän kirjan erityiseksi ansioksi, varsinkin kuin ne ennen ovat koulukirjoissa tavallisesti suuressa määrin laiminlyöty. Mutta niinhän tuleekin tekijän ajatuksen mukaan «kasvitieteen opetuksen päätarkoituksena yläluokilla olla kasvin muodon ja elä-

mänsuhteiden oppiminen: morfologiia ja biologiia» — tietysti systematiikin ja elävien kasvien tutkimisen perusteella!

Oppikirjan viimeinen luku sisältää kryptogamisten kasvien systeemin. Näistä viime aikoina sekä kehitykseltään että rakennukseltaan niin monimuotoisista ja sekasortoisista kasveista näkyy hyvällä tajulla esitetyn tärkeimmät ja valaisevimmat kohdat. Ratkaisevissa paikoissa on meidän nähden jotakuinkin noudatettu tieteen nykyaikaista katsantotapaa. Siten ovat esim. jäkälät luettu sienien Ascomycetes-ryhmään. Muutoin on tämäkin osa varustettu hyvillä kuvilla tyypillisistä kasveista itiöpesäkkeineen sekä lopullisella vertailevalla yleiskatsahduksella.

Mitä kirjan tarkkuuteen tulee, näyttää se tieteellisessä suhteessa aivan luotettavalta — siitä takaa sitäpaitsi teoksen ruotsalaisen alkuperän varsin hyvä mainekin. Mutta tätä mainetta ei kirjan suomalainen muotokaan tule vähentämään. Päinvastoin näyttää sen kieli sangen sujuvalta, sekä nimitykset että termit varsin onnistuneilta. Mitä arvokkain seikka on myöskin kirjan lopussa löytyvä liite, jossa luetellaan tärkeimmät suomalaiset tiedesanat vastaavine ruotsalaisine merkityksineen. Täten tulee näet teos mahdolliseksi suomenkieleen vähemmänkin perehtyneille lukijoille — seikka, joka olisi huomioon otettava monen muunkin yleisemmän teoksen suomennoksessa. Tästä sekä kirjan sujuvasta kielestä ylipäänsä tulee meidän kiittää sen kääntäjää maisteri Emil Malmbergiä sekä Suom. kirjall. seuran sihteeriä, maisteri F. V. Rothsténia.

Lopuksi on toivottava, että tämä ansiokas teos saavuttaa suuren lukiakunnan varsinkin maamme koulunopettajissa, mutta myöskin ylioppilaissa, joitten tutkimuksille kasvitieteen alkuasteilla se ei suinkaan ole haitaksi.

Brunchorstin ja Holmgrenin teokset näyttävät sitävastoin olevan tehdyt pääasiallisesti maamiehiä varten. Ne ovat tärkeitä käsikirjoja pellon, metsän ja puutarhan viljelijälle, sillä niistä hän oppii tuntemaan vaarat, jotka tautien eli muitten vihollisten muodossa voivat kohdata hänen kasvejansa, sekä tietämään keinot, millä hän nämät voi välttää.

Edellisessä teoksessa puhutaan, kuten nimikin jo osottaa, kasvien taudeista. Se alkaa sangen selvällä ja opettavaisella selityksellä kasvin rakennuksesta ja ravitsemistoiminnasta. Sitten luetellaan tautien syyt elottomassa luonnossa, niinkuin hallan ja säännöttömän lämmön tahi myrkyllisten kaasujen haitallinen vaikutus kasveihin. Tämän jälestä seuraa katsaus tauteihin, joihin toiset kasvit ovat syynä. Näistä ottavat tietysti loissienet etusijan, ja niitten käsittelemiseen meneekin suurin osa teoksesta. Kussakin taudissa mainitaan ensin sieni, joka on sen syynä. Tämän rakennuksesta annetaan lyhykäinen selitys tavallisesti viereen liitetyn kuvan nojalla. Sitten seuraa taudin tunnusmerkit ja vihdoin neuvoja sen välttämiseen ja parantamiseen. Yleiset kasvitaudit, kuten esim. perunarutto,

polttotaudit viljassa sekä muutamat ruostesienien aikaansaamat taudit ovat hyvin laveasti ja selvästi käsitellyt. Vihdoin ovat myöskin tärkeimmät kasvitautien lähteet eläinkunnasta, kuten lierokkaat, viljakärpäset y. m., saaneet erityisen lukunsa.

Kolmas tässä luetelluista teoksista, nim. «Pellon hyönteiset» on pieni, mutta paljon tärkeitä seikkoja sisältävä kirja. Siinä luetellaan systemaatisessa järjestyksessä ne hyönteiset, jotka voivat viljelykasveille tehdä suurempaa tuhoa. Samalla mainitaan myöskin tärkeimmät tunnetuista suojeluskeinoista. Kirjan lopussa taas ovat samat hyönteiset järjestetyt ravintokasviensa mukaan. Siten näet voi huomata, miltä hyönteisiltä kukin viljelykasvi on suojattava. — Tällainen laitos ei olisi ollut tiellä Brunchorstinkaan kirjassa! — Hyönteisten tuntemista varten löytyy teoksessa neljä värikuvilla varustettua taulua.

Mitä tieteelliseen tarkkuuteen tulee, ovat molemmatkin viimemainitut teokset täysin luotettavat. Saman voi sanoa myöskin niitten kielestä — edellinen näistäkin on maisteri Malmbergin kääntämä. Muutoin ovat virheet, jos semmoisista voi puhuakaan, niin vähäpätöisiä, etteivät tässä kannata mainitsemista. Suljemme siis molemmat nämätkin teokset arvoisan lukijakunnan suosioon. Etenkin pitäisi Brunchorstin «Kasvitaudit» löytyä jokaisen sivistyneen maanviljelijän kirjastossa. Ja toivottava on, että samassa määrin kuin tämä teos ja sen neuvot yleisössä leviävät, samassa määrin poistuvat myöskin kasvitaudit pelloiltamme.

D. A. W.

K. E. F. Ignatius, Suomen Maantiede kansalaisille. I. Yleinen katsaus maahan ja kansaan. Kolmas vihko. Helsingissä 1891, G. W. Edlund. Siv. 431—587. 8:o. Hinta 3: —.

Vihdoinkin — vuosikymmen ensimmäisen vihkon ilmestymisen jälkeen — on yleisö saanut kolmannen vihkon tätä ansiokasta ja Suomen kansalaiselle tärkeää teosta. Ensimmäinen, yleinen osa on nyt valmiina, sillä tämä kolmas vihko on täydennyksenä edellisille. Samoja ansioita, joita mainittiin jo edellisiä vihkoja arvostellessa (Valvoja 1890, siv. 19 ja seurr.) näemme tässäkin vihkossa. Selvä ja helppotajuinen esitystapa tekee sen mahdolliseksi useimman kansalaisen lukea, vertaukset edellisiin aikoihin sekä silloin tällöin myöskin naapuri- ja muitten kansojen oloihin lisäävät teoksen arvoa ja viehättävät lukijaa. Mutta kumminkin täytyy lausua, että tämä loppupuoli teosta ei ole yhtä cheä, ei herätä lukijassa yhtä suurta luottamusta ja tyydytystä, kuin edellinen osa. Tämä koskee etenkin teoksen kymmenettä lukua (Suomen asutuksesta), joka lienee vähimmin onnis-

tunut koko teoksessa, mikä seikka tuntuu hyvin kummalta, kun tietää että tekijä alkujaan on ollut historian tutkija. Syynä siihen, että tämä osa ei ole tullut yhtä eheäksi, kuin edelliset, lienee se, että tekijä ei ole tutustunut viime aikojen tutkimuksiin eikä tyytynyt tyyneesti refereeraamaan riidanalaisia ja vielä tutkimukselta ratkaisematta jääneitä kysymyksiä maammme asutuksesta y. m., vaan lausuu osaksi uusia jyrkkiä väitteitä, joille hän ei voi tuoda kylliksi todistuksia. Niin ovat esim. muinaistieteen tutkiamme tähän saakka väittäneet, että Suomalaiset ja Lappalaiset eivät olisi maamme ensimmäiset asukkaat, vaan että täällä ennen heitä luultavasti on asunut Gotilaisia. Hra Ignatius ei ota tätä uskoakseen, vaan sanoo, että suomalaiset muka olisivat ensimmäiset Suomen viljelijät. Tueksi tälle väitteelleen hän etupäässä tuopi sen lauseen, «ettei Suomessa ole kiinteitä muinaisjäännöksiä Skandinavian myöhemmältä rautakaudelta» (sivv. 436 ja 438). Asian todellinen laita on kumminkin se, että noita kiinteitä muinaisjäännöksiä on yleensä vielä liian vähän tutkittu, jotta niistä voisimme aivan varmuudella päättää sitä tahi tätä. Mutta tähänastisen tutkimuksen kannalta asiantuntijat ainakin voivat todistaa, että osalla meidän muinaisjäännöksistämme ei ole minkäänlaisia vastakohtia muitten suomensukuisten kansojen muinaisjätteiden kanssa, vaan että ne ovat lähinnä Gotilaisia muinaisjätteitä. (Esim. kiinteät muinaisjäännökset Pohjanmaalla ja Gottlandissa ovat hyvin toistensa kaltaiset).

Niinikään lausuu tekijä, että «täydellä syyllä sopii otaksua», että Lappalaiset eivät ole Suomessa asuneet etelämpänä kuin niistä on löydetty jälkiä Ruotsissakaan. Tämäkin on asia, josta tutkimus ei vielä ole niin varmana, kuin herra Ignatius. Ainakaan ei seuraava syy, jonka hän tuopi väitteelleen tueksi, pidä paikkaansa: «Sukunimi Lappalainen — sanoo hän siv. 444 — on sekin Suomalaisten kesken hyvin yleiseen käytetty, ilman että sitä nimeä kantavat henkilöt olisivat lappalaista sukuperää». Allekirjoittanut on useassa paikkakunnassa Savossa tavannut nimen Lappalainen ja seurannut sitä verokirjoissa niin kauas kuin niitä on olemassa (1500-luvulle) ja huomannut, että Lappalainen-suvun esiisät todellakin olivat lappalaisia.

Kun tekijä siv. 457 puhuu Lappalaisten väistymisestä Suomen sisäosista, niin hän mainitsee esimerkkinä heidän myöhäisestä siirtymisestään sen, että niitä vielä tavattiin v. 1562 yksi Rautalammilla ja 6 Tavisalmella, eikä näy tietävän siitä mitään, että niitä v. 1554 tavattiin vielä niinkin alhaalla kuin Mikkelin eteläpuolella.

Siv. 450 määrittelee tekijä Ruotsalaisten muuttamisen ajan sekä Varsinais-Suomeen että Uudellemaalle, Satakuntaan ja Pohjanmaalle «noin v. 1250:ksi». Tätäkään ei ole mitenkään todistettu, vaan on päinvastoin ehkä enemmän syytä olettaa, että tämä muutto on tapahtunut paljoa ennemmin.

Siv. 452 sanotaan että «seuraavina aikoina (jälkeen 1323) supistui Karjalaisten alue vielä enemmän sen kautta, että Hämäläiset alkoivat vähitellen levittää asuntojansa Saimaan vesistön ympärille». Aivan päinvastoin kumminkin tiedetään, että esim. Kaarlo Knuutinpojan raja Hämeen ja Savon välillä on vähitellen siirretty länttä kohti ja että Savolaiset tunkivat tieltään Hämäläisiä niin hyvin Pohjois-Savosta kuin myös Oulunjärveltä ja Pohjois-Hämeestäkin. Savolaisia näet on tähän asti totuttu pitämään itäsuomalaisena heimona, vaikka tekijä ilmoittaa meille, että he muka «polveutuvat Hämäläisistä ja Karjalaisista, ollen kuitenkin historiallisessa ja valtiollisessa katsannossa lähempänä edellistä heimoa» (siv. 453).

Maanteistä 1500-luvulla ei tekijä näy tuntevan muita kuin ne, jotka olivat Turun, Hämeenlinnan ja Viipurin välillä (siv. 460). Uusimman tutkimuksen mukaan teitä kyllä on samoihin aikoihin ollut olemassa myöskin Savonlinnasta Hämeenlinnaan ja Viipuriin, mutta minkälaisessa kunnossa nämä tiet olivat, ei tiedetä paremmin kuin edellisistäkään.

Enin hämmästystä on kuitenkin herättänyt se tekijän väite, että koko Oulun läänissä «ei ollut ennen uskonpuhdistuksen toimeenpanemista ainoatakaan kirkkoa»! (siv. 454). Mihin lääniin lukee siis tekijä Kemin ja Salon kirkot, jotka jo 1300-luvun alulla mainitaan aikakirjoissamme?

Lienee jo kyllin tässä todisteita sanoilleni, että kymmenes luku ei ole teoksen arvoinen.

Mutta ennenkuin jätämme tämän luvun, täytyy vielä kummastella, että kulkuneuvoja esiteltäessä maamme kanavista ei puhuta mitään, syystä että niihin on ennen sivumennen kosketeltu ja rautatieverkkomme selitetään puolellakymmenellä rivillä. Tämä tuntuu hyvinkin suurelta epätasaisuudelta tässä teoksessa, joka muuten on kokenut olla täydellinen ja perinpohjainen.

Seuraavassa eli yhdennessätoista luvussa on tekijä, niinkuin tunnettu, täydellisesti omalla alallaan, sillä siinä hän esittää väestön muutoksia Suomessa eri ajoilla. Tämän hän tekeekin laajasti ja jokseenkin perinpohjaisesti, suureksi osaksi käyttämällä hyväkseen entisiä julkaisujaan, ollessaan Tilastollisen Päätoimiston johtajana. Hauskaksi suurelle yleisölle käypi tämä esitys niitten vertailujen kautta, joita hän tekee muihin maihin, niitten karttojen kautta, jotka hän hän tähän liittää osottamaan väentiheyttä Suomessa 1800 ja 1880, sekä syntyväisyyttä ja kuolevaisuutta 1880—1886. Olisimme vaan suoneet, että tähän, eli ehkä ennemmin edelliseen lukuun, olisi koetettu tehdä karttoja, jotka valaisisivat asutuksen levenemistä, eli väenmuutoksia edellisillä vuosisadoilla.

Mitä maan asukasluvun vertaamiseen sen pinta-alaan tulee (esim. siv. 475), niin täytynee pitää vääränä lukea pinta-alaan myöskin sisäiset vesistöt, jotka etenkin meidän maassamme tekevät tuommoiset vertaukset hyvin erehdyttäviksi. Ajatelkaamme esim. Kajaanin ja Saloisten kihlakuntia

Pohjanmaalla, joista toisen pintaalaa lienee melkein puolet vettä, jälkimmäisessä taas vesiä ei ole paljo ollenkaan. Niinikään tulee vertaus esim. Mikkelin ja Turun-Porin läänien välillä hyvin ontuvaksi, jos pintaalasta ei lueta vesiä pois. Tämän lienee tekijä itsekin huomannut väentiheyden karttoja tehdessään, sillä niissä kyllä on pintaalasta luettu vesistöt pois (siv. 476).

Siv. 491 tekijä tilastotieteen avulla näyttää, miten ylimalkaan Itä-Suomessa kotokunnassa syntyneitä sisäänmuuttaneihin nähden on paljoa enempi kuin Länsi-Suomessa. Tästä hän vetää sen johtopäätöksen, että itäsuomalainen (s. o. karjalainen) muka olisi «konservatiivisempi katsantokannaltaan», kuin länsisuomalainen (s. o. hämäläinen) (!). Tässä siis taas tekijä tuopi meille uuden tiedon, jota emme voi uskoa. Että karjalainen on ollut vähemmän taipuvainen maanviljelystään, karjanhoitoaan y. m. parantamaan, sen ei tarvitse tulla vanhoillaolijaisuudesta, niinkuin tekijä väittää, vaan on siihen aivan luonnolliset syyt Itä-Suomen historiassa.

Kahdestoista ja kolmastoista luku liittyvät aivan toisiinsa, niissä esitetään edellisessä maamme «luonnontuotteet ja niihin perustuvat elinkeinot» ja jälkimmäisessä «teollisuus, kauppa ja merenkulku».

Näitä lukuja vastaan täytyy tehdä se yleismuistutus, etteivät ne ole tehdyt hetikään sillä perinpohjaisuudella, kuin teos yleensä. Useinkin tekijä näkyy aivan lyhyesti, 1889-vuoden tilastollisen vuosikirjan mukaan, luettelevan, millaiset olot olivat v. 1887, huolimatta ollenkaan esittää niitten kehitystä edellisiltä ajoilta. Ja täten ovat vielä nuo tiedot, samaten kuin osaksi myös edellisessäkin luvussa annetut tiedot, jääneet vähän vanhoiksi. Merkillistä on näet, että matkailijakäsikirjassa «La Finlande», jonka Matkailijayhdistys julkaisi v. *1890*, saamme useilta aloilta tuoreempia tietoja (vuosilta 1889 ja 1890), kuin tässä kirjassa, joka ilmestyi v. *1891*.

Yksityismuistutuksilla emme tahdo enää rasittaa Valvojan lukijakuntaa, vaikka niitä ehkä vieläkin voisi luetella.

Sanotustakin voinemme jo ikäväksemme nähdä, että tämä osa «Suomen maantiedettä» ei ole niin hyvä kuin sitä oli toivottu tekijältään. Mutta syyt tähän ovat kyllä selvät. Tekijän nykyiset toimet ovat tietysti vaatineet miehen koko työvoiman; sen on hän itsekin tuntenut ja mainitseekin sen «jälkilauseessaan» lukijalle, jossa hän lopuksi jättää tämän teoksen toisen osan toimittamisen ikäänkuin perinnöksi Suomen Maantieteelliselle Seuralle, jonka perustajia hän on ja jolle hän myös on jättänyt ne runsaat kokoelmat Suomen Maantiedettä varten, jotka hän aikojen kuluessa on tehnyt. Hän on siis ollut maantieteemme tutkimuksen tienraivaajana ja herättäjänä ja siinä on hänellä suuri ansio kotimaisen tieteen alalla. — «Suomen Maantieteen» toinen osa on aiottu topografiseksi, s. o. siinä tulee esiteltäväksi laveammin ja perinpohjaisemmin eri paikkakuntien omi-

naisuudet, ja siinä on sitä paitse aiottu esittää kansamme henkistä sivistystä, maamme hallinnollisia, valtiollisia ja rahallisia oloja, kansan asumuksia, pukuja, elantoa, tapoja y. m. Näemme siis tästä suunnitelmasta, että se suurimmaksi osaksi on ihan sama, kuin se, mikä Matkailijayhdistyksellä on olemassa lähimpää tulevaisuutta varten. Eivätkö senvuoksi niin hyvin Matkailijayhdistys kuin myöskin Maantieteellinen yhdistys, työvoimain hajoittamisen välttämiseksi, voisi alistua jonkunlaisiksi sektsiooneiksi Maantieteellisen Seuran alle? Ainakin olisi toivottavaa, että nämä kaikki seurat *tätä työtä* varten koettaisivat saada aikaan järjestettyä yhdysvaikutusta. Siitä ei voisi olla muuta kuin hyvää itse työlle ja samalla se jouduttaisikin sitä.

Hannes Gebhard.

Guy de Maupassant, Veljekset. Suomentanut F. A. C. Helsingissä 1891, G. W. Edlund. Hinta 1: —.

Käsillämme on pieni lisäke käännöskirjallisuuteemme; arvokas lisäke se on, jommoisia valitettavasti ei joka päivä näe meillä ilmestyvän. Ilahuttavaa on, että suomenkielinen yleisö täten hiukan tutustuu kiljailijaan, jonka maine on miltei yleiseurooppalainen, ja joka ehkä parahimmin edustaa nykyjään niin paljon viljeltyä varsinaista novellikirjallisuutta.

Maupassant ei huomaa elämässä löytyviä valokohtia, vaan kaivelee esille ja asettaa päivän valoon sen lukuisat varjopuolet. Niin hän tässäkin pienessä kertomuksessaan kuvailee mitenkä onnellinen perheelämä äkkiä muuttuu helvetiksi, jossa epäilys, ylenkatse, viha ja eripuraisuus tuottavat alituista kärsimistä. Tuon kauhean muutoksen syynä on perheenäiti, joka avioliittonsa ensimmäisinä vuosina oli rikkonut pyhimpiä velvollisuuksiaan miestä ja poikaansa kohtaan. Asia pysyi salassa ja poika, rikoksen hedelmä, kasvatettiin perheessä vanhemman pojan veljenä. Siten perhe jatkoi onnellista, rauhallista kotielämäänsä kunnes pojat olivat kasvaneet aikamiehiksi. Silloin kuolee äkkiä eräs perheen vanha ystävä ja tekee nuoremman pojan perillisekseen. Siitä vanhempi poika epäilemään äitinsä entisyyttä. Epäilys kasvaa kasvamistaan kunnes äiti sen huomaa ja ääneti, aralla käytöksellään, punastumisellaan, suunnattomalla pelollaan ja vähitellen riutumisellaan tunnustaa sen todeksi. Tämä mykkä taistelu, jossa poika on syyttäjänä, äiti syyllisenä, muodostaa kertomuksen juonen ja ytimen. Ja tätä toivotonta kamppailua, joka jokikinen päivä alkaa entiseen tapaansa ja alati tuottaa sekä äidille että pojalle uutta tuskaa, uusia kärsimyksiä — sitä tekijä kuvaa niin mestarillisesti, niin elävästi, että

lukijasta tuntuu ikäänkuin hän itse ottaisi osaa siihen. Kirjan luettua lukijan täytynee myöntää, että sen tekijä on harvinainen ihmisluonteen ja elämän tuntija ja kuvaaja, samassa kuin hän, kirjoitustapaansa nähden, on aikamme parahimpia kirjailijoita.

H. A—n.

G. Toppelius, Är en kungsväg till vetande möjlig? Helsingissä 1891, G. W. Edlund. 90 siv. Hinta 1: 50.

Lienee tunnettu asia, että eräät mystilliset ajan hengen virtaukset ovat viime aikoina löytäneet tien Suomeenkin ja herättäneet muutamissa piireissä huomiota. Erittäinkin on n. s. teosofia kiinnittänyt mieliä. Mutta meidän maassamme monet tuon mystillisyyden suosijat nähtävästi sekoittavat aivan eri opit ja asiat yhteen. Teosofia, spiritismi, hypnoottiset ilmiöt y. m. sulavat toisiinsa epäselväksi kokonaisuudeksi, jossa haaveellisuuteen taipuvaiset henkilöt hakevat mielentyydytystä. Väitetäänpä että paikoittain tämä mystiikka asettuu ystävälliseen yhteyteen kristillisen herännäisyyden kanssa, — vaikka todenteossa ainakin teosofia nimenomaan opettaa uskonoppia, joka ei ole todellista kristinuskoa.

Yllänimitetty kirjanen liittyy tuohon aatevirtaukseen. Se kertoo erään merkillisen amerikkalaisen spiritistin eli «spiritualistin» *Andrew Jackson Davis*'en elämäkerran, — henkilön, joka on «yksinomaan selvänäköisyyden avulla», ilman nauttimatta säännöllistä opetusta, saavuttanut inhimillisen tietämisen eri aloilla «mitä laajimpia ja etevimpiä tietoja, joita hän on esittänyt useissa laveissa teoksissa». 17:n vuoden ikäisenä D. ensi kertaa hypnotiseerattiin (v. 1843), ja kohta astui hänessä esiin hämmästyttävä selvänäköisyys. Vaikka hän oli aivan sivistymätön, kykeni hän pian hypnootisessa tilassa selvittämään tieteellisiä kysymyksiä, ja osottautui esim. täysin perehtyneeksi lääketieteeseen, vieläpä sen tieteelliseen terminologiaankin. Hän rupesi sen jälkeen ensiksi parantamaan paljon sairaita, siten että selvänäköisyyden tilassa ollessaan määräsi heille parannuskeinoja. Sittemmin hän selvänäköisenä saneli laveita teoksia, jotka julkaistiin. Niissä hän kertoo sekä tämän mailman asioista että yliaistillisesta mailmasta paljon, erittäinkin semmoista, jota ei voida suoranaisesta kokemuksesta tietää eikä myöskään osottaa vääräksi.

Hra Toppelius on sitä mieltä, että D:n teokset sisällyksensä puolesta ovat erinomaisen etevät; että ne ovat ilmoittaneet ihmiskunnalle tieteellisiä, filosoofisia ja uskonnollisia totuuksia, joilla olisi suuri merkitys mailmankäsityksellemme. Mitkä nämä merkilliset uudet totuudet oikeastaan ovat, jotka D. olisi tuonut esiin, siitä ei saa tosiaan hra T:n kirjasta

mitään käsitystä. Viittaukset siihen suuntaan ovat kovin hämärät ja katkonaiset ja se epäilys herää, että D:n oma esitys lienee epäselvä. Todenteossa kuuluvatkin aatteet D:n teoksissa olevan hyvinkin kirjavia ja jotenkin sekavia, mutta osottavan kieltämätöntä teräväjärkisyyttä ja kekseliäisyyttä.

Aivan varmana asiana hra T. kertoo, että D. on monesti nähnyt tapahtumia, jotka paraikaa tapahtuivat kymmenien ja satojen peninkulmien päässä, ennustanut semmoista, mikä sitten kävi toteen, y. m. s. — Selvänäköisyyden tilaan D. joutui ensi aikoina siten, että toinen henkilö hänet hypnotiseerasi; sittemmin hän ei enää tarvinnut hypnotisööriä, vaan kykeni, milloin vaan itse tahtoi, siirtymään tuohon korkeampaan, selvänäköiseen hengentilaansa. Hän elää vielä lääkärinä Amerikassa, Bostonissa.

Hra Toppeliuksen esitystapaa haittaa paikoittain epäselvyys ja paikoittain tavataan pahempia stilistisiä tai kielellisiä virheitä. — Puolestani olen vakuutettu siitä, että mitä ihmeellistä D:n elämässä on saattanutkin tapahtua, niin se todenteossa supistuu ainakin paljoa vähemmäksi kuin hra T. luulee. Valppaalla ja ankaralla kritiikillä pitää hänen kertomustansa sekä hänen väitteitänsä ja johtopäätöksiänsä arvostella. Mutta kirja saattaa huvittaa monta lukijaa.

Ar. Gr.

E. T. Gestrin, Die Rechtfertigungslehre der Professoren der Theologie Johannes Tobias Beck, O. F. Myrberg und A. W. Ingman, geprüft und beleuchtet von mehreren evangelischen Theologen und von — — —. Uebersetzung. Berlin 1891, Wiegandt & Grieben. 127 siv. 8:o.

Lavian provasti herra E. T. Gestrin on tunnettu innokkaaksi vanhurskauttamisopin tutkijaksi. Aikaisemmin on hän ruotsiksi julkaissut useampia kirjasia tästä aineesta ja nyt on häneltä Saksaksi ilmestynyt se teos, jonka nimi on ylempänä luettavana ja joka meistä näyttää olevan ikäänkuin yhteenveto hra Gestrinin edellisistä julkaisuista ja päätulos niistä tutkimuksista, joita hän on tehnyt. Koska hiljakkoin ilmoittaessamme hra Gestrinin viimeistä ruotsiksi ilmestynyttä kirjaa (ks. Valvoja 1890, siv. 250) lyhyesti teimme selkoa niiden eri oppisuuntien mielipiteistä, joihin luterilainen kirkkomme vanhurskauttamisopissa jakaantuu, niin ei tällä kertaa ole tarvis muuta kuin muistuttaa, että hra Gestrin kuuluu niihin, jotka ovat ankarasti puhdasoppisia ja kokonaan hylkäävät n. k. Beckiläisyyden. Meneepä hän toisinaan (esim. kun hän siv. 10 etevistä jumaluusoppineista puhuessaan sanoo: «kukin antaa Raamatulle sen käsityksen kuin hän itse tahtoo, ollenkaan huolimatta kristillisen kirkon mielipiteestä») niinkin pitkälle, että näyttää melkein siltä kuin hänen mielestään Raamattua ei saisi

käsittää muulla tavoin kuin kristillinen kirkko sitä nyt käsittää. Ja kuitenkaan ei kirkkomme itsekään kiellä ketään tunnollisesti tutkimasta Raamattua, eikä myöskään tuomitse häntä, jos hän jonkun kohdan käsittää toisin kuin kirkko.

Mitä kirjan sisällykseen tulee, niin on siinä ensiksikin johdatus, jossa tekijä lyhyesti esittää eri oppisuuntien etevimmät edustajat ja heidän kantansa, siirtyäkseen sitte toisessa osassa «Raamatun valossa tutkimaan Bekkiläistä koulua». Sen jälkeen tekijä valaisee ja «todistaa» väitteitään Lutherin ja useiden etevien vanhempien sekä uudempien jumaluusoppineitten lausunnoilla. Lopuksi pyytää hra G., että Saksanmaan «kunnioitettavat ja laajamaineiset teoloogit» arvostelisivat tätä hänen teostaan.

H. H.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen.

III.

Hjalmar Appelgren, Suomen muinaislinnat. Kertonut ja kuvannut — —. Helsingissä 1891. Akat. väitöskirja. LXXV + 223 siv. 8:o, 166 kuvan kanssa.

A. V. Forsman, Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalla. I. Pakanuuden-aikainen nimistö. Johdanto. Helsingissä 1891. Akat. väitöskirja. 253 siv. 8:o.

Y. K. Yrjö-Koskinen, Suomalaisten heimojen yhteiskunta-järjestyksestä pakanuuden loppu-aikoina. Jyväskylässä 1890. Akat. väitöskirja. 184 siv. 8:o.

Hannes Gebhard, Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571. Helsingissä 1889. Akat. väitöskirja. 114 + LXIII siv. 8:o, kartan kanssa.

J. S. Pajula, Suomen kirkon tilasta liturgisen riidan aikoina. Hämeenlinnassa 1891. Akat. väitöskirja. 285 siv. 8:o.

Petrus Nordmann, Finnarne i mellersta Sverige. Helsingissä 1888. Akat. väitöskirja. 195 + XLVIII siv. 8:o.

Santeri Ingman, Tutkimuksia Pohjoissuomen historiassa vuosilta 1595—1635. Helsingissä 1890. Akat. väitöskirja. 149 siv. 8:o.

O. A. Forsström, Kuvaus Inkerinmaan oloista Ruotsinvallan aikoina. I. Sortavalassa 1890. Akat. väitöskirja. 143 siv. 8:o.

Rafael Hertzberg, Vidskepelsen i Finland på 1600 talet. Helsingissä 1889. Akat. väitöskirja. 155 siv. 8:o.

K. O. Lindeqvist, Pikku vihan aika Suomessa. Hämeenlinnassa 1889. 65 + XXIV siv. 8:o.

Historiakirjallisuutemme on viime vuosina huomattavassa määrässä rikastunut. Miten nykyisyys on entisyydestä esi-isäimme työn kautta kasvanut, minkä vaiheitten kautta suomalainen valtiolaitos ja suomalainen sivistys on entisillä vuosisadoilla varttunut siksi, minä se tällä hetkellä on, tulee yhä täydellisemmin valaistuksi: se onkin sopiva vastaus niille kateille hyökkäilijöille, jotka nykyään mielellään tahtoisivat tämän kaiken kieltää.

Mitä vuosisatain työllä on kansan omaksi tullut, sitä ei voi tehdä olemattomaksi. Vaan isänmaan historiantutkimuksen — niinkuin muittenkin tieteitten — tulosten täytyy tulla koko sivistyneelle yleisölle tutuiksi, jotta täysi hyöty niistä olisi. Sentähden Valvoja tällä kertaa koettaa korjata yhtä takapajulle jäänyttä velvollisuuttansa, esittäessään yleisöllensä muutamia viime vuosien tärkeimpiä tutkimuksia tällä alalla.

Sanottakoon mitä tahansa akatemiallisesta väitöstavasta, varmaa on kuitenkin, että sen suojassa ilmestyy suurin ja varsin arvokas osa niistä uusista tutkimuksista, jotka isänmaan menneitä vaiheita valaisevat. Ylempänä luetelluista teoksista ovatkin kaikki, paitsi viimeinen, akatemiallisia väitöskirjoja. Mikä ensiksikin pistää silmään tuota luetteloa tarkastaessa on, että kolme tutkimusta koskee niitä hämäriä aikoja, joita historian soihtu ainoastaan vilaukselta valaisee ja joiden polvuille historiantutkimus astuu toisten tieteitten, muinaistieteen, kielitutkimuksen ja yhteiskuntatieteen (sociologian) seurassa.

Hra Appelgrenin arkeoloogginen tutkimus «Suomen muinaislinnat» on alallansa perustavaa laatua. En epäile, että tekijä on aivan oikeassa kun sanoo: «puheita historiantakaisista linnoista maassamme on monella taholla vielä meidänkin päivinämme kuunneltu epäluotettavina juttuina, tahi vanhempain muinaisuuden ihailijain mielikuvituksen tuotteina». Tekijän ansio on, että hän on lopullisesti osottanut kuinka Suomessa löytyy melkoinen joukko, ainakin noin 70, pakanuuden-aikuisia linnoja. Nämä linnat tosin eivät ole aivan sitä kuin nykyään tavallisesti tarkoitetaan, kun puhutaan linnoista. Ne ovat enimmiten vain jyrkkiä mäkiä, jotka jo luonto on tehnyt ylöspääsemättömiksi parilta sivulta ja joiden toiset sivut on varustettu irtonaisista kivistä ilman laastitta rakennetulla, matalalla, miehenkorkuisella vallilla. Vaan juuri tämmöistä varustukseksi kelpaavaa paikkaa arvattavasti linnasana alkuansa merkitsi, niinkuin tekijä koettaa näyttää vastoin Ahlqvistin mielipidettä, että linna alkuansa on merkinnyt tavallista vuorta ja mäkeä. Linnamäkien päällys on tavallisesti laaja-alainen, 180—160 metriä ristiinsä, ja on siis tarjonnut sijaa lukuisalle väkijoukolle. Mitään suurta rakennus- tahi sotataitoa eivät nuo linnat todista. Yksi omituinen seikka, jolla on koetettu tehdä nuo yksinkertaiset linnavarustukset vahvemmiksi, on kuitenkin huomioon pantava. Linnan porttia, joka, ollen arvattavasti puusta, oli linnan heikoin kohta, on usein koeteltu suojella siten, että vallin päätteet sen kohdalla joko on muuta muuria leveämmiksi rakennettu

taikkapa kääntyvät sisäänpäin. Kummassakin tapauksessa saivat linnan puolustajat tilaisuutta sivulta ahdistaa sitä, joka mahdollisesti tahtoi hyökätä portista sisään. Ulkovarustuksia tavataan suomalaisissa linnoissa jotenkin harvoin.

Kuinka näitä linnoja käytettiin? Olivatko ne jonkun ylimyksen, «kuhmun» eli «kupiaan», asunto, josta hän hallitsi ympäristöä, vai kansan asuntopaikkoja, vai mitä? Että pari linnavuorta on ollut vakinaisesti asuttuna, osottavat asuinsijojen jäännökset niillä. Useimmat linnat eivät kuitenkaan ole sellaisia. Ne ovat nähtävästi olleet vain väliaikaisesti käytettyjä pakopaikkoja, johon seudun asukkaat, vaaran tullen, vetäytyivät. Ja se linnojen paljous, joka nähdään tiheämmin asutuilla seuduilla, näyttää minusta tekevän luultavaksi, että jokaisella suku- eli kyläkunnalla oli linnansa, jossa se vihollisen ahdistaessa etsi turvaa.

Mitä linnojen ikään koskee, tulee hra Appelgren siihen päätökseen, että useimmat linnat ovat pakanuuden viimeiseltä aikakaudelta. Pari kivikalua on tosin linnamäistä löydetty, ja yksi pronssitikari, mutta useat löydöt ja seikat ovat todistuksena myöhemmästä rauta-ajasta. Linnat ovat siis syntyneet niillä vuosisadoilla (6—12 vuosisadalla), jolloin suomalaiset ennen kristinuskon tuloa oleskelivat nykyisessä asuinmaassansa. Paitsi Botbyn linnaa (Helsingin pitäjässä), jonka «styyli» on selvästi sisämaan linnoista eriävä ja yhdenpitävä Ruotsin linnojen kanssa, ja Ahvenanmaan paria linnaa, päättää tekijä muut tutkimansa linnat suomalaisten rakentamiksi. Jonkunmoisena lisätodistuksena, jota tekijä ei erittäin huomauta, voisi mainita että linnoja tavataankin ainoastaan sillä alueella, jonka tiedetään pakanuuden aikana olleen suomalaisten asumana, eteläpuolella sisämaan vesiä ja Kokemäenjokea, ja etupäässä kolmessa suuressa ryhmässä suomalaisten kolmen pääheimon, Karjalaisten, Hämäläisten ja Varsinais-Suomalaisten, vanhoilla pesämailla: Laatokan luoteisrannalla, Etelä-Hämeessä ja Varsinais-Suomessa (pari yksinäistä linnaa Savossa Mikkelin seuduilla).

Pakanuuden ja keskiajan raja-ajoilta on pari linnaa, niinkuin Vanhalinna Liedossa, Hakostaron linna Uskelassa ja Hakoisten linna Janakkalassa. Vanhalinna on hra Appelgrenin mielestä varsin luultavasti se linna, jonka Eerikki kuningas ensimmäisen ristiretken aikana Suomeen perusti, ja linnan syntyyn juuri siihen aikaan viittaavat selvästi ne viisi ruotsalaista rahaa vuosilta 1130—38, jotka hän kaivettaessa on linnasta löytänyt. Ha-

kostaron linna on muuten pakanuuden aikuisten linnojen kaltainen, mutta muurissa on laastia käytetty. Emme erehtyne, jos sen, samoin kuin Hakoisten linnan, nimessä näemme jälkeä germaanilaisesta sanasta *Haga*, *Hack*, jota keskiajan alussa juuri käytettiin linnoituksista. Vielä on näitten keskiajallakin käytettyjen linnojen joukkoon luettava Räisälän Tiurin linna, josta on viime vuosina ilmi saatu varsin kallisarvoisia löytöjä ja jolla oli kunnia 1400-luvulla tulla mainituksi Nougorodin «sivukaupunkien» joukossa, nimellä Tiverski, mutta jonka juuret ulottunevat pakanuuteen asti.

Niinkuin ylläolevasta näkyy, valaisee teos «Suomen muinaislinnat» sangen suuressa määrässä Suomen kansan entisiä sivistysoloja ja ansaitsee hyvin sijansa historiallisessa kirjallisuudessamme.

Moni on varmaankin oudoksuva, että historialliseen kirjallisuuteen olen lukenut myöskin hra Forsmanin «Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalla». Mutta mielestäni teos sisältää sen verran historiaamme kuuluvata, että tekisin väärin, jos en mainitsisi siitä muutamalla sanalla. Niin esim. tutkii tekijä kysymystä oliko lapsen nimittäminen ja kastaminen käytännössä suomalaisilla kansoilla jo pakanuuden aikana, ja tulee siihen päätökseen, että niin on ollut. Tahtoisin kuitenkin puolestani epäillä tuota pakanuudenaikuista «kastetta». On tosin tietoja että pakanalliset lappalaiset ovat kastemenoja käyttäneet, mutta, niinkuin hra Forsmankin myöntää, ovat ne nähtävästi kristinuskosta lainatut, vaikka hän tahtoo heille pelastaa «kasteaatteen». Yleensä näyttää minusta siltä kuin tekijä joskus tekisi päätöksensä liian vapaasti, esim. kun hän tietää senkin, että kaste muinaissuomalaisilla tapahtui toisena tai kolmantena vuorokautena syntymisen jälkeen, — koska runossa kastettavasta Marjatan pojasta sanotaan: «puhui poika kolmiöinen, kaksipäiväinen Kaleva».

Mutta myöskin hra Forsmanin itse pääaine koskettelee historiaa, sillä kotimainen persoona-nimistö on muinaisten elanto-olojen ja kansallisluonteen ilmaisijana. Ja sen on hra Forsman teoksellaan saanut todistetuksi, että muinaissuomalaisilla heimoilla on ollut varsin rikas persoonallinen nimistö. Tämä nimistö on ollut kahta laatua: 1) nähtävästi alkuperäisempi yksivartaloinen nimistö, esim. Ania, Mielikki, Toivottu; 2) kaksivartaloinen nimijärjestelmä, ehkä syntynyt germaanilaisen vaikutuksen kautta, sillä germaanilaisilla kansoilla oli tänkaltaiset henkilönimet; semmoisia nimiä ovat

esim. Kaukomieli, Mielikirja j. n. e. *). Kotimaisten nimien häviäminen on samanaikuinen kristinuskon voiton kanssa, joka niiden sijaan asettaa pyhäin-nimistönsä. Länsi-Suomessa tämä tapahtuu jo keskiajan ensi vuosisadoilla; syrjäisillä seuduilla niinkuin Lapin perillä ja osaksi Savossakin kotimaisia nimiä käytetään yleisesti vielä 1500-luvulla uuden ajan alussa.

Seemiläiset kansat, niinkuin juutalaiset, käyttivät etupäässä uskonnollisia ihmisnimiä, jotka lausuivat hurskaan rukouksen, kiitoksen, luottamuksen tai toivomuksen Jumalan puoleen. Roomalaisten nimet osottavat heidän rakkauttansa maanviljelykseen ja järjestettyyn yhteiskuntalaitokseen. Muinaissaksalaisten nimet ovat enimmiten sotaista laatua ja osottavat miten heille miehen ihanne oli sotasankari; jopa naistenkin nimissä tuo sotaisuus tulee esiin. Miten valitsivat sitten muinaissuomalaiset nimensä? Useat nimet merkitsevät arvossa pidettyjä ominaisuuksia, niinkuin Neuvo, Hyväri, Hyvälempi, Ilo y. m. Poikaa toivottiin «isän polulle», sen vuoksi annettiin semmoisia nimiä kuin Seppä, Kalamies y. m. Muutamat nimet osottavat arvonantoa heimoa ja sen päämiehiä, vanhimpia, kohtaan, niinkuin Ikäheimo, Äijä, Kupias. Lukuisa nimiryhmä näyttää miten perillistä toivottiin ja ikävöittiin: Mielikki, Toivottu, Anopoika, Lemmitty j. n. e. Mutta lukuisimmat nimensä ovat muinaissuomalaiset kuitenkin ottaneet heitä ympäröivästä luonnosta ja siten tulee nimissäkin näkyviin tuo luonnon ihailu, joka on heidän perusominaisuuksiansa. Niin eläinmailmasta: esim. Kontio, Härkä, Kokko, Joukahainen; kasvimailmasta: Tammi, Honka, Omena; kuolleesta luonnosta: Hopea, Paaso; jopa luonnon ilmiöistäkin, niinkuin Ilmari, Päiviö, Talvi j. n. e. Täten saamme persoonallisen nimistön avulla ikäänkuin luoda silmämme esi-isäimme henkielämään muinaisina aikoina.

Kolmas historiamme muinaisuudessa liikkuva väitöskirja on hra Y. K. Yrjö-Koskisen «Suomalaisten heimojen yhteiskunta-järjestyksestä pakanuuden

*) Tekijä koettaa (s. 66) todistaa, että nimi Kauppi, Kauppo, jota minä (juhlalehti Koitar 18 12/2 91) olen pitänyt alkuperäisenä, on lainattu ja väännös Jakobista. Tätä mielipidettä vastaan tahtoisin huomauttaa, että liiviläinen päällikkö Kaupo, joka oli ensimmäisiä kastettuja, asui talossaan „Cubesele" l. Kauposela, niinkuin sitä tavallisesti selitetään; jos tämä selitys on oikea, niin on jotenkin vaikea pitää Kaupo-nimeä lainattuna. Tosin löytyy hämärä kertomus eräästä Liivinmaan edellisestä kristittämisestä Tanskasta päin jo 11:nnen vuosisadan lopulla, mutta sittenkin tuntuu vähän luultavalta, että nimi lainattuna olisi voinut synnyttää Kauposela-nimen.

loppuaikoina». Vertailevan sociologian perustuksella koettaa hän päästä aincensa perille. Ensin esitetään mitenkä yhteiskunnan kehitys on likimmässä yhteydessä kansan elantotavan kanssa, mitenkä oikeuden ja omistuksen aate on eri lailla kehittynyt metsäläis-, paimentolais- ja maata viljelevässä kansassa. Sen jälkeen kuvataan «alku-yhteiskunta» suomalais-ugrilaisilla kansoilla yleensä. Kaikilla ovat säännölliset sukulaisuussuhteet olemassa ja yhteiselämän pohjana. Mutta ovatpa yhteiskuntamuodot kehittyneet paljasta sukulaisuussuhdetta edemmäs. Sekä voguuleilla että ostjakeilla ovat perheet liittyneet suuriksi suvuiksi eli kyläkunniksi, joista kukin katsoi itsensä ikäänkuin suureksi perheeksi, vaikka voikin sisältää satoja, jopa tuhansiakin perheitä, jotka eivät mitenkään voineet tehdä selkoa keskinäisestä sukulaisuudestansa. Ostjakeilla useat lähellä toisiaan oleskelevat suvut vielä yhtyivät suuremmaksi yhteydeksi yhteisen «ruhtinaan» alaisena, jolla oli korkein käsky- ja tuomiovalta. Myöskin lappalaisilla olivat perheet, siihen aikaan kuin vieras valta 1500-luvun lopulla rupesi leviämään sinne, laajentuneina suvuiksi ja kyläkunniksi, jotka muodostivat jonkunlaisen uskonnollisen kokonaisuuden, joilla oli tarkoin määrätyt alueensa y. m. Tekijä koettaa, muun muassa *sundae*-sanaan nojautuen, todistaa että suvun päämiehellä myöskin on ollut hallinto- ja tuomarivalta. Volgan seuduilla elävillä maataviljelevillä suomalaisilla kansoilla, votjakeilla, tsheremisseillä ja mordvalaisilla, tavataan samoin jälkiä jostain kansallisesta hallintojärjestyksestä. Mitä mordvalaisiin tulee jättää tekijä mainitsematta, että sekä venäläisissä että muissa lähteissä puhutaan «Mordvan valtakunnasta»; jo arapialaiset (v. 900 paik.) puhuvat siitä (Ersan kuninkaista). Olisi voinut odottaa että tekijä olisi koettanut määrätä mitenkä tämä oikein on käsitettävä ja missä määrin se oli kotimaisella pohjalla kasvanut. Samalla lailla on tekijä kokonaan jättänyt sikseen magyarit. Meillä on kuitenkin säilynyt pari tietoa heistä jo heidän oleskellessaan Venäjän aroilla (825—875) ennenkuin tulivat nykyisille asuinsijoillensa. Näistä näkyy etteivät he ainoastaan eläneet yhdistyneinä sukuihin ja heimoihin, vaan vieläpä että jonkunlainen hallitsija-, ruhtinasvalta jo silloin heillä oli kehkeytynyt.

Viimeksi ryhtyy tekijä esittämään oloja niissä kahdessa kansassa, virolaisissa ja liiviläisissä, jotka kaikista seisovat meitä suomalaisia likinnä ja joista myöskin jo vanhemmalta ajalta löytyvät laajimmat tiedot, jos kohta nekin kovin puuttuvaisia. Kiitos niistä tiedoista tulee, niinkuin

tunnettu, Henrikki Lättiläiselle, joka jo samaan aikaan kun kristinuskoa heille tulella ja miekalla saarnattiin, siis 1200-luvun alussa, kirjoitti tuon taistelun historian. Tästä nähdään että virolaiset (ja liiviläiset) elivät maata viljelevänä kansana kylä- ja kihlakuntiin jakaantuneina vanhimpainsa (seniorein) johdon alla. Vaan useat kihlakunnat yhdistyivät jälleen suuremmaksi yhteiskunnaksi, maakunnaksi, ja näitten maakuntien päämiehinä voimme pitää semmoisia miehiä, kuin urhoollinen Lemmitty, jonka Henrikki Lättiläinen nimittää virolaisten «ruhtinaaksi» (princeps ac senior) ja Kaupo, jonka hän sanoo olleen ikäänkuin Liiviläisten kuningas (qvasi rex et senior Livonum). Myöskin hän puhuu yhteisistä «kansain» keräjistä Raigelassa Harjumaalla keskellä Viroa *). Näemme siis kuinka ruhtinasvalta juuri tähän aikaan oli kehittymäisillään virolaisilla ja liiviläisillä, ja jäljellä olevaa askelta jonkunmoisen valtiolaitoksen syntymiseen ei voi pitää niin kovin suurena. Myöskin tuomarivaltaa on tekijän mielestä ollut vanhimmilla, mikä seikka kuitenkin tuntuu epäiltävältä Henrikki Lättiläisen nimenomaisen todistuksen rinnalla ettei liiviläisillä ollut minkäänlaisia tuomareita.

Kun vihdoin käännytään suomalaisten puoleen astuu peloittava tyhjyys lähteistä eteemme. Näyttää tosin a priori luultavalta, ettei erotus Suomen lahden molemmilla puolin elävien suomalaisten heimojen välillä voinut olla aivan suuri pakanuuden loppuaikoina. Mutta hra Yrjö-Koskisen mielestä on kuitenkin väärin ilman muuta sovittaa Henrikki Lättiläisen kertomusta virolaisten tavoista suomalaisiin, ja hän ryhtyy sentähden tutkimaan mitä voimme näistä tietää. Vanhimmissa keskiaikaisissa todistuskappaleissamme nähdään maanviljelyksen meidän maassa jo olevan niin kehittyneellä kannalla, että täytyy päättää sen olleen elinkeinona jo pakanuuden aikana. Tekijän todistukseen tässä suhteessa voisi lisätä että semmoiset sanat kuin *pelto*, *aura* y. m. silminnähtävästi ovat yhteistä lainaa virolaisille ja suomalaisille ja siis ajoilta, jolloin vielä elivät yhdessä taikka ainakin olivat hyvin vilkkaassa yhteiskäynnissä. Mutta tekijän päätodistus on kuitenkin siinä, että hän koettaa todistaa n. s. *koukkulaskun* olevan kotimaista alkua ja siis määrättyä yksityistä maaomaisuutta löyty-

*) Myöskin Liiviläisillä oli yhteiset kansan keräjät. V:lta 1199 kertoo Henrikki Lättiläinen kuinka „collecta Livonum universitas decernit, ut quicunque clericus in terra maneat post Pascha, capite puniatur".

neen jo ennen pyhän Eerikin ristiretkeä. Ne todistukset, jotka esiintuodaan, ovat myöskin mielestäni sitovat. (Jos mahdollisesti koukkulasku olisikin laina slaavilaisilta, niinkuin useat seikat minusta näyttävät viittaavan, niin on se pakanuudenaikainen laina, jonka länsisuomalaiset heimot ovat tehneet vielä yhdessä eläessään Väinäjoen seuduilla). Koska siis oikeudenkanta jo oli näin monipuoliseksi, maanviljelys-yhteiskunta jo niin täydelliseksi kehittynyt, niin oli varmaankin jo olemassa yhteiskunnan harjoittama tuomarivalta, nähtävästi kyläkunnan, kihlakunnan ja heimon kokouksissa. Silloin käyvät myöskin ymmärrettäviksi nuo maakuntakokoukset, joista vanhimmat asiakirjamme 1300-luvun alulta tietävät mainita: ne olivat ainoastaan pakanunden ajalla syntyneitten keräjäin jatkoa.

Hra Yrjö-Koskisen kirja selvittelee, niinkuin ylläolevasta näkyy, mitä tärkeintä, tähän saakka melkein tutkimatonta seikkaa muinaishistoriassamme, ja vetää niin puoleensa kaikkein historiantutkijain huomiota. Aineen laatuun kuuluu, että yksityiskohdissa voipi olla tekijän kanssa eri mieliä.

Aina pakanuuden aikoihin saakka ulottuu myöskin hra Hannes Gebhardin tutkimus «Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571». Hra Gebhard on tiennyt valita varsin intressantin aineen, tutkiessaan Savon asutusta, ja hän suorittaa tämän tutkimuksen taitavalla tavalla. Asutuksen leviämistä vanhempina aikoina selvittäessään käyttää hän menestyksellä uutta tutkimuskeinoa: paikannimien ja sukunimien vertailua. Keski-Savon (Mikkelin seutujen) asutus on, niinkuin m. m. vuonna 1885 ilmi saadut muinaislöydöt Tuukkalassa todistavat, tapahtunut jo aikaisemmin kuin on oltu taipuvaisia luulemaan, ehkä 11 vuosisadalla. (Tämän päätelmän vahvistaa sattuvalla tavalla edellä mainittu vaan myöhemmin ilmestynyt hra Appelgrenin väitöskirja, joka osottaa että pakanuuden aikuisia linnoja löytyy näillä seuduilla). Mistä silloin asukkaat tänne tulivat? Nähtävästi kaakosta päin, Jääskestä ja, niinkuin nimien vertailu näyttää osottavan, varsinkin Muolasta. Hyviä viittauksia siitä, miten asutus on tapahtunut, antaa myöskin maan vanha hallinnollinen jako. Savo jakaantui 1500-luvun keskivaiheilla kuuteen nimismiehen-pitäjään: Rantasalmi, Liistensaari (Sääminki), Juva, Pellosniemi, Visulahti ja 1550-luvulla syntynyt Tavinsalmi (Kuopio). Jokainen näistä oli jaettuna neljään neljänneskuntaan, paitsi että Tavinsalmessa oli niitä ainoastaan kaksi, ja kukin neljänneskunta jälleen kuuteen kymmeneskuntaan. Useat näistä pitäjistä, niinkuin Visulahti, Juva ja Tavinsalmi, samoin kuin useat neljännes- ja kymmeneskunnista, todistavat myöskin

pitkän soikealla muodollaan asutuksen leviämisestä etelästä pohjoiseen tai oikeammin eteläkaakosta luodepohjaan. Pohjois-Savon (Tavinsalmen) asuttamista eteläisemmistä seuduista voimme voutien säilyneitten tilikirjain nojalla seurata melkeinpä askel askeleelta, ja asutuksen tapahtuminen täällä voipi meille näyttää mitenkä yleensä ennen viljelemättömät seudut joutuvat viljelyksen alaisiksi. Viimeksi koettaa tekijä määrätä väkiluvun Savonlinnan läänissä v. 1571 ja saapi sen 26,700 hengeksi, lukien seitsemän henkeä verotilallisen perheeseen.

Myöskin ovat tiedot mitenkä maanomistus tapahtui ja sen laadusta tähän aikaan varsin kuvaavia. Vasta uuden ajan alulla yksityismaanomistus, talonpaikan ympäristön ulkopuolella, rupesi näillä seuduilla tulemaan tavaksi. Maanviljelys oli Savolaisilla ollut etupäässä kaskenpolttoa, ja erämaat ja takamaat ovat kyläkuntien tai pitäjien yhteismaata. Tuommoista likekkäin asuvaa kyläkuntaa merkitsi nähtävästi vanhoina aikoina sana *kansa* ja siitä muodostuivat myöhemmin kymmeneskunnat, niinkuin semmoiset nimet kuin Järvikansa, Uusikansa, Vesikansa osottavat. Paitsi varsinaisia verotalollisia löytyi vielä alhaisempi laji maanviljelijöitä: kirvesmiehet eli «liuskamiehet», miksi niitä ajan asiakirjoissa mainitaan. He olivat, niinkuin eräässä muistoonpanossa sanotaan, «köyhiä talonpoikia, jotka viljelevät maata veroa maksavien toveriensa rinnalla . . . ja he maksavat jokainen kirvesveroa, eikä mitään muuta».

Verotus ja hallinto olivat uuden ajan alussa varsin monimutkaisia, ja vaatisivat kyllä erityistutkijan, eikä hra Gebhardin ole onnistunut yhtä perinpohjin selvitellä tätä sekavaa vyyhtiä, kuin kysymystä asutuksesta. Huomattava huomautus on, mitenkä nimismiehet, neljännes- ja kymmenesmiehet tähän aikaan veronkannossa olivat kruunun urakkamiehiä s. o. kantoivat vissin veron määrättyä taksaa vastaan; ne olivat siis samassa asemassa kuin publikaanit muinaisessa Rooman valtakunnassa. Noita kaikkia eri veroja: pääveroa, nimismiesveroa eli niinkuin Suomalaiset sanoivat *ruokaruotsi*-veroa [nähtävästi kansan johdannainen alkuperäisestä ruoka*rossi*- (= ratsu)-v.] j. n. e., joita maksettiin kymmenissä eri tavaralajeissa, en voi ottaa tässä luetellakseni. Se oli juuri tuo monimutkaisuus ja sekavuus, joka helpotti voutien ja veronkantajain petoksia ja kiskomisia. Myöskään «elinkeinoja ja varallisuutta» en voi ryhtyä nyt lähemmälti tarkastamaan. Olkoon vaan huomautettu mitenkä selvästi näkyy, että ohra oli tärkein viljalaji: kruunun tuloista eri viljalajeissa oli tähän aikaan Savonlinnan

läänissä (eri vuosina) ohria 59—68 %, kauroja 19—24 % ja rukiita ainoastaan 12—17 %. Rautateollisuudesta tekijä ei mitään mainitse; kuitenkin osottaa raudan maksaminen veroparselina, että sitä oli jossain määrin olemassa, ja Ruotsin kamariarkistossa säilyneissä tileissä mainitaankin eräs «rautamaja» Savonlinnan läänissä jo v. 1540.

Hra Pajulan väitöskirjaa vastaan «Suomen kirkon tilasta Liturgisen riidan aikoina» voipi muistuttaa, ettei nimi täydellisesti vastaa sisällystä. Tässä kuvataan näet kirkon tilaa aina Juhana III:n ajasta alkaen piispa Sorolaisen kuolemaan asti v. 1625, mutta «Liturginen riita» loppui varsinaisesti jo Juhana kuninkaan kuolemaan, niinkuin tekijä itsekin lausuu: «Juhana kuoli marraskuun 17 p. v. 1592 ja puoli vuotta tämän jälkeen käytettiin liturgiaa ainoastaan leskikuningattaren kappelissa, joka selvään näyttää mikä mieli liturgian suhteen ylimalkaan vallitsi». Vaan esitys itse liturgia-riidasta on vähin osa väitöskirjasta. Tosin taistelua sittemminkin jatkui, vaan se oli lutherilaisuuden ja katolisuuden, osaksi myöskin kalvinismin, välillä, jos kohta tämäkin pääasiassa päättyi Kaarlo IX:n aikaan. Vaan vähän nimistä! Uskonnollinen taistelu se olikin ratkaistava pääkysymys maassamme Juhanan, Sigismundin ja Kaarlon aikoina, ja se joka näitä asioita esittää, koskettelee senaikuisen historian ydinkohtaa.

Kirjan hauskimpia kohtia ovat esitykset suomalaisista oppilaista jesuiittaseminaareissa ja 1602 vuoden raamatunkomitean työstä, josta edellisestä seikasta prof. K. G. Leinberg samaan aikaan on julkaissut kirjoituksen *). Katolisen reaktsioonin laajuutta 1500-luvulla ja merkitystä, varsinkin Pohjoismaiden, myöskin Suomen, historiassa, epäilemättä ei ole tähän asti yleensä kylläksi huomioon otettu. Kaikkialle se ulotutti oksiansa, pyrkien jälleen suojaansa saamaan niitä maita ja kansoja, jotka olivat katolisesta kirkosta luopuneet. Etenkin jesuiittamunkisto osotti tässä suhteessa väsymätöntä harrastusta. Erittäin Pohjoismaiden lähetystä ja jälleenkäännyttämistä varten perustettiin Braunsbergin seminaari (Itä-Preussin maakuntaan) ja myöskin Olmützin ja Rooman seminaareissa kasvatettiin Pohjoismaista kotosin olevia nuorukaisia. Viimeisten tutkimusten mukaan tunnetaan 13 suomalaista oppilasta (johon vielä voi lisätä 1 lappalaisen) näissä jesuiittaseminaareissa ja niiden joukossa kahden lutherilaisen piispan poikia: sekä yksi Paavali Juustenin että Eerikki Eerikinpoika Sorolaisen poika

*) Om finska studerande i Jesuitcollegier. Histor. Arkiston XI:nnessä osassa.

päätyi jesuiittain oppilaitoksiin ja katolisen kirkon helmaan. Merkillisin näistä suomalaisista jesuiitoista näyttää kuitenkin olleen Johannes Jusoila (erästä raumalaista porvarissukua), jonka kolme nuorempaa veljeä myöskin oleskeli jesuiittakouluissa. Hän tuli v. 1578 22 vuotisena Braunsbergiin. V. 1585 tavataan hän Vesteråsissa ja lutherilainen papisto valittaa että hän kovasti saarnaa heitä vastaan ja häiritsee heidän tointansa. Samaan aikaan hän pääsi Sigismundin saarnaajaksi, jossa virassa tavataan vielä 1596, mutta tuli pian sen jälkeen Pernaun kirkkoherraksi Liivinmaalle. V. 1600 joutui hän täällä Kaarlo herttuan vangiksi ja Messeniuksen kertomuksen mukaan kidutettiin häntä katolisen uskontonsa tähden, mutta hän pysyi siinä lujana Hänen viimeisiä vaiheitansa ei nykyään tunneta.

1602 v:n raamatunsuomennos-komitean suhteen tulee hra Pajula samaan mielipiteeseen, jonka t:ri Melander on lausunut (Hist. Arkisto X), että komitea todellakin oli valmistanut täydellisen raamatunkäännöksen tai kumminkin suurimman osan siitä. Entisten todistusten lisäksi esiintuo hän Eerikki Eerikinpojan postillasta seuraavan paikan: «Mutta nyt coco P. Ramattu Jumalan avun cautta caicilla kielillä ymbäri Christicunnan on wlgostulkittu nijn että itsecukin maacunda taida lukia ia cwlla Jumalan sana hänen kielelläns». Niin ei suomalainen piispa olisi voinut suomalaisille puhua, jos ei koko Raamattu olisi ollut suomeksi käännettynä! Toisen todistuksen saapi hra Pajula vertaamalla Sorolaisen kirjoissa tavattavia raamatunlauseita Agricolaan ja 1642 vuoden Raamattuun, jolloin nähdään että Sorolainen siteeraa Agricolassakin löytyviä omassa käännöksessään, jota tuskin uskoisi hänen tehneen jos ei hänellä ollut toista käännöstä valmiina edessään. Mutta lisäksi vakuuttaa tekijä: «useissa paikoin näkee selvään, että v. 1638 komitean jäsenet ovat tunteneet v. 1602 komitean käännöksen; sellaisia paikkoja ovat esim. 5 Mos. k. 28: 65—67 ja 2 Sam. k. 7: 12—14». Mielellään olisi nähnyt että tekijä olisi siteerannut juuri nämät paikat, mutta sitä hän ei tee, vaikka kyllä toisia näytteeksi esiintuodaan *). Varmana voinee siis nyt, huolimatta muutamain tutkijain vastaväitteistä, pitää sitä mielipidettä että 1602 v:n komitea todellakin suoritti työnsä. Ja epäilemättä tulee kiitos siitä etupäässä piispa Sorolaiselle.

*) Samaan aikaan kun hra Pajula on myöskin prof. Elmgren samallaisella tutkimustavalla tullut samallaisiin päätöksiin ja Hist. Seurassa lukenut esitelmänsä.

Olen ottanut ylempänä mainitut kaksi kohtaa esimerkiksi niistä tärkeistä ja huvittavista seikoista, joita esityksessä «liturgisesta riidasta» kosketellaan, ja viittaan täydellisempää tutustumista varten itse kirjaan. Osaksi tuntuu tosin hra Pajulan kirja ainekokoelmalta, jolta viimeinen järjestely puuttuu; samoja asioita joskus toistellaan, ja joskus taas pari lausetta ei tahdo oikein käydä yhteen; mutta tämmöisenä ainekokoelmana se epäilemättä sisältää paljon valaisevaa.

Hra Nordmannin väitöskirja vie meidät ulkopuolelle oman maan rajoja. «Suomalaiset Keski-Ruotsissa», joiden ainoat nyt enää jäljellä olevat jälkeläiset ovat Vermlannin suomalaiset, tulivat, niinkuin tunnettu, noille asuinsijoillensa etupäässä Rautalammilta ja Savosta 1600-luvun alkupuolella. Tarkemmin tarkastettaviksi on hra Nordmann väitöskirjassaan ottanut heidän asutuksensa ja olonsa siellä ja koonnut yhteen ne tiedot, jotka on heistä voinut saada. Myöskin tämä teos tuntuu jossain määrin kokoelmalta, joka sisältää paljon valaisevia yksityistietoja, mutta jossa aineen lopullista esitystä ei vielä ole saavutettu. Luokaamme nyt kirjantekijän avulla lyhyt silmäys noiden häviämään määrättyjen kansalaistemme asettumiseen ja vaiheisiin Ruotsissa.

Hra Nordmann näyttää ensi alussa että suomalaisten asutus ei, niinkuin on luultu, alkanut vasta nuijasodan aikoina, vaan jo 1580-luvulla, jolloin Kaarlo *herttua* herttuakuntaansa rupesi kutsumaan suomalaisia *). Suomalaisia silloin ei asettunut ainoastaan Vermlantiin, vaan tavataan heitä Kaarlon herttuakunnassa myöskin Södermanlannissa ja Nerikessä. Kuinka paljon näitä uutisasukkaita oli, ei voi tarkemmin määrätä, mutta aivan vähän niitä ei ollut. Suurin osa tuli kuitenkin vasta 1600-luvulla Kaarlo IX:n tultua kuninkaaksi sekä Kustavi Aadolfin, Kristiinan ja vielä Kaarlo XI:nnenkin aikoina. Ne alueet, jotka täten joutuivat sisäänmuuttaneitten suomalaisten käsiin, olivat: Vermlannin keski- ja pohjoisosat, useat metsäseudut Taalainmaalla ja Orsan «suomalaismetsä» Helsinglannissa. Kuinka suuri

*) Luultavasti oli suomalaisten asutus Keski-Ruotsissa vielä vanhempi. Jo Kustavi Vaasan aikoina (v. 1556) löytyi Mälarin seuduilla niin paljon suomalaisia, etupäässä kai irtainta väkeä, mutta arvattavasti myöskin siellä asettuneita, että kuningas arveli muutamista „venäläisistä“ (s. o. karjalaisista) vangeista Upsalassa „koska he osaavat suomea, pääsevät he helposti pakoon, jos vaan saavat semmoisia vaatteita kuin täällä Ruotsissa käytetään“. (Ks. minun väitöskirjaani „Suomen kaupasta“ etc. siv. 139).

suomalaisten luku oli, on tietojen puutteesta vaikea tarkoin sanoa. V. 1644 kun Vermlannin väestö nostettiin aseihin Tanskalaisia vastaan mainitaan nostoväessä olleen «muutamia satoja suomalaisia». Tekijä arvelee, että Gottlundin ilmoitus että tämän vuosisadan alussa Vermlannissa oli 12,000 suomalaista, on jotenkin todennäköinen, mutta sen ajan jälkeen on sulautuminen ruotsalaisiin ollut nopea ja nyt on vain häviävä jäännös jäljellä.

Ensi alussa otettiin suomalaisia uutisasukkaita mielihyvällä vastaan, mutta kun metsäseudut rupesivat tulemaan enemmän asutuiksi, tuli toinen ääni kelloon. Kaarlo herttua oli v. 1587 *kovalla rangaistuksella käskenyt uutisasukkaita kaskia kaatamaan;* myöhemmin tuli juuri tämä seikka tärkeimmäksi syytökseksi heitä vastaan. V. 1636 julkaisivat Kristiinan holhojat ankaran kirjeen suomalaisia uutisasukkaita vastaan. Koska Suomen Suuriruhtinaanmaasta, sanotaan siinä, suuri joukko kansaa, niin naineita kuin naimattomia, karkaa kodeistaan ja lähtee Ruotsiin, jossa metsän ja metsänriistan kaatamisella tekevät paljon vahinkoa, niin käsketään maaherroja etsimään ja vangitsemaan sekä linnaan kruununtyöhön lähettämään kaikki semmoiset irtolaiset. Tämän jälkeen alkoi suomalaisille kova vainon aika. Heidän ruotsalaiset naapurinsa karkoittivat heidät niistä mökin- ja talonpaikoista, joita heidän isänsä ja isoisänsä hiellä ja vaivalla olivat metsiin raataneet: ei kuitenkaan aina, sillä usein panivat suomalaiset väkivaltaa väkivaltaa vastaan ja monet olivat ne murhakohtaukset, joita tässä taistelussa tapahtui Ruotsin metsissä. V. 1641 ilmestyi tuo barbaarinen käsky, että «kaikilta suomalaisilta ja torppareilta, jotka eivät käytä vuorityötä eikä peltoa ja niittyä vaan kaatavat metsää, *ovat heidän rakennuksensa ja rukiinsa poltettavat*». Uudessa metsäasetuksessa v. 1647 uudistetaan tämä määräys: suomalaiset, jotka eivät vakinaista peltoa viljele taikka «joiden tilat muuten ovat maalle esteeksi», ovat vangittavat, heidän rakennuksensa poltettavat ja viljansa pois otettava. Merkillistä on, etteivät tänlaatuiset säädökset kokonaan voineet ehkäistä suomalaisten siirtymistä.

Ettei suomalaisten henkisistä ja hengellisistä oloista pidetty paljon huolta, voipi helposti arvata. Harvoin heille pidettiin edes jumalanpalvelusta, useimmissa paikoin ei koskaan. Suhde ruotsalaisiin oli, niinkuin edellisestäkin on käynyt selväksi, enimmiten vihollinen; suomalaiset elivät erikseen entisissä tavoissaan ja entisessä pimeydessään säilyttäen vanhoja satujaan, taikojaan ja loitsujaan. Naimisliittoja ruotsalaisten kanssa tehtiin harvoin. Tällä kannalla olivat asiat vielä kun Kaarlo Aksel Gottlund tä-

män vuosisadan alussa rupesi heidän asianajajaksensa. Gottlundin vaikutus Vermlannin (ja Norjan) suomalaisten kesken on aina luettava hänelle kiitokseksi. Tila ei kuitenkaan myönnä tässä siitä likemmältä kertoa. Hänen toimensa kautta tuli heidän tilansa vähän paremmaksi, mutta merkillistä on nähdä mitenkä samalla heidän vastustamisvoimansa ruotsalaistumista vastaan hävisi ja ruotsalaistuminen on sen jälkeen käynyt jättiläisaskelin eteenpäin.

Hra Ingmannin tutkimus Pohjois-Suomen oloista vv. 1595—1635 sisältää ensin katsauksen Täyssinän rauhanteon rajankäyntiin Pohjanmaalla ja Lapissa ja sotayrityksiin venäjänpuolisilla rajoilla 1609—1612 sekä tämän jälkeen laajemman esityksen niin hyvin asutuksesta ja elinkeinoista kuin myöskin hallinnosta Pohjanmaalla. Täyssinän rauhan pohjoisin rajankäynti ei olekkaan ilman merkitystä meidän historiassa. Tuossa rauhanteossa olivat näet venäläiset tunnustaneet Suomen Lapin ulottuvaksi aina Jäämereen asti ja raja määrättiin käymään niin että se päättyi Varangin ja Näytämön vuonojen väliin. (Mielellään olisi Kaarlo herttua lisäksi ottanut koko Turjanniemenkin, mutta sitä hänen ei onnistunut saada). Ilo tästä valtakunnan laajennuksesta pohjoiseen päin ei kuitenkaan tullut pitkälliseksi. Venäläiset tekivät yhä jälkeenpäinkin verukkeita, mutta varsinkin kiihtyi riita Tanskan (Norjan) kanssa, joka myöskin vaati itsellensä noita seutuja ja lopuksi korjasikin haltuunsa riitaomenan — epäilemättä suureksi vahingoksi Suomelle. Minkätähden tekijä koskettelee ainoastaan venäjänpuolisia sovitteluja ja meteleitä näinä aikoina, ei voi ymmärtää, sillä myöskin riidat norjalaisten kanssa koskivat Suomen Lappia ja kuuluvat samalla oikendella kuin venäjänpuolisetkin Pohjois-Suomen historiaan mainitulla ajalla. Esitys jääkin tämän tähden puolinaiseksi, ja muutenkin tuntuu tekijä paikoittain vähemmän tarkasti ja liiaksi «runoilijan vapaudella» esittävän ainettansa.

Esitystä sisällisistä oloista Pohjan kolkoilla perillä tähän aikaan ei ole tässä paikka likemmälti seurata. Yleensä kuva ei ollut valoisa. Asutus oli harvanlainen; köyhyys vallitsi; voudit olivat petollisia; tuli lisäksi kato, joka esim. 1600-luvun ensi vuosina oli niin kova, että niinkuin Ljungo Tuomaanpoika lainsuomennoksensa esipuheessa todistaa: «sen caltaista nälkä ei ole ikänäns yhdenkän inhimisen muistohon ennen ollut».

Saamme nyt siirtyä Suomenmaan pohjoisimmasta kolkasta sen eteläisiin ja kaakkoisiin rajaseutuihin, kun tulemme hra Forsströmin «Kuvauk-

seen Inkerinmaan oloista Ruotsinvallan aikana». Tärkeän ja tähän saakka huomaamatta jääneen aineen on hra Forsström tässä ottanut esiin. Inkerinmaan vanhimmat asukkaat olivat suomalaista sukua, vatjalaiset. Vaan eräs toinenkin suomalainen heimo on jo aikaisin, nähtävästi jo pakanuudenaikana, asettunut Inkeriin, nimittäin n. s. inkeroiset, jotka ovat karjalaisia ja pohjoisesta päin tulleita. Kun Nougorodin valta sittemmin levisi Inkeriin, käännettiin nuo molemmat heimot kreikkalaisvenäläiseen uskontoon, jota he vieläkin tunnustavat. Silloin rupesi myöskin venäläisiä asettumaan maahan. Mutta Inkerissä asuu nykyään myöskin kaksi suomalaista heimoa, jotka tunnustavat lutherinuskoa: äyrämöiset ja savakot. Näiden muutto Inkeriin on suurimmaksi osaksi tapahtunut vasta uudella ajalla, 1600-luvulla sittenkun Ruotsi oli valloittanut Inkerinmaan, jos kohta äyrämöisten muutto lienee alkanut jo keskiajan lopussa, jolloin *Äyräpää* vielä oli jonakuna maakuntanimenä koko Viipurin läänin eteläiselle osalle. Ensimmäiset savakot olivat taas peräisin Savosta, mutta niihin on seuraavina aikoina yhtynyt paljon muitakin siirtolaisia, Virosta y. m. Inkerinmaan oloissa 1600-luvulla, sanoo tekijä, oli jotain Sipirian tai Amerikan Lännen kaltaista. Tämä kuvautuu selvästi maakunnan väkiluvun tilastossa, miesten ja naisten lukumäärien suhteessa toisiinsa. Miehiä oli näet, niinkuin voi päättää henkiluetteloista, täällä noin 10 prosenttia enemmän kuin naisia. Väen puute vallitsi, ja Suomen likeisistä osista houkuteltiin tänne kaikin keinoin siirtolaisia. Ja näistä oli «suurin osa karannut kotimaastaan Inkerinmaalle, joko välttääkseen rangaistusta lainrikoksista, tai lähteäkseen sotaväenottoa pakoon». Sill'aikaa kuin lutherilaisia uutisasukkaita näin muutti maahan, harveni vanha kreikanuskoinen väestö. Syyt tähän poismuuttoon, «karkaamiseen», olivat etupäässä uskonnollista laatua, välttääkseen sitä pakkoa, jolla Ruotsin hallitus koetti käännyttää kreikanuskoisia alamaisiaan; osaksi kai myöskin toivottiin Venäjän puolella päästävän vähemmällä verolla. Varsinkin sota vv. 1656—58 tuli kreikanuskoisille turmiolliseksi; silloin he näet sodan alussa yhtyivät venäläisiin, ja kun onni taas kääntyi toiselle puolelle, täytyi heidän joukottain paeta välttääksensä lutherilaisten kansalaistensa kostoa. Mitä Inkerinmaan väkiluvun summaan tulee, niin laskee tekijä sen v. 1641 noin 38,800 ja v. 1696 noin 62,400 hengeksi.

Kun Inkeri v. 1617 joutui Ruotsin valtakunnalle, niin hallitus suureksi osaksi säilytti sen entisen hallinnon. Inkerinmaa muodosti Nougorodin vallassa n. s. «Vatjan viidenneksen» (Votskaja pjatina) ja jaettiin *pogostiin*,

jotka yht'aikaa olivat kirkkopitäjiä ja hallinnollisia alueita. Pogostat yhdistyivät suuremmiksi piireiksi perustettujen linnojen alle, jotka olivat Iivananlinna, Kaprio, Jaama ja Pähkinälinna (ja Käkisalmi). Ruotsin vallan aikana syntyy nyt pogostain rinnalle lutherilaisia seurakuntia, siksi kun ne vihdoinkin tulevat kameraalisiksi piireiksi ja syrjäyttävät vanhan pogostajaon. V. 1642 tehtiin Inkerinmaasta ja Käkisalmen läänistä yksi kenraalikuvernööriikunta, ja sen ensimmäiseksi kenraalikuvernööriksi tuli Eerikki Gyllenstierna. Seuraavista kenraalikuvernööreistä on merkillisin Yrjö Sperling (1684—91), joka ensin Länsi-Pohjan maaherrana ollessaan oli koettanut siellä olevia suomalaisia ruotsalaistuttaa, mutta nyt Inkerinmaahan tultuaan samalla innolla koetti suomalaisia uutisasukkaita asettaa venäläisten ja kreikanuskoisten sijaan.

Mitä verotukseen tulee niin oli Inkerinmaalla jo Venäjänvallan aikana ja pysyi sittemmin verotusalueen yksikkönä obsha l. obsi («uncus», «Heckenland»), joka suuruudeltaan vastasi yhtä liiviläistä koukkua. Me tapaamme siis tässä tuon koukkulaskun, jota hra Yrjö-Koskinen pitää alkuperäisenä suomalaisena maanomistuksen laskuna (ks. ylempänä). Inkerinmaan kapitulatsiooni-säännössä määrättiin obsi 30 tynnyrinalaksi peltomaata, mutta myöhemmin ruvettiin ottamaan lukuun peltomaan hyvyys ynnä muita tilan etuja. Niistä eri veroista, joita suoritettiin ja joista tärkein oli arviovero, saapi halullinen lukija tietoja itse kirjasta.

Hra Forsströmin tutkimus esittää, niinkuin ylläolevasta näkyy, varsin tärkeitä asioita ja näyttää olevan perinpohjaisella ja luotettavalla tavalla suoritettuna. Ensimmäisenä ollen tutkimusalaltaan tarjoo se paljon uusia tärkeitä tietoja ja on pysyvä perustuksena tuleville tutkijoille.

Hra Hertzberg antaa «Taikauskosta Suomessa 1600-luvulla» hauskan esityksen, joka voi suurta yleisöäkin huvittaa. Sitä vastoin esitys tuntuu vähän keveältä akatemiallisena väitöskirjana. Teos on etupäässä ainekokoelmana, johon tekijä on eri rubriikkein alle yhdistänyt löytämänsä hajanaiset tiedot. Kerrotaan «mitä luultiin että noitaukot ja noita-akat voivat tehdä», löytyvistä taikauskoisista tavoista, taikuudesta ihmisten ja eläinten, pellon ja niityn vahingoittamiseksi, taioista ja loitsuista suomen ja ruotsin kielillä, ja lopuksi noista surkeista noitatutkinnoista («bläkulla»-matkat) Ahvenanmaalla ja varsinkin Pohjanmaalla 1660—80-luvuilla. Arvokkain löytö, jonka hra Hertzberg on tehnyt, on epäilemättä ne katkelmat suomenkielisistä loitsurunoista, jotka hän on löytänyt 1600-luvun oikeuden-pöytäkir-

joista, joihin ne on otettu todistusten mukaan corpus delicti'nä. Näitten runokatkelmain luku on 18, useimmat tosin lyhyitä, mutta muutamat pitempiäkin, esim. yksi 52 säettä sisältävä. Näissä on meille säilynyt milt'ei vanhimmat vanhojen runojemme muistoonpanot. Olkoon tässä esimerkkinä raudan synty, jota luettiin raudan tekemiä haavoja vastaan, Isonkyrön tuomiokirjasta v:lta 1658 (oikeinkirjoitus nykyaikaisena ja pari lisättyä sanaa sulkumerkeissä):

O sinuas rauta raukka,
Et silloin kovana ollut,
Koskas (olit) neitoisen nisässä,
Vaimon karskin kainalossa.
Lypsi neljä neitoista,
(Lypsi) maahan maitoansa,
Niittuhun nisuksiansa,
Peltohon pesuksiansa,
Maahan mättähittömähän,
Kantohon vesattomahan,
Puuhun juurittomahan.
Yksi lypsi (mellon) raudan,
Toinen raudan karkiuden,
Kolmansi terän teräksi,
Neljänsi kuparivasken.
Vaapsoi ilman lintuhinen
Itki rautahan (viha)nsa,
Karvastansa karkiahan j. n. e.

Vereksintä aikakautta ajan puolesta on hra Lindeqvist ottanut kuvataksensa, esittäessään «Pikku vihan» aikaa vv. 1741—43. Uudestaan näytetään meille se puolustamaton kevytmielisyys, jolla hattu-hallitus Ruotsissa alottaessaan sotaa jätti maamme viholliselle alttiiksi. Mitään varustuksia ei oltu tehty; makasiineja ei löytynyt; olipa koko hallinto niin kurjalla kannalla, ettei ollut kuka ottaisi vastaan käskettyjä sotaveroja! Ainoa joka toimeliaisuutta osotti oli Kymenkartanon maaherra Stiernstedt, jonka ansioksi Savon ja Karjalan urhoollinen puolustus, ainoa valokohta tässä sodassa, on luettava. Ja mielellään talonpoikainen kansa panikin, muistaen venäläisten entisiä julmuuksia, viimeiset voimansa ponnistuksiin, niinkuin Stiernstedt itsekin todistaa: «Ilman suurinta vaikeutta», sanoo hän, «eivät he voineet varaväkeänsä asettaa, mutta mielihyvällä ovat he sen tehneet niin kauvan kun suinkin ovat voineet, vaikka suuri osa on ollut pakotettuna kurjaa elämätänsä kotona ylläpitämään puun kuorilla, juurilla ja pieniksi survotuilla oljilla, joita sekoittavat ja valmistavat leiväksi». Simo Sallinen, Lauri Roivas, Olli Haapalainen y. m. tulivat tässä sodassa tunnetuiksi talonpoikain johtajina. Näin suomalainen itse, niin kauvan kuin mahdollista oli, «yksin miekallansa esti vihollisen maastansa». Ei kansan alttiiksiantavaisuutta puuttunut. Vaan venäläisten viha tästä vain yltyi, ja Itä-Suomessa he nytkin osottivat samaa raakuutta ja julmuutta kuin ison

vihan aikana: talot ja kylät poltettiin; ihmiset, vaimotkin ja lapset, kidutettiin ja murhattiin; kymmenittäin ja sadottain ajettiin heitä rakennuksiin ja poltettiin niissä elävältä y. m. s.

Muussa Suomessa oli kohtelu leppeämpi, jos kohta sielläkin kova, niinkuin sodan aikana aina. «Venäläisvallan aikana», sanovat Pohjanmaan kaupunkien edustajat, «oli tuska leipänämme, kyyneleet juomanamme ja ahdinko asuntonamme». Koska venäläiset toivoivat saavansa Suomenmaan, niin hallitus käski kohdella asukkaita kohtuudella ja ilman väkivaltaa. Päälliköt de Lacy ja Keith ja sittemmin siviili-kenraalikuvernööriksi asetettu Campenhausen koettivat myöskin seurata tätä hallituksen ohjetta, mutta siellä, mihin ylipäällikköin katse ei ulottunut, tapahtui kyllä nytkin paljon vääryyttä. Varsinkin oli komentaja Haminassa, Bradke, raaka ja väkivaltainen mies. Rasituksia oli kyllä muutenkin. Talonpoika ei saanut tilaisuutta viljellä peltoansa eikä toimittaa muita askareitansa, mutta runsaita sotaveroja vaadittiin sittenkin yhä. Asukkaat sentähden lopuksi pakenivat tuskissaan metsiin, vaikka se oli kovasti kielletty. Sydämessään pysyi kansa Ruotsin puolella. Se tuli varsinkin esiin venäläisvallan lopulla, kun rauha jo oli tekeillä. Venäläiset rupesivat silloin suuremmalla kovuudella kuin ennen vaatimaan kaikki verot maksettaviksi, mutta kansa ja itse vouditkin viivyttelivät kaikin mokomin niiden maksamista, säilyttääkseen niitä Ruotsille. Kapinan enteitä tapahtui paikoittain pikku vihan lopulla, ja kertomuksen mukaan oli yliopiston apulainen Iisakki Ross tehnyt suunnitelman yleiseksi kapinaksi rannikkoseuduilla.

Vihdoin tuli rauha. Suurin osa Suomesta annettiin vielä takaisin Ruotsin valtakunnalle, mutta kuitenkin lohkaistiin nytkin pala isänmaasta ja se tuli Venäjän vallan alle. Jälleen oli tullut näkyviin, että Ruotsi ei voinut Suomea suojella. Venäjän hallitus epäilemättä ei jättänyt toivoa tulevaisuudesta; se tahtoi maahamme jättää niin hyvän muiston kuin mahdollista itsestään, ja sentähden antoi Campenhausen viimeksi toimekseen julistuksen, jossa hän vakuutti «kaikkia asukkaita yhteisesti ja jokaista erikseen koko Suomen Suuriruhtinaskunnassa» Venäjän hallituksen puhtaista ja hyväntahtoisista aikomuksista.

Hra Lindeqvistin tutkimus on huomioon otettava lisä ja sisältää uusia valaisevia kohtia meidän maamme historiaan viime vuosisadalla. Entisyydessä ovat tulevaisuuden juuret.

Kustavi Grotenfelt.

Virolaisen kansanrunouden keräyksestä.

Aikaisimmat tiedot Virolaisten kielestä, tavoista ja uskonnosta meillä on XIII vuosisadalta. Ne ovat säilyneet *Henrik Lättiläisen* toimittamassa kronikassa «Origines Livoniae sacrae et civilis», joka kuvaa kristinuskon tuomista Viron- ja Liivinmaalle. Sen jälkeen tapaa virolaisen kansanelämän alalta, etupäässä taikauskoa koskevia tietoja vasta XVII vuosisadalta. Pakanallisen pimeyden jäljet vielä silloin olivat silmäänpistäviä, joskus kammottaviakin: vielä palveltiin joitakuita pyhiä jokia, vielä käännyttiin Pitkäisen (Pitkne) puoleen rukouksilla, uhrattiinpa sille, vaikka harvemmin, lapsiakin. Eräs pappi *J. Guttslaff* kuuli v. 1644 salaa tuollaisen Pitkäisenrukouksen ja kirjoitti sen muistiin. Julkaisipa hän samana vuonna kansan taikauskoa käsittelevän kirjankin: «Kurtzer Bericht und Unterricht von der Falsch-heilig genandten Bäche in Liefland Wöhhanda», jonka tarkoituksena oli tutustuttaa pappeja ja muitakin ymmärtäväisempiä kansan harhaluuloihin, jotta sitä paremmin tietäisivät niitä kansasta poistaa. Gutslaffin tarkoitus oivallettiinkin hyvin ja hänen jälkiään seurattiin. V. 1685 ilmestyi nimittäin samalta alalta ja samassa tarkoituksessa *J. W. Boecler*in nimessä «Der einfältigen Ehsten abergläubische Gebräuche, Weisen und Gewohnheiten», joka kuitenkin oikeastaan on maisteri *J. Forseliuksen* työtä. Kirja tuli erityisistä syistä kielletyksi, niin ettei sitä enää ole muuta kuin pari kappaletta jäljellä. Löytyy vielä XVII vuosisadalta kansan taikauskosta muutamia yksityisiä tietoja *H. Goesekenin* viron kieliopissa (v. 1660).

Vähää myöhemmin kuin Forseliuksen kokoamat tiedot Virolaisten vanhoista taikatavoista ilmestyivät, tavataan painettuna ensimmäinen virolainen kansanruno, eräs rakkauslaulu, *Chr. Kelch*in kronikassa «Liefländische Historia» (v. 1695). Ensimmäiset sananlaskut ja arvoitukset keräsi kirkkoherra *A. Thor Helle*, joka ne on kielennäytteinä pannut kielioppiinsa «Kurtzgefasste Anweisung zur Ehstnischen Sprache» (v. 1732 painettu *E. Guttsleff*in toimesta). Paitsi näitä muistiinpanoja Helle on koonnut joukon tietoja merkkipäivistä y. m. s., niin että häntä oikeastaan voinee pitää ensimmäisenä virolaisen kansanrunouden kerääjänä. Hänen kirjansa

ilmestymisen jälkeen kului taas pitkät ajat ilman että tältä alalta mitään painosta ilmaantui. Vasta v. 1780 tienoilla tapaa taas muutamia lisiä. Niin löytyy toht. *A. W. Hupel*in kieliopissa (v. 1780) ja «Topografische Nachrichten» nimisen kirjan II:ssa osassa muutamia kansanrunoja, jälkimmäisessä myös selityksiä kansan elämästä ja tavoista. Sitä paitsi oli Hupel antanut saksaksi käännettynä 7 keräämäänsä virolaista kansanrunoa Herderille, joka ne painatti kirjaansa «Stimmen der Völker in Liedern» (v. 1778). V. 1782 ilmestyi *Fr. W. von Willmann*in toimittama kansankirja «Juttud ja Moistatused», jossa on lopussa 124 arvoitusta «kauniiksi ajan vietteeksi», ja vuosisadan lopussa tuli vielä kansan taikauskosta *Chr. Fr. Scherwinzky*n kirja «Etwas über die Esten, besonders über ihren Aberglauben», joka on jonkunlainen yhteenveto Gutslaffin ja Forseliuksen töistä sillä alalla.

Runsaamman kansanrunouden keräämisen voi sanoa Virossa alkaneen kuitenkin vasta meidän vuosisadallamme. Virolaisten orjien vapauttaminen jalomielisen Aleksanteri I:sen kautta v. 1819 sai saksalaisen papiston harrastamaan heidän henkistäkin vapauttamistaan. Mutta pappien oli, voidakseen kansaa valistaa, tutustuminen sen kieleen ja tapoihin, ja se saattoi heidät kääntämään huomionsa myös kansanrunouteen, jopa panemaan sitä muistiinkin. Yhteisenä säilytyspaikkana heidän saamillensa keräyksille oli Pärnun kirkkoherran *J. H. Rosenplänter*in toimittama aikakauskirja «Beiträge zur genaueren Kenntniss der esthnischen Sprache», jota vuosien 1813 ja 1832 välillä ilmestyi 20 vihkoa ja jossa kansanrunous on hyvin monipuolisesti edustettuna. Siinä on aina muiden kirjoitusten ohella runoja, sananlaskuja, arvoituksia, satuja, taikoja y. m. niin runsaasti, että se vieläkin on virolaisen kansanrunouden paraita kokoelmia. Rosenplänter itsekin on tehnyt useita muistiinpanoja. Mutta kerääjänä on ennen kaikkia muistettava Katriinan pitäjän kirkkoherra *A. Fr. J. Knüpffer*, joka on koonnut, paraasta päästä omasta seurakunnastaan, noin 600 runoa, niiden joukossa kuuluisan Salmerunon ja tunnetun runon tammesta, mitkä kumpikin ovat painettuina Beiträge'ssä. Uutterana aputoimittajana on myös mainittava pappi, lääkäri ja tuomari Saarenmaalla *J. W. L. von Luce*, joka on mainittuun aikakauskirjaan antanut joukon Saarenmaan sananlaskuja ja arvoituksia. Sitä paitsi on hän Kotzebuen kuukauslehdessä («Monatschrift für Geist und Herz») kuvannut Saarenmaalaisten ristiäis- ja häätapoja sekä hautausmenoja. Huomattava lienee vielä tässä yhteydessä, että Rosen-

plänterin aikakauskirjassa on muun muassa julaistu saksalainen käännös Gananderin Suomen Mythologiasta. Sen on tehnyt eräs nuorena kuollut ylioppilas *K. J. Peterson*. Käännökseensä hän on pannut muutamia arvokkaita lisiä virolaisesta jumalaistarustosta.

Useimmat yllämainituista kerääjistä eivät kuitenkaan oikein käsittäneet kansan hengen tuotteiden merkitystä, he julkaisivat niitä tavallisesti vaan kielennäytteinä, harvemmin muussa tarkoituksessa. Tämän jälkeen ruvetaan jo kansanrunouden arvoa semmoisenaankin käsittämään, ja siitä sen kerääminen pian sai paremman vauhdin. Kun v. 1838 Tartossa perustettiin seura «Die gelehrte Ehstnische Gesellschaft», jonka päätarkoituksena oli Viron kansan kielen, kirjallisuuden ja historian tutkiminen, niin sen toimipiiriin tuli myöskin kuulumaan virolaisen kansanrunouden kerääminen. Kaksi miestä, kumpikin Seuran ensimmäisiä ja innokkaimpia jäseniä, lääkäriä molemmat: *Fr. R. Fählmann* ja *Fr. R. Kreutzwald*, tulivatkin sitten virolaisessa kansanrunoudessa piilevän henkisen terävyyden ensimmäisiksi ilmisaattajiksi. Edellinen heistä julkaisi arvokkaita tuotteita tältä alalta Seuran toimituksissa (Verhandlungen der gel. Ehstn. Ges.) sekä Inland nimisessä tieteellisessä aikakauskirjassa. Erittäinkin on tunnettu hänen muistiinpanemansa ihana taru Koitosta ja Hämäriköstä (Koit ja Ämarik). Nuorempi mainituista miehistä, Kreutzwald, joutui lääkäriksi Wõrun kaupunkiin, likelle Pihkovan kuvernementin rajaa, missä kreikanuskoisia Virolaisia, n. s. Setukaisia (Setukad) asuu. Nuorempanakin oli hän kotipaikallaan kansanrunoutta muistiin pannut, ja nyt kun joutui sellaisille tienoille, missä kansan vanhat muistot vielä paremmin olivat säilyneet, hän jatkoi uutterasti keräystä, niin että hänellä kaikkiansa oli muutamia satoja runoja koossa. Eräs entinen koulunopettaja *A. H. Neus*, joka jo vuosien 1839 ja 1841 välillä oli Inlandissa julaissut joukon virolaisia kansanrunoja saksankielelle käännettyinä, sai sitten käyttää hyväkseen näitä Kreutzwaldin muistiinpanoja kootessaan yhteen suuremman joukon valittuja vanhoja runoja. Nämä hän vuosien 1850 ja 1852 välillä saksankielisellä käännöksellä varustettuina julkaisi kolmena vihkona, nimellä: «Ehstnische Volkslieder». Paitsi Kreutzwaldin muistiinpanoista oli Neus saanut runoja muistakin kokoelmista, muun muassa suuren joukon edellämainitun Knüpferin runsaista keräelmistä. Vielä hän sitten, yhdessä Kreutzwaldin kanssa, v. 1854 julkaisi kertoma- ja loitsurunoja sisältävän pienen kokoelman «Mythische und magische Lieder der Ehsten». Samana

vuonna Kreutzwald myös toimitti painosta Boeclerin ennen mainitun kirjan, varustettuna arvokkailla selityksillä sekä lisäyksillä nykyisempiin aikoihin säilyneistä virolaisista taikatavoista.

Jo Fählmann oli miettinyt virolaisten runojen kokoonpanemista yhtenäiseksi epilliseksi runoelmaksi, joka kuvaisi Kalevinpojan elämää ja urotöitä, mutta ainesten vaillinaisuuden tähden hän ei voinut siihen todenteolla ryhtyä; hänen oli aikomus vielä tehdä keräysmatka läpi Viron- ja Liivinmaan lisäaineksia saadakseen, mutta kuolema tuli väliin v. 1850 ja teki hänen aikeensa tyhjiksi. Ajatus ei kuitenkaan siihen kuollut. Sen toteutti, vaikka kohta vajanaisia aineksia käyttäen, Kreutzwald. Vuosien 1857 ja 1861 välillä ilmestyi vihkottain die gelehrte Ehstnische Gesellschaftin kustannuksella arvokkain kaikista sen toimituksista: *Kalewipoeg*, 20 runoon jaettu ja noin 19,000 säettä sisältävä vironkielinen sankariepos, saksalaisella käännöksellä varustettuna *).

Elias Lönnrotin kokoonpanema Kalevala on Kreutzwaldilla nähtävästi esikuvana ollut. Kuitenkin on erotus toimitustavassa hyvinkin suuri. Lönnrotilla oli aineksina käytettävänä tavattoman suuri joukko pitkiä ja täydellisiä kansanrunoja, jotka sitä paitsi olivat parasten suomenkielen tuntijoiden kirjaan panemia, niin että hänen ei tarvinnut omasta päästään ruveta lisäilemään paljo mitään. Toista oli Kreutzwaldin. Hänellä oli käytettävänä, toisintoineen päivineen noin 2000 runoa, mutta enimmiten vaillinaisia ja usein virheellisestikin muistiin pantuja katkelmia. Ne olivat näet saksankielisten sivistyneiden keräämiä, joiden oli ollut vaikea saavuttaa niin suurta luottamusta epäluuloisessa kansassa, että se heille olisi kaikki tietonsa uskonut; sen lisäksi oli kerääjien puutteellinen vironkielen taito ollut asialle haitaksi. Näin ollen Kreutzwaldin täytyi omilla lisäyksillä koettaa saada aikaan kokonaisuutta, vieläpä hän — taiderunoilijan lahjoilla varustettu kun oli — pitenteli kansanrunon muotoakin, jopa joskus siten venytteli sitä liiemmäksikin. Eikä vielä siinä kyllä. Riittävien ainesten puutteessa hän runomitalle sovitti koko joukon suorasanaisia kertomuksia, varsinkin satuja piruista ja jättiläisistä, joissa Viron kansalla usein oli pirua pettelevä mies Kalevin pojaksi ristitty.

---

*) Kooltaan tämä ensimmäinen painos oli, käännöksen vuoksi, iso ja hinta kallis, niin että kirjasta toimitettiin yksistään vironkielisenä uusi painos (Kuopiossa v. 1862). Tartossa sitä vielä annettiin ulos kolmaskin painos, v. 1873.

Vähäksi ei ole siis arvattava se työ, mikä virolaisen epoksen kokoonpanoon on uhrattu. Mutta ei ole sittenkään odotettava, ettei jo semmoisen teoksen muodossakin muistuttamisen aihetta olisi. Esityksen pitkäveteisyyttä valitetaan, syystä kyllä, ja vanhaa runomittaa Kreutzwald ei ollenkaan näy käsittäneen. Virolaiset vielä huomaavat siinä kielivirheitäkin. Vaan kuitenki, kaikitenki Kalevipoeg on Viron kansan kalliin aarre, ja suomalainenkin veljellisnä sydämestään yhtyy erään virolaisen isänmaanystävän kehottaviin sanoihin: «Eestlane, pea mis sull on!» *).

Itsessäänkin Kalevipoeg oli jonkunmoinen herätyshuuto Virolaisille, samalla kun se ilmi toi Viron kansan hengen odottamattomia tuotteita. Mutta se on vanha sana: ei pidä ensimmäisestä hyvästä ihastua. Nyt kun juuri olisi toivonut saksalaisten sivistyneiden antavan suurempaa arvoa virolaiselle kansallisuudelle, huomataan sen sijaan aivan päinvastaista suuntaa ruvettavan pyrkimään. Sama seura, jonka ensimmäiset innokkaimmat jäsenet niin alttiisti Viron kansan hyväksi voimiaan uhrasivat, se tähän aikaan antoi harrastuksilleen uuden, virolaisuutta masentavan suunnan. Vielä se tosin virolaisen kansanrunouden alalta v. 1863 kirjelmissään (Schriften der gel. Ehstn. Ges.) julkaisi nuoren ylioppilaan *J. Hurt*in tutkimuksen: «Beiträge zur Kenntniss estnischen Sagen und Überlieferungen. Aus dem Kirchspiel Põlwe.» Mutta pian sen entisen ohjelman, virolaisen kansallisuuden kehittämisen sijaan tuli pyrinnöksi Viron kansan saksalaistuttaminen. Myöhemmin sekin harrastus sentään laimeni; mutta virolaisen kansanelämän tutkiminen ei kaikessa tapauksessa enää ole Seuran päätehtäviä.

Hankaluutta saivatkin nyt virolaiset pian pyrinnöissään yhdessä tai toisessa kohdassa kokea. Niinpä kun Kreutzwald v. 1866 sai valmiiksi kokoelman virolaisia satuja ja tarinoita: «Eesti rahwa enne muistesed jutud», ei saatu kustantajaa sille omassa maassa, vaan täytyi kääntyä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran puoleen, joka sen sitten toimittikin painoon. Kirja, joka tavallansa vastaa Eero Salmelaisen toimittamia Suomen kansan Satuja ja Tarinoita, on hauska kyllä, mutta pikkusen pilattu sillä, että on raitista ja sulavaa kansankieltä ruvettu muka somistelemaan ja siten vaan saatu sen muoto paljoa jäykemmäksi. Ovat saksalaiset käännöksetkin, nimellä: «Estnische Märchen» (I, II; 1869, 1881) näistä saduista

*) Virolainen, pidä se mikä sinulla on.

Saksanmaalla prof. *F. Löwen* toimesta ilmestyneet, siis ulkomaalla saaneet suuremman suosion osakseen kuin kotimaan sivistyneiltä.

Mutta: ei ensimmäisestä pahastakaan huoli peljästyä, jatkaa edellä mainitsemani sananlasku lohdullisesti. Niinpä Virossakin, saksalaisten sivistyneiden kannatuksen puutteessa, ruvettiin vetoamaan niihin omiin niukkoihin voimiin, mitä virolaisella kansallisuudella käytettävissä oli. Kansan keskuudesta oli jo onneksi noussut koko joukko kansakoulunopettajia ja joku kymmenkunta kansallismielisiä ylioppilaita, joilta kumpaisiltakaan ei isänmaallista innostusta puuttunut. Heidän harrastuksiinsa nojaten ja heidän kannatustaan toivoen muutamat virolaiset papit, kimnaasinopettajat ja sanomalehtimiehet v. 1871 perustivat virolaisen kirjallisuuden edistämistä varten uuden seuran, nimellä: «Eesti Kirjameeste Selts». Sen esimicheksi valittiin silloinen kimnaasinopettaja *J. Hurt*, joka heti otti puheeksi kansanrunouden keräämisen ja etenkin jo häviämäisillään olevien vanhojen runojen pelastamisen. Hän laati keräysohjelmankin, ja Seura sitten yleisesti kehotti kaikkia jäseniään ja ystäviään kansanrunouden keräykseen, pyytäen lähettämään kokoelmat Seuralle talletettaviksi.

Tämä Hurtin ehdotus sai tavattoman suurta kannatusta. Kerääjiä ilmestyi yllin kyllin. Tosin Seura niukoista tuloistaan ainoastaan silloin tällöin voi saada sen verran liikenemään, että se jonkun heistä taisi pienellä matkarahalla varustaa, ja muutenkin se ani harvoin saattoi palkita saapuneita lähetyksiä. Mutta kokoelmia tuli ehtimiseen; mitä varoissa puuttui, sen korvasi keräilijäin oma harrastus ja hyvä tahto.

Näin karttui kymmenessä vuodessa (1871—1880) Seuralle, paitsi muuta kansanrunoutta, päälle 7300 numeron vanhoja runoja, eli lähes neljä sen vertaa kuin koko vuosisadalla sitä ennen. Mutta syy olikin luonnollinen: nyt olivat kerääjät kaikki synnynnäisiä Virolaisia, joille kansa, niinkuin omille lapsilleen ainakin, halukkaasti tietonsa jakeli. Seuran etevin ja enin käytetty stipendiaatti oli vironkielen lehtori Tarton yliopistossa toht. *M. Weske*, joka on kirjaan pannut yli 1300 runon, niistä likemmäs 700 yhdeltä ainoalta naiselta, Epp Vasar'alta, Paistun pitäjästä. Muista kerääjöistä mainittakoon ylioppilas *O. Kallas*, joka Saarenmaalla on kerännyt ja keräyttänyt noin 600 runoa, kansakoulunopettajat *J. Peet* ja *J. M. Sommer*, jotka ovat niitä saaneet kokoon noin 500 ja 450 numeroa, sekä kansakoulunopettaja *H. Krickman* ja ylioppilas *J. Bergman*, jotka kumpikin ovat yli 300 runoa Seuralle lähettäneet.

Jotenkin pian ryhtyi Hurt näitä runoaarteita painosta julkaisemaan. V. 1875 ilmestyi, 3:ntena Eesti Kirjameeste Seltsin toimituksista, ensimmäisen osan ensimmäinen vihko «Vana kannel, Alte Harfe» nimistä, pitäjittäin järjestettyä runokokoelmaa, joka täydellisenä tulee sisältämään kaikki aikaisemmin ja myöhemmin kerätyt virolaiset kansanrunot. Toinen vihko tätä ilmestyi seuraavana vuonna, mutta kolmas ehti painosta vasta v. 1886. Tässä ensimmäisessä osassa on Hurtin kotipitäjän Põlwen runot, joita hän jo vuodesta 1860 alkaen ylioppilaana ollessaan ja myöhemmin sukulaistensa kautta oli saanut tuhat määrän kootuksi. Vuosina 1884 ja 1886 ilmestyi toinenkin osa Vanhaa kannelta neljänä vihkona, sisältäen Kolga Jaan'in pitäjän runoja. Niitä olivat keränneet ylioppilas *J. Bergman*, seminaarilainen *J. Orgussaar* ja kansakoulunopett. *Kr. Grau.*

Muidenkin julkaisuista kansanrunouden alalla lienee tässä paikassa paras mainita.

Kielellisiä muistiinpanoja tehdessään oli akateemikko *F. J. Wiedemann* saanut kokoon suuren joukon aineksia kansanrunoudenkin alalta. Järjestettyään ne, hän v. 1876 julkaisi ne painosta nimellä: «Aus dem inneren und äusseren Leben der Esten». Tässä noin 500 sivua sisältävässä kirjassa on hyvin runsaasti kaikenlaisia n. s. taikoja, sen lisäksi suuri joukko sananlaskuja ja arvoituksia, häärunoja, leikkejä y. m.; se onkin virolaisesta kansanrunoudesta paraimpia kokoelmia. — Arvokas tavallaan on myös opettaja *J. B. Holzmayer*in v. 1873 Osiliana nimellä die gel. Ehstn. Gesellschaftin toimituksissa julkaisemat tiedot Saarenmaalaisten taikatavoista ja taikauskoisista pitämyksistä. On näet otettu huomioon kaikki mitä Saarenmaalla niistä asioista on voitu saada, niin että nämät tiedonannot muodostavat jonkunmoisen täydellisen paikkakunnallisen kokoelman. — V. 1879 toi opettaja *J. Jung* «Kodumaalt» nimisessä sanomalehdessään ilmi asiallisia tietoja kansan entisistä pitämyksistä, tavoista ja tarinoista. Samana vuonna toht. *M. Weske* julkaisi ensimmäisen vihkon pientä runokokoelmaansa «Eesti rahwalaulud», josta toinen vihko tuli v. 1883. Pastori *M. J. Eisen* toimitti myös näihin aikoihin kaksi kirjasta: «Esiwanemate warandus» (v. 1882), joka sisältää paikallistarinoita, ja «Endise põlwe pärandus» (v. 1883). Samantapaisia ovat sanomalehdentoimittajan *J. Kõrwi*n v. 1881 julkaisemat «Eesti rahwa muistejutud ja wanad kõned I». Saarenmaalainen *P. Südda* on kyhännyt kirjan «Saaremaa wägimees Suur Töll» (v. 1883), joka aineksinaan sisältää jonkunmoisia pirujuttuja.

Kirjan tekijä on tosin tahtonut verrata Töll'iänsä Kalevin poikaan, mutta sitä se ei ansaitse. Satujen ja tarinoiden alalta antoi vielä useampikin painosta yhtä ja toista, mutta tavallisesti ne olivat vaan vähänarvoisia kirjasia. Paras ja miellyttävin on *J. Kunder*in v. 1885 toimittama «Eesti Muinaisjutud», Sananlaskuista laittoi *V. J. Stein* kirjasen, joka sisältää toista tuhatta kappaletta.

Kaikki nämät julkaisut olivat paraasta päästä edellä mainitun kymmenvuotisen keräysjakson hedelmiä. Vuoden 1881 jälkeen on äkillinen seisahdus Eesti Kirjameeste Seltsin keräystyössä huomattavana. Syynä tähän oli arvattavasti se, että Hurt oli sinä vuonna joutunut Pietarin virolaisen seurakunnan papiksi ja eronnut Tartossa kokoontuvan Seuran esimiehyydestä, joten innostava keräyksen johtaja oli poissa. Kuitenkin hän itse vielä vuodesta 1883 alkaen taas muutamien tuttaviensa kanssa jatkoi keräyksiään. Kävipä hän Pietarin keisarillisen tiedeakatemian kustannuksella keräysmatkalla Setukaistenkin luona, joilta sai erittäin arvokkaita lisiä kokoelmiinsa. Näin hänelle vuoden 1887 loppuun oli karttunut 1350 runoa sekä joukko muuta kansanrunoutta.

Helmikuussa v. 1888 Hurt taas julkaisi yleisen kehotuksen, pyytäen kaikenlaista kansanrunoutta ympäri maata keräämään ja hänelle *) talletettavaksi ja järjestettäväksi lähettämään. Yksityisenä miehenä hän tietysti ei voinut muuta kerääjille vaivojen palkkioksi luvata kuin — nöyrät kiitokset. Mutta uhraavaisia voimia ei Viron kansalta nytkään puuttunut. Kehotusta noudatti jo ensimmäisen keräysvuoden kuluessa ($18^{24}/_{3}88$—$18^{23}/_{3}89$) 339 virolaista, jotka ovat lähettäneet enemmän kuin puolen tuhatta kokoelmaa. Lähettäjät ovat suurimmalta osalta talonpoikaista väkeä, yksinkertaista maakansaa, joku osa on maalaiskoulujen opettajia. Kaupunkilaisia lähettäjiä on ani vähän ja korkeamman oppikoulun käyneitä ainoastaan kymmenkunta. Edustettuina näissä uusissa kokoelmissa ovat melkein kaikki Viron- ja Liivinmaan vironkieliset pitäjät. Paitsi sitä on lähetyksiä tullut Venäjällä hajallaan asuvista virolaisista siirtokunnistakin: Inkerinmaalta, Pihkovan ja Witebskin kuvernementeista, vieläpä kauempaakin. Helsingin virolainen sotamiesseurakunta on myös edustettuna.

Kansanrunouden eri lajeja oli tämän yhden vuoden kuluessa kerääntynyt: vanhoja runoja 8532, satuja ja tarinoita 1131, sananlaskuja 7963, ar-

*) Seura oli jo ennen uskonut kansanrunouskokoelmansa kaikki hänen haltuunsa.

voituksia 8457, sekä sen lisäksi joukottain loitsulukuja, taikoja, kertomuksia kansan tavoista y. m., joiden määrää on numeroilla vaikeampi osottaa. Kokoelmien yhteinen arkkiluku nousi 1329 kirjoituspaperi- ja 897 postipaperiarkkiin.

Vertauksen vuoksi mainittakoon, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura aivan saman ajan kuluessa ($18^{17}/_{3}88$—$18^{16}/_{3}91$) keräytti 88 eri henkilöllä runoja, loitsuja, taikoja ja leikkejä yhteensä 5477, satuja ja tarinoita 1603, sananlaskuja 8725, arvoituksia 2428 eli kaikkiaan 18233 numeroa 1240 kirjoituspaperiarkille kirjoitettuna. Niinkuin tästä näemme, voittavat Hurtin kokoelmat sekä numerolukunsa puolesta, jota tuskin saattanee 30,000 alemmaksi arvata, että myös arkkilukuun *) katsoen; keräilijäin lukumäärää ei voi verratakaan. Ja kuitenkin oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seura jaellut palkintoja keräilijöillensä, yhteensä noin 4000 markkaa osaksi rahassa osaksi kirjoina. Hurtilla sinä vuonna ei ollut käytettävänä enempää kuin 100 ruplaa, jotka eräs yksityinen kansalainen oli lahjoittanut kolmen ylioppilaan keräysmatkaa varten; hänen omia vähäisiä varojansa kysyi kylliksi alinomaisten lähetysten tuottama laaja kirjevaihto.

Sen minkä ensimmäinen suuri keräysvuosi lupasi ovat seuraavatkin pitäneet. Viimeksi kuluneen kahden ja puolen vuoden aikana ovat Hurtin kokoelmat lisääntyneet noin 12,000 runolla, lähes 2000 sadulla, 10,000 sananlaskulla ja 11,000 arvoituksella, muusta kansanrunoudesta puhumatta. Kokoelmien arkkiluku on noussut enemmällä kuin 2000 kirjoituspaperi- ja 1000 postipaperiarkilla. Kun näitä numeroita vertaamme ensimmäisen vuoden tuloksiin, niin muistakaamme samalla, kuinka paljoa vaikeampi on pitemmän ajan kuluessa pitää vireillä harrastusta kun sitä hetkeksi herättää.

Suurimmaksi osaksi on tohtori Hurt jo ehtinyt saada kokoelmansa mukavaan järjestykseen yhdistämällä aina samoilta paikkakunnilta saadut, yhtä suurta kokoa (8:o tai 4:o) olevat yhteen nidokseen. Arvokkaimman osan kaikista tekevät varmaan ne ainekset, mitkä Hurt itse v. 1888 toisella Pietarin Tiedeakatemian kustantamalla matkalla Setukaisilta Pihkovan kuvernementistä kokosi. Muista kerääjistä ovat uutterimmat olleet ylioppilaat *Jos. Hurt*, *O. Kallas* ja *M. Ostrov*, sanomalehdentoimittaja *H. Prants*,

*) Kuitenkin on huomattava, että Seuran kokoelmien arkkilukua määrätessä tyhjiä sivuja ei ole luettu. Valvojan lukijoille tuskin tarvinnee mainita, että Seuran kokoelmille ei muualla mailmassa vertoja ole.

räätäli *V. Klaas* (Haljalan pitäjästä), talonisäntä *P. Paurmann* (Jõhwin pit.) ja neiti *Helena Masen* (Palamuksen pit.). Viimeksi mainittu yksin on lähettänyt 26 kokoelmaa. Elokuun 17 p., jolloin allekirjoittaneen oli tilaisuus nähdä tohtori Hurtin kokoelmat, oli niitä tullut kaikkiansa 633 eri henkilöltä *).

Vihtori Forsberg.

Taistelu väkijuomia vastaan.

Pari vuotta sitten suotiin allekirjoittaneelle tilaisuus esittää Valvojan palstoissa alkoholikysymystä sen yhteiskunnalliseen tärkeyteen nähden. Kirjoituksen tarkoituksena oli näyttää, että nykyajan on vaikea selvitä kaikista suurista tehtävistään yhteiskunnallisten parannusten alalla omistamatta täydellä todella huolta ja työtä tämän kysymyksen ratkaisemiselle. Mahdollisesti huvittanee tällä kertaa edes joitakuita Valvojan lukijoista silmäyksen luominen siihen taisteluun, jota jo on käyty kokonainen vuosisata alkoholipahetta vastaan. Mitään täydellistä esitystä asiasta en luonnollisesti kykene tässä tarjoamaan, vaan aion tyytyä muutamiin ulkopiirteisiin, jotka tavalla tahi toisella valaisevat tämän taistelun omituista kehitystä ja nykyistä kantaa.

Uskallan näet toivoa, että nämäkin miltei hajanaiset piirteet voivat olla opettavaisia, varsinkin niille — ja niitä on vielä epäilemättä monta, — jotka pitävät raittiusliikkeen nykyistä ohjelmaa ja vaikutustapaa epäkäytännöllisen kamariviisauden tuotteena, jota valmistettaessa tosielämän monimutkaisia oloja ja vaatimuksia ei ole otettu kylliksi lukuun. Ne toivoakseni osottavat, että juuri näissä riennoissa, jos missään, on «työ tekijänsä

*) Lähteinä olen käyttänyt: *Kaarle Krohn,* Le tradionnisme en Esthonie (ilmestyy Suomalais-ugrilaisen Seuran aikakauskirjassa X) suomenkielisenä alkukirjoituksena; *V. Reiman,* Kullakaewajad (Eesti üliõplaste seltsi album I) sekä kahta tohtori Hurtin julkaisemaa kertomusta uusimmista keräyksistänsä.

neuvonut», että työhön ryhdyttäessä oltiin juuri sillä kannalla, kuin suuri yleisö nykyänsä on, ja että vasta monen tyhjiin rauenneen yrityksen ja katkeran kokemuksen kautta vähin erin ja askel askeleelta on tultu siihen ohjelmaan, jonka raittiusliike tätä nykyä on itselleen luonut. —

Raittiusliikkeen alku luetaan nykyään tavallisesti vuodesta 1785, jolloin lääkäri *Benjamin Rush* Filadelfiasta julkaisi kirjoituksen nimeltä «Effects of ardent spirits on the human mind and body» (Väkijuomain vaikutukset ihmisen sieluun ja ruumiiseen). Siinä näet, sen verran kuin tiedetään ensi kerran, huomiota herättävällä tavalla ja tieteen perustuksella vastustettiin väkijuomain käyttämistä. «Väkijuomilla» tässä kuitenkin tarkoitettiin ainoastaan poltettuja alkoholijuomia, siis ei mallasjuomia eikä viinejä, joiden vastustamista ei tähän aikaan vielä ajateltu.

Rushin kirja teki suuren vaikutuksen hänen aikalaisiinsa. Alkoholikysymystä ruvettiin punnitsemaan ja aprikoimaan laajoissa piireissä. Siellä täällä esiintyi «raittiusmiehiä», jotka innokkaasti kannattivat sitä mielipidettä, että poltetut väkijuomat olivat turmiollisina käytännöstä hyljättävät. Mutta kaikki aatteet tarvitsevat kypsymisaikansa, ja niin tämäkin. 18:sta vuosisata ehti kulua loppuun ja 19:sta alkaa, ennenkun sanasta käytiin suuremmassa määrässä työhön.

Vasta vuonna 1808 tavataan ensimmäinen *yhdistys* olemassa, jonka tarkoituksena oli poltettujen väkijuomain vastustaminen. Tämä ensimmäinen raittius- tahi oikeammin kohtuusseura syntyi Saratogassa New-Yorkin valtiossa. Mutta hitaasti edistyi liike vielä nytkin. Toinen samanlainen seura syntyi tosin vähitellen toisensa perästä, mutta vasta 1826 oli niitä siksi monta, että erityinen järjestelmä tuli tarpeelliseksi yhteisvaikutuksen aikaansaamiseksi. Vastamainittuna vuonna perustettiin näet ensimmäinen laajempi seura, johon kuului paikallisyhdistyksiä useammassa eri seudussa. Tämän seuran nimi oli «The American Society for the promotion of temperance»; sen keskus oli Massachusettsin valtiossa, mutta seuraa tarkoitettiin yhteiseksi koko Yhdysvaltain liittokunnalle.

Tämä tapaus on erittäin merkillinen amerikkalaisen raittiusliikkeen kehityksessä, sillä tästä alkaen rupesi liike oikeastaan saamaan vauhtia ja tulemaan tunnetuksi, niin että moni on tahtonut lukea sen kokonaan alkaneeksi vastamainitusta vuodesta. Sen leviäminen tämän vuoden jälkeen, sittenkun se oli 40 vuotta hiljaisuudessa voimia koonnut, oli todella erinomaisen nopea. Jo v. 1833 luettiin raittiusyhdistyksiä Amerikassa olevan

5000 ja niiden yhteisen jäsenluvun arvattiin nousevan koko joukon yli yhden miljoonan.

Melkein samaan aikaan levisi liike myöskin Eurooppaan. Vuoden 1830 vaiheilla alkoi se jotenkin samanaikuisesti Suur-Britannian eri maissa. Sen alkuunpanijoina mainitaan Irlannissa pappi *John Edgar*, Skotlannissa sittemmin raittiusliikkeen alalla hyvin toimekas *John Dunlop* ja Englannissa *Henry Forbes*. Herätys tuli kaikkiin näihin maihin välillisesti tahi välittömästi Amerikasta ja näyttää joutuneen kiitolliseen maanalaan. Jo ensimmäisessä vuosikertomuksessaan ilmoittaa Skotlannin Raittiusseura paikallisyhdistystensä luvun 130:ksi ja niiden yhteenlasketun jäsenluvun 25,478:ksi. Irlannissa oli senaikaisten ilmoitusten mukaan v. 1831 15,000 raittiusseuran jäsentä, Englannissa 10,000. V. 1834 oli koko Suur-Britanniassa arviolta yhteensä 150,000 seuran jäsentä ja tämän vuoden jälkeen näyttää liike edistyneen vieläkin nopeammin. Sen ajan ehkä etevin raittiusmies Englannissa, parlamentin jäsen James Buckingham, lausui v. 1835: «Raittiusasia on edistynyt viime vuonna Britanniassa enemmän kuin kymmenessä sitä ennen. Seurojen luku on kasvanut melkein kahdenkertaiseksi ja jäsenten luku on lisääntynyt vielä suuremmassa määrässä».

Saksaan tuli raittiusliike välittömästi Amerikasta ja jotenkin merkillisellä tavalla. Eräs amerikkalainen kohtuuden harrastaja, tohtori Edwards, kirjoitti v. 1835 Preussin kuninkaalle Fredrik Wilhelm III:lle kertomuksen raittiusliikkeestä kotimaassaan ja koetti herättää tässä hyväntahtoisessa hallitsijassa halua panemaan alkuun samanlaisia pyrintöjä omassa maassaan. Se onnistuikin, kuningas pyysi kohta tarkempia tietoja, ja v. 1837 matkusti amerikkalainen raittiuden apostoli — jos sitä nimitystä saamme käyttää — *Robert Baird* Saksaan niitä antamaan. Täällä sai hän kuninkaalta toimeksi kääntää saksankielelle tekemänsä amerikkalaisen raittiusliikkeen historian. Tätä teosta painettiin 30,000 kappaletta ja sitä levitettiin hallituksen toimesta ympäri maata, virkakuntiin, tuomiokapituleihin ja koulujen johtokuntiin. Sitä seurasi kirjoitus, jossa kehotettiin asianomaisia ryhtymään paloviinan käytäntöä vastustamaan. Samaan aikaan teki Robert Baird luentomatkan ympäri Pohjois-Saksaa pitäen esitelmiä useimmissa sen suurissa kaupungeissa.

Kaikki tämä sai aikaan yleisen innostuksen, ja suuret joukot kaikista säädyistä liittyivät näihin uusiin pyrintöihin. «Der König rief, und Alle, Alle kamen» — sanottiin silloin samoin kuin v. 1813 vapautussodan ai-

kana. Ennen pitkää oli maassa seuroja sadottain ja niiden jäseniä sadoin tuhansin. V. 1845 oli Saksassa 832 yhdistystä olemassa ja 12 kohtuuslehteä ilmestymässä.

Skandinaaviaan oli kohtuusliike tavallaan tullut jo aikaisemmin kuin Saksaan. Ottamatta lukuun sitä pientä yhdistystä, jonka sittemmin niin mainio raittiusmies *Pietari Wieselgren* jo v. 1819 ollessaan Weksiön gymnaasissa oppilaana perusti muiden koulutoveriensa kanssa, on Ruotsin ensimmäisenä kohtuusseurana mainittava kuuluisan tiedemiehen *Anders Retziuksen* Tukholmassa v. 1831 perustama seura. Myöskin hän oli saanut ensimmäisen herätyksen Amerikasta. Myöhemmin kävi mainittu Robert Baird Tanskassa ja Ruotsissa levittämässä tietoja ja harrastusta. V. 1837 perustettiin «Svenska Måttlighetssällskapet», jonka paikallisyhdistysten luku kymmenen vuoden kuluttua mainitaan noin 400:ksi ja yhteinen jäsenluku liki 100,000:ksi.

Myöskin meidän kaukaiseen maahamme ehti muudan lainehdus tästä liikkeestä. Siihen on näet luettava *Henrik Renqvistin* toimet kohtuuden edistämiseksi Itä-Suomessa 1830-luvulla, Jyväskylän y. m. pienten yhdistysten ilmestyminen 1840-luvulla ja vihdoin tuon tunnetun komitean aikaan saanti, joka *Stef. Baranoffskin* johdolla rupesi 1853 julkaisemaan raittiuskirjallisuutta, ja josta sittemmin v. 1860 *Kohtuuden Ystäväin* seura muodostui. —

Kuten jo on mainittu, tarkoitti tämä aikaisempi raittiusliike, jota ehkä oikeammin olisi kutsuttava kohtuusliikkeeksi, yksinomaan poltettujen alkoholijuomain vastustamista. Miedompien väkijuomain käytäntöä ei vastustettu, kun vain niitä ei nautittu päihtymiseen asti. Niitä päinvastoin suosittiin vastapainona noille peräti turmiollisina pidetyille poltetuille juomille. Senaikuisten raittiusyhdistysten säännöissä mallasjuomista ei mainittu mitään. Niin säädettiin esim. v. 1808 syntyneessä, siis kaikista aikaisimmassa yhdistyksessä seuraavasti: «Jäsen on kielletty juomasta rommia, geneveriä (gin), paloviinaa, viiniä ja kaikkia poltettuja väkijuomia sekä niistä tehtyjä sekoituksia muuten kuin lääkärin neuvosta tahi todellisessa taudintapauksessa; viiniä juotakoon kuitenkin yleisissä päivällisissä, ja tämän pykälän määräykset eivät ollenkaan ulotu mihinkään uskonnollisiin menoihin». Myöhemmin jäi yhdistysten säännöissä viinikin kokonaan mainitsematta, ja jäsenet sitoutuivat ehdottomaan raittiuteen ainoastaan poltettuihin juomiin nähden.

Täydellistä luopumista myöskin miedommista alkoholijuomista eivät

nämä ensimmäiset raittiudenharrastajat näytä voineen ajatella edes mahdolliseksi. «Minä pitäisin sitä vallan ymmärtämättömänä ja ‚Don Quixotemaisena', jos joku seura vaatisi täydellistä kieltäytymistä miedommistakin väkijuomista», lausui eräs tämänaikuinen raittiusliikkeen johtaja, joka tosin vähän myöhemmin — olkoon se sivumennen sanottu — tavataan juuri niiden joukossa, jotka mainittua ankarampaa menetystapaa harrastivat. Silloisia oloja kuvaava on sekin seikka, että muutamat Bostonin ensimmäisen raittiusyhdistyksen etevimmät jäsenet perustivat uuden olutpanimon kaupunkiin siten muka raittiutta edistääkseen.

Tapaamme siis tässä aivan saman katsantotavan, joka vielä tänäkin päivänä on yleinen ulkopuolella varsinaisia raittiuspiirejä. Sen verran erotusta mahdollisesti on, että suuri yleisö nykyään ei pidä täydellistä luopumista edes poltetuista juomista tarpeellisena, vaan pitää kohtuullisuutta kaikessa ainoana terveen järjen viittaamana tienä. Tämä erotus voi periaatteellisesti olla suuri kyllä, mutta käytännössä ei se paljon tunnu, koska kumpikin mielipide johtaa siihen, että alkoholin nautintoa kohtuullisessa määrässä ei voi pitää hyljättävänä.

Minkä arvoinen tämä käsitystapa on todellisessa raittiustyössä, sen osottaa raittiusliikkeen myöhempi historia hyvin valaisevalla tavalla. Tuskin oli liike päässyt siihen suureen vauhtiin, johon olemme ylempänä viittaelleet, ennenkun jo rupesi kuulumaan katkerasti valittavia ääniä. Ensimmäiset semmoiset tulivat Englannin rikkailta humalaa viljeleviltä tasangoilta, joilla oluen juonti oli ikivanha tapa. Bradfordista kertoi siihen aikaan eräs asianharrastaja: «Täällä perustettiin Englannin ensimmäinen raittiusseura, ja täällä ei puuttunut intoa eikä kykyä, ei hurskautta eikä rakkautta lähimmäisiin, vaan kuitenkaan ei meidän viiteen vuoteen onnistunut parantaa ainoaakaan juoppoa». Prestonin seurasta, joka myöskin oli aikaisimpia Englannissa, kerrottiin: «Kun käytiin seuran jäsenten kodeissa, tavattiin moni heistä juovuksissa — ei poltetuista väkijuomista, vaan mallasjuomista».

Monessa muussa paikassa näyttää asianlaita olleen sama. Amerikasta kirjoitettiin: «Mitä surkeimpia lankeemuksia tapahtuu joka osassa Yhdysvaltoja, ja raittiusliikkeen vastustajat sanovat, kun näkevät jonkun tavattomasti juopuneena: «Kas, tuossakin on raittiusseuran jäsen». Ainoastaan Skotlannissa, jossa paloviina oli ollut sitä ennen tavallisin alkoholijuoma, saavutettiin näinä aikoina parempia tuloksia.

Nämä ikävät kokemukset eivät olleet omiansa pitämään innostusta vireillä ja kehottamaan työn jatkamiseen. Selvältä näytti, että joko oli asia jätettävä sikseen, tahi oli uusi keino keksittävä. Anglosaksien tarmokas rotu valitsi jälkimmäisen ehdon. Jo v. 1832 — siis vain pari vuotta liikkeen alkamisen jälkeen Englannissa — tuotiin vastamainitussa *Prestonin* raittiusseurassa ensi kerran esille lupauskaavan ehdotus, joka sitoi ehdottomaan luopumiseen myöskin miedommista väkijuomista, viineistä, oluesta ja porterista. Sen esitti kuusi käsityöläistä, joiden joukosta *Joseph Liwesey* on ehkä enimmin tunnettu. Ehdotus herätti alussa vastarintaa, mutta kaava sallittiin kuitenkin koetteena käytettäväksi vanhan lupauskaavan rinnalla. Pian kävi selväksi, että uuden kaavan miehet olivat osanneet oikeaan, sillä ehdottomassa osastossa oli kohta enemmän jäseniä kuin toisessa. Eikä kestänyt kauvan ennenkun kohtuuden osasto tästä seurasta kokonaan hävisi. Ehdoton kaava rupesi tämän jälkeen esiintymään toisessa seurassa toisensa perästä ja pääsi melkein kaikkialla voitolle huolimatta siitä ankarasta vastustuksesta, jota se ensimmältä melkein kaikkialla kohtasi. Uusi keskusseura, «The British Teetotal Temperance Society», perustettiin, kokosi ympärilleen ehdottomat paikallisseurat ja syrjäytti ennen pitkää entisen kohtuuden kannalla pysyvän keskusseuran. V. 1838 oli jo uuden seuran jäsenluku 400,000; ja niiden joukossa mainitaan 400 pappia eri kirkkokunnista. Vanha seura «The British and Foreign Temp. Soc.» lakastui lakastumistaan, kunnes se juuri kenenkään huomaamatta hajosi virallisestikin v. 1849.

Melkein yhtä nopeasti levisi ehdottomuuden aate Amerikassakin. V. 1833 lausuttiin jo yleisessä raittiuskokouksessa toivottavaksi, että tätä periaatetta ruvettaisiin yleisemmästi noudattamaan. Tästä ei tosin vielä näkynyt huomattavampia seurauksia, mutta asia otettiin uudestaan esille samanlaisessa kokouksessa 1837, ja sama toivomus lausuttiin taas vielä suuremmalla painolla. Mielipiteet olivat tällä aikaa ehtineet kypsyä, ja nyt seurasi muutos nopeasti. Ennen tämän vuosikymmenen loppua olivat vanhat kohtuuden seurat muuttuneet ehdottomiksi tahi hävineeet, ja uusin voimin edistyi raittiusasia taasen mahtavasti ensimmäisessä kotimaassaan.

Epäilemättä oli kohtuusseurojen vaikutuksen hedelmättömyys ensimmäinen ja enimmin vaikuttava syy ehdottoman raittiusliikkeen nopeaan voittoon. Mutta lukuunottamatta ei kuitenkaan saa jäädä eräs toinen yleisempi kokemus, joka samaan aikaan saavutettiin Englannissa väkeviin juo-

miin nähden. Tarkoitamme n. k. *Wellingtonin olutlakia* v:lta 1830 ja sen seurauksia. Tämä laki säädettiin raittiusmielisessä tarkoituksessa aivan sen ajan hengessä: helpottamalla oluen valmistusta ja kauppaa piti kansa totutettaman pois väkevien alkoholijuomien nautinnosta. Tämä sittemmin niin monesti uudistettu erehdys väkijuomaliikkeen järjestämisessä näytti kohta seurauksensa. Oluen menekki maassa lisääntyi 10 vuodessa 28:lla prosentilla, mutta sen ohessa lisääntyi poltettujen väkijuomain menekki 32 %:lla. Juoppous levisi yli maan kuin rutto, ja joka taholta tuli valituksia olutpanimoiden ja olutmyymälöiden turmiollisuudesta. Niin hyvin kirkolliset kokoukset ja parlamentin tutkijakomiteat kuin sanomalehdistö todistivat yksimielisesti samaa. Lord Brougham, tuo tunnettu kansankasvatuksen ystävä, lausui parlamentissa ankarin sanoin hylkäämistuomionsa koko aatteesta ja järjestelmästä. — Arvattava on, että myöskin nämä seikat vaikuttivat puolestansa Englannissa ja mahdollisesti myöskin Amerikassa siihen suuntaan, että raittiudenharrastajain mielipiteet kallistuivat mallasjuomia vastustamaan.

Yhtä opettavainen kuin Englannissa ja Amerikassa oli raittiusliikkeen kehitys myöskin Saksassa ja Pohjoismaissa, — vaikka päinvastaiseen suuntaan. Saksassa ei päästy ehdottomuuden kannalle ja jo vuosikymmenen kuluttua oli raittiusliikkeen loistoaika loppunut tässä maassa; vallankumousvuosi 1848, joka toi ihmisille niin paljo uutta ajateltavaa, näyttää lakaisseen sen useimmat elonilmiöt pois. Elämään jäi vain muutamia hajanaisia jäännöksiä, joiden vaikutuksesta moneen kymmeneen vuoteen lienee tuskin mitään sanomista. Vasta aivan viimeisinä aikoina (v:sta 1883) ovat nämä jäännökset taas yhtyneet nimellä «Central-Verband der Evangelisch-christlichen Enthaltsamkeitsvereine in Deutschland zur Bekämpfung der Trunksucht» ja siten näyttäneet virkenevän toiminnan merkkejä. Viime vuosikymmenenä on pari muutakin juoppoutta vastustavaa seuraa saanut jalansijaa Saksassa, mutta niidenkin vaikutus on ollut vallan vähäinen. Mitä suureen yleisöön tulee, voinee sanoa vielä nytkin miltei täydellisen pimeyden vallitsevan tässä maassa raittiusliikkeeseen nähden.

Ruotsissa ja Suomessa oli tosin tämän liikkeen kohtalo koko joukon erilainen. Se näet jatkui innolla ja menestyksellä, kunnes saavutti niin merkilliset tulokset kuin kotitarpeen viinanpolton lakkauttamisen Ruotsissa v. 1855 ja Suomessa vuoden 1863 valtiopäivillä. Tämä seikka saanee selityksensä siitä, että näissä maissa — samoin kuin äsken mainitsimme

Skotlannista — mallasjuomat siihen aikaan olivat verraten vähän käytännössä ja paloviina yleinen juovutusaine. Siihen viittaa mielestämme hyvin selvästi sekin asianlaita, että kohta sen jälkeen, kun viinan vaara kotipolton lakkauttamisen kautta oli vähennyt ja mallasjuomat rupesivat käymään yleisemmiksi, myöskin raittiusliike kadotti voimansa ja lakastui eikä kyennyt virkoamaan, ennenkun se istutettiin samalle ehdottomuuden pohjalle, jolla se anglosaksilaismailmassa oli niin voimakkaasti versonut.

Jos historian lehdiltä yleensä saapi mitään lukea opiksi tulevaisuutta varten, on semmoinen opetus nähdäkseni tässä selvästi kirjoitettuna. Ajatelkaamme vain, missä asemassa alkava taistelu väkijuomia vastaan oli Saksassa, jossa maan mahtavimmat, ylhäisimmät ja sivistyneimmät piirit panivat sen alkuun ja kannattivat sitä, ja verratkaamme siihen niitä apuneuvoja, joita oli tarjona noilla kuudella Prestonin työmiehellä, jotka ensiksi julistivat ehdottoman luopumisen aatteen! Verratkaamme näitä alkuja ynnä niitä seuraavaa kehitystä molemmin puolin toisiinsa ja päättäkäämme sitten tasapuolisesti, minkä suunnan eduksi historia on tuomionsa langettanut! —

Mutta palatkaamme raittiusliikkeen kehitykseen Britanniassa ja Amerikassa. Täällä oli seuraava aika rikas suurista herätyksistä, mahtavista kansanliikkeistä, jotka tuuliaispäiden tavoin panivat hetkeksi kaiken liikkeelle, mikä niiden eteen tuli, mutta pian kyllä tasaantuivat tavalliseen tyyneen kulkuunsa jättäen jälelleen paljon pettyneitä liian rohkeita toiveita, mutta myöskin paljon uusia kokemuksia ja terveellisiä opetuksia. Näistä voimme vaan sivumennen mainita tärkeimmät.

Merkillisin oli epäilemättä n. k. «*Father-Mathew*-liike», joka sai alkunsa Irlannissa v. 1840:n paikoilla ja sieltä levisi Englantiin ja vieläpä Amerikkaankin. «Father Mathew» oli katolinen pappi, jonka jalossa, kristillisen rakkauden läpitunkemassa persoonallisuudessa näyttää asuneen harvinainen lumousvoima, mikä vaikutti kaikkiin, joiden kanssa hän tuli yhteyteen. Missä ikinä hän liikkui julistamassa pelastusta väkijuomien orjuudesta, siinä valtasi täydellinen innostus kaikki kuulijat. Eivät mitkään huoneet riittäneet hänen kuulijakunnilleen, vaan toreilla ja laajoilla kentillä kaupunkien ulkopuolella puhui hän likeltä ja kaukaa tulvanneille väkijoukoille ja luki heille lupauskaavansa, joihin nämät polvillaan maaten hartaasti yhtyivät. Varsinkin Irlannin kansaan oli hänen vaikutuksensa niin laaja, että se ainakin muutamaksi vuodeksi loi sen niskoilta juoppouden ikeen.

Samaa laatua oli *Washingtonilais-liike*, joka viidennellä vuosikymmenellä oli vallalla Amerikassa. Sen panivat alkuun muutamat työmiehet Baltimoressa, jotka ahkerista kapakankävijöistä olivat muuttuneet raittiuden harrastajoiksi. Elävillä kertomuksilla omista katkerista kokemuksistaan saavuttivat nämä erinomaisen vaikutuksen omaan kansanluokkaansa. Joukottain kääntyivät kuulijat heidän puheestaan raittiuteen ja tulivat vuorostaan kukin tahollansa liikkeen välittäjiksi. Kaikille herätysliikkeille omituisella tenhovoimalle levisi Washingtonilaisuus Yhdysvaltojen kaikkiin osiin, niin että neljän vuoden kuluessa arviolta noin 3 milj. henkeä oli sen vaikutuksesta tehnyt raittiuslupauksen.

Luonnollisena seurauksena näiden vaikutusten laadusta oli kuitenkin se, että omiin turviinsa jätetyt raittiuslupauksen tekijät monesti taas luopuivat päätöksestään ja unhottivat sen. Tämä oli arvattavasti pääsyynä siihen, että kohta mainittujen liikkeiden jälkeen raittiustyön alalla ilmestyy seuroja ja liittoja, jotka lujan, tarkasti määrätyn järjestyksensä, ankaran kurinsa ja erityisen, jäsentensä parasta tarkoittavan huolenpidon kautta antoivat uutta tukea tälle liikkeelle, samalla kun ne salaperäisillä juhlamenoillaan koettivat lisätä seurusteluelämänsä viehätystä. Nämät olivat n. k. *ordokunnat.* Enimmin tunnettu näistä on *Good Templarien* ordokunta, joka vaatii jäseniltänsä elinkautisen raittiuslupauksen ja ehkä suurimmassa määrässä on kehittänyt tuota salaperäistä, tarkasti säännöiteltyä seuraelämää, joka on sen vaikutukselle antanut omituisen, sivistyneelle ehkä vähän vastenmielisen leiman. Tämä ordokunta syntyi v. 1851 Amerikassa ja levisi pian kaikkiin niihin maihin, joissa englanninkieltä puhutaan, ja sitä paitsi varsinkin Skandinaaviaan. Se sulki suurimman mahtavuutensa aikana yhteensä noin $^3/_4$ miljonaa jäsentä lukuisiin ja hyvin järjestettyihin «loosihinsa». — Tämän ordokunnan rinnalla ansainnee mainitsemista *Rechabiolaisten* liitto, joka perustettiin jo vuonna 1835 ja herätti eloon sen aatteen, että raittiusliittojen tulisi koettaa vetää puoleensa yleisöä tarjoamalla niille osallisuutta sitä varten perustettaviin apurahastoihin. Tämän aatteen toteutti kuitenkin suuremmassa laajuudessa vasta «*Sons of Temperance*» niminen ordokunta, joka sai alkunsa v. 1842. Tämä vaikutustapa on sittemmin levinnyt suuressa määrässä muihinkin raittiustyön alalla toimiviin seuroihin. —

Että raittiustyötä tällä aikakaudella tehtiin verrattain hyvällä menestyksellä ja että monta kaunista hedelmää siitä kypsyi, sen todistaa parhai-

ten se virkeys ja into, jolla sitä jatkettiin ja jolla yhä uusia työntekijöitä uusin apuneuvoin sen vainiolle ilmestyi. Erehtyisimme kuitenkin suuresti, jos luulisimme sen olleen nytkään kaikin puolin tyydyttävän. Puhumatta siitä, että vaihtelevaisuus seurojen jäsenistössä oli arveluttavan suuri, jäi yhä vielä niiden vaikutuksen ulkopuolelle suurin osa sitäkin yleisöä, joka enimmin olisi niiden apua tarvinnut. Sen nieli kapakkaliikkeen ja vanhan tottumuksen vastustamaton pyörre kitaansa.

Kuta enemmän aika kului ja kuta tuntuvampaa muutosta kansan elämässä raittiustyön vaikutuksesta ruvettiin odottamaan, sitä katkerammaksi kävi tämä seikka niiden mielelle, jotka tälle työlle omistivat aikansa ja voimansa. Ja vähitellen kypsyi vastuksien kohdatessa raittiuden harrastajoissa uusi näkökanta, joka aluksi oli ollut heille aivan vieras: se, ettei väkijuomien turmiollista vaikutusta ehkäisemään riittänyt mikään yksityinen hyväntekeväisyys, mikään pelkkä raittiusseurain työ, niin kauvan kun nämä juomat saivat vapaasti ja runsaasti tulvailla yli kaiken maan. Heidän edessänsä oli — käyttääksemme usein käytettyä vertausta — tyhjennettävänä säiliö vettä, jota siihen vuoti auki ammottavasta torvesta. Tähän asti olivat he otsansa hiessä ammentaneet pois tätä vettä, mutta uutta oli lakkaamatta tullut sijaan. Nyt käsittivät he, että *torvi* oli ennen kaikkea suljettava, sitten olisi muu työ helppo.

Ne, jotka vieläkin arvelevat raittiustyön osuneen väärälle polulle, — niinkuin esim. meillä muutama vuosi sitten eräs pääkaupungin päivälehti tilausilmoituksessaan julisti — kun se ei ole tyytynyt vaikuttamaan yksityisten kesken, vaan sekaantunut lainsäädäntöön ja siten valtiollisiin asioihin, ne tekisivät varmaankin hyvin, jos he vähänkin viivähtäisivät ajattelemaan, miltä tuommoisen yhä täyttyvän säiliön tyhjentäminen heistä itsestänsä tuntuisi.

Jo v. 1833 lausuttiin samassa yleisessä raittiuskokouksessa, jossa ehdottoman luopumisen aate tuli ensikerran Amerikassa esille, yksimielisesti myöskin se mielipide, että väkijuomien myynti nautinto- ja ravintoaineeksi oli siveellisesti väärä ja olisi yleisen lain kautta kiellettävä. Mutta neljännellä vuosikymmenellä ja viidennen alkupuolella ei tästä mielipiteestä kuitenkaan näkynyt muuta vaikutusta, kuin että yksityiset kunnat muutamissa valtioissa käyttivät oikeuttaan kieltää väkijuomain kaupan alueellaan. Suuremman merkityksen saivat nämä lainsäädäntöpuuhat vasta vuodesta

1846, jolloin kokonainen valtio ensi kerran jyrkästi kielsi väkijuomateollisuuden ja kaupan alallansa. Tämä kielto oli kuuluisa *Maine-laki.*

Mainevaltion antamalla esimerkillä oli laajempi ja nopeampi vaikutus, kuin kukaan olisi voinut aavistaa. Verrattain lyhyessä ajassa seurasi sitä koko 14 liittokunnan suurimpaa ja mahtavimpaa valtiota: Delaware 1847, New Hampshire 1848, Wisconsin 1849, Michigan 1850, Ohio 1851, Minnesota, Rhode Island, Massachusetts ja Vermont 1852, Connecticut 1853, New York 1854, Indiana, Ohio ja Nebraska 1855. Nämä voitot olivat kuitenkin liian nopeasti voitetut jäädäkseen pysyviksi. Monessa valtiossa julisti ne korkein oikeusto perustuslakia loukkaaviksi; toisissa olivat ne määräyksissänsä niin yleiset, että ne käytännössä kierrettiin suuremmalla tai vähemmällä menestyksellä. Ja niissäkin, joissa ne todenperäisesti tulivat käytäntöön, herättivät ne tuiman vihan ja vastuksen vastapuolueessa, joka ensimmäisiin äkillisiin hyökkäyksiin valmistumattomana vasta nyt ehti koota voimansa ja järjestää vastarintansa. Useimmat nämä kieltolait lakkautettiin sentähden melkein yhtä pian kuin ne oli säädetty. Muutamissa vaihteli useampain vuosien kuluessa kieltolaki ja verotettu väkijuomakauppa, mutta tavallisesti joutui kieltolaki alakynteen. Vuoden 1875 jälkeisinä aikoina tapaamme kieltolain ainoastaan Mainessa, Vermontissa ja New Hampshiressa, ja niistäkin ainoastaan ensiksi mainitussa täydessä voimassa. Tälle valtiolle tulee siis kunnia niin hyvin kieltolain ensimmäisestä säätämisestä kuin sen ainoasta todenperäisestä koetteelle panemisesta.

Tähän ei kuitenkaan taistelu kieltolaista päättynyt, vaan alkoi kohta uudelleen edelliseltä ajalta saadun kokemuksen nojalla. Ne kieltolait, joista nyt on ollut puhe, olivat näet kaikki säädetyt tavallisten hallitusasetusten tapaan vuotuisesti tahi joka toinen vuosi uudestaan valittavan edustajakunnan toimesta. Edellisen edustajakunnan säätämän lain saattoi sentähden seuraava jo vuoden perästä muuttaa. Sitä paitsi oli valtiollisen elämän johto yhä enemmän joutunut ammattipolitikkojen tunnottomiin käsiin, ja nämä rupesivat yhä enemmän vaaleissa nojaumaan suurivaltaiseen viinapuolueeseen, jos sitä nimitystä saamme käyttää. Poistaaksensa näitä epäkohtia koettivat nyt raittiusmieliset säätää kieltolakinsa perustuslain muotoon, joten ne tulisivat riippuviksi suoranaisesta kansanäänestyksestä ja saisivat paljon pysyvämmän luonteen. V. 1880 tehtiin ensimmäinen yritys tähän suuntaan *Kansasin* valtiossa, ja se onnistui täydellisesti. Seuraavana vuonna sää-

dettiin samanlainen perustuslain pykälä *Jowassa* ja v. 1884 muutettiin *Mainen*kin laki — jota aikojen kuluessa oli korjattu ankarammaksi — valtaavalla enemmistöllä perustuslaiksi. Se oli Mainen kansan lausunto kieltolaista liki 40 vuotisen kokemuksen perästä!

Kaikissa näissä valtioissa on kieltolaki säädetty ja pantu toimeen täydellä todella, jopa suurella ankaruudellakin, ja se näyttää voittavan yhä enemmän suosiota. V. 1885 astui *Rhode Islandin* valtio kieltovaltioiden joukkoon, ja sen jälkeen on kysymys taas ollut vireillä ympäri maata. Teksasissa, Kentuckyssä, Michiganissa ja Länsi-Virginiassa on se ollut kansanäänestyksen alaisena, vaan tullut pienellä enemmistöllä hyljätyksi. Nuoressa *Dakotan* valtiossa on se sitä vastoin aivan viimeisinä aikoina saanut voiton. Sitä paitsi ovat jo ennen mainittujen paikkakunnallisten asetusten kautta laajat alat eri valtioissa joutuneet kiellon alaisiksi.

Myöskin Euroopassa on raittiuskysymys pyrkinyt valtiolliseksi kysymykseksi, vaikka ei täällä siinä kohden ole saatu vielä läheskään niin paljon aikaan kuin toisella puolen Atlantin. Britanniassa, missä raittiusliike muutoin on niin erittäin voimakas, on se jo vuosikymmeniä saanut ponnistella voimiansa hankkiakseen yksityisille paikkakunnille oikeuden kiellon säätämiseen omalla alueellaan. Tämän lakiehdotuksen toi ensi kerran esille nimellä «The permissive Local Option Bill» Sir *Wilfred Lawson* v. 1864 ja hän on sen sittemmin uudistanut melkein joka vuosi. V. 1880 onnistui hänen saada periaatteelleen enemmistö, mutta mitään sanottavaa siitä johtuvaa lainsäädöstä ei ole vielä seurannut. Tosin nykyinen Salisburyn ministeristö muutama vuosi sitten esitti lakiehdotuksen tähän suuntaan, mutta tämä oli niin selvään nähtävästi pitänyt väkijuomaliikkeen etuja silmällä ja herätti niin kiivasta vastustusta, että hallituksen täytyi jättää koko asia sikseen.

Suurin askel kieltolakiin päin, joka Euroopassa tähän saakka on otettu, on epäilemättä Ruotsissa ja Suomessa voimassa oleva, jos kohta epätäydellinen yksityisten kuntain kielto-oikeus. Se on ollut meille monessa suhteessa äärettömän tärkeä eikä vähimmin siinä, että se on selvästi todistanut kieltolain aatteen käytännöllisyyden ja hyödyn niillä paikoilla, joissa se on voimassa ollut.

Tämä periaatteellinen voitto, että kieltolaki on näytetty mahdolliseksi ja hyödylliseksi, lieneekin pidettävä tärkeimpänä tuloksena kaikista raittiusmielisten yrityksistä lainsäädännön alalla. Sillä niin tärkeät kuin

käytännölliset tulokset ovat olleetkin niissä paikoin, joissa semmoinen laki on olemassa, ovat kuitenkin verrattain niin rajoitetut alat vielä joutuneet sen vaikutuksen alaisiksi, ettei tuo käytännöllinen voitto suuresti tunnu nykyisessä yli puolen mailmaa ulottuvassa taistelussa väkijuomia vastaan.

Jos raittiusmieliset olivat toivoneet voivansa lainsäädännön avulla vähässä ajassa kukistaa väkijuomaliikkeen, olivat he pettyneet. Elleivät tahtoneet antaa asian raueta tyhjiin, piti heidän yhä vielä etsiä uusia apukeinoja, yhä vielä panna uusia voimia liikkeelle. Ja mihin suuntaan nyt oli hyökkäys tehtävä, se huomattiin pian. Se voima, joka ennen kaikkea oli tehnyt lainsäädännön yritykset tyhjiksi, joka enemmän kuin varsinaisten väkijuomaliikkeen edustajain vimmattu vastustus oli menestyksen ehkäissyt, se oli suuren yleisön vastenmielisyys luopumaan näiden juomain tottumuksen kautta rakkaaksi käyneestä nautinnosta. Ei mikään vakuutus niiden tarpeettomuudesta, ei mikään niiden kohtalon sääliminen, jotka väkijuomain vapaan nautinnon kautta joutuivat perikatoon, ei mikään huolenpito yhteiskunnan yleisestä menestyksestä voinut tätä tottumuksen rautavaltaa murtaa. Jos mieli päästä eteenpäin, ei ollut muuta neuvoa, kuin koettaa estää tätä tottumusta syntymästä, — ja siten oli raittiustyön *kasvatuksellinen* tehtävä saatu silmälle. «Formation is better than reformation», — se tuli kasvatuksellisen raittiustyön tunnussanaksi.

Tämä työ on esiintynyt pääasiallisesti kahdessa eri muodossa, joista toinen on enemmän omituinen Englannille, toinen Amerikalle. Englannissa ovat raittiuden harrastajat perustaneet erityisiä lasten raittiusseuroja, «Bands of Hope». Liike sai alkunsa jo v. 1847 ja oli v. 1876 kehittynyt niin, että se johtokunnan ilmoituksen mukaan oli muodostanut 6000 yhdistystä, joihin yhteensä kuului 810,000 lasta. Amerikassa on kasvatusliikkeen synty myöhempi ja pääpaino on pantu väkijuomain vaikutuksia koskevaan opetukseen yleisissä kouluissa. Tätä on harrastanut ennen muita tuo hyvin järjestetty ja innokas «Naisten Raittiusseura». Tämän seuran vaikutuksesta on jo ainakin 14 valtiossa säädetty laki, jossa määrätään kaikissa kouluissa opetettavaksi terveysoppia pitämällä erityisesti silmällä väkijuomain vaikutuksia ihmisruumiiseen.

Missä määrin kasvatuksellisen raittiustyön on sallittu lopullista voittoa jouduttaa, sen saapi tulevaisuus osottaa. Varmaa on vain se, että taistelu tulee jatkumaan kaikissa niissä muodoissa, joissa se on mahdolli-

nen, kunnes tämä voitto on käsissä. Sillä missä oikeus ja rakkaus taistelee vääryyttä ja itsekkäisyyttä vastaan, siinä ei lopullinen päätös saata olla epätietoinen *).

Mikael Johnsson.

Vallankumouksellinen pedagoogi.

Pikakuva Amerikasta.

— Eversti Parker, Cook Countyn mallikoulun rehtori.

Suuri verevä mies pudisti kättäni. Että hän oli eversti ei minua ihmetyttänyt, sillä hänen liikkeissään oli jotain sotaisen reipasta. Mutta kukaan ei olisi hänen ulkomuodostaan voinut aavistaakaan että hän oli pedagoogi.

— Tervetuloa kouluumme, — lausui ääni, niin luja ja selkeä, että se tuntui täyttävän koko tuon suuren kouluhuoneen. — Mutta kuinka uskalsitte tulla tänne? Eikö minusta ole puhuttu kauhean pahaa teille? Hän nauroi ja hykersi käsiään yhtä tyytyväisenä kuin jos olisi sanonut: — eikö minua ole tavattomasti ylistetty teille?

— Tehän tulette opettajakokouksesta San Fransiscosta ja teiltähän ei ole saattanut jäädä kuulematta minun syntiluetteloni. *Dear me*, nepä minut mielellään surmaisivat, jos voisivat.

Nuo pienet syvällä olevat silmät loistivat tyytyväisyydestä ja hän nauroi taas. Sitten hän hitaasti alkoi kävellä suuren, valoisan korridoorin ovea kohti, josta alinomaa virtasi sisään koululapsia, samalla hän viittasi minulle seuraamaan mukana.

— Älkää sanoko, että minä panettelen itseäni. Enpä niinkään, minä tiedän varsin hyvin mitä pedagoogit sanovat minusta. Ne surmaisivat minut jos voisivat, koska minä olen siirtänyt kouluja vastaan lausuttujen moitteiden painon opettajain niskoille. Jos opettaja on hyvä, on koulu hyvä. Jos opettaja on hyvä, ovat oppilaat hyviä. Kaikki tuo puhe «kilteistä lapsista» ja «hyvistä oppilaista» on lorua. Ei löydy val-

*) Lähteinä on käytetty *History of the Temperance Movement* by *Samuel Conling*, *Temperance History* by *Dawson Burns*.

lattomia lapsia eikä huonoja oppilaita. Jos lapset ovat laiskoja, on se opettajan syy.

Hän lienee nähnyt hämmästyksen kuvautuvan kasvoilleni, sillä hän sanoi taas: te pidätte minua hulluna! Eikö niin? Mutta tulkaapa tänne hetkiseksi, niin selitän mitä tarkoitan. Me astuimme luokkahuoneeseen, missä muuan nuori, vaalea, hirveän saamattoman näköinen opettajatar juuri oli alkanut maantieteen oppitunnin luokalla, jossa oli 10—11 vuotiaita pienokaisia. Se kävi surkean huonosti. Lapset haukottelivat, ojentelivat itseään, kuiskuttelivat toisilleen, olivat tarkkaamattomia ja tekivät senkin tuhansia pikku ilveitä, opettajattaren turhaan koettaessa saada heitä tottelemaan. Neljännestunnin perästä — jonka kuluessa eversti Parker pari kertaa kärsimättömästi oli liikehtinyt tuolillaan — lähdimme huoneesta.

— Oi Jumalani — sanoi hän ja pyyhki kädellään päätänsä — hän turmelee minun luokkani, minun pienen, virkeän, elokkaan, suloisen luokkani! Ettekö näe, että se on *hänen syynsä*, että he ovat unisia ja tarkkaamattomia? Minä olen johtanut samaa luokkaa. Minä tiedän, että he voivat istua liikahtamatta, imien opettajan sanoja kuin pienet, janoiset kukat — niitä ne juuri ovatkin, Jumala heitä siunatkoon! Mutta hän, tuo armoton olento, tuo hirviö . . . opettajatarta tarkoitan, hän seisoo siellä ja antaa heille vesivelliä teelusikallisen joka toinen tunti, sen sijaan, että hänen tulisi antaa heille täysi määrä oikeata, voimakasta ravintoa . . . . Tulkaa, täällä saatte nähdä jotain toista.

Hän aukasi erään toisen luokkahuoneen oveni, siellä muuan nuori, reipas, vilkassilmäinen tyttö opetti luokalle «kirjoituslukemista».

Ruusu lehtineen oli piirustettuna mustalle taululle.

— No, Johnny! — sanoi opettajatar — mitä näet taululla? (Kolmekymmentä pientä kätöstä viittasi kärsimättömästi) Johnny: minä näen ruusun.

— Mitä näkee Maria?

Maria ilmoitti hänkin näkevänsä ruusun.

— Mitä tiedämme ruusuista? Cora . . . Arthur . . . Anny . . .

Nämät kaikki kertoivat sitten vuoroonsa, «että löytyy punaisia, valkoisia ja keltaisia ruusuja», «että ruusuilla on piikkejä», «että ruusut tuoksuvat», «että ruusut kasvavat pensaissa» j. n. e.

— Kuka osaa kirjoittaa sanan «ruusu»? kysyi opettajatar.

Pari kolme luokan parhaita ilmoittautui ja sai koettaa onneansa. Kolmekymmentä silmäparia seurasi hartaalla innolla noita pieniä, pyöreitä

sormia, jotka liitupalaa pitivät nipistettynä. Kun sitten vielä hetkinen oli puhuttu ruususta, kirjoitti opettajatar taululle — yhä kysellen lapsilta — muutamia lyhyitä lauseita, jotka lyhyesti sisälsivät sen, mistä oli keskusteltu: «Ruusu. Punainen ruusu. Johnny antaa Annylle ruusun. Ruusut tuoksuvat» j. n. e. Sitten alettiin kirjoittaa vihkoihin.

Kieltämättä oli jotain miellyttävää opettajattaren esiintymisessä. Hän oli samalla vakava, vilkas, asiaan kiintynyt. Hän ainakin *näytti* niin suurta mieltymystä lasten vastauksiin, ettei ollut ihmeteltävää näiden halu saada vastata hänen kysymyksiinsä. Eversti Parker vei minut pois huoneesta. Hänen silmänsä loistivat.

— Katsokaapas tuossa on semmoinen, joka ymmärtää minun metoodini! Hän antaa lapsille mitä niiden on oikeus vaatia: tarpeeksi ravintoa niiden tiedonhalulle. Me näännytämme lapsemme nälkään. Nehän eivät pyydä muuta, nuo pienet raukat, kuin että me annamme ruokaa niiden avoimiin suihin, niinkuin lintujen emotkin antavat ravintoa poikasilleen. Mutta — kuinka moni opettaja ymmärtää tämän?

Me kävelimme taas edes takaisin korridoorissa.

— Se puoli minun metoodissani, johon enin vimmastutaan — jatkoi Parker — on vihani kaikkea kurinpitoa vastaan. Oi, ei tiedetä kuinka vaikeata minun on ollut luopua siitä. Minä olen vanha sotilas. Tiedän hyvin mitä kurinpito on. Ja voisin saada toimeen loistavan kurin koulussani. — Hän oikaisi ruumistaan ja hymyili ylpeästi. — Mutta kuri on yksilöisyyden katkerin vihollinen, ja minä olen — verta vuotavin sydämin — pyyhkinyt sen pois ohjelmastani. Vapaus on — kehitystä, pakko — seisahdusta — se on minun vakaumukseni. Jos koulu vaatii ankaraa kuria, niin se kasvattaa hyviä sotilaita, vaan ei kansalaisia. On huomautettu, että minä en koskaan rankaise poikaa, joka ei tule säännöllisesti kouluun. Se on totta. Minä arvelen näin: jollei koulua tehdä pojalle niin vichättäväksi, että hän mieluummin nousee ylös klo 7 ja tulee sinne lumessa kahlaten tai kesän helteessä, kuin laiminlyö tämän, niin on turhaa vaivaa *pakottaa* häntä koulussa käymään. Hänellä ei jälkimmäisessä tapauksessa ole mitään hyötyä koulunkäynnistään . . . Tiedän että olen radikaali, mutta minä luotan sokeasti tähän radikalismiin. Nähkääs, minä olen täydestä sydämestäni demokraatti. Minä tahdon, että *koko kansa* hallitsee, eikä vaan jotkut harvat. Sen vuoksi on kansalaisten, miesten ja naisten, oppiminen itseään hallitsemaan, sillä se on ensimmäinen ehto va-

paassa maaasa. Mutta sitä he eivät koskaan opi, jollei koulu heitä opeta. Minä tiedän, että meillä on paljon turmelusta valtiollisissa piireissä. Se tulee siitä, että me olemme vasta itsehallinnon ensimmäisellä asteella. Me tulemme kaikkialla monta kertaa kaataneeksi kuorman, ennenkun kansa oppii hallitsemaan. Mutta kerran se on oppiva ja tähän pyrkiminen on kaikkein meidän velvollisuutemme. Sen vuoksi tahdon opettaa tyttöni ja poikani hallitsemaan itseään. Senvuoksi en tahdo kuria . . . Mutta nyt saatte nähdä minun tyttöni, minun oivat tyttöseni opettajatarluokalla.

Me menimme ylös kolmanteen huonekertaan ja astuimme saliin, johon näytti mahtuvan 200 à 300 henkeä. Se oli nyt melkein täynnä nuoria tyttöjä, jotka vihot kädessä istuivat odottamassa «the colonel»ia. Omituisempaa pedagogiikan oppituntia, kuin se, mitä nyt sain kuunnella, tuskin saattaa ajatella. Ilman konseptia, ainakaan ei ollut mitään semmoista näkyvissä, ilman havaintokalustoa, nähtävästi ilman mitään tarkkaan seurattua suunnitelmaa, viehätti tämä omituinen opettaja meitä ikäänkuin noitavoimalla. Nopeasti seurasivat kysymykset ja vastaukset toisiaan, ja voi sitä joka sotkeutui epäselvyyksiin tai fraaseihin! Tukasta vedettiin hän esille, kuvallisesti puhuakseni, ja joutui yleisen pilkan esineeksi, samalla kun opettajan punaiset, rumat kasvot säteilivät hänelle kateederista kuin hyvänsävyisyyden aurinko. Paremmin sanoen estraadilta, sillä tuo merkillinen mies halveksi nousta juhlalliseen kateederiin. Hän istui pienen pöydän ääressä, jonka mustaksi maalattuun pintaan hän nojasi käsivarsiaan leikkien lyijykynällä.

Kun tunti oli päättynyt, nousi hän seisoalleen, kuivasi otsaansa ja vastasi luokan jäähyväisiin pienellä kumarruksella. Seuraavassa silmänräpäyksessä kaikui hänen äänensä voittaen monesta sadasta äänestä syntyneen melun: ladies, the demonstration lessons are given to day in the B-room, third story! (Hyvät naiset, havainto-opetustunti on tänään B-huoneessa, kolmannessa kerrassa). — — — — — — — — —

Francis Wayland Parker syntyi 1837 Bedfordissa New Hampshiressä. Kahdeksan vuoden vanhana joutui hän erään farmerin luo toimittamaan renkipojan tehtäviä, näin saadakseen elatuksensa. Mutta 13-vuotiaana alkoi tupa tuntua hänestä ahtaalta ja hän lähti ilman rahaa, ilman ystäviä ja ilman auttajia lähimpään kouluun, jossa hänen koko kouluajan onnistui elättää itseään tilapäisellä työllä. Viidentoista vanhana alkoi hän jo antaa opetusta ja vähitellen kasvoi maine hänen erinomaisista opettajalah-

joistaan siihen määrään, että hän heti koulunkäynnin päätyttyä sai useita tarjouksia. Kun sota syttyi keväällä 1861, oli hän erään koulun johtajana Illinoisissa. Kouluneuvosto vaati häntä tunnustamaan kuuluvansa etelävaltojen puolueeseen, mutta kun hän koko sydämestään inhosi orjuutta, luopui hän paikastaan ja rupesi sotilaaksi pohjoisvaltojen armeijaan. Siinä hän kohosi korkeaan arvoon, tuli haavoitetuksi ja otettiin Magnolian luona vangiksi.

Sodan loputtua otti hän eron virastaan ja palasi pedagogiikan alalle. Kaksi vuotta opiskeltuaan Saksan yliopistoissa, kutsuttiin hän koulusuperintendenttinä tarkastamaan Quincyn kouluja. Hänen sikäläisen vaikutuksensa tulokset herättivät tavatonta huomiota niiden uutten, rohkeiden ja omituisten metoodien tähden, joita hän pani toimeen ja puolusti puheissaan sekä kirjoituksissaan. Innostuneita oppilasryhmiä liittyi häneen ja toiselta puolen syntyi lujia vihollisjoukkoja. Kaikkialla tahdottiin nähdä ja kuulla häntä, oltiinpa sitten hänen *puolellaan* tai häntä *vastaan*.

Aina siitä asti on hän eri paikoissa vaikuttanut käytännöllisenä pedagoogina. Hänen intohimonsa on opettaminen. Hän syntyi opettajaksi ja tahtoo kuolla opettajana. Mutta mikään ei saata hänen mieltänsä niin kuohuksiin kuin huono opetus. Jo pienenä, 9-vuotiaana koulupoikana hän kerran nousi luokalla ja sanoi opettajalle, että tämä «ei osannut opettaa». Ei sodassakaan hän voinut unhottaa mielitointaan, vaan kirjoitti, vapaahetken tultua, teltassa tai leiritulen ääressä jonkun uuden lisäyksen niihin metoodeihin, joita hän siihen aikaan valmisteli «päässään», ja jotka sittemmin tekivät hänet kuuluisaksi.

Mutta tähän asti käytyjä pedagoogisia valtateitä vastaan hän sotii, ja hänen nähtävästi liian pitkälle mennyt vastenmielisyytensä kuria vastaan on hankkinut hänelle monta vastustajaa. Näyttää myös siltä, kuin tämä kohta olisi heikoin hänen järjestelmässään. Sillä se edellyttää, että kaikki koulut voivat kustantaa itselleen ideaaliopettajia. Se vaatii niin mahdottoman paljon kasvattajalta, että vaan harvat voivat saavuttaa päämäärän. Sitä paitsi saattaa epäillä onko se oikea periaate, että velvollisuuden täyttämistä vaaditaan lapsilta ainoastaan silloin kun he sitä pitävät hauskana. Heitähän kasvatetaan elämää varten ja tämä ei ole leikintekoa, kun on velvollisuus kysymyksessä, olkoonpa se sitten meistä hauska tai ei. Eversti Parkerin omassa koulussa näytti, ainakin sellaisesta joka ei ole pedagoogi, vallitsevan aivan ihastuttavan hyvä järjestys sen viikon kuluessa, minkä

minä olin sitä katsomassa. Mutta suuri henki voi luoda ja koossa pitää paljon semmoista, joka huonommin johdettaessa raukee tyhjään.

Francis Parker on niin innostunut opettajatoimeen, ettei hän edes sunnuntaisin suo itselleen lepoa. Silloin hän nimittäin johtaa eräällä luokalla raamatunkeskustelua sen seurakunnan kirkossa mihin hän kuuluu (Unitariaaniseurakunta Engelwoodissa). Nämät tunnit ovat kylläkin realistisia ollakseen uskontotunteja. Opettaja istuu, koko joukko nuoria miehiä ympärillään, hymyilee, kyselee ja tekee huomautuksia tavallisella, äkkinäisellä, vilkastuttavalla tavallaan. Tuntuu siltä kuin voisi hän puhua hengen kiveenkin. Kuitenkaan ei mikään voi olla todellisempaa, ei mikään liikuttavammin vakaista kuin hänen esityksensä kristinopista. Moni nuori mies, jonka joku mahtipontinen pappi on pelottanut tichensä, on eversti Parkerin kautta saanut halun panna huomiota elämän vakavimpaan kysymykseen.

Hänen olemuksensa tekee miellyttävän vaikutuksen. Vaikka hän koko ajan puhuu, kun on hänen seurassaan, ei kuitenkaan väsy häntä kuulemaan. Tuossa lujassa, sointuvassa äänessä on yhtä paljon eri vivahduksia, kuin hänen henkensä uhkuu uusia aatteita.

Kasvava sukupolvi on hänen kallein, rakkahin, hellimmin hoidettu aarteensa.

Hän lopettaa teoksensa «The art of teaching» (Opettamisen taito) seuraavilla sanoilla: «kaikkeen siihen mitä tässä olen sanonut ja kaikkiin niihin erehdyksiin, joita olen tehnyt sekä ajattelemisessa että ajatusteni lausumisessa, on ollut ainoastaan yksi vaikutin sydämessäni, ja se on, että lapset, tämän maan armaat lapsukaiset, meidän, opettajain, avulla saataisiin kehittymään henkiseen, siveelliseen voimakkuuteen, joka on heitä auttava taistelemaan elämän taistelua, — että heistä tulisi tunnokkaita, ajattelevia kansalaisia ja että heitä valmistettaisiin siihen, mikä seuraa tämän elämän jälkeen».

Eräs hänen entisistä oppilaistaan sanoi hänestä: «kun Francis Parker kerran eroaa elämästä, kadottavat Amerikan lapset parhaan ystävänsä, viisaimman hyväntekijänsä ja taitavimman puolustajansa».

Aarne.

Kansanopetus Ranskassa ja Suomessa.

Vastaus hra B. Boxströmille.

«Vartijan», maamme kirkollisen kuukauslehden, Toukokuun vihossa tältä vuodelta on historian ja kasvatusopin lehtori Sortavalan seminaarissa hra Boxström ottanut puheeksi Valvojassa julkaisemani kirjoituksen kansakoululaitoksesta Ranskassa. Että hänen ja minun arvosteluni tästä aineesta, niinkuin ylipäänsä historiallisista ja kulttuurikysymyksistä, melkoisesti eroavat toisistaan, sen saatoin ennalta arvata, mutta mitä en laisinkaan aavistanut oli se, että minun tulisi täytymys panna vastalause hra B:n kirjoitusta vastaan sentähden, että siinä kauttaaltaan oletetaan minun kannattamikseni ajatuksia, joita en tunnusta omikseni.

Uskonnottomuus on, niin sanoo hra B., Ranskan uuden valtiokoulun päätunnusmerkki. Ja kun minä kirjoituksessani olin maininnut sitä katsantotapaa, josta Ranskan kansanopetuksen uudistus on lähtenyt, «yleväksi, suuria tavoittelevaksi», ja kun sen lisäksi olin sanonut Suomen kansakoululaitosta, verrattuna samaan laitokseen Ranskassa, «keskeneräiseksi», niin hra B. muitta mutkitta luulettelee, ja näkyy itse luulevan, että minä tahdon Suomenkin kansakoulua uskonnottomaksi ja että sitä hra Palménin ja minun pyyntöesitykseni viime valtiopäivillä kuntien velvoittamisesta kansakoulujen perustamiseen oikeastaan lie tarkoittanutkin! Siinähän se nyt on koko salainen juonemme paljastettu!

Paha vaan, että lausuntoni valtiopäivillä ovat jyrkässä ristiriidassa tuollaisiin selityksiin. Ja olinhan sen lisäksi puheena olevassa kirjoituksessani kysynyt: «Onko täälläkin — protestanttisessa maassa, jossa kansanopetus vanhastaan on ollut kirkon päätehtäviä — se käsitys väkisin juurrutettava kansaan, että yhteistyö kirkon ja koulun välillä on mahdoton?» Tämä kysymys tietää kaiketi, että «lopputarkoituksena» tavoittelen uskonnon poistamista Suomen kansakoulun oppiohjelmasta?!

Asianlaita on se, etten lausunut hyväksyväni uskonnon opetuksen poistamista edes Ranskankaan kouluista. Koetin näyttää, mitkä asianhaarat siinä maassa vaikuttivat tämän poistamisen. Sanoin, että «koulun ja kirkon erottaminen on tasavallan puolelta ollut oman olemisen suojelemista», ja

mainitsin erään protestanttisen papin, professori Lichtenbergerin, mielipiteen, että koulujen maallistuttaminen on omantunnon vapauden ainoa turva maassa, joka siihen määrään kuin Ranska on uskonnollisten riitojen rikkirepimä. Mutta tämän ohessa huomautin myöskin, että itsensä puolustus oli vuoroonsa muuttunut vainoksi, ja että moni Ranskan nykyisen oppipakon etevimmistä harrastajista, niinkuin esim. Jules Simon, ei mitenkään hyväksynyt koulun ja kirkon ehdotonta eroa. Niinikään näkivät Valvojan lukijat kirjoituksestani, että yksin Lichtenbergerkin tahtoo tavallaan palauttaa uskonnon opetuksen kouluun, vaikka hän hyväksyy, että se on siirretty maallikko-opettajilta kunkin uskokunnan papiston haltuun. Asetin eri mielipiteet rinnan, yrittämättä itse ratkaista, missä tasavallan olisi pitänyt pysähtyä puolustustoimissaan katolisen kirkon anastuksia vastaan. Syynä tähän varovaisuuteeni oli yksinkertaisesti vaan se erehtymisen vaara, joka tuollaisessa arvostelussa on liian lähellä. Mutta tätä vaaraa hra B. ei näy aavistavankaan. Tuo vaitioloni on hänestä riittävä todistus, että nyt muka yritetään Suomessakin tehdä kansakoulut pakanuuden pesiksi. Ja kokonaan haltijoissaan huudahtaa hän: «emme tahdo, että Herra Jumala karkoitetaan meidän kouluistamme, ei millään ehdolla, ei missään nimessä, ei vapaudenkaan ja rauhan, kuten on tapahtunut Franskassa»!!

Entisen pakollisen uskonnon opetuksen sijaan on Ranskassa asetettu kansakouluihin pakollinen moraalin opetus. Hra B. ilmoittaa lukijoilleen: «hra Danielson *kiittää* omasta puolestaan tuota yritystä opettaa moraalia ilman uskontoa». Tämä väite on — *perätön.* Siteerasin Jules Ferryn ja professori Marionin kiittäviä lauseita moraalin opetuksesta, «täysin *ymmärtääksemme*», niin kuuluivat sanani, «heidän tarkoituksensa ja toiveensa». Marion esim. lausuu: «Siunattu se päivä, jolloin koulusta, jossa se jo itää, on levinnyt koko kansaan käsitys, että yläpuolella puolueita on isänmaa ja riippumattomana uskonnollisesta käsityksestämme kaikkein meidän ensimmäinen ja yhteinen velvollisuutemme olla rehellisiä ihmisiä ja kunnon kansalaisia». Tällaiset lauseet silmäin edessä nimitin tuota yritystä opettaa velvollisuuksien täyttämistä kanssaihmisiä ja isänmaata kohtaan aivan erityisenä oppiaineena todistukseksi siitä »*innostuksesta*», jolla Ranskan tasavallan johtavat miehet siveellisen tunnon vahvistamisesta ja jalostuttamisesta hakevat isänmaalleen apua. Tämä ei vielä, hyvä hra B., tiedä sitä, että «hra D. kiittää omasta puolestaan tuota yritystä opettaa moraalia ilman uskontoa», ja vielä vähemmän tietää se, että muka tahtoisin uskon-

notonta moraalin opetusta meidänkin kansakouluissamme uskonnon opetuksen sijaan. Olinpa vielä päätteeksi lievässä muodossa lausunut epäilykseni Ranskassa koetetun yrityksen onnistumisesta («Kuinka se päättyneekin, aina on se toki — —»). Luulin tuon riittävän kysymyksessä, jossa järjellinen ihminen tuskin saattaa ajatellakaan Ranskan esimerkin noudattamista meidänkin maassamme. Mutta unohdin, että heikkohermoisuus on aikamme tauteja ja että monikin sen vallassa näkee aaveita keskellä päivää.

Hra B. moittii minua siitä, että vaan vähän olen puhunut Ranskan uuden kansakoululaitoksen *hedelmistä.* Hän on oikeassa, niistä olen tahallani puhunut aivan vähän. Muistettakoon, että vielä on tuskin vuosikymmenkään kulunut tärkeimpien kansakoululakien säätämisestä, jotka lait sitä paitsi eivät suinkaan kaikki koko laajuudessaan heti astuneet voimaan. Niinpä esim. ei koulujen laïcisatsioonia vielä ole kokonaan toteutettu. Tämän vuoden loppuun asti on kuntien oikeus määrätyillä ehdoilla käyttää poikakouluissa hengellisiä opettajia, ja tyttökouluissa jatkuu tämä oikeus vielä kauemminkin. Mutta opettajahan koulun tekee ja sen hengen määrää. Kun sitä paitsi koulunkäynti on seitsenvuotinen, on selvää, ettei vielä monessakaan paikassa ole aivan suuria lapsimääriä, jotka ovat saaneet koko kouluopetuksensa uusien lakien hengessä ja niiden määräysten mukaisesti. Mutta niin ollen on tietysti ennenaikaista varmuudella puhua näiden lakien hedelmistä nousevan nuorison siveelliseen käytökseen nähden ja siinä kohden viitata muka jo saavutettuun kokemukseen. Joka niistä puhuu, hän piankin vastoin tahtoaan rakentaa arvostelunsa, ei kokemukseen, vaan siihen ajatukseen, joka jo a priori on hänellä Ranskan uuden koululainsäädännön vaikutuksista. Ja jos ulkomaalainen, esim. Sortavalassa, ryhtyy mainituita hedelmiä pohtimaan, kohtaa häntä vielä sekin vaikeus, että hänen useimmissa tapauksissa on mahdoton ratkaista, mikä on totta, mikä valhetta niissä jutuissa, joilla jesuiitat ja muut kiihkokatoliset koettavat kuvata Ranskan nykyisiä kouluoloja mustaa mustemmiksi.

Hra B. ajattelee tässäkin kohden toisin. Onhan Vapahtajamme «opettanut meitä myöskin tuomitsemaan hedelmistä». Kun en minä tuota käskyä noudattanut, lähtee hra B. valaisemaan Ranskan uuden koululainsäädännön tuloksia ja toivoo minunkin myöntävän hänen esintuomilleen todistuskappaleille jotakin todistavaa arvoa. Sitä en niiltä kielläkään, mutta mikä minun täytyy sanoa, on että se metoodi, jolla hän lähteitä käytte-

lee, ja ne johtopäätökset, joihin hän niiden nojalla tulee, ovat kerrassaan arvottomia.

Hra B. turvautuu ensiksikin professori Lichtenbergerin yllä mainitsemaani kirjaseen. Se sisältää suuren joukon otteita virallisista, etupäässä koulutarkastajien, lausunnoista, joissa tehdään selkoa moraaliopetuksen nykyisestä tilasta Ranskassa. Puheena olevat lausunnot, niin huomauttaa Lichtenberger, ovat kovin erilaisia. «On pessimistejä ja optimisteja, usein samassa departementissa ja vieläpä samassa koulupiirissäkin, aina sen mukaan, minkälainen on kertojan oma luonne ja omat persoonalliset kokemukset. Siitä ovat kuitenkin kaikki nämä lausunnot yksimielisiä, että 1882 vuoden laki [joka määräsi moraaliopetuksen kansakouluun] on vasta niin lyhyen ajan ollut käytännössä, ettei vielä voi todenteolla ratkaista, mitä hedelmiä se on kantanut». Siis sama huomautus, jonka vastikään tein Ranskan uudesta koululainsäädännöstä kokonaisuudessaan. Lausunnot todistavat, että moraalin opetus, niinkuin arvata saattoikin, on niin vaikea suoritettava, etteivät useimmat kansakoulunopettajista ensi alussa ole siihen täysin pystyneet. Melkoinen määrä opettajia on vielä seminaarin käymättömiä, ja juuri he etenkin ovat kykenemättömiä muodostamaan opetuksensa lainsäätäjän tarkoitusten mukaiseksi. On lausuntoja, joista selvästi huomaa, ettei niiden antaja toivo moraalin opetuksesta vastedeskään mitään sanottavaa hyötyä. Mutta ne tuntuvat kuitenkin poikkeuksilta.

Kirjansa 8:ssa ja 9:ssä luvussa tutkii Lichtenberger erittäinkin juuri kysymystä, onko moraalin opetus jo huomattavasti vaikuttanut jotakin oppilaitten käytökseen ja luonteeseen. Oman käsityksensä, jonka lausuntojen lukeminen hänessä synnytti, lausuu hän sanoilla: «melkein joka paikassa voidaan huomata todellista edistystä». Jääköön ratkaisematta, eikö hra L. tässä liioittele ja eikö hänenkin olisi ollut syytä olla päätöksessään varovampi, mutta totta on, että erittäin monessa hänen käyttämässään kertomuksessa kehutaan moraalin opetuksen ja yleensä Ranskan uuden kansanopetuksen vaikutusta koulunuorison tapoihin. Oppilasten rehellisyys on päivä päivältä kasvamassa, vakuutetaan eräässä lausunnossa, ja samaa sanotaan, toisilla sanoilla, monessa muussakin. Erittäinkin ilmoitetaan, että moraalin opetus on suuresti elvyttänyt nuorison isänmaallista harrastusta.

Kun näemme, miten hra B. käyttää näitä lausuntoja hyväkseen, en tosiaankaan — puhuakseni hänen omilla sanoillaan — tiedä mitä ajatella. Liekö hän lukenut Lichtenbergerin kirjan, vai tunteeko hän sen ainoastaan

jostakin puolueellisesta referaatista? Hän latelee lukijan eteen koko joukon epäedullisia kohtia ja väittää, että niiden rinnalla ovat kiittävät lausunnot muka harvalukuiset! Ja näistäkin pääsee hän sillä, että huomauttaa niiden lähteneen radikaalisista paikkakunnista! Tosiaankin mukava todistustapa, mutta cui bono? Ja tokko hra B. niin varmaan tietää, mitkä kaikki seudut Ranskassa ovat radikaalisia, mitkä ei? Esim. Coulommiers, Dax, Brioude, Gaillac, Montélimar, Quimper, Parthenay, Annecy, Prades y. m. paikkakunnat, joista on lähetetty kiittäviä lausuntoja?

Hra B:n muut todistelut ovat nekin kovin omituisia. Hän luettelee pari sanomalehtikirjoitusta, joissa uskonnotonta moraaliopetusta moititaan. Näitä voisi löytää tuhansia. Hän mainitsee Nantesin kouluneuvoston toivomuksen, että uskonnon opetus jälleen pantaisiin opetuksen ja kasvatuksen perustukseksi valtion oppilaitoksissa. Tämähän osottaa, ettei kaikki tuossa «radikaalisessa» kaupungissa ole niin mädännyttä kuin hra B. luulottelee koko Ranskasta. Erään hra Guillotin mukaan ilmoittaa hän, että lasten rikokset ovat 20 vuodessa kasvaneet Pariisissa nelinkertaisesti. «Pääsyynä», niin kuuluu Guillot julistavan, «on uskonnoton opetus kansakouluissa». Sallittakoon meidän kuitenkin hiukan epäillä tämän väitteen perusteellisuutta, kunnes hrat Guillot ja Boxström todistavat, että tuo lisäys on tapahtunut yksinomaisesti tahi edes etupäässä viime vuosina ja juuri niissä lapsissa, jotka ovat nauttineet moraalin opetusta. — Todistuksena muitten mukana siitä, että muka Ranskan uusi kansakoulu tärvelee nuorison, kertoo hra B., että Pariisin läheisyydessä pantiin äsken viralta pois eräs pormestari, (tarkoitetaan arvattavasti kunnan esimiestä) joka oli antanut jakaa nuorison keskuuteen erään kirjan vapaasta rakkaudesta. Luuleeko sitten hra B., että tuo «pormestari» oli vasta näinä vuosina käynyt koulua, ja tottahan hänen virasta erottamisensa puolestaan todistaa, että Ranskankin valtio koettaa suojella siveellisestä turmeluksesta opiskelevaa nuorisoa?

Hra B. sanoo odottaneensa, että olisin täydellisemmin ja monipuolisemmin kuvannut Ranskan oloja. Hän on ehkä oikeassa: laajempi esitys olisi mahdollisesti paikoittain *väärinkäsityksen välttämiseksi* ollut tarpeen. Mutta jos minun esitykseni on vaillinainen, on hra B:n kuvaus suorastaan olojen irvikuva. Niin esim. täytyy lukijan hänen kertomuksestaan tulla siihen päätökseen, että Ranskan hallitus tahtoo estää koulunuorisolta uskonnon opetuksen. Hra B. ei sanallakaan ilmoita, että laki määrää, paitsi sunnuntain, vielä toisenkin päivän viikossa koulutöistä vapaaksi, juuri siinä

tarkoituksessa, että vanhemmilla täten olisi tilaisuus toimittaa lapsilleen sitä uskonnon opetusta, jonka he parhaimmaksi katsovat.

Älköön minua väärin käsitettäkö! Minä en suinkaan ole Ranskan olojen ehdoton ihailija. Siellä on aina ollut, ja on nykyään ehkä enemmän kuin koskaan ennen, suurten ja jalojen harrastusten rinnalla paljon huonoa ja saastaista. Niin on kansanopetuksenkin alalla, ja sen minä selvin sanoin myönsinkin kirjoituksessani «Kansakoululaitoksesta Ranskassa». Mutta varjopuolien tähden ei saa olla näkemättä ja tunnustamatta, että Ranskassa tapahtuu tätä nykyä juuri kansan sivistämisessä jättiläistyö. Vai eikö se ole siksi mainittava, että maassa, jossa kansan suuri enemmistö tähän saakka on ollut lukuun pystymätön, seitsenvuotinen koulunkäynti säädetään pakolliseksi ja satoja miljoonia käytetään täten säädetyn oppipakon toteuttamiseksi? Ja tämä tapahtuu, niinkuin tiedämme, sen jälkeen kun Ranskan kansa on taistelutantereilla kärsinyt äärettömät tappiot ja aikana, jolloin se sotavarustuksissaan kantaa suurempaa kuormaa kuin mikään muu Euroopan kansoista.

Olin kirjoituksessani sanonut, että «tuskin mikään kelpaa sieltä (Ranskasta) meidän maahamme suorastaan lainattavaksi». Mutta tärkeänä noudatettavana esimerkkinä olin maininnut sen auliuden ja voimain ponnistuksen, jolla Ranskan tasavalta koettaa kohottaa yhteisen kansan sivistystä. Hra B:n mielestä on tämäkin puhe «sopimatonta ja surettavaa». «Emme voi pitää Franskan tasavallan auliuttakaan ja tavatonta voimain ponnistusta yhteisen kansan sivistyksen kohottamiseksi meille sopivana esimerkkinä». Hämmästyksellä kysymme, minkätähden ei, ja vastauksena on tuo jo siteeraamaamme vakuutus: «emme tahdo, että Herra Jumala karkoitetaan meidän kouluistamme, ei millään ehdolla, ei missään nimessä». Siis: jos me suomalaiset oman kansakoululaitoksemme kehittämisessä osotamme samaa auliutta ja samassa määrin ponnistamme voimiamme kuin ranskalaiset, karkoitamme sillä Jumalan meidän kouluistamme! Onko tällaisissa purkauksissa mitään järkeä?

Vaan onpa hra B:llä vieläkin syy, minkätähden hän kaikessa kammoo Ranskan esimerkkiä. Ranskan kansakoulu kantaa vihan leimaa. «Se on viha, eikä rakkaus, joka on saattanut Franskalaiset niin hyvin sotalaitoksen ja teollisuuden kuin koulujen ja kasvatuksenkin alalla ponnistamaan voimiansa viimeisiin asti». Ja sentähden muka kaikki, mikä Ranskasta lähtee, ranskalaisten uutteruuskin ja uhraavaisuus, heidän aikaan saamansa

parannukset elämän eri aloilla, pitäisi jättää Suomessa ikäänkuin olemattomaksi, esimerkkinä kelpaamattomaksi! Mutta sitä paitsi: kuka meistä ratkaisee, missä oikeutettu rakkaus onnettomaan isänmaahan on lakannut olemasta vaikuttavana liikevoimana, missä liikevoimana on vaan viha ja koston halu? Ja elämmekö me suomalaiset tosiaan tätä nykyä sellaisissa oloissa, ettemme ymmärtäisi, kuinka helposti isänmaanrakkauteen yhtyy moitittavaa katkeruutta?

Kirjoituksensa lopussa lausuu hra B.: «Pitäisi toki meilläkin olla varoillansa. Pitäisi muistaa, että Suomen kansalle on annettu evankeliumi. Franskan kansalla sitä ei ole. Mutta evankeliumi on Jumalan voima. Sitä voimaa kyllä sopisi kulttuurihistorioitsijan ja politikonkin varteen ottaa. Sillä evankeliumi on sittenkin päätekijä kaikissa kulttuurihistoriallisissa laskuissa ja arvosteluissa. Ilman sitä tekijää ei kukaan ikinä voi saada laskujaan menemään lukkoon».

Kirkollisella taholla on viime aikoina useinkin puhuttu kielillä, joita me maallikot emme oikein pysty ymmärtämään. Hra B., vaikka ei olekaan pappi, on hänkin saanut tuosta lahjasta osansa. Väitteellään, ettei Ranskan kansalla ole evankeliumia, ei Jumalan voimaa, — tarkoittaneeko hän sillä, ettei Jumala olekaan lahjoittanut sanaansa Ranskan kansalle, vaan on tämän kansan hyljännyt? Jos niin on hra B:n ajatus, ja muuta hänen sanoistaan tuskin voi päättää, on siinä pelottava ilmaus siitä hengestä, jolla Laatokan rannalla arvostellaan katolista kristikuntaa.

Tuohon letkaukseen, että historioitsijan sopisi ottaa varteen historian päätekijä kaikissa historiallisissa laskuissa, sopisi minun ehkä vastata huomauttamalla yhtä ja toista, mitä sopii odottaa mieheltä, jonka tehtävänä on kansamme vastaisten opettajien tutustuttaminen ihmiskunnan kehitykseen ja kasvatusopin sääntöihin. Mutta tuollaisista syrjäiskuista tuskin kumpainenkaan mitään kostumme. Lausun sentähden lopuksi vaan sen toivomuksen, että kun hra B. vastedes astuu vastustamaan minun tahi muiden kirjoituksia, hän sitä ennen tarkemmin kuin tällä kertaa ottaisi perehtyäkseen niiden sisällykseen, muuten voi uudelleen tapahtua, että hän aivan suotta lähtee partioretkelle ja panee alkuun kynäsodan, josta ei kenelläkään ole hyötyä.

J. R. Danielson.

Kotimaan kirjallisuutta.

Fädrens röst. Helsingissä 1891, Otava. 101 siv. 12:o. Hinta 1: 50, kans. 2: 25.
Isien ääni. Helsingissä 1891, Otava. 101 siv. 12:o. Hinta 1: —, hienommalla paperilla 1: 50, kans. 2: 25.

Näyttää siltä kuin valtiopäivien tärkeät työt olisivat viime keväänä niin yksinomaisesti vetäneet yleisön mielen puoleensa, ettei yllä mainitun merkillisen teoksen ilmestyminen voinut herättää sitä huomiota, jota se ansaitsee. *Isien ääni* ei ole mikään tavallinen antologia («kukkaspoiminta»), jommoisia on olemassa monenlaisia kaikilla mailman kielillä ja joilla yleensä on se vika, että ne ovat kovin ikäviä; vaikka tosin niihin saattaa olla poimittuina kauniimpiakin «kukkasia» nerokkaimpain kirjailijain teoksista, niin niistä tavallisesti on tullut vaan kuivia herbarioita, hajanaisia, tuoksuttomia, värittömiä. Mutta niin ei ole Isien äänen laita. Vaikka sekin on valikoima irtonaisia lauselmia, niin siitä on syntynyt eheä, henkevä kokonaisuus. Ken sitä lukee, «Suomen hän edessään näkee, kylmän, peitetyn, köyhän, tuon pyhän syntymämaan» . . .; hän näkee siinä ne vaiheet, jotka Suomen kansa on tämän vuosisadan kuluessa saanut kokea. Ulkonaisia tapauksia siinä tietysti ei ole esitetty; vaan siinä kuvautuu se henki, joka on kansan vaiheiden juurena, sen kehityksen ponnistimena: siinä kuvautuu Suomen kansan henki, semmoisena kuin se on ilmaantunut sen jaloimmissa edustajissa, niissä miehissä, jotka ovat kasvattaneet tämän kansan siksi mikä se nyt on.

Näiden miesten lauselmia on valittu ja järjestetty sillä tavoin, että eri aikakausien luonteet, niiden tuskat, toiveet ja riennot, tulevat selvästi näkyviin. Ja kussakin aikakaudessa ilmaantuvat seuraavan enteet; muitten lauselmien välissä on näet siellä täällä joku tietäjänsana — tavallisesti runoilijan lausuma — joka viittaa tulevaisuuteen, varoittamalla, kun ajat ovat valoisat, lohduttamalla ja rohkaisemalla, kun ne ovat synkät.

Siten tästä antologiasta on, niinkuin sanottu, syntynyt eheä kokonaisuus. Johtavana aatteena siinä on isänmaa, iloinen alttiiksiantavaisuus tämän hyväksi, luottamus valon voittoon ja järkähtämätön vakaumus että oikeus maan perii.

Että tämä on ollut johtavana aatteena meidän suurten miestemme elämäntyössä, sen olemme kyllä ennenkin tietäneet. Vaan että sitä on niin johdonmukaisesti ja syvämietteisesti perusteltu, niin valtaavan nerokkaasti lausuttu, siitä varmaan moni on vasta tämän kokoelman avulla saa-

nut selvän käsityksen. Etenkin lukija oppii entistä selvemmin oivaltamaan Snellmanin neroa. — Se kansa, joka on synnyttänyt niin suuria ja jaloja henkisiä voimia, on elinvoimainen kansa.

Kun ne synkät pilvet, jotka peittävät isänmaan tulevaisuuden, raskaasti painavat mieltäsi, kun epätoivo on iskeä kyntensä sydämeesi, ota silloin «Isien ääni» hyllyltäsi. Et ole kauvan kuunnellut sen sointua, ennenkun tuska hellittää ja epätoivo poistuu, ja luottamus ja toivo vahvistavat jälleen mielesi työhön.

Tämän niin suuriarvoisen, niin taidokkaasti sommitellun kokoelman alkuunpanija ja toimittaja on herra *E. Nervander*. Suomenkielinen painos on — luonnollisista syistä — suurimmaksi osaksi käännöstä ruotsista. Jossakin sanomalehdessä olen nähnyt suomennosta moitittavan kankeaksi; esimerkkinä tuotiin esille joku Snellmanin lauselma. Moitetta en saata katsoa oikeutetuksi. Päinvastoin on suomenkielisen laitoksen toimittajan, herra O. Relanderin, onnistunut erittäin luontevasti ja sujuvasti suomentaa sekä Snellmanin että muiden kirjailijoiden sanat. Jos joku Snellmanin lauselma tuntuu raskaanlaiselta, niin kyllä se on alkukielellä ainakin yhtä raskas. Snellmanin syvät aatteet eivät aina taipuneet lausuttaviksi yhtä helppotajuisesti, kuin tavalliset sanomalehtien aprikoimiset. — Ne runo-otteet, jotka eivät ennen olleet suomennetut, on hra E. Tamminen kääntänyt. Hänkin on yleensä suorittanut arkaluontoisen tehtävänsä varsin hyvin; Topeliuksen runojen välkkyviä värivivahduksia ja hienoa tuoksua näkyy kuitenkin olevan sangen vaikea kääntäessä säilyttää.

O. E. Tudeer.

L. Busemann, Kansantajuinen Fysiikka. I—III osa. Mukailemalla saksasta suomentanut Ludvig Kiljander, Semin. lehtori. Jyväskylässä 1890, K. J. Gummerus. 768 siv. 8:o. Hinta 6: 40.

Yllämainittu teos, josta nyt voimme ilmoittaa kolme ensimmäistä osaa, tulee ilmestymään noin neljässäkymmenessä kolmen painoarkin kokoisessa vihossa, à 40 penniä vihko. Kirja tulee siis jotensakin laveaksi ja kokoonsa katsoen verrattain helppohintaiseksi. Koska kirjallisuutemme etenkin luonnontieteen alalla on varsin köyhä, on tämä kirja omansa poistamaan erittäin tuntuvan puutteen. Samassa, kun me nyt lausumme ilomme kirjan ilmestymisen johdosta, tahdomme myös kohta myöntää, että teos suomenkielisessä muodossaan yleensä vastaa jotensakin hyvin tarkoitustaan, vaikka yksityiskohdissa saattaa olla yhtä ja toista muistutettavaa.

Alkaen aivan yksinkertaisista ja yleisesti tunnetuista luonnonilmiöistä johtaa kirja lukijansa yhä monimutkaisempiin ja mahtavimpiin ilmiöihin, näyttäen että samat järkähtämättömät luonnonlait, jotka me kohtaamme

jokapäiväisessä elämässämme, myöskin määräävät taivaankappaleitten kulun ja vaikutuksen toisiinsa. Että kirjantekijä tässä luonnonlain kuuliaisuudessa näkee Kaikkivaltiaan viisautta ja johtoa luemme me ansioksi. Jos kohta tämä näkökanta on tavaton nykyajan luonnontieteellisissä kirjoissa, todistaa se kuitenkin, että tekijä tuntee sen kansan katsantotavan, jonka luettavaksi kirja on aiottu. Kirjan ansioksi täytyy vielä lukea, että kirjoitustapa on hauska, välistä leikillinenkin, ja että se selvyys, millä luonnonlakeja ja niitten vaikutusta ylipäänsä esitetään, todellakin tekee kirjan niin kansantajuiseksi, ettei erityisiä ennakkotietoja tarvita sen ymmärtämiseen. Kuvat, joita kirjassa on runsaasti, ovat enimmäkseen hyviä ja valaisevia.

Saadaksensa yksinkertaisia esimerkkejä luonnonlakien vaikutuksesta, siirtyy tekijä usein fysiikan ulkopuolelle, etenkin mieluisasti eläin- ja kasvitieteen alalle. Tätä me emme pidä millään lailla sopimattomana niin kauvan kun se tapahtuu yllämainitussa tarkoituksessa, sillä onhan kaikilla luonnontieteillä yhdyssiteitä, jotka tekevät, että ilmiöitä toisen alalla parhaimmiten voi selittää toisen tieteen avulla. Me emme sentähden tahdo ankarasti tuomita noita kertomuksia esim. sammakon «pyrstöntapaisesta hännästä» (siv. 399) ynnä muista elävien ja kasvien elämänvaiheista, vaikka ne eivät sovi fysiikan tavallisiin rajoihin. Onpa näitä rajoja laajennettu vieläkin hämmästyttävämmin. Saamme näet keskellä fysiikkaa lukea pitemmän asevelvollisuuden hyötyä ja haittaa koskevan esityksen ja sen jälkeen seuraavan makukappaleen (siv. 419): «Tuskin voineekaan epäillä, että monet selkärangan koukistukset, olkapäiden vinoudet ja muut senkaltaiset viat ovat koulussa hankitut, eivätkä synnynnäisiä. Ja kumminkin tahdotaan vielä laittaa tytöillekin kahdeksanluokkaisia lyseoita, vaikka ne tavallisissakin tyttökouluissa jo tulevat kyllin vinoiksi, ja nuo paljon kestävämmät pojatkin kevätlukukauden lopussa ovat melkoisen kalpeaksi käyneet. Mutta onhan se ajan henki, ja kukapa sille silloin voi mitään. Täytyy aina saada koettaa, ennenkun uskoo». — Vähentämättä kirjan arvoa kansantajuisena fysiikkana olisi aivan hyvin voinut jättää pois semmoisetkin kohdat kuin (siv. 428): «Tilatkaa siis ‚Duodecim'-seuran ulosantama ‚Terveydenhoitolehti'; se on hyvin huokeahintainen», tahi sivulla 447 lausuttu koulujamme koskeva jotensakin ankara moite y. m. tämänkaltaiset paikat.

Suureksi hyödyksi olisi sen sijaan ollut, jos tekijä jo kirjan alussa olisi omistanut yhden luvun metrilliselle mittajärjestelmälle (joka jo tulevana vuonna tulee yleisesti käytäntöön) ja sitten johdonmukaisesti olisi käyttänyt tätä järjestelmää ja muita tieteessä käytettyjä yksikköjä. Ikävän vaikutuksen tekee näet lukijaan tuo tapa käyttää välistä vanhaa välistä taas metrijärjestelmää ja vuorotellen (esim. siv. 99—101) Réaumurin ja Celsiuksen lämpöasteikkoja numeroarvoja ilmoittaessa.

Asiallisista erehdyksistä tahdomme vaan mainita seuraavat. Siv. 274 luetaan: «Me täällä Suomessa olemme jo 60—70 leveysasteen matkalla tasaajasta, ja kun aurinko syksyllä ja keväällä tasaajan seuduilla seisoo kohtisuorasti taivaalla, siis semmoisessa asennossa, että sen säteet maanpinnan kanssa muodostavat suoran kulman, on se meillä niin alhainen, että sen säteet ainoastaan tekevät kolmannen osan samanlaisesta kulmasta eli 30°. Kaksi kolmatta osaa*) auringonlämmöstä menee siten meiltä hukkaan». Tämä ei kuitenkaan ole oikein, sillä lämmön vaikutus on verrannollinen sen kulman siniin, jonka säteet muodostavat lämmitettävän pinnan kanssa. Jos nyt, niinkuin kirjassa tehdään, ainoastaan tämä kulma otetaan lukuun, niin menee kysymyksessä olevassa tapauksessa, jolloin kulma on 30°, ainoastaan puolet auringonlämmöstä meiltä hukkaan, sillä sin. $30^0 = {}^1/_2$. — Luonnottomalta tuntuu myöskin kirjan isobaarikarttaa (sivulla 356) koskeva selitys, jossa kerrotaan, että «Ranskassa ja Englannin kanavassa on myrskyllä*) siis suurin voimansa» vaikka minimin keskikohdassa ilman paino on ainoastaan 2 $^1/_2$ millimetriä alhaisempi kuin sen kehällä. Tekijä on tässä kohdassa varmaankin erehtynyt luullessaan, että ensimmäinen numero ilman paineen arvoa ilmoittavasta luvusta lyhyyden vuoksi on pois jätetty. Kartassa olevat numerot tarkoittavat, niinkuin tavallisesti käytetään, sentimetrejä, eikä millimetrejä. Ainoastaan ne isobaarit, jotka yhdistävät paikkoja, joissa ilman paine on sama tasainen sentimetriluku, ovat kartassa numeroilla merkityt. Välillä olevat numerottomat isobaarit vastaavat puolia sentimetrejä. Jos tältä kannalta arvostelemme kartassa kuvattua ilman paineen tilaa, tulemme todellakin siihen päätökseen, että tämä 2 $^1/_2$ sentimetrin (= 25 mm.) minimi on kylliksi suuri voidaksensa vaikuttaa myrskyä Ranskassa ja Englannin kanavassa. Tämä muistutus koskee myöskin seuraavia isobaarikarttoja. — Siv. 713 selittää tekijä, kuinka termometrien kiehumapiste on määrättävä. Vaikka kirjassa ennen on laveasti selitetty, että veden kiehumapiste vaihtelee ilman paineen kanssa, ei tekijä tässä sanallakaan mainitse, että ilman paine on välttämättömästi huomioon otettava termometrin kiehumapistettä määrätessä.

Kirjan sisältämät tiedonannot eri suureiden numeroarvoista ovat välistä vaillinaiset. Niin on (sivv. 80—81) lause: ««Jos nyt ruunu, joka painaa 20 naulaa, on puhdasta kultaa», ajatteli Archimedes, «niin täytyy sen veteen upotettuna menettää $^{20}/_{19}$ eli 1 $^1/_{19}$ painostaan»», mahdoton ymmärtää. Lauseen loppuosan täytyy luonnollisesti kuulua: — —, niin täytyy sen veteen upotettuna menettää $^{20}/_{19}$ ℔ eli 1 $^1/_{19}$ ℔ painostaan. Samaten on siv. 203 esiintuotu numeroita mainitsematta mitä ne merkitsevät. Sivulla 673 luetaan: «Terve ihminen ulostaa näkymättömän hiestä-

*) Meidän harventama.

misen kautta ruumiistansa 900 gr.», mutta missä ajassa (= päivässä) tämä määrä ulostetaan, siitä jää aivan epätietoiseksi. — Lapselliselta tuntuu taas tuo luku $15^0,654$ R (siv. 99) kun kymmenes osatkin lienevät jotensakin epävarmat.

Omituisia lauseparsia ovat esim. (siv. 132 viimeinen rivi) «vesikaasu on yhdistys vedestä ja lämmöstä»; (siv. 157, 10 riv. alhaalta) — — — «vuoria, jotka vesikaasut jäähdyttävät» (lue: vuoria, jotka jäähdyttävät vesikaasut); (siv. 164, 6 riv. ylhäältä) «Jäät pysyvät siinä tapauksessa koko talven heikkoina ja ihmiset pudottelevat hevosiansa vähän väliin».

Ne harvat painovirheet, jotka me olemme löytäneet, eivät ole erehdyttävää laatua. Näistä tahdomme kuitenkin mainita seuraavat: siv. 689 riv. 6 ylhäältä on 1^0 lue 0^0; siv. 730 ja 749 on muutamassa paikassa — merkki jäänyt pois 0^0 astetta alhaisempien astelukujen edestä; siv. 251 on selityksessä kuvaan 61, että h-torveen keräytyy happea ja o-torveen vetyä, vaikka kuvassa näkyvistä kaasuvolymeistä päättäen asian laita olisi päinvastainen.

Jos vielä lisäämme, että muutamat osat niinkuin esim. aaltoliikkeen ja kiihtyvän liikunnon selitykset olisivat kuvia käyttämällä voineet tulla vielä helppotajuisemmiksi sekä että muutamat meteoroloogiset kartat voisivat olla selvemmät ja enemmän opettavaiset, niin luulemme maininneemme tärkeimmät muistutukset, mitkä kirjaa vastaan voi tehdä.

Vaikka kysymyksessä olevassa kirjassa löytyy muutamia erehdyksiä, niinkuin yllä olemme osottaneet, eivät nämät suuresti vähennä kirjan arvoa kansantajuisena fysiikkana. Joka tapauksessa on tämä teos sekä hyödyllinen että erittäin huvittava ja täyttää suuren aukon meidän kirjallisuudessamme. Täydestä syystä voimme siis sulkea tämän «Kansantajuisen fysiikan» suomalaisen yleisön suosioon.

K. M—r.

Valfrid Vasenius, Ruotsinkielen Alkeiskurssi. Edellinen osa. Helsingissä 1891, Kustannusosakeyhtiö Otava. 100 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Hra Vaseniuksen alkeiskurssi eroaa tavallisista samanlaatuisista kirjoista varsinkin kahdessa kohdassa: ensiksi on tekijä antanut geneettisen metoodin käsitteelle luonnollisemman merkityksen kuin sillä on ollut ja taidokkaasti rakentanut oppikirjansa sen mukaiseksi; toiseksi on hän suuremmassa määrässä kuin hänen edeltäjänsä koettanut käyttää opetuksen hyväksi oppilasten omatakeista toimintaa, «iloa, jota ihminen, niin suuri kuin pieni, tuntee siitä, että osaa *löytää*, *muodostaa* ja *luoda* jotakin.«

Geneettinen metoodi on käsitteensä mukaan se, joka esittää aineen siinä järjestyksessä, kuin se on syntynyt ja kehittynyt. Missä järjestyksessä kielen eri ainekset ovat alkuperäisesti syntyneet ja kehittyneet, sitä on tuskin tiedekkään vielä tarkoin saanut selville, saatikka on tätä järjestystä voitu noudattaa oppikirjoissa, joissa muitakin kuin tieteellisiä vaatimuksia tulee pitää silmällä. Oppikirjan metoodia on sentähden sanottu geneettiseksi, kun siinä vain on ollut vähänkin merkkiä tällaisesta pyrinnöstä, esim. jos verbien yksinkertaiset ajanmuodot on esitetty ennenkun johdetut. Muutamat ankarammat metoodimiehet ovat kyllä koettaneet mennä kauemmaksi ja esim. välttää yhdistettyjen ja johdettujen sanojen opettamista ennenkuin alkusana on opittu, mutta ymmärrettävästi on tästä syntynyt käytännöllisiä hankaluuksia, jonka tähden tätä tapaa ei ole voitukaan johdonmukaisesti noudattaa.

Se on epäilemättä pidettävä onnistuneena ajatuksena, että hra Vasenius oppikirjassaan on jättänyt tavoittelematta kielen esittämistä sen alkuperäisen kehityksen mukaan ja sen sijaan ottanut silmämääräkseen sellaisen kehityksen, jonka mukaan kielen voi ajatella luonnollisesti syntyvän meidänaikaisissa lasten keskuudessa tavallisissa oloissa. Siten saavutetaan näet se etu, että eri muodot loogillisella tavalla käyvät esiin niiden olosuhteiden välttämättömänä ilmaisuna, joista on puhe. Kerrotaan jotakin pojasta: siihen on nominien perusmuoto ja verbien preesensi tarpeellinen. Kerrotaan vielä jotakin muuta samasta pojasta: siinä tulee personaalipronomini luonnollisella tavalla esiin. Tytöstä kerrottaessa tarvitaan tämän pronominin feminiinimuoto; heistä molemmista yhdessä puhuttaessa sen pluraali; heidän keskusteluissaan 1:sen ja 2:sen personan pronomineja, heidän vaatteistaan, kirjoistaan ja asuistaan puhuttaessa genetiiviä j. n. e. Kun he tapaavat tovereita syksyllä, kertovat he, mitä kesällä ovat tehneet ja käyttävät — perfektiä. Sitten puhuvat he siitä, mitä aikovat talven kuluessa toimittaa ja käyttävät — futuuria j. n. e.

Tällainen menettely tuottaa samalla toisenkin tärkeän edun, jota suuremmalla tahi vähemmällä menestyksellä kaikki uudemmat alkeiskurssien tekijät tavottelevat: sen, että lukukappalten sisällyskin tulee oppilaille jonkinarvoiseksi. Kun kirja kohta alussa tutustuttaa heidät ikäänkuin tovereihin heidän omasta piiristänsä, joiden oloja, töitä ja huvituksia sitten pitkin matkaa esitetään, niin ei ainoastaan jokainen yksityinen kappale muodostu yhdenjaksoiseksi, vaan on kirja kokonaisuudessaan yhdenjaksoinen kertomus. Täten kiinnitetään oppilaiden mieli itse asioihin, joista on puhe, eikä tyhjiin kielimuotoihin. Että tästä on opetukselle suuri hyöty, koska asiat paremmin kiintyvät mieleen kuin sisällyksettömät muodot, ja toiselta puolen se kielellinen puku, jossa mieltä valtaava ajatus on otettu vastaan, ikäänkuin itsestään liittyy tähän ajatukseen: — se on pedagooginen totuus, josta ei ole tarvis sen enempää puhua.

Tosin on runohevon tässä työssä liikkuminen «rautaisissa kengissä«. niinkuin tekijä sanoo, eikä siltä saa suuria vaatia. Hra V:n pegaso on kuitenkin tässä kohden saanut aikaan enemmän kuin tietääksemme kenenkään muun alkeiskurssin tekijän maassamme. Ja vieläkin parempi olisi tulos epäilemättä voinut olla, jollei mielestämme tarpeettoman varovaisesti olisi vältetty semmoisten muotojen käyttämistä, joita ei kohta ole voitu kieliopillisesti selittää. Siitä ei varmaankaan olisi ollut mitään haittaa, jos olisi jätetty enemmän tilaa tuolle oman selvän tietoisuuden ulkopuolella tapahtuvalle oppimiselle, joka ilmestyy esim. äidinkieltä opittaisssa ja jolle viime aikoina syystä on ruvettu panemaan paljon arvoa vieraidenkin kielten opetuksessa.

Kirjan tekijä ei muutoin tyydy yksin siihen, että oppilaat omistavat itselleen kirjan kielivarat, vaan tahtoo totuttaa heidät uuttakin luomaan, opittavan kielen alalla itsenäisesti liikkumaan. Sitä varten on keksitty yhtä ja toista uutta. Merkillisimmät ovat n. k. jonot eli sarjat, joihin uusia jäseniä on muodostettava analogiian mukaan, kun vain alku ja menettelytapa on opittu. Jaksavatko oppilaat ilman vaikeutta suorittaa tämän kaksinkertaisen ajatustyön — asiallisen ja kielellisen virheellisyyden välttämisen — sitä emme uskalla edeltäkäsin päättää. Mutta varmaa on, että nämä harjoitukset, jos ne onnistuvat, ovat omiansa lisäämään paljo elävyyttä ja hauskuutta opetukseen, samalla kun ne monipuolisesti edistävät kielen taitoa.

Kirjan tekijän vaatimukset oppilaiden kykyyn nähden eivät ylipäänsä näytä olevan aivan vähäisiä, ja pelkäämme että tässä on kirjan heikoin puoli. Kun ajattelee, että ruotsi kouluissamme on ensimmäinen vieras kieli ja että oppilaiden kieliopilliset käsitteet sitä alotettaessa ovat hyvin kehittymättömät, näyttää paikoittain sääntöjä olevan liian tiheässä ja liian monta kerrallaan. Osittain näyttävät ne myös siihen nähden vaikeilta, että ne edellyttävät yleisiä tietoja, joita äidinkielen opettaja tuskin on silloin vielä ehtinyt antaa. Niin puhutaan esim. infinitiivistä jo 7:ssä kappaleessa. — Myöskin sääntöjen ruotsinkielinen puku on meissä herättänyt epäilyksiä, mutta sen kohdan voi opettaja helposti korjata. —

Olemme voineet tässä kosketella vain muutamia puolia tässä erinomaisen itsenäisesti ja monessa suhteessa nerokkaasti toimitetussa kirjassa. Sen periaatteiden oikeudesta olemme tekijän kanssa samaa mieltä; missä määrin se yksityisissä kohdissa mahdollisesti tarvitsee tasoituksia, sen voi vasta kokemus ratkaisevasti osottaa. Joka tapauksessa on tässä hiihdetty uusi latu, joka meidän oloissamme ansaitsee suurtakin huomiota ja jota on verraten helppo myöhemmin parannella.

M. J.

K. Brekke, Englanninkielen oppikirja vasta-alkaville. Tekijän luvalla suomentanut Hanna Andersin, Helsingissä 1891, Kustannusosakeyhtiö Otava. VIII + 245 siv. 8°. Hinta 3: 50.

Brekken oppikirja on tavattoman hyvä opas englanninkielen käytännölliseen tuntemiseen. Sillä on pääansiona täydellisyys, esitystavan selvyys ja tarkkuus sekä aineen tarkoituksenmukainen järjestäminen. Tekijä on noudattanut uudenaikaisia vaatimuksia siinä suhteessa, että ääntenmukaista kirjoitusta on käytetty ääntämisopissa ja liitetty sanojen selityksiin, sekä siinä, että oppikirjassa käytetty kieli perustuu puhekieleen. Vanhasta metoodista on hän säilyttänyt käännöksen äidinkielestä; sitä varten kirjaan pantuihin harjoituksiin ei kuitenkaan pitäisi ryhtyä ennenkun ennen opittua kerratessa. Käytännöllisiä harjoituksia ja lukukappaleita seuraa lyhyt kielioppi. Mainiolla taidolla on tekijä siinä ymmärtänyt supistetussa muodossa esittää kieliopilliset pääkohdat, joita aina seuraa valaisevia esimerkkejä, myöskin äänteenmukaiseen kirjoitukseen transskribeerattuina.

Koulussa sekä itsekseen oppimisessa näyttää meistä Brekken oppikirja voivan yhtä suurella menestyksellä tulla käytetyksi. Siitä onkin Norjassa jo ilmestynyt kolme painosta; kaikissa arvosteluissa, olivatpa ne sitten lähteneet mistä kasvatusopillisesta puolueesta tahansa, on sitä mainioksi kiitetty.

Kieliopetuksellemme on siis tietysti iso voitto, että tämä kirja on ilmestynyt myöskin suomalaisessa puvussa. Tunnetulla kyvyllä on sen neiti Andersin «suomentanut«. Mielestämme vaan tämä sana on liian vaatimaton, sillä neiti A. ei olè ainoastaan kirjaa suomentanut, vaan myöskin lisännyt omiaan melkoisesti. Ensiksikin on näet ääntämisoppi muutettu voidakseen soveltua suomalaisiin äänteisiin, mikä on vaatinut ankarata työtä sekä edellyttänyt tutkimuksia myös suomalaisessa fonetiikassa. Toiseksi on koko lauseoppi »suomentajan tekemä«. Me emme tosin vielä ole olleet tilaisuudessa vertaamaan sitä muihin samanlaatuisiin englanninkielen lauseoppeihin vaan silmäillessä tuntuu se täydelliseltä sekä hyvällä aistilla kokoon sovitetulta. Perinpohjaisesti on neiti A:n onnistunut sulattaa oma esitystapansa Brekken kirjoitustapaan, niin että tämä jakso ei siinä suhteessa millään tavalla eroa kirjan muista osista.

Olemme vakuutettu siitä, että tämä kaikinpuolin etevästi tehty suomalainen mukailema Brekken mainiosta kirjasta tulee voimakkaasti edistämään englanninkielen oppimista maassamme.

W. S.

P. Nordman, Historisk skolbok. Gamla tiden. Toinen painos. Helsingissä 1891. G. W. Edlund. 105 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Tämä «koulukirja« on varsinkin muutamissa osissa melkoisesti muuttunut siitä asusta, mikä sillä oli ensimäisessä painoksessaan (katso Valvoja 1888, siv. 147). Ja mielihyvällä voi lausua että muutokset ovat olleet yleensä hyviä. Useat joutavat kaskut ovat poissa ja niiden sijaan on otettu sivistyshistoriallisia aineksia, joitten vuoksi kirjaa on jonkin verran laajennettukin (ensimm. painos oli 95 siv.) Sitä paitse ovat vielä useat erehdyttävät lauseet ja arvostelut korjatut. Yleensä voi siis sanoa että «Historisk skolbok« on ottanut hyvän askeleen parempaan päin.

Hannes Gebhard.

Edvard Favorin, Uppsatser i sedlighetsfrågan. Helsingissä 1890, P. H. Beijer (levittäjänä). 49 siv. 8:o. Hinta 75: —.

Eräs kansalainen, joka ei liene ennen esiintynyt kirjailijana, näyttää tunteneen mielessään tarpeen lausua julki ajatuksiaan muutamista ihmiskunnan elinkysymyksistä. Yllämainitussa kirjasessa, joka on jaettu 15 lyhyeen luvuun, hän tarkastaa siveellisyyskysymystä ynnä useita muita asioita, jotka ovat sen kanssa lähemmässä tai kaukaisemmassa yhteydessä, niinkuin naisemansipatsioonia, kasvatusta ja kouluoloja, työväenkysymystä ja eri säätyjen suhdetta toisiinsa, uskonnon tärkeyttä ihmiselle y. m.

Lyhyesti ja yksinkertaisesti tekijä esittää ja perustelee mielipiteitään. Hänen esittämänsä näkökohdat ovat tosin useimmissa kohdin jotenkin samat, joita useat, kenties useimmat, hänen kirjansa lukijat ovat jo ennen itsekseen ajatelleet; mutta hän on asioita vakaisesti miettinyt, ja sen vuoksi on monin kohdin aivan miellyttävää tutustua hänen aatteisiinsa. Kuitenkin tavataan perusteluissa heikkouksiakin. Voipi epäilemättä sanoa, että hän tarkoittaa hyvää. Mutta onhan näissäkin asioissa eri mieliä siitä, mikä on hyvä, ja minä puolestani arvelen, että tekijä sittenkin paikoittain esittää asioita väärässä, yksipuolisessa valossa, joka on omansa viemään löyhään katsantotapaan (erittäin s. 12—14). Muutamissa kohdin hän huomauttaa ja selvittelee etupäässä vaan ulkonaisia, aineellisia syitä ja perusteita, vaan näyttää huomaavan verrattain vähän korkeampia, ideaalisia näkökohtia.

Kun hra F. noin vähässä alassa ottaa tuodakseen julkisuuteen ajatuksensa myöskin muista suurista kysymyksistä, niin niiden käsittely ei ole voinut tulla riittävän perusteelliseksi. Monet hänen lausuntonsa naisasiasta ja naisista ovat mielestäni pintapuoliset ja perusteettomat. — Kirja osot-

taa kunnioitettavaa harrastusta tekijässä. Se on mielestäni omansa vaikuttamaan julkisuudessa pikemmin hyvää kuin pahaa, jos tosin vaikutus huonoonkin suuntaan muutamissa lukijoissa ei ole aivan mahdoton. Katson siis puolestani kirjan ilmestymisen hyödylliseksi.

Ar. Gr.

Kirjallinen katsaus.

Uusi lapin kielioppi. Äskettäin on ilmestynyt Tukholmassa «*Laut- und Formenlehre der Lule-lappischen Dialekte* von *K. B. Wiklund*». VI + 279 siv. 8:o.

Teos on tuloksena kahdesta matkasta, jotka nuori ruotsalainen tekijä teki Luulajan Lappiin vv. 1885—86 sekä 1888. Näiden matkojen saaliina ilmestyi jo viime vuonna «Lule-lappisches wörterbuch» Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksissa, joka seura oli matkarahalla kannattanut hra Wiklundin toista matkaa; viime elokuussa valmistui yllä mainittu teos, jota tekijä on monen vuoden kulnessa valmistellut ja yhä uudestaan parannellut.

Herra Wiklundilla on se suuri etu meidän suomalaisten tutkijain rinnalla, että hän heti ensi tutkimuksessaan, niin nuori kuin hän onkin, saattaa esiintyä täysivalmiina, nykyaikuisessa tutkimuksessa tarpeellisen metoodisen koulutuksen saaneena. Hänellä on Upsalan yliopistossa ollut semmoisia opettajia kuin Noreen ja Lundell, joiden johdolla hän jo alusta alkain on oppinut oikealla tavalla katsomaan kielenkehityksen kulkua, oppinut sitä vakavaa tapaa, jolla elävien kielten murteiden tutkimusta juuri Ruotsissa harjoitetaan. Paitsi yleistä metoodillista etua, on hänellä yliopistollisista opinnoistaan ollut suoranaistakin hyötyä, niinkuin hänen teoksensa kyllin osottaa. Vanhat skandinaavilaiset lainasanat ovat nimittäin lapin kielen historian tärkeimpänä lähteenä; ja juuri tämän puolen silmällä pitäminen on katsottava hra Wiklundin suurimmaksi ansioksi.

Liian pitkälle joutuisimme, jos tässä katsauksessa ryhtyisimme eri-

koisseikkoihin. Erittäin tahdon vain huomauttaa lukua «Die quantitätsgesetze» (siv. 15 ja seurr.), jossa pääasiallisesti käsitellään n. s. «konsonantinpehmennystä». Tekijä katsoo, epäilemättä täydellä syyllä, konsonantin pehmennys-ilmiöitä korko- ja laajuussuhteista riippuvaksi seikaksi (n. s. Vernerin lain tapaiseksi). Jotakin samantapaista minäkin olen ajatellut, jos kohta mielipiteeni muutamissa kohdin, ja erittäinkin äänneilmiön kronologian suhteen, eroavat tekijän käsityksestä; toisessa paikassa («Äännehistorian» 3:nnessa vihossa) minulla on tilaisuutta tästä asiasta laveammalta puhua. Seikoista, jotka suomalaiselle tutkijalle ovat hauskat, mainittakoon *k*-päätteiset prolatiivit (s. 199), jotka tekevät suomalaisen *k*-päätteisen prolatiivin entistä varmemmaksi (*maitse* < *maitse-k*, niinkuin vielä sanotaan inkeroismurteessa). Komitatiivista huomauttaa tekijä että lapissa yksikön komitatiivilla on päätteenä *ina* (= suom. *ine*), jota vastoin monikossa komitatiivia toimitetaan genitiivillä ja postpositsioonilla; ehdottomasti täytyy tästä tekijän kanssa tulla siihen päätökseen eitä komitatiivin *ine* alkujaan on yksiköllinen pääte. Tahdon tässä huomauttaa, että myöskin suomen instruktiivi, joka epäilemättä, ainakin osittain, on sama sija kuin komitatiivi, on suureksi osaksi käsitettävä toisin, kuin mitä tähän asti on tehty.

Yleensä tekee koko teoksen tieteellinen asu sen vaikutuksen, että siinä on tunnollista ja tarkkaa työtä tehty, että tekijällä on terävä ja hieno huomiokyky ja että tekijä samalla on hyvin perehtynyt fonetiikkaan ja uuteen kielitieteelliseen kirjallisuuteen ylipäänsä. Luonnollista on, ettei tekijä ole voinut antaa vastausta kaikkiin esiintuleviin kysymyksiin, vaan että suuri osa teosta sisältää vain aineksia vastaiselle tutkimukselle; yhtä luonnollista on myös, että erityiset kohdat saattavat lukijasta tuntua epäilyttäviltä. Minun mielestäni on teoksen suurin vaillinaisuus se, että suomen ja lapin keskinäistä suhdetta on verraten vähän valaistu. On kyllä myönnettävä, että tämä kysymys tätä nykyä on äärettömän vaikea, mutta sen mukaan, mitä tutkimuksen nykyisellä kannalla voidaan päättää, tuntuu minusta yleensä siltä, kuin ei tekijän käsitys suomen ja lapin suhteesta olisi aivan oikeutettu, s. o. että hän tahtoo viedä suomea ja lappia liian läheiseen alkuyhteyteen. Toivottava on, että hra Wiklund kerran, kun hän on saanut paikalla tutustua yhä useampiin lappalaisiin murteihin, on vielä ottava tuon tärkeän suomalais-lappalaisen kysymyksen harkintansa alaiseksi.

Samalla kuin suljen kirjan suomalais-ugrilaista kielitiedettä harrastavien suosioon, toivotan tekijälle menestystä niissä uusissa ahkerissa lapin-

kielen tutkimuksissa itse lappalaisalueella, joissa hän on koko tämän vuoden työskennellyt ja joita hän aikoo vielä koko ensi talven kuluessa jatkaa.

* * *

«*Unkarilaisten murteiden jaoitus ja tunnusmerkit*» («A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése», 150 siv.) on nimeltään teos, jonka toht. *Josef Balassa* on julkaissut Unkarin Tiedeakatemian kustannuksella. Toht. Balassa on miltei ainoa unkarilainen, joka suuremmassa määrässä on harrastanut fonetiikkaa; jo v. 1886 hän julkaisi fonetiikan alkeita esittävän käsikirjan («A phonetika elemei») ja v. 1889 Techmerin «Internationale Zeitschrift»in IV:nnessä niteesä lyhyen, mutta hyvän esityksen unkarin kielen fonetiikasta (ilmestynyt myös unkariksi unkarilaisessa kielitieteellisessä aikakauskirjassa «Nyelvtudományi Közlemények»). Nyt julkaistun teoksen tarkoituksena on tehdä selkoa unkarilaisten murteiden jaoituksesta, alueista sekä tärkeimmistä ominaisuuksista.

Ensimmäisen luvun päällekirjoituksena on «yleinen jaoitus», jossa tekijä yleistajuisella tavalla tekee selkoa niistä syistä, jotka vaikuttavat murteiden syntymisen, murteiden kielitieteellisestä arvosta, entisistä unkarilaisten murteiden jaoituksista y. m., torjuen muun muassa sitä täydellä todella esiintuotua järjetöntä väitöstä, ettei unkarin kielessä muka murteita ensinkään ole olemassa. Toisessa luvussa esitetään «yksityiset murteet» pääominaisuuksineen tekijän oman jaoituksen mukaisessa järjestyksessä. Kolmas luku käsittelee «unkarilaisten murteiden tärkeimpiä ominaisuuksia»; siinä esitetään niitä tärkeimpiä äänne- ja muoto-opillisia seikkoja, joissa eri murteet eroavat toisistaan. Liitteessä annetaan ohjeita niille, jotka tahtovat tehdä havainnoita eri murteista, neuvotaan, mitä tulee huomioon ottaa, miten merkitä eri äänteitä j. n. e. Vihdoin on teokseen liitetty valaiseva kartta, johon on eri väreillä merkitty ne murteet, jotka tekijä unkarinkielessä erottaa *).

Tästä sisällyksen esityksestä näkyy siis että hra Balassa on ottanut suuren ja kiitettävän tehtävän suorittaakseen. Jos kysytään, millä tavalla suoritus on onnistunut, niin vastaus tietysti riippuu siitä, mitä vaatimuksia

*) Minun mielestäni olisivat valaisevimmat murrekartat semmoiset, joissa olisi osotettu eri *äänneominaisuutten* maatieteelliset alat. Täten kyllä tarvittaisiin useampia karttoja, mutta semmoiset olisivat historialliselle kielentutkimukselle erittäin arvokkaat.

tehdään. Tekijän pääasiallisina lähteinä ovat ne tiedot unkarilaisten murteiden ominaisuuksista, joita on vuosien kuluessa julkaistu «Magyar nyelvör» (Unkarin kielenvartia) nimisessä aikakauskirjassa; sitä paitsi hän on lähettänyt ympäri maata kysymysarkkeja, jotka on täytettyinä, vastauksilla varustettuina tekijälle lähetetty takaisin. Koska täten havainnoita ovat tehneet monet sekä enemmän että vähemmän tarkat havaitsijat, joista useimmilla ei ole ollut varsinaisia foneettisia esitietoja, niin voipi arvata että tekijän käytettävänä olleet ainekset ovat olleet jotenkin kirjavat. En nimittäin saata yhtyä siihen tekijän mielipiteeseen, että «ainesten keräykseen saattaa ryhtyä jokainen, joka kansan kieltä ja sielunelämää harrastaa», sillä ei varmaan kuka hyvänsä ole «kykenevä näkemiänsä ja kuulemiansa tarkoin ja totuudenmukaisesti merkitsemään». Fonetiikkaa ja kielitiedettä tuntematon voipi kyllä antaa *karkeita* tiedonantoja, voipi kenties joskus tehdä hienojakin huomioita, mutta ei hän saata huomaamillensa seikoille antaa niiden oikeata nimeä, ei selvästi kuvata, mitä hän on huomannut. Tällä en suinkaan tahdo ensinkään vähentää karkeampain havainnoiden merkitystä, vaan ne tietysti, paremman puutteessa, ovat tutkimukselle arvaamattoman tärkeät, ja tietysti tulee myöntää ettei tekijän vallassa ole ollut kerrassaan parantaa puutteellisia esitöitä. Hra Balassa on tehnyt kielentutkimukselle erittäin suuren palveluksen yhteen paikkaan kootessaan kaikki unkarilaisia murteita koskevat tiedot ja hankkiessaan lisätietoja ennen tuntemattomista murteista. Kun arvostelemme kirjaa siltä kannalta kuin tekijä itse on tarkoittanut, nimittäin että sen tehtävänä on kehottaa unkarilaisia murteita tarkemmin tutkimaan ja olla tälle tutkimukselle oppaana, niin tulee tunnustaa että hän, mikäli se hänestä on riippunut, on tehtävässään onnistunut ja että hän työstänsä ansaitsee kiitosta suomalais-ugrilaisten tutkijain puolelta *).

E. N. Setälä.

*) En tietysti saata Valvojan lukijakunnalle ryhtyä esittämään niitä erityisseikkoja, joissa tekijä mielestäni on onnistunut hyvin, yhtä vähän myös niitä, jotka minua epäilyttävät. Sivumennen mainitsen tässä, etten luulisi tekijän esityksen Debreczenin *ó*:n, *ő*:n, *é*:n ääntämisestä olevan oikean. Tekijän mukaan ne ääntyvät *ᵃó*, *ᵉő*, *ᵉé*. ja olisivat siis *kohouvia* diftongeja. Sen mukaan kuin minä niitä Debreczenissä ollessani saatoin huomata (samantapaisia äänteitä kuulin myös parilta székelyiltä), ne olivat selvään *laskeuvia* diftongeja, joiden alkukomponenttina oli avoimenlainen *o*, *ö*, *e* ja loppuäänteenä hyvin suljetut äänteet, jotka olivat lähellä *u*:ta, *ü*:tä, *i*:tä.

Rembrandt als Erzieher. Von einem Deutschen. Leipzig 1890, Hirschfeld. 329 siv. 8:o.

Harvoin on filosoofisella teoksella ollut suurempaa menestystä kuin yllä nimitetyllä. Vuoden kuluessa on sitä ilmestynyt yli 30 painosta ja aina kuukauden parin perästä tulee taas uusi. Tämä on sitä ihmeteltävämpää, kun teos julkisuudessa ei ole ollut kovinkaan suuren keskustelun alaisena. Lieneepä sentähden syyta lyhyesti tehdä selkoa teoksen sisällyksestä.

Kirjan nimestä «Rembrandt kasvattajana» on vaikea sen sisältöä aavistaa. Siinä ei suinkaan tuon kuuluisan hollantilaisen maalarin elämää eikä elämäntyötä kuvata; hänestä saamme vain siellä täällä teoksessa tietää, että hän tekijän mielestä on esikuva ihmisenä ja taiteilijana Saksan kansalle. Missä määrin hän on oikein ymmärtänyt Rembrandtin merkityksen, se on eri kysymys; ainakin hänen mielipiteitänsä tässä suhteessa on vastustettu. Eikä teoksen nimestä saata arvata, että siinä tahdotaan esittää uutta katsantokantaa, jonka avulla mailma on parannettava.

Teos alkaa ankaralla, pessimistisellä arvostelulla meidän aikakautemme sivistyksestä. Se on tekijän mielestä varsinkin Saksassa kokonaan rappeutumistilassa. Tiede on joka suunnalla joutunut onnettomaan spesialismiin, ajattelevissa ja runoilijoissa ei ole itsenäisiä henkilöitä, taiteelta puuttuu suuruutta, musikantteja on joukottain, musikerejä harvoin tapaa. Sanalla sanoen koko sivistyssuunta pyrkii koulumaisuuteen, muodollisuuteen ja spesialismiin. «Epäilemättä osottautuu kaikessa tässä meidän vuosisatamme demokratiseeraava, nivelleerava, atomiseeraava henki».

Tätä henkeä vastaan, joka on Saksan kansan luonteelle ihan vierasta, tahtoo tekijä taistella. Kansan on palaaminen omaan alkuperäiseen henkeensä. Saksalaiset (= germaanit) ovat kaikista kansoista enin omituista ja omaperäistä kansaa. Individualismi on taas kaiken taiteen ehto ja juuri. Saksalaiset ovat siis alkuperäiseltä luonteeltaan taiteellista eivätkä suinkaan tieteellistä kansaa. Nykyinen oppinut ja materiaalinen suunta sivistyksessä on sentähden väliasteena pidettävä; saksalaisten korkein sivistyskanta voipi ainoastaan olla taiteellinen. Sillä kansan korkeimman sivistyskannan täytyy perustua sen sisimpään luonteeseen, «und die treibende Grund- und Uhrkraft alles Deutschthums heisst Individualismus».

Individualismin etevin edustaja on germaaneilla Rembrandt. Hän ei

seuraa taiteessaan traditsiooneja, vaan omaa luonnettansa, häneen eivät minkäänlaiset muodot eivätkä kaavat sovi, hän on itsenäisin ja saksalaisin kaikista taiteilijoista, ja sentähden hän on nostettava Saksan kansan kasvattajaksi.

Niinkuin näkyy yhtyy tekijäkin niihin, jotka vaativat yksilölle ja hänen luonteensa omituisuuksille suurempaa vapautta. Tekijän käsityskanta tässä asiassa käypi selville seuraavista otteista: «— — Beethovenin pääkallo on siihen määrään ruma, ettei kukaan sen kuoren sisältä osaisi hakea hänen jaloa, ylevää henkeänsä», lausui nykyisin eräs anatoomi. Mutta se mitä tieteen mies sanoo «rumaksi» on juuri Rembrandtin, alkuperäisen saksalaisen ja individuaalisen käsityksen mukaan «kaunista»: nimittäin suuri määrä säännöttömyyttä ja omaperäisyyttä. Niin näyttää puolueettomasti arvostelevasta Beethovenin kallo kokonaan olevan sopusoinnussa hänen musiikkinsa kansa. Selvyyttä, tasaisuutta ja säännöllisyyttä puuttuu molemmilta; mutta rohkeutta, voimaa, rikkautta muodoissa ja sisällyksessä on molemmilla. Tässäkin viepi luonto professoria vastaan voiton; taikka paremmin viimemainittu tuntee luontoa vain puolittain: Rafaelin kallo ja taide liikkuvat säännöllisissä, Beethovenin säännöttömissä muodoissa. Mutta säännöttömät muodot eivät ole rumia muotoja. Ei ole minkäänlaista syytä semmoisenaan asettaa toista toisen edelle; Rafael, umbrilainen, on kreikkalaisille sukua; Beethoven oli saksalainen. Ja Saksalle on nyt kerran saksalainen kallonmuoto paras, korkein, hedelmällisin; ja samaa voipi sanoa Rembrandtin taiteensuunnasta verrattuna Rafaelin suuntaan. Vanhan taidelain mukaan on vielä harmonia, joka disharmoniasta kehittyy, korkeammaksi arvattava kuin semmoinen, joka harmoniasta itsestä kehittyy; — — oppikoon näiltä molemmilta sankareilta (Beethoven, Rembrandt) jokainen saksalainen taiteilija seuraamaan, ei vieraita sääntöjä, vaan omaa sisällistä lakiansa».

Että tämän oman «nokkansa» seuraaminen tulisi helpommaksi, vaatii tekijä suurelta yleisöltä suvaitsevaisuutta muista poikkeaville henkilöille, «originaaleille». «Eihän ole jokaiselle lahjoja annettu erottaa vääriä profeettoja oikeista; sitä varovaisemmat oltakoon arvostelussa; sitä rehellisemmät tutkimisessa. Kansa, joka ei oman henkensä edustajoita kunnioita, kadottaa helposti oman kunniansa; — —». Tekijä ei siis, niinkuin monet muut individualismin edustajat, Ibsen etupäässä, joudu yleismailmallisuuteen, kosmopolitismiin. Päin vastoin hän asettaa rakkauden omaan maahan ja kansaan kaiken edistyksen ehdoksi. Eikä hän siihenkään tyydy;

hän puolustaa lisäksi, ollen individualismissaan johdonmukainen, paikallisuuttakin noudatettavaksi. «Saksalaisen taide-elämän terve ja oikein levinnyt kehitys on vasta silloin odotettava, kun se jakautuu mitä useampiin ja mitä jyrkimmin toisistansa eroaviin maatieteellisiin, maakunnallisiin ja paikallisiin taidekouluihin».

Olkoon näissä otteissa kylläksi. Niistä voipi jo saada jonkunlaisen käsityksen tekijän omituisesta kirjoitus- ja ajatustavasta. Ja muuta tämä kirjan ilmoitus ei voi tarkoittaakkaan. Sillä ei ole helppo tehdä lyhyessä ilmoituksessa selkoa yli 300 sivun paksuisesta teoksesta, jossa ei ole minkäänlaisia lukuja eikä jakoja; tekijä esittää ajatuksensa yhteen jaksoon, poiketen asiasta toiseen ja käsitellen mitä erilaisimpia aineita. Teoksen alussa on kuitenkin sisällysluettelo, joka jakautuu viiteen osaan: saksalainen taide, saksalainen tiede, saksalainen politiikki, saksalainen sivistys ja vihdoin saksalainen ihmisyys. Kaikilla näillä aloilla tekijä yrittää toteuttamaan individualista käsitystään. Varsinkin nykyajan materiaalista tiedettä (luonnontieteitä) vastaan käypi hän ankaraa sotaa. Pois näistä objektivismi, ja subjektivismi sijaan! Sillä tavoin hän toivoo saavansa tieteistäkin taiteita. Miten hän tässä onnistuu ratkaiskoon, ken itse tahtoo teokseen tutustua. Ja tutustua siihen kyllä kannattaa. Vaikka teos viliseekin ristiriitaisuuksia, vaikka usein sitä lukiessa tekee mieli huudahtaa: onko ihminen täysijärkinen, niin toiselta puolen se sisältää joukon uusia, kokonaan itsenäisiä ja hauskasti esitetyitä ajatuksia. Ja teoksen päätarkoitus: vaatia ja puolustaa niin yksityisten ihmisten kuin kokonaisten kansojenkin oikeutta saada häiritsemättä elää omaa, itsenäistä kansallista elämäänsä, on varsinkin pienille kansoille tervetullut. Tekijän oma isänmaanrakkaus ja se tapa, jolla hän isänmaanrakkautta puolustaa, on verraton.

H. B.

Valvojan Toimitukselle.

Valvojassa löytyvä Suomen Maantieteen kansalaisille kolmannen vihon ilmoitus antaa minulle aihetta lyhyeen selitykseen, parhaasta päästä ikävän korrehtuurivirheen tähden, jonka vastamainitun ilmoituksen kautta tulin huomannecksi.

Teokseni siv. 454 sanotaan eräässä välilauseessa: «puhumattakaan suunnattoman laajasta Oulun läänistä». Alkuperäinen teksti kuului: «puhumattakaan suunnattoman laajasta alueesta Oulun läänissä». — Sen, että tässä on kysymys ainoastaan sisämaasta eikä rannikosta, pitäisi käymän selville niin hyvin yhteydestä, jossa tämä on mainittu, kuin myöskin sitä seuraavasta lauseesta, joka alkaa sanoilla: «Tämä lähes kahden tuhannen maantieteellisen neliöpeninkulman laajuinen ala sisämaata». Kuitenkin voi teksti nykyisessä muodossaan antaa aihetta siihen väärinkäsitykseen, että se sisältäisi väitteen, «ettei koko Oulun läänissä ollut ennen uskonpuhdistuksen toimeenpanemista ainoatakaan kirkkoa». Valvojan ilmoitushan on siihen todistuksena *).

Tämän kanssa yhteydessä tahdon ilmoittajan lausunnon johdosta, etten «olisi tutustunut viimeaikojen tutkimuksiin», mainita että maantieteen kymmenes luku oli kirjoitettu ennenkun «Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571, kirjoittanut Hannes Gebhard» ilmestyi painosta. Minä silmäilin kuitenkin tämän väitöskirjan läpi, vaan katsoin ne asialliset tiedot, jotka siinä löytyvät, sellaisiksi, etteivät ne varsinaisesti vaikuttaisi esitykseeni Suomen asutuksesta. Enkä vieläkään voi havaita, että ilmoittajan sieltä ottamat uutiset olisivat mitään oikaisuja omaan esitykseeni.

Mitä ensinnäkin tulee muistutukseen koskeva sukunimeä Lappalainen niin en ole koskaan väittänyt, ettei tätä nimeä ole kantaneet ja voi kantaa lappalaista syntyperää olevat henkilöt **). Keskiaikana oli hyvin tavallista, että syntyperä antoi aihetta sukunimeen, nk. Henrik Tyske, John Skotte j. n. e., mutta se, että päinvastoin tällä perustuksella väittää sukunimien ja erittäin nykyaikaisten sukunimien (Ruotsi, Ruotsalainen, Lappalainen, Finne y. m.) olevan syntyperän todistuksena, ei ole loogillista eikä useimmissa tapauksissa historiallistakaan.

*) Sivumennen oikaisen tässä toisenkin painovirheen. Siv. 568 on nimittäin: vuonna 1870, lue 1887.

**) Ilmoittaja ei näy muuten panevan huomiota siihen, että mainitut sanat olivat siteeratut, sekä että minä olin ilmoittanut lähteen.

Esimerkkinä Lappalaisten myöhäisestä siirtymisestä pohjoiseen olen muun muassa maininnut, että vielä vuonna 1562 löytyi yksi lappalainen Rautalammella. Tätä asianlaitaa ei suinkaan oikaise se, että kaksi lappalaista kahdeksan vuotta aikaisemmin mainitaan oleskelleen eteläisemmässä pitäjässä. Toisin olisi asianlaita ollut, jos ne olisivat löytyneet siellä kahdeksan vuotta myöhemmin.

Ilmoittajan väitettä, etten minä näy tuntevan muita teitä Suomessa 1500-luvulla kuin ne, jotka olivat Turun, Hämeenlinnan ja Viipurin välillä, ei voida johdattaa siitä, mitä olen kirjoittanut. Etten ole maininnut ilmoittajan huomauttamia ja hänen yllämainitussa väitöskirjassaan (siv. 106 ja 107) mainitsemia kauppateitä Mikkelin läänissä, siihen on syynä, ettei niitä voi lukea varsinaisten maantierakennusten joukkoon, josta edellämainitussa luvussa on kysymys. Sellaisten kauppateiden olemassa olo eri osissa maata jo kauvan ennen 1500-lukua ei muuten ole mikään uudemman ajan tutkimuksen hedelmä.

Huolimatta siitä mitä nyt olen maininnut tahdon mielelläni tunnustaa, että olisin epäilemättä tullut käyttäneeksi ansiokasta tutkimusta *Savonlinnan läänin oloista* samoin kuin muita lähteitä ellei luku Suomen asutuksesta, niinkuin jo sanottu on, olisi ollut kirjoitettu kauvan aikaa ennen, kuin mainittu tutkimus ilmestyi. Sitävastoin en saata myöntää, että tämä lähde, vaikka onkin muutamassa kohdassa valaiseva, olisi mitenkään ollut tärkeä työlleni.

Sen verran muistutuksista, jotka ilmoittaja niin sanoakseni on ottanut omasta varushuoneestaan. Muut lukuisat muistutukset, joiden suurempaan osaan ilmoittaja ei ole esiintuonut mitään perusteita, ovat minussa vain herättäneet epäilystä siitä, tokkohan hän todellakin lienee perehtynyt niihin aineisiin, joita hän sellaisella varmuudella on kosketellut, sekä sen lisäksi vielä epäilystä siitä, liekköhän hän kunnollisesti lukenut sen, minkä hän on ottanut arvostellakseen.

K. F. Ignatius.

Vähän vastausta.

Siihen, mitä ylempänä on asiassa esiintuotu, pyydän saada vastata seuraavaa:

Sukunimestä *Lappalainen* sanoo «Suomen Maantieteen» tekijä siv. 444: «Sukunimi Lappalainen on sekin Suomalaisten kesken hyvin yleiseen käytetty, ilman että siitä nimeä kantavat henkilöt olisivat lappalaista sukuperää». Näistä sanoista ei voi tulla muuhun käsitykseen, kuin että tekijä

on tarkoittanut, että mainittua sukunimeä kantavat henkilöt ylimalkaan eivät olisi lappalaista sukuperää. Mutta kun hän nyt ylempänä selittää, että hän «ei ole koskaan väittänyt, ettei tätä nimeä ole kantaneet ja voi kantaa lappalaista syntyperää olevat henkilöt», niin täytyy sanoa, että «Suomen Maantieteessä» olevat sanat ainakin ovat epäselvät. Oli miten oli, kysymystä on mielestäni tähän saakka vielä aivan vähän tutkittu, mutta sen verran kuin on tutkittu, on saatu selville, että sukunimeä Lappalainen kantavat henkilöt todellakin ovat olleet lappalaista syntyperää.

Puhuessaan *Lappalaisten myöhäisestä siirtymisestä pohjoiseen* tekijä panee enemmän arvoa sille, että Lappalaisia on tavattu 1 Rantasalmella ja 6 Tavisalmella 8 vuotta myöhemmin kuin niitä oli 2 Pellosniemellä. Minun mielestäni tuo pieni erotus ajassa on kysymykselle vähemmästä arvosta, kuin se, että saman vuosikymmenen kuluessa Lappalaisia on tavattu veroa maksavina asukkaina melkein kokonainen leveysaste etelämpänä sekä jo aikaiseen ja tiheään asutussa seudussa, sen sijaan että niitä muutamia vuosia myöhemmin nähdään Ranta- ja Tavisalmen harvaan asutuilla ja vastikään Suomalaisten anastamilla rajamailla.

Suomen aikaisemmista maanteistä pyydän huomauttaa, että samassa asiakirjassa 15-luvulta mainitaan tie Turusta Hämeenlinnaan kuin sen jatkokin Hämeenlinnasta Savonlinnaan, ilman että toista sanottaisiin «maantierakennukseksi» toista ainoastaan «kauppatieksi». Kuinka hyvä edellinen oli siihen aikaan ja kuinka huono jälkimmäinen, siitä eivät tähän saakka tunnetut lähteet anna tietoja.

Muun osan ylempänä olevasta selityksestä jätän arvoonsa, koska siinä ei tuoda esiin asiallisia muistutuksia.

Hannes Gebhard.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

Vilh. Thomsenin tutkimukset suomalaisen kielihistorian alalla.

Vilh. Thomsen. Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske. En sproghistorisk undersøgelse. København 1869 (saks.: Über den einfluss der germanischen sprachen auf die finnisch-lappischen. Aus dem dänischen übersetzt von *E. Sievers* und vom verfasser durchgesehen. Halle 1870).

— — Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog. En sproghistorisk Undersøgelse. København 1890. 308 siv., 4:o.

Monipuolinen saksalainen nero Leibniz on jo aikoinaan lausunut sen ajatuksen, että kielten vertailu on omansa luomaan valoa kansojen vanhimpaan historiaan («nihil maiorem ad antiquas populorum origines indagandas lucem præbere quam collationem linguarum»). Tämän ajatuksen totuuden on kuitenkin vasta yhdeksännentoista vuosisadan tutkimus täysin osottanut. Puhumatta siitä, että kielten vertailu on todistanut suurten kieli- ja kansayhteytten, nk. indoeurooppalaisen, semiläisen, suomalaisugrilaisen, olemassaolon, on kielellisten ainesten avulla myöskin ryhdytty valaisemaan historiantakaisten aikojen kulttuurin kehitystä ja eri kulttuurivirtausten suuntia. Tämmöisen «kielitieteellisen paleontologian» esineenä ovat läpi vuosituhansien jossakin muodossa säilyneet sanat, samalla tavoin kuin muinaistieteen aineksina ovat maan povesta esiin kaivetut muinaisajan esineiden jäännökset.

«Kielitieteellisen paleontologian» varsinaisena perustajana on pidettävä Genèveläinen oppinut Adolphe Pictet, joka vv. 1859—63 julkaisi suurta huomiota herättäneen, mutta suuressa määrin epäkriitillisen kirjansa «Les origines Indo-européennes». Nykyjään on tämän tieteenhaaran etevimpänä edustajana indoeurooppalaisella alalla saksalainen O. Schrader, jonka tähän kuuluvista teoksista ovat huomattavimmat «Sprachvergleichung

und Urgeschichte» (1 painos 1883, 2 painos 1890) ja «Linguistisch-historische Forschungen zur Handelsgeschichte und Warenkunde» (1886). Suomalaisella alalla tuli tämänlaatuinen tutkimus yleisesti tunnetuksi Aug. Ahlqvistin «Länsisuomalaisten kielten sivistyssanojen» kautta (ruots. 1871, saks. 1875), joka teos myöskin antoi aihetta unkarilaiselle H. Vámbérylle sovelluttamaan samanlaatuista tutkimustapaa turkkilaiskieliin teoksessa «Die primitive Cultur des Turko-tatarischen Volkes (1879).

Ahlqvistin teos — jäädäksemme suomalaiselle alalle — lähtee, niinkuin tunnettu, siitä periaatteesta, että jos jonkun sivistysesineen nimi on alkuperäinen, niin se todistaa itse esineen alkuperäisyyttä; jos sitä vastoin nimi on lainattu, niin se osottaa että itse esinekkin on lainattu ja nimi vain seurannut esineen mukana. Jos ajattelee että kansat ovat välistä toisiltaan lainanneet ruumiinosain tai lähimpäin sukulaisuussuhteiden nimityksiä, niin huomaa ett'ei tämä periaate semmoisenaan suinkaan saata olla ehdottomasti oikea. Epäilemättä se olisikin paljoa suuremmassa määrässä vienyt Ahlqvistia harhaan, joll'ei hänen terävä havaitsijansilmänsä olisi käytännössä osittain saattanut torjua itse periaatteen vaaroja. Paitsi sitä virheellisyyttä, joka oli itse periaatteessa, on Ahlqvistin kielihistoriallisella metoodillakin heikot puolensa. Kieltämättä hänellä tavataan useita nerokkaita yhdistyksiä, mutta hänen havaintonsa ovat enimmiten niin sanoakseni vaistomaisia, ilman kielihistoriallista perustelua.

Jo ennenkuin Ahlqvistin «sivistyssanat» olivat kokonaisuudessaan ilmestyneet *), oli tanskalainen kielentutkija Vilh. Thomsen julkaissut teoksen, jolla tosin kyllä oli toisenlainen tarkoitus kuin Ahlqvistin kirjalla, mutta kuitenkin hyvin monta yhtymäkohtaa sen kanssa. Koska tämä teos, «*Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske*», joka kielihistoriallisen metoodinsa puolesta on Ahlqvistin «Sivistyssanoja» suuressa määrin etevämpi, on meillä paljoa vähemmin tunnettu kuin mitä se ansaitsee, tahdon muutamilla sanoilla mainita sen sisällystä, ennenkuin ryhdyn kertomaan Thomsenin viimeksi ilmestyneestä teoksesta.

Teos alkaa johdatuksella, jossa aluksi tehdään selkoa suomensukuisten kielten suhteesta indoeurooppalaisiin (eli «japhetilaisiin») kieliin sekä tätä seikkaa koskevista aikaisemmista tutkimuksista. Thomsenin edeltäjistä mainittakoon tässä erittäin Marburgin professori F. Dietrich, joka v.

*) Kaksi lukua oli aikaisemmin ilmestynyt 1866 vuoden Suomi-kirjassa.

1851 oli julkaissut kirjoituksen «Zeugnisse eines vorhistorischen standes des schwedischen und einer gothischen gestalt des altnordischen aus dem lappischen und finnischen». Tässä kirjoituksessa oli jo lausuttu tuo aivan oikea ajatus, että «lapin kieli on luettava germaanilaisten kielten tuntemisen vanhimpien lähteiden joukkoon»; aineen suoritus oli kuitenkin monessa suhteessa suuresti puutteellinen. — Johdatuksensa toisessa osassa Thomsen luopi katsauksen «suomalaiseen kansaluokkaan» ja suomalaisten lähimpiin skandinaavilaisiin naapureihin, joka katsaus sisältää monta hyvää historiallista huomautusta. Lopuksi johdatus sisältää «suomalaisen kieliluokan äännesuhteiden pääpiirteet». Tämä lyhyt esitys on erittäin huomattava siinä esiintyvän historiallisen katsantotavan vuoksi, joka suomalaisella alalla oli ollut hyvinkin outoa. Erittäinkin ovat mietinnönaihetta antavat ne viittaukset, jotka tekijä on antanut n. s. konsonantinheikennyksestä, käsittäen tähän kuuluvat ilmiöt pääasiassa vahvennusilmiöiksi ja lausuen sen mielipiteen, että ne kuuluvat yhteissuomalaiseen aikaan. Myös tekijän käsitys suomenkielen konsonanttivartaloista, vaikka tässä teoksessa liian jyrkästi lausuttuna, ansaitsee huomioon ottamista *). Mainittava on myös esitys lapin ja suomen äännesuhteiden vastaavaisuudesta, joka osottaa että tekijä oli tälläkin alalla tehnyt tarkkoja tutkimuksia.

Johdatuksen jälkeen seuraa itse teoksen pääosa, esitys «goottilaisen kieliluokan vaikutuksesta suomalaiseen». Huomautettuansa että vaikutuksen suunta yleensä on kulkenut germaanilaisista kielistä suomalaisiin, jota vastoin päinvastainen virtaus on rajoittunut hyvin ahtaalle alalle, hän ryhtyy tarkastamaan miten suomalaisissa kielissä tavattavat lainasanat kuvastavat germaanilaisia äänteitä, sekä miten eri germaanilaisia pääteryhmiä on suomalaisiin kieliin lainoja tehtäessä käsitelty. Käymättä esittämään niitä erityisiä tuloksia sekä germaanilaiselle että suomalaiselle kielentutkimukselle, joita tämä teoksen osa sisältää, mainittakoon ainoastaan, että jo yksinään niin monen sanan germaanilaisen alkuperän osottaminen oli suomalaiselle kielentutkimukselle erittäin tärkeä, puhumatta suomalais-germaanilaisten suh-

*) Mainittakoon tässä että Thomsen huomauttaa semmoisissa tapauksissa kuin *palja(h)an* *s*:n muuttuneen *h*:ksi (<**paljasen*), eikä päinvastoin *h*:n *s*:ksi, niinkuin meillä oli ennen oletettu. — „Konsonantinheikennyksen" suhteen huomauttaa Thomsen Agricolan *gh*:n ja *dh*:n mahdollisesti osottavan spiranttista ääntämistä.

teiden selvittämisen yleisestä kielihistoriallisesta merkityksestä, johon vielä palaamme. *)

Jälkikatsauksessa tekijä esittää ne historialliset tulokset, joihin hän tutkimuksessaan on tullut ja joista tässä mainittakoon pääkohdat. Germaanilainen vaikutus suomalaisiin kieliin on tapahtunut vuosisatojen kuluessa ja kuvastaa kokonaisen sarjan germaanilaisten kielten eri kehitysasteita, jotka voidaan jakaa kahteen pääkerrokseen: nuorempaan ja vanhempaan. Nuorempaa, s. o. historiallisena aikana tapahtunutta germaanilaista vaikutusta tavataan lapissa, jossa sen päälähteenä on ollut norjan kieli, ja suomessa (etenkin länsisuomessa), jossa vaikutus pääasiassa on kotoisin Suomenmaan ruotsalaisista murteista, osottaen muutamia vanhempaa kielikantaa edustavia piirteitä. Lapissa ja suomessa tavattavat nuoremman kerroksen lainat ovat tietysti ilman mitään keskinäistä yhteyttä. Lainasanojen vanhempi ryhmä eroaa useissa suhteissa edellisestä, jos kohta tarkan rajan vetäminen erityisissä tapauksissa on vaikea. Ensinnäkin tämä lainakerros viittaa takaisin semmoiseen kielimuotoon, joka on yhtä vanhalla kannalla kuin gootin kieli, osittain vielä vanhemmalla. Sitä paitsi tavataan tämmöisestä lähteestä tullut vaikutus samaan tapaan kaikissa suomalaisissa eli länsisuomalaisissa **) kielissä. Suuri määrä samoja ja samanlaista kielimuotoa edustavia lainoja tavataan myös lapin kielessä, mutta sen ohessa on kuitenkin eroavaisuuksia, sekä sanojen käsittelyssä että varsinkin sanavarastossa, niin ett'ei suinkaan saata käsittää näiden lainojen viittaavan «yhteiseen suomalaislappalaiseen alkukieleen», vaan perustuvan rinnakkain tapahtuneesen vaikutukseen. Lapissa tavattavien lainojen alkulähteenä on skandinaavilainen kielimuoto, joka pitää yhtä vanhimpien, 3:nnelta ja lähinnä seuraavilta vuosisadoilta olevien riimukirjoitusten kanssa. Suomalaisissa kielissä tavattava vanha lainakerros kuvastaa kielimuotoa, joka on yhtä vanha tai vanhempikin kuin se, joka on lappalaisissa lainoissa edellytettävä. Koska nämät lainat ovat levinneet kaikkiin suomalaisiin kieliin ja koska suomalaiset kansat yleensä vasta noin 8:nnella vuosi-

*) Sivumennen sopinee mainita, että Thomsen on tässä osassa ensikerran huomauttanut suomen (ja vepsän) *e*'-loppuisten sanojen jakaumista kahteen eri jaksoon (s. 85, alimuist.).

**) „Suomalaisilla kielillä" tarkoitamme seuraavassa aina n. s. länsisuomalaisia kieliä (suomi, karjala, vepsä, vatja, viro, liivi).

sadalla ovat tulleet nykyisille olopaikoilleen, täytyy päättää että suomalaiset kansat siihen aikaan, jolloin puheenalainen vaikutus tapahtui, s. o. meidän ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina, eivät vielä olleet jakautuneet tai ainakin olivat hyvin läheisessä keskinäisessä yhteydessä. Näiden yhteisten olopaikkojen oletti Thomsen tässä teoksessaan olleen itäpuolella Suomen lahtea olevissa seuduissa.

Suomalaisissa kielissä tavattavat germaanilaiset lainat edustavat useita eri käsiteryhmiä. Niiden joukossa on sanoja, jotka merkitsevät valtio- ja oikeusoloihin kuuluvia käsitteitä, nk. kuningas, ruhtinas, valta, hallita, tuomita, laina, kihla, sakko, vuokra, airut, vartia; aseita, nk. huotra, keihäs, miekka; vaatteita, nk. hame, kauto, paita, vantut; työkaluja, nk. ansas, antura, kaide, kaira, naula, neula, kattila, palje, rengas, tanko, satula, airo, keula, teljo, nuotta; ihmisiä, nk. aljo, varas; ruumiinosia, nk. hartio, lantio, paarmas; eläimiä, nk. haikara, havukka, kauris, lammas, valas, turska; kasveja ja maanviljelystä, nk. akana, humala, kaura, laukka, ruis, aura, pelto, leipä; metalleja ja muita luonnonesineitä, nk. kulta, rauta, tina, multa, kaltio, ranta, aalto, luode, rauma; abstraktisia suhteita ja ominaisuuksia, nk. kiusa, tarve, vaiva, armas, autio, autuas, harras, hurskas, kaunis, sairas, viisas y. m. m. On siis ilmeistä, että näin monipuolinen vaikutus edellyttää läheistä naapuruutta suomalaisten ja germaanien välillä, ja että siis se germaanilainen kansa, jonka puolelta vaikutus on lähtenyt, on asunut suomalaisten yhteisten olopaikkojen vieressä, joko Keski-Venäjällä tai nykyisissä Itämerenmaakunnissa. Sen germaanilaisen kansan tarkempi määrääminen, jolta lainat ovat lähteneet, tekee vaikeuksia, koska lainojen kielelliset ominaisuudet eivät yleensä viittaa mihinkään varmaan germaanilaiseen murteeseen, vaan semmoiseen vanhaan kielikantaan, joka lienee kerran ollut yhteinen gootin kielelle ja skandinaavilaisille kielille. Koska kuitenkin on muutamia jälkiä, jotka viittaavat nimenomaan goottilaiseen kielimuotoon, ja toiselta puolen taas semmoisia, jotka pikemmin pitävät yhtä skandinaavilaisen kielimuodon kanssa, niin Thomsen päättää, että suomalaisiin kieliin kaksituhatta tai puolitoista tuhatta vuotta sitten on vaikuttanut sekä gootin kieli, joka kuitenkin lienee ollut vanhemmalla kannalla kun Vulfilan kieli, että myös skandinaavilainen kieli.

Lopuksi seuraa sanaluettelo, joka sisältää tärkeimmät tekijän olettamat germaanilaiset lainat suomessa ja lapissa.

Siitä, mitä yllä on esitetty, näkynee jo selvästi, kuinka suuri merkitys Thomsenin teoksella on. Germaanilaiselle kielentutkimukselle se avasi uuden lähteen, antoi varmoja tietoja vanhemmasta kielenmuodosta, kuin mikä missään kirjallisessa lähteessä oli nähtävänä. Suomalaisellekin kielentutkimukselle oli suomalaisten ja germaanilaisten kielten suhteen valaisemisella paljoa suurempi merkitys kuin vain se, että useiden sanojen etymologia täten selvitettiin. Koska lainasanojen germaanilainen alkumuoto yleensä saatetaan tarkoin määrätä, tarjoavat nämä lainat tärkeitä tukikohtia suomalaiselle äännehistorialle, jolta suoranaisia kirjoitettuja muistomerkkejä puuttuu, ja samalla ne osottavat, että suomen kieli parin vuosituhannen kuluessa on verrattain sangen vähän muuttunut, joten siis suomen kielelle vakuutetaan tärkeä asema vertailevassa suomalais-ugrilaisessa tutkimuksessa. Niinkuin jo yllä on huomautettu, voidaan näiden lainojen johdosta tehdä muutamia päätöksiä suomalaisten ja germaanilaisten kansojen historiantakaisista asuinpaikoista. Myös kulttuurihistoria saattaa tästä lähteestä saada tärkeitä lisiä; tämän puolen valaisemista ei Thomsen tässä teoksessaan ole kuitenkaan ottanut varsinaiseksi tehtäväkseen.

Germaanilaisten tutkijain piirissä Thomsenin teos heti herätti suurta ja ansaittua huomiota. Se ilmestyi seuraavana vuonna (1870) saksaksi E. Sieversin kääntämänä, ja germaanilaiset tutkijat riensivät tieteensä hyväksi käyttämään sen tuloksia. Suomalaisella alalla sitä vastoin Thomsenin teosta perin vähäisen huomattiin. Ja tuskin mitään oppia ottivat suomalaiset tutkijat tämän teoksen historiallisesta katsantotavasta ja metoodista, jossa tekijä osotti niin suurta varovaisuutta ja järkevyyttä, ett'ei hänen teoksensa vielä tänä päivänä ole menettänyt mitään arvostaan, vaikka kielitieteessä on tapahtunut perinpohjainen mullistus ja vaikka käsitys erinäisistä teoksen yksityiskohdista onkin muuttunut.

Varsinaisen aineensa ohessa oli Thomsen jo tässä teoksessaan huomauttanut että suomalaisissa kielissä tavataan myöskin joukko lainoja n. s. baltilaisista eli liettualaislättiläisistä *) kielistä. Katsoen siihen, että nämät lainat ovat yhtäläisesti levinneet kaikkiin suomalaisiin kieliin, oli

*) Baltilaisia kieliä ovat latin kieli, jota puhutaan eteläisellä Liivinmaalla, Kuurinmaalla ja Vitebskin kuvernementin luoteisosassa, sekä liettuan kieli, joka on paljoa vanhemmalla kannalla kuin latin kieli ja jota puhutaan koillisessa Preussissa ja rajakkain olevassa Venäjän luoteisosassa (Grodnon ja Kuurinmaan rajan välillä). Ne kuuluvat indoeurooppalaiseen kieliheimoon, ollen lähinnä slaavilaisia kieliä.

Thomsen päättänyt että niiden täytyi olla samanaikuisia kuin vanhimpain germaanilaisista kielistä tulleiden. Myöskin Ahlqvist oli sivistyssanateoksessaan olettanut usean suomalaisen sanan olevan liettualaista tai lättiläistä alkuperää; hän näyttää kuitenkin luulleen että liettualaislättiläiset lainat olivat suomeen yleensä kulkeneet liivin ja viron kielen välityksellä, joten ne siis olisivat olleet verraten uusia. Thomsenin ja Ahlqvistin viittauksiin nojautuen koetti O. Donner ottaa tätä kysymystä erikseen käsitelläksensä kirjoituksessa: «Über den Einfluss des Littauischen auf die finnischen Sprachen» (Techmerin Internationale Zeitschrift I, s. 257 seur.). Kosk'ei kuitenkaan Donnerin kirjoitus, sekä kielihistoriallisen metoodin että aineiden luotettavuuden puutteen vuoksi saattanut tätä erittäin tärkeätä kysymystä ratkaista, odotettiin suurella mielenkiinnolla Thomsenin baltilaissuomalaisia suhteita koskevien monivuotisten tutkimusten ilmautumista.

Viime syksynä ilmestyi vihdoin Thomsenin suuri teos, «*Beröringer mellem de finske og de baltiske Sprog*», jonka painattaminen tekijän sairauden vuoksi oli ollut kauvan keskeytyneenä. Se sisältää aluksi lavean johdatuksen, jossa tekijä ensinnä esittää ja arvostelee aikaisempia tutkimuksia samalla alalla sekä antaa yleiskatsauksen baltilaisiin ja suomalais-ugrilaisiin kieliin sekä myös niihin historiallisiin oloihin, jotka ovat edellytettävät näiden kansojen keskinäisten kosketuksien taustaksi. Suomalaisten kielten ja lapin kielen suhdetta koskevassa riitakysymyksessä tekijä lausuu että lappi on katsottava eri kieleksi, jonka asemaa suomalais-ugrilaisten kielten joukossa ei tätä nykyä saateta tarkemmin määrätä ja että kielitieteessä tulee lakata puhumasta «lappalaissuomalaisesta yhteiskannasta». Samalla Thomsen perinpohjaisesti osottaa sen olettamuksen perättömyyden, että muka on olemassa yhteisiä germaanilaisia («goottilaisia») lainoja lapissa ja suomessa. Sitä vastoin tekijä puoltaa sitä mielipidettä, että kaikista suomalais-ugrilaisista kielistä mordvan kieli on suomalaisia kieliä lähinnä.

Tämä läheinen sukulaisuus suomalaisten ja mordvalaisten välillä on antanut tekijälle aihetta luopumaan siitä yleisesti vallinneesta mielipiteestä, joka hänelläkin aikaisemmin oli ollut, että suomalaiset olivat tulleet nykyisille asuinsijoilleen koillisesta tai idästä päin, Laatokan ja Äänisen pohjoispuolella tai näiden järvien ja Volgan välillä olevilta seuduilta. Suomalaisilla ja mordvalaisilla, joiden läheinen sukulaisuus ehdottomasti edellyttää aikaisempaa naapuruutta, on yhteisiä nimiä esim. semmoisille puille kuin tammelle ja vaahteralle. Mutta tammen (ja samoin johonkin määrin vaahteran) pohjois-

raja kulkee, leikattuaan Suomen eteläisen osan, Suomen lahden pohjukasta kaakkoon ja sen jälkeen edelleen itään tai itäkaakkoon päin, Jaroslavin, Kostroman ja Vjatkan y. m. kuvernementtien eteläosan kautta. Tämä osottaa siis, että suomalaiset ennen asettumistaan Suomeen ja sen rajaseutuihin, yhdessä Volgan kansojen kanssa ovat asuneet mainitun rajaviivan eteläpuolella, semmoisissa seuduissa, joissa tammi on tavattavana.

Lisävalaistusta suomalaisten esihistoriaan antavat suomalaisten yhtymiset germaanilaisten ja baltilaisten kansojen kanssa. Tekijä osottaa ettei germaanilaisten kielten vaikutusta ole tavattavana mordvan kielessä ja tämän johdosta on varma asia, että suomalaisten ja mordvalaisten läheinen yhteys jo oli keskeytynyt siihen aikaan, kun suomalaiset olivat germaanilaisen vaikutuksen alaisina. Sinä aikana, jolloin vanhin germaanilainen vaikutus suomalaisiin kieliin tapahtui, olivat suomalaisten asuinsijat tekijän nykyisen mielipiteen mukaan Suomen lahden eteläpuolella; niinkuin ennen mainittiin, oli Thomsen aikaisemmin, lähtien siitä vanhemmasta käsityksestä, jonka mukaan suomalaiset olivat tulleet idästä tai koillisesta, olettanut, että suomalaiset siihen aikaan asuivat idässä päin Suomen lahdesta. Vanhaa germaanilaista vaikutusta tavataan myös liettuan ja lätin kielissä; se näyttää olevan samanaikuinen kuin suomalaisissa kielissä ja peräisin jostakin itägermaanilaisesta kielestä, luultavasti gootin kielestä (esim. liett. *katilas*, *kunigas*, *runa*, *stuba*, jotka myös tavataan suomessa: *kattila*, *kuningas*, *runo*, *tupa*). Erittäin ottaen huomioon suomalaisten ja baltilaisten kansojen kosketukset, Thomsen tekee sen johtopäätöksen, että suomalaiset vielä meidän ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina ovat asuneet välittömästi joko pohjois- tai pikemmin koillispuolella baltilaisia kansoja, joiden välitse tähän aikaan itägermaanit (etenkin gootit) yhdestä tai useammasta kohdasta tunkeutuivat aina suomalaisiin asti. Toiselta puolen olivat varmaan baltilaiset levinneinä niin kauvaksi itäänpäin, että he kokonaan erottivat slaavilaiset ja suomalaiset toisistaan. Suomalaisten yhteiset asuinsijat tämän mukaan olivat itäänpäin nykyisestä Liivin- ja Vironmaasta, siis sillä alueella, joka Suomen lahdesta ja Laatokasta ulottuu Väinäjokeen etelässä.

Johdantoa seuraa erityinen «Exkurs», jossa tekijä kielihistorialliselta kannalta erinomaisen ansiokkaalla tavalla valaisee useita huvittavia kohtia liivin kielen äänteenkehityksessä (vokalismissa). Valitettavasti on tekijällä ollut käytettävänä vain Sjögren-Wiedemannin puutteelliset ainekset. Ainoastaan 4—5:n tunnin kuluessa, sen jälkeen kuin «Exkurs» jo oli painettu,

oli Thomsenilla ollut Köpenhaminassa tilaisuutta kuulla liivinkieltä eräältä syntyperäiseltä liiviläiseltä. Tänä lyhyenä aikana Thomsen teki muutamia tärkeitä huomioita; niin hän esim. tanskalaisella korvallaan heti huomasi liiviläisessä puheessa n. s. katkoäänen, joka on erittäin tärkeä muutamille liiviläisen äännehistorian osille *).

Tekijä ryhtyy tämän jälkeen esittämään suomalaisten ja baltilaisten kielten kosketusten laatua. Hän huomauttaa ensinnä että on olemassa kaksi eri kosketuskerrosta, jotka ovat tykkänään eri-ikäisiä. Suomalaisista kansoista ovat liiviläiset ja virolaiset uusimpiin aikoihin asti olleet lättiläisten naapureina. Erittäinkin liivin kieleen on lättiläinen vaikutus ollut valtaava; sitä ei tavata yksinään sanavarastossa, josta melkein puolet on lättiläistä alkuperää, vaan myös sanojen merkityksissä, lauseopissa ja vieläpä muodoissakin. Virossa sitä vastoin eivät nuoremmat lättiläiset ainekset ole kovin lukuisat. Toiselta puolen on myöskin lätin kielessä koko joukko sanoja, varsinkin merenkulkualaan kuuluvia, jotka ovat peräisin liivistä ja virosta. Mutta näiden verrattain nuorten kosketusten rinnalla tavataan suomalaisissa kielissä tuntuvia jälkiä vanhemmasta baltilaisesta vaikutuksesta, jossa kuvastuu alkuperäisempi, pääasiassa liettuan kielen äännekannalla oleva kielimuoto ja joka on johonkin määrin yhtäläisesti levinnyt kaikkiin suomalaisiin kieliin, ulottuen vielä Volgan kieliin (mutta ei lappiin). Sitä vastoin on tekijän mielipide, ettei baltilaisissa kielissä ole tavattavana mitään varmaa jälkeä päinvastaisesta vaikutuksesta suomalaiselta taholta.

Siinä esityksessä, jossa kerrotaan baltilaisten äänteiden ja päätteiden käsittelystä suomalaisissa kielissä, on useita sekä baltilaiselle että suomalaiselle äännehistorialle tärkeitä kohtia. Suomalaiselle äännehistorialle tärkeä seikka on, että liettualaiset lainasanat ovat osallisena siinä *ti*:n muuttumisessa *si*:ksi, joka on yhteissuomessa tapahtunut, esim. *morsian* = liett. *martì*, *niisi* = liett. *nýtis*. Sitä vastoin ei tämmöistä muutosta ole milloinkaan tapahtunut germaanilaisissa lainoissa (huom. esim. *tauti* = muin. skand. *dauði*).

---

*) Katkoääni syntyy äänijänteiden sulkeumisesta keskellä äänensointia. Tämä ominaisuus tavataan tanskassa ja myös lätin kielessä; Kuurinmaalla ollessani kuulin sen myös sikäläisessä saksalaisessa puhekielessä. Se näyttää tulleen lätin kielestä liivin kieleen; huomattava kuitenkin on, että se liivin kielessä esiintyy paljoa säännöllisemmin kuin lätin kielessä.

Toinen yhtä tärkeä asia on, että liettualaista *sz*:aa (= *š*:ää), *ž*:tä vastaa suomessa *h*, esim. *halla* = liett. *szalnà*, *hammas* (aik. **hambas*) = liett. *žàmbas*. Liettualaisen vaikutuksen aikana oli suomessa nykyisen *h*:n sijalla useissa tapauksissa varmaan *š*, niinkuin tekijä epäillen olettaa; asia saatetaan monen muunkin seikan nojalla todistaa *). Sitä vastoin ei siihen aikaan yleissuomessa varmaankaan ollut olemassa *h*:ta, joka kuitenkin jo aikaisin esiintyy germaanilaisissa lainoissa. Vielä mainittakoon että puheäänettömät *k*, *p*, *t* käsitellään liettualaisissa lainoissa samoin kuin puheäänelliset *g*, *b*, *d*, mikä ei ole tavallista germaanilaisissa lainoissa.

Se baltilainen kielimuoto, joka näissä lainoissa kuvastuu, osottaa useita vanhoja piirteitä. Siinä oli liettualainen *ė* (= *ie*) diftongin asemesta vielä alkuperäisempi *ai*, (esim. *paimen* = liett. *pėmėn-*, *taivas* = liett. *dė'vas*). Siinä ei luultavasti ollut tapahtunut alkuperäisen lyhyen vokaalin pitenemistä keskiarvoiseksi (esim. *kakla*, *kaula* = liett. *kăklas*, *tarha* = liett. *dăržas*). Siinä näkyy olleen päätteen alkuperäinen *a* tallessa semmoisissa sanoissa kuin liett. *ungurỹs* (**angurias*) = *ankerias*, liett. *vągis* = *vaaja* (< **vagja*). Muutamissa tapauksissa näyttää tavatun *o*:n tapaista ääntämistä nykyisen *a*:n sijalla (esim. *olut* = liett. *alùs*, *lohi* = liett. *lászis*); niin myös alkuperäisempi *e* nuoremman *a*:n sijalla (*härmä* = liett. *szarma* < **szerma*). Siinä näyttää olleen alkuperäisiä *a*-loppuisia neutreja, jotka myöhemmin ovat kokonaan sekauneet maskuliineihin (suom. *kela* = preuss. *kela-n* pyörä, vrt. slaav. *kolo*, *heinä* = liett. *szė'nas*, vrt. slaav. *sěno*). Sanalla sanoen, suomalaiset lainat tarjoavat tietoja semmoisesta baltilaisesta kielimuodosta, joka on vanhemmalla kannalla kuin mikään muistomerkeissä tavattava kielimuoto.

Loppukatsauksessa tekijä kokoo ne tulokset, jotka ovat johtuneet hänen tutkimuksistaan ja valaisee niitä historiallisessa suhteessa.

Ensinnä puhutaan siitä vaikutuksesta, joka liivin (ja viron) kielellä on ollut lätin kieleen. Lainasanojen laadusta päättäen (esim. *laulat* vihkiä = *laulaa*, *pestit* vapahtaa = *päästää*) ei tämä vaikutus saata olla vanhempi kuin kristinuskon tuominen nykyisiin Itämerenmaakuntiin. Kaiken todennäköisyyden mukaan vaikutus on tapahtunut keskiaikana, siihen aikaan kuin liiviläisillä oli kokonaan toinen asema Liivin- ja Kuurinmaalla kuin nykyjään. Tuntuvin on liiviläinen vaikutus luoteiskuurilaisessa elikkä «ta-

*) Ks. *Setälä*, Yhteissuomalainen äännehistoria sivv. 264—323, s. 359.

milaisessa» lättiläismurteessa, joka varmaankin osittain on kehittynyt vanhalla liiviläisellä pohjalla. Vanhempaa vaikutusta suomalaisista kielistä baltilaisiin ei tekijä myönnä yleensä todistettavaksi; on ainoastaan pari sanaa (*kinnas* ja *kantele*), jotka kenties voisivat olla kulkeneet yhteissuomesta baltilaisiin kieliin.

Nuoremman liivin kieleen tapahtuneen lättiläisen vaikutuksen lähteeksi osottaa tekijä osittain lättiläisen koulu- ja kirkkokielen, osittain puhutut lättiläiset murteet. Ne ainekset, jotka ovat tulleet viimeksi mainituista, ovat siltä ajalta, jolloin liiviläiset olivat levinneet laajemmalle kuin nykyjään, ja osottavat toisinaan piirteitä vanhemmasta, enemmän liettuanmukaisesta lättiläisestä kielimuodosta (esim. liiv. *pala'ndəks* kyyhkynen = liett. *balandis*, lätt. *balùdis*).

Paljoa merkillisemmät ovat kuitenkin vanhimmat baltilaiset lainat, jotka ovat tulleet suomalaisiin kieliin semmoisena aikana, jolloin nämät vielä muodostivat kielellisen yhteyden ja jotka kuvastavat vanhempaa baltilaista kielimuotoa, kuin mikä tähän asti on ollut tunnettuna. Oliko tämän vaikutuksen lähteenä ollut liettuan kieli vai itälätti, vai mahdollisesti erityinen nykyjään kuollut murre, ei saata varmuudella ratkaista; tekijä puolestaan kallistuu täksi lähteeksi olettamaan itälättiä.

Niistä käsiteryhmistä, joita vanhimmat baltilaiset lainat edustavat, mainittakoon seuraavia: perhettä, taloudellisia toimia merkitseviä sanoja: morsian, nepaa, sisar, tytär, heimo, talkoo, malka, seinä, pirtti, seiväs, silta, tarha, tupa, kauha, ratas, vaaja, kirves, niisi, olut; ruumiinosia: hammas, kaula, napa, reisi; metsäoloja, metsästystä j. n. e.: salo, kataja, hara, terva, tuohi, takiainen, ansa, hirvi, hanhi, harakka, käki, rastas, teeri, käärme, herhiläinen, vapsahainen; karjanhoitoa: jäärä, oinas, porsas, vuohi, halli, laukki, rieska, harja, karva, hihna, villa, paimen, torvi, heinä, kulo, luhta, vihvilä; pellonviljelystä: hara, herne, jyvä, pelut, siemen; kalastusta: lohi, ankerias, tuulas, ahingas; luonnonesineitä ja -oloja: halla, härmä, keli, routa, taivas, perkele; abstraktikäsitteitä, ominaisuuksia, pikkusanoja: kerta, tapa, halea (vir. haljas), kelta, laiska, märkä, tuhat, vielä j. n. e.

Jos vertaa näitä ryhmiä germaanilaisista kielistä lainattuihin sanoihin (ks. yllä s. 463), niin huomaa heti, että baltilaiset lainat edustavat harvempia käsitealoja kuin germaanilaiset ja että niiden joukossa on paljoa vähemmän varsinaisia sivistyssanoja. Niissä ei ole minkään metallin eikä minkään suuren kulttuurikasvin nimeä, ei myöskään käsitteitä, jotka kuuluvat

kehittyneempien yhteiskunnallisten olojen alalle. Sen sijaan, että germaanit näkyvät olleen suomalaisia etevämpi kansa, on erotus baltilaisten ja suomalaisten sivistyskannan välillä ollut paljoa vähäisempi. Se kuva, jonka lainasanat antavat suomalaisten ja baltilaisten keskinäisistä suhteista, osottaa meille suomalaiset baltilaisten rauhallisina naapureina, vieläpä osittain avioliittosuhteissa heidän kanssaan, ollen pääasiassa metsästystä, kalastusta ja jonkinmoista alkuperäistä maanviljelystä harjoittavana kansana. Suomalaiset ovat varmaan yhtä ja toista, esim. työkalujen ja rakennuksen alalla, oppineet baltilaisilta, mutta tekijä terottaa nimenomaan mieleen, että tekisi suuren virheen, jos kaikkien sanojen johdosta katsoisi olevansa oikeutettu tekemään kulttuurihistoriallisia johtopäätöksiä. Useita lainasanoja ei saata katsoa uusien käsitteiden nimiksi, vaan ainoastaan uusiksi nimiksi ennen tutuille esineille, joiden vanhat alkuperäiset suomalaiset nimet unohtuivat tai saivat toisen merkityksen. Selviä esimerkkejä tästä ovat semmoiset lainat kuin *kaula*, *hammas*, *sisar*, *tytär*; tämän johdosta voidaan päättää, että samanlaista vieraan sanan ottamista oman sanan sijaan on saattanut tapahtua muillakin aloilla.

Siitä paikasta, jossa suomalaisten ja baltitaisten yhtyminen on tapahtunut, eivät lainat anna mitään varmaa tietoa, sillä niiden kuvastama luonto ei ole karakteristinen millekään määrätylle paikkakunnalle. Se kuitenkin niistä näkyy, ettei yhtyminen ole tapahtunut meren välittömässä läheisyydessä; joka tapauksessa on varma, että lainasanat pikemmin puoltavat kuin vastustavat tekijän olettamia suomalaisten yhteisiä asuinpaikkoja (ks. yllä s. 466). Mitä kosketusten aikaan tulee, niin eivät baltilaiset lainat yksinään anna mitään ratkaisua, koska baltilaisten kielten vanhempi historia on tuntematon. Tukikohdan ajan määrämiselle antaa kuitenkin baltilaisen ja germaanilaisen vaikutuksen iän suhde. Thomsen oli varhemmin olettanut että nämät vaikutukset olivat jotenkin samanaikuiset. Uusien tutkimustensa kautta hän on selvästi osottanut, että baltilainen vaikutus on germaanilaista vanhempi, niinkuin näkyy ilmeisesti sekä siitä alkuperäisemmästä kulttuurista, jota baltilainen vaikutus kuvastaa, että muutamista kohdista baltilaisten lainojen äänteiden käsittelyssä (ks. niitä seikkoja, joista puhuttiin yllä s. 467, 468). Koska vanhin germaanilainen vaikutus on tapahtunut meidän ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina, niin ei liettualainen vaikutus ole saattanut alkaa myöhemmin kuin meidän ajanlukumme alussa, pikemmin jonkun verran aikaisemmin.

Kauvempana kuin varsinaisissa suomalaisissa kielissä tavataan myöskin jälkiä baltilaisten kielten välillisestä tai välittömästä vaikutuksesta. Lapissa tavattavista liettualaisperäisistä sanoista ei yksikään ole tullut suorastaan, vaan suomen kielen kautta, ja ne viittaavat takaisin vanhempaan suomalaiseen kielikantaan. Sitä paitsi on joku määrä liettualaisia sanoja suomen kautta siirtynyt mordvaan ja tsheremissiin, joka seikka osottaa, ettei suomalaisten ja heidän itäisten naapuriensa mordvalaisten ja tsheremissien yhteys liettualaisen vaikutuksen kestäessä vielä ollut kokonaan keskeytynyt. Baltilaisten ja mordvalaisten välillä näkyy kuitenkin olleen myöskin suoranainen yhteys olemassa; sitä vastoin ovat kaikki tsheremississä tavattavat baltilaiset lainat kulkeneet joko suomen tai mordvan kautta.

Lopuksi seuraavat laveat sanaluettelot: ensinnä luettelo suomalaisiin kieliin lainatuista baltilaisista sanoista (sivv. 156—251, sisältää kolmatta sataa sana-artikkelia), sekä sen jälkeen luettelo lätin (liettuan) kieleen lainatuista suomalaisista sanoista (sivv. 252—288, sisältää noin 180 artikkelia). Nämät luettelot sisältävät perinpohjaisia tutkimuksia erityisten sanojen historiasta ja luovat uutta valoa useiden sekä suomalaisten että baltilaisten sanojen etymologioihin.

Olen edellisessä rajoittunut vain Thomsenin uuden teoksen sisällyksen kertomiseen, liittyen niin paljon kuin mahdollista tekijän omaan esitykseen. Vaikka on epäilemätöntä, että tekijän esittämä käsitys on kaikissa pääasioissa aivan kieltämättömän selvästi todistettu, on tietysti luonnollista, että joistakuista erityiskohdista saattaa toistaiseksi olla eri mieltä. Useat sanavertailut tekijä itsekkin merkitsee epävarmoiksi; mahdollisesti saattaa epäillä joitakuita muitakin sekä toiselta puolen joitakuita vertailuja lisätä. Koska en kuitenkaan saata edellyttää yksityisseikkoihin menemisen huvittavan tämän aikakauskirjan lukijoita, eikä tilakaan sitä salli, jätän omat vaatimattomat arveluni tällä kertaa sikseen *).

---

*) Eriävän käsitykseni muutamista seikoista olen lausunut „Yhteissuomalaisessa äännehistoriassani", nk. esim. *dj*:n mahdolliseksi oletetusta muuttumisesta *tr*:ksi (ks. Äännehistoria, s. 155), *eh*-loppuisista sanoista (ks. sivv. 308—320). Konsonantinheikennyksestä vrt. Äännehistoria, s. 123 ja seur. Muutamista erityisistä sanoista on samassa teoksessa puhuttu, nk. *kataja* s. 59, *vierre* s. 64, *hara, haara* s. 254—258 y. m. Liivin kielen oloja koskettelen erittäin vielä painamattomassa Äännehistorian 3:nnessa osassa.

Kaikesta siitä, mitä yllä on esitetty Thomsenin teoksen sisällyksestä, lienee jo tämän teoksen monipuolinen merkitys käynyt täydelleen selville. Sen tulokset ovat tärkeät suomalaisten ja baltilaisten esihistorialle sekä niiden vanhemman kulttuurin kehityksen käsittämiselle. Se sisältää kielihistoriallista ainetta sekä baltilaisen että suomalaisen kielentutkimuksen varalle. Ja koska suomalaisista kielistä ei ole mitään vanhempia tietoja olemassa, ovat baltilaiset lainat suomalaiselle kielihistorialle sitä tärkeämmät, kun ne tarjoavat tälle tutkimukselle muutamia kronologisia tukikohtia, joita suomalaisen tutkimuksen tulee ottaa varteen. Sitä paitsi se valaisee kummankin kieliryhmän sanojen etymologiaa.

Se tapa, jolla tehtävä on suoritettu, on kokonaan yläpuolella meidän kiitostamme. Prof. Thomsen on täydellisesti perehtynyt suomalaisiin kieliin ja niiden sukukieliin. Lukuisat sitaatit (m. m. esim. Suomi-kirjasta, Valvojasta, Virittäjästä y. m.) osottavat ettei pieninkään teoksen alaa koskeva kirjoitus tältä haaralta ole häneltä jäänyt huomaamatta. Kun lisäksi tiedämme että tekijä perinpohjaisesti tuntee germaanilaiset, baltilaiset ja slaavilaiset kielet *), ollen kenties koko Euroopan monipuolisin kielinero, niin voimme ymmärtää, kuinka monelta taholta hän on voinut valaista niitä kysymyksiä, joita hän on ottanut käsitelläkseen. Tekijän tarkkuus on kerrassaan ihmeteltävä, ja yhtä suurta ihailua ansaitsee hänen varovaisuutensa ja järkevyytensä johtopäätöksiä tehdessä sekä hänen metoodinsa, joka on nykyaikuisen kielihistoriallisen tutkimuksen korkeimmalla asteella. Esityksen muoto ja tyyli on mallikelpoinen: selvä, helposti käsitettävä ja milt'ei taiteellisen huolellinen.

Rohkenen lausua sen toivomuksen, että prof. Thomsen vast'edeskin pysyisi uskollisena ensimmäiselle tieteelliselle rakkaudellensa, vielä vast' edeskin ulotuttaisi tutkimuksensa suomalaiseen kielihistoriaan, johon hän on luonut enemmän valoa kuin kukaan muu tutkija ennen häntä, ja että hänen teoksensa voimakkaasti, opettavasti vaikuttaisi suomalaisten kielten tutkimuksen suuntaan meidänkin maassamme.

E. N. Setälä.

*) Prof. Thomsen on kirjoittanut myös erittäin huomattavia ja huomatuita kirjoituksia romaanilaisen kielitieteen alalla.

Kulttuurin uusimmasta voittomaasta.

Jaapanin tilastollisen vuosikirjan johdosta.

I.

Kun tahdomme tutustua ihmishengen aikaisimpiin voittoihin ja löytää nykyisen sivistyksemme siemeniä ja ituja, saamme enimmiten kääntyä Aasian historiaan; tämä maanosa on, kuten jokainen tietää, inhimillisen kulttuurin varsinainen kehto. Siellä on jo tuhansia vuosia sitten tehty keksintöjä, jotka moninaisesti parannettuina yhä vielä ovat meille välttämättömiä, — mainitsemme ainoastaan yhden esimerkin: metallien käyttämisen; siellä on saatu selville tosiasioita, jotka ovat tieteen ja tutkimisen varsinaisia peruskiviä; siellä ovat eläneet sellaiset uskonnonperustajat kuin Zoroaster, Lao-tse, Konfutse, Sakjamuni eli Buddha, jotka opilla ja esimerkillä ovat vuosituhansiksi muodostaneet kansojen maailman- ja siveydenkäsitteet, tyydyttäen ihmishengen korkeimpia tarpeita. Näitten kulttuurin ladunhiihtäjien ja tienraivaajien nimet ja vaiheet ovat kyllä usein kätkeytyneet kaukaisimman muinaisuuden hämärään, mutta heidän työnsä hedelmät ovat jääneet ihmiskunnan pysyväiseksi perinnöksi.

Mutta kansakunnat, jos heillä onkin paljon pitempi ikä kuin yksityisillä, eivät voi vapautua kehityksen ja katoavaisuuden ikuisten lakien vallasta. Nuoruuden uhkuva voima ja yritteliäisyys ei kestä alituisesti; vuosituhannen kuluessa ehtii monikin kansa kuolla tahi vanheta. Aasian mannermaa on täynnä muistomerkkejä kansoista, jotka ovat eläneet aikansa ja sitten kukistuneet taistellen väkevämpää vastaan tahi sortuneet omiin paheisiinsa. Ja niissä kansoissa, jotka ovat jaksaneet ylläpitää asemaansa meidän aikoihimme asti, huomaa monesti vanhentumisen selviä merkkejä: kehitys on pysähtynyt, elämä on jähmettynyt jäykkiin ulkomuotoihin, jotka kenties ajaksi olivat edistymisen takeita, mutta jotka nykyjään ovat kahleena ja kehittymisen esteenä.

Kiina, «Kesken» suuri valtakunta, antanee paraan todistuksen, miten suurikin kansa voipi ransistua ja saada ikävaivoja.

Erehdyttävä lienee tosin tuo monesti kuultu arvelu, että Kiinan kansallisessa elämässä muka vallitsisi «kivettymiseen» asti menevää muuttu-

mattomuutta. Kiinan olojen tutkijat vakuuttavat päinvastoin, että viimeistenkin vuosisatojen aikana paljon on toisellaiseksi muodostunut sen kansan sisällisessä elämässä, vaikka muutokset ovat tapahtuneet vähitellen. Mutta kieltää ei sittenkään voine, että mainitussa maassa edistymisen jakso omituisella lailla on jäänyt puolitiehen. Aikaiseen saavutettuihin tuloksiin on tyydytty; ainakaan ei ole tahdottu pyrkiä edemmäksi muitten kansojen avulla. Sulkeutumisjärjestelmän sekä aineellisten ja henkisten suojelusmuurien avulla on Kiinan kansa koettanut varjella itseään ulkoapäin tulevilta vaikutuksilta. Samassa on myös suljettu niitä lähteitä, joista uutta voimaa olisi voinut valua kansakunnan puutuneisiin jäseniin.

Moni seikka todistaa, kuinka kiinalaiset täten omaan itseensä luottaen ovat ehkäisseet edistymisen työtä. He ovat tehneet ylen tärkeitä keksintöjä, vaan eivät ole voineet niitä hyväksensä käyttää, kuinka suuresti muuten pitävätkin juuri käytännöllisestä hyödystä lukua.

Mainitkaamme muutamia esimerkkejä, jotka siinä kohden helposti pistävät silmään.

Vuosisatoja sitten kiinalaiset kehittivät itsolleen omaa kirjoitustaitoa, mutta äänien merkitsemiseen eivät jaksaneet tulla, vaan tyytyivät tavuumerkkeihin, joten kirjoitus tuli kovin puutteelliseksi, mahdolliseksi oppineelle, mutta hyvin hankalaksi yleisölle. Kirjapainotaito niinikään heillä keksittiin, mutta sekin puoleksi vaan: merkkien irroittamiseen toisistaan ei päästy, joka juuri on Gutenbergin keksinnön ydinkohta. Magneetinkin kiinalaiset ovat tunteneet ammoisista ajoista asti, mutta kykenemättä sen avulla kehittämään laivakulkuansa; kruutia he kauankin ovat tietäneet valmistaa, mutta pyssyä eivät keksineet; taivaankappalten kulkua olivat jo vuosituhansia sitten tähystelleet, vaan niittenkään havaintojen käyttäminen ei ole maailmanhistoriassa heidän, vaan on kaldealaisten ansioksi jäänyt.

Niinpä Kiinan jättiläisvaltakunta on jäänyt aivan syrjälle, takapajulle ihmiskunnan yhteisissä riennoissa. Vaikka se väkiluvullaan ja aineellisella voimallaan voittaa minkä suurvallan hyvänsä, jopa useatkin yht'aikaa, niin se politiikissa merkitsee peräti vähän; ja vaikka Kiinan asukkaat yksityisinä ovat taidokkaita, ahkeroita ja kestäviä siihen määrään asti, etteivät käytännölliset amerikkalaiset luule mitenkään voivansa kilpailua heidän kanssansa kestää, niin tuo viidettäsataa miljoonaa oleva kansa ei ole rauhankaan toimissa voinut johtavaa asemaa saavuttaa. Varmaankaan asian laita ei voi muuttuakaan, jolleivät kiinalaiset lakkaa halveksimasta Euroo-

pan «punahiuksisia raakalaisia», joihin he nykyänsä katsovat samallaisella ylenkatseella kuin muinaiset klassilliset kansat «barbareihin».

Itäisessä Aasiassa löytyy toinenkin kansakunta, joka tässä johtuu mieleen. Läpi vuosisatoja se seisoi Kiinan esimerkin ja vaikutusten alaisena, ollen samassa mitä ankarimmalla tavalla suljettu muitten kansojen yhteydestä, — ajattelemme idän suurta saarivaltakuntaa, Jaapania. Mutta viime aikoina tämän valtion asukkaat ovat kokonaan vapautuneet Kiinan esimerkistä, ja siitä lähin Jaapanin kehitys onkin kyllin merkillinen ansaitakseen huomiota kaikkialla, semminkin koska se antaa viittauksen, miten Kiinallekin voi käydä, jos sielläkin ruvettaisiin käymään uusia uria.

Pikainen katsaus Jaapanin historiaan lienee ensiksi tarpeen esityksemme perustukseksi.

Portugalin yritteliäät kauppiaat löysivät 1540-luvulla tien Jaapaniin, ja heidän jälkeensä seurasivat milt'ei paikalla jesuiitat, jotka niin erinomaisella valppaudella ja rohkeudella valvoivat katolisen kirkon etua. Edelliset rupesivat käymään kauppaa, jälkimmäiset rupesivat lähetystoimeen, ja olivat jo saaneet kristillisen seurakunnan kohoamaan pariin sataan tuhanteen henkeen, kun 1600-luvun alussa yhteys Euroopan kanssa kerrassaan ja väkivoimalla katkaistiin. Sittemmin ainoastaan Nagasakin satama pysyi avoinna yhdelle kansalle, hollantilaisille, jotka tätä suuriarvoista etua säilyttääksensä kuuluvat ottaneen tavaksi Jaapanissa kieltää kristinuskon ja polkea ristiä. Pitkään aikaan ei sitten mikadon valtakuntaan päässyt tuulahdustakaan Euroopan maista; hengen uhalla oli joka jaapanilaiselta kielletty jättää isänmaansa. Niin ankara vanhoillaanolo vallitsi, että se voitti Kiinassakin noudatetun järjestelmän.

Mutta tämän vuosisadan keskipaikoilla tuo asian laita muuttui, vieläpä täydellisesti. Mitä vähemmin sitä ennen oli muista maista lukua pidetty, sitä enemmän meidän maanosamme ja Amerikka siitä lähin tulivat jaapanilaisille esikuvaksi. Maailmanhistoria ei tietääksemme tarjoo toista niin merkillistä ja jyrkkää käännöstä suuren kansan sisällisessä elämässä.

Uudistusten alku oli siinä, että Amerikan Yhdysvallat v. 1854 melkein väkisin ja useat muut valtiot perästäpäin rauhallista tietä saivat kauppasopimuksia tehdyksi Jaapanin kanssa. Kieltoa ulkomaanmatkoja vastaan ei tietysti sitten enää voitu ylläpitää; v. 1860 kävi jo jaapanilainen virallinen lähetystö Amerikassa, v. 1862 toinen Lontoon maailmannäyttelyssä. Nykyänsä pari sataa jaapanilaista säännöllisesti oleskelee Eu-

roopassa oppimatkoillaan. Ensin oli Ranska mutta nykyään on Saksa eninnä suosittu, ja Amerikan Yhdysvalloissa on säännöllisesti tuhatmäärä oppimatkalla.

Tämä suuri ja syvästi vaikuttava muutos ei kuitenkaan ole tapahtunut ilman sisällisiä riitoja. Moniaalla otettiin uudistuksia vastaan mitä katkerimmalla mielipahalla, ja kuten tuoreet esimerkit osottavat löytyy Jaapanissa yhä vieläkin niitä, jotka sydämmensä pohjasta vihaavat kaikkea, mikä vaan haiskahtaa eurooppalaiselle. Vähemmistä levottomuuksista puhumatta, joitten uhriksi useat muukalaiset ovat tulleet, sellaisetkin, jotka ovat olleet virallisesti Euroopan maita edustamassa, raivosi maassa suuri sisällinen sota vv. 1865—68. Sen ja koko uudistustyön seurauksekseksi tuli, että valtiomuoto kukistui, niinkuin lahonnut puu myrskyn raivotessa romahtaa maahan.

Vanhemmissa maantieteen oppikirjoissa luimme, että Jaapanissa yhteiskunnallinen valta oli niin jaettu, että *mikado* oli hengellinen ja nimellinen hallitsija, mutta että *taikun* eli *sjogun* oikeastaan valtakuntaa hoiti. Mainittiinpa sen lisäksi, että löytyi korkea feodaaliaateli, n. k. *daimiot*, jotka sukuperänsä johdosta olivat oikeutetut kukin maakunnassaan hallitsemaan aivan kuin korkeat vasallit keskiaikana Euroopassa. Tämmöinen onkin asian laita ollut puolikolmatta sataa vuotta.

Kun uudistusten aika tuli, oli tietysti mainittu ylimystö ennen muita maan eurooppalaistumista vastustelemassa, se kun siitä etupäässä sai vahinkoa. Taistelun katkeruutta kuvailee, että joku taikun lienee tullut myrkyllä murhatuksi, toinen taisi saada surmansa n. k. *harakirin* eli pakollisen itsemurhan kautta j. n. e. V. 1867 nousi valtaistuimelle nuori ja nerokas *Mutsu-Hito*, joka nykyänsä 122:ntena mikadona maata hallitsee; samaan aikaan kykenevä Stotsbashi oli taikunina. Molemmat he olivat uudistusten harrastajia, mutta nähtävästi yhden hallitsijan tarve tuli yhä tuntuvammaksi; Stotsbashi jo kerran luopuikin vallastaan mikadon hyväksi, vaan tarttui sitten uudestaan aseihin. Mutsu-Hito pääsi kuitenkin lopullisesti voitolle ja rauhan saatuansa hän 1869 kutsui daimiot neuvotteluun; silloin he kadottivat muutamia oikeuksia ja heidän pieni ryhmänsä yhdistettiin hoviaatelin kanssa yhteisellä nimellä *kvasoku*. Tämä ei kuitenkaan ollut kuin suuremman muutoksen valmistusta; v. 1871 riistettiin varsinaisen vallankumouksen kautta daimioilta sekin valta, joka edellisellä kerralla oli jätetty koskettamatta, ja sitten uudistusten aika vasta on täydellä todella alkanut. Koko hallinto ja maan hallinnollinen jako on tullut uudistetuksi,

virastot ja useat lait samoin. Miltä puolen esikuvaa etsittiin, käy muutamista esimerkeistä selville: v. 1873 ruvettiin gregoriolaista ajanlaskua käyttämään; v. 1871 otettiin dollari rahayksiköksi nimellä *yen*, ja v. 1876 annettiin pankkilaki, joka pääasiassa on yhtäpitäva Amerikan yhdysvaltojen vastaavan lain kanssa. Vaikka mikadon valta ei ole rajoitettu, löytyy vuodesta 1875 Jaapanissa parlamentti; v. 1877 valtakunta liittyi maailmanposti-yhdistykseen, v. 1879 hyväksyttiin asevelvollisuuslaki, j. n. e.

Lähellä on tietysti arvelu, että nämä äkilliset ja jyrkät muutokset eivät olisi muuta kuin paperilla olemassa ja helposti voisivat mennä kumoon. Ovathan useat rohkeat maailmanuudistajat, Pietari suuri, Josef II, Pombal, Struensee y. m. antaneet kylläkin selviä todistuksia, ettei rajattomallakaan vallalla varustettu hallitsija voi oikkunsa mukaan saada kansan laitoksia uuteen muotoon valetuiksi; hetkellisen voiton perästä voipi seurata yhtä täydellinen vastavaikutus.

Mitä Jaapaniin tulee, ei tarvinne kuitenkaan sellaista muutosta odottaa. Taantumisriennot voivat kyllä ajaksi uudelleen päästä voitolle, mutta vanhoja oloja, semmoisina kuin olivat tämän vuosisadan edellisellä puoliskolla, ei kuuna päivänä voine eloon herättää. Itsessään ne olivat aivan luonnottomia, eikä nykyinen kehitys Jaapanissa sitä paitsi olisikaan ollut mahdollinen, jollei itse kansa olisi ollut sitä kannattamassa. Aasian asukkaat eivät yleensä osota taipumusta ottamaan vastaan sivistyksen siemeniä muilta kansoilta, mutta jaapanilaiset, joitten rinnalla melkein kaikki muut kansat ovat sekarotuisia, osottavat harvinaista halua ja kykyä ulkoapäin annettujen opetusten ja esimerkkien seuraamiseen.

Edessämme on omituinen ja selvä todistus, joka osottaa, kuinka syvälle eurooppalaisen kulttuurin juuret jo ovat tunkeneet itäisen Aasian suuressa saarivaltakunnassa. Jaapanissa löytyy tilastollinen virasto, joka kokoilee samallaisia tietoja maansa ja kansansa olojen valaisemiseksi, kuin vastaavat virastot muussa sivistyneessä maailmassa. Tuloksena siitä on muun muassa Jaapanin valtakunnan tilastollinen vuosikirja eli *Nippon Teïkoku tôkeï nenkan*, jota jo yhdeksäs vuosikerta on toimitettu, — Saksan valtakunnan Statistisches Jahrbuch tältä vuodelta on 12:s vuosikerta, Suomenmaan samoin. Ja niiden varalle, jotka eivät lue tahi ymmärrä Jaapanin kieltä, toimitetaan sen lisäksi jaapanin- ja ranskankielinen *Résumé statistique de l'empire du Japon*, jonka viides osa on painettu Tokion kaupungissa nykyisen mikadon 24:nä hallitusvuotena eli 1891, ja sisältää tie-

toja vuosilta 1888 ja 1889 sekä vertauksen vuoksi myöskin edellisiltä ajoilta. Jaapanin Tilastollisen viraston esimies, herra *S. Ishibashi* on lähettänyt kappaleen tätä teosta Suomen tilastollisen viraston entiselle esimiehelle, nykyiselle senaattorille *K. E. F. Ignatiukselle*, jonka ystävyyttä meidän tulee kiittää siitä, että olemme tästä merkillisestä kirjasta saaneet tietoa ja voineet siihen tutustua.

Koska tilastolliset numerot enimmältään ovat varsin vaikeat sulattaa, jollei tarjoudu vertauskohtia, olemme edempänä ottaneet säännöksi asettaa Jaapanista saadut tiedot niiden kanssa rinnan, jotka valasevat nykyisiä oloja Suomessa ja Saksassa. Pinta-alaltaan Jaapanin valtakunta on jotakuinkin yhtä suuri kuin Suomi (382,447 neliökilometriä : 373,604), mutta puolet siitä on jylhää vuoristoa, joka ei kelpaa asuttavaksi, joten Jaapanin lukuunotettava asumusala ei vastaa kuin kolmatta osaa nykyisestä Saksan valtakunnasta. Maantieteellinen asema tämän erilaisuuden tasoittaa, koska Jaapani on paljon etelämpänä. Jos Kurilien vähäarvoiset saaret jätetään silleen, on valtakunnan pohjoisin osa noin Krimin leveysasteella, siis etelämpänä kuin mikään paikka Saksan valtakunnassa, ja Jaapanin eteläisin osa on noin Jerusalemin tahi Aleksandrian leveysasteella.

Tämän mukainen on myöskin ilmanala, paitsi että se Jaapanissa, kuten yleensä Aasiassa, tarjoo jyrkempiä vastakohtia kuin Eurooppa. Pohjoisosassa valtakuntaa voi olla paljonkin lunta ja jäätä, etelässä lämpömittari kesällä nousee 35—37° Cels. Eläimistö ja kasvisto kuvastavat tätä vaihtelevaisuutta. Pohjoisessa osassa viihtyvät karhu, susi ja repo, eteläisessä apinat ja antiloopit, ja aivan rajojen ulkopuolella tavataan pohjoisessa peura, etelässä tiikeri. Jaapanin kasvistoon kuuluvat muitten muassa sokeri- ja bamburuoko, silkkiäispuu, pumpuli-, tee- ja kanvertipensaat j. n. e. Lisäämme vielä, että Jaapanissa löytyy paljonkin yhä vielä pelättäviä tulivuoria sekä että hävittävät maanjäristykset ovat tavallinen ilmiö, ja lienemme jo tälläkin antaneet tarpeeksi viittauksia, kuinka suuresti Jaapanin historialliset ja luonnolliset olot eroavat niistä, jotka tavataan Euroopassa.

Sitä omituisempaa on nähdä tilastollisten numerojen valossa, miten kehitys Jaapanissa rupeaa käymään samaan suuntaan kuin meidän maanosassamme, joten todellakin olemme oikeutetut kutsumaan Itä-Aasian suurta saarivaltakuntaa eurooppalaisen kulttuurin uusimmaksi voittomaaksi.

II.

Jaapanin väkiluku teki 1889 vuoden viime päivänä 40,072,020 henkeä, siis lähemmäs 20 kertaa enemmän kuin Suomen, ja noin $9^1/_2$ miljoonaa vähemmän kuin Saksan väkiluku. Kymmenessä vuodessa se silloin oli kasvanut noin 3,700,000 hengellä; keskimääräinen vuotuinen lisäys teki siis 1,1 % vuodessa, joka lähimmiten vastaa Euroopassa tavallista lisääntymisprosenttia.

Muutamat tärkeät kysymykset ovat läheisessä yhteydessä tämän kanssa. Ensiksikin sukupuolten keskinäinen asema.

Tilastotiede on osottanut, että tavallisten olojen vallitessa poikalapsia syntyy enemmän kuin tyttöjä, mutta että jälkimmäiset ennen pitkää saavuttavat voiton miesten suuremman kuolevaisuuden tähden. Erittäin omituista on nähdä, mitä poikkeuksia Jaapani tässä kohden tarjoo verrattuna Euroopan oloihin.

Suomessa ja Saksassa vv. 1888 ja 1889 syntyneistä lapsista oli 104,1 ja 105,8 poikaa 100 tyttölasta kohti. Samallainen on asianlaita Jaapanissakin; siellä syntyi mainittuina vuosina 104,6 poikalasta 100 tyttöä kohti. Mutta kuolevaisuus osottaa erilaisuutta: Saksassa kun v. 1889 kuoli 108,2 sekä Suomessa vv. 1878—88 niinikään 108,2 miestä 100 naista kohti, niin Jaapanissa ei kuollut kuin 104,9. Sukupuolten keskinäinen suhta eri ikäluokissa muodostuukin tämän johdosta aivan eri lailla Jaapanissa kuin meillä. V. 1888 meillä tehdyn väenlaskun mukaan naiset joka ikäluokassa olivat enemmistönä 26:sta ikävuodesta eteenpäin, vieläpä yhdeksässä nuoremmassakin luokassa; Ruotsissa naisten enemmyys alkaa 20:stä ikävuodesta, johon myöskin on syynä etupäässä miesten rivejä harventava Amerikkaan siirto. Jaapanissa sitä vastoin miehet paljoa kauemmin pysyvät enemmistönä. Aina 56:een ikävuoteen asti heitä kussakin vuosiluvussa on enemmän, vaikka erotus tosin vähenee vähenemistään, mutta siitä eteenpäin he yhden vuoden poikkeuksella ovat vähemmistönä.

Syntymä- ja kuolemantapausten verrannollinen lukuisuus tuottaa toisenkin seurauksen, josta suuressa määrin riippuu kunkin kansakunnan fyysillinen voima ja taloudellinen toimeentulo: tarkoitamme väestön jakautumista ikäluokkiin. Arvellaan, että se osa väestöä, joka on alle 15 ja yli 70 vuoden, ei yleensä voi omalla työllään palkita sitä, mitä elanto maksaa,

mutta että mainittujen ikävuosien välillä olevat luokat sitä vastoin ovat työkykyiseen väestöön luettavat. Missä on lapsia enemmän, siellä on runsaammin kuluttajia, jotka kuitenkin aikoinaan palkitsevat tämän kustannuksen väestön lisääntymisen kautta; kansan pitkäikäisyys sitä paitsi tuopi mukanaan, että on enemmän eläkkeennauttijoita, mutta tämä suurempi elonvoima on epäilemättä vielä suuremmassa määrässä ollut vaikuttamassa ennen 70 vuoden ikää eli varsinaisen tuotannon aikana.

Saksa ja Ranska tässä, kuten monessa muussa kohden, ovat vastakohtia: edellisessä paljon, jälkimmäisessä vähän lapsia, ja työhön kykeneviä päinvastaisessa suhteessa. Tuhannesta hengestä on Saksassa alle 15 vuotta 356, Ranskassa 267; Suomessa on 346 ja Ruotsissa 326. Jaapani pysyy tässä kohden keskivälissä; tuhannesta asukkaasta on 339 alaikäisyyden ijässä. Työkykyisessä eli tuottavassa ijässä on Ranskassa 685, Ruotsissa 641, Suomessa 633, Jaapanissa 630, Saksassa 619; yli-ikäisiä on Ranskassa 48, Ruotsissa 33, Jaapanissa 30, Saksassa 25 ja Suomessa 21, — kaikki tuhannesta asukkaasta. Jaapanissa mainitaankin v. 1889 löytyneen 84, jotka olivat täyttäneet 100 vuotta, mikä myöskin osottaa kansan kestävyyttä. Että siirto Amerikkaan muuttaa näitä numeroja esim. Ruotsissa, Saksassa ja Suomessa, se kun viepi pois väkeä parhaassa työijässä, olkoon vaan sivumennen sanottu.

Suurin osa Jaapanin väestöä eli lähes 77 % asuu Niponin saaressa, joka on alueesen nähden 59,25 % koko valtakunnasta. Siellä tavataan myös valtakunnan suurimmat kaupungit: Tokio, jolla oli v. 1889 1,389,684 asukasta, Osaka (476,271 asukasta), Kioto (279,792 asuk.), Nagoya, Kobé ja Yokohama, kullakin toista sataa tuhatta asukasta j. n. e. Kaupungeissa ja maalla asuvain keskinäistä suhtaa emme tästä vuosikirjasta saa tietää.

Väentiheys on erilainen: Yeson eli Hokkaidon vuorisella saarella, joka on noin neljännes koko valtakuntaa, ei keskimäärä asukkaita nouse neliökilometriä kohti 3 korkeammaksi, kun meillä esim. Uudellamaalla on 20, Vaasan läänissä 10 ja Kuopion läänissä lähes 8 asukasta neliökilometrillä. Niponin saaressa sitä vastaan keskimääräinen väkiluku tekee 136 asukasta neliökilometrillä, kaupungit siihen luettuna. Kuinka tuntuvasti kaupungit tulokseen vaikuttavat näkyy siitä, että Tokion piirissä on 1,415, Osakan piirissä 674 asukasta neliökilometrillä. Koko Jaapanin keskimääräinen väentiheys neliökilometrillä on 105 asukasta; Saksassa vastaava summa on 91.

Jaapanin yhteiskunnallisten luokkien keskinäistä suhtaa valasee vuosikirja muutamilla huomattavilla numeroilla. Aateli eli *kvasoku* ei tehnyt 1889 vuoden lopussa kuin 593 perheenisää ja 3,232 perheenjäsentä, siis vähän enemmän kuin mitä meillä on aatelia! Täytyy kuitenkin ottaa lukuun, että entinen sotilasluokka, *sisoku* eli *samurai* nousi 1,993,637 henkeen ja se osaksi vastannee meidän virkamiesaatelia. Mutta toiselta puolen on muistettava, että kvasoku on syntynyt kahden luokan yhdistämisestä, *daimiot* ja *kuges* eli hoviaateli on siihen yhtynyt. Varsinaiset ylimykset eli daimiot tämän vuosisadan keskipaikoilla olivat noin 250, joista ainoastaan 18 omisti ikivanhoja oikeuksia; ei siis kumma, että tämän pivollisen oli vaikea ajan pitkään valtaansa säilyttää. *Heimin* luokka, johon kuuluvat kaikki muut kansalaiset, tekee 95 % koko kansasta. Tarkempaa asukasten luokitusta heidän ammattinsa mukaan emme tapaa esillä olevassa kirjassa.

Toinen puute, joka näyttää yhtä omituiselta on se, ettei missään anneta tietoja aviottomain lasten suhteesta aviolapsiin, joka muuten on siveyden tärkeimpiä tunnusmerkkejä. Selitys on kuitenkin lähellä: Jaapanissa vallitsevat käsitteet ovat tässä kohden aivan toisellaiset kuin ne, jotka kristinuskoisissa maissa oikeiksi tunnustetaan. Aasiassa on löytynyt uskontoja, joitten mukaan haureuden harjoittaminen on ollut pyhänä velvollisuutena naisille, — muistettakoon vaan Mylitta ja Astarte nimisten epäjumalien palvelusta — eikä tämä käsitys liene meidänkään päivinämme Jaapanin kansalle vieras. Prostitutsiooni on siellä kokonaan tapojen ja lain suojassa; ei mikään häpeä tartu sen harjoittajiin, joista usein tulee kunniassa pidetyt aviovaimot. Paitsi laillista puolisoansa saapi mies pitää jalkavaimoja mielin määrin.

Näin ollen ei tietysti merkitse paljon, jos avioliittojen summa on suuri. V. 1889 solmittiin Jaapanissa 10,000 asukasta kohti 85 aviota, mikä on vähän korkeampi kuin Euroopan kansojen keskimäärä, mutta samalle asukasmäärälle tuli samana vuotena purettuja avioliittoja koko 26,8, kun sitä vastoin Euroopassa avioerot eivät ole kuin 0,12—1,30 10,000 asukasta kohti. Mainitun vuoden numerot eivät poikkea siitä, mitä Jaapanissa on sääntönä, josta kylläkin selvästi näkyy, ettei perhe-elämä siellä ole laisinkaan kiitettävällä kannalla.

Tämän johdosta muistuu mieleen kysymys jaapanilaisten uskonnosta.

Siinä kohden lienee tarpeen ensiksi alustella tilastollisen vuosikirjan numeroja muista lähteistä saaduilla tiedoilla.

Enimmin levinneenä on Jaapanissa *Shinto* eli *kami* uskonto, jonka mukaan taivas, erinäiset taivaankappaleet sekä muutamien vainajien sielut ovat palveluksen esineenä. Shinto-temppelit ovat hyvin yksinkertaisia; kirkkaaksi hiottu metallipeili ja tukku valkoisia paperiliuskoja ovat niissä huomattavimmat esineet, joitten tulee muistuttaa, että sielun- ja elämänpuhtaus on ihmisten korkein velvollisuus. Mitään siveysoppia ei Shinto sisällä. Toisena uskontona on Buddhaismi, ei kuitenkaan siinä puhtaassa muodossa, jossa Buddha sen esitti, vaan suuresti turmeltuneena. Loistavilla temppeleillään ja komealla jumalanpalveluksella se vaikuttaa suuresti, vaikkei se 1874 vuoden alusta enää ole valtionuskontona. Löytyy vihdoin Konfutsen moraalifilosofian tunnustajia vähäinen määrä, siitä puhumatta, että muitakin uskontoja saa vapaasti harjoittaa sitten kun täydellinen uskonnonvapaus on tullut myönnetyksi.

Tilastollinen vuosikirja ei puhu muista kuin Shinton ja Buddhaismin uskonnoista. Lukuun ottamatta 8 tahi 9 «lahkokunnan esimiestä» (chefs administratifs des sectes), edellisellä on papistona (prêtres prêcheurs) kylläkin suuret joukot saarnamiehiä: vv. 1884—88 on sellaisia löytynyt 16,092, 33,781, 44,882, 54,850 ja 63,519. «Papin oppilaita» on samoina vuosina löytynyt 1,363, 1,761, 1,949, 860, 965; niistä melkoinen määrä tyttöjä, v. 1888 koko 128. Toisessa taulussa mainitaan kirkkojen ja niihin kuuluvan papiston lukumäärä. Valtion ylläpitämiä suurempia temppeleitä eli *kokuheicha* oli 1888 156, mutta *fukencha* eli suuria piiritemppeleitä ja alemman arvon kirkkoja löytyi 192,875. Niissä palvelevia pappeja mainitaan olleen 14,548.

Buddhaismin papisto näkyy olevan jaettu useampiin luokkiin. Ensiksi lahkokuntien hallinnollisia esimiehiä (piispoja?) 37, sitten saarnaajoita 52,293 ja alempia pappeja 39,673. Viimemainitut ryhmät luettiin 1884 vuoden tilastossa yhteen joukkoon. Tämänkin uskonnon «papin oppilaat» näyttävät lukumäärältään vähenevän: v. 1884 25,080, v. 1888 13,642. Tyttöjä oli mainittuina vuosina «papin opissa» 1,586 ja 390. Buddhaismin temppeleitä oli 71,973, joissa palveli 50,707 miespuolista ja 670 naispuolista ylipappia (grands-prêtres et grandes-prêtresses).

Tekisi mieli näistä numeroista vetää jonkunmoisia yleisiä johtopäätöksiä Jaapanin kansan uskonnollisen elämän valasemiseksi: onhan jo sii-

näkin tärkeä piirre kansan sivistyskannan kuvaamiseksi, kun tietää miten paljon se uhraa hengellisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Lienee kuitenkin varovampaa olla tässä kohden päätöksiä tekemättä, sillä ensiksi voipi eri lailla käsittää yllämainittuja numeroja, ja toiseksi Jaapanin olot tässä kohden ovat meille tunnetuista oloista niin suuresti poikkeavia, että päätösten tekeminen kenties veisi kokonaan harhateille. Emme edes voi varmuudella sanoa, mainitaanko edellämainituissa, kolmesta eri taulusta poimituissa numeroissa muutamia ryhmiä kahdesti. Siitä riippuu, tekeekö Jaapanin palveluksessa olevan papiston yhteenlaskettu henkilöluku 221,418 vai 155,393. Vielä enemmän merkitsee kuitenkin se seikka, ettemme voi arvostella elpyvän shinton tahi paraikaa rappeutuvan buddhaismin keskinäistä suhtaa siveyden kohottajina, siitä puhumatta, että kristinuskon kasvava merkitys ei ole tilastollisista lähteistä nähtävänä. Jätettäköön siis kaikki päätökset tässä kysymyksessä sikseen. Löytyy runsaasti toisia aloja, joista voimme paremmin tulla totuuden perille.

Suomenmaan tilastolle on viime aikoina tullut tärkeäksi saada ilmi, paljonko kansalaisia vuotuisesti ottaa passin Amerikkaan lähteäksensä. Jaapanin tilasto valasee eri tauluilla kuinka monta lupakirjaa ulkomaanmatkaa varten on annettu sekä paljonko jaapanilaisia oleskelee maan rajojen ulkopuolella, ja kuinka monta muukalaista Jaapanissa. Nämä numerot osottavat nopeata ja säännöllistä nousua: v. 1884 annettiin 1,554, v. 1889 7,772 passia ulkomaanmatkaa varten. Useimmat lähtevät Sandwich saaristoon ja Koreaan, mutta sen jälkeen Amerikan yhdysvallat ja Eurooppa tulevat vuoroon. Edellisissä oleskeli v. 1889 1,767, — niistä varmaankin melkoinen osa työansiolla, — mutta Euroopassa kuudetta sataa. Jaapanissa oleskeli v. 1884 7,117 muukalaista, 1889 9,062, joista 185 oli valtion palveluksessa, 580 yksityisten palveluksessa; kauppaa tahi muuta elinkeinoa harjoittavia oli 8,207. Valtion palveluksessa oli 64 englantilaista, 42 saksalaista, 39 amerikkalaista, 11 ranskalaista j. n. e.

Opetustoimesta, Jaapanin taloudellisista oloista, sen oikeudenhoidosta, kulkuneuvoista, sotavoimasta ja hallinnosta annamme toiste tietoja.

E. G. Palmén.

Silmäys syksyn kuluessa ilmestyneisiin oppikirjoihin kieliopetusta varten.

Berlitz, Havaintometoodi. Käytännöllinen oppikirja: Ranskan kielessä, 2 osaa. 98 + 149 siv. 8:o; Saksan kielessä, 2 osaa. 98 + 174 siv.; Englannin kielessä, 2 osaa. 94 + 156 siv. Porvoossa 1891, Werner Söderström. Hinta 4: 50 jokaiselta kirjalta.

K. Brekke, Englanninkielen oppikirja vasta-alkaville. Tekijän luvalla suomentanut Hanna Andersin. Helsingissä 1891, Otava. 245 siv. 8:o. Hinta 3: 50.

C. Plœtz, Ny elementarkurs i Franska språket. II. Systematisk språklära på svenska utgifven af C. M. Lindfors. 1 häftet: Ljud- och Ordlära. Toinen parannettu painos. Helsingissä 1891, G. W. Edlund. 171 siv. 8:o. Hinta 3: 50.

C. G. Swan, Englannin Kieli-oppi ja Harjoituskirja. 1 vihko. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, 78 osa). Helsingissä 1891. 144 + 329 siv. 8:o. Hinta 4: —.

W. Söderhjelm ja *N. Tötterman,* Ranskankielen Alkeiskirja. I. Lukukirja. Kokoonpantu Bierbaum'in y. m. mukaan. Suomalainen ja ruotsalainen painos. Helsingissä 1891, Otava. VII + 262 siv. 8.o. Hinta 3: 50.

Valfrid Vasenius, Ruotsinkielen Alkeiskurssi. I osa. Helsingissä 1891, Otava. 100 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Jo muutamia vuosia sitten alkoi maassamme elävien kielten opetus kääntyä uudelle uralle. Käsitettiin mikä oli aikamme tehtävä tälläkin alalla ja pyrittiin kaikin voimin toteuttamaan luomiamme tahi muualta maailmasta saamiamme periaatteita. Työtä tehtiin ahkerasti, tietä raivattiin väsymättä uusille aatteille. Mutta ei aina saavutettu sitä päämaalia, johon, toivoa täynnä, katseet oltiin luotu. Mikä lienee siihen syynä ollut? Puuttuiko kykyä, puuttuiko kokemusta? Eikö työhön ruvetessa oltu otettu huomioon kaikkia niitä vaikeuksia, jotka suuremmassa tahi vähemmässä määrässä saattoivat työn edistymistä estää? Epäilemättä oli kokemuksen puute syvin syy siihen, ett'eivät työmme tuottamat hedelmät täydellisesti vastanneet sitä kuvaa, jonka mielikuvituksessamme olimme niistä luoneet. Sillä olihan koko tuo uusi suunta vielä jonkunmoinen «terra incognita», tuollainen tuntematon epätasainen ja viljelemätön maa, jota astuessa jalkamme saattoi horjua ja jossa emme helposti perille päässeet.

Mutta suurena esteenä työssämme oli niinikään sopivien oppikirjojen puute.

Väitetään kyllä, — ja oikeutetuksi täytynee moista väitettä myöntää — että opettajan pitää oleman oppikirjan herra, eikä sen orja. Hänen tulee siis, oman vakuutuksensa mukaan, osata vapaasti käyttää oppikirjaa, antamatta siinä käytetyn metoodin sitoa itseänsä, ellei hän nim. hyväksy mainittua metoodia. Asiain näin ollen — väittänee joku — liennee yhdentekevä, mitä oppikirjaa opettaja käyttää; ainakaan oppikirja ei voine sanottavasti estää opettajan, eikä niin muodoin oppilaankaan työtä. Mutta se, joka opettajan vaivaloista tointa on hoitanut, hän vasta täydellisesti käsittää mitenkä suuressa määrin oppilaan edistyminen riippuu käytettävän oppikirjan laadusta. Hän tietää mitenkä vaivaloiseksi käy työ, jos opettaja, joka harrastaa elävän, jokapäiväisessä puheessa käytetyn kielen oppimista, on sidottu vanhan tavan mukaan kyhättyyn oppikirjaan, joka perustuu noin vuosisata (ehkäpä joskus pari vuosisataa) takaperin käytännössä olevaan kieleen. Opettaja tahtoo antaa oppilaalle henkistä ravintoa opettamalla häntä tuntemaan sen kansan luonnetta, elämää, historiaa ja kirjallisuutta, jonka kieltä hän oppii; — ja oppikirja ei sisällä muuta kuin sisällyksen ja muodon puolesta köyhiä ja kurjia irtonaisia lauseita, joista hakemalla hakee vieraan kansan ja kielen henkeä, sitä löytämättä. Opettaja, olkoonpa hän sitten nero, ei sellaista oppikirjaa käyttämällä koskaan saavuta sitä päämäärää, johon hän pyrkii, nim. vieraan kansanhengen ja elävän vieraan kielen tuntemista. Hyviä, asianmukaisia oppikirjoja siis tarvitsemme, jotta työstämme saataisiin huomattavia ja pysyväisiä tuloja.

Että Suomessakin ollaan ruvettu käsittämään mitenkä tärkeätä on asianmukaisen oppikirjan käyttäminen, sen todistavat syksyn alussa ilmestyneet lukuisat oppikirjat eri kielissä. Sopii sanoa, että tämä syksy 1891 on tavattoman merkillinen vieraitten kielten oppimiselle maassamme, juuri sentähden, että se on antanut opettajalle tilaisuutta opetuksessa käyttää hyviä ja ajan vaatimusten mukaan kokoonpantuja oppikirjoja. Sillä emme kuitenkaan tahdo väittää, että kaikki syksyn alussa painetut tuotteet tällä alalla olisivat mallikelpoisia, eikä edes kokonaan uudemman metoodin mukaan järjestetyt. Tarkastakaamme missä määrin kukin näistä uusista oppikirjoista joko noudattaa nykyaikaisen kieliopetuksen vaatimuksia tahi laiminlyö ne.

Valvojan Huhtikuun numerossa 1890 teimme selkoa niistä vaatimuksista, jotka uudemman metoodin harrastajat asettavat kieliopetukseen. Lienee siis tarpeetonta ruveta tässä uudestaan selittämään mainittua metoodia sen yksityiskohdissa. Koska kuitenkin tarkoituksemme on tutkia uusia oppikirjoja sen mukaan, miten he toteuttavat uudenaikaisella kannalla olevan opettajan ihannetta, niin sopinee tässä luetella ne pääkohdat, joihin uusi metoodi perustuu.

Kieliopetuksen uudistajat vaativat että:

1) opetus on alkava äänteestä eikä kirjaimesta; se on turvautuva fonetiikkaan;

2) kieltä ei ole opetettava yksityisistä sanoista tahi irtonaisista lauseista, vaan henkisessä yhteydessään lukemisen kautta;

3) kieltä ei ole opetettava käännöksillä toisesta kielestä toiseen;

4) kieliopilla on oleva opetuksessa vaan alistettu merkitys; muotooppi olkoon lauseopin palveluksessa.

1. Ensimmäisenä vaatimuksena on siis se, että opetus on alkava *äänteestä* eikä kirjaimesta. Sillä opimmehan vierasta kieltä muun muassa voidaksemme sitä tarvittaessa käyttää erittäinkin puheessa. Tärkeätä on siis meidän aikanamme, jolloin niin usein tulemme kanssakäymiseen muukalaisten kanssa, että opimme heidän kieltänsä oikein ääntämään. Hyvä ääntäminen helpottaa keskenäistä kanssakäymistämme, koska se tekee meille vieraan puheen ymmärtämisen helpommaksi, samalla kuin se estää muukalaisia väärin käsittämästä meidän puhettamme. Hyvän, sujuvan ääntämisen opettaminen on tietysti ensi sijassa opettajan tehtävänä. Mutta tässä hänen vaivaloisessa työssään on hänellä hyvänä apukeinona oppikirja, joka mainitsee tärkeimmät kohdat, joissa opittavan kielen ja äidinkielen äänteet eriävät toisistaan. Velvollisuus antaa oppilaalle tilaisuutta todellakin alkaa äänteestä eikä kirjaimesta ei siis mielestämme ole yksinomaisesti uskottava opettajalle, vaan myöskin oppikirjan tekijälle, jonka tulee pitää huolta siitä, että kirja sisältää lyhyen, yksinkertaisen *äänneopin.* Tämän äänneopin kokoonpanosta ja laajuudesta ollaan mahdollisesti eri mieltä. Mielestämme voi tyytyä siihen, että oppilasta huomauttaa niistä äänteistä, jotka ovat hänelle outoja, sentähden ettei hän niitä tapaa äidinkielessään. Jos lyhyellä, helppotajuisella selityksellä voi saada oppilasta helpommin muodostamaan jotakin vierasta äännettä, ei moinen apukeino olisi halveksittava.

Tutkittavistamme oppikirjoista *) V. Vaseniuksen «Ruotsinkielen Alkeiskurssi» ja kaikki Berlitzin havaintometoodin mukaan kokoonpannut oppikirjat ovat äänneoppia vailla. Tohtori Vasenius on nähtävästi arvellut, että ruotsinkieli, ollen toinen kotimainen kieli maassamme, on ääntämisensä puolesta oppilaillemme niin tuttu, ett'ei sen äänneomituisuuksista tarvitse erittäin huomauttaa oppikirjassa. Niin kai liene yleensä asian laita pääkaupungissamme. Mutta maaseudun suomalaisten koulujen oppilaille, joista niin monet ovat umpisuomalaisia, ruotsinkieli on miltei ventovieras. Koska lisäksi tämä kieli, myöskin ääntämisen puolesta, suuresti eroaa suomenkielestä, ei mielestämme olisi liiallista, jos «Alkeiskurssin» tekijä huomauttaisi vaikkapa vaan tärkeimmistäkin ruotsinkielen omituisuuksista, niinkuin esim. vokaaliäänteistä *o*, *u*, *ö*, *e* (sanoissa: bo, fru, dö, de) ja konsonanttiäänteistä *sh*, *tj*, *b* (sanoissa: skörd, tjära), jotka kokonaan puuttuvat suomenkieleltä. — Ett'ei Berlitzin oppikirjoissa ole äänneoppia on mielestämme tuntuvampi puute, sillä jos suomalaisen oppilaan on vaikea oppia hyvin ääntämään ruotsinkieltä, jota hän kuitenkin usein saa kuulla puhuttavan, niin hänen on vielä vaikeampi oppia ääntämään esim. ranskankieltä ja erittäinkin englanninkieltä, jonka oppiminen ei ruotsinkieliselle oppilaallekaan käy helpoksi.

Olisi siis suotava, että oppikirjassa löytyisi lyhyt äänneoppi. Entäs jos tämä äänneoppi on huono! — Niin, silloin olisi kai parempi, ett'ei sitä olisi olemassa. Sillä jos opettaja ei voi nojautua äänneoppiin, niin hän on pakotettu ottamaan selkoa ääntämisestä ja pitämään huolta siitä; ja sen hän tekee enemmän tai vähemmän huolellisesti. Mutta jos kirjassa on huono äänneoppi, niin voi tapahtua, että opettaja, joka ei ole kokonaan perehtynyt kielen ääntämiseen, luottaa kirjan sääntöihin, eikä lähemmin tutki niitä, vaan opettaa oppilailleen huonoa ääntämistä. — Jotta Plötz-Lindforssin äänneoppi vastaisi nykyajan vaatimuksiin, olisi se muutettava. Ensiksi se alusta loppuun sotii tuota tärkeätä päävaatimusta vastaan: «ensin äänteet, sitten kirjaimet». Plötz alkaa kirjaimista, ja opettaa miten niitä äännetään; hänelle siis kuollut kirjain on pää-

*) Söderhjelm-Töttermanin „Ranskankielen Alkeiskirja" ei tässä voi tulla kysymykseen, siitä syystä, ett'ei se vielä ole ilmestynyt täydellisessä muodossaan. Varmalta taholta tiedämme kuitenkin, että tekijät kirjan toiseen osaan, joka tulee sisältämään kieliopin, aikovat painattaa uusimpiin tutkimuksiin perustuvan äänneopin.

asia, kuuluva äänne sivuseikka. Muutoinkin hänen äänneoppinsa sisältää monta kohtaa, jotka tekevät sen aikamme vaatimuksiin nähden heikoksi. Mainitsemme tässä vaan muutamia esimerkkejä. Vaikeata on käsitää miksi *a* sanotaan avonaiseksi sellaisissa sanoissa, kuin esim. dame, ja suljetuiksi sanoissa âme, base y. m. samankaltaisissa. Ranskankielen fonetiikka opettaa päinvastoin, että *a* jälkimmäisissä esimerkeissä on avonaisempi edellisessä esimerkissä mainittua *a*-äännettä. Sanoissa le, me j. n. e. sanotaan olevan *ö*-äänne (siis sama kuin ruotsalaisessa sanassa dö), vaikka tiedetäänkin, ett'ei näissä sanoissa oleva vokaaliäänne lainkaan ole sama kuin ruotsalainen. Plötz väittää sanan loppuvokaalin olevan pitkän (esim. nocud, eux), vaikka yksi ranskankielen omituisuuksia on se, että loppuvokaali on lyhyt. Hän puhuu pehmeästä *l*-stä (esim. fille) jos kohta nykyään tavallisesti tämän *l*:n asemesta äännetään *j*. Hän merkitsee ranskalaista nenävokaalia *n*:llä ja pienellä *g*:llä (esim. Caen, kan^{g}); tämä vaikuttaa sen, että oppilas ranskalaisen nenävokaalin asemesta ääntää *ng*, joka on aivan väärin. Tällaisten virheitten luettelemista voisi melkoisesti pitkittää. Mitä muutoin äänneopin kokoonpanoon tulee, niin Plötziä tässäkin vaivaa hänen tunnettu systematiseeraamishalunsa, joka saattaa hänen mainitsemaan kaikki vähäpätöiset poikkeukset. Usein ne löytyvät sanoissa, joita oppilas tuskin kouluajallaan tulee oppineeksi. Esimerkkinä mainitsemme seuraavan jakson sanoja: questeur, questure, équestre, équitation, Quintilien, Quirinal. — Huomattava on, että tässä vaan otamme puheeksi sen osan äänneoppia, joka löytyy meidän tarkastettavassamme Plötzin oppikirjan II:ssa osassa. Ohimennen mainittakoon, että varsinaisen kieliopin johdantona oleva äänneoppi (I:ssä osassa), jossa eri äänteiden ääntämistapaa selitetään, on kokonaan vanhalla kannalla, cikä siis millään muotoa II:n osan äänneoppia etevämpi — vaan päinvastoin.

K. Brekken «Englanninkielen oppikirjan» alussa oleva äänneoppi on tietääksemme ensimmäinen laatuaan, joka tarjotaan suomenkieliselle yleisölle. Se perustuu uusimpiin tutkimuksiin, vieläpä niin uusiin, että se monessa kohden maassamme saattaa herättää vastarintaa. Olemme kuitenkin vakuutetut siitä, että se aikaa voittaen tulee saamaan yhä enemmän kannatusta, koska se enemmän kuin mikään muu maassamme ilmestynyt teos samaa laatua vastaa uudemman metoodin vaatimuksiin. Sillä on sitä paitsi pohjana nykyajan etevimmän englantilaisen foneetikon Sweetin tutkimukset, jotka jo muualla Pohjoismaissa niinkuin myös Saksassa pidetään

parahimpana lähteenä nykyaikaisen englanninkielen ääntämiseen. Selvällä, helppotajuisella tavalla selittää Brekke molemmissa kielissä tavattavia äänne-erilaisuuksia, ja antaa yleensä yksinkertaisia ohjeita outojen äänteiden muodostamiseen. Suurella taidolla on hän valinnut tärkeimmät kohdat englanninkielen monimutkaisesta ääntämis- ja kirjoitusopista, jättäen sivuseikat opittaviksi, sitä myöten kuin ne ilmaantuvat tekstissä.

C. G. Swanin «Englannin Kieli-oppi ja Harjoituskirja», jonka edellinen 473:n sivun kokoinen vihko ilmestyi painosta tämän kuun keskipaikoilla, ei näy seuraavan samoja periaatteita kuin Brekken oppikirja. Puhukaamme tässä vaan äänneopista. Se sisältää 40 sivua suurimmaksi osaksi niin hienoa pränttiä, että sen lukeminen käy jotensakin hankalaksi. Kirja alkaa äänteistä; vokaaleja luetellaan — 28; onpa merikoulujemme oppilailla siinä oppimista ennenkuin hyvin erottavat nuo 28 vokaalia toisistaan! Lueteltuaan kirjaimet, alkaa tekijä varsinaisen äänneopin, jonka, siitä päättäen, että äänteet lueteltiin ennen kirjaimia, luulisi perustuvan äänteisiin eikä kirjaimiin. Ett'ei kuitenkaan niin ole, sen huomaamme jo heti alussa. Sanotaan esim. *i*:stä puhuttaessa: «*i* on suljetussakin tavussa pitkä, jos sitä seuraa gh, ght, gn samassa tavussa, esim. high [hai], night [nait]» j. n. e. Tässähän ei voi olla *i*-äänteestä puhettakaan, koska äänne tässä on *ai*-diftongi, jota vastoin *i* on pelkkä kirjain. Samaa tapaa on pitkin äänneoppia käytetty; aina vaan sanotaan, että kirjainta äännetään niin tai niin — niinkuin muuta kuin äännettä voisi ääntää! — kun pitäisi sanoa että se ja se kirjain merkitsee sitä tai sitä äännettä. — Tekijä on siellä täällä antanut ohjeita eri äänteiden muodostamiseen. Mutta nämät selitykset eivät suinkaan perustu uudempaan fonetiikkaan, vaan ovat enemmän tai vähemmän epäiltäviä. Heti alussa olisi pitänyt tehdä selkoa tuosta tärkeän tärkeästä erotuksesta, joka on olemassa eri äänteiden välillä: toiset ovat puheäänellisiä, toiset taas ilman puheääntä muodostuneita, siis puheäänettömiä. Siten olisi voitu välttää noita epäselviä selityksiä pehmeistä ja kovista äänteistä. Sen sijasta, että sanotaan: «*b* on pehmeämpi kuin *p*», tulisi sanoa: *b* on puheäänellinen, *p* sitä vastoin puheäänetön konsonantti. Jos tätä periaatetta seuraisi, niin ei myöskään tulisi sanoneeksi täten: «*g* on kova, mutta pehmeämpi kuin *k*». Muista selityksistä mainitsemme esim. sen, jonka mukaan *d*-äännettä olisi äännettävä: «*d* on paksumpi kuin suomenkielessä ja äännetään hammasten välillä vienolla hengähdyksellä eli h:n yrityksellä», — tahi *l*-äännettä: «Tämä äänne muodostetaan kielenkärjen nostamisella

kitalakeen». Tosiasia on, että *d*:tä ja *l*:ää muodostaessa kielenkärki asettuu samalle paikalle kuin *t*, *n*, *r*:ää äännettäessä, nim. ylihampaitten ikeniä vastaan. — *R*-äänne sanotaan ääntyvän «kovalla värähdyksellä». Mutta aivan yleistä on, että englantilaiset ääntävät mainittua äännettä niin, että tärähteleminen on paljoa vähempi kuin suomalaista äännettä muodostaessa. Etelä-Englanninkielessähän tuo tärähteleminen kokonaan katoaa. — Yleensä voinee sanoa Swanin äänne- ja oikeinkirjoitus-opista, että se on täydellinen (ei sen puolesta, että selitykset olisivat oikeita ja asianmukaisia) siihen nähden nim. että se mainitsee kaikki vähäpätöisimmätkin poikkeukset. Mutta oppikirjassa, joka on aiottu merikouluissa käytettäväksi, täysikasvaneitten miesten oppaaksi, joille puhuttu kieli on pääasia, on se ainakin neljä kertaa liian laaja. Eiväthän merimiehemme tarvitse tietää englantilaisesta korosta niin paljon kuin 3:lla sivulla on siitä sanottu. Tietäväthän he äidinkielestäänkin, että lauseen tai runosäkeen ensimmäinen sana on suurella alkukirjaimella kirjoitettava. Ovathan he niinikään jo kouluajallaan oppineet koska sopii käyttää pistettä, puolipistettä, kaksoispistettä y. m. lukumerkkejä. Jos täänlaatuiset seikat, kuten myös kaikki vähäpätöiset poikkeukset olisi jätetty pois, olisi äänneoppi varmaankin tuntunut hauskemmalta ja helpommalta.

2. Kieltä ei ole opetettava yksityisistä sanoista tahi irtonaisista lauseista, vaan henkisessä yhteydessään lukemisen ja puhumisen kautta. Tämä vaatimus, nim. tekstin asettaminen koko kieliopetuksen keskukseksi, on uuden metoodin oikea ydin. Vieraita kieliä on harjoitettava niin, että niiden kirjallisuus tulee oppilaan henkiseksi omaisuudeksi, ja että hän sen kautta tutustuu vieraaseen kansaan, sen luonteeseen, sen historiaan sekä sen elämään. Ainoastaan sillä tavoin aikaansaadaan henkinen vuorovaikutus eri kansojen välillä. Ne edut, jotka hyvin valittu teksti tarjoo, ovat sentähden sangen suuria ja luonnollisia. Sen lisäksi yhdenjaksoinen kertomus herättää ja kartuttaa oppilaan halua vieraan kielen oppimiseen ja synnyttää oppilaassa lujan kieliaistin, jotta kielen hallitseminen tulee hänelle mahdolliseksi. Mitä oppikirjassa käytettävän tekstin valitsemiseen tulee, niin siitä saattaa olla eri mielipiteitä. Toiset arvelevat, että heti alusta asti on käytettävä lukukirja, joka, mennen helpommasta vaikeampaan, sisältää kertomuksia, leikkejä, tarinoita, runoja y. m., joista kieliopin pääpiirteet ovat opittavat. Toiset taas ovat sitä mieltä, että yhdenjaksoisten kappalten pitää oleman sitä laatua, että

ne tarjoovat hyvin lukuisia esimerkkejä siihen kieliopilliseen kohtaan, jota niiden tulee valaista. Tätä jälkimmäistä mielipidettä edustavat kaikki tässä mainitut oppikirjat; niiden tekijöistä ovat kuitenkin toiset olleet vaalissaan enemmän sidotut tähän periaatteesen, jota vastoin toiset ovat osanneet vapaammin liikkua ja käyttää hyväkseen sekä toista että toista suuntaa. Mielestämme Söderhjelm-Töttermanin «Ranskankielen Alkeiskirjan» parahimmin onnistuu vastata niihin vaatimuksiin, joita asetamme mallikelpoiseen oppikirjaan. Sen suurimpana ansiona on se, että se on niin monipuolinen. Ja koska se sisällyksensä puolesta on niin vaihteleva, niin opettaja ei kolmen tahi neljän vuoden kuluessa tarvitse sen ohessa käyttää opetuksessa mitään muuta apukeinoa. Sitä voi käyttää harjoituskirjana kieliopin säännöille, sillä se sisältää joukon yhdenjaksoisia kappaleita, jotka ovat kokoonpannut kieliopin eri ilmiöitten valaisemiseksi. Mutta sitä voi myöskin käyttää varsinaisena lukukirjana, koska se mainittujen kieliopillisten kappalten ohessa sisältää suuren joukon vaihtelevia yhdenjaksoisia kappaleita ja runoja, joita lukiessaan oppilas liikkuu monella eri alalla. Tällaisia kappaleita on, paitsi runsaasti kieliopillisten kappalten välillä, myöskin yhdessä jaksossa, nim. yksitoista kirjan alussa ja kaksikymmentä sen lopussa. Tekijäin on yleensä hyvin onnistunut kirjan kokoonpanossa noudattaa tuota hyvää vanhaa sääntöä, joka neuvoo menemään helpommasta vaikeampaan, tunnetusta outoon. Siten kuvataan ensimmäisissä kappaleissa sitä ahdasta piiriä, jossa nuorempi koululapsi liikkuu: niissä puhutaan koulusta, koululasten elämästä, ruumiin eri osista, kodista y. m. Sitten siirrytään ympäröivän luonnon kuvaamiseen, kerrotaan tälle ijälle tutuista ja rakkaista huveista ja toimista sekä hauskoista ja opettavaisista tapahtumista. Kun siten ympäröivät olot ja paikat ovat oppilaalle tunnetut, tarjotaan hänelle kappaleita, joita lukiessaan hän tutustuu Ranskan oloihin, sen maantieteesen, sen kansaan, sen jokapäiväiseen elämään, sen historiaan ja kirjallisuuteen. Yleensä lukukappaleet ovat uudenaikaisten kirjailijain kirjoittamia, mikä seikka on kirjalle ansioksi luettava. Uudenaikaista kirjallisuutta lukiessaan oppilas näet vähitellen tottuu nykyään käytettyyn kieleen, eikä — niinkuin parikymmentä vuotta takaperin, jolloin hänelle tarjottiin parhaasta päästä klassillista kirjallisuutta, — XVII:nnen vuosisadan kieleen.

Ne yhdenjaksoiset kappaleet, jotka ovat kielioppia varten kokoonpannut, ovat suurimmaksi osaksi otetut saksalaisen J. Bierbaumin «Lehrbuch der französischen Sprache» nimisestä kirjasta. Niitä kuitenkaan ei

ole lainattu aivan alkuperäisessä muodossaan, vaan niitä on melkoisesti lyhennetty ja — parannettu. Bierbaum näet on saksalainen; ja saksalaisena ollen hänen on vaikea kappaleissaan kokonaan omistaa ranskalaista henkeä. Sitä paitsi on hänen pyrintönsä saada kaikille säännöille esimerkkejä paikoin vienyt hänet liiallisuuksiin, jotka välistä pilaavat koko kappaleen. Niin esim. on hän täyttänyt koko pitkän kappaleen esimerkeillä subjunktiivin imperfektin käyttämisestä; se kappale on ranskalaiselle korvalle suorastaan hirvittävä. Tämän kappaleen ovat «Alkeiskirjan» tekijät jättäneet pois sillä perustuksella, että ranskankieli yhä enemmän rupeaa luopumaan näiden rumien muotojen käyttämisestä. Yleensä voimme onnitella heitä siitä, että ovat hienolla aistilla hyväkseen käyttäneet Bierbaumin kappaleita, omistaen niistä sen, mikä todellakin on hyvää ja ranskalaista, ja hyläten sen, mikä liian tuntuvasti osottaa niiden germaanilaista alkuperää. Paikoin tapaa kenties vielä germaanilaisuuksia tahi jäykkiä käänteitä; mutta täytyy muistaa, että kappaleeseen, joka kokoonpannaan jonkun kieliopillisen ilmiön valaisemista varten, on äärettömän vaikeata saada runsaasti esimerkkejä, ilman että joskus kappale kokonaisuutena siitä kärsii, tahi ajatuksen luonnollinen kehitys estyy. — Kieliopillisten ainesten järjestäminen tuntuu yleensä olevan hyvin ja asianmukaisesti suoritettu. Mahdollisesti olisi voitu yhdistää yhteen kappaleeseen kaikki ne *-er* päätteiset verbit, joilla on se yhteinen ominaisuus, että vartalon viimeinen vokaali muuttuu avonaiseksi *e*:ksi kaikissa muodoissa, joissa se sattuu suljettuun tavuun. Niille on nyt uhrattu kolme kappaletta (kp. 101, 103, 105). Toivomme kuitenkin, että jokainen opettaja, näitä eri kappaleita opettaessaan, esittää niissä harjoitettavat muodot silmällä pitäen tuota yhteistä jo mainittua äännelakia, jonka mukaan *e*-äänteen suljetussa tavussa tulee olla avonainen eikä suljettu tahi esim. *le* sanassa esiintyvä äänne. Suurena etuna on se, että tavallisessa puheessa usein käytettyjä muotoja on käsitelty ennen muita harvemmin käytettyjä. Niin on esim. Passé indéfini'n laita, jonka muissa oppikirjoissa tavallisesti tapaa vasta Passé défini'n jäljestä, mutta joka «Alkeiskirjassa» seuraa preesensiä. Tämä muoto tulee näet, lähinnä preesensiä, enimmin käytäntöön jokapäiväisessä puheessa. Tämän periaatteen mukaan olisimme suoneet, että imperatiivia olisi käsitelty preesensin jälkeen eikä vasta avoir ja être verbien subjunktiivin imperfektin jälkeen. Sillä sen ohessa, että sitä hyvin paljon käytetään, on se muodon puolesta preesensin kaltainen.

Plötz-Lindforssin oppikirja on myöskin rakennettu sille periaatteelle, että kielioppi on opittava yhdenjaksoisesta tekstistä. Mutta tätä periaatetta ei valitettavasti ole seurattu kirjan alusta. Sen kahdeksan ensimmäistä lukua, joissa harjoitetaan ääntämistä, sisältää paitsi ääntämisesimerkkejä joukon sanoja «ulkoa opittaviksi»! Näitten sanojen ohessa opetetaan artikkelit, sekä säännöllinen että säännötön monikko, possessiiviset ja demonstratiiviset pronominit sekä substantiivin edellä ja jäljessä käytetyt adjektiivit. Ja tämä joukko kieliopillisia seikkoja esitetään ennenkuin oppilas on kuullut ainoatakaan lausetta! Sanoja vaan hänelle tarjotaan ulkoa opittaviksi; — ja mitä sanoja! Luettelemme niistä muutamia osoittaaksemme miten Plötz käsittää sen vaatimuksen, jonka mukaan kielen oppimista alkavalle oppilaalle on puhuttava vaan häntä ympäröivästä ja hänelle tutusta maailmasta. Hän lukee ulkoa 1:ssä luvussa muitten tavallisten sanain ohessa: le pape, le harpiste, la Vistule, l'Italie, l'Arabie j. n. e.; 2:ssa luvussa: l'Euphrate, l'Asie-Mineure ja muita samankaltaisia. — 9:nen kappaleen jälkeen hän siirtyy lauseisiin, jotka keskenänsä muodostavat yhdenjaksoisia kappaleita. Nämät eivät kuitenkaan sisällyksensä puolesta ole läheskään yhtä vaihtelevia kuin kappaleet Söderhjelm-Töttermanin alkeiskirjassa, koska useimmat aineet ovat historian alalta. Jo 13:ssa luvussa saamme tutustua vanhain germaanilaisten ja normannien elämään ja tapoihin. Kirjan alkuosassa tapaamme kuitenkin verrattain enemmän dialoogeja, joissa puhutaan jokapäiväisistä asioista, mutta kuta kauvemmaksi tullaan, sitä syvemmin hukumme historiaan, ei ainoastaan Ranskan, vaan myöskin muitten maitten. Jo 19:ssä luvussa kerrotaan jotensakin laveasti Pietari suuresta, myöhemmin Zenobiasta, Palmyran kuningattaresta ynnä muista, yhdeksän- tai kymmenvuotiaalle oppilaalle yhtä tunnetuista ja heidän kasvatukselleen tärkeistä henkilöistä! Tämä jokseenkin yksipuolinen sisällys tekee kirjan ikäväksi eikä suinkaan voine evätä tuota joku aika sitten sangen tavallista väitettä, että kieliopetus on ikävää, jopa kuolettavaakin. — Kieliopillista ainevarastoa järjestäessään on tekijä mielestämme liian vähän ajatellut lauseopillisia vaikeuksia. Niin opettaa hän esim. jo 13:ssa luvussa imperfektin ohessa subjunktiivia, tuota muukalaiselle niin sanomattoman vaikeata moodia. Esimerkkinä, miten vähän yleensä on pidetty huolta siitä, että oppilaalle opetettaisiin eri muodot sen mukaan kuin ne esiintyvät jokapäiväisessä puheessa, mainittakoon, että Passé indéfini'stä ei puhuta edes vielä

27:ssä luvussa, vaikka muiden oudompien yhdistettyjen ajanmuotojen käyttäminen mainitussa luvussa esimerkeillä valaistaan.

C. G. Swan lausuu kirjansa esipuheessa, että «kielen lukeminen ja harjoittaminen on kieliopetuksessa pääasia». Tästä päättäen sisältäisi hänen oppikirjansa ainakin etupäässä yhdenjaksoisia kappaleita, jotka oppilas saisi lukea ja oppia, ja joissa hän saisi kieltä harjoittaa. Tätä periaatetta hän näkyy seuraavan n. s. «Valmistavissa Harjoituksissa», joissa kieliopin pääkohdat valaistaan. Välistä kuitenkin häneltä unehtuu tuo periaate ja hän tekee aika hyppäyksen toisesta toiseen. 6 kapp. hän esim., puhuttuaan kukkaistarhasta, äkkiarvaamatta alkaa puhua viivottimista ja vihoista. Välistä taas hänen kappaleensa eivät pidä sitä, mitä päällekirjoitus lupaa. 14 kapp. sanotaan valaisevan have verbin imperfektiä ja perfektiä; mutta koko pitkässä kappaleessa löytyy vaan 3 esimerkkiä prefektiin ja yksi ainoa imperfektiin. Seuraavassa kappaleessa, jonka tehtävänä on harjoittaa be verbin perfektia ja imperfektia, on edellinen ajanmuoto saanut 4 esimerkkiä, mutta jälkimmäinen — ei ainoatakaan. Mielestämme on yleensä turhaa laatia eri kappaleita näitä muotoja varten, koska ne ovat hyvin yksinkertaisia ja muodostuvat samoin kuin suomenkielen vastaavat muodot. Voisihan tyytyä asettamaan niitä näytteeksi kappaleeseen, jossa jotakin muuta seikkaa valaistaan.

Olemme aivan yhtä mieltä Swanin kanssa siinä, että merikoulujen (ja myöskin kaikkien maamme koulujen) oppilaat nämät valmistavat harjoitukset läpikäytyään, voisivat siirtyä kirjan kolmanteen osaan eli varsinaisiin lukukappaleisiin. Kieliopin pääkohdat ovat silloin heille tutut ja lauseopilliset omituisuudet oppivat he parahiten ja luonnollisimmin tekstistä. Mutta onhan siis koko toinen osa kieliopillisia harjoituksia (miltei vaan irtonaisia lauseita) aivan liikaa, kosk'ei se tule käytäntöön niissä kouluissa, joita varten kirja on toimitettu! Tekijähän itse lausuu esipuheessaan, ett'ei sitä osaa tarvitse merikouluissa käyttää. Omituiselta todellakin tuntuu tuon toisen, 14 (!) arkin pituisen harjoitusosan painattaminen kirjaan, joka on aiottu koulujen eikä sen yksityishenkilön tarpeeksi, jonka päähän pistää oppia englanninkieltä perinpohjin suomalaisesta oppikirjasta, vaikka hän helposti voisi hankkia itselleen hyviä englantilaisia lähteitä.

V. Vaseniuksen ja K. Brekken oppikirjat ovat rakennetut samoille prinsiipeille kuin edelliset; ne opettavat siis kielioppia ydenjaksoisesta, tätä tarkoitusta varten kokoonpannusta tekstistä. Tätä tekstiä laatiessa molem-

mat tekijät ovat suurella taidolla osanneet käyttää hyväkseen niitä aineita, joita oppilasta lähinnä ympäröivä maailma tarjoo. Molemmat ovat mielestämme hyvin osanneet asettua nuorempain koululasten kannalle, ja heidän kirjansa ovat sentähden todisteena siitä, mitenkä voi huvittaa oppilaita samalla kuin heitä opettaa. Brekken kieliopilliset kappaleet ovat kaikki dialoogin muodossa. Englanninkielen oppikirjassa sopii tämä menettelytapa erittäin hyvin, koska oppilas parahimmin kysymyksen ja vastauksen — siis dialoogin — kautta oppii tuota niin vaikeata englantilaista kysymys- ja kieltomuotoa. Kieliopillisten kappalten väliin on tekijä asettanut pieniä kertomuksia, joissa ei mitään erityistä kieliopillista kohtaa valaista. Näiden kappalten sisällys, jos kohta se onkin omansa huvittamaan koulunuorisoa, ei kuitenkaan ole niin monipuolinen kuin Söderhjelm-Tötterman'in oppikirjassa löytyväin kappalten. Se sisältää nim. parhaasta päästä hauskoja satuja ja seikkailuja. Muutoin englanninkieli niissä, kuten myöskin dialoogeissa on erinomaisen hyvää ja alkuperäistä. — V. Vaseniuksen kirja on tietääksemme kaikista viime aikoina maassamme ilmestyneistä kieliopetusta varten toimitetuista kirjoista alkuperäisin ja itsenäisin — mikä ei suinkaan liene sen vähin ansio. Teksti tässä kirjassa on niin yhdenjaksoinen, että koko kirja muodostaa yhden kertomuksen. Sen «sankarit» ovat poika ja tyttö, jotka jos jollakin tavalla kertovat toimistaan ja huveistaan. Ihmetellä täytyy niitä «situatsiooneja», joita tekijä keksii, saadakseen asiat eri henkilöiden kerrottaviksi, ja eri aikamuotoja käytetyiksi. Epäilemättä kertomuksessa käytetyt sanat täten paremmin painuvat oppilaan mieleen, samassa kuin hän tottuu niitä käyttämään luonnollisella tavalla eri muodoissa. Saattaa olla, että tämän menettelytavan seurauksena oleva saman asian uudestaan ja uudestaan kertominen joskus tuntuu oppilaasta hiukan ikävältä. Toiselta puolen taas tämä menettelytapa sallii hänen rientää nopeammin eteenpäin, koska hänen ei tarvitse oppia suurta määrää uusia sanoja. Että kirjassa on käytetty n. s. «ramsoja» (sanasarjoja) lienee myöskin yksi sen suurimmista eduista. Sillä mikään ei niin huvita pientä oppilasta, kuin jos hän itse huomaa voivansa ajattelemalla lisätä jotakin uutta opettajan alkamaan sanajonoon.

Berlitzin oppikirjat perustuvat havaintometoodiin; niiden tarkoituksena on opettaa kieltä samalla tavoin, kuin luonto opettaa lapselle äidinkieltä, nim. havainnon kautta. Luonnollisesti opetus alkaa oppilasta ympäröivien esineitten osottamisesta ja nimittämisestä, siis luokkahuoneesta.

Kun oppilaat osaavat esineiden nimet, opetetaan heitä sanomaan jotakin mainituista esineistä, joten he oppivat joukon adjektiiveja. Verrataan sitten esineitä toisiinsa: oppilas siten oppii vieraan kielen vertailumuodon. Vähitellen siirrytään luokkahuonetta kauemmaksi, ja opitaan tuntemaan omaa ruumista, kotielämää, leikkejä, luontoa j. n. e., samalla kuin opitaan kieliopin pääkohdat. Kuten huomaamme, niin nämätkin oppikirjat vastaavat nykyajan vaatimuksia. Mielestämme ne kuitenkin ehkä liian paljon sitovat opettajaa, pakottamalla häntä seuraamaan niissä käytettyä metoodia. Tähän metoodiin kuuluu muun muassa se, että opettajan ensimmäisestä tunnista saakka tulee yksinomaisesti puhua vierasta kieltä. Vaikka olemmekin vakuutetut siitä, että vierasta kieltä voi koulussa oppia puhumaan ainoastaan jos sitä paljon käytetään opetuksessa, niin luulemme kuitenkin, ett'ei sen tarvitse olla ainoana kielenä, jota alkuopetuksessa käytetään. Luulemme nim. kielen oppimista alkavan oppilaan paremmin käsittävän asioita, jos ne selitetään hänelle äidinkielellä, kuin jos ne heti puetaan muukalaiseen pukuun. Antaahan sitä paitsi nykyään käytetty yhdenjaksoinen teksti kyllin aihetta kysymyksen ja vastauksen muodossa käyttää vierasta kieltä. Kuta korkeammalle luokalle siirrytään, sitä vähemmän tietysti tarvitaan äidinkieltä, kunnes yliluokilla sitä voi kokonaan jättää käyttämättä. — Berlitzin kirjoissa löytyvät lukuisat harjoitukset kappalten johdosta sitovat niinikään opettajan vapaata toimintaa, ja synnyttävät oppilaassa, kun hän niitä edeltäkäsin silmäilee, vastenmielisyyttä koko opittavaan kappaleeseen. Hän huomaa näet noita monenlaatuisia harjoituksia (niinkuin myös kappaleen kursiivilla painettuja muotoja) nähdessään, että tuo kappale on olemassa opettaakseen hänelle jotakin uutta kieliopillista kohtaa; ja kokemuksensa nojalla hän voi päättää, ett'eivät nuo harjoitukset tule olemaan hauskoja. Söderhjelm-Töttermanin kirja tuntuu meistä (myöskin aineitten runsauteen ja monipuolisuuteen nähden) sen puolesta hauskemmalta kuin Berlitzin oppikirjat, että se antaa opettajalle täyden vapauden opetuksessa käyttää mitä metoodia hyvänsä. Se jättää nimittäin kunkin opettajan päätettäväksi mitä harjoituksia saattaa lukukappalten johdosta tehdä. Oppilas oppii kirjasta jonkun kertomuksen lainkaan tietämättä, että se valaisee jotakin kieliopillista sääntöä. Vasta sen opittuaan hän opettajan johdolla tulee huomaamaan, että se soveltuu toisen tai toisen kieliopillisen säännön valaisemiseksi. — Myöntää täytyy kuitenkin, että Berlitzin kirjat yleensä ovat käytännöllisiä oppaita vieraitten kielten oppimisessa, koska ne pää-

piirteissään täyttävät nykyajan vaatimukset ja liikkuvat jokapäiväisen elämän alalla.

3. Kieltä ei ole opetettava käännöksillä toisesta kielestä toiseen.

Tämä vaatimus on vuosi vuodelta saanut yhä enemmän puolustajia. Niin on Suomessakin käynyt. Todistuksena siitä ovat tässä mainitut kirjat. Yksi Berlitzin metoodin pääominaisuuksia on juuri kaikkien käännösten välttäminen; — siinä myöskin yksi tämän metoodin hyviä puolia. Sen puolustajat arvelevat nimittäin, että sen, joka kääntämällä oppii kieltä, on mahdoton kokonaan omistaa vieraan kielen henkeä. Hän tottuu kääntäessään perustamaan kaiken, minkä hän sanoo, siihen, mitä hän samassa tilaisuudessa sanoisi äidinkielellään. Hän ajattelee äidinkielellään ja pilaa vieraan puhetavan sekä sanojensa valitsemisen että lauseittensa muodon kautta. Ei hän ikinä käännösten kautta perehdy vieraan kielen lukuisiin omituisiin lausetapoihin ja käänteisiin, joita ainoastaan hyvin valittu ja tarkoin tutkittu teksti voi hänelle opettaa. Näillä perustuksilla Berlitzin, kuten useimmat muutkin tässä mainitut oppikirjat tarjoovat ainoastaan vieraskielistä tekstiä.

Plötz-Lindforss, Swan ja Brekke ovat vielä laatineet käännöskappaleita äidinkielestä vieraaseen kieleen. Viimemainittu on kuitenkin pannut ne muun tekstin jälkeen; sitä paitsi on hän parhaasta päästä käyttänyt samaa sanavarastoa kuin vastaavissa englantilaisissa kappaleissa. Hänen tarkoituksensa on, että jonkun ajan kuluttua näistä kappaleista kerrottaisiin joku englantilaisten kappalten johdolla läpikäyty oppimäärä. — Plötz-Lindforss sitä vastoin käyttää 10:stä luvusta alkaen käännöskappaleita koko kirjan läpeensä. Nämät kappaleet ovat suhteellisesti vaikeita, erittäinkin koska niissä käytetään parhaasta päästä oppilaalle tuntemattomia sanoja, jotka hänen siis tulee oppia ennenkuin hän kääntää kappaleen. Kun ajattelee, että nämät kappaleet ovat monen 10-vuotiaan käännettäviä, niin ei voi muuta kuin toivoa, että niitä olisi paljoa vähemmän — ell'ei ne jäisi kokonaan pois!

Swan on pysynyt vieläkin uskollisempana vanhalle käännösmetoodille kuin Plötz-Lindforss. Ensimmäisestä luvusta alkaen viimeiseen asti, on englantilaisen kappaleen ohessa suomalainen käännöskappale. Alussa ne ovat yhdenjaksoisia, mutta koko toisessa osassa harjoituskirjaa parhaasta

päästä irtonaisia, tuollaisia hauskoja opettavaisia lauseita perätysten kuin esim. seuraavat (kapp. 51): «Hanhien jalat sopivat paremmin uimiseen, kuin käymiseen. Naiset, sanoo sukkelamielinen kirjailija, ovat hyviä emäntiä Saksassa, kuninkaita Englannissa, j. n. e. Härkiä käytetään sekä muualla että Länsi-Suomessakin peltotöihin. Surkuttelen michiä, naisia ja lapsia, jotka ovat pakoitetut elämään tehtaissa». Niin — ja meidän tekisi mieli surkutella naisia, jotka herra Swan yllämainitussa kappaleessa niin mukavasti on asettanut hanhien ja härkien joukkoon!

4. Kieliopilla olkoon opetuksessa vaan alistettu merkitys; muoto-oppi olkoon lauseopin palveluksessa.

Tätäkin periaatetta noudattavat kaikki tässä mainitut oppikirjat, joissa on vaan yhdenjaksoisia kappaleita. Sillä ainoastaan tällainen teksti sallii opettajan ja oppilaan vapautua kieliopin yliherruudesta. — Koska siis kieliopilla on opetuksessa vaan alistettu merkitys, niin tulee uhrata tekstin lukemiseen suuri osa sitä aikaa, joka muinoin kului kieliopin monimutkaisten sääntöjen oppimiseen. Mutta samassa määrässä kuin kieliopin oppimiseen käytetty aika vähenee, pitää kieliopillisten sääntöjen luvun vähenemän. Kieliopillinen aine on siis rajoitettava siten, että pääkohdat säilytetään ja sivuseikat hyljätään. Mitenkä oppikirjojemme tekijät ovat tässä rajoittamistyössään onnistuneet, sitä tulee meidän seuraavassa tarkastaa.

Berlitzin, Plötz-Lindforssin ja Söderhjelm-Töttermanin oppikirjat, ollen vaan harjoituskirjoja, eivät sisällä mitään varsinaista kielioppia. Voimme siis ainoastaan kappaleissa harjoitetuista kieliopillisista kohdista huomata ovatko tekijät todellakin rajoittaneet kieliopillista ainetta. Myöntää täytyy, että he kaikki ovat sen tehneet; vaikka kuitenkin mielestämme viimeksimainitun kirjan tekijäin parahimmin on onnistunut oppilailta salata mikä kieliopillinen kohta on kussakin kappaleessa harjoitettava. Mainitsimme jo toisella paikalla, että Berlitzin kirjoissa olevat harjoitukset kappalten johdosta, kuten myös kursiivisesti painetut kieliopilliset muodot liian paljon muistuttavat oppilasta kieliopista ja harjoitettavista säännöistä. Plötz-Lindforssin kappaleet kursiivine muotoineen maistuvat niinikään enemmän kieliopilta kuin Söderhjelm-Töttermanin harjoituskappaleet. Muutoin on kaikilla

näillä kirjoilla se hyvä puoli, että ne valaisevat ainoastaan tärkeimpiä sääntöjä *).

C. G. Swan lausuu esipuheessaan: «Kirjan tarkoitus on, mitä Lauseoppiin tulee, asettanut rajoja, joitten sisään ei sitä ole paljon mahtunut. — Ainoastaan modiopin olen siis ehkä voinut jossakin määrin, kielen omalla johdolla, täydellisemmin kuin tätä ennen, käsittää. Lyhyyden tavoittelun pelkään kuitenkin tehneen senkin epäselväksi». Tekijä on siis päättänyt antaa merimiehillemme vaan vähän sääntöjä, mikä periaate erinomaisen hyvin soveltuu rakennukseltaan niin helpolle kielelle kuin englanninkielelle. Mutta voiko sellaista kielioppia sanoa lyhyeksi, joka on yli 100:n sivun kokoinen? Eipä pränttikään aina ole niinkään suurta, päinvastoin on muutamilla sivuilla yli 50 (!) riviä. Aivan varmaan merimiehemme tulisivat toimeen vähemmällä. Niin esim. suomalaisen ei tarvitse tietää minkälaisten sanojen edellä käytetään artikkelia. Hän voi tyytyä siihen, että hän oppii artikkelin käyttämisen yleisenä sääntönä, ja että tämän pääsäännön ohessa lyhyesti hänelle luetellaan missä tapauksessa artikkelia *ei* käytetä. Tilan niukkuuden tähden emme voi tässä luetella niitä kohtia, joiden oppiminen ei sanottavasti hyödytä merikoulujen oppilaita. Luulemme puolestamme, että lyhyen oppikirjan tukeena olevan kieliopin tulee olla niin lyhyt, että se mainitsee ainoastaan ne tärkeimmät vieraan kielen omituisuudet, jotka erottavat sen äidinkielestä. C. G. Swanilla on nähtävästi toinen periaate: hän näkyy pitävän systemaatista, yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia yhtä suuressa määrin sisältävää kielioppia tarpeellisena myöskin alkuopetuksessa. Mutta senlainen kielioppi ei ikinä voi tulla lyhyeksi; eikä se niinmuodoin vastaa nykyajan vaatimuksia.

V. Vaseniusen ja K. Brekke'n alkeiskirjoihin painettu lyhyt kieliopillinen puoli todistaa, että kieliopillista ainetta käy melkoisesti rajoittaminen. Suurella taidolla ovat molemmat yllämainitut tekijät osanneet rikkaasta varasta valita tärkeimmän, jättäen vähemmän tärkeän kehittyneemmän ijän opittavaksi. Jos vertaa heidän kirjojansa muihin samalla alalla ilmestyneisiin, niin täytynee myöntää, että niissä astutaan pitkä askel eteenpäin lyhyyteen ja käytännöllisyyteen. Missä toiset kieliopin tekijät tarjoovat joukon yhtä kohtaa koskevia sääntöjä ynnä lukuisia poikkeuksia, siinä

*) Tätä ei voi sanoa Plötz-Lindforssin kieliopista, josta sopisi pyhkiä pois yhtä ja toista.

tulevat Vasenius ja Brekke toimeen muutamilla pääsäännöillä. Iloitsemme sentähden suuresti niitten oppilaitten puolesta, jotka näitä kirjoja lukiessaan eivät ole pakoitetut oppimaan noita lukuisia sääntöjä ja vielä lukuisempia poikkeuksia, joiden opettaminen noin parikymmentä vuotta sitten näkyi olevan kieliopettajiemme päätehtävä.

Lopuksi sananen siitä puvusta, jolla kukin kustantaja on varustanut kustantamansa oppikirjat. Komeimmilta näyttävät Berlitzin kirjat punasissa, vaaleanruskeissa y. m. vaatekansissaan. Niitä käy melkein sääli kun ajattelee, että nuo kauniit kannet ehkä joutuvat koululasten käytettäviksi. Painos on jotensakin selvää, paitsi useissa harjoitus- ja kyselykappaleissa, joissa se on niin pientä, ettei nuorempi oppilas voi sitä helposti lukea. Ikävää on, että kirjoja sidottaessa nähtävästi on käytetty jonkunmoista pahalta haisevaa liisteriä, sillä se haju, joka leviää kirjasta, kun sen avaa, on kaikkea muuta kuin hyvä. Hinnan suhteen ei myöskään voi olla tyytyväinen. Kaikki nuo kirjat ovat näet alusta loppuun jälkipainoksia (paitsi kustantajan kaksi sivua pitkä alkulause) ulkomaalla ilmestyneistä Berlitzin oppikirjoista. Siihen nähden, ettei kustantajan ole tarvinnut maksaa mitään tekijäpalkkaa, on hinta 4: 50, kahdesta osasta, jotka yhdessä sisältävät noin 16 arkkia jotensakin pientä kokoa, aivan liian korkea. — Plötz-Lindforssin oppikirja tuntuu ulkonaisen asun puolesta yleensä vastaavan tarkoitustaan. Ruotsalaiset harjoituskappaleet ovat kuitenkin jotensakin hienolla pränttillä painetut. — Swanin «Englannin Kielioppia» painettaessa on käytetty niin monta erilaista tyyppiä, että kirja tulee ikäväksi ja tekee silmäämme hyvinkin levottoman vaikutuksen. Sitä paitsi on, niinkuin jo edellisessä mainitsimme, hyvin usein käytetty ylen pientä ja tiheätä pränttiä, joka suuresti rasittaa lukijan silmiä. Mutta pakkona oli kai tuon hienon pränttin käyttäminen, jott'ei kirja tulisi kahta vertaa isommaksi. Siihen nähden, että se sisältää lähes 500 sivua, sen hinta 4 Smk., ei ole korkea. — Otavan kustantamista oppikirjoista on Söderhjelm-Töttermanin «Alkeiskirja» ulkomuotonsa puolesta parahiten onnistunut. Kannet näyttävät lujilta ja siisteiltä, paperi on hyvää ja painos selvää ja kyllin isoa. Jos jättää lukuun ottamatta siellä täällä tavattavia painovirheitä, on tämä kirja todellakin kaikin puolin kaunis ja tarkoituksenmukainen lisäke koulukirjallisuuteemme. Huomautamme erittäinkin siitä, että kirja maksaa vaan 3: 50, vaikka se sisältää 16 arkkia jotensakin isoa kokoa. — Vaseniusen ja Brekken oppikirjat eivät hinnan puolesta anna aihetta muistutuksiin.

Edellisessä on niinikään erittäin selvää ja tarpeeksi suurta pränttiä; jälkimäinen on myöskin yleensä siisti, vaikka paperi olisikin voinut olla parempaa. Mitä kansiin tulee, luulemme, että joku toisenvärinen paperi olisi edullisempaa kuin harmaa. Uusina ollessaan kirjat kyllä nykyisessäkin puvussaan ovat hauskan näköisiä, mutta parin viikon päästä, oppilaitten käsissä oltuaan, ne eivät suinkaan näytä siisteiltä.

Hanna Andersin.

Epäluulo.

Kirj. Minna Canth.

Emmin mies oli kauppias. Viisi vuotta he olivat olleet naimisessa ja heidän onnensa oli vaan kasvanut päivä päivältä. Kaksi terveettä, iloista poikaa heillä oli, vanhempi Herman, isän kaima, nuorempaa, joka vasta oli täyttänyt kaksi vuotta, sanottiin Pojuksi, vaikka Vilhelmiksi hän oikeastaan oli ristitty.

Herman oli kaunis, komea mies. Kasvot vilkkaat, vartalo ja ryhti senlainen, ettei monella moista. Hänessä oli sekä voimaa että tarmoa, ja häntä pidettiinkin yleensä toimeliaana ja yrittelevänä miehenä, jolla sitä paitse oli tavallista enemmän kykyä. Sillä hän oli sukkelatuumainen ja uskalias, ja suoriutui ihmeteltävän helposti pahimmistakin vaikeuksista, joihin hänen liiallinen toimintahalunsa usein kyllä hänet saattoi.

Ei voinut ajatella hellempää isää ja aviomiestä kuin mitä Herman oli. Kesken kiireimpiä töitään hän saattoi tulla peuhaamaan poikainsa kanssa, kantoi pikku Hermania olallaan ja keikutteli Pojua ylös ja alas semmoista vauhtia, että tämä kirkui ja nauroi, vaikka päätä huimasi ja välistä vähän pelottikin.

Leikki loppui tavallisesti siihen, että hän äkkiä heitti pojat ja sulki Emmin syliinsä. Suuteli ja hyväili aina rajusti, eikä pitänyt lukua jos toinen vaikeroitsikin hänen käsissään.

«Se on vaan lemmen myrskyä», hän sanoi.

Kun hän vihdoinkin heitti hänet irti, täytyi Emmin aina kammata hiuksiaan ja korjata pukuaan, sillä Hermanin «lemmen myrsky» sai ne joka kerran epäkuntoon.

«Kas nyt taas, minkälaiseksi minut laitoit», hän oli riitelevinään siellä peilin edessä. «Ihme ja kumma, milloinkahan sinä tasaannut!»

Mutta Herman kyllä tiesi, ettei Emmi sitä tasaantumista ollenkaan toivonut. Tämähän se juuri oli hänen onneaan, sen näki jo silmienkin säikkeestä ja kasvojen hohteesta. Ja suu oli hymyssä, vaikka hän koetti nuhdella ja oli olevinaan niin verrattoman rauhallinen.

Sitten Herman meni takaisin konttuoriinsa.

Kun Emmi istui käsityön ääreen, tunsi hän itsensä todella niin täydellisesti onnelliseksi, ettei tiennyt enää mitään enempää toivovansa. Mutta tämä hänessä usein herätti kummallista aavistavaa pelkoa. Kuinka kauvan tätä kestäisi? Eikö joku salaperäinen, kamala onnettomuus väijynyt jossain läheisyydessä? Saattaisihan tapahtua, että kuolema äkkiä tempaisi Hermanin hänen luotaan?

Tuo viimeinen ajatus oli niin tuskallinen, että hän torjui sen pois kuin pahan vihollisen ikään. Mutta uhalla se yhä koetti tunkeutua hänen mieleensä ja vaikkei hän sitä koskaan loppuun asti ajatellut, sai se kumminkin kyyneleet hänen silmiinsä.

«Hupsu, mikä olen», hän kiivasteli itselleen, pyyhki kyyneleet ja päätti olla semmoisia kuvittelematta.

Ei aikaakaan, hän löysi itsensä taas niissä kiinni.

Semmoisista lapsellisuuksista hän ei milloinkaan Hermanille puhunut. Jos tämä sattui tulemaan sisään, katseli hän alas työhönsä ja tekeytyi iloiseksi, ettei kosteat silmät herättäisi mitään epäluuloa. Kaiketi Herman olisikin hänelle aika lailla nauranut, jos olisi tietänyt kuinka hän suri onnettomuutta, joka ei vielä ollut tapahtunut. Ja tavallisesti ne aina haihtuivatkin heti, kun Herman terveyttä ja voimaa uhkuvana tuli sisään. Ei totta tosiaan ollut mitään järjellistä syytä pelätä hänen kuolemataan.

Välistä kuitenkin sattui, että Herman oli hiukan hajamielinen. Silloin häneltä sai kysyä monet kerrat samaa asiaa ennenkuin hän tajusi, eikä häntä lapsetkaan semmoisina hetkinä voineet houkutella telmimään kanssaan, vaikka millä tavalla olisivat koettaneet. Hän vaan katseli epämääräisesti eteensä ja torjui heitä sivumennen luotaan. Jos hän seisahtui

tai istui, jäi hän merkillisen liikkumattomaksi, ikäänkuin olisi vaipunut johonkin syvään miettimiseen. Pari syvää ryppyä ilmestyi semmoisina hetkinä usein hänen silmäkulmiinsa.

Emmi arvasi, että häntä silloin vaivasi joku huoli kauppa-asiain tähden. Ja hän tuli levottomaksi, varsinkin kun ei tiennyt, mitä se oikeastaan oli. Ensimmältä hän koetti kysyä, mutta Herman ei antaantunut selityksiin. Sanoi vaan joko: «eihän minua mikään vaivaa», taikka: «elä ole utelias», «mitäpä sinä sillä tiedolla teet», «et sinä niitä seikkoja kuitenkaan ymmärrä» j. n. e.

Emmi herkesi kyselemästä, tarkkasi vaan hänen olentoaan ja koetti sen mukaan arvata millä kannalla asiat olivat. Ei hän oikeastaan köyhyyttä peljännyt eikä konkurssia, sillä hän luotti täydellisesti Hermanin hyvään älyyn. Mutta tuo epätieto vaivasi häntä. Sitä tavallisesti kuitenkin kesti vaan muutamia päiviä, korkeintaan viikon tai pari. Sitten oli Herman vapaa ja avosydäminen taas niinkuin ennenkin. Eikä Emmikään sen pitemmältä muistellut koko asiaa.

Mutta tänä syksynä oli Herman tavallista levottomampi. Hän käveli edestakaisin, meni alas konttuoriin, joka oli puotirakennuksessa, pihan toisella puolen, tuli samaa päätä takaisin, pyyhki otsaansa, seisahtui ikkunan eteen ja vaipui ajatuksiin. Eikä hän enää ollenkaan ruvennut leikkimään lasten kanssa. Jos joskus tarttuikin heihin kiinni ja aikoi ikäänkuin nostaa heitä syliinsä, näytti jotain taas juohtuvan hänen mieleensä ja silloin hän samaa päätä työnsi heidät takaisin.

Toisen vuoron hän taas hajamielisenä saattoi heittääntyä sohvaan Emmin viereen, ei kuullut eikä tajunnut, jos Emmi hänelle jotain puhui ja vastasi useimmiten päin mäntyyn, jos ylipään ollenkaan vastasi.

Eihän tämä ollut mitään niin tavatonta, eikä Emmi ensi alussa siitä ollut millänsäkään. Ajatteli vaan, että kaiketi se menee ohitse niinkuin ennenkin, ja sitten hän on taas kahta iloisempi.

Mutta sepä ei nyt mennytkään yhtä pian ohitse. Hänen rauhattomuutensa vaan lisääntyi päivä päivältä. Öisin hän heitteli itseään vuoteella, valitti kuumuutta eikä nukkunut ennenkuin aamupuoleen.

«Mikä sinua huolettaa?» kysyi Emmi taaskin kerran. Hän ei malttanut enää vaieta.

«Ei mikään. Kuinka niin?»

«Jokin sinua vaivaa, kun olet niin levoton.»

Ei vastausta. Herman kohautti vaan olkapäitään ja läksi tiehensä.

Emmi koetti toista keinoa.

«Ei se minusta olisi niin kauheata, jos kohta sinun täytyisi tehdä konkurssikin», hän sanoi eräänä päivänä.

Herman kavahti ylös.

«Mitä sinä puhut?»

«Niin, minä vaan ajattelin, että sitä sinä ehkä pelkäät, kun olet niin mietteissäsi alinomaa.»

«Elä ennustele semmoisia.»

«Enhän minä ennustele. Sanon vaan, ettei se niin kauheata olisi, jos siksi kävisikin. Onhan se tapahtunut muillekin — — »

«Ole jo vaiti, minä en kärsi kuulla enempää.»

Hän oli kiivas, Emmi tuskin uskalsi puhua enää mitään.

«Pidätkö sitä niin suurena häpeänä», hän kuitenkin sopersi epäillen.

«Kuule, mitä sanon: minä en tee konkurssia. Ennemmin vaikka — — —»

«Vaikka mitä?»

Emmi pelkäsi vastausta.

Mutta sitä ei tullut. Hän otti lakkinsa ja läksi ulos huoneesta. Emmin rintaa pikkuisen ahdisti, vaikkei hän tätä vielä voinut niin vaarallisena pitää.

Seuraavana yönä Herman taaskin väänteli ja käänteli itseään sängyssä.

«Etkö saa unta?»

«Täällä on kuuma.»

«Ei ole kuin kahdeksantoista pykälää.»

«Nukuhan sinä. Minä menen ulos kävelemään ja sitten heittäyn oman kammarini sohvalle.»

«Et sinä minua häiritse, vaikka tulet tännekin.»

Pari tuntia hän viipyi ulkona. Emmi valvoi koko ajan ja katsoi kelloa vähän väliä. Pojat nukkuivat makeasti samassa huoneessa, eivät tietäneet murheesta mitään.

Sitten sattui monasti, että Herman keskellä yötä nousi vuoteeltaan ja läksi ulos kävelemään. Emmi ei silloin silmiään ummistanut. Yöt olivat niin pimeät, koko talo nukkui, ympärillä oli kaikki hiljaista. Hän vaan valvoi ja kuunteli, milloin Herman astuisi portaita ylös. Kuvitteli

kaikenmoisia mahdollisia ja mahdottomia asioita, nousi joskus ylöskin, kävi ikkunasta ikkunaan ja katseli pimeään yöhön. Ruumista värisytti pelosta, tuskasta ja vilusta. Välistä taas hänen aivojaan merkillisesti painoi ja silloin hän kesken odotustaan vaipui niin raskaaseen uneen, ettei tiennyt, milloin Herman oli palannut. Vasta aamulla heräsi ja näki hänet ilokseen vuoteella nukkuneena.

Oli myöhäinen lokakuun ilta. Lapset olivat jo levolla, Emmi lopetteli pöytäliinan ompelusta. Herman astui edes takaisin lattialla.

«Emmekö lähde makuulle mekin?» hän ehdotteli.

Emmi ei oikein olisi malttanut, hän oli ajatellut saada työnsä sinä iltana valmiiksi. Mutta hän laski sen nyt kuitenkin pois kädestään.

Ei kuulunut hiiskahdustakaan Hermanin vuoteelta ja Emmi siitä mielissään nukkui tuota pikaa. Puolen yön aikaan hän havahti äkkiä.

Joku seisoi huoneessa.

«Rouva, rouva, nouskaa ylös!» kuului säikähtynyt ääni hänen korvissaan.

Ja samassa pamahtivat kellot soimaan.

«Missä se on?»

«Puoti palaa.»

«Hyvä Jumala! Herman!»

Ei vastausta.

«Herman, Herman!»

Oliko hän jo noussut ja lähtenyt hätään? Heitä herättämättä, vaikka tuli oli juuri heillä irti?

«Pankaa lasten päälle!»

Hän sieppasi kynttilän ja läksi salin kautta miehensä huonetta kohti. Siellä hän olikin omassa kammarissaan. Tuli ovella vastaan.

Kynttilästä lankesi valo hänen kasvoilleen. Ne olivat harmaan kalvakat ja oudot. Häntä tuskin olisi voinut tuntea.

Ne painuivat semmoisina Emmin mieleen.

«Herman, puoti palaa!»

«Vie lapset pois.»

Muuta hän ei sanonut, vaan meni hänen ohitsensa ulos. Ulkona humisi tuli. Pihaan ajettiin vesitiinuja; komentosanoja, huutoa ja räiskettä kuului. Lapset itkivät, palvelijat siunailivat ja juoksivat päättöminä ympäri. Vieraita ihmisiä töyttäsi sisään, sohistivat kiiruusti vaatteita lasten

päälle, sieppasivat ne syliinsä ja lennättivät pois. Emmi seurasi heitä melkein tajuttomana.

* * *

Porona oli puotirakennus, pari hiiltynyttä seinää seisoi vaan enää pystyssä. Kirjat, varastot, kaikki olivat palaneet. Kitkerä katku levisi ympärille.

Emmi itki, kun seuraavana aamuna katseli hävityksen surkeutta. Mutta asuinrakennus oli säilynyt.

Sieltä hän löysi Hermanin, joka toimitteli huonekaluja takaisin paikoilleen.

«Voi, Herman, Herman!»

Hän kietoi käsivarsiaan Hermanin kaulaan.

«Eläs nyt, minä en jouda.»

Herman sysäsi hänet hiljaa luotaan; kaappia kannettiin huoneeseen ja Emmi väistyi syrjään tieltä.

Odotti, että Herman kääntyisi häneen, kun olivat saaneet sen sijoilleen.

Mutta silloin jo tuotiin pöytiä, tuolia ja muita tavaroita. Hän seisoi siinä neuvottomana, ei osannut käydä käsiksi mihinkään, joutui vaan aina muiden tielle.

«Etköhän menisi sinne lasten luoksi siksi kun saamme täällä järjestykseen», sanoi Herman.

Ja hänen täytyi lähteä ilman että sai Hermania sen enempää puhutella.

Kadulla hänen edellään käveli miehiä. He tuntuivat keskustelevan tulipalosta.

«Kuinka lienee päässyt irti?»

«Tietymätöntä.»

«Kuuluu olleen korkeasta vakuutettu.»

«Varasto sadasta viidestäkymmenestä tuhannesta.»

Nuo lauseet hän kuuli ohimennessään.

Äkkiä muistui hänelle mieleen Hermanin oudot, harmaan kalvakat kasvot viime yöstä. Ja samalla nousi joku epäselvä, tuskallinen tunne hänen poveensa.

«Ei, varjele taivas!»

Hän kiirehti askeleitaan ikäänkuin pakoon päästäkseen. Tuli ystäviensä luokse, sai lapset syliinsä, syleili ja suuteli heitä, ja rauhoittui.

«Kaikkea voi mieleen juohtuakin!»

Hän soimasi itseään ja pyysi sydämessään Hermanilta anteeksi.

Parin tunnin kuluttua tuli Herman hakemaan heitä kotiin. Siellä oli jo kaikki entisessä järjestyksessä, hänen tietensä ei ollut mitään vikaantunut eikä kadonnut. Mutta kiire hänellä vaan oli.

«Lähtekää nyt vaan heti, että pääsen toimittamaan asioita.»

Pojat olivat ihmeissään, kun näkivät puodin kohdalla mustat, hiiltyneet hirret. Herman tahtoi jäädä sinne katselemaan ja Poju, jota isä kantoi käsivarrellaan, alkoi huutaa, kun vietiin sisään, eikä tauonnut ennenkuin Herman tuotiin jäljestä ja äiti heidät asetti molemmat ruokasalin ikkunaan, joka oli pihan puolelle.

Emminkin silmät kiintyivät tuohon surkeaan häviöön. Kuinka oli tuli päässyt irti? Puodistako, vai liiteristä, joka oli puodin vieressä?

Hän kääntyi Hermaniin, joka juuri seisahtui heidän taakseen. Ajatteli tiedustella, mitä hän siitä arveli.

Mutta kun hän katsoi Hermania kasvoihin, alkoi sydän sykkiä niin rajusti, ettei hän saanutkaan kysytyksi. Ei hän uskaltanut, sillä ääni olisi vavissut ja hänen silmänsä olisivat ilmaisseet sen kauhean epäluulon, joka taas väkisen tahtoi hänet vallata.

Päästäkseen siitä erilleen ja haihduttaakseen pois kaikki semmoiset ajatukset mielestään, meni hän kyökkiin toimittamaan ruokaa joukolle. Hellassa paloi jo tuli.

Se teki häneen pahaa, ei hän voinut sitä katsoa, täytyi kääntyä pois. Mutta humina kuului hänen korviinsa ja ne siitä vaivaantuivat.

Jospa hän vaan olisi tietänyt, että Herman oli syytön!

Palvelijat kantoivat vesikorvoa sisään.

«Sinne tuli viskaali», sanoi heistä toinen.

«Viskaali? Mitä hän täällä?»

Emmin polvet vapisivat. Hän putosi tuolille istumaan. Silmät tuijottivat kyökkipiikaan. Niissä oli kauhua ja pelkoa.

Mutta sitä eivät palvelijat huomanneet.

«Eikö lie tullut pitämään poliisitutkintoa.»

«Poliisitutkintoa? Ei suinkaan. Eihän se ollut sytytetty».

«Pidetään se yhtä kaikki aina tulipalon jälkeen», tiesi lapsenpiika kertoa.

«Pitäkööt minun puolestani», sanoi kyökkipiika. «Ei ole minun kauttani päässyt tuli irti, vaikka valalle vietäisiin».

Hänen puheensa kuului kuin jostain etäältä. Emmi ei sitä tajunnut, eikä hän välittänytkään tajuta. Mitä ne siinä häärivät hänen ympärillään? Olisivat menneet pois ja jättäneet hänet rauhaan.

Mitäkö laittaisivat ruuaksi? Sama se. Mitä hyvänsä. Ei hänellä ollut nälkä. Eikä suinkaan muillakaan.

«Täytyy kai sitä syödä. Ei suinkaan tässä auta suremaan ruveta. Ei se siitä kumminkaan parane», tuumaili kyökkipiika ammentaessaan vettä kattilaan.

«Jos lihasoppaa?»

Hän katsoi kysyväisesti Emmiin.

«Jumala — hän tulee tänne?«

«Kuka?»

«Viskaali.»

«Ei se ole kuin kauppias.»

Herman aukaisi ovea.

«Tulkaa kaikki tänne!»

Emmi otti pöydän laidasta kiinni ja veti itsensä seisoalleen.

«Joutuun, joutuun», kiirehti Herman. Hän oli jo menossa.

Emmi seurasi. Hervottomana, mutta pystyssä kuitenkin.

Kyökkipiika pyyhki käsiään, korjasi esiliinaansa ja meni yhtä rintaa toisen palvelijan kanssa sisään, aina saliin asti.

Viskaali oli noussut tervehtimään Emmiä. Kohteliaasti, niinkuin ennenkin. Ja samalla katseella kuin ennenkin. Antoi kättä, kysyi mitä kuului.

Huomasiko hän, että käsi oli kylmän kostea? Ja tekikö hän siitä mitään johtopäätöstä?

Mitä liikkui Hermanin mielessä?

Tuossa hän seisoi suorana ja ryhdikkäänä, kasvoissa terveyttä ja eloisuutta. Mutta mitä liikkui hänellä mielessä?

Mitä, jos täytyisi nähdä hänet vanginvaatteissa ja raudoissa? Nuoko kädet raudoissa ja nuo jalat?

«Etkö kuule, mitä viskaali sanoo?»

Herman katsoi häneen hymyillen.

Emmi säpsähti.

«En kuullut —»

Josko oli pahasti säikähtänyt.

«Ei niin varsin pahasti —»

Hänen tuli kait näyttäytyä levollisena.

«En minä pahasti säikähtänyt.»

«Olette niin huonon näköinen.»

Siinä se nyt oli. Kasvot sen ilmaisivat.

«Kun olen sairas. Päätä kivistää.»

«Onko pääsi kipeä? Etkä ole mitään puhunut.»

Herman katsoi häneen kummastellen.

Kuinka hänen äänensä oli levollinen. Ja kuinka lämmintä osanottoa hänen silmissään ilmestyi.

Jospa hän kuitenkin oli syytön. Jos tämä kauhea epäluulo oli perätöntä vallan, ja hän turhanpäin, syyttä aikojaan tätä tuskaa kärsi?

Mistä se onneton ajatus oli hänen päähänsä tullutkaan? Herman oli ylhäällä silloin yöllä. Mutta niinpä hän oli ollut monena muunakin yönä. Eikä sitä liioin voinut ihmetellä, että hän oli ollut niin kamalan näköinen. Säikähdys sen saattoi vaikuttaa.

Hän oli vaan kuvitellut turhia. Niin, sen hän varmaankin oli tehnyt. Nyt hän ei enää sitä uskoisi, — — — ei, ennenkuin Herman itse hänelle sen sanoisi.

Salaman tavoin risteilivät nämä ajatukset hänen päässään. Mieli muuttui äkkiä melkein kevyeksi; nyt hänen oli oikein hyvä olla. Hän oli päässyt raskaan taakan painosta.

Palvelijoita kuulusteltiin.

«Minä tosin tyhjensin eilen porot hellasta. Mutta minä ne panin rautaiseen poroastiaan, niinkuin ennenkin, sen voi palvelustoveritkin todistaa, ja liiteriin kun vein, panin vielä kannenkin päälle ja siitä ei tuli mihinkään mennyt — — —», toimitti kyökkipiika.

Ja toinen kysymättäkin vakuutti hänen sanojaan todeksi. Oli omin silmin nähnyt porot rautaisessa astiassa.

Muuta he eivät tienneet kumpikaan.

«Eivätkö epäilleet murhapolttoa?»

Emmi kiinnitti silmänsä Hermaniin.

Ei muun tähden, mutta päästäkseen kaikesta epäilyksen varjostakin ainaiseksi vapaaksi.

Hän teroitti katseensa, koetti tunkea lävitse tuon kuulean otsan, noiden verevien, levollistee kasvojen.

Hän huomasi pienimmätkin liikkeet. Näki että käsi hiukan vavahti ja hartiat nytkähtivät, vaikka muodossa ei mitään muutosta ilmestynyt. Ryppy silmäkulmien välissä kumminkin syventyi, ja luomet rävähtivät pari kertaa. Merkillisesti hän myöskin kiirehti vastaamaan.

«Minulla ei ole mitään syytä semmoiseen epäluuloon.»

Niin hän sanoi.

Levolliset, tyyneet sanat. Mutta ääni oli outo ja kumea. Vai pettivätkö hänen korvansa?

Eikö viskaali mitään huomannut?

Ei, koska kääntyi palvelijoihin.

Josko olivat nähneet yöllä jonkun liikkuvan kartanolla? Eikö edellisinäkään öinä?

«Niin —» kyökkipiika katsoi epäillen Hermaniin.

Nytkö se tulisi ilmi! Emmi puristi koko voimallaan nojatuolin karmia.

«Sanokaa pois? Elkää epäilkö. Sanokaa kaikki mitä tiedätte!»

Emmi ei enää hengittänyt. Käsi vaan puristi tuolin karmia.

Lyhyt, hiljainen hetki seurasi, syvä kuin ijankaikkisuus.

Tyttö ei oikein tiennyt, puhuisiko, vai ei.

«Mitä se oli, jota äsken yrititte sanomaan?»

«Niin — että — hän hymyili ja katsoi taaskin Hermaniin — kauppias itse on jolloinkulloin kävellyt ulkona.»

«Olenhan minä —»

«Etkö ole silloin mitään erinomaisempaa huomannut?»

«En mitään.»

Emmi pyyhki kylmää hikeä otsaltaan. Viskaali kumartui alas ja kirjoitti jotain muistiinpanoa paperiin. Kaikki olivat äänettöminä. Kynä vaan rapisi yhtä mittaa.

Mitä kaikkea hän sinne kirjoittikaan?

Tytöt seisoivat rinnan ovensuussa ja näyttivät vaivaantuneilta. Punaiset, turpeat kädet riippuivat toisella pitkin kupeita, toinen taas katsoi sopivaksi pitää niitä yhdessä vyötäisten kohdalla.

Herman vaan luonnollisen levollisena nojautui tuolin karmiin ja odotteli milloin viskaali lopettaisi kirjoituksensa.

Olisiko hän sittenkin syytön? Hän ei edes sävähtänyt, kun kerrottiin, että hän öisin oli liikkunut ulkona. Voisikohan siihen määrään teeskennellä?

Mitä piileili tuon rehellisen muodon takana?

Ja onnistuisiko tämä salaaminen?

Viskaali ei näyttänyt vielä mitään epäilevän. Hän taukosi kirjoittamasta, pisti kynän taskuunsa ja kokosi paperinsa. Emmille hän sanoi jäähyväiset ja kääntyi sitten Hermaniin.

«Mennäänpä me katselemaan sinne —».

He poistuivat yhdessä. Tytöt pääsivät lähtemään takaisin kyökkiin.

«Eipähän ruvennut viskaali ollenkaan epäilemäänkään, etten olisi pannut poroja rauta-astiaan, niinkuin sanoin», kerskaili kyökkipiika mennessään.

Yksin oli Emmi nyt huoneessa. Tuossa samassa huoneessa, jossa hän lasten ja Hermanin kanssa oli niin monet hauskat hetket viettänyt. Huonekalut olivat samat, seinät samat, ikkunat, ovet, matot, uutimet, taulut, kaikki, mitä hän ympärillään näki, oli muuttumatta entisellä paikallaan. Ja eilen illalla hän vielä istui tuossa sohvan nurkassa niin rauhallisena ja neuloi pöytäliinaa. Ei aavistanut silloin, mitä tapahtui.

Epäilikö heistä kukaan murhapolttoa, oli viskaali kysynyt.

Siihen muut kaikki vastasivat kieltävästi, hän ei virkkanut mitään. Mutta viskaali ei sitä nimenomaan häneltä kysynytkään. Eihän hänen silloin tarvinnut ruveta puhumaan.

Vai olisiko hänen kumminkin pitänyt? Vaikkei hän mitään varmasti tiennyt?

«Epäilikö —», niin hän vaan oli kysynytkin. Varmaa tietoa hän ei tahtonut, kysyi vaan, jos joku epäili murhapolttoa.

Mutta, hyvä Jumala, saattoiko hän omaa miestään kohtaan tehdä semmoista syytöstä? Eihän kukaan ihminen voinut sitä häneltä vaatia. Eikä hyvä, armollinen Jumalakaan, joka tiesi, että se oli hänelle mahdotonta, ettei hän voinut.

«Joka rikoksen salaa, on samaan rikokseen velkapää.»

Missä hän oli kuullut tuon lauseen? Vai oliko hän sen lukenut raamatusta?

Olisiko hän sitten myöskin murhapolttoon syyllinen?

Ei, ei! Eihän hän uskonut Hermania murhapolttajaksi. Ei epäillytkään semmoista, ei vähääkään!

Hän katsoi ylös taivasta kohti, ikäänkuin vakuuttaakseen Jumalaakin siitä, ettei hän todenperään mitään epäillyt. Hän oli tänä päivänä heikko ja säikähdyksestä sekaisin, huomenna olisi kaikki toisin, huomenna hän nauraisi tänpäiväiselle tuskalleen ja ihmettelisi, että oli voinut olla niin lapsellinen.

Ja sitten hän kenties voisi kertoa sen jo Hermanillekin ja yhdessä sitten kummastelisivat kuinka voi semmoista päähän iskeä, ilman syytä, aivan kuin tuulesta.

Olihan Herman tosin ollut levoton viime aikoina, oli kärsinyt unettomuutta, usein noussut ylös keskellä yötä ja lähtenyt ulos kävelemään. Mutta eihän siitä vielä voinut semmoista kauheata tekoa päättää. Ei ollut järjellistä syytä epäilykseen.

Viskaali olisi varmaan luullut häntä hulluksi, jos hän olisi ruvennut semmoista puhumaan. Ja kaupungille olisi levinnyt kummallisia huhuja.

Onni vaan, ettei hän sanonut sanaakaan.

Ei hän ollut murhapolttoon syyllinen. Ei ollut mitään salannut, sillä ei hän mitään epäillytkään. Sairaudesta ne ajatukset olivat tulleet, hänen päätänsä todellakin kivisti ja näkipä hänen kasvoistaankin, ettei hän terve ollut. Tuo valvominen ja tuo rauhattomuus — ne sen olivat vaikuttaneet.

Hän katsoi peiliin, joka oli salin seinällä. Silmät olivat kuopalla, mustat renkaat ympärillä, posket harmaat, piirteet hervottomat. Se ikäänkuin lohdutti häntä. Tiesihän sen Jumalakin, ettei hän oikeastaan epäillyt Hermania murhapoltosta, ei voinut vaatia, että hän heikkouden synnyttämiä ajatuksia ilmitoisi.

Hän puristi molemmin käsin ohavuksiaan.

«Kun voisin olla ajattelematta, hyvä, rakas Jumala, kun voisin olla ajattelematta», hän kuiskaamalla puheli itsekseen.

Työhön hän päätti ryhtyä. Muisti, että liinavaatteet olivat vakoissa viellä yölliseltä. Ne olivat järjestettävät kaappiin.

Hän meni sänkykammariin, jossa vaatteet olivat. Ruokasalista juoksi pikku Herman häntä vastaan avosylin. Viatonta iloa loisti hänen kasvoistaan. Lapsiraukka!

«Elä tule, elä tule!» huusi Emmi ja koetti karttaa, ettei hän ottaisi hänestä kiinni.

Hermanin kädet putosi alas, suuret silmät katsoivat äitiin ja suu rupesi hömmäilemään. Mistä syystä oli äiti hänelle vihanen?

«Elä itke, lapsi, elä. Mene Liisan luokse, Liisa ottaa sinut syliin. Sano, että äiti käski. Liisa on niin hyvä ja rehellinen ihminen. Hänestä ei tartu lapseen mitään pahaa. Mene sinne. Äidillä on toimia, mene.»

Ja itse hän syöksyi pois pakoon.

Heittääntyi sänkyyn suulleen, painoi kahdella nyrkillä otsaansa ja puhkesi itkuun. Raivosaan itkuun, joka pani koko ruumiin vavahtelemaan.

«Mutta olenko minä hassu, olenko minä ihan, ihan hassu? Mitä minä itken oikeastaan?»

Hän painoi vielä enemmän nyrkillä otsaansa. Painoi niin paljon kuin jaksoi. Ja sitten päälakea. Siellähän tuska enimmin tuntuikin.

Ei auttanut. Itkeä hänen täytyi. Yhä kovemmin ja herkeämättä.

Hän kierteli itseään sängyssä, laidasta toiseen, käsivarret alkoivat piekseä tyynyä ja täkkiä, hän ei voinut niitä estää. Ja ääneen hän voivotteli.

«Murhapolttaja isä, äiti salaliitossa hänen kanssaan. Niin juuri, niin. Salaliitossa. Voi, lapsiraukkojani. Voi, viattomia lapsiani.»

Vaikeroiminen yleni huudoksi ja kuului toisiin huoneisiin.

Hilma, sisäpiika, aukaisi ovea, kuulosteli, astui lattian poikki ja kohotti uutimia.

«Herra Jumala, mikä rouvaa vaivaa?»

Ei vastausta. Valitus kuitenkin kävi hiljaisemmaksi ja käsien piekseminen taukosi.

«Mikä teille on tullut? Oletteko kipeä?»

«Olen — kovasti kipeä.»

«Hyvänen aika — mitä minä osaisin antaa? Jos konjakkia?»

«Tuokaa konjakkia.»

Hän tyhjensi yhdellä nielauksella pienen lasin.

«Ehkä se auttaa.»

«Ehkä.»

«Koettakaa nukkua. Minä tuon viltin ja peitän teidät hyvästi.»

Kuinka hän oli ystävällinen. Olisiko hoitanut häntä näin, jos olisi tietänyt, mikä hän oikeastaan oli. Murhapolttajan vaimo — joka tiesi miehensä rikoksen ja koetti sitä salata . . .

«Ei, ei. Ei se ole totta. Varjele Jumala järkeäni!»

Hänelle tuli lämmin vilttien alla. Eikä häntä enää niin pahasti puistuttanut. Kyyneleet vielä vierivät silmistä, noin vaan niinkuin itsestään, valuivat alas ja kastelivat tyynyn märäksi. Hän kohotti päätään kuivemmalle paikalle. Aivoissa niin kummasti pihisi ja esineet ympärillä näyttivät oudoilta. Hän katsoi tarkempaan. Sänkykammarissa hän oli, omassa huoneessaan. Hilma seisoi vuoteen alipäässä ja katseli häntä.

«Tuntuuko paremmalta?»

«Tuntuu.»

«Sitten minä menen pois, että rouva pääsee nukkumaan.»

Hän astui hiljaa varpaillaan toiseen huoneeseen ja painoi oven kiinni.

Hiljaista oli, mutta se hiljaisuus pihisi. Jäsenissä tuntui raukeutta, vuode hänestä heilui. Välistä hän luuli putoavansa. Mutta ei hän sitä pelännyt. Ei hän pelännyt mitään muuta kuin kamalia, pahoja ajatuksia. Niistä jos hän vaan pääsisi lepoon!

Koettaisiko hän nukkua? Sitte kun heräisi, ne ehkä olisivat poissa ainaiseksi.

Hän ummisti silmänsä.

Hiljaa vaan. Pois ajatukset, pois, pois, että uni tulisi . . .

Kauvanpa viipyi Herman siellä ulkona. Katselivatko siellä tulen jälkiä? Vai —?

Eihän vaan liene viskaali sittenkin huomannut, kuinka asian laita oli ja sentähden vienyt häntä erilleen tutkittavaksi?

Emmi unohti päätöksensä. Hän viskasi peitteet pois. Silmät olivat seljällään, uni haihtui äkkiä kauvas.

Hän sieppasi päällyshuivin hartioilleen ja syöksi ulos.

Eipä näkynyt ketään pihan puolella ainakaan. Oliko viskaali vienyt hänet poliisikammariin taikka linnaan suorastaan?

Hän seisoi portailla ja tähysteli. Tuuli viuhtoi hänen päällyshuiviaan ja hameen helmoja. Hermania ei näkynyt eikä kuulunut.

Kyllä kaiketi hänet oli viety poliisikamariin. Viskaali ei hänen tähtensä ollut mitään epäilevinään tuonoin sisässä, kutsui vaan Hermania mukaansa, katselemaan muka palaneita paikkoja. Ettei hän jo silloin huomannut, mikä oikeastaan oli tarkoituksena!

Portilta sopi nähdä pitkän matkan poliisikammarille päin. Hän juoksi sinne, niin kiireesti, kuin heikot voimat myönsivät.

Herman puheli viskaalin kanssa porttikäytävässä, kun Emmi äkkiä ilmestyi heidän eteensä, hätääntyneenä, kalpeana.

«Mikäs nyt?» kysyi Herman ja Emmi luuli ymmärtävänsä, ettei hänen millään lailla pitäisi osottaa minkäänlaista levottomuutta.

«Lapsia minä — pelkäsin että jos Herman on mennyt kadulle.»

«Herman? Eikö hän ole sisässä?»

«Ei — en luule —»

«On kaiketikin. Katsoitko kaikista huoneista?»

«Enhän minä ihan kaikista.»

«Siinäpä se. Kyllä hän on siellä jossain. Ei hän karkuun ole mennyt.»

Viskaali katseli häntä. Olisiko huomannut, että hän valehteli, ja että hän peitteli hirveätä, salaista rikosta? Jos hänessä nyt vasta syntyikin epäluulo? Täytyi koettaa sitä haihduttaa . . .

«Minä olen vallan sekaisin. Mutta eihän se kumma, semmoinen säikähdys . . .»

Viskaali vaan katsoi häneen.

«Säikähtäähän tulipaloa muutenkin, mitä sitten kun se on omassa talossa. Olin aivan pyörtyä, kun niin pelästyin. Enkä ole siitä tointunut vieläkään.»

«Menisit nyt levolle että rauhoittuisit», sanoi Herman. «Taikka menisinkö minä hakemaan lääkäriä?»

«Ei lääkäriä, ei millään lailla! Elä hae lääkäriä.»

Emmi tiesi, että lääkärillä on tarkka silmä huomaamaan erityiset mielenliikkeet.

«Olenhan minä ihan terve, mitä minä lääkärillä.»

«Mutta ellet saa unta, kun näytät olevan niin levoton.»

«Minäkö levoton? Suuri erehdys. Minä päinvastoin en ole vähääkään levoton.»

«Mene nyt kumminkin sisään, sinä täällä tuulessa kylmetyt.»

Viskaali yhä tarkasteli häntä. Ei kääntänyt hetkeksikään silmiään muuanne. Emmi ei voinut lähteä, viskaalin katse häntä kauhistutti ja kiinnitti samalla.

«Ei minulla ole kylmä ensinkään. Ei ensinkään.»

«Vaikka ihan väriset. Tottele nyt, Emmi, ja mene sisään.»

Herman varmaan pelkäsi, että viskaali rupeisi häntä tutkimaan

Mutta hän kyllä osaisi asettaa sanansa. Ja ennen kaikkea oli viskaalista saatava pois epäluulo, jos se hänessä jo oli herännyt.

«Eikö viskaalikin tahtoisi tulla sisään? Tarjoisin lasin viiniä —»

Voi, montakin lasia hän tarjoisi. Ja parasta sherryä, mitä kellarissa olisi. Kumma, ettei Herman huomannut sitä tehdä.

«Tulkaa, olkaa niin hyvä. Lasi viiniä, se lämmittäisi teitä.»

Hän ei tiennyt, millä parhaiten olisi häntä hyvittänyt. Mutta viskaali kiitti ja sanoi, ettei hänellä tällä kertaa olisi aikaa. Otti jäähyväiset ja meni.

«Lähde, lähde sisään aika kyytiä», sanoi Herman vielä kerran.

He menivät yhdessä, Herman huoneeseensa ja hän omalle puolelleen.

Sänkykammarissa ei ollut ketään. Hän avasi kaapin ovet, veti esiin vaatevakat. Kun hän ensin väsyttäisi itsensä työllä, saisi hän ehken paremmin untakin.

Vaikka väsynyt hän kyllä oli nytkin. Jalat olivat niin hervottomat, ettei tahtonut jaksaa tuolille nousta ylettääkseen ylemmille hyllyille. Pää tuntui heikolta, maailma musteni silmissä, ja koko ruumista viepotti niin, että hän pelkäsi putoavansa. Hän tarttui molemmin käsin hyllyyn kiinni ja nojautui kaappia vasten. Kun hän vähän aikaa oli sillä tavoin seisonut, meni kohtaus ohitse.

Hän alkoi järjestää vaatteita kaappiin. Nyt ei auttanut ajatella mitään, tehdä työtä vaan, työtä, niin kauvan kuin pystyssä pysyisi.

Pyöreissä kääreissä olevat lakanat hän lateli ylimmälle hyllylle niinkuin ennenkin, toiselle pöytäliinat.

Kuinka hän ennen tätä työtä tehdessään oli nauttinut. Niiden järjestämisestä ensiksikin ja sitten katsellessaan noita valkoisia, tasaisia liinavaate-riviä, joissa aina itsekussakin pakassa oli täydet tusinat yhdennäköisiä ja yhdenkokoisia sekä täsmälleen samalla tavalla taitetuita kappaleita lajiaan.

Miksi ei hän nyt nauttinut? Kädet ikäänkuin tottumuksesta laittelivat kääreet entisille paikoille, mutta sielu ei ottanut osaa työhön ollenkaan. Hän oli kuin laiva, joka entisestä voimasta vielä jatkoi kulkuaan, vaikka kone oli herennyt käymästä.

Missä oli hänen sielunsa? Oliko se lähtenyt pois hänen ruumiistaan?

Hän oli ilman sielua. Tiesikö kukaan ihminen, kuinka onnetonta oli sieluton elämä?

Saisiko hän koskaan sielunsa takaisin?

Jos lähtisi kävelemään, ulos, raittiisen ilmaan, ehkä hän siellä virkistyisi ja tulisi entiselleen.

Hän mättäsi vaatteet alemmille hyllyille, ei välittänyt enää järjestyksestä, kun vaan sai vakat tyhjennetyiksi.

Ja sitten ulos! Nopeasti, ettei kukaan näkisi. Ei saisi kukaan huomata, ettei hänellä ollut sielua.

Hän puki päälleen etehisessä ja pääsi ketään tapaamatta kadulle. Alas rantaan päin kääntyi. Katuvierustalla tuli pieni, ryysyinen poika avojaloin häntä vastaan. Hän puhalteli punaisia käsiään ja värisi vilusta. Mutta Emmi kadehti häntä. Hänellä oli sielu, mitä siitä, jos ruumista palelsi. Kuinka mielellään hän olisi vaihtanut elämää tuon pojan kanssa!

Rannalla lastasivat työmiehet tavaroita laivaan. Siellä oli liikettä ja tointa. Tervettä, reipasta väkeä. Miekkoiset! Heillä oli kaikilla sielu mukanaan työssä. Eivät tienneet, kuinka onneton hän oli, joka silkkiturkissa hiivelteli heidän ohitsensa. Mitäs hän täällä tekikään ihmisten ilmoilla! Pois puistoon hänen oli meneminen, siellä oli hiljaista ja yksinäistä.

Hän poikkesi syrjäkadulle, joka vei niemelle päin. Se oli hänelle vallan outo, ei muistanut sitä koskaan ennen kulkeneensa. Mäkinen, epätasainen katu, ilman katuvierustaa, ja tavattoman paljon lokaa. Koira haukkui erään talon portilla. Häntäkö? . Ei, poliisi siellä käveli, koira läksi hänen jäljessään ja haukkui yhä raivokkaammin.

Kun ei vaan kääntyisi katsomaan taakseen ja älyäisi häntä. Emmi hiljensi askeleitaan, kunnes poliisi kääntyi poikkikadulle.

Puiston penkille hän vajosi istumaan. Olipa hän tosiaankin väsynyt! Hän antoi päänsä kallistua taaksepäin selkäkarmin laidalle ja ummisti silmänsä.

Tuuli pieksi puiden paljaita oksia. Aallot kohisivat ja paiskasivat vaahtoista vettä ylös kiviseen rantaan. Kellastuneet lehdet lentelivät hänen ympärillään.

Täällä oli hiljaista ja yksinäistä, kunpa olisi saanut kuolla tähän. Vaipua ikuiseen uneen, eikä enää koskaan, koskaan aukaista silmiään!

Mitäpä hänellä enää oli maailmassa tehtävää? Sillä hänestä ei enää olisi äidiksi eikä vaimoksi. Lapsiraukat! Ja Herman?

Hän näki Hermanin edessään voimakkaana, tarmokkaana ja iloisena niinkuin ennen. Kuinka voi olla mahdollista, että sama Herman olisi saattanut sytyttää puotinsa tuleen?

Hänen asiansa olivat sotkuisin, hän pelkäsi käyvän hullusti, siitä kait se onneton ajatus hänessä heräsi. Se ei antanut hänelle rauhaa, siksi hän niin useasti viime aikoina nousi ylös keskellä yötä ja lähti ulos. Kierteli kaiketi puodin ympärillä ja hautoi kamalaa aikomustaan, kunnes viimein sen teki. Ja onnistui niin hyvin, ettei kenessäkään mitään epäluuloa herännyt, ei kenessäkään muussa paitsi hänessä. Ja hänen suunsa oli lukittu. Eihän hän voinut antaa ilmi omaa miestään. Ei — vaikka Jumalan ja ihmisten edessä sen kautta tulisikin osalliseksi samaan rikokseen.

Entä jos heidät molemmat sitten vietäisiin vankeuteen jonakuna päivänä? Mihinkä joutuisivat lapsiraukat, heidän pienet, viattomat lapsensa, jotka eivät vielä edes ymmärtäisi, minkätähden isä ja äiti on pantu linnaan? Kuka pitäisi heistä huolta, murhapolttajien lapsista? Lohduttaisiko heitä kukaan, kun itkivät ikävissään?

Ja sitten, kun he kasvavat suuriksi ja saavat tietää, että heillä on rikokselliset vanhemmat?

Ooh, kuinka pahasti se ajatus kouristi hänen sydäntään! Hänen täytyi nostaa päänsä pystyyn, nähdäkseen, oliko tuonoinen poliisi lähitienoilla.

Eipä ollut, ei näkynyt eikä kuulunut ketään.

Tuuli vaan humisi, puut ja oksat heiluivat, varisseet lehdet lentelivät pitkin tietä. Ja järvi paisui mustana ja kohisi, vesi räiskähteli rannan kiviin. Se oli luonnon musiikkia. Eivätkö laineet kutsuneet häntä luokseen ja luvanneet lepoa?

Varjele taivas — itsemurhanko hän tekisi? Pois semmoiset mietteet, pois!

Hänen päänsä vaipui taaskin selkälaudalle. Jospa armias kuolema hänet muutenkin tapaisi, kun hän hiljaa sitä tässä odotteleisi . . .

Miksi hän juuri pelkäsi vankeutta? Ei viskaali vielä mitään epäillyt. Hän puhui salissa murhapoltosta, mutta Hermania hän ei aavistanut syylliseksi. Eikä suinkaan hän sen jälkeenkään —

Mutta kuinkas olikaan? Eikö hän puhunut ristiin? Eikö hän portilla puhunut vallan toista kuin sisässä sitä ennen?

Hänelle valahti mieleen äkkiä jok'ainoa sana. Salissa hän oli valittanut kipeyttään, portilla taas vakuuttanut olevansa aivan terve. Ja salissa hän sanoi, ettei hän mainittavasti ollut tulipaloa säikähtänyt, portilla ihan päinvastoin.

Senpä vuoksi viskaali häneen niin kummasti katsoikin. Ja sen vuoksi hän niin kiireesti läksi. Luultavasti huomasi — niin, tietysti hän huomasi ja meni ehkä antamaan käskyn poliisille, että tulisi panemaan hänet kiinni.

Kuinkas olikaan —? Taas hän nosti päänsä pystyyn. Pantiinko ihmisiä kiinni heti? Eikö heitä ensin tutkittu?

Hän muisti nähneensä markkinoilla kerran, kun kaksi poliisia kuljetti erästä miestä, joka vannoi, ettei hän ollut mitään varastanut. Eivätkä ne päästäneet häntä irti, veivät vaan väkisin.

Ehkä olivat jo siellä kotona häntä hakemassa. Ja ehkäpä oli kuitenkin tuo äskeinen poliisi hänet älynnyt ja neuvoi nyt toisille, mihin hän oli mennyt.

Askeleita kadulta? Ei — se oli vaan työmies, joka käveli siellä rautakanki olalla. Ei tullut tänne päin. Mutta saattoihan minä hetkenä hyvänsä joukko poliisia ilmestyä kadun kulmaan ja silloin he varmaan paikalla älyäisivät hänet täältä penkiltä. Niillä oli silmät kuin havukoilla —

Hän hyppäsi ylös ja pakeni pois suorinta tietä niemen kaukaisimpaan ja yksinäisimpään kärkeen. Astui kiireesti, ja ehätti ennen pitkää sinne, josta tiesi, etteivät häntä hevillä löytäisi, ei varsinkaan, jos hän vielä piiloutuisi tuon huvihuoneen taakse. Hän livahti nurkan toiselle puolelle ja kyyristyi alas maahan. Sieltä hänen sopi salaa aina vilkaista tielle, jos kuuli askeleita, ilman että häntä älyäisivät. Nyt ei siellä ketään näkynyt, ei koko tiellä. Hän sai rauhassa levähtää hiukan. Olikin niin väsynyt juoksustaan, että värisi. Hän nojasi kämmentään kylmään, hiekkaiseen maahan ja selkää huvihuoneen seinään.

Pää jymisi ja sydän paukutti, ja kaikki suonet paukuttivat. Ei hän saattanut edes kuunnella, jos tiellä ilmestyisi mitään epäiltävää. Täytyi väijyä silmillään ja varoa, ettei pää pistäisi liiaksi esille nurkan takaa.

Kuinka oli hän näin peräti onnettomaksi joutunut! Eilen vielä oli kaikki toisin. Mutta hän ei enää ollut sama ihminen. Epäluulo oli hänet vallannut. Hän ei ollut enää oma herransa, ei hallinnut omia ajatuk-

siaan. Ne risteilivät omavaltaisesti hänen aivoissaan, ne jymisivät hänen päässään, tempoivat ja kiskoivat ja veivät voiton. Ei se ollut hän itse, joka epäili Hermania, joku vieras, outo henki oli tunkenut hänen sisäänsä ja karkoittanut pois hänen oman sielunsa.

«Herman, Herman, pelasta minut», hän vaikeroitsi.

Tuliko siellä nyt joku? Kuuluihan kolinaa? Hän teroitti silmiään ja koetti katsoa tien viimeiseen kolkkaan. Eihän siellä näkynyt ketään. Mutta mistä kuului kolina?

Hän vilkasi taakseen. Sieltä se oli, järveltä. Suuri proomu kulki ohitse, jonkun matkan päässä, ja perässä oli kaksi miestä. Ne varmaan olivat älynneet hänet siellä lymyilevänä, ja arvanneet hänet pahantekijäksi. Tuota pikaa he joutuisivat kaupungin rantaan ja silloin hän oli hukassa. He arvatenkin heti ilmoittaisivat hänet poliisille.

Pois tästä paikasta, pois! Toiselle puolelle niemeä, etteivät proomusta voisi häntä kauvemmin nähdä. Hän ei kävellyt enää, hän juoksi. Läähättävänä hän pääsi toiselle puolelle niemeä, sinne missä jyrkkä kallio laskeusi rantaan.

Proomua ei hän enää erottanut, airojen jyskekin eteni.

Mutta järvi kohisi hänen edessään mustana ja mahtavana. Aallot vyörivät kaukaa häntä kohden toinen toistaan ajaen. Ja toinen toisensa jälkeen paiskautuivat ne kallion seinään ja viskasivat vaahtoista harjaansa ylös ikäänkuin häntä tavottaakseen.

Ne hänen tuskansa lopettaisivat pian.

Kuinka voimakkaina ne vyörivät. Laskivat syvälle alas, kohosivat jälleen ylös lähempänä, yhä lähempänä.

Lakkaamaton vyöryvä liike pani kaikki aaltoilemaan hänen silmissään. Metsä aaltoili järven toisella puolella, taivas aaltoili ja kalliokin hänen allaan nousi ja laski samaan tapaan.

Eikä tauonnut humina hänen korvissaan.

Mitäpä hän suri! Tuolla alhaalla on lepoa.

Hän kohotti käsivartensa pään yli, kumartui eteenpäin ja heittäytyi alas.

Valahti vielä kerran hänen eteensä lempeä näky: Herman miehekkäänä ja terveenä, ja lapset salin lattialla iloisesti leikkivinä.

Siihen loppui kaikki. Kylmä aalto loiskahti ja särkyi, silkkinen turkki

heilahti auki, mutta painui sitten mukana alas. Toinen aalto seurasi ja vyöri eheänä sen kohdan ylitse.

Ja tuuli humisi yhä, pilvet raskaasti ajelehtivat taivaalla, järvi kohisi mustanpuhuvana ja lakastuneet lehdet lentelivät sihisten ilmassa. Ei näkynyt elävää olentoa missään.

Kotimaan kirjallisuutta.

Juhani Aho, Lastuja. Kertomuksia ja kuvauksia. Porvoossa 1891, Werner Söderström. 270 siv. 8:o. Hinta 3: 25.

Liekö koskaan meillä mikään kirja herättänyt niin paljon huomiota, niin paljon väittelyä ja saanut osakseen niin erilaisia arvosteluja, kuin Juhani Ahon kirja «Yksin». Toiset tuomitsivat sen maatakin alemmaksi, sanoivat sen «pornografiaan» kuuluvaksi, toiset «hienoksi rakkauden ylistysvirreksi». Ja kun viime valtiopäivillä käsiteltiin kysymystä kirjailijapalkkioista, joutui tämä kirja Talonpoikais- ja Pappissäädyssä oikein ristituleen. Siinä arvostelussa, joka säädyissä sen osaksi lankesi, lie ollut paljon liiallista, ja etenkin oli väärin yhdestä tapauksesta johtaa niin kovia johtopäätöksiä, tuomita koko nykyistä kirjallista suuntaa ja kieltää kaikelta kaunokirjallisuudelta apua ja kannatusta. Mutta joku arvo sille on kuitenkin annettava. Se oli reaktsiooni, joka puhkesi ilmoille. Tässä kirjassa oli jotain uutta meidän kirjallisuudessamme, joka oli loukannut monta lukijaa, niin etteivät he kyenneet näkemään kirjan hyviä puolia, ja joka sai arvostelijana esiintymään monen siihen toimeen kokonaan tottumattoman.

Samaan aikaan, samoina päivinä, kuin Juhani Ahon «Yksin» oli kovimman arvostelun alaisena, lähetti hän maailmalle uuden kirjan: «Lastuja». Omituista oli Talonpoikaissäädyssä, kun toinen puhuja juuri oli pahanpäiväisesti tuominnut Juhani Ahon kirjailijana kelvottomaksi, kuulla toisen puhujan, joka piteli kädessään uutta kirjaa «Lastuja», sanovan, että jos minä tästä voisin teille lukea kohtia, niin varmaankin monenkin mieli muuttuisi. — Ja oikein hän lie puhunutkin. Luulen, että nämä «Lastut» ovat monen mielen muuttaneet, ovat sovittaneet paljon, mitä edellinen kirja oli rikkonut.

Lastuiksi kutsuu tekijä näitä pieniä kuvauksiaan; ne ovat kirjoituspöydältä pudonneet ja siihen paikkaan kähertyneet. Mutta hän ei ole hennonnut niitä tuleenkaan heittää, vaan on jättänyt ne niiden poimittaviksi,

jotka siitä kenties ovat huvitetut. Mutta yhtä hyvin niitä helmiksi voisi kutsua. Sillä kauneita, huolellisesti kirkastettuja helmiä ne ovat, jotka eivät suinkaan jouda lasten leikitellä ja vielä vähemmin tuleen heitettäviksi, vaan ovat kirjallisuutemme parahimpina kaunistuksina säilytettävät.

Juhani Aho on yhä enemmän kehittynyt omaan omituiseen suuntaansa. Edellisessä kirjassaan hän kuvaa yhtä suurta voimakasta tunnetta, sen kehitystä, sen hienoimpiakin vivahduksia. Mielentilojen kuvaaminen on nytkin hänen päätehtävänään. Useimmissa kuvauksissa esiintyy joku erityinen mielentila niin elävästi ja todellisesti, että lukija väkisinkin painuu samaan iloisuuteen tai surumielisyyteen, toivoon tai pelkoon, kuin mikä tekijänkin on täyttänyt. Ja muoto on yhä entisestään täydellisemmäksi käynyt. Unohtaa kokonaan keinon tarkoituksen vuoksi ja taas vuorostaan tarkoituksen välikappaleen täydellisyyden vuoksi. Kieli on mehevää ja luontevaa ja perin suomalaista. Usein tekijä muutamalla sattuvalla, rohkealla yhdistyksellä ja käänteellä saa sanotuksi hyvin paljon, osaa ytimeen. Esimerkkeinä tuommoisista sattuvista, tyhjentävistä sanoista mainittakoon: Suomen kansan katajuus; Kurjalan rannalla.

«Yksin» kirjan sankari suri oman yksityisen elämänsä vastoinkäymisiä, omaa suurta suruaan. Hän herätti meidän myötätäntoisuuttamme, mutta synnytti samalla meissä tyhjyyden tunteen. Tässä kirjassa on paljon samaa katsojan, sivullisen alakuloisuutta. Mutta se alakuloisuus, joka tekijän täyttää, ei aina ole yksin tekijän, se on koko meidän kansamme. Koko meidän kansallemme on tullut surun ja pelon ja huolen aika. Se on pakotettu odottamaan, katselemaan, voimatta mitään tehdä, toivomaan ja pelkäämään. Ja tämä yhteinen pelon ja toivon sekainen mielentila on myöskin tekijän täyttänyt. Useissa ja paraimmissa tekijän «lastuista» kuvastuvat nämä tunteet. «Idän halla» on tulossa, se on tulossa tuhojaan tekemään. Surullisena istuu isäntä ulkoporstuan penkillä. — —

«Alakuloisena hän istui siinä ja hänen surullisten kasvojensa ulkopiirteet kuvastuivai mustina ja synkkinä idän taivasta vastaan, jonka kalpealla, kylmällä rannalla piipotti jäykkä matala kuusimetsä».

«En osannut häntä lohduttaa ja mitä se olisi auttanutkaan, sillä yöksi lakkasi tuulemasta, itäsuo teki tehtävänsä ja pani sen, mikä kesäisiltä halloilta oli panematta jäänyt».

Mutta ei vielä saa epätoivoon joutua. Meidän «kansamme katajuuteen» meidän täytyy turvautua. Kovaa on koettu ennenkin, sotaratsun ja kanuunavaunun rattaitten alta on kataja pystyyn kohonnut. Ja kaikkein vähimmin saamme toimettomiksi jäädä. «Kävihän miten kävikään, kylvöt ovat kylvettävät, niitti sitten kuka niittikään». — Ja jos kävikin niinkuin «Uudisasukkaan», jos halla tekee tuhonsa, into sammuu ja luottamus itseensä katoaa, niin voimmehan aina sillä lohduttaa itseämme, että «korpi on tullut kosketetuksi ja edistyksen etuvartijatyö tehdyksi».

Nämä pienet, eheät kuvaukset, jotka isänmaan huolestuttavan tilan synnyttämä mieliala on luonut, ovat parasta mitä Juhani Aho on kirjoittanut. Ne ovat pieniä kuvia kansan elämästä, sen suruista ja huolista, ja semmoisinaan jo ovat ne mestarillisia, tyypillisiä kuvia. Mutta samalla ovat ne suuremmoisia allegoriioja, ne avaavat laajoja näköaloja, saavat syvimmät tunteet väräjämään.

Ilokseen näkee, ettei tekijä ole sen enempää vieraita aineita ottanut kuvattavakseen, vaikka hän pitemmän aikaa on oleskellut ulkomailla. Kokoelmassa on vain yksi ainoa «Mi-carême», johon aihe on otettu muualta, Parisista. Päinvastoin on tekijän mieli sieltäkin palannut «kotiin». Hän on tottunut näkemään kotirantaa, vaikka se olisi Kurjalankin ranta. Ja vaikka kaikki ensin tuntuu pieneltä ja vähäpätöiseltä, niin, kun tietää, että kaikki on omaa ja lujatekoista, ja kun näkee taas päänsä päällä tuon rauhallisen, haaleansinisen taivaanlaen, niin silloin ei Suomi tunnu heikommalta eikä sen tila toivottomammalta kuin muunkaan maailman. — Ja pääkaupungista mieli vetää «maan-sydämmeen», ja siellä sydän lämpiää ja kaikki verhoutuu suloiseen, rauhalliseen loistoon.

Sydänmaan luontoa, sen jylhää kauneutta, vesien välkkyvää viehätystä on Juhani Aho tässä teoksessaan kuvaillut oivallisesti. Ken on itse metsiä samoillut ja purressaan kellunut sinisillä aalloilla, se on samaa tuntenut, samoja mielialoja elänyt. — Ei lie Juhani Aho ainoa, joka meidän metsiämme samoiltuaan tuntee mielensä kevenevän, raitistuvan ja puhdistuvan ja jolle illan tullen ystävällisessä salomaan talossa, tuoksuavilla heinillä viruessaan on tehnyt mieli siihen ainiaaksi jäädä, tekeytyä taloksi, tulla talonpojaksi, tuumia heidän tuumiaan ja katsoa kaikkea heidän kannaltaan.

Meidän kansanlaulujemme sävelet ovat surumielisen kauneita. Se on meidän maamme luonto, suuret metsämme, joka ne on semmoisiksi soinnuttanut. Jos ken tahtoo kuulla kuinka kansanlaulu syntyy, lukekoon seuraavat rivit:

«Oli kuin olisi punoutunut hienoja lankoja sisässäni, joita sujutteli, soinnutteli ja kiinnitti kuin kanteleen kieliä joku tuntematon käsi. Ja sitä mukaa kuin ne virisivät, alkoi syntyä uusia täyteläisiä sointuja. Se oli ympäristön ja oman olemukseni hiljaista riemua. Se ei päässyt purkautumaan, mutta se jäi sinne lämmittämään ja lievittämään. Pala palaltaan sulivat kovettuneen mielen nystyrät, ja maailma oli kaunis, ihmiskunta hyvä ja hellä ja minä itse — alakuloisen onnellinen».

Alakuloisuus on omituinen suomalaiselle luonnolle ja suomalaiselle luonteelle. Onnellisenakin ollessaan saattaa suomalainen olla alakuloinen. Ja tämä alakuloisuus saattaa tuottaa suuren nautinnon, soinnuttaa mielen viehkeäksi. «Alakuloisuuden ylistyksessä» Juhani Aho kuvaa sitä. — Mutta alakuloisuus ja sen rakastaminen saattaa helposti saada liian suuren vallan,

kehittyä väärään suuntaan. Se lamauttaa toimintakyvyn, panee kaikkea katselemaan sivulta, ikävöimään jo saavutettua, ikävöimään jotain uutta. Tämä alakuloisuus saattaa helposti myöskin muuttua välinpitämättömyydeksi, «blaseerautumiseksi», ja silloin se on väärällä tolalla. Tätä «blaseerattua» henkeä on enimmin tekijän rakkaudenkuvauksissa. Tosin hän yhdessä kuvaelmassa, «Kaksin», on kuvannut onnea sen ylimmillään ollessa, elämän onnellisinta hetkeä, «mielialojen täydellisintä sulautumista ja tunteiden hienointa pianissimosointua». Mutta tämä kuvaus tuntuu oudommalta, se on poikkeus. Rakastettua hän ikävöi yksin ollessaan, silloin saisi hän tulla, että hän voisi antautua hänelle kokonaan, kertoa hänelle kaikki. Mutta saavutettu onni pian väsyttää. Pari vuotta naimisissa, pari vuotta kihloissa oltua täytyy sitä keinotekoisesti ylläpitää. Ja jos rakkauden esineenä on vaikka purjevene, niin kestää sitä vain yksi kesä. «Ensi vuonna on siinä — albumissa veneen kuvan rinnalla — ehkä taas uusi naisen kuva, kenties ei ole muuta kuin juoksijahevonen, mahdollisesti myöskin kaunis jahtikoira. Voi olla myöskin, ettei ole mitään — — —».

Monessa muussakin kuvautuu tämä Juhani Ahon passiivinen, sivultakatsojan luonne. «Ihminen on usein mielentilojensa heiteltävänä. Ne tulevat nuo hänen tuulensa puhaltaen milloin sieltä, milloin täältä. Ne menevät samaa tietä, jatkaen matkaansa, ja ainoa, minkä heistä saa selville, on heidän humunsa». Tämä sama luonne tekee hänet myöskin suvaitsevaiseksi. Hänestä ovat riidat eri katsantotapojen välillä turhia. Ihmisen pitää nähdä ulkopuolelle oman, hetkellisen mielialansa rajoja. Realismilla ja klassillisuudella on kummallakin oma viehätyksensä. Ihmisellä «on arkipäivän hyörinä ja tuulinen taivas, mutta — hänellä myöskin on sunnuntain mietityttävä rauha ja päänsä päällä sen totinen, tyyni sinilaki». — — Nämä mietteet heräävät tekijässä, kun hän, teaatterissa nähtyään Calderonin näytelmän «Elämä on unelma», palaa kotiinsa.

Juhani Aho on ensimmäisistä teoksistaan jo tunnettu tarkaksi havaintojen tekijäksi. Hauskoja ovat sen vuoksi nekin kuvaukset, joissa hän enemmän poikkeaa oman mielentilansa kuvaamisesta. Erittäin huvittava on «Kohtaus oikeuden edessä». Vähimmin onnistunut on «Taikuri».

Niinkuin jo kerran siteerasin, sanoo Juhani Aho ihmisen olevan usein mielentilojensa heiteltävänä. Mutta jos vertaamme niitä eri mielentiloja, jotka henkivät hänen eri kuvauksissaan, niin huomaamme, etteivät ne niin erilaisia ole, eivätkä suinkaan vastakkaisia, vaan päinvastoin, että niissä kaikissa on sama perussävel, joka ulkoa tulevien vaikuttimien kautta saa eri vivahduksia. Tämä perussävel on tuntehikas, hiukan alakuloinen ja surumielinen. Mutta siinä on vielä paljon nuoruutta, raittiutta ja toivoa. Ja kotimaan luonnon ja isänmaanrakkauden vaikutuksesta on se paraimmat ja kauneimmat sointunsa synnyttänyt.

O. Relander.

Shakespearen Dramoja. IX. Kesäyön unelma. Suomentanut P. Cajander (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. 60 osa. IX.) Helsingissä 1891. 81 siv. 8 o. Hinta 2: —.

Shakespearen draamojen taitava suomentaja, herra P. Cajander, on jälleen liittänyt kirkkaasti heloittavan helmen toimittamaansa näytelmäsarjaan; «Kesäyön unelma», tuon suuren mestarin ihana satumaailman kuvaus, on ilmestynyt suomalaisessa puvussa. Tämä draama on Shakespearen omituisimpia; sen runollista, vienon romantista väritystä on aina ihaeltu. Shakespeare seisoo ikäänkuin kukkulalla kahden suuren, katsantotavaltaan erilaisen aikakauden välillä, kooten entisyyden kajastelevat säteet ja samalla luoden silmänsä kauas tulevaisuuteen. Hän on enemmän kuin mikään muu runoilija tuonut esiin uuden ajan itsetajuisuutta, vapaan tahdon voimaa, näyttäessään, kuinka ihminen toiminnallaan muodostaa kohtaloansa. Mutta ihmiselämän toistakin puolta hän ottaa kuvataksensa. Eihän ihmisen onni tai onnettomuus ole ainoastaan hänen selvätajuisten tekojensa seurauksena; se on myöskin noiden hämäräin voimien vallassa, jotka luonnollisina vietteinä ja vaistomaisina tunteina sieluelämää hallitsevat. Tätä olevaisuuden puolta keskiaika yritteli kuvailla siinä satumaisessa ihmemaailmassa, jota se tarinoissansa niin mielellään esitteli. Tähän keskiajan romantiseen maailmankäsitykseen, joka Shakespearen aikana vielä tuoreena eli Englannin kansan mielikuvituksessa, nojautuu «Kesäyön unelma». Leikilliset, osittain suosiolliset, osittain ilkastelevat haltijat, noiden salaisten voimien edustajat, koettavat ohjata ihmisten kohtaloa tai tekevät pilaa heidän aikeistaan; heidän toimestaan vaihtuvat ihmisten tunteet ja mielipiteet, ja syntyypä siitä paljonkin häiriötä; mutta kaikki ristiriidat sulautuvat vihdoin kauniiseen sopusointuun. Huomattava on myöskin draaman hauska humoristinen puoli, joka ilmaantuu Puckin kepposissa ja käsityöläisten juhlanäytelmässä.

«Kesäyön unelmassa» on runoilija yhdistänyt vanhan kertomuksen Theseun ja Hippolytan häistä, jota jo keskiaikainen runoilija Chaucer oli käsitellyt, erääseen kahta rakastavaa paria koskevaan lemmentarinaan, ja näiden molempien keskellä pyörivät keijukaisten huolettomat parvet. Näyttääpä siltä, kuin Shakespeare tässä teoksessaan ensiksi olisi antanut keijukaisille sen viehättävän, yht'aikaa vallattoman ja hyvänsävyisen luonteen, joka sittemmin niiden varsinaisena tunnusmerkkinä on säilynyt maailman runoudessa. Ennen sitä, germaanilaisten ja keltiläisten kansojen vanhoissa saduissa, he esiintyivät ivallisina, pahanilkisinä olentoina, jotka tekivät kaikenlaisia häijyjä kujeita ja houkuttelivat ihmisiä luokseen heidän turmiokseen.

Puheena oleva näytelmä ei liene helpoimpia kääntää. Sen monenlaiset, tarunomaiset aiheet ja taajaan käytetyt loppusoinnut, jotka hyvin soveltuvat sen lyyrillis-romantiseen luontoon, vaikeuttavat suomentajan työtä.

Mutta kokenut kääntäjä on vanhastaan tunnetulla taidollaan vastukset voittanut. Keveästi sujuen, niinkuin etenkin tänlaatuinen runoelma vaatii, soivat sekä puheenvaihtelut että keijukaislaulut.

Nimistä, niin ihmisten kuin haltijain, ovat useat varsin omituisia; niidenkin suomentaminen on onnistunut. Mitä historiallisiin nimiin tulee, sallittakoon meidän kuitenkin huomauttaa, että sellainen nimi kuin *Theseus* (kreikkalainen *eus*-päätteinen) on taivutettava *Theseun* j. n. e. (taikka, jos niin tahtoo, *Theseuksen*) eikä *Theseon.* Mainittakoon myös muutamia painovirheitä. «D*ai*monina» siv. 18 on tietysti luettava: D*a*monina. Siv. 29 on: «kieroinko p*ie*likään (= p*ei*likään). Siv. 60 on kahdesti «Thessali*o*n» pro Thessali*a*n.

Suomalainen yleisö on tottunut melkein joka vuosi herra Cajanderin kädestä saamaan jonkun Shakespearen näytelmistä, jota se aina mielihyvällä tervehtii; iloisilla toiveilla se yhä eteenkin päin odottaa häneltä näitä kauniita lahjoja.

B. F. G.

A. Palmberg, Allmän helsovårdslära på grund af dess tillämpning i olika länder. 1—12 häftet. Porvoossa 1888, Werner Söderström. 936 siv. 8:o Hinta 1: 50 viholta.

Valvojan Maaliskuun vihossa v. 1889 olen jo lausunut muutaman sanan teoksen viiden ensi vihon johdosta, eikä minulla juuri koko teoksen ilmaannuttua ole näihin mitään lisättävää. Tahtoisin kuitenkin huomauttaa yhtä seikkaa, jonka suhteen olen pettynyt silloin lausumissani toiveissa. Tekijä näet on mitä huolellisimmin koonnut eri maitten terveydenhoitoa koskevat lainmääräykset ja asetukset sekä tarkoin kertonut mihin toimenpiteisiin eri paikoissa näitten johdosta on ryhdytty. Mutta aivan yhtä huolellisesti on hän jättänyt kertomatta, mitkä asianhaarat ovat pakoittaneet juuri tällaisia asetuksia hyväksymään ja minkälaisia kokemuksia niitten avulla on tehty. Tämän puutteellisuuden takia ei teos ole hetikään niin suuriarvoinen kuin aineeseensa perinpohjaisesti perehtyneen tekijän kynästä olin toivonut lähtevän.

Mutta kuinka lieneekin, teos on kaikissa tapauksissa hyödyllinen ja tarpeellinen opas asianomaisille, jotka varmaankin kiitollisuudella panevat huomioonsa sen erinomaisen auliuden, jolla kustantaja on tämän verrattain vähän kaupaksi menevän teoksen niin siististi, tekisipä melkein mieli sanoa, komeasti varustanut.

Theodor Löfström.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

Eräs Aasian ja Egyptin välinen kirjeenvaihto viidenneltätoista vuosisadalta e. Kr.

Lähes neljä vuotta on kulunut siitä, kuin Eurooppaan saapui huhu, että Egyptissä oli löydetty joukko savesta tehtyjä nuolenpääkirjoitusta sisältäviä tauluja. Huhun mainitsema löytöpaikka Egypti oudostutti alussa, koskei sieltä ennen oltu nuolenpääkirjoituksia löydetty. Muutamat Berliiniin lähetetyt kipsijäljennökset eivät antaneet paljon mitään selvitystä saatikka sitten varmuutta. Niistä vaan nähtiin, että kirjoituksen muoto oli tähän saakka tunnetuista poikkeavaa, oudonlaista. Kun sittemmin alkuperäisiäkin kirjatauluja saatiin nähtäväksi, luettiin eräässä m. m. Egyptin assyyriankielinen nimi. Ei enää tuntunut mahdottomalta, että löytöpaikka todellakin olisi Egypti. Tiedettiinhän Assyyrian ja Egyptin historiasta, että jonkinmoinen yhteys oli ollut olemassa näitten maitten välillä. Olivathan assyyrialaiset tehneet sotaretkiäkin Egyptiin. Ensimmäinen Assyyrian kuningas, jonka tiedetään Egyptissä käyneen, oli Asarhaddon, Sanheribin kuuluisa poika, joka mainitaan raamatussakin (2 Kun. 19, 37). Hän oli Assyyrian ja Baabelin kuninkaana v. 681—668 e. Kr. ja teki halki kukistetun Syyrian voittoisan sotaretken Egyptiin, jonka kuninkaaksi eräs nuolenpääkirjoitus hänet mainitsee. Tämän johdosta pidettiin varmana, etteivät nuo löydetyt taulut voineet olla vanhemmalta aikakaudelta kuin enintään tämän kuninkaan ajoilta.

Sillä välin hierottiin Egyptissä kauppaa niitten arabialaisten talonpoikain kanssa, jotka olivat taulut löytäneet. Toiset joutuivat Bulaqin museoon, toiset British Museumiin. Muutamat tulivat yksityistenkin muinaiskalujen-ystävien haltuun. Mutta suurin osa, yhteensä noin 175 taulua, ostettiin Berliinin museota varten, jossa ne nyt säilytetään tämän museon «*Vorderasiatische Altertümer*» nimisen osaston ehkä huomattavimpina esineinä.

Kun saatiin tilaisuus tarkastaa useampaa taulua, ei kirjoituksen outo muotokaan enää kauvan voinut estää luotettavien selvitysten saamista itse löydöstä. Muutamat taulut, jotka heti vetivät huomiota puoleensa sekä suuruutensa että kauniin kirjoituksen vuoksi, havaittiin kirjeiksi eräältä *Burraburiash*-nimiseltä kuninkaalta Babylooniasta Egyptin kuninkaalle *Naphururia*lle. Toiset olivat kuninkaalta *Tushratta*lta toiselle Egyptin kuninkaalle nimeltä *Nimmuria*. Nämät molemmat kuninkaannimet, Nimmuria ja Naphururia, havaittiin samoiksi kuin hieroglyyfeistä tunnetut *Nb-maᶜt-Rᵉ* ja *Nfr-hprv-Rᵉ*, jotka olivat historiasta tunnettujen kuningasten *Amenhothep III*:n ja *Amenhothep IV*:n viralliset nimitykset. Että todellakin näitä kuninkaita kirjeissä tarkoitetaan, todistaa vielä lisäksi, että niissä mainitaan Naphururian äitinä ja Nimmurian puolisona eräs kuningatar *Tii*. Tämä ei voi olla kukaan muu kuin hieroglyyfien mainitsema Naphururian kuuluisa äiti *Të e'e'*.

Sopi siis varmana pitää, että löydetyt taulut ovat näitten kuningasten ajoilta, kuuluivat heidän arkistoonsa. Samassa täytyi muuttaa mielipide taulujen iästä. Silminnähtävästi ne ovat paljoa vanhemmat kuin Asarhaddonin ajalta. Nimmuria ja Naphururia kuuluivat Egyptin kahdeksanteentoista hallitsijasukuun, joka muukalaiset (Hyksos) karkoitettuaan perusti n. k. «uuden valtakunnan» noin v. 1600 e. Kr. Tämän kanssa sopii erinomaisesti se, mikä tiedetään paikasta, jossa taulut löydettiin. Tämä paikka on *el-Amarna* keski-Egyptissä Kairosta etelääpäin. Tässä oli mainittu Naphururia-Amenhothep IV, joka kaikin voimin koetti Egyptissä panna toimeen monoteistisen auringon-jumalanpalveluksen, rakentanut komean kaupungin (*Hutaten*), jonka hän teki puuhaamansa uskonpuhdistuksen pääpesäksi ja hallintonsa keskipisteeksi. Siirtäessään residenssin uuteen kaupunkiin vei hän sinne mukanaan oman ja edelläkävijänsä arkiston. Luultavasti kuljetettiin arkiston taulut saviastioissa, jotka olivat varustetut pienempään alabasterilevyyn kirjoitetulla päällekirjoituksella. Muutamat taulut löydettiin nimittäin saviastiasta, jonka ohessa tänkaltainen alabasterilevy tuli näkyviin. Levyssä on hieroglyyfeillä kirjoitettu Nimmuria-Amenhothepin nimi. Mutta jälkimmäinen nimi on tässä samoin kuin muuallakin soennettu. Kun näet Amenhothep IV muutti uskontonsa, hävitti hän jumalannimen Ammonin, missä se vaan löytyi, ja muutti samasta syystä oman nimensäkin. Uusi kaupunki el-Amarnassa ei kumminkaan menestynyt. Amenhothep IV:n seuraaja, joka palasi takaisin vanhaan uskontoon,

muutti pois Hutatenista ja hävitti tämän kerettiläisyyden pesän. On siis selvä, etteivät el-Amarnassa löydetyt taulut voi olla nuorempia kuin mainitun Amenhothepin ajalta, s. o. 15-vuosisadalta e. Kr., niinkuin itse sisällöstäkin on päätetty.

Tämä korkea ikä hankki ennen pitkää el-Amarnassa löydetyille kirjatauluille mitä vilkkaimpaa huomiota. Pienempiä kirjoituksia, jotka eri kannalta käsittelivät näitten taulujen merkitystä, ilmestyi useampaan aikakauskirjaan, ja viime orientalistikongressissa Tukholmassa tehtiin niitten johdosta tiedonantoja. Tärkein on kumminkin, että uuttera assyyrioloogi Hugo Winckler vv. 1889—90 julkaisi teoksen, joka antaa kopian kaikista Berliinin ja Bulaqin museoissa säilytetyistä el-Amarna-tauluista. Tämä teos, joka paitsi muutamia valokuvia sisältää 240 nuolenpääkirjoitusta, antaa parhaimman tilaisuuden tutustua näihin vanhoihin tauluihin ja esittää niitten erinomaisen arvon.

Tahdon seuraavilla riveillä antaa lukijalle jonkun käsityksen el-Amarnassa löydettyjen taulujen sisällyksestä ja merkityksestä, minkä verran tämä nimittäin jo käy päinsä. Sillä huomattava on, että näitä tauluja lukuisuuden ja laajuuden vuoksi sekä oudon kirjoitustavan ja kielen tähden ei vielä ole ehditty perin juurin tutkia.

*Nimmuria*lle, s. o. Amenhothep III:lle, on eräs tähän saakka tuntematon Babyloonian kuningas *Rîsh-takullima-Sin* lähettänyt kolme kirjettä. Nämät ovat valitettavasti pahoin turmeltuneet. Sen verran nähdään, että niissä on kysymys naimisesta. Babyloonian kuningas muun muassa kirjoittaa:

„mitä siihen tulee, että olet pyytänyt tyttäreni Suhartin vaimoksesi, niin hän on täysikasvuinen ja mieskuntoinen. Lähetä ottamaan hänet!"

Luultavasti nai siis Nimmuria babyloonialaisen kuninkaan tyttären. Rîsh-takullima-Sin yritti vielä likeisempää sukulaisuutta Nimmurian kanssa ja pyysi hänen tyttärensä vaimoksi. Mutta egyptiläinen ei ollutkaan taipuisa antamaan tytärtään vaan kieltäytyi, antamalla ylpeän selityksen, «ettei Egyptin kuninkaan tytärtä koskaan ole kellekään annettu». Tähän huomautti Rîsh-takullima-Sin:

„olet kuningas, voit tehdä miten mielit. Jos annat tyttäresi, ken voi siihen mitään sanoa?"

Mutta kun ei hän sittenkään saanut mitä tahtoi, helpotti hän pyyntönsä ja pyysi jotakin toista egyptiläistä naista, sanoen:

„löytyyhän täysikasvuisia tyttäriä ja sieviä naisia. Jos sinulla on joku kaunis nainen, lähetä hänet minulle! Ken voi sanoa: hän ei olekaan kuninkaan tytär?"

Toiset Nimmurialle lähetetyt kirjeet ovat *Mitannin* kuninkaalta *Tushratta*lta. Mitannin maa mainitaan sekä assyyrialaisissa että egyptiläisissä kirjoituksissa, mutta tähän saakka ei varmaan tiedetty, missä se löytyi. Selityksen antaa muistutus, jonka joku egyptiläinen kirjuri, luultavasti arkiston hoitaja, hieraatti-hieroglyyfeillä, mustalla läkillä on kirjoittanut muutaman taulun kylkeen: «kun lähettiläs . . . saapui *Naharina*sta». Mitanni on siis «kaksoisvirran maa» (Naharina), s. o. seutu Eufratin ja sen vasemmanpuolisen lisäjoen Balichin välillä Karkemishin ja Eragizan kaupungeista itäänpäin.

Mitannista tulleissa kirjeissä on itse kirjoitus hyvin kaunis ja taitavasti tehty. Tämä todistaa, että Mitannissa nuolenpääkirjoitusta ahkerasti viljeltiin. Kirjoitusmerkit ovat ylipäänsä samanlaiset kuin 11:ltä vuosisadalta tunnetut assyyrialaiset. Hyvin hauska on havaita tavuumerkkien taipumus muuttua yksinkertaisiksi äännemerkeiksi (kirjaimiksi). Tästä voi päättää, että nuolenpääkirjoitus Mitannissa oli ollut kauvan käytännössä.

Mitanni-kirjeet ovat laaditut kahdella eri kielellä. Toinen on tuttu babyloonialais-assyyrialainen kieli, toinen on vielä tuntematon. Tällä tuntemattomalla kielellä on eräs hyvin laaja, alkujaan noin 600 riviä sisältävä kirje kirjoitettu savitaululle, joka ehkä on suurin, mikä koskaan on löydetty (0,43 × 0,25). Hyvin tärkeä tieteelle on tämän oudon kielen määrääminen. Se poikkeaa sekä semiläisten että indoeurooppalaisten kielten rakennuksesta ja muistuttaa osaksi muinais-armeenilaista, osaksi n. k. sumeerilaista kieltä. Mitä me siitä tiedämme on etupäässä luettava Strassburgin yliopiston dosentin Petrus Jensenin ansioksi. Substantiivit ja verbit taivutetaan eri tavalla suffiksien avulla. Verbillä on m. m. muoto, joka melkein vastaa suomen toisen infinitiivin inessiiviä. Löytyy pronomina suffixa, nim. *-i* = «minun», *-u* = «sinun» ja postpositsiooneja. Genetiivi seisoo ainakin joskus substantiivin edellä. Tunnetuista sanoista mainittakoon *umina* «maa», *hiaruha* «kulta», *ipri* (*ivri*) «kuningas» (vrt. armeen. *evri* «herra»), *shala* «tytär», *shinipi* «veli» y. m. Koska Mitannin maa oli hetiläisten valtakunnan läheisyydessä, on mahdollista,

että näitten kielet ovat yhtä sukua. Siinä tapauksessa on mitanninkielen tuntemisella mitä suurin merkitys hetiläisen salaperäisen sivistyskansan syntyperän selvittämisellekin.

Yhteydessä tämän Mitanni-taulun kanssa tulee mainita toinen Nimmurialle lähetetty kirje, jossa niinikään on ihan tuntematon kieli. Tämä kirje on *Tarhundaradu* kuninkaan lähettämä *Arsap*ista, joka mahdollisesti on sama kuin raamatussa mainittu kaupunki *Reseph*. Nimessä Tarhundaradu on ensimmäinen osa jumalannimi *Tarhu*. Tämä tunnetaan monesta muustakin pohjoissyyrialaisesta nimestä ja on ehkä sama kuin Abrahamin isän nimi *Tarah*.

Palaamme takaisin Mitanni-kirjeisiin. Mainitussa outokielisessä kirjeessä on alkujohdatus laadittu assyyriankielellä. Tämä seikka todistaa sekin Assyyrian suurta vaikutusta ja sen kielen yleistä käytäntöä. Täydennettynä muitten Mitanni-kirjeitten mukaan kuuluu kirjeen alku:

„Nimmurialle, suurkuninkaalle, Egyptin kuninkaalle, veljelleni, vävylleni, joka minua rakastaa ja jota minä rakastan, sano: minä Tushratta, suurkuningas, appesi, joka sinua rakastaa, Mitannin kuningas, veljesi, voin hyvin. Voikaa Tekin hyvin, sinä, sinun huoneesi, sisareni ja muut vaimosi, poikasi, vaunusi, hevosesi, ruhtinaasi, maasi ja tavarasi! Voikaa sangen, sangen hyvin!"

Tämä kirjeen johdatus eriää sangen huomattavasti siitä muodosta, joka on tavallinen esim. Nebukadrezarin aikana babyloonialaisten kesken vaihdetuissa kirjeissä. Erittäinkin kummastuttaa käskysana «sano!». Ketä tämä käsky tarkoittaa? Vastauksen antaa eräs kirje Mitannista, jossa mainitaan, että kirjeen mukana Egyptin kuninkaan luo lähetettiin *targumânu* niminen mies, siis tulkki. Tätä tulkkia tarkoittaa käsky «sano», hänen piti kirjeen lähettäjän puolesta lausua kirjeen saajalle sen sisällys kääntämällä sen sanasta sanaan. Nämät kirjeet saivat siis tämän oudon muodon siitä syystä, ettei kirjeen saaja, muukalainen kun oli, itse saattanut sitä lukea, vaan kirjeen tuoja esitti sen suullisesti, ja itse kirje oli lähettilälle elikkä tulkille annettu opetukseksi miten hänen piti puhua.

Tästä kirjeestä näemme, että Egyptin kuningas Nimmuria-Amenhothep III oli naimisissa Tushrattan sisaren kanssa. Toisessa paikassa sanotaan nimenomaan:

„kun isäsi lähetti minun isäni *Shuttarna*n luo ja pyysi isäni tytärtä, minun sisartani, antoi hän hänet pakosta."

Samasta naimisesta on muissakin kirjeissä paljon puhetta. Se antoi aihetta ystävyyteen langosten välillä ja kirjeitten sekä lahjojen vaihtoon. Eräs assyyriankielinen Mitanni-kirje kuuluu:

«Ystävyyttä, jonka jo sinun vanhempasi minun vanhempani kanssa vahvasti rakensivat, olet sinä nykyään vahvistanut, kun isäni kanssa sangen lujaan liittoon rupesit. Nyt kun me ystävyyttä pidämme, se on kymmenkertaisesti lujempi kuin isäni kanssa. Jumalat suokoot ystävyydellemme menestystä! Teshshup, herra, ja Ammon suosikoot sitä vastedes niinkuin tähän saakka!

«Kun veljeni lähettiläs Mane saapui pyynnöllä: ‚oi veljeni, tulkoon tyttäresi vaimokseni, Egyptin hallitsijattareksi!', niin en minä veljeni sydäntä pahoittanut vaan puhuin kaikin puolin mieleesi. Ja niinkuin veljeni tahtoi, toin hänet (sisareni) lähettilään nähtäväksi. Ja hän näki hänet ja nähtyään sangen suuresti iloitsi. Toivon, että hän nyt on terveenä veljeni maassa: Ishtar ja Ammon antakoot hänen olla veljeni sydämelle mieluisa!

«Lähettilääni Gilia toi minulle veljeni sanoman. Tämän hyväksi kuultuani tulin sangen iloiseksi ja sanoin: ‚vaikka kaikki olisi purattu, mikä meidän välillämme on, mikä meille yhteistä on, mikä meidät ystäviksi tekee, niin minusta, yksin näitten sanain johdosta, rupeisimme ikuisiksi ystäviksi'.

«Kun lähetin veljeni luo ja sanoin: ‚minun puolestani tahdomme lujaa liittoa tehdä ja keskenämme ystävyyttä pitää!', sanoin samassa veljelleni: ‚kymmenkertaisesti lujemmin kuin isäni kanssa vahvistakoon veljeni (ystävyytemme)'. Ja pyysin veljeltäni paljon kultaa sanoen: ‚enemmän kuin isälleni lähettäköön veljeni minulle! Kuitenkin isälleni jo lähetit paljon kultaa: kullalla runsaasti koristetun uhrikulhon sekä kattilan ja minua varten kultaisen *lipittu* (esineen) . . .'

«Kun lähetin veljeni luo lähettilääni Gilian ja pyysin paljon kultaa sanoen: ‚minulle suvaitkoon veljeni antaa enemmän kuin isälleni ja lähettäköön minulle paljon kultaa, ilman määrää, paljon enemmän kuin isälleni!' niin tahdoin ilmoittaa veljelleni: ‚niinkuin isoisäsi sinulle sotatarpeita on valmistanut, tahdon minäkin samoin hankkia sinulle mitä tarvitset' ja lisäsin vielä: ‚kulta, jonka veljeni lähettää, lähettäköön hän niinkuin myötäjäisten puolesta!'

«Kun nyt veljeni lähettää minulle kultaa ja minä kysyn: ‚onko sitä paljonkin?', on sitä yltäkyllin, ja kun sanon: ‚onko sitä paljon ja tarpeeksi?', niin on sitä määrää runsaammin, ja minä olen siitä hyvin iloissani. Ja mitä hyvänsä veljeni lähettää, olen siitä hyvin iloissani.

«Nyt siis lähetän veljeni luo, ja veljeni tehköön lujempaa ystävyyttä minun kanssani kuin isäni kanssa. Pyydän veljeltäni kultaa. Ja kultaa, jota pyydän, pyydän kahdesta syystä: ensinkin sotatarpeiden vuoksi ja toiseksi myötäjäisten tähden.

«Siis veljeni: kultaa! paljon, runsaasti, ilman määrää lähettäköön veljeni minulle! Ja enemmän kultaa kuin isälleni lähettäköön veljeni! Onhan kultaa veljeni maassa niinkuin multaa!

«Suokoot jumalat, että veljeni maassa löytyisi kultaa runsaasti niinkuin tähän saakka! Löytyköön kultaa kymmenkertaisesti enemmän kuin nyt! Mutta kulta, jota pyydän, älköön se pahoittako veljeni sydäntä, niinkuin ei veljenikään minun sydäntäni suututtako, vaan lähettäköön veljeni kultaa paljon, runsaasti, ilman määrää. Mitä veljeni vaan tahtoo, lähettäköön hän noutamaan; ja mitä hyvänsä veljeni haluaa, minä annan. Tämä minun maani, se on veljeni maa, ja huoneeni on veljeni huone.

«Nyt lähetän lähettiläänі Gilian veljeni luo. Ei veljeni pidä pidätellä häntä vaan päästää hänet joutuisasti lähtemään. Niinkuin nyt, kuullessani veljeni lahjasta, saan aihetta iloon, suotakoon minulle aina tulevaisuudessakin kuulla veljeni antamista lahjoista. Ja näille sanoille, jotka olemme toisillemme kirjoittaneet, antakoot Teshshup ja Ammon hyvää menestystä, että ne tarkoittamansa saavuttavat ja niinkuin tähän asti edelleenkin pysyvät. Niinkuin nyt olemme ystävät, pysykäämme kaikessa tulevaisuudessakin!» — — —

Sen verran tätä pitkäveteistä tyhjämielistä kirjettä, jonka sananrunsaus pitää yhden ainoan ajatuksen vireillä: «anna kultaa!», ja jossa liukasteleva kohteliaisuus turhaan koetta peittää kirjeentekijän ahneutta.

Kirjeen lopussa luetellaan lahjoja, joita Tushratta lähettää langollensa. Näitten joukossa huomataan 10 paria täysin varustettuja hevosia ja viisi vaunua. Myös Babyloonian kuninkaan Burraburiashin kirjeissä puhutaan hevosista, joita hän lahjoitti Egyptin kuninkaalle. Tämä seikka on hauska sentähden, että se antaa kuvan hevosen siirtymisestä Egyptiin. Tässä maassa oli hevonen alkuaan ihan tuntematon, joka sopii päättää

siitä, ettei vanhan eikä keskimäisen valtakunnan muistomerkeissä eikä kirjoituksissa hevosta koskaan ole kuvattu eikä mainittu. Vasta 18 ja 19:n hallitsijasuvun aikana tuli hevonen Egyptissä tunnetuksi. Hevosta seurasi sotavaunut. Molemmat yhdessä aikaansaivat mullistuksen egyptiläisten sodankäymisessä ja välittivät niitä onnellisia sotaretkiä, joilla 18:n hallitsijasuvun ensimmäiset kuninkaat valloittivat suuremman osan Länsi-Aasiaa. Tämä hevosen siirtyminen Egyptiin tapahtui juuri sen vilkkaan kanssakäymisen kautta, jota näitten kirjeitten mukaan mainittu hallitsijasuku piti Länsi-Aasian kansojen kanssa, jotka vanhastaan tunsivat ja pitivät hevosta. Lahjaksi annettiin tietysti kustakin maasta semmoista tavaraa, joka oli sille maalle omituista ja muualla outoa. Kansainvälinen kauppa noudatti luonnollisesti samaa sääntöä. Tarkastamalla näissä kirjeissä mainittuja eri tahoilta lähetettyjä lahjoja saamme siis käsityksen senaikuisista kauppaoloistakin. Tärkeäarvoinen on tässä suhteessa pitkä luettelo esineitä, jotka muodostivat Tushrattan sisaren myötäjäiset.

*Naphururia*lle s. o. Amenhothep IV:lle lähetetyistä kirjeistä ovat useimmat Babylooniasta (= *Karduniash*). Tapaamme näissä kirjeissä samanlaisia suhteita kuin ne, joihin tutustuimme Mitanni-kirjeissä: ystävällistä kanssakäymistä, joka ilmaantuu naimiskaupassa, valtiollisessa liitossa ja tavarain vaihtamisessa. Babyloonian kuningas *Burraburiash* on naimisissa egyptiläisen kuninkaan tyttären kanssa ja siten jatketaan jo isien perustamaa ystävyyttä kuningasten välillä. Burraburiash m. m. kirjoittaa:

„isäni *Kurigalzu*n aikana lähettivät kaikki kanaanilaiset (*Kunahhaiu*) hänen luoksensa sanoman: ‚aiomme tehdä sotaretken *Kanishat*iin ja pyydämme sinua mukaan'. Mutta isäni vastasi heille: ‚älkää toivoko minua liittolaiseksenne! Vaan jos rupeette sotaan minun veljeäni, Egyptin kuningasta vastaan ja teette liiton jonkun muun kanssa, niin varmaan lähden ryöstämään — teitä."

Babyloonian kuningas ei rikkonut liittoa egyptiläisen kanssa vaan lähetti hänelle sanan vihollisten aikeista. Tästä isänsä hyvästä käytöksestä pyytää Burraburiash hyväntekijäisiksi kultaa — «enemmän kuin isänsä oli saanut». Ja kun mainitut kanaanilaiset ovat tappaneet muutaman Burraburiashin lähettiläistä, kun he matkalla Egyptiin kulkivat Kanaanin läpi, vaatii hän Egyptin kuningasta rankaisemaan murhaajia, sillä «Kanaani on sinun maasi», sanoo hän. — Jotta lukija käsittäisi, kuinka tärkeät nämät kirjeet ovat jo senkin vuoksi, että Kanaanin maa ja kanaanilaiset niissä

mainitaan, huomautamme, ettei näitä nimiä tähän saakka ole löydetty nuolenpääkirjoituksista eikä liioin egyptiläisten hieroglyyfikirjoituksista.

Assyyriankin kanssa oli Burraburiash liitossa. Tämän todistaa kirje, jonka *Ashshuruballit* lähetti Egyptin kuninkaalle. Siinä myös mainitaan, että hänen isänsäkin *Ashshur-nadin-ahi* oli pitänyt ystävyyttä Egyptin kanssa.

Kaikissa tähän saakka mainituissa kirjeissä puhutellaan Egyptin kuningasta lähettäjän «veljeksi». Sama on muutamien *Alashia*sta lähetettyjen kirjeitten laita. Yhteen kirjeeseen on joku egyptiläinen kirjoittanut: «kirje *ʾrs*n kuninkaalta», josta siis nähdään, että Alashian maa oli sama kuin egyptiläisten *ʾrs* (syyr. *l* = egypt. *r*).

Enimmät el-Amarnassa löydetyt kirjeet ovat Egyptin kuninkaan alamaisten, maaherrain ja vasallien, lähettämät eri osista *Palestiinaa*. Näistä kirjeistä on ainoastaan osa kuninkaalle lähetetty. Useamman kirjeen saajana mainitaan erityisiä ylhäisiä henkilöitä Egyptin hovissa. Kaikissa näissä kirjeissä on tietysti alkutervehdys toisenlainen kuin kuninkaitten lähettämissä kirjeissä. *Rib-Addi* esim. *Gubla*sta (= Byblos) alottaa kirjeensä seuraavilla sanoilla:

„kuninkaalle herralleni, auringolleni, sano: ‚Rib-Addi, palvelijasi, heittäytyy seitsemästi seitsemän kertaa herrani, aurinkoni jalkain juureen.“

Vielä nöyristelevämpi on seuraava tervehdys:

„kuninkaalle herralleni, jumalalleni, auringolleni, taivaan auringolle: *Pitia Askalon*ista, sinun palvelijasi, sinun jalkapohjasi sotkema tomu, sinun hevospalvelijasi (?), heittäytyy seitsemästi seitsemän kertaa kuninkaan, minun herrani, jalkain juureen.“

Palestiinasta lähetetyt kirjeet antavat meille joksikin selvän kuvan sikäläisistä oloista viidennellätoista vuosisadalla. Palestiina on vielä Egyptin vallan alaisena. Mutta tämä valta horjuu jo päivä päivältä yhä enemmän. Syynä tähän oli etupäässä *hetiläisten* idästä länteenpäin paisuva valta, joka Palestiinassakin yritti anastaa johtajan asemaa. Erityiset pikkuvaltijat Palestiinassa pitivät salaa hetiläisten puolta. Toiset olivat egyptiläisille uskolliset ja ilmoittivat toisten salavehkeet. Kirjeet Palestiinasta sisältävät sentähden joukon syytöksiä valtakunnan pettämisestä ja syytösten torjumisyrityksiä.

Näistä kirjeistä on edellämainittu *Rib-Addi* Byblosista kirjoittanut enemmän kuin neljäkymmentä kappaletta. Nämät ovat niinkuin yleensä kirjeet

Palestiinasta hyvin epäselvästi ja virheellisesti kirjoitetut, joka seikka tekee niitten lukemisen varsin hankalaksi. Kun tämän lisäksi ei yksikään ole vallan eheänä säilynyt, niin niitten sisällön arvosteleminen on jokseenkin vaikea. Usein Rib-Addi syyttää erästä toista *Abd-Ashirti* nimistä vasallia siitä, että hän vastustaa Egyptin valtaa ja käy hetiläisten asioilla. Hän pyytää pyytämistään Egyptin kuningasta lähettämään apuväkeä, jotta voitaisiin karkoittaa vihollinen maasta ja ottaa anastetut kaupungit takaisin.

Sillä aikaa kun hetiläiset idästä ahdistivat Egyptin valtaa Palestiinassa ja kapinoitsijat anastivat Phoinikian rantakaupunkeja, lähestyi toinen vihollinen etelästä. Tätä etelästä tunkevaa vihollista nimitetään *Habiri*-kansaksi. Erityisellä mielenkiinnolla luemme tästä kansasta. Sillä on melkein varma, että tällä nimellä tarkoitetaan *hebrealaisia* (= *ᶜibhrîm*). *) Nämät kirjeet antavat siis uusia hyvin tervetulleita tietoja ajasta, jolloin hebrealaiset saapuivat Kanaaninmaahan, ja tavasta, millä tämä maa valloitettiin. Niissä saamme oivan selityksen esim. Josuan kirjalle.

Habiri-hebrealaisten päävastustajana esiintyy eräs *Abdi-tâba*. Hän on kirjoittanut ainakin viisi kirjettä kaupungista, jonka paljas nimi pakoittaa meidät uuteen mielenkiintoon. Tämä nimi on *Urusalim* s. o. pyhä kaupunki *Jerusalem*. Ainoastaan yhden kerran, nimittäin kuningas Sanheribin kirjoituksissa, on Jerusalemin nimi tätä ennen tunnetuissa nuolenpääkirjoituksissa tavattu. Odottamatonta oli, kun tämä nimi nyt toistamiseen löydettiin nuolenpääkirjoituksista erittäinkin kun ne ovat näin vanhalta ajalta. Sillä sen mukaan, mitä raamattu Jerusalemin muinaisuudesta kertoo, olisi tällä kaupungilla viidennellätoista vuosisadalla vielä pitänyt olla vanha nimensä *Jebus*. Sanotaanhan Tuomarien kirjan 19:ssä luvussa, että «siihen aikaan kun ei vielä ollut kuningasta Israelissa», oli Jerusalemin nimi Jebus (vv. 1,10).

Abdi-tâba sanoo asemastansa Jerusalemissa m. m.:

„ei isäni eikä äitini ole asettanut minua tähän asemaan. Mahtavan kuninkaan käsi on saattanut minut isäni huoneeseen."

*) Hebrean kurkkuääni *ᶜain* (= ᶜ) ei löydy Assyyrian kielessä. Se on siinä yhtä kuin *spiritus lenis* (ʾ), eikä sillä siis löydy erityistä nuolenpääkirjoitusmerkkiä. Näille Palestiina-kirjeille on omituista, että niissä hebrealainen ᶜ merkitään niinkuin assyyrialainen *h*-ääni. Voisi esiintuoda monta esimerkkiä tästä menettelystä. Sen mukaan on *Habiri*-sana käsitettävä.

Sitten hän väittää valheeksi, mitä kuninkaalle on kerrottu hänen muka juonittelemisestaan egyptiläisiä vastaan, ja koettaa kaikin mokomin todistaa uskollisuutensa. Habiri-kansan rynnäköstä hän sanoo:

„kuninkaani maat irtaantuvat. Kaikki päälliköt ovat paenneet. Ei ole herrallani enään yhtäkään päällikköä. Kääntäköön siis kuningas kasvonsa varustusväen puoleen ja lähettäköön lisäväkeä. Kuninkaani maat ovat hukassa. Habiri-kansa ryöstää kuninkaan maat" j. n. e.

Vielä on mainitseminen niitä kirjeitä Palestiinasta, jotka eivät ole lähetetyt kuninkaalle vaan korkeille herroille Egyptin hovissa. Eräs upseeri *Aziri* on useasti kirjoittanut «isällensä» *Dudu*lle ja «veljellensä» *Hai*lle. M. m. hän kerta, kun on tullut tehneeksi jonkun pulman, pyytää heitä puhumaan hänen puolestaan kuninkaalle.

Vihdoin löytyy kokoelmassa kirjeitä naisiltakin, jopa semmoisia, jotka käsittävät valtiollisia asioita. Niin esim. eräs nimeltään tuntematon nainen kirjoittaa kuninkaalle:

„tiedä, herra kuningas, että nyt on tehty kapina maassa, ja kuninkaani koko maa on irtaantunut, ryöstäjäin vallassa. Ja tiedä, herra kuningas, että ryöstäjät ovat lähettäneet *Ajjaloon*iin ja *Sarha*an, eikä ole turvaa" j. n. e.

Paitsi jo mainittuja kaupunkeja esiintyy näissä kirjeissä koko joukko paikannimiä, jotka löytyvät raamatussakin. Semmoiset ovat *Sidon*, *Akka*, *Askalon*, *Lakish*, *Saphoon*, *Lebaot*, *Gaza*, *Megiddo*, *Hasor*, *Tyrus*, *Beirut*, *Arka*, *Arados*, *Simyra* y. m. Tästä selvästi huomaa, mikä suurenlainen merkitys näillä kirjeillä on vanhalle maantieteellekin.

Omituista on, että Palestiinasta lähetetyissä kirjeissä assyyrialaisia sanoja usein selitetään viereen asetetuilla kanaanilaisilla, esim. ass. *înaia* = *hinaia* (s. o. hebr. *cēnai* «minun silmäni», ass. *huharu* = *kilûbu* (s. o. hebr. *kᵉlûbh* Jer. 5,27 «linnunhäkki») y. m. «Kanaanilaisuus» ilmaantuu siinäkin, että ensimmäisen persoonan pronominin assyyrialaisen *anâku*-muodon asemasta kirjoitetaan *anûki* (s. o. hebr. *anôkî*). Nähdään että kanaanilaisilla sanoilla yleensä on sama muoto kuin vastaavilla hebrealaisilla. Tämä seikka todistaa siis sen arvelun, joka jo aikoja sitten on tehty Palestiinan alkuasujamien kanaanilaisten kielestä, että se oli sama kuin maahan sittemmin tulleitten hebrealaisten kieli.

Paitsi kirjeet, joista edellisessä on ollut puhe, löytyy el-Amarna-kokoelmassa kaksi katkonaista taulua, jotka sisältävät mytoloogisen kertomuk-

sen *Adapa* nimisen henkilön seikkailuista. Tätä kertomusta on joku egyptiläinen kirjuri käyttänyt lukuharjoitukseksi. Hän on punaisilla ja mustilla pisteillä merkinnyt sananpäätteet. Näistä pilkuista päättäen, hänen käsityksensä luetusta on ollut hyvinkin väärä.

On vielä mahdoton sanoa, mihinkä kaikkiin suhteisiin tämän kirjekokoelman merkitys ulottuu. Mitenkä se valaisee erityisiä historiallisia, maan- ja kielitieteellisiä kohtia, käynee edellisestä selville. Suurin on kuitenkin näitten kirjeitten sivistyshistoriallinen merkitys. Huomautan tässä suhteessa vielä ainoastaan yhden seikan. Sangen merkillistä on, että babyloonialainen kieli ja nuolenpääkirjoitus viidennellätoista vuosisadalla e. Kr. olivat kansainvälisen kirjeenvaihdon välikappaleina. Eivätkä niitä käyttäneet ainoastaan semmoiset kansat, jotka olivat Assyyrian alamaisia, vaan vapaat itsenäiset kansat. Ja mikä on kaikista omituisinta, Egyptin vallan omat alamaiset eivät käyttäneet egyptinkieltä eivätkä hieroglyyfejä, joka olisi ollut luonnollisinta. He laativat kirjeet egyptiläisille herroillensakin assyyriankielellä ja nuolenpääkirjoitusmerkeillä. Tämä seikka todistaa selvästi, että vaikka maallinen valta Länsi-Aasiassa tähän aikaan olikin egyptiläisten käsissä, vaikutti siellä kuitenkin paljon suuremmalla vallalla assyyrialainen henki ja sivistys. Se pakotti kanaanilaiset käyttämään Assyyrian kieltä ja kirjoitusta, joka tapahtui suurella vaivalla, niinkuin Palestiinasta tulleet kirjeet selvästi näyttävät. Kanaanilaiset selittivät tuon tuostakin assyyrialaisia sanoja äidinkielellään. He olivat näissä selityksissään ja muutenkin kotimaisten nimien kirjoittamisessa pakoitetut osottamaan kotimaisia äänteitään kirjoitusmerkeillä, jotka eivät lainkaan sovellu näitten äänteiden ilmaisijoiksi (vrt. s. 536). Ja vihdoin osasivat kanaanilaiset vain varsin huonosti kirjoittaa nuolenpääkirjoitusta. Kun tämän lisäksi vielä tulee, etteivät egyptiläiset herrat kumminkaan itse saattaneet lukea noita nuolenpääkirjeitä eivätkä liioin ymmärtäneet kanaanilaisten assyyriaksi sopertamista, vaan ehkä, kuten nuo selitykset näyttävät todistavan, paremmin tajusivat kanaanilaista kieltä, niin sopii syystä kysyä: mikseivät kanaanilaiset käyttäneet omaa kieltään? Mikseivät käyttäneet puustavikirjoitusta, jonka merkit nimenomaan heidän kieliäänteensä ilmaisevat? Täytyy kysyä: eivätkö semiläiset kirjaimet 15-vuosisadalla olleet Kanaanissa tunnetut?

Luulen, että tähän kysymykseen on kieltävästi vastaaminen.

Olemme täten tulleet koskeneeksi kysymykseen semiläisen kirjaimiston alkuperästä ja synnynajasta. Ja koska juuri puheena oleva el-Amarna-

löytö antaa siihen aihetta, sallittakoon minun tässä lyhyesti esittää tämän kysymyksen nykyistä kantaa.

Ennen tavallisesti oletettiin, että kirjaimet ovat muodostetut hieroglyyfien hieraattimerkeistä (Olshausen, de Rougé, Halévy, Taylor). Egyptistä olisivat sitten joko foinikilaiset taikka vasta Israelin lapset lähtiessään Egyptistä tuoneet kirjainkirjoitustaidon Aasiaan. Nämät teoriiat ovat kerrassaan hylättävät. Sillä kirjainten nimitykset selvästi osottavat, että ne ovat nomaadikansan keksimät eikä semmoisten kaupunginasukasten, kuin foinikilaiset olivat. Kirjainten muoto ei muistuta hieroglyyfejä enemmän eikä niinkään paljon kuin esim. nuolenpääkirjoituksen merkkejä. Ja vihdoin ovat vanhimmat tunnetut äsken löydetyt kirjainkirjoitukset kotoisin Arabian erämaasta. Ne ovat kirjoitetut noin 1500 e. Kr.

Luotettavin teoriia kirjainten synnystä on seuraava, jonka suurella pontevuudella on esittänyt etupäässä Fritz Hommel. Syyrialais-arabialaisessa erämaassa kuljeksiva nomaadikansa on keksinyt semiläiset alkukirjaimet laatimalla ne Babylooniassa näkemiensä nuolenpääkirjoitusmerkkien mallin mukaan. Tämän teoriian puolustukseksi voi esiintuoda useita seikkoja. Kirjainten nimet todistavat ne nomaadien keksimiksi. Vanhimmat kirjainkirjoitukset johtavat meidät mainittuun erämaahan. Niillä tienoin elävät kansat olivat ammoisista ajoista olleet likeisessä tekemisessä babyloonialais-assyyrialaisten kanssa. Vihdoin voidaan semiläisten kirjainten muotoja selittää vanhemmista nuolenpääkirjoitusmerkeistä.

Tästä päättäen sopii meidän varmana pitää, että nomaadikansat Mesopotamian ja Palestiinan välillä keksivät ja ensin käyttivät kirjaimia. Tämä tapahtui noin 2000—1500 e. Kr.

Jos niin on, kysymme uudestaan: miten on selitettävissä, etteivät kanaanilaiset vielä 15-vuosisadalla tunteneet tuota keksintöä? Luulen syyksi sen seikan, että kanaanilaiset viettivät kiinteätä elämää kaupungeissa ja maanviljelijöinä eivätkä paljon olleet tekemisissä erämaissa liikkuvien nomaadikansojen kanssa. Näitten kirjoitustaito ei ollut vielä ehtinyt Palestiinaan. Vanhin todistus kirjainkirjoitustaidon tuntemisesta Palestiinassa on Moabin kuninkaan *Meshan* kivikirjoitus yhdeksännen vuosisadan alulta. Viimeinen aika, jolloin tämä taito vielä oli Palestiinassa tuntematon, näkyy el-Amarna-löydön mukaan olleen 15:s vuosisata. Siis tuotiin kirjainkirjoitustaito tähän maahan noin v. 1500 ja 900 välillä, ehkä noin v. 1400. Juuri tähän aikaan, jolloin suurin osa Israelin lapsia vielä viih-

tyi Egyptin Gosenissa, tunkeusivat el-Amarna löydön ja Raamatunkin mukaan Israelin etujoukot, Habiri-hebrealaiset, syyrialais-arabialaisesta erämaasta Palestiinaan. Rohkenen siis arvella, että vasta he mukanaan toivat kirjainten tuntemisen Palestiinaan.

K. L. Tallqvist.

Kirjailijain muotokuvia.

XXII.

Pontus Wikner.

I.

Hamasta siitä ajasta asti, jolloin apostoli Paavali epistolassaan Kolossilaisille antoi tuon varoituksen: «Katsokaat ett'ei joku teitä viettele Philosophian ja turhain jaaritusten kautta» (Kol. 2, 8) on se käsitys ollut varsin yleinen, että nuot ominaisuudet «harras kristitty» ja «filosoofi» eivät kernaasti yhdy samassa henkilössä. Ja jota enemmän filosofia on kehittynyt itsenäisellä oman olemuksensa määräämällä tavalla, sitä enemmän se on näyttänyt antavan syytä mielipiteelle, ettei sitä käy yhdistäminen ainakaan sen kanssa, mitä tavallisesti pidetään kristillisyytenä. Varsinkin on tämä juopa meidän päivinämme laajennut enemmän kuin milloinkaan. Sitä omituisempi ilmiö on sentähden meidän aikanamme mies, joka omistaen tavatonta filosoofista terävyyttä ja uhraten koko elämänsä tälle tieteelle, kuitenkin alati pysyy raamattuun perustuvan kristinopin kannalla siten, ettei tämä ainoastaan ole hänen teoreetisen harrastuksensa esineenä vaan koko hänen personallisuuttaan elähyttävänä voimana ja myös koko hänen filosoofisen kehityksensä sisinnä vaikutteena kaikissa sen monissa vaiheissa. Tämä ilmiö ei ole ainoastaan omituinen, vaan myös opettavainen ja merkillinen sekä yleensä että erittäinkin hengelliseen elämään katsoen siinä maassa, missä hän eli ja toimi. Mies, jota tarkoitamme, on tuo neljättä vuotta sitten manalle mennyt ruotsalainen ajattelija *Carl Pontus Wikner*. Olemme luulleet, että tämän aikakauskirjan lukijoita huvittaisi tutustua häneen, varsinkin koska hän meidän maamme yleisölle tähän asti lienee vaan

vähän tunnettu, ruotsia lukeville kenties parista hengellisestä kirjasta ja muutamista novelleista, suomea lukeville ei ensinkään. Esitettäessä Wikneriä ajattelijana tarjoutuu myös aihe katsaukseen filosofian vaiheisiin Ruotsissa viime vuosikymmeninä, jotka vaiheet tietemme ovat maamme suurelle yleisölle terra incognita.

Sellaisen henkilön esiintyminen kuin Pontus Wikner osottaa, että tuo useinkin kuultu väite, jonka mukaan sivistyksen kukkuloilla seisova ihminen ei enää meidän päivinämme saata täysin vilpittömästi omistaa raamatun uskoa, ei pidä paikkaansa. Sillä juuri vilpittömyys, ankara totuudenharrastus, on se ominaisuus, minkä kaikista vähimmin voi sanoa Wikneriltä puuttuneen. Hänkään tosin ei ollut oikeauskoinen siinä merkityksessä, että olisi muuttamatonna ottanut *kirkon* muodostaman opin omakseen. Päinvastoin hän, koettaessaan ajatuksellansa selvittää sitä uskonsisällystä, jota hän koko sielunsa lämpimyydellä harrasti, on eri kohdissa poikennut kirkon oppijärjestelmästä. Juuri sen kautta hänen uskonnollinen mietiskelynsä onkin laadultaan alkuperäinen ja eroaa tykkänään tuosta tavanmukaisesta «apologetiikasta», joka kulunein asein koettaa puolustaa kerran asetettuja opinkappaleita. Ja niille, joiden mielestä kristinusko yhä edelleen, vaikkapa muodoissa, jotka paremmin kuin vanhat mukautuvat uusiin kultuurikantoihin, on oleva ihmiskunnan hengellisen olemisen oleellisena vaikuttimena, pitäisi se yhtä itsenäinen kuin terävä tapa, jolla Wikner tulkitsee kristillisen uskonsisällyksen, olla suuriarvoinen. Vielä toisessakin suhteessa on Wiknerin ajattelija-ura opettavainen. Lähtien filosoofisen järjestelmän kannalta, joka vaatii itselleen ankarimman idealismin ja rationalismin nimeä, luuli hän aluksi juuri tässä filosofiassa löytävänsä, mitä etsi, — vankan pohjan sovinnon aikaansaamiselle kristinuskon ja filosofian välillä. Mutta vihdoin huomasi hän erehtyneensä ja pääasiallisesti juuri uskonnollisen tarpeensa pakosta hylkäsi hän tuon filosofian — Boströmin — jota niin kauvan oli harrastanut, ryhtyäkseen uuden itsenäisen järjestelmän luomiseen, jonka pääsuunta on ilmeisesti empiirinen ja realistinen. Valitettavasti hänen elämänsä lanka katkaistiin, kun hän oli ehtinyt laskea vaan ensimmäiset peruskivet tälle uudelle oppirakennukselle; mutta mikä joutui valmiiksi riittää todistamaan, että Wikneriinkin oli tarttunut tuo suuri realistinen liike, joka käy koko aikamme läpi, ja että — mikä tässä on merkillisintä — tämä ei tapahtunut siitä syystä, että hän olisi luopunut uskonnollisista ihanteistaan, vaan päinvastoin sen-

tähden, että hän huomasi ainoastaan tällä tavoin voivansa ne pelastaa. Hänen esimerkkinsä todistaa, ettei ainakaan kaikenlainen idealismi ole uskonnolle suotuisa eikä kaikenlainen realismi sille vihamielinen.

Wikner syntyi Dalslandin maakunnassa Ruotsin länsirannikolla *). Kuten moni muukin etevä mies pohjoismaissa polveutui hän rahvaan riveistä. Isänsä, talonpehtori Peter Wikner oli nimittäin torpan poika ja äitikin oli talonpoikaista sukua. Heidän poikansa, viidestä sisaruksesta nuorin, eli alkuaikansa sangen puutteenalaisissa oloissa, jotta, kuten kerrotaan, «lumi ja myrsky pääsivät pienokaisen kätkyeen asti». Sittemmin perheen toimeentulo kyllä parani, mutta epäedulliset olosuhteet nuoren Pontuksen aikaisempina elinvuosina olivat, niin arvellaan, saattaneet alulle sen kivulloisuuden, joka sittemmin seurasi häntä koko hänen ikänsä.

Aikaisin ilmaisi poikanen tavattomia lahjoja ja kirjatietonsa oppi hän aluksi omin päin tai kuultelemalla vanhempia siskojansa opetettavan. Seitsenvuotiaana rupesi hän lukemaan saksaa, joka kävi siten että isä, joka nuorempana oli saanut jonkinmoisen koulusivistyksen, mutta ei joutanut paljon askaroimaan lapsien kanssa, pani hänen käteensä saksalaisen raamatunhistorian ja sanakirjan, antaen hänen omin neuvoin tulla toimeen — jonka hän tekikin. Jo lapsuudessa oli uneksivainen ja itseensäkääntyvä luonne hänen ominaisuuksiaan; itse on hän kertonut kahdeksanvuotiaana poikana odottaneensa ilmalaivan ilmestymistä, joka tulisi viemään hänen pois ylimaailmallisiin seutuihin; ettei se tullutkaan, antoi aihetta hänen ensimmäiseen katkeraan elämänsuruunsa. Ennen kaikkea uskonnollinen harrastus aikaisin pyrki hänessä vallalle. Kuinka Jumala vaatii ihmiseltä täydellistä pyhyyttä ja sydämen puhtautta, sepä kaikessa ankaruudessaan näyttäytyi pojan sielulle, ja hän ponnisti voimansa saadakseen itsestään juurineen häviämään ei ainoastaan jokaisen saastaisen himon, vaan myös jokaisen siihen suuntaan käyvän ajatuksen. Ettei tämä ottanut onnistuakseen on yhtä ymmärrettävää kuin sekin, että kokemus tästä saattoi hänelle katkeria kärsimyksiä ja teki silloin 10, 11 vuoden vanhasta pojasta, kuten hän itse myöhemmin lausuu, «lain orjan». Vihdoin avautui kuitenkin hänen silmänsä huomaamaan evankeliumin armolupaukset, joka seikka

*) Wiknerin elämää esittäessämme olemme lähteinä käyttäneet etupäässä kaksi kirjaa: *C. P. Wikner, hans lefnad och läror af L. H. Åberg,* Tukholma 1889; sekä *C. P. Wikner, Minnesblad af en tacksam vän,* Upsala 1888.

antoi hänelle lohdullisemman käsityksen omasta suhteestaan Jumalaan. Mutta sielun puhtautta hän kuitenkin edelleen koko elinikänsä vaati itseltään ja onnistui myös, sen mukaan mitä hänen lähimmät seurakumppaninsa todistavat, harvinaisessa mitassa tätä vaatimusta täyttämään.

Noin 12-vuotiaana hän lähetettiin Göteporiin, jonka oppilaitoksen hän kunnialla kävi läpi, ja suoritti sitten ylioppilastutkinnon Upsalassa 1856. Taloudelliset vaikeudet, joiden kanssa hän aikaisemmin oli saanut taistella, huojenivat nyt, koska eräs varakas, vanhanpuoleinen mies, kruununnimismies Nordberg, jonka tilalla isä oli pehtorina, otti häntä auttaakseen. Tätä Nordbergia kuvataan mieheksi, jossa oli monta omituisuutta ja paljon karkeutta, mutta pohjimpana hyväntahtoisuutta, ja vaikka Wikner saikin toisinaan hänen äreätä luonnettaan kokea, hän kuitenkin alati lämpimällä kiitollisuudella muisteli tätä hyväntekijäänsä. Jo Göteporissa oli hänen uskonnollinen mielenlaatunsa saanut uutta ravintoa osittain *Schartauilaisen* herännäisyyden, osittain n. s. uus'evankeelisen suunnan kautta. Wiknerissä näin tavoin vallalle päässyt ajatustapa oli syynä siihen, että hän, filosoofisesta taipumuksestaan huolimatta, ensimmäisiä vuosia Upsalassa oleskellessaan ei ottanut tutustuakseen siellä silloin yksinvaltaiseen Boströmiläiseen filosofiaan, jota tämän järjestelmän oma luoja vielä siihen aikaan filosofian kateederista esitti ja lukuisa oppilasjoukko innostuksella harrasti. Mutta hurskasten piireissä oli tämä filosofia pahassa maineessa.

Vasta vuoden 1860 vaiheilla alkoi W. tätä opiskella ja jo ensimmäinen tutustuminen vaikutti valtaavasti. Vihdoinkin hän luuli löytäneensä keinon, jolla voisi ajatukseksi kypsyttää, mitä niin kauvan oli ainoastaan tunteen muodossa omistanut. Boströmin filosofian perusaate, jonka mukaan ainoa, mikä oikeastaan on todellista, on Jumala ja hänen aatteensa, jotka viimemainitut muodostavat joukon ikuisia, vaikka itsekukin puolestaan äärellisiä personallisuuksia, ja näkyväinen, ajallinen mailma ainoastaan on ikäisen personallisuusmaailman kuvastus äärellisen personallisuuden tajunnassa — tämä perusaate näytti hänestä aluksi olevan oivallisessa sopusoinnussa kristinuskon kanssa, joka myös osottaa yliaistillisen todellisuuden ihmisen oikeaksi isänmaaksi. Mutta Wikner oli liiaksi itsenäinen voidakseen tyytyä toisen miehen luoman filosoofisen järjestelmän matkimiseen. Pian kyllä hän huomasi olevansa pakoitettu mestarin opista johtamaan osittain toisia päätöksiä kuin tämä itse; myöhemmin hän luopui siitä ko-

konaan. Kuitenkin Boströmin filosofia jäi lähtökannaksi hänen omalle mietiskelylleen, silloinkin kun hän asettui edellämainittuun vastustajan asemaan.

Julkaistuaan väitöskirjan «Om enhet och mångfald» (Yhteydestä ja moninaisuudesta) 1863, tuli W. filosofian dosentiksi Upsalan yliopistoon. Tässä toimessaan hän pian tuli huomatuksi luentojensa sekä tavattoman kirjallisen tuotantovoimansa kautta. Niiden kolleegiojen ohella, jotka kuuluivat hänen tehtäväänsä yliopiston opettajana, piti hän useinkin luentoja suuremmalle yleisölle tieteellisistä aineista, osittain Upsalassa, osittain Tukholmassa, kuin myös saarnoja ja hengellisiä esitelmiä. Hänen kirjalliset tuotteensa ovat osaksi kaunokirjallista laatua, osaksi ne käsittelevät enemmän tai vähemmän helppotajuisessa muodossa filosoofisia tai uskonnollisia aineita, osaksi ovat ne sisällykseltään puhtaasti filosoofisia. Mutta W. ei vaikuttanut ainoastaan luennonpitäjänä ja kirjailijana, vaan myös yksityisissä keskuuksissa etevällä personallisuudellaan. Hänen runsaat älylahjansa ja lämminsydämminen olentonsa, joka ei suinkaan ollut seurustelu-ilolle vieras, teki hänet akatemian piireissä suosituksi ja erittäinkin se tuotti hänelle kannatusta yliopistonuorison puolelta, jonka tunteita hän monessa juhlatilaisuudessa etevänä puhujana toi ilmi. Eräs biograafi kertoo Wiknerin asemasta Upsalan seuraelämässä: «Ei kokoontunut sitä kirjallista piiriä, jossa Wiknerin ei olisi pitänyt ensimmäisenä olla mukana, ei mikään juhliminen, tai huviretki luonnon helmaan, tai iloiset kestit tai juhla-illalliset voineet oikein onnistua ilman häntä. Hän oli sieluna kaikessa. Jo tähän aikaan» (1860-luvun alulla) «ruvettiin hänestä puhumaan etäällä Upsalasta olevissa seuduissa, jolloin huhu ylisti hänen useita ja suuria ansioitaan; se mainitsi hänen myöskin tuon suuren ajattelijan Boströmin etevimmäksi oppilaaksi, jonka Boström oli valinnut jälkeisekseen filosofian valtaistuimelle». — Sitä rajatonta luottamusta, jota Wikner nuorisossa nautti, todistaa se seikka, että monikin nuorukainen uskonnon ja omantunnon arveluissa kääntyi häneen saadakseen valoa ja ohjausta, eikä tällaisissa tapauksissa kukaan milloinkaan mennyt hänen luotaan saamatta ystävällistä sanaa, hyvää neuvoa.

Wiknerin melkoiseen kirjalliseen toimintaan oli ainakin osaksi syynä se, että hän oli pakoitettu kartuttamaan tulojansa, varsinkin sitten kun hän v. 1871 oli mennyt naimisiin *Ida Wienbergin* kanssa. Tuntiessa hänen ajatuskantansa voipi kummastella, ettei hän valinnut papin uraa, jolla piankin olisi ollut tarjona turvattu toimeentulo ja vastaisuudessa arvatenkin

paikka kirkon korkeimpain arvomiesten joukossa. Häntä todella useammin kuin yhden kerran kehotettiin tälle alalle antautumaan, mutta turhaan, sillä W. tahtoi pysyä uskollisena sille toimelle, jonka hän huomasi elämänsä varsinaiseksi kutsumukseksi. Erääseen tällaiseen kehotukseen vastasi hän: «. . . minä en tunne korkeampaa kutsumusta mailmassa kuin todistaa Kristuksesta ja siitä mikä hänen kauttansa on mailman omaisuudeksi tullut . . . . . Mutta luulenpa, että samoin kuin kristinusko on niin monta muuta voimaa palvelukseensa valloittanut, niin on se myös valloittava inhimillisen *ajatuksen*. Se käypi vitkaan, mutta se käy kuitenkin. Tässäkin suhteessa luotan kristinuskon voittavaan voimaan ja katson siunatuksi jokaisen pienimmänkin askeleen, mikä viepi aatemaailman ikuista totuutta lähemmäs. Siihen suuntaan työskentelee rehellinen tiedemies. Jos varmaan tietäisin, etten ole tiedemieheksi kutsuttu, niin minua ei silmänräpäystäkään epäilyttäisi ruveta käytölliseksi sielunpaimeneksi. Nytpä en ole siitä varma; ja niin kauvan kuin tämä varmuus minulta puuttuu, pidän velvollisuutenani pysyä uralla, jolle olen astunut, tai oikeammin työskennellä päästäkseni sillä edemmäs.» Sen sijaan hän haki ja saikin v. 1873 uskonnonlehtorin toimen Upsalan yleisessä oppilaitoksessa, jota tointa hän sittemmin monta vuotta peräkkäin hoiti dosentin virkansa ohella.

Pitkään aikaan ei W:lle näyttänyt ilmaantuvan toivoa päästä filosofian professoriksi yliopistoon, jossa toimessa hän olisi ollut oikealla paikallaan. Teoreetisen filosofian professorinviran hoitaja Upsalassa, *S. Ribbing*, pysyi itsepäisesti paikallaan vielä kauvan sen jälkeen kuin olisi ollut oikeutettu täysinpalvelleena eroamaan saaden täyden eläkkeen. — Onpa väitetty — vaikka Boströmiläiset ovat sen kieltäneet — tämän menettelyn varsinaiseksi syyksi, ettei tahdottu suoda Wiknerille professorinvirkaa, sitten kun hänen poikkeamisensa Boströmin filosofiasta oli tullut ilmeiseksi. Boströmin elinaikana oli W. jättänyt julkaisematta epäilyksensä järjestelmää vastaan, säästääkseen «vanhusta», joka oli hänestä toivonut järjestelmänsä tulevaisuuden tukea, ja jota hän rakasti ja kunnioitti. Boströmin kuoltua tähän arastelemiseen ei enää ollut syytä. Kuitenkin W. oikeastaan vasta v. 1880 julkaisemallaan terävällä väitöksellä «Ominaisuudesta» (om Egenskapen) suorastaan luopui järjestelmän itse perusopeista. Tämä teos synnytti vilkkaan kirjallisen sodan W:n ja Boströmiläisten välillä, joiden joukossa varsinkin dosentti *L. H. Åberg*, myöhemmin W:n elämänkertoja.

esiintyi hänen vastustajanaan. Olkoonpa niin, että nämät seikat sulkivat Wikneriltä tien professorin istuimelle taikka ei, varma vaan on, että sen haltija pysyi paikallaan ja W. sai tyytyä jo saavuttamaansa asemaan, vaikka hän jo sekä opettajana että kirjailijana oli saattanut itsensä tunnetuksi harvinaisen kyvykkäänä ajattelijana. Muutamat nuoremmat yliopiston miehet ja opiskelevan nuorison jäsenet julkaisivat silloin kehotuksen, että *kansalliskeräyksellä* koottaisiin varoja mieskohtaiseen professorinvirkaan Wikneriä varten. Melkoinen osa tarvittavasta määrästä oli jo kirjoitettu, kun filosofian professorinvirka Kristianian yliopistossa tuli avonaiseksi ja tarjottiin W:lle. Vähäsen epäiltyään, pitikö hänen erota Upsalasta ja isänmaasta, päätti hän suostua tarjoumukseen ja tuli virkaan nimitetyksi v. 1884.

Norjaan tullessaan W. otettiin joka taholla hyvänsuopuisuudella vastaan eikä tämä sittemmin hänen siellä oleskellessaan vähentynyt, johon oli yhtenä syynä se, että Wikner, joka yleensä ei erittäin lämpimästi harrastanut politiikkaa, pysyttäytyi erillään Norjan kiihkeistä, valtiollisista taisteluista. Kristianiassa hänen personallisuutensa voitti opiskelevan nuorison suosion samoin kuin Upsalassakin, ja hänen asemansa olisi ollut kaikin puolin mieluinen, ell'ei sikäläinen ilmanala olisi huonontanut hänen alati epävakaista terveyttään. Kun sentähden teoreetisen filosofian professorinvirka Upsalassa vihdoinkin (1885) oli tullut avonaiseksi, haki hän sitä ja pääsi ehdolle ensimmäiseen sijaan. Mutta ennenkuin virka oli ehditty täyttää, sai hän korkeamman kutsumuksen, sillä taudin pahennuttua kuoli hän Kristianiassa 15 p. Maaliskuuta 1888. Hänen ruumiinsa kuljetettiin Upsalaan, missä se äärettömän suuren, surevan kansanjoukon läsnäollessa kätkettiin isänmaan poveen.

Niinkuin edelläolevasta voipi nähdä, Wiknerin ulkonaiset elämänvaiheet eivät olleet erittäin merkilliset. Tuo väite, että filosofin historia ei ole historia hänen elämänvaiheistaan vaan hänen ajatuksistaan, pitää W:n suhteen täysin paikkansa. Hänen sisällinen elämänsä oli rikas ajatuksista ja tunteista. Sitä todistavat hänen lukuisat kirjansa jälkimaailmallekin ja niille, jotka eivät milloinkaan personallisesti häntä tunteneet. Hänen älynsä luonne osottautuu tunteellisuuden ja teräväjärkisyyden yhdistykseksi. Toiselta puolen hän oli taipuvainen mystikon tavalla vajoamaan tunteen äärettömyyteen, toiselta puolen hän piteli ajatuksen leikkausveistä semmoisella tarkkuudella, joka välistä tuntuu viisastelemiselta ja loogillisten ekvilibristintemppujen harjottamiselta. Tämän mystiikin ja aatetaita-

vuuden yhtyminen todella ei ole niin harvinainen, kuin ehkä luullaan; sen useat esimerkit filosofian ja teologian historiasta osottavat. Sitävastoin W. ei ollut toiminnan mies, päinvastoin oli hänen hienohermoinen, vienonlainen luonteensa liian arka ulkonaisille, karkealuontoisille vaikutuksille, jotta hän mielellään olisi antautunut käytöllisen elämän koviin otteluihin. Hän sukelsi oman itsensä syvyyksiin, omiin tunteisiinsa ja mielialoihinsa tavalla, jota moni sanoisi «kivulloiseksi», mutta joka on kaikkien hartaasti uskonnollisten luontojen tunnusmerkki. Ennenkuin häntä moititaan tästä arkuudesta ja maailmanpakenemisesta on muistettava, että lahjat ovat monenlaiset ja että joskin ihmisissä on niin sanoaksemme paksunahkaisia hengellisessä suhteessa, joiden luonteenmuodostus sallii heidän haitatta tungeskella maailmanmarkkinoilla, näiden individualisuus kuitenkaan ei ole muille malliksi määrätty. Löytyypä toisia — eikä suinkaan huonolahjaisia — joiden luonto käskee heidän supistamaan kosketuksen ulkomaailman kanssa vähimpään mahdolliseen, voidakseen vapaasti kehittyä. Näihin kuului Wiknerkin. Teoissaan osotti hän ylen suurta tunnollisuutta ja hänen elämänsäkertojat esittävät hänen siveellistä luonnettaan ihanteellisessa valossa. Yksi näistä lausuu *): «että tämä mies, niinkuin kaikki muutkin ihmiset, oli vaivainen, syntinen ihminen, kukapa sitä tahtoisi kieltää? . . . Mutta jos meiltä kysytään, mitä vikoja Wiknerillä oikeastaan oli, niin emme voi sitä sanoa. Hän oli todella pyhitetty personallisuus, hänen elämänsä pyhitetty elämä».

Wiknerin *kirjalliset tuotteet* ovat sisällykseltään osittain kaunokirjallista, osittain uskonnollista, osittain filosoofista laatua. Kaunokirjallisista teoksista on W:n kuoltua hänen ystävänsä *Karl Warburg* julkaissut valikoiman, nimellä «Vittra skrifter», joka sisältää pääasiallisesti novelleja ja sen ohessa muutamia runomittaan sepitettyjä kappaleita sekä puheita ja otteita kirjeistä. Novellit ilmaisevat, että tekijään nähtävästi on vaikuttanut *Viktor Rydberg*, jonka «viimeinen Ateenalainen» valtaavasti koski Wikneriin. Tosin W:n novellit eivät voi vetää vertoja Rydbergin nerokkaalle teokselle, sillä niiltä puuttuu kekseliäisyyttä ja mielikuvituksen plastillista voimaa. W. on liiaksi subjektiivinen, liiaksi lyyrillinen voidakseen

*) *Carl Pontus Wikner,* Minnesblad af en tacksam vän.

mielikuvituksellaan luoda yksilöitä, jotka elävät omaa elämäänsä. Hänen novelleinsa vahvoja puolia on syvämietteinen aate, sekä klassillisesti puhdas, ihana muoto, kuin myös erittäin huolellinen, selvä kirjoitustapa, joka muistuttaa Rydbergiä. Henkilöt ovat symboolisia, sillä oikeastaan W. niiden kautta kuvailee omaa sielunelämäänsä sisällisine taisteluineen, valiten uscin kertomuksilleen aineen Kreikan muinaisuudesta ja varsinkin helleeniläisyyden ja kristinuskon murrosajasta. Nykyaikaisen n. s. realistisen novellikirjallisuuden kanssa ei W:llä ollut vähintäkään yhteyttä. Tuo äärettömän pitkälle venytetty erityiskohtain maalaileminen, tuo pienimpiin pikkuseikkoihin asti ulottuva ulkonaisten ilmiöiden tarkkaaminen, joille ilmiöille semmoisinaan vaaditaan lukijan huomiota, vähät siitä oli niissä aatetta tai ei — se ei voinut olla Wiknerin tehtävä, sillä häntä ilmiöt ylimalkaan huvittivat ainoastaan mikäli niitä käypi katseleminen «sub aeternitatis specie» (ikuisuuden kannalta).

Novelleista vanhin on eräs viehättävä skitsi «*Filosofens ungdomsdrömmar*» (1863), jossa tekijä kertoo, kuinka nuori Plato uhrasi nuoruutensa rakkauden ja runoustaiteen, jolle hän alkuaan oli aikonut antautua, pyhittääkseen elämänsä filosofialle. Tässä W. oikeastaan kuvailee omaa itseänsä siihen aikaan elämästään, jolloin kutsumuksensa hänelle selvisi. «*Min moders testamente*» (1869) nimisen novellin aine on siltä ajalta, jolloin kristinusko levisi pakanamaailmaan. Kreikkalainen nuorukainen *Adeimantos* luopuu lemmitystään ruvetakseen palvelemaan ehdotonta puhtautta, jonka kän luulee näkevänsä Artemis-jumalattaren haamussa. Hän on suuren filosoofin Apolloniuksen rakkahin oppilas ja toivoo kerran saavansa filosofian valon kirkkaasti loistamaan ihmiskunnalle. Mutta hänen kristityn äitinsä testamentti, s. o. muutamat pergamenttikaistaleelle piirretyt sanat, jotka vasta pitkän ajan perästä äidin kuoltua joutuvat hänen käsiinsä, saattavat nuorukaisen toisiin ajatuksiin ja valmistavat hänen mieltänsä kristinuskoa vastaanottamaan. Sallimuksesta hän eräässä haaksirikossa tulee viskatuksi Pathmossaaren rannalle, missä hän kohtaa apostoli Johanneksen. Entisestä filosoofista tulee nyt uuden uskon tunnustaja, joka vihdoin kuolee marttiiran kuoleman Efesuksessa ja «joka ei milloinkaan saanut sijaa ihmiskunnan suurten ajattelijain riveissä». Vahinko vaan, että itse kertomus päättyy juuri ratkaisevan käännekohdan sattuessa s. o. Adeimantoksen kohdatessa Johanneksen, jotta lukija ei saa lähempää tietoa siitä, millä tavalla kääntymys tapahtuu. — *Mantegnas engel* (1877), jota muutamat

pitävät W:n paraimpana novellina, on oikeastaan kokoonpantu kahdesta kertomuksesta, josta etevämpi liikkuu Kristuksen ajalla; sekin käsittelee kreikkalaisen pakanan kääntymyshistoriaa. — Novellissa «*Den hederliga väfvaren från Korinth*» (1878) on W. koetellut voimiaan satiirisella alalla. Kertomuksen aiheena on näet muutamat «Samtiden» nimisessä C. F. Bergstedtin aikakauskirjassa julkaistut arvostelut W:n kirjoista, joita varsin ankarasti moititaan turhanpäiväisestä saivartelemisesta, «dialektisesta puujalkahypystä» y. m. Wikneria ei ole, niin sanoo «Samtiden», yleinen tutkimus koskettanut; hän vaan hämähäkin tavoin lapaa omasta itsestään kaikellaista, joka ei lämmitä eikä valaise. Nämät syytökset näkyvät loukanneen W:ia, päättäen tuosta satiirisesta vastineesta, joka kuitenkin on sangen lauhkeata laatua. Itsensä hän esittelee rehellisenä kankurina, jonka kudoksella on kuten keisarin uusilla vaatteilla se ominaisuus, ettei sitä voi nähdä, ja vihdoin hän muuntuu hämähäkiksi. Muutamia sivuiskuja kyllä myös saapi «Herra Criticus», mutta yleensä pilkan kärki, jos siinä kärkeä on, melkein enemmän tavoittelee tekijää itseä kuin hänen vastapuoltansa. W:n pelko saattaa toiselle vääryyttä teki hänen, vaikka kylläkin älysi koomillisuuden, vähemmän taipuvaksi käyttämään tuota pistävää pilkkaa, joka edellyttää tarpeellisen määrän ilkeyttä. Onnistuneemmalta tuntuu meistä novelli «*Ett stycke textkritik*» (1878), jonka toiminnan pohjana on nykyaika. Päähenkilö Axel Bille, joka jo kouluaikanaan ja sitten yhä edespäinkin on pakoitettu kulkemaan tiensä elämän läpi yksinäisenä ja väärinkäsitettynä, sentähden ettei hän voi luopua siitä, mitä pitää oikeana, on varsin hyvin sommiteltu, samoin kuin toiselta puolen hänen ystävänsä, tuo heikko, omantuntonsa kanssa tinkivä Klas Hallstedt. Sivuhenkilöt ovat runsaalla huumorilla kuvatut.

Kokoelmaan «Vittra skrifter» on otettu myöskin kaksi helppotajuista filosoofista esitelmää, molemmat aaterikkaat ja huomiota ansaitsevat: *Narkissossagan och Platonismen* (1879) sekä *Kulturens offerväsen* (1880). Edellisessä tulkitsee W. kreikkalaista tarua Narkissoksesta, joka rakastuu omaan kuvaansa lähteessä ja sitä katsellessaan kutistuu kukaksi, joka hänestä on saanut nimensä. W:sta sopii tämä vertauskuvaksi kreikkalaiselle kansanhengelle, joka on kohonnut tajuamaan ihmisihanteen ja rakastunut siihen, mutta koska tämä ihanne oikeastaan oli vaan kuvastus siitä itsestään, ei ole voinut pysyttää sitä ja saada siitä tyydytystä. Ihmisen Narkissostuska on se, että juuri kun luulee saavuttavansa ja voivansa py-

syttää ihanteen, niin tämä haihtuu, koska oikeastaan silloin pitääkin kiinni omasta itsestään. Tästä tuskasta vapautuu vasta nähdessään ihmisihanteen toteutuvan oman itsensä ulkopuolella todellisessa personallisuudessa, jota voipi rakastaa saattamatta sitä haihtumaan. Epäilemättä W. oli saanut tähän tulkitukseen aiheita muistoistaan omasta sisällisestä kehityksestään siltä ajalta, jolloin hän elävästi oli tuntenut kuinka ihminen tarvitsee ei ainoastaan ajateltua tai mielessä kuviteltua Kristusta, vaan Kristuksen, joka on historiallinen todellisuus. — Kertomuksessa «*Kulturens offerväsen*» (1880) näyttää hän kuinka jokainen kultuurin edistysaskel, yksityisihmisessä tahi ihmiskunnassa kokonaisuudessaan, vaatii uhrinsa. Toinen kansanluokka on pakoitettu ankaaraan ruumiilliseen työhön, jotta toinen voisi viettää elämänsä hienoutuneissa nautinnoissa. Sivistys kartuttaa tarpeet useinkin nopeammin kuin keinoja niiden tyydyttämiseen, josta syntyy moninaisia kärsimyksiä. Niinpä esim. korkealla kultuurin kannalla vaaditaan avioliiton rakentamiseen niin paljon, että tämä vasta edistyneemmällä ijällä käypi mahdolliseksi. Näin tavoin kultuurin synnyttämät tarpeet joutuvat ristiriitaan luonnontarpeiden kanssa. W. huomauttaa, mitä kaikkea pahaa tämä aikaansaapi — rupeamatta kuitenkaan tutkimaan, kuinka se voitaisiin poistaa. Kirjoituksen arvo olisi luullaksemme kohonnut, jos tekijä olisi ainakin koettannt selittää tosi- ja valekultuurin eroitusta sekä osottaa, missä määrin nuo uhraukset ovat välttämättömän tarpeelliset, missä määrin taas ne riippuvat semmoisista oloista, joita voisi poistaa. Kultuurin harhasuunnat eivät ole samaa kuin kultuuri. Monta puolta tuosta laajasta aineesta koskettelee W. liian pintapuolisesti, esim. kysymystä, onko muutamain kansankerrosten yhteiskunnallinen kurjuus välttämätön seuraus siitä työnjaosta ihmisten kesken, joka tekee korkeamman henkisen sivistyksen mahdolliseksi, tai voidaanko kurjuus poistaa saattamatta ihmiskunnan korkeampia harrastuksia, esim. tieteen ja taiteen alalla, vaaranalaisiksi. Mitä hän avioliitosta lausuu, siihen oli lähinnä syynä n. s. Wicksellin riita. Silloinen fil. kand. *Knut Wicksell* (sama joka noin vuosi takaperin kävi Helsingissä) oli näet vähän aikaisemmin esittänyt uus'malthusiaaniset teoriansa liiallisesta väenlisääntymisestä sekä sen estämisestä ja niillä aikaansaanut suurta levottomuutta. Muutamilta tahoilta Wikneriä syytettiin yksimielisyydestä Wicksellin kanssa, mutta siinä hänelle tehtiin väärin; sitä vastaan W. myöhemmin itsekin pani vastalauseen. Kuitenkin hän lausuntojensa

epämääräisyydellä voidaan sanoa antaneen jotakin aihetta tähän väärinkäsitykseen.

Vaikka Wikner ei milloinkaan ruvennut papiksi, oli hänellä kuitenkin aina harras halu saarnatoimeen. Jo lapsena ollessa ilmaantui hänessä tämä taipumus; vielä on säilyssä saarna, jonka nuori W. oli sepittänyt Pitkänäperjantaina v. 1847 aineesta «Jumala on rakkaus» ja joka ilmaisee niin nuoressa pojassa tavatonta edistyskantaa. Vanhempana hän usein esiintyi saarnamiehenä, milloin Upsalan alkeisoppilaitoksen nuorisoa varten toimeenpannuissa jumalanpalveluksissa, milloin muissakin tilaisuuksissa. Nämät saarnat, jotka sittemmin painettuina julkaistiin, poikkeavat sekä väritykseltään että kirjoitustavaltaan tavallisista saarnaesitelmistä. Oikeastaan ne ovat uskonnonfilosofillista laatua, mutta osottavat samalla tekijänsä harrasta kristillistä mieltä ja runsasta kokemusta uskonelämän salaisuuksista. Niitä esitelmiä, mitkä tekijä piti koulunuorisolle, tuskin muut kuin vanhemmat ja edistyneemmät oppilaat lienevät oikein käsittäneet, mutta mahtoivat ne heihin tehdä sitä syvemmän vaikutuksen. W:n muut uskonnolliset kirjat kuuluvat yhteen filosoofisten kanssa, jotka kaikki suoranaisemmin tai välillisemmin koskettelevat uskonnollista probleemia.

Olemme jo maininneet, että tutustuminen Boströmin filosofiaan teki Wikneriin mitä tehokkaimman vaikutuksen. Koko hänen filosoofinen mietiskelynsä edellyttää tätä järjestelmää, jota hän aluksi kannatti, sittemmin osittain muodosteli ja vihdoin suorastaan vastusti. Ymmärtääksemme W:ia ajattelijana on siis välttämätöntä jossakin määrin tutustua tähän järjestelmään.

Christoffer Jacob Boström, syntynyt 1797, professori käytöllisessä filosofiassa Upsalassa 1842—63, kuollut 1866, oli luonut filosoofisen järjestelmän, jota hän opetti pääasiallisisesti suullisten esitelmien ja ainoastaan vähemmän kirjojen kautta. Sovittelemalla yhteen, mitä hän itse on julkaissut, sen kanssa mitä hänen oppilaansa ovat saattaneet tietoomme, käypi kuitenkin mahdolliseksi tutustua puheena olevaan oppiin *).

---

*) Yleiskatsaus Boströmin järjestelmään on luettava filosoofin omatekoisessa elämäkerrassa „Svenskt Biografiskt lexikon"issa. — Lyhyen ja sangen selvän esityksen samasta opista on myös Wikner antanut kirjassaan „Om den svenske tänkaren Boström", Kristianiassa, 1886.

Boströmin filosofia voitaneen helpoimmin käsittää katsellessa sitä sen suhteessa Hegelin oppiin, jonka kanssa se on läheisessä yhteydessä, Boström kun etenkin asettuu Hegelin vastakohdaksi. Hegelin mukaan kaikki todellinen on *vastakohdan yhteys*. Boström hylkää tämän opin, koska muka se, mikä on vastakohdan yhteys, on ristiriitaista, ja ristiriitainen rikkoo ajatuksen ensimmäisen lain. Siis todellista ei voi myöntää vastakohdan yhteydeksi. Kuitenkin Hegelin väite pitää paikkansa tähän ajalliseen maailmaan katsoen: tämä todella on täynnänsä ristiriitaisuutta ja puutetta. Jos tämä maailma olisi ainoa, niin Hegel olisi oikeassa. Mutta koska todellista ei voida myöntää vastakohdan yhteydeksi, niin seuraa siitä, Boströmin mielestä, ettei tämä maailma ole tositodellisuutta; se on *ilmiömaailma*. Sentähden, koska joka tapauksessa täytyy löytyä tositodellisuutta (sillä muutenhan ei edes ilmiömaailmaa voi olla olemassa), olemme pakoitetut otaksumaan tämän aistillisen, ajallisen maailman perustukseksi toisellaista maailmaa, yliaistillista ajatonta maailmaa, jolla on tositodellisuuden ominaisuus. Tässä on Boström yhtä mieltä kreikkalaisen muinaisuuden suuren ajattelijan *Platon* kanssa, joka myös piti aistoilla havaittavia olioita todellisten katoamattomien olioiden, *aatteiden* (ideain), varjoina. Sikäli on Boströmiä syystä sanottu «Ruotsin Platoksi». Kuitenkin eroaa hän Platosta siinä, että jälkimmäinen pitää ikuisia olioita ainoastaan ideoina, edellinen sitä vastoin personallisuuksina.

Boströmin mielestä on näet todellisuus samaa kuin *elämä* ja elämä samaa kuin *itsetieto* eli personallisuus. Itsetieto on ikäänkuin se aine, josta kaikki oikeastaan on tehty. Täydellisimmässä merkityksessä todellilinen on täydellisin itsetieto; tämä on ehdoton personallisuus = Jumala. Jumala on täydellisesti s. o. täysin selvästi itsetietoinen, äärelliset oliot sitä vastoin ovat epätäydellisesti (enemmän tai vähemmän hämärästi) itsetietoiset.

Äärelliset oliot ovat tosimuodossaan katsottuina Jumalan ajatuksia tai, kuten Boström sanoo, «tajuamia» (förnimmelser), mutta semmoisina itse personallisia olentoja. Niiden todellinen oleminen on juuri samaa kuin että ovat Jumalan tajuamat: ne ovat sikäli olemassa näkymättömällä, ajasta ja paikasta vapautuneella tavalla. Sillä *oleminen on yleensä samaa kuin olla tajuttu* («vara» är = «förnimmas», tämä on yksi Boströmin pääväitteitä ja sen kautta on hänen filosofiansa «idealis-

mia»); tosioleminen on samaa kuin olla täydellisesti tajuttu, s. o. Jumalan tajunnan esineenä.

Äärelliset personallisuudet muodostavat Jumalassa ja toistensa yhteydessä systemaatillisen kokonaisuuden, henkimaailman, Jumalan valtakunnan. Näihin personallisuuksiin eivät kuulu yksistään yksilölliset, inhimilliset personallisuudet (katsottuina tosiolossaan), vaan myös kollektiiviset personallisuudet. Boström näet nimittää myös perheitä, valtioita, vieläpä eri säätyjä ja yhdyskuntia valtiossa «personallisuuksiksi», ei ainoastaan kuvallisessa vaan varsinaisessa merkityksessä sekä semmoisina myös Jumalan tajuntaan sisältyneinä. Jokainen korkeampi personallisuus sisältää kaikki alhaisemmat, niinkuin suurempi luku sisältää kaikki pienemmät, ja jokainen personallisuus sisältyy korkeampaansa samoin kuin pienempi luku isompaan. Jumalaa voipi verrata korkeimpaan lukuun, joka sisältää kaikki muut, mutta joka itse ei sisälly mihinkään muuhun.

Koska nyt jokainen äärellinen personallisuus on toisiin siinä suhteessa, että se osaksi sisältää ne, osaksi sisältyy niihin, niin äärellisen personallisuuden itsetietoisena täytyy myös tajuta muut. Mutta mikäli jokainen äärellinen personallisuus kuitenkin on jotakin erinäistä, muista eroitettua (sillä muutenhan ne eivät olisi luvultaan useampia vaan yhtyisivät), sikäli tajuaa se toisia *epätäydellisellä* tavalla. Tämän epätäydellisen tajuamisen kautta juuri aistillinen aika- ja paikkamaailma syntyy. Aistillisen maailman *oleminen* ei ole muuta kuin: olla äärellisten personallisuuksien epätäydellisen tajunnan esineenä. Luonto on siis olemassa ainoastaan äärellisten personallisuuksien tajuamisen kautta; mitään olemassaoloa sen ulkopuolella luonnolla ei semmoisenaan ole; toisin sanoin luonto on vaan ilmiömaailma, s. o. kullakin äärellisellä olennolla on oma ilmiömaailmansa. Että kuitenkin luonnossa löytyy järjestystä ja lainmukaisuutta ja että eri äärellisten personallisuuksien ilmiömaailmain välillä vallitsee jonkunmoinen sopusointu, tulee siitä, että kuitenkin *saman* ikuisen yliaistillisen maailman epätäydellinen kuvastus itsekussakin äärellisessä personallisuudessa muodostaa *hänen* ilmiömaailmansa. Tähän ilmiömaailmaan kuuluu myös itsekunkin empiirinen minuus, s. o. hänen minuutensa ruumiiseen sidottuna ja ajassa olevana; jokainen sellainen minuus on tosin äärellisen, mutta kuitenkin ikuisen, ajattoman minuuden ilmiö.

Jumala on siis alkuperusteena äärellisille olennoille, välittömästi niiden tosiololle (= niiden puhtaalle henkisyydelle), mutta välillisesti niiden

olemiselle aistillisessa maailmassa. Mitään luontokappaleiden, esim. kasvien ja eläinten, tajuamisia ei ole Jumalassa itsessään. Ihminen ei ole sielun ja ruumiin yhdistys, koska hän oikeastaan on pelkkä henki, ja ruumis ainoastaan on hengen ilmiöllinen muoto. Ihmisessä ovat *järki* ja *aistillisuus* vastakkain; hän on järjellinen mikäli hän tajuaa tositodellisuutta semmoisenaan, aistillinen taas mikäli hän tajuaa ilmiöllisen maailman. Yksi hänen järkensä ilmauksia on filosofia, jossa ihminen teoreetisesti katselee olioita ikiolossaan (sub aeternitatis specie).

Siveysoppi katselee ihmistä vapaasti toimivana ilmiömaailmassaan toteuttaakseen omaa tosiolentoansa sekä ikuista suhdettaan yhteiskuntaan ja Jumalaan. Erityisellä mieltymyksellä on Boström käsitellyt valtio-oppia, koska, kuten hän sanoo, siinä on ollut enimmin uudestaan tehtävätä. Jokainen valtio on B:n mielestä, niinkuin muutkin yhteiskunnat, tosiolemukseltaan (Jumalan silmissä) personallisuus, joka sisältää yksilölliset ihmispersonallisuudet eliminänsä ja jolla on oma ilmiömaailmansa erillään siitä, mikä sen yksityisillä jäsenillä on itsetiedossaan. Boström menee niinkin pitkälle, että väittää kullakin silloisen Ruotsin valtion neljällä säädyllä, aatelilla, papeilla, porvareilla ja talonpojilla olevan pohjanaan ikuisen, personallisen olennon. Aistillisesti olemassa oleva valtio on ikuisen valtion ilmiö ja semmoisena välttämättömästi yksinvaltainen; yksinvaltias on ikäänkuin näkymättömän valtiopersonallisuuden haltija ja hänen käskyjensä vastaanottaja, joita hän sittemmin antaa valtion muille jäsenille. Oikeastaan Boström pitää ainoana todella järjellisenä valtiolaitoksena sitä, joka Ruotsissa vallitsi hänen aikanaan s. o. vuodesta 1809 vuoteen 1866, sillä se eduskunnanmuutos, joka viimeksi mainittuna vuonna lakkautti nelikamarijärjestelmän, oli Bströmin mielestä pelkkää järjettömyyttä, ja hän pelkäsi, että se veisi Ruotsin perikatoon.

Tämmöiset ovat, aivan yleisin piirtein kuvattuina, perusaatteet Bströmin järjestelmästä, joka oikeastaan vaatisi paljoa laajemman selvityksen kuin mihin tässä on tilaisuus. Jokapäiväiselle käsityskannalle tietysti sellainen oppi, että aistilliset, näkyväiset, käsin tunnettavat kappaleet ovat «tositodellisuutta» vailla, tuntuu eriskummalliselta paradoksilta. Mutta tässä katsannossa *kaikki* filosofia on eriskummallinen. Kaikki filosofia koettaa oikaista tavallista käsitystä todellisuudesta, ja ellei sitä tekisi niin olisi filosofia joutavinta maailmassa. Tältä kannalta siis ei voi Bströmin filosofiaa vastaan mitään muistuttaa. Mutta tärkeämpiäkin muistutuksia on

tehty. Varsinkin on Boströmin valtio-oppi vanhoillisen ja yksinvaltaisen suuntansa tähden saanut kotimaassa paljon moitetta vapaamielisiltä sanomalehdiltä. Tähän moitteeseen on syytäkin — ei kuitenkaan sentähden että filosofia olisi velvollinen valtio-opissa yksipuolisesti kannattamaan liberaalisia ja tasavaltaisia aatteita, vaan koska syystä voi filosofialta vaatia kantaa, joka on näitä vastakohtia, «vanhoillisuutta» ja «liberaalisuutta» y. m. ylempänä ja jolta se saattaa korkeammaksi yhteydeksi yhdistää, mitä suhteellisesti oikeutettua voipi löytyä näissä yksipuolisissa käsityksissä, joihin jokapäiväinen tajunta on piintynyt. Kysymystä eri valtiomuotojen, esim. yksinvallan ja tasavallan etevämmyydestä ei voi, niinkuin Boström yrittää, yleisten järjenperusteiden nojalla, vaan ainoastaan soveliaisuusnäkökohtain mukaan ratkaista, jonka vuoksi siihen on annettava eri vastaus eri aikain ja maiden olojen mukaan. Paljon pahastusta on Boström myöskin herättänyt opillaan, että yhteiskunnat ja vieläpä eri säädytkin varsinaiselta olemukseltaan ovat ikuisia personallisuuksia. Tuntuu siltä kuin lukisi luvun *Kabbalasta*, jossa tavataan kokonainen joukko ylempiä ja alempia yliaistillisia olentoja, enkeleitä, ylienkeleitä, kerubeja ja serafeja Jumalan ja ihmisen välinä. Kieltämättä tuntuu hiukan koomilliselta ajatella noita «yliaistillisia personallisuuksia», kuten Ranskan valtio, Saksan valtio, Ruotsin valtio ja viimemainitun sisällä nuo 4 säätyä, aateli, papit, porvarit ja talonpojat, joiden «ilmiöllisillä ilmestyksillä» Ruotsi oli siunattu vuoteen 1866 asti ja meidän maamme on vielä tänä päivänä. Mikä suhde on ajateltava vallitsevaksi näiden yliaistillisten olentojen ja heidän aistillisten kuvainsa välillä? Eihän liene tarkoitus, että Saksan ja Ranskan sotiessa toistensa kanssa tositodellisuudessa serafi «Saksa» käypi sotaa serafi «Ranskaa» vastaan, taikka että porvarien ja talonpoikain kiistellessä valtiopäivillämme, ikuisuuden kannalta katsoen, kerubi «Porvarissääty» on tukkanuottaisilla kerubi «Talonpoikaissäädyn» kanssa. Mutta missä suhteessa sanottujen yliaistillisten personallisuuksien olettaminen tekee maalliset olomme vähintäkään käsitettävämmiksi; ja mitä hyötyä on näin ollen koko oletuksesta?

Onpa Boströmin järjestelmä ollut ankarain hyökkäysten esineenä toiseltakin taholta, nimittäin kirkon puolelta. Boströmin oppi voidaan tosin sanoa uskonnolliseksi luonteeltaan, se kun panee huomiota ikuiseen tositodellisuuteen ja personallisuuden merkitykseen, mutta poikkee kuitenkin melkoisesti voimassa olevasta kristinopista. Se kieltää kolminaisuusopin,

Kristuksen jumaluuden ja hänen täydentekevän vanhurskautensa. Koska Jumala ehdottomana on ikuinen ja muuttumaton, niin ei jumalalliseen maailmanhallitukseen saa ajatella sisältyväksi erityisiä ja erinomaisia sovitustöitä. Jumala itsessään ei toimi mitään; ainoastaan meidän nähdäksemme eli meidän käsittääksemme hän toimii. Selvää on, etteivät kirkon miehet voineet tällaisia väitteitä hyväksyä. Lisäksi oli Boström tehnyt hyökkäyksen erästä erityistä kirkon oppia vastaan julkaisemalla lentokirjan «*Om helvetesstraffen, våra teologer och prester allvarligen att förehålla*», jossa hän koettaa todistaa tuon opin järjettömäksi. Tämä lentokirja saattoi hänen ankaraan riitaan teoloogisten vastustajain kanssa.

Nämät hyökkäykset, jotka eivät tapahtuneet filosoofien puolelta eivätkä kohdanneet järjestelmän itse perustuksia, tuskin voivat suurestikaan tieteellisissä piireissä sen arvoa halventaa. Suurempi vaara näkyi koituvan eräästä hyökkäyksestä, jonka teki filosoofinen vastustaja. Lehtori *Johan Jakob Borelius* Kalmarista julkaisi näet 1859 laajan arvostelun Boströmin filosofiasta. Borelius, joka vakaumukseltaan oli Hegeliläinen, tahtoi kumota muun muassa Boströmin opin, että olla on samaa kuin tulla tajutuksi, koska siitä muun ohessa olisi seurauksena, ettei mitään erehdyksiä ja epätosia arvostelmia löytyisi, sillä kaikkihan silloin olisi, mikäli se tajutaan ja niinkuin se tajutaan. Boreliuksen arvostelu, joka monessa kohdin on sattuva, olisi ainakin ansainnut parempaa kohtelua kuin mitä Boström sille osotti. Hän näet antoi vastineen, jossa vastustajaa mieskohtaisesti parjattiin mitä törkeimmin sanoin. Jo nimikin «*Den spekulativa filosofen Johan Jakob Borelius i Calmar*» antaa esimaun sisällyksestä, joka tuottaa Boströmille kaikkea muuta kuin kunniaa. Tätä vastaan Borelius sitten jälleen julkaisi kirjoituksen, onnistumatta sanottavammin järkähyttää vastapuolensa vankkaa arvoa, joka pysyi sittenkin kun Borelius itse oli päässyt filosofian professoriksi Lundiin (1866). Boströmin filosofia pysyi jotenkin yksinvaltaisena filosofiaa harrastavissa piireissä Ruotsissa — vaikka se tämän maan ulkopuolella ei tieten ole saanut ainoatakaan kannattajaa. Useammat Boströmin oppilaista — professorit *Ribbing*, *Nyblaeus*, *Sahlin*, *Leander* sekä suuri joukko dosentteja — ovat istuneet tai istuvat vielä filosofian opetusistuimilla Upsalassa ja Lundissa. Muutamat runsaslahjaiset nuoret miehet, jotka ovat kannattaneet samaa oppia, ovat aikaisen kuoleman kautta tulleet estetyiksi täyttämästä heihin kiinnitettyjä suuria toiveita, esim. *Kr. Claëson* ja *D. Klockhoff*.

Selityksenä, miksi Boströmin filosofia synnyinmaassaan on saavuttanut niin suurta kannatusta, on mainittu, että se muka on *ruotsalaiskansallinen* luonteeltaan, joka ominaisuus etenkin osottautuu sen suuressa selvyydessä ja yksinkertaisuudessa sekä siinä, että se (Kaarle XII:n tavoin) uskaliaasti lyö poikki probleemin aistillisen mailman olemassaolon perustuksesta. Kieltää ei voi, että järjestelmä on verrattain yksinkertainen ja helppo kauttaaltaan käsittää, mutta tämä riippuu sen abstraktisuudesta, joka ilmaupi siinä, että se rajoittuu kaikkein yleisimpiin metafyysillisiin määräyksiin. Ylipään se laiminlyö sovelluttaa näitä empiiriseen olemassaoloon; kun B. taas yrittää semmoista sovelluttamista, niinkuin valtio-opissa, silloin hän syöksee päistikkaa erityisseikkoihin, vaatien semmoiselle ohimenevälle aikailmiölle, kuin Ruotsin valtiolaitokselle vuosina 1809—1866 ikuisen pätevyyden arvoa. Wikner lausuu selittääkseen miksi Boströmin filosofia on saanut niin laajaa kannatusta Ruotsissa: «Ruotsalaisen luonteessa on pyrkimys selvyyteen, joka kernaasti luopuu erityisseikoista, kunhan vaan kokonaisuus tulee tarpeeksi valaistuksi ja jota sentähden sanomattomasti viehättää pilvetön talvipäivä kaikessa ylevässä yksitoikkoisuudessaan.» — Meistä näyttää kuitenkin siltä kuin voisi paremmalla syyllä sanoa tätä järjestelmää «Upsalalaiseksi» kuin «Ruotsalaiseksi» ilmiöksi. Upsalan ja Tukholman välillä on kauvan aikaa ollut olemassa jonkunlainen henkinen vastakkaisuus, mikä on syvästi vaikuttanut Ruotsin sivistysoloihin. Olisipa liian pintapuolista katsoa sitä ainoastaan vanhallaolijaisuuden ja vapaamielisyyden vastakohdaksi; pikemmin voisi sitä ehkä sanoa syvyyden ja keveyden ristiriidaksi, jotka ominaisuudet kumpikin löytyvät ruotsalaisten luonteessa, kuten Tegnérkin huomauttaa:

«Emellan Fransmans fjäderlätta sinne
Och Tyskens allvar, grundeligt men tungt,
Det svenska lynnet håller midteln inne» j. n. e.

(Ranskalaisen höyhenen kevyisen mielen ja saksalaisen perinpohjaisen mutta raskaan totisuuden keskivälillä on ruotsalaisen luonne» j. n. e.)

Tukholman henki edustaa ranskalaista ainesta ruotsalaisten luonteessa, joka on antanut heille nimen «Pohjan ranskalaisiset». Upsalan henki edustaa germaanilaisuutta ruotsalaisluonteessa, sillä ovathan ne sentään pohjoisgermaanejakin. Boströmin filosofia on tämän jälkimmäi-

sen hengen tuote, eikä siltä suinkaan puutu ansioita, etenkin siinä, että se antaa niin suurta arvoa personallisuudelle. Mutta mitä tuohon kiitettyyn selvyyteen tulee, niin se ei suinkaan estä, että järjestelmää tarkemmin tutkiessa pian huomaa monta hämärää kohtaa; sen Wiknerkin sai kylläksi kokea. Se nuoriso, jota Boström oppi-isänä Upsalassa kasvatti, eli siellä henkisessä katsannossa ikäänkuin ulkomaailman hälinältä suljetussa paikassa, väliäpitämättömänä ajan polttavista kysymyksistä. Sillä Boströmin opin päävikoja on juuri, että se perusaatteittensa ylen suuren abstraktisuuden takia ei voi tarjota mitään selitystä aistillisen maailman (luonnon ja historian) laadusta, eli siitä, minkätähden tämä on sellainen kuin se on. Tämmöinen selitys on kuitenkin filosofian varsinainen tehtävä. Boströmin filosofiassa ei mikään silta vie ajattomasta maailmasta ajalliseen. Vika on juuri siinä, että sen mukaan filosofialla on tekemistä ainoastaan ajattoman olevaisuuden kanssa. Mutta filosofialla on tekemista ajallisenkin kanssa, niin pitkälle ja siinä määrin kuin käy osottaminen sen yhteyttä korkeimpien perussyiden kanssa; sillä onhan semmoista yhteyttä toki olemassa. Koska luonto ja historia B:n opissa eivät ole missään todellisessa yhteydessä korkeimpien perussyiden kanssa, niin tämän opin on mahdotonta tehdä niistä selkoa. Boströmillä sen tähden ei ole mitään luonnonfilosofiaa eikä historian filosofiaa, ei mitään estetiikkaa tahi kasvatusoppia; tässä kohden hänen oppinsa ei vedä vertoja *Kant*in, *Schelling*in, *Hegel*in ja *Herbart*in järjestelmille, ne kun ainakin ajaksi ovat suuresti vaikuttaneet eri tieteisiin, esim. luonnontieteisiin, historiaan, teologiaan, lakitieteeseen, taidetieteeseen y. m. Kummako siis, että mainittu oppi, vaikka se niin kauvan on ollut yliopistoissa vallitsevana, kuitenkin on niiden ulkopuolella vaikuttanut verrattain vähän Ruotsin sivistysoloihin.

(Jatk.)

Th. Rein.

Kulttuurin uusimmasta voittomaasta.

Jaapanin tilastollisen vuosikirjan johdosta.

III.

Opetustoimi eli *Instruction publique* käsittää yhdeksännen osaston Jaapanin tilastollisessa vuosikirjassa, ja siihen kuuluu 16 taulua ynnä toinen niistä diagrammeista, jotka ovat kirjaan liitetyt. Tämä osasto on puheena olevan kirjan merkillisimpiä osia, koska se varsinkin on opetustoimen kautta kuin Jaapanin kansa pyrkii eteenpäin Euroopan sivistyneitten kansojen esimerkin mukaan.

Ensiksi annetaan yleisessä taulussa tietoja erilaisten opetuslaitosten sekä niiden opettajain ja oppilaitten lukumäärästä. Tämän taulun numerot eroavat muutamissa kohdin erityistaulujen numeroista, vaan poikkeukset, joitten syyt osaksi ovat selitetytkin, saanevat tässä jäädä sikseen, koska eivät vaikuta pääasiaan.

V. 1888 oli Jaapanissa yhteensä 27,946 opetuslaitosta, siitä 2,463 yksityistä (privées); muista 25,444 oli julkisia (publiques) ja 39 mainitaan valtion ylläpitämiksi (de l'Etat). Kokonainen lukumäärä ei ole paljoa suurempi kuin mitä se oli v. 1871, jolloin löytyi 27,672 opetuslaitosta; v. 1883 teki lukumäärä 31,792, jonka jälkeen se on alentunut.

Opettajiston lukumäärä on samalla tavoin vaihdellut, tehden v. 1878 68,683 ja 1888 69,817 henkeä, (niistä $^1/_{20}$ naisia), väliajalla summa oli jo suurempikin. Oppilaitten määrä, joka v. 1878 oli 2,325,639, teki v. 1888 3,055,380, (niistä enemmän kuin $^1/_3$ naisia). Vuosina 1882—85 mainitaan oppilaita olleen enemmänkin kuin v. 1888, mutta tilasto silloin ei ollut täydelleen luotettava; lukuun oli otettu myöskin sisäänkirjoitettuja oppilaita, jotka eivät käyneet koulussa. Myöhempinä vuosina on jätetty pois näitä olemattomia oppilaita, eikä vähennys siis itse asiassa ole ollut muuta kuin näennäinen.

Erityistaulut osottavat tarkemmin, miten yleinen koulunkäynti on Jaapanissa. Kouluijässä olevia lapsia löytyi viime päivänä joulukuuta 1888 6,920,345, joista lähemmäs puolet eli 3,277,489 kävi kansakouluissa;

3,114,857 ei ensinkään ollut kansakoulussa; 527,999 oli niistä eronnut suorittamatta täydellistä kurssia. Miten koulutetut ja koulua käymättömät suhteutuvat toisiinsa nähdään seuraavista numeroista, joissa myöskin on tehty eroa sukupuolten välillä. Tuhatta lasta kohti oli koulua käyviä ja käymättömiä

	Poikia	Tyttöjä
Koulussa käyviä	630	302
» käymättömiä . .	370	698
Yhteensä	1,000	1,000.

Tästä näkyy, että oppia paljon vähemmässä määrässä annetaan tytöille kuin pojille. Omituista kyllä viime vuosiviisikön tilasto näyttää osattavan että suhde koululasten ja koulua käymättömien välillä on huononemaan päin. Vuonna 1883 oli näet Jaapanissa

	Poikia	Tyttöjä
Koulussa käyviä	693	355
» käymättömiä . .	307	645
Yhteensä	1,000	1,000.

Lieneeköhän tämä aleneminen pysyväisempää laatua vai sellaista ohimenevää taantumista, joka tavallisesti seuraa suurempain aineellisten tahi henkisten ponnistusten jälkeen, sitä meidän ei ole mahdollinen ratkaista.

Joka tapauksessa Jaapanissa saadut tulokset ovat erinomaisia verrattuina esim. siihen, mitä Suomessa nähdään. Sillä jollemme lue sunnuntai- ja kiertokoulujen oppilaita koulutettujen lukuun, — ja jokainen tietää, että niiden saavuttama oppi on kovin vaillinainen — niin kouluijässä olevasta tuhannesta lapsesta ainoastaan noin 150 meillä nauttii opetusta kansakoulussa, joka on arveluttavan vähän. Täytyy lisätä, että Jaapanin tilastossa on kouluijäksi luettu 6—14, Suomessa 7—16 ikävuosien väliaika.

Opettajia on Jaapanin julkisissa kouluissa ja yksityisissä kansakouluissa paljon: 25,953 koululla on yhteensä 62,516 opettajaa, toisin sanoen tulee keskimäärin lähes kolme opettajaa koululle, kun Suomen 1,010 vakinaisella kansakoululla samana vuotena oli opettajia 1,332. Jaapanin kansakouluissa onkin paljon enemmän oppilaita, keskimäärin 113 koulua kohti. Meillä on opettajattaria enemmän kuin opettajia (711 : 621) mutta Jaapanissa miesopettajat olivat valtaavana enemmistönä 59,511 : 3,005.

Vuodesta 1883 opettajain lukumäärä on suuresti vähentynyt: se teki silloin 87,549 miestä ja 4,087 naista; vähennys tekee siis tämän ajan kuluessa 28,038 mies- ja 1,082 naisopettajaa.

Edessämme olevan vuosikirjan avulla voimme myöskin taloudelliselta puolelta arvostella Jaapanin kansakoulun asemaa. Mainitun valtakunnan menot opetustointa varten tekivät v. 1888 yhteensä 9 $^1/_2$ miljoonaa yen'iä eli 49,232,800 markkaa, ja suurin osa siitä eli lähemmäs 41 $^1/_2$ miljoonaa meni kansakoulujen ylläpitämiseksi. Enemmän kuin puolet maksettiin opettajiston palkkaamiseksi; keskimäärin tulee jokaisen opettajan osaksi noin 396 markkaa. Mitä kunnat sen lisäksi maksavat emme saaneet käsillä olevasta lähteestä selville.

Lähinnä kansakouluja otamme lukuun erilaiset oppikoulut, niin kutsutut écoles moyennes ordinaires, écoles normales ordinaires, écoles spéciales, écoles supérieures des filles ja écoles diverses, joita vastannee suomalaiset nimitykset reali- ja alkeisopistot, ammattikoulut, tyttökoulut sekä kaikellaiset opistot. Mahdollista on, että yksityiskohdissa erehtyy käyttämällä näitä meille tunnettuja nimityksiä; tilastolliset taulut eivät tässä kohden anna riittävää ohjetta; joka tapauksessa ei muuta kuin suurimmalla varovaisuudella voi tässä kohden verrata Jaapanin ja Euroopan oloja.

Eri opistojen merkitystä voi johonkin määrin arvostella niiden lukumäärän sekä opettajien ja oppilasten luvun mukaan. Lopussa vuotta 1888 löytyi

Tavallisissa keskikouluissa,	joita	oli	48,	opettajia	593	ja	oppilaita	10,386.
Tavallisissa oppikouluissa,	»	»	46,	»	578	»	»	5,078.
Ammattikouluissa,	»	»	65,	»	503	»	»	11,135.
Tyttökouluissa,	»	»	18,	»	169	»	»	2,444.
Kaikellaisissa opistoissa,	»	»	1,777,	»	4,117	»	»	87,867.

Edellisten vuosien tiedoista näkyy, että tyttökoulujen ja kaikellaisten opistojen luku ja oppilasmäärä on ripeästi kasvanut vuodesta 1884. Eri tauluissa osotetaan, miten ammattikoulut ja kaikellaiset opistot ovat opetusaineen mukaan luokitettavat. Ammattikouluista 15 tarkoittaa matematiikan, 10 kaupan, 8 lakitieteen, 7 lääkeopin, 6 maanviljelyksen, 3 eläinlääkäritieteen, 3 piirustuksen, 3 navigatsioonin opettamista j. n. e. Oppilaita oli 5,532 lakitieteen, 1,546 lääketieteen, 1,136 kaupan, 1,012 matematiikan opettamista varten perustetuissa opistoissa; muissa vähemmin.

Kaikellaisten opistojen ryhmä, opetusaineitten mukaan järjestettynä, osottaa, että useimmat ovat kieliopetusta varten perustetut, — koko 744 opistoa, joissa käy 29,606 oppilasta, tarkoittaa jaapanin ja kiinan kielen opetusta; englanninkielen opettamista varten löytyy 356 opistoa, joitten oppilasluku nousee 27,135; siihen tulee vielä 84 kiinan ja englannin kielten sekä aritmetiikan opettamista varten perustettua koulua, sekä saksan ja ranskankielten opettamista varten 15 ja 8. Käsityökouluja on 226, joissa käy 6,504 oppilasta; matematiikan opetusta tarkoittaa tässä ryhmässä 121 oppilaitosta, j. n. e. Opettajapalkat eivät ole suuria: keskimäärä tekee eri ryhmissä 172—439 yen'iä, siis noin 890—2,250 markkaa, vähimmin kaikellaisissa opistoissa, enimmin tavallisissa oppikouluissa.

Erittäin valaiseva on taulu, joka luettelee valtion ylläpitämiä opetuslaitoksia.

Siinä on Tokion yliopisto ylinnä 128 opettajineen, joista 18 on muukalaisia. Oppilaista nauttii stipendiä 177, maksuja suorittavia on 561, yhteensä 738. Muista opistoista, jotka ovat valistuksen ministerin valvonnan alaisina ja joita emme vielä ole erikseen maininneet, huomattakoon opistot taiteita, musiikkia ja kuuromykkiä varten. Keisarillisen huoneen ministerin alle kuuluu kaksi koulua aatelisia varten, toinen poika-, toinen tyttökoulu. Sota- ja laivastoministerien valvottavina ovat upseerien kasvattamista tarkoittavat opistot, joitten oppilaat melkein kaikki nauttivat stipendiä. Sellaisia oli 2,460 ja 509, kun maksavien luku ei tehnyt enempää kuin 55 ja 43. Valtion kustannukset ylläpitämistään opistoista ovat hämmästyttävän vähäiset: kaikki valistuksenministerin hoidettavat opistot, yliopisto siihen luettuna, eivät vuotena 1888—89 maksaneet valtiolle kuin 3,700,000 markkaa.

Yhteydessä koulutilaston kanssa annetaan myöskin tilastollisia tietoja kirjallisuudesta. Jaapanissa ilmestyi v. 1888 345 sanomalehteä ja aikakauskirjaa; sen lisäksi koko 305 saman vuoden kuluessa oli lakannut ilmestymästä (!). Verrattuna Suomen oloihin tämä on ylen köyhä sanomalehdistö; meillä kolmatta miljoonaa ylläpitää toista sataa sanomalehteä ja aikakauskirjaa. Kirjoja ilmestyi Jaapanissa v. 1888 11,273 teosta; siitä 551 oli vanhojen teosten uusia painoksia ja 456 oli käännöksiä. Alkuperäisistä kotimaisista teoksista saavuttavat kaikellaiset kuvateokset (gravure, écriture et peinture) ensi sijan; niitä ilmestyi 2,590; sitten tulevat järjestyksessä romaanit ja novellit (861) ja lakitiede (711). Kaunokirjalli-

suuteen kuuluvat myös runoteokset, joita ilmestyi jaapaninkielellä 377 ja kiinankielellä 82; jälkimmäinen kieli siis yhä vielä säilyttää osan sitä valtaa, jota sillä niin kauvan on ollut Jaapanissa. Emme voi päättää, ovatko kirjallisuuden eri ryhmät merkitykseltään kohoamassa vai alenemassa, meillä kun ei ole vastaavia tietoja edellisiltä vuosilta. Muut tieteet ovat edustetut vähemmällä määrällä teoksia: maanviljelys 541, kasvatusoppi 540, maantiede 514, uskonto 488, matematiikka 420, musiikki 403, valtioelämä 342, lääketiede 308 j. n. e.

Kääntykäämme tämän jälkeen Jaapanin kansan taloudelliseen elämään. Siinäkin kohden tilastollinen vuosikirja antaa runsaasti tietoja.

Jaapanin viljelty alue ei ole suhteellisesti suuri, mutta täyttää kuitenkin varsin hyvin kansan tarpeen, josta kiitos osaksi tulee maan edulliselle ilmanalalle. Suuressa osassa valtakuntaa ehtii saada kaksi, eteläisimmässä kolmekin satoa yhtenä vuotena samasta maasta. Riisi on tärkein viljakasvi: sekä alueeseen että satoon nähden se voittaa muut samallaiset viljelyskasvit, rukiin, vehnän ja ohran yhteensä. Riisiviljelykseen käytetty ala oli noin 2,700,000 hektaaria, ja siitä saatiin v. 1889 lähimmiten 60 miljoonaa hektolitraa, vaikka sato mainittuna vuotena oli noin 10 miljoonaa hektolitraa vähempi kuin tavallisesti, sen tähden, että kova myrsky oli häirinnyt riisin kukkimista. Keskimäärin tulee Jaapanissa korjattua viljaa (riisiä, vehnää, ruista ja ohraa) noin 30 hektolitraa henkeä kohti, mutta Suomessa ainoastaan 7—8 hektolitraa, herneet, perunat ja nauriit siihen luettuna, ja tämä paraiten osottaa, kuinka erilaisissa oloissa mainitut kansat elävät. Mainitkaamme vielä, että Jaapanissa säännöllisesti viljellään teetä niin suuressa määrin, että vuotuisesti viedään noin 27 miljoonaa kilogrammaa ulkomaille. Kuinka paljon kotona kulutettu tee tekee, sitä ei voida tilastollisesti määrätä, mutta se summa on hyvin suuri, koska kaikki kansanluokat yleisesti nauttivat tätä juomaa.

Hevosia ja karjaa pidetään sitä vastoin suhteellisesti vähemmän Jaapanissa kuin meillä. Jaapanin hevosto nousee puoleentoista miljoonaan, Suomen 254,526, ja karja siellä ei ole paljoa lukuisampi kuin meillä: 1,011,261 : 966,511. Varsoja ja nuorta karjaa arvattavasti ei ole otettu lukuun Jaapanin tilastossa, ja me olemme sentähden jättäneet ne pois Suomeen katsoen. Jos pitää ottaa nekin lukuun, kallistuu vertaus vielä enemmän Suomen puoleen.

Meidän viinanpolttoa vastaa Jaapanin *sakén* valmistus, joka vuosina 1883—89 yhä on noussut. Viime mainittuna vuotena oli tätä tavaraa ja viinaa valmistavia tehtaita 15,708 (Suomessa 48), ja sitä paitsi löytyi Jaapanissa 912,544 tehtailijaa, jotka valmistivat sakéta kotitarvetta varten. Jälkimmäisten valmistamaa määrää ei ole mainittu; tehtaissa valmistettiin 688 miljoonaa litraa tavallista sakéta ja sitä paitsi 25 miljoonaa litraa viinaa tahi erityisiä saké-lajeja, (meillä 7,054,060 litraa). Tämä tekee henkeä kohti Jaapanissa 17, mutta Suomessa lähes 3 litraa. Luultavasti saké ei ole läheskään niin väkevää kuin viina, mutta kun vielä ottaa lukuun kotitarvevalmistuksen, näkee helposti että tavaranmenekki yleensä on hyvin suuri, ja arvattavasti myös vahingollinen.

Seuraavista tauluista näkee selvästi, miten ripeästi teollisuus kehittyy Jaapanissa. Kankaita valmistettiin v. 1885 62,353,000 markan, mutta v. 1888 157,252,000 markan arvosta. Näitä tavaroita erotetaan kahteen luokkaan: *tissus pour vêtement* ja *tissus pour ceinture;* edellisen ryhmän merkitys on paljoa suurempi. Silkkiä valmistetaan Jaapanissa suuressa määrässä ja puhtaasta silkistä valmistetut tavarat jo yksistään tekevät arvoltaan 36 prosenttia koko summasta.

Paraiten käypi kuitenkin kaupasta ja merenkulusta näkyviin, miten suurenmoinen Jaapanin taloudellinen kehitys on ollut viime vuosikymmenen aikana. Viennin arvo on vv. 1880—89 noussut 151 miljoonasta 361 $^1/_2$ miljoonaan, ja tuonnin 211 miljoonasta 342 miljoonaan, — kaikki Suomen markoissa luettuna. Varsin omituista on nähdä, miten eri lailla tämä vienti ja tuonti jakautuu eri maitten suhteen. Tyydymme mainitsemaan sellaisia summia, jotka nousevat yli 2 miljoonaa yen'iä (= 10 $^1/_3$ milj. markkaa).

Jaapanin vienti v. 1889 edustaa seuraavia arvoja:

Amerikan yhdysvaltoihin . .	134	miljoonaa	markkaa
Ranskaan	72	»	»
Kiinaan	66	»	»
Englantiin	39 $^1/_2$	»	»

jonka ohessa vietiin puhdasta rahaa tahi jaloja metalleja Jaapanista Indiaan ja Siamiin 18 $^1/_2$ ja Kiinaan 6 miljoonan arvosta. Tuontiin katsoen mainitut maat sitä vastoin tulevat aivan toiseen järjestykseen, niistä kun tuotiin tavaroita Jaapaniin:

Englannista	134	miljoonan	arvosta
Kiinasta	68	»	»
Indiasta ja Siamista . . .	58	»	»
Amerikan yhdysvalloista . .	31	»	»
Saksasta	25	»	»
Ranskasta	17	»	»

Puhdasta rahaa tahi jaloja metalleja tuotiin sen lisäksi Yhdysvalloista ja Englannista Jaapaniin 34 ja 32 $^1/_2$ miljoonan arvosta.

Viennissä edustavat silkki ja silkkitavarat yksistään noin 164 miljoonan arvoa, riisi 38 miljoonaa, tee 31, kalatavarat 12 miljoonaa j. n. e. Tärkeimmät tuontitavarat ovat sitä vastoin raaka pumpuli ja pumpulivalmisteet 118 miljoonan arvosta; kaikellaiset kankaat edustavat 38 miljoonaa, rauta ja raudanvalmisteet 24 miljoonaa, petroleumi 23 $^1/_2$ miljoonaa, tieteelliset koneet 22 miljoonaa j. n. e.

Merenkulussa ulkomaalaiset laivat suuresti voittavat jaapanilaiset: v. 1889 lähti Jaapanin satamista 786 ja tuli sinne 796 ulkomaalaista höyrylaivaa, kun vastaavat summat kotimaisille höyrylaivoille tekivät ainoastaan 275 ja 283. Erotus on yhtä tuntuva laivojen kantavuuteen nähden; sitä vastoin purjelaivojen suurempi luku on jaapanilaisten puolella.

Mitä lähimmässä yhteydessä taloudellisen kehityksen kanssa ovat posti- ja telegraafilaitokset, kulkuneuvot ja pankit. Niistäkin antaa edessämme oleva teos paljon tietoja.

Postilaitoksen kehitys on selvimpiä tunnusmerkkejä, miten pitkälle kansa on ehtinyt sivistyksen tiellä. Jaapani ei tässä kohden ole pitkälle päässyt, sillä tuhatta asukasta kohti ei tule kuin 3,95 postilähetystä eli vähä enemmän kuin Suomeen katsoen tulee jokaista henkeä kohti! Saksassa tulee kutakin asukasta kohti vastaanotettuja postilähetyksiä lähes 31, Englannissa vielä enemmän. Edistymistä vallitsee kuitenkin Jaapanissa tälläkin alalla; v. 1879 ei vielä tullut kuin 1,57 lähetystä tuhannelle jaapanilaiselle. Lähemmäs puolet lähetyksistä ovat Suomessa sanomalehtiä ja aikakauskirjoja, mutta Jaapanissa painotuotteet eivät vielä tee kuin seitsemännen osan koko lukumäärästä. Omituista kyllä on postilaitosten luku Jaapanissa viime aikana vähentynyt, tehden v. 1883 5,373, mutta nyt ainoastaan 3,710; Suomessa niitä on 340 ja uusia tulee lisään joka vuosi. Suurin osa Jaapanin ulkomaalaisesta postista tulee Amerikan yhdysvaltojen ja

Kiinan osaksi; Venäjän kanssa Jaapanin postiyhdistys sitä vastoin, naapuruudesta huolimatta, on mitättömän vähäinen. Sähkösanomia tulee vuotuisesti Jaapanissa 7, Saksassa 44 sataa henkeä kohti.

Rautateihin on Jaapanin valtio pannut noin 178 ja yksityiset yhtiöt 393 miljoonaa, yhteensä 571 miljoonaa, kaikki markoissa luettuna; rautateitten pituus tekee 1,940 kilometriä. Tästä näkee, että rakennuskustannukset ovat olleet hyvin suuret, keskimäärin noin 294,000 markkaa kilometriltä. Suomella on melkein sama pituus (1,875 km.) rautateitä ja se on niistä maksanut — jos myöhemmin tehdyt lisätyötkin otetaan lukuun — 143 miljoonaa, eli keskimäärin 79,000 markkaa kilometriltä. Niinpä tuleekin Suomessa 7,87 kilometriä, Jaapanissa vaan 0,3 kilometriä rautatietä 10,000 asukasta kohti. Rautateitten tulojen ja menojen erotus eli käyttämisvoitto tekee Jaapanissa uusimpain tietojen mukaan 13 miljoonaa, Suomessa 4,668,000 markkaa. Tässä kohden edistys kuitenkin käy suurin askelin; v. 1883 puheenalainen voitto ei ollut Jaapanissa kuin 5 miljoonaa, v. 1885 se teki 3 $^1/_2$ miljoonaa markkaa.

Pankkiliike Jaapanissa on kehittynyt; pankkeja on 137, sen lisäksi 152 filiaalia eli «succursales»; niitten kantarahastot nousevat 316 $^1/_2$ miljoonaan markkaan, vararahastot sen lisäksi noin 73 $^1/_2$ milj. Pankkien ulosantama setelimäärä on 473 $^1/_2$ miljoonaa; niiden voitto teki v. 1888 59 miljoonaa. Viime vuosikymmenen kehityksen hedelmiä nähdään tässäkin; v. 1879 pankkien kantarahastot eivät vielä tehneet kuin 206 miljoonaa, vaikka pankkeja silloin oli enemmän. Talletukset tekivät 1888 vuoden lopussa 388 ja pankkien antamat lainat 443 $^3/_4$ miljoonaa.

Eri taulussa ilmoitetaan, miten pankin osakkeet jakautuvat eri kansanluokkien välillä. Aateli eli kvasoku omistaa 37 %, entinen sotilasluokka eli samurai 10 %, heimin luokka kaikki muut osakkeet, kauppiaat yksinänsä 25 %. Samurai-luokan varallisuus nähtävästi on heikolla kannalla, sillä sen omistama osakemäärä on vähenemään päin; muitten kohoaa.

Löytyy sitä päitsi lukuisasti maanviljelystä, kauppaa tahi teollisuutta tarkoittavia yhtiöitä, joitten kantarahastot tekevät 608 miljoonaa. Rautatieyhtiöt tulevat ensiksi noin 175 miljoonan pääomalla; sen lisäksi löytyy yhtiöitä vesikulkuneuvojen käyttämiseksi (77 milj.); kauppayhtiöillä on kantarahastona noin 77 miljoonaa, kaikellaiset teollisuuden yhtiöt melkein saman määrän. Silkkiteollisuus tässäkin kohden saavuttaa etevän sijan.

Postisäästöpankki on jo saanut suuren merkityksen Jaapanissa: kassoja on 3,071, sisäänpanijoita 786,000 ja niiden saatavat tekivät 1888 vuoden lopussa noin 100 miljoonaa markkaa. Postisäästöpankki perustettiin Jaapanissa v. 1875.

IV.

Emme tietysti voi muuta kuin vähimmäksi osaksi esittää niitä runsaita ja monipuolisia tietoja, jotka Jaapanin tilastollinen vuosikirja 159 sivulla ja numerojen supistuneessa muodossa antaa sikäläisten olojen valaisemiseksi. Niinpä olemmekin jättäneet useat erityistaulut kerrassaan sikseen, puhumatta detaljeista, jotka ovat valaisevia, mutta veisivät liian pitkälle yksityisseikkoihin. On kuitenkin jälellä kokonainen osasto, joka välttämättömästi on huomioon otettava, se näet, joka valaisee Jaapanin valtion sisällistä järjestelyä. Valtion kulunkiarviot ja päättyneet tilit kuvaavat näet mitä selvimmällä tavalla itäisen Aasian saarikansan sisällistä elämää.

Katselkaamme ensiksi kulunkiarvion debet-puolta, ja me huomaamme että valtio saapi tarpeelliset *tulonsa* seuraavista lähteistä:

Maavero (impôt foncier) antaa vuotuisesti . .	204	miljoonaa.
Vero sakén valmistamisesta	78	»
Tulosuostuntavero	5	»
Tupakkivero	9 1/2	»
Karttapaperivero	3	»
Pankkien ja yhtiöitten suorittamat maksut . .	2	»
Muut sisälliset verot	18	»
Tulli	21 1/2	»
Erilaiset lupakirjat, sisäänkirjoitusmaksut y. m. .	9	»
Tulot valtion laitoksista ja omaisuudesta . . .	42	»

Yhdessä kaikellaisten tulojen ja korkojen kanssa Jaapanin valtiotulot tilivuotena 1890—91 nousivat noin 403 miljoonaan markkaan. Sen lisäksi vielä lainoja, myydystä valtionomaisuudesta saadut tulot j. n. e. noin 35 miljoonaa markkaa.

Menoista tulevat ensiksi huomioon valtion lainojen korot ja kuoletukset, 108 miljoonaa, suurin osa maksettavia korkoja. Valtion velka te-

keekin 1,318 miljoonaa, puhumatta 206 miljoonasta liikkeessä olevia valtiokassansitoumuksia. Veloistaan Jaapani maksaa korkoa 4, 5, 6, 7 ja 7 $^1/_2$ prosenttia; ulkomaalaisista veloista 7 %. Valtiokassansitoumusten arvo, joka vielä 1881 nousi 546 miljoonaan, on vähin erin saatu laskeutumaan 206 miljoonaksi, toisin sanoen tämä vaihteleva velka on osaksi muutettu pysyväiseksi korkoa kantavaksi velaksi. Liikkeessä olevan paperi- ja metallirahan arvellaan nousevan 748 miljoonan markan arvoiseksi.

Toiseen sijaan menojen puolella tulee tietysti armeijan ja laivaston kustannukset. Armeijaan menee lähes 61 miljoonaa vuotuisesti, laivastoon noin 31 miljoonaa, sekä sen lisäksi molempiin yhteisesti ylimääräisiä menoja lähes 34 miljoonaa. Siis 126 miljoonaa puolustuslaitokseen, vaikka Jaapani silloin ei ollut sodassa kenenkään kanssa, ja vaikka valtakunta on siinä onnellisessa asemassa, ettei sen todellakaan tarvinne sotaa pelätä. Sotaväkeä saadaan asevelvollisuuslain perustuksella; armeijan miesluku tekee 230,000 miestä; laivastossa, johon kuuluu 32 sotalaivaa, palvelee 14,185 miestä. Keskimäärin kustannukset siis, jos tykistöt, laivat y. m. jätetään sikseen, tekevät noin 510 markkaa miehestä, kun sitä vastoin Saksassa tulee keskimäärin miestä kohti 1,140 markkaa. Mutta tässä kohden vertaukset varsinkaan eivät pitäne paikkaansa sen erilaisuuden tähden, joka mainittujen maitten ja niiden laitosten välillä on olemassa.

Edellämainittujen ministeristöjen jälkeen muistuu mieleen se, joka edustaa kulkuneuvoja. Se kuluttaa tarpeisiinsa vuotuisesti 22 $^3/_4$ miljoonaa; sitä paitsi 10 miljoonaa jokien parantamiseen y. m.

Sisäasiain ministeristön osaksi ei tule kuin lähes 5 miljoonaa, mutta maakuntien hallinnon kustannukset nousevat 26 $^1/_2$ miljoonaan, ja poliisilaitos lähemmäs 2 miljoonine kustannuksineen on niinikään tähän osastoon luettava.

Finanssiministeristö maksaa vuotuisesti lähes 22 miljoonaa, kun siihen lukee myös revisioonioikeuden (cour des comptes).

Oikeudenhoito maksaa noin 20 miljoonaa vuodessa. Tätä asiaa varten perustetun ministeristön ohessa löytyy yksi korkein oikeus, 7 oikeutta vedottuja asioita varten, 99 alioikeutta sekä 194 rauhantuomaria. Tuomarien yhteenlaskettu lukumäärä on 675, virallisten asianajajain 90, sen lisäksi 5,429 alempaa virkamiestä. Siviiliasioista tulevat kaikissa oikeuksissa ensimmäiseen sijaan rahoista nostetut riidat (affaires relatives aux monnaies); alioikeuksissa oli niitä 85, appellatsiooni-oikeuksissa 71 ja korkeimmassa oikeudessa 53 % kaikista asioista. Kriminaaliasiain joukossa

huomataan ensiksi rikokset toisen omaisuutta vastaan (72 %), sitten rikokset yleistä ja yksityistä turvallisuutta vastaan (crimes et délits contre la paix publique, & contre la personne) 14 ja 7,5 %. Siveyttä koskevia rikoksia emme kummassakaan ryhmässä tapaa, ja selitys siihen oli jo edellisessä kirjoituksessamme luettavana.

Ministeristö maanviljelystä ja kauppaliikettä varten tarvitsee vuotuisesti vähän yli 5 miljoonaa; sen lisäksi löytyy erinäinen virasto Yeson eli Hokkaidon asuttamista varten, jolla vuotuisesti on käytettävänä noin 11 1/2 miljoonaa.

Opetusasiain ministeristön määrärahat eivät tee kuin 5 miljoonaa; ulkomaanasiain ministeristön ei täydelleen sitäkään.

Mainitsemme vihdoin hallitsijan määrärahat, keisarillisen neuvoston ynnä lakkautetun diète imperiale'n kustannukset y. m. jotka nousevat 20 miljoonaan, ja olemme luetelleet kaikki suuremmat erät Jaapanin valtion menoarviossa.

Vielä on pari tilastollista taulua, jotka ansaitsevat huomiota ennenkuin me jätämme tämän aineen.

Viimeinen osa tilastollista vuosikirjaa, koskeva hallintoa ja valtioelämää, antaa muun muassa tietoja, miten Jaapanin kansanedustus on kokoonpantu, ja vaikka kyllä eduskunnalla ei voine olla suurta valtaa maassa, jossa hallitsija on yksinvaltainen, ovat nuo kansallisen itsehallinnon idutkin niin tärkeät, ettei niitä tässä voi jättää sikseen. Hokkaido eli Yeso ja eräs piiri Kiu-Siun saaressa eivät vielä ole saaneet oikeutta valita edusmiehiä, emme tiedä mistä syystä.

Voidakseen tulla valitsijaksi täytyy jaapanilaisen olla vähintäin 25 vuotta, suorittaa välittömässä verossa 15 yen'iä (= 77 markkaa 40 penniä), ja pitää hänen sitä ennen olla vuoden aikaa vakinaisesti asuvana piirissä. Ollakseen vaalikelpoinen edustajakamariin, täytyy olla vähintään 30 vuotta ja suorittaa valtiolle suoranaista veroa 15 yen'iä. Keisarillisen huoneen ministeristön virkamiehet, erilaiset tuomarit, veronkantomiehet, poliisimiehet, papit y. m. eivät saa tulla valituiksi. Armeijassa ja laivastossa palvelevat henkilöt, kvasoku-sukujen päämiehet, vararikkoiset ja kansalaisoikeutensa menettäneet eivät saa valita eivätkä tulla valituiksi.

Vuonna 1890 tapahtuneissa vaaleissa oli valittujen luku lain mukaan 300; vaalipiirejä (circonscriptions électorales) oli 257. Valitsijamiehiä oli 453,895, joista 32,689 ei saapunut ääntänsä antamaan.

Paitsi tätä edustajakammaria löytyy maakunnallinen kansanedustus *conseils généraux*, jonka asia on keskustella ja äänestää muutamista kulungeista sen mukaan kuin paikalliset suostunnat sen myöntävät *).

Nämä conseils généraux kokoontuvat vuotuisesti, ja siihen voi tulla valituksi 25 vuotta täyttäneet jaapanilaiset, jotka enemmän kuin 3 vuotta ovat asuneet piirikunnassaan sekä maksavat maaveroa enemmän kuin 10 yen'iä (= 51 markkaa 60 penniä). Poikkeuksen tekevät virkamiehet, papisto sekä sellaiset, jotka ovat tuomitut vuoden vankeuteen. Valitsemaan on jokainen oikeutettu, joka on täyttänyt 20 vuotta, vakinaisesti asuu piirissä sekä suorittaa maaveroa 5 yen'iä (25 markkaa 80 penniä) eikä ole vankeuteen tuomittu. Vaalissa osallisina olemaan oli v. 1888 1,505,183 jaapanilaista oikeutettuna; valittaviksi kelpasi samana vuotena 803,795 kansalaista; valittuja oli 2,054, jotka jakautuivat 45 piiriin.

Voipi kyllä puutteita ja vaillinaisuuksia löytää siinä valtioelämässä, jonka pääpiirteet tulevat Jaapanin tilastollisessa vuosikirjassa näkyviin, mutta kieltämätöntä on, että uusi ja toivorikas elämä on alkamaisillaan Jaapanin kansalle. Jos Euroopan mallin mukaan tehdyt lait ja laitokset jo kahdenkin vuosikymmenen kuluessa ovat ehtineet pysyväisesti saada jalansijaa mikadojen vanhassa, läpi vuosisatoja muilta kansoilta suljetussa valtakunnassa, niin on täydelleen oikeutettu odottaa, että Aasian ikivanhan ja Euroopan uusimman kulttuurin yhdistymisestä on syntyvä runsaita ja hämmästyttäviä hedelmiä. Koko historiassa yksinäisenä näytelmänä on tämä kokonaisen kansan perinpohjainen kääntyminen uusille urille sitä paitsi niin merkillinen, että se kaikkialla ansaitsee huomiota, vaikkei ottaisikaan lukuun, mitä seurauksia tämä mullistus voi tuoda mukanaan Aasian ja samassa koko maailman oloille.

E. G. Palmén.

---

*) Tässä, kuten useassa paikassa, ei ole aivan helppo tarkasti kääntää niitä supistuneita muistutuksia, jotka tilastollinen vuosikirja antaa; Ranskaksi muistutus kuuluu: „Les Conseils généraux sont institués pour discuter et voter le budget de dépenses à faire d'après les fonds fournis par les taxes locales et l'ordre de leur perception". Että monessa kohden olemme käyttäneet meillä tunnettua nimeä, esim. tulosuostuntavero, revisioonioikeus j. n. e., tarkoittamatta Suomen ja Jaapanin olojen täydellistä vastaavaisuutta, lienee itsestäänkin selvä

Savonlinna.

Muuri seisoo vauhdissa virran vankka,
Syöksyn särkee, kuohu se käypi sankka,
Haapasalmen asuja, ammon varhain
Maan mi puolti vartija ollen parhain
Aikana harhain.

Täällä hellii Luonnotar vettä, rantaa:
Tuhat tummaa Pihlaja saarta kantaa,
Haapaselkään Päivätär säteet sarjoo,
Lahdet helmin läikkyvät, sulle tarjoo
Tunturit varjoo.

Astu linnaan, muistele maasi aamut!
Siellä vastaan astuvat isäin haamut:
Nuorukainen, kohtalo kansan armaan
Työsi tahtoo: vertoja ootko varmaan
Oolavin harmaan?

Päätät silloin puolesta maasi seistä,
Sankar'innoin muuriksi käyt sen eistä;
Voitot aikain saakohot jalon hinnan:
Maasi suojaks' vankemman tarjot rinnan,
Kuin Savonlinnan.

Mutta voimas miekanko on ja muurin?
Hengen voima voimista ompi suurin.
Suomalainen, kansasi päivä koittaa,
Työhön, toimeen, valohon Väinö soittaa,
Valoon, mi voittaa!

E. H.

Viimeinen neuvo.

Kai nyt, kun luotasi läksin,
He kertovat lapsestas,
Ja kaiketi monta kertaa
On katkera kuulemas.

Kentiesi jo tänään kuulet
Mun lietona langenneen,
Ja huomenna ehk' on lapses
Jo horjunut uudelleen.

Kentiesi he kertovat sullen
Kurjuutta ja vaivaa vain
Ja kyynelkylpyjä paljon
Mun maailmanmatkaltain.

Mutt' totuudesta jos kerran
Mun kertovat poikenneen,
Ett' astelen vilpin tietä
Ja unhotan oikeuden,

Oi silloin älkösi usko,
On valhetta kuulemas!
Näin viime neuvosi, äiti,
Ei unhotu lapseltas.

Severi.

Suomalainen Teaatteri.

E. v. Wildenbruch: Leivonen. — V. Sardou: Voimakkaita naisia. — L. Fulda: Työlakko. — Molière: Luulosairas. — M. Vuori: Ihmisten tähden. — G. v. Numers: Elinan surma. — Shakespeare: Kesäyön unelma.

Huomattava ja arvokas on suomalaisen teaatterin tänsyksyinen näytäntökausi ollut. Paitse useita ennestään tunnettuja kappaleita, joiden joukossa klassillisiakin, on teaatteri yleisölleen tarjonnut kaksi kotimaista ja kolme ulkomaista todellista «premieeriä» antaen meille täten mitä selvimmät todistukset omasta työinnostaan sekä kotimaisen näytelmätaiteen elpymisestä.

Mutta onkinpa meillä kansallisen näyttämön johtajana sellainen mies kuin t:ri Bergbom, ja näyttelijöitä sellaisia kuin rouva Aalberg-Kivekäs. Näiden molempain ansioksi se on luettava, että hra v. Numersin mahtava kappale «Elinan surma» on saavuttanut suosion ja menestyksen, joka on merkillisyytenä mainittava vastaisuudessa kirjoitettavan näytelmätaiteemme historiassa.

Mutta alkakaamme alusta. Kuten usein ennenkin alkoi teaatteri tänäkin syksynä näytäntösarjansa antamalla kansannäytäntöjä alennettuihin hintoihin. Niinpä esitettiin «Papin perhe», «Elämä on unelma» y. m. Virallisesti on näytäntökausi sentään luettava alkaneeksi vasta 16 p:nä Syyskuuta, jolloin «premieerinä» näyteltiin meillä näihin saakka tuntemattoman *E. v. Wildenbruch*in «Haubenlerche» s. o. *Leivonen.*

On todellakin sangen hauskaa, että suomalainen teaatteri on ottanut tehtäväkseen tutustuttaa meitä n. k. nuoren Saksan näytelmäkirjailijoihin. Etevin heistä on epäilemättä Herman Sudermann, joka «Kunnia» nimisen kappaleensa kautta on voittanut melkeinpä eurooppalaisen maineen. Vaikka Sudermann tosin ei olekkaan vielä vanha saksalaisella näyttämöllä ja vaikka hän vasta onkin ehtinyt luoda ainoastaan pari kolme näyttelykelpoista kappaletta, on hänellä sentään jo sellainen nimi ja maine, että hän syystä kyllä voi alkaa sarjan. Suoraan alenevassa polvessa olisi sitten kai tullut nuori (29 vuotias) Gerhard Hauptmann, joka realistisilla näytelmillään

«Vor Sonnenaufgang» *), «Das Friedensfest» ja «Einsame Menschen» on herättänyt suurta melua ja huomiota kotimaassaan. Mutta koska nuo samaiset kappaleet enimmäkseen käsittelevät kauttaaltaan paikallisia oloja, joka seikka suuresti vaikeuttaa niiden ansionmukaista levenemistä ja käsitettäväisyyttä, niin lienee kansallisen teaatterimme johtaja pitänyt niitä sopimattomina täällä esitettäviksi.

Vaan jos kerran luemme pois Sudermannin ja Hauptmannin, niin on *Ernst v. Wildenbruch* epäilemättä huomattavin Saksan realistisen näytelmätaiteen edustajista. Ikänsä, tuotteliaisuutensa ja kirjallisen toimintansa monipuolisuuden suhteen hän taas jättää ammattitoverinsa kerrassaan jälelle. Hra v. Wildenbruch, joka nyt on 46 vuotias mies ja istuu legatsioonineuvoksena Saksan ulkoasiain ministeristössä, on jo ainakin parikymmentä vuotta työskennellyt kirjallisella alalla, vaikka hänen ensimmäinen vuosikymmenensä useine tuotteineen on jäänytkin melkeinpä kokonaan huomaamatta. Että tähän kohtaloon on syytäkin ollut, sen huomaa piankin, jos ottaa vaivakseen selailla näitä W:n aikaisempia kyhäyksiä. Kieli on hänellä kyllä aina soinnukasta ja huolellista, mutta kovin selvästi pistää parhaimmissakin paikoin Schillerin jäljitteleminen silmiin; ja Schillerin runollista aatteen lentoa ja jaloa mahtavuutta hän kuitenkin puuttuu. Siitä huolimatta on Wildenbruchilla suuri ansionsa kansallisen näytelmätuotannon ja kirjallisen elämän virkistäjänä ja nuorison innostuttajana. Kotimaisilla aiheillaan johti hän nuorison havainto- ja luomiskyvyn oikealle tolalle ja vaikk'ei hän itse kyennytkään johtamaan taajenevaa joukkoa, oli hän sentään ollut sen ensimmäinen herättäjä ja elähyttäjä. Wildenbruch käsitteli melkeinpä aina historiallisia aiheita ja teki sen vanhaan tapaan juhlallisissa iambeissa. Hänen tekniikkansa ei tosin ollut vielä saavuttanut kehityksensä kärkeä, mutta se oli ylipäänsä jotenkin taitava ja varma, jopa muutamissa realistisissa kohtauskuvauksissa, joissa mietitty vuoropuhelu tuntuvasti enensi vaikutusta, ihan mallikelpoinenkin. V:sta 1881 lähtein, jolloin hän «Karolingilaiset» nimisellä kappaleellaan mursi yleisen väliäpitämättömyyden jään, on hän julkaissut yhden teoksen kunakin vuonna. Mutta teosten lukumäärän kanssa ei hänen maineensa kuitenkaan jaksanut kasvaa. Preussissä häntä kyllä näyteltiin silloin tällöin, mutta laajemmalle eivät hänen preussiläistä historiaa käsittelevät näytelmänsä juuri ottaneet levetäkseen.

---

*) Katso Kasimir Leino, Berliinin teaatterioloista, Valvoja 1890, siv. 98.

Jos hän todella halusi voittaa mainetta ulkopuolella ylistelemiensä Hohenzollernein maata, täytyi hänen siis ryhtyä yleisempiin aineisiin käsiksi. Siihen yllytti häntä vielä sekin houkutteleva menestys, jonka äkkiä ilmestynyt kilpailija Sudermann vasta oli *Kunnia*llaan saavuttanut. Ja niin rohkaisi hän itsensä, tämä historiallisten sotatapausten kuvailija ja Hohenzollernsuvun ylistystorventoitottaja, ja sukeltausi hänkin nykyaikaiseen elämään, mistä uusimman kappaleensa *Leivosen* esille loitsi. Se, joka Wildenbruchiin tutustuu ainoastaan tämän näytelmän kautta, voi siis helposti tehdä ihan harhaan vieviä johtopäätöksiä hänen kirjallisen toimintansa laadusta ja luonteesta. Ja juuri sen vuoksi olemmekin tahtoneet muutamin sanoin häntä luonnostella.

«Leivonen» esitettiin ensi kertaa 24 p. viime Tammikuuta Münchenin Gärtnerteaatterissa ja saavutti, paikallismurteelle sovitettuna, yhdeltä taholta jotenkin lämmintä suosiota, jota vastoin sitä toisaalta moitittiin epäsiveelliseksi ja säädyttömäksi. Ja olikinhan se hiukan outoa ja rohkeata tuoda näyttämölle nuoren tytön viettely-yritys häpeällisintä laatua.

Pääpiirteissään oli nimittäin sisällys seuraava: «Leivonen» on nuori, iloinen ja turmeltumaton tyttö, joka juoksentelee keveänä ja veikeänä naimattoman tehtailijan, August Langenthalin, tiluksilla aavistamatta ensinkään että hän iloisella, viattomalla esiytymisellään on herättänyt lemmettäret valveille sekä vakavaluontoisessa, työväkensä parasta harrastavassa «Aukusti herrassa» että myöskin tämän huikentelevassa alaikäisessä veljessä Hermanissa. Leivonen — Leena hänen nimensä muuten on — asuu tehtaalla jalkapöhöä sairastavan äitinsä luona, missä paperitehtaan nuori mittamestari Ilefeld käy häntä ahkerasti ja nähtävästi menestyksellä kosiskelemassa. Nämä kolme ne nyt miehissä tuota viatonta sirkkusta pyydyskelevät, Aukusti herra ja Ilefeld rehellisissä ja luvallisissa, hulivili Herman taas peräti lihallisissa ja luvattomissa aikeissa. Ilefeldiä tyttö rakastaa, Hermanin kanssa hän mielellään laskee leikkiä, mutta synkkämielistä Aukustia hän kunnioittaa ja — pelkää. Mutta kun tämä tytön taipumuksesta tietämätönnä äkkiä ilmestyy Leenan äidin köyhään majaan pyytämään «leivosta» kunnialliseksi aviovaimokseen, silloin hän kuitenkin antaa myöntävän vastauksen äitinsä vuoksi, sillä Aukusti herra lupaa toimittaa hänet jälleen terveeksi. Ja niin jää Ilefeld suruunsa, mutta Leena muuttaa tehtaanomistajan hienoihin suojiin saadakseen Aukusti herran serkun, neiti Julianen, johdolla valmistavaa kasvatusta hänen tulevaa säätyään vastaavissa

hyvissä tavoissa. Mutta täälläpä on hänellä toinenkin ja vaarallinen kasvattaja, nimittäin tuo joutilaana vetelehtivä hulivili Herman, joka, löyhistä periaatteistaan huolimatta, pitää mokomaa aviopuuhaa julkisena «skandaalina». Mokomaa letukkaa ei herrasmies ota aviopuolisokseen, vaan — leikkikalukseen, miettii hän, toivoen kaikesta sielustaan, että hän voisi saada koko jutun raukeamaan tyhjään. Tähän tarjoupikin hyvä tilaisuus, kun Leena hädissään anoo hänen apuansa päästäkseen pakenemaan tehtaasta eronneen Ilefeldin luo. Herman on tietysti heti valmis auttamaan, mutta palkakseen tuumaa hän ryöstää tytöltä kunnian ja viattomuuden. Karkaamista ehdottaen houkuttelee hän Leena rukan yöllä kammariinsa, missä sitten näytelmän oikea *clou* eli pääkohtaus tapahtuu. Mitä tarkimmin mietityllä ja iljettävimmällä tavalla, rahoja ja juomia apukeinoinaan käyttämällä koettaa hän nimittäin saada Leenaa lankeamaan ja antautumaan hänelle. Mutta juuri vaarallisimpana hetkenä herää Leenassa vaistomaisesti tajunta turmiosta ja hän nostaa sellaisen metelin, että talonväki hypähtää jalkeille ja tunkee viettelijän asuntoon. Ankara kohtaus veljien välillä, jonka jälkeen paatunut Herman vihellellen poistuu ja Leena tunnustaa Aukusti herralle rakastavansa ja rakastaneensa ainoastaan Ilefeldiä. Jaloluontoinen Aukusti antaa hänelle vapauden ja lupaa sittenkin pitää huolen kipeästä äidistä.

Semmoinen on kappaleen juoni, joka selvästi muistuttaa Sudermannin «Kunniaa». Tässäkin ylä- ja alapiha vastatusten, tässäkin eri säätyluokkain katsantotavat ja käsitteet ristiriidassa. Ja kuten Sudermanninkin näytelmässä tunnustetaan tässäkin vihdoin, etteivät ne ota sulautuakseen yhteen. Leena ei voi perehtyä rikkaan isäntäväen kankeihin tapoihin, vaan haluaa vertaistensa keskuuteen, jonne hän kuuluu. Ja samaten kun Robert Heinecke esiytyy August Langenthal jonkunlaisena Don Quixotena, naiivina, ihmisluonteita käsittämättömänä ja sen vuoksi epäonnistuneena maailmanparantajana. Jos tarkemmin katsastaa, löytää useita muitakin Sudermannin henkilöitä vastaavia persoonia; niinpä on Heinecken rouva antanut aihetta Leenan äitiin, vanha Heinecke sosialistiseen enoon Ale Schmalenbachiin j. n. e. Kokeneelle Trast kreiville ei löydy muuta vastakohtaa kuin tuo huikenteleva nulikka Herman, joka illusioonin riistämisen ja todellisuuden paljastamisen suhteen kuitenkin toimittaa samaa virkaa.

Taiteellisessa suhteessa jää hra W:n kappale tuntuvasti alapuolelle Sudermannin «Kunniasta», missä teknillinen suoritus on todenmukaisempaa

ja varsinkin alapihan kohtaukset voimakkaampia. Ja vaikka myöntää täytyykin, että hra W:llakin on omat hyvät puolensa, (mietitty, sattuva vuoropuhelu, selvä lauserakennus ja melkoinen määrä suorituksen taitavuutta eri kohtauksissa), niin on sentään huomattava, ettei pelkillä «paisuvilla puheenparsilla» voi näytöksiä täyttää.

Mitä «Leivosen» esitykseen tulee, oli se ylipäänsä jotenkin tasaista ja sopusointuista. Neiti *Finnen* luoma kuva nimihenkilöstä oli oikein käsitetty, mutta ehkä hän sentään hiukan liioitteli vallattomuutta alussa ja raivoa lopussa. Hra *Rautio* sosialistina oli taas omalla alallaan ja silloin hän tietysti aina onnistuu. Nuo useat hauskat kamppaukset esiytyivät hyvinä luonteen selittäjinä ja koko henkilö painautui kokonaisena katselijan mieleen. Ainoa muistutuksemme on se, että hän ja vielä enemmän hra *Hemmo Kallio* (Ilefeld) herrastalon edustalla riidellessään esiytyvät liian äänekkäästi. Muuten suoriusi viimemainittukin aika hyvin tehtävästään. Hra *Sala* Aukusti herrana sai kyllä esille tämän hyvää tarkoittavan miehen mietiskeleväisyyden ja kiihkeän rakkauden. Hra Salassa huomaa usein jotakin määrää miehuuden puutetta; tässäkin roolissa tämä omituisuus tuli näkyviin, vaan se soveltui siinä varsin hyvin tuon idealistisen haaveksijan luonteenkuvaukseen. Hra *Veckman* (Hermanina) kuvasi sangen vilkkaasti ja sattuvasti nuoren bonvivantin käytöstapaa. Neiti *Stenberg* Leenan äitinä oli niinikään jotenkin moitteeton, ellei tahdo ottaa huomioon jonkunlaista maneerimaisuutta, joka hänessä tahtoo ilmaantua.

Viisi kuusi kertaa lienee tätä Wildenbruchin kappaletta näytetty enemmän tai vähemmän täyteläisille huoneille. Sitten otettiin jälleen ohjelmaan Sardoun hullunkurinen huvinäytelmä «*Voimakkaita naisia*», jota viime keväänä ehdittiin antaa vain muutamia kertoja. Kuten tunnettu, on tämä ilveily taiteellisessa suhteessa jotenkin ala-arvoinen ja useimmat henkilöt ovat pelkkiä irvikuvia. Mutta luonteiden pääpiirteet ovat sentään todellisia ja hullunkurisuushan se onkin ilveilyssä pääasiana.

Kappale esitetään muuten suomalaisessa teaatterissa huomattavalla elävyydellä ja «schwungilla». Hrat *Rautio*, *Veckman* ja *Pesonen* ovat tuiki onnistuneita, eivätkä anna heille perään neidit *Finne*, *Stenberg*, *Stenbäck* ja *Sainio*kaan, jossa teaatteri näkyy saaneen reippaan ja luontevan esittäjän iloisemmille tyttöosille, joilla ei ole syvempää tunnetta.

Jatkona aljetulle nuorta Saksaa edustavalle näytelmäsarjalle seurasi sitten 3 p. Lokak. *Ludwig Fuldan* 3-näytöksinen kappale «Das verlorene

Paradies», jolle suomentaja «runoilijan vapaudella» on uudistetussa kasteessa antanut nimeksi *Työlakko.*

Ludwig Fulda ei tietääkseni ole mikään ensi luokan kirjailija, vaikka hän jonkunlaisella teaatteritottumuksellaan on voinutkin välistä saavuttaa melkoisia menestyksiä. Ettei hän sentään tekniikkansakaan suhteen vielä hetikään ole valmis, sen osottaa selvästi tämä hänen «Työlakkonsa». Kuten jo nimestäkin voi päättää, tämä kappale käsittelee työväenasian kanssa läheisiä oloja. Kuitenkin muodostaa työväenkysymys tässä ainoastaan jylhän taustan, jota vasten selkkaukset rahapohatan kodissa sitä selvemmin esiytyvät.

Julius Bernardi on rikas konetehtaan omistaja, joka on todellinen «self made man» ja pyrkii pyrkimällä ylöspäin yhteiskunnan asteikkoa. Koko elämänsä on hän vaimonsa kanssa pyhittänyt ainoan lapsensa Edithin hyväksi ja koko hänen toimintansa keskittyy nyt siihen ainoaan ajatukseen, että saada tytär hyyiin, se on, ylhäisiin naimisiin. Edith on ibsenimäisyydeltä hajahtava teräväjärkinen, korkeimman naissivistyksen saanut neito, joka joutilaaseen ja tyhjään elämäänsä kyllästyneenä etsii uusia viehkeämpiä puolia elämältä ja luulee voivansa saada halunsa ja kunnianhimonsa tyydytetyksi ottamalla puolisokseen erään rahoja persoilevan hienon herran Richard v. Ottendorfin. Täten hän näet toivoo voivansa päästä Berliinin hienoimpaan ylimysseuraan, jonne häneltä tähän saakka tie on ollut suljettuna. Kauvan kestää kaupan hieromista apen ja vävyn välillä, ankarat ja kohtuuttomat ovat vävypojan rahavaatimukset (puolet tuloista), mutta vihdoin sovitaan kuitenkin ja kontrahti on tehty. Juuri kun kaikki näyttää rupeavan sujumaan, tulee tehtaan monivuotinen ja taitava johtaja ilmoittamaan isännälleen, että työväki vaatii palkankorotusta; ellei sitä myönnetä, aikovat tehdä työlakon. Nytkös hätä käteen tehtailijalle! *Jos* hän suostuu työväen vaatimuksiin, niin ei hän voi maksaa vävypojalleen sitä summaa, minkä tämä ehdottomasti vaatii. Eikä hän suostukaan, sillä «hän rakastaa lastaan ja haluaa tyttärensä onnelliseksi». Vaan silloinpa on työlakkokin valmis ja kova ja vaikuttava on se näytös, jossa työmiesten vaatimukset (lähetystön kautta) ja vävypojan vaatimukset sattuvat vastakkain. Röyhkeällä käytöksellään ärsyttää näet talon tuleva vävypoika työmiehiä niin, että muudan jo yrittää raivoissaan hänen kimppuunsa käymään. Kappale loppuu sentään sillä, että Edith, naimiskaupan rahallisista ehdoista vihiä saatuaan, huomaakin ostaneensa näiden raukkain toimeentulon kustan-

nuksella ylhäisen miehen, ja niin hän purkaa kaupat. Hra v. Ottendorf menee kopeana ja loukkaantuneena rukkasineen matkaansa, työmiehet saavat vaatimuksensa myönnetyiksi, pois aikova johtaja insinööri Arndt jää paikoilleen ja nähtävästi tulee hänestä vävypoika Bernardille.

Johtopäätökset ja opetukset tämmöisestä näytelmästä tekeytyvät itsestään, eikä meidän tarvinne ruveta niitä esille onkimaan. Teknilliseltä kannalta tahdomme vain muistuttaa, että tekijä on liian pitkäksi venyttänyt kappaleessa löytyviä periaatteellisia keskusteluja ja että koko ensi näytös on höllille perusteille sommiteltu. Intohimon puute ja vaikuttavien ainesten yhtäläisyys ja yksinäisyys vähentää aina tehovoimaa. Ja niin juuri tuossa mainitsemassamme näytöksessä. Vasta seuraavassa, missä vuoropuhelu ja toiminta vilkastuu ja vastakohtain avulla käy monivärisemmäksi ja täyteläisemmäksi, vasta tässä elää katsoja oikein mukana. Viimeinen näytös on heikompi, sillä silloin katselija jo arvaa päätöksen.

Suomalaista teaatteria vastaan on usein muistutettu, ettei se tahdo saada oikein luonnistumaan ylhäistä ja hienostunutta maailmaa kuvaavia kohtauksia. Ja siinä moitteessa on perää, vaikkei samassa määrin kuin ennen aikaan. Jonkunlainen kankeus ja outous vaivaa näitä näytöksiä melkein aina ja jos jonkun onnistuukin saavuttamaan oikea maneeri, niin se sitä huomattavammin erkanee ympäristöstä. Tällä kertaa oli sentään syytäkin siihen, että hra *Lindfors*in (v. Ottendorfin) käytöstapa oli elegantimpi kuin muiden, sillä onhan hän ylhäisen jeunesse doréen edustaja. Tarkkaa ja tunnollista työtä tämä ahkeroiva ja edistyvä näyttelijä aina tekee, sen huomaa. Eikä hän minkäänlaista tehtävää pilaa. Mutta lahjakkaisuuspa se juuri velvoittaakin ja Lindforsin laisen miehen ei pidä välille pysähtyä. Hänen antamansa kuva Ottendorfista oli mietitty ja valikoitu, ja hillitty hermostuminen oli paikallaan. Mutta kuulti vielä kovin selvästi läpi että tuo oli mietittyä, tehtyä; siinä kai syy, miksi keikarimaisuus välistä vivahti nousukkaan narrimaisuuteen. Vasta silloin on näytelmätaide huippuunsa kehittynyttä, kun se on luonteeseen sulautunutta, luontoa, niin että tuo hra L:n ajoittainen eleganssi esim. joka liikkeessä ilmestyy eheänä ja luontevana. — Hra *Leino* oli myötätuntoisuutta herättävä vanha herra, jonka hellyys tytärtä kohtaan tuli hyvin näkyviin. — Hra *Ahlberg* oli paljon parantunut paatostaudistaan, mutta vielä hänessä sitä sittenkin on liiaksi, jos muistamme, että hän esittää käytännöllistä koneinsinööriä. — Neiti *Kunnas*, joka muuten tahtoo olla yksi-ilmeinen, suoriusi vaikeanlaisesta

tehtävästään (Edith) jotenkin hyvin. Alussa hän haparoi pääsäveltä ja kaipasi varmuutta ja sisällystä, mutta sitäpä ei juuri luonteessakaan ollut; sittemmin hän lämpeni tehtävänsä kanssa, kasvot vilkastuivat ja ääneen ilmausi joku määrä oudompaa tunteen väriä. — Näyttämöllinen kuntoonpano oli taaskin sangen huolellista ja teki tuo käynnissä oleva tehdas erittäin hauskan vaikutuksen.

Ennenkuin pääsen käsiksi molempiin kotimaisiin alkuteoksiin, on minun vielä lausuttava pari sanaa Molièren «*Luulosairaan*» esittämisestä. Molière-tyyppien esittäjänä on hra *Lindfors* meille vanha tuttu eikä hänen luulosairaansakaan ole ehtinyt muistostamme pois syöpyä. Tosin on nykyajan arvostelevan järki-ihmisen hiukan vaikea sulattaa noita Molièren aikuisia puhetapoja, karkeuksia ja teknillisiä kömpelyyksiä eikä hänen liene kovinkaan helppo saada mitään todellista illusioonia näyttämön tapahtumista. Mutta nuo karrikeeratut henkilöt ne sisältävät sentään siksi paljo inhimillisyyttä, että ne taitavan esittäjän käsissä voivat pitää meitä hyvällä ja pirteällä tuulella.

Ja sellainenpa esittäjä hra Lindfors juuri onkin. Pieninkin liike ja äänenväre on tarkasti mietitty, että se luonnetta oikein tulkitsisi. Kaikki on nähtävästi ranskalaisten esikuvain mukaan tutkittu, vaan sentään on siinä joku määrä omaperäisyyttä. Muutaman muistutuksen tahtoisimme hänelle sentään tehdä siinä varmassa vakaumuksessa, että aiheet siihen ovat korjattavissa. Parhaimpien ja luonteenomaisimpien kasvojen ilmausten jälkeen seuraa hänellä usein huomattava voipumus eli herpoutuminen, jonka aikana näyttelijä hervahtaa tehtävästään takaisin Lindforsiksi. Tätä ei saisi tapahtua ja varmaankin on hra L. kykenevä voittamaan senkin vaikeuden. Muuten suoritettiin kappale jotenkin hyvin.

Tulemme sitten kotimaisiin «premieereihin», joita suomalainen teaatteri viime lokakuun jälkimmäisellä puoliskolla tarjosi oikein kaksittain. Vaikkapa nämä uudet «kotimaiset alkuteokset» eivät aina olisikaan parhainta tavaraa, niin on se sentään ilahduttavaa isänmaan ja suomalaisen taiteen ystäville huomata, miten toiminta tälläkin alalla on viime vuosina hämmästyttävästi vilkastunut. Varsinkin tulee vuosi 1891 pysymään tuiki merkillisenä ja unohtumattomana kotimaisen taiteen historiassa. Tämän vuoden kuluessa on näet kaksi sellaista näytelmää kuin Minna Canthin «Papin perhe» ja G. v. Numersin «Elinan surma» ensi kertaa esitetty. Hiukkastakaan liioittelematta voi otaksua, että nämä molemmat kappaleet

tulevat ainaisesti jäämään kansallisen näyttämömme repertoaariin ja varsinkin on jälkimmäinen niistä ijät kaiket kuuluva Suomen klassillisiin näytelmätuotteihin. Sillä nimellä voimme nimittäin jo täydellä syyllä kutsua semmoisia näytelmiä kuin Kiven «Nummisuutarit», Wecksellin «Daniel Hjort», Z. Topeliuksen «Regina von Emmeritz» ja G. v. Numersin «Kuopion takana».

Tällaisten teosten rinnalla hupenevat tuiki vähäisiksi kaikki kolmannen ja neljännen luokan tuotteet, joihin kuuluu m. m. Matti Vuoren vasta esitetty 3-näytöksinen näytelmä «*Ihmisten tähden*». Kotimaisena alkuteoksena se meille tarjottiin ja kantoikinhan tekijä suomalaista nimeä, kaikuihan näyttämöltä vastaamme rakas äidinkielemme ja luimmehan ohjelmassa tapahtumain olevan helsinkiläisiä. Ja kuitenkin oli se vierasta, vierasta itse tapahtumain puolesta ja vierasta niiden käsittelykin. Katselija istui siinä mietiskellen, että missä mailmassa olikaan hän tuon ja tuonkin piirteen tai luonteen ennen nähnyt. Ja siinä kun aikansa oli tuumaillut, niin selvisi se hänelle, ettei hän ollut noita henkilöitä juuri tuollaisina nähnyt, kaikessa oli rahtunen omaa, mutta paljo vanhaa, muukalaista. Koko teos tuntui olevan nähtyjen ja luettujen näytelmätuotteiden perustukselle valmistettu laitos.

Sen päätarkoitus on näyttää meille, kuinka kurjasti käy, jos «ihmisten tähden» yli varojemme elämme. Ja tämän tarkoitusperän saavuttamiseksi täytyy tekijän koota yhteen latinkiin kaikissa 10:ssä käskysanassa mainitut synnit, jotka vihdoin korvia särkevällä melulla räjähtävät oikeaksi häikäiseväksi loppuponneksi. Asessori Raunio on nainut kauniin, mutta kevytmielisen ja yleliseen elämään tottuneen tytön köyhtyneestä aatelisperheestä. Jo avioliiton ensi vuosina on tämä vaimo ollut miehelleen uskoton, mutta sittemmin on jatkunut sellainen *modus vivendi*, että rouva saa tuhlata ja hallita kuin itse tahtoo, jota vastoin asessori parka tekee työtä kuin kuormarenki voidakseen ansaita elintarpeiksi. Jos hän joskus yrittää napisemaan, saa hän vaimoltaan korskan vastauksen, että asemansa ja «ihmisten tähden» muka ollaan pakoitettuja pulskasti elämään. Sitä paitse on vieläkin eräs tärkeä syy olemassa. Avioliitosta on näet syntynyt tytär, Ella, joka tapahtumain alkaessa jo on naimaiässä. Hänelle on sopiva mies hankittava ja nuo hyvät miehet ne maksavat rahaa nykyaikana. Ja kasvatushan se vasta maksaakin. Luonnollisesti eivät asessorin tulot riitä ja sen vuoksi lainataan. Mutta pian on sekin tulolähde käytetty ja

silloin seistaan vararikon partaalla. Hyvät ystävät vielä kerran auttavat. Mutta kauvaksi ei sittenkään päästä. Entistä elämää kun on jatkettu, tirkistää konkurssi taas oven raosta. Eikä nyt asessorikaan enää millään ehdolla suostu lainaamaan. Mutta silloin pitää rouva omat neuvonsa ja alentaa itsensä pyytämään rahaa tungettelevalta rakastajaltaan, kamreeri Lagerilta, joka Ellan kosijan nimellä juoksee talossa. Tämä nautinnonhaluinen vanha elostelija toimittaakin rahat, mutta varastaa ne huostassaan olevasta kassasta. Sillä aikaa jatkuu hellä suhde hänen ja asessorin rouvan välillä, kunnes asessori heidät tapaa mitä hellimmässä *tête-à-tête*ssä ja ajaa viettelijän talostaan. Kohta tulee kassanvaillinki ilmi. Vaan silloin on sen hoitaja kadonnut (Ameriikkaan). Hänen papereistaan löydetään kumminkin asessorin nimimerkillä varustettu suuremman summan velkakirja, jonka petturivaimo on rakastajalleen väärentänyt. Epätoivoissaan ei asessori raukka tiedä muuta kuin turvautua revolveriin ja rouvan pyörtyessä lopettaa päivänsä.

Peräti vailla teaatterinomaista sommittelukykyä ja teknillisiä avuja ei hra V. kyllä ole. Joskus onnistuu hän saamaan hyvänkin ja todellakin vaikuttavan kohtauskuvauksen ja onpa joku luonnekin elävämpi ja selvempi. Mutta häneltä puuttuu alkuperäisyyttä, omatakeisuutta. Ja siinäkin on jo pahanlainen puute, vai mitä arvelette? Eikä ole asessorinrouva Rauniokaan kyllin selvästi esitetty. Emme saa tietää antautuuko hän oman nautinnonhalunsa vaiko vain kiitollisuuden velan vuoksi. Sietämättömiä pitkäveteisyyksiä ja heikkouksia toiminnassa löytyy myöskin ja erittäinkin oli meistä ensi näytös alkuvirityksenäkin kovin köyhä.

Kappale esitettiin muuten hyvin ja on tästä tuleva kiitos jaettava jotenkin tasapuolisesti hra *Leino*n (asessorin) ja rva *Rautio*n (asessorinrouvan) välillä. Jälkimmäinen kuvasi erittäin sattuvasti ja hienosti sitä naistyyppiä, jota asessorin rouva edustaa. Luonteenkuvaukseen hän ei tosin saanut mitään yksilöllistä leimaa, mutta syy siihen oli tekijän hämäryydessä. Hra L. taas osotti ilahduttavassa määrässä edistystyvänsä hillityssä ja syvemmässä näyttelemisessä. Hra *Ahlberg* oli rakastelijana kyllä hehkuva, mutta vähän maneerinomainen; naamioiminen oli epäonnistunut. Neiti *Finne* oli näppärä ja näsäviisas hemmoteltuna tyttöletukkana.

Mitäs sanoisin sitten «Elinan surmasta»? Sen ovat luullakseni jo kaikki pääkaupunkilaiset nähneet ja varmaankin ovat maaseutulaisetkin lukeneet siitä helsinkiläisissä tai paikallislehdissään. Vaan sittenkin siitä

mielellään kirjoittaa, sillä siitä voi ja kannattaa todellakin kirjoittaa. Vähintään kymmenen kertaa on «Elinan surma» nyt annettu täpötäysille huoneille ja tavatonta on yleisön ihastus aina ollut. Ja suuresti on meitä suomenmielisiä myöskin ilahduttanut kuulla, kuinka koko sanomalehdistö on ollut yksimielinen tämän näytelmän arvosta ja kuinka usea ruotsinmielinenkin jo alkaa myöntää, että suomalainen teaatteri se sittenkin on meidän ainoa etevä ja tosikansallinen näyttämömme. Eikä voi jokainen suurempikaan kansa ylpeillä sellaisesta taiteilijanerosta kuin me suomalaiset. Sillä meidän on Iida Aalberg, jota paitse koko «Elinan surma» arvattavasti olisi ollut mahdoton Arkaadiassa esitettäväksi. Kirstin esittäjän puutteessa olisi näytelmä ollut pantava *ad acta*, sillä Kirsti on koko teoksen ydin ja sielu.

Jokainen meistä tuntee Kantelettareen otetun kansanlaulun «Klaus Kurjesta ja Elina rouvasta». Yksinkertaisen liikuttavalla ja runollisen hienolla tavalla kuvaa laulaja tässä sitä historiallisesti varmistettua tosiasiaa, jonka mukaan Laukon ylhäinen ja ylpeä herra Klaus Kurki perusteettoman mustasukkaisuutensa raivossa poltti nuoren ja kauniin rouvansa sekä vastasyntyneen lapsensa.

Tämä lyhkäinen tarina se on antanut aiheen hra v. Numersin laajaperäiseen näytelmään, jonka onnistuneesta suorituksesta saanemme t:ri Bergbomiakin suuresti kiittää. Miten liekin tämän yhteistyön laita, nykyisessä muodossaan on kappale todellakin mestariteos, johon kaikkien on velvollisuus tutustua. Päähenkilöinä tapaamme kappaleessa samat kuin laulukin mainitsee: siellä on uljas ja raivoisa Klaus herra, siellä Laukon ilkeä Kirsti ja Suomelan ihana Elina, siellä Uolevit, kerjäläiset ja muut. Mutta sittenkin on runoilija useissa kohdin poikennut legendasta ja historiasta ja tehnytkin tämän todellisella draamallisen kirjailijan aistilla. Historian, legendan ja näytelmän mukaan oli Klaus kahdesti naimisissa. Mutta historian mukaan oli ensimmäinen vaimo, Kaarina († 1466), Flemingejä syntyisin, jota vastoin toinen, Elina, oli sukuisin Stenbock; myöskin oli Klaulla ensimmäisestä liitosta kaksi lasta, joista toinen piispa Arvid Kurki. Hra v. Numers on nähnyt paremmaksi olettaa Klaun olleen lapsettoman mennessään toisiin naimisiin Elinan kanssa, jonka hän antaa kuulua Fincken halpa-arvoisempaan aatelissukuun. Kirstin luonteen luomisessa on tekijä varsinkin osottanut omaavansa todellista traagikon älyä ja sielutieteellistä syvyyttä. Tarun mukaan oli ilkeä Kirsti Laukon halpa emäntäpiika, joka

kateudesta ja valtansa menettämistä peljäten alkoi vehkeillä nuorta käskijätärtänsä vastaan. Tästä tuskin kukaan olisi voinut täysin tyydyttävää traagillista henkilöä saada. Senpä juuri on «Elinan surman» kirjoittajakin tajunnut ja sen vuoksi on hän runoilijan vapautta apukeinonaan käyttänyt. Ja niin teki hän Kirstistään Kaarina-vainajan sisaren, jalosyntyisen Flemingin, joka hentoluontoisen siskonsa sairauden aikana oli muka tullut Laukon taloutta hoitamaan. Jo sisarensa eläessä hän lankoonsa rakastui ja rakastuikin intohimoisen luonteensa koko lujuudella ja sokeudella. Ja niin pitkälle kehittyivät asiat, että Klaus Kurki ärsyttävän ja houkuttavan daimooninsa sekä eläimellisen voimakkaan intohimonsa vallassa lopettaa kivulloisen vaimonsa saadakseen rauhassa elää yhdessä tulisen ja himokkaan Kirstin kanssa. Ja tämä yhteinen rikos se vie heidät ensin yhä lähemmäksi toisiansa. Tavattoman älykkäästi mietityillä ärsytyksillään osaa Kirsti pitää nukuksissa Klaun omaatuntoa jotenkin kauvan. Mutta vähitellen alkaa murhateko sielunrauhaa häiritä, lempeän Kaarina-vainajan kalpea haamu ilmestyy sekä öisin että päivin hänen taikauskoisten silmäinsä eteen ja ennen pitkää on hänen elämänilonsa kerrassaan mennyt. Silloin sattuvat hänen katseensa naapuritalon Suomelan ihanaan Elinaan, ja Kirstin tietämättä alkaa hän miettiä tätä vaimokseen. Sillä tuollainen viaton ja hempeä olento yksin se voisi saada hänet unohtamaan tekonsa ja sovittamaan syntinsä. Vihdoin hän päättää kuin päättääkin kysyä Elina Finckeä aviopuolisokseen ja karkoittaa Kirstin luotaan. Mutta ennenkuin hän uskaltaa tähän ryhtyä, tahtoo hän puhdistua synneistään ja ostaa päästökirjan. Ja niin hän ilmoittautuu ripille, jossa hän luettelee joukon julmuuksia; päärikosta, murhaa ja sukurutsausta ei selvin sanoin mainita; mutta sekin saadaan rahalla sovitetuksi. Tämä näytös kirkon sakaristossa on muuten drastillisimpia mitä koskaan on näyttämöllä kuvattu. Sen aikuinen kirkko ja turmeltunut aneoppi esiytyy siinä kaikessa muussa kuin edullisessa valossa, sillä raha, raha ja raha on provastille kaikki, muu on sen rinnalla pelkkää korupuhetta. Sen huomaamme etenkin siitä hävyttömän varmasta ja pöyhkeästä tavasta, millä Kirsti uskaltaa kohdella vanhaa ja valkohapsista kirkonpalvelijaa. Katua syntiä en tahdo, sanoo hän suoraan, mutta saa rahoillaan sentään anekirjan. Kulkevan kerjäläissaarnaajan sanat häneen kuitenkin vaikuttavat jossakin määrin.

Vielä voimakkaampi kuin tämä kohtaus on rva Aalbergin esittämänä tätä seuraava näytös, jonka kuluessa Klaus ilmoittaa Kirstille aikeensa

erota jalkavaimostaan ja mennä kunniallisiin naimisiin Elinan kanssa. Tässä tilaisuudessa näet koettaa Kirsti käyttää kaikki mahdolliset himojen ärsyttämiskeinonsa pidättääkseen Klaun hallussaan, mutta Klaus tyrkkää hänet kylmästi luotaan ja ojentaa känelle suudeltavaksi Kaarina-vainajan ristin. — Sitten tapaamme molemmat sukuhaureuden harjoittajat Suomelassa Klaun ja Elinan häissä, joihin Kirstikin, ylimysnaisena kiireestä kantapäähän asti, ihan odottamatta ilmestyy. Koko tämä näytös on, niin valaiseva ja kuvaava tapakuvaus kuin se onkin, oikeastaan jotenkin höllässä yhteydessä juonen kehityksen kanssa, jota viidennessä kuvaelmassa sentään taas yhtäjaksoisesti jatkuu. Kirsti on muuttanut Laukosta nuoren rouvan tieltä perintötilalleen Vääksyyn, jonne hän on voudikseen kutsunut Elinan lapsuudenystävän Uolevin. Kummallisen oikulliseksi hän on käynyt: milloin hillittömään riemuun remahtaa, milloin itkee kuin lapsi, milloin on kylmä kuin jää. Vanha imettäjä tuntee oireet ja selittää Kirstin olevan siunatussa tilassa. Hän äidiksi ja äidiksi Klaus Kurjen pojalle? huudahtaa riemuiten hyljätty Kirsti raukka. Mutta sitten juolahtaa hänen mieleensä, että äpärähän tästä vain syntyykin. Äpärällä taas ei ole oikeutta perintöön, ei nimeen, ei valtaan eikä kunniaan. Eikä hän voi Vääksyäkään antaa, sillä senkin sukulaiset vievät. Hänen lapsensa syntyisi siis kurjuuteen ja köyhyyteen. Mutta sitä hän ei salli tapahtuvaksi, siihen hänellä edes ei ole oikeutta. Ja onhan hänellä aikaisemman äiteyden oikeus Klaus Kurkeen ja hänen nimeensä. Lapsensa vuoksi on hänen siis taistelu alettava ja siihen hän ryhtyy sitä innokkaammin koska hänen loukattu rakkautensakaan ei vielä ole tykkönään sammunut. Ja tässäpä juuri onkin mitä parhain motiveeraus jännittävälle ja syvästi inhimilliselle sielutieteelliselle konfliktille. Jo Kirstin ennen kuvattu yksivaltias intohimo ja rakkaus miesihanteeseensa Klauhun, joka edustaa voimaa ja uljuutta, on tarpeeksi tekemään hänet traagillisesksi ja jossakin määrin myötätunteiseksi. Kuinka runsaassa määrin hän sitten kumpaisiakin onkaan, kun yllämainitun passioonin lisäksi tulee taistelu lapsensa oikeuksien vuoksi! Kuinka inhimillisenä nyt Kirstin pirullisuuskin esiytyy ja kuinka hänen vehkeilynsä hyvin käsittää tuollaisessa tilassa olevan naisen epätoivoiseksi kamppailukseksi! Kukistaa hän nimittäin päättää Elinan ja itse anastaa sen, mikä hänelle oikeastaan kuuluu. Mutta toisaalta on hän tämän oikeutensa jossakin määrin menettänyt sen sisarmurhan kautta, johon hän ainakin yllyttäjänä on tehnyt itsensä syypääksi. Ja onhan Elinallakin oikeus asettua

vastarintaan, sillä ensistäänkin on hän äidiksi tulossa, joten hänenkin siis on pidettävä huoli lapsensa onnesta, ja sitä paitse on hänellä, niin kauvan kuin hän todella rakastaa miestään, tähän sekä laillinen että siveellinen oikeus. Tästä siis täytyy syntyä konflikti, joka aiheittensa ja motiiviensa laadun mukaan kehittyy sangen traagilliseksi. Verta ei Kirsti tahdo ja Elinan rakkauden hän myöskin ymmärtää. Mutta hänpä tahtoo saada kilpailijansa uskottomaksi molempain yhteiselle rakastetulle, tätenhän näet tämä kadottaisi kaikki oikeutensa Klauhun. Ja sen vuoksi koettaa hän saada jälleen lämpenemään Uolevin ja Elinan väliä. Mutta kun hän huomaa, ettei Elina yhtä vähän kuin Uolevikaan ole taipuva hänen tuumiinsa, silloin vasta hän todenteolla ryhtyy vehkeilyyn, valheisiin ja panetteluun. Ensin panettelee hän Elinalle Klauta, sitten alkaa hän uskotella tuolle luulevaisuuteen ja mustasukkaisuuteen taipuvalle Klaulle, että Elina muka on ollut hänelle uskoton ja että se lapsenalku, jota Elina kohdussaan kantaa, onkin Uolevin. Muutamat ulkonaiset seikat antavat tälle väitteelle hiukan perustuksen näköistä eikä Klaus parka paljo syytä tarvitsekaan, ennenkuin hän vimmastuu ja saa perityn raivotautinsa kohtauksen, josta hän tosin tointuu, mutta synkkänä kuin ukkosilman taivas. Hän päättää noutaa papin vielä samana iltana, ja jos Elina ei uskalla tälle valan kautta puhdistautua, silloin hylkää hän hänet ja nai Kirstin. Viimeisessä kuvaelmassa istuvat rivaalit kahden kesken ja odottelevat Klauta tuiskuyön pimeästä. Koko tämä näytös on kamala ja tärisyttävä. Ensinkin vinkuva jumalanilma, Kirstin ja Elinan keskustelut murhista, aaveista ja Kaarinan haamusta, heidän epätoivoinen ja hillittömän hurja sananvaihtonsa Klaun omistamisesta, sitten Klaun äkillinen kotiintulo ja raivoisat murhateot sekä lopuksi Laukon ylpeän herran mielipuoleksi tulo ja kerjäläissaarnaajan ennustava kirous. Ihmeteltävän hyvällä draamallisella aistilla ja johdonmukaisuudella on tässä traagillisen konfliktin ja ulkonaisten tapahtumain kehitys johdettu mitä tärisyttävimmäksi loppukatastroofiksi. Syyttömänä sortuu uskollinen Elina ja sortuupa vielä juuri sillä hetkellä, jolloin hän luimmin puolustaa oikeuttaan mieheensä. Niinikään Uolevikin, jolla myöskään tuskin on syyn varjoa. Tällaiset teot vaativat rangaistusta tekijöilleen ja rangaistus tuleekin. Klaus saa tietää olleensa valheellisen vehkeilyn esineenä ja ryntää kalpa kädessä Kirstin kimppuun, mutta estetään kolmannesta murhasta. Että Kirsti jää eloon voidakseen katuvaisella elämällä jossakin määrin sovittaa rikoksensa, se on minusta aivan oikein mietitty.

Vaan että Klaus *jää eloon mielipuolena*, se ehkä on liiallista effektin hakemista. Onhan hän tietämättään ja toisen valheiden johdosta luontaisen raivonsa uhriksi joutunut eikä hän siis ansaitsisi niin kovaonnista kohtaloa. Olisi ehkä parempi seurata runoa tässäkin kohden ja antaa Klaun lopettaa jollakin lailla päivänsä. Mitä taas kerjäläissaarnaajan viimeiseen esiytymiseen tulee, niin on se samoin kuin rovastinkin ilmestyminen oikein mietitty ja tarpeeksi motiveerattu. Kuitenkin antaa tekijä hänelle liian lavean puhevallan, sillä pitkäksi venytetty vuoropuhelu itse katastroofin tapahduttua vähentää aina tuntuvasti sen tehovoimaa, eikä se sitä paitse tässä muutenkaan ole välttämätöntä.

«Ainahan hakeva syitä löytää», sanotaan ja hakemalla saa niitä todellakin etsiä tästä Numersin mestariteoksesta, sillä vähän se muistutuksille aihetta antaa. Jos ensi kuvaelma onkin köyhänlainen ja neljäs taas melkein liiaksi höllästi sommiteltu, niin on toinen, kolmas, viides, kuudes ja seitsemäs kuvaelma suoritettu ihan mallikelpoisen keskittyneesti ja voimakkaasti sekä tarkalla ja syvällä sielutieteilijän taidolla, jonka ei tarvitse väistyä maailmanmainioidenkaan kirjailijain tieltä. «Elinan surma» on inhimillisten ja mahtavasti vaikuttavien motiiviensa, historiallisen taustansa ja vilkkaan toimintansa kautta pysyvä iäti tuoreena. Mutta kuinka kauvan sitä voidaan näytellä kansallisella näyttämöllämme, se kai riippunee siitä, kuinka kauvan meillä on onni nähdä Kirstin osan esittäjänä rouva Iida Aalberg.

Sillä häntä varten on koko rooli kirjoitettu ja hänen taiteilijaluonteensa mukaan se myöskin lienee yksityisseikkoihin ulottuvasti sovitettu. Kun näkee rouva Aalbergin kolmannessa ja kahdessa viimeisessä kuvaelmassa, niin tuleepa todellakin ajatelleeksi, että näitä näytöksiä tuskin voitaneenkaan toisin esittää. Kuinka kiihkeästi hän tuohon mieheen imeypi kiinni, kuinka ihmeteltävällä daimoonin varmuudella hän koskettelee kaikkia niitä kieliä rakkautensa esineessä, joihin hän entisistä kokemuksistaan tietää voivansa vaikuttaa! Mikä rajaton intohimo, alttius ja hellyys hänessä vaihtelee, millä luontevalla notkeudella hän toisesta mielentilasta toiseen heittäytyy ja kuinka kamalasti hänen haudankolkot vastauksensa Elinalle (viimeisessä kuvaelmassa) vaikuttavat! Rouva Aalberg on Kirstissään taas luonut niin eheän, inhimillisen, syvästi traagillisen ja taiteellisen luonteen, että tämä hänen luomansa on luettava yhdeksi hänen kauniin ja kallisarvoisen helmivyön ihanimmaksi helmeksi.

Rouva Aalbergin rinnalla joutuvat suurellakin työllä ja melkoisella taidollakin suoritetut osat varjoon. Työtä ei hänen vastanäyttelijänsä rouva *Rautio* ollutkaan säästänyt, sen kyllä kohta huomasi, eikä hän myöskään ole ilman kykyä, sen on hän osottanut jo usein ennen. Hän onkin suomal. teaatterissa ainoa, joka soveltuu Elinan pehmoisen hempeään tehtävään; mutta alkaapa hänkin sentään olla liian kehittynyt ja markeerattu kasvonjuonteiltaan. Vartaloltaan on hän myöskin kovin vanttera, varsinkin ensimmäisiin näytöksiin. Mutta tällaisille ulkonaisille seikoillehan ei kukaan mitään mahda. Itse näytteleminen oli osaavasti ajateltu ja vieno ääni avusti illusioonia. Riiteleminen näytelmän lopussa ehkä tuntui hiukan tehdyltä, mutta onkinhan se vierasta Elinan hennolle luonteelle.

Hra *Ahlberg* osasi Klaus Kurjelle antaa tarpeellisen synkkyyden ja luulevaisuuden leiman, jonka alla kuulti intohimoa, uhkarohkeutta ja voimaa. Myöskin oli hän tehnyt mitä voi vanhan teaatterimaneerinsa voittamiseksi ja suoriutuikin ylipäänsä hyvin tehtävästään. Raivotaudin kohtausta esim. tuskin voidaan vaikuttavammin esittää. Kolmannessa näytöksessä hän myöskin säesti sangen onnistuneesti Kirstin kiihkeätä hyväilyä. — Hra *Lindfors* loi aikansa turmeleman kirkonpalvelijasta karakteristisen kuvan, joka on välttämättä ajateltava sen aikuiseen historialliseen ympäristöön, jos mieli häntä oikein käsittää. Olemme kuulleet, että sakarikohtaus oli loukannut katoolisten katsojain uskonnollista tunnetta. Heissä lienee sentään liiallista arkatuntoisuutta, sillä täytyneehän kaikkien myöntää, etteivät olot siihen aikaan juuri parempia olleet. Ja ettei tekijän suinkaan ole ollut tarkoitus loukata itse uskontoa, sen huomaamme siitä, että hän rovastin vastapainoksi on asettanut kerjäläissaarnaajan, poltetun Hussin sielunheimolaisen. Tästä kerjäläisestä antoi hra *Leino* (Munkaczyn esittämässä ja legendaan perustuvassa Kristusnaamarissa) läpeensä jalostuneen ja hienosti tunnetun kuvan, jossa todellakin tuntui olevan jotakin marttiiran riemuvoittoista vakaumusta ja kirkastusta. Hyviä ja luonteensa mukaisia olivat hra *Lattu* lukkarina ja neiti *Stenberg* imettäjänä eikä hra *Veckman*in Uolevikaan ollut pahoin ajateltu, vaikka esitykseen mielestäni olisi voinutkin tulla joku määrä ritarillisuutta lisäksi ja saman verran teaatterimaisuutta jäädä pois.

Näyttämöllinen kuntoonpano oli loistava, paikoin ehkä liiankin loistava, ja ylipäänsä yksityiskohdissakin historiallinen. Että suuri liesiuuni oli joutunut peittämään osan oviholvausta ja että joku vaakuna oli eri

sukuhaaraa edustava, sitä tuskin moni huomasikaan. Tekijä samoin kuin yleisökin voi todellakin täydellä syyllä olla kiitollinen t:ri Bergbomille siitä tunnollisuudesta ja taidosta, jolla kappale ulkonaisestikin esitettiin.

Jos näyttämöllinen ja dekoratiivinen puoli ylipäänsäkin on teaatterissa sangen tärkeä, niin voi se muutamille kappaleille olla kerrassaan elämänehto. Sellainen kappale on Shakespearen *Kesäyön unelma*, jonka suomalainen teaatteri tämän näytäntökautensa loistavaksi lopuksi antoi. Ylipäänsä ei voine sanoa, että suomenkielinen yleisömme juuri olisi tottunut tällaisiin oopperantapaisiin näytelmiin, joissa musiikki, dekoratsioonit, baletti, laulu y. m. s. vievät ehdottoman voiton itse juonesta. On mielestäni tarpeetonta ruveta tekemään selkoa «Kesäyön unelman» toiminnan juonesta, sillä sitä siinä on tuskin siteeksi. Mutta senpä sijaan siinä on lyyrillisiä kanneuksia, häikäiseviä ryhmityksiä, ihanaa Mendelsohnin soittoa, kööri- ja soololaulua, pehmeällä notkeudella suoritettuja balettiesityksiä ja naurattavan hullunkurisia kohtauksia. Tämä burleskimaisuus, jota Shakespeare kyllä tarkoittikin, tunnustaa tosin joskus vivahtavan hieman sirkusmaisuuteenkin, mutta ehkäpä se onkin tarpeelliseksi vastakohdaksi otollista.

Mitä näyttelyyn tulee, suoritettiin se ylipäänsä tasaisesti, vaikkei ehkä ihan moitteettomalla hienoudella. Tällainen näytelmä vaatii mielestäni erittäin hienosti mietittyä näyttelyä, jottei esim. sellaiset ilmiöt kuin Puck (neiti Finne) ja nuo ylhäiset ateenalaiset tunnu naurettavilta unirakkauksinensa.

Kasimir Leino.

Kotimaan kirjallisuutta.

(Matti Varonen), Suomen kansan muinaisia taikoja. I. Metsästystaikoja. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. 76 osa, I). Helsingissä 1891. Hinta 4: —.

Me 19:nnen vuosisadan kasvatit olemme tottuneet pitämään kansan taikauskoa jonkunlaisena lapsellisuutena tai leikintekona, jolle korkeintaan kannattaa vähän hymyillä. Meidän on miltei mahdoton käsittää sitä kii-

vauta ja katkeruutta, jolla edellisten vuosisatojen sivistynyt sääty, etupäässä papisto, on käynyt sotaa kansan taikatapoja vastaan. Ja kuitenkin on ainoasti tämä taistelu tehnyt mahdollisesti valistuksen tunkeutumisen kaikkiin kansankerroksiin.

Itselleni on kauvan ollut arvoituksena se ilmiö, että protestanttisesta uskonnosta huolimatta, joka kaikilta tunnustajiltaan vaatii lukutaitoa ja ajatuskykyä, kansanvalistus meidän maassamme vasta viimeisinä vuosikymmeninä on päässyt oikeaan vauhtiinsa. Tämä arvoitus minulle selveni eräällä matkallani, viimeisellä, jolle kansanrunouden keräystä varten olin lähtenyt. Satujen saalis oli käynyt yhä niukemmaksi, mitä enemmän niitä jo oli kertynyt ja mitä vähemmän uutta oli toivottavissa. Käänsin siitä syystä huomioni taikojen keräämiseen ja sainkin niitä, läpikäytyäni toistakymmentä pitäjää, kerätyksi enemmän kuin puolenkymmentä tuhatta. Näiden taikojen jokapäiväinen ja alinomainen kuunteleminen vaikutti tietysti sen, etten enää kyennyt nauttimaan niiden lystillistä, naurettavaa puolta. Mutta enpä olisi voinutkaan niille enää hymyillä, sillä niiden ääretön paljous masensi mieltäni. Minä aloin aavistaa, ettei edessäni ollut enää mikään leikinteko, vaan kamala todellisuus, syvälle juurtunut ja laajalle ulottuva mielen pimeys ja raakuus. Rupesin käsittämään, ettei ollut ainoatakaan pitäjää koko maassamme, josta ei näitä taikoja saisi runsain määrin kootuksi, eikä yksistään muistelmina entisiltä ajoilta, vaan elävänä uskona ja käytäntönä. Eihän siitä ole pitkä aika kuin tämä usko on ollut niin elinvoimainen, että se on voinut uusiakin tapoja luoda. Sillä kovin vanhoja eivät voi olla ainakaan ne taiat, joita käytetään viinaa keittäessä, viinahullua parantaessa tai viinahulluksi pilatessa. Yhtä uudenaikuiset lienevät nuo lukemattomat temput lukutaidon saavuttamiseksi, esim. papin partakarvojen syöttäminen lapselle. Niin likelle luterilaisen papin partaa — parrattomasta katolilaisesta ei voine olla puhetta — on siis taikausko kansassamme ulottunut! Ja kuka ei tuntisi niitä taikatapoja, joita sivistyneenkin seuraelämän menoissa piilee? Kuuluuhan nimenomaan kohteliaisuuden vaatimuksiin, ettei saa antaa kättä kynnyksen yli eikä samaan ruokapöytään pyytää 13 henkeä. Mitäpä vihdoin sanomme ulkomaitten, esim. Ranskanmaan taioista, joita on saatu niinkin nykyaikaiselta ja proosalliselta alalta kuin rautatieteollisuuden?

Näitä miettiessäni tuntui siltä, kuin raskas sumu vielä painaisi sitäkin osaa ihmiskunnasta, joka ylpeilee kristillisyydestään ja valistuksestaan, ja estäisi totuuden säteiden tunkeutumasta jokaiseen sydämeen ja jokaiseen sydämensopukkaan. Tulin silloin ajatelleeksi, eikö sivistyneen säätyluokan velvollisuus olisi täydelleen vapautua taikauskoisten tapojen hienoimmistakin muodoista, etteivät ainakaan esimerkillänsä kannattaisi kansassa tätä taipumusta? Eikö sen tulisi lapsiensa kasvatuksessa tarkasti valvoa, etteivät mitkään kummitusjutut ja unien aavistukset pääsisi heidän herkkään

mielikuvitukseensa juurtumaan? Eikö sen pitäisi ryhtyä johonkin toimiin taikauskon poistamiseksi oman kansansa keskuudesta, koska tämäkin ylläpitää raakuutta ja on siinä kohden asetettava juoppouden, epäsiveellisyyden ynnä muiden valistuksen esteiden rinnalle?

— — — — — — — — — — — — — — —

Joka pitää mietelmiäni liioiteltuna, lukekoon otsakkeessa ilmoittamani kirjan. Hän on löytävä siitä kylliksi todistuskappaleita kauhistuttavasta raakuudesta sekä uskonnollisissa. että siveellisissä käsitteissä. Ja kuitenkin voi metsästystaioista, joita nyt ilmestynyt ensimmäinen osa sisältää, yleensä sanoa, että ne muihin taikoihin katsoen ovat kuin raikas metsäntuoksu pirtin ummehtuneesen ilmaan verraten.

Voitaneen siis kysyä, mitä varten Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ollenkaan on ryhtynyt kansamme taikojen julkaisemiseen. Ettei sillä ole tarkoituksena niistä tehdä kansankirjaa, näkee jo hinnasta, joka kustannuksiin ja vähäiseen painokseen nähden ei sittenkään ole korkea. Teos on toimitettu osaksi kansanvalistuksen ystäviä varten, joille kaikkiin heidän työtänsä vaikeuttaviin harhaluuloihin tutustuminen ei suinkaan ole vähästä arvosta. Mutta paraasta päästä se tietysti on aiottu niitä tieteenharrastajia varten, jotka Suomen kansan historiaa, etnografiaa ja mythologiaa tutkivat ja joille synkkien varjopuolien tunteminen kansan elämässä on välttämätön täydellisen käsityksen saavuttamiseksi.

Suomalaisen kansatieteen alalla on tämä taikakokoelma jotain aivan uutta. Tuntuu siltä kuin suomalaisten loitsulukujen runsaus, jolle ei missään maailmassa ole vertaa, olisi siinä määrin kiinnittänyt tutkijain ja keräilijäin huomion puoleensa, että niitä seuraavat käsitemput ovat jääneet kokonaan huomioon ottamatta. Merkillistä ainakin on, että vaikka Porthanin kaikkialle ulottuva nero oli huomannut taikojenkin merkityksen historialliselle tutkimukselle ja siitä erittäin huomauttanut, Seuran hallussa olevissa vanhemmissa kokoelmissa taikoja löytää tuskin yhtä monta kymmentä kuin loitsuja tuhansia. Vielä paremmin kuvaa sitä halveksimista, jota taioille osotettiin, se seikka, että ensimmäinen varsinainen keräilijä tällä alalla oli oppimaton seppä *Heikki Meriläinen.* Milt'ei yksinomaan hänen suuriin kokoelmiinsa perustuu vielä 1885 ilmestynyt *O. F. Mustosen* (Lönnbohm) toimittama taikanuotta, jonka avulla nykyiset keräilijät ovat tilaisuudessa kalastelemaan taikoja kansan muistista.

Pääansio Suomen kansan taikojen julkaisemisesta tulee tietysti niiden taitavalle toimittajalle, maisteri *Varoselle.* Pitkällistä ja vaivaloista työtä on erittäin niiden järjestäminen kysynyt, jossa on täytynyt silmällä pitää kahta eri tarkoitusta. Yleiskatsauksen helpoittamiseksi on koetettu saada yksityiset tiedot muodostamaan kokonaiskuvia, jotka yhtämittaisessa järjestyksessä toisiansa seuraavat. Siitä syystä on saman taian toisinnoista aina valittu tekstiin enimmän kuvaavat, muut painatettu pienemmillä kirjaimilla

jälkiliitteeseen. Toiselta puolen on koetettu kaikin tavoin helpottaa eri asioiden löytämistä niiden lukemattomien pikkutietojen joukosta, joita kirja sisältää. Sitä varten on käytetty monenlaisia jakoja ja alajakoja, ja loppuun vielä liitetty erityinen sana- ja asialuettelo. Kaikki tämä on suoritettu tavalla, joka lukijalle antaa hyvän käsityksen toimittajan huolellisuudesta ja tieteellisestä järjestämisen kyvystä. Ja kun otamme lukuun, että järjestelytapa tässä teoksessa on aivan itsenäinen ja riippumaton muualla ilmestyneiden taikakokoelmien epäkäytännöllisistä jaotteluista, niin emme kummeksine, jos suomalaisten taikojen kokoelma jo toimitustapansa puolesta on herättänyt huomiota ulkomailla.

Myöskin runsaitten aineksiensa puolesta tulevat Suomen kansan taiat epäilemättä kansainvälisen tutkimuksen esineeksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokoelmille eivät tälläkään alalla minkään muun seuran tai yksityisen keräelemät vedä vertoja, viimeisen kymmenen vuoden keräystyö on siinä määrin korvannut aikaisemman puutteen. Mitä erittäin metsästystaikoihin tulee, niin ne tarjoavat jotain aivan uutta kansanrunoustieteelle, sillä Länsi-Euroopassa, jossa talonpoikien metsästys jo aikaisin tuli rajoitetuksi, on metsästykseen kuuluvista taioista ainoasti vähäisiä jälkiä, semmoisia kuin esim. Freischütz nimisessä ooperassa.

Täysin ansaittuna täytyy niinmuodoin pitää sitä lausuntoa, jonka Upsalan professori *J. A. Lundell* Finsk Tidskrift'issä on julkaissut (Heinäkuun numerossa 1891), että «Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on yhä lisännyt sitä kiitollisuuden velkaa, jossa kansanrunoustiede jo ennestänsä on Seuralle». Sopii ainoasti toivoa, että kalastustaiatkin, joita parast'aikaa painetaan, piakkoin ilmestyisivät, ja että Seuran olisi tilaisuus käyttää nykyisen toimittajan kokemusta ja kykyä tämän suuren kansallisteoksen jatkamiseen.

K. Krohn.

A. L. O. E., Makkabeiläisten vapautussota. Kääntänyt N. N. Jyväskylässä 1889 K. J. Gummerus. (Ylipainos 1889 vuoden Kyläkirjastosta).
— — Paratiisi, kertomus. Suomennos. (Kyläkirjasto 1890, N:ot 2, 3).
A. Ihle, Sokea viulunsoittaja. Suom. Elna. (Kyläkirjasto 1890, N:o 4).

Kertomus «Makkabeiläisten vapautussota» vie meidät takaisin siihen aikaan, jolloin hirmuvaltias Antiochus Epifanes oli valloittanut Jerusalemin ja koetti levittää valtaansa yli koko Palestinan. Tunnettu on, miten tämä hallitsija vainosi juutalaisten uskontoa, kuinka hän ryösti ja häväisi Jerusalemin temppelin ja asetti Jupiterin kuvan kaikkein pyhimpään, esiripun sisäpuolelle, jossa tähän saakka ainoastaan ylimmäinen pappi kerran vuodessa oli saanut palvella Herra Zebaothia. Väkivallalla koetti hirmuvaltias saada juutalaiset palvelemaan epäjumalia, ja moni heikko antoikin it-

sensä siihen houkutella; mutta yleensä pysyi Herran valittu kansa uskollisesti kiinni esi-isiensä uskonnossa, ja kun olot kotomaassa kävivät aivan kärsimättömiksi, ryhtyivät he innolla ja voimalla sotaan hirmuvaltiasta vastaan. Kertomuksemme kuvailee tätä juutalaisten taistelua.

Taitavasti on kirjailija osannut tuoda esiin juutalaisten vahvimman, jaloimman puolen, heidän luottamuksensa Jumalaan. Hän näyttää, kuinka tämä kansa nyt, niinkuin monta kertaa ennenkin, uskonsa kautta pääsee voitolle. Herra oli heidän kanssansa; sillä he taistelivat korkean aatteen, uskontonsa ja vapautensa puolesta. Jalot ja kauniit ovat kirjan miespuoliset päähenkilöt, ja naisluonteet hienot ja viehättävät. Ajankuvaus tuntuu luonnolliselta. Lämpimästi suljemme tämän kirjan kansan suosioon. Se sopii erittäin hyvin kansankirjastoihin. Käännös on yleensä sujuva. Muutamia pieniä muistutuksia pyydämme kuitenkin saada esiintuoda. Sivulla 50 sanotaan: «kunhan vaan olet kansalaisillesi hyvänä *kuvana*», pitäisi olla: esikuvana. Sivulla 55: «poisottaa sanaakaan siitää jäähyväispuheesta, jonka historia on säilyttänyt tältä jalolta mieheltä»; parempi olisi: — — — sanaakaan tämän jalon miehen jäähyväispuheesta, jonka historia on säilyttänyt. Samalla sivulla: «Abraham kiusattiin ja *löyttiin* vakavaksi uskossa» = ja huomattiin vakavaksi uskossa; samaten: «niin te *löydätte*, että kaikki — — — — pysyvät vahvana» = niin te huomaatte j. n. e.

1890 vuoden Kyläkirjaston 2:nen, 3:s ja 4:s vihko sisältävät kaksi kertomusta; toinen niistä on A. L. O. E:n kirjoittama «Paratiisi» ja toinen Annette Ihle'n «Sokea viulunsoittaja». Nimimerkki A. L. O. E. on jo takeena siitä, että kertomus Paratiisi arvelematta sopii laskea kansan käteen. Kertomus tosin ei ole aivan taiteellista laatua: tapaukset eivät aina luonnollisesti kehity toinen toisestaan eikä luonteiden kuvauskaan ole sattuva ja psykoloogginen; mutta kirjan kristillissiveellinen henki antaa sille kuitenkin arvoa. Sentähden olemme vakuutetut siitä, että moni mielihyvällä on lukeva tämän pienen novellin.

«Sokea viulunsoittaja» on pieni vaatimaton kertomus, jonka tarkoitus on näyttää, mihinkä kurjuuteen juopumus vie ja miten siitä jälleen voi päästä. Kertomus olisi meidän mielestämme ollut todenmukaisempi ja myöskin hauskempi, onnistuneempi, jos kirjoittaja olisi antanut päähenkilön kauvemmin, ankarammin taistella parannuksensa puolesta. Niinkuin se nyt on, kohosi hän liian äkisti lankeemuksen syvästä kuilusta. Ihminen, jonka ruumis ja sielu juomisesta ovat veltostuneet, voi kyllä selvänä hetkenä tehdä hyviä päätöksiä; mutta voiko hän niitä pitää, se on toinen kysymys. Äkkinäiseen parannukseen tarvitaan voimakas, luja tahto ja terve sielu. Kertomuksen tarkoitus on kaikissa tapauksissa hyvä.

Viimeksi mainittujen kirjojen kieli on sujuvaa, vaikka se antaisi aihetta muutamiin muistutuksiin, joilla emme kuitenkaan tahdo lukijaa vaivata.

I. G.

J. R. Pallin, Keskiajan historian oppikirja. Lisäyksillä varustettu suomennos. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 115 siv. 8:o. Hinta sid. 2: —.

G. Pira, Yleinen historia. Kansakouluille. Tarkastamalla suomennettu. Kuvilla varustettu. Porvoossa 1890, Werner Söderström. 78 siv. pieni 8:o. Hinta sid. —: 85.

J. R. Pallinin keskiajan historian suomennosta voinee pitää jatkona saman kääntäjän, F. O. Rapolan suomeksi toimittamaan G. V. Schotten vanhan ajan historian oppikirjaan, jonka ennen olen ilmoittanut Valvojan lukijoille (1889, siv. 380, 381). Se on myöskin kirjoitettu samaan suuntaan, kuin tämä. Koetetaan tulla toimeen vähemmällä nimien ja vuosilukujen luettelemisella, kuin meillä nykyään tavallisesti käytetyissä oppikirjoissa, jonka sijaan tahdotaan paremmin esittää ja seurata yhteiskunnan ja sivistyksen kehitystä. Tarkoitus on siis kaikin puolin kiitettävä, niinkuin myöskin oppikirjain muodostus tähän suuntaan koulunopettaja-kokouksessa Helsingissä kesällä 1890 voitti historianopettajain yksimielisen suostumuksen. Yleensä on nimien ja vuosilukujen harventaminen varsin hyvin onnistunut, jos kohta jostain yksityisseikasta voikin olla eri mieltä. Paikoittain on kuitenkin minusta tarpeettomain vuosilukujen ja nimien ohessa jätetty pois, tarpeettomasti, aikoja tai paikkoja kuvaavia piirteitä, ja esitys tulee sen kautta tuntumaan mehuttomalta, melkein yhtä kuivalta luettelolta kuin moititut entiset oppikirjat. Että Klodovig puolisonsa-kautta taivutettiin kristinuskoon, että ristiretkeläiset olivat nälkään nääntymäisillään, kun Antiokian valloittivat, tai että Huss poltettiin vastoin keisarin turvakirjaa, mainitakseni pari esimerkkiä, ne ovat tapauksia, jotka ansaitsisivat mainitsemista, ja jotka eivät suinkaan vaikeuttaisi muistoa, vaan päinvastoin sitä helpottaisivat. Juuri tämmöiset itse elämästä otetut piirteet herättävät intressiä oppilaissa. Oppikirja tuntuu edellyttävän lukukirjaa, jota kuitenkin nykyisissä oloissa on peräti vaikea käyttää puuttuvan ajan vuoksi.

Puute on minusta, ettei esityksessä keskiajan runoudesta mainita mitään kansanrunoudesta ja sen vaikutuksesta ritarirunouteen, esim. Niebelungen Lied'istä. Ansaitsisivatpa minusta mainitsemista runot Artus kuninkaasta, Rolandista, jopa vielä Reinike Vos'istakin. Mitään suoranaisia virheitä en ole kirjassa tavannut, ellen lue tuota omituista tietoa, että Jeanne d'Arc oli *etelä*franskalainen paimentyttö. Suomennokseen lisätystä tohtori V. Tavaststjernan kirjoittamasta Pohjoismaiden historiasta en tarvitse muuta lisätä, kuin että siinä, samoin kuin muussa teoksessa, on onnistuttu hyvin valikoida mainittavat seikat, mutta on tehty esitys liian luettelontapaiseksi.

Nämä tehdyt muistutukset ovat kaikki semmoisia, että opettaja ne helposti korjaa. Onpa esityksen tekeminen vilkkaaksi ja eläväksi asia, joka kaikissa tapauksissa viime sijassa riippuu opettajasta, ja jota mikä oppikirja tahansa ei voi sitä ilman aikaansaada, vaikka katsookin suotavaksi, että myöskin oppikirja mahdollisuuden mukaan täyttää tuon vaatimuksen. Pallinin keskiajan historia vetää hyvästi vertoja muille meillä käytetyille oppi-

kirjoille, ja voittaa ne monessa suhteessa, enkä siis voi muuta kuin toivoa, että se tulisi käytäntöön kouluissamme.

G. Piran Yleinen historia kansakouluille koettaa muutamissa lyhyissä kuvauksissa antaa oppilaalle käsityksen maailmanhistorian kulusta. Niin esitetään esim. roomalaisten koko historia ainoastaan kertomalla seuraavista henkilöistä: Romulus, Fabricius, Hannibal, Julius Cæsar, Augustus, Konstantinus suuri. En luulekkaan että kansakouluissa juuri ennättäisi enempää oppilaille opettaa, mutta tietysti on vaikea tämmöiseen tilaan saada supistetuksi esitystä ihmiskunnan koko kehityksestä. Niinkuin jo ylempänäkin on huomautettu, niin ei laajempi oppikirja aina välttämättömästi laajuutensa takia ole lyhyempää vaikeampi. Luulen että kansakoulunkin oppikirjassa suurempi, ehkä kaksinkertainenkin laajuus esityksessä ollenkaan lisäämättä oppimäärää olisi voinut tehdä esityksen selvemmäksi ja elävämmäksi, ja sen kautta päinvastoin oppilaalle helpommaksi. Varsinkin keskiajan historian esitys tuntuu kärsivän liiallisen supistuksen takia. Tosin löytyy kuvauksia m. m. läänitysherroista ja vasalleista $^1/_2$ sivua, ja paavi Gregorius VII:nnestä 1 $^1/_3$ sivua, mutta epäilen, että oppilaat näin lyhyen esityksen kautta ollenkaan voivat saada mitään käsitystä läänityslaitoksesta ja paavinvallasta, niistä kahdesta ilmiöstä, jotka painoivat leimansa keskiajan koko luonteeseen. Eikö olisi kannattanut myöskin mainita pari sanaa jostain hengen suurmiehestä, Homerosta, Dantesta, Shakespearesta, Kopernikosta tai Newtonista? Väärin on sanoa, että Apis luetaan Aappis, Sparta Spartta j. n. e.; totta on, että konsonanttiäänne niissä on vähän pitempi kuin lyhyt konsonanttiäänne suomessa, mutta ei sittenkään pitkän veroinen. Esitys niistä henkilöistä, joista kerrotaan, on yleensä oikea, jos kohta supistettu.

G—t.

Kirje Helsingistä.

Suomen taiteilijain näyttely. — Suomenkielen professorinviran jako.

Syksyn hämärä peittää maan ja taivaan harmaaseen verhoonsa, synkät huolet yrittävät painua ihmisten sydämiin

näillä raukoilla rajoilla,
poloisilla pohjan mailla.

Mutta ei pääse pimeys eikä jäätävä murhe voitolle. Tuntuu päinvastoin siltä kuin keskellä syyshämärää ja syyskylmää Suomen kansan sydämissä olisi kevät. Kaikilla kansallisen elämän aloilla pulppuaa esille kirkkaat hetteet, jotka todistavat lämpöä, virkeyttä, toivoa. Semmoisia lähteensilmiä on se taidenäyttely ollut, jossa Suomen taiteilijat tänä syksynä, yleisön iloiseksi hämmästykseksi, ovat osottaneet, mille kannalle kuvaamataiteet ovat meidän maassa edistyneet.

Kuvaamataiteilla on ollut kovia vastuksia voitettavina, voidaksensa kotiutua täällä. Suomen kansa on umpimielinen, sisäänpäin kääntynyt; eivätkä ulkomailman ilmiöiden piirteet ja värivivahdukset täällä Pimentolan pientarilla vedä ihmisten silmiä puoleensa samalla vastustamattomalla voimalla kuin etelän kirkkaan taivaan alla. Mutta näyttää siltä kuin jokaiseen elinvoimaiseen kansayksilöön olisi juurtuneena kuvaamataiteen tarve: kaipuu — alussa tajuamaton —, joka ainoastaan kuvaamataiteessa saapi tyydytystä, kyky, joka ainoastaan kuvaamataiteessa pääsee kehittymään ja ilmestymään. Niin Suomessakin. Täälläkin on aikojen kuluessa syntynyt henkilöitä, jotka havaitsivat kirkkaammin, voimakkaammin kuin muut, ihastuivat havaitsemiinsa ja vastustamattoman halun kiihottamina pyrkivät niitä kuvaamaan muittenkin silmien nähtäviksi, omaksi ja kansalaistensa iloksi. Mutta kauvan pysyi maa karuna, ilma kolkkona taiteen taimille; enimmät jäivät kitukasvuisiksi; paleltua kuoliaaksi, se oli, kuten Topelius kerran on lausunut, taitelijan luonnollinen kuolema. Ainoastaan semmoinen suuri nero kuin Werner Holmberg kykeni voittamaan epäsuotuisat olot ja osottamaan että taide voi täälläkin elää, että se voi juurtua Suomen maaperään ja siitä imeä voimia, että se voi täälläkin kantaa ihania, katoamattomia hedelmiä.

Tuli sitten toinen aika, jolloin kaikki kansamme voimat elpyivät ripeään edistymistyöhön. Maa muheni, ilmat lauhtuivat. Taiteilijat saivat yhä parempaa tilaisuutta oppimiseen ja kehittymiseen; yhä laajempi kansalaispiiri seurasi myötätuntoisena, jopa ihastuneena, heidän edistymistänsä. Poikkeuksena, kamalana poikkeuksena oli että Takanen jätettiin kuolemaan «taiteilijan luonnollinen kuolema». — — Elpynyt taiteenharrastus ei jäänyt hedelmättömäksi. Taiteilijamme oppivat ja edistyivät, he saivat hyviä, jopa suuriakin aikaan. Innostuneina he toinen toisensa perästä yhtyivät siihen mahtavaan virtaukseen, joka tuolla ulkona suuressa maailmassa on viime vuosikymmeninä määrännyt taiteen suuntaa ja jonka päämääränä on: luonto, totuus. Heidän teoksensa olivat tervehdyksiä taiteen suurilta työpaikoilta, Euroopan valoisilta rintamailta. Ja ilolla yleisö otti ne vastaan.

Mutta jos olisi kysytty: onko kuvaamataide siis nyt täysin kotiutunut kotimaahamme? ilmaantuuko tässä taiteessa semmoinen luonne, joka selvästi todistaa sen meidän omaksemme, jonkun meidän sisäisen tarpeemme vaatimaksi? — niin vastausta ei olisi ollut niinkään helppo antaa. Sillä

— muutamia harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta — tuntui siltä, kuin ei ainoastansa esitystavassa, vaan myöskin havaitsemis- ja käsittämistavassa olisi ollut kovin paljo ulkoa opittua. Ja missä oltiin ennätetty siihen, ettei oppi enään tullut näkyviin, vaan täysin kypsynyt mestari aivan vapaasti ja itsenäisesti käsitteli taitoen kaikkia äänikertoja, tuntui kuitenkin välistä siltä kuin taiteilija tahtoisi etupäässä osottaa kuinka ihmeen taitavasti hän voitti suurimmatkin teknilliset vaikeudet, kuinka ihmeen tarkasti hän osasi havaita ja pidättää satunnaisintakin, hämmästyttävintäkin valon leikkiä. Esiintyi tosin toisinaan teoksia, joita katseltaessa taiturin taitavuus unohtui ja nerokkaan taiteilijan luoma kuva semmoisenaan tenhosi katselijan silmät ja imeytyi hänen mieleensä. Mutta nekään teokset tuskin olisivat riittäneet ratkaisemaan varmasti sitä kysymystä, joka yllä esitettiin.

Mutta nyt on asian laita toisin. Se näyttely, jonka Suomen taiteilijat Lokakuun 24 p. aukaisivat Ateneumin juhlasalissa, on kerrassaan haihduttanut epäilykset. Se iloinen ja samalla juhlallinen tunne, joka näyttelyn avajaisissa valtasi läsnäolijain mielet ja yhdisti toisiinsa näytteellepanijat ja katselijat, se oli jotakin, jonka vertaista ei meidän maassa oltu koskaan ennen havaittu missään senlaatuisessa tilaisuudessa. Eikä se mieliala haihtunut kun tuo juhlapäivä kemuineen meni mailleen; se on pysynyt ja yhä pysyy yhtä vireänä. Osaksi tämä tulos epäilemättä perustuu siihen seikkaan että meilläkin, samoin kuin useissa muissa maissa, taiteilijat ovat murtaneet ahtaaksi käyneen ja jäykistyneen vanhan järjestelmän, jonka edustajana täällä taideyhdistys on ollut, kuten muualla akatemiat. Hyljäten taideyhdistyksen välitystoimen, taiteilijat ryhtyivät itse esittämään teoksensa yleisön katseltaviksi. Näyttelyn järjestämisessä noudatettiin menetystapaa, joka meillä oli uutta. Mikäli vaan oli mahdollista kunkin taiteilijan teokset yhdistettiin yhdeksi ryhmäksi; siten yleisö vapautettiin siitä vaivaloisesta etsimisestä, joka muuten taidenäyttelyissä niin pian väsyttää katselijaa ja tylsistyttää hänen havaintokykyään. Myöskin oli koetettu pitää huolta siitä, että jokaisen taiteilijan ja jokaisen teoksen osaksi tulisi niin hyvä valo ja niin mukava paikka, kuin näyttelysalissa suinkin voitiin saada aikaan. Kauniit oviverhot ja muut draperiat, joiden kuosit, nekin puolestansa, todistivat Suomen kansan itsenäistä kauneudenaistia, kasvit, mukavat istuimet j. n. e. vaikuttivat lämpöisyyden ja kodikkaisuuden tunnetta, joka näyttelyissä on harvinainen. — Mutta kaikki nämät seikat, joilla kyllä on merkityksensä, ovat kuitenkin katsottavat vaan seurauksiksi siitä, mikä on antanut tälle näyttelylle sen varsinaisen merkillisyyden. Tällä näyttelyllä taiteilijamme eivät ainoastaan ole julistaneet itsensä riippumattomiksi taideyhdistyksen holhoojatoimesta; ei, tämä näyttely on Suomen taiteen täysiikäisyyden ja itsenäisyyden julistus. Tällä en tarkoita yksinomaan sitä, että näyttely on osottanut taide-elämän olevan meillä tätä nykyä vireämmän, edistymisen olevan ripeämmän kuin mitä rohkeinkaan on uskaltanut

toivoa. Tarkoitan sitä omituista luonnetta, jonka nyt näemme vallitsevan koko tuossa viereässä taide-elämässä. Sitä ei ole aivan helppo määritellä; mutta harva näyttelyssä kävijä luullakseni on ollut sitä tuntematta. Ja moni on varmaan itsekseen selvittänyt tunteensa näin: «Kas tämähän on lihaa meidän lihastamme, verta meidän verestämme». Se totuuden tavoitteleminen, joka on nykyajan taiteen tunnusmerkki, ei esiinny tässä enään sinä abstraktisena prinsiippinä, jolle on aivan ykdentekevää mikä se esine on, jonka pinnalla valonsäteet leikkivät kirjavaa leikkiänsä. Totuuden harrastukseen on nyt yhtynyt rakkaus, oman kansan, oman maan rakkaus. Tällä en suinkaan tahdo väittää ettei Suomen taiteilijoissa ennenkin olisi ollut isänmaanrakkautta, enkä myöskään, ettei sitä ole ilmaantunut heidän teoksissaan. Kaukana siitä. Mutta se ei ole koskaan siinä määrässä kuin nyt ilmestynyt taide-elämänkin varsinaisena elinilmana. Tämän syksyn taidenäyttelystä huokuu samaa henkeä, joka elää nuoressa kirjallisuudessamme, innokkaissa sivistyspyrinnöissämme ja niin monella muulla kansallisen elämämme alalla.

Niin luontevana, niin ihka eläväna kuin Suomen kansan tyyppi esiintyy esim. Järnefeltin kaskenpolttajissa, Gallénin «Iltarauhassa» ja Halosen «Niittomiehessä», sitä tuskin on tätä ennen nähty kuvattuna. Ne ovat tarkkaan todenmukaisia, mutta niitä ei ole kuvattu tiedonhaluisen etnografin objektiivisuudella; niissä on jotakin joka ilmaisee, että taiteilijat ovat noissa yksinkertaisissa, köyhissä rahvaan miehissä tunteneet ja oivaltaneet oman olentonsa perusluonnetta. — Ja maisemat sitten! Niin syvälle ei, totta tosiaan, olisi voitu tunkeutua Suomen luonnon sisimpiin omituituuksiin, jollei rakkaus olisi ollut silmää terottamassa, kättä johtamassa. En voi olla huomauttamatta erittäin hra Halosen kuvia. Niissä — «harjoitelmissa» yhä hyvin kuin täysin suoritetuissa tauluissakin — Suomen sydänmaan luonto teeskentelemättömässä neitsyeellisyydessään esiintyy niin syvästi, niin *intiimisesti* käsitettynä ja kuvattuna, että tuskin on sen vertoja nähty. Ja tämä taiteilija on vallan nuori, näyttelyn ensikertalaisia! — Toisen puolen Suomen luontoa on hra Järnefelt ottanut kuvataksensa. Useissa tauluissa ja etenkin suuressa kilpailutaulussaan hän on kuvannut karua maata, kivikkoa, kurjaa torppaa, jonka jokainen viiva osottaa mikä kova taistelu sen asukkaiden on ollut taisteleminen luonnon ynseyttä vastaan. Mutta tätä kaikkea syleilee ilma, niin ihmeen luontoperäinen, että katselija luulee voivansa sitä hengittää; valo luopi siihen runoutta; näköalan syvyys sekä kaukaisen takalikon jalot piirteet antavat sille suuruutta; ja kuta kauvemmin sitä katselemme, sitä elävämpänä seisoo edessämme Suomi, äitimme kurja ja kallis.

Ja useiden muidenkin taiteilijain teoksista käy sama tuulahdus. Omituista on nähdä, mitenkä se itsenäinen suomalainen henki, joka nyt käypi läpi taide-elämämme, on ollut kyllikṣi voimakaṣ vaikuttaakṣensa ruotsalai-

seenkin maalariin, kreivi Sparreen, joka on liittynyt Suomen taiteilijoihin. Muuten voipi ehkä siitä erinomaisesta raikkaudesta, joka ilmaantuu Ruotsissa asuvan kansalaisemme hra Lindholmin merimaisemissa, tehdä sen johtopäätöksen että vanhan veljesmaankin taide-oloissa uusi, vireä henki on ruvennut puhaltamaan. — Hyvin omituinen on tässä näyttelyssä Suomen suurimman taiteilijan, herra Edelfeltin, asema. Hänen enimmät taulunsa ovat tervehdyksiä Välimeren rantamailta, auringonvaloisia, ihania. Niissä on runoutta yhtä hyvin kuin teknillistä mestaruutta, ja ne osottavat ettei taiteilija suinkaan vielä aio pysähtyä loistavalla urallaan. Mutta ne kuvat, joissa hän esittää suomalaisia aiheita, tekevät — ainakin useat niistä — vieraan vaikutuksen. Niitä olisi etevä ulkomaalainenkin maalari, jolla olisi tarkka silmä havaitaksensa etnografillisia omituisuuksia, varsin hyvin voinut tehdä. Vertaus niiden ja muiden kotimaisten taiteilijain teosten välillä ehkä selvimmin osottaa, että taiteemme todella on ruvennut astumaan uusia polkuja.

Olisi ollut hauskaa puhua tarkemmin eri taiteilijoista, huomauttaa toisten edistymistä, toisten antamia hyviä lupauksia, sekä koettaa kuvata heidän eri taiteilijaluonteitaan. Niinikään olisin mielelläni ottanut puheeksi ne harvalukuiset mutta osaksi sangen merkilliset teokset, jotka näyttelyssä edustavat kuvanveistotaidetta. Mutta siihen tässä kirjeessä ei ole riittävää tilaa, ja siksi minun on täytynyt tyytyä siihen että olen koettanut muutamin piirtein kuvata näyttelyn yleistä luonnetta ja merkitystä.

O. E. Tudeer.

Yliopiston konsistoorissa on näinä päivinä ollut ratkaistavana asia, joka suuremmassa määrässä kuin tavallisesti vetää puoleensa koko sivistyneen yleisön huomion. Se on kysymys suomenkielen professorinviran jakamisesta kahdeksi, joista toinen edustaisi suomenkielen ja kirjallisuuden ja toinen vertailevan suomalais-ugrilaisen kielitieteen tutkimusta.

Kysymyksen saattoi, niinkuin muistettaneen, hereille Suomalais-ugrilainen seura keväällä 1890, jättäen yliopiston konsistooriin ehdotuksen mainittuun suuntaan. Konsistoorin pyynnöstä antoi historiallis-kielitieteellinen osasto vielä samana keväänä asiasta lausunnon, jossa se (5 äänellä 4 vastaan) puolusti ehdotusta. Siitä asti on kysymys levännyt, siksi kuin se muutamia päiviä sitten otettiin konsistoorissa ratkaistavaksi, ja ehdotus 18 äänellä 6 vastaan läsnäolevista professoreista tuli hyväksytyksi.

Viidettäkymmentä vuotta on nykyään kulunut Suomenkielen ja kirjallisuuden professorinviran perustamisesta ja siitä muistettavasta hetkestä, jolloin perintöruhtinas Aleksanteri, sittemmin keisari Aleksanteri II, omalla kädellä antoi Mathias Aleksanteri Castrénille valtakirjan olla ensimmäisenä suomen-

kielen professorina Suomen yliopistossa. Tuo aika ei ole niin lyhyt, ettei se näyttäisi mitään tulosta. Ja tuloksena on, ettei minkään tieteen tutkimus yliopistossamme, paitse ehkä Suomen historiantutkimusta, ole sillä ajalla yhtä kauniita hedelmiä kantanut. Ei yksikään toinen professorinvirka voi peräkkäin pitäjinänsä mainita kolmea semmoista nimeä kuin: Castrén, Lönnrot, Ahlqvist. Mutta nämä tieteen suurmiehet eivät ole jääneet yksin; heidän ympärilleen on kohonnut koko joukko nuorempia voimia. Syy suomalaisen kielentutkimuksen kukoistukseen onkin selvä: ainoastaan isänmaallisissa tieteissä voipi meidän pieni kansamme menestyksellä kilpailla suurempien kansojen kanssa ja viedä tutkimuksen eteenpäin. Mutta sentähden on myöskin velvollisuutemme tässä suhteessa suurempi.

Tahtoneeko kukaan nykyään väittää, ettei Suomenkielen professorinviran perustaminen v. 1851 ollut tarpeen vaatima? Tuskin. Mutta jos katsoo suomalaisen kielitieteen tilaa ja tutkimuksen mahdollisuutta v. 1851 ja 1891, ei voi epäilläkkään, että jos siinä edellisenä vuonna oli työtä yhdelle, siinä nykyään riittäisi yltäkyllin kahdelle, vaikkapa kolmellekin, vakinaiselle tieteen edustajalle. Suomalaisugrilainen kieliheimo käsittää kieliä, jotka ovat toistensa kanssa yhtä kaukaista sukua kuin esim. saksa ja ranska. Sen lisäksi ne ovat vähän tunnettuja ja vähän tutkittuja. Vertaileva kielentutkimus tällä alalla, jonka ainekset nyt vähitellen rupeavat keräytymään, vaatii kyllä kokonaan oman miehensä. Mutta tietysti ei voi tulla kysymykseenkään, että Suomenkieli ja kirjallisuus, ja varsinkin rikas kansanrunouden ala, enää meidän yliopistossa jäisi ilman edustajatta. Ettei yksi mies voi yht'aikaa täyttää näitä eri tehtäviä, todistaa, niinkuin Suomalais-ugrilainen seura kirjoituksessaan huomauttaa, kokemus. Castrén vaikutti etupäässä vertailevassa altailaisessa kielentutkimuksessa, jonka tieteen hän loi, ja ainoastaan ohimennen, niinkuin mytologiassaan, hän liikkui supeammalla nimenomaan suomalaisella alalla. Hänelle ja hänen ajallensa ilmestyi koko ural-altailainen kansansuku suomalaisena; se etäisyys, joka erottaa eri ural-altailaiset kansat ja kielet toisistaan ei heille näkynyt. Lönnrot valitsi melkein yksistään suomenkielen tutkimusalaksensa. Ahlqvist jossain määrin koetti molempia tehtäviä yhdistää; vaan ei voine kieltää, että, niin suuria kuin hän saikin aikaan, juuri tämä alan laajuus esti Ahlqvistia niin täydellisesti kuin olisi ollut suotavaa, seuraamasta kaikkia tieteen uusia tuloksia. Ahlqvist myöskin itse lausui professorinviran jaon suotavaksi.

Unkarilaiset ja suomalaiset ovat ainoina sivistyneinä kansoina kansansuvussaan ne, joiden ennen muita tulee edustaa suomalaista kielentutkimusta. Budapestin yliopistossa on tällä alalla kolme vakinaista professorinvirkaa: Unkarin kieli, Unkarin kirjallisuus, vertaileva altailainen kielitiede. Ja myöskin Kolozsvárin pienellä yliopistolla on Unkarin kielen ja kirjallisuuden professorinvirka jo kahtia jaettu. Mutta Suomen yliopisto on jäänyt jäljelle, kumminkin virallisesti. Vaan että täälläkin suoma-

laisella kielentutkimuksella on voimia yht'aikaa tehdä työtä sekä Suomenkielen ja kirjallisuuden että vertailevan suomalais-ugrilaisen tieteen aloilla, on kyllä tullut ilmi. Ahlqvistin professorina ollessa kutsui yliopisto ylimääräiseksi professoriksi Suomenkielessä ja kirjallisuudessa Julius Krohnin, joka erittäin oli ottanut alaksensa Suomen kirjallisuuden ja kansanrunouden tutkimuksen. Nyt molempain mainittujen tiedemiesten kuoltua on historialliskielitieteellinen osasto yksimielisesti katsonut, nimitetyn professorin ohella, toisen tutkijan löytyvän, joka olisi yliopistoon kiinnitettävä suomalais-ugrilaisen kielitieteen opettajana. Näkyy siis, kuinka itse olot ovat kypsyneet professorinviran kahtia jakoa varten.

Suomen yliopisto on asian ratkaisun kautta kauniilla tavalla osottanut pysyvänsä isänmaallisen tieteen ja sivistyksen edistäjänä. Ettei päätöstä tehty yksimielisesti, voipi valittaa, mutta sitä tuskin voitiin toivoakkaan. Historialliskielitieteellisen osaston ruotsinmieliset jäsenet jäivät ilman mainittavaa kannatusta. Heidän esiintuomansa syyt jakoa vastaan olivatkin semmoisia, että tuntuivat «parantumattomain esteiltä». Ainoa mainittava oli, että muka toisen vakinaisen opettajapaikan perustaminen ei mitenkään helpottaisi Suomen kielen ja kirjallisuuden professorin virkatyötä, koska sittenkin kaikki tutkinnot suoritettaisiin hänen aineessansa. Tämä on kuitenkin erehdystä. Vertailevan suomalaisen kielitieteen professioonia ei suinkaan saa pitää ainoastaan olemassa tiedemiehiä varten. Päinvastoin on katsottava kummankin professioonin jossain määrin ulottuvan toisenkin alalle, ja tutkintovaatimukset ovat asetettavat sillä lailla, että esim. tuleva koulunopettaja voi suorittaa tutkintonsa kummankin professorin edessä. Itse asiassa onkin tämä järjestys nykyäänkin olemassa, ja vaatimukset tutkintoon Suomenkielessä jaettuna kahteen haaraan, etupäässä kirjalliseen ja etupäässä kielitieteelliseen. Helpotusta näin epäilemättä saadaan aikaan Suomenkielen professorin nykyään kovin raskaassa tutkintovelvollisuudessa.

Asia on siten tieteellisten viranomaisten puolelta saanut ratkaisunsa, ja sen lopullinen kohtalo riippuu nyt maamme hallituksesta. Meidän kansamme on tottunut innolla seuraamaan kaikkia toimia, jotka tähtäävät sen kielen edistämistä, ja on tämänkin asian ratkaisemisessa näkevä todistuksen siitä mielialasta, joka hallituksessa vallitsee sen sivistyspyrintöjä kohtaan. Toivomme on, että se on saava onnellisen päätöksen, ja että siis pian saamme nähdä suomalaisen kielitieteen edustettuna Suomen yliopistossa kahden vakinaisen professorin kautta.

G—t.

Valvoja 1892.

Valvojan kahdestoista vuosikerta ilmoitetaan täten tilattavaksi.

Saatuaan useita uusia voimia lisäksi toimitus toivoo voivansa yhä laajemmilla aloilla seurata aikamme vireätä henkistä työtä.

Hinta ja ulkoasu pysyvät edelleen muuttumattomina.

Valvojaa voipi tilata **Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen** ja **Wickströmin ja K:n** kirjakaupoissa sekä **O. V. Laurentin ja K:n** luona, **Turussa A. V. Jahnssonin, Viipurissa Cloubergin ja K:n, Tampereella H. T. Bärlundin** ja **Porissa Satakunnan** kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta; maaseudulla sen lisäksi tavalliset postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata **A. Lindebergin** kautta **Pietarissa** tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kop. koko vuosikerralta, 2 ruplaa 50 kop. puolelta.

O. E. Tudeer. Vastaava toimittaja. **Hanna Andersin. Hannes Gebhard.**

Kust. Grotenfelt. Mikael Johnsson. Kasimir Lönnbohm. E. G. Palmén.

Th. Rein. O. Relander. E. N. Setälä. O. A. Wikström.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

Kansantaloudellista kritiikkiä.

Paul Leroy-Beaulieu, Yleisen kansantalouden pääpiirteet. Suoment Tekla Hultin. Porvoossa 1891, Werner Söderström. XI + 467 siv. Hinta 4: 50.

«Kansantalous on tieteenä syntynyt jokseenkin myöhään», sanoo Leroy-Beaulieu Yleisen kansantalouden pääpiirteissä. Itse asiassa ei tämä totuus ole ehkä milloinkaan näyttäytynyt minulle niin selvänä kuin juuri tätä tekijän kirjaa lukiessani.

Tosin olivat jo fysiokraatit koettaneet taloudellisen tieteen nimellä määritellä muutamia luonnonlakeja yhteiskunnallisessa elämässä yleensä. Adam Smith oli sulkenut pois moraali-, oikeus- ja politilliset kysymykset ja rajoittunut tutkimaan kansojen rikkauden luontoa ja syitä. J. B. Say oli koettanut esittää tätä uutta tiedettä selvästi ja systemaattisessa muodossa, Ricardo tarkasti muodostaa sen abstraktisia lakeja. Mutta kuitenkaan uudenaikaisten kansantaloustieteilijäin enemmistö ei näy vielä löytäneen taloustieteelle selvää päämäärää, ei lujaa rajaa eikä myöskään systemaattista kokonaisuutta taikka järkähtämättömiä lakeja.

Meillä ei ole syytä kummeksia tätä väbäpätöistä edistymistä. Sillä aina viimeisiin aikoihin saakka taloustieteilijät ovat etsineet lakeja ihmisten pyrinnöille ja arvostelleet näiden tuloksien merkitystä itse pyrintöjen aikaansaajille tutkimatta ensin tarkkaan ihmisen psyykillistä luontoa, josta nämä pyrinnöt ovat alkujaan ja josta voi niille täydellisen selityksen saada. Himmeä ja häilyvä vaisto määräsi tieteen rajat ja enemmän tai vähemmän empiiriset puolitotuudet loistivat muka lakien arvoisina.

Paul Leroy-Beaulieu, tuo kuuluisa tiedemies ja l'Économiste français'in toimittaja on lyhyissä piirteissä tahtonut esittää taloustieteen periaatteet. Valitettavasti hän ei näy tietävän, että kansantaloutta paraillaan

rakennetaan uudestaan kestävämmille perusteille, että sen, joka nyt tahtoo kirjoittaa sen teoriian, etupäässä tulee tutkia meidän taloudellisen arvostelumme subjektiivisiä periaatteita, ennenkuin hän rupeaa selittämään taloudellisia tosiasioita näiden lakien nojalla.

Tutkimus arvon määräämisestä on saanut paikkansa kirjan keskessä rikkauksien jakaantumis- ja rikkauksien kiertokulkuopin välillä. Arvo käsitetään vaihtoarvona, sanotaan, että se on «esineen kyky vaihtua vissiin määrään muita esineitä». Kuinka tämä kyky syntyy? «Jotta esine olisi jonkun arvoinen», sanoo Leroy-Beaulieu, «vaaditaan välttämättömästi kolme ehtoa: ensiksi, että se vastaa jotakin ihmisen mielentekoa, toiseksi, että sen hankkiminen vaatii jonkun verran työtä, ja lopuksi, että toinen henkilö voi siirtää sen käytettäväksi toiselle.» Mutta täten tunnemme vielä ainoastaan ulkonaiset ehdot eli suhteet, joiden käsillä ollessa esine voi saada vaihtoarvoa, me emme tiedä kuinka itse vaihtumiskyky syntyy, kuinka arvon määrääminen tapahtuu. Sillä «kyky vaihtua vissiin määrään muita esineitä» ei ole mikään esineen ominaisuus; esineen arvo riippuu, kuten Leroy-Beaulieu itse vähän etempänä sanoo (siv. 232), «siitä, miten mikin pitää niitä haluttavina» («du jugement que porte l'esprit de chacun sur leur degré de désirabilité»). Arvon määräys on siis subjektiivinen, psyykillinen toimitus. Vielä on selitettävä, kuinka tämä arvosteleminen tapahtuu, minkä periaatteiden mukaan subjekti ottaa huomioon ulkonaisia vaikuttimia, esineiden hyötyä ja niiden hankkimisen vaikeutta, määrätessään esineiden arvon, niiden merkityksen subjektin menestymiselle.

Tätä Leroy-Beaulieu ei ole tehnyt. Hän ei ole koettanut selittää taloudellista elämää sen juuresta alkaen. Mutta siitä syystä hän ei myöskään voi määrätä taloudellisten ilmiöiden olentoa, eikä erottaa niitä muista eikä rajoittaa niiden piiriä. Siitä syystä haemmekin turhaan hänen oppikirjassaan tarkkaan seurattua järjestystä, yhtenäistä tieteellistä systeemiä. Siitä syystä tapaamme tässä kausaalisten lakien sijassa ainoastaan kokemussääntöjä, joiden perisyyt ja pätevyys jäävät meille tuntemattomiksi.

Hänen selittäessään vaihtoarvojen muutoksia, saamme tyytyä tuohon vanhaan, häilyvään kaavaan: tarve ja tarjous, vaan hän jättää tutkimatta, mitkä vaikuttimet siinä ovat huomioon otettavat. Sellaisista tavaroista, jotka voivat mielivaltaisesti enentyä, sanotaan, että niiden hinnat pysytteleiksevät valmistuskustannuksien eli valmistushintojen paikoilla. Mutta mikä sitten määrää nämät valmistuskustannukset, työn hinnan, pääoman ja maan

käytäntöoikeuden hinnat sekä työnkäyttäjäin voiton, jotka yhteensä muodostavat valmistuskustannukset? Se se juuri olisi vielä selitettävä. Leroy-Beaulieu sanoo tosin, että palkat «pyrkivät suhtautumaan työnteon tuottavaisuuden mukaan» (siv. 199), että sama tuottavaisuus on aineksena koron suuruutta määrättäessä j. n. e. (siv. 169). Mutta koska työn tuottavaisuus pääasiallisesti ei ole mitään muuta kuin sen kyky synnyttää vaihtoarvoa, niin tekijä siten joutuu ympyrätä kiertämään, josta on mahdoton pelastua. Sillä jos valmistuskustannukset määräävät tuotteen vaihtoarvon, niin tuotteen arvo ei voi määrätä valmistuskustannuksia. Ja kaikessa tapauksessa Leroy-Beaulieu selittää hintoja, ikäänkuin ne olisivat ulkonaisten koneellisten voimien vaikuttamia; hän sanoo meille minkä ulkonaisten suhteiden vallitessa ne kohoavat ja laskeutuvat, kuinka suuriksi ne tavallisesti ja ajan pitkään pyrkivät tulemaan. Hän ei sano meille, *kuinka* hinnat ylipäänsä syntyvät, mikä missäkin tapauksessa määrää niiden suuruuden.

Oppi arvosta ja hinnasta sekä kiertokulusta on Leroy-Beaulieun kirjassa rikkauksien jakaantumis-opin jälkeen, ja kuitenkin voi maankoron, pääomakoron, työnkäyttäjän voiton ja työpalkan lakeja käsittää ainoastaan yleisten hintalakien eri kohtina. Ellemme tunne arvoa ja hintaa, jäävät ne meille käsittämättömiksi ilmiöiksi. Mutta Leroy-Beaulieu ei ole millänsäkään tästä muutetusta järjestyksestä, tästä systeemin puutteesta. Hän puhuu maankorko-laista vaan väitelläkseen Ricardon mielipiteitä vastaan historiallisesta järjestyksestä eri-hedelmällisiä maankaistaleita viljeltäessä sekä niitä johtopäätöksiä vastaan, jotka sosialistit ovat löytäneet Ricardon opissa ja joiden nojalla he vaativat yksityisen maanomistusoikeuden poistamista. Leroy-Beaulieu jättää vallan tutkimatta, niin, hän ei edes sanallakaan mainitse, että huolimatta mistään historiallisesta järjestyksestä maan joutumisessa jonkun omaksi sekä viljelyksen alaiseksi, maankorko — sana ei ole juuri kovin kuvaava —, että ylimääräinen voitto eli palkinto aina tulee sen osaksi, jolla on parempi tahi suotuisammin sijaitseva maa, mikäli hän toimii etuisemmilla tuotannon ehdoilla; niin, että huolimattakin mistään sellaisesta luonnollisesta eroavaisuudesta, hintojen kohotessa maanomistajat yleensä voisivat saada suuremman voiton kuin muissa liikkeissä on tavallista, ja siten arentiarvo syntyä.

Enin silmäänpistävästi huomaamme kuitenkin tuon takaperoisen järjestyksen silloin, kun on puhe pääoman omistajain osuudesta rikkauksien jakautumisessa, eli korosta. Kuinka voi ajatellakaan Leroy-Beaulieun tavoin

koettaa selittää korkolainan luonnetta («la nature du prêt à intérêt»), ennenkuin on opittu tuntemaan krediitin luontoa, josta puhutaan paljoa myöhemmin rikkauksien kiertokulkuopissa? Eikö laina korkoa vastaan ole eräs krediittioperatsioonin muoto? Onko mahdollista keksiä koron lakeja, elleivät ensin ole selvillä luoton eli krediitin lait? Leroy-Beaulieu selittää koron olevan palkkion siitä hyödystä, jonka pääoma tuottaa velan ottajalle, ja jota hyötyä velan antajan on täytynyt kaivata. Tästä näyttää ikäänkuin krediittioperatsiooni voisi jakautua kahteen eri toimitukseen, nimittäin seuraaviin: ensiksi pääoman vaihto vastaiseen saman pääoman takasin saamiseen, toiseksi pääoman hyödyn vaihto korkoon. Mutta voiko yleensä pääoman taloudellista vaihdosta erottaa sen hyödyn vaihdoksesta, voiko pääoman omistusoikeuden siirtäminen toiselle merkitä mitään muuta kuin sen hyödyn omistusoikeuden siirtämistä? Voisiko siis koron maksaminen palkkiona pääoman tuottamasta hyödystä vapauttaa meitä itse pääoman takaisin maksamisesta? Tietysti ei. Mutta mikä korko siis on, ja kuinka se krediittioperatsioonissa syntyy? Minä tyydyn vaan tähän kysymykseen, enkä tahdo tässä ruveta asiaa tarkemmin tutkimaan.

Tuo puutteellinen arvonmääräys on joka paikassa tiellä Leroy-Beaulieun teoksessa. Se ei salli hänen löytää taloudellisten ilmiöiden luontoa eikä niiden yhteyttä.

Jos uskoisimme Leroy-Beaulieutä, olisi kansantaloudessa sijaa monenlaisille erilaatuisille ja varsinkin luonnontieteellisille tiedon aineksille.

«Kansantalous», sanoo Leroy-Beaulieu, «on tiede, joka havainnon kautta kokoo ne yleiset säännöt, joita rikkauksien tuotanto, jako, kiertokulku ja kuluttaminen noudattavat. Nämä lait, joita kansantalous käsittelee, eivät ole missään yhteydessä teknologiian ja teollisuusopin kanssa — — — — — — ne koskevat ylevämpiä, vähemmän muuttuvaisia ja yleisempiä sääntöjä» (siv. 1 ja 2).

Tässä on lausuttu vallan oikeutettu erotus kansantalouden ja teollisuusopin välillä, mutta on ilmoitettu väärin, missä tämä erotus on, ja väärin käsitetty kansantalouden tehtävä sekä sen lakien laatu.

Taloudelliset säännöt eivät eriä minkäänlaisessa arvojärjestyksessä teollisuusopin säännöistä. Ne kokemussäännöt, joitten mukaan työpalkat ylenevät tahi alenevat, liikevoitto kasvaa tahi supistuu j. n. e. eivät ole missään suhteessa «ylevämpiä, vähemmän muuttuvaisia ja yleisempiä» kuin ne säännöt, jotka opettavat «miten jyviä kylvetään tahi rautaa valmiste-

taan, kuinka kauppatavaroita kuljetetaan tahi muodostetaan». Kansantalouden tarkat (eksaktiset) lait eivät ole enemmän ylt'yleisiä kuin ne tarkat luonnonlait, joiden tuntemiseen teknologiia perustuu. Kaikissa tapauksissa ei voi asettaa relatiivista ja mielivaltaisesti määrättyä rajaa tieteellisen jaon perustukseksi.

Teknilliset ja taloudelliset lait ovat vallan eri luonnetta, ne tarkoittavat aivan eri aloja. Teknilliset tieteet opettavat meille, miten meidän tulee hallita luontoa toteuttaaksemme tiettyjä tarkoituksia, ne antavat meille käytännöllisiä sääntöjä saavuttaaksemme määrättyjä tuloksia; taloudellinen teoriia taaskin esittää meille ne säännöt, joiden mukaan me arvostelemme teknillisen toiminnan ja sen tuloksien merkitystä meidän menestymiselle mme; jos se näitä ulkonaisia ilmiöitä tutkii, niin se sen tekee ainoastaan arvostellakseen niitä, määrätäkseen niitten arvon. Teknilliset tieteet perustuvat luonnonlakeihin, taloudelliset tieteet lakeihin, jotka ovat psyykillistä luontoa.

Jos siis kansantaloustiede tutkii tuotantoa, niin se ei sitä tutki ulkonaisena toimintana, ei rikkauksien tuotantona, niinkuin Leroy-Beaulieu väittää, tarkoittaen rikkauksilla (richesses) määrättyjä esineitä, «kaluja, jotka ovat joko välttämättömän tarpeellisia hänen (ihmisen) toimeentulolleen tahi muutoin hänen mielitekojensa mukaisia»; se ei hae tämän tuottamisen lakeja. Se otaksuu päinvastoin, että kaikki tämä, että itse tuotantotoiminta on jo ennestään tunnettu, ja arvostelee ainoastaan tuotantoa taloudellisesti, s. o. tutkii syntyykö siten arvoja. Se tutkii arvojen tuotantoa eikä rikkauksien tuotantoa.

Tätä arvojen tuotantoa ei ole määräämässä kolme vaikuttavaa voimaa («les trois agents de la production») luonto, työnteko ja pääoma. Kaikki kolme yhteensä eivät voi itsestään synnyttää arvoa. Arvonmääräämisen on psyykillinen toimitus; luonto, työnteko ja pääoma tuottavat arvoa ainoastaan niiden lakien nojalla, joiden mukaan subjekti pitää niitä välikappaleina sellaisen edun hankkimiseksi, jota subjektin muutoin täytyisi kaivata.

Kaikki mitä Leroy-Beaulieu lausuu ilmanalan, aseman, maan hedelmällisyyden y. m. vaikutuksesta tuotantoon, sopii luonnontieteelliseen esitelmään. Koko toinen luku ensimmäisessä osastossa, nim. «luonnon ja luonnonvoimien osanotto tuotantoon», ei semmoisenaan ole mikään kansantalouden oppikirjaan sopiva luku.

Yhtä vähän on meidän kansantaloudessa tutkittava työnteon olentoa luonnontoimintana, selitettävä erotusta ruumiillisen ja henkisen työn välillä sekä esittää josko, millä lailla ja missä määrässä toinen tahi toinen työnlaji aikaansaa hyötyä; väittely aineettoman työn tuotannosta tässä merkityksessä ei kuulu kansantalouteen. Kaiken tämän otaksumme jo ennestään tutuksi ja kysymme ainoastaan, minkä sääntöjen mukaan me päätämme, mikä merkitys määrätyllä työllä on meidän menestymisellemme, missä määrässä se synnyttää arvoa. Me tutkimme yhä, emme ulkonaista toimintaa semmoisenaan, vaan suhteessa sisäiseen psyykilliseen toimintaan.

Tuotannon kolmantena tekijänä Leroy-Beaulieu mainitsee pääoman. Kuitenkin on jo kauvan tunnustettu, ettei pääomaa voi asettaa luonnon ja työnteon tasalle tuotannon tekijänä. Sillä pääoma on itse luonnon ja työn tuote ja edellyttää niiden olemassa olon.

Samoin kuin maata ja työntekoa, samoin pääomaakaan ei tarkasteta kansantaloudessa sen fyysilliseen luontoon, mekaanilliseen tahi kemialliseen vaikutustapaan nähden, ei siihen tapaan nähden, jolla se tyydyttää meidän tarpeitamme. Kansantaloudelle on semmoisenaan yhdentekevätä minkä laatuinen pääoma ulkonaisen muodon puolesta on, olkoonpa se sitten vaan yksinkertainen ase tahi monimutkainen kone, jolla on yksi hevosvoima tahi tuhannen. Kaikki tämä käy jonkun arvoiseksi ainoastaan siten, että me asetamme sen määrättyyn yhteyteen harrastuksiemme kanssa, ainoastaan silloin kun tiedämme, että se on välttämättömänä ehtona voidaksemme saavuttaa jonkun edun, jota emme muutoin olisi saavuttaneet, ainoastaan siinä määrässä kuin ymmärrämme sillä olevan arvoa.

En tahdo jatkaa tätä tutkimusta sen enemmän. Minä luulen tarpeeksi todistaneeni, että se, joka pyrkii syvemmin ymmärtämään taloudellisten ilmiöiden olentoa, joka tieteessä hakee jotain muuta kuin aforismillisiä opinkappaleita esitettyinä enemmän tai vähemmän mielivaltaisessa järjestyksessä, se ei tunne tyydytystä lukiessaan Leroy-Beaulieun kirjaa. Se, joka taas tyytyy siihen johtoon, jota kokenut ja asianymmärtävä henkilö voi antaa uudenaikaisia taloudellisia kysymyksiä arvostellessa, ei ehkä voi löytää sopivampaa ohjaajaa. Hän on Leroy-Beaulieun kirjassa keksivä kulta-aarteen selvää järkeä, sattuvia käytännöllisiä huomautuksia, joita on esitetty niin selvästi, että lukija tuskin voi aavistaakaan mitä vaikeuksia on ollut voitettavana.

Leroy-Beaulieu kuuluu siihen taloustieteen vapaamieliseen suuntaan, joka luulee että yksilön vapaa kehittyminen on kaiken edistymisen perusteena. Kuten tämä suunta ylipäänsä, niinpä hänkin on taipuisa näkemään kaikkia valoisalta puolelta. «Ne lait», hän sanoo, «jotka hallisevat pääomaa, työpalkkoja ja rikkauksien jakoa ovat yhtä hyödylliset kuin järkähtämättömät» (siv. 466). Tämä optimismi ei kuitenkaan estä häntä näkemästä useita nykyajan yhteiskunnan puutteita. Hän ei esim. ollenkaan ole kovin haltioissaan, kuten monet muut nykyjään, tuotannon nopeasta edistymisestä meidän aikoinamme. Hän esittää sattuvasti haavekuvat noissa laskuissa, joilla määrätään kuinka monta hevosvoimaa on nykyajan tuotannon palveluksessa, eikä ajatella, että moni hyöty lasketaan kaksi kertaa, eikä huomata, että useimpia koneita käytetään ainoastaan tavaroiden kuljetukseen, että jälellä olevista koneista vaan pienen pientä osaa käytetään maanviljelyksen hyväksi. Hän moittii vilkkaasti tuota tarpeetonta välikauppiaitten paljoutta, joka kallistuttaa useiden tavarain hintoja j. n. e.

Leroy-Beaulieu ei ole ollenkaan vapaamielisen suunnan oppien matkija vaan. Me emme missään hänen kirjassaan löydä tuota tyhjänpäiväistä sanapauhua, jota joskus tapaamme hänen puoluelaisissaan. Kaikkialla huomaamme asiallisia toteennäytteitä, vaikka kohta usein yksipuolisia, mutta aina kuitenkin sattuvia. Muutamissa paikoin, kuten esim. rikkauksien jakoopissa, hän esittää omanlaatuisiakin näkökohtia lukijalle. Esitys valtion luonnosta ja tehtävästä, niistä vaikuttimista, jotka vaativat valtiota osottamaan sävyä ja kohtuutta («motifs de modestie qui doivent s'imposer à l'État»), on sellainen luku, jota meidän aikoinamme, jolloin valtioholhoomis-aatteet ovat vallalla, kaikkien pitäisi ottaa varteen.

* * *

Teoksen suomennos — sen verran kuin minä kykenen sitä arvostelemaan — näyttää olevan huolellisesti tehty. Siinä on varmaan ollut monta vaikeutta suomentajalla voitettavana, varsinkin koska monella taloudellisella käsitteellä suomenkielessä ei vielä ole vakaantunutta nimitystä. Yleisön tulee olla hänelle kiitollinen siitä huolesta, jolla hän teosta on valmistanut.

Suomentaja ei sitä vastoin minun mielestäni ole yhtä hyvin onnistunut niissä pienissä selityksissä ja huomautuksissa, joita hän on pannut sinne tänne suomalaiseen painokseen.

Sivulla 110 suomentaja ilmoittaa meille seuraavan seikan. «Malthus s. 1766 † 1834 julkaisi v. 1798 ‚An essay on the principle of population' nimisessä teoksessaan tuon surkean oppinsa, että ihmiskunta lisääntyy geometrisessä sarjassa, elatusaineet sitävastoin vaan aritmeetisessa sarjassa.» Malthus ei ole milloinkaan, ei edes tässä tuon kuuluisan teoksensa ensimmäisessä painoksessakaan lausunut mitään tuonlaista, jonka mahdottomuus ajattelevalle lukijalle on paikalla päivän selvää. Hän on ainoastaan sanonut — oikeenko vai väärin, se jääköön sikseen — että väkiluvulla on taipumus lisääntyä nopeammin kuin elatustavarat. Vielä ikävämmäksi käy tämä väärä huomautus siitä syystä, että suomentaja tässä, kuten monessa muussakin kohdassa, ei ole maininnut, kuka huomautuksen on tehnyt. Asiaan perehtymätön lukija voi siten helposti syyttää Leroy-Beaulieuta tästä väärästä tiedonannosta.

Hyvin vähän selittävä on myöskin tuon saman huomautuksen loppupuoli, jossa sanotaan, että Malthuksen aikalainen «Ricardo ja myöhemmällä ajalla tunnettu ajattelija ja ekonomisti Stuart Mill ovat kannattaneet hänen mielipidettään». Meidän päivinämme useimmat taloustieteilijät tunnustavat, että Malthuksen opissa on tärkeä pohjatotuus muutamien virheiden ohessa. Itse Leroy-Beaulieukin, joka kiivaasti moittii Malthuksen väkilukuoppia, myöntää kuitenkin, että väkiluku voi lisääntyä liian nopeasti pääomien ja teollisuustuotteiden menekin lisääntymiseen verraten (siv. 398).

Yhtä vähän on onnistunut suomentaja sivulla 150, jossa hän esittää erään Leroy-Beaulieun huomautuksen omana lausuntonaan. «Leroy-Beaulieu», hän sanoo, »on teoksissaan ‚Essai sur la répartition des richesses' ja ‚Collectivisme' laveammin esittänyt Ricardon opin maankorosta ja yksityisseikoissakin todistanut sen vääräksi.» Sillä syystä voi arvella, että Leroy-Beaulieu erittäin juuri näissä teoksissa, kritiseeratessaan maankorkoteoriiaa ja Malthuksen väestönlisääntymisoppia, on historiallisten tahi osapuolisten erehdysten tähden ollut huomioon ottamatta, että ne kuitenkin sisältävät jotain enemmän kuin, kuten hän sanoo, satunnaisia ja katoavia totuuksia, jotka soveltuvat määrättyihin aikoihin ja määrättyihin maihin («des vérités contingentes et passagères propres à certains temps et à certains pays». — Essai sur la répartition des richesses. Siv. 1).

Lukuun «Pankit» suomentaja on liittänyt lyhyen selityksen Suomen pankista ja rahaliikkeestä sekä niiden historian. Lukija on varmaan paneva arvoa tälle lisäykselle. Kuitenkin on tässä pari erehdystä, jotka voivat hairahduttaa lukijata.

Sivulla 293 mainitaan, että tuon vuonna 1811 perustetun n. s. Vaihto-, laina- ja talletuskonttorin kantarahasto «määrättiin yhdeksi miljoonaksi hopearuplaksi». Erehdyksen välttämiseksi olisi pitänyt lisätä, että tästä summasta ainoastaan puolet vähitellen maksettiin pankkiin. Vielä erehdyttävämpi on huomautus, että: «Uuden laitoksen vaatimaton nimitys ei kumminkaan estänyt sitä toimimasta varsinaisen pankin tavalla, kuten sen ohjesääntö tarkoittikin. Sen nimi muutettiin jo vuonna 1817 ‚Suomen Suuriruhtinasmaan vaihto-, talletus- ja lainapankiksi'» (siv. 293). Todellinen asianlaita oli kuitenkin se, että jo tuo alkuperäinen nimitys «Vaihto-, laina- ja *talletus*-konttori» oli siinä suhteessa liian vaatelias, että pankki aina vuoteen 1840 asti ainoastaan muutamia harvoja kertoja vastaanotti talletuksia yksityisten puolesta ja silloinkin vaan pieniä summia maksamatta niistä mitään korkoa. Pankki nykyisessä merkityksessä se oli enemmän nimeksi kuin hyötyyn nähden. Sillä, kuten sanoimme, se ei vastaanottanut rahoja korkoa vastaan, eikä myöskään ulosantanut, kuten meidän päivinämme, omia setelejä velkasitoumuksia vastaan, vaan ainoastaan vaihdossa pankkiassignatsiooneja vastaan, joista osa sittemmin voitiin antaa lainaksi; pankilla ei myöskään ollut oikeutta diskontata velkasitoumuksia, jota toimitusta Leroy-Beaulieu samassa luvussa (siv. 281) selittää «pankkien päätehtäväksi»; puhumattakaan noista kaikista transaktsiooneista, joilla pankit meidän päivinämme «siirtävät pääomat paikasta toiseen», «toimittavat heidän (ihmisten) puolesta maksunsuorituksia ja kuittaavat eri henkilöiden välillä heidän keskenäiset saatavansa» (siv. 274), mutta joista toimituksista tässä pankissa ei huomata jälkeäkään 1840-luvulle saakka.

Vihdoin sallittakoon minun huomauttaa erästä ristiriitaisuutta, johon suomentaja tahtomatta on ollut syynä puhuessaan vaihtokurssin muutoksista. Hän sanoo (siv. 294), että kun Venäjän ruplaseteleitä Krimin sodan aikana lakattiin lunastamasta, niiden arvo «kävi epävarmaksi (s. o. aleni) ja vaihtokurssit laskivat». Tätä vastaan ei olisi mitään muistuttamista, jos yhtäpitävästi silloisen pankintavan kanssa ja kuten vieläkin on Pietarissa tapana, pidämme ruplaa kiinteänä arvona eli toisin sanoin pidämme ruplaa yksikkönä verratessamme; siinä tapauksessa vaihtokurssi

osottaa ruplan kykyä vaihtua vieraaseen rahaan, ja vaihtokurssi laskee, kun ruplan arvo alenee. Mutta hiukan myöhemmin (siv. 332) Leroy-Beaulieu selittää meille aivan päinvastoin edelliseen katsantokantaan, että «Vaihtokurssiksi sanotaan hintaa, josta määrätyllä kauppapaikalla ostetaan vissi määrä metalli- tai setelirahaa, joka toisessa paikassa saadaan käteen». Tämän käsityksen mukaan vaihtokurssista, joka käsitys nykyjään on tavallinen ja joka myöskin on Suomen pankin kurssin määräysten perusteena, kotimaisen rahan arvon alentuminen ei voi vaikuttaa vaihtokurssien laskeutumista vaan niiden ylenemistä.

Mutta jo on aika lopettaa. Minä neuvon lukijaa itse ensin tutkittuaan arvostelemaan Leroy-Beaulieun kirjaa. Jos hän lukee sitä tarkkaavasti, huomannee ehkä, kuten allekirjoittanut, siinä monta puutetta; paljoa varmempaa on, että hän siinä löytää sangen paljon oppimista ja miettimisen aihetta.

J. V. Tallqvist.

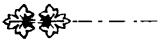

Julius Krohnin jälkeenjääneistä muistoonpanoista.

II.

Erään katolisen loitsun leviäminen Suomessa.

Ensimmäisiä vertailevia yksityistutkimuksia suomalaisten runojen alalla lienee se tutkimus niukahdusloitsusta, jonka prof. *O. Donner* v. 1866 julkaisi kirjoituksessaan «Kalevipoeg jumalaistarulliselta ja historialliselta kannalta» [1]). Aivan oikein on hän osottanut tämän loitsun tulleen Skandinaaviasta Suomeen ja Viroon katolisella aikakaudella. Mitä tietä sen leviäminen on tapahtunut, ei hän kuitenkaan ole voinut tarkemmin määrätä ainesten vähyyden tähden. Suomalaisen kansanrunouden rikkaat aarteet olivat silloin vielä Lönnrotin takana ja aineen mukaan järjestämättä, niin että hänen itsensäkin oli vaikea pyydettäessä löytää muuta kuin minkä sattumalta sai käsiinsä.

[1]) Suomi II. 5. ss. 195—202.

Nykyänsä on niukahdusloitsun suomalaisia toisintoja käytettävänä enemmän kuin puoli sataa. Ne löytyvät eri vihkona siinä runokopioiden kokoelmassa, josta isävainajani ennätti saada kertovaiset ja loitsurunot järjestetyksi. Vihkosen päällyslehdelle on merkitty kaikki ne irtanaiset kappaleet, joita se sisältää, ja yläkulmaan kirjoitettu sanat: katsottu, tutkittu. Isäni jälkeenjääneiden paperien joukossa olenkin löytänyt tutkimuksen tästä loitsusta alkuunpantuna. Mutta se on nähtävästi kirjoitettu ennen, kuin hän oli järjestämäänsä toisintokokoelmaa yksityiskohtia myöten tarkastanut. Työ oli minun siis osaksi uudestaan tehtävä, mutta se oli verrattain vähässä ajassa suoritettu, kun minulla oli koossa kaikki ainekset ja ohjeenani jo vakaantunut tutkimustapa.

Skandinaavilaisia niukahdusloitsun toisintoja katolisuuden ajalta oli prof. *Donner*illa käytettävänä ainoasti yksi *norjalainen*. Siinä kerrotaan, mitenkä Jesus ratsastaa kankaalla, ja kun varsan jalka niukahtaa, astuu alas ratsahilta. Parantaminen tapahtuu siten, että liitetään ydin ytimeen, luu luuhun ja liha lihaan. Toisessa norjalaisessa kappaleessa, jonka nykyänsä prof. *Bugge* on julkaissut [1]), Jesus ja Santti Pietari ratsastavat varsalla leveän sillan yli. Samoin ratsastavat parissa *ruotsalaisessa* toisinnossa [2]) Jesus (tai Maria) ja Pietari sillan yli hevosella. Eräässä kolmannessa [3]) Jesus ja Pietari ratsastavat hevosella tietä pitkin, ja neljännessä Ruotsista saadussa [4]) Jesus ja Maria ajavat aasilla veräjän läpi, jossa aasin jalka niukahtaa.

Jos nyt siirrymme Suomenkielen alalle, niin tapaamme ensinnäkin joukon toisintoja Länsi-Suomesta, Uudeltamaalta ja Etelä-Hämeestä sekä Etelä-Pohjanmaalta, joissa ruotsalainen asutus on suorastansa voinut vaikuttaa suomalaiseen. Tällä länsimurteen alueella kirjaanpannut kappaleet ovat kaikki lyhyet ja hyvin toistensa kaltaiset. Yksinkertaisin on eräs Ikaalisista saatu [5]), jossa varsinainen kertomus sisältyy viiteen säkeeseen ilman ainoatakaan kertosäettä.

Jesus ajoi hevosella,
Hevosella hiirikolla,
Kivisellä kirkkotiellä;

---

[1]) Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse I. s. 550. — [2]) s. 548, 550. — [3]) s. 549. — [4]) s. 550. Veräjän läpi *mustalla varsalla* ajetaan myös eräässä norjalaisessa kappaleessa, mutta ajajana on tuo nimetön *minä* (Kuhn, Zeitschrift für vergl. Sprachforsch. XIII. s. 52). — [5]) Paldani, vihko 7, n:o 29.

Hiveltyi hevosen jalka,
Jesus maahan ratsahilta
Suonia sovittamahan,
Lihoja liittelemähän,
Suuret suonet suutasuin,
Pienet suonet päätäpäin — —

Ensimmäinen säkeistä kuuluu tavallisesti:

Jesus ajoi *kirkkohon* [1])

eli

Jesus kirkkohon ajeli [2]).

Toisella säkeellä on useimmiten kaksi kertosäettä:

Kalahauven karvaisella,
Lohen mustan muotoisella.

Niillä on nähtävästi koetettu tehdä havainnolliseksi tuo hiirenkarvainen eli harmaa hevonen, joka ei voine tarkoittaa muuta kuin *aasia* [3]).

Kolmannen säkeen paikka on oikeastansa neljännen jäljessä.

Viides säe kuuluu toisinaan:

Lähde Maaria maahan!

Yhdessä kappaleessa käy sen edellä vielä säe:

Neitsy Maaria selässä [4]).

Siitä selviää, että Maarian on ajateltu olevan samassa matkassa. Jesuksen esiintyminen ilman Maariaa onkin harvinaista länsimurteen alueella, jota vastoin Maariaa monesti mainitaan yksin sekä tässä että ensimmäisessä säkeessä. Aivan epäilemättömäksi tekee asian eräs todistuskappale Jalasjärveltä [5]), joka alkaa:

Jesus meni kirkkohon,
Maarian kanssa messuhun.

Samanlainen kertosäe ensimmäiselle säkeelle tavataan yleisenä savolaisen murteen alueella: Savossa, Pohjois-Hämeessä, Keski- ja Itä-Pohjan-

[1]) esim. Pald., n:o 78 a. — [2]) N:o 78 b. — [3]) Kun tämä jo oli kirjoitettu, löysin sattumalta Suomal. Kirjall. Seuran uudemmissa kokoelmissa toisinnon Lopelta (K. F. Andersson, n:o 28), joka alkaa: *Jesus ajaa aasilla, Hiirikolla hevosella.* — [4]) Paldani, n:o 78 c, Karvialta. — [5]) Brandt, n:o 419.

maalla sekä Vermlannissa. Myöskin kolmannelle, neljännelle ja viidendennelle säkeelle on siellä säilynyt kertosäkeitä, joten laajennettuna runo kuuluisi:

Jesus kirkkohon ajavi,
Maaria messuhun matavi
Hevosella hiirikolla,
Kalahauven karvaisella,
Lohen mustan muotoisella.
Hiveltyi hevosen jalka,
Taittui varsan säärivarsi
Kivisellä kirkkotiellä,
Vahaisella vainiolla;
Maaria maahan ratsahilta,
Jesus harjalta hevosen.

Tähän tapaan täydellisillä kertosäkeillä varustettuna lienee tutkittavamme runo jo Savoon siirtyessään ollut. Sitä todistaa esim. sana *vaha*, joka merkityksessä *kivi* on länsimurteeseen kuuluva [1]). Säe «vahaisella vainiolla» onkin ainoasti yhdessä savolaisessa kappaleessa [2]) säilynyt, toisessa [3]) se on väännetty muotoon «*vaskisella* vainiolla». Muissa toisinnoissa tavataan sen asemella: «*karisella kankahalla*» tai «*savisella maaperällä*» [4]). Savolaisissa runonkappaleissa löytyy paitsi sitä vielä pari säettä, joita voisi pitää alkuperäisinä. Ajaminen tapahtuu niissä usein:

Sivussa sinisen sillan,
Päässä portahan punaisen [4]).

Silta ja *porras* vastaavat näet täydellisesti ratsastettavaa porrassiltaa skandinaavilaisessa loitsussa, niiden nimittäminen *siniseksi* ja *punaiseksi* on tietysti suomalaisen runomitan ja alkusoinnun vaatimaa täydennystä. Varmaa ainakin on, että tämäkin säepari on kuulunut savolaiseen runonmuodostukseen jo 1500-luvulla, koska se ei ole tuntematon Vermlanninkaan suomalaisille.

Sitä vastoin on myöhäisempänä lisäyksenä pidettävä toinen säepari, joka savolaisen asutuksen läntiseltä ja eteläiseltä rajalta [5]) alkaen on tavattavana murteen koko alueella, vaan ei Vermlannissa.

Pyy pyrähti, maa järähti,
Jesuksen syän särähti.

---

[1]) Se on yleinen Hämeen paikallisnimissä jo 1400-luvulla. — [2]) Arvidsson, V, s. 30. — [3]) Petterson, n:o 16 Sotkamosta. — [4]) Kts. Lönnrot, A, II, 8, n:o 18, ja Aminoff, Suomi II, 11, s. 240 Vermlannista. — [5]) Petäjävedeltä (Regnell, v. Z, n:o 1) ja Nastolasta (Silfvenius, n:o 11).

Nämä säkeet kuuluvat nimittäin satuun pyystä, joka ennen vanhaan oli vetohärän kokoinen, mutta Vapahtajan säikähdyttämisestä tuomittiin yhä pienenemään maailman loppuun asti. Yhdessä savolaisessa niukahdusluvun kappaleessa [1]) onkin koko satu suorasanaisena selityksenä niukahdusloitsuun liitetty. Muita myöhäisempiä muunnoksia, joista myös näkee, että runo ei ole Savossa syntynyt, mainittakoon ylt'yleinen väännös «*hirvisellä hevosella*», joskus «*hiilisellä*» [2]), alkuperäisen «*hiirisellä*» asemesta, joka vielä Vermlannissa tavataan [3]). Samoin on astuminen maahan *rattahilta* savolaisissa kappaleissa, silminnähtävästi väärinkäsitys, johon on antanut aihetta *ts*:n muuttuminen *tt*:ksi länsimurteen alalla. *Ratsahilta* kuuluisi näet Etelä-Savossa *rassahilta* ja Pohjois-Savossa *rahtailta* [4]). Länsisuomalaisen muodon käyttäminen tässä kohden selvästi todistaa runon siirtyneen lännestä itään.

Kaikki nämät savolaiset omituisuudet, jotka vermlantilaisesta laulutavasta päättäen eivät liene 1500:n loppupuolta aikaisemmat, tavataan Laatokan länsi- ja pohjoisrannikolla niukahdusloitsun karjalaisissa toisinnoissa. Ja tuskin muutenkaan on luultavaa, että katolinen loitsuluku olisi voinut levitä yli valtakunnan rajan Käkisalmen lääniin ennen valloitusta. Mutta toiselta puolen on varmaa, että läänin alkuperäiset kreikanuskoiset asukkaat sen olivat oppineet luterilaisilta siirtolaisilta jo alkupuoliskolla 1600 lukua. Niukahdusloitsu on niitä harvoja suomalaisia runoja, joita on tavattu Tverin lääniin vv. 1656 ja 1657 muuttaneilta karjalaisilta. Merkillisyytensä vuoksi painatan sen tähän kokonaisuudessaan [5]).

Läksi Kienone(!) kirikköh
Kiirakolla(!) konilla,
Hirvisellä hebosella,
Luuhisella sadulalla.
Pyy pyrähti, mua järähti,
Koni pöllästy.
Langei rab Bosjei[6]) Davida
Konilda sellästä,
Hiveldy häneldä jalga.
Istuitsih Kienone kivelle,
Otti jallan polven piälle,
Sido nivelet, slosji suonet,
Nivelet piäksekkäh,
Suonet suuksekkah,
Alta viattomaks,
Siämeltä kivuttomaks,
Piälitse tuntumattomaks.

[1]) Gottlund, n:o 362. — [2]) N:o 759. — [3]) Myöskin Savossa se on toisinaan säilynyt. — [4]) Yhdessä toisinnoista tavataan väännös: *rahkeista* (Gottlund, n:o 759). — [5]) Europaeus, v. 3, n:o 9. — [6]) = Jumalan palvelija. Tavataan venäläisen niukahdusluvun rukouksentapaisissa alkusanoissa (Kuhn t. p. s. 151).

Kienone tässä runon kappaleessa tietysti ei ole muu kuin väännös Savossa ja Karjalassa toisinaan tavattavasta *Kiesus* muodosta, joka alkusoinnun puolesta hyvin soveltuu yhteen *kirkko* sanan kanssa. Sanoista *kiirakolla* (= hiirakolla) ja *hirvisellä* näemme, mitenkä sama säe on voinut sekä alkuperäisessä että muuntuneessa muodossaan Savon kautta Karjalaan joutua. Säe *luuhisella sadulalla* kuuluu Salmin kihlakunnassa *sadulalla sarvisella* [1]) ja tämä taas ei ole muuta kuin väännös eräästä Mouhijärvellä Satakunnassa [2]) tavatusta, ja nähtävästi alkuperäisestä runon säkeestä:

Saprakalla [3]) satulalla.

Hevosen *pelästyminen* on luonnollisena seurauksena ajateltu pyyn pyrähtämisestä, mutta nimenomaan lausuttuna, niinkuin tässä, se löytyy Suomessa ainoasti yhdessä Hiitolan runossa [4]). Toisessa Hiitolasta läheltä Käkisalmea saadussa kappaleessa [5]) nähdään *kivelle istautuminen*, myös *jalan käteensä ottaminen* on eräässä Suomen Karjalan toisinnossa tavattu [6]). Kaikissa yllä mainituissa yksityiskohdissa liittyy siis Tverin Karjalan kappale niukahdusloitsua mitä likeisimmin niihin toisintoihin, joita entisestä Käkisalmen läänistä on saatu, ja todistaa siis omasta puolestansa Karjalaisten siirtymisen Laatokan rannikoilta Venäjän sisäosiin.

Myöskin Inkerin laulutapa on silminnähtävästi saanut alkunsa itäsuomalaisesta ja nimenomaan karjalaisesta runonmuodostuksesta. Siitä päättäen näkyy niukahdusloitsu tulleen Inkeriin vasta 1600 luvulla luterilaisten Äyrämöisten mukana. Inkerissä sen ovat omistaneet kreikanuskoisetkin Karjalaiset, jotka sitä sitten ovat paraiten säilyttäneet, vieläpä kehittäneetkin enemmän kuin missään muualla. Näytteeksi panen erään kappaleen, joka on saatu Hevaalta Länsi-Inkeristä [7]).

Läksi Luoja liikkehelle,
Jumala jalalle nousi
Illoin tulta ottaessa [8]),
Pärettä virettäessä,
Ikkunoja pantaessa,
Porttiloja sulkiessa.
Pyy pyrähti, maa järähti,
Niin järähti järven ranta,
Niin komahti korven ranta [9]);
Kuohtui Kiesuksen heponen,

---

[1]) Esim. Krohn, n:o 5603. — [2]) Järvinen, n:o 53 b. — [3]) Sapra = saura, heinäsuova. — [4]) Meron, v. 3, n:o 16. — [5]) N:o 4. — [6]) Laitinen, I., n:o 24. — [7]) Porkka, n:o 39. — [8]) Toisin: *Kukko lauloi, Kiesus kenkii* (Groundstroem, n:o 86). — [9]) Toisin: *Tetri metsässä tremahti, Karvajalkainen karahti* (Porkka, n:o 40).

Niukahtui heposen jalka.
Tuo kun meijän Luojuemme
Etsi tieltä tietäjäistä,
Tietäjäistä, taitajaista,
Maan selältä mahtajaista,
Lukulangan laulajaista;
Ei saanut tieltä tietäjäistä,
Tietäjäistä, taitajaista.
Maan selältä mahtajaista,
Lukulangan laulajaista.
Itse istuikse kivelle,
Kävi itse tietäjäksi,
Tietäjäksi, taitajaksi,
Maan selällä mahtajaksi,
Lukulangan laulajaksi. — —

Seuratessamme niukahdusloitsun siirtymistä paikasta toiseen olemme sen löytäneet kaikkialta, missä vaan suomalaisia runoja lauletaan. Tuskin löytyneekään toista runoa, jota olisi niin ylt'yleisesti levinneenä tavattu. Mutta, kumma kyllä, on se runojemme rikkaimmassa löytöpaikassa, Venäjän Karjalassa, minun tietääkseni, ainoasti kahdella kappaleella edustettu, jotka kumpikin vasta pari vuotta sitten Heikki Meriläisen kautta ovat tulleet ilmi.

Toinen [1]) näistä on hyvin omituisella tavalla muodostunut.

Itse ilmoinen Jumala,
Itse henki Herra Jesus,
Valjasteli varsoansa,
Liitti liinaharjoansa
Korjan kultaisen etehen,
Rekehen epäpätöhön;
Reki on kaksikaplahinen,
Hevonen hiirenkarvallinen.
Siitä reutoikse rekehen,
Istui korjahan kovasti,
Jopa taittui jalka tuossa,
Jäsen järkähti urohon. [2]) — —

Toisesta [3]) löytyy ainoasti alku kirjaan pantuna.

Jesus kirkkohon ajavi,
Maria ma'attelevi,
Korealla korjallansa,
Punaisella purrellansa.

Punainen pursi tässä jälkimmäisessä lienee väännös *punaisesta portahasta*, joka savolaisissa toisinnoissa sinisen sillan ohella tavataan, ja käsitykseen *korjalla* eli *reellä* ajamisesta on antanut aihetta *rattahista* sanan väärinymmärrys, runon siirtyessä läntisestä Suomesta Savon murteen alueelle. Runon laulaja on itse tunnustanut sen kuulleensa Muhoksessa Pohjanmaalla. Muutenkin olisi sen siirtyminen Oulun läänistä Vienan lääniin epäilemätön, sillä Sotkamosta [4]) on saatu kappale, jossa kaikki neljä runon

[1]) Meriläinen, II, n:o 82 Katoslammen kylästä. — [2]) Vrt. Tverin Karjalan toisintoa, jossa myöskin ajajan oma jalka niukahtaa. — [3]) Meriläinen, II. n:o 112 Tiiron kylästä. — [4]) Lönnrot, A, II, 8, n:o 16.

alkusäettä aivan samassa muodossa ilmaantuvat. Viimeksi mainitussa on niukahdusloitsu yhdistynyt siihen runoon, jossa Väinämöinen ammutaan ja luo maailmaan. Siitä taas on ollut seurauksena, että Väinämöinen Venäjän Karjalan luomisrunossa ajelee pitkin merta

Hevosella hirvisellä,
Kalahauin karvaisella,
Lohen mustan muotoisella.

Tietysti vienalaisilla runolaulajilla ei ole ollut aavistustakaan siitä, että he ovat ottaneet katolisen loitsunsipaleen koristukseksi Kalevalan runostoon!

Aivan epäilemätöntä näet on, ett'ei niukahdusluku ole Suomessa ollut tunnettu muussa kuin katolisessa muodossaan. Tosin Savossa joskus ilmaantuu säkeen «kivisellä kirkkotiellä» ohella «*Osmon pellon penkereellä*» [1]) ja tämän yhteydessä taas Karjalassa «*Kalevalan kankahilla*» [2]), mutta edellinen säe on jostain muualta eksynyt ja samoin jälkimmäinenkin, jollei se tässä kohden vaan liene väännös säkeestä «*karisella kankahalla*». Yhtä satunnaista on myös *ukon* (*Ukon?*) ilmaantuminen ajajana yhdessä Käkisalmen puolisista toisinnoista [3]).

Niukahdusloitsu on niinmuodoin vasta katolisella ajalla Suomeen tullut. Että se on tullut Ruotsista ja lähinnä länsimurteen alueelle, luulen jo kylliksi todistetun. Vaikeampi on virolaisista toisinnoista sanoa, ovatko ne sinne tulleet suoraan Ruotsista vai Suomen kautta. Tällä hetkellä on minulla ainoasti puolikymmentä runon kappaletta tiedossani. Ne, jotka prof. *Donner* Kreutzwaldin mukaan on julaissut [4]) sisältävät juuri niitä ja ainoasti niitä säkeitä, joita yksinkertaisemmissa länsisuomalaisissa toisinnoissa tavataan. Muutamien säkeiden vääntynyt muoto, esim.

Lõhe musta mooruselle

ja

Maa musta mudasella,

jotka kumpikin vastaavat säettä:

Lohen mustan muotoisella,

vielä vahvistaa sitä arvelua, että virolaiset ovat pohjoispuolella Suomenlahtea opissa käyneet. Sitä vastoin ei niissä näy vähintäkään jälkeä Inke-

[1]) Esim. Gottlund, n:o 480 b. — [2]) Polén, v. T, n:o 53. — [3]) Meron, v. 3, n:o 16. — [4]) S. 195—6.

rin ja Viron välisestä yhteydestä. — Ne taas, jotka akateemikko Wiedemann teoksessaan «Aus dem inneren und äusserem Leben der Ehsten» [1]) tuo esiin, edellyttäisivät suoranaista lainaa Ruotsalaisilta, arvattavasti niiltä, jotka Viron rannikolla asuvat. Näissä näet ilmaantuvat Jesus sekä *Pietari* [2]) ratsastaen aasilla tai varsalla. Ajaminen tapahtuu *siltaa* tai mäkeä myöten, mutta myöskin niinkuin Suomessa *kirkkotietä* pitkin. Toistaiseksi täytyy meidän siis ottaa lukuun molemmat mahdollisuudet, ainakin siksi kunnes tohtori Hurtin suurista kokoelmista on saatu riittävä määrä todistuskappaleita. Se vaan lienee varmaa, että niukahdusluku on katolisessa muodossansa virolaisillekin tullut.

Mutta onko se Ruotsiinkin vasta katolisuuden ajalla ilmaantunut ja onko se ylimalkain vasta katolisella ajalla syntynyt loitsu? Tämä kysymys on liian viehättävä, että voisin olla siihen koskettamatta, vaikka minun toiselta puolen täytyy tunnustaa, etten ole mikään asiantuntija germanilaisella alalla. Minun on siitä syystä täytymys jo ennakolta pyytää anteeksi rohkeuteni, jos uskallan asettua sitä vanhaa, juurtunutta katsantotapaa vastaan, että aina pakanalliset nimet edustavat vanhempaa tarinan muotoa, kristilliset nuorempaa.

Niinkuin *Kuhn* [3]) on osottanut, voi niukahdusloitsussa erottaa kaksi osaa, kertovaisen ja loitsevaisen. Jälkimmäinen, loitsevainen osa on nähtävästi pakanallista alkuperää. Se tavataan Intialaisilla, Slaavilaisilla ja Germaneilla [4]) ja sen sisällys on kaikkialla yhtäläinen: «ydin ytimeen, luu luuhun, suoni suoneen, liha lihaan, jäsen jäseneen!» Tästä yksitoikkoisesta muodosta se kuitenkin heti Suomeen siirryttyänsä poikkeaa suomalaisen runomitan pakoituksesta. Savon murteen alueella tavataan siitä kehittynyt, pitkä ja täydellinen säejakso, jossa kuitenkin alkuperäinen ajatus vielä selvästi läpi kuultaa.

Mist' on luita luikahtanut,
Siihen luita luikahuta;
Mist' on jäsen järkähtänyt,
Siihen jäsen järkähytä;
Mist' on liutunut lihoa,
Siihen liittäös lihoa;

---

[1]) S. 402. — [2]) Tosin yhdessä karjalaisessakin toisinnossa tavataan säkeet: Jesus istuikse kivelle, *Sang Pietari savelle* (Meron, n:o 4). Mutta sana *savi*, joka myös ilmaantuu savolaisessa säkeessä *„savisella maaperällä"*, tekee mahdolliseksi olettaa, että Santti P. on voinut muista runoista tähän sekaantua alkusoinnun vaatimuksesta. — [3]) T. p. s. 57. — [4]) Myöskin Lättiläisillä.

Mist' on suonet sortununna,
Siihen suonta solmiele;
Mist' on kalvo katkennunna,
Siihen kalvo kasvattele! [1])

Edellinen, kertovainen osa on tuntematon kaikille indoeurooppalaisille kansoille, paitse germanilaisille. Ja koska se on löytynyt useimmissa germanilaisissa maissa, Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Saksassa, Englannissa ja Skotlannissa, vieläpä Shetlannin ja Orkneyn saarilla [2]), niin sen germanilainen alkuperä lienee epäilemätön. Mutta sillä ei vielä ole sanottu, että se on pakanuuden aikuinen. Kaikissa germanilaisissa toisinnoissa, samoin kuin suomalaisissa ja virolaisissa, vallitsee aivan katolinen henki. Ratsastajana on melkein aina Jesus eli «meidän Herra», joko yksin tai pyhimysten seurassa, harvoin pelkästänsä pyhimyksiä. Yhdessä englantilaisessa toisinnossa tapahtuu ratsastaminen *Jerusalemiin*, johon myös *aasin* ja *varsan* käyttäminen sekä ruotsalaisissa että suomalais-virolaisissa toisinnoissa viittaa. En voi siis muuta nähdä, kuin että pakanuudenaikuiseen indoeurooppalaiseen loitsuun on sekaantunut katolisella ajalla kristillinen adventtiruno.

Ruotsissa tosin tavataan pari toisintoa, jotka tätä olettamusta näennäisesti vastustavat. Toisessa *Oden* ratsastaa yli kivien ja kallioiden, ratsastaa hevosella parantaakseen sitä niukahduksesta. Toisessa *Oden* seisoo vuorella varsan ha'ussa, jonka jalka on niukahtanut. Löytyypä vielä kolmas katkelmantapainen, jossa *Frygge* kyselee, mitenkä niukahdusta on parannettava. Mutta mikä oikeuttaa meitä olettamaan, että *Odin* näissä ruotsalaisissa kappaleissa on aikaisempi ilmiö kuin Jesuksen sijalla ilmaantuva *Ukko* yhdessä suomalaisista? Paitsi sitä, niinkuin *Kuhn* huomauttaa, on hyvin epäiltävää, ovatko ne ollenkaan tänne kuuluvia. Niistä näet puuttuu loitsun kertovaisen osan perusaate, samankaltaisen tapahtuman mainitseminen esillä olevan seikan selvittämiseksi. Ja juuri tämän perusaatteen germanilaisissa loitsuissa yleensä pitäisin katolisena, enkä pakanuuden aikuisena.

Entä Merseburgin toisinto, joka on ollut germanilaisen mythologian kuuluisimpia löytöjä, eikö sekään todista mitään? Minun täytyy suoraan sanoa, että juuri tämä vanha runokatkelma ja *Buggen* siihen antamat selitykset ovat saattaneet minut epäilemään erikoisgermanilaisen loitsulajin olemassa oloa pakanuuden aikana.

---

[1]) Esim. Arvidsson, VI, B, s 14 ja V. s. 30. — [2]) Kuhn, t. p. s. 53—54.

Merseburgissa talletettu käsikirjoitus on 10:nneltä vuosisadalta ja siinä löydetty loitsu kuuluu: *Pol* eli *Pohl* [1]) ja *Vuodan* ajoivat metsään, jolloin Balderin varsalta jalka niukahti. Silloin loitsi Sinthgunt (kuu?), Sunna (aurinko) hänen sisarensa; silloin loitsi Friia (Frigg), Volla (Fulla) hänen sisarensa; silloin loitsi *Vuodan*, niinkuin hän hyvin taisi, sekä luun että veren ja jäsenen hivellystä: «luu luuhun, veri vereen, jäsen jäseneen, niinkuin olisivat kiinni liimatut!»

J. Grimm [2]) huomauttaa, että Sachsenissa, jossa jo 9:nnen vuosisadan alussa oli käännytty kristinuskoon, 10:nnellä vuosisadalla pakanuus oli kokonaan kukistettu. Jos siis, kuten hän väittää, kysymyksessä oleva loitsu on puhtaasti pakanallinen, niin se epäilemättä on ollut olemassa jo 8:nnella vuosisadalla. Mutta nyt *Bugge* koettaa todistaa, ettei se ole puhtaasti pakanallinen. Nimen *Pol* hän selittää olevan *Paulus* ja *Balder* [3]) sanalla osottaa hän olleen ainoasti appellatiivisen merkityksen «herra». Ja koska tätä nimitystä «herra» juuri kristittyjen Jumalasta on käytetty, eikä Vuodanin nimittämisestä «herraksi» muuta todistuskappaletta kuin tämä liene säilynyt, niin kukaties rohkenen lausua sen arvelun, että Vuodan on tässä pantu Jesus nimen sijaan. Syynä semmoiseen menettelyyn olettaisin joko sen, että katolinen kirjoittaja on tahtonut välttää Jumalan nimen väärinkäytöstä, taikka sen, että kristillinen kertomus on yhdistynyt pakanalliseen loitsulukuun vielä puolipakanallisella ajalla ja siitä saanut värityksensä. Semmoisten sivuhenkilöjen mainitseminen, kuin Kuuttaren ja Päivättären, joilla oikeastansa ei ole mitään tekemistä, saattaa hyvin olla myöhempää lisäkoristusta, samoin kuin esim. kuulta ja auringolta tiedusteleminen suomalaisissa Luojan virren toisinnoissa. Merseburgilainen runon kappale ei ainakaan voi kumota sitä väitettä, että niukahdusloitsun germanilaisiin toisintoihin kiintynyt kertovainen osa on katolista alkuperää.

Nykyaikaisen kansanrunoustieteen päätehtäviä tulee olemaan pesäjaon suorittaminen täyden pakanuuden ja sen puolipakanallisen hämärän välillä, jossa pakanuus on pimeytenä ja valon säteinä kristillisyys. Siitä kauneudesta, joka aamuruskossa meitä viehättää, on vähempi osa pimeyden ja

[1]) *h* on päälle kirjoitettu. — [2]) Kleinere Schriften, II, s. 25. — [3]) *Balder*-jumala on saksalaisille aivan tuntematon ja Skandinaavilaisillakin se on ainoasti Kristuksen puolipakanallinen vastine.

suurempi valon säteiden. Ja niin luullakseni myöskin se runollisuus, jota Kalevalassa ja Eddassa ihastelemme, on tosin osaksi pakanallisen lapsellisuuden, mutta suureksi osaksi myös siinä välähtelevien kristillisten ajatuksien aikaan saama.

Kaarle Krohn.

Kirjailijain muotokuvia.

XXII.

Pontus Wikner.

II.

Luotuamme edellisessä kirjoituksessa katsauksen Boströmin filosofiaan, joka niin syvästi vaikutti Wikneriin ajattelijana, esitämme tässä hänen oman filosoofisen uransa pääpiirteet. Siinä voimme erottaa monta eri jaksoa — W:n biograafi L. H. Åberg luettelee niitä neljä; mutta varsinaisena käytevoimana, joka on vaikuttanut siirtymisen toisesta kannasta toiseen, esiintyy aina kristillisuskonnollinen harrastus, joka Wiknerissä kaikissa vaihteluissa alati pysyi vallitsevana. Eräässä aikaisemmassa filosoofisessa kirjoituksessaan, *Kan filosofin bringa någon välsignelse åt mensklighet*en (1864), selittää hän filosofian tehtäväksi antaa selvän, ristiriitaisuuksista vapaan käsityksen Jumalasta. Onpa kuvaavaa Wiknerille, että hän näin tavoin supistaa filosofian tehtävän tähän sen keskipisteeseen, syrjäyttämällä sen tarkoitusta antaa meille selvän käsityksen maailmastakin. Kuitenkaan ei W. tee ainoastaan Jumalan olemusta semmoisenaan oman mietiskelynsä esineeksi vaan Jumalan ja ihmisen keskinäisen suhteenkin. Juuri tämän suhteen hän moninaisilla ajatuksenkäänteillä koettaa saattaa selville sillä tavoin, että Jumala ja ihminen kumpainenkin saapi itsenäisen personallisen todellisuuden. Tämä synnyttää hänelle paljon hankaluutta, sillä milloin Jumalan personallisuus on todentekoa, näyttää äärellisten olentojen itsenäinen personallisuus olevan haihtumaisillaan, ja päinvastoin, kun ihmisolennon itseolo on todentekoa, niin sen riippuvaisuus Jumalan kaikkivallasta ja samalla itse

Jumalan ehdottomuus näkyy katoavan. Mutta silloinpa juuri on vaara tarjona, että tuo varsinaisesti uskonnollinen suhde haihtuu.

Sitä vastoin on Wikner lukuisissa teoksissaan ani harvoin ja silloin vaan sivumennen kosketellut ajan suuria yhteiskunnallisia, valtiollisia ja kirjallisia kysymyksiä. Kummastuksekseen näkee, ettei uskonnollinen elämäkään, mikäli se ulkonaisesti toteutuu uskonnollisten yhdyskuntain muodossa ja täten joutuu muiden yhteiskunnallisten piirien ja valtion kanssa suhteisiin, jaksa Wiknerin harrastusta virittää. Eipä hän myöskään ole kuin vaan sivumennen kääntänyt huomiotaan kristilliseen siveysoppiin; eikä näe hänen puuttuvan uudenaikaiseen pipliantutkimukseenkaan, joka kuitenkin niin läheisesti koskee kristinuskon itse ydinhohtaa, nimittäin kysymystä Kristuksen personan merkityksestä. Erityisellä rakkaudella hän uskonnollisfilosoofisissa tutkimuksissaan kääntyy metafyysillisiin, kokemuksen maailman ulkopuolelle ulottuviin seikkoihin, osottautuen tässä Boströmin todelliseksi oppilaaksi, jonka mukaan ainoastaan ikiolo, mutta ei ajallinen oleminen, voipi olla varman tiedon esineenä. Kieltämättä Wiknerin tutkimus tämän kautta on menettänyt melkoisen osan sitä arvoa, mikä sillä muuten olisi voinut olla. Tosin W. vilpittömän totuudenharrastuksen ohella ilmaisee suurta muodollista ajatuksen terävyyttä ja tarkkuutta käsitteiden erottamisessa. Mutta nämät ominaisuudet eivät nähdäksemme kuitenkaan ole pelastaneet hänen mietiskelyään moninaisista harhauksista; sillä mietiskely mikä tahansa, joka tykkönään jättää kokemuksen jalansijan, on välttämättömästi käyvä harhaan *ajatusmahdollisuuksien* äärettömässä labyrintissa. Älköön väitettäkö, että uskontofilosofian luonne välttämättömästi vaatii hylkäämään kokemuksen jalansijan. Meistä *Schleiermacher* on todistanut, että uskontofilosofiallakin voi olla empiirinen lähtökanta, hän kun opettaa, että se on oleva niiden tosiasiain analyysiä, mitkä sisällinen uskonelämä ja uskonnollinen tajunta tarjoo. Täten on hän osottanut uskontofilosofialle tien, jota sen on astuminen, ollakseen jotakin parempaa kuin vaan ilmassa häilyvä mietiskely mahdollisuuksista, joiden todellisuutta mikään ei takaa. Todella ovat myös Wiknerin uskontofilosofiaa esittävät kirjat eniten opettavia ja mieltä virittäviä, missä hän, jättäen sikseen «ajattoman» todellisuuden avaruudet, käsittelee sisälliselle kokemukselle esiintyvää subjektiivista uskonelämää, sillä tässä on hänellä runsas, eletty kokemus tarjona. Juuri tämä seikka antaa W:n uskonnollisfilosoofisille teoksille todellisen arvon. Missä hän taasen vaan tuumittelee nojaumatta mihinkään kokemukseen,

hänen ajatuksensa sitä helpommin joutuu syrjäteille kuin hän, varsinkin aikaisemmilla kehitysasteilla useinkin tekee itsensä syypääksi muutamiin, Boströmin filosofian metoodia haittaaviin harhauksiin, esim. luullessaan voivansa pelkällä *nimen*määrittelyllä saada selville jonkun esineen todellista olemusta. Silloin toiselta puolen määritelmän tueksi vedotaan epävakaiseen puhetapaan, toiselta puolen nimenmäärittelyyn pujahtaa kaikenmoisia edellytyksiä esineestä, jotka itse teossa ennakolta määräävät tuloksen, jotta tämä ainoastaan näennäisesti käypi itse tutkistelusta selville. Myöskin luulee W., löytäessään positiivisen määräyksen jollekin esineelle, sillä pitemmittä mutkitta todistaneensa esineen todelliseksi — niinkuin esim. «lohikäärme» olisi todelliseksi todistettu, kun sille annetaan tuo positiivinen määräys «satueläin»! Nämät virheet ovat kuitenkin Wiknerin aikaisemmissa kirjoituksissa huomattavammat kuin myöhemmissä, joissa hän yhä enemmän vapautuu Boströmin vaikutuksesta. Ylipään hänen myöhemmät filosoofiset teoksensa kaikin puolin ilmaisevat verrattomasti suurempaa kypsyyttä.

Tutustuttuaan Boströmin filosofiaan W. alussa hylkäsi oikeauskoisen kantansa ja muodosteli sitä tavalla, jota hän itse vanhempana piti todellisena «lankeemuksena». Niinpä häiriytyi hänen käsityksensä Kristuksen personasta, joka seikka maksoi hänelle monta sisällistä taistelua. Hän oli huomaavinaan, että kirkon dogmaatinen kristusoppi, vaikka olikin aikanansa paras mahdollinen ilme siitä, mitä Kristus todella oli, nyt ei enää voi tyydyttää. Ominaisuus olla Jumala ja olla ihminen on nykyisin saava toisen merkityksen kuin siihen aikaan, jona dogmit muodostettiin. Hänen mielestään kirkkoisät olivat halkaisseet Kristuksen personan kahtia ja mekaanisella tavalla liittäneet molemmat puoliskot toisiinsa, niin että vaikka ne vakuutetaankin irtaumattomasti ja eroamattomasti toisiinsa yhdistetyiksi, kuitenkin käypi mahdottomaksi yht'aikaa pysyttää molemmat. Koska hän ei kuitenkaan voinut eikä tahtonut heittää Kristusta, luuli hän, kirkonopista ja myös Boströmin filosofiasta poiketen, löytävänsä todellisen Messiaksen joka ihmisen ikipersonassa, Jumalan tajuamassa ihmisen aatteessa, jonka olemassaolosta Boström oli häntä vakuuttanut. Ja haaveilevalla hartaudella hän ihaili tätä empiirisen minuutensa ikuista perikuvaa, tai niin sanoaksemme, tuota jumaluuden kipinää omassa itsessään, jonka kanssa Uuden Testamentin kirjailijat muka olivat sekoittaneet Nazarethin Jesuksen historiallisen personan.

Mutta myös tämä Kristuksen kuva haihtui vähitellen, kun W. edelleen käytellessään Boströmin filosofiaa luuli tarpeelliseksi muodostaa sitä uudestaan puhtaasti *panteistiseen* suuntaan. Suhteessa jumaluuden ja ihmisyyden välillä, jonka selvittäminen ajatukselle oli hänen pääpyrintönään, pääsi jumaluus joksikin aikaa voitolle tavalla, joka saattoi inhimillisen personallisuuden itse-olon haihtumaan tyhjäksi varjoksi. Tässä hän luuli myös löytävänsä ainoan mahdollisen ratkaisun probleemille, joka hänen oman ilmoituksensa mukaan nuoruudesta asti oli häntä kiusannut, nimittäin sille probleemille, kuinka ihminen, joka on velkapää Jumalata rajattomasti rakastamaan, voipi lähimmäiselleen rajatonta rakkautta osottaa. Eräässä kirjeessä 17 p:ltä Tammikuuta 1864 lausuu hän tästä: «Tosin tämä» — Jumalaa käsittävän rajattoman rakkauden yhdistyminen lähimmäistä tarkoittavan rakkauden kanssa — «näyttää suurelta ristiriitaisuudelta. Minulle se on maksanut vuosikausien tuskia ja olisi maksanut järkenikin, ellei filosofia oikeaan aikaan olisi minua pelastanut. Filosofia soi minun silmäillä *idealismin* maailmaan ja sielläpä selvisi vaikeus . . . Idealismi osottaa, että olen persona ainoastaan olemalla *yhtä* Jumalan kanssa. Jumala on persona, mutta mitä Jumala on, sitä hän on täydellisesti eli toisin sanoen hän on *kaikki* personallisuus. Kaikki personallisuus on hänen personallisuuttaan. *Minun* personallisuuteni on siis myös hänen personallisuuttaan. Omaa personallisuutta on tapana nimittää sanalla: minä; ja Jumalan personallisuushan on Jumala. Sentähden on minulla oikeus sanoa *minä* olen *Jumala!*» — Kukin äärellinen personallisuus on Jumala, ja rakastaessani Jumalaa rakastan siis myöskin äärellisiä personallisuuksia. Vastakohta Jumalan, rajatonta rakkautta vaativan personallisuuden, ja ihmisen personallisuuden välillä häviää sen kautta, että jälkimmäinen katsotaan täydellisesti sisältyvän edelliseen.

Tätä panteismia on W. kehittänyt erittäin eräässä kokoelmassa tekokirjeitä, nimeltä *Filosofiska bref från Edgar till Roderich*, joita hän ei kuitenkaan julkaissut, arvatenkin siitä syystä, että pian kyllä muutti mielensä, ja joita tähän saakka ei ole julkaistu. Otteita niistä sisältyy kuitenkin L. H. Åbergin julkaisemaan elämäkertaan. W. osottaa näissä, kuinka Jumala on kaiken perustuksena. Koska perustus on se, jonka kautta joku toinen (seuraus) saapi todellisuutta (realiteettia), niin perustuksen täytyy sisältää kaikki se todellisuus, mikä seurauksessa ompi ja vielä vähän enemmänkin, jota vastaan seurauksella ei voi olla semmoista todellisuutta, joka perustukselta puuttuu. Jumalan, joka on kaiken alkuperusteena eikä sen-

tähden voi olla muuta kuin yksi, täytyy siis sisältää kaikki todellisuus, jotta mikään muu ei saata omistaa jotakin todellisuutta tai positiivista määräystä, joka häneltä puuttuu. Jumalassa eli «ehdottomassa» on sentähden *kaikki-todellisuus* siinä merkityksessä, ettei tätä paitsi mikään itse teossa ole olemassa. Mutta kaikki-todellisuus Wiknerin mielestä välttämättömästi sulkee pois todellisuuden puutteen, sillä mistä jotakin puuttuu, siinähän ei ole kaikkea. Toisin sanoin, «ehdottomassa» ei voi olla mitään kieltämystä (negatsioonia), se ei voi olla tai sisältää mitään toisen taikka toisen olemattomuutta. Tästä johtuu, että ehdoton on puhdas yhteys ilman moninaisuutta, sillä ominaisuutta on vaan siellä missä kieltämystäkin, s. o. missä toinen kieltää tai sulkee toisen pois.

Mikä etu, kysyy W. vielä, voi saada ihmistä pysyttämään oppia moninaisuudesta Jumalassa? Tämä ei voi tarkoittaa muuta kuin olemuksellisuuden säilyttämistä inhimilliselle yksilöllisyydelle. Mutta eipä ole suurenkaan arvoinen se yksilöllisyys, joka erottaa minut Jumalasta. «Mikä kallisarvoinen kapine onkaan tuo yksilöllisyys, jota niin usein mainitaan, koska sitä tahdotaan rauhoittaa ei ainoastaan ihmisiltä, eläimiltä ja muilta äärellisiltä olennoilta vaan myös säilyttää sitä Jumalalta? Muuten kai tavallisesti myönnetään, että kun hänestä on puhe, niin on ihmisen velvollisuus ja ainoa mahdollinen menetystapa aukaista hänelle olentonsa kaikki sisimmätkin komerot. Myönnetään, ettei ole ainoatakaan sopukkaa ihmisen ulko- tai sisäpuolella, jonne ihminen, käyttäköönpä vaikka salaman taikka, mikä on vieläkin suurempi, ajatuksen nopeutta, voisi ehtiä löytämättä siellä ennen itseänsä Jumalan».

Sillä kannalla, jolle Wikner siis on asettunut ja jota hän nyt katsoi Boströmin filosofian välttämättömäksi johtopäätökseksi, esiintyi hänelle kuitenkin sama poistamaton vastus kuin aikaisemmillekin tutkijoille, jotka ovat kannattaneet mielipidettä, että Jumala on puhdas yhteys ilman moninaisuutta. Tämä vastus osottautuu siinä, että on mahdotonta selittää, kuinka sellainen erotukseton yhteys voipi olla alkuperustuksena moninaisuudelle, semmoiselle kuin aika- ja paikallissuhteissa esiintyvä, joka ainakin meidän epätäydellisessä käsityksessämme on olemassa. Tähän kysymykseen W:llä ei ole muuta vastausta annettavana kuin tämä: äärellisyys on negatiivisuutta, s. o. todellisuuden puutetta, joka välttämättömästi esiintyy moninaisuuden muodossa. Mutta mistä tulee tämä negatiivisuus? Miksikä on äärellistä ollenkaan olemassa? Jos ehdottomuus sulkee pois kaiken nega-

tiivisuuden, niin tätä ei ollenkaan pitäisi löytyä. Tähän sanoo W. vaan: löytyy *ehdoton* näkökanta ja *relatiivinen* näkökanta katsantoa varten. Ehdottomalta näkökannalta katsoen ei ole olemassa muuta kuin Jumala itse; *me* kyllä myös olemme olemassa, mutta identisinä toistemme ja Jumalan kanssa. Relatiivinen näkökanta on sama kuin ehdoton, vähennettynä. Tästä vähennyksestä eli «minuksesta» johtuu olentojen eroavaisuus. Kuten helposti huomaa, tämä «minus» — joka vaan on kieltämyksen toinen nimi — esiintyy Wiknerin panteismissa varsinaisena maailman luojana — platonisena «demiurgina», joka antaa olemassaololle määrätyn muodon, «korkeimman Jumalan» osottautuessa tähän toimeen kykenemättömäksi.

Kuitenkin koko tämä panteistinen katsantotapa, tämä inhimillisen yksilöllisyyden itsenäisen merkityksen halvaksi arvaaminen ehdottomuuden rinnalla, oli liian huutavassa ristiriidassa Wiknerin sisimmän mielialan kanssa, jotta se kauvemman aikaa olisi voinut häntä tyydyttää. Todellinen elämänyhteys Jumalan ja ihmisen välillä, jommoista uskonnollinen mieli vaatii, edellyttää molempain todellista eikä vaan ilmiöllistä olemassaoloa. Tuskallisten sisällisten kamppailujen perästä, joissa W., kuten itse lausuu, «kitui panteismisnä kuoliaaksi», palasi hän sellaiseen käsitykseen näistä seikoista, joka oli hänen alkuperäistä uskonnollista kantaansa lähempänä. Personalliset kokemukset, niiden joukossa eräs itsemurhakin, joka tapahtui siinä toveripiirissä, mihin hän kuului, sanotaan osaltaan vaikuttaneen tähän suuntaan ja saattaneen hänen vakuutetuksi panteistisen opin vääryydestä, joka, kuten hän sittemmin sanoo, oli muuttanut hänen Isänsä huoneen taikalinnaksi, missä mikään ei pysynyt rajoissaan toista kohtaan, mikään ei ollut omaa itseään. Teoreetisessa suhteessa Wikner nyt panteismia vastaan asetti väitteen, että *itsenäisyys on itsensä antamista eli jakelemista*, se on *itsenäisyyden antamista*. Jumalan ehdoton itsenäisyys käsittää näet, että hän olettaa muita myöskin itsenäisiä olentoja. Tämä saapi W:n mukaan selityksensä siitä, että se toimi, jonka kautta äärelliset olennot oletetaan, ei ole ainoastaan teoreetinen (ei pelkkää «tajuamista» niinkuin Boström otaksuu) vaan myös tahtomista. Tämä tahtominen on Jumalan rakkauden toimintaa ja luopi semmoisenaan jotakin itseoloista. Sivumennen sanoen tämä oppi likeisesti muistuttaa sitä tapaa, jolla kuulu suomalainen teoloogimme *A. F. Granfelt* «Kristillisessä dogmatiikassaan» selittää maailmanluomisen. Mitä tulee Kristuksen personaan hän nyt huomasi piplian Kristuksen ainoaksi, joka yhdisti aatteellisuuden ja todellisuu-

den, jota vastoin nämät muuten kaikkialla eriävät. Kirkon opinkappaleita hän tosin ei nytkään voinut muuttumattomina hyväksyä, mutta hän moitti itseään siitä, ettei ollut pysynyt uskossa Kristuksen jumaliseen ihanuuteen, huolimatta siitä, että kuva, minkä kirkon järjestelmä antoi, ei hänestä enää näyttänyt yhtenäiseltä. Hän vertasi Kristuksen personan ja oman ikiminuutensa identifieeraamista Narkissokseen, joka rakastui omaan kuvaansa lähteessä. Kristusta koskeva probleemi jäi edelleen hänen tutkimuksensa pääesineeksi.

Nyt alkava Wiknerin filosoofisen kehityksen aikakausi ulottuu lähes vuoteen 1880. Tänä aikana hän pääasiallisesti seisoo Boströmin kannalla, mutta rupee vähitellen valmistamaan luopumistaan Boströmiläisyydestä, jonka hän julkisesti ilmaisi äskenmainittuna vuonna. Antaaksemme lukijan katsastaa W:n mielipiteisiin tänä hänen filosoofisen uransa toisena jaksona, viivymme hetkisen tarkastellen muutamia tärkeämpiä niistä ylen lukuisista teoksista, mitkä hän tänä aikana kirjoitti. Ne osottavat meistä, että hän edelleen oli edistymässä.

Aikaisemmissa ilmaupi vielä paljon tuota viisastelevaa, omaan itseensä takertuvaa mietiskelemistä, jonka jo olemme W:n viaksi maininneet. Niin esim. kirjassa «*Naturens förbannelse*» (1866). Se on filosoofillisteoloogineu dialoogi, joka nähtävästi on kirjoitettu Platon dialoogien esikuvan mukaan, se kun ulkonaiseen sommitteluun, henkilöjen luonteiden kuvaukseen ja mallikelpoisesti huoliteltuun kirjoitustapaan nähden muistuttaa näitä. Aineena on tuo mystillinen oppi kirouksesta, kärsimyksestä, joka ihmisen syntiinlankeemuksen takia haittaa koko luontoa. Tätä mielipidettä, joka on jo muinaiskristillisen katsantotavan oma, ovat vanhempain ja uudempain aikain teoloogit usein käsitelleet, ja on se lyyrilliselle runoudellekin ainetta antanut. Esimerkkinä mainittakoon ainoastaan *Stagneliuksen* synkästi uljas runoelma «Luontokappalten huokaus» sekä *Lars Stenbäckin* samanniminen kappale. Boströmiä avukseen käyttäen koettaa W. mainitussa kirjassa saavuttaa puheenalaiselle opille kotopaikkaoikeuden filosofiassakin. Neljä nuorta miestä keskustelee kysymystä, tokko epävapaata maailmaakin on kohdannut kirous s. o. «synnin tuottama pahuus». Niiden joukossa on nuori filosoofi (= Boströmiläinen), nimeltä *Georg*, jonka suun kautta tekijä puhuu omat ajatuksensa ja joka sentähden voitokkaalla dialektiikillä saattaa vastustajat vaikenemaan, sekä luonnontutkija *Richard* ja kiihkoisa oikeauskoinen pappi *Erhard*. Valitettavasti haittaa kuitenkin tätä

dialoogia sama virhe, mistä Platonkaan eivät ole aivan vapaat, se nimittäin, että voitto on tehty liian huokeaksi tekijän omalle mielipiteelle, jota vastoin vastustajat ovat heikkoja perusteluissaan ja liian helposti peräytyvät. Joka on tottunut luonnontutkijan silmällä katselemaan asioita, tuskin käsittänee, kuinka kukaan on voinut täydellä todella puolustaa väitettä, että ihmisen synti on luontoon ja lähinnä eläinmaailmaan saattanut fyysillisen pahan, s. o. kärsimyksen ja kuoleman — sillä minkään muun pahan ei voida ajatella epävapaata maailmaa kohdanneen. Geologian mukaanhan jo ennen ihmissuvun esiintymistä maan päällä lukemattomat sukupolvet eläviä olentoja olivat täällä eläneet ja kuolleet. Olisikohan näiden olo ollut tykkänään kärsimyksestä vapaa? Korkeammat niistä olivat maatumalöytöjen todisteen mukaan varustetut elimistöllä, jossa on täytynyt olla tuntohermojakin, ja tästä voipi päättää, että määrätyt vaikutukset synnyttivät heissä tuskaakin. Suuri osa ennen ihmisen aikaa eläneistä eläimistä söi toisia eläimiä. Kun esim. joku noita suuren suuria kalasisiliskoja tai muita raatelevaisia, jotka uiskentelivat alkuajan merissä, elääkseen nieleskelivät tuhansittain kaloja, niin se tuskin lienee tapahtunut kaloille tuskaa tuottamatta. Mutta siveellinen paha ei ole voinut ihmissuvussa syntyä, ennenkuin ihmissukua oli olemassa. Kuinka siis «syntiinlankeemus» olisi voinut aikaansaada fyysillistä pahaa eläinmaailmassa, muussa merkityksessä kuin että ihmisten pahuus, heidän itsekkäisyytensä ja ajattelemattomuutensa on ollut syynä paljoon lisätuskaan eläinkunnassa ja — jos niin tahtoo — paljoon tarkoituksettomaan hävitykseen kasvikunnassakin. Mutta kuinka syntiinlankeemus saattaisi olla alkusyynä kaikkeen fyysilliseen pahaan luonnossa? Miten ajassa myöhäisempi voisi olla syynä ajassa aikaisempaan?

Kuinka Wikner nyt suoriutuu todistaessaan, että näin kuitenkin on ollut laita? Antamalla «Georgin» tuoda esiin Boströmin väitteen, että aika- ja paikallissuhteissa esiintyvä maailma ei ole tositodellisuutta, ja että tositodellisuus on Jumalassa olevat äärelliset personallisuudet. Ilmiöiden ajanjärjestys ilmiömaailmassa ei ole missään tekemisissä yhtenäisyyden kanssa siinä, mikä tositodellisuudessa vastaa niitä. Luonto on olemassa ainoastaan äärellisten personallisuuksien tajunnassa. Synti on: personallisuuden epätäydellisyys eli toisin sanoin personallisuutta haittaava «kieltämys». Mutta synti on vielä personallisuuden *täydellisin* kieltämys, josta muka seuraa, että se sisältää personallisuuden kaikki vähemmät epätäydellisyydet eli kieltämykset, niin monta kuin sellaisia voipi ajatella.

Synti on siis myös kaiken, äärellisen personallisuuden tajunnassa esiintyvän, luontoa haittaavan epätäydellisyyden perustuksena. — Jos tämä perustelu ei lukijan mielestä tunnu sitovalta eikä selvältä, niin emme aio tässä kohden häntä vastustaa.

Tyhjänpäiväinen muodollisuus näyttää meistä haittaavan myös niitä esitelmiä nimeltä *Kultur och filosofi*, jotka W. piti Tukholmassa vuonna 1868. Ne ovat, samoin kuin «Naturens förbannelse» painettuina eräässä W:n kuoleman jälkeen julkaistussa kokoelmassa helppotajuisia filosoofisia kirjoituksia, jolla on nimenä *I mensklighetens lifsfrågor*. Wikner koettaa selvittää kultuurin ja filosofian suhdetta tarkasti seulomalla näiden sanain merkitystä. Saapi tietää, että «kultuurilla» tarkoitetaan «useille, järjellisellä tavalla toimiville ihmisille yhteistä maallisessa elämässä tapahtuvaa siirtymistä alhaisemmasta järjellisyydestä korkeampaan». Filosofiaa taasen pidetään yhtenä kultuurin puolena, se kun muka on semmoista edistymistä korkeampaan järjellisyyteen, mikä tulee selvään ja itsenäiseen tietoon. Tällä käsitteiden määräämisellä voipi olla arvonsa; puutteelta näyttää meistä kuitenkin, ettei tekijä ainettaan valaistaksensa missään viittaa historiaan ja sen opetuksiin kultuurin ja filosofian välisestä suhteesta.

Jos W. olisi pääpiirteiltään esittänyt kulttuurin (s. o. yhteiskuntalaitoksen, kirjallisuuden, taiteen, uskonnon) ja filosofian keskinäisen vaihevaikutuksen niissä kansoissa, joilla on ollut molemmat, olisi hän varmaankin antanut paljoa oikeamman käsityksen asianlaidasta kuin pelkillä käsitteen määrittelyillä, olivatpa kuinka hienosti sepitettyjä tahansa. Sanallakaan ei kosketella, kuinka suunnattomasti esim. filosoofinen oikeusoppi semmoisten miesten kuin Macchiavellin, Hugo Grotiuksen, Locken ja Montesquieun edustamana on vaikuttanut uudenaikaisten yhteiskuntain uudestaan muodostamiseen, milloin hiljainen reformi, milloin väkivaltainen vallankumous välikappaleena. Eikä myös mainita ainoallakaan sanalla, kuinka filosofia aina on pyrkinyt positiivisia uskonoppeja hajoittamaan. W:in mielestä vallitsee muka ihanin sopusointu filosofian ja uskonnon välillä. Tietysti W. tässä kohden ajattelee molempia semmoisiksi kuin tosiolemukseltaan ovat. Mutta relatiivinen vastakkaisuus molempain välillä ilmautuu kuitenkin liian usein «aikatodellisuudessa», missä filosofia alituisesti vaikuttaa niinkuin syövä tuliöljy vallitseviin uskonnonmuotoihin, jotta vastakkaisuutta voisi pitää niiden «tosi»-olemukselle outona.

Kristillinen teologia katsoo, sanoo W., raamattua «uskonnon suureksi facit-kirjaksi», johon voipi luottaa itse suorittamatta laskuja. Mutta filosoofikin toisinaan «verratkoon facit-kirjan vastausta niihin tuloksiin, joita itse on saavuttanut . . . ja iloitkoon, kun hän facit-kirjaan luottaen näkee että omat laskunsa pitävät yhtä». Mutta entä jos filosoofi saapi tuloksen, joka on ristiriidassa «facitkirjan» kanssa? Tästä sanoo W.: «Ketään ei voi moittia siitä, että hän johdonmukaisella ajattelulla saavuttaa toisen tai toisen tuloksen; mutta moitteeseen on syytä, jos hän päättää *tyytyä* tulokseen, johon hän siveellisenä ja uskonnollisena ihmisenä ei *saa* tyytyä». Ja W. vaatii, että filosoofin, ellei hän voi parempaa tulosta saavuttaa, tulee ihmisenä luopua järjestelmästään, joka niin muodoin on onnistumaton aaterakennus. Mutta eikö näin tavoin vaadita enempää kuin mihin filosofian sopii suostua? Sillä kukapa ratkaisee mihin tuloksiin siveellinen ja uskonnollinen ihminen saapi tyytyä? Raamatun mukaanko tämä on arvosteltava? Mutta filosoofin tutkimushan saattaa johtaa hänet siihen päätökseen, ettei hän saa tunnustaa tätä auktoriteettiä luotettavaksi. Vallitsevain siveellisten käsitteidenkö mukaan on arvosteltava, mihin tuloksiin filosoofi siveyden olemusta tutkiessaan on tyytyvä? Eikö hänen tutkimuksensa voi saattaa häntä vaatimaan juuri vallitsevia siveellisiä käsitteitä toisessa tai toisessa suhteessa oikaistavaksi? Jos hän tutkiessaan on saavuttanut tuloksen, joka on ristiriidassa sen uskonnon tai siveellisen katsantotavan kanssa, jossa hän on kasvatettu, niin tämän kyllä pitää olla filosoofille kehoituksena, ettei vakaannuttaisi mieltään näissä kysymyksissä, ennenkuin on niitä harkinnut niin perinpohjaisesti kuin suinkin voipi. Ja se seikka, että hän kuitenkin voi erehtyä, pitäisi saattaa hänet varovaiseksi mielipiteidensä julkilausumisessa. Mutta jos filosoofi luulee «ihmisenä» ansainneensa moitetta tyytyessään tulokseen, joka poikkeaa ennalta valmiista, kaikkien käytettävästä facit'ista, niin hän ajattelussaan ei voi liikkua sillä vapaudella, mikä yksinään voipi taata tulosten tieteellisen luotettavuuden. Hän tuskin voi päästä tulemasta *skolastilliseksi* s. o. taipuvaksi sovelluttamaan tutkimustaan päteväksi edellytetyn dogmijärjestelmän mukaan. Kieltämättä oli Wikner yllämainittuja sanoja lausuessaan joutunut viettävälle tasolle, joka helposti voi johtaa siveelliseen ja uskonnolliseen suvaitsemattomuuteen.

Paljon tyydyttävämpi kuin viimeksi mainitut kaksi kirjaa on se sarja esitelmiä *Platosta*, minkä W. piti Tukholmassa vuonna 1867, mutta joka vasta hänen kuoltuaan ilmaantui painosta. Wiknerin erinomainen esittämis-

taito, hänen suuri kykynsä selvittää esiteltävä aine, milloin hän ei anna valtaa saivartelemishalulleen, takaavat näiden esitelmäin suurta arvoa. Platon filosofia, joka on niiden esineenä, tarjoaa paljon viehätystä ja se hartaus, jolla W. sitä käsittelee, elähyttää esitystä, tarttuen lukijaankin. Platon suurenmoinen käsitys filosofian tehtävästä, että sen tulee pyrkiä tiedolla saavuttamaan ja toimella toteuttamaan sitä, mikä on ikuisesti pysyvätä, joten se siis on oleva inhimillistä *elämää* täydellisintä laatua, tämä käsitys, joka oikeastaan tekee filosofian ja uskonnon yhdeksi, ei voinut olla Wiknerin luontoista miestä viehättämättä. Näissä esitelmissä Platon filosofian luonteesta tapaa monta hienoa ja sattuvaa havaintoa; niinpä esim. sen monet yhtymäkohdat kristinopin kanssa, jonka historiallisiin edellytyksiin tämä filosofia kieltämättä kuuluu.

Vuonna 1867 joutui W. kynäsotaan meidänkin maassamme tunnetun *Carl von Bergen*in kanssa, joka alkuaan myös oli kuulunut Boströmin oppilaisiin. Tämän aiheena oli v. Bergenin ja *U. L. Ullman*in välillä syntynyt riita koskeva oikeata käsitystä Kristuksen personasta ja Saksassa esiintyneen n. s. *kriitillisen koulun* mielipiteitä siitä. W. sekaantui riitaan sanomalehtikirjoituksilla, jotka julkaistiin *Upsala Posten*issa. Näissä hän koettaa todistaa, että Kristus *laatuunsa* nähden eroaa muista ihmisistä ja on heitä korkeampi, kuin myös että tämän oikeaksi myöntäminen on kristinuskolle välttämätöntä. Kristus on sekä Jumala että ihminen, jumalallisen ja inhimillisen olemuksen yhteys yhdessä yksilössä. Tässä kohden jäi kuitenkin hieman epäselväksi, tahtoiko W. tätä ymmärrettäväksi samalla tavoin kuin kirkon tunnustuskirjain mukaan nuo molemmat luonnot ovat toisiinsa yhdistettyinä. C. v. Bergenin pyytäessä lähempää selitystä, W. kieltäytyi sitä antamasta, koska hän muka vielä ei ollut saanut mielipidettään valmiiksi; «hänen aseensa eivät vielä olleet taottuina», mutta hän toivoi niiden kerran valmistuvan. W. tarkoittaa tällä kristinoppia koskevia tutkimuksia, joita hän silloin par'aikaa harjoitti ja joiden kypsimmät hedelmät hän sittemmin esitti kirjassa *Tankar och frågor inför menniskones son.*

Sitä ennen hänen uuttera kynänsä oli ehtinyt saattaa loppuun monta muuta teosta, joiden seassa varsinkin mainittakoon *Undersökningar angående den materialistiska verldsåskådningen* (1870). Tämä kääntyy etupäässä *L. Büchner*in tunnettua materialistista kirjaa vastaan, «voimasta ja mateeriasta», mutta esittää sen ohessa tekijän positiiviset filosoofiset mieli-

piteet tähän aikaan. Hän koettaa tässä muun ohessa selventää ikuisen ja ajallisen maailman suhdetta kuvaamalla, kuinka puhdas valo prismassa taittuessaan synnyttää moninaisia värejä. Ihmissielusta lausuu W. sen ajatuksen, että se ajallisesta elämästä kuolon kautta erotessaan ei välittömästi joudu ijankaikkisuuteen vaan välitystilaan, joka on onnellisuuden tai tuskan tila, riippuen siitä, tunteeko sielu suhteensa tositodellisuuteen sopu- tai epäsointuiseksi. Paha ihminen tuntisi jo tässä maailmassa olevansa helvetissä ja hyvä taivaassa, jos molemmat voisivat täysin selvästi käsittää oman asemansa ikitodellisuuteen. Siirtyminen maallisesta elämästä välitilaan on luonnonpakon vaikuttama, jota vastoin siirtyminen välitilasta ijankaikkisuuteen riippuu vapaudesta. Asian laatuun nähden ei voi tietysti odottaakaan että W. todistaisi nämät hypoteessinsä. Ylipään on hänen kantansa puheenalaisessa kirjassa edelleen Boströmiläinen, jonka tähden meidän ei ole tarvis sitä laveammin kosketella.

Kääntäkäämme sen sijaan huomiomme jo mainittuun kirjaan, *Tankar och frågor inför menniskones son* (1872), joka ilmaisee suurempaa alkuperäisyyttä ja on W:n etevin uskontotiedettä koskeva teos.

Muoto on omituinen siinä, että tekijä läpeensä puhuttelee Kristusta. Syyn tähän ilmoittaa W. seuraavin sanoin: «Näin teen koska pelkään ihmisiä ja itseäni. Kaikessa ihmisellisyydessään ovat ihmiset kuitenkin sangen pelottavia. He langettavat äkkipikaan tuomioita, jotka koskevat hengellistä elämää ja hengellistä kuolemaa . . . . Kun ihmiset tuomitsevat minua, niin minuun koskee syvästi ja mieleni horjuu; sillä oma sydämeni, joka myös on valmis minua tuomitsemaan, varoilee tilaisuutta yhtyäkseen niiden huutoon, jotka sanovat, etten ole sinun Isäsi lapsia. Tiedän kyllä, että sinä tarpeen tullen voit ja tahdot vahvistaa minua, jotta voin pysyä pystyssä minkä maallisen tuomioistuimen edessä tahansa; mutta ihmisluontoni kammoksuu jokaista sellaista hetkeä ja välttää sitä niin pitkältä kuin voi. Vieläkin olen ajatellut, että jos toisin ne, jotka minua kuulevat ja tuomitsevat, mukanani sinun omain kasvojesi eteen ja puhuisin heidän kanssaan siten, että samalla puhuisin sinulle, niin heidän johtuisi mieleensä, että he minun rinnallani ovat hänen edessään, jolle Isä on kaiken tuomion antanut, ja silloin he kenties ajattelisivat, että heidän oikeastaan pitäisi jättää tuomitseminen sinulle . . . . Mutta myös oman itseni pelko saattaa minut puhumaan omain kasvojesi edessä. Olen usein ennen puhunut ihmisten kanssa *sinusta*, vaan en ole aina puhunut niin, kuin puhuisin

sinun edessäsi . . . Olen ajatellut, että kun puheellani käännyn välittömästi sinuun, se auttaisi minua puhumaan nöyryydellä ja kuitenkin ilman pelkoa».

Kirja alkaa itsetunnustuksella, joka ei kuvaile tekijän ulkonaista elämää, vaan hänen henkistä kehitystänsä. Tämä kyllä ei ole vähääkään niiden vaihtelevain, värikkäiden kuvain kaltainen, jotka avautuvat eteemme Rousseaun «tunnustuksissa» tai Göthen kertoelmissa omasta nuoruudenajastaan. Mutta emme epäile, että monikin uskonnollisuuteen taipuvainen henkilö on Wiknerin tunnustuksista löytävä lukuisia kohtia, joihin hänen omat kokemuksensa liittyvät, joten ne voivat olla sekä herättäviä että opettavia. W. kertoo kuinka hän ajan hengen vaikutuksesta oli joksikin aikaa luopunut nuoruutensa uskosta ja silloin myös käynyt kylmäksi Kristusta kohtaan, jonka hän kuitenkin nuoruudessaan oli oppinut pitämään sovittajanaan. Sitten oli hän niinkuin tuhlaajapoika, syötyään rapaa vieraassa maassa, palannut Isänsä asuinsijalle ja siellä löytänyt myös veljensä Kristuksenkin. Näiden personallisten kokemustensa nojalla käy W. puhumaan siitä, kuinka ihmiset tarvitsevat pelastajaa ja missä merkityksessä Kristus tarjoutuu sellaiseksi.

Kaikkialla maailmassa vallitsee taistelua, mutta kaikki pyrkii sopusointuun ja rauhaan. Ihminenkin pyrkii rauhaan ja tarvitsee sentähden tukevaa kohtaa, johon nojautuisi ja joka ei itse ole taisteluun ja rauhattomuuteen sekaantuneena. Tämän tukevan kohdan hän löytää Jumalassa. Jumalan tahto kannattaa maailman tapahtumain juoksua samoin kuin joen vankka pohja kannattaa päällitse vierivää virtaa. Ihmisen täytyy löytääkseen rauhaa, jota tarvitsee, päästä sopusointuun Jumalan kanssa, joka merkitsee, että hänen oma tahtonsa on oleva pyhä. Siihen käypi tie Kristuksen kautta. Kuva, minkä evankeliumien kertomukset hänestä antavat, on yksilöllisyyteensä nähden liian selväpiirteinen voidaksensa olla keksitty. Ne kuvaavat häntä synnistä vapaaksi, vanhurskaaksi, pyhäksi. Täten hän on meille *esikuva* ja samalla *opettaja*. Kuitenkaan hän ei ole ainoastaan tätä; yhteytemme hänen kanssaan täytyy olla paljoa hartaampi ja personallisempi. Tosin Kristus ei ole tahtonut asettua Isän sijaan tai estää häntä näkymästä; mutta hän on kuitenkin sanonut: «ei kenkään tule Isän tykö vaan minun kauttani». Hän on sovittajamme; mutta kuinka on tämä ymmärrettävä?

Wiknerin mielestä tuo tavallinen sovitusoppi, jonka mukaan Kristus *ihmisten sijassa* alistuu synninrangaistukselle ja täyttää lain, ei ilmaise tätä

suhdetta täydellisesti ja oikein, jonka tähden oppi on laitettava uuteen muotoon. Tuo tavallinen oppi tosin vetoo raamattuun (erittäinkin muutamiin apostoli Paavalin lauseisiin), mutta jotta raamatun todistuksia oikein käsitettäisiin, sanoo W., on niitä valmisteltava, joka toimi ei ole käsittävä yksistään niiden asettamista järjestelmälliseen yhteyteen. Niinpä ei myöskään ole sanain mukaan käsitettävä mitä raamattu lausuu sijaissovituksesta. Kun ansiotyöt ja viat ovat kysymyksessä, niin toinen henkilö ei voi asettua toisen sijaan. Semmoinen käsitys uskonnollisesta suhteesta on löyhä, sillä jos toinen henkilö tässä voi astua toisen sijaan, niin täytyy otaksua, ettei Isä ole kullekin erityiselle yksilölle asettanut erikoisesti määrättyä tehtävää, vaan että se johonkin määrään on hänelle yhdentekevää *kuka* täyttää määrätyn tehtävän, kunhan se vaan tulee täytetyksi. Kristuksen sijaiskärsimyksestä voi puhua ainoastaan siinä merkityksessä, että hän, jossa mitään pahaa ei ollut, maallisen elämänsä aikana joutui tekemisiin pahuuden kanssa maailmassa, joka tuotti hänelle sekä ulkonaista että sisällistä kärsimystä. Hänen ulkonainen kärsimyksensä nousi ylimmilleen tuskissa ja kuolossa ristinpuulla; hänen sisällinen kärsimyksensä johtui siitä, että hän näki takaperoisuuden maailmassa ja että tämä johdatti häntä kiusaukseen, joka pyhälle mielelle tuottaa kärsimystä. Tämä kiusaus oli korkeimmillaan, kun hän huutaessaan ristinpuulla: «minun Jumalani, minun Jumalani, miksis minun ylönannoit» hetkeksi luuli Jumalan hänen hyljänneen, s. o. epäili Messias-kutsumustaan. Mutta hän voitti tämän kiusauksen, jota suurempaan ei voi ajatella epäabsoluuttisen olennon joutuvan. Se oli koskenut ainoastaan hänen päättelevään ajatusvoimaansa, hän kun hetkeksi erehtyi ajatellessaan itseään ja suhdettansa Jumalaan, mutta se ei ollut koskenut hänen tahtoansa; johan siitäkin, että hän käytti sanoja: «*minun* Jumalani», voi päättää, että hän personallisella tahdollaan riippui Jumalassa, vaikka luulikin itseään Jumalan hylkäämäksi. Kristus kantoi siis kaiken sen synnin kirouksen, joka ei edellytä syntistä tahtoa itse kirouksen kohtaamassa henkilössä. Mutta koska synti ei kyennyt voittamaan hänen tahtoaan, niin on hän tullut synnin voittajaksi. Kristus on siis kärsinyt ihmisten synnin tähden, ei siten, että muiden synti olisi luettu hänen viakseen ja häntä olisi siitä rangaistu, vaan siten, että muiden synti on tuottanut hänelle kärsimystä ja kiusauksia. Ja yhtä vähän kuin muiden syntejä voidaan lukea hänen omakseen, yhtä vähän hänen hurskautensa voidaan tehdä muiden omaksi. Niin toinen kuin toinen-

kin olisi ristiriidassa Jumalan oikeuden kanssa, mutta Jumalan oikeus ja armo eivät saata olla ristiriidassa keskenään. Sitä vastoin tulemme Kristuksen kautta vanhurskaiksi siten, että hänen pyhä tahtonsa, joka koko maailmassa on ainoa kohta, mihin synti ei ole koskenut, tuottaa ihmisille pelastuksen, kun he uskolla s. o. lujalla luottamuksella liittyvät Kristukseen ja pyrkivät elävään yhteyteen hänen kanssansa. Silloin hän ottaa heidät omakseen ja yhteyteensä ja he pääsevät siten hänen vanhurskaudestaan osallisiksi.

Mutta jos Kristus vaan olisi kerran elänyt maan päällä, niin emmepä voisi varsinaisessa merkityksessä sanoa olevamme hänen yhteyteensä otetut. Wikner viittaa sentähden siihen, että Kristus ei ole ainoastaan historiallinen henkilö vaan elää ijankaikkista elämää. Juuri ikipersoonana hän ottaa meidät yhteyteensä ja tulee täten välittäjäksi Jumalan ja ihmisen välillä. Ijankaikkisuudessa on Kristus Jumalan täydellinen jälkikuva ja ijankaikkisuudessa Kristuksen yhteyteen otetut henget ovat hänen kaltaisiaan. Kun tässä elämässä usko herää ihmisessä, niin merkitsee tämä että hän löytää oman ikuisen, täydellisen todellisuutensa, jonka hän synnin kautta oli hukannut. «Uskossani» — sanoo W. — «sinun kauttasi saavutettuun vanhurskauteen on tosin itse uskomiseni jotakin ajassa tapahtuvaa; mutta uskoni sisällys on ikuista ja täydellistä sinun ijankaikkista elämääsi Isässäsi ja sinussa». «Mikä on todella omaa itseäni, se on Herrani Kristuksen kautta otettu Jumalan yhteyteen ja on sen kautta yhtä täydellisesti paikallaan kuin Isä Jumala on paikallansa ja Herra Kristuskin on paikallansa, joten tämä siis on aivan niinkuin pitää ja tuleekin». Maallista elämää, sanoo Wikner, voipi verrata uimiseen; uijalla pitää olla ruumis vedessä (ajallinen oleminen), mutta pää niin paljon veden pinnasta ylhäällä, että hän voi hengittää ylitsensä kaareuvan ilmakehän ilmaa. Samalla tavoin uskovainen jo täällä hengittää ijäisyyden elämänilmaa, mutta vasta maalle noustuaan (ajasta erottuaan) on hän kokonaan ijankaikkisuuteen siirtynyt. Ijäisyys ei ole ajan jatkumista, silloinhan sekin olisi aikaa, vaan se käsittää ajan. — Tässä ilmaupi jälleen Wiknerin boströmiläisyys. Lukiessa tätä ja muitakin paikkoja tuntuu siltä kuin pitäisi Wikner syntisyyttä ainoastaan ajalliseen elämään eli ilmiölliseen olemiseen kuuluvana. Mutta silloinhan syntisyys katoaa itsestään ihmishengen astuessa ijäisyyteen, ja täydellisyyden sekä ikuisen autuuden pitäisi aina välttämättömästi seurata. Mutta sitenhän ikuisen autuuden saavuttaminen olisi liian huokea asia; — siihen

ei tarvitsisi muuta kuin vaan varrota maallisen elämän loppua, tai jos vartoominen kävisi liian pitkäksi, hirttäytyä pellinnuoraan. Tämä tietysti ei ole W:n tarkoitus. Mutta silloin jääpi taaskin epäselväksi, kuinka ajallisessa minuudessa alkunsa saanut syntisyys seurauksineen voipi siirtyä ikipersonaan. Tämä on yksi niitä monia vastuksia, joihin W. takertuu niin kauvan kuin pysyy Boströmin opissa ikiminuudesta, joka on oleva aikaminuuden perustuksena.

Kristuksen personasta sanoo W. puheenaolevassa kirjassa, että hän on Jumalan ainokainen poika, Isästä ijankaikkisuudessa syntynyt ja Isän tahdon täydellinen ja itsenäinen ilmaus. Tosin ei Kristuksella yksinään ole tuota ominaisuutta — olla Isästä syntynyt —, sillä jokaisesta muustakin, mikäli hän kuuluu ijäisyyteen, sanotaan syyllä, että hän on Jumalasta syntynyt. Mutta välittömästi syntyneenä on Kristus «ainokainen», jota vastoin muilla on Isä perustuksenaan ainoastaan välillisesti Kristuksen kautta. Siis otaksuu W. kuitenkin Kristuksen Isän alle alistuneeksi; ainoastaan jälkimmäinen on «ehdottomasti» oleva, Kristuksella sitä vastoin on perustuksenaan yksinomaan Isä, eikä mikään muu. Mutta Kristuksen täytyi esiintyä ajassa eikä niinkuin Isä pitää ijäisyyttä ainoana olomuotonaan. Tämä on W:n mielestä ominaisuus, joka hänellä on yhteinen jokaisen yksilöllisen subjektin kanssa, paitsi itse «absoluuttisen». Ja koska Kristuksen toimi ijäisyydessä on välittää Jumalan ja meidän välillämme, niin täytyi hänen maallisen olonsakin pukeutua meidän tähdemme tapahtuvan lähetyksen muotoon.

Onko siis Kristus, kysyy W. vielä, Jumala vaiko ihminen? Jos ainoastaan «ehdottomalle» antaa nimen «Jumala», niin se ei sovellu muuta kuin Isälle. Niihin aikoihin, joina Kristus vaelsi maan päällä, jumalankäsitteellä ei vielä ollut niin suppea merkitys kuin sittemmin (niinkuin näkyy m. m. Joh. 10, 34). Kristus ei ole kaiken tietävä eikä kaikkivaltias. Mutta hän on kaikki, mitä hänen tarvitseekin, voidakseen välittää Isän Jumalan ja ihmisten välillä; tähän hän tarvitsee ja hänellä siis myös on kaikki se täydellisyys, minkä saattaa omistaa sellainen olento, joka ei ole oman itsensä perustus, s. o. joka ei ole ehdoton (absoluuttinen). Kristus on yksi ainoa ja jakaumaton henkilö, mutta ei kaksoisolento muussa merkityksessä kuin jokainen muukin, jolla on sija ijäisyydessä ja sen ohessa myös ajassakin. Jumala ja ihminen hän voi olla yht'aikaa ainoastaan siten, että inhimillisyys ja jumalisuus käsitetään merkityksessä, joka antaa

molemmille käsitteille osittain saman piirin, ja että siis määrätyllä alalla on samaa olla Jumala ja olla ihminen.

Mitä tulee *ihmeellisyyteen* Kristuksen maallisessa esiintymisessä, niin on W. vakuutettu siitä, ettei hänen elämässään tapahtunut mitään, joka olisi kumonnut todellisia luonnonlakeja, nämät kun ovat ainoastaan Jumalan tahdon abstraktinen ilmaus luontoon nähden. Mutta näitä lakeja emme täydellisesti tunne ja W. luulee niiden myöntävän paljoa laajemman alan yksityishenkilön, varsinkin Jumalan lähettämän henkilön vallalle luonnon yli kuin mitä luonnontiede vielä arvelee mahdolliseksi. Ellei Kristuksen ruumiillinen elämä olisikaan syntynyt muilla edellytyksillä kuin niillä, jotka jokaisen muun ihmisen syntyessä ovat olemassa, niin tämä ei vähentäisi hänen arvoaan pelastajana ja Jumalan ainokaisena poikana. Sillä yksikään ihminen ei kuitenkaan itse personallisuuteensa nähden ole maallisen isänsä poika; maallinen isä on vaan ollut yhtenä ehtona elämän syntymiselle, mutta itse elämää hän ei suinkaan ole antanut. Elämä johtuu korkeammasta lähteestä. Mitä raamattuun tulee, ei W:iä tyydytä tuo vanha inspiratsioonikäsite. Vanhan ja uuden testamentin välillä on olemassa suuri erotus, samoin kuin eri kirjain ja paikkainkin välillä jälkimmäisessä. Myös Kristuksen personaa kuvattaessa on vapautta muutamissa suhteissa käytetty ja noudatettu ajan katsantotapaa. Raamattu on verrattava muotokuva-albumiin, missä joka lehti jollakin tavoin kuvaa maailman lunastajaa. Jota pitemmälle joutuu, sitä selvemmäksi käy tämä kuva, niin että vaikka alussa näkee vaan epämääräisen haahmon, vähitellen saapi kuvan, joka on tarkka pienimpään piirteeseen asti.

Olemme laajalta tehneet selkoa tästä kirjasta, joka mielestämme on varsin suuresta arvosta. Nähdäksemme on W. tässä käsittänyt muutamia kristinopin peruskäsitteitä syvällisemmin ja oikeammin kuin tavallinen oppi. Arvostelu Wiknerin tässä teoksessa lausumista mielipiteistä riippuu tietysti arvostelijan uskonnollisesta kannasta. Muutamain lukijain silmissä hän epäilemättä on harhateille joutunut joka kerta kun vähäsenkin poikkee voimassa olevista opinkappaleista. Toisten mielestä taasen — ja me tunnustamme kuuluvamme niihin — on valitettavaa, ettei hän ole mennyt vieläkin pitemmälle yrittäessään luoda kristologian, joka olisi sopusoinnussa nykyajan tietoperäisten ja uskonnollisten tarpeiden kanssa. W. on vielä liiaksi kiinni kirkollis-dogmatillisessa katsantotavassa voidakseen semmoista tehtävää täydellisesti suorittaa. Hän ei koetakaan käsittää Kristusta histo-

riallisena ilmiönä ja historiallisessa yhteydessään, ja kuitenkaan ei mikään kristologia nykyään enää voi tyydyttää tätä ehtoa täyttämättä. Hän laiminlyö asettua määrätylle kannalle tieteellisen pipliantutkinnon suhteen, jonka tulokset kuitenkin ovat sen arvoiset, ettei kukaan voi luoda kristoloogista teoriaa, tekemättä selkoa siitä, mitä hän näistä tuloksista hyväksyy tai hylkää, ja mistä syystä se tapahtuu. Koska W. laiminlyö määrätä kantansa tässä suhteessa, tulee hänen teoksensa pikemmin hartauskirjan kuin tieteellisen teoksen kaltaiseksi. Kuitenkin on hän, kuten jo olemme myöntäneet, alkuperäisellä tavalla koettanut selittää muutamia kristinuskon perusopeista, ja se ajatustyö, minkä hän niihin on pannut, ei voi olla niiden edemmälle kehitykselle hyödytön.

Viimeksi mainitun kirjan ilmestyttyä kului muutamia vuosia, ennenkuin W. julkaisi suurempaa uutta teosta. Tänä aikana hän kuitenkin ahkerasti harjoitti filosoofista mietiskelyä ja tulokset esitti hän kirjassa, nimeltä *Om egenskapen* (ominaisuudesta, 1880), jossa W., kuten ennen olemme maininneet, ilmeisesti luopuu Boströmiläisyydestä. Alkulauseessa sanoo hän itse, että teos on monivuotisen, yksivakaisen punnitsemisen tuote, ja ettei hän tässä ole lähtenyt minkään tuloksen edellytyksestä, jonka hän haluaa saavuttaa. Itse teossa onkin hän tässä paljoa paremmin kuin aikaisemmissa kirjoissaan välttänyt kaikkea senlaista sekaantumista. Vielä hän nimenomaan ilmoittaa luopuneensa Boströmin opista, josta hän ei kuitenkaan toivo saavansa suurtakaan kiitosta, sillä «kirjoittaminen Boströmiä vastaan Ruotsin filosofiassa on yhtä vaarallista kuin kirjoittaminen Ruotsin historiassa Kaarle XII:sta vastaan». Edelliset filosoofiset kirjansa hän nyt sanoo kaikki tyyni vaan esiopinnoiksi ja osittain vanhentuneiksi. Tämän kirjan sisällys on liian abstraktista ja vaikeaa huvittaakseen muita kuin niitä, joilla filosofia on ammattina, jonka tähden Valvojan lukijoita säästääksemme jätämme sen tässä kertomatta. Olkoon siinä kylliksi sanottu, että kirjassa tutkistellaan mitä nuo yleisimmät käsitteet eli n. s. «kategoriat», niinkuin ominaisuus ja olio, perustus ja seuraus, syy ja vaikutus y. m. oikeastaan merkitsevät. Mutta näitä käsitteitä tarkastellessaan W. osittain suoranaisesti, osittain välillisesti asettuu sotakannalle Boströmin filosofian perusoppeja vastaan, esim. että se, mikä kaikessa on varsinaisesti

olevata, on enemmän tai vähemmän selvä itseticto ja että oleminen on = tulla tajutuksi. Boströmin järjestelmän pääasiallisimpia vikoja on, että se useinkin mietiskelee asioita, joista mikään tieto ei ole mahdollinen, että se pyrkii pelkällä abstraktisella ajattelemisella ja määrittelyillä, kokemukseen nojaumatta, päättämään mitä asiat ovat. Ja näihin vikoihin on varsinaisena syynä se, ettei Boström ole perinpohjaisesti tutkinut kysymystä *tiedon* olemuksesta ja millä ehdoilla tieto on mahdollinen. Niin kauvan kuin Wikner oli pääasiallisesti Boströmin kannalla, teki hän itsensä syypääksi samoihin virheisiin. Vasta kirjassa «Om egenskapen» antautuu W. lähemmin tutkimaan tietoprobleemia, mutta ei nytkään sitä täydellisesti ratkaise. Olioilla on, niin hän opettaa, ominaisuutensa *suhteissansa* muuhun, mutta ei näiden *suhteiden kautta.* Myös *suhteessansa* tajuavan olennon tajuamiseen on niillä määrättyjä ominaisuuksia, mutta ei *tämän suhteen kautta.* Ne eivät ole olemassa eivätkä ole, mitä ovat, sen kautta että niitä tajutaan; niillä on olemassaolonsa ja ominaisuutensa riippumatta tästä suhteesta. Ilmiömaailma ei ole epätodellinen. Ilmiömaailma on tositodellisuutta, mikäli sitä tajutaan (ei väärällä, vaan) *epätäydellisellä* tavalla. Tästä käsityksen epätäydellisyydestä johtuu, että se näyttäytyy vaihtelevaiseksi ajassa ja ulottuvaiseksi avaruudessa. Ilmiömaailman perustuksena on todellisuus, joka itsessään on ikuista, s. o. muuttumatonta, ajatonta ja paikatonta.

Mutta muuttuvainen todellisuus on suhteessa ijäiseen todellisuuteen. Voidaanko todella tätä suhdetta ajatella saattamatta muuttuvaisuutta jossakin määrin tarttumaan ijäiseen todellisuuteenkin? Tämä probleemi on tästä lähtein Wiknerin huomion esineenä ja viepi hänet edemmäksi sitä kantaa, jolle hän asettui kirjassa «Om egenskapen», ja vieläkin kauvemmas Boströmistä. Uutta kantaansa perustelee hän viimeisessä filosoofisessa teoksessaan «*Tidsexistensens apologi*» (ajallisen olevaisuuden puolustus), joka hänen kuoltuaan ilmestyi *Aberg*in toimesta 1888. Tässä hän myöntää, että muuttuminen ja aika ovat olemassa kaikelle todellisuudelle. Koska ikuinen on todellisessa suhteessa muuttuvaiseen, niin ikuisen täytyy itse joutua vaihteleviin suhteisiin ja niissä ilmaista vaihtelevia ominaisuuksia. Sikäli se on muuttuvaista. Jumala itse, ollen suhteessa muuttuvaiseen maailmaan, toimii, ja on siis muuttuvainen. Tämä ei saa estää hänen täydellisyyttään; päinvastoin on semmoisen Jumalan ajatteleminen, joka vaan on muuttumaton eikä ensinkään toimi, ja jonka olemisessa ei mitään

tapahdu, elävälle olennolle kammottavaa ja jähmetyttävää. Myös luopuu W. nyt aikaisemmasta mielipiteestään, että ajaton minuus olisi empiirisen aikaminuuden perustuksena. Ajaton minuus, sanoo W. nyt, olisi vaiheeton ja siis tiedoton — se ei olisi mikään minuus. Vihdoin lausuu W. tuon aivan oikean väitteen, että jos jollakin tiedonesineellä on muuttuvaisuus ominaisuutena, niin se ei estä, että tieto siitä voipi olla tosi. Tällä hän myöntää, että tositietoa empiirisestä maailmasta voipi olla olemassa; esim. meillä on tositieto aistillisten olioiden muutoksista, kun voimme näitä selittää määrätyistä laeista. *Tidsexistensens apologi* on sisällykseltään yhtä abstraktinen ja suurelle yleisölle käsittämätön kuin edellinenkin kirja, jonka tähden emme tässä rupea siitä tarkempaa selkoa tekemään; muistutamme vaan, että tähän viimeiseenkin käänteeseen Wiknerin mietiskelyssä, niinkuin edellisiinkin, epäilemättä oli sisimpänä syynä hänen uskonnollinen tarpeensa. Ainoastaan se Jumala, joka itse ajassa jotain vaikuttaa, voi olla semmoisessa personallisessa suhteessa ajassa elävään, ajassa syntiä tekevään ja ajassa vapautusta tarvitsevaan ihmiseen, jota kristinusko vaatii.

Näissä kahdessa viimeisessä teoksessaan on Wikner niin sanoaksemme koonnut aluskiviä uuteen filosoofiseen järjestelmään, joka, jos se olisi valmistunut, arvattavasti olisi johdattanut Ruotsin filosofian paremmalle tielle, kuin se, jolle Boström oli sen vienyt. Valitettavasti kuolema esti häntä saamasta sitä valmiiksi. Tuleva tutkimus on luullaksemme tässä löytävä paljon käyttökelpoista ainesta. Myöskin hänen uskonnolliset kirjoituksensa sisältävät osaksi aatteita, jotka ovat omiansa rikastuttamaan uskonnontiedettä. Näin muodoin on Wiknerin työ kantanut hedelmiä tieteelle, vaikka paha kyllä Boströmin filosofian mutkikkaat verkot liian kauvan pitivät häntä vankina. Mutta Wikner on hyödyttänyt jälkimaailmaa myöskin esimerkkinsä kautta, osottautuessaan jaloksi henkilöksi, joka kautta koko elämänsä todellakin ihmeteltävällä, lakkaamattomalla ahkeruudella teki työtä saavuttaakseen sitä, joka hänestä näytti korkeimmalta hyvältä: selvä käsitys siitä, mikä todellakin, eikä ainoastaan näennäisesti, on olemassa.

Th. Rein.

Kotimaan kirjallisuutta.

John Stuart Mill, Vapaudesta. Englantilaisesta „kansan painoksesta" suom. Niilo Liakka. Hels. 1891, Otava. 188 s. 12:o, hinta 2: —.

Tämä pienellainen kirja «Vapaudesta» (vrt. Valvoja 1890, erittäin ss. 460—461), jonka Mill itse asetti tärkeimpien joukkoon lukuisista teoksistaan ja joka nyt on suomeksi ilmestynyt, yrittää perusteellisesti selvitellä ysteiskunnallisen vapauden ja vapaamielisyyden käsitettä ja perusteita.

Lyhyemmän johdattavan luvun jälkeen seuraa kirjan laajin luku (s. 24— 88), joka puhuu «*ajattelemisen ja keskustelemisen vapaudesta*». Tekijä ottaa ensiksi puhuakseen tästä rajoitetusta alasta, koska siihen katsoen vapauden periaate on jotenkin laajassa määrässä yleisen mielipiteen tunnustama; mutta sen perusteet ansaitsevat tähänkin alaan katsoen selvitystä, ja hänen arvelunsa mukaan näitä perusteita voipi, kun ne oikein ymmärretään, sovittaa vapauden kysymykseen koko sen laajuudessa. Hän koettaa tässä luvussa osottaa, että yhteiskunnassa on myönnettävä täydellinen vapaus ajatella ja lausua semmoisiakin aatteita, joita yhteiskunnan enemmistö pitää väärinä ja turmiollisinakin. Vapaa keskustelu ja väärien mielipiteiden kumoominen järkisyillä on *aina* ainoa oikea ja todellisesti hyödyllinen keino vastustaa niitä. Ainoastaan silloin kun semmoiset mielipiteet lausutaan suorana yllytyksenä rikolliseen, toisen ihmisen oikeutettua etua loukkaavaan tekoon, saa niiden lausumista pitää rikoksena. «Mielipiteen, että viljankauppiaat ovat köyhäin näännyttäjiä eli että yksityisomaisuus on varkautta, tulee saada olla koskematta, kuin sitä suoraan vaan levitetään sanomalehdissä, mutta voi syystä kyllä tuottaa rangaistuksen, kuin se suullisesti lausutaan kiihtyneelle, viljankauppiaan talon edustalle kokoontuneelle roistojoukolle.» (s. 89—90).

Pääperustukset, joita Mill laveralta ja monessa kohdin hyvin sattuvasti selvittelee, ovat seuraavat. Ensiksikin: se mielipide, joka ulkonaisella vallalla pakotetaan vaikenemaan, saattaa olla tosi, ja silloin ihmiskunnalta menee hukkaan arvokas sen edistyttämisen aines. Toiseksi, joskin vaijistettu mielipide on pääasiassa erehdystä, niin siinä hyvin usein sisältyy joku määrä totuutta, ja ihmiskunnan edistys totuuteen päin paraiten tapahtuu vastaisten mielipiteiden yhteensattumisen kautta vapaassa keskustelussa. Ja kolmanneksi, joskin poikkeeva mielipide olisi kerrassaan väärä ja enemmistön mielipide eli perinnäinen mielipide koko totuus, niin jälkimmäinen, jollei sallita sitä voimakkaasti ja vakavasti vastustaa ja jollei todella sitä tehdä-

kin, muuttuu kannattajoissaan paljaaksi ennakkoluuloksi. Useimmat, jotka sen perivät, kannattavat sitä sitten ennakkoluulon tavalla, vähän käsittäen ja tuntien sen järkiperusteita; «totuus täten säilytettynä on vaan yksi taikaluulo lisää, sattumalta yhdistettynä sanoihin, jotka ilmoittavat totuutta» (s. 57). Ja itse perinnäisen vakaumuksen sisällyskin on silloin vaarassa joutua hukkaan ja menettää elävän vaikutuksensa ihmisten luonteeseen ja käytökseen. Siis viimemainitussakin tapauksessa poikkeevan vastustusmielipiteen olemassaolo on todelliseksi hyödyksi. Aina ja joka tapauksessa «mielipiteitten yhtäläisyys, jollei se ole tuloksena vastaisten mielipiteitten aivan täydellisesti ja vapaasti vertailemisesta keskenänsä, ei ole suotava eikä niiden erilaisuus paha, vaan hyvä, kunnes ihmiset tulevat paljon kykenevämmiksi kuin nykyään keksimään totuuden kaikki puolet» (s. 90).

Mainitessaan esimerkkejä Mill monesti palaa kysymykseen uskonnollisista erimielisyyksistä. Niin miellyttävä kuin hänen ponteva, vilkas ja syvää vakaumusta uhkuava esityksensä yleensä on, niin minun mielestäni sen miellyttäväisyys useimmiten lakkaa, kun hän koskee uskontoon. Kieltämätön on minusta että, niin innokkaasti kuin hän vast'ikään on puhunut kaikkea «erehtymättömyyden luulettelemista» vastaan, niin hän näissä kohdin itse lankee samaan virheeseen. Hän edellyttää ett'ei kukaan, joka on vallitsevan uskon kannalla, ajattele vapaasti (esim. 52—53); hän syyttää kiivaasti uskonnollista ajatussuuntaa ulkokultaisuudesta (49), katsoo tarpeelliseksi pistää välilauseina sisään semmoisia hyökkäyksiä kuin: nykyänsä ei luultavasti kukaan enää tee sitä huomautusta, että kristityt rakastavat toisiansa (67), y. m. semm. Mielestäni hän niissä kohdin unhottaa oikeata suvaitsevaisuutta toisten mielipiteitä kohtaan.

On hyvin tavallinen ajatus, että on sallittava vapaa keskustelu kaikissa asioissa, kun se vaan pysyy rehellisen keskustelun rajoissa, mutta se on ehkäistävä ja rangaistava, kun se ei ole rehellinen taikka muuttuu herjaukseksi ja häväistykseksi. Tähän katsoen Mill puolestansa päättyy siihen mielipiteeseen, että vapaata keskustelua ei voi siinäkään kohdin ulkonaisella vallalla ehkäistä eikä rajoittaa, ilman tuottamatta enempää vahinkoa kuin hyötyä. Hän väittää nimittäin että, jos yhteiskunta sommoiseen valvomistoimeen ryhtyy, niin se vie aina puolueellisuuksiin vallitsevien mielipiteiden eli enemmistön mielipiteiden eduksi (s. 84—87).

Kolmas luku puhuu «individualisuudesta yhtenä menestyksen aineksena». Tässä siirrytään kysymykseen ihmisen *teoista*, ihmisen *toimimis*-vapaudesta. Siitä syystä että yleinen ajatussuunta ei ole erehtymätön, ynnä muista yllä esitetyistä syistä on myös hyödyllistä, että tehdään erilaisia elämiskokeita. Tekiä koettaa osottaa kuinka erinomaisen tärkeätä ihmiskunnan onnelle on, että kunkin yksilön omatakeiselle luonteelle, hänen omituisuuksilleen ja hänen itsenäiselle initsiatiivilleen suodaan niin täydellinen tilaisuus varttua voimallisiksi, kuin suinkin mahdollista on. Millin syvä

ja elävä vakaumus on, että yleisen mielipiteen tasoittava paino nykyaikana liiaksi hävittää eroovaisuudet ihmisten välillä, vieläpä että siinä seikassa piilee suurin vaara Europan nykyiselle sivistykselle. Nerokkaat henkilöt, jotka kykenevät viemään ihmiskuntaa eteenpäin, ovat enemmän individualisia kuin muut ihmiset. He voivat sen vuoksi ainoastaan vapauden ilmanalassa, missä suvaitaan omituisuuksia elämis- ja toimimis-tavassa, esteettömästi kehittyä sekä päästä vaikuttamaan ympäristöönsä. Sentähden Mill surkuttelee, että yleisen mielipiteen sortovalta pyrkii tekemään kaikkea eksentrisyyttä, epätavallista käytöstä viaksi. «Tähän aikaan paljas eriäväisyyden esimerkki, paljas kielto notkistamasta polveansa tavalle, on jo sekin hyödyksi» (s. 108).

Neljännessä luvussa (s. 121—152) hän kehittää, edellisen esityksen perustuksella, kaantaansa varsinaisen *yleisen periaatteen* muotoon. Ja viidennessä hän edelleen selvittää tätä periaatettaan, tuomalla esiin muutamia sen «sovellutuksia». — Mitkä ovat oikeat rajat yksilön herruudelle oman itsensä yli ja yhteiskunnan vallalle hänen ylitsensä? Perusväite, joka lausutaan jo johdattavassa ensimmäisessä luvussa, on: Ainoa tarkoitus, jota varten yhteiskunta oikeudella voipi käyttää valtaa jonkun sivistyneen yhteiskunnan jäsenen yli vastoin hänen tahtoansa, on tarkoitus estää muiden vahinkoa. Hänen oma fyysillinen tai moraalinen etunsa ei ole riittävä syy. «Ainoa osa ihmisen käytöstä, josta hän on vastuunalainen yhteiskunnalle, on se, joka koskee muita. Siinä osassa, joka koskee häntä itseänsä, on hänen vapautensa oikeudella ehdoton. Itsensä ylitse, oman ruumiinsa ja sielunsa ylitse on ihminen itsevaltias» (s. 15). Katsoen ihmisen itsekohtaisiin tekoihin on muilla ainoastaan oikeus häntä varoittaa, neuvoa, keskustella hänen kanssaan, siten taivutella häntä viisaampaan menettelyyn, joka tekisi häntä itseään onnellisemmaksi, — tai olkoonpa oikeampaan menettelyyn; mutta yhteiskunta älköön ryhtykö häntä pakottamaan, ja muut ihmiset älköot etsikö häntä millään pahalla, jos hän toimii neuvoja vastaan. Tosin on luonnollista, että ihmisen itsekohtaiset ominaisuudet, hänen luonteensa siihen kuuluvat etevyydet tahi puutteellisuudet vaikuttavat toisten arvosteluun hänestä. Ne saattavat saada aikaan, että toiset häntä ihailevat, tai pitävät etevänä, tai vähäpätöisenä, tai narrina, tai mahdollisesti eläimentapaisena olentona. Minä käytän ainoastaan omaa vapausoikeuttani, jos sellaisten syiden johdosta haen jonkun ihmisen seuraa tahi vältän sitä, — vaikk'ei minulla ole oikeutta semmoisesta välttelemisestä melua pitää (s. 126). On siis kumminkin aivan luonnollista, ja on suotavakin, että ihminen siten saa tuntea toisten hyväksymistä tahi paheksumista. Mutta Mill väittää (s. 126—127): ne tämmöiset ikävyydet, jotka suoraan seuraavat muiden epäsuopeasta arvostelusta, luonnollisina ja ikäänkuin välttämättöminä seurauksina itse ihmisen virheistä, ne ovatkin ainoat, joiden alaiseksi häntä saisi koskaan saattaa sen osan tähden hänen käytöstänsä ju luonnettansa,

joka koskee ainoastaan hänen omaa hyväänsä. Mutta emme saa sen takia pitää asianamme ikävystyttää hänen elämäänsä, sälyttää hänen päällensä ikävyyksia rangaistaksemme häntä! — Sitä vastoin toisia ihmisiä sortavat teot vaativat aivan toisellaista kohtelua. Niitä yhteiskunnan ja yleisen mielipiteen tietysti on julistaminen vääriksi, estäminen sekä rankaiseminen sopivilla keinoilla.

Tästä periaatteesta johtuvat useat merkilliset johtopäätökset, jotka saattavat meitä arveluttaa itse periaatteen pätevyyteen nähden. Ei saisi rangaista tekoja, joita yhteiskunnan enemmistö katsoo epäsiveellisiksi, jos ne eivät vahingoita muita; ei myöskään esim. hasardipeliä (vrt. s. 162—163), ei juoppoutta semmoisenaan (s. 133, 159); supistukset oikeudessa myydä myrkyllisiä aineita ovat Millin mielestä menneet liiallisuuteen ja kaipaavat muodostelua (156—159); ja pyrinnöt viinankielto-lain aikaansaamiseksi ovat erityisenä hänen paheksumisensa esineenä (144 ss.), vaikka hän myöntää eräitä supistavia toimia siinäkin oikeutetuiksi (163 —165).

Sanottaneen: ihmisen toiminta vaikuttaa aina välillisesti muihin, esim. kun hän laiminlyö hyödyllistä toimintaa ja tekee itsensä lopulta kykenemättömäksi semmoiseen, sekä esimerkin kautta. Mill vastaa: kun ihminen semmoisen käytöksen kautta «tulee loukanneeksi selvää velvollisuuttansa yhtä tahi useampaa muuta kohtaan, niin se seikka ei kuulukaan itsekohtaisiin asioihin ja joutuu siveellisen paheksumisen alaiseksi, sanan oikeassa merkityksessä» (s. 132). Esim. jos mies juoppoutensa tahi hurjuutensa kautta tulee kykenemättömäksi maksamaan velkojansa, tahi perheenisä vaipuu samoihin paheisiin. Mutta kun ihmisen teot ainoastaan varsin välillisesti vaikuttavat muihin, ja lähinnä ainoastaan häneen itseensä, niin Millin mielestä yhteiskunnan pitää ottaa kärsiäkseen sitä vähäistä, välillistä vahinkoa, mikä niistä sattuu viime kädessä yhteiskuntaankin, tuon suuremman hyvän, ihmisvapauden tähden. Mitä tulee pahaan esimerkkiin, jonka halpamielinen ihminen antaa, niin yhdyttäneen siihen, että tämmöisissä tapauksissa esimerkki tuskin voi olla muuta kuin pelottava.

Tässä on tietysti ollut puhe ainoastaan täysikasvaneista yhteiskunnan jäsenistä. Ihmisen alaikäisyyden aikana yhteiskunnalla on täysi valta hänen ylitsensä, silloin se kasvattakoon häntä niin, että hän sittemmin toimii kaikin kohdin järkevästi. — Muuten Mill arvelee, että kysymyksessä kasvatuksesta moni taipuu aivan väärällä tavalla käsittämään ja sovittamaan vapauden periaatetta. Yleinen mielipide on erinomaisen närkäs vähimmästäkin lain sekaumisesta vanhempien ehdottomaan ja yksinomaiseen valtaan lasten yli. Mill vastustaa sitä, että vanhemmille olisi myönnettävä ehdoton valta siinä kohdin. (S. 170—176).

Kaikkein tärkein syy yleisön sekaumista vastaan puhtaasti personalliseen käytökseen on se, että todenmukaisesti sellainen sekauminen useimmin tapahtuu aivan väärällä tavalla ja paikalla, eikä lainkaan supistu eh-

käisemään semmoista käytöstä, joka tosiaan on turmiollinen. Yhteiskunnan enemmistö on aina ollut taipuvainen tekemään esim. omia vastenmielisyyksiä pakolliseksi laiksi maassa asuville vähemmistöillekin, myöskin yksityisen puhtaasti itsekohtaisissa asioissa. Mill mainitsee seuraavat esimerkit tämäntapaisista vastenmielisyyksistä, jotka ovat levinneet jossakin kansassa tahi kansanluokassa ja joita helposti kyllä ollaan taipuvaiset tekemään pakollisiksi (ss. 138—152): muhamettilaisten inho sianlihan syömistä vastaan; katolisten kansain inho naineita pappeja vastaan; ankara huvituksien kielto sunnuntaisin; demokraattisen yhteiskunnan vastenmielisyys henkilöitä vastaan, joiden elämäntavat osottavat heidän omistavan suuret rikkaudet; taitamattomien työmiesten hyvinkin tavallinen mielipide, että taitamattoman pitäisi saada sama palkka kuin taitavankin, joka mielipide muutamissa teollisuuden haaroissa on niin valtaava, että taitavammat miehet tuskin uskaltavat, kappaletyöllä tahi muulla keinon, ansaita enempää kuin muut; viinankielto-laki; mitenkä tältä kannalta on kohdeltava mormonisuuden kummallista liikettä.

Kuten näkyy niin joudutaan pitkälle meneviin johtopäätöksiin. — Kieltämättä on erinomaisen paljon sattuvaa ja totuutta Millin väitteissä vapauden ja yksilöllisyyden suuresta merkityksestä. Mutta allekirjoittaja puolestansa ei kumminkaan usko, että sitä periaatetta, jonka Mill luuli löytäneensä enemmistön määräävällä vallan rajoittamiseksi, voisi semmoisenaan hyväksyä ja ylläpitää, — yhtä vähän kuin luulen kenenkään muun onnistuneen löytämään varmaa semmoista periaatetta. Ei voida edes vetää määrättyä rajaa niiden tekojen välille, jotka koskevat yksilöön, ja niiden, jotka koskevat muihinkin. Sen vuoksi luullakseni ollaan yhä edelleen ja välttämättömästi sillä kannalla, että enemmistön täytyy itse päättää kussakin epäiltävässä kysymyksessä, kuinka pitkälle sen sopii mennä lakia säätäessään, paraan ymmärryksensä ja oikeudenkäsityksensä mukaan sekä ottamalla huomioon erityisesti sitäkin, että yksilöllisyyden voimakas kehitys on mitä tärkein asia. Enemmistön täytyy siten erityiskysymykseen katsoen punnita, onko oikein ja onko todelliseksi hyödyksi, että se esim. ryhtyy lain pakolla tai yleisen mielipiteen ankaralla paheksumisella kieltämään eräitä epäsiveellisiksi tai turmiollisiksi katsottuja tekoja, jotka lähinnä sattuvat itse tekijään ja ainoastaan välillisesti muihin.

En usko siis Millin periaatteeseen. Mutta kieltämättä teos sisältää erinomaisen monta opettavaista ja mieleen pantavaa näkökohtaa sekä antaa paljon miettimisen aihetta. Toivotan sille sen vuoksi laajaa leviämistä suomenkielisessäkin muodossa.

Millin tarkoitus ei ole ollut tässä teoksessa johdonmukaisesti sovelluttaa periaatettaan kaikkiin hallinnon ja siveysopin eri aloihin. Hän ei ole yrittänyt täydellisesti tutkia, missä kaikissa kohdin nykyinen lainsäädäntö ja moraalinen katsantotapa poikkee hänen puolustamastaan periaatteesta.

Ainoastaan esimerkin vuoksi, itse periaatetta valaistakseen, on hän kosketellut muutamia sen sovellutuksia. Teoksen tarkoitus on muodostaa itse periaate selväksi ja asettaa se keskustelun alaiseksi.

Kirjan alkuun on Mill pannut lyhyen esipuheen, jossa hän lausuu syvän ja katkeran surunsa vaimonsa, kirjallisen työtoverinsa, kuolemasta. Tämä teos oli ensimmäinen, minkä Mill julkaisi vaimonsa kuoleman jälkeen.

Suomennos on tehty sekä huolella että suurella suomen kielen taidolla. Tekee kuitenkin mieli muistuttaa eräitä omituisuuksia vastaan, jotka suomentaja on nähtävästi täydellä aikomuksella siihen pannut. Käännös on kovin tarkka, säilyttäen monesti konstikkaasti rakennettuja lauseita, jotka suomessa tuntuvat hyvinkin raskailta. Sen ohessa suomentaja jonkunmoisella itsepäisyydellä viljelee muutamia oudoksuttavia lausemuodostuksia, semmoisia kuin: «vainoomiset painovapautta» (s. 24), «tarkasteluille hänen mielipiteitänsä ja käytöstänsä» (s. 32), olla «vastuussa tekeytymästään erehtymättömäksi mielipiteitten tuomariksi» (s. 36).

Ar. Gr.

Juuso Hedberg, Uuden Testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja. Jyväskylässä 1890, K. J. Gummerus. 628 siv. 4:o. Hinta 20: —, tilaajille 16: —.

Protestanttisuuden tärkeimpiä perusaatteita on, ettei millään käännöksellä ole auktoriteettia raamatun alkutekstin rinnalla eikä siis todistusvoimaa raamattua selitettäessä. Tästä seuraa että jokaisen, joka vakinaiseksi elintoimekseen on valinnut seurakunnan opettajan ja henkisen johtajan tehtävän, täytyy voida tutkia raamatun kirjat niiden alkukielillä. Tämä johtopäätös näyttää niin selvältä, että tuskin luulisi eri ajatuksia siitä asiasta voivan olla olemassakaan, jollei eräs äskeinen tapaus olisi osottanut että Suomen luterilaisen papiston riveissä on niitä, joilla on toinen mielipide, ainakin mitä tulee Vanhan Testamentin kieleen. Tarkoitan sitä tunnettua omituista ehdotusta, jota muutamalta taholta nostettiin Mikkelin pappeinkokouksessa viime Elokuulla. Papistollemme on kunniaksi, ettei ehdotus saanut sanottavaa kannatusta. Mitä erittäin tulee Uuteen Testamenttiin, niin tuskin kukaan kieltänee, että protestanttisen papin täytyy hakea vakaumuksensa ja opetuksensa perusteet sen kreikkalaisesta alkutekstistä.

Siihen on tietysti, paitsi muita apukeinoja, hyvä erityissanakirja välttämättömän tarpeellinen. Tähän asti mitään kreikkalais-suomalaista sanakirjaa Uutta Testamenttia varten ei ole ollut olemassa. Tosin voipi papilta vaatia sen verran opillista sivistystä, että hän voi tulla toimeen vieraskielisilläkin selityksillä; onhan olemassa oivallisia Uuden Testamentin sanakirjoja, varsinkin kreikkalais-latinaisia ja kreikkalais-saksalaisia. Mutta niiden käyttäminen vaatii ehkä kuitenkin monelta siksi paljon aikaa ja vai-

vaa, ettei niihin turvauduta niin usein kuin suotavaa olisi. Ja onhan muutenkin suuri etu, jos voipi saada selitykset omalla kielellä, samalla jolla opetuskin on annettava. — Suuresti ovat etenkin jumaluusopin oppivaiset kaivanneet suomenkielistä sanakirjaa.

Hra J. Hedberg on siis, toimittamalla Uuden Testamentin kreikkalais-suomalaisen sanakirjan, poistanut sangen tuntuvan puutteen. — Vaikka onkin ollut hyviä lähteitä ja esikuvia käytettävinä, niin on kuitenkin 628 kaksipalstaisen qvarttosivun suuruisen sanakirjan laatiminen vaatinut suurta ja vaivaloista työtä. Eikä tekijä näy vaivaa säästäneen saadaksensa kunnollista sanakirjaa aikaan. — Luonnollista on, että kun — jo hinnankin vuoksi — on täytynyt supistaa niitä tietoja, jotka löytyvät suuremmissa sanakirjoissa, paikoittain on saattanut syntyä joku epätasaisuus. Siellä täällä joku käsikirjoitusten (ja editsioonien) eriäväisyys, joka olisi ansainnut huomiota, on jäänyt mainitsematta. Joskus on selitysten joukkoon pujahtanut joku vähän epätarkka sana, — ja missä vaan semmoista on löydettävissä kyllä oppivaiset saavat sen onkeensa! — Olisi ollut suotavaa, että niiden sitaattien joukkoon, jotka valaisevat sanojen merkitysten eri vivahduksia, olisi otettu kaikki semmoiset paikat, joiden merkityksestä aloittelijan on vaikea päästä selville, vaan joita jo semmoinen sitaatti suuresti valaisisi. Mitä kielitieteellisiin seikkoihin ja etenkin sanojen johtoon (etymologiaan) tulee, sanakirja osottaa vanhentunutta kantaa. Olisi ollut parempi jättää tykkönään pois etymologiat, kuin luetella olemattomia muotoja (esim. *εἴδω*, *ἵσημι*) tai tuoda esille etymologioja, jotka tiede jo aikoja sitten on hyljännyt (esim. *Ζεὺς* < *ζάω*, *ζέω*). Koska tämänlaatuiset virheet eivät kuitenkaan näy vaikuttaneen sanottavasti itse sanojen selityksiin, niin niiden aikaansaamaa haittaa ei juuri voi katsoa aivan suureksi, niin pahasti kun ne loukkaavatkin kielimiehen silmää.

Vaikka siis hra Hedbergin teoksessa onkin seikkoja, jotka antavat aihetta muistutuksiin, niin ne eivät ole sitä laatua, että ne tähdellisesti vähentäisivät sen arvoa. Kirjassa olevat runsaat tiedot ovat (joll'emme ota lukuun sanojen johtoa koskevia) ammennetut hyvistä, luotettavista lähteistä; niiden valikoiminen osottaa hyvää tajua; niitä sovitettaessa suomalaiseen pukuun on yleensä taitavasti käytetty Suomenkielen runsaita varoja. Ja työ on, mikäli näiden rivien kirjoittaja on voinut huomata, suoritettu tyydyttävän tarkasti.

Hra Hedbergin laatima sanakirja täyttää siis tarkoitustansa sangen hyvin. Toivottavaa vaan on, ettei sen käyttäminen rajoittuisi varsinaisiin opintovuosiin, vaan että se niiden kuluttuakin pysyisi suomalaisen papin *vade-mecum*ina.

O. E. Tudeer.

saavutetun kokemuksen nojalla on sittemmin tehty melkoisia muutoksia — epäilemättä oikea tapa saada hyvää oppikirjaa aikaan.

Ilmoituksemme tarkoituksena on ollut sulkea kirja latinan opettajain suosioon lausuen samalla sen toivomuksen, että uusien periaatteiden sovittaminen latinan opetukseen merkitsisi näiden periaatteiden lopullista voittoa kielenopetuksessa.

E. N. Setälä.

La France moderne. Contes, nouvelles et extraits, choisis et annotés par Hanna Andersin. Helsingissä, 1891. Kustannusosakeyhtiö Otava. 270 siv. 12:o. Hinta 3: 50.

Esipuheessaan — jonka kielensä puolesta ei tarvitse hävetä varsinaisen sisällön rinnalla — selittää neiti Andersin minkä tähden ja millä tavalla hän on kokoelmansa toimeenpannut. Koulujen ylimmäisillä luokilla sekä jatko-opistoissa käytetään nykyjään miltei yksinomaan sellaisia lukukirjoja, joissa isoimmaksi osaksi on klassikkojen kirjoittamia kappaleita, se on kielinäytteitä kauvan kuluneilta ajoilta, vaan hyvin vähän uusimman kirjallisuuden tuotteita. Teosta, jossa ainoastaan tahi pääasiallisesti löytyisi tälläisiä, ei ole olemassa.

Tämä on todellakin ollut kipeä kohta ranskankielen opetuksessa meillä. Kun aikaa voittaen se periaate on yhä levenemistään levinnyt, että kieliopetuksen aineena ensi sijassa on pidettävä *elävä kieli*, niin seuraa siitä, että 17:nnen ja 18:nnen vuosisadan kirjallisuuden lukeminen kouluissa on kaikkea muuta kuin tarkoituksenmukaista. Joka sivulla tapaa lauseita ja sanoja, joita ei enää käytetä, vaan joita kuitenkin täytyy oppilailleen selittää. Eikä kirjallinen sisältökään voi tarjoa yhtä paljon hauskaa ja kiinnittävää kuin tarjoovat sellaiset kappaleet, joissa aiheitten käsittely paremmin vastaa uudenaikaista käsitystapaa. Antamalla meille kokoelman Ranskan parhaimmista uusimmista kirjailijoista on neiti Andersin siis ansainnut meidän kaikkien, jotka olemme tähän asti olleet pakoitetut seuraamaan Vinet'in krestomatiaa ja muita samanlaisia paksuja ja kalliita teoksia, sulimmat kiitoksemme.

Melkein yhtä ehdottomasti kuin itse periaatetta, voi myöskin kiittää valikoimaa. Kun tiedetään, kuinka vaikeata on Ranskan nykyisessä novellikirjallisuudessa löytää kappaleita, joita huoletta voi antaa nuorten tyttöjen luettaviksi, niin ymmärtää, kuinka vaikea on ollut neiti A:n tehtävä. Että hän ylimalkaan on niin hyvästi onnistunut, se riippuu etupäässä kahdesta seikasta: laveasta kirjallisuuden tuntemisesta ja hyvästä, sekä kirjallisesta että pedagoogillisesta aistista. Parhaimmat tyylin taiteilijat, *Maupassant*, *Daudet*, *Loti*, *Theuriet*, ovat niinmuodoin hyvästi edustetut eikä nuoren Ranskan kuuluisinkaan nimi puutu — *Zola*. Yksityiskohdissa voi joskus

olla kokoilijan kanssa eri mieltä, vaan eihän rajoitettuun ryhmään ole voitu kaikkea sovittaa. Tahdon ainoastaan huomauttaa, että *Victor Hugo* sekä ikänsä että suuntansa puolesta tuntuu vähäisen oudolta tässä kokoelmassa, että *Coppée*, vaikka onkin naisten lemmikki-kirjailija olisi voinut tyytyä olemaan vähemmin runsaasti edustettuna (sen sijaan olisi sopinut antaa ote jostakusta *Flaubert*in romaanista tahi hänen päiväkirjastaan), että *Maupassant*in kertomus *La Confession*, ollen sangen epäluonnollinen — kahdentoista vuotinen tyttö tappaa mustasukkaisuudesta siskonsa sulhasen — olisi voinut antaa tilaa jollekulle muulle kappaleelle, esim. mainion hienolle *Solitude*-nimiselle. — Kokonaisemman vaikutuksen olisi kirja ehkä, tehnyt, jos olisi sisältänyt ainoastaan suorasanaisia novelleja. Hugon ja Coppéen runot — yhteensä neljä — eivät ole mitään eksponenttejä Ranskan nykyisestä lyriikistä.

Erästä periaatteellista kohtaa vastaan täytyy minun panna vastalause. Neiti A. on — oman tunnustuksensa mukaan — yhdestä kertomuksesta jättänyt melkoisesti paljon, toisista vähemmin pois. Jos tekijät olisivat suostuneet tälläiseen yhdystyöhön, niin siitä ei olisi mitään sanottavaa. Vaan kun niin ei liene asian laita, on tuollainen menetystapa kerrassaan hyljättävä. Se käy laatuun, jos harjoituskirjoja kouluja varten valmistaessa muilta otettuja harjoituskappaleita tarpeensa mukaan supistaa. Vaan kun kirjalla on vaatimus esiintyä kirjallisena näytekokoelmana ja kun kappaleiden sepittäjät ovat siksi tunnettuja ja eteviä, että he voivat vastata siitä, mitä ovat kirjoittaneet, niin heidän tuotteitaan ei sovi ruveta korjailemaan. Jos ne pituutensa tähden tahi muusta syystä eivät ole kirjan suunnitelmaan sopivia, niin jätettäköön ne sitten ennemmin pois.

Epäilemättä on neiti Andersinin kirja oleva tervetullut myös koulujen ulkopuolella. Ranskan kieltä harjoittelevat saavat siinä hyvän tilaisuuden tutustumaan mestarilliseen uuteen ranskalaiseen kirjoitustapaan.

W. Söderhjelm.

A—i—a, Två finskors lustvandringar i Europa och Afrika. Helsingissä 1886, G. W. Edlund. 232 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

— — Två finskors lustvandringar II. Resor i Orienten. Helsingissä 1890, G. W. Edlund. 173 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

Ei ole edessämme olevien matkamuistelmien kirjoittajalla ollut suuria vaatimuksia ryhtyessänsä niitä julkaisemaan. Niiden ainoana tarkoituksena sanoo hän olevan olla pienenä ajanviettona jonakuna joutohetkenä taikka helppotajuisena lukemisena ehtoolampun ympärille kokoontuneelle ystäväpiirille. Tämän tarkoituksen kirja hyvinkin täyttää. Jopa suurem-

mankin. Se joutohetki, jonka me olemme sitä lukiessa viettäneet, ei ole kulunut ainoastaan hauskasti, vaan myöskin opettavaisesti ja hyödyllisesti. Kirjoittajan vilkkaan havaintokyvyn ja kirjoitustavan kautta saamme puheena olevista maista ja paikkakunnista sekä niiden asukkaista ja olosuhteista selvemmän ja elävämmän käsityksen kuin usein saadaan tieteellisiä teoksia lukiessa. Tosin seuraa kaupan päälliseksi virheitä ja vääriä tietoja, mutta tieteellisesti oppinut lukija korjaa ne itse ja tietämättömämpään ne eivät tehne suurta vaikutusta. A—ï—an kirjaa voisi kenties verrata maantieteelliseen tai historialliseen romaaniin. Niiden kanssa sillä näet on yhteistä ne kaksi seikkaa, ettei tosiasioihin ole varmaa luottamista varsinkin syrjäseikkoihin katsoen, ja että se kuitenkin antaa selvän ja elävän kuvauksen aineestansa. Luonnollista sentään on, että suurempi tieteellinen tarkkuus paljon lisäisi kirjan arvoa. Muutoinkin lukija kaipaa A—ï—an kirjassa suurempaa vakavuutta. Tarkoitan erittäin sitä tapaa, jolla hän joskus mainitsee raamatun lauseita ja muita kunnioitusta vaativia asioita. Tyhjänpäiväisiä kokkapuheita, joitten ainoana sukkeluutena on uskon esineitten häväiseminen ja vääristeleminen, ei luulisi tarvittavan tavata kirjailijassa, joka toisen kerran niin lämpimästi kuvaa tämän saman uskon voittoa armeliaisuuden alalla sekä niin hellällä hartaudella katselee niitä paikkoja, joissa tämän uskon perustaja on elänyt, kärsinyt ja kuollut.

Muistettava on vielä, ettei kirja ole kielellisessä ja loogillisessa suhteessa aivan virheetön. Siellä tavataan esim. lauseita sellaisia kuin: «Tivolis anor gå långt tillbaka till den gråaste forntid och beboddes af flyktingar» —, «solen rullade fram — med hastigheten nästan af ett väl kastadt klot i dessa klimat», — «vi kastade derunder vördnadsfulla blickar upp till Hans Höghet Vesuvius med hotfullt utseende och tänd cigarr i munnen». Joskus käytetään vääriä taivutuksia, niinkuin tuota meidän maassa niin tavallista, mutta ainakin kirjakielessä vältettävää, kieliopillisesti väärää ja ruotsalaisten korvissa ylen naurettavaa imperfektin muotoa *sofde*, kun pitäisi olla *sof*. Mutta olkoon tässä kylliksi kirjan varjopuolista. Valopuoliin verrattuna niitä ei ole monta.

Näistä valopuolista viehättävin on se nuorekas, raitis ja tuntehikas mieliala, joka on A—ï—an luonteen tunnuksena ja joka tämänkin teoksen joka sivulla ilmautuu. Hänen silmänsä ovat aina auki näkemään mitä ihanaa ja suurta hänen matkoillansa häntä kohtaa, olkoon tämä sitten luonnon tai ihmiselämän alalla. Hauskaa on myöskin nähdä sitä väsymättömyyttä ja iloista mieltä, jolla hän kestää kaikki matkan vaivaloisuudet ja vastukset, ja niitä tietysti on Afrikassa ja Aasiassa matkustavaisella koko joukko. Kun hän esim. on kertonut menostansa pieneen vuoristolla olevaan arapialaiskylään, kuinka hän oli kiivennyt ylös polkua, joka näytti olevan aiotun enemmän vuohia kuin ihmisiä varten, ja repinyt kätensä ja hameensa rikki tiellä olevissa kaktus-, ruusu- ja ohdakepensaissa, niin hä-

nen ainoa valituksensa on «vi tröttna smått», — *vähän* väsymme! Hetken levättyänsä on hän taas valmis jatkamaan matkaansa. Hänen intonsa saada nähdä ja kuulla kaikkea, mikä nähtävää ja kuultavaa on, on niin suuri, että hän esim. päästäksensä paavin, Pio Nonon, pariin, väittää olevansa katoolilainen ja matkakumppaninsa äiti, jolla viekkaudella — ajateltakoon siitä muuten mitä hyvänsä — hän todellakin voittaa tarkoituksensa. Toisen kerran pujahtavat meidän matkustajat raolle jääneestä veräjästä suorastaan Vatikaanin puutarhaan, johon tietävät pääsön kielletyksi, ja pääsevät ainoastaan sillä tavoin sieltä ulos, että juhlallisella ja tyynellä käytöksellään saattavat pappeja ja porttivahtia uskomaan heitä katuvaisiksi uskovaisiksi, jotka ehkä juuri olivat ollet paavin luona syntiänsä anteeksi saamassa. Hyvin huvittava on kertomus A—ï—an käynnistä maurilaisessa kodissa, jossa nuori nainen Tiima niin mieltyy häneen, että hän kaikin mokomin tahtoo ruveta toimittamaan hänelle miestä. A—ï—a ei sano vieläkään ymmärtävänsä tätä hänen intoansa, varsinkin kun hän jätti hänen nuoren matkatoverinsa aivan sikseen, mutta arvelee syyksi sen, että hän piti asian erittäin kiireisenä A—ï—an suhteen.

G. E.

A. E. Brehm, Pohjoisnavalta päiväntasaajalle. Suomensi Aatto S. Valaistu eteväin piirtäjien tekemillä kuvilla. Porvoossa 1891, Werner Söderström. 435 siv. 8:o. Hinta 8: 50.

A. J. Mela, Zoologia kansalaisille. Pääasiallisesti A. E. Brehm'in „Eläinten elämän" mukaan toimittanut ja ihmiskuntaa koskevalla alkuosalla lisännyt . . . . I. Imettäväiset. Vihkot I—IV. Helsingissä 1891, K. E. Holm. 194 siv. 4:o. Hinta viholta: 1: 25.

Ilahuttavimpia tämän vuoden ilmiöistä meidän kirjallisuudessamme on epäilemättä A. E. Brehm'in teosten esiintyminen suomalaisessa puvussa. Tosin on ainoastaan alku tehty niitten suomentamiseen, sillä vasta ensimäinen sarja «Zoologiasta kansalaisille» (imettäväiset) on ilmoitettu varmaan esiintyväksi, mutta toivottava on, että työ ei tähän seisahdu, että päinvastoin seuraavatkin osat (linnut ja kylmäveriset luurankoiset ynnä luurangottomat eläimet) pysähdyksettä ilmestyvät. Suomenkielinen kirjallisuus on näet luonnontieteellisellä alalla vielä niin köyhän köyhää, että, jollei sen tarpeet pian tule korvatuiksi, moinen pitkällinen odotusaika voipi tulla sille suorastaan vahingolliseksi. Samalla kuin siis täytyy toivoa onnellista ja pikaista jatkoa tälle hyvälle yritykselle on myöskin kiittäminen asianomaisia siitä, että he juuri ovat valinneet Brehm'in teokset ensimmäisiksi. Sillä jos mitkään, ovat juuri nämät omiansa kodeissa ja kouluissa herättämään rakkautta eläinmaailmaan ja harrastusta sen tutkimiseen sekä kylvämään niitä siemeniä, joista todelliset luonnontieteelliset tutkimukset itävät.

Mitä ensimmäiseen yllämainituista teoksista tulee, koskee se yhtäpaljon maantiedettä kuin eläintiedettäkin. «Pohjoisnavalta päiväntasaajalle» sisältää näet tuon kuuluisan luonnontutkijan matkamuistelmat. Sen eri luvut ovat oikeastaan esitelmiä, joita Brehm itse piti, ja kirjan muodossa esiintyivät ne Saksassakin vasta keväällä 1891, siis tekijän kuoleman jälkeen. Tämä on myös viimeinen Brehm'in teoksista. Kirja sisältää seuraavat luvut: Lintuvuoret Pohjolassa, Tundra ja sen eläinmaailma, Aasian aro ja sen eläimet, Siperian metsät ja metsänriista sekä metsästys siellä, Sisä-Afrikan aro ja sen eläinkunta, Sisä-Afrikan aarniometsät ja niiden eläimet, Nisäkästen vaellukset, Lintujen rakkaus ja aviot; Apinat, Karavaanit ja aavikkomatkat, Maa ja asujamet Niilin koskien välillä, Matka Siperiassa, Pakana-Ostjakit, Aron vaeltelevat paimenet ja laumat, Kirgiisein kansan- ja perhe-elämä, Siperian asukkaat ja pahantekijä-siirtolaiset, Tutkimusmatkoja Tonavalla.

Näissä seitsemässätoista luvussa tarjotaan lukijalle, kuten päällekirjoituksistakin näkyy, joukko eläin- ja maisema-kuvauksia vanhan maailman eri osista, Nordkapista aina Saharan polttaville tasangoille. — Mitä ensinnäkin kertomuksiin eläimistä ja niitten elintavoista tulee, ovat ne lyhyesti sanoen erinomaisia kuten Brehmiltä voi odottaakin. Mutta myöskin maiseman kuvaajana on tekijä kerrassaan mestarillinen. Maisemat, niiden asujamet ja eläinmaailma, kaikki sulavat yhdeksi kokonaiseksi ja viehättäväksi kuvaksi, Ja millä nerolla ovat nämät kaikki kuvatut! Useissa paikoin muuttuu tutkija täydeksi taiteilijaksi, joka tunteellisella aistillansa käsittää kaikki hienoimmat, muilta salatut kauneudet yksitoikkoisimmallakin kentällä, joka väririkkaalla, voisi sanoa runollisella, kertomustavallansa saapi lukijan mieltymään ja ihastumaan itse Siperiankin erämaihin.

Sisältönsä puolesta on siis tämä teos mitä sopivimpia ja opettavaisimpiä kirjoja sekä nuorisolle että vanhemmallekin lukijakunnalle, sekä koulupojalle että opettajalle. Se soveltuu lukukirjaksi sekä kodin helmassa että koulun luokalla, ja luultava onkin, että se saavuttaa suuren ja lavean lukijapiirin.

Mutta teoksesta, jolla on tällaiset edellytykset, täytyy tietysti vaatia että se kaikinpuolin esiintyisi niin oivallisena kuin käännös ylipäänsä voi. Eikä puheena oleva kirjakaan ulkoasuun katsoen jätä juuri mitään muuta toivottavaksi. Se on varustettu lukuisilla ja ylipäänsä hyvillä puupiirroksilla (m. m. myös Brehmin muotokuvalla). Paperi ja pränttikin ovat moitteettomat. Mutta toisin käy, paha kyllä, jos tarkastaa kirjan kielellistä puolta, jonka kuitenkin pitäisi olla milt'ei pääasiana tällaisessa teoksessa. Käännös on näet niin orjallisesti, tahi oikeammin sanoen, huolettomasti tehty, että kirjan ansiot tämän tähden monessa paikoin himmenevät. Niinpä olisi kääntäjä useissa kohdin voinut aivan helposti selventää ja asettaa toisin nuot pitkät ja monimutkaiset saksalaiset lauseet, tekemättä sisällyk-

selle mitään vahinkoa. Tällainen asettelu olisi ollut teokselle lukukirjana suurimmasta merkityksestä. Mutta tästä heikkoudesta puhumattakaan kohtaa lukija suomalaisessa käännöksessä ylt'ympärinsä huolimattomuuksia sekä termeissä että lauserakennuksessa, ja usein näyttää siltä kuin olisivat sanat ladotut yksi toisensa jälkeen saksalaisen tekstin mukaan, pitämättä väliä, tuleeko siitä suomeksi lukukelpoista vai ei. Monista esimerkeistä mainittakoon vaan: «Heti, kuin se (tuli) on ainakin osaksi puhdistanut maan, alkaa kasvielämä sitä voimakkaammin liikkua (!)» — sekä apinoista: «Hännän lakkaamattoman, ihan poikkeuksetta ainaisen käyttämisen tähden ei sen kantaja koskaan joudukaan tasapainon kadottamisen eikä turvallisesta korkeudesta putoamisen turmiolliseen vaaraan, vaan juuri samasta syystä hän ei myöskään voi tehdä mitään vapaita eikä korkeita liikkeitä». — Mikä tällaiseen hutiloimiseen lienee ollut syynä on tietysti vaikea arvata, mutta kolmannen vihkon kannessa löytyvästä oikaisusta päättäen, näyttää melkein siltä, kuin yksi vaikuttimista olisi ollut liiallinen kiire «jouduttaa suomalainen painos pian valmiiksi». Mutta jos luulomme on tosi, olisi varmaankin ollut edullisempi, sekä lukijalle että kustantajalle, jos tällaista teosta käännettäissä olisi ensi sijassa pidetty silmällä, että kirjan suomalainen puku kaikin puolin vastaisi teoksen arvokasta sisällystä, eikä sitä, ilmestyykö se kuukausi ennemmin tahi myöhemmin. — Ei hoppu hyväksi eikä kiire kunniaksi!

«Zoologia kansalaisille» on, kuten nimestäkin näkyy, mukaelma eikä paljas käännös Brehm'in «Eläinten elämästä». Tämän muodon on kirja saanut luultavasti siitä syystä, että Brehm'in alkuperäinen «Thierleben» on melkein liian lavea. Sitäpaitsi on tähän suomennokseen lisätty esittely ihmiskunnasta ja sen eri roduista. Teoksesta on vasta esiintynyt neljä ensimmäistä vihkoa. Kaikkiansa tulee imettäväisiä eläimiä käsittävä jakso sisältämään noin 16 vihkoa (à 1 m. 25 p. vihko).

Koska siis teos on vasta alkeilla, emme voi tässä ryhtyä sitä likemmin tarkastelemaan. Mainittakoon vaan, että nämät neljä alkuvihkoa antavat mitä paraimpia toiveita tästä teoksesta. Ulkoasu ja sangen lukuisat sekä hyvällä aistilla valitut kuvat ovat täydellisyytensä puolesta paraimpia, mitä meidän maassamme on aikaan saatu. Teksti, joka kolmessa ensimmäisessä, ihmisrotuja käsittelevässä vihkossa on toimittajan omaa työtä, seuraavassa sitä vastoin käännöstä, on sisällykseltään tarkka ja muodoltaan täydellinen. Kaikinpuolin näyttää siis tämä teos esiintyvän siinä muodossa, että se on vastaava suurta saksalaista esikuvaansa, ja toivottava on, että se jo vihko vihkolta leviää jokaiseen kouluun ja jokaiseen kotiinkin, missä vaan varat riittävät sen hankkimiseen.

D. A. W.

Santeri Ingman, Iltapuhteeksi. Kokoelma pieniä kertomuksia. Porvoossa 1891, Werner Söderström. 288 siv. 8:o. Hinta 3: 25.

Me elämme höyryn aikakaudessa sanottiin joku aika sitten, nyt me jo elämme sähkön aikakautta. Ja tälle meidän sähkön aikakaudellemme on kiireinen työ omituinen. Vanhempi estetiikka kertoo meille taideteoksen syntyvän siten, että kun moninaiset ulkonaiset ilmiöt vaikuttavat taiteilijaan, saattavat ne hänen sisällisen olentonsa ikäänkuin kuohumaan, suunniltaan. Tämän prosessin läpikäytyään todellisen elämän ilmiöt tulevat takaisin ihmisten ilmoille jalostuneina, puhdistuneina ja yhdeksi eheäksi kokonaisuudeksi sulautuneina, mutta tekijän oman hengen elähyttäminä. Meidän kiireisenä aikana ei sentään taiteilija aina jouda huomioitaan niin kauvan säilyttämään kunnes ne sulautuvat ja muodostuvat, vaan rientää antamaan ne pois semmoisenaan kun hän on ne nähnyt tai luullut nähneensä. Kun hän milloin itsessään tai muissa on huomannut syvemmän perussävelen väräjävän elämäntaistelun hyörinässä, niin hän koittaa tämän hetkisen syvemmän soinnun säilyttää. Ja kun hän milloin tämän maailman hullutuksille nauraa sovittavan naurun, kertoo hän sen muille, ja kun hän suree, tahtoo hän muitakin suremaan kanssaan. Mutta kun hänen mielensä katkeroituu, kertoo hän tätä katkeruutta muillekin. — Mutta tähän uuteen suuntaansa saattaa runoilija mieltyä, hän saattaa sen kehittää ja jalostaa. Kuinka korkealle tässä suunnassa saattaa kohota on Juhani Aho äskettäin osottanut «Lastuissaan». — Joku kuukausi niitten jälkeen ilmestyi tämä tarkasteltavanamme oleva teos: Santeri Ingmanin kokoelma *Iltapuhteeksi.*

Tämäkin kokoelma käsittää kolmattakymmentä pikkukertomusta, joissa kussakin kuvataan jotain pientä tapahtumaa tai mielentilaa. Vaikka ne ovat ilmestyneet myöhemmin kuin Lastut, eivät nämä ole olleet niillä esikuvana, sillä useimmat niistä ovat jo ennen Lastujen ilmestymistä olleet sanomalehdissä ja aikakauskirjoissa. Mutta kuitenkaan ei niitä väkisenkään voi olla Lastuihin vertaamatta ja ovat yleisön vaatimukset Juhani Ahon teoksen kautta suurentuneet ja arvostelu käynyt ankarammaksi.

Mitkä ovat ne ilmiöt, jotka Santeri Ingmanin huomion ovat puoleensa vetäneet? Ne ovat aina ihmiset, jotka hänet saavat kirjailemaan, luonnon kuvauksia hänellä tuskin on ollenkaan ja missä niitä on, ovat ne sivuasiana. — Paraimpia kokoelmassa ovat «Tulo kotiin», «Kunnia olkoon» ja «Huonemies»; niissä kaikissa asuu vakava hieno tunteellisuus, niissä kaikissa kuvataan hetkiä, jolloin tekijän sydäntä on jalo ja hyvä tunne lämmittänyt, ja tämän mielentilan on hän onnistunut tallettamaan saattaakseen lukijankin siihen lämpenemään. — Mutta tekijän vahvin puoli on sittenkin ihmisten heikkouksien ja elämän naurettavien puolien leikkisä kuvaaminen. Ja niin kauvan kuin hän jaksaa niille nauraa hyväntahtoista naurua niin hän onnistuu, mutta jos katkeruus pääsee vallalle, niinkuin

«Mesenaatti» nimisessä, niin poikkeaa hän syrjätielle. «Ruiskahvi», «Hännätön vasikka» ja «Ystäväni ulkolainen» ovat tämänlajisista hauskimpia ja eheimpiä. — Sitten on koko joukko pieniä kuvaelmia, joissa tekijä kertoo mitä hän siellä täällä on huomannut. Joku henkilö on hänen huomionsa puoleensa vetänyt, hän on sitä tarkastanut ja ikäänkuin hetkeksi onnistunut näkemään hänen sisäänsä, sitten kertoo lukijalle näitä näkemiään. Mitään kokonaisuutta ei niissä ole, mutta semmoistahan se elämässäkin usein on, että silloin tällöin vain hetkeksi onnistuu syvemmälle toisen sieluun katsastamaan. Näitä tämmöisiä ovat «Sillalla», «Nuku rauhassa» y. m. m. — «Vanha juttu» nimisessä uhkuu Suomen kesäistä raikkautta, vanha juttuhan siinä kerrotaan, mutta lukee sen mielellään uudestaan.

Ne henkilöt, jotka tavallisesti ovat vetäneet tekijän huomiota puoleensa ovat nuoria enimmäkseen, tyttöjä useinkin, naisiksi varttumaisillaan olevia, joilla uudet tunteet alkavat herätä, ja joilla nämä tunteet vielä ovat epäsuhtaisia, tasaantumattomia. Myös pikkukaupungin ahtaat ja pienet olot usein saavat tekijän ivailemaan. Kansanelämää tekijä harvemmin kuvaa. — Yleensä täytyy sanoa, ettei tekijän oma kanta tunnu vakaantuneelta; ehkä sekin vaikuttaa, etteivät tekijän kuvaelmat tee sitä eheätä vaikutusta kuin Juhani Ahon «Lastut».

Kertomistapa on tekijällä yleensä hauska, kieli rikasta ja mehevätä. Tekijää on ennen moitittu huolimattomasta kielestä, ja syytä onkin ollut jonkun verran tähän moitteeseen. Tällä kerralla on tekijä ollut entistään paljon huolellisempi. Sitä muodon eheyttä, joka on Juhani Aholla, ei tekijä ole saavuttanut. Myös täytyy sanoa, että tekijä usein käsittelee ainettaan hiukan pintapuolisesti, mutta joka tapauksessa on hänen kertomuksista iltapuhteeksi ja toiseksikin.

Kustantajaa vastaan tekisi mieli muistuttaa, että aikaa voittaen tuon paljon tyhjän paperin ostaminen alkaa tuntua vähän turhalta. Tässäkin kirjassa on yli 50 tyhjää sivua.

O. Relander.

Jac. Ahrenberg, Anor och Ungdom. Två berättelser. Helsingissä 1891, Söderström & C:o. 251 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Herra Ahrenberg on itäsuomalaisilla kuvauksillaan ja «Hihhulaisillaan» jo saavuttanut pysyvän sijan uudemmassa kotimaisessa kirjallisuudessamme. Vilkkaalla esitystavallaan sekä olojen monipuolisella ja enimmäkseen todenmukaisella käsittelyllä on hän osannut antaa oikean valaistuksen kuvauksilleen itäisen vartiajoukkomme huomiota ansaitsevasta elämästä. Puolueettomasti ja myötätuntoisesti käsitteli hän myöskin tuota arkaluontoista kysymystä laestadiolaisuudesta, joka hänen ylempänä mainitussa te-

oksessaan on vallitsevana taustana. Hra Ahrenbergia vastaan voidaan kyllä tehdä se ylimalkainen muistutus, että hän esittää kuvattavansa hiukan hajanaisesti toisiinsa liitetyissä tauluissa ja että hän joskus antaa sivuepisoodin paisua joutavan laajaksi. Mutta hänelle ominainen vilkkaus ja esityksen ulkonainen pirteys vie sentään lukijan mukanaan, niin ett'ei hän huomaa koko syrjä-hyppyjä ennen kuin hän tekijän kanssa jo on sen tehnyt.

Nyt jouluksi julkaisemassaan kirjassa «Anor och ungdom» liikkuu hän ihan toisellaisella alalla. Kansan elämä, Itä-suomen olot ja uskonnolliset kysymykset ovat väistyneet syrjään ja me joudumme ihan äkkiä mitä hienoimman sukuaatelin seuraan, jossa tuoksuavat «ambra, eau-de-luce ja myski». Ja mikä omituisempaa, meidät viedään 60 à 70 vuotta ta'apäin ajan kuluessa ja me saamme tutustua senaikuisen aateliston katsantokantaan ja elämään niin elävällä, todennäköisellä ja yksityiskohtiin ulottuvalla tavalla, että meistä melkein tuntuu kuin kärsisimme heidän huoliaan ja iloitsisimme heidän ilojaan. Esitysmuodoksi on tekijä valinnut kirjeenvaihdon, joka muka on säilynyt niin täydellisenä jälkimaailmalle, että hän siitä ilman suurempia vaivoja on voinut kokoonpanna tämän historiallisen tapakuvauksensa. Mikäli olemme kuulleet perustuu ainakin joku osa kuvauksista todellakin vanhoihin autenttisiin kirjeisiin, joiden nojalla ja avulla tekijä on muut samaan tapaan sommitellut. Ja ylipäänsä tuntuukin sivistyshistoriaamme tarkempaan perehtymättömästä siltä kuin olisi hän tämän sommittelunsa todennäköisesti suorittanut. Sen aikuinen huolellinen ja korrekti kirjoitustapa lukuisine ranskalaisuuksineen ja vieraskielisine värssyineen näyttää olevan ansiokkaalla tavalla suggereerattu ja esitetty. Ja niinikään tunnustaa tuo yhä harvenevan vanhanaikaisen sukuaatelin tavallansa traagillinen edustaja «kenraalitar ja vapaaherratar Marie Louise Stjernstedt, syntyisin kreivinna Feychting» sangen todennäköiseltä ilmiöltä siinä ilmakehässä, jossa hän on syntynyt ja kasvanut. Hän ja hänen pojanpoikansa Carl Alexander ne ovat tämän kirjeromaanin päähenkilöinä.

Vapaaherratar Stjernstedt'illä ei ole ollut kuin yksi poika, Gösta, joka kapteeniksi palveltuaan antautui maanviljelijäksi ja otti huostaansa sukukartanonsa Karttulan. Vastoin rutiaristokraattisen äitinsä tahtoa nai tämä sukunsa ainoa miespuolinen edustaja tavallisen kappalaisen tyttären, joka tosin oli saanut hyvän kasvatuksen, vaan jonka isänisä oli ollut — tynnyriseppä! Tällaista «häväistystä» ei kreivinna Feychting, jonka suvussa ei vielä koskaan ollut mitään *mesalliancea* tapahtunut, tietysti voinut kärsiä. Hän muutti pois kotoaan Karttulasta, sillä hän ei voinut asua saman katon alla tynnyrisepän tyttärentyttären kanssa. Eikä hän pitkinä vuosina astu jalallaan poikansa asuntoon. Vasta sitten kuin tämä itsemurhan kautta lopettaa päivänsä jättäen jälkeensä lesken ja piskuisen poikalapsen Carl Alexanderin, vasta sitten lauhtuu ylpeä kreivinna ja muuttaa takaisin sukutaloonsa, missä hän nyt emännän ohjakset itselleen valtaa. Surun

murtamana ei lempeä- ja taipuvaluontoinen leskiparka yritäkään vastarintaan; kreivinna saa hallita ja vallita talossa mielensä mukaan. Mutta taloudelliseen puoleen ei tämä sentään tyydykään. Hän valloittaa itselleen myöskin tuon parooninalun, jonka hän tahtoo kasvattaa omien ylimystellisten periaatteittensa mukaan. Ja siihenkin saa hiljainen äiti suostua; mutta katkerasti tämä lastansa suree ja suruunsa ennen pitkää suistuu.

Ja niin on isoäiti ainoana määräjänä ja tietysti tahtoo hän Carl Alexanderistaan upseerin. Ensin koettaa hän saada tälle sijaa Ruotsin upseerikoulussa, mutta se kun ei onnistu, kääntyy hän Haminaan perustetun sotakoulun johtajan puoleen, joka on hänen serkkunsa. Ja sinne hän otetaankin «valmistuakseen johonkin maamme johtavista viroista» ja saadakseen turvaa «niiltä jakobilaisilta aatteilta, jotka yhäti raskauttavat ilman, sekä tuolta hirveältä sofismilta, jonka tanskan vallankumous on heittänyt maailmaan kolmiyhteydellään: yhdenarvoisuus, veljellisyys ja vapaus», jotka sekä kreivinnan että hänen serkkunsa silmissä ovat hurjinta, mitä ajatella voi. Ja niin tulee pikku paroonista kadetti, joka ensin tosin huomataan tunteelliseksi ja hentoluontoiseksi (vek och blöd) äitinsä mukaan, vaan josta sotakasvatuksella tehdään kylmäverinen taistelusankari. Äiti vainajaltaan saa hän kyllä mitä inhimillisimpiä ja sydämellisimpiä neuvoja, mutta isoäidin aristokraattiset «maksiimit ja prinsiipit» näyttävät vievän voiton. Mutta eipäs sentään. Carl Alexander, paroonillisen sukunsa viimeinen edustaja, kihlaa hänkin aatelittoman naisen, pormestari Nyströmin ihanan tyttären. Vaan tätä ei vanha leskiparoonitar voi sietää. Hänen pyyntönsä johdosta lähetetään poika tunteitaan tuulottelemaan parast'aikaa kapinoitsevaan Puolaan. Ja siellä saa hän todenteolla tutustua sodan hirmuisimpiin kauhuihin, joihin hän sentään pian tottuu. Puolan kukistuksen jälkeen komennetaan hän Kaukaasiaan. Mutta sielläkin säilyttää hän muistossaan kihlattunsa kuvan, kunnes isoäiti taas heittäypi väliin juoruten pojanpojalleen, että morsian muka on ollut hänelle uskoton. Silloin purkaupi kihlaus, vaan isoäitinsä ehdottamiin naimisiin ei Carl Alexander siltä suostu. Hän käy edelleen sotaa Kaukaasiassa, tunne tylsistyy ja ihmisyys kuivettuu, kunnes hänestä tulee sellainen tirannimainen rojalisti, joka Unkarin vapautusjoukkojakin vastaan marssi innokkaana «sortamattomain monarkkisten oikeuksien» puolustajana ja joka Siebenbürgenissä poisti ilman muita mutkia maan perustuslait, vaalioikeuden ja etuoikeudet, antaen sille sijaan uuden monarkkisen hallitusmuodon. «Hallitseminen käy kuin tanssi. Ei löydy vasemmistoa eikä vastustuspuoluetta. Hallitus hallitseekin nyt itse. Eikä nyt kysytä neuvoja tietämättömiltä talonpojilta ja porvareilta koulujen ja sotakysymysten suhteen», kirjoittelee hän matkoiltaan. Kerran käväisee hän pikimmiltään ja 17 vuoden poissaolon perästä kotimaassa, mutta sitten hän taas rientää Puolaan ja Unkariin, missä hän vihdoin eräässä

lemmenseikkailuista syntyneessä kaksintaistelussa kuolee entisen morsiamensa Caroline Nyströmin nimi huulillaan.

Tämä surusanoma on kuoleman isku tuolle parantumattomalle aristokraattiselle vanhusparalle. Nyt on hänen maljansa täysi ja katkeruutensa kukkuran saanut, sillä koko hänen elämäntyönsä on hukkaan hävinnyt. Hän ei kuitenkaan itke eikä vaikeroi, siihen on hän liian ylpeä. Mutta kylmä jäähile on laskeunut hänen sydämensä ympärille: hän odottaa vain kuolemaa pelastajakseen. Ja hänen kanssaan kuolee koko Stjernstedtin vapaaherrasuku sokeine ylimyksellisine näkökantoineen. Älykäs, lahjakas ja korska hän oli ollut, kreivinna Stjernstedt, mutta kasvatustavassaan hän sentään täydelleen erehtyi. «Ei menestys, vaan siveellinen arvo on elon päämaali. Ja tämä Carl Alexander taas, hän oli kaikkine lahjoineen Wienin kongressin ja taantumisvallan arvelematon kätyri, joka varmaankin olisi tuottanut isänmaalleen paljo vahinkoa.»

Tähän lopettaa tekijä hauskan tapakuvauksensa. Tavallisen romaanin kannalta ei tätä kyhäystä mielestäni saa tuomita; sellaiseksi on se liian hajanainen, vaillinainen ja paikkulainen. Mutta kun mielikuvituksensa avulla saa itsensä johonkin määrin vakuutetuksi siitä, että tapahtumat ovat osapuilleen tosia, niin lukee hra Ahrenbergin teosta suurella nautinnolla, sillä siellä löytää paljo kaikellaisia kulttuurikuvia. Niinpä mainitaan siellä m. m. suomalaisuuden liikekin, joista tämä hienostunut ylimystö puhuu kuin jostakin hullutuksesta ja paradoksista. «Sivumennen voin mainita, että tuo nuori mies (maisteri Sarén) on herättänyt suurta naurua paikkakunnalla hullunkurisilla mietteillään suomenkielen saattamisesta keskustelukieleksi hienompaankin maailmaan. — — — Minä olen häneltä ivallisesti kysynyt luuleeko hän ruotsalaisten panevan toimeen tällaisen kielirevolutsioonin, sillä suomalaisilla ei siihen ainakaan ollut sivistystä, ei kykyä eikä halua. Ja kun hän todellakin luuli niin tapahtuvan, osotin minä hänelle, etteivät sellaiset, jotka kerran omaavat jonkun etuoikeutetun aseman, ett'eivät he koskaan siitä hyvällä luovu. Vaan hän pysyy vain edelleen väitteessään.

Ja siinä teki hän todellakin ihan oikein. Sillä niin on jo suureksi osaksi käynyt ja tulevaisuus on vielä loputkin toteuttava. Tuon «ivallisen kysyjän» luonne esiytyy muuten läpeensä johdonmukaisena ja selvänä, jota vastoin hänen poikansa poika Carl Alexander paikoin tunnustaa vaillinaiselta. Kaikissa tapauksissa on hänenkin kehityksensä tunteellisuudesta välinpitämättömyyteen, välinpitämättömyydestä jäykkyyteen ja tirannimaiseen itsevaltiuteen kylläksi näkyvillä piirteillä osoteltu.

Toinen kertomus «Nuoruus» on ihan «toista maata». Siinä liikumme keskellä Tukholman ja Pariisin taidemaailmoita, joissa meitä jo niin moni kirjailija on ennenkin opastellut. Uusia ne eivät juuri ole nuo eri tyypit tästä kirjavasta ihmiskunnasta, jossa toisiaan arvelematta arvostellaan, ka-

dehditaan ja ylistetään, ja missä hienoimman keikarin vieressä usein istuu kaikista ulkonaisista seikoista huolimaton hulivili. Uusia aloja ja oloja ei oppaallamme tosin ole näytettävänä, mutta tunnetulla vilkkaudellaan koettaa hän kuitenkin esittää ne meille joltakin vähemmän huomatulta puolelta. Luulotellen itselleen, ettei todellisuus muka tarpeeksi asti jaksa jännittää mieliämme, laskee hän omiaan ja tekee sen vielä jonkunlaisella romanttikon kombinatsioonilla aikaansaadakseen tarpeellista vaikutusta. Mutta se todennäköisyyden harso, jolla hän nämä itse keksimänsä tapaukset verhoo, on sentään usein niin ohut, että nuo tosihenkilöinä esitetyt tyypit ja luonteet näyttävät olevan enemmän mielikuvituksen luomia kuin ihmisiä luusta ja lihasta.

Lyhykäisyydessä on juttu seuraava. Nuori suomalainen maalari, Erik Malm, opiskelee Tukholmassa hyvällä menestyksellä ja valmistelee parast'aikaa erästä suurta taulua, jolla hän luulee saavansa ensi palkinnon näyttelyssä ja miettii jo Pariisiin lähtöänsä. Yksi päähenkilöistä häneltä kuitenkin vielä puuttuu. Sitä hän etsii ja sattumalta näkeekin ihanan ja tarumaisella tenholla vaikuttavan tytön, joka tosin joskus on istunut mallina vanhemmille taiteilijoille, vaan joka kuitenkin pysyy kietoutuneena salaperäisyyden puhkaisemattomaan huntuun. Näyttelyaika lähenee, taulu ei valmistu; Malm etsii yhä tuota ihanaa malliaan. Viimein hän sen löytää, mutta silloin on jo myöhäistä: toinen vie häneltä palkinnon. Vaan hänpä saa palkinnoksi unelmainsa esineen, tuon salaperäisen olennon, joka nyt antaupi hänelle sieluineen ruumiineen. Hän on kummallinen olento tämä Alice ja oudollainen on hänen syntyperänsäkin: isä, kaunis mies, elää mallina seisomalla ja äiti vainaja taas on ollut tunnettu balettitanssijatar. Nurinpuolisen kasvatuksen kautta on Alicesta tullut jonkunlainen pelilaatikko. Hän on ahminut sielunsa täyteen romanttisia runoelmia ja näitä hän aina laususkelee, eri tilaisuuksien vaatimusten mukaan. Hänessä ei ole hituakaan luontoa ja omaperäistä, kaikki on opittua ulkoläksyä vain. Pian häneen Malmkin kyllästyy ja toimittaa hänet takaisin äitipuolen haltuun. Mutta synti ei seurauksitta tapahdu. Eräänä synkkänä syysiltana palaa Alice takaisin ja selittää olevansa siunatussa tilassa. Hän synnyttääkin ennen pitkää lapsen, mutta se kuolee heti ja hautajaisten jälkeen matkustaa Malm Pariisiin. Täällä hän menestyy niin hyvin, että jo ensi näyttelyssä voittaa palkintomitalin. Sitten tapaamme hänen kotimatkalla vanhan göötepori laisen ystävänsä ja hyväntekijänsä, kauppias Nordbergin kanssa. Matkalla, joka muuten kerrotaan suhteettoman ja tarpeettoman laveasti, purkavat ystävykset toisilleen sydämensä surut ja silloin tulee selville, että Nordberg on muudan vuosi sitten mennyt naimisiin juuri samaisen Alicen kanssa, jonka entisyys hänelle tietysti oli tuntematon. Häitten jälkeen hän saa tietää asian laidan, mutta ei kuitenkaan sitä, kuka on rikollinen. Erään sattuman kautta selviää hänelle nyt matkalla, että hänen paras ystävänsä

Malm juuri onkin syyllinen. Hän katoaa äkkiä tiehensä ja vasta vuosia myöhemmin saa Malm tietää, että hän on lahjoittanut omaisuutensa rouvalleen, mutta itse tietämättömiin hävinnyt.

Semmoinen on tämän romanttisen taiteilijaromaanin pääjuoni. Sanon tahallani romanttisen, sillä vaikka tekijä *ylipäänsä* liikkuukin realistisella tekniikalla ja todennäköisyyden rajojen sisäpuolella, on hän tässä kuitenkin kovin vapaasti ainettaan käsitellyt. En tahdo sanoa, että se mitä hän kuvaa, olisi ihan mahdotonta. Mutta jos hän mielii saada kuvauksensa uskottavaksi, täytyy hänen motiveerata ne paremmin ja suorittaa ne tasaisemmin. Nyt löytyy kertomuksessa pitkiä, juonen kehitykselle tarpeettomia esityksiä (esim. VIII kap.) ja suhteellisesti leveahkoja episoodeja, jota vastoin itse kehityksen juoksu vain lyhyillä lauseilla viitataan. Tämä antaa mielestäni koko jutulle jonkun kypsymättömyyden ja valmistamattomuuden leiman, joka melkein oikeuttaa meitä pitämään sitä vain luonnoksena. Sitä paitse tuntuvat itse tapahtumatkin joko kovin tutuilta tai haetuilta.

Kokonaisuutena katsottuna on hra Ahrenbergin uusi kirja kuitenkin kyllin ansiokas päästäkseen ei ainoastaan joulupöydille, vaan myöskin kirjastomme hyllylle. Sillä edellinen kertomus «Anor» on todellakin intressantti kyhäys ja mitä jälkimmäiseen taas tulee, lukee sitä vilkkaan koseriastiilinsä vuoksi sangen mielellään. Kansilehden on tekijä, joka myöskin on taidemaalaaja ja arkkitehti, somistanut sisällystä vastaavalla sirotekoisella kuvaryhmällä.

Kasimir Leino.

Kirjallinen katsaus.

J. A. Lundell, Stå kristendom ock kultur i strid med hvarandra? Upsalassa 1891. 26 siv. 8:o. Hinta 35 äyriä.

Sangen suuri erotus näkyy olevan olemassa Helsingin ja Upsalan yliopistojen henkisen elämän välillä. Täällä nopeasti kehittyvä ja toimintaan kiiruhtava nuoriso, jota milloin tiede, milloin kansanvalistaminen, milloin uudet yritykset käytännöllisellä alalla kutsuvat täyteen «vakinaiseen asevelvollisuuteen», Upsalassa taas verraten paremmissa varoissa oleva, aristokraattisempi sukupolvi, josta moni, antautuneena tieteellisiin harrastuksiin, jääpi pitkiksi ajoiksi yliopistoon. Tästä seuraa hyvin luonnollisesti,

ettei meillä voida uhrata pitkiä aikoja teoreettisten ihmiselämälle tärkeittenkin kysymysten miettimiseen. Me joko pysymme siivosti perityssä katsantokannassa, taikka selitämme, niinkuin eräs omalla alallaan hyvinkin pitkälle ehtinyt nuori tiedemies äskettäin vastasi, ettei «minulla ole varoja hankkiakseni itselleni mielipidettä tässä kysymyksessä». Mutta jos selittämisen tarve meissä väliin käypi vastustamattomaksi, niin tuo selvitys näkyy täällä useinkin tapahtuvan jo verrattain nuorella iällä ja ylipäänsä suoriutuvan pian, niinkuin muukin kehitys. — En tällä tahdo sanoa, että tämä olisi eduksi personalliselle kehkeytymisellemme, tahi maamme yleissivistykselle, mutta historialliset olomme näyttävät sitä vaativan.

Näin ei ole asianlaita Upsalassa. Sen todistaa m. m. se julkinen keskustelukokous, joka pidettiin siellä viime kuun 17 päivänä kysymyksestä «Ovatko kristinusko ja sivistys toistensa kanssa riidassa?». Kokouksen kokoonkutsujien joukossa oli joku maalarimestari, tilanomistaja ja virkamies, mutta suurimmaksi osaksi olivat ne nuoria yliopiston opettajia, kielitieteitten, historian, filosofian ja luonnontieteitten edustajia. Läsnä oli noin 800 henkilöä ja sama määrä oli saanut palata ovelta, kuin huone jo oli täynnä. Siellä oli ijältään vanhaa ja nuorta, siellä oli mielipiteiltään hurjia materialisteja ja lämpimiä kristinopin tunnustajia. Nähtiin näet ja kuultiin vuorotellen puhuvan miehiä semmoisia kuin meilläkin ainakin nimeltään tunnettu utilisti Lennstrand ja vanha, arvossa pidetty jumaluustieteen professori Rudin, josta eräs aivan vastaisella kannalla oleva Upsalan kandidaatti kerran vakuutti, että Rudin oli ainoa ihminen, minkä hän tunsi semmoiseksi, jota täydellä syyllä voisi sanoa «Kristuksen seuraajaksi». Mutta kumminkin voi puheenjohtaja kokouksen loputtua vakuuttaa, että «keskustelu hänen mielipiteensä mukaan oli käynyt tavalla, joka (yhdellä poikkeuksella) oli ollut paikan ja aineen arvon mukainen».

Tässäkin siis erotus Helsingin ja Upsalan välillä. Sillä milt'ei jokapäiväinen kokemushan todistaa, ettei meillä voida tärkeimmissä kysymyksissä julkisesti lausua mielipiteitään, ilman että puolelta tahi toiselta saadaan kuulla joko katkeria syytöksiä tahi mahtipontisia tuomion sanoja, joita suuri, meluava yleisö monin tuhansin äänin kaiuttaa ja lisääpä vielä «ristiinnaulitse, ristiinnaulitse!»

Samasta korkeasta sivistyksestä, kuin keskustelu, on myöskin se milentyyneyttä ja mitä herttaisinta suvaitsevaisuutta todistava esitelmä lähtenyt, jolla nuori kielitieteen professori J. A. Lundell alusti keskustelua.

Esitelmä on myöhemmin ilmestynyt painosta ja on sen otsakirjoitus luettava tämän tiedonannon alussa. Kehoitamme itsekutakin, joka täänkaltaisia kysymyksiä harrastaa, itse tutustumaan pieneen vihkoseen. Valaistaksemme tekijän kantaa tahdomme tässä lyhyesti mainita hänen johtopäätöksiään:

Uskonto on olennollinen ominaisuus ihmisessä;

se on sivistyksen vaikutuksen alainen.

Mitä kristinusko olennoltaan on, sen osottaa ainoastaan Uusi Testamentti, ja meillä ei ole oikeutta empimättä asettaa valtiokirkon kristinuskoa Uuden Testamentin kristinuskon sijaan (ne voisivat mahdollisesti olla eri asioita);

Uutta Testamenttia, samoin kuin vanhaakin, on selitettävä samojen perusteiden mukaan kuin muita kirjoja; ja

Uudessa Testamentissa, samoin kuin vanhassakin, on paljo, jolla *ei* ole uskonnollista merkitystä.

Kristinuskolla ei ole minkäänlaista välitöntä yhteyttä meidän aikamme teknillisen sivistyksen eikä maallisten tieteitten kanssa;

se ei ole riidassa taiteen (eikä kirjallisuuden) kanssa, muuta kuin mahdollisesti semmoisten taiteen (ja kirjallisuuden) ilmausten kanssa, jotka seisovat alemmalla asteella, kuin se, jota aikamme kritiikki pitää omanaan.

Kristinusko on riidassa nykyajan siveellisen, valtiollisen ja yhteiskunnallisen elämän kanssa siinä suhteessa, ettemme tällä alalla vielä ole ehtineet kohota kristinuskon kannalle.

Jo nämä pienet otteet näyttävät, että kirjassa olisi ajattelemisen aihetta usealle semmoisellekin, joka jo luulee omistavansa varman kannan, kuulukoonpa hän mihin «leiriin» tahansa.

Hannes Gebhard.

Bidrag till svenska liturgiens historia. Tällä nimellä on Ruotsissa Upsalan yliopiston dosentin Quenselin toimittamana alkanut ilmestyä teos, joka läheisesti koskee myöskin Suomen kirkon ja erittäinkin sen liturgian historiaa, ja joka siis meilläkin ansaitsee huomiota kaikkien puolelta, jotka näihin aineisiin lähemmin tahtovat tutustua.

Teoksen ensimmäisessä osassa, joka ilmestyi jo viime vuonna, tekijä historialliselta kannalta tarkastelee Olaus Petrin toimittamaa, Ruotsin en-

simmäistä luterilaista käsikirjaa v:lta 1529, painattaen sen tähän kokonaan, oikeinkirjoitustakin tarkoin noudattamalla, ja verraten sen säännöksiä sekä aikaisemmin Ruotsissa ja Suomessa voimassa olleisiin että myöskin vastaaviin ulkomailla tavattaviin; useissa kohdin on tärkeämpien tapojen alkuperäinen merkitys selitetty. Kuten tästä vertailusta näkyy, säilytti Olaus Petri kyllä paljon vanhojakin menoja — useita sellaisia, joita tapaamme *Manuale Aboense*ssa v:lta 1522 ja *Manuale Lincopense*ssa v:lta 1825 —, mutta kuitenkin hän käsikirjansa laati aivan itsenäisesti luterilaisessa hengessä. Lisäksi tulee tekijä siihen johtopäätökseen, että tämä oli koko luterilaisessa kirkossa ensimmäinen täydellinen käskiirja. — Liitteissä on tähän ensimmäiseen painokseen verrattu niitä käsikirjan painoksia, jotka sittemmin saman vuosisadan kuluessa Ruotsissa ilmestyivät. Rajavuodeksi, johon hra Quenselin tutkimus ulottuu, on siten tullut v. 1614.

Teoksen toinen osa sisältää yhteisen jumalanpalveluksen historian myöskin vuoteen 1614. Ensimmäinen vihko, joka tästä osasta vasta on ilmestynyt, käsittelee ensiksi jumalanpalvelusta katoolisena aikana, niinkuin sitä vietettiin Upsalan, Turun ja Strengnäsin missaleiden y. m. mukaan. Tältä perustukselta rupeaa tekijä sitte tarkastelemaan luterilaisen ajan messukirjoja — tässä vihkossa pääasiallisesti v. 1531 ja 1531 ilmestyneitä.

Kauttaaltansa näkyy, että tekijä on tarkoin tutustunut aineeseensa — meillä on ollut erittäin tilaisuus huomata sitä mitä tulee *missale* ja *manuale Aboense*en. Esitystapa on objektiivinen ja hauska.

H. H.

Uusi löytö muinaiskreikkalaisen kirjallisuuden alalla. Vuosi ei ole vielä kulunut siitä, kun Aristoteleen teos Ateenan valtiolaitoksesta, oltuansa 1000 vuotta kateissa, saatettiin jälleen päivän valoon (katso tämän vuoden Valvojaa, siv. 247 seur.), ja nyt on jo taas — niinikään British Museumin toimesta — julaistu uusi merkillinen löytö, kokoelma erään tähän asti melkein tuntemattoman *Heeroodas* nimisen kirjailijan runoja. Että löydetyt runot todella ovat tämän kirjailijan tekoa (hänen nimensä esiintyy eri lähteissä eri muodoissa: *Heeroondos*, *Heeroodas*, *Heeroodes*), on voitu varmasti päättää muutamista ennen tunnetuista sitaateista. Käsikirjoitus on, samoin kuin Aristoteleenkin käsikirjoitus, löydetty Egyptistä. Se on papyruskääry, joka on ollut haudattuna jonkun kuolleen mukana Epyptin kui-

vaan hiekkaan. Kääry on äskettäin joutunut British Museumin haltuun, ja Museumin johtokunta on jo toimittanut siinä olevan tekstin painosta, kirjassa jonka otsakirjoitus on: *Classical texts from papyri in the British Museum, including the newly discovered poems of Herodas. Edited by F. G. Kenyon. With autotype facsimiles of Mss.* Siinä se on painettu aivan samanlaisena kuin se on käsikirjoituksessa; sanat vaan on erotettu toisistaan. Miltä ajalta käsikirjoitus on, ei ole voitu tarkkaan määrätä; mr. Kenyon arvelee sen kirjoitetuksi 2—3 vuosis. Kr. j. Mitä itse runoilijaan tulee, niin hänenkään iästä ei ole tähän asti ollut varmoja tietoja; jotensakin yleisesti meidän ajan tutkijat ovat lukeneet hänet Aleksandreialaisen aikakauden kirjailijoihin, ja sen arvelun nyt löydetyt runoelmat näyttävät vahvistavan. — On jo ennen tiedetty että Heeroodas oli *miimiambos*-runojen kirjoittaja. Mutta mitä tämä nimi, joka silloin tällöin tulee näkyviin kirjallishistoriallisten tiedonantojen joukossa, oikeastaan merkitsee, siitä ei ole ollut varmaa tietoa; ne katkelmat, jotka olivat säilyneet sitaatteina, olivat niin lyhyet, ettei niistä voitu varmuudella päättää sinne eikä tänne. Nyt tiedämme mitä miimiambos-runot olivat; äsken julaistu löytö on sen asian ratkaissut. Heeroodaan miimiambos-runot ovat näet dialoogin muotoon puettuja kuvauksia jokapäiväisestä elämästä; runomitta on n. s. kholiambi.

Kokoelmassa on 7 runoelmaa ja 8:nnen alkurivit; käsikirjoitus on loppupuolelta turmeltunut, niin ettei tiedetä kuinka monta runoa siinä alkuaan on ollut. Kukin runoelma on noin 100 värsyn pituinen. Ne ovat täynnä outoja ja harvinaisia sanoja jokapäiväisen elämän alalta, ja kun vielä lisäksi tulee, että papyruskääry on paikoittain pilalle syöpynyt, niin puheenaolevaa runokokoelmaa ei juuri ole aivan helppo lukea. Useimpien runojen sisällyksestä saa kuitenkin jotensakin täydellisesti selkoa.

Ensimmäisessä on hyvin eloisasti kuvattu eräs naisväenvisiitti tervehdyksineen, kohteliaisuuksineen, pakinoineen; nuhdellaan harvoista käynneistä, puolustellaan; kun sitten puhelu on päässyt hyvään vauhtiin, niin vieras, vanhanpuolinen rouva Gyllis tuopi esille oikean asiansa, joka on sangen arkaluontoista laatua: emäntä, nuori rouva Meetrikhe, tekee muka hullusti siinä, että istuu ikävissään kun hänen miehensä viipyy kaukaisella merimatkallaan; hänen pitää sallia jonkun toisen miehen lohduttaa itseänsä; eihän hänen miehensäkään muka pysy uskollisena tuolla kaukana, Egyptin iloisessa pääkaupungissa. Onpa Gyllis rouvalla jo tarjona halukas lohdut-

tajakin, komea rikas mies, silmittömästi rakastunut Meetrikheen . . . . . Mutta rouva Meetrikhe onkin siveä, uskollinen vaimo; hän hylkää vanhan rouvan somat neuvot ja nuhtelee häntä — siivosti, hyvin siivosti. Konvenanssia, hienoja seurustelutapoja ei kummaltakaan puolelta loukata, vaan visiitti päättyy tavallisiin kohteliaisuuksiin, jommoisilla se oli alkanutkin. Toisessa miimiamboksessa esitetään hullunkurisen mahtipontinen puhe, jota eräs vääryyttä ja väkivaltaa kärsinyt — porttolan isäntä pitää oikeuden edessä. Kolmannessa kuvataan mitenkä äiti viepi pahankurisen poikanulikan opettajan luo ruoskittavaksi, «kunnes hänen henkipahansa on vaan huulten reunalla». Hauskin kaikista runoelmista on neljäs, jossa kuvataan mitenkä kaksi naista orjattarineen tuo votiivitaulunsa ja uhrinsa Askleepiosjumalan pyhäkköön ja ihmettelee niitä ihania taideteoksia, Praksiteleen poikien veistokuvia, Apelleen maalauksia j. n. e., jotka kaunistavat jumalan pyhää aluetta. Muista kappaleista mainittakoon seitsemäs, jossa hyvin luontevasti ja hupaisesti kuvataan muutamien naisten käynti suutarin luona.

Nämät viittaukset jo riittänevät antamaan jonkunmoista käsitystä Heeroodaan miimiambosrunoelmien luonteesta. Sekä sisällyksensä että esitystapansa puolesta ne jossakin määrin muistuttavat Theokritoksen mainiota Adooniazuusai-runoelmaa; epäilemättä ne samoin kuin tämäkin runoelma edustavat sitä naturalismin harrastusta, joka näkyy olleen niin omituisesti sekaantuneena Aleksandreialaisen aikakauden sovinnaiseen tuntehikkaisuuteen. Vielä enemmän kuin Theokritoksen hienoa runoelmaa ne tavallaan muistuttavat niitä karkean naturalistisia, osaksi hullunkurisia laatukuvia, jotka sama suunta sai aikaan kuvanveistotaiteen alalla. — Mitä runoilijaneroon ja käsityksen hienouteen tulee, Heeroodasta ei käy ollenkaan vertaaminen Theokritokseen; hänen on tyytyminen paljoa alhaisempaan sijaan runoseppien joukossa.

Heeroodaan runoelmien merkitys ei ole niiden runollisessa arvossa, vaan siinä, että ne eloisilla kuvauksillaan melkoisessa määrin täydentävät tiedomme aleksandreialaisen aikakauden kulttuurioloista. Verrattuna Aristoteleen vuosi sitten löydettyyn tärkeään teokseen tämä uusin löyty on vähäarvoinen. Mätta sen julkaisija huomauttaa syystä, että sen suhteellinen vähäpätöisyyskin on omiaan pitämään vireillä hyviä toiveita: jos kirjailija, joka vanhoina aikoina saavutti niin vähän huomiota ja siis luultavasti kopioittiin niin harvoin kuin Heeroodas, on noussut jälleen päivän valoon, niin miksi emme voisi toivoa, että aika vielä lahjoittaa meille takaisin jon-

kun niitä kreikan suuria, yleisesti ihaeltuja runoilijoita, joita tähän asti olemme katsoneet kadonneiksi, joko Kratiinoksen tai Menandroksen tai Diiphiloksen, tat itse Sapphoon? O. E. Tudeer.

Die Tier- und Pflanzenwelt des Süsswassers. Einführung in das Studium derselben. Unter mitwirkung von Dr. Apstein, Clessin, Prof. Forel, Prof. Gruber, Prof. Kramer, Prof. Ludwig, Dr. Migula, Dr. Plate, Dr. Schmidt-Schwedt, Dr. Seligs, Dr. Vosseler, Dr. Weltner, Prof. Zschokke herausgegeben von Dr. Otto Zacharias. I:r Band. Mit 79 Abbildungen. Leipzig 1891, J. J. Weber. Hinta 12 Rm.

Jokainen järvi, lampi tai pieni vesilätäkkö sisältää mikroskoopillisen maailman, jossa vilkkaat äyriäät, sievät infusooriot ja rataseläimet, hidasliikkeiset juurijalkaiset, taidokkaalla piipanssarilla varustetut diatomacélevit ynnä monet muut pikkuelimistöt elävät ihmeellistä elämäänsä. Koska niiden usein on tapana esiintyä lukemattomissa määrissä, ottavat ne yleiseenkin luonnon talouteen vaikuttavalla tavalla osaa. Ne ovat esim. useitten kalalajien pääasiallinen ravinto ja suoranaisesti tai välillisesti on koko muu luonto noista luomakunnan pienimmistä moninaisilla siteillä riippuvainen.

T:ri Zachariaan kirja koettaa vasta-alkajaa tutustuttaa tähän suolattomain vesien eläin- ja kasvikuntaan. Teos, jonka käsillä oleva ensimmäinen osa sisältää yhdeksän eri spesialistin kirjoittamaa lukua käsitellen eri vedessä eläviä eläin- ja kasviryhmiä, ei kuitenkaan ole sellainen, että sen johdolla voisi eri lajeja määrätä, se ei sisällä lajitunnusmerkkejä — jossa tapauksessa kirjan koko olisi paisunut verrattomaksi — vaan sen tarkoitus on mikroskoopin käyttäjälle tarjota yleiskatsaus vesieläinten ja -kasvien elämästä ynnä herättää harrastusta niiden tieteelliseen, käytännölliseen tutkimiseen. Siten on levien, juurijalkaisten, flagellaatein, sieni-eläinten, turbellaarein, rataseläinten ja pikkuäyriäitten rakennus ja elämä helppotajuisesti selitetty. Kaksi lukua koskevat järven yleistä biologiaa ja vedessä kasvavia siemenkasveja.

Meidän oloissamme kirjan voisi suositella mielestäni erittäinkin niille luonnontiedettä harrastaville ylioppilaille, jotka kesälomalla ovat tilaisuudessa mikroskooppia käyttämään, ja kenties se saattaisi aiheuttaa jonkun luonnontieteen opettajan puhdistamaan usein unohduksiin jääneen koulumikroskoopin tomuiset lasit ja tekemään siitä käytäntöä huviksi ja hyödyksi itselleen ja oppilailleen. K. M. L.

Uusi tutkimus Kalevalasta. Riennän ilmoittamaan, että italialaisen professorin *Domenico Comparettin* teos «Il Kalevala o la poesia tradizionale dei Finni» on Roomassa painosta valmistunut. Tämä teos on merkillinen sen vuoksi, että se osottaa, mitenkä Homeron runoelmien tutkimus, jonka etevimpiä edustajoita prof. Comparetti on, alkaa kääntyä Kalevalan puoleen saadakseen selvitystä monessa hämärässä kysymyksessä. Vuosikausia on tekijä uhrannut Suomenkieltä oppiaksensa ja suomalaiseen kansanrunoustieteeseen tutustuaksensa. Tuskin löytyy niin pientä kirjoitusta Valvojassa, Kielettäressä, ylioppilasalbumeissa y. m., jota ei tapaisi hänen tutkimuksessansa huomioon otettuna, niin täydellinen yleiskatsaus on hänen onnistunut luoda kaikesta siitä, mitä Suomessa on tällä alalla tehtynä. Teos on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisen on tarkoitus tutustuttaa ulkomaista lukijaa Suomen kansan runoihin ja niitä koskeviin kysymyksiin. Sen ensi luvussa tehdään selkoa Kalevalan, Kantelettaren ja Loitsurunojen keräämisestä ja julkaisemisesta. Lyhyesti selitetään suomalaisen runon rakennusta ja tapaa, jolla sitä lauletaan. Muiden suomalais-ugrilaisten kansojen runot, erittäin virolaisten Kalevipoeg, otetaan samalla puheeksi ja tietysti kosketellaan myös kysymystä Kalevalan Karjalaisuudesta. Seuraavassa luvussa esitetään Kalevalan sisällys ja kolmannessa Kalevalan runojen kokoonpano Lönnrotin käden kautta. Toisenkin osan on tekijä jakanut kolmeen lukuun, jotka hän nimittää: Jumalaistaru, Sankaritarina ja Runo. Siinä hän ei rajoitu ainoasti ennen lausuttujen ajatuksien esiintuomiseen, vaan koettaa saada jotain aivan uutta aikaan suomalaisen mythologian ja Kalevalantutkimuksen alalla. Erittäin huomattava on hänen mielipiteensä, että Suomalaisten eepillinen runous on Skandinaavilaisten sankaritarinain avulla kehittynyt aikaisemmasta schamanilaisesta loitsurunoudesta. Toivon vast'edes saavani tilaisuuden ottaa puheeksi niitä uusia näkökohtia, joita prof. Comparettin teos niin runsaassa määrin sisältää. Olen nyt tahtonut vaan huomauttaa arv. Valvojan lukijoita siitä suurenmoisesta lahjasta, jonka kansallinen tieteemme on ulkomaalaiselta saanut, ja samalla ilmoittaa, että saksankielinen käännös on odotettavissa.

K. K.

Selitys hra J. V. Tallqvistin kansantaloudellisen kritiikin johdosta.

P. Leroy-Beaulieun «Précis d'économie politique» nimisen teoksen suomentajana ei tehtävänäni ole ollut muuta kuin tekijän mielipiteiden huolellinen tulkitseminen suomenkieleksi. Selitykseni ei luonnollisesti siitä syystä voi tarkoittaa sitä arvostelua, joka hra T:n puolelta on tullut L.-B:n esityksen ja teoriiojen osaksi vaan koskee ainoastaan kirjoituksen jälkimmäistä osaa.

Arvostelija on suosiollisesti arvostellut itse käännöstyötä, mutta ne lyhyet muistutukset, jotka suomentaja siellä täällä sivun lopussa on liittänyt tekstiin, eivät yhtä paljo ole saavuttaneet hänen hyväksymistään. Valittaen, ettei suomentaja ole maininnut lähteensä, huomauttaa hän, että kirjan tekijä sen kautta kokemattoman lukijan silmissä ehkä voi saada edesvastauksen niistä.

Asian todellinen laita on kumminkin se, että alkusanoissa olen huomauttanut, että siellä täällä on lisätty tekstin alle sen verran, jotta suomalainen lukija voisi pitää teoksen itseänsä varten kirjoitettuna.

Lisäämäni muistutukset eivät pyri esiintymään millään vaatimuksilla. Ne ovat enimmäkseen lyhykäisiä biograafisia, geograafisia tai oman maan oloihin viittaavia tilastollisia y. m. tietoja, jotka on lisätty jonkun tekstissä ilman muitta selityksittä ilmaantuvan henkilön- tai paikannimen johdosta. Koska tekijä on kirjoittanut teoksensa «suurta yleisöä» varten ja nimenomaan (ranskalaisen alkuteoksen esipuheessa) sanoo toivovansa työkansaakin (hommes de labeur) lukijoikseen, arveli hra senaattori Yrjö-Koskinen, jonka kanssa asiasta neuvottelin, tällaisia selityksiä tarpeellisiksi. Yliopistonopettajalle tosin Papinin ja Lawin merkitys, maaveron suuruus Suomessa taikka Clos-Vougeotin ja Aveyronin maantieteellinen asema on vallan selvä, vaan samaa ei voitane otaksua vähemmin oppineelta lukijalta. Käytän tilaisuutta mainitakseni, että biograafiset ja maantieteelliset tiedot ovat enimmäkseen otetut Brockhausin suuresta konversatsioonisanakirjasta. Suomea koskevat on hra Yrjö-Koskinen hyväntahtoisesti antanut.

En tiedä, onko arvostelija löytänyt puutteellisuuksia muissakin paitsi niissä kolmessa, neljässä kohdassa, jotka hän arvostelussa mainitsee, ainakaan ei hän virka siitä mitään. Esiintuomiinsa pyytäisin saada huomauttaa seuraavaa:

«Sivulla 110», sanoo hän, «antaa suoment. seuraavan tiedon: Malthus s. 1766 † 1834 julkaisi v. 1798 «An Essay on the principle of population» nimisessä teoksessaan tuon surkean oppinsa, että ihmiskunta lisäytyy geometrisessä sarjassa, elatusaineet sitä vastoin vaan aritmeettisessa sarjassa». — «Malthus ei ole milloinkaan», sanoo arv., «ei edes tässä tuon kuuluisan teoksensa ensimmäisessä painoksessa lausunut mitään tuonlaista, jonka mahdottomuus ajattelevalle lukijalle on paikalla päivän selvää». Samalla valittaa arv. että tämä väärä tiedonanto saattaa langeta L.-B:n syyksi, koska suoment. on laiminlyönyt mainita muistutuksen lähteen.

Anteeksiantamatonta olisi tosiaan, jos täten väärällä tiedonannolla olisin saattanut kuuluisan Leroy-Beaulieun syntipukiksi omille tyhmyyksilleni. Toivon kumminkin voivani rauhoittaa sekä itseni että hra arvostejan. Olen nimittäin ainoastaan esiintuonut — *L.-B:n oman käsityksen asiassa.* Edempänä teoksessaan (s. 394 suomal. käännöksessä) L.-B. nimenomaan lausuu seuraavasti: «— — tahtoen pukea johtopäätöksensä tarkkaan ja sattuvaan muotoon, Malthus rohkeni väittää, että väkiluku kunkin viidenkolmatta vuoden kuluessa pyrkii kasvamaan kahdenkertaiseksi ja että se ajanjaksottain lisääntyy geometrisessa sarjassa, kun sitä vastoin ihmisten elatusvarat, silloinkin kun ajat ovat maanviljelykselle ja teollisuudelle edullisimmat, ainoastaan voivat lisääntyä aritmeettisessa sarjassa. — Mitä hän tarkoittaa sanoilla «geometrinen sarja» ja «aritmeettinen sarja» käy selväksi seuraavasta kaavasta, joka muka osottaa kuinka väkiluku ja elatusvarat viidenkolmatta vuoden ajanjaksoina rinnakkain lisääntyvät kahden vuosisadan kuluessa:

Väkiluku	1,	2,	4,	8,	16,	32,	64,	128,	256.
Elatusvarat . . .	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9.»

Mitä muistutuksen loppuosaan tulee, jonka arv. pitää «vähän valaisevana» tahdon vaan huomauttaa, että Ricardon ja Stuart Millin mainitsin sen vuoksi, että ne tekstissä ovat mainitut rinnakkain Malthuksen kanssa. Mielestäni ei voinut tulla kysymykseenkään esittää mitä mieltä kaikki muut taloustieteilijät Malthuksen ajoilta aina meidän päiviin saakka ovat olleet hä-

nen oppinsa suhteen eikä arvostelukaan ole voinut saattaa minua siinä suhteessa muuttamaan mieltä.

Yhtä vähän tyytymättömyyden aihetta saanee Leroy-Beaulieu siitä, että siv. 150 olen kääntänyt hänen muistutuksensa: Dans notre *Essai sur la répartition des richesses* et dans notre *Collectivisme* nous avons donné un exposé plus ample et une réfutation plus détaillée de la théorie de Ricardo» seuraavasti:

«Leroy-Beaulieu on teoksissaan Essai sur la répartition des richesses ja Collectivisme laveammin esittänyt Ricardon opin ja yksityisseikoissakin todistanut sen väärräksi». Tämä käännös vastaa ainakin tekijän mielipidettä, jos kohta sen ei ole onnistunut tyydyttää arvostelijaa.

Mitä vihdoin tulee siihen liitteeseen, joka koskee Suomen pankkia, olen jo «alkusanoissa» maininnut saaneeni nauttia herra senaattori L. Mechelinin arvokasta apua.

Arv. moittii, että suomentaja on v. 1811 perustetusta Vaihto-, laina- ja talletuskonttorista lausunut, että «uuden laitoksen vaatimaton nimitys ei kumminkaan estänyt sitä toimimasta varsinaisen pankin tavalla kuten sen ohjesääntö tarkoittikin». Epäilemättä pankin toiminta ensimmäisinä vuosikymmeninä oli hyvin vaatimaton, etenkin verrattuna siihen kehitykseen, minkä pankkiliike *nykyänsä* on saavuttanut sekä Suomessa että muissa maissa. Mutta koska laitos antoi lainoja kiinteimistön- ja tehtaanomistajille, saattaa kumminkin täydellä syyllä sanoa, että n. s. *konttori* vaikutti *pankin* lailla. Tilastollinen esitys pankin liikkeestä ei olisi soveltunut kirjan suunnitelmaan; sellainen olisi lisäksi ainoastaan siinä tapauksessa varsinaisesti valaiseva, että se asetettaisiin rinnan kauppa- ja teollisuustilaston kanssa samalta ajalta.

Kun arv. vielä lausuu, että pankin alkuperäinenkin nimitys oli liian vaatelias, koska muka «pankki aina v. 1840 saakka ainoastaan muutamia harvoja kertoja vastaanotti talletuksia yksityisten puolelta ja silloinkin vaan pieniä summia maksamatta niistä mitään korkoa», jonka vuoksi se oli «pankki nykyisessä merkityksessä enemmän nimeksi kuin hyötyyn nähden», niin voisi luulla, että hän katsoo *koron* myöntämistä talletuksista välttämättömäksi ehdoksi, jotta rahalaitokselle voitaisiin tunnustaa pankin arvo.

Olisikohan todellakin kunn. arvostelijalta jäänyt huomaamatta, ettei Suomen pankki, aina siitä asti kuin 1875 vuoden ohjesääntö astui voimaan, maksa korkoa yksityisten talletuksista, ja että Suomen pankki tässä suh-

teessa seuraa samaa periaatetta kuin useat muut kansallispankit, esim. suurin kaikista, *Banque de France?* Arvostelijan yllä lausumien periaatteiden mukaan tulee välttämättä siihen päätökseen, ettei Suomen pankki arvostelijan mielestä vielä nytkään ole — *varsinainen pankki.*

Tekla Hultin.

Kirje Helsingistä.

Yhteiskoulujen pyytämän valtioavun kieltäminen. — Kansanopistot ja yhteiskasvatus.

Niiden tapahtumien joukkoon, jotka viime aikoina ovat herättäneet mielipahaa laajoissa piireissä, kuuluu valtioavun kieltäminen kaikkien yhteiskoulujen ylemmiltä luokilta. Avun antamista olivat kouluylihallitus ja senaatin enemmistö puoltaneet, ja sitä paitsi olivat säädyt ennen asian ratkaisemista korkeimmassa paikassa päättäneet tehdä anomuksen siihen suuntaan, että yhteiskoulut valtioapuun nähden tehtäisiin poikakoulujen vertaisiksi. Tämä asian muodollinen puoli on yksi todistus lisää siitä, ettei edes puhtaasti sisällisissä, suhteitamme Venäjään aivan koskemattomissakaan kysymyksissä tahdota kuulla kotimaisen hallituksen eikä säätyjen mieltä.

Mahdollista on, että olisi voitu saavuttaa parempi tulos, jos senaatti olisi esiintynyt yksimielisenä. Mutta valitettavasti ei niin tapahtunut. Senaatissa kuuluu olleen vähälukuinen vähemmistö, joka ei katsonut voivansa yhtyä puoltavaan lausuntoon.

Mitä itse kysymykseen tulee, ovatko yhteiskoulujen ylemmät luokat jo nykyään oikeutetut saamaan valtion kannatusta, niin ovat kuten tiedetään mielipiteet siitä vielä hyvinkin jakaantuneet, jos kohta sekä hallituksen että säätyjen enemmistö ovat olleet asian puolella. Syynä siihen osittain hyvinkin kiivaaseen vastustukseen, jota avun antaminen on kohdannut muutamilta tahoilta, lienee m. m. ollut se, että avunantokysymys on tehty liian suuressa määrässä periaatteelliseksi kysymykseksi. Jos valtio voi antaa muutaman tuhannen markan suuruisen apurahan oppilaitoksille, jotka moitteettomasti tekevät tehtävänsä, jotka täyttävät tuntuvan sivistystarpeen paikkakunnallansa ja joiden pystyssä pysymisestä satojen, jopa tuhansien oppilasten tulevaisuus jo nykyjään riippuu, olisiko tämmöisestä avunteosta välttämättömästi tehtävä se johtopäätös, että valtio sen kautta olisi ottanut edesvastauksen yhteiskoulujärjestelmän onnistumisesta omille niskoil-

leen? Me emme sitä luule. Varsinkin näinä aikoina, jolloin kansallamme ei ole varaa tuhlaamaan vähäisiäkään henkisiä voimia, jolloin sen olemassaolo yksimielisesti myönnetään riippuvan siitä, että se jännittää virkeään toimintaan jok'ainoan hermon kansallisessa ruumiissaan, näyttäisi se meistä saattaneen myöntää yhteiskouluille tuon avun suorastaan ja yksistään siitä syystä, että sen velvollisuus on yleistä sivistystä edistää. Olisihan se, jos sitä olisi tarpeellisena pidetty, vaikka nimenomaan voinut ilmoittaa tämän kantansa asiaan, niinkuin teki Suom. Kirj. Seura puolikymmentä vuotta sitten — kuten sanotaan, esimiehensä, senaatin nykyisen kirkollis- ja kouluasiain päällikön ehdotuksesta — myöntäessään Suom. Yhteiskoululle n. s. Stenbergin rahaston korot.

Mutta sitenhän yhteiskouluaatetta kuitenkin olisi autettu valtion varoilla eteenpäin, ennenkuin se on näyttänyt, mihinkä se kelpaa, muistuttanee tässä joku. Juuri niin, — autettu eteenpäin, jotta se voisi näyttää, mihinkä se kelpaa. Ja sehän olisikin ollut aivan paikallansa. Kun joku uusi teollisuus- eli elinkeinohaara on kodistutettava maahan, antaa valtio tavallisesti yritykselle kannatustaan, ennenkuin tietää, onnistuuko se vai eikö. Kun on tehtävä joku kalliimpi tieteellinen koe kaukana Lapinmaassa, kustantaa sen myöskin valtio tietämättä, mitkä sen mahdolliset tulokset ovat. Miksi se ei saattaisi tehdä samoin, kun on puhe mahdollisesta parannuksesta nuorison kasvatuksessa? — Siksi, vastataan meille arvattavasti, että nuorison kasvatus on liian kallisarvoinen joutuakseen mahdollisten parannusten eksperimentti-alaksi. Ikäänkuin ei kehityksen pysähtymisellä olisi vaaraansa! Se joka ei edisty, se varmaan taantuu. Ja nuorison kasvatus on todellakin liian kallisarvoinen joutuakseen umpinaisen vanhoillaolemisen kautta siihen huonontumiseen, joka kehityksen lakkaamista välttämättömästi seuraa.

Ei, eteenpäin on pyrittävä, kokeita on tehtävä tälläkin alalla, ei kuitenkaan ajattelemattomasti, ei kevytmielisesti. Sen kyllä myöntävät yhteiskoulun harrastajatkin. Mutta eivätkö heidän työnsä tähänastiset hedelmät vähässäkään määrässä kelpaa todistukseksi siitä, etteivät he ole aivan silmittömästi menetelleet?

* * *

Yhteiskouluaatteen toimeenpanemisesta johtuu ajatus — kansanopistoihin, jotka nekin ainakin osaksi näyttävät valmistautuvan tätä aatetta toteuttamaan. Sen verran kuin tiedämme, on näet ensimmäinen ruotsalainen Porvoossa oleva kansanopisto, antanut opetusta yhteisesti nuorille miehille ja naisille. Samalla tavalla lienee aiottu järjestää opetus Helsingin kansanopistokursseissa. Ja myöskin maaseudulla on ainakin Kruununkylän kansanopisto aiottu yhteiskasvatuslaitokseksi. Kuinka suomalaiset opistot tule-

vat järjestettäviksi, siitä ei vielä liene kaikkialla tehty tarkkaa päätöstä. Hämäläiset ovat kuitenkin pitäneet sopivimpana ainakin aluksi pitää vuorotellen kursseja miehille ja naisille.

On selvää, että yhteiskasvatusaate näiden toimenpiteiden kautta on astumaisillaan uudelle ja varsin tärkeälle alalle, oloihin, jotka ovat toisenlaiset ja — sanokaamme se kohta — vaikeammat kuin muissa yhteiskouluissa. Tavalliset yhteiskoulut ottavat vastaan oppilaansa aivan nuorina ja ovat siten tilaisuudessa itse vähitellen kasvattamaan koulun hengen; oppilailla on määrätyt työt ja tehtävät, jotka täyttävät heidän aikansa sitä tarkemmin kuta vanhemmiksi he tulevat, jättäen hyvin vähä tilaisuutta joutavaan ajanviettoon; ja ennen kaikkea: heillä on koti, joko varsinainen tai tilapäinen, jossa he koko kouluaikansa ovat ylipäänsä huolellisen valvonnan alaisina. Toista on kansanopistoissa. Oppilaat tulevat sinne melkein täysi-ikäisinä tuoden mukanansa erilaisia mahdollisesti hyvinkin puutteellisia käsityksiä sopivaisuudesta ja säädyllisyydestä; heillä on tilaisuutta käyttää aikaansa jotenkin niinkuin tahtovat, todelliseen työhön tahi huvituksiin, ja kaikille ei liene aiottu tarjota tilaisuutta asua varsinaisessa kodissa, vaan sijoitetaan majataloihin, jotka tuskin ottavat tahi edes olisivat omiansa ottamaan heidän käytöstänsä tarkemmin valvoakseen. Kansanopistot saavat siis kieltämättä paljon suuremman ja vaikeamman edesvastauksen oppilaittensa siveellisestä käytöksestä kuin muut meidän maassa olevat yhteiskoulut *). Kuinka lieneekään, jos jotakin ikävää tapahtuisi, ei se tuottaisi vahinkoa ainoastaan asianomaisille henkilöille ja sille opistolle, johon he kuuluvat, vaan koko kansanopisto- ja vieläpä yhteiskasvatusaatteelle.

Näitä vaikeuksia emme ole osottaneet sen vuoksi, että arvelisimme yhteiskasvatusaatteen olevan kokonaan jätettävän kansanopistoihin nähden siksensä. Ikävää todella olisi, jos niin täytyisi tehdä. Sillä sama etu, sama puhdistava ja hienostuttava vaikutus, joka kaikkialla seuraa sukupuolten yhteistä osanottoa jaloihin henkisiin harrastuksiin, tekisi itsensä epäilemättä tuntuvaksi myöskin näissä oppilaitoksissa, jos sen kerran saisi hyvään alkuun. Ja niistä se voisi vähitellen levitä kansaan puhdistaen ja hienostuttaen myöskin täällä jokapäiväisessä elämässä sukupuolten keskinäistä väliä, joka — ikävä sanoa — niin monessa paikoin maatamme vielä jättää paljon toivomisen sijaa. Kansanopistoilla sentähden ei olisi niin sanoaksemme varaa jättää ohjelmastaan pois niin tärkeätä sivistystehtävää, kuin yhteiskasvatus itsessänsä on. Kysymys sentähden meidän kan-

*) Nämä vaikeudet ovat ehkä suuremmat maaseudulla, kuin kaupungeissa, joissa on helpompi hakea sopivia majataloja ja joissa opistolaisten elämä ja olosuhteet ylipäänsä eivät poikkea muiden kaupunkilaisten oloista. Siellä koulun edesvastaus enemmän supistuu siihen aikaan, jolloin oppilaat ovat sen huostassa ja tämä ei tuottane mitään vaikeuksia.

naltamme muodostuu vain siksi, kuinka olisi mahdollista järjestää yhteiskasvatus kansanopistoissamme niin, että sitä seuraavat vaarat vältettäisiin, mutta edut voitettaisiin. Tähän kysymykseen on mielestämme koetettava saada tarkka ja huolellisesti punnittu vastaus, ennenkuin asiaa ruvetaan toteuttamaan. Tässä kohti ei kuitenkaan ole tilaisuutta mennä yksityiskohtiin, ja tämän kirjoittaja ei siihen kykenisikään. Se vaan näyttäisi toivottavalta ensi sijassa, että oppilaat niissä opistoissa, joissa yhteiskasvatus aiotaan panna toimeen, tulisivat asumaan likeisessä yhteydessä johtajan ja opettajien kanssa, joko sitten niin, että opisto järjestettäisiin kokonaan asumakouluksi, tahi jollakin muulla tavalla. Ja erittäin tärkeätä olisi mielestämme sekin, että oppilaat saisivat tilaisuutta avonaiseen ja vapaaseen seurusteluun myöskin opetusajan ulkopuolella. Mainitsemista tuskin kaipaa se seikka, että arvokas, hienotunteinen, vakava ja kokenut johto tämmöisessä oppilaitoksessa on vielä tärkeämpi kuin muualla. Mielestämme naisjohtaja tämmöisessä oppilaitoksessa olisi yhtä tärkeä kuin miesjohtaja. Jos ei kaikkia tarpeellisia ehtoja saataisi kaikissa kansanopistoissa täytetyiksi, olisi ehkä syytä aluksi koettaa yhteiskasvatusta vain siinä, missä ehdot sitä varten saataisiin kaikin puolin edullisiksi.

Mutta jääköot nämä ja muut yksityisseikat niiden punnittaviksi, joilla on enemmän tietoa ja kokemusta kansanopistojen sisällisestä järjestämisestä. Olemme vain tahtoneet ottaa asian puheeksi sen periaatteellisen tärkeyden vuoksi.

M. J.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

3 2044 098 412 547